

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Collation of Cod. Claremontanus
(Berlin, Philipp. 43) by rev. H. N. Batz;
see Novum Testamentum S. Irenaei
Episcopi Lugdunensis ed. W. Sanday
and C. H. Turner, Oxford 1923, p. x.

131 J. 13

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ
ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTI IRENAEI EPISCOPI LUGDUNENSIS
QUAE
SUPERSUNT OMNIA.

ACCEDIT
APPARATUS CONTINENS EX HIS, QUAE AB ALIIS EDITORIBUS AUT DE
IRENAEO IPSO AUT DE SCRIPTIS EIUS SUNT DISPUTATA, MELIORA
ET ITERATIONE HAUD INDIGNA.

EDIDIT
ADOLPHUS STIEREN,
THEOLOGICAE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR,
IN UNIVERSITATE LITTERARUM IENENSI ANTHAC THEOL. PROFESSOR, NUNC DIOECESeos
ISENACKENSIS ANTIQVSTES, SOCIETATIS HISTORICAE LIPSIENTSIS SODALIS ORDINARIUS.

Tomus I.

*Ὅτι οἱ βλέποντες τὸ φῶς ἐντός εἰσι τοῦ φωτός, καὶ τῆς
λαμπρότητος αὐτοῦ μέλουσι· οὕτως οἱ βλέποντες τὸν Θεὸν
ἐντός εἰσι τοῦ Θεοῦ, μέλτοντες αὐτοῦ τῆς λαμπρότητος.*

Iren. IV. 20, 5.

LIPSIÆ,
T. O. W E I G E L.
MDCCCLIII.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ

**ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΨΕΥΔΩ-
ΝΥΜΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ ΒΙΒΑΙΑ ΠΕΝΤΕ.**

**SANCTI IRENAEI EPISCOPI LUGDUNENSIS
DETECTIONIS ET EVERSIONIS FALSO COGNOMINATAE AGNITIONIS**

SEU

CONTRA OMNES HAERESES LIBRI QUINQUE.

ACCEDUNT

ET IRENAEI ET Gnosticorum FRAGMENTA.

TEXTUM GRAECUM ET LATINUM

**NOVA CODICUM COLLATIONE RECOGNOVIT ET ANNOTATIONIBUS ALIORUM ET SUIS
ILLUSTRAVIT**

PRAETEREA INDICES ET PROLEGOMENA ADIECIT

ADOLPHUS STIEREN, -

**THEOLOGIAE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR,
IN UNIVERSITATE LITTERARUM IERENSI ANTEMAC THEOL. PROFESSOR, NUNC DIOECESOS
ISEMACKENSIS ARTISTES, SOCIETATIS HISTORICAE LIPSIENSIS SODALIS ORDINARIUS.**

Tomus I.

CUM DUABUS TABULIS SPECIMINA CODICUM CONTINENTIBUS.

LIPSIÆ,

T. O. W E I G E L.

MDCCCLIII.

BOOK 1182
1-JUN-80
OXFORD

AUGUSTISSIMO ET POTENTISSIMO

BORUSSORUM REGI

FRIDERICO GUILIELMO IV

**PIO AC SUMMO ECCLESIAE EVANGELICAE
PATRONO**

D. D. D.

ADOLPHUS STIEREN
a. Theol. Doctor.

Postquam Ioannes Ernestus Grabius, vir Germanicus in Anglia quondam otians, libros s. Irenaei episcopi Lugdunensis, quos ediderat, summo nomini Serenissimi Tui proavi, Friderici, Borussiae Regis, anno MDCCII inscripserat: in votis erat, ut hanc novam editionem operum viri, qui per s. Polycarpum divinam theologiam Ioanneam penitus cognoverat, ea qua par est observantia et pietate Tuae MAIESTATI, REX AUGUSTISSIME, dedicare mihi liceret. Sed etiam Irenaei ipsius indoles caussa fuit, cur eius opus TIBI sacrum esse vellem.

Nostro quoque aevo fuere, qui ecclesiam christianam funditus evertere, eius divinam auctoritatem minuere et veritatis per Dominum Iesum Christum patefactae splendori tenebras humanae philosophiae offundere studerent. In tali damnoso conamine iisdem pravis artibus atque Gnostici saeculi secundi usi sunt, quos Irenaeus, pius fidei christianae propugnator, opere adversus haereses composito fortiter

aggressus est. Nunc vero Summum Numen piis laudibus extollendum est, quod e caligine humanae sapientiae Christianismi splendor denuo eluxit atque Dominus ecclesiae christianae, de hostibus Dei triumphum agens, in patriam nostram rediit, ut bearet pia hominum corda, bearet Germanos ob insignem pietatem honestatemque etiam paganis scriptoribus olim venerandos. Nonne Tibi inprimis, Rex AUGUSTISSIME, ecclesiae nostrae salus debetur, qui mitissimo, pacifico, pio ac constante animo „viam Domini“ nostro tempore „parasti“? Quidni ergo optaverim, ut Irenaeum meum Tibi gratissimo animo offerre possim, qui inter principes et reges terrae *Εἰρηναῖος* nominandus videris?

ISENACI m. Novembr.
MDCCCLII.

Dr. Adolphus Stieren.

P R A E F A T I O.

Quum de ratione, quam in adornanda nova hac editione secutus sum, in Prolegomenis disputaverim, pauca mihi praefanda restant. Primum Deum O. M. laudibus celebrari eique gratias a nobis persolvi oportet, quod vires et otium benigne concessit ad perficiendam opus arduum. Ex quo tempore alma academia Ienensi et cathedra relictis, ut — quod dudum optaveram — suggestum sacrum adscendere possem, sacro munere functus eram, modico tantum otio frui licebat. Inde factum est, ut interiecto satis magno temporis spatio ultimae plagulae operis Irenaei foras ederentur. Quod quo magis mihi ipsi dolendum fuit, eo maiore voluptate animus perfunditur, quum viris doctis ecclesiae christianae historiam perscrutantibus librum meum ad finem perductum tradiderim.

Interea partes huius libri antea editas non solum in Germania, sed etiam in Anglia et Francogallia a viris eruditis benevole esse receptas, tam ex epistolis ad me scriptis quam e censuris cognovi. Gratias ago Ioanni Barrow Oxoniensi, viro clarissimo, qui primus me certiore fecit de libro insigni nuper reperto: „Origenis Philosophumena. Oxonii 1851.“ Quem librum quum accuratius perlustrassem, eum dolui tamdiu in bibliothecae latebris latuisse mihi-que primum Irenaei librum edenti ad manus non fuisse. Sed est mihi in animo, peculiari commentatione editioni meae facile addenda exponere, quomodo Irenaeus, de Gnosticorum placitis disputans, e dicto libro Origeni vulgo adscripto emendari queat.

De censuris novae editionis nonnulla addere liceat. D. Guericke Halensis, conquestus de magno pretio libri mei, plura censet in Apparatum nostrum recepta omiti potuisse; uti etiam D. Thilo Feuardentii annotationes non repetendas fuisse mihi ipsi quondam dixit. Sed certam firmamque rationem secutus sum in adornanda editione. Quidquid boni prioribus exemplaribus Irenaei continetur,

id nobis non repudiandum est. Praeterea quum optarem, ut et viri docti ecclesiae catholicae libro meo uterentur, meliora e Feuardentiano commentario eligenda atque recipienda erant. Quicumque non ignorat, quanto pretio Massueti editio vendi soleat, is meam parvo emendam illaque multo parabiliorem esse concedet. Sed censores meos inter se dissidere cognovi. Hilgenfeldius enim, vir doctissimus, in ephemeridibus Halensibus a. 1849 n. 166. 167 me quidem laude dignum aestimat, quod quae iteratione non indigna visa sunt, ex prioribus editionibus typis iterum exprimenda curavi. Ceterum huic docto censori, eique, qui in ephemeridibus: *Theologisches Literaturblatt zur Allg. Kirchenzeitung* inscriptis Irenaeum meum humano indicio subiecit, gratum hic testor animum.

Sed 'ingratus viderer, nisi hoc loco etiam nomina virorum doctorum commemorassem, qui mihi Irenaei libros edituro subsidia tulerunt. Inter quos grato animo nominandi sunt DD. Kistius et Geelius, Lugduno-Batavi, qui de Manuscriptis Lugduni Batavorum adservatis me certiore fecerunt; DD. Goettlingius et Schwarzius, Ienenses, qui, quum Angliam visitarent, de Codicibus Irenaei quaesiverunt; D. Hasius, Parisiensis, et D. Reussius, Argentoratensis, qui ad me scripserunt, quae Bibliothecae Gallicae Irenaei editori suppeditarent auxilia; DD. Menzelius et Haasius, Vratislavienses, qui Codicem Epiphanii, in Bibliotheca Rhedigeriana servatum, cum textu graeco Irenaei religiose conferendum curaverunt; DD. ab Eichenfeld et Poeschlius, Vindobonenses, qui nonnulla fragmenta graeca in Codicibus reperta mecum communicaverunt accuratissime exscripta. Praeter hos viris clarissimis DD. Gersdorfio et Naumanno Lipsiensibus, Peter, Bibliothecae Zitzensi praefecto, Petersen Hamburgensi, Hoeckhio Gottingensi, Schmellero et Krabingero Monacensibus, Spikero Berolinensi, quorum animi humani atque faciles a me cogniti sunt, maximas gratias hic actas esse volui.

Quamvis Irenaeum meum dimisisse videar, ut migraret per varias terras, eius libris tamen operam dare non desinam. Peculiari enim libro de vita et doctrina inclyti episcopi Lugdunensis vernacula lingua disputaturus, Te, benevole lector, valere nunc iubeo optoque, ut opere meo laete fruaris.

IRENAEI mens. Novembr. MDCCCLII.

ADOLPHUS STIEREN

s. Theol. Doctor.

PROLEGOMENA.

CAPUT I.

DE CODICIBUS, QUIBUS IRENAEI OPUS ADV. HAERESES CONTINETUR.

I. DE TRIBUS CODICIBUS ERASMIANIS.

Codices Erasmiānos eos dico, quibus Desiderius Erasmus, qui opus Irenaei adv. haer. e bibliothecarum latebris in lucem protractum prelo primus subdidit, in adornanda editione principe adiutus est. Ipse enim in epistola nuncupatoria (v. Appar. nost. pag. 3.) prodit, se tribus Manuscriptis usum esse. Unum Codicem Romae adservatum Ioannes Faber „egregius studiorum patronus“ describendum curavit in usum doctissimi editoris; alteri autem e bibliothecis monasteriorum, nescio quorum, sunt praebiti. Dolemus, Erasmus de Codicum illorum aetate, indole ac dignitate nihil commemorasse. Id tamen nobis persuasissimum est, dictos Codices non adeo bonae fuisse notae. Etenim editiones Erasmiānae innumeris mendis, lacunis, mutilis ac depravatis periodis scatent. [Neque vero sententiam nonnullorum amplecti possumus, Manuscripta illa eadem fuisse, quae a Iosua Mercero nomen habent. Quamvis enim Codd. Mercerianos et Erasmiānos inter se differre concessurus sit, quicumque lectionem varietatem a nobis adnotatam paullo accuratius perlustraverit, eos tamen ad eandem familiam pertinere negare non ausim.

II. DE VETERE CODICE, QUO USUS EST FRANCISCUS FEUARDENTIUS.

Signatus est in hac edit. Cod. Vet.

In Commotione ad lectores editioni ipsius praemissa (v. Appar. nostrum p. 22.) Feuardentius haec scripsit: „Accessit quoque editioni cum Vaticano manuscripto Codice nova collatio, cuius, praesertim vero per illustrem ac eruditum D. Ioannem Sant-Andream ecclesiae Parisiensis canonicum, nobis pridem commodati Codicis veteris attentiore lectione et meditatione adhuc supra sexcentos locos emendatiores reddidimus.“ Qui inter optimos hucusque nobis cognitos Irenaei Codices numerandus est. Quaeri potest, num idem sit atque ille, ex quo Latinus Latinus nonnullas lectiones excerpserit in Bibliotheca sacra et profana eiusdem (Romae 1677) typis expressa. Si iudicare licet ex paucis a Latino Latinio adnotatis lectionibus, quae nonnunquam adeo differunt ab iis, quae in Codice Vetere Feuardentii leguntur: nobis dicendum videtur, Latini Codicem non eundem fuisse atque eum, quo usus est Feuardentius. Quum Latinus Latinus, uti ipse ait, Codicem Vaticanum cum exemplari editionis Erasimianae a. 1548. conferens, paucas tantum varias lectiones adnotaverit: idem Vaticanus Codex ante oculos ei fuisse videtur, cuius descriptionem Ioannes Faber cum Erasmo communicavit.

Fuere, qui dicerent, veterem hunc Codicem postea fuisse Isaaco Vossio. De ea sententia vide, quae infra disputavi de Cod. Vossiano. Mirum sane videtur, Vaticanum Codicem Massueti (vide eius praefationem) et nostro tempore Romae frustra quaeri.

III. DE CODICE OTTOBONIANO.

Signatus est in hac edit. Ottobon.

Codex Ottobonianus Massueto dicente (Appar. n. p. 48) Romae asservatus est in bibliotheca eminentissimi cardinalis Ottoboni; chartaceus fuit, saeculo XIII, ni fallitur Massuetus, scriptus. Posteriora libri quinti capita in hoc Ms. deerant. Variarum lectionum, e dicto Cod. descriptarum, Roma ad Massuetum transmissae sunt. Ubi nunc deliteat Codex, nescio. Eius lectiones fere easdem esse Massuetus dixit, quas Grabeus ex duobus Merceri Codicibus allegat. Sed fides et auctoritas Codicis exigua nobis visa est.

IV. DE CODICE PASSERATIANO.

Sub signo Pass. in hac edit.

Massuetus prodit, (Appar. n. p. 48) se usum esse variis lectionibus, quas Passeratii manus per totum librum primum et octo libri secundi capita ad oram exemplaris Erasimianae editionis scripsit. Non dubitandum cum Massueto censeo, „quin variae illae lectiones e MS. Codicis, eoque perantiquo ac bonae notae excerptae sint.“ Sed nec docto monacho nec mihi contigit, ut Codicem ipsum reperiremus, cuius non omnes lectiones adnotatas esse dolemus.

V. DE CODICE CLAROMONTANO.

Signum habet Clarom.

In praefatione editionis ipsius Massuetus ita scribit: „Primum Codicem, e bibliotheca Claromontani collegii Soc. Iesu acceptum, utendum mihi praeiit vir doctissimus, cuius humanitatem nunquam non experti sumus, R. P. Ioannes Harduinus, eidem bibliothecae praefectus. Is optima notae Codex, quum ante annos ut minimum 800 scriptus sit, teste eruditissimo pie memoriae D. Ioanne Mabillonio, perito, si quis unquam, talium rerum aestimatore, omnium, ad quos priores editiones factae sunt, videtur antiquissimus. Mutilus tamen est; avulsis enim postremis foliis pluribus, extremis fere decem capitibus decurtatus manet liber quintus. An casu, an improvido scioli cuiuspiam (cui forte displicuerit millenariorum error ab Irenaeo propugnatus) zelo id acciderit, obscurum est. Certum est, integrum olim fuisse Codicem, quum pars vigesimi sexti capituli adhuc supersit. Cetera deinceps ad libri finem interierunt. Hinc Claromontanum Codicem diversum esse a Feuudentiano manifestum videtur: hic enim integer fuit, ille vero multo emendatior.“ Hactenus Massuetus. Quaerenti mihi, ubinam nunc antiquissimus iste Codex servetur, in manus venerunt notissimus Catalogus bibliothecae Meermani et Catalogi librorum manuscriptorum, quos Gust. Haenel edidit. Quibus libris perspectis de fati Codicis Claromontani edoctus sum. Quum Iesuitis e Gallia expulsis bibliotheca Collegii Claromontani publice venderetur, antiquus Irenaei Codex in manus Meermani transiit a. 1764 aut 1765; post mortem vero Meermani a. 1824 in Angliam migravit. Ibi enim in bibliotheca illustri, quam Excellentissimus Thomas Phillips in villa Middlehill prope urbem Broadway sita instituit, Codicem Claromontanum nunc asservari citatus Haenelii liber me docuit.

D. Schwarzius, Ienensis, collega antea mecum coniunctissimus, etiam nunc amicus dilectissimus, quum ante nonnullos annos visitaret Angliam, a me rogatus est, ut adiret Illustrissimum Thomam Phillips et perantiquum, Irenaei Codicem inspiciendi veniam ab eo peteret. Qua venia a nobilissimo Manuscripti possessore comiter data D. Schwarzius nonnulla de Codicis indole litteris mandavit, quae redux in patriam mecum communicavit. Codex est membraneus, e catalogo Meermanniano saec. XI (sed ex sententia perillustri Thomae Philips saec. X) scriptus, folia habet 246, neque vero 232, uti in Catalogo legitur; in fine mutilus ac tribus prioribus foliis sordidus formam habet mediam. Exceptis nonnullis paginis Codex purus intaminatusque est. Luculenter et paucis siglis exaratus esse videtur a pluribus librariis. Rubro atramento his verbis inscriptus est: „Hireneus lugdunensis episcopus contra omnes hereses;“ atque desinit in haec: — „significavit Ioannes Domini discipulus in Apocalypsi, edisserens quae fuerint decem cornua, quae a Daniele visa sunt, dicens sic dictum esse: Et decem cornua quae vidisti“ — quae lib. V, 26, 1 leguntur.

Illustrissimus Thomas Phillips quamquam promiserat, sese Codicis specimen ad me transmissurum esse, id tamen ad hunc usque diem non accepi.

VI. DE CODICIBUS MERCERI.

Ultima Prolegomenorum suorum paragrapho Grabius scribit, sibi a celeberrimo Dodwello apographum variantium lectionum, quas a Iosua Mercero olim e duobus MSS. Codicibus erutas Isaacus Vossius Dodwello describendas dedisset, libentissime communicatum esse. Me quidem non fugit, quod Harlesius in Fabricii Bibl. Graec. T. VII p. 71 adnotat: „In bibl. Leidensi est edit. Erasmi Paris. collata cum mssis.“ Inde suspicio mihi orta est, hanc Erasmi editionem lectiones variantes a Iosua Mercero adnotatas continere. D. Kistio, Theologo Lugduno-Batavo, accuratorem notitiam de libro illo debui, quem D. Geelius, Vir clarissimus, ad me misit. Quod suspicatus eram, id mihi libro perspecto certum fuit: eundem librum fuisse, cuius in margine Iosuas Mercerus adscripserat satis multas lectiones, procul dubio ex duobus Codicibus erutas. Singulis enim variantibus numerus vel 1 vel 2 additus est, qui numeri non interpretandi sunt. „Cod. primus et secundus,“ ita ut accurate distinguatur inter duos Codices. Sed numero 1 id exprimitur, unum ex duobus Codicibus, atque numero 2 utrumque Codicem lectionem aliquam offerre. Ubi enim scriptor in utroque Manuscripto novam

lectionem reperiit, ibi non scripsit 1 et 2, sed ita 1 et 1. Ex his lector benevolus signa Codicum in mea editione ita explicet: Merc. I — unus ex Codicibus Mercerianis (sed incertum est, uter); Merc. II — duo Codd. Merceriani.

Quinam sint Codices, ex quibus vir criticus transcripserit lectiones, ipse non prodidit. Qui quamvis a MSS. Erasmianis longe diversi sint, ad eandem tamen cum his pertinere videntur familiam, uti supra iam monuimus. Apographum cum Grabio communicatum non accurate scriptum erat. Novo huius libri usu factum est, ut lectiones Codd. Merceri integras adnotare innumerosque errores Grabii, etiam in Massueti editionem irreptos emendare possemus.

VII. DE CODICE ARUNDELIANO.

Sub sign. Arund.

„Codicem Arundelianum, ait Grabius, in bibliotheca regiae societatis Londini iam asservatum, quem quadringentorum annorum esse arbitror, ipsemet quidem ante triennium cum Feuardentii editione diligenter contuli; utpote cuius usum vir supra modum humanus Dn. D. Woodward, dictae societatis sodalis, mihi benignissime impetraverat. Attamen quum Reverendus D. Battely, Canonicus Cantuariensis, postea suum Irenaei exemplar, in quo magnam variationum dicti Codicis lectionum copiam annotaverat, sponte mihi transmiserit, hanc eius benevolentiam tacere nolui, praesertim quod una atque altera ad oram adscripta eius observatione usus fuerim.“ *Hactenus Grabius.* Quem Codicem quum per D. Spikerum, virum clarissimum, Londini in Museo Britanno asservari comperissem, D. Goettlingium, quem olim collegam ob sincerum animum diligo maximique aestimo, in Angliam profecturum rogavi, ut Manuscriptum Arundelianum perlustraturus esset. Is membranaceum hunc Codicem dixit inter Manuscripta Arundeliana numerum 87 habere; eundem duabus, quas dicunt, columnis, quarum utraque 36 versus contineat, optime scriptum esse saeculo XIV. Prologum, quem Goettlingius prima Codicis pagina animadvertit, eundem esse suspicatus sum, quem Magnus Crusius memorat epistola, qua in nova Irenaei editione, quam molitus erat, et prologum Codicis Arundeliani typis exprimendum esse scribit. Prologus, quem Londini exscribendum curavi, hic est:

Hyreneus, episcopus Lugdunensis instructus a Polycarpo discipulo Iohannis apostoli, scripsit V libros cuidam episcopo rogatus ab eo contra haereticos valde necessarios. In quibus ut sapiens

architectus et providus medicus perfecte nos instruit de haeresibus et haeresiarchis, primum detegens eorum prava dogmata et per-versa opera, ne quis incidat in id ipsum incredulitatis exemplum. Nam sicut medicus aegrum curare non potest, nisi causam morbi prius agnoscat, sic necesse fuit eum haereticas pestes cum suis causis prius agnoscere, ut postmodum competenti medicina posset eis [melius ei legendum] efficaciter — [hic mederi aut simile verbum legendum: nam quod in Codice comparet contraire, aperte falsum est]. In primis ergo ipsas haereses explicat, singulis assignans suas originales causas, scilicet a quibus acceperunt materiam existendi. Inter quod agendum ponit et ignota nomina fictarum rerum, quas ipsi virtutes appellabant et quasi deos venerati sunt. De quorum scilicet nominum multitudine illatum tibi, o lector, taedium patienter sustine, tandem philosophicarum rationum et divinarum auctoritatum copiosa dulcedine compensandum. Postea ipsos haeresiarchas nominatim commemorat, et quid et quantum uniuscuiusque discipuli suorum magistrorum adinventionibus addiderint, consequenter annectit. Deinde singulas haereses aggrediens, et probatissimi more philosophi assumtis de rerum naturis peremptoriis rationibus vero a falso discernit, sanctitatis amictum pravitati superductum violenter abstrahit; ubi in melle venenum, ubi in columbae specie vulpes lateat curiosa discussione perquirat. Hoc itaque modo sordidissimis phantasiis haereticae dolositatis sollicitissime deprehensis et fidelium oculis patenter expositis ad ultimum venenosos surculos salutaribus radicibus adulterina plantatione insertos multiplici [hic deest verbum per mutilationem; fortasse supplendum usu aut simile quid] [di]vinarum auctoritatem extirpat, abicit et conculcat. Eiusdem quoque intentionis occasione non solum quae ab haeticis corrupta sunt corrigit; sed insuper multa de veteri, multa de novo testamento ad momentum verae fidei fideliter et luculenter exponit. Sunt autem quinque causae, quae sumtum et laborem huius libri transcribendi non sinunt, ut putamus, aestimari superfluum. Prima, quod perrarus est, haeresium silentio, quod nunc solito vehementius interruptum est, ad eius usum paene neminem impellente. Secunda, quod auctor eius antiquus et apostolorum temporibus vicinus exstitit et ideo fide dignus. Tertia, quod, quae de haeticis scribit, non omnia per famam didicit; sed plurima de his praesenter ab eis audivit doceri et vidit exerceri utpote eorum σύγχρονος i. e. contemporaneus ei comprovincialis. Quarta, quod de haeresibus illius temporis nemo plenius sive planius noscitur disputasse. Quinta, quod arma militantis ecclesiae aliquatenus

pacis occasione neglecta resarciri plus solito necesse est, quia de-
lensore iam raro tyrannis haeretica in eam tanto crudelius quanto
impunius incipit efferari.

Hactenus prologus.

VIII. DE CODICE VOSSIANO SEU BURELLIANO.

Sub sign. Voss. in hac edit. comparet. Vide specimina eius Codicis in tabulis
pictis nostrae edit. adiectis.

Ubi de Codicibus Irenaei agit, Grabius Dodwellum, qui iam
pridem novam operum Irenaei editionem meditatus sit, isto con-
silio ait optimum Isaaci Vossii Codicem accuratissime cum Feu-
ardentii exemplari contulisse indeque collectas varias lectiones omnes
cum Grabio libentissime communicasse. Massuetus hunc Codicem
uti alios, quibus Grabius usus est, non insepexit.

Ioannes Albertus Fabricius memoriae prodidit¹⁾, in Bibliotheca
Lugduno-Batava asservari Irenaei Codicem MS., qui olim ex libris
Isaaci Vossii Canonici Windesoriensis fuerit. Quum me non fugerit,
quod notaverat Fabricius, inter Codices Vossianos latinos Irenaeum
bis commemorari: per litteras a Kistio, Theologo Lugduno-Batavo
inter nostrates aestumatissimo, ea qua par est observantia petii, ut
de indole illius Codicis certiore me faceret. Vir Ven. litteris me-
cum communicavit haec: Codicem Vossianum esse eundem, quem
olim Henricus Dodwellus cum textu edito contulerit. Lectiones varias
ex illo Codice collectas Grabianae editioni insertas esse constat.
Quid igitur novi inde sperare licuit? A Dodwello Codicem accu-
ratissime pertractatum et a Grabio lectionis varietatem diligentissime
notatam esse nemini dubium esse poterat, cui sollertia et peritia
utriusque viri nota et perspecta erat.

Sed Kistius, cui maximas gratias in praefatione iam testatus
sum, litteris suis addidit schedulas, quibus notaverat varias lectio-
nes ab ipso observatas nonnullis Codicis capitibus cum editione
Massuetiana denuo collatis. Inde cognovi, haud pauca, in quibus
a lectione recepta Codex dissentit, aut Dodwellum fugisse aut a

1) Bibliotheca Graec. T. VII. p. 78. Memorantur notante Fabricio inter Codd.
Vossii duo Irenaei Latini Codd. Msti. Catalogum, ad quem provocat Fabricius, non
vidi. Sed Catalogi librorum Mstorum Angliae et Hiberniae, qui prodit Oxoniae
1697 fol., Tomo II. recensentur Codd. Msti Is. Vossii, ibique p. 69 commemoratur
sub no. 2660 „Irenaei Codex antiquissimus“. Praeterea „Catalogus librorum tam
impressorum quam manuscriptorum Bibliothecae publicae universitatis Lugduno-
Batavae, cura et opera Wolfredi Senguerdii, Iacobi Gronovii, Ioannis Heymann
(Lugduni apud Bat. 1716 fol.)“ nominatur p. 317 „Irenaei op. Lugd. libb. V contra
omnes haer. Cod. Ms.“

Grabio sive consulto sive inconsulto esse praetermissa. Itaque specimen illius a Kistio mecum communicati ratione habita, operae pretium existimavi Codicem Vossianum iterum cum textu vulgato religiosissime conferre.

Quae quum ita essent, quam maxime mihi in votis erat, ut mihi Codicis inspiciendi facultas daretur. Admodum laetatus sum, quod Geelius, Vir Amplissimus, Codicem curis meis commendatum Ienam transmitteret. Egregii viri, cuius nomen clarissimum etiam in terris nostris celebratur, humanitatem et benevolentiam splendide mihi esse comprobata aperte profiteor eique ut publicas persolvam gratias gratus impellit animus.

Ex quo Codice quos fructus perceperim, paucis de eius indole praemissis, indicare et quae inter eum et Feuardentianum Codicem veterem intercedat ratio investigare in animo est.

. Codex Vossianus duplici numero vel 33 vel „ex Bibliotheca Viri Illustris Isaaci Vossii 63“ notatus membranaceus est in folio minori exaratus. Quum is, qui singulis foliis numeros adscripsit, errore lapsus illi folio, quod folium numero 76 notatum excipit, numerum 79 dederit, accidit, ut Codex non, uti folium ultimum prodit, 113, sed tantummodo 111 folia complectatur, quamquam in orationis contextu nihil desideratur. Unaquaeque pagina in duas quas dicunt columnas divisa est, quarum utraque 49 constat versiculis. Singuli versus singulis lineis subtilioribus atramento pictis praesignati sunt. Totus vero Codex luculenter et pulchre scriptus est litteris minusculis. Ubi litterae initiales scribendae fuissent, ibi a Codicis auctore spatium vacuum relictum est postea pictura explendum. Sed solae litterae initiales praefationis et libri I sunt picturis ornatae; ceterae omnes etiamnum pictorem desiderant. Quamvis interdum atramentum paululum palluerit ita, ut aliquot voces difficulter explicari possint: nullos tamen me invenisse memini locos, de quorum interpretatione prorsus desperandum fuisset.

Quum is qui Codicem exaravit plerumque insolitam scribendi methodum secutus esse videtur: haud alienum ab re esse censui, sigla quae dicunt sive scribendi compendia, quibus Codicis auctorem constanter usum esse cognovi, in commentatione mea de Codice Vossiano scripta (Lips. 1847.) recensere.

Quatuor priores libri in capita accurate sunt divisi; cuique capiti et numerus et titulus atramento rubro praescriptus est. Libros II, III et IV praecedunt tabulae, quibus argumenta seu inscriptiones capitum recensentur. Librum V is, qui Codicem scripsit,

in capita non divisit; quo fit, ut textus sine intervallo et distinctione inde ab initio ad finem usque procedat. Sed in margine libri V capitum numeri notati sunt — nescio a quo, certe non ab eo, cuius manus Codicem exaravit — numeris Arabicis, quum per priores IV libros numerorum notis latinis capita a librario sint indicata. Sed ea, quam posterior manus libro V dedit, capitum divisio lectoribus non satisfacit. Tertius enim — nescio quis — in spatio inter duas columnas intermisso alteram divisionem secundum capita proposuit a priori longe diversam.

Deprehenduntur in Codice haud raro lacunae, scribae negligentia plerumque ortae. Quas animadvertimus maiores lacunas inde exortas esse non dubitamus, quod is, qui Codicem scripsit, voces commutavit ob similitudinem syllabarum finalium, quod dicunt *ὁμοιοτέλετον*. Quae quidem maiores lacunae plerumque non sunt expletae. Interdum factum est, ut scriba ipse vel secunda manus, quantum ex scribendi ratione et atramento pallidiori patet, in margine vculas male praetermissas adderet.

Quaecunque praeterea in margine leguntur aut ad argumentum eorum, quae textu continentur, spectant, aut explicationis causa addita sunt. Quae quum haud magni pretii mihi viderentur, ea omnino negligenda putavi.

Praeterea inesse vidimus Codici vitia haud pauca, quae homini docto, qui Irenaei mentem ubicunque assequeretur, vitanda erant. Sed quoquo modo illa vitia irrepserint in Codicem, auctoritas illius neutiquam est diminuta. Gravius et Massuetus eum ob multas quas offert egregias lectiones magni aestimaverunt. Plerumque enim consentit Vossianus Codex cum Codd. optimae notae; memorabilem eius cum vetere Feuarentii consensum, de quo infra plura disputaturus sum, hoc loco tantummodo attingam. Inde vero concludere licet, illud Irenaei exemplar manuscriptum, quod scriba Codicis Vossiani secutus est, bonae notae fuisse. Confiteor equidem, nos omnino nescire, ubi et quale fuerit Codicis Vossiani archetypum, neque accurate statui posse, quando illud scriptum fuerit. Liceat tamen hac de re coniecturam proponere.

Ubi Irenaeus Marcosiorum systema describit eorumque morem ex litteris et numeris computandi acriter perstringit, leguntur litterae graecae, quas etiam in Codicibus versionis latinae graecae scribere consueverunt librarii. At vero is, qui Codicem Vossianum exaravit, linguae graecae ignarus illas graecas litteras in latinas commutavit ita, ut graecarum litterarum formam magis, quam earum

significatum secutus esse videatur. Ita enim litterae utriusque linguae sibi invicem respondent in Codice nostro:¹)

ψ	=	γ	Σ	=	c
Γ	=	t aut f	Ρ	=	p
Α	=	a	Π	=	n
Υ	=	v	Λ	=	a
Η	=	h			

Ex qua scribendi ratione patet, in exemplari manuscripto, quod ante oculos Codicis Vossiani librario fuit, litteras graecas forma unciali scriptas fuisse. Quod ei dubium non erit, qui, quomodo duos locos, quos ex Homero et Hesiodo citavit Irenaeus, scripserit librarius, accurate comparaverit cum textu graeco.

Quodsi vero certum est, graecos locos in archetypo Codicis Vossiani litteris maiusculis scriptos esse: inde apparet Codicem illum, quem secutus est Vossiani Codicis librarius, perantiquum fuisse. Constat enim, vetustissimos tantum Codices graecos litteris maioribus esse exaratos. Qua de causa egregia Codicis Vossiani indoles nititur antiquissimo, ex quo exscriptus est, Codice et meliores illae, quas exhibet lectiones, manaverunt ex libro neque scribarum ignorantia neque sciorum temeritate pessumdato. Vitia enim quae insunt Codici scribae culpa esse orta cuique certum erit, qui quanta eius ignorantia fuerit Codicis inspectione intellexerit.

Iam vero nobis quaerendum est, num Grabius Codice nostro accurate usus sit necne. Grabio ipsi Codicem saepe dictum nunquam ob oculos fuisse inde patet, quod collationem a Dodwello accuratissime factam esse dicit. Etenim si Grabius unam tantummodo Codicis plagulam comparasset cum collatione sibi a Dodwello commodata, tam negligenter et leviter collatum esse Codicem perspexisset, ut ne Dodwellum quidem, virum inter philologos etiamnum laudatum, lectionis varietatem collegisse opinari potuisset. Suspicio enim, Henricum Dodwellum Codicem illum viro non adeo perito conferendum tradidisse neque vero curasse, ut accurate pertractaretur.

Grabius enim suae editioni eas lectiones inserere noluit, quae omnino nullum sensum praeberent atque librorum errori aut ignorantiae deberentur. Qua de re profecto non est vituperandus. Sed omisit multas lectiones, quae commodo commendantur sensu. Huc accedit, quod Grabius haud raro lectiones tanquam in Codice Vossiano obvias attulit, quae ibi omnino non inveniuntur. Eae vero,

1) Vide specimina, quae in altera tabula sub n^os I et II exhibuimus.

quas falsissime inde haustas, etiam a Massueto fere omnes editioni suae insertas, nemo hucusque correxit, in editione nostra sunt emendatae.

Denique Grabius aut potius is, qui Ms. Vossianum cum exemplari Feuardentiano contulit, optimas quas offert Codex lectiones haud raro praetermisit. Quo factum est, ut Grabii ingenium nonnunquam quid legendum sit sagaciter divinaret. Itaque meliores Codicis Vossiani lectiones coniecturarum locum in Grabiana editione modeste obtinent. Evenit tamen interdum Massueto, ut lectiones ab illo, qui pertractavit Codicem Vossianum, prorsus neglectas in Codice Claromontano, quo ipse usus est, reperiret. Ideoque mirum non videtur, a celeberrimo monacho Codicem in Bibliotheca Iesuitarum Claromontana servatum laudibus extolli, quippe qui optimas lectiones saepenumero solus suppeditare videatur. Perpaucas eiusmodi lectiones proponam.

Editio Grabii.

Cod. Voss.

p.40. l.30. <i>quasi erat unigeniti</i>	<i>qualis erat unigeniti¹⁾</i>
p.83. <i>propter quaternationem dicunt</i>	<i>propter quaternationem ipsorum dicunt²⁾</i>
p.93. l.4. <i>quum autem discrepant³⁾</i>	<i>quum autem discrepent</i>
p.103. l.9. <i>Cerdon autem quidem</i>	<i>Cerdon autem quidam⁴⁾</i>
p.110. l.34. <i>stultitiam et audaciam</i>	<i>in stultitiam et audaciam⁵⁾</i>
p.124. (cap. IV.) l.23. <i>praeterit</i>	<i>praeteriit⁶⁾</i>
p.140. l.11. <i>aquam dixisse</i>	<i>aquam dixit esse⁷⁾</i>
p.237. l.4.5. <i>plurima evangelia</i>	<i>plurima evangelii⁸⁾</i>

1) Massuetus, qui pag. 42 hanc lectionem habet, not. d ita annotat: „Sic recte Claromont. Cod. iuxta Graeca *οἷα ἦν ἡ τοῦ μονογενοῦς*.“

2) Massuetus pag. 88 hanc lectionem exhibet et not. d: „Sic, ait, ex graeco et Frontonis Duc. iudicio restitimus“; sed nullam secutus est Codicis auctoritatem.

3) Habent Erasmus, Feuardentius omnesque ad Massuetianam usque editiones discrepant. Massuetus vero mutavit lectionem in *discrepent*, nec tamen dicit, cuius Codicis auctoritate hoc fecerit.

4) Hanc lectionem etiam Feuardentius habet, sed, uti videtur, ex graeco contextu. Quapropter Grabius eam omisit. Massuetus p. 105 not. k ita disputat: „quidam“ Ita Erasmus. Gall. Clarom. et Pass. iuxta Graecum. At in Feuard. (?) Oxon. et Valesiana Eusebii versione perperam quidem: quod erratum cum animadvertit Grabius, mirum cur ex Erasmo. saltem et Gallis. non correxerit.“ Corrigitur potuit Grabius ex Cod. Voss.

5) Nihil notavit Grabius ad hunc locum, nisi hoc: „in Erasmo. et Gallis. vitiose extare stultitia et audacia.“ Atque Massuetus p. 111 not. b in solis quibus ipse usus sit Codicibus, veram lectionem reperiri gloriatur.

6) Haec lectio a nemine notatur.

7) Massuetus p. 113 not. g: „genuinam, inquit, hanc lectionem solus suppeditat Cod. Claromont., in aliis omnibus cum Edit. tum Mss. corrupte: *aquam dixisse*.“

8) „Ita solus“, autumat Massuetus, „Claromont. Cod.“

At vero sufficiant haecce, quibus, si opus fuisset, multa alia adiicere poteram. Apparet igitur, Codicem Vossianum hucusque non ita esse pervestigatum, ut mihi dignus quidem videretur, cui novas curas adhiberem. Neque vero infitiabor, illa, quae ex Ms. Vossiano hausta dedit Grabius, ex schedis meis multimodis aut correctum aut suppletum, praeterea nova quoque saepissime additum iri.

Quum id inprimis spectandum videretur, ut quaecumque de Codice saepe dicto quaeri possunt, de iis accurate disputaretur: non negligenda erat quaestio explicatu difficillima. Fuerunt enim qui dicerent, Codice Vossiano ante Grabium usum esse Feuardentium. Inter Vossianum, aiunt, et Codicem veterem a Feuardentio saepissime laudatum tantam intercedere similitudinem, ut pro uno eodemque habendi sint. Cuius sententiae memor est Massuetus praefatione (pag. VII.) ita disserens: „Et quidem veterem illum Codicem, quo Feuardentius usus est, frustra quaesivimus, neque utrum perierit, an in alicuius bibliothecae forulis delitescat, scire potuimus. Sunt qui existimant eum in Vossii manus devenisse: sed utriusque lectiones conferenti diversos esse statim apparebit.“ Sed velim, rem accuratiori examine satis dignam a Massueto non esse neglectam. Etenim negari nequit, duos illos Codices persaepe easdem lectiones suppeditare, saepissime etiam easdem in contextu lacunas habere. Huc accedit, quod libri V. quinque posteriora capita a Feuardentio ex vetere Codice primum evulgata, quae, quod equidem scio, in ceteris Irenaei Codicibus desiderantur, adeo in Codice Arundeliano et in vetustissimo Claromontano, in Codice Vossiano leguntur.

Quid igitur dicendum? Profecto non esset, quod conquereremur de difficultate iudicium hac de re ferendi, si, quod Feuardentius et Grabius omiserunt, editionibus suis accuratam Codicum Mss. quibus usi sunt descriptionem praemisissent. Sed Feuardentii vetus Codex Romae in bibliotheca Vaticana adservatus est, dum Vossii Codicem in Gallia scriptum exeunte saeculo XVII. inter libros Isaaci Vossii Canonici Windesoriensi in Anglia fuisse scimus.

Qua occasione Vossius Codicem sibi comparaverit, aut quis eum antea habuerit plane nescimus. Sed de primo Codicis possessore certi aliquid prodi potest. Etenim ad calcem eius scripta sunt haecce:

„hos quinque libros quos contra hereses scripsit hyreneus lugduni pontifex et martir apostolis contemporaneus dono dedit in suorum peccatorum remissionem frater laurentius Burelli a divione [hodie: Dijon] paris. doctor theologus provincialis narbone sacri ordinis matris dei de monte carmeli librarie

conventus parisiensis eo anno quo ipse vicarius generalis angliam et convictum parisiensem visitavit qui fuit millesimus CCCC nonagesimus quartus teste suo cyrographo hic appposito pridie Kalendas novembres. Itaque Burelli."

In margine primae Codicis paginae bellae conspiciuntur picturae textum a tribus lateribus cingentes. Inter frondium et imaginum intertexta ornamenta pictor insigne gentilicium pinxit, quo, ni fallor, tria fulmina deorsum missa et tres flammae sursum flagrant adumbrata sunt. Circa quod insigne gentilicium scripta leguntur haec: „frater laurentius doctor provincialis narbone conventus divisionis ordinis carmeli." Haec verba ab eadem manu, quae Codicem ipsum scripsit, exarata esse dubitari nequit. Inde concludendum videtur, Laurentium Burellium primum Codicis possessorem fuisse eiusque impensis Codicem scriptum esse eo consilio, ut splendidissimus liber Bibliothecae conventus Parisiensis Carmelitarum dono daretur. Neque vero est, quod de tempore, quo Codex scriptus sit, dubitemus. Patet enim librum exaratum esse exeunte saeculo XV.

Dici quidem nequit, num Codex Vossianus eo tempore, quo suam editionem paravit Feuardentius i. e. sub finem saeculi XVI. in Bibliotheca Valicana asservatus fuerit, annon. Attamen valde mirum fuisset, si Feuardentius hunc Codicem, qui vix quindecim lustris ante scriptus fuit, veterem seu vetustissimum nominasset.¹⁾ Nonne vir doctissimus, quum vera Codicis aetas dubia non esse posset, is esse videretur, qui fraude fefellisset lectores?

Sed accedit summum inter lectiones Codicum discrimen, quod non negandum esse etiam Massuetus censet. Grubius quoque, multas lectiones adnotavit, quibus duos Codices longe differre intelligitur, multasque ex Vossiano excerptas proposuit, quae in vetere Feuardentii Codice non comparuerunt. Quibus largam novarum lectionum copiam in mea editione addidi. Differt praeterea capitum divisio, qualem Feuardentius in vetere Codice cognitam notavit, ab ea, quam Codicis Vossiani librum secutum esse cognovi. Quae quum ita sint, equidem Feuardentianum Codicem prorsus diversum esse censeo a Vossiano Manuscripto.

Certum indubitatumque est, Vossianum Codicem optimis Mss. adnumerandum esse et cum Codd. vetere Feuardentii et Claromontano ad eandem familiam pertinere.

¹⁾ Ita appellat Codicem in annotationibus atque in titulo, quo inscripsit editionem suam.

IX. CODEX VRATISLAVIENSIS.

Vide specimen eius in tab. II sub nro IV.

Postquam de indole ac fatis latinorum Irenaei Codicum satis disputatum est: graecum Epiphanii Manuscriptum, quo usus sum ad corrigendum textum Irenaei libri I, silentio praetermittere non possum. Qui Codex in bibliotheca Rhedigeriana, quae Vratislaviae est, reperitur. D. Menzelius vir clarissimus de eodem haec ad me scripsit: „Codex noster membranaceus est forma maxima et exhibet ab initio Acacii et Pauli presbyterorum et archimandritarum epistolam, qua eundem (Epiphanium) ad scribendum contra haereses hortantur, adiuncta responsoria Epiphanii prolixiori; tum ipsum Panarium sive opus adversus octoginta haereses integrum, eique in fine subnectitur Ancoratus seu sermo de Fide, quo Epiphanius a Palladio Suedrorum Pamphiliae urbis praesule et presbyteris eiusdem, quorum etiam epistolae praemittuntur, rogatus, doctrinam de ss. Trinitate, inprimis de spiritu s. contra haeresin Macedonianam asseruit et explicavit.“ D. Haasius Vratislaviensis vir clarissimus, qui, quae Epiphanius ex opere Irenaeo exscripserat, accurate cum dicto Manuscripto conferenda curavit, in Catalogo bibliothecae Rhedigerianae haec adnotata esse scripsit: „Cod. memb. 326 folior. in Fol. unius hominis manu non ineleganter saec. XV scriptus est. Involucrum Graecorum more factum et crenulis in extremitatibus ornatum a Graeco itidem artifice elaboratum videtur.“ Quamvis Codex nonnulla nobis suppeditaverit, quibus textus Irenaei emendaretur: critica tamen auctoritas eius non adeo gravis nobis visa est, ut eum ubique sequi possemus.

CAPUT II.

DE EDITIONIBUS IRENAEI OPERIS ADV. HAERESES.

I. DE EDITIONIBUS ERASMIANIS.

1526.

Opus eruditissimum divi Irenaei episcopi Lugdunensis in quinque libros digestum, in quibus mire reteggit et confutat veterum haereseon impias ac portentosas opiniones, ex vetustissimorum

codicum collatione, quantum licuit, emendatum opera Des. Erasmi Roterodami, ac nunc primum in lucem editum opera Io. Frobenii. Additus est index rerum scitu dignarum. Apud inchoyram Basileam Anno M. D. XXVI. Cum gratia et privilegio Caesareo. Fol.

Haec est editio princeps, quam Des. Erasmus Bernardo de Gloss, tunc temporis episcopo Tridentino, praemissa epistola nuncupatoria dedicavit. Litteras excipit s. Irenaei obtestatio ad scribas, quam reperis in nostra edit. pag. 821; ubi inter Irenaei fragmenta primum locum obtinet. Singulis libris praemisit Erasmus titulos quibus capitula sunt inscripta. Tum textus Irenaei sequitur. In margine editor ex Codicibus tribus, quibus usus est, adnotavit nonnullas varias lectiones et coniecturas et vocum inusitatorum interpretationes. Argumenta, uti vocat, libris II—V praemissa v. in Appar. nostro p. 6 seqq. Ceterum edit. princeps, eaque quae duobus annis post in lucem prodiit, multo emendatiores sunt iis, quae inde ab anno 1534 typis expressae sub nomine Des. Erasmi publice vendebantur.

Editionem principem reperi in bibliothecis Universitatis Lipsiensis et Zitzensi.

1528.

Biennio post alia ex officina Frobeniana prodiit editio in fol., in cuius titulo post verba: emendatum opera Des. Erasmi Roterodami leguntur haec: ac nunc eiusdem opera recognitum, correctis iis, quae prius suffugerant. Ipsius Erasmi manus quaedam menda sustulit. Argumentum in librum V scriptum paullo auctius in nova edit. legitur, uti in Appar. nostro p. 8 iterum expressum est. Ceterum pauca sunt, quibus haec edit. differt ab edit. principe.

In bibliothecis academica Ienensi et Erfordiensis haec edit. reperitur.

1534.

Dupinius in Bibliotheca nova ecclesiasticorum auctorum memorat editionem Erasmianam, quae a. 1534 Parisiis in lucem prodierit. Grubius eam videre sibi non contigisse scribit. Massuetus praeter primam Erasmi editionem nullam commemorat. Dupinius ipse postea dubitasse videtur, num haec editio revera unquam exstitisset. Doctus enim censor edit. Massueti in Deutsche Acta eruditorum a. 1712 ita scribit: „Wir thun hier mit Fleiss der Parisischen Edition von 1534, welche Grubius bei Du Pin gefunden, aber selbst nicht gesehen, keine Meldung,

weil Du Pin selbst in der andern Edition seiner Bibliothecae ecclesiasticae selbige weggelassen, und also diessfalls seinen Fehler erkannt zu haben scheint.“

Errorem Dupinii emendare nobis licet. Prodiit enim 1534 Basileae ex officina Frobeniana nova Erasmi editio; eandem formam eundemque titulum ac priores edit. habet, nisi quod in titulo legitur: ac nunc eiusdem opera denuo recognitum, correctis iis, quae prius suffugerant. Inde liquet, Erasmus ipsum novis curis Irenaei textum recognovisse. Sed quum viro doctissimo meliores Codices ad manus non fuissent, ex variis lectionibus aut coniecturis in margine priorum editionum adnotatis plures in contextum Irenaei recepit. Quo factum est, ut textus magis corrumperetur, quam emendaretur; quod cuique concedendum est, qui lectionem varietatem a me adnotatam accuratius perspexerit.

In bibliotheca Universitatis Gottingensis haec editio adservatur.

Desiderius Erasmus m. Iul. a. 1536 Basileae mortem obiit. Quoniam igitur edit. 1534 ultima fuit, quam editor ipse novis curis adornaverat, ceterae omnes editiones, quae Erasmi celeberrimum nomen ferunt, ad rationem illius typis expressae videntur.

1545.

Contra haereses, Divi Irenaei episcopi Lugdunensis in quinque libros digestum, in quibus mire reteggit et confutat veterum haereseon impias ac portentosas opiniones, ac vetustissimorum codicum collatione quantum licuit emendatum opera Des. Erasmi Roterodami, ac nunc eiusdem denuo recognitum, et quae quam antehac longe castigatiores in lucem dantur. Quibus adcessit rerum et nominum insignium index locupletissimus. Parisiis apud Maturinum Dupuys, Sub signo hominis siluestris, via ad D. Iacobum 1545. 8.

Editio perrara, Grabio prorsus ignota, elegantibus typis expressa. De eius auctoritate critica nil addendum est ex iis, quae de proximo antecedente libro disputavimus; ei enim simillima est.

Editio rarissima meae bibliothecae ornamento est.

1545.

Doctus censor Massuetianae edit. in Deutsche Acta eruditorum memorat editionem, quam 1545 Basileae in forma maxima in lucem prodiiisse dicit. Sed eam neque Grabius neque ego vidimus.

1548.

Opus eruditissimum Divi Irenaei episcopi Lugdunensis in quinque libros digestum, in quibus mire reteggit et confutat veterum haereseon impias et portentosas opiniones, ex vetustissimorum codicum collatione quantum licuit Des. Erasmi Roterodami opera emendatum. Additus est index rerum observatu dignarum. Froben. Basileae. 1548. Fol.

Neque hunc librum Grabius vidit. Ex bibliotheca Urbis Lipsiensis ad me transmissus est. V. quae disputavi de edit. 1534.

1554.

Quam sub hoc anno Fabricius in Bibliotheca graeca et censor editionis Massueti memorant editionem Erasmi Basileensem, in bibliothecis reperire mihi non contigit. Etiam Grabius eandem frustra quaesivit.

1560.

Opus eruditissimum — — — (titulus idem est atque editionis 1548) Basileae 1560. Fol.

Grabius de hoc libro ita agit: „In nullo (editio haec) praecedentibus praestantior, nisi quod loco nuda adiurationis Irenaei, qua scribas obtestatus est, integra habeat Hieronymi in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum de Irenaeo verba, quodque Index rerum sit locupletior, ut vel ex prima littera A patet.“ Indicem locupletiore iam in edit. a. 1548 reperimus; nil igitur novi liber a. 1560 habet, nisi locum Hieronymi de Irenaeo. Vide disputata a me de edit. a. 1534.

Ad oram eius editionis e bibliotheca academiae Gottingensis mecum communicatae D. Heumanni coniecturae scriptae sunt, de quibus infra vide quae scripsimus.

1563.

Opus eruditissimum divi Irenaei episcopi Lugdunensis, in quinque libros digestum, in quibus mire reteggit et confutat veterum haereseon impias ac portentosas opiniones, ex vetustissimorum codicum collatione quantum licuit Des. Erasmi Roterodami opera emendatum. Additus est Index rerum observatu dignarum. Parisis, Apud Audoenum Parvum, sub intersignio lilij aurei, via ad diem Iacobum. 1563. 8.

Haec editio, qua eadem continentur atque antecedente, maiori-
bus typis quam Parisina 1545 eleganter expressa est; textus idem

est atque in editt. 1545 et 1563. Reperis hunc librum in bibliotheca Hamburgica.

1567.

Opus eruditissimum — (titulus idem atque in edit. proxime antecedente) *Parisiis. Apud Audoenum parvum, sub intersignio lilii aurei, via ad divum Iacobum.* 1567.

Hic liber eadem eodem modo continet atque edit. a. 1563.

Eius exemplar ad me missum est e bibliotheca Lugduno-Batavo, in quo scriptum erat: „ex biblioth. viri illustris Isaaci Vossii 191.“ In margine manus Iosuae Merceri varias lectiones e duobus Codd. erutas adscripsit.

1570.

II. EDITIO NICOLAI GALLASII.

Divi Irenaei Graeci scriptoris eruditissimi, episcopi Lugdunensis, libri quinque adversus portentosas haereses Valentini et aliorum, accuratius quam antehac emendati, additis Graecis quae reperiri potuerunt; opera et diligentia Nicolai Gallasii, s. Theologiae professoris, una cum eiusdem annotationibus. Additus est etiam index locupletissimus. Apud Ioannem le Preux et Ioannem Parvum. (Genevae) MDCCLXX.

„In hoc opere continentur: epistola ad D. Edmundum Grindalum, episcopum Londinensem, qua huius editionis atque missionis ratio redditur; praefatio ad lectorem de instituto totius operis, et de utilitate colligenda ex lectione veterum Doctorum; Graecae dictiones, quae passim apud Irenaeum occurrunt ordine Alphabeti; de vita et scriptis Irenaei ex Eusebio et Hieronymo; vetus interpretatio collatis exemplaribus accurate emendata; Graeca eiusdem Irenaei quae hactenus reperiri potuerant, uti Epiphanius scriptis suis inseruerat, inde excerpta et conversa in linguam Latinam, ut cum vetere interpretatione conferri possint, summae singulis capitibus praefixae, quibus plenissime declaratur quidquid in iis praecipuum est; loci Scripturae, quorum in iis mentio fit, ad marginem notati; additae sunt in fine annotationes, quibus obscura pleraque declarantur; explicantur etiam nonnulli Scripturae loci, ac respondetur iis, qui, adversus piam doctrinam, huius sancti viri auctoritate abusi sunt.“

Quodsi comparaveris hoc Gallasii opus cum Erasmi editt., concedes id esse multo praestantius illis. Sed textus latinus non ex Codicibus est emendatus, et graecus saepissime corruptus. Expli-

cationes satis quidem prolixae res obscuras non satis illustrent plurimaeque haud magni sunt momenti nihilque ad textum emendandum conferunt. Quintum librum, a nemine antea in sectiones divisum, editor in capita distinxit,

1571.

III. EDITIO IOANNIS IACOBI GRYNAEI.

Uno tantum anno postquam Gallasius libros Irenaei in publicum ediderat, Ioannes Iacobus Grynaeus, pastor Basileensis, Opus adv. haereses, quod vocat eruditissimum, nova libri primi conversione, singulorum capitum argumentis, et variae lectionis observatione illustratum et recognitum foras dedit. Pro translatione veteris Interpretis novam, et, ut dicit in praefatione, multo meliorem substituit; quod male ab eo factum esse, alii ante me iam iudicarunt. Quod dixit, opus variis lectionis observatione illustratum et recognitum esse, aperte falsum est: nullae enim in margine variae lectiones reperiuntur. Qua de caussa Grynaei librum minus utilem censemus, quam Erasmi editiones.

IV. EDITIONIS FRANCISCI FEUARDENTII.

1575 et 1576.

Massuetus praefatione prodit, primam a Franc. Feuardentio adornatam editionem typis Nivellii a. 1575 et 1576 expressam, eamque a priorum editionum vitis nondum satis expurgatam esse. Idem ex Dupinii nova ecclesiasticorum auctorum Bibliotheca didicimus. Sed nec Grabio nec mihi contigit, ut hanc editionem in bibliothecis inveniremus. Quod parum refert, quum meliores Feuardentii editiones nobis non defuerint.

1596.

Divi Irenaei, Lugdunensis episcopi et martyris, adversus Valentiniani et similium Gnosticorum haereses libri V, iam secundo diligenti editorum codicum collatione, vetustissimi magnaeque fidei manuscripti Codicis atque alterius Vaticani ab innumeris mendis repurgati et aliquot capitibus aucti; praeterea omnibus, quae apud veteres exstant, fragmentis Graecis ac Latinis, item quibusdam s. Polycarpi, episcopi Smyrnensis et martyris, scriptis, nunquam antea editis, denique universis aliorum eiusdem D. Irenaei operum, quae reperire licuit, partibus locupletati. — Additae sunt ad singula

capita variae adnotationes, quibus emendationum ratio redditur, obscura multa illustrantur, et quidquid ad antiquitatem ecclesiasticam, ac tam veterum quam recentium haereseon confutationem pertinet, quod ex his libris erui potuit, copiose traditur. — Accessit quoque Arnobii catholici et Serapionis Aegyptii conflictus de Deo trino et uno et duabus in Christo naturis, nunquam typis excusus. Ad illustriss. principem et reverendissimum Cardinalem Carolum Lotharingum, Metensi et Argentinensi episcopo etc. — Omnia studio et opera F. Francisci Feuardentii, Ordinis F. Minorum, in s. facultate Parisiensi Doctoris theologi. Accessit index scripturarum et rerum magis memorabilium. Reliqua vide, lector, magis speciatim pagina sequente. Coloniae Agrippinae, in officina Birckmannica sumtibus Arnoldi Mylii. Anno 1596. Cum gratia et privilegio Sac. Caes. Maiestatis.

Alteram hanc Feuardentii editionem, duorum Codicum¹⁾ ope adornatam, alterius Vaticani, alterius inter libros Ioannis San-Andreani ecclesiae Parisiensis Canonici adservati, priori Feuardentiana multo esse meliorem Dupinius iam observavit; praeter alia etiam Graecos Irenaei locos ex variis scriptoribus insertos habet. Sed quum Feuardentius ipse in Commonitione ad lectores exposuerit, quid in editione ipsius praestitum esset: lectores rogatos velim, ut Appar. nostrum p. 22 adeant, mihiq; de ratione editionis tacere liceat. Attamen ne Feuardentio quidem contigit, ut textum satis bene restitueret, et notis doctrina conspicuis, sed prolixitate laborantibus res obscuras collustraret.

Reperitur haec editio in bibliothecis Vmariensi et Ienensi.

1625.

Teste Ioan. Alberto Fabricio (Bibl. graec. pag. 79.) Feuardentii editio 1625 recusa est, quam nec Grabius aut Massuetus memorant nec ego quidem reperi.

1) In Commonitione sua ad lectores Feuardentius de Codicibus, quorum usus ipsi concessus erat, non solum nimis breviter, se etiam obscure scripsit, ita ut aliquamdiu dubitarem, num Codex vetus (*Vet.* in nostra edit. signatus) idem sit ac Vaticanus. Ubi de Codicibus disputavi, me errore lapsum esse nunc fateor. Certum est, Feuardentium Codice Vaticano alioque, uti videtur, Parisiis adservato usum esse. Vaticanum Manuscriptum, quod perraro allegat, fortasse idem fuit, quod Erasmus et postea Latinus Latinus consulere. Quamvis vetus Feuardentii Codex exeunte saec. XVI Parisiis servatus, Vossii vero exeunte saec. XV in Gallia scriptus esse videatur: mihi tamen cum Massueto ex dictorum Codicum variis lectionibus censendum est, Codices illos diversos esse, neque Feuardentium Vossii Manuscriptum inspexisse.

1639.

In titulo, quo nova editio inscripta est, post verba: Paris. Doctoris theologi leguntur haec: Adiecta sunt ad hanc novam editionem alia quaedam fragmenta Irenaei ex eminentissimi Cardinalis Rupifucaldi bibliotheca deprompta graece et latine edita. Lutetiae Parisiorum. 1639. Cum privilegio christianissimi regis.

Praeter id in titulo nominatum editioni nil novi additum eaque priore non est emendatio. Ex bibliotheca Urbis Lipsiensis hic liber ad me transmissus est.

1675.

Post voces: quae reperiri licuit, partibus locupletati haec in titulo sunt addita: Cum scholiis et adnotationibus lac. Billii, Front. Ducae, et Franc. Feuarentii, quibus emendationum ratio redditur, obscura illustrantur, et quidquid ad antiquitatem ecclesiasticam pertinet, copiose explicatur. Lutetiae Parisiorum 1675.

Ceterum titulus eadem habet, quae in edit. 1596 et 1639 leguntur. Editio haec typis minus elegantibus expressa, quam priores, ceteris aliisquin simillima reperitur in bibliotheca Vimariensi.

1677.

Feuarentii editio omissis quidem omnibus adnotationibus et textu graeco recusa est in Bibliothecae Patrum Lugdunensis Tomo secundo 1766.

V. EDITIO AB IOANNE ERNESTO GRABIO ADORNATA.

1702.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Εἰρηναίου ἐπισκόπου Λουγδούνου ἡλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως βιβλία πέντε. S. Irenaei episcopi Lugdunensis contra omnes haereses libri quinque. Textus graeci partem haud exiguam restituit; latinam versionem antiquissimam e quatuor MSS. codicibus emendavit; fragmenta aliorum tractatuum deperditorum subiunxit; omnia notis variorum et suis illustravit Ioannes Ernestus Grabe. Quid ultra in hac editione praestitum sit, ostendunt Prolegomena. Oxoniae e theatro Sheldoniano, impensis Thomae Bennet, ad insigne lunae falcatae in coemeterio S. Pauli Londini anno Dom. 1702.

Dupinius Feuarentii editionem ita collaudat, ut nova Irenaei editione opus esse neget, nisi forte, quod vix sperari queat, graecus

operis adv. haer. textus diu et graviter desideratus aliquando inventus fuerit. Sed Grabius Irenaeum multa cura atque incredibili industria a se emaculatum denuo in lucem emisit. Textum graecum ac latinum ad exemplar Feuarentii editionis recusum emendavit; latinam interpretationem e Codicibus duobus Merceri, Arundeliano et Vossiano recognovit; multaue fragmenta graeca et ex scriptis aliorum excusis et ex MSS. hausta adiecit; lectionis varietatem summa diligentia adnotavit nec infelici successu admirandaque doctrina multos locos obscuros explanavit. Qui quid editor in hoc libro praestiterit accuratius velit discere, is adeat ipsius Grabii Prolegomena in Appar. nost. pag. 43 seqq. et censuram editionis in Actis eruditorum a. 1702 publicatis pag. 309.

1712.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Εἰρηναίου ἐπισκόπου Λουγδούνου καὶ μάρτυρος ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως βιβλία πέντε. S. Irenaei episcopi Lugdunensis et martyris detectionis et eversionis falso cognominatae agnitionis seu contra haereses libri quinque. Post Francisci Feuarentii et Ioannis Ernesti Grabii recensio[n]em castigati denuo ad MSS. Romanos, Gallicanos et Anglicanos, nec non ad antiquiores editiones, et a multis, quibus adhuc scatebant, mendis expurgati; aucti novis fragmentis graecis; observationibus ac notis, copiosissimisque glossariis et indicibus illustrati et locupletati; quibus omnibus adduntur tres dissertationes, in quibus haereses ab Irenaeo memoratae et loci difficiles explicantur, eiusque vitae ac gestorum historia discutitur. — Studio ac labore D. Renati Massuet, presbyteri et monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri. Parisiis, typis et sumtibus Ioannis Baptistae Coignard, regis architypographi ac bibliopolae ordinarii, via s. Iacobi, ad insigne liliorum aureorum. 1712. Cum privilegio regis.

Renatus Massuetus ex meritissimo Ordine Benedictinorum Congreg. S. Mauri Irenaeum de integro ad priores editiones et tres Codices, Romanum nempe Cardinalis Ottoboni, Passeratianum, quem diximus, et Claromontanum recensuit, novis fragmentis auxit, doctissimis observationibus ac notis instruxit uberrimosque indices subiunxit. Commendatur haec editio tum collectione fragmentorum et reliquiarum Gnosticorum, cum tribus Massueti dissertationibus in hac nova editione denuo recusis. De ratione editionis ipsum Massuetum Praefatione (v. Appar. nost. pag. 44 seqq.) disputantem audi.

1734.

Anno 1734 editio Massuetiana Venetiis iterum in lucem prodiiit. Praeter fragmenta graeca a Pfaffio in bibliotheca Taurinensi reperta et plura scripta polemica de fragmentis istis nil novi habet; sed multa insunt novae editioni errata typographica.¹⁾

Teste Ioan. Drusio Centuria I Miscell. cap. 44 Matthias Lau-noius, senator olim Antverpiensis, emendatiorem Irenaei editionem molitus est. Sed nobis non contigit, ut de consilio eius accuratius edocereremur.

Novam Irenaei editionem, auctiorem novis fragmentis e Codicibus depromtis et notis ineditis promiserat Magnus Crusius. Quamquam consilium huius libri aliorumque, quos promiserat, successu caruit felici, ipsius Crusii verba de nova Irenaei editione hic repetere liceat.

Is enim libello, qui inscribitur: *Dissertatio epistolica ad Eminentissimum atque Rev. Dn. Christianum Wormium, dioecesis Sialandicae in Dania episcopum, de scriptis quibusdam integris fragmentisque hactenus ineditis, quae in itinere Gallico, Anglico atque Germanico reperire contigit, et nunc in lucem publicam edenda parat, virosque eruditos insimul ad conferendas symbolas humanissime invitat Magnus Crusius, Slesvicensis, v. d. m. Lipsiae 1728*: „conatum, ait, recudendi Irenaei opera, omnibus historiam ecclesiae christianae primitivae amantibus maxime necessaria, audacem quidem esse; sed suaderi hoc institutum magna raritate et defectu exemplarium utriusque editionis tum Anglicanae Io. Ern. Grabii tum Gallicanae Renati Massueti, quae caro nimis pretio etiam in ipsis terris, ubi impressae sint, venditentur et frustra tamen saepius considerentur. Suadent id (institutum) plurimae accessiones, quibus nova quaedam editio insignem in modum locupletari poterit: quippe tot ac tanta supersunt fragmenta graeci textus ex Codicibus Vaticanis (quorum copia Laurentio Alexandro Zacagnio Praefecto olim Bibliothecae Vaticanae dignissimo debetur), Gallicanis et Anglicanis

1) Collectio selecta ss. ecclesiae Patrum, complectens exquisitissima opera tum dogmatica et moralia, tum apologetica et oratoria, accurantibus D. A. B. Caillon una cum D. M. N. S. Guillon. Tom. II. Parisiis et Bruxellis apud Méquignon - Havard, editorem. (Lipsiae apud F. Fleischer.) 1829. In hoc libro reperiuntur loca excerpta ex Irenaei libris adv. haer. iterum recusa ex recensione Massueti.

descripta, ut plurima inde loca vel suppleri vel emendari queant. Suadet industrius labor saepius laudati Grabii, qui paulo ante mortem Irenaeum suum curis secundis recognitum, a plurimis mendis vindicatum novisque annotationibus auctum luci publicae destinaverat; licet Vindiciae ipsius contra Renatum Massuetum, quas Casimirus Oudinus in Commentario de scriptoribus ecclesiasticis memorat, inter Manuscripta Grabiana neutiquam reperiantur. Suadent denique eruditissimae observationes ineditae Thomae Aisleri, Eduardi Bernardi, Francisci Iunii, Danielis Heinsii aliorumque, quas propria ipsorum manu adnotatas inveni et, ne sterili labore amplius delitescerent, in usum publicum selegi. Prologum etiam Manuscripto Codici Arundeliano Operum S. Irenaei praefixum et in Grabii atque Massueti editionibus omissum ex Bibliotheca Regiae Societatis Londinensis, ubi iste Codex adservatur, descripsi."

CAPUT III.

DE APPARATIBUS CRITICIS ALIORUM, IN EDITIONES RECEPTIS.

I. DE SCHOLIIS FRONTONIS DUCAEI ET IAC. BILLII.

Fronto Ducaeus et Iacobus Billius (in sacris observationibus I, 33 sqq. et II, 5. Paris. 1585 ad calcem epistolarum Isidori Pelus. editis) scholia plura ad Irenaeum ediderant, quibus aut textum latinum cum graeco collatum emendarunt, aut plerumque feliciter obscuros locos collustrarunt. Praesertim Billius nobis laudandus videtur ob summam doctrinam, criticum ingenii acumen, elegantem scribendi rationem, observationibus ipsius conspicua. Quorum Duumvirorum scholia Feuardenius primus in editionem Irenaei recepit; neque a Grabio, Massueto et nobis neglecta sunt: eorum plurima in Apparatu typis expressa reperis.

II. DE OBSERVATIONIBUS HEUMANNI ET FRANCISCI IUNII IN HANC NOVAM EDITIONEM RECEPTIS.

E bibliotheca Academiae Gottingensis ad me perlata est editio Erasmi Basileensis a. 1560, quae olim fuit e libris Casp. A. Heu-

manni, professoris theol. Gottingensis. Vir doctissimus permultas emendationes in marginem dictae editionis adscripsit, inter quas eas reperi, quas in Hamburg. vermischte Bibl. T. I. p. 144 sqq. publici iuris fecit. Aliae coniecturae ingenium sagacissimum produnt; sed provido editori, cui fides et auctoritas Codicum omnimodo tuenda et servanda est, plerumque respuendae fuerunt; aliae vero omnino nihil valere potuerunt ei, qui mentem Irenaei assecutus erat et scribendi eius rationem penitus cognoverat.

Denique nobis commemorandus est criticus apparatus Francisci Iunii, professoris olim theol. Lugduno-Batavi. Reperi enim in bibliotheca magniducali Vimariensi editionem Gallasii, in cuius margine tum magna copia emendationum, tum multa graeca fragmenta scripta sunt. Haec editio transiit quondam in bibliothecam Marquardi Gudii, qui sub titulo libri de istis adnotationibus manu exaratis haec scripsit: „Lectionum varietatés e vetere Codice, supplementa etiam et fragmenta graeca ad huius libri marginem adscripsit propria sua manu Franciscus Iunius, theol. prof. Lugduni Batavorum.“ Sed est quod Gudium errore deceptum esse censeam. Qui veteris Interpretis scribendi rationem callet, mecum dubitare nequit, emendationes Iunii non e Codice, sed e sagacissimo iudicio profluxisse. Nonnunquam enim factum est, ut Iunius elegante eruditione adiutus Interpretem barbaram scribentem corrigeret e ratione scribendi, qua scriptores classici, quos dicunt, usi sunt. Multa, quae coniecit Iunius et in charta per aquam glutinosam non densata pulcherrime et nitidissime scripsit, tam ingeniosum tamque eruditum et sagacem virum produnt, ut eius coniecturas in notas meas recipiendi opportunitas iucundissima mihi fuerit. Doleo, annotationes Franc. Iunii finem libri I non supergredi. Fragmenta graeca a Iunio ex antiquissima Epiphaniae editione exscripta sunt.

In Theoph. Christ. Harlesii supplementis ad introductionem in historiam linguae graecae T. II. p. 203 legi haec: „Variae lectiones sunt margini (editionis Grynaei) adscriptae, et Reinesius exemplari suo, quod servatur in bibliotheca Zitzensi, multas manu adiecit emendationes.“ Sperabam, fore ut ex adnotationibus Reinesii, alioquin viri sagacissimi, aliquot fructus percipere possem. Sed spes me fefellit. Etenim plurima, quae Reinesius ad marginem scripsit, pertinent

ad capitum inscriptiones. Cetera tremante, uti videtur, manu tam pessime sunt scripta, ut vix legi queant. Quae intentis oculis explicare potui, ea non satis digna visa sunt, quae in meam editionem reciperem.

CAPUT IV.

DE RATIONE EDITIONIS NOVAE.

Quum omnes hucusque Irenaei editores notitiam de Manuscriptorum et editionum indole, ratione et dignitate lectoribus non suppeditassent: ante omnia Prolegomenis nostris de Codicibus et editionibus, quantum potuimus, accuratissime disputandum nobis visum est. Prologum Manuscripti Arundeliani a Magno Crusio iam laudatum, sed hactenus ineditum typis excudendum curavimus.

Quid in textu edendo a nobis sit praestitum, paucis indicare liceat.

Constat, graeca libri I ab interitu servata esse ab Epiphanio. Ut igitur emendare possem textum graecum, illos locos Haeresium Epiphanii, quos exscripsit ex Irenaeo, cum Codice Epiphanii in bibliotheca Rhedigeriana quae Vratislaviae est, quam accuratissime conferendos curavi. Lectiones ex illo Manuscripto haustas in notis meis adnotatas reperis sub signo VRATISLAV. Nonnunquam textus fide istius Codicis a nobis emendatus est.

Textum antiquissimae versionis emendavi secundum Codicem Vossianum seu Burellianum, qui in bibliotheca academica Lugduno-Batava nunc adservatur. Ille Codex optimae notae ad me missus eiusque usus per sex menses mihi concessus est. De fructibus inde perceptis uberius supra disputavi. Praeterea peto ab lectoribus, ut adeant commentationem meam de *Codice Vossiano seu Burelliano*, Lipsiae 1847. Id unum commemorabo: collatione a nobis quam religiosissime facta multas lectiones, quas falso allegat Grabius, emendatas innumerasque, quas omnino neglexit, in nostra editione adiectas esse.

Praeterea usus sum exemplari editionis Erasimianae a. 1657 in eadem bibliotheca Lugduno-Batava adservato, in cuius margine manu Iosuae Merceri adscriptae sunt lectiones duorum Codd., qui

Merceriani vulgo nominantur. Quas quum lectiones, quarum apographum cum **Grabio** communicavit **H. Dodwellus**, accuratius per-lustrarem, cognovi, illud apographum haud maiore diligentia con-fectum fuisse, quam Codicis Vossiani collationem **Grabio** ab eodem **Dodwello** concessam. Unde factum est, ut novis curis etiam Co-dicum **Merceri** (quorum alter bonae notae est) lectiones emendarem omissasque adderem.

Sub textu graeco et versionis antiquae expressa est versio **Iacobi Billii**, multis locis a me emendata.

Capita eodem modo divisa sunt in nostra, atque in **Massueti** editione. Titulos, quibus singula capita inscripsit **Massuetus**, omisi, sed novas inscriptiones cuique paginae dedi. In margine adscripti sunt numeri paginarum editionum **Grabianae** et **Massuetianae**, ca-pitulumque numeri, quos **Grabius** sequitur.

Quod ad adnotationes attinet, consilium erat primum lectio-nis varietatem diligentius et accuratius indicandi, quam priores editores fecerunt. Cui consilio favebat usus tum Codicum supra laudatorum tum editionum hactenus divulgatarum. Cognovi enim, **Grabium** et **Massuetum** parum habuisse rationem editionum **Erasmi** et **Feuardentii**; adeoque certum nobis est, Duumviros illos — ut taceam alia — ne principe quidem editione usos esse. Mihi vero octo editiones **Erasmianae** ad manus fuere (1526. 1528. 1534. 1545. 1548. 1560. 1563. 1567.); atque tribus **Feuardentii** editionibus usus sum (1596. 1639. 1675.).

Praeterea textum graecum cum latino versionis antiquae dili-genter contuli — id quod et **Grabius** et **Massuetus** saepissime ne-glexerunt — et lectiones, quas secutus esse videtur vetus Inter-pres, quantum potui, integras adnotavi. Persaepe enim factum esse intelliges, graeca, qualia legit **Epiphanius**, differre ab eo exemplari, ut puto, longe antiquiore, quod **Interpreti** ob ocu-los fuit.

Deinde inserendae fuere editioni nostrae aliorum emendationes. Huc pertinent, quae docti viri, qui de **Gnosticorum** rebus scri-pere, de **Irenaei** dictis disputaverunt, eaeque emendationes, quas **Heumannus**, le Clerc et alii proposuerunt. Sed insuper contigit nobis, e bibliothecarum latebris in lucem protrahere emendationes **Heumanni** et **Franc. Iunii** manu exaratas, quas recepimus.

Praeterea vero e **Münteri** fragmentis **Patrum**, e **Cate-nis** editis, imprimis **Crameri**, multa fragmenta operi adv. haer. inseruimus.

Ad calcem editionis Irenaei fragmenta reperiuntur, quibus adiecimus tum celeberrima a Matth. Pfaffio in bibliotheca Taurinensi reperta, tum nonnulla hactenus inedita, quae e bibliotheca Vindobonensi eruimus.

In Appendice reliquiae scriptorum Gnosticorum typis sunt expressae, ex quibus praesertim Ptolemaei ad Floram epistolae operam dedimus.

Sub finem lector reperiet IV locupletissimos indices.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTI IRENAEI EPISCOPI LUGDUNENSIS
QUAE
SUPERSUNT OMNIA.

ACCEDIT
APPARATUS CONTINENS EX HIS, QUAE AB ALIIS EDITORIBUS AUT DE
IRENAEO IPSO AUT DE SCRIPTIS EIUS SUNT DISPUTATA, MELIORA
ET ITERATIONE HAUD INDIGNA.

EDIDIT
ADOLPHUS STIEREN,
THEOLOG. LICENTIATUS ET PHIL. DOCTOR, IN UNIVERSITATE LITTERARUM JENENSI THEOL. PROF. R. O.,
SOCIETATIS HISTORICAE LIPSIIENSIS SODALIS ORDINARIUS.

Tomus I.

LIPSIÆ,
T. O. WEIGEL.
MDCCCXLVIII.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ

**ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΨΕΥΔΟ-
ΝΥΜΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ ΒΙΒΛΙΑ ΠΕΝΤΕ.**

SANCTI IRENAEI EPISCOPI LUGDUNENSIS

DETECTIONIS ET EVERSIONIS FALSO COGNOMINATAE AGNITIONIS

SEU

CONTRA OMNES HAERESES LIBRI QUINQUE.

ACCEDUNT

ET IRENAEI ET Gnosticorum FRAGMENTA.

TEXTUM GRAECUM ET LATINUM

**NOVA CODICUM COLLATIONE RECOGNOVIT ET ANNOTATIONIBUS ALIORUM ET SUIS
ILLUSTRAVIT**

PRAETEREA INDICES ET PROLEGOMENA ADIECIT

ADOLPHUS STIEREN,

**THEOL. LICENTIATUS ET PHIL. DOCTOR, IN UNIVERSITATE LITTERARUM JENÆNSI THEOL. PROF. R. O.,
SOCIETATIS HISTORICAE LIPSIIENSIS SOCIUS ORDINARIUS.**

Tomus I. Pars I.

LIPSIÆ,

T. O. WEIGEL.

MDCCCXLVIII.

P R A E F A T I O.

Quum nobis placuerit Praefationem et Prolegomena tum demum conscribere, quando ultimae huius novae editionis plagulae emittendae sunt: liceat nunc pauca saltem praemonere de ratione huius prioris Tomi, qui opus adversus haereses omniaque Irenaei fragmenta cum indicibus locupletissimis continebit.

Constat, graeca libri I ab interitu servata esse ab Epiphanio. Ut igitur emendare possem textum graecum, illos locos Haeresium Epiphanii, quos exscripsit ex Irenaeo, cum Codice Epiphanii in bibliotheca Rhedigeriana quae Vratislaviae est, quam accuratissime conferendos curavi. Lectiones ex illo Manuscripto haustas in notis meis adnotatas reperis sub signo VRATISLAV.; Codicis specimen dedi in Tab. II sub No. IV.

Textum antiquissimae versionis emendavi secundum Codicem Vossianum seu Burellianum, qui in bibliotheca academica Lugduno-Batava nunc adservatur. Ille Codex optimae notae huc missus ejusque usus per sex menses mihi concessus est. De fructibus inde perceptis uberius disputandi locus erit in Prolegomenis. Interim peto ab lectoribus, ut adeant commentationem meam de *Codice Vossiano seu Burelliano*, Lipsiae 1847. Id unam commemorabo: collatione a nobis quam religiosissime facta multas lectiones, quas falso allegat Grabius, emendatas, innumerasque, quas omnino neglexit, in nostra editione adiectas esse. Quatuor Codicis specimina in tabulis editioni additis depicta vides. In priore Tab. prima pagina Ma-

nuscripti, qua continetur praefatio et initium cap. I libri I, delineata est. In altera Tab. sub No. I Hesiodi locum lib. II, c. 21, 2 allegatum, et sub No. II Homeri locum lib. II, c. 22, 6 citatum iisdem characteribus depictum vides, quibus usus est vetus Interpres. Atque sub No. III ea adumbrata sunt, quae sub finem Codicis leguntur scripta, ut puto, a primo Manuscripti possessore.

Praeterea usus sum exemplari editionis Erasmianae a. 1567 in eadem bibliotheca Lugduno-Batava adservato, in cuius margine manu Iosuae Merceri adscriptae sunt lectiones duorum Codd., qui Merceriani vulgo nominantur. Quas quum lectiones, quarum apographum cum Grabio communicavit H. Dodwellus, accuratius perlustrarem, cognovi, illud apographum haud maiore diligentia confectum fuisse, quam Codicis Vossiani collationem Grabio ab eodem Dodwello concessam. Unde factum est, ut novis curis etiam Codicum Merceri (quorum alter admodum bonae notae est) lectiones emendarem, omissasque adderem.

Sub textu graeco et versionis antiquae expressa est versio Iacobi Billii, multis locis a me emendata.

Capita eodem modo divisa sunt in nostra, atque in Massueti editione. Titulos, quibus singula capita inscripsit Massuetus, omisi, sed novas inscriptiones cuique paginae dedi. In margine adscripti sunt numeri paginarum editionum Grabianae et Massuetianae, capitumque numeri, quos Grabius sequitur.

Quod ad adnotationes attinet, consilium erat primum lectionis varietatem diligentius et accuratius indicandi, quam priores editores fecerunt. Cui consilio favebat usus tum Codicum supra laudatorum tum editionum hactenus divulgatarum. Cognovi enim, Grabium et Massuetum parum habuisse rationem editionum Erasmi et Feuarentii; adeoque certum nobis est, Duumviros illos — ut taceam alia — ne principe quidem editione usos esse. Mihi vero octo editiones Erasmianae ad manus fuere (1526. 1528. 1534. 1545. 1548. 1560. 1563. 1567.); atque tribus Feuarentii editionibus usus sum (1596. 1639. 1675.).

Praeterea textum graecum cum latino versionis antiquae diligenter contuli — id quod et Grabius et Massuetus saepissime neglexerunt — et lectiones, quas secutus esse videtur vetus Interpres, quantum potui, integras adnotavi. Persaepe enim factum esse intelliges, graeca, qualia legit Epi-

phanius, differre ab eo exemplari, ut puto, longe antiquiore, quod Interpreti ob oculos fuit.

Deinde inserendae fuere editioni nostrae aliorum emendationes. Huc pertinent, quae Neander et Baurius libris suis ad gnosticorum res spectantibus de Irenaei dictis disputaverunt; eaeque emendationes, quas Heumannus, le Clerc et alii proposuerunt. Sed insuper contigit nobis, e bibliothecarum latebris in lucem protrahere emendationes virorum doctorum manu exaratas, de quibus nonnulla commemorare liceat.

In Theoph. Christ. Harlessii *supplementis ad introductionem in historiam linguae graecae* T. II. p. 203 legi haec: „*Variae lectiones sunt margini* (editionis Grynaei) *adscriptae et Reinesius exemplari suo, quod servatur in bibl. Zitzensi, multas manu adiecit emendationes.*“ Sperabam, fore ut ex annotationibus Reinesii, alioquin viri sagacissimi, aliquot fructus percipere possem. Sed spes me fefellit. Etenim plurima, quae Reinesius margini adscripsit, pertinent ad capitum inscriptiones: restituit ex Erasmi editione veteres titulos, quos Grynaeus removerat. Cetera tremante, uti videtur, manu tam pessime sunt scripta, ut vix legi queant. Quae intentis oculis explicare potui non satis digna visa sunt, quae in notas reciperem.

E bibliotheca academica Gottingensi nuper ad me perlata est editio Erasmi Basileensis a. 1560, quae olim fuit e libris Heumanni, Professoris Theol. Gottingensis. Vir doctissimus permultas emendationes margini illius editionis adscripsit, inter quas eae reperiuntur, quas in *Ham-burgische vermischte Bibl.* T. I. p. 144 ss. publici iuris fecit.

Quum in libb. potissimum II—V versatus esse videatur, occasio nobis non deerit, eius coniecturas accuratiori examini subiiciendi.

Denique nobis commemorandus est criticus apparatus Francisci Iunii, Professoris quondam Theol. Lugduno-Batavi. Reperi enim in bibliotheca magniducali Vimariensi Gallasii editionem, in cuius margine tum magna copia emendationum, tum multa graeca fragmenta scripta sunt. Haec editio transiit in bibliothecam Marquardi Gudii, qui sub titulo libri de istis annotationibus manu exaratis haec scripsit: „*Lectionum varietates e veteri Codice, supplementa etiam et fragmenta graeca ad huius libri marginem adscripsit propria sua manu Franciscus Iunius, Theol. Prof. Lugduni Batavorum.*“

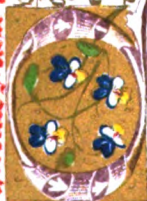
Sed est quod Gudium errore deceptum esse censeam. Qui veteris Interpretis scribendi rationem callet, mecum dubitare nequit, emendationes Iunii non e vetere Codice, sed e sagaci ingenio profluxisse. Quod in Prolegomenis mihi probandum erit. Ceterum multa, quae coniecit Junius et in charta per aquam glutinosam non densata pulcherrime et nitidissime scripsit, tam ingeniosum tamque eruditum virum produnt, ut eius coniecturas in notas meas recipiendi opportunitas iucundissima mihi fuerit. Doleo, annotationes F. Iunii finem libri I non supergredi.

Quid in explicatione locorum difficiliorum praestiterimus, iudicium penes lectores esto!

Scripsi IENAE m. Novembr. MDCCCXLVIII.

ADOLPHUS STIEREN.

In uenerabili episcopo lugduicensis contra omnes
hereticos. libri numero quinque.

Quia uenerabilis ecclesie testis
quodam quatuordecim ista et gene
alogas istas et ad nos
magnis placet et admodum ap
duc. Quia edificatio dei que est in terra et per
que est deo exequata uoluntate edificata
sensu eorum qui sunt interpretes et captiuat
ducunt eos flantes uerba dei in peritiam
in aliis eorum qui huiusmodi sunt effecti et multos uer
atque hereticos eos ob hoc aguntis ab eo quod hanc
in ueritate constituit et ordinant. Quia alius
et magis huiusmodi ostendit quod cum celi et terram
et omnia que in eis sunt fecit. Suadentes quid

dabimus? Item in medio ecclesie ad deum
stans ea non solum neque acta istam orden
res ea que ab his dicitur neque consilium
conlucet. neque qui solum acta studium
Dilecti autem nos adhortante et ubi et omnibus
qui sunt tunc maiestatem quibus adhuc e
inhabito in se. Ita deus est quam dei et ueritate
sunt uenerunt potestate in. Nichil est ei
acceptum quod non ueritate in. Nichil est ei
quod non cognoscere. Nichil est ei quod non
qui apud celestas quoniam est et barbarum
timore phisicis uicem. oris autem qua non
dicunt. neque est consilium que non
astutiam. neque est omnia ubi in sua
deus quia ueritate. Nichil est ei et in omnia

J. Burdell
1872

SANCTI IRENAEI

E P I S C O P I L U G D U N E N S I S

DETECTIONIS ET EVERSIONIS FALSO COGNOMINATAE AGNITIONIS

S E U

CONTRA HAERESSES

LIBRI QUINQUE.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ

ΕΛΕΓΧΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΨΕΥΔΩ-
ΝΥΜΟΥ ΓΝΩΣΕΩΣ ΒΙΒΛΙΑ ΠΕΝΤΕ.*

BIBLION α'.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

^βἘπὶ τὴν ἀλήθειαν ^δπαραπεμπόμενοι τινες ἐπεισάγουσι λόγους ^εψευδεῖς καὶ γενεαλογίας μάταιας, αἵτινες ζητήσεις μᾶλλον παρέχουσι, καθὼς ὁ ἀπόστολός φησιν, ἡ οἰκοδομὴν Θεοῦ τὴν ἐν πίστει· καὶ διὰ τῆς πανούργως [†]συγκεκροτημένης πιθανότητος παράγουσι τὸν νοῦν τῶν ἀπειροτέρων καὶ αἰχμαλωτίζουσιν αὐτούς, ῥαδιουργοῦντες τὰ λόγια Κυρίου, ἐξηγηταὶ

Quoniam nonnulli repudiata veritate sermones et genealogias vanas inducunt, quae quidem quaestiones potius, ut apostolus ait, praestant quam aedificationem Dei, quae in fide est, ac per proba-

a. Hanc operis inscriptionem graecam, quae legitur apud Eusebium h. e. V. 7, viri docti genninam esse censent. Videsis Apparatum nostrum p. 221. et quae ipse disputavi in Encyclopaedia Erschii et Gruberi sub voce „Irenaeus“ Sect. II. Tom XXIII. pag. 368. Praeterea cf. praefationes lib. II. et IV. adv. haer.

b. Graeca huius libri ad medium usque cap. XI. ὁλοσχερῶς, ut ipse fatetur, excerpit itaque ab interitu servavit Epiphanius Haer. XXXI. 9—32.

c. Ἐπὶ Sic habent Codd. Sed ἐπεὶ legendum esse probat vetus interpretatio, in qua legitur quatenus pro quandoquidem sive quoniam, et censuerunt duumviri artis criticae periti BILLIUS et FRONTO DUCAEUS omnesque editores praeter GAV-

NAEUM et GALLASIVM. Posterior enim frustra defendit lectionem ἐπὶ, putans, hic eorum mentionem factam esse, qui falso praetextu in veritatem praeter rationem et ordinem a Satana et eius assecclis emissi sint. Frustra provocat GALLASIVS ad vocem παραπρεσβεῖα falsa impieque acta legatio, qualem Demosthenes or. 19 et, quod addere omisit, Aeschines or. 2 memoraverunt.

d. παραπεμπόμενοι] Recte explicat hanc vocem FRANCISCUS IUNIVS per παρωδοῦντες.

e. ψευδεῖς] Hanc vocem, quae deest in editione principe Basileensi Sancti Epiphanii, auctoritate Codd. PETAVIVS contextui inseruit.

f. ῥαδιουργοῦντες] Agit de gno ti-

Hereneus Lugdunensis
epo intra om̃s hereses

interpretatores

SANCTI IRENAEI

EPISCOPI LUGDUNENSIS

CONTRA OMNES HAERETICOS LIBRI NUMERO QUINQUE.¹

LIBER I.

PRAEFATIO.

Quatenus veritatem ²refutantes quidam inducunt verba falsa et *genealogias* ³infinitas, quae quaestiones magis praestant, quemadmodum apostolus ait, *quam aedificationem Dei, quae est in fide*; ^{1. Timoth. 1. 4.} † et per eam, quae est subdole ⁴exercitata verisimilitudo, ⁵transducunt ^{† Mass. 2.} sensum eorum, qui sunt inexpertiores et in captivitate ducunt eos falsantes ⁶verba Domini, interpretores mali eorum, quae bene dicta

bilitatem subdole comparatam seducunt mentem imperitiorum, eosque captivos trahunt depravandis oraculis divinis, ipsi perfidi eorum quae

cus, qui effata Iesu interpretationibus contortis male impieque exponentes eorum sensum adulteraverunt.

1. In Cod. Voss. versioni antiquissimae hic titulus praefixus est, uti videre licet ex specimine Codicis nostrae editioni addito. Pro haereticos a secunda manu scriptum haereses.

2. *refutantes*] Melius vertisset Interpres *praetermittentes, repudiantes, spernentes*. Eodem sensu *refutare* ap. Ciceronem Rab. Post. 16 § 44 occurrit; ubi: *quam bonitatem, inquit, non modo non aspernari ac refutare, sed complecti etiam et augere debetis*. Atque apud Arnobium IV. 16 (Edit. Hildebrandianae pag. 360) *arrogantiam refutatura legitur*.

3. *infinitas*] Deest haec vox in Cod.

Merc. 1. Textus graecus habet *μικτάς vanas*. Interpres reddit ea, quae in epistola ad Timoth. leguntur: *γεν. ἀνεπαύτοις*.

4. *exercitata*] Codd. ARUND. MERC. 1. II. OTTORON. et editi. ERASM. et GALLAS. habent *exercita*; Codd. autem Voss. CLAROMONT. et PASS. suppeditant meliorem lectionem *exercitata*, FEVAR-
DENTIO et MASSUETO satis probalam. GRABIVS vero et FRANC. LUNIVS Interpretem scripsisse coniecerunt *excita* sive *excitata*, quod magis convenire aiant cum voce *συζητοῦν*. Sed ipso GRABIO et MASSUETO notantibus melius vertisset Interpretes *composita, adornata, comparata*.

5. *transducunt*] *Ἰλαρόγγοι* accuratius vertendum erat *seducunt*.

6. *verba Domini*] ERASM. et GALLAS.

κακοὶ τῶν καλῶς εἰρημένων γινόμενοι· καὶ πολλοὺς ἀνατρέπου-
σιν, ἀπάγοντες αὐτοὺς *προφάσει γνώσεως ἀπὸ τοῦ τότε τὸ
πᾶν συστησάμενου καὶ κεκοσμηκότος, ὡς ὑψηλότερόν τι καὶ
μειζόν ἔχοντες ἐπιδείξαι τοῦ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ
πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς πεποιηκότος ὁ Θεοῦ· πιθανῶς μὲν ἐπα-
γόμενοι διὰ λόγων τέχνης τοὺς ὁ ἀκεραίους εἰς τὸν τοῦ ζητεῖν
τρόπον, ἀπιθάνως δὲ ἀπολλύντες αὐτοὺς ἐν τῷ βλάσφημον καὶ
ἀσεβῇ τὴν γνώμην αὐτῶν κατασκευάζειν εἰς τὸν Διμιουργόν, ἥ μὴ
ἐν τῷ διακρίνειν δυναμένων τὸ ψεῦδος ὁ ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς·

2. (Ἡ γὰρ πλάνη καὶ αὐτὴν μὲν οὐκ ἐπιδείκνυνται, ἵνα μὴ
γυμνωθεῖσα γένηται κατάφωρος, πιθανῶς δὲ περιβλήματι πα-
νούργως κοσμουμένη, καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀληθεστέραν ἐαν-
τὴν ὁ παρέχειν φαίνεσθαι διὰ τῆς ἔξωθεν φαντασίας τοῖς ἀπει-

recte dicta sunt interpretes; et scientiae praetextu multos evertunt,
atque ab eo, qui universitatem hanc condidit et exornavit, abducunt,
perinde videlicet ac sublimius aliquid et praestantius ostendere pos-
sint, quam Deum, qui caelum et terram et omnia, quae eorum com-
plexu continentur, fecit: scito quidem illi, atque ad persuadendum
apposito verborum artificio eos, quorum simplex ingenium est, ad

verbum. Codd. VET. et Voss. verba, uti
iam FEUARD. correxit.

a. Θεοῦ] Mundi creatore (Διμιουργῷ)
maiorē superioremque esse Βυθόν seu
Προπάτορα autumabant gnostici.

b. ἀκεραίους] Int. legit ἀκεραιό-
τέτους.

c. μὴ δὲ ἐν τῷ διακρίνειν] Textui
depravato editores variis coniecturis me-
deri conati sunt. Expungi voluit BIL-
LIUS et FEUARD. δὲ ἐν τῷ. GRABIVS Ire-
naeum scripsisse coniecit: μὴ δὲ ὁντως
διακρίνειν δυναμένων non debite dis-
cernere valentium; MASSUETUS μὴ δὲ τι
διακρίνειν δυν. nullatenus discernere
valentium. A sciolo quopiam hic duas
lectiones commistas puto, alteram: μὴ
διακρίνειν δυναμένων, quae auctori-
tate veteris versionis commendatur; al-
teram: μὴ δὲ ἐν τῷ διακρίνειν, omissa
voce δυναμένων. Utraque lectio aptum et
apertum sensum praebet; posterior tamen
nobis propterea valde arrisit, quod ele-
gantem antithesin (πιθανῶς μὲν ἐπα-
γόμενοι — ἀπιθάνως δὲ ἀπολλύντες)
ab Interprete prorsus neglectam ulterius
producit. Hanc alteram antithesin vocis
ἀπολλύντες subiunctam (ἐν τῷ κατα-
σκευάζειν — μὴ δὲ ἐν τῷ διακρίνειν)
ita solvendam puto: iis, quorum inge-
nium est integrum, perniciem afferunt

eo, quod pias eorum de Deo sententias
accensa quaerendi rabie in impias com-
mutant Dei calumnias; neque vero (per-
niciem iis afferunt) eo quod discernant
verum a falso atque de discrimine veri
falsique recte edocent homines. Glori-
abantur enim gnostici, verum a falsi spe-
cie denudatum sibi solis esse cognitum.
Quod negat Irenaeus ob detrimentum
iis illatum, qui gnosticorum rationem
sequuntur.

d. ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς] Mirum profecto,
omnes editores, adeo GRABIVM et MAS-
SUETUM maiori distinctionis signo post
ἀληθοῦς posito periodo finem fecisse;
quod miror quum adhuc desit apodosis.
Quae quidem interiecta hyperbatice pa-
renthesi incipit § sequenti ab his verbis:
ἀναγκαῖον ἡγησάμην.

e. παρέχειν φαίνεσθαι] Ant lege
cum BILLIO παρέχειν φαίνεται, aut cum
MASSUETO παρέχει φαίνεσθαι. Quae
addit Interpres in textu graeco per ne-
gligentiam scribarum forte omissa ridi-
culum est et dicere ita supple: γελοῖον
καὶ εἰλεῖν.

1. evertunt] CLAROM. PASS. et Voss.
vertunt.

2. attrahentes] Ita omnes Codd. Verum
enim vero GRABIVS MASSUETUS et IUNIVS

1. uertunt.

5 indicat

Cl. ante Hofmann

falsam a neo uid

ste nra et var.

et habet et Cl.

ste hanc:

ridiculum ē aduocare...

praestat d

phantasma

sunt, effecti; et multos ¹evertunt, ²attrahentes * eos ³sub occasione * *Grab.* 2. agnitionis ab eo, qui ⁴hanc universitatem constituit et ⁵ordinavit, quasi altius aliquid et maius ⁶habentes ostendere, ⁷quam eum, qui caelum et terram et omnia, quae in eis sunt, fecit; ⁸suadenter quidem illi illiciunt ⁹per verborum artem simpliciores ad requirendi modum, male autem ¹⁰perdunt eos, ¹¹in eo quod blasphemam et impiam ipsorum sententiam faciant in Fabricatorem, non discernere valentium falsum a vero;

2. (Error enim secundum semetipsum non ostenditur, ne denudatus fiat comprehensibilis, suasorio autem cooperimento subdole adornatus, et ipsa veritate (ridiculum est ¹²et dicere) ¹³veriores semetipsum praefert, ut decipiat exteriori phantasmate rudiores,

quaerendi modum adducentes, ceterum inscite ac praepostere perniciem eis afferentes hoc nimirum nomine, quod contumeliosam et impiam eorum sententiam in summum illum rerum omnium Conditionem efficiunt, ut qui falsum a vero discernere nequeant;

2. (Neque enim error seorsim ostenditur, ne alioqui velut detractis vestibus perspicue se prodatur, verum illecebroso amictu callide adornatus id assequitur, ut per externam speciem apud imperitiores veritate quoque verior ipse esse videatur, quemadmodum de huius-

ex graeco legendum censent *abstractantes*.

3. *sub occasione agnitionis*] *Sub specie, sub praetextu agnitionis vertere debuisset* Interpres. Tert. adv. Val. cap. 1: *ex divinae copiae occasione*.

4. *hanc universitatem*] Cod. Voss. *perperam hanc in veritate*.

5. *ordinavit*] Iunius legi vult *adornavit*.

6. *habentes ostendere*] Id est *possint ostendere*. Non enim abs re erit hic notare, saepius in Irenaeo hanc loquendi formam, quae plane graeca est, occurrere, habere pro posse. MASSUETUS.

7. *quam eum*] Iunio observante iuxta graecum legendum est *quam Deum*.

8. *suadenter*] CLAROM. *suadentes*; MEAC. I. *suadent*.

9. *per verborum artem*] Ita Codd. VET. Voss. et CLAROMONT. ERASM. vero et GALLAS. *per bonorum morem*. Codd. ARUND. et MEAC. II. *pro morem habent mortem*. Iunius *verborum more*.

10. *perdunt*] Voss. *perducunt*.

11. *in eo quod blasphemam*] In Codd. ARUND. MEAC. I. et II. OTTONON. et edit. ERASM. et GALLAS. legitur ita: *iniqui et impiam sententiam ipsorum factam non*

ostendunt, ne denudatus celt. Iunius ait: *desunt ista, confirmando contra opificem, ut qui ne hac quidem in re possint mendacium a veritate discernere*. Error enim per se non ostendunt. FEUARDENTIUS autem locum, qualis supra est, emendavit ex VET. Codice, cui Vossii et Pass. Codd. assentiunt, praeterquam quod habent: *blasphemant pro blasphemam et falsum a vero pro verum a falso*.

12. *et dicere*] Et GRABIVS auctoritate Codd. MEAC. II. ARUND. et Voss. addidit.

13. *ipsa veritate* — — *veriores semetipsum praefert*] ERASM. et GALLAS. in *ipsa veritate veriores semetipsum praestant*. Voss. et PASS. *semetipsam et praefert* habent. FEUARD. lectionem *praestant* retinuit, quamvis in VET. Cod. *praefert* legeretur. Recte MASSUETUS: Sed haec, ait, graecis non satis accurate respondent. Si cum BILLIO legas *γαλβεταί* pro *γαλβεσθαι*, sic verte: Ipsa etiam veritate veriores semetipsum externa quadam specie exhibere videtur imperitioribus. Vel si retinens *γαλβεσθαι* legere malis *παρῆχει*, vertendum est: ipsa etiam veritate veriores semetipsum externa quadam specie conspiciendum exhibet imperitioribus.

ροτέροις, καθὼς ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἡμῶν εἴρηται ἐπὶ τῶν τοιοῦτων, ὅτι λίθον τὸν τίμιον σμάραγδον ὄντα καὶ πολυτίμη-
τόν τισιν ὕαλος ἐνυβρίζει διὰ τέχνης παρομοιουμένη, ὅπότεν
μὴ παρῇ ὁ σθένων δοκιμάσαι καὶ τέχνη διελέγξαι τὴν πανούρ-
γως γενομένην· † ὅταν δὲ ἐπιμιγῇ ὁ χαλκὸς εἰς τὸν ἄργυρον, τίς
εὐκόλως δυνήσεται τοῦτον ἡγεραίως δοκιμάσαι;) ἵνα οὖν μὴ
παρὰ τὴν ἡμετέραν αἰτίαν συναρπάζωνται τινες ὡς πρόβατα
ὑπὸ λύκων ἀγνοοῦντες αὐτοὺς διὰ τὴν ἔξωθεν τῆς προβατείου
δορᾶς ἐπιβουλήν, οὓς φιλάσσειν παρηγγέλκεν ἡμῖν Κύριος
* ὅμοια μὲν ἑλαλοῦντας, ἀνόμοια δὲ φρονοῦντας· ἀναγκαῖον ἡγ-
σάμην, ἐντυχὼν τοῖς ἑπομνήμασι τῶν, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν,
Οὐαλεντίνου μαθητῶν, ἐνίοις δ' αὐτῶν καὶ σιμβολῶν καὶ κα-
ταλαβόμενος τὴν γνώμην αὐτῶν, μηνῦσαι σοι, ἀγαπητέ, τὰ τε-
ρατώδη καὶ θαυρά μυστήρια, ἃ οὐ πάντες χωροῦσιν, ἐπεὶ ἡμῶν
πάντες τὸν ἐγκέφαλον ἐξεπτύκασιν, ὅπως καὶ σὺ μαθὼν αὐτὰ

modi hominibus a quodam me praestantior dictum est, quod smar-
ragdo, praeclaro alioqui lapidi, ingentisque apud quosdam pretii, vi-
trum artis industria ad eius similitudinem elaboratum, dedecus in-
fert, quum haudquaquam praesto est, qui explorare atque artis sol-
lertia id, quod versute factum est, deprehendere queat; quum autem
aes argento immixtum fuerit, quis tandem erit, qui facile atque in-
corrupte id explorare possit?) quocirca ne culpa nostra nonnulli

a. ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἡμῶν εἴρηται] Observavit pridem Eusebius h. e. V, 8. Irenaeum viri apostolici, cuius nomen reticet, sermonum frequenter meminisse, quod ex lib. I, 15. III, 17 et 23. IV. 27 clarum est. Quis autem ille sit, quum acerrimum Eusebii iudicium fugerit, non a me exspectes. FEUARD. Eusebius loco citato haec scripsit: ὑπομνήματων ἀποστολικῶν τινὸς πρεσβυτέρου, οὗ τοῦνομα σιωπῇ παρέδωκε (Irenaeus), μνημονεύει· ἐξηγήσεις τε αὐτοῦ θεῶν γραφῶν παρατίθεται.

b. ἡγεραίως] Ita habent Epiphaniai Codd., sed cum Interprete legendum cen-
seo ἡγεραῖος ὢν.

c. παρὰ] Hanc praepositionem in editionibus Epiphaniai desideratam ex Codice, qui adservatur etiam nunc in Bibliotheca Parisiensis regia, MASSUETUS addidit. Eandem habet Epiphaniai Cod. VRATISLAVIENSIS, quem nos primum conferendum curavimus. Sed Interpres auct. παρὰ legit καὶ.

d. ἐπιβουλήν] Vocem ἐπιβουλήν, quam offerunt Codd. Epiphaniai, quamvis retineri posse atque cum Cornario propter externas ovillae pellis insidias

explicandum autamarit MASSUETUS: hanc tamen lectionem, nisi nimium ex mente nostra supplere iubeamur, sensu omino carere puto. Quare ex versione antiqua melius legitur ἐπιβολήν.

e. λαλοῦντας] Interpres ἡμῖν λαλοῦντας.

f. ὑπομνήμασι τῶν] Interpres ὑπομνήμασιν αὐτῶν.

g. μὴ πάντες τὸν ἐγκέφαλον ἐξεπτύκασιν] Ita legitur in Codd. Rsc. et VRATISLAV. itaque in edit. Interpres vero perperam legit ἔχουσι seu ἔσχηκασιν. Locus ab interpretibus admodum vexatus. Sunt enim, qui locum obscurum duplici modo explicari posse existimant. Dicunt, τὸν ἐγκέφαλον ἐκπτύειν hoc sibi velle: cerebrum gravedine vexatum humoribusque praeclusum atque stupens purgare sternutatione et emunctione, itaque meditationi aditum aperire. Hanc interpretationem Fr. LXXII verbis illustrare liceat. Simplex, ait, interpretatio est, non commode levaverunt cerebrum sternutationibus, sed illis praeclusum manet atque stupens, adeo ut sensu privati sint prae cerebri angustia. Nam ante sternutationem brevis est cerebri

2. praeiosum practi

3. adsimilatum

9. ^{sa}denunti

13. adpraetendens

18. quia] quae

quemadmodum a meliore nobis ¹dictum est de huiusmodi: ²Quoniam lapidem pretiosum ³smaragdum, magni pretii apud quosdam, ⁴vitreum in eius contumeliam per artem assimilatum, quoadusque non adest qui potest probare et ⁵artificium †arguere, quod † *Mass.* 3. subdole sit factum: quum ⁶enim ⁷commixtum fuerit aeramentum argento / quis facile poterit, ⁸rudis quum sit, hoc probare?) igitur ne forte et cum nostro delicto abripiantur quidam quasi oves a lupis ignorantes eos propter exterius ⁹ovilis pellis superindumentum, a quibus cavere denuntiavit nobis Dominus, similia quidem nobis *Matth.* VII. ^{15.} *loquentes, dissimilia vero sentientes: necessarium duxi, quum legerim commentarios ipsorum, quemadmodum ipsi dicunt, Valentini discipulorum, quibusdam autem ipsorum et congressus et apprehendens sententiam ipsorum, manifestare tibi, dilectissime, portentuosissima et altissima ¹⁰mysteria, quae non omnes capiunt, quia non omnes cerebrum ¹¹habent, ut et tu cognoscens ea, omnibus

tanquam oves a lupis abripiantur, eos nimirum ob externum ovillae pellis integumentum haudquaquam agnoscentes, quos nobis vitandos esse Dominus praecepit, ut qui eadem quidem loquantur, sed non eadem sentiant: necessarium duxi, quum in Valentini discipulorum, ut ipsi aiunt, commentarios incidissem, atque etiam cum nonnullis ipsorum pedem contulissem, quidque sentirent percepissem, prodigiosa et profunda eorum mysteria, quae non omnes capiunt, quia non omnes cerebrum expuerunt, tibi, vir mihi carissime, indicare,

epilepsia, stervatio vero nihil est aliud, quam epilepsiae istius solutio. Est autem epilepsia *ἀναισθησις*. Quapropter stervantibus bene precamur. Est autem *ἐκπύειν*, excreando vel expuendo exercernendoque purgare, ut *ἐκπύειν*, laborando exhaurire et conficere Xenophonti, et sexcenta alie. Hactenus Iulius Irenaeus hoc loco affert causam, cur multi τὰ τετρατόνη καὶ βυθία μυστήρια intelligere nequiverint. Cerebrum enim iis est non satis purgatum, ideoque hebes atque stupens. Habes hic procul dubio Valentinianorum superbia quadam inflatorum ipsissima verba, quae Irenaeus ironice repetit. Ex altera explicatione loci sensus hic est: gnosticorum mysteria a multis non capiuntur neque iis locus datur, quia non omnes cerebrum expuerunt, ita ut cerebro omnino careant indeque dementes facti sint. Iis, qui hanc interpretationem sequi volunt, GALLASSIO et GRABIO observantibus proverbium: *ἐχτέταλον οὐκ ἔχει αἶσθησιν*. Sed quum GALLASSIUS, BILLIUS, FRONTO DUC. duplici hoc modo locum explicari posse censuerint, ita

tamen ut priorem illam interpretationem sequi maluerint; GRABIO, locum dupliciter exponi posse concedens, posteriorem defendit. Quod FRONTO DUC. dicit, ex versionis verbis: *non omnes cerebrum habent* priorem explicationem veram probari, id tantum abest ut concedam, ut interpretem graecae *ὀήσεως* sensum haud assecutum esse censuerim. MASSURUS locum ex Plauto illustrari arbitratur. Et enim in Mostellaria (*Mass.* locum citare omi-it) Act. V. scen. I. v. 61 leguntur haec:

Immo etiam cerebrum quoque omnem o capite emunxi meum,

Nam omnia malefacta vestra reperi radicitus.

Patet hic cerebrum *emungere* Plauto idem valere ac *callidiorem* seu *astutiores evadere, effici*. Quod quamvis recte observaverit MASSURUS, neque is neque ullus aliorum editorum quidquam attulerunt ad illustrandum genuinum graecae phrasos sensum. Liceat igitur ex physiologicis veterum sententiis de cerebri indole obscurae phrasi lucis aliquantum dare. Putabant enim veteres, cere-

πᾶσι τοῖς μετὰ σοῦ φανερά ποιήσης καὶ παραινέσης αὐτοῖς
φυλάσσειν τὸν βυθὸν τῆς ἀνοίας καὶ τῆς εἰς Ἀχριστὸν βλα-
σφημίας. Καί, καθὼς δύνανται ἡμῖν, τὴν τε γνώμην αὐτῶν τῶν
νῦν παραδιδασκόντων, ἢ λέγω δὴ τῶν περὶ Πτολεμαῖον, ἢ ἀπάν-
θισμα οὖσαν τῆς Οὐαλεντίνου σχολῆς, συντόμως καὶ σαφῶς
ἀπαγγελοῦμεν ἃ καὶ ἀφορμὰς δώσομεν κατὰ τὴν ἡμετέραν μετρού-
τητα πρὸς τὸ ἀνατρέπειν αὐτήν, ἀλλόκοτα καὶ ἀνάγκιστα τῇ
ἀληθείᾳ ἐπιδεικνύντες τὰ ἐπ' αὐτῶν λεγόμενα, μήτε συγγράφειν
εἰδισμένοι, μήτε λόγων τέχνην ἡσυχῶτες· ἀγάπης δὲ ἡμᾶς προ-
τρεπομένης σοὶ τε καὶ πᾶσι τοῖς μετὰ σοῦ μνηῦσαι τὰ μέχρι μὲν
νῦν κεκρυμμένα, ἥδη δὲ κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς φανερόν ἐλη-
λυθότα ὁ δίδασκατος. Οὐδὲν γάρ ἐστι κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκα-
λυφθήσεται, καὶ κρυπτόν, ὃ οὐ γνωσθήσεται.

3. Οὐκ ἐπιζητήσεις δὲ παρ' ἡμῶν, τῶν ἐν Ἑλλησπόντι δια-

ut ea tu quoque, quum ex me didiceris, omnibus iis, qui tecum
versantur, patefacias, eosque moneas, ut ab amentiae blasphemiae-
que in Christum voragine sibi caveant. Atque pro virili nostra parte
tum eorum, qui nunc perperam docent, Ptolemaei dico adsecas,
sententiam, quae Valentini scholae velut flosculus est, breviter ac

brum esse materiem liquidam et frigi-
dam, quae calorem animalium corporum
a sanguine calido ortum mitigaret et re-
frigeraret. Apollod. 3, 6, 8, 5: ὁ δὲ
διελών (caput Melanippi) τὸν ἐγκέφα-
λον ἐξερόφῃσεν αὐτόν. Plat. Phaed.
p. 96 B. Praeterea ex sententia veterum
necesse est, cerebri molcm ita semper
minui, ut id, quod abundat, per nares
defluat. Supra nares enim lamina quae-
dam reperitur cribro haud absimilis
eamque ob causam a recentioribus phy-
siologis lamina cribrosa dicta. Veteres
opinabantur, per foramina illius laminae,
quibus nervo dicto olfactorio in cerebrum
introtuitum aperiri nunc scimus, emitti id
cerebri, quod ut exstillet sani corporis
indoles postulet. cf. Aristot. hist. anim.
I, 13, 2. Idem de part. anim. II, 7. Plin-
nius h. nat. XI, 49 et alibi. Inde patet,
τὸ ἐκπύειν τὸν ἐγκέφαλον in corpore
sano ipsa animalium natura fieri, eosque,
qui non emanare cerebrum, mala cor-
poris et spiritus valetudine laborare.

1. dictum est] Voss. dicendum est.

2. Quoniam] MERC. I. et ERASM. ha-
bent quem; GALLAS. et FEUARD. quo-
modo. Codd. VET. ARUND. Voss. CLAROM.
quoniam, quae voce Interpres hic nec haud
raro alias utitur pro coniunctione quod.

3. smaragdum magni] Ex graeco in-
trudendum et inter has voces.

4. vitreum] FRONTO DUC. hic com-
memorat proverbium natum ex consue-
tudine adulterandi gemmas, quo utitur
Tertullianus lib. ad Mart. cap. 4: Tantū vitreum, quanti verum margaritum.
TERTULLIANI et aliorum auctoritate
fretus Interpres vitreum pro vitrum
scribit.

5. artificium quod] Patet Interprotem
non τέχνην, uti est in textu graeco, sed
τέχνην legisse.

6 enim] Ex graeco legendum esse
autem observat LILIUS.

7. commixtum] MERC. II. et OTTONON.
mixtum.

8. rudis quum sit] Vide notata ad
text. graec.

9. ovilis] Sic optimi Codices. Quam-
vis ovilis inusitatus forma sit pro ovillus
seu ovinus; equidem tamen cum FEU-
ARDENTIO et GRABIO hic non video so-
llocismum.

10. mysteria] Eorum, quod addunt ERASM.
GALLAS. et FEUARD., non comparet in
Codd. VET. Voss. et CLAROM. nec in
graeco ideoque expunctum est a GRABIO
et MASSUETO.

11. habent] Interpres legit ἔχουσιν seu
ἐσχηκασιν pro ἐξεπύκασιν, ni forte,
uti MASSUETUS observat, graecae phra-
seos sensum haud assecutus hanc vertendo
immutarit.

¹his qui sunt tecum manifesta facias et praecipias eis, observare se a profundo insensationis et eius, quae est in Deum, blasphemationis. Et quantum nobis virtutis ²adest, sententiam ipsorum, qui nunc ³aliud docent, dico autem eorum, qui sunt circa ⁴Ptolemaeum, ⁵quae est velut ⁶flosculum Valentini scholae, compendiose et manifeste ⁷ostendemus et aliis occasiones dabimus secundum nostram mediocritatem ad ⁸evertendum eam, ⁹non stantia ¹⁰neque apta veritati ostendentes ea, quae ab iis dicuntur, neque conscribere consueti, neque qui sermonum arti studuerimus; dilectione autem nos adhortante, et tibi et omnibus, qui sunt tecum, manifestare, quae usque [†]adhuc erant ¹¹absconsae, iam autem secundum gratiam Dei [†]Mass. 4. in manifestum venerunt doctrinae ipsorum. *Nihil enim est* ¹²*coopertum*, *Matth. X. 26. quod non* ¹³*manifestabitur, et nihil absconsum, quod non cognoscetur.*

3. Non autem exquires a nobis, qui apud Celtas commoramur

dilucide referemus, tum pro facultatis nostrae mediocritate ansam tibi ad eam evertendam porrigemus, absurda atque a veritate absconsa esse demonstrantes ea, quae ab illis disputantur; non quod scribendi usu exerciti simus, aut dicendi artem coluerimus, sed quod nos caritas hortetur, ut tibi, omnibusque qui tecum sunt, doctrinas eas indicemus, quae, quum hactenus in abstruso delituerint, nunc Dei beneficio in lucem venerunt. *Nihil enim opertum est, quod non reveletur, neque absconditum, quod non sciatur.*

3. Nec vero facies, ut a nobis, qui inter Gallos degimus, at-

- a. Χριστόν] Interpres melius Θεόν.
 b. λέγω δὴ] Int. δέ.
 c. ἀπαρτίσθαι] Ante hanc vocem Interpres legit ὡςπερ.
 d. καὶ ἀγοράς] Int. καὶ ἐτέροις ἀφ. IUNICS.
 e. διδάγματα] Interpres legit διδάγματα αὐτῶν.
 f. Κελτοῖς] Cod. VRATISLAV. et edit. princeps Epiphani *Ἀελγοῖς*.
 1. his qui] In Cod. Voss. deest his.
 2. adest] Cod. Voss. est.
 3. aliud docent] *Ἰλαριδιδασκόντων* perperam sen *falsa docent.* MASS.
 4. Ptolemaeum] Observante MASSUETO scriptum est in Cod. CLAROM. *Ptolomaeum*; in Voss. plerumque legi *Ptholomaeus*.
 5. quae est] ERASM. GALLAS. et FEUARD. perperam legerunt *qui est*, quod FRANK. IUNICS. ex graeco atque GRABIVS ex Codd. ARUND. et MERC. II. cortexere. Patet enim ex contextu graeco, hic non ipsum Ptolemaeum, sed *τὴν γνώμην τῶν περὶ Ἰπτολ.* flosculum Valentini scholae nominari.
 6. flosculum] Ita scribendum cum

- Codd. ARUND. MERC. II. et Voss. Interpres enim, uti solet, hic imitatus est genus graecae vocis ἀπαρτίσθαι. ERASM. et GALLAS. perperam habent *flosculus*.
 7. ostendemus] ERASM. et GALLAS. ostendimus, quod IUNICS. ex graeco ἀπαγγελοῦμεν correxerat. Codd. ARUND. MERC. I. Voss. et, uti videtur, etiam Codices MASSUETI habent *ostendemus*.
 8. evertendum] Codd. Voss. PASS. *de-vastandum*; CLAROM. *vertendum*.
 9. non stantia] Ita legitur in Codd. ARUND. MERC. II. VAT. et Voss.; ERASM. GALLAS. FEUARD. non *constantia*. Sed melius vertisset Int. *monstrata*.
 10. neque apta] Cod. Voss. male *acla*. Sed *vertendum* erat *neque consona*.
 11. absconsae] Hanc lectionem MASSUETUS pro vulgari *absconsa*, ex Codd. CLAROMORT. et PASS. restituit, quibuscum, quod GRABIVS neglexit, Voss. consentit.
 12. coopertum] Ita ARUND. Voss. MERC. I. II. et editi. ERASM. et GALLAS.; FEUARD. vero *opertum*.
 13. manifestabitur] OTTOBON. et MERC. II. *manifestetur*.

τριβόντων καὶ περὶ βάρβαρον διάλεκτον τὸ πλεῖστον ἀσχολου-
μένων, λόγων τέχνην ἣν οὐκ ἐμάθομεν, οὔτε δύναμιν συγγρα-
φῆως ἣν οὐκ ἡσκήσαμεν, οὔτε καλλωπισμὸν λέξεων, οὔτε *πιθα-
νότητα ἣν οὐκ οἶδαμεν· ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ ἀληθῶς καὶ ἰδιωτικῶς
τὰ μετὰ ἀγάπης σοὶ γραφέντα μετὰ ἀγάπης σὺ προσδέξῃ, καὶ
αὐτὸς αὐξήσεις αὐτὰ παρὰ σεαυτῷ, ὅτε ἰκανώτερος ἡμῶν τυγ-
χάνων, οἶονεὶ ὁ σπέρματα καὶ ἀρχὰς λαβὼν παρ' ἡμῶν, καὶ ἐν
τῷ πλάτει σου τοῦ τοῦ ἐπὶ πολὺ καρποφορήσεις τὰ δι' ὀλίγων
ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα, καὶ δυνατῶς παραστήσεις τοῖς μετὰ σοῦ τὰ
ἁσθενῶς ὑφ' ἡμῶν ἀπηγγελμένα. Καὶ ὥς ἡμεῖς ἐφιλοτιμήθημεν,
πάσαι ζητοῦντός σου μαθεῖν τὴν γνώμην αὐτῶν, μὴ μόνον σοὶ
ποιῆσαι φανεράν, ἀλλὰ καὶ ἑφρόδια δοῦναι πρὸς τὸ ἐπιδει-
κνύναι αὐτὴν ψευδῆ· ὅτι δὲ καὶ σὺ φιλοτιμίως τοῖς λοιποῖς
διακονήσεις, κατὰ τὴν χάριν τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου σοὶ δεδομέ-
νην, εἰς τὸ μηκέτι παραστρέσθαι τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τῆς
ἐκείνων πιθανολογίας, οὔσης τοιαύτης·

Κ Ε Φ. α'.

1. † Λέγουσι ἵνα τινὰ εἶναι ἐν ἀοράτοις καὶ ἀκατονο-
μάστοις ὑψώμασι ἑτέλειον Αἰῶνα προόντα· ἡ τοῦτον δὲ καὶ

que in barbara lingua ut plurimum operam ponimus, verborum
artificium, quod non didicimus, exposcas, nec vim conscriptoris, in
qua comparanda non elaboravimus, nec dictionum ornamentum, nec
persuadendi facultatem, cuius expertes et ignari sumus; verum ea
quae simpliciter et vere ac vulgari sermone, benevolo tamen animo
ad te scripta sunt, tu quoque pari animi benevolentia accipies, ea-
que ipse, utpote nobis eruditior, quasi semina quaedam et initia a
nobis accepta, apud te amplificabis, atque in mentis tuae latifundio,
quae breviter a nobis dicta sunt, uberius efferes, quaeque nos im-

a. ἰδιωτικῶς] Hanc vocem FEUAR-
DENTIUS ad „σοι“ referre vult hoc sensu:
ea quae tibi *privatim*, tibi soli scripta
sunt. Melius vero GRABIUS et MASSUE-
TUS id ad praecedentia referunt, ut sit
vulgariiter, rudi et simplici stilo scripta.

b. σπέρματα] Int. σπέρμα.

c. ἁσθενῶς] Cod. Epiphaniī VRATIS-
LAVIENSIS et ed. princ. Basileensis per-
peram habent ἁσθενές.

d. ἐφρόδια δοῦναι] Hic idem quod
praebere opulationem, auxilium, subsid-
ium significat. FEUARD.

e. οὕτω δέ] In versione vetere deest δέ.

f. γάρ] Haec vox defuisse videtur in
exemplari, quod Interpreti ob oculos fuit.

g. τέλειον Αἰῶνα] Tertull. lib. adv.
Val. cap. 7 ingeniose distinguit duplex

numinis supremi nomen, quod Valenti-
niani ei imposuerint, ita: *substantialiter*
quidem αἰῶνα τέλειον appellant, *perso-*
naliter vero προαρχὴν et τὴν ἀρχήν,
etiam Bythron.

h. τοῦτον δὲ καὶ] Addo ex versione
antiqua Προαρχήν.

1. vacamus] Editiones praeter MAS-
SUETIANAM habent *avocamus*. Cod. MERC.

1. advocamus; Voss. et CLAROMONT. va-
camur, quod MASSUETUS ex graeco im-
mutavit in vacamus.

2. neque vim conscriptoris, quam] Cod.
Voss. neque enim conscriptoris, quem.

3. percipies] Haec vox non accurate
respondet graecae προσδέξῃ; accipies
seu accipies Interpreti scribendum fuisset.

4. anges] Secundum graecum αὐξή-

- 1 uacatur.
- 2 adfectamus
- 3 suadet fl;
- 5 scripte
- 8 adseres
iis] his
- 9 innahdae
- 10 quaerenti li dicere
- 12 sic] si
relinquis* n abraza ita stat-relinquis
- 14 suadet fl
talio] + (1/2 unc: red partly written over in blue)
Narratio omnis argumenti Valentini discipulorum. [?]

et in barbarum sermonem plerumque ¹vacamus, orationis artem, quam non didicimus, ²neque vim conscriptoris, quam non affectavimus, neque ornamentum verborum, neque suadelam ^{*}quam nescimus; sed simpliciter et vere et idiotice ea, quae tibi cum dilectione scripta sunt, cum dilectione ³percipies, et ipse ⁴auges ea penes te, ut magis idoneus quam nos, quasi semen et initia accipiens a nobis; et ⁵in latitudine sensus tui in multum fructificabis ea, quae ^{2a}in paucis a nobis dicta sunt, ⁶et potenter asseres iis, qui tecum sunt, ⁷ea quae invalide a nobis relata sunt. Et quemadmodum ⁸nos elaboravimus, olim ⁹quaerenti tibi discere sententiam eorum, non solum facere tibi manifestam, sed et subministrationem dare, ut ostenderemus eam falsam: sic et tu efficaciter reliquis ministrabis secundum gratiam, quae tibi a Domino data est, ut iam non abstrahantur homines ab illorum suadela, quae est talis:

C A P. I

1. [†]¹⁰Dicunt esse quendam in invisibilibus et inenarrabilibus [†]Mass. 3. altitudinibus perfectum Aeonem, qui ante fuit; hunc autem et Pro-

becille narravimus, ea tu iis, quibuscum tibi consuetudo est, non sine robore declarabis. Et quemadmodum nos, flagitante te iam pridem, ut quanam ipsorum sententia esset intelligeres, studuimus sedulo non modo eam tibi perspicuam reddere, sed ad ipsius falsitatem commonstrandam facultates suppeditare: eodem modo tu quoque pro ea gratia, quam a Domino consecutus es, promte atque obnixio studio ceteris inservies: ut homines non iam amplius eorum oratione ad persuadendum comparata distrahantur. Est autem ea huiusmodi:

1. Aiunt enim esse quendam in sublimitatibus illis, quae nec oculis cerni, nec nominari possunt, perfectum Aeonem praeexistentem-

αὐτῶς legendum esset *αὐγεῖς*, quod *lunus* substitui vult. Sed quum omnes Codd. habeant *auges*, GRABIVS et MASSVETUS *augere* iis verbis adnumerandum, quae ex ratione secundae et tertiae coniugationis simul flecti possint, et *auges* hoc loco pro futuro habendum esse censent. Eadem editiones contra Codicum auctoritatem habent *augeas*.

5. *in latitudine sensus tui* cett.] Haec ab interprete magis ad verbum, quam satis perspicue translata, FEUARDENTIVS *παραπαραστήσας* ita explicavit: pro iniquis tui fornicitate, quae paucis a nobis dicta sunt, longe uberiora facies.

6. *et potenter asseres iis*] Codd. VET. Voss. et Pass. ut potenter asseras hiis.

7. *ea quae invalide*] In MERC. II. deest ea.

8. *nos elaboravimus*] MS. MERC. II. *ea laboravimus*.

9. *quaerenti tibi*] Ita Codices. Recte monet GRABIVS, legendum esse *quaerente te*, quod est secundum BILLIVM *flagitante te iam pridem*. Nam si, quod MASSVETUS proposuit, voces illae *quaerenti tibi* referrentur ad sequentia: non solum facere tibi manifestam, et posterius tibi, Codicum auctoritate firmatum, utpote supervacaneum expungeretur: verborum ordinem non nativum planeque contortum esse censeremus.

10. *dicunt esse*] In Cod. Voss. dicunt etiam, neque vero comparet esse.

Προπάτορα, καὶ Βυθὸν *καλοῦσιν. Ὑπάρχοντα δ' αὐτὸν ἀχώρητον καὶ ἀόρατον, ἀτρίδιόν τε καὶ ἀγέννητον ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἡρεμίᾳ πολλῇ γεγονέναι ἐν ἀπειροῖς αἰώσι ^b χρόνων. Συνπάρχειν δ' αὐτῷ καὶ Ἐννοίαν, ἣν δὴ καὶ Χάριν καὶ Σιγὴν ὀνομάζουσι. Καὶ ἐννοηθῆναι ποτε ἀφ' ἑαυτοῦ προβαλέσθαι τὸν Βυθὸν τοῦτον ἀρχὴν τῶν πάντων, καὶ *καθάπερ σπέρμα τὴν προβολὴν ταύτην (ἣν προβαλέσθαι ἐνενοήθη) καὶ ^aκαταθέσθαι, ὡς ἐν μήτρᾳ, τῇ συνπαρχούσῃ ἑαυτῷ Σιγῇ. Ταύτην δὲ ὑποδεξαμένην τὸ σπέρμα τοῦτο καὶ ἐγκύμονα γενομένην ἀποκνῆσαι Νοῦν ὁμοῖόν τε καὶ ἴσον τῷ προβαλόντι καὶ μόνον χωροῦντα τὸ μέγεθος τοῦ Πατρὸς. Τὸν δὲ Νοῦν τοῦτον καὶ Μονογενῆ καλοῦσι, *Πατέρα καὶ Ἀρχὴν τῶν πάντων. Συμπροβεβλήσθαι *δὲ αὐτῷ Ἀλήθειαν. Καὶ εἶναι ταύτην πρώτην καὶ ἀρχέγονον Ἰνθαγορικὴν Τετρακτύν, ἣν καὶ ῥίζαν †τῶν πάντων καλοῦσιν. Ἔστι γὰρ Βυθὸς καὶ Σιγὴ,

tem, quem et Proarchen et Propatorem et Bythum vocant. Eum autem, quum incomprehensibilis et invisibilis, sempiternus item et ingenuitus esset, infinitis temporum saeculis in summa quiete ac tranquillitate fuisse. Una etiam cum eo Ennoeam exstitisse, quam et Charin et Sigen nuncupant. Hunc porro Bythum in animum aliquando induxisse rerum omnium initium proferre, atque hanc, quam in animum induxerat, productionem in Sigen, quae una cum eo erat,

a. καλοῦσιν] Quae desunt hoc loco a FRONTO DUCAE ita supplentur: ὑπάρχειν δ' αὐτὸν ἀόρατον καὶ ἀχώρητον.

b. χρόνων] Ita Epiphani Codices. Sed expungenda est haec vox, utpote quae, uti GRABIVS et MASSVETUS recte censent, a sciolo quoripiam addita sit eo consilio, ut vocem αἰών hoc loco aerum significare iudicaret. Eam vero neque latinus Interpres, neque Tertullianus aut Theodoretus legerunt.

c. καθάπερ σπέρμα, ἣν προβαλέσθαι ἐνενοήθη cell.] BILLIVS illa καθάπερ σπέρμα delenda censet, neque vero respicit Tertullianum verba: Hoc vice seminis in Sigen suae velut in genitalibus vulvae locis collocat. FRONTO DUC. voculam καί, quae comparet ante καθεσθαι, deletam vult. GRABIVS pronomen ἣν, quod redundet, neque a Codd. MSS. antiquae versionis agnoscatur, omittendum et ista: καὶ καθάπερ — ἐνενοήθη parenthesi includenda esse dicit. MASSVETUS, nulla deleta voce, verbum ἐννοηθῆναι per ellipsin omissum subintellectum vult ante vel post καθεσθαι; ista ἣν προβαλέσθαι ἐνενοήθη intra parenthe-

sin includit; atque illud καί ante καθεσθαι explicandum arbitratur etiam. Profecto ita sit, ut omnia apte cohaerant. At vero mihi illa: ἣν προβαλέσθαι ἐνενοήθη, non ab ipso Irenaeo scripta videntur, quippe in quibus molesta et prorsus supervacanea iteratio verborum appareat.

d. καταθέσθαι] Ita auctoritate Codd. REG. Parisiensis et VRATISLAVIENSIS, a me primum collati, legendum existimo pro καθεσθαι, quod non accurate respondet voci deposuisse, quam habet Iulius Terpres.

e. Πατέρα] Ante hanc vocem Interpres legit καί.

f. Ἰνθαγορικὴν Τετρακτύν] In edit. principe Epiphani Basilicensi et in GALL. FEUARD. et GRABII edit. perperam legitur Τετρακτὴν, quod emendaverunt IUL. et MASS. Nomen Τετρακτὺς derivandum a τέτταρα et ἄγω. Constat enim, quanto in honore habuerint Pythagorici quaternarium numerum, quum perfectum dixerunt, utpote qui in se contineat denarium numerum: 1 + 2 + 3 + 4 = 10. Qua de causa Τετρακτύν τὸν λόγον universi

Προπάτορα, καὶ Βυθὸν ^aκαλοῦσιν. Ὑπάρχοντα δ' αὐτὸν ἀχώρητον καὶ ἀόρατον, αἰδιὸν τε καὶ ἀγέννητον ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἡρεμίᾳ πολλῇ γεγονέναι ἐν ἀπείροις αἰώσι ^b χρόνων. Συνπαράχειν δ' αὐτῷ καὶ Ἑννοίαν, ἣν δὴ καὶ Χάριν καὶ Σιγὴν ὀνομάζουσι. Καὶ ἐννοηθῆναι ποτε ἀφ' ἑαυτοῦ προβαλέσθαι τὸν Βυθὸν τοῦτον ἀρχὴν τῶν πάντων, καὶ ^cκαθάπερ σπέρμα τὴν προβολὴν ταύτην (ἣν προβαλέσθαι ἐνενοήθη) καὶ ^dκαταθέσθαι, ὡς ἐν μήτρᾳ, τῇ συνπαρachoύσῃ ἑαυτῷ Σιγῇ. Ταύτην δὲ ὑποδεξαμένην τὸ σπέρμα τοῦτο καὶ ἐγκύμονα γενομένην ἀποκυῆσαι Νοῦν ὁμοίον τε καὶ ἴσον τῷ προβαλόντι καὶ μόνον χωροῦντα τὸ μέγεθος τοῦ Πατρός. Τὸν δὲ Νοῦν τοῦτον καὶ Μονογενῇ καλοῦσι, ^eΠατέρα καὶ Ἀρχὴν τῶν πάντων. Συμπροβεβλήσθαι *δὲ αὐτῷ Ἀλήθειαν. Καὶ εἶναι ταύτην πρώτην καὶ ἀρχέγονον Ἰουδαγορικὴν Τετρακτύν, ἣν καὶ ῥίζαν + τῶν πάντων καλοῦσιν. Ἔστι γὰρ Βυθὸς καὶ Σιγὴ,

tem, quem et Proarchen et Propatorem et Bythum vocant. Eum autem, quum incomprehensibilis et invisibilis, sempiternus item et ingenuitus esset, infinitis temporum saeculis in summa quiete ac tranquillitate fuisse. Una etiam cum eo Ennoeam exstitisse, quam et Charin et Sigen nuncupant. Hunc porro Bythum in animum aliquando induxisse rerum omnium initium proferre, atque hanc, quam in animum induxerat, productionem in Sigen, quae una cum eo erat,

a. καλοῦσιν] Quae desunt hoc loco a FRONTO DUCACO ita supplentur: ὑπάρχειν δ' αὐτὸν ἀόρατον καὶ ἀχώρητον.

b. χρόνων] Ita Epiphani Codices. Sed expungenda est haec vox, utpote quae, uti GRABIVS et MASSVETUS recte censent, a sciolo quopiam addita sit eo consilio, ut vocem αἰών hoc loco ævum significare indicaret. Eam vero neque latinus Interpres, neque Tertullianus aut Theodoretus legerunt.

c. καθάπερ σπέρμα, ἣν προβαλέσθαι ἐνενοήθη cell.] BILLIVS illa καθάπερ σπέρμα delenda censet, neque vero respicit Tertulliani verba: Hoc vice seminis in Sigae suae velut in genitalibus ovulvae locis collocat. FRONTO DUC. voculam καί, quae compararet ante κατέσθαι, deletam vult. GRABIVS pronomen ἣν, quod redundet, neque a Codd. MSS. antiquae versionis agnoscat, omittendum et ista: καὶ καθάπερ — ἐνενοήθη parenthesi includenda esse dicit. MASSVETUS, nulla deleta voce, verbum ἐννοηθῆναι per ellipsin omissum subintellectum vult ante vel post κατέσθαι; ista ἣν προβαλέσθαι ἐνενοήθη intra parenthe-

sin includit; atque illud καί ante κατέσθαι explicandum arbitratur etiam. Profecto ita sit, ut omnis apte cohaereant. At vero mihi illa: ἣν προβαλέσθαι ἐνενοήθη, non ab ipso Irenæo scripta videntur, quippe in quibus molesta et prorsus supervacanea iteratio verborum appareat.

d. καταθέσθαι] Ita auctoritate Codd. REG. Parisiensis et VATICANAVIENSIS, a me primum collati, legendum existimo pro κατέσθαι, quod non accurate respondet voci deposuisse, quam habet Interpres.

e. Πατέρα] Ante hanc vocem Interpres legit καί.

f. Ἰουδαγορικὴν Τετρακτύν] In edit. principe Epiphani Basilensi et in GALL. FEUARD. et GRABIV edit. perperam legitur Τετρακτύν, quod emendaverunt LUN. et MASS. Nomen Τετρακτὺς derivandum a τέτταρα et ἄγω. Constat enim, quanto in honore habuerint Pythagorei quaternarium numerum, quem perfectum dixerunt, utpote qui in se contineat denarium numerum: 1 + 2 + 3 + 4 = 10. Qua de causa Τετρακτύν τὸν λόγον universi

1. python

4. ipso om

5. et alii aliaque sunt haec. acc. i. i. i. i. i.

6. lithum

8. suscipere

archen et Propatora et Bython vocant. ¹Esse autem illum invisibilem et quem nulla res capere possit. Quum autem a nullo caperetur et esset invisibilis, sempiternus et ingenuus, in silentio et in quiete multa fuisse in immensis ²aeonibus. Cum ipso autem fuisse et Ennoean, quam etiam Charin et Sigen vocant. Et aliquando voluisse a semetipso emittere hunc Bythum initium omnium, (³et velut semen prolationem hanc praemitti voluit) et eam deposuisse quasi in vulva eius, quae cum eo erat, Sige. Hanc autem suscepisse semen hoc et praegnantem factam ⁴generasse Nun, similem et aequalem ei, qui emiserat, et solum capientem magnitudinem Patris. ⁵Nun autem hunc ⁶et Unigenitum vocant et Patrem et Initium omnium. Una autem *cum eo emissam Veritatem. Et hanc esse primam et pri- * *Grab. 5.*
mogenitam Pythagoricam quaternationem, quam et radicem omnium dicunt. Est ⁷enim Bythus et Sige, deinde Nus et Alethia. + *Mass. 6.*

non secus atque in vulvam demississe. Hanc vero suscepto hoc semine praegnantem factam peperisse Nun, parenti suo parem et aequalem atque ita comparatum, ut solus paternae magnitudinis capax esset. Atque hunc Nun et Monogenem et Patrem et Principium omnium rerum appellant. Cum eo autem Veritatem quoque ortum habuisse aiunt. Atque hanc esse primam ac primigenam Pythagoricam quaternitatem, quam etiam rerum omnium stirpem ac radicem vocant. Est enim Bythus et Sige, ac deinde Nus et Veritas. Quum-

mundi rerumque corporalium et spiritalium nominabant. Sext. Emp. adv. Math. IV. § 3; VII, § 94—95. Atque in formula inrisurandi a Pythagoreis servati *Τετρακτύς* appellatur — fons aeternae naturae, in quo latent vitae per universam mundum effusae radices.

Ὁδὴ μὴ τὸν ἀμετέραν ψυχῇ παρα-
δόντα τετρακτύν,
Πατρὸν ἀεναίου γένσεως ῥιζώματ'
ἔχουσαν.

Caemicorum Poetarum opera, Vol. I. Pythagoreorum aureum carmen ed. GLANBONF: Fragm. I, v. 47 et 48. Praeterea epitheto *κλειδοῦχος* ornatur, quoniam claves, quibus secreta vita in rerum natura conspicua recluditur, tenet et servat. cf. Iren. II, 14, 6; Boeckhii diss. über die Weltseele im Timaeus.

1. *Esse autem illum invisibilem et quem nulla res capere possit*] Haec ex sententia Irenaei redundant et glossema redolent. Hanc fortasse ob causam desiderantur illa in contextu graeco.

2. *aeonibus*] Hic vertendum fuisset *immensis aetris*, seu *sacculis*.

3. *et velut semen prolationem hanc cett.*] Locus aut ab Interprete perperam translatus, aut a librariis leviter pessumdatus. Ex graecis citra Codicum auctoritatem restituerim: *et velut semen prolationem hanc (quam emittere voluit) etiam deposuisse quasi in vulva eius*. Falso habent ERASM. et GALLIAS. *praemitti voluit pro praemitti voluit*, quod ex graeco et Codicum auctoritate restituit FEUARDENTIIUS. Plura de hoc loco vide sub textu graeco.

4. *generasse Nun*] In MS. Voss. legitur *generasse unum*.

5. *Nun autem hunc*] MERC. II. *Hunc autem*, deest Nun.

6. *et Unigenitum*] Et Gravius addidit ex Codd. ARUND. et MERC. II. MASSUETUS Tertulliani locum adv. Vol. cap. 7 allegat: *Ita et ipse pater dicitur et initium omnium et proprie Monogenes*. Atqui non proprie, siquidem non solus agnoscitur: nam cum illo processit et femina, cui Veritas nomen est. Quanto congruentius *Protophenes* vocaretur?

ἔπειτα Νοῦς καὶ Ἀλήθεια. Αἰσθόμενον τε τὸν Μονογενῆ τοῦτον ἐφ' οἷς προεβλήθη, ἠπροβαλεῖν καὶ αὐτὸν Λόγον καὶ Ζωὴν, πατέρα πάντων τῶν μετ' αὐτὸν ἐσομένων, καὶ ἀρχὴν καὶ μόρφωσιν παντός τοῦ Πληρώματος. Ἐκ ὁδὸ τοῦ Λόγου καὶ τῆς Ζωῆς προεβλήσθαι κατὰ συζυγίαν Ἀνθρωπον καὶ Ἐκκλησίαν καὶ εἶναι ταύτην ἀρχέγονον Ὀγδοάδα ῥίζαν καὶ ὑπόστασιν τῶν πάντων, τέτρασιν ὀνόμασι παρ' αὐτοῖς ὡς καλουμένων, Βυθῶ καὶ Νῶ καὶ Λόγῳ καὶ Ἀνθρώπῳ. Εἶναι γὰρ αὐτῶν ἕκαστον ἀλλήλοφθλυν, οὕτως πρῶτον τὸν Προπάτορα ἰνῶσθαι κατὰ συζυγίαν τῇ ἑαυτοῦ Ἐννοίᾳ· τὸν δὲ Μονογενῆ, τουτέστι τὸν Νοῦν, τῇ Ἀληθείᾳ· τὸν δὲ Λόγον τῇ Ζωῇ, καὶ τὸν Ἀνθρωπον τῇ Ἐκκλησίᾳ.

2. Τοῦτους δὲ τοὺς Αἰῶνας εἰς ὁῶσαν τοῦ Πατρὸς προεβλημένους, βουληθέντας καὶ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἰδίου δοξάσαι τὸν Πατέρα, προβαλεῖν προβολὰς ἐν συζυγίᾳ· τὸν μὲν Λόγον καὶ τὴν Ζωὴν μετὰ τὸ προβαλέσθαι τὸν Ἀνθρωπον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν, ἄλλους δέκα Αἰῶνας, ὧν τὰ ὀνόματα λέγουσι ταῦτα· Βυθίος καὶ Μίξις, Ἀγήρατος καὶ Ἐνωσις, Αὐτοφυὴς καὶ Ἡδονή, Ἀκίνητος καὶ Σύγκρασις, Μονογενὴς καὶ Μακαρία. Οὗτοι δέκα Αἰῶνες, οἷς καὶ φάσκουσιν ἐκ Λόγου καὶ Ζωῆς προεβλήσθαι. Τὸν δὲ Ἀνθρωπον καὶ αὐτὸν προβαλεῖν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας Αἰῶ-

que Monogenes hic persensisset, quam ob causam productus fuisset, edidisse et ipsum Sermonem et Vitam, patrem omnium qui post se futuri essent, ac principium et formationem totius Pleromatis. Iam vero ex Sermone et Vita per coniugationem ortos esse Hominem et Ecclesiam. Atque hanc esse primigenam Ogdoada, ex qua, tanquam ex radice ac parente, omnes exstiterunt, quatuor nominibus apud ipsos appellatam, Bythum nimirum et Nun et Sermonem et Hominem. Esse quippe eorum quemlibet masculino-feminum ad hunc modum: Primum enim Propatorem coniugii nexu cum sua Ennoea, quam et Charin et Sigen vocant, copulatum fuisse;

a. προβαλεῖν] Cod. Ruc. ὑποβαλεῖν.

b. δῆ] Interpres δέ.

c. καλουμένων] Iam Fronto Duc. et Fr. Iunius observarunt, id quod cuique liquet, καλουμένην cum Interprete legendum esse.

1. Sentientem autem Unigenitum] Codex Voss. Et sentientem celt. MASSUETUS: Clarus, inquit, Indiculus a COTELERIO restitutus: Intelligens autem sensus (Nus) ad quid esset emissus. Et Tertull. c. 7:

Nus simul accepit (id est percepit, seu intellexit) prolationis suae officium.

2. prolatus est] Iunius latini sermonis genium secutus legi vult prolatus esset.

3. emissum secundum coniugationem] Ita quidem ERASMI editiones a. 1526 et 1545. Perperam vero in editt. GALLASII et FEUARDENTII emissam secundam coniug., quod GRABII primus correxit. Cod. Voss. habet emissum secundam; MERC. II. et ARUND. emissam secundum. CLAROM. PASS. et OTTOBON. suppeditant optimam lectionem.

1. ocientem
2. zen] + et
8. illen] illorum
9. id est] et
11. xaa
13. aemes
16. decem] x (et 18)
17. autophyes] authophyae
19. sinerasis
19. ex] ea
20. duodecim] x4

¹Sentientem autem Unigenitum hunc, in quae ²prolatus est, emisisse et ipsum Logon et Zoën, patrem omnium eorum, qui post se futuri essent, et initium et formationem universi Pleromatis. De Logo autem et Zoë ³emissum secundum coniugationem Hominem et Ecclesiam, et esse hanc primogenitam Octonationem, radicem et substantiam omnium, quatuor nominibus ⁴apud eos nuncupatam, ⁵Bython et Nun et Logon et Anthropon. Esse enim illorum unumquemque ⁶masculo-feminam, sic: initio ⁷Propatorem illum coisse secundum coniugationem suae Ennoeae, ⁸id est, cogitationi, quam Gratiam et Silentium vocant: Unigenitum autem, hoc est, Nun Alethiae, id est, Veritati: Logon autem Zoac, id est, Vitae: et Anthropon cum Ecclesia.

2. Hos autem Aeonas, in gloriam Patris emissos, volentes et ipsos de suo clarificare Patrem, emisisse emissiones ⁹in coniugatione; Logon quidem et Zoën, posteaquam emissus est Homo et Ecclesia, alteros decem Aeonas, quorum nomina dicunt haec: Bythius et Mixis, Ageratos et Henosis, Autophyes et Hedone, Acinetos et Syncrasis, Monogenes et Macaria. Hi decem Aeones, quos dicunt ex Logo et Zoë emissos. Anthropon autem et ipsum ¹⁰emisisse cum Ecclesia Aeonas duodecim, quibus nomina haec ¹¹donant: Pa-

Monogenem deinde, hoc est Nun, cum Veritate; Sermonem cum Vita; ac denique Hominem cum Ecclesia.

2. Hos autem Aeones ad parentis sui gloriam productos, quod ipsi de suo quoque paternam gloriam illustrare vellent, fetus coniugales edidisse; Sermonem nempe et Vitam, posteaquam Hominem et Ecclesiam produxissent, alios insuper decem Aeones in ortum protulisse, quorum nomina haec esse dicunt: Bythius et Mixis, Ageratus et Henosis, Autophyes et Hedone, Acinetus et Syncrasis, Monogenes et Macaria. Hi sunt decem Aeones, quos ex Sermone et Vita ortos esse asserunt. Hominem autem etiam ipsum una cum Ecclesia decem Aeones produxisse, quibus haec ab ipsis nomina tri-

4. apud eos] Voss. apud Deos.

5. Bython et Nun celt.] Scribendum fuisse Bytho, No, Logo, Anthropon.

6. masculo-feminam] MERC. II. et Voss. masculo-femineum, quod etiam IUNIUS legi vult.

7. Propatorem illum] MS. Voss. Propatorem illorum.

8. id est cogitationi, quam Gratiam et Silentium vocant] Glossema delendum explicationis causa fortasse ad marginem scriptum, in graeco deficiens.

9. in coniugatione] ERASM. GALLAS.

FEUARD. in coniugationem. FRONTO DUC. et FRANC. IUNIUS ex graeco in coniugatione legendum coniecere, quod GRABIVS et MASSVETUS, auctoritatem CODD. ARUND. VOSS. MERC. II. et CLAROMONT. secuti, in contextum receperunt.

10. emisisse] MS. Voss. misisse.

11. donant] Donavit, quod comparet in edit. ERASM. et GALLAS. ex graeco recte emendavit IUN.; FEUARD. autem ex VET. COD. meliorem lectionem in contextum recepit. In MSS. MERC. II. et Voss. legitur donant.

νας δώδεκα, οἱς ταῦτα τὰ ὀνόματα χαρίζονται· † Παράκλητος καὶ Πίστις, Πατρικὸς καὶ Ἑλπίς, Μητρικὸς καὶ Ἀγάπη, Ἀείνους καὶ Σύνεσις, Ἐκκλησιαστικὸς καὶ Μακαριότης, Θελητὸς καὶ Σοφία.

3. * Οὗτοί εἰσιν οἱ τριάκοντα Αἰῶνες τῆς πλάνης αὐτῶν, οἱ ἄσειγνημένοι καὶ μὴ γνωσκόμενοι. Τοῦτο τὸ ἀόρατον καὶ πνευματικὸν κατ' αὐτοὺς Πλήρωμα, τριχῇ διεσταμένον εἰς ὀγδοάδα καὶ δεκάδα καὶ δωδεκάδα. Καὶ διὰ τοῦτο τὸν Σωτῆρα λέγουσιν (οὐδὲ γὰρ Κύριον ὀνομάζειν αὐτὸν θέλουσι) τριάκοντα ἔτεσι κατὰ τὸ φανερόν μηδὲν πεποιηκέναι, ἐπιδεικνύντα τὸ μυστήριον τούτων τῶν Αἰώνων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς παραβολῆς ὧν εἰς τὸν ἀμπελῶνα πεμπομένων ἐργατῶν φασὶ φανερώτατα τοὺς τριάκοντα τούτους Αἰῶνας μεμνηῖσθαι. Πέμπονται γὰρ οἱ μὲν περὶ πρώτην ὥραν, οἱ δὲ περὶ τρίτην, οἱ δὲ περὶ ἕκτην, οἱ δὲ περὶ ἑννάτην, ἄλλοι δὲ περὶ ἑνδεκάτην. Συντιθέμεναι οὖν αἱ προειρημέναι ὥραι εἰς ἑαυτὰς τὸν τῶν τριάκοντα ἀριθμὸν ἀναπληροῦσι. Μία γὰρ καὶ τρεῖς καὶ ἕξ καὶ ἑννέα καὶ ἑνδεκα τριάκοντα γίνονται. Διὰ δὲ τῶν ὥρῶν τοὺς Αἰῶνας μεμνηῖσθαι θέλουσι. Καὶ ταῦτ' εἶναι τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά καὶ ἀπόρρητα μυστήρια, ἃ καρποφοροῦσιν αὐτοί, καὶ εἴ ποὺ τιτῶν ἐν πλῆθει εἰρημένων ἐν ταῖς γραφαῖς δυνήθειν προσαρμόσαι καὶ εἰκασαὶ τῇ πλάσματι αὐτῶν.

Κ Ε Φ. β'.

1. * Τὸν μὲν οὖν Προπάτορα αὐτῶν ὁ γινώσκεισθαι μόνῳ λέ-

buuntur: Paracletus et Pistis, Patricus et Elpis, Metricus et Agape, Aeinus et Phronesis, Ecclesiasticus et Macariotes, Theletus et Sophia.

3. Hi sunt errantium hominum Aeonnes triginta, qui silentio velut obvoluti sunt, nec a quoquam cognoscuntur. Hoc invisibile ac spiritale eorum Pleroma trifariam divisum in ogdoadem, decadem et duodecadem. Atque ob eam causam Salvatorem, (neque enim eum Dominum appellare ipsis placet) 30 annis palam atque in hominum luce nihil fecisse, ut videlicet Aeonum horum mysterium ostenderet. Quin in ea quoque parabola, quae est de opera-

a. ἄσειγνημένοι] Alludens videtur Irenaeus ad Σιγὴν Aeonum matrem. Sed alia ratione ἄσειγνημένους καὶ μὴ γνωσκόμενους dicit, quia, ut observat Theodoretus, τοὺτους φασὶ τοὺς Ἄλῳνας τοῖς μὲν ἄλλοις ἄπειν ἀνθρώπους εἶναι, αὐτοῖς δὲ μόνοις γνωστούς. MASS.

b. τῶν] MASSUETO observante in Cod. REG. et edit. FEUARD. a. 1596 τῆς.

c. γινώσκεισθαι μόνῳ κ. τ. λ.] Synesius Hymn. V. v. 10 seq. Ἀ δ' ἀπόρητος εὐβλάστα Αἰώνων οἶδεν ῥίζαν, Haec ineffabilis propago Saeculorum novit radicem. Reliquis autem angelis incogni-

tum esse, ita effatur Hymno III. 123 seqq. Ἀτενὲς δὲ δρακεῖν Ἐπὶ σοὺς πυρσούς Θεμὺς οὐδὲ θεοῖς, Intentis enim oculis intueri In tuas faces Licet ne diis quidem. GRAB.

1. Aeonos] Aeonum nomina in omnibus Codicibus plerumque falsissime scripta ex graeco emendanda putavi. Supersedeo enim varias nominum illorum recensere lectiones. Pro Aeonnes legitur in Codd. hand raro enones; pro Auto-phyes, Antophie; pro Henosis, Henonis; pro Aeinus, Aenos cell. Apparet igitur, librariorum res de gnosticis narratas non satis intellexisse.

γοῦσι τῇ ἐξ αὐτοῦ γεγονότι Μονογενεῖ, † τούτέστι τῷ Νῷ, τοῖς δὲ λοιποῖς πᾶσιν ᾠόρατον καὶ ἀκατάληπτον ὑπάρχειν. μόνος δὲ ὁ Νοῦς κατ' αὐτοὺς ἐτέρπετο θεωρῶν τὸν Πατέρα, καὶ τὸ μέγεθος τὸ ἀμέτρητον αὐτοῦ κατανοῶν ἡγάλλετο, καὶ διανοεῖτο καὶ τοῖς λοιποῖς Αἰῶσιν ἀνακοινῶσασθαι τὸ μέγεθος τοῦ Πατρὸς, ἡλικὸς τε καὶ ὅσος ὑπῆρχε, καὶ ὡς ἦν ἀναρχὸς τε καὶ ἀχώρητος καὶ οὐ καταληπτὸς ἰδεῖν. Κατέσχε δὲ αὐτὸν ἡ Σιγή βουλῆσει τοῦ Πατρὸς, διὰ τὸ θέλειν πάντας αὐτοὺς εἰς ἔννοιαν καὶ πόθον ζητήσεως τοῦ προειρημένου Προπάτορος αὐτῶν ἀγαγεῖν. Καὶ οἱ μὲν λοιποὶ ὁμοίως Αἰῶνες ἡσυχῇ πως ἐπαπόθουν τὸν προβολέα τοῦ σπέρματος αὐτῶν ἰδεῖν καὶ τὴν ἀναρχον ῥίζαν ἱστοῦσαι.

2. Προήλατο δὲ πολὺ ὁ τελευταῖος καὶ νεώτατος τῆς δωδεκάδος, τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς Ἐκκλησίας¹ προβεβλημένος Αἰὼν, τούτέστιν ἡ Σοφία, καὶ ἔπαθε πάθος ἄνευ τῆς ἐπιπλοκῆς τοῦ ζυγοῦ τοῦ Θελητοῦ, ὃ ἐνῆρξατο μὲν ἐν τοῖς περὶ τὸν Νοῦν καὶ τὴν Ἀλήθειαν, ἀπέσκηψε δὲ εἰς τοῦτον τὸν παρατραπέντα, *^d πρόφασιν μὲν ἀγάτης, τόλμης δέ, διὰ τὸ μὴ

hoc est, No cognitum esse dicunt, a ceteris omnibus nec cerni nec comprehendi posse. Itaque Nus solus, de eorum sententia, Patrem contemplans in magna voluptate versabatur, atque immensam ipsius magnitudinem considerans exultabat, ac reliquis etiam Aeonibus amplitudinem Patris exponere cogitabat, nempe quantus, quamque ingens is esset, quodque et principio careret et omnem mentis comprehensionem atque oculorum obtutum fugeret. Verum Sige de Patris consilio eum inhibuit, quod omnes ipsos ad cogitationem et desiderium investigandi praedicti sui Propatoris adducere cuperet. Quocirca ceteri quidem omnes Aeones taciti quodammodo seminis

a. ὁμοίως] Haec vox in graeco Interpretis exemplari desiderata videtur.

b. προβεβλημένος] Multum cum Interprete et Tertulliano cit. legi προβεβλημένος scil. δωδεκάδος. Hic enim: Ex illis duodecim Aeonibus, quos Homo et Ecclesia ediderant, novissima nati Aeon. MASS.

c. ἄνευ τῆς ἐπιπλοκῆς τοῦ ζυγοῦ] Συζύγον cum INT. legendum iam monuit FRONTO DUC. cf. II, 12, 3. Tertullianus cap. 9. sine coniugis Philaei societate.

d. πρόφασιν] Interpreter melius προφάσει.

1. omnibus] Ita Codd. meliores. In edit. ERASM. et GALLAB. perperam hominibus.

2. reliquis quoque Aeonibus participare] Sic MSS. MERC. II. ARUND. Voss. CLARON. PASS. Verum in ERASM. et GALLAB. editi. reliquos quoque Aeones participare,

quod IUNIUS recte interpretatur, participes efficere, ut viderent magnitudinem Patris. Lectionem ERASMI et GALLABII castigans FREUARDENTIUS, qui exemplar MS. se esse secutum dicit, legi voluit: reliquis quoque Aeonibus communicare. At vero dubitant GRABIIUS et MASSUETUS, num illud communicare revera in exemplari MS. FREUARDENTII comparuerit. Constat enim, vocem participare significatione communicandi saepius ab Interprete esse usurpata.

3. crsisleret, et quemadmodum erat] Interpreter Graecum textum anxie secutus peccavit hic, uti haud raro alibi, in grammaticam latinam.

4. incapabilis] In OTTONON. invisibilis.

5. incomprehensibilis] MERC. II. invisibilis.

6. ad videndum] Haec deleri vult IUNIUS. Ex eius enim sententia ἰδεῖν re-

2 incom^{sic}prehensibilem

4 exultabat

7 sig[sine

8 in om.

9 aenes omne] ta omnes aenes

10 quodammodo

14 exora] exors

15 qui] quae

ex eo natus est, † Monogeni, hoc est, No, reliquis vero ¹ omnibus in- + *Mass. 8.*
visibilem et incomprehensibilem esse. Solus autem Nus secundum ^{3a}
eos delectabatur videns Patrem, et magnitudinem immensam eius
considerans exultabat et excogitabat, ² reliquis quoque Aeonibus par-
ticipare magnitudinem Patris: quantus et quam magnus ³ existeret, †
et quemadmodum erat sine initio, et ⁴ incapabilis, et ⁵ incomprehen-
sibilis ⁶ ad videndum. Continuit autem eum Sige voluntate Patris,
quoniam ⁷ vellet omnes hos in intellectum et desiderium exquisitio-
nis ⁸ Patris sui adducere. Et reliqui quidem Aeones omnes tacite
quodammodo desiderabant prolatorem seminis sui videre, et eam, ¹⁰
quae sine initio est, radicem contemplari.

2. Praesiliit autem valde ultimus et innior de duodecade ea,
quae ab Anthrope et Ecclesia ⁹ emissa fuerat, Aeon, hoc est, Sophia,
et passa est passionem sine complexu coniugis Theleti, quae ¹⁰ ex-
orsa quidem fuerat ¹¹ in iis, qui sunt erga Nun et Alethiam, ¹² de- ¹³
rivavit autem in hunc ¹³ Aeonem, id est Sophiam, ¹⁴ demutatam
¹⁵ sub occasione quidem ¹⁶ dilectionis, temeritatis autem, ¹⁷ quoniam * *Grab. 11.*

sui productorem intueri gestiebant ac radicem illam principii ex-
pertem contemplari.

2. At ultimus ille Aeon minimusque natus ex ea duodecade,
quae ab Homine et Ecclesia orta fuerat, hoc est Sophia, longe
praesiliit, passionemque sine complexu coniugis sui Theleti contra-
xit; quae quidem quum initium cepisset in iis, qui circa Nun et
Veritatem erant, tandem in hunc Aeonem depravatam decubuit, prae-
textu quidem amoris, sed revera temeritate impulsam, quod videli-

serendum est ad τὸ μέγεθος τοῦ Πατρὸς
hoc sensu: participes efficere, ut videntur
magnitudinem Patris. Quae sequuntur:
ἡλίκος τε καὶ ὅσος ὑπάρκει καὶ ὡς
ceti. delineant magnitudinem Patris.

7. vellet] Eras^m et GALLAS. nollet.
Cod. VET. ARAB. et Voss. vellet.

8. Patri- sui] Sic omnes Codd. et editi.
cum Tert., sed ex graeco legendum prae-
dicti Propatoris coram.

9. emissa] MERC. 1. missa.

10. exorsa] Ita restituerant Iunius et
Frigerentius pro exors, quod legitur
in omnibus Codd. Lectionem illam con-
firmat textus graecus et Tertullianus,
qui adv. Val. cap. 9 ita disputat: Genus
contrahit vitia, quod exorsum quidem
fuerat.

11. in iis qui] Sic legendum esse
recte censent Massuetus et Græbuis pro
vulgari lectione: in iis quae. Sermo
enim est de illis Aeonibus, qui a Nu et
Alethia originem habere. Neque vero

omnium Codicum auctoritas meliori le-
ctioni obstat. In Cod. Voss. scriptum
est q, quod pro more librarii esse pos-
est qui aut quae. In GALLASII ed. per-
peram pro erga Nun legitur vitæra.

12. derivavit] Haec vox non respondet
graecae ἀπέσκηψε. Vertendum erat
irrupit seu incidit. GRÆBIUS qui deriva-
vit scriptum esse censet pro derivata est,
Tertullianum allegat explicantem: In
hunc autem id est Sophiam derivavit, ut
solent vitia in corpore alibi connata in
aliud membrum perniciem suam efflare.

13. Aeonem id est Sophiam] Glossema
delendum.

14. demutatam] Melius verterunt Præ-
tavius aberrantem, Billius depravatam.

15. sub occasione] cf. Praef. hui. lib. § 1.

16. dilectionis] VET. Cod., cuius lectio-
nes in margine nonnunquam notavit
Frigerentius, et Pass. perperam habent
delectationis.

17. quoniam non communicaverat Patri]

κεκοινωνῆσθαι τῷ Πατρὶ τῷ τελείῳ, καθὼς καὶ ὁ Νοῦς. Τὸ δὲ πάθος εἶναι ζήτησιν τοῦ Πατρὸς· ἤθελε γάρ, ὡς λέγουσι, τὸ μέγεθος αὐτοῦ καταλαβεῖν. Ἐπειτα μὴ ἀδυνατῆν ἐπιβαλεῖν πράγματι, καὶ ἐν πολλῷ πάντῳ ἀγῶνι γεγόμενον διὰ τε τὸ μέγεθος τοῦ βάθους καὶ τὸ ἀνεξιχνίαστον τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν στοργήν, ἐκτεινόμενον αἰεὶ ἐπὶ τὸ πρόσθεν, ἐπὶ τῆς γλυκύτητος αὐτοῦ τελευταῖον ἂν καταπεπύσθαι, καὶ ἀναλελύσθαι εἰς τὴν ὅλην οὐσίαν, εἰ μὴ τῇ στηριζούσῃ καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀβύσσου μεγέθους φυλασσούσῃ τὰ ὅλα συνέτυχε δυνάμει. Ταύτην δὲ τὴν δύναμιν καὶ Ὅρον καλοῦσιν, ὑφ' ἧς ἐπεσχῆσθαι καὶ ἐσθραίχθαι καὶ μόγις ἐπιστρέψαντα εἰς ἑαυτὸν καὶ πεισθέντα, ὅτι ἀκατάληπτός ἐστιν ὁ Πατήρ, ἀποθέσθαι τὴν προτέραν ἐνθύμησιν σὺν τῇ ἐπιγινομένῃ πάθει ἐκ τοῦ ἐκπλήκτου ἐκείνου θαύματος.

3. Ἐνιοὶ δὲ αὐτῶν πῶς τὸ πάθος τῆς Σοφίας, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν μυθολογοῦσιν· ἀδυνατῆν καὶ ἀκατάληπτον πράγματι

cet in interiorē perfecti Patris familiaritatem venire non potuit, quemadmodum Nus. Haec autem passio nihil aliud erat, quam Patris investigatio. Perceptam enim, ut dicunt, ipsius magnitudinem habere cupiebat. Quod quum consequi nequivisset, propterea quod rem impossibilem aggressus erat, quumque in extrema quadam anxietate versaretur, ac tum ob profunditatis magnitudinem et impervestigabilem Patris naturam, tum ob singularem suam erga eum benevolentiam, ad ulteriora semper prae ipsius dulcedine sese extenderet, ad extremum absorptus atque in universam immensi Patris

Neque Interpres neque Billius hunc locum satis perspicue verterunt. Sensus hic est: Sophiam non amore in Propatorem, sicuti videbatur, sed temerario conamine plectam esse perspicendi infinitam Propatoris naturam. Quod conamen revera temerarium esse censet auctor, quoniam Propatoris indoles a natura Sophiae adeo differat, ut ne ullam quidem societatem et consuetudinem cum Patre illo perfectio inire ei licuerit. Etenim soli Nū in intimam Propatoris familiaritatem venire contigit.

a. *δυνατῆν*] Mallem scripsisset *δυναθέντα*, uti legisse videtur Interpres, qui ne καὶ quidem ante verba ἐν πολλῷ πάντῳ agnoscat.

b. *ἀναλελύσθαι εἰς τὴν ὅλην οὐσίαν*] Quid hoc loco sit ὅλη οὐσία discipulari potest. Fuerunt enim qui dicerent, ὅλην οὐσίαν esse illam materiem, quae inde ab aeterno praeter numen supremum exsisterit, illud χάος, ex quo postea mundum formatum esse autumaverunt

Valentinus eiusque discipuli. In quod χάος Sophiam, temeraria Patrem supremam cognoscendi libidine vinctam, paene delectam esse. Ea vero interpretatio adversatur Nūi sententiarum. Neque enim liquet, cur Sophia *ἐκτεινόμενη* αἰεὶ ἐπὶ τὸ πρόσθεν sere in chaos submersa dicatur, quod κατὰθεν τῷ Πληρώματι ex sententia Valentinianorum, situm fuit. Quare Νεακρὸ ἀδιστιπυλάνδου esse censeo, qui libro *genetische Entwicklung der gnost. Systeme* pag. 211 ὅλην οὐσίαν esse dicit universam infinitamque Propatoris seu *Βυθοῦ* naturam et indolem, in quam Sophia, sibi servandos terminos supergressa, sere faisset dissoluta. Neque Tertullianus haec recte intellexit, qui habet: *Modico absumit prae vi dulcedinis et laboris devorari et in reliquam substantiam dissolvi.*

c. *ἐπεσχῆσθαι*] Interpres *ἀπεσχῆσθαι* legisse videtur.

d. καὶ μόγις] Particulam καὶ in versione deesse patet.

2 enim] autem

3 comprehendere

4 impossibilem

7 dulcitudine

8 absortum

9 confirmet

10 oron

11 credentem iam] credentetiam

12 pro incomprehensibilis abusu ad idone, {⁷/₁}

13 accederat

perime] + et

non communicaverat Patri perfecto, quemadmodum et Nus. Passionem autem esse exquisitionem Patris: ¹voluit enim, ut dicunt, magnitudinem eius comprehendere. Dehinc quum non posset, quoniam impossibilem rem aggrediretur, in magna agonia constitutum propter [†]magnitudinem altitudinis et propter quod investigabile Patris est, et propter eam, quae erat erga eum dilectionem, quum extenderetur semper in priora, ²a dulcedine eius novissime ³forte absorptum fuisse et resolutum in universam substantiam, nisi ei, quae confirmat ⁴et extra inenarrabilem magnitudinem custodit omnia, occurrisset virtuti. Hanc autem virtutem et Horon vocant, a qua ⁵abstentum et confirmatum, vix reversum in semetipsum et credentem iam, quoniam incomprehensibilis est ⁶Pater, deposuisse pristinam intentionem cum ea, quae acciderat, passione ex illa stuporis admiratione.

3. Quidam autem ipsorum ⁷huiusmodi passionem et reversionem Sophiae ⁸velut fabulam narrant: impossibilem et incomprehen-

naturam resolutus fuisset, nisi in vim eam et facultatem, quae omnia felicit, atque extra ineffabilem magnitudinem custodit, incidisset. Hanc autem vim Horon appellant, a quo repressum eum et suffultum esse dicunt: ac tandem aliquando ad sese redeuntem, sibi que Patrem incomprehensibilem esse persuadentem, priorem cogitationem simul cum ea passione, quae ex stupendo illo miraculo orta erat, abiecisce.

3. Nonnulli autem ipsorum hanc Sophiae passionem et conversionem ita quodammodo fabulantur. Eam enim impossibilem

1. *voluit enim*] CLARON. PASS. et VOSS. *voluit autem*.

2. *a dulcedine*] ERASMI. et GALL. *ad ultionem*, sed FRUARD. ex MSS. restituit *a dulcedine*. Consentit COD. VOSS.

3. *forte absorptum fuisse*] In MS. VET. et VOSS. pro forte male legitur *vero*; ERASMI. GALLAS. et COD. VOSS. *fuisse* pro *fuisse*. Meliorem lectionem suppeditarunt CLARON. MERC. II. GRABIVS et MASSUTUS ex verbis Tertulliani (adv. Val. c. 9.) *medico abfuit devorari* coniecerunt cum PAMELIO pro forte legendum esse *fere*, quod in CODD. non comparat.

4. *et extra*] Voculam et, quae in edit. ERASMI et GALLAS. ante *custodit* legitur, nunc in locum restituit GRABIVS, motus auctoritate COD. VOSS., cui assentiunt CODD. CLARON. et PASS. In ARUND. et MERC. II. et deest. Et ante Horon GRAB. ex MS. VOSS. restituit.

5. *abstentum*] Edit. ERASMI et GALLAS. *absentem*; in ARUND. et MERC. II. *absentem*. CODD. VET. VOSS. et, uti videtur, ii, quibus MASS. usus est, habent *abstentum*. Iunius pro *absentem* legi vult re-

tentum. Infra lib. III, 4, 3. haec occurrunt: *abstentus est a religiosorum hominum conventu*; atque Cyprianus (Ep. 38.) *abstentum*, qui ecclesia et convictu Christianorum abstinet, posuit pro excommunicato. Sed hoc loco *abstentum* idem est quod *retentum*, a temerario conamine revocatum.

6. *Pater*] In ERASMI. GALL. et CODD. OTTON. et MERC. I. II. deest. Restituerunt ex graeco IUNIVS et FRUARD. illam vocem, quae in CODD. ARUND. VOSS. CLARON. et PASS. comparuit.

7. *huiusmodi*] Ita male vertit Snt. voculam πώς, quam PETAVIVS interrogative accipit: *Sed istorum quidam illam sapientiae perturbationem ac restitutionem quibus angis involvunt?* GRABIVS et MASSUTUS πώς hoc modo, ita, sive quodam modo vertendum censent.

8. *velut fabulam narrant*] Gr. μυθο-λογουσιν, quod male ab Interprete redditum. Fabulam quidem narrabant illi, sed non velut fabulam habebant. Vertere igitur debuisset Interpres *comminiscuntur*, vel cum Tertull. *somniaverunt*. MASS.

αὐτὴν ἐπιχειρήσασαν, τεκεῖν οὐσίαν ἄμορφον, οὐκ οὖν φύσιν εἶχε, ὁ θήλειαν τεκεῖν. ὅν καὶ κατανοήσασαν πρῶτον μὲν λυπηθῆναι, διὰ τὸ ἀτελὲς τῆς γενέσεως, ἔπειτα φοβηθῆναι ὁμῆδ αὐτὸ τὸ εἶναι τελείως ἔχειν· εἴτα ἐκστῆναι καὶ ἀπορῆσαι, ζητοῦσαν τὴν αἰτίαν, καὶ ὅτινα τρόπον ἀποκρύψει τὸ γεγονός. Ἐγκαταγενομένην δὲ τοῖς πάθεσι, † λαβεῖν ἐπιστροφὴν καὶ ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀναδραμεῖν πειρασθῆναι. Καὶ μέχρι τινὸς τολμήσασαν ἐξασθενῆσαι, καὶ ἰκέτιν τοῦ Πατρὸς γενέσθαι. Συνδεδῆναι δὲ αὐτῇ καὶ τοὺς λοιποὺς Αἰῶνας, μάλιστα δὲ τὸν Νοῦν. Ἐντεῦθεν λέγουσι πρῶτην ἀρχὴν ἐσχηκέναι ὅτι οὐσίαν, ἐκ τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς λύπης καὶ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐκπλήξεως.

4. Ὁ δὲ Πατὴρ τὸν προειρημένον Ὄρον ἐπὶ τούτοις διὰ τοῦ Μονογενοῦς προβάλλεται ἐν εἰκόνι ἰδίᾳ, ἁσύζυγον, ἀθή-

atque incomprehensibilem rem aggressam, informem essentiam, qualem naturam ipsa habebat, femineam scilicet, peperisse. Quam etiam posteaquam conplexisset, primo quidem ob inchoatum fetum molestitia affectam fuisse, deinde autem extimuisse, ne ipsum etiam esse non plene ac perfecte haberet; ac postea velut de potestate exiisse atque in summa perplexitate haesisse, causam huiusce rei indagantem, et quonam modo id, quod acciderat, occultaret. In iis autem

e. θήλειαν] Ita Codd. praeter VRATISLAVIENSEM, qui vitiose habet γήλειαν.

b. ἦν καὶ] In versione deest καὶ.

c. μηδὲ αὐτὸ τὸ εἶναι τελείως ἔχειν] Hanc lectionem apud Epiphanium obviam defendit GRABIVS, Irenaeum sic interpretatus: Sophiam primo contristatam esse, quod imperfectum pepererit foetum nempe femineum, quem in comparatione cum masculo sexu imperfectum semper iudicant naturae scrutatores; postea timuisse ac anxiam animo haesisse, utrum et imperfectioris huius sexus natura in deformi ista prole esset integra, an omnino ullum esse perfecte haberet. At vero vocem μηδὲ hoc loco non esse satis aptam atque melius cum BILLIO, PETAVIO, MASSUETO et IUNIO μὴ καὶ legi negari nequit. Utrum τελείως an τέλος legatur, parum refert. Sensus enim idem est: Primum moerore affecta est Sophia, videns foetum femineum ideoque minus perfectum; deinde timuit, ne imbecilliori huic proli adeo integra existendi et vivendi facultas (τὸ εἶναι) deesset.

d. τὸ γεγονός] Ita legi voluit BILLIVS; sicque pro vulgari lectione γένος, a GRABIO contra BILLIVM frustra defensa, restituit MASSUETUS ex Codice REGIO, suffragante etiam Codice VRATISLAVIENSI.

e. τὴν οὐσίαν] BILLIVS primus monuit, cum Interprete hic legendam esse τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης, sicuti paullo inferius legitur οὐσίαν τῆς ὕλης γεγενῆσθαι λέγουσιν.

f. ἁσύζυγον] Cod. VRATISLAV. perperam σύζυγον.

1. qualem naturam habebat femina parere] Interpres et cum eo BILLIVS et CORNARIUS, Epiphaniū interpretes, legerunt θήλεια non θήλειαν, hoc quidem sensu: informem substantiam, qualem scilicet naturam femina sine complexu mariti parere poterat, a Sophia procreatam fuisse. MASSUETUS vero, illos notum in scirpo quaesivisse recte observans, cum GRABIO graecum sequitur textum itaque vertit: qualem naturam ipsa habebat, femineam scilicet, peperisse. Neque vero necesse est prius τεκεῖν expungi, uti FRONTO Duc. voluit. FR. IUN. ex graeco correxit feminam peperisse.

2. timuisse, ne hoc ipsum finem habeat] MASSUETUS: legisse videtur, inquit, Interpres μὴ καὶ αὐτὸ τέλος ἔχει, nec male quidem, si vertisset: ne hoc ipsum (ἀτέλές videlicet, inconsummatus fetus) perfectionem (sibi debitam) non habeat. Interpretem secutus Tertullianus scripsit: metuere postremo, ne ipsis quoque insisteret.

- 1 adpressam
- 2 faemina
- 3 inconsumatam
- 5 quærente
per quemadmodum una
blum ab eo et
- 7 aliquandiu
- 11 tedio
- 12 monogonen

sibilem rem eam aggressam, peperisse substantiam informem, ¹qualem naturam habebat femina parere; in quam quum intendisset, primo quidem contristatam, propter inconsummationem generationis: post deinde ²timuisse, ne hoc ipsum finem habeat: dehinc expavisse et ³aporiatam, id est confusam, quaerentem ⁴causam et quemadmodum ⁵absconderet ⁶id, quod erat natum. In iis autem passionibus factam, accepisse regressionem et in Patrem regredi conari: et aliquamdiu ausam, ⁷tamen defecisse et supplicem ⁸Patris factam. Una autem cum ea rogasse et reliquos Aeonas, ⁹maxime autem et Nun. Hinc dicunt primum initium habuisse substantiam materiae, de ignorantia et taedio et timore et stupore.

4. Pater autem praedictum Horon ⁸super haec per Monogenem ⁹praemittit in imagine sua, ¹⁰sine coniuge masculino-femina.

affectionibus diu multumque versatam, tandem meliorem mentem induisse atque ad Patrem ascendere tentasse. Sed quum aliquantisper conata esset, elanguisse, Patrique supplicem exstitisse. Cum ea reliquos quoque Aeones obsecrasset, ac Nun praesertim. Atque hinc demum materiae essentiam ortum traxisse narrant, nempe ex ignorantia et moerore et metu ac stupore.

4. At vero Pater Horon eum, de quo superius verba fecimus, per Monogenem postea in imagine sua coniugis experte, ac mascu-

In eo lapsus est uterque, quod τέλος finem verterunt: quam hic significet perfectionem, consummationem. Vide notata ad graecum textum.

3. *aporiatam, id est confusam*] Posteriore explicationis causa esse addita patet. Iunius legi vult *aporiatam fuisse quaerentem*.

4. *absconderet*] Ita in Codd. VET. et VOSS. In edit. ERASM. GALLIAS. nec non in MSS. ARUND. MERC. I. et II. *absconderet*.

5. *tamen defecisse*] Tamen deest in MS. MERC. II., neque comparat in textu graeco.

6. *Patris*] Sic omnes Codd. In edit. ERASM. GALL. et FEUARD. perperam legitur *Patri*.

7. *maxime autem et Nun*] Et ex Codd. CLARON. et VOSS. in textum recepi. Voculam *Nun*, quam omiserunt ERASMUS et GALLIUS, ex graeco addiderunt FEUARD. et IUNIVS.

8. *super haec*] Tertull. cap. 10 habet in haec. Recte notante GRABIO vertendum erat post haec seu postea. PRATIVIUS τούτοις male ad Aeones retulit.

9. *praemittit*] Interpres verbum προβάλλειν plerumque melius vertit *emittere*.

10. *sine coniuge masculino-femina*] Pro

sire, quod legerunt ERASM. et GALLIAS, FEUARDENTIUS restituit *sine*, consentientibus Codd. ARUND. MERC. I. PASS. CLARON. et VOSS. Interpres in textu graeco pro ἀνύζυγον et ἀθήλυτον legisse videtur ἀνύζυγον καὶ ἀθήλυτον. Similiter etiam Tertullianus, qui habet: in imagine femina-mare. Quam lectionem commendaverunt BILLIUS et FRONTO DUC., illa adiectiva ad vocem εἰκόνη referentes hoc sensu: Horon ad imaginem masculino-femineam coniugisque expertem effictum esse. Sed, uti MASSUETUS ait, mirandum, id imagini tribui, quod personis duntaxat conveniat. GRABIVS et MASSUETUS praeterea latinum potius Interpretem, quam textum graecum emendandum esse censent. Legi enim volunt ἀνύζυγον, ἀθήλυτον, etque adiectiva ad Horon referentes, qui secundum imaginem Propatoris creatus nullo cum femina coniugii vinculo copulatus nullaque uxoris consuetudine emollitus non effeminatus fuerit. Falso enim Interpres et GRABIVS vocem ἀθήλυτος verterunt *masculo-femineus*. Ἀθήλυτον hic potius est, uti MASSUETUS scite observavit, prioris vocis ἀνύζυγον distinctior duntaxat explicatio hique sonat *feminae non illigatum, neque matrimonio effeminatum*.

λυντον. Τὸν γὰρ ^aΠατέρα ποτὲ μὲν μετὰ συζύγιας τῆς Σιγῆς, ποτὲ δὲ καὶ ὑπὲρ ἄρδην καὶ ὑπὲρ θῆλυ εἶναι θέλουσι. Τὸν δὲ Ὅρον τοῦτον καὶ ^bΣυλλυτρωτὴν καὶ ^cΚαρπιστὴν καὶ Ὅρο-
θῆτὴν ^dκαὶ Μεταγωγέα καλοῦσι. διὰ δὲ τοῦ Ὅρου τούτου φασὶ
κεκαθάσθαι †καὶ ἐστηρίχθαι τὴν Σοφίαν καὶ ἀποκατασταθῆναι

lo-femina producit. Patrem etenim interdum coniugii vinculo cum Sige mancipatum esse volunt, interdum supra marem ac feminam esse. Porro Horum et Crucem et Lytrotē et Carpistē et Horo-

a. Πατέρα] Haec vox, quae deest in edit. principe Epiphani, restituta est ex MSS. a PETAVIO.

b. Συλλυτρωτὴν] Ex versione pro Συλλυτρωτὴν legendum esse patet Σταυ-
ρόν καὶ Λυτρωτὴν. Quoniam Horos Aeonas certis terminis includit eosque ita στηρίζει καὶ ἐδράζει, Σταυρός a Valentinianis dicitur i. e. vallus.

c. Καρπιστὴν] Hoc Hori nomen GRAB-
IUS explicat vindicem sive assertorem li-
bertatis. Provocat vir doctissimus ad Ar-
rianum de Epict. disputationibus III, 26. MASSURUS iam concessit GRABIO, vindi-
cem servitutis peraeque ac libertatis dici
posse; negat vero, utramvis significatio-
nem in Valentinianorum καρπιστὴν ca-
dere. Sed a iure romano interpretationem
petens, eandem, quam Grabius primus
ingressus est, viam persequitur. Censet
igitur eruditus monachus, ἀπὸ καρπι-
στείας, a vindiciis Καρπιστὴν dici; et
ad Auli Gellii verba: vindicia correpta
manu (seu καρπῶ) in re atque loco prae-
sentis apud praetorem ex XII Tabb. fiebat
(lib. 20. cap. 9 vel 10) provocans, putat,
praetorem seu indicem vindicias decer-
nentem appellari potuisse vindicem. Al-
legat insuper Arnobium adv. gentes lib.
IV, 16. pag. 361 edit. Hildebrandi dicen-
tem: quis quaesitor quis arbiter cervicibus
tantis erit, qui inter personas huiusmodi
aut vindicias iustas dare, aut sacramenta
conetur promittere non iusta? Horos,
ait MASSURUS, velut politicam universi
Pleromatis disciplinam tuebatur, omnia
fulciebat, proprii muneris oblitus coër-
cebat, a Pleromate digressos revocabat
etc. Videsis Apparatum nostrum. Quam-
vis negari non possit, hanc cognominis
explicationem omnino quadrare in Hori
officia: dabitavi tamen, nam MASSURUS
interpretationem suam e iure romano
recte hauserit. Sed hac de re iudicium pro-
ferre liceat viri me quidem iuris romani
longe peritioris, amici dilectissimi ADOL-
PHI SCHMIDTII iuris romani Professoris

Ienensis. Qui, quum res Valentinianorum
a me ei essent expositae, haec ad me
scripsit: Quae placuit viris doctis a iure
romano petita huius cognominis inter-
pretatio, quamvis turbolenter facta, non
omni tamen sensu caret. Καρπιστὴν
vindicem significare non dubium. Homo si
vindicitur, aut in libertatem aut in ser-
vitutem fit vindictio. (Duplex hoc vin-
dicationis genus res notissima apud iu-
risperitos. Cfr. v. c. totus titulus Pande-
ctarum de liberali caussa inscriptus. Quod
l. l. D. de remissionibus et l. 14. D. de
operis novi nuntiatione laudavit, ut vin-
dicationem in servitutem probaret, ridi-
cule fecit GRABIUS; quippe quae leges
omnino non de hominum libertate et
servitute agant, sed de iure praedictis
imposito, quod Romani eodem servitutem
nomine appellant sensu quem maxime
contrario.) Iis, qui cum GRABIO Horo
in libertatem vindicantibus partes tribuant,
adversatur, ut de iure tacam, ipsorum
Valentinianorum fabula. Quum enim Σο-
φία ex illo Aeonum domicilio, quo quasi
captiva tenebatur, in libertatem se ipsa
recepisset, sequitur, ut Horos qui eam
in illum locum reducit, siquidem vindex
est, nonnisi servitutis vindex dici possit.
Quae praeterea alia a MASSURUS additur
interpretatio, vindicem hoc loco ipsum
iudicem esse, quantum a veritate abhor-
reat, nemo non intelligit. Romani enim
nunquam eo perversitatis processerant,
ut quo nomine vel actorem vel ream,
eodem etiam iudicem appellarent, neque
Aulo Gellio unquam talis omnium rerum
perturbatio in mentem venit, neque Ar-
nobio. Quamquam negari non potest,
totam hanc a iure desumptam compara-
tionem perquam claudicare. Nam vindi-
cis nomen quum ex ordine iudiciorum
derivetur, desunt omnia, quae ad iadi-
cium constituendum requiruntur; deest
in vindicatione necessarius Σοφίας in
libertatem vindex seu assertor (ipsa enim
se in libertatem vindicare minime poterat

1 fauna

inter at & sturm sturm

al 1 sturm

2

3 arbitrar * arbitrar²

Patrem enim aliquando quidem ¹cum coniuge Sige, modo vero et pro ²masculo et pro femina esse volunt. Horon vero hunc et Stauron et Lytrotē et Carpistē et Horothetē et Metagoea vocant. Per Horon [†]autem hunc dicunt ³mundatam et confirmatam Sophiam [†]Mass. 11. et ⁴restitutam coniungi. Separata enim ⁵intentione ab ea cum ap-

thetē et Metagoea vocant. Atque huius Hori opera purgatam ac suffultam coniugioque restitutam fuisse Sophiam asserunt. Submota enim ab ea Enthymesi una cum ea passione, quae accesserat, ipsam

L. I. D. de liberali causa), deest, apud quem res transigatur, magistratus, ut, si de Sophia inter Horon et alium quempiam apud Deum fortasse lis esset, tum demum sana foret comparatio. At talis controversiae nec nota, quod sciam, exstat nec vestigium. Hactenus ille. Ceterum a verisimilitudine abhorret, graecum hominem vocabulo graeco in transitu posito ius Romanorum significasse. Quamobrem Neandrum sequor, qui libro de gnosticorum systematis scripto pag. 111 *Καριστήν* idem esse ait ac *Θερεστήν*, atque hoc loco subintelligendam esse iudicii novissimi comparisonem cum messe. Sicuti enim in iudicio novissimo quicunque malus terrenaque nequitiæ deditus separatur ab honestis, uti aera a tritico; quicunque vero bonus tritico haud absimilis, quod a messoribus purgatur, a iudice purior discedit: ita Horos Aeonēs separandi atque ad sublimis salutis fastigium evahendi provinciam administrat.

d. *Μεταγωγέα*] Tertullianus circumducitorem; CORNARIUS Epiphaniū interpret traductorem; GRABJUS et MASSURTUS vertere malant deducitorem. Sed quae, ait GRABJUS, huius cognominis ratio? Incidit mihi hac de re cogitanti, *ἀναγωγήν* dici, ubi ab obvio sensu ad sublimiora et *μυστικώτερα* adscendimus. Quid si igitur Horos dictus sit *μεταγωγεύς*, quia iuniorē Aeonem reduxit atque repulit, ne ulterius in altissimi Bythi mysterium penetrare contenderet. MASSURTUS, spreta Grabiana coniectura, vocis huius significationem iterum a intrinsecutis petit, nempe a frequenti apud eos *ὥρται*, rem in iudicium deducere. Deducitorem putat Horon nominari a Valentinianis, quippe qui tororis seu defensoris partes egerit, iuniorē Aeonem ab interitu cohibens. Ex his tamen, quae SCHWIDTIUS meus de interpretatione MASSURTI scribit, est quod veretur, ne bonus monachus ius romanorum intellexerit. SCHWIDTIUS: ea, inquit, quae de hoc cognomine explicantur,

tanquam idem ex iure romano repetitum tutorem significet, aperte falsa sunt. Quasi quicunque ducit, in ius ducat; quasi quicunque in ius ducant, tutores sint; quippe res nostras ipsi in ius deducere solemus, ut si quis rem in ius deduxisse dicatur, nemo sanus tutorem hunc eam ob rem esse intelligat. Ita ille. *Μεταγωγεύς* dicitur Horos, utpote qui Aeonēs in eos terminos traducat, quos natura ipsis servandos esse praecepit; seu, ut verbis Neandri utar, *der die Wesen zu der Stufe des Daseins überführt, wofür sie bestimmt sind*.

1. cum coniuge Sige] Vertendum fuisset cum coniugio seu coniugatione Siges iuxta graecum *μετὰ συζυγίας τῆς Σιγῆς*. Et in fratrē ἀποκατασταθῆναι τῇ συζυγίᾳ reddi debuisset cum Tert. cap. 10. restitutam coniugio, non coniugi; vel quemadmodum paulo post eadem omnia verba reddidit ipsem et Interpres, *restitutam suae coniugationi*. MASSURTUS.

2. masculo et pro] Haec in editt. ERASMI et GALLAS. nec non in Codd. ARUND. et MERC. II. non comparuerunt. Duas priores voces FEUARD. ex Cod. VET., tertiam GRABJUS ex Cod. Voss. et graeco addiderunt. GRABJUS recte observante Interpres non pro masc. et pro fem., sed super masc. et super fem. vertere debuisset. IUNIUS pro viro et pro fem.

3. mundatam] Ita Codd. VET. ARUND. MERC. II. Voss. CLAROM. Apud Tertullianum legitur purgatam a malis. At vero ERASM. et GALLAS. legerunt mandalam, quod FEUARDENTIUS emendavit.

4. restitutam coniugi] Int. legit ἀποκατασταθῆναι τῇ συζυγίᾳ, quod libentius in textu graeco vidissem, quia sequenti paragrapho iterum compareret: ἀποκατασταθῆναι τῇ ἰδίᾳ συζυγίᾳ.

5. intentione] MASSURTO observante Interpres vocem ἐνθύμησις inferius vertit concupiscentia.

τῇ συζυγίᾳ. Χωρισθείσης γὰρ τῆς Ἐνθυμήσεως ἀπ' αὐτῆς, σὺν τῇ ἐπιγινομένῳ πάθει, * αὐτὴν μὲν ἐκτὸς Πληρώματος εἶναι· τὴν δὲ ἐνθύμησιν αὐτῆς σὺν τῇ πάθει ὑπὸ τοῦ Ὁροῦ ἀφορισθῆναι καὶ ὁ ἀποστρεφθῆναι, καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ γενομένην εἶναι μὲν πνευματικὴν οὐσίαν, φυσικὴν τινὰ Αἰῶνος ὁρμὴν τυγχάνουσαν, ἄμορφον δὲ καὶ ἀνείδεον διὰ τὸ μηδὲν καταλαβεῖν. Καὶ διὰ τοῦτο καρπὸν ἀσθενῆ καὶ θῆλυν αὐτὸν λέγουσι.

5. Μετὰ δὲ τὸ ἀφορισθῆναι ταύτην ἐκτὸς τοῦ Πληρώματος τῶν Αἰώνων, τὴν τε Μητέρα αὐτῆς ἀποκατασταθῆναι τῇ ἰδίᾳ συζυγίᾳ, τὸν Μονογενῆ πάλιν ἑτέραν προβαλέσθαι συζυγίαν κατὰ προμήθειαν τοῦ Πατρὸς, ἵνα μὴ ὁμοίως ταύτῃ πάθῃ τις τῶν Αἰώνων, Χριστὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον, εἰς πῆξιν καὶ στηριγμὸν τοῦ Πληρώματος, ὅφ' ὧν καταρτισθῆναι τοὺς Αἰῶνας. Τὸν μὲν γὰρ Χριστὸν διδάξαι αὐτοὺς συζυγίας φύσιν, ὁ ἀγεννήτου κατάληψιν γινώσκοντας, ἱκανοὺς εἶναι ἀναγορεῦσθαι τε ἐν

quidem intra Pleroma esse: ceterum ipsius Enthymesis una cum passione ab Horo secretam et (Pleromate) privatam fuisse, atque extra illud sitam, esse quidem eam spirituales essentiam ac naturalem quendam Aeonis impetum, verum formae ac figurae expertem, quod videlicet nihil comprehenderit. Eaque ratione fructum ipsius imbecillum et femineum esse tradunt.

a. εἶναι] Aut cum Grabio lege μείναι, aut διαμείναι, quia Interpres habet perseverasse et Tertullianus remansisse.

b. ἀποστρεφθῆναι] Haec lectio, quae ex Interprete et Tertulliano in ἀποσταυρωθῆναι mutari possit, in rem quadrat: Enthymesis in Pleromate privatam esse dicunt gnostici.

c. ἀγεννήτου κατάληψιν γινώσκοντας] Locus ab interpretibus satis vexatus. Primum enim TERTULLIANUS Codicem mendoso fortasse. usus locum vertendo pervertit ita: *Christi erat inducere* (ex coniectura Pamelii docere) *Aeonas naturam coniugiorum et innati coniectationem* (καὶ ἀγεννήτου κατάληψιν, sed deerat in Cod. Tert. γινώσκοντας) et idoneos efficere generandi in se agnitionem Patris (καὶ ἱκανοὺς ποιεῖν ἀναγεννῆσαι). BILLIUS ante ἀγεννήτου, καὶ et ante ἱκανοὺς intrudi vult ἑαυτοῖς itaque vertit: quodque ii, quibus ingenti comprehensione nota esset, sibi ipsis sufficerent: praedicasse celli. GRABIO id a Valentiniensis per Irenaeum dictum coniectat: Christum docuisse Aeonas naturam coniugationis, ita scilicet comparatam, ut satis sciant, si cognoscat Ingenti comprehensionem, id est Filiam, utpote in quo ingentis Pater in se incomprehen-

sibilis comprehendi quest. Sed vix credendum, Irenaeum hic concreti loco abstractum posuisse, pro Filio seu Monogeno, quippe cui soli liceat ingentem Patrem penitus cognoscere, dicentem ἀγεννήτου κατάληψιν. MASSUETUS denique ex verbis, qualia sunt in textu graeco, Valentinianos sibi et ipsis repugnasse arbitratur, utpote qui hoc loco Aeonem ingenti Patris indolem perspectam habere, paullo inferius vero Patris comprehensionem Aeonum captam superare aut maverint. Quam ob rem cum GRABIO in eo consentit, quod non Patrem ingentem ipsum, sed cum, per quem infinitam eius naturam cognoscere liceat, Monogenem Aeonum cognitionis, ut ita dicam, obiectum fuisse contendit. Sed adversabatur MASSUETI sententiae vox ἀγεννήτου ad ingentem Propatorem referenda. Quapropter pro ἀγεννήτου legatur suadet γεννήτου i. e. Monogenis seu Filii. Haec enim, ait MASSUETUS, opponere videtur Irenaeus, hinc γεννήτου κατάληψιν γινώσκειν, illinc τὴν τοῦ Πατρὸς ἐπίγνωσιν, ὅτι τε ἀχώρητος ἐστὶ καὶ ἀκατάληπτος. Priori contentos esse debere reliquos Aeonas docuit Christus, utpote sat eruditos, si Filii seu Monogenis comprehensionem noverint; eam

4 ut] cur

spetie

6 femineum

7 quam] quem

8 coniugatione scripturæ *

¶ quæ abm i superor. &

9 alterum

pendice ¹passione ipsam quidem ²infra Pleroma perseverasse; con- ³cupiscentiam vero eius cum passione ab Horo separatam et ⁴crucifixam et ⁵extra eum factam, esse ⁶quidem spiritalem substantiam, ⁷ut naturalem quandam Aeonis impetum, informem vero et sine specie, quoniam nihil apprehendisset. Et propter hoc ⁸fractum eius ⁹invalidum et femineum dicunt.

5. Postea vero quam separata sit haec extra Pleroma Aeonum, et mater eius redintegrata suae coniugationi, Monogenem iterum alteram emisisse coniugationem secundum providentiam Patris, ¹Christum et Spiritum sanctum, a quibus consummatos esse dicunt Aeonas. Christum enim docuisse eos coniugationis naturam, ¹⁰innati comprehensionem ¹¹cognoscentes, ¹²sufficientes sive idoneos esse: declarasse quoque in eis Patris agnitionem, quoniam incap-

5. Posteaquam autem ipsa extra Aeonum Pleroma relegata fuisset, materque ipsius ad coniugium suum quasi postliminio redisset, Monogenem rursus de Patris consilio ac providentia, (id videlicet agentis ne quisquam Aeonum in eandem, quam ipsa, calamitatem incideret) ut fixum firmumque redderetur Pleroma, par alterum produxisse, hoc est, Christum et Spiritum sanctum, a quibus Aeonas ordini officiisque restituti sint. Christum enim coniugii naturam eos edocuisse, quodque ii, quibus ingeniti comprehensio nota esset, sibi ipsis sufficerent; praedicasse quoque apud eos Patris agnitionem,

enim esse coniugationis naturam, ut Filias solus ab iis comprehendi valeat: at vero Patris comprehensionem frustra ab iis exquiri. At vero quisque Aeon ex Valentinianorum sententia γεννητός dici potest; Monogenem vero πατ' ἐξοχὴν hoc epitheto esse ornatum non constat. Id quidem GRABIVS et MASSVETUS probe indicant, locum hunc referendum esse ad Monogenem, qui Patrem prae ceteris Aeonibus penitus perspexit. Quodsi textum graecum mutari vellem, variarum lectionum, quas ex EΛΛΗΝI editione allegeri, ratione habita haud sine ulla Codicum auctoritate mutassem vocem innati in initiati et in graeco posuissim pro ἀγεννήτου, μεμνημένων. Reperitur infra cap. 6, 1 vox initiati. Monogenem μεμνημένων dici posse, quis est qui videret? Nam ea re praecellit, quod mysteriis supremi Dei initiatus eum penitus novit. Attamen ex mea sententia nulla opus est textus mutatione. Hoc enim exprimere vult Irenaeus: Christum edocuisse Aeonas coniugii naturam, eosque inde cognovisse καταληψιν ἀγεννήτου, (quod non idem est, ac: cognovisse im-

mensam nminis supremi naturam, uti opinatus est MASSVETUS) h. e. comprehensionem infiniti seu quid sibi velit mente comprehendere Deum infinitum, ita ut comprehensionem Dei eam esse intelligerent Aeonas, cuius tantummodo sublimior Monogenis natura particeps fieri posset. Aeonas vero satis habuere (ἐκταροὺς εἶναι) gloriari de Deo sibi metipsis per Monogenem cognito.

1. cum appendice passione] Haec etiam apud Tertullianum reperimus. Ex MASSVETI sententia Interpres et Tertullianus melius reddidissent cum ea passione, quae supervenerat, aut in quam inciderat. Sed quamvis dure et barbare, tamen archetypi graeci sensum melius ab Interprete, quam a MASSVETO expressum putarim. Valentiniani enim ἐνδύμητον seu Propatorem perscrutandi concupiscentiam Sophie adhaerere putaverunt una cum illo πάθει, quod postea accessit, quod ortum est ex ἐνδύμησει ideoque eius appendix nominari potest. Itaque Interpretem legisse coniicio σύν τῷ προσρητημένῳ πάθει.

2. infra Pleroma] Ita Codices. IUNIVS

† αὐτοῖς τὴν τοῦ Πατρὸς ἐπίγνωσιν, ὅτι τε ἀχώρητός ἐστι καὶ ἀκατάληπτος καὶ οὐκ ἔστιν οὔτε ἰδεῖν, οὔτε ἀκοῦσαι αὐτόν, ἢ διὰ μόνου τοῦ Μονογενοῦς *γινώσκεται. Καὶ τὸ μὲν αἷτιον τῆς αἰωνίου διαμονῆς *τοῖς λοιποῖς τὸ πρῶτον ^bκαταληπτὸν ὑπέχειν τοῦ Πατρὸς, τῆς δὲ γενέσεως αὐτοῦ καὶ μορφώσεως, τὸ καταληπτὸν αὐτοῦ, ᾧ δὴ ἴσος ἐστί. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ ἄρτι προβληθεὶς Χριστὸς ἐν αὐτοῖς ἐδημιούργησε.

nempe quod nec percipi, nec intelligi, nec denique cerni, aut audiri queat, nisi Monogenis beneficio. Ac caussam quidem, cur ceteri temperatis in aeternum sint animis, sitam esse in comprehensibili

legi vult *intra*. Sed scriptores posterioris aevi haud raro voce *infra* pro *intra* usi sunt, ut Dufresne in Glossario ad Scriptores mediae et infimae Latinitatis bene adnotavit.

3. *crucifixam*] Ἀποσταυρωθῆναι hic potius reddendum fuisset, quasi vallo cinctam et a Pleromate disiunctam esse. Sic apud Thucydidem IV, 59 ἀπεσταύρου Scholiastes explicat χαρᾶν ματα ἐπολουν. Neque enim alibi in Irenaei opere legitur, Enthymesin cruci affixam esse. GRABIUS.

4. *extra eum*] LUNIUS emendavit illud. MASSUETUS vero: *eum*, inquit, hic neutraliter positum pro *id*; quod barbaris scriptoribus haud insuetum. Tertull. *extra eum*.

5. *quidem*] Sic secundum Codd. ARUND. CLAROM. VOSS. et textum graecum, ubi legitur μὲν, emendavit GRABIUS pro vitiosa lectione *quandam*, quam secuti sunt ERASM. GALLAS. et FEUARD.

6. *ut naturalem quandam Aeonis impetum*] Haec ad litteram apud Tertullianum leguntur. Pro ut, quod est in Codd. ARUND. et MERC. II., habent MS. VOSS. cur et ERASM. GALLAS. et FEUARD. et. Pro *impetum* reperi in Cod. VOSS. *imperium*.

7. *fructum eius*] In exemplari, quo usus est INT., καρπὸν αὐτῆς (scil. Sophiae) legebatur; deerat vero αὐτόν, nec ista male.

8. *Christum et Spiritum sanctum*] Quisquid videt, ante et post haec verba ab Interprete nonnulla esse praetermissa; quae quomodo ex graeco sint supplenda videsis in nostra versione. Sed ea, quae desunt in textu latino, esse genuina patet ex Tertulliano, qui cap. 11 sic habet: Nus de Patris cura atque prospectu solidandis rebus et Pleromati muniendo iamque figendo, ne qua eiusmodi rursus concussio incurreret (SENIL. incuteret), novam excludit copulationem, Ch. et Spir. s.

9. *innati comprehensionem*] [a margine Basileensis edit. a. 1526 scribit Erasmus, pro *innati* legi etiam *lunati*, aut *innatiati*.

10. *cognoscentes*] Ita restituit FEUARD. ex Cod. VET. et graeca lectione pro *cognoscentem*, quod legitur in Parisina ERASMI (Basileensis a. 1526 iam habet meliorem lectionem), praeterea in GALLASII edit. Praeter alios et Codd. MERC. II. et VOSS. adstipulantur FEUARDENTIO.

11. *sufficientes sive idoneos*] In editis invenitur: *sufficientes* sibi illos *idoneos* (ERASM. BAS. 1526 et Cod. MERC. II.) aut *sufficienter* sibi illos *idoneos* (ERASM. BAS. 1548. GALLAS.). FEUARD. ex VET. Cod. *sufficientes* sibi illos *idoneos*. Dissentit igitur VET. Cod. a Cod. VOSS., ex quo GRABIUS optimam lectionem hausit et quocum CLAROM. consentit. Neque vero dubitandum, duas voces *sive idoneos* a scriba esse adiectas.

a. *γινώσκεται*] Expungendum censet BILLIUS hoc verbum revera supervacaneum
b. *καταληπτὸν*] GALLAS. et FEUARD. ἀκατάληπτον, quod in Codd. non comparet.

1. *et caussam quidem seqq.*] Apparet, Interpretem pro *καταληπτὸν τοῦ Πατρὸς* legisse ἀκατάληπτον τοῦ Πατρὸς, pro ᾧ δὴ ἴσος ἐστί — ὁ δὴ υἱὸς ἐστί, pro τοῖς λοιποῖς — πασὶ ταῖς αὐτοῖς. Non habuit praeterea Interpretes τὸ πρῶτον ac prius αὐτόν. Iamiam quaeritur, nam Interpretis, an Epiphanii lectio nil praeferenda. Cum Interprete consentit Tertullianus, qui cap. 11 adv. Val. ita habet: Doctrinae denotabo perversitatem, quod docebantur, incomprehensibile quidem patris, caussam esse perpetuitatis ipsorum. Comprehensibile vero eius generationis illorum et formationis esse rationem. — Filium autem constitui appprehensibilem Patris. Ex recentioribus a parte Interpretis stant BILLIUS, FRONTO DUC., PE-

2 monogenen

causam

3 iis] his

inconprehensibilem

bilis † est et incomprehensibilis et non est neque videre, neque au- † *Mass. 12.*
dire eum, nisi per solum Monogenem. ¹ Et caussam/quidem ² aeter- *4a*
nae perseverationis iis omnibus * ³ incomprehensibile Patris esse; * *Grab. 14.*
generationis autem et formationis comprehensibile eius, quod quidem
Filius est. Et haec quidem, ⁴ qui nunc emissus erat, Christus in *5*
eis operatus est.

Patris natura, ortus autem eorum ac formationis, in comprehensibili
Patris, quod est Filius. Atque haec quidem ille recens editus Chri-
stus in ipsis fabricatus est.

TAVIUS. At vero CORNARIUS, GALLASIUS
et F. IUNICIUS retineri volunt illud $\phi\delta\eta$
 $\iota\sigma\alpha\varsigma\ \epsilon\sigma\tau\iota$. IUNIUS vertit: quo quidem
similis est (pro aequalis), et $\tau\acute{o}\ \pi\rho\omega\tau\acute{o}\nu$
ad $\alpha\lambda\iota\omega\tau\acute{o}\nu$ refert. GRABIUS sine ullius
laterae mutatione ita interpretatur, ut $\tau\acute{o}\$
 $\alpha\lambda\iota\omega\tau\acute{o}\nu$ $\tau\eta\varsigma\ \alpha\lambda\omega\tau\acute{o}\nu$ $\delta\iota\alpha\mu\omicron\rho\eta\varsigma$ eam
causam esse velit, cur Aeonem non simi-
les hominibus immortales existant, atque
sub Patre, ab Aeonibus comprehenso,
non Propatorem unigenitum intelligat,
sed Monogenem, quem Patrem et prin-
cipium omnium vocaverint Valentiniani.
Sed cum MASSURTO dubito, nam Patris
nomine hic Unigenitus designetur, quum
vox $\tau\acute{o}\nu$ $\Pi\alpha\tau\rho\varsigma$ in antecedentibus et
sequentibus de solo Propatore usurpata
sit. Praeterea vero $\eta\ \alpha\lambda\omega\tau\acute{o}\nu$ $\delta\iota\alpha\mu\omicron\rho\eta\varsigma$
non, uti GRABIUS vult, ad Aeonum im-
mortalitatem referenda videtur. Causa
enim, cur Aeonem immortalitate praediti
sint, minime latet in comprehensione
Patris, sed in ipsa Aeonum natura et
substantia. Pleromale ex sententia Va-
lentinianorum continetur quicquid est
spiritalis — $\pi\alpha\rho\ \tau\acute{o}\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha\tau\iota\kappa\acute{o}\nu$ quod-
cumque vero ad spiritalem substantiam
pertinet, etiamsi mixtum cum materia
necessario interitura nullo modo interi-
tui obnoxium esse Irenaeus ex Valenti-
nianorum placitis in sequentibus docet.
 $\alpha\lambda\omega\tau\acute{o}\nu$ $\delta\iota\alpha\mu\omicron\rho\eta\varsigma$ ea potius esse vide-
tur Aeonum perseverans et constans ani-
mi conditio, qua sese certis Pleromatis
et suae ipsorum naturae terminis cir-
cumscriptos esse cognoverunt neque ipso-
rum saluti contrarium egerunt. $\delta\iota\alpha\mu\omicron\rho\eta\varsigma$
vernacule verterem *Beständigkeith*. Caus-
sam, cur salutare naturae ordinem tu-
eri perseverarint, Patris incomprehensibile
fuisse Irenaeus propterea dicit, quod Aeoni-
bus a Christo et Spiritu sancto edoctis
pernasum fuit, Patrem non ab Aeonibus,
sed tantummodo a Monogene cognosci
posse. Haec cum MASSURTO con-
sentio. Sed in sequentibus MASSURTO
textum graecum servans, Monogenem hic

$\gamma\acute{\epsilon}\nu\epsilon\sigma\alpha\iota$ καὶ $\mu\acute{o}\rho\phi\omega\sigma\alpha\iota$ τοῦ Πατρὸς
dici putat, quum sit *productio, soboles,*
proles Patris. Itaque explicat: Proles au-
tem eius ac formae, Monogenis videlicet,
perseverationis aeternae caussam esse
comprehensibile illius, cui utique aequa-
lis est; nempe quod Patrem, cui aequalis
est, comprehendat. Sed Monogenem a
Valentinianis $\gamma\acute{\epsilon}\nu\epsilon\sigma\alpha\iota$ et $\mu\acute{o}\rho\phi\omega\sigma\alpha\iota$ τοῦ
 $\Pi\alpha\tau\rho\varsigma$ appellatum esse non puto. Quare
mibi quidem placet Interpretem sequi.
Voces *generationis* et *formationis* ad Ae-
ones refero atque *comprehensibile* Patris
Filium sive Monogenem dictum puto,
quippe in quo Aeonem, ipsam immensam
Patris naturam non capientes, occultam
magnitudinem et maiestatem intuerentur.
Monogenes Aeonibus *generationis causa*
fuisse dicitur, quoniam ex hoc primo
Aeone ceteri ortum habuerunt. Aeonem
vero *formatos* esse puto per Christum,
qui de natura et indole supremi Dei recte
edoctos Aeonem simul docebat, ordinem
et quietem in Pleromate iis servandum
esse. Cuius ad mores Aeonum spectan-
tis formationis causa ex Valentinianorum
sententia iterum Monogenes fuit, quippe
qui novam illam Christi et Spiritus san-
cti $\sigma\upsilon\zeta\upsilon\gamma\lambda\alpha\nu$ emisit. Haec $\mu\omicron\rho\phi\omega\sigma\iota\varsigma$
 $\sigma\epsilon\omega\varsigma$ explicatio iis probatur, quae §
sequenti leguntur: $\sigma\acute{o}\tau\omega\varsigma\ \tau\epsilon\ \mu\omicron\rho\phi\eta\eta\ \kappa\alpha\iota$
 $\gamma\acute{\nu}\omega\mu\eta\ \iota\sigma\tau\omicron\upsilon\varsigma\ \kappa\alpha\tau\alpha\sigma\tau\alpha\delta\eta\eta\alpha\iota\ \tau\omicron\upsilon\varsigma\ \alpha\lambda\omega\tau\acute{o}\nu$
 $\lambda\acute{\epsilon}\gamma\omicron\upsilon\sigma\alpha\iota$ cell.

2. aeternae perseverationis] Voss. MS.
maternae pers.

3. incomprehensibile Patris — *compre-*
hensibile] ERASM. et GALL. perperam hab-
ent *incomprehensibilem* et *comprehensi-*
bilis, quod etiam in Codd. ARUND. et MERC.
II. comparet. FEUARDENTIIUS ex Tertu-
lliano, Epiphano et VER. Cod. meliorem
lectionem hausit. Voss. *incomprehensibi-*
lem, comprehensibile.

4. qui nunc emissus — est] In edit.
ERASM. et GALL. desunt *qui et est*; has
voces restituit FEUARDENTIIUS; posteriorem
habet Cod. MERC. II., utramque Voss.

6. Τὸ δὲ Ἐν Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξισωθέντας αὐτοὺς πάντας εὐχαριστεῖν ἐδίδαξε καὶ τὴν ἀληθινὴν ἀνάπαισιν ἡγήσατο. Οὕτως τε μορφῇ καὶ γνώμῃ ἴσους κατασταθῆναι τοὺς Αἰῶνας λέγουσι, πάντας γενομένους Νόας καὶ πάντας Λόγους καὶ πάντας Ἀνθρώπους καὶ πάντας Χριστοὺς, καὶ τὰς Θηλείας ὁμοίως πάσας Ἀληθείας καὶ πάσας Ζωὰς καὶ Πνεύματα καὶ Ἐκκλησίας. Στηριχθέντα δὲ ἐπὶ τούτῳ τὰ ὅλα καὶ ἀναπανσάμενα τελῶς μετὰ μεγάλης χαρᾶς φησὶν ἐμνήσαι τὸν Προπάτορα, πολλῆς εὐφρασίας μετασχόντα. Καὶ ὑπὲρ τῆς εὐπορίας ταύτης βουλῇ μιᾷ καὶ γνώμῃ τὸ πᾶν Πλήρωμα τῶν Αἰώνων, συνευδοκοῦντος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, τοῦ δὲ Πατρὸς αὐτῶν συνεπισφραγιζομένον, ἓνα ἕκαστον τῶν Αἰώνων ὅπερ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ κάλλιστον καὶ ἀνθηρότατον συνενεγκαμένους καὶ ἐρανισαμένους, καὶ ταῦτα ἀρμοδίως πλέξαντας καὶ ἐμμελῶς ἐνώσαντας, †προβαλέσθαι *προβλήματα εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ Βυθοῦ, τέλειότατον κάλλος τε καὶ ἄστρον τοῦ Πληρώματος, τέλειον καρπὸν τὸν Ἰησοῦν, ὃν καὶ Σωτῆρα προσαγορευθῆναι καὶ Χριστὸν καὶ Λόγον πατρωνυμικῶς ^bκαὶ (κατὰ) *Πάντα, διὰ τὸ ἀπὸ πάντων

6. Sanctus autem Spiritus eos omnes inter se exaequatos gratias agere docuit ac veram requiem induxit. Ad hunc scilicet modum Aeonas tum forma tum sententia pares constitutos fuisse commemorant, omnes nimirum Noas, omnes Sermones, omnes Homines, omnes denique Christos effectos: feminasque item omnes Veritates, omnes Vitas, omnes Spiritus et Ecclesias. Confirmato autem hinc et ad summam quietem adducto universo Pleromate, Aeones non sine magna laetitia Propatorem laudibus extulisse dicunt, magna et ipsum voluptate perfruentem. Atque beneficii huiusce nomine

a. *προβλήματα*] Sermo hic est tantummodo de Iesu. Quare *πρόβλημα* cum interprete legendum esse censuerunt PETAVIUS et BILLIUS.

b. *καὶ (κατὰ) πάντα*] Praepositionem *κατὰ*, Interpreti et Tertulliano non comprobata, PETAVIUS tanquam abundantem uncis includit, BILLIUS et LUNIUS expungendam esse censent.

1. *Spiritus vero sanctus*] Quam Interpretes nec non Tertullianus et Theodoretus *Ἐν*, quod habet textus graecus, omiserint, non dubito, quin illud *Ἐν* postea sit additum. GRABIUS autem voculam *Ἐν* hic genuinam ac Valentinianos apostoli verba (1 Cor. 12, 11) imitatos esso existimans, *Ἐν* ideo adiectum suspicatur, ut,

ait, innueretur ratio, quare Spiritus sanctus Aeones omnes aequales reddiderit ac unitatem Pleromati induxerit, quod nomen ipse esset unus; vel ut insinueretur, Christos quidem deus esse, superiorem alium, alium inferiorem, de quo mox; Spiritum s. vero unum.

2. *induxit*] Interpres legisse videtur *εἰσηγήσατο*.

3. *et sic*] Ex graeco hae voculae melius inverso ordine leguntur.

4. *sententia similes*] Cod. MENC. II. et Tertullianus *scientia* nec ita male.

5. *et Logos*] Et omnes Log. ex graeco legendum.

6. *et omnes Christos*] Haec, quas ex VET. Cod. et Epiphasio adiecit FRUAE-

7 propterea magne exultationis

9. consensiente spiritum

11 consolationem

12 lithy

6. ¹Spiritus vero sanctus adaequatos eos omnes gratias agere docuit et veram requiem ²induxit. ³Et sic forma et ⁴sententia similes factos Aeonas dicunt, universos factos Noas ⁵et Logos et omnes Anthropos ⁶et omnes Christos, et feminas similiter omnes Alethias ⁷et Zoas et Spiritus et Ecclesias. ⁸Confirmata quoque in ⁵hoc omnia et requiescentia ad perfectum cum magno gaudio dicunt hymnizare Propatorem, magnae exultationis participantem. Et propter hoc beneficium una voluntate et sententia universum Pleroma Aeonum, consentiente Christo ⁹et Spiritu, ¹⁰unumquemque Aeonum quod habebat in se optimum ¹¹et florentissimum conferentes, ¹⁰collationem fecisse, et haec apte compingentes et diligenter in unum adaptantes, emisisse ¹²problema, + ¹³et in honorem et gloriam Bythi + *Mass. 13.* perfectissimum ¹⁴decorem quandam et sidus Pleromatis, perfectum fructum Iesum, quem et Salvatorem vocari et Christum et Logon patronymice ac Omnia, quoniam * ab omnibus esset. Satellites * *Grab. 15.*¹⁵

coetum omnem Aeonum communi consilio ac sententia, consentientibus etiam Christo et Spiritu sancto, atque eorum quoque Patre calculum suum adiciente, quidquid pulcherrimum ac praestantissimum quisque in se habebat in medium contulisse, atque haec apte coniungentes ac concinne copulantes, ad honorem et gloriam Bythi, perfectissimam quandam pulchritudinem et sidus Pleromatis ac perfectum fructum produxisse, hoc est, Iesum, quem etiam Salvatorem appellatum esse et Christum et paterno nomine Sermonem ac denique Omnia, eo quod ex omnibus ortus esset; ad eorumque

DEXTIUS, desiderantur in ERASM. et GALL. edit., comparent etiam in Voss.

7. et Zoas] In graeco πάσας Ζωάς.

8. confirmata quoque in hoc(?) omnia] Interpreti accuratius vertendum fuisset: Sed confirmata seu (cum Tertulliano) constabilita praeterea omnia.

9. et Spiritu] Interpres nec non Tertullianus omiserunt haec: τοῦ δὲ Πατρὸς αὐτῶν συνεπιστοράζοντάς, quae quidem Ictus minus feliciter vertit: et patre eorum obsignante unumquemque Aeonum de eo, quod cell.

10. unumquemque Aeonum] Ita FEUARD. ex VET. COD., quocum consentiunt ARUND. MARC. II. et Voss., pro unumquemque eo, uti legitur apud ERASM. et GALL.

11. et florentissimum] Et, quod in ERASM. et GALL. edit. deerat, FEUARDENTIUS inseruit.

12. problema] i. e. foetus.

13. et in honorem et gloriam Bythi] Particulum in, quae in edit. ERASM. GALL. et GRABII deest, ex Cod. CLAROM. PASS. restituit MASSUETUS; VET. Cod. eandem habuit ante gloriam. Sed GRABIIUS praepositionem in ex MS. Voss. suo loco vindicare potuisset. Pro Bythi, quod FEUARD. ex VET. Cod. sumit, habent ERASM. GALL. Hori, ARUND. et MERC. II. Codd. Horthi.

14. decorem quandam] Interpres procul dubio legit κάλλος τέ.

εἶναι· ὁμοφύρους τε αὐτῶν εἰς τιμὴν τὴν αὐτῶν ὁμογενεῖς ἀγγέλους συμπροβεβλήσθαι.

Κ Ε Φ. γ'.

Αὕτη μὲν οὖν ἐστὶν ἡ ἐντὸς Πληρώματος ὑπ' αὐτῶν λεγομένη πραγματεία, καὶ ἡ τοῦ πεπονθότος Αἰῶνος καὶ μετὰ μικρὸν ἀπολωλότος, ὡς ἐν πολλῇ ὕλῃ, διὰ ζήτησιν τοῦ Πατρὸς συμφορά, καὶ ἡ τοῦ Ὁροῦ καὶ Ὑλύου καὶ Λυτρωτοῦ καὶ Καρπιστοῦ καὶ Ὁροθέτου καὶ Μεταγωγέως ὁ ἐξ ἀγῶνος σύμπηξις καὶ ἡ τοῦ πρώτου Χριστοῦ σὺν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἐκ με-

honorem satellites ipsi angelos, quorum idem cum eo genus esset, una editos fuisse.

1. Atque haec est illa, quae ab iis commemoratur, intra Pleroma negotiatio, et affecti Aeonis ac paene, ut in multa materia,

a. ὁμοφύρους τε αὐτῶν] Pro αὐτῶν, quod est in Codd. MSS., cum interprete et Tertulliano (qui habet: *satellites ei angelos proferunt*) legendum esse αὐτῷ BILLIUS et FRONTO Duc. existimant. Consentit Theodoretus, qui lib. I, haer. fabb. c. 7 ὁμοφύρους αὐτοῦ scripsit.

b. ὁμογενεῖς ἀγγέλους] Eiusdem generis angelos; sed an eiusdem inter se, ait GRABIUS, an cum Salvatore? Si inter se, respondet Tertullianus, potest fieri: si vero Soleri consubstantivos — quae erit eminentia eius inter satellites coaequales? At vero mihi cum MASSETO certum est, angelos hic ὁμογενεῖς τῷ Χριστῷ nominari. Ex duplici vocis ὁμογενής significatione quaeri potest, num eos cogitaverit Valentinus eiusdem naturae ideoque consanguineos cum Christo, an una cum eo genitos eique coaevos. Apud Athanasium, qui, quod equidem scio, primus est huius Irenaeiani loci interpres, duplicem explicationem ex significatione verbi ὁμογενής petitam reperimus. Is enim Orat. II. contra Arianos (T. I. p. 383 Ed. Colon. 1696) eos, qui Filium eiusdem cum angelis naturae esse (τὸν υἱὸν τῆς τῶν ἀγγέλων εἶναι φύσεως) dicant, Valentinii imitatores appellat, qui τοὺς ἀγγέλους ὁμογενεῖς τῷ Χριστῷ εἰρήκε. Epistola autem ad Serapionem data Athanasius (T. I. p. 185) haec ex Irenaeo citat: *ὅτι πεμψθέντος τοῦ Παρακλήτου* (Iesus enim ex Valentinianorum placitis appellabatur etiam Paracletus) *συναπεστάλησαν αὐτῷ οἱ ἡλικιώται*. Congeniti igitur seu covei Christo angeli hic dicuntur.

c. μετὰ] PETAVIUS conciecit κατὰ, BILLIUS κατὰ aut παρὰ legendum.

d. Ὑλύου] Legendum esse cum interprete Σταυροῦ, quod nomen Horos supra impositum, bene observavit FRONTO Duc. Columna enim Horos nusquam nominatur.

e. ἐξάγωνος σύμπηξις] Ita legitur in omnibus MSS. et Epiphanius editt. FRONTO Duc. et FEUARDE. haud impediti difficillimi loci angustius neque suam interpretationem neque Irenaei sensum lectori prodiderunt. BILLIUS vocem ἐξάγωνος ad sex praecedentia Hori nomina referendam esse censet. Igitur necesse est legatur ἐξαγώνιος, quod in Codd. non comparet. Praeterea vero GRABIUS quaerit: quis appellationem sex nominibus expressam dicit *sexangularem compaginem*? Placuit igitur BILLIO spreta illa lectione ex versione legere καὶ Αἰῶνων, atque IUNIO ita placet. PETAVIUS in notis ad Epiphanium: sorte, inquit, *ἐξω τῶν Αἰῶνων σύμπηξις* nam de Aeonibus paullo ante dictum est. Quid haec sibi velint, me quidem nescire confiteor. Quodsi putaret vir doctus, Horon sedem fuisse extra Aeonum locum i. e. extra Pleroma, falsam sententiam Irenaeo supposuisse videretur. GRABIUS ex una voce ἐξαγώνιος duas flant suadens ἐξ ἀγῶνος, quod vertit *post agonem*, hoc loco τῆς ἁνῶ Ζοφίας calamitatem respici putat ab Irenaeo, cui ne quid gravius accideret Horos opem tulit, qui, tanquam *σπριζούσα δύναμις* in Pleromate, Aeonem intra certos terminos coercet. Optat quidem ipse GRABIUS, ut legatur ἡ δὲ τοῦ Ὁροῦ ἐξ ἀγῶνος σύμπηξις. Tres illae voces quum desint, tantum abest, ut Sophia per Horon ex gravissimo periculo servata et in integrum restituta

1 a] et

3 negotiatio

4 poene

6 herotheti metagoge

et] lex

aloman] aloma

quoque ¹ei in honorem ipsorum eiusdem generis angelos cum eo prolatos.

C A P. III.

1. Haec igitur est, quae intra Pleroma ²ipsorum dicitur, ³negotiatio, et passi Aeonis et paene perdit, ⁴(et) quasi in multa materia, propter inquisitionem Patris calamitas; et Hori et Crucis ⁵ipsorum et Redemptoris et Carpistae et Horothetae et Metagoge ⁵et Aeonum compago; et primi Christi cum Spiritu sancto de poeni-

extincti propter investigationem Patris nata calamitas; et Hori et Crucis et Lytrotae et Carpistae et Horothetae et Metagogeos et Aeonum coagmentatio; et primi Christi ac Spiritus sancti ex Patris vi-

dicatur, ut Hori ipsius *ἐξ ἁγώνος σύμ-
πηξιν* hoc loco commemoratum esse appa-
reat. MASSUETUS non dubitat quin legen-
dum sit in graeco *ἐξ ἁγώνος σύμπηξις*, in
latino *Aezaconia compago*, quod posterius
reperit in MASSUETIANAE editionis textu,
quamvis, uti ex notatis ad textum lat.
apparet, Codicum nullus istam lectionem
suppeditaverit. Hori *hexaeoniam com-
paginem* eam ob causam ab Irenaeo nomi-
natum dicit doctus monachus, quia,
quam unus et idem Aeon sex nominibus
gaudeat, quibus totidem proprietates res-
pondent, sex Aeonum personam susti-
net. Unde — ita pergit Mass. — sex
illorum nominum coagmentatio ingeniose
ab Irenaeo vocatur *hexaeonion compago*,
quasi sex Aeonum in unum et eundem
Aeonem confusus. Sed eruditi Benedic-
tini sententiam amplecti nequeo. Errat
enim MASSUETUS opinans, unumquodque
sex illorum nominum euidam proprietati
naturae Hori respondere. Quomodo differt
nomen *Ὅρος* a nomine *Ὅροσθῆτης*? Ce-
terum causam non cognovi, cur illud
hexaeonion compago ingeniose ab Irenaeo
dictum putet. Si ita scripsisset haere-
ticorum adversarius, mihi putandus esset
is, qui obscuris et artificiosius scriberet,
quam scriptores elegantem et inge-
niosum deceret. Huc accedit, quod
lectio *hexaeonion compago* MSS. auctoritati
nimium adversatur. Quam ob causam
mihi placuit, lectionem *et Aeonum* aperto
sensu et Codd. fide aequae commendatam,
BILLIO et LUNO comprobata, recipere.
Irenaeus hoc loco ea breviter repetit,
quibus *ἡ ἐν τὸς Πληρώματος πραγμα-
τεία*, negotiatio et motus inter Aeonas
exoriebatur. Etenim dum plurimi Ae-
onum *ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ* perseverabant,
quatuor erant res, quibus totum Pleroma

omnesque Aeonas excitarentur et agita-
rentur: primum superioris Sophiae cala-
mitas, tum Hori et Aeonum compago,
deinde totius Pleromatis *πήξις καὶ σιγη-
ριγμός* (v. cap. II, 5), denique *ἡ τοῦ
δευτέρου Χριστοῦ κατασκευή*. Ex his
Hori et Aeonum compaginem putarim
eam, quam *Ὅρος* ceterique Aeonas ine-
unt, intimam societatem (*feste Verbindung*),
qua Aeonum quisque, arctissime cum
Horo coniunctus, quominus naturae ter-
minos supergrediatur impeditus, pacem
requiemque intra Pleroma servare omni-
que modo tueri quasi iussus videtur.

1. *satellites quoque ei*] Interpretem
legisse patet non *αὐτῶν*, sed *αὐτῷ* ita-
que recte. In MS. Voss. pro *ei* scri-
ptum *et*.

2. *ipsorum*] In exemplari Interpretis
defuit praepositio *ἐν* ante *αὐτῶν*.

3. *negotiatio*] In ERASM. et GALL. falso
legitur *negatio*.

4. *et quasi*] Delendum *et*, quia deest in
graeco et sensum turbat. GRABIVS.

5. *et Aeonum compago*] ERASM. GALL.
FEUARD. quidem ita. GRABIVS autem le-
ctiones Codicum Voss. et MÆC. II. fal-
sissime adnotavit ideoque una cum MAS-
SUETO eo perductus est, ut uterque con-
iecturas falsis lectionibus superstructas
in suam editionem reciperet. OTTOBON.
PASS. et MÆC. II. habent *et aeonum
comp.*, quamvis GRABIVS contendat, hanc
lectionem nusquam reperiri. MÆC. I.
non habet, uti Grabius adnotavit, *ex ae-
onia*, sed duplicem lectionem offert *cy
aeonia* et *cy aeona*. In MS. Voss. non
legitur, uti Grabius allegat, *lex Aeonum*,
sed *lex Aeona*, quod etiam MASSUETO qb-
servante in CLAROM. comparat. Praeterea
Cod. ARUND. *ex Aeone*. Videsis quae
notavi ad textum graecum.

τανοίας ἐπὶ τοῦ Πατρὸς αὐτῶν μεταγενεστέρα τῶν Αἰώνων
 †γένεσις· καὶ ἡ τοῦ δευτέρου Χριστοῦ, *ὃν καὶ Σωτῆρα λέγουσιν,
 ἐξ ἐράνου σύνθετος κατασκευή. Ταῦτα δὲ φανερώς μὲν μὴ εἰ-
 ρῆσθαι, διὰ τὸ μὴ πάντας χωρεῖν τὴν γνῶσιν, μυστηριωδῶς δὲ
 ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος διὰ παραβολῶν μεμνηῖσθαι τοῖς συνεινὸν δυνα-
 μένοις οὕτως· τοὺς μὲν γὰρ τριάκοντα Αἰῶνας μεμνηῖσθαι διὰ
 τῶν τριάκοντα ἐτῶν, ὡς προέφαμεν, ἐν οἷς οὐδὲν ἐν φανερῇ
 φάσκουσι πεποιηκέναι τὸν Σωτῆρα καὶ διὰ τῆς παραβολῆς τῶν
 ἐργατῶν τοῦ ἀμπελῶνος. Καὶ τὸν Παῦλον * φανερώτατα ^bλέγουσι
 τοῦσδε Αἰῶνας ὀνομάζειν πολλάκις, ἔτι δὲ καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν
 τετηρηκέναι οὕτως εἰπόντα, εἰς πάσας τὰς γενεὰς τῶν αἰώνων τοῦ
 αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς ^dἐπὶ τῆς εὐχαριστίας λέγοντας εἰς τοὺς αἰῶ-
 νας τῶν αἰώνων, ἐκείνους τοὺς Αἰῶνας σημαίνειν καὶ *ὅπου ἀναιὼν
 ἢ αἰῶνες ὀνομάζονται, τὴν ἀναφορὰν εἰς ἐκείνους εἶναι θέλουσι.

2. Τὴν δὲ τῆς δωδεκάδος τῶν Αἰώνων προβολὴν μνηνεῖσθαι
 διὰ τοῦ δωδεκαετῆ ὄντα τὸν Κύριον διαλεχθῆναι τοῖς νομοδι-
 δασκάλοις καὶ διὰ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς· ἰδὼδεκα γὰρ
 ἀπόστολοι. Καὶ τοὺς λοιποὺς δεκαοκτὼ Αἰῶνας φανεροῦσθαι
 διὰ τοῦ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν δεκαοκτὼ μῆρῃ λέγειν διατε-
 τριφέναι αὐτὸν συντοῖς μαθηταῖς. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν προηγουμένων
 *τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δύο γραμμάτων, τοῦ τε ἰῶτα καὶ τοῦ ἦτα, τοῖς

delicet poenitentia, Aeonum ortu posterior nativitas; et secundi
 Christi, quem etiam Salvatorem appellant, velut ex aere collatitio
 structura. Haec autem non quidem perspicue declarata esse, pro-
 pterea quod huiusmodi rerum cognitio non in omnium captum ca-
 deret; verum tecte ac mystice a Salvatore iis ostensa esse, qui in-
 telligendi facultate praediti sint, idque hoc modo: triginta enim
 Aeonēs per eos triginta annos subindicari, de quibus superius locuti
 sumus, in quibus nihil a Salvatore palam ac publice actum esse
 dicunt, atque item per operariorum vineae parabolam. Quin Paulum
 quoque saepenumero hos Aeonēs apertissime nominare asserunt,
 atque insuper eorum ordinem servasse, quum his verbis uteretur:
In omnes generationes saeculorum saeculi. Atque adeo nos quoque

a. ὃν καὶ Σωτῆρα] Καὶ deest in versione.

b. λέγουσι τοῖσδε Αἰῶνας] Τοῦσδε desideratur in vers. lat.

c. τῶν αἰώνων τοῦ αἰῶνος] Lege haec inverso ordine: nam hoc suadet locus Scripturae sacrae, suadetque ipsa Valentianorum sententia. Hi enim, ut GABRIEL et MASSIUS ingeniose obser-
 vant, his apostoli verbis ordinem Aeonum indicari putabant: ex primo Aeone, κατ' ἐξοχὴν sic dicto, ortos esse ceteros omnes Aeonēs.

d. ἐπὶ τῆς εὐχαριστίας] Int. ἐπὶ ταῖς εὐχαριστίαις.

e. ὅπου ἀν αἰών] Particulam ἀν, a PETAVIO et GRABIO omissam, a Cod. REC. et VRATISLAV. agnitam cum MASSIUS retinui.

f. ἰδὼδεκα γὰρ ἀπόστολοι] Secundum versionem legendum fuisset: ἰδὼδεκα γὰρ ἀποστόλους ἐξελέξατο.

g. τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ] Ἰησοῦ scilicet, cuius prima littera I Graecis est X, secunda η VIII. MASSIUS.

2 collationem[?]

5 parabola

10] his catalogare

xxx in seq. linea autem
triginta

6 annis[?] qui et o
superior e[?] h[?]

8 sepius

11 ~~est~~ denique] in eum qui

15 xii

16 xii

17 xvij aenes[?] plurimum
e in a se mutavit q[?]

18 xvij

20 utam. hctam. xvij

tentia a Patre ipsorum ¹postrema Aeonum genesis; et secundi Christi, quem Soterem dicunt, † ex collatione composita fabricatio. † *Mass. 14.* Haec autem manifeste quidem non esse dicta, quoniam non omnes ²capiunt agnitionem ipsorum; mysterialiter autem a Salvatore ³per parabolas ostensa iis, qui possunt intelligere, sic: triginta Aeonas ⁵significari per triginta annos, sicut praediximus, * in quibus nihil * *Sup. cap. 1.* in manifesto dicunt fecisse Salvatorem et per parabolam operariorum *Math. XX.* vineae. ⁴Et Paulum *manifestissime dicunt Aeonas nominare sae- ^{2.} ** Grab. 16.* pissime, adhuc etiam et ordinem ipsorum servare, ⁵sic dicentem: ^{4. 2.} *In universas generationes saeculi saeculorum.* Sed et ⁶nos ipsos *Eph. III. 21.* ¹⁰denique in gratiarum actionibus dicentes *aeonas aeonum*, illos Aeonas significare; et ubicunque aeon aut aeones nominantur, in illos id referri volunt.

2. Duodecadis autem Aeonum emissionem significatam per id, quod duodecim annorum existens Dominus disputaverit cum legis *Luc. II. 42* ¹⁵ doctoribus, et per apostolorum electionem: duodecim enim apostolos elegit. Et reliquos octodecim Aeonas manifestari per id, quod post resurrectionem a mortuis, ⁷octodecim mensibus dicant conversatum eum cum discipulis. ⁸Sed et per praecedentes nominis eius duas litteras, Iota et Eta, octodecim Aeonas significanter manifestari. *Luc. VI. 13.* 20

quum in gratiarum actione dicimus *in saecula saeculorum*, Aeones illos significare. Denique ubi saeculi vel saeculorum vocabulum usurpatur, id ad illos referri volunt.

2. Iam vero duodecadis Aeonum productionem ex eo indicari, quod Dominus, quum duodecimum aetatis annum ageret, cum legis doctoribus disseruit, atque item per apostolorum electionem: duodecim enim apostolos esse. Postremo reliquos duodeviginti Aeones hinc declarari, quod eum, postquam a morte ad vitam redierit, decem et octo menses cum discipulis versatum esse dicunt. Ad haec per duas primas nominis ipsius litteras, hoc est, *ι* et *η*, octodecim

1. *postrema Aeonum genesis*] Quid haec verba ex graeco anxio translata sibi velint, ostendit locus II, 19, 9: *Christum quem posteriorem reliquis Aeonibus cum Spiritu sancto factum esse dicunt.*

2. *capiunt*] Ita Codd. CLAROM. OTTONON. et MÆRC. II., in ceteris legitur *capiant*.

3. *per parabolas*] Cod. Voss. et Pass. *per parabolam*.

4. *Et Paulum*] Voss. et Pass. et Paulum autem.

5. *sic dicentem*] In Voss. MS. deest sic.

6. *nos ipsos denique in gratiarum*] Voss. MÆRC. II. et edit. princ. nos ipsos

in eum qui in grat. Nonne denique, quod in his MSS. uti in textu graeco deest, expungendum est?

7. *octodecim mensibus — conversatum eum*] Inter gnosticos vulgaris opinio (cf. I, 30), ex apocrypho quodam evangelio hausta.

8. *sed et per praecedentes — manifestari*] ERASM. GALL. FEUARD. et, quod miror, GRABIUS legi volunt: *sed et praecedentes — manifestare*. MASSUETUS vero per ex Cod. Pass. et *manifestari* ex MS. CLAROM. depromsit. Etiam duo MERCURI Codd. suppeditant *manifestari*; Voss. autem, quod nullus praeter eum Codex, per et *manifestari* simul offert.

δεκαοκτὼ Αἰῶνας *εὐσήμεως μηνίεσθαι. Καὶ τοὺς δέκα Αἰῶνας ὡσαύτως διὰ τοῦ ἰῶτα γράμματος, ὃ προηγείται τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ^hσημαίνουσι λέγεσθαι. Καὶ διὰ τοῦτο εἰρηκέναι τὸν Σωτῆρα, ἰῶτα ἐν ἧ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ, ἕως ἂν πάντα γένηται.

3. †^c Τὸ δὲ περὶ τὸν δωδέκατον Αἰῶνα γεγονός πάθος (ὑποσημαίνεσθαι λέγουσι) τῆς ἀποστασίας διὰ Ἰούδαν, ὃς δωδέκατος ἦν τῶν ἀποστόλων, γενομένης προδοσίας δεῖκνυσθαι λέγουσι καὶ ^dὅτι τῷ δωδεκάτῳ μηνὶ ἔπαθεν ἐνιαυτῷ γὰρ ἐνὶ βούλονται αὐτὸν μετὰ τὸ *βάπτισμα αὐτοῦ κεκηρυχέναι. Ἔτι τε ἐπὶ τῆς αἰμορροούσης σαφέστατα τοῦτο δηλοῦσθαι· δώδεκα γὰρ ἔτη παθοῦσαν αὐτὴν ὑπὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος *παρουσίας τεθεραπεῦσθαι, ἄφραμένην τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο εἰρηκέναι τὸν Σωτῆρα, τίς μου ἤψατο; διδάσκοντα τοὺς μαθητὰς τὸ γεγονός ἐν τοῖς Αἰῶσι μυστήριον *καὶ τὴν ἕσιν τοῦ πεπονθότος Αἰῶνος. Ἡ γὰρ παθοῦσα δώδεκα ἔτη ^hἔκεινη ἢ δύναμις, ⁱἐκτεινομένης αὐτῆς καὶ εἰς ἄπειρον ρεύσης τῆς οὐσίας, ὡς λέγουσιν,

Aeones significanter indicari. Atque eodem modo decem Aeones per litteram ι, quae in ipsius nomine principem locum tenet, significari asserunt. Atque huc spectasse Salvatorem, quum diceret: *Iota unum aut apex unus non praeteribit, donec omnia fiant.*

3. At vero calamitatem eam, quae duodecimo Aeonī accidit, per Iudae, qui apostolorum duodecimus erat, defectionem innuī dicunt, atque hinc etiam, quod Christus duodecimo mense passus sit.

a. εὐσήμεως] Cod. Rec. ἐν σήμερ.

b. σημαίνουσι λέγεσθαι] Lege cum interprete σημαίνεσθαι λέγουσι.

c. Τὸ δὲ περὶ τὸν δωδέκατον Αἰῶνα seqq.] Quam latinus huius loci textus integer esse videatur, dummodo ante duodecimo mense adieceris vocem Salvator: graeca periodus, in qua nonnulla desunt, nonnulla supersunt, a sciolo quodam mutilata atque interpolata ex textu latino facile restitui potest ita: Τὸ δὲ περὶ τὸν δωδέκατον Αἰῶνα γεγονός πάθος ὑποσημαίνεσθαι λέγουσι διὰ τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἰούδα, ὃς δωδέκατος ἦν τῶν ἀποστόλων· καὶ ὅτι ὁ Σωτὴρ τῷ δωδεκάτῳ μηνὶ ἔπαθεν etc. Itaque MASSUETI ambagibus non opus est, qui ex loco Irenaei II, 20, 1, ubi paullo fusius repetuntur quae hic legimus, graecam periodum ita integram reddit, ut ea a textu latino, maiori simplicitate satis commendato, longe differat. Verba illa: γενομένης προδοσίας δεῖκνυσθαι λέ-

γουσι e margine in textum irrepsisse putarim. GRAVIUS, cui verba illa ὑποσημαίνεσθαι λέγουσι reicienda videntur, hanc periodum iuxta graecam lectionem ita latine reddit: Istam autem, quae duodecimo Aeonī accidit, passionem apostasiae (id est ex apostasia orlam) per Iudam, qui duodecimus apostolorum erat, facta proditione significari dicunt. Ceterum Codices graeci nihil ad emendandum textum praebent. Pro ὑποσημαίνεσθαι, quod est in PETAVII, GRAEVI et MASSUETI editis, legunt GALLAS. et FEUARD. ὑπερσημαίνεσθαι; in Cod. Rec. et VRATISLAV. nec non in editione princeps. Epiphaniū exstat pessima lectio ὑπερσημαίνεσθαι.

d. ὅτι τῷ δωδεκάτῳ μηνὶ ἔπαθεν] In eundem errorem lapsos fuisse complures clarissimos patres bene adnotavit FEUARDENTIIUS. Inter quos numerandi Clemens Alex. (Strom. lib. I. pag. 407 edit. Potleri), Origenes (περὶ ἀρχῶν lib.

1. x . iotam
3. iotam . praetoriet
- 7 erat] A nepot uirum a.
de pr
- 9 pacielatur
- 10 xq
- 11 sanatum] sana lam
Cm *
- 13 esset] + et
aeonis ac ^{part. fin. l3} ~~inens. nt~~
- 14 xq
- 15 immensum

Et ¹decem autem Aeonas similiter per Iota ²litteram, quod praecedit in nomine eius, significari dicunt. Et propter hoc dixisse Salvatore: *Iota unum aut unus apex non ³praeteribit, ⁴quoadusque* *Matth. V. 18. omnia fiant.*

3. † Hanc autem passionem, quae circa duodecimum Aeonem † *Mass. 15.* facta est, significari dicunt per apostasiam Iudae, qui duodecimus erat apostolorum. ⁵et quoniam duodecimo mense passus est: uno enim anno volunt eum post baptisma praedicasse. Adhuc etiam in ea, quae profluvium sanguinis patiebatur, manifestissime hoc significari: duodecim enim annis passam eam, *per Domini adventum esse * *Grub. 17.* sanata, quum tetigisset fimbriam vestimenti eius; et propter hoc dixisse Salvatorem: *Quis me tetigit?* docentem discipulos ⁶quod factum esset inter Aeonas mysterium, et curationem passi Aeonis. *Matth. IX. 20 ss. Mr. V. 31.* Per illam enim, quae passa est duodecim annis, illa virtus significatur, eo quod extenderetur et in immensum flueret eius substantia,

Eum enim unum duntaxat a baptismo annum praedicationis munus obisse volunt. Insuper etiam hoc in muliere illa, quae sanguinis profluvio laborabat, apertissime declarari. Hanc enim, quum duodecim annos aegrotasset, Salvatoris adventu ac praesentia curatam esse, contacta nimirum ipsius fimbria. Atque ob eam causam dixisse Salvatorem: *Quis me tetigit?* His scilicet verbis mysterium illud, quod inter Aeones contigerat, affectique Aeonis curationem, apostolis tradentem. Hanc enim, quae duodecim annos adversa valetudine laboraverat, Aeonis illius figuram exstitisse, cuius essentia,

IV. c. 1), Tertullianus (adv. Iud. c. 8. Edit. Semleri II. pag. 299).

e. βαπτισμα αὐτοῦ] Αὐτοῦ redundans Interpres non agnovit.

f. ἀψαμένην] Cod. VRATISLAV. et edit. princ. ἀψαμένης.

g. καὶ τὴν ἱστίαν] Καί, quod comparat etiam in versione latina, addidi ex Cod. VRATISLAV. et edit. princ. Epiphānii.

h. ἡ δὲ δύναμις] Sophia scilicet sua passus Aeon, qui ab Irenaeo II, 18, 23 et Valentinianorum sententia vocatur virtus extensa, duodecima virtus passa, id est, inquit, duodecimus Aeon. MASSETUS. Si cum Interprete hanc periodum in duas divellere libet, post δύναμις supple ex versione latina δέκοντα καὶ δύο ante εἰ μὴ.

i. ἐκτεταμένης αὐτῆς καὶ εἰς ἀπειρὴν δέουσης τῆς οὐσίας] Haec explicatur iis, quae supra (c. 2. § 2.) de

Sophia leguntur: ἐκτενόμενον αὐτῇ ἐπὶ τὸ πρόσθεν et ἀνατελούσθαι εἰς τὴν ὅλην οὐσίαν, quod recte a nobis explicatum esse hic locus probat.

1. decem autem] Autem deest in textu graeco.

2. litteram quod praecedit] Voss. Cod. litteram quod, praedixit. Quod scripsit Interpres γραμματος in animo habens.

3. praeteribit] Ita Codd. VET. PASS. VOSS. et edit. MASS. In ceteris Codd. et edit. praeteriet.

4. quoadusque] Voss. quousque. rrr. 2. 7

5. et quoniam duodecimo mense passus est] Supple hic Saluator.

6. quod factum esset inter] Sic in VET. PASS. VOSS. et CLAROM., quorum postremus praeterea ante inter habet et. Ceteri Codd. quod factum est.

*εἰ μὴ ἔψανσε τοῦ φορήματος αὐτοῦ, τοιτέσει τῆς Ἀληθείας τῆς πρώτης τετραδός, ἥτις διὰ τοῦ κρασπέδου μεμήνται, ἡ ἀνελεύθη ἂν εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς· ἀλλὰ ἔστη καὶ ἐπαύσατο τοῦ πάθους· †^c ἡ γὰρ ἐξεληθοῦσα δύναμις· τοῦτου, (εἶναι δὲ ταύτης τὸν Ὅρον θέλουσιν) ἐθεράπευσεν αὐτὴν καὶ τὸ πάθος ἡμέρι-
σεν ἀπ' αὐτῆς.

4. *Τὸ δὲ Σωτῆρα τὸν ἐκ πάντων ὄντα τὸ πᾶν εἶναι διὰ τοῦ λόγου τοῦ, πᾶν ἄρξεν διανοίγον μήτρην, δηλοῦσθαι λέγουσιν. Ὅς τὸ πᾶν ὢν *διήνοιξε τὴν μήτρην τῆς Ἐνθυμήσεως τοῦ πεπονηδότης Αἰῶνος ἡ καὶ ἐξορισθείσης ἐκτὸς τοῦ Πληρώματος,

quemadmodum ipsi aiunt, sese extendebat atque in infinitum fluebat; ac nisi vestem ipsius contigisset, hoc est, primae quaternitatis Veritatem, quae per fimbriam significatur, in totam ipsius essentiam resoluta fuisset; verum stetit, ac morbo conflictari desiit. Etenim

a. εἰ μὴ ἔψανσε τοῦ φορήματος αὐτοῦ] Ex nostra sententia hoc loco nihil desideratur, uti infra ad textum latinum notavi. Quaerendum igitur, ad quem referamus vocem αὐτοῦ. MASSUETUS enim putat, illam ad Σωτῆρα referri non posse, qui nec primae tetradis Aeon fuerit, nec cum Veritate eiusdem tetradis Aeone ullam affinitatem habuerit. Quam ob causam αὐτοῦ de Monogene eiusque coniuge Alethia intelligatur necesse est ex MASSUETI sententia. Loci sensum ita explicat: passus Aeon in omnem substantiam suam resolutus fuisset, nisi Filii seu Monogenis vestimentum tetigisset: id est, nisi errorem agnoscens, Veritatem primae tetradis Monogenis coniugem (per fimbriam vestimenti mystice significatam, quia Veritas ultima est in prima tetrade Pleromatis) tetigisset seu apprehendisset, cuius luce collustratus in semetipsum reversus credidit iam, quoniam incomprehensibilis est Pater. Hactenus eruditus monachus. Sed quum nihil legatur de vestimentis Aeonum, me nescire confiteor, quid sit φόρημα Monogenis. Neque vero dixerunt Valentiniiani, Sophiam Monogenis vestimentum tetigisse, neque, quod equidem scio, Monogenes a gnosticis nominatur Filius, uti MASSUETUS supponit. Quare ita explicandum videtur locus. Narrationem de muliere profluvio laborante ita explicat Irenaeus ex Valentiniianorum opinionibus, ut singulas illius fabulae partes transferat ad supra de Sophiae passione narrata. Primum dicit, subintelligendam esse ex Valentiniianorum opinione sub illa femina decem annos valetudine laborante (sequitur verba N. T.) Sophiam. Quae — ita pergit —

siculi mulier profluvio laborans periisset, nisi — uti illa vestimentum Salvatoris (ἔψανσε τοῦ φορήματος αὐτοῦ — liberiori modo citat verba Scripturae, supra accuratius allegata), sic Sophia tetigisset Veritatem.

b. ἀνελεύθη ἂν εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς] Interpres male veritit adrenisse pro dissolutam fuisse. In textu graeco expungendum censeo αὐτῆς, uti in textu latino suam; sensum enim turbat haec vox, cf. quae notavi supra ad cap. II, 2. Praeterea patet, Interpretem legisse εἰς τὴν ὅλην οὐσίαν vel simile quid.

c. ἡ γὰρ ἐξεληθοῦσα. cett.] Textum graecum latino ita adaptari vult Iovius: διὰ τῆς ἐξεληθοῦσης δυνάμεως τοῦ υἱοῦ (εἶναι δὲ τούτου τὸν Ὅρον θέλουσιν) ὃς ἐθεράπευσεν, et hanc lectionem approbat. Vide quae adnotavi ad textum latinum. Pro ταύτης lego ταύτην.

d. ἐχώρισεν] Ita PETAVIUS MASS. et GRABIVS. Codd. REC. VRATISLAV. et edit. princeps Epiphaniī ἐχώρησεν, quod receperunt GALLAS. et FEUARD.

e. τὸ δέ] Cod. REC. τὸν δέ.

f. διὰ τοῦ λόγου τοῦ] Fortasse δ. τ. λόγου τούτου.

g. διήνοιξε τὴν μήτρην τῆς Ἐνθ.] Non quod ex ea prognatus sit, sed quia eam fecundavit et per ipsam variam peperit prolem, ut inferius explicat Irenaeus. MASSUETUS.

h. καὶ ἐξορισθείσης — ὑστερον ἐροῦμεν] Haec delenda censet BILLIUS. Nec enim, ait, quidquam ad rem faciunt, nec sententiam absolutam reddunt. Recte monuerunt GRABIVS et MASSUETUS, hic ea quam brevissime comprehendi, quae postea se uberius explicaturum Ire-

4. evolution] veritatem representat 2
~~per~~ hanc ueritatem cadunt

8. omnia.

Summa of 12

quemadmodum dicunt. Et nisi tetigisset ¹vestimentum, hoc est, illius Filii, qui est Veritatis primae tetradis, quae per fimbriam manifestata est, ²advenisse in omnem substantiam; sed stetit, et ³quievit a passione ⁴per egressam virtutem Filii. ⁵Esse autem ⁶hunc Horon volunt, qui curavit eam et passionem separavit ab ea.

4. ⁵Quod autem Salvatorem ex omnibus existentem ⁶Omne esse, per hoc responsum, *Omne masculinum aperiens vulvam*, manifestari ^{Exod. XIII. 5a} dicant. Qui quum omnia sit, aperuit vulvam Excogitationis passi Aeonis, ^{2. et Luc. II. 23.}

egressa a Filio virtus (hanc autem Horon esse volunt) medicinam ei fecit, morbumque ab ea depulit.

4. Quod autem Salvator, qui ex omnibus ortus est, Omnia sit, per haec Scripturae verba ostendi asserunt: *Omne masculinum adaperiens vulvam*. Ipsum enim, quum Omne sit, aperuisse vulvam Enthymesis Aeonis illius affecti atque extra Pleroma eieci,

necus promitti; recteque uterque monet, falli BILLIUM, dicentem: falsum esse, Valentinianos Enthymesi secundam ogdoadē appellare. Leguntur enim cap. V. haecce: *τὴν δὲ μητέρα τὴν Ἀχαμῶθ (χαλῶσιν) Ὀγδοάδα* (§ 2), quae repetantur iisdem fere verbis § 3. Atque lib. II, 14, 1 exstant haec: *eam, quae est extra Pleroma, matris ipsorum enarrant dispositionem, (seu affectionem, vel Enthymesi, uti recte observavit MASSUETUS) secundam ogdoadē vocantes eam*. Cur nomen ogdoadis Enthymesi tribuerint Valentiniani, haec produnt Irenaei verba: *Hanc enim Enthymesi volentem in Aeonum honorem omnia facere, imagines dicunt fecisse ipsorum* (cap. V, 1); et paullo inferius: *Achamoth (vocant) ogdoadē, serventem numerum primogenitae et primariae Pleromatis ogdoadis* (l. I. § 2).

1. *vestimentum, hoc est illius Filii, qui est Veritatis*] Haec lectio auctoritate Codicum maxime probata est, quippe quae reperiat in CLAROM. PASS. ARUND. VOSS., praeterea in MSS. ERASMI; eandem habent GALLASIUS et FEUARDENTIUS prioris editione. Sed quod FEUARDENTIUS in posterioribus edit. legit: *hoc est, illius Filii, qui est Veritas*; et quod GRATIUS recepit: *illius Filii, hoc est Veritatis* — utrumque, uti MASSUETUS recte notavit, contra omnium Codicum fidem in textum irrepsit. Doctissimus vero BENEDICTINUS hanc lectionem speciosius commendavit: *hoc est, illius Filii, Veritatis primae*, expungens voces qui est auctoritate Codd. OTTON. et MARG. II. MASSUETO enim ita explicandus videtur locus: nisi tetigisset vestimentum, hoc

est, illius Filii vestimentum, Veritatem scilicet primae tetradis. At vero obstat MASSUETIANAE lectioni primum auctoritas Codicum, quorum duo tantummodo lique ne optimi quidem suadent, ut voces qui est expungantur. Mihi quidem ex textu graeco locus ita restituendus videtur: *Et nisi tetigisset vestimentum illius (hoc est Filii — glossema delendum, in versione latina non inusitatum) quod est (quod pro qui ex MS. VOSS. legere licet) Veritatis* seqq. Ceterum MASSUETUS bene observavit: vertere debuisset Interpres *Veritatem*, non *Veritatis*: quum verbum tango accusativum regat apud Latinos, non genitivum, ut apud Graecos. Lege ergo *Veritatem* hancque vocem per appositionem accipe, quasi explicationem vocis vestimentum. Neque enim passus Aeon vestimentum Veritatis tetigisse dicitur, sed Veritatem ipsam (quae vestimentum Filii dicebatur a Valentinianis) per fimbriam mystice significatam: quod respectu primae tetradis idem est, quod fimbria respectu vestimenti, infima pars scilicet.

2. *advenisse in omnem substantiam*] Dicunt hic supplendum esse monet MASSUETUS. Suam, quod est in edit., expunxi auctoritate Cod. VOSS. Vide notata ad textum graecum.

3. *per egressam virtutem Filii*] Patet hic pro Filii legendum esse *Monogenis*, qui emisit Horon. Quum ex systemate Valentinianorum non liceat nomen Monogenis pro ludibrio commutare cum nomine Filii, Irenaeum puto secutum morem Christianorum *παταρχηστικῶς* pro *Monogenis* scripsisse Filii.

4. *Esse autem hunc*] Lege hanc.

ἦν δὴ καὶ δευτέραν ὁδοῦσα καλοῦσι, *περὶ ἧς μικρὸν ὕστερον ἐροῦμεν. Καὶ ὑπὸ τοῦ Παύλου δὲ φανερώς διὰ τοῦτο εἰρησθαι λέγουσι· ^aκαὶ αὐτός ἐστι τὰ πάντα· καὶ πάλιν, ^bπάντα εἰς αὐτὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ τὰ πάντα· καὶ πάλιν, ἐν αὐτῷ ^cκατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα ^dτῆς θεότητος· καὶ τὸ, ^eἀνακεφαλαιώσασθαι δὲ τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ Θεοῦ, ^fἐρμηνεύουσιν εἰρησθαι, καὶ εἰ τινα ἄλλα τοιαῦτα.

5. Ἐπειτα περὶ τοῦ Ὄρου αὐτῶν, ὃν δὴ καὶ πλείοσιν ὀνόμασι καλοῦσι, δύο ἐνεργείας ἔχειν αὐτὸν ἀποφαινόμενοι, τὴν ἐδραστικὴν καὶ τὴν μερικὴν· καὶ ^gκαθὸ μὲν ἐδράζει καὶ στηρίζει, Σταυρὸν εἶναι, ^hκαθὸ δὲ μερίζει ⁱκαὶ διορίζει, Ὄρον· τὸν μὲν ^kΣταυρὸν οὕτως λέγουσι μεμνησκέσθαι τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ· καὶ πρῶτον μὲν τὴν ἐδραστικὴν ἐν τῷ εἰπεῖν· ὅς οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ^lἀκολουθεῖ μοι, μαθητῆς ἐμὸς οὐ δύναται γενέσθαι· καί, ἄρας τὸν ^mσταυρὸν αὐτοῦ ἀκολουθεῖ μοι. Τὴν δὲ διοριστικὴν αὐτοῦ, ἐν τῷ εἰπεῖν, οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην,

quam etiam secundam ogdoadem appellant: de qua paullo post verba faciemus. Atque eam ob causam diserte a Paulo dictum esse aiunt: *Et ipse est omnia*. Et iterum: *Omnia in eum, et ex ipso omnia*. Ac rursus: *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis*. Itemque illud: *Instaurare omnia in Christo per Deum*. Ad hunc modum haec, et si quae alia huiusmodi sunt, interpretantur.

5. Postea de Horo suo, quem etiam pluribus nominibus appellant, verba facientes, duplici eum facultate praeditum esse sta-

5. Quod autem Salvatorem] Aut Tò perperam vertit Interpres quod pro istud autem; aut omissum est post Salvatore, attinet (GRABUS et MASSUETUS), aut post omne esse supplendum dicunt (FR. IUNIUS).

6. Omne esse] ERASM. et GALL. omnem esse. Codd. VET. ARUND. VOSS. MERC II. et, uti videtur, ii quibus usus est MASSUETUS, secundum textum graecum omne esse.

a. καὶ αὐτός ἐστι τὰ πάντα] Col. III, 11 haec leguntur: τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός.

b. πάντα εἰς αὐτόν x. τ. λ.] Aliquantulum immutata sunt apostoli verba. MASS.

c. κατοικεῖ πᾶν] Cod. VRAT. κατοικεῖν.

d. τῆς θεότητος] Adverbium σωματικῶς, quod comparat in Codd. N. T., Valentini erroribus doctarum dediti fortasse non agnoverunt. Deest vero illa vox, uti observat GRABUS, etiam apud Cyprianum initio lib. de bono patient. et in Archelai disputatione cum Manete § 25.

e. ἀνακεφαλαιώσασθαι δέ] Voculam δέ, quae ne in N. T. quidem legitur, non habuit Interpres.

f. ἐρμηνεύουσιν εἰρησθαι] Ex versione adde οὕτως ante ἐρμηνεύουσιν, atque εἰρησθαι mula in εἰρημένα.

g. καθὸ μὲν] Sic Cod. REC. Sed Cod. VRATISLAV. cum omnibus edit. praeter MASS. καθὰ μὲν.

h. καθὸ δέ] Cod. VRATISLAV. cum edit. principe καὶ καθὸ δέ, nec ita male.

i. καὶ διορίζει] Haec verba Interpres in suo exemplari non reperisse videtur, nec glossemati sunt absimilia.

k. Σταυρόν] Legendum ex sententia BILLII cum veteri Interprete Σωτήρα, quod sensus omnino requirit.

l. ἀκολουθεῖ μοι] In Codd. N. T. legitur ἔρχεται ὀπίσω μου, aut ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου.

m. σταυρὸν αὐτοῦ] Αὐτοῦ (PET. et ed. princ. αὐτοῦ, exspectare possis αὐτοῦ) desideratur in Codd. N. T. et in versione Irenaei latina. Marc. X, 21 leguntur haec inverso ordine: ἀκολουθεῖ μοι ἄρας τὸν σταυρόν. Iun. pro ἀκολουθεῖ legit ἀκολουθεῖτω.

1 separat ea

secundum
ogdonam

4 in ipsum] in omn^{is}

addit manus recitator

5 recapitulata

6 interpretantur

8 horo^{is} : ore manus rec.

16 johannen

¹et separata ea extra Pleroma, ²quam etiam *secundam ogdoadem *Grab. 18. vocant, ³de qua paullo post dicemus. Et a Paulo autem manifeste propter hoc dictum dicunt: *Et ipse est omnia*. Et rursus: *Omnia in ipsum et ex ipso omnia*. Et iterum: *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis*. Et illud: *Recapitulata esse omnia in Christo per Deum*. ⁶Sic interpretantur dicta, et quaecunque alia ⁷sunt talia.

5. ⁸Adhuc etiam de Horo suo (quem etiam ⁹plurimis nominibus vocant) duas operationes habere eum ostendunt, confirmativam et separativam: et secundum id quidem, quod firmat et constabiliat, Crucem esse; ¹⁰secundum id vero, quod dividit, Horon. ¹¹Salvatore[m] autem sic manifestasse operationes eius: et primo quidem confirmativam, in eo ¹²quod dicit: *Qui non tollit crucem suam et sequitur me, discipulus meus esse non potest*. ¹³Et iterum: *Tollens crucem sequere me*. Separativam autem in eo quod dicit: *Non veni mittere pacem, sed gladium*. Et Ioannem dicunt hoc

Coloss. III. 11.
Rom. XI. 36.
Coloss. II. 9.
Ephes. I. 10.

† Mass. 17.
Luc. XIV. 27.
Marc. X. 21.

Matth. X. 34.

tuunt, altera fulciete, altera dividente: et quatenus constabiliat ac firmet, Crucem esse; qua autem ratione dividat ac distinguat, Horon. Salvatore[m] porro ipsius facultates ita indicasse. Ac primo quidem eam, qua fulcit et confirmat, in his verbis: *Qui non tollit crucem suam et sequitur me, non potest meus esse discipulus*. Et rursus: *Tollens crucem sequere me*. Deinde autem eam qua secernit, quum his verbis uteretur: *Non veni mittere pacem, sed gladium*. Atque

1. et separata ea] Sic Codd. omnes praeter Pass. et Voss., qui habent *et separat ea*. Sed utraque lectio falsa videtur. Locum igitur ex graeco corrigendum, neque in graeco copulam *et*, quippe quae hic gradationem bello indicet, cum *Massueto* delendam esse puto. Scribendum erat Interpreti: *passi Aeonis, adeo separatae extra Pleroma*. *Grabius* temere recedens a textu graeco corrigi vult: *etsi separatae, licet separata esset*.

2. quem etiam] *ERASM. GALL.* quod etiam. *IUNIUS* ex graeco et *FEUARD.* ex Cod. *VET.* primi emendarunt *quam etiam*. Consentiant Codd. *ARUND. VOSS. MERC. II.* et, uti videtur, *MASSUETI MSS.*

3. de qua] *PASS.* et *VOSS.* de quo.

4. plenitudo divinitatis] *MERC. I.* plenitudo divinitatum.

5. per Deum] *MERC. II.* per Dominum.

6. Sic interpretantur dicta] In editi. *ERASM. GALL.* et *FEUARD.* post sic legitur *et*, quod primus delevit *IUNIUS*. Deest et in Codd. *VOSS.* et *CLAROMONT.* *Grabius* frustra suadet, ut pro dicta legatur dictum: dicta enim ad omnia testimonia

citata referenda recte observavit *MASSUETUS*.

7. sunt talia] *ED. ERASMI.* a. 1526 sunt alia, uti legitur etiam in Cod. *MERC. II.*

8. Adhuc etiam] Etiam, quod redundare videtur, non comparet in textu graeco.

9. plurimis nominibus] *EDIT. GRABII* pluribus, fortasse ex graeco *πλεονεξιν*. Codd. *VOSS. MERC. II.* plurimis.

10. secundum id vero, quod dividit] Sic recte *ERASMI* editi. a. 1526 et 1528, consentiunt Codd. *ARUND. CLAROM. MERC. II.* et *VOSS.* Falsissime in *ERASMI* (a. 1567) et *GALLASII* editi. legitur secundum id quod vero dividit.

11. Salvatore[m] — manifestasse] Adde dicunt ex textu graeco.

12. Et iterum] Sic *ARUND. MERC. I. II.* *VOSS.* atque editi. omnes praeter *FEUARDENTIIUM*, qui legit *et item*. Sed desideratur in textu graeco quod exspectare possis *παλιν*.

13. crucem, sequere me] *IUNIUS* legi vult: crucem suam sequatur me.

ἀλλὰ μάχαιραν. Καὶ τὸν Ἰωάννην ^a δὲ λέγουσιν αὐτὸ τοῦτο μεμνηνέαι, εἰπόντα· τὸ πτόν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχρον κατακαίσει περὶ ἀσβέστη· καὶ διὰ τοῦτον, τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ὁροῦ μεμνηνέαι. Πτόν γὰρ ^b ἐκείνον τὸν Σταυρόν ἐρμηνεύουσιν εἶναι, ὃν δὴ ^c καὶ ἀναλίσκειν τὰ ὑλικά πάντα, ὡς ἄχρα πῦρ· καθαίρειν δὲ τοὺς σωζομένους, ὡς τὸ πτόν τὸν σῖτον. Παῦλον δὲ τὸν ἀπόστολον καὶ αὐτὸν ἐπιμιμνήσκεισθαι τοῦτου τοῦ Σταυροῦ λέγουσιν οὕτως· ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ^d ἡμῖν δύναμις Θεοῦ. Καὶ πάλιν· ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ^e ἐν μηδενὶ καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ ^f τοῦ Ἰησοῦ, δι' οὗ ^g ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ.

6. Τοιαῦτα μὲν οὖν ^h περὶ τοῦ Πληρώματος αὐτῶν καὶ τοῦ πλάσματος ⁱ πάντες λέγουσιν, ἐφορμίζειν βιαζόμενοι τὰ καλῶς εἰρημμένα τοῖς κακῶς ἐπιγενομένοις ἐπ' αὐτῶν. Καὶ οὐ μόνον ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν καὶ τῶν ἀποστολικῶν πειρῶνται τὰς ἀποδείξεις ποιεῖσθαι, παρατρέποντες τὰς ἐρμηνείας καὶ ῥηδιουργοῦντες τὰς ἐξηγήσεις· ἀλλὰ καὶ ἐκ νόμου καὶ προφητῶν, ^j ἅτε πολλῶν

Ioannem hoc ipsum significasse aiunt, quum diceret: *Ventilabrum in manu eius, et purgabit aream et colliget triticum in horreum suum; paleam autem comburet igne inextinguibili*. His enim verbis Hori vim ac facultatem declarasse. Ventilabrum enim istud Crucem esse interpretantur, quae quidem ea omnia, quae materia constant, absumat, non secus ac paleas ignis; purgat autem eos, qui salutem consequuntur, perinde ac ventilabro triticum purgatur. Quin

a. δὲ λέγουσιν] *Δε*, quod redundat, non legit Interpres.

b. ἐκείνον] BILLIUS cum Interprete legere mavult *ἐκείνο*, quam *ἐκείνον* referre ad Σταυρόν.

c. καὶ ἀναλίσκειν] *Καί*, quod supervacuum videtur, omisit aut non legit Interpres.

d. ἡμῖν δύναμις] *Ἡμῖν*, quod est in Codd. N. T., deest in versione.

e. ἐν μηδενὶ] Haec in nostris N. T. exemplaribus cum graecis tum vulgatis latinis non exstant. MASS.

f. τοῦ Ἰησοῦ] MASSUETUS ex Cod. REG. τοῦ Χριστοῦ; sed in edit. princ. et PETAVIANA, praeterea in Cod. VRATISLAV. comparat τοῦ Ἰησοῦ. In N. T. Ἰησοῦ Χριστοῦ legitur.

g. περὶ τοῦ Πληρώματος] *Τοῦ*, quod deest in MASS. GRABII et PETAVII edit. addidi ex Cod. VRATISLAV. et edit. princ. Epiphani.

h. πάντες—ἐφορμίζειν βιαζόμενοι] Lege cum vetere Interprete πάντων—ἐφαρμόζειν. Βιαζόμενοι male vertit Interpres cupientes: sensus enim hic est: gnostici conlortis interpretationibus operam dederunt, ut ea, quae simpliciter recteque in Scripturis s. sunt disputata, detorquerent in ea, quae ipsi male finxerant.

i. ἅτε πολλῶν παραβολῶν—δο-
λίως ἐφαρμόζοντες] In hoc commate cum BILLIO voces ἕτεροι δὲ ab Interprete omissas non genuinas esse existimo, neque vero cum MASSUETO voculam καὶ ante εἰς πολλά, quae deest in solo Cod. REG., expungendam censeo. Iunius, qui pro ἕτεροι δὲ δεινῶς legi vult ἕτερα δεινῶς, in latino textu hoc comma ita restituere conatus est: sed etiam ex lege et prophetis (quando multae parabolae et allegoriae sint dictae et in multa trahere possint ambiguum per expositionem)

3 huc] haec

4 interpretatur

5 igni

7 dicunt primo minerali

superiore: superius.

8 ^{superius} huc] hic

9 ullo] nullo

12 igitur] + tam

13 hic] hic

15 temptant

ipsum manifestasse dicentem: *Ventilabrum in manu eius*, ¹*emundare aream, et colliget frumentum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili*; et ²per hoc operationem Hori significasse. Ventilabrum enim illud Crucem interpretantur esse, quae scilicet consumit materialia omnia quemadmodum ³paleas ignis; emundat autem eos, qui salvantur, sicut ventilabrum triticum. Paulum autem apostolum et ipsum reminisci huius Crucis dicunt, sic: *Verbum enim crucis iis, qui pereunt, stultitia est*, ⁴*iis autem, qui salvantur, virtus Dei*. Et iterum: *Mihi autem non eveniat in ullo gloriari, nisi ⁵in cruce Christi, per quem mihi mundus crucifixus est *et ego mundo.*

1. Cor. I. 18.

Gal. VI. 14.

* Grab. 19.

6. ⁶Talia igitur de Pleromate ipsorum et plasmate universorum dicunt, adaptare cupientes ea, quae bene dicta sunt, iis quae male adinventata sunt ab ipsis. ⁷Et non solum autem ex evangelicis et apostolicis tentant ostensiones facere, convertentes interpretationes et adulterantes expositiones; sed etiam ex lege et prophetis,

ipsum quoque Paulum apostolum Crucis huiusce mentionem facere dicunt, quum ita loquatur: *Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est, iis autem, qui salvi fiunt, hoc est nobis, virtus Dei*. Ac rursus: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo.*

6. Itaque talia quidem de Pleromate ipsorum rerumque universitate cuncti dicunt, detorquentes videlicet ea, quae recte dicta sunt, ad ea, quae improbe ac scelerate ab ipsis sunt ficta. Neque enim ex evangelicis tantum et apostolicis libris, quos perverse interpretantur ac mala fide exponunt, haec probare conantur; verum etiam

alia propensius ad figmentum suum et dolo (ita legi vult pro *dolos*, uti habet ERASM. et GALLAS.) adaptantes. Cod. VATICAN. habet *ἕτεροι δὲ καὶ δεινῶς*. Sed textum graecum ita restituendum arbitror: *ἔτε πολλῶν παραβολῶν καὶ ἀλληγοριῶν εἰρημέναν καὶ εἰς πολλὰ ἐλασθαι δυναμένον (δυνάμενον) ἐν τῇ ἐξηγήσει δεινῶς τῷ πλάσμι, ἀδυνάτων καὶ δολῶς ἐφαρμοζόντες. Δεινῶς* insuper male vertit propensius; supra modum, plus quam fas est, impudice, vertendum erat, neque vero cum Grabio augurandum, in archetypo fuisse *ἐτεροζινῶς*.

1. *emundare*] Ita omnes Codd. et editores praeter FEZARDENTUM. Is enim sequitur FRONTONEM DUC., qui secundum graecum legere mavult: *et emundabit.*

Sed addit FRONTO DUC.: *nisi forte hellenismum esse voluit, τοῦ καθαίρειν τὴν ἄλωνα.*

2. *per hoc*] Ita Voss. Cod., quem secuti sunt GRAB. et MASS. Priorae edit. per haec.

3. *paleas ignis*] MERC. II. igni.

4. *iis autem, qui salvantur*] Antiquam Italicam versionem eodem modo habuisse GRABIVS ex Cypriani Testimon. adv. Iud. III, 69 et Ambrosiastri Comm. in hunc locum demonstrat. Iunius legi vult ex graeco: *qui salvantur nobis*; melius fortasse: *nobis qui salvamur.*

5. *in cruce Christi*] Ita voces se excipiunt in Codd. MERC. II. et Voss.

6. *Talia igitur de Pleromate*] Codd. ARUND. CLAROM. VOSS. et MERC. II., edit. ERASMI a. 1526 et 1528, et GRAB. habent *talia igitur tam de Pl.* Illud tam,

παραβολῶν καὶ ἀλληγοριῶν εἰρημένων καὶ εἰς πολλὰ ἔλκειν δυναμένων τὸ ἀμφίβολον διὰ τῆς ἐξηγήσεως, ἕτεροι δὲ δεινῶς τῇ πλάσματι αὐτῶν καὶ δολίως ἔφαρμόζοντες αἰχμαλωτίζουσιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοὺς μὴ ἐδραίαν τὴν πίστιν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα καὶ εἰς ἓνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ διαφνέουσιν.

K E Φ. δ.

1. Τὰ δὲ ἐκτὸς τοῦ Πληρώματος λεγόμενα ὑπ' αὐτῶν ἐστὶ τοιαῦτα· τὴν Ἐνθύμησιν τῆς ἄνω Σοφίας, ἣν καὶ Ἀχάμωθ καλοῦσιν, ἀφορισθεῖσαν τοῦ Πληρώματος σὺν τῷ πάθει, λέγουσιν ἐν σκιαῖς καὶ σκηνώματος τόποις ἐκβεβρᾶσθαι κατὰ ἀνάγκην· ἔξω γὰρ φωτὸς ἐγένετο καὶ Πληρώματος, ἄμορφος καὶ ἀνείδεος, ὥσπερ ἔκτρωμα, διὰ τὸ μηδὲν κατελιγμέναι. Οἰκτεῖραντά τε αὐ-

ex lege ac prophetis. Nam quum multae in iis parabola et allegoriae sint dictae et quidquid ambiguum est in varios sensus trahi queat callida et versuta interpretatione, commento suo (eiusmodi dicta) impudice et dolose accommodantes, a veritate abstractos eos in captivitate abducunt, qui parum firmam in Deum Patrem omnipotentem et in unum Dominum Iesum Christum Filium Dei fidem tumentur.

1. At vero quae extra Pleroma ab iis dicuntur, sunt huiusmodi. Enthymesis superioris illius Sophiae, quam et Achamoth nuncupant, una cum passione e Pleromate submotam, in umbrae et vacuitatis

quod in graeco non comparat et omnino supervacaneum est, cum Mass. expunxi.

7. Et non solum] Et, quod est in duobus prioribus ERASMI editt., deest vero in posterioribus et in GALL. et FEUARD., restituit ex Codd. MERC. II. et VOSS. GRAB.

a. τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ] Cum MASSUETO recepi articulum τὸν, quem supeditat praeter Cod. REGIUM et VRATISLAVIENSIS.

b. Ἀχάμωθ] Hoc nomen, quod Tertullianus ininterpretabile nominat, decivandum esse constat a radice hebraica חֶמֶת, חֶמֶה, חֶמֶה. Admodum miror, SCHLEIERMACHERUM in libro *Geschichte der Phil.* p. 161 nomen Achamoth voluisse derivari a rad. חֶמֶה, calore, calidum esse. Addit quidem haec: *Wärme als Naturprincip, zugleich als Temperament*; sed non est, quod SCHLEIERMACHERI sententiam falsam esse probem.

c. τοῦ Πληρώματος] V. notata ad text. lat.

d. ἐν σκιαῖς καὶ σκηνώματος τό-

ποις] Legendum esse cum GRABIO: ἐν σκιαῖς καὶ κενώματος τόποις probant Interpretes, Theodoretus et Tertullianus. Theodor. haeret. fabb. lib. I. c. 7 scribit: Achamoth ἐν σκιῇ τινι καὶ κενώματι διάγειν; atque Tertullianus: (Achamoth) *explosa est*, inquit, in vacuum et inane illud Epicuri.

1. quum quando nullae] Ita legitur in editt. ERASMI, GALLASII; equidem nescio, quorum Codd. auctoritate fretus FEUARDENTIUS quando omiserit, quem GRABIVS et MASSUETUS temere secuti esse videntur. Etenim quum quando reperitur in Codd. CLAROM. MERC. II. et VOSS. Interpres graeci sermonis parum peritus hoc loco coniunctiones cumulassee videtur, quoniam genitivos absolutos recte solvendos, simulque vocem ἕτε reidendam opinatus est. Iun. delet quum, nam, ait, glossema est interpretantis quando.

2. et in multa trahi possit ambiguum] Ita lego cum MASSUETO, quum haec lectio non solum in Cod. CLAROM., sed

1. dicte

2. expositionem] + et

•

10 abortum

11 qui] quod

¹quum quando multae parabolae et allegoriae sint dictae ²et in multa trahi possit ambiguum, per expositionem propensius ad figmentum ⁵²sum, et dolose adaptantes, † in captivitatem ducunt a veritate eos, † *Mass. 18.* qui non firmam fidem ³in unum Deum Patrem omnipotentem et in unum Iesum Christum Filium Dei conservant.

C A P. IV.

1. Ea vero, quae extra Pleroma dicuntur ab iis, sunt talia: Enthymesin illius superioris Sophiae, quam et Achamoth vocant, separatam ⁴a superiore Pleromate cum passione, dicunt ⁵in umbrae vacuitatis locis defervisse per necessitatem: extra enim lumen facta est ⁶et extra Pleroma, informis et sine specie, ⁷quasi abortus, ideo quia nihil apprehendit. Misertum autem eius ⁸superiorem Christum

loca necessario velut aestu quodam abreptam esse aiunt. Eam enim extra lucem et Pleroma exstitisse, formae ac figurae expertem, non secus ac fetum aliquem abortu egestum, eo quod nihil comprehendisset. Superiorem autem Christum ipsius calamitate commotum ac

etiam in Vossiano et Merc. II. et in edit. principe a me sit reperta. Alii possint pro possit. Iux. legi vult: trahere possint ambiguum per expositionem, alia propensius cett.

3. in unum Deum] Merc. I. in unum Dominum.

4. a superiore Pleromate] Interpres legi τοῦ ἑνὸς Πληρώματος.

5. in umbrae vacuitatis locis defervisse] Haec lectionem habent Codd. Vet. Arund. Merc. II. Voss. Clarom. Ottonob. Pass., quorum in nonnullis manifesto scribarum vitio pro defervisse scriptum est deservisse. Cod. Arund. praeterea pro umbrae habet umbra. Verum Erasmus et Gallasius legerunt: in umbratae vanitatis locis deservisse, quod Iunius ex graecis emendavit: umbra et inanitalis locis defervisse. Fruard. vitiosam Erasmi lectionem, uti ait, ex graeca littera et Frontonis Doc. iudicio, nec non auctoritate Codicis Vet. ita restituit: in umbrae et vacuitatis locis defervuisse. Sed est, quod vercar, ne Fruardentius vöculam et ex graeco, neque vero ex Codice MS. textui latino intruserit. Quamobrem illud et, in Codicibus a librariis male omissum, non recepi. Grabijs autem excudi iussit: in umbrae et vanitalis locis deservisse. Quo iore vir doctus vocem vanitalis substituerit, difficile dictu, utpote quae in

nullo, quod sciam, Codice reperiat. Umbra enim sen vacuum (Irenaeus latinus haud raro etiam scribit *cenoma*) gnosticis dictum est quidquid extra Pleroma fuit, antequam in illis locis vastis et desertis medietatis regnum sub Demiurgo subterque illud mundus constitueretur, cf. infra II, 8. 3. Praeterea notandum, Interpretem vocem ἐκβεβῶσθαι minus feliciter reddidisse defervisse, quod idem est Massueto scite observante ac fervere desuisse. Quam vero Achamoth in umbrae locis ac solitudine derelicta animi motibus et affectibus vehementer sit agitata et concussa, uti Irenaeus in proxime sequentibus narrat: infelix Aeon ἐκβεβῶσθαι i. e. fervisse, aestuasse dicitur.

6. et extra Pleroma] Et in nonnullis Erasmi editi (Basileensis a. 1526 habet et) nec non a Gall. omissum restituit Fruardentius, consentientibus Arund. Voss. et Merc. II. In Voss. MS. insuper legitur: extrema pleroma.

7. quasi abortus] Abortum habent Erasmi ed. Basileensis a. 1526 et Codd. Voss. et Merc. II., nec non verisimile est, Interpretem graecum ἐκτρώμα imitatum esse. Ideo quod pro recepta lectione ideo quia reperi in MS. Vossii.

8. superiorem Christum] In antiqua versione melius, quam est in textu Epiphani hodierno, τὸν ἄνω Χριστόν.

τὴν ἁτὸν Χριστὸν καὶ ὁ διὰ τοῦ Σταυροῦ ἐπεκταθέντα τῇ ἰδίᾳ
 δυνάμει μορφῶσαι μόρφωσιν τὴν κατ' οὐσίαν μόνον, ἀλλ' οὐ
 τὴν κατὰ γνῶσιν· καὶ ὁ πράξαντα τοῦτο ἀναδραμεῖν, συστελλάντα
 αὐτοῦ τὴν δύναμιν, καὶ ὁ καταλιπεῖν, ὅπως ὁ αἰσθημένη τοῦ περὶ
 αὐτὴν πάθους διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ Πληρώματος, ὁρεχθῆ των
 διαφερόντων, ἔχουσά τινα ὁδὸν ἀφ' ἀφρασίας ἐγκαταλειφθεῖσαν
 αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὸ καὶ αὐτὴν
 τοῖς ἀμφοτέροις ὀνόμασι καλεῖσθαι * Σοφίαν τε πατρωνυμικῶς,
 (ὁ γὰρ πατὴρ αὐτῆς Σοφία κληῖται) καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἀπὸ
 τοῦ περὶ τὸν Χριστὸν πνεύματος. † ὁ Μορφωθείσαν τε αὐτὴν καὶ
 ἔμφρονα γενηθεῖσαν, παρατῖκα δὲ κενωθείσαν ὁ ἀοράτου αὐτῇ
 συνόντος Λόγου, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ ζήτησιν ὁρμῆσαι τοῦ
 καταλιπόντος αὐτὴν φωτὸς καὶ μὴ δυνηθῆναι καταλαβεῖν αὐτὸ διὰ
 τὸ κωλυθῆναι ὑπὸ τοῦ Ὁρου. Καὶ ἐνταῦθα τὸν Ὁρον κωλύοντα
 αὐτὴν τῆς εἰς τοῦ ἔμπροσθεν ὁρμῆς εἰπεῖν, Ἰαὼ· ὅθεν τὸ Ἰαὼ ὄνομα
 γεγενῆσθαι φάσκουσι. Μὴ δυνηθεῖσαν δὲ διδοεῦσαι τὸν Ὁρον, διὰ
 τὸ συμπεπλέχθαι τῷ πάθει, καὶ μόνην ἀπολειφθεῖσαν ἔξω, παντὶ
 μέρει τοῦ πάθους ὑποπεσεῖν πολυμεροῦς καὶ πολυποικίλου ὑπάρ-
 χοντος, καὶ ἰπαθεῖν, λύπην μὲν, ὅτι οὐ κατέλαβε· φόβον δέ,

per Crucem extensum, vi sua formam quidem ei indidisse, sed es-
 sentiae duntaxat, non item scientiae. Eoque negotio perfunctum
 contracta virtute sua ad supera sese recepissee, eamque deseruisse;
 quo videlicet ea, calamitatem suam persentiscens, ut quae a Plero-
 mate submota esset, praestantiorum desiderio inflammaretur, habens
 interim nonnullum incorruptibilitatis odorem a Christo et Spiritu
 sancto in se relictum. Qua etiam de caussa duobus eam nominibus
 appellant, Sophiam nempe paterno nomine (pater enim ipsius So-
 phia nuncupatur) et Spiritum sanctum, ab eo scilicet Spiritu, quo

a. τὸν Χριστὸν] Iure suo addit ἄνω
 ex vetere Interprete BILLIUS.

b. διὰ τοῦ Σταυροῦ] Σταυρόν hic
 Horon esse, probant Theodoretus verbal. l. i.
 — Χριστὸν ἐπεκταθῆναι διὰ τοῦ
 Ὁρου καὶ Σταυροῦ καλουμένου. Ter-
 tullianus: educitur, ait, per Horon. cf.
 infra III, 18, 3.

c. πράξαντα τοῦτο] Interpres legisse
 videtur ταῦτα.

d. καταλιπεῖν] Ex versione adde
 αὐτὴν.

e. αἰσθημένη] Editio princ. Epiphanii
 εἰσθημένη.

f. αὐτὴν τοῦ Χριστοῦ] Cum BILLIO
 ex vetere Interprete emenda ἐν αὐτῇ
 ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ.

g. Μορφωθείσαν τε] Interpres δέ.

h. ἀοράτου] Interpr. melius ἀοράτως.

i. παθεῖν] Interpres, ni fallor, πα-
 θεῖν αὐτὴν.

1. per Crucem extensum] Codd. Voss.
 per crucem ostensum.

2. formam quae esset] Cod. Voss. pro
 esset habet est.

3. recurrere] Recurrisset potius ponere
 debuisset Interpres. GRABTUS.

4. passionem quae erga illam esset]
 Hellenismus Interpreti familiaris. Id est
 passionem propriam seu quae illi acci-
 disset. MARQUETUS.

5. odorationem] Ita ex Cod. VET. FEC-
 LADENTIVS emendavit pro adorationem,
 uti in nonnullis ERASMI et GALLASSII editt.
 legitur. Editio princ. habet odorationem.
 Consensit praeter plurimos Codd. MSS.
 Tertullianus, cuius verba haec sunt:
 iteratur (ita SEM. relinquatur interim Ri-
 GALT.) odor incorruptibilitatis etc.

1. extensum] ostensum

6 immortalitatis

elapsam:]

7 semel opam

12 reliquisset

potuisset

13 conc] coherelatur

14 cohercentem . ueruant

laoth

15 laoth

16 fuerit *

et ¹per Crucem extensum sua virtute formasse ²formam, quae esset secundum substantiam tantum, sed non secundum agnitionem; et haec operatum ³recurrere, subtrahentem suam virtutem, et reliquisse illam: uti sentiens ⁴passionem, quae erga illam esset, per separationem Pleromatis, concupiscat eorum, quae meliora essent, habens aliquam ⁵odorationem immortalitatis relictam in semetipsa a Christo et Spiritu sancto. Quapropter et ipsam duobus nominibus ⁶vocari Sophiam paternaliter (pater enim eius Sophia vocatur) * *Grab. 20.* et Spiritum sanctum ab eo, ⁶qui est erga Christum Spiritus. † For- † *Mass. 19.* matam autem eam et sensatam factam, statim autem evacuatam ab eo, qui invisibiliter cum ea erat, Verbo, hoc est Christo, inquisitionem ⁷egressam eius luminis, quod se dereliquisset, et non potuisse apprehendere illud, quoniam ⁸coërcebatur ab Horo. ⁹Et sic Horon coërcentem eam, ne ¹⁰anterius irrueret, dixisse ¹¹Iao: unde et Iao nomen factum dicunt. ¹²Quum non posset pertransire Horon, quoniam ¹³complexa fuerat passionem, et sola fuisset derelicta foris, ¹⁴omni parti passionis succubuisse multifariae et variae existentis: et passam eam tristitiam quidem, quoniam non apprehendit;

Christus est praeditus. Formatam autem eam ac mentis compotem effectam, moxque Sermone eo, qui invisibiliter cum ipsa erat, hoc est, Christo, spoliata et orbatam, ad investigandum illud lumen, quod eam deseruerat, sese contulisse; verum obtituisse Horon, quominus id consequi posset. Atque hic Horon coërcentem eam, ne ulterius progrediretur, Iao clamasse: hincque vocem hanc Iao originem duxisse tradunt. Quum vero ob eam, cui implicita erat, passionem Horon praetergredi nequivisset, solaque foris relictæ esset, omni perturbationis generi succubuisse: multiplex enim haec passio erat ac compluribus partibus constabat. Nam et moerore

6. qui est erga Christum] i. e., inquit Mass., qui est cum Christo.

7. egressam] ERASM. edit. Basil. a. 1526 et Codd. MERC. II. et Voss. egressa.

8. coërcebatur] Cod. Voss. cohaerebatur.

9. Et sic] Procul dubio Interpres pro sic scripsit sic iuxta graecum ἔνταυθα, id quod GRABIUS coniecit.

10. anterieus] ERASM. GALL. et Codd. MERC. adversarius, quod FEUARD. primus emendavit. LUNIUS legi voluit adversum se.

11. Iao] Ita legendum esse, probant Tertullianus, Theodoretus et Epiphanius. Nomen Iao, derivandum ab hebraico יָאוֹ, varie scriptum est in Codd. latinis: VET. PASS. et Voss. Ioth; ARUND. et CLAROM. Ioth; MERC. I. Ioth et Ia-

toth; MERC. II. Iam Ioth; ERASM. et GALL. Iaioth.

12. Quum non posset] In posterioribus ERASM. editionibus ante quum legitur et, in nullo Codicum comprensus ideoque a MASSURTO in notis, neque vero in textu expunctum. Bene vero in graeco legitur ἔξ, particulam adversativam exigente sententiarum nexu.

13. complexa fuerat passionem] LUNIUS legi vult passioni.

14. omni parti passionis — existentis] Ita FEUARDENTIUS locum restituit ex VET. Cod., cui consentiunt Voss. et MERC. II., nisi quod posterior pro passionis habet passioni. In ERASM. et GALL. editi, locus ita legitur: omni parte passioni succubuisse multifariae et variae existentis. Sed in edit. princ. iam exstat existentis.

ἡ μὴ καθάπερ αὐτὴν τὸ φῶς, οὕτω καὶ τὸ ζῆν ἐπιλήπη, ἡ ἀπορίαν τε ἐπὶ τούτοις· ἐν ἀγνοίᾳ δὲ τὰ πάντα. Καὶ οὐ καθάπερ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἡ πρώτη Σοφία καὶ Αἰὼν ἐτεροίωσιν ἐν τοῖς πάθεσιν· εἶχεν, ἀλλὰ ἐναντιότητα. Ἐπισυμβεβηκέναι δ' αὐτῇ καὶ ἑτέραν διάθεσιν, τὴν τῆς ἐπιστροφῆς ἐπὶ τὸν ζωοποιήσαντα.

2. Ταύτην σύστασιν καὶ οὐσίαν τῆς ὕλης γεγενῆσθαι *λέγουσιν, ἐξ ἧς ὅδε ὁ κόσμος συνέστηκεν. Ἐκ μὲν γὰρ τῆς ἐπιστροφῆς τὴν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Δημιουργοῦ πᾶσαν ψυχὴν τὴν γένεσιν εἰληφέναι, ἐκ δὲ τοῦ φόβου καὶ τῆς λύπης τὰ λοιπὰ τὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι. Ἀπὸ γὰρ τῶν σαρκῶν αὐτῆς γεγονέναι πᾶσαν ἐνυγρον οὐσίαν· ἀπὸ δὲ τοῦ γέλωτος τὴν φωτεινὴν· ἀπὸ τῆς λύπης καὶ τῆς ἐκπλήξεως τὰ σωματικὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα. Ποτὲ μὲν γὰρ ἔκλειε καὶ ἐλυπεῖτο, ὡς λέγουσι, διὰ τὸ καταλελειφθαι μόνην ἐν τῷ σκότει καὶ τῷ κενώματι· ποτὲ δὲ εἰς ἔννοιαν ἤκουσα τοῦ καταλιπόντος αὐτὴν φωτός, διεχέϊτο καὶ ἐγέλα· Ποτὲ δ' αὖ πάλιν ἐφοβεῖτο· ἄλλοτε δὲ διηπόρει καὶ ἐξίστατο.

affectam fuisse, quod minime comprehendisset, et metu, ne quemadmodum eam lux, ita etiam vita deficeret; ob eas res autem animi anxietate; et haec omnia perpressam esse in ignorantia versantem. Neque vero eam, quemadmodum ipsius matrem primam Sophiam et Aeonem, varietatem in turbidis illis animi motibus, sed repugnantiam habuisse. Accidisse autem ei alterum quoque passionis genus, nimirum conversionem ad eum, qui huic coagmentationi vitam impertiverat.

2. Inde materiae congeriem et essentiam, ex qua hic mundus

a. μὴ καθάπερ αὐτὴν] Edit. princ. Cod. VRATISLAV. et GALLAS. αὐτῇ, nec ita male: Sophia enim regnum spirituale, in quo inclusum cogitabatur quidquid ad divinum lumen pertinebat, deseruerat.

b. ἀπορίαν τε] Int. δέ.

c. ἐν ἀγνοίᾳ δὲ τὰ πάντα. Καὶ οὐ καθάπερ] Cod. VRATISLAV. ἐν ἀνοίᾳ. BILLIUS ex vetere Interprete legendum censet: ἀγνοοῦσα δὲ τὰ πάντα, οὐ καθάπερ. Etenim verisimile est quod GRABIO dicit, virum doctum deceptum esse lectione falsa et MSS. auctoritate non satis probata, quam receperant ERASMUS et GALLASIUS. Videsis notata ad textum latinum. Atque cum MASSURTO GRABIO adstipulor, qui ἐν ἀγνοίᾳ δὲ τὰ πάντα refert ad praecedentia, tristitiam, timorem et consternationem. Tum sensus hic erit: omnes illas passiones Enthymeseos in ignorantia, seu cum ignorantia coniunctas fuisse. Quod Irenaeus ipse cap. IV, § 4 sub fin. ita explicat:

καὶ τὴν ἄγνοιαν τοῖς πάθεσιν ἐγκυφθαι διδάσκουσι.

d. καὶ Αἰὼν] Καὶ non agnoscit Int.

e. πᾶσαν ψυχὴν] BILLIUS et PETAV. ante πᾶσαν intradunt καὶ, neque ulla auctoritate agnitum neque sensus causa necessarium. MASSURTUS enim bene observavit, verba πᾶσαν ψυχὴν referenda esse ad mundum et Demiurgum, ita ut dicant Valentiniiani, a conversione omnem mundi et Demiurgi animam genesin accepisse.

f. διεχέϊτο] In MASSURTI edit. Venetiana falsissime legitur διηχέϊτο.

1. ne quemadmodum — consternationem autem] Decem haec verba desiderantur in edit. ERASMI et GALLASII, nec non in Codd. ARUND. et MERC. I. II. IUNII quae desunt ita supplet: timorem vero, ne quemadmodum ipsa (legit αὐτῇ) lucem, sic vita ipsam desereret; dubitatio autem super h. FEUARDENTIIUS ex VET. Cod., quocum Voss. MS. consentit, decem, quae deerant, voces adiecit. Voss. MS. pro eam lumen habet illam lumen. In

1 eum] illam

5 affectionem

8 demergit

14 dord.] relinquerat

timorem autem, ¹ne quemadmodum eam lumen, sic et vita relinqueret; consternationem autem ²super haec: ³ignorantia autem omnia. Et non, quemadmodum mater eius prima Sophia Aeon, demutationem in passionibus habuit, sed contrarietatem. Super haec autem evenisse ei et alteram affectionem ⁴conversionis ad eum, qui ⁵vivificavit.

2. Eam ⁶collectionem ^{*}et substantiam fuisse materiae dicunt, ^{*} *Grab. 21.* ex qua ⁷hic mundus constat. De conversione enim ⁸mundi et Demiurgi omnem animam/genesin accepisse, de timore autem et tristitia reliqua initium habuisse. A lacrimis enim eius factam universam humidam substantiam: a risu autem lucidam; a tristitia autem et pavore [†]corporalia mundi elementa. Aliquando enim plorabat [†] *Mass. 20.* et tristis erat, quomodo dicunt, quod derelicta sola, esset in tenebris et in vacuo: aliquando autem in cogitationem veniens eius, quod dereliquerat eam lumen, ⁹diffundebatur et ridebat: aliquando autem ¹⁰rursus et timebat: aliquando ¹¹consternabatur et ecstasin patiebatur.

conflatus est, ortam esse tradunt. Ex conversione enim omnem mundi et Demiurgi animam ortum accepisse; ex metu autem ac moerore reliqua initium habuisse. Etenim ex ipsius lacrimis liquidam omnem essentiam exstitisse, ex risu autem lucem, ex moerore denique et stupore corporea mundi elementa. Nonnunquam enim flebat et in moerore versabatur, ut ipsi aiunt, ob id nempe quod sola in tenebris et vacuo relictam esset; nonnunquam autem humen illud, quod eam deseruerat, secum ipsa considerans laetitia diffundebatur ac ridebat. Interdum rursus metuebat, interdum item perplexo et anxio animo erat, atque etiam mentis errore afficiebatur.

TERTULLIANO legitur: *ne sicut luce, ita et vita orbaretur.*

2. *super haec*] Ita ARUND. VOSS. et MERC. II.; in edit. ERASM. GALL. et FEUARD. *super hoc.*

3. *ignorantia autem omnia. Et non*] Sic CLAROM. OTTOB. ARUND. VOSS. et MERC. II. Sed addendum puto ex graeco in sute ignorantia. In posterioribus ERASMI, deinde in GALLAS. et FEUARD. edit. sine ulla, quod equidem scio, auctoritate Codd. legitur: *ignorans autem omnia*, non cell. Quod miror, quum edit. ERASM. Basileensis a. 1526 iam habeat meliorem lectionem.

4. *conversionis*] In edit. ERASM. et GALL. legitur *conversationis*. FEUARD. ex VET. Cod. et Tertulliano emendavit *conversionis*, quod reperitur etiam in ARUND. VOSS. et MERC. II.

5. *vivificavit*] Subintellige ipsam, nempe Enthyemesia, sive matrem Achamoth. Tertullianus c. 14 habet: *a quo vivificata*

fuera. MERC. I. pro *vivificavit* habet *iustificat*. GRABUS.

6. *collectionem*] Sub *collectione* seu *συστάσει* congeriem passionum intelligendam puto, quibus oppressa Enthyemesia narratur, *tristitia* scilicet, *timor*, *consternatio*, *versio* ad eum, qui vitam ipsi donavit. Constat enim, secundum Valentinianorum placita ex illa congerie mundi substantiam ortum cepisse, uti infra Irenaeus explicat.

7. *hic mundus constat*] Cod. Voss. *hic mundus stat.*

8. *mundi et Demiurgi omnem animam*] Graecorum verborum constructionem vertendo retinuit Interpres. Ita lege: *omnem mundi et Demiurgi animam*. Demiurgus enim ex Valentinianis ipse *ψυχικός* nec non regni *ψυχικῶν* summus arbiter cogitabatur. Illustrantur haec iis, quae Tertullianus disputat c. 15: *ex hac* (conversione) *omnis anima huius mundi dicitur constituisse, etiam ipsius Demiurgi.*

3. Καὶ τί γάρ; Τραγωδία πολλή λοιπὸν ἦν ἐνθάδε καὶ φαντασία ἐνὸς ἐκάστου αὐτῶν, ἄλλως καὶ ἄλλως σοβαρῶς ἐκδιηγούμενον, ἐκ ποταποῦ πάθους, ἐκ ποίου στοιχείου ἢ οὐσίας τὴν γένεσιν εἴληφεν· ἃ καὶ εἰκότως δοκοῦσί μοι μὴ ἅπαντας θέλειν ἐν φανερῷ διδάσκειν, *ἀλλ' ἢ μόνους ἐκείνους τοὺς καὶ μεγάλους μισθοὺς ὑπὲρ τηλικούτων μυστηρίων τελεῖν δυναμένους. Οὐκέτι γὰρ ταῦτα ὅμοια ἐκείνοις, περὶ ὧν ὁ Κύριος ἡμῶν εἶρηκε, δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε· ἀλλὰ ἀνακεχωρηκότα καὶ τερατώδη καὶ βαθέα μυστήρια μετὰ πολλοῦ καμάτου περιγινόμενα τοῖς φιλοψευδέσι. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἐκδαπανήσειε πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, ἵνα μάθῃ, ὅτι ἀπὸ τῶν δακρῶν τῆς Ἐνδυμήσεως τοῦ πεπονθότος Αἰῶνος θάλασσαι ¹καὶ πηγαὶ καὶ ποταμοὶ καὶ πᾶσα ἔνυδρος οὐσία τὴν γένεσιν εἴληφεν, ἐκ δὲ τοῦ γέλωτος αὐτῆς τὸ φῶς, καὶ ἐκ τῆς ἐκπλήξεως καὶ τῆς ἀμηχανίας τὰ σωματικὰ τοῦ κόσμου στοιχεῖα;

4. Βούλομαι δὲ καὶ αὐτὸς συνεισενεγκεῖν τι τῇ καρποφορίᾳ αὐτῶν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁρῶ τὰ μὲν γλυκέα ὕδατα ὄντα, οἷον πηγὰς *καὶ ποταμοὺς καὶ ὄμβρους καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ δὲ ἐπὶ ταῖς θαλάσσαις ἄλμυρά· ἐπινοῶ μὴ πάντα ἀπὸ τῶν δακρῶν αὐτῆς προβεβλήσθαι, διότι τὸ δάκρυον ἄλμυρον τῇ ποιότητι ὑπάρχει. Φανερόν οὖν, ὅτι τὰ ἄλμυρά ὕδατα ταῦτά ἐστι τὰ ἀπὸ τῶν δα-

3. Quid igitur? Hic iam non levis tragoedia et imaginatio existit, singulis nimirum eorum alio atque alio modo, quoniam ex affectu et ex cuiusmodi elemento orta sit, non sine fastu et arrogantia exponentibus. Quae etiam ipsi non abs re mihi videntur nolle omnibus palam tradere, verum iis solis, qui ingentem pro talibus mysteriis mercedem pendere queant. Nec enim iam haec ad ea accedunt, de quibus Dominus noster dixit: *Gratis accepistis, gratis date*: sed semota sunt ac prodigiosa et profunda mysteria, quaeque non sine magno labore ab hominibus mentiendi studiosis comperantur. Equis enim facultates omnes suas non expendat, ut di

9. diffundebatur] Id est, inquit GRABU, persudabatur laetitia.

10. rursus et timebat] Et ex Cod. Voss. textui inserui, quod postulatur graecis voculis αὐ πάλιν.

11. consternabatur] Sic quidem cum plurimis Codd. editio princeps. Sed ERASMI ed. a. 1528 habet consternebatur, quod legitur et in Cod. MERC. 1.

a. ἀλλ' ἢ μόνους ἐκείνους] Ed. princ. ἀλλ' et. In Cod. REC. deest ἐκείνους.

b. καὶ πηγαί] Desunt haec in edit. princ. et Cod. VRATISLAV.

1. Et quid enim? Editi. omnes habent et quidem enim: sed quum in graeco

legatur καὶ τί γάρ; atque in Cod. Voss. scriptum reperim et quid enim, haec mulumque voci quid librarii errore additum esse putarim, haud dubitari meliorem lectionem recipere.

2. graviter] Σοβαρῶς, arroganter, cum fastu.

3. in manifesto docere] Ita ARUND. et Voss., alii manifesto, uti MERC. 1. et II., alii manifeste. MERC. II. pro docere habet dicere.

4. dicunt] Hoc ab Interprete additum esse patet. Iunius pro dicunt legi vult haec sunt, itaque recte.

5. separata] Separata i. e., inquit GRABU, semota a vulgari hominum notitia.

3^a quæla

10 quæ] qui

11 amidi

13 elimenta

17 adinuens. Non

17 saloe

18 manifestum] + est

hæc] hæc

19 agoniam. innotandiam

3. ¹Et quid enim? Tragoedia multa est iam hic et phantasia uniuscuiusque illorum, aliter et aliter ²graviter exponentis, ex quali passione et ex quali elemento substantia generationem accepit. Quae etiam convenienter videntur mihi non omnes velle ³in manifestò docere, sed solos illos, qui etiam grandes mercedes pro talibus mysteriis praestare possunt. Non enim iam ⁴dicunt similia illis, de quibus Dominus noster dixit: *Gratis accepistis, gratis date*: sed ⁵separata et portentosa et alta mysteria cum magno labore exquisita fallacibus. Quis enim non eroget omnia, quae sunt eius; uti discat, quoniam a lacrimis Enthymeseos, ⁶quae est ex passione Aeonis, maria et fontes et flumina et universa humida materia generationem acceperunt; de risu autem eius lumen, de pavore autem et ⁷inconstabilitate corporalia mundi elementa? Math. X. 8.

4. Volo autem aliquid et ego conferre fructificationi eorum. Quoniam enim video ⁸dulces quidem quasdam aquas, ⁹ut fontes ^{*}et ^{*}Grab. 22. flumina et imbres ¹⁰et talia; quae autem sunt in mari salsas: adinvenio non omnia a lacrimis eius emissa, quoniam lacrimae salssae sunt qualitate. ¹¹Manifestum igitur, quoniam salsae aquae hae sunt a lacrimis. Opinor autem, eam in agonia et in ¹²inconstantia

scat quemadmodum ex lacrimis Enthymesis, calamitosi illius Aeonis, maria et flumina, atque omnis aquarum substantia ortum acceperit: ex ipsius autem risu lux, ex stupore et anxietate corporea mundi elementa?

4. Enimvero gestit animus ad eorum fructificationem aliquid etiam conferre. Quoniam enim aquas partim dulces, ut fontes et fluvios et imbres, ceteraque id generis, partim salsas, ut in mari, esse perspicio; ita mecum reputo, non omnes eas ex ipsius lacrimis promanasse, quandoquidem lacrima qualitate sua salsa est. Perspicuum est itaque salsas aquas eas esse, quae ex lacrimis ortae sunt.

GALLASII recte veritas abstracta. Apud Herodian. 1, 12 memoratur τόπος ἀναξερωνος, apud Dion. Halic. ἔφημα ἀναξερωνος.

6. quae est ex passione Aeonis] Editores praeter MASSUETUM non habent est, quod legitur in CLAROM. et VOSS. Enthymesis progressa erat ex passio Aeonis, i. e. ex Sophia. Edit. ERASM. a. 1526 et Codd. MZNC. II. et VOSS. pro quae habent qui; atque IUNIVS qui ex passione Aeonis legendum esse coniecit, fortasse qui adverbii sensu sumens.

7. inconstabilitate] Ex graeco ἀμνηστίας, consilii inopia, animi perturbatione.

8. dulces quidem] In MZNC. II. deest quidem.

9. ut fontes] Ita quidem recte iam ERASMI edit. a. 1526; in posterioribus eiusdem, nec non in edit. GALLASII et FEUARD. pro ut male legitur et. Ut est in Codd. ARUND. VOSS. MZNC. II. CLAROM. et PASS.

10. et talia] Ita VOSS. Codd. et IUNIVS ex graeco. Al. alia.

11. manifestum] Est cum GRABIO expunxi, quia neque in Cod. VOSS. neque in textu graeco comparet.

12. inconstantia] Supra vertit Interpret vocem ἀμνηστία, inconstabilitas.

κρύων. Εἰκὸς δέ, αὐτὴν ἑν ἀγωνίᾳ πολλῇ καὶ ἀμηχανίᾳ γε-
γονῆσαν καὶ ἰδρωκέναι. Ἐντεῦθεν δὲ, [†]κατὰ τὴν ὑπόθεσιν αὐ-
τῶν, ὑπολαμβάνειν δεῖ, πηγὰς καὶ ποταμοὺς καὶ εἴ τινα ἄλλα
γλυκέα ὕδατα ὑπάρχει ὅτι τὴν γένεσιν μὴ ἐσχηκέναι ἀπὸ τῶν θα-
κρύων αὐτῆς. Ἀπίθανον γάρ, μῖς ποιότητος οὐσης τῶν θακρύων,
τὰ μὲν ἀλμυρά, τὰ δὲ γλυκέα ὕδατα ἐξ αὐτῶν προελθεῖν. Τοῦτο
δὲ πιθανώτερον, τὰ μὲν εἶναι ἀπὸ τῶν θακρύων, τὰ δὲ ἀπὸ
τῶν ἰδρώτων. Ἐπειδὴ καὶ θερμὰ καὶ ὀσμυρὰ τινὰ ὕδατα ἐστὶν
ἐν τῇ κόσμῳ, νοεῖν ὀφείλεις, τί ποιήσασα καὶ ἐκ ποίου μορίου προ-
ήκατο ταῦτα. Ἀρμόζουσι γὰρ τοιοῦτοι καρποὶ τῇ ὑποθέσει αὐτῶν.

5. Διοδεύσασαν οὖν πᾶν πάθος τὴν Μητέρα αὐτῶν καὶ μόγις
ὑπερκύψασαν, ἐπὶ ἰκεσίαν τραπήναι τοῦ καταλιπόντος αὐτὴν φωτός,
τουτέστι τοῦ Χριστοῦ, λέγουσιν· ὅς ἀνελθὼν μὲν εἰς τὸ Πλήρωμα
αὐτὸς μὲν, εἰκὸς ὅτι ὤκησεν ἐκ δευτέρου κατελθεῖν, τὸν Παρά-
κλητον δὲ ἐξέπεμψεν αὐτὴν, τουτέστι τὸν Σωτῆρα, ἐνδόντος αὐτῇ
πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ Πατρὸς καὶ πᾶν ὑπ' ἐξουσίαν παραδόντος,
καὶ τῶν Αἰώνων δεόμενος, ὅπως ἐν αὐτῇ τὰ πάντα *κτισθῇ,

At vero credibile est eam in magna anxietate atque consilii inopia
constitutam sudorem etiam emisisse. Atque hinc iuxta ipsorum
figmentum existimare par est fontes et amnes, et si quae aliae aquae
dulces sunt, ab ipsius sudoribus originem habuisse. Neque enim
probabile est, quum una eademque qualitate lacrimae praeditae sint,
ex ipsis tamen partim dulces, partim salsas aquas prodiisse. Illud
autem ad similitudinem veri propius accedit, eas partim ex lacrimis,
partim ex sudoribus fluxisse. Quoniam autem in mundo et calidae

a. ἐν ἀγωνίᾳ πολλῇ] Vocem πολλῇ cum Interprete post ἀμηχανίᾳ legerim.

b. κατὰ τὴν ὑπόθεσιν] Τὴν deest in Cod. VRATISLAVIENSIS.

c. τὴν γένεσιν μὴ ἐσχηκέναι ἀπὸ τῶν θακρύων αὐτῆς] GALL. et FEUARDENTIVS habent ἀπὸ τῶν αὐτῆς: vox θακρύων enim deest tum in editione principe Eriphanii tum in Codd. Rec. et VRATISL.; neque me nescire infolior, qua auctoritate critica motus PETAVIVS istam vocem textui inseruerit. Sed graeca ex versione latina cum BILLIO et IUNIO ita restituenda esse arbitror: γένεσιν ἐσχηκέναι ἀπὸ τῶν ἰδρώτων αὐτῆς. Haec Interpretis lectio melius quadrat in totum sententiarum nexum, quamvis GRABIO concedam, graeca qualia leguntur in PETAVII editione perfectum sensum fundere. Atque Interpretem recte legisse apparet ex loco, quem allegat MASSVETVS ex Nili Ascetae Lib. I. ep. 234. (Ed. LEO AL-
LATIVS) ad Carpionem Valentinianum. Car-

prio enim a catholico homine rogatus, num
equae dulces et salsae et lacrimis Achamo-
thae profuissent, quum responsionem mo-
raretur, a Nilo eodem fere modo, quo hic ab
Iren., Valentinianorum placita in risum sunt
versa. Ἐχρῆν, αἰ, ait Nilus, ἀπαντῆσαι
λέγοντα, ὅτι τὰ μὲν πικρά τῆς ἀνυ-
παρκτοῦ Ἀχαμῶδ θάκρυα τὰς ἀλμυ-
ρὰς θαλάσσας ὑπέστησεν, ὡς ἐξ ὀδυ-
νης καὶ ὀσμυρῆς ἰκανοῦ προχυθέντα.
Ὁ δὲ ἰδρῶς τῆς ταλαιπώρου γυναικὸς
πηγὰς ἐξηρεῦετο καὶ ποταμοὺς καὶ
φρέατα, ἴμνας τε καὶ τὰ ἐξῆς γλυ-
κέα· ταῦτα πρὸς τὸν σὸν λῆρον γε-
λοιωδῶς λέγομεν.

d. Ἐπειδὴ καὶ] BILLIVS cum Interprete
legendum monet ἐπεὶ δὲ καί.

e. κατελθεῖν] Theodoretus Fabb. haer.
I. I, 7. edit. Schulzianae p. 299: τὸν δὲ
(Χριστόν) αἰ, δέξασθαι μὲν τὴν ἐκ-
τεῖαν, μὴ μετελθεῖν δέ, ἀλλὰ
πέμψαι τὸν Ἰησοῦν. Ex sententia
BILLII Theodoretus ex Irenaeo corrigen-

2 sic

5 eis

7 collide . austere

tr. sunt quaedam

11 conversa

12 cum] ~~est~~ ^{est} ~~est~~ ^{est}

Christi . dicunt

15 patris

16 acerb] + autem

ut

grandi constitutam et sudasse. Unde etiam secundum argumentationem † ipsorum suspicari oportet, fontes et flumina, et si quae sunt † *Mass. 21.* aliae aquae dulces, generationem habuisse a sudoribus eius. Non est enim suadibile, quum sint unius qualitatis lacrimae, alteras quidem salsas, alteras dulces aquas ex iis exisse. Hoc autem magis suadibile, alteras quidem esse a lacrimis, alteras vero a sudoribus. Quoniam autem et calidae et austerae quaedam sunt aquae in mundo, ¹intelligere debes, quid faciens et ex quo membro emisit has. | Apti ⁶² sunt enim ²huiusmodi fructus argumento ipsorum.

5. Quum igitur peragrasset omnem passionem mater ipsorum et ³vix quum elata esset, ad obsecrationem conversa est eius luminis, quod dereliquerat eam, hoc est Christi, dicant; qui regressus in Pleroma, ipse quidem, ut datur intelligi, pigritatus est secundo descendere; Paracletum autem misit ad eam, hoc est Salvatorem, praestante ei virtutem omnem ⁴Patre et omnia sub potestate tradente: et ⁵Aeonibus similiter, uti in eo omnia ^{*}conderentur, visibi- ^{* Grab. 23. Coloss. I. 16.}

quaedam et acres aquae sunt, tuum est cogitare, quonam modo et quam ex parte eas emisit. Tales enim fructus eorum commentis conveniunt.

5. Quum ergo mater eorum per omne perturbationum genus grassata esset ac tandem aliquando ex iis emersisset, aiunt eam ad lumen illud, a quo deserta fuerat, hoc est ad Christum rogandum et obsecrandum sese convertisse. Hunc porro, quum ad Pleroma iam reversus esset, atque, uti probabile est, rursus descendere pigeret, Paracletum, hoc est Salvatorem, ad eam emisisse, Patre ei potentiam omnem concedente omnemque adeo Aeonum potestatem ei tradente, ut in ipso omnia conderentur, tam quae in adspe-

das atque pro μετελθεῖν legendum est μετελθεῖν.

[1. αὐτῇ] Αὐτῇ, vel πρὸς αὐτῇ legatur cum BILLIO.

[2. καὶ τῶν Αἰώνων δεόμενος] BILLIUS et PETAVIUS observarunt, cum interprete legendum esse: καὶ τῶν Αἰώνων δὲ ὁμοίως hoc sensu: Aeonēs una cum Patre Salvatori omnem potentiam concessisse. Verum enim vero Tertullianus, inquit GRABIVS, haec verba ita accepit, quasi Iesu Paracleta, suprema potestas omnium, etiam Aeonum, non autem ab Aeonibus data fuerit; unde cap. 16 reddidit: largito ei Patre universorum Aeonum summam potestatem, subiiciendis eis (ei MASSUETUS legi vult) omnibus, ut in ipso cett.

1. intelligere debes] Ita in Codd. CLA-

ROM. PASS. VOSS. VET. atque secundum illos GRABIVS, MASSUETUS et FEUARD. in margine. ERASM. et GALLASIVS debemus, quod legitur in duobus MERCERI MSS. Observandum enim, Irenaeum hic alloqui eum, cui opus suum sacrum esse voluit. 2. huiusmodi] Ita scripsi cum MS. VOSS.

3. vix quum elata esset] IUNIUS vixdum legi vult. God. VOSS. vix cumulata esset. PETAVIUS vertit: aegre tandem emersa.

4. Patre] Ita bene restituerunt FEUARDENTIUS et IUNIUS pro patris, uti est in ERASMI et GALLASII edit. Patre legitur in CLAOM., patris vero in duobus MERCERI Codd., VOSS. ARUND. et OTTOBON.

5. Aeonibus] Autem, quod addunt omnes edit., quum sit supervacaneum et desit in VOSS. expunxi.

τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, θρόνοι, ^a θεότητες, κυριότητες. Ἐκπέμπεται δὲ πρὸς αὐτὴν μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν αὐτοῦ τῶν ἀγγέλων. Τὴν δὲ Ἀχαμῶθ ἐντραπεῖσαν αὐτὸν λέγουσι πρῶτον μὲν κάλυμμα ἐπιθέσθαι δι' αἰδῶ, μετέπειτα δὲ ἰδοῦσαν αὐτὸν σὺν ὅλῃ τῇ καρποφορίᾳ [†] αὐτοῦ προσδραμεῖν αὐτῷ, δύναμιν λαβοῦσαν ἐκ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Κάκεινον μορφῶσαι αὐτὴν μόρφωσιν τὴν κατὰ γνῶσιν καὶ ἴασιν τῶν παθῶν ποιήσασθαι αὐτῆς. Χωρίσαντα δ' αὐτὰ αὐτῆς, μὴ ἀμελήσαντα δὲ αὐτῶν· (οὐ γὰρ ἦν δυνατὰ ἀφανισθῆναι, ὥς τὰ τῆς προτέρως, διὰ τὸ ἐκτικὰ ἦδη καὶ δυνατὰ εἶναι) ἀλλ' ἀποκρίναντα ^b χωρήσει τοῦ συγγέαι καὶ πῆξαι, καὶ ἐξ ἀσωμάτου πάθους εἰς ^c ἀσώματον τὴν ὕλην μεταβαλεῖν αὐτά· εἰθ' οὕτως.

cum cadunt, quam quae oculorum obtutum fugiunt, hoc est throni, deitates, dominationes. Quum mitteretur ad eam, comites etiam ei adiuncti erant angeli, ipsius coaetanei. At vero Achamoth, quemadmodum ipsi narant, eum reverita; primo quidem velum prae pudore sibi obduxit, posteaquam autem ipsum cum omnibus suis dotibus conspicata est, viribus ex ipsius praesentia collectis, ad eum

a. θεότητες] Hanc vocem de snis addidisse Valentinianos apostoli dicto patet, ut explicari posset de Demiurgo cum agmine archangelorum et angelorum. Theodoretus, ut verbum θεότητες a Valentinianis intrusum esse innuat, ei adiiicit ὡς αὐτοὶ λέγουσιν.

b. χωρήσει τοῦ συγγέαι] Monente BILLIO cum Interprete legendum χωρὶς συγγέαι. Emendationem BILLII confirmat Tertullianus, qui c. 16 ita scribit: *massaliter solidata defecit seorsum*. GALLIUS non simpliciter χωρὶς, sed χωρὶς αὐτῆς legi vult.

c. ἀσώματον τὴν ὕλην] Sic Codd. Epiphani; consentiunt optimi Irenaei Codd. V. quae observavi ad veterem versionem. Temere igitur coniecit BILLIUS, pro ἀσώματον legendum esse ἐνσώματον. Frustra provocat ad Interpretem. Tertullianum autem a parto BILLII stare ex eius verbis apparet: in *materiae corporalem paraturam*. Lectionem a nobis receptam confirmat sententiarum nexus, confirmantque quae Irenaeus cap. seq. § 2 narrat: Demiurgum separatis duabus illis essentiis ante confusus (δύο οὐσίας συγχυμένως) atque ex incorporeis in corporeas immutatis tam res caelestes quam terrestres condidisse (ἐξ ἀσωμάτων σωματοποιήσαντα). Consentiit praeterea Tractatus ad cognoscendas Valentinianorum res prefecto gravissimus, quem ad calcem operum

Clementis Alexandrini legimus, ista nimirum Excerpta ex scriptis Theodoti et doctrina, quae orientalis vocatur. Uti in plurimis, quae refert Irenaeus de gnosi valentiniana, sic hoc in loco Excerpta mire cum narratione Irenaeana consentiant. Pag. 980 § 46 editionis Potterianae operum Clementis Al. haec leguntur: πρῶτον οὖν ἐξ ἀσωμάτου πάθους καὶ συμβεβηκότος εἰς ἀσώματον ἐπὶ (deleatur haec vox ex sententia GRABII et MASSUETI) τὴν ὕλην αὐτὰ μετήρτησεν καὶ μετέβαλεν. GRABIIUS allegat Diogenem Laërtium, qui ex sententia Platonis ait (lib. III, pag. 86): εἶναι δὲ τὴν ὕλην ἀσχηματιστον καὶ ἀπειρον, ἐξ ἧς γίνεσθαι τὰ συσχευματα, materiam figurarum experientiae atque immensam fuisse, ex ea vero facta esse concreta sive composita corpora. MASSUETUS insuper probavit, hanc doctrinam de ἀσώματῳ ὕλῃ a Valentinianis haustam esse e philosophia platonica. Adi Apparatum nostrum. Illustrant hunc locum paullo obscuriorem ea, quae disputavit BAUHAUS libro suo *die christl. Gnosis* p. 134: *Er (scil. Salvator) gab ihr nun die Gestalt des Bewusstseins, und heilte sie von ihrem Leiden, nur konnte er sie nicht ganz von ihr trennen und hinwegnehmen, wie bei der obern Sophia geschehen war, weil sie bei ihr zu tiefe Wurzeln gefasst hatten. Doch erfolgte auch bei ihr eine Aussonderung: das unkörperliche Leiden ging in*

2 coetern] quoteternis
acemoth

3 dicunt. purno
Cooperatione
imposuise

5 aducurruse

9 prioris*, -es minus
necunior.

lia et invisibilia, throni, divinitates, dominationes. ¹Mittitur autem ad eam cum coaetaneis suis angelis. Hanc autem Achamoth ²revertit eum, dicunt primo quidem cooperationem ³imposuisse propter reverentiam: deinde autem quum vidisset eum cum universa [†]fructificatione sua, accurrisse ei, virtute accepta de visu eius. Et [†]Mass. 22. illum formasse eam, formationem quae est secundum agnitionem, et curationem passionum fecisse eius, separantem eas ab ea, et non ⁴eum neglexisse; (nec enim erat possibile eas exterminari, quemadmodum ⁵prioris, ⁶eo quod iam habilia et possibilia essent) sed ⁷segregantem separatim commiscuisse et coagulasse et de incorporali passione ⁸in incorporalem materiam transtulisse eas; et sic

accurrit. Ac tum ille scientiae formam ei indidit, eamque perturbationibus liberavit. Nec tamen has ab ea ita secrevit ac depulit, ut curam omnem earum abiiceret; (neque enim perturbationes deleri poterant, quemadmodum prioris Sophiae affectiones, quod radices iam egissent ac robur contraxissent) verum secretas eas confudit et condensavit, atque ex incorporaea affectione in corpoream

eine unkörperliche Materie über. Diese verdichtete sich in Körper, und es entstanden zwei Substanzen, eine böse aus dem Leiden und eine leidensfähige aus der Sehnsucht (Ἐκστροφή). Dies bewirkte die bildende Macht des Soter.

1. mittitur] MERC. 1. mittetur.

2. revertit eum — cooperationem] Ita ex textu graeco legere suadebant FRONTO DCC. et IUNII pro revertit eam — cooperationem, uti habuere ERASMUS et GALLIUS. Emendationem priorem agnoscit COD. PASS., posteriorem ARUND. utramque CLAROM. et VOSS., in quo praeterea legitur cooperatione.

3. imposuisse] Quod addunt ERASMUS GALL. et FEUARD. ei, neque textu graeco neque CODD. CLAROMONT. VOSS. et MERC. II. confirmatur, adversaturque Valentinianorum placitiis. Qui quum, uti ex Tertulliani cap. 16 verbis: *Protinus velamen sibi obtulit ex officio primo venerationis et reverendiae salis liquet*, Achamotham velamen sibi ipsi imposuisse dixerint, hoc loco supplendum videtur sibi.

4. eum neglexisse] FEUARD. et GRABIUS graecum textum potius quam Codicum auctoritatem secuti excudi iussere eas neglexisse. Sed eum comparet in omnibus MSS. et ERASMI et GALLII editionibus. Patet vero, ut cum MASSUETO loquar, sive αὐτὸν, sive αὐτῶν legerit Interpres, subintelligendum esse eas. IUNII locum ita emendat: *separantem autem eas ab*

illa, non etiam eas neglexisse.

5. prioris] Ita CLAROM. ARUND. MERC. I. et II. et editi. ERASM. GALL. et GRAB. secundum textum graecum. Sed in CODD. VET. PASS. et VOSS. legitur priores, quod FEUARDENTIUS (nescio cur?) in textum recepit. Graeca enim τὰ τῆς προτέρας clara et perspicua sunt: passiones matris Σοφίας intelligit, quam τὴν ἄνω seu τὴν προτέραν Σοφίαν dicebant Valentiniani. Achamoth ἡ κατω seu δευτέρα Σοφία nuncupabatur. Recte Tertullianus Ab omnibus, ait, iniuriis passionis expumicat, non eadem negligentia in exterminium discretis, quae acciderat in casibus matris. (cap. 16.)

6. eo quod iam habilia et possibilia essent] GRABIUS observat: si habiles et possibiles (scil. passiones) posuisset, non peccasset contra grammaticam; nec tamen officio boni interpretis defunctus esset, qui sic reddidisset: eo quod iam habitum et robur contraxissent.

7. segregantem separatim] ERASM. et GALL. segregantem separavit. IUNII segregantem quod separavit. FEUARD. procul dubio ex COD. VET. restituit separatim, suffragantibus CODD. ARUND. VOSS. et MERC. II. et, uti videtur, etiam MASSUETIANIS.

8. in incorporalem] Sic GRABIUS et MASSUETUS restituerunt ex textu graeco et CODD. ARUND. et CLAROM., quibus addo MS. VOSS. Coteræ editi, in corporealem.

ἐπιτηδεύωτα καὶ φύσιν *ἐμπεποιγμέναι αὐτοῖς, ὅστε εἰς συγκρίματα καὶ σώματα ἔλθειν, πρὸς τὸ γενέσθαι δύο οὐσίας, τὴν φαύλην ἁτῶν παθῶν, τὴν τε τῆς ἐπιστροφῆς ἐμπαθῆ· καὶ διὰ τοῦτο δυνάμει τὸν Σωτῆρα ὁ δειμιουργηκέναι φάσκουσι. Ὁ τὴν τε Ἀχαμῶθ ἐκτὸς πάθους γενομένην καὶ συλλαβοῦσαν τῇ χαρᾷ τῶν ὁ ἐν αὐτῷ ἡρώτων τὴν θεωρίαν, τουτέστι τῶν ἀγγέλων τῶν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐγκισσῆσασαν αὐτοῖς, κεκυηκέναι καρπούς κατὰ τὴν εἰκόνα διδάσκουσι, κύημα πνευματικὸν καθ' ὁμοίωσιν ὁ γεγονότων τῶν δορυφόρων τοῦ Σωτῆρος.

Κ Ε Φ. ε'.

1. Ἐν τῶν οὖν ἤδη τούτων ὑποκειμένων κατ' αὐτούς, τοῦ μὲν ἐκ τοῦ πάθους, ὃ ἦν ὕλη· τοῦ δὲ ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς, ὃ ἦν τὸ ψυχικόν· τοῦ δὲ ὁ ἀπεκύησε, τουτέστι τὸ πνευματικόν, οὕτως ἐτράπη ἐπὶ τὴν μόρφωσιν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πνευματικόν ἢ μὴ δεδυνῆσθαι αὐτῇ μορφῶσαι, ἐπειδὴ ὁμοούσιον ὑπῆρχεν αὐτῇ.

materiam imputavit; deinde eam illis aptitudinem et naturam attulit, ut in concretiones et corpora venirent, efficerenturque duae essentiae, altera mala, quae ex passionibus exstisset, altera autem passionibus obnoxia, quae ex conversione orta esset. Quae etiam ipsa caussa est, cur Salvatorem potentia fabricasse dicant. Achamoth autem affectu suo liberatam, prae laetitia contemplationem luminum eorum, quae cum ipso erant, hoc est angelorum, quos ipse comites habebat, arripuisse, cumque ipsis congressam, fructus secundum

a. τῶν παθῶν] Interpres ἐκ τῶν παθῶν, itaque recte. Praepositionem ἐκ ante τῆς ἐπιστροφῆς saltem subintelligam vult MASSUETUS.

b. δειμιουργηκέναι] Subintellige τὰ πάντα vel similem vocem. GRABIOS.

c. τὴν τε] Int. τὴν δέ.

d. ἐν αὐτῷ] Int. σὺν αὐτῷ.

e. γεγονότων] Sic MASSUETO observante editio princeps Epiphaniae et Cod. REG., cui assentit Cod. Vratislav. Iure igitur miratus est MASSUETUS, a PETAVIO et GRABIO scriptum esse γεγονότως. Satis patet ex versione legendum esse γεγονός, quod, quum in MSS. non legatur, in textum non recepi.

f. τριῶν οὖν ἤδη] Ἠδη in exemplari interpretis defuisse videtur.

g. μὴ δεδυνῆσθαι αὐτῇ] PETAVIUS et IUNIUS cum interprete legi volunt αὐτῇ.

1. congregationes] BILLIUS συγκρίματα melius vertit concretiones: σύγκριμα enim est corpus compositum.

2. uti ferent] Voss. ut hi ferent.

3. passibile] Ita omnes Codices et edit.

ERASM. et GALL. At FEUARDENTIUS, observante FRONT. DUC., excudi iussit passibilis. Ita quidem legendum esse ex textu graeco cuique patet; neque tamen a me impetrare potui, ut meliorem lectionem contra omnium Codicum auctoritatem cum GRABIO et MASSUETO textui insererem. Docente FRONTONE DUC. Interpres melius vertisset: una quidem mala ex passionibus; altera autem ex conversione passibilis i. e. obnoxia passione. Nec male haec Irenaei reddita sunt a Tertulliano c. 17: ut duplex substantiarum conditio ordinaretur, de vitiis pessima, de conversione passionalis.

4. et propter hoc virtutem] Ita omnes Codd. et ERASMUS et GALL. Pro virtutem legendum esse virtute quisque intelligit ex textu graeco. At iterum vituperandi FEUARDENTIUS, GRABIOS et MASSUETUS, quod moniti a FRONTONE DUC. virtute, quod ne in uno quidem Codice exstat, textui inseruerant.

5. concepissee de gratulatione] FEUARDENTIUS ante de inseruerat, nescio qua ductus aucloritate, et, quod sensum omnino

1. et om. et 1°
2. uti] uti
- 6 [eo] om.
 lumine* - n̄ nan. ne.
 uisione
 id] hoc
- 8 docet
 spiritalium (et 13, 14 - tale)
- 10 subsistent
- 14 non his scriptis*,
 primum ubi 2l. p. 2.

aptabilitatem et naturam fecisse in eis, *ut in ¹congregationes et *Grab. 24. corpora venirent, ²uti fierent duae substantiae, una quidem mala ex passionibus, altera autem conversionis *³passibile: ⁴et propter *passibilis. hoc *virtutem Salvatorem fabricasse dicunt. Hanc autem Acha- *virtute. moth extra passionem factam ⁵concepisse de gratulatione eorum, *quae +cum [eo] sunt, ⁷luminum visionem, id est, angelorum, +Mass. 23. qui erant cum eo, et ⁸delectatam in conceptu eorum peperisse fructus ⁹secundum illius imaginem docent, partum spirituales secundum similitudinem factum satellitum Salvatoris.

C A P. V.

1. Tria igitur haec quum subsistant secundum eos, unum quidem ex passione, quod erat materia, alterum vero de conversione, ¹⁰quod erat animale; alterum vero ¹¹quod enixa est, quod est spirituale, sic conversa est in formationem ipsorum. Sed spiritale quidem non potuisse eam formare, ¹²quoniam eiusdem substantiae 7a

imaginem peperisse docent, partum videlicet spirituales ad similitudinem effectum satellitum Salvatoris.

1. Tribus igitur his ex eorum sententia in ortum productis, uno nimirum ex passione, quod erat materia, altero ex conversione, quod erat animale, tertio, quod ipsa in lucem ediderat, hoc est, spirituali, ad formam ipsis afferendam postea se convertisse. Verum id, quod spirituale erat, haudquaquam ab ipsa formari potuisse, quo-

tarbat. GRABIIUS ideo, fretus Codicibus ARUND. VOSS. MERC. II. et editionibus ERASMI et GALLASII, expunxit illud et. Locum, qui adeo BILLIUM, virum linguae graecae peritissimum, magnopere torsit, Interpretes non satis dilucide reddidit. Optime observat BILLIUS, συλλαβὴν τὴν θεωρεῖν idem valere ac θεωρεῖν, ac MASSURTUS loci sensum feliciter ita adumbrat: Hanc autem Achamoth a perturbatione liberam prae gaudio (ita Tertullianus melius, quam barbarum istud Interpretis de gratulatione) lumina ea, quae cum ipso erant, hoc est angelos, quos ipse comites habebat, contemplatam, seu visu apprehendentem.

6. quae cum [eo] sunt] In edit. ERASMI GALLASII FEUARDENTII et GRABII quaecumque sunt siveque plerique Codices. IUNIUS: quae in eo sunt. Cod. CLAROM. et ARUND. habent quae cum sunt. MASSURTUS igitur vocalem eo incuria scribentum omissam ex graeco restituit.

7. luminum visionem] Codd. CLAROM. PASS. et VOSS. luminum visione.

8. delectatam in conceptu] Ita lego ex MS. VOSS. CLAROM. PASS. et cum FR.

IUNIO. Nam quod habent omnes editiones et Codices ERASMI ARUND. MERC. I. II. delectatam in conspectu parum respondet graecae voci θεωρεῖν. Quae vox rarior apud LXX Gen. 30, 38 et 39, occurrit, eiusque sensum Tertullianus accuratius quam Interpres reddit, c. 17 dicens: prae gaudio enim tanti ex infelicitate successus concalefacta simulque contemplatione ipsa angelicorum luminum, ut ita dixerim, subfermentata (pudet, sed aliter exprimere non est) quodammodo subavit intra se ipsa in illos, et conceptu statim intumuit spiritali.

9. secundum illius imaginem] Loco illius legendum esse illorum, apparet ex verbis: κύμα πνευματικὸν καθ' ὁμοιωσιν γεγονὸς τῶν δορυφόρων τοῦ Σωτῆρος.

10. quod erat animale] In MERC. II. deest erat.

11. quod enixa est] Haec sunt latine dicta pro usitatori: quod partu edidit.

12. quoniam eiusdem substantiae ei erat] Fere enim paria et consubstantiva in alterutrum valere societas naturae negavit. Tertull. c. 18.

Τετράφθαι δὲ ἐπὶ τὴν μόρφωσιν τῆς γενομένης ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῆς ψυχικῆς οὐσίας, ^aπροβαλεῖν τε τὰ παρὰ τοῦ Σωτῆρος μαθήματα. ^bΚαὶ πρῶτον μεμορφωκέναι αὐτὴν ἐκ τῆς ψυχικῆς οὐσίας λέγουσι τὸν Πατέρα καὶ βασιλέα πάντων, τῶν τε ὁμοουσίων αὐτῇ, τούτεστι τῶν ψυχικῶν, ἃ δὴ δεξιὰ καλοῦσι, καὶ τῶν ἐκ τοῦ πάθους καὶ τῆς ὕλης, ἃ δὴ ἀριστερὰ καλοῦσι. Πάντα γὰρ ^cτὰ κατ' αὐτὸν φάσκουσι ^dμεμορφωκέναι, λεληθότως κινούμενον ὑπὸ τῆς Μητρός· ὅθεν καὶ Μητροπάτορα † καὶ Ἀπάτορα καὶ ^eΔημιουργόν *αὐτὸν καὶ Πατέρα καλοῦσι. Τῶν μὲν δεξιῶν πατέρα λέγοντες αὐτόν, τούτεστι τῶν ψυχικῶν· τῶν δὲ ἀριστερῶν, τούτεστι τῶν ὕλικῶν, δημιουργόν, συμπάντων δὲ βασιλέα. Τὴν γὰρ Ἐνθύμησιν ταύτην βουληθεῖσαν εἰς τιμὴν τῶν Αἰώνων τὰ πάντα ποιῆσαι, εἰκόνας λέγουσι πεποιηκέναι αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τὸν Σωτῆρα δι' αὐτῆς. Καὶ αὐτὴν μὲν ἓν εἰκόνη

niam eiusdem cum ea essentiae erat. Itaque ad animalis essentiae, quae de ipsius conversione ortum habuerat, formationem se contulisse, ac disciplinas eas, quae a Salvatore profectae sunt, in lucem edidisse. Ac primum eam ex animali substantia formasse dicunt Parentem et Regem omnium, tam quae eandem cum ipso essentiam habent, hoc est psychicorum, quae etiam dextra appellant, quam quae ex passione et materia procreata sunt, quae quidem sinistra vocant. Hunc enim omnia, quae post eum exstiterunt, ita formasse

a. προβαλεῖν τε τὰ παρὰ τοῦ Σωτῆρος] Ut scilicet haec formatio non esset tantum κατ' οὐσίαν, sed et κατὰ γνώσιν, ut supra formatio matris Achamoth distinguebatur. GRABIVS.

b. καὶ πρῶτον] Int. καὶ πρῶτον μὲν, quod facile praetermitti potuit ob sequentem μεμορφωκέναι.

c. τὰ κατ' αὐτόν] BILLIVS et PETAVIVS cum Interprete et Tertulliano legendum censent τὰ μετ' αὐτόν, GRABIVS τὰ κάτω αὐτόν [sic pro αὐτοῦ].

d. μεμορφωκέναι] Hinc mendum irrepsisse putat BILLIVS in ea Theodoretī verba (Edit. Schulzīī IV, p. 300): πάντα γὰρ αὐτὸν τὰ ὁρώμενα ἰδιοποιῆσαι φασί, ac pro ἰδιοποιῆσαι legendum esse εἰδοποιῆσαι. At non repugnat vox ἰδιοποιῆσαι Valentiniānorum hypothesi, qui paullo post apud Irenaeum dicunt, Demiurgum existimantem omnia se a semetipso in totum fabricasse, sibi fluxisse se solum omnia esse; quod est πάντα ἰδιοποιῆσαι, omnia sibi vindicasse, seu omnium creationem sibi tribuisse. MASS. Ante μεμορφωκέναι ex versione antiqua supple αὐτόν.

e. Δημιουργόν αὐτόν καὶ] In Cod.

VRATISLAV. deest αὐτόν.

f. ἓν εἰκόνη] FRONTO DUC. saeculus PAMELII annotationem ad cap. 19 Tertull. hic εἰκόνα legendum esse monet, quum apud Tertullianum legantur haec: Qui (Soter) per illam (Achamotham) sit operatus, ut ipsam quidem imaginem Patris invisibilis et incogniti daret, incognitam scilicet et invisibilem Demiurgo: eundem autem Demiurgum Noῦν filium effingeret; archangeli vero, Demiurgi opus, reliquos Aeonas exprimerent. Sed GRABIVS non opus esse textus Irenaeani correctione recte dicit, quum graeca consonent ex omnibus praeter MERC. II. MSS. cum latina versione. Neque enim de sensu dubitari potest, dummodo in priori commate cum MASSUETO suppleas: καὶ αὐτὴν μὲν αὐτὴν ἓν εἰκ. Πατ. τετηρηκέναι, et in sequentibus ἓν εἰκόνα τετηρηκέναι. BAURIUS (die christl. Gnosis pag. 145) haec ita explanat: Was im Pleroma der unsichtbare Vater ist, ist in der Welt ausserhalb des Pleroma die dem Demiurg völlig unbekannte Enthymesis-Achamoth. Dem Monogenes entspricht der das Bild desselben repräsentirende Demiurg, und was die übrigen Aeonen im Ple-

- 1 formatione
- 5 id] hoc
- 8 et apertorem om
- 9 id] hoc
- 10 id] hoc
- 11 euthimesint
- tr honorem alium

ei erat. Conversam autem in formationem eius, quae facta erat de conversione eius, animalis substantiae, ¹emisisse quoque a Salvatore doctrinas. Et primo quidem formasse eam de ²animali substantia dicunt ³Deum Patrem et Salvatorem et ⁴Regem omnium eiusdem substantiae ei, id est, animalium, ⁵quas dextras vocant; et eorum quae ex passione et ex materia, quas sinistras dicunt. ⁶Ea enim, quae post eum sunt, eum dicunt formasse + latenter motum a matre + *Mass. 24.* sua. ⁷Unde et Metropatorem ⁸et Apatorem et Demiurgum *eum et * *Grab. 25.* ⁹Patrem vocant: dextrorum quidem Patrem dicentes eum, id est psychicorum; sinistrorum vero, id est hylicorum, Demiurgum, omnium autem Regem. Hanc enim Enthymesin volentem in Aeonum honorem omnia facere, ¹⁰imaginem dicunt fecisse ipsorum, magis autem Salvatorem per ipsam. Et ipsam quidem in imagine

asserunt, ut occulte ac nihil eiusmodi sentiens a matre impelleretur. Quocirca et Metropatorem et Apatorem et Demiurgum ac Patrem eum nuncupant; dextrorum quidem, hoc est psychicorum, Patrem eum dictitantes: sinistrorum autem, hoc est hylicorum, opificem, omnium vero Regem. Hanc enim Enthymesin, ad Aeonum honorem cuncta efficere cupientem, imagines eorum effecisse tradunt, vel potius Salvatorem operâ ipsius. Ab eo enim ipsam quidem in invi-

roma sind, sind in der Welt des Demiurg die von diesem geschaffenen Erengel und Engel. Obscurius illud: καὶ αὐτὴν μὲν (ἐαυτὴν) ἐν εἰκόνι τοῦ ἀπατόρου Πατρὸς τετηρημένην, BAURIUS optime ita explicat: sie (Enthymesis) habe sich unter dem Bilde des unsichtbaren Vaters, sofern sie das Nachbild desselben war, verborgen gehalten.

1. emisisse quoque a Salvatore doctrinas] Verba graeca anxie seculus male reddidit sensum. Scribendum ei fuisset: emisisse doctrinas a Salvatore cum ea communicatas.

2. animal] Ita Codd. omnesque editores praeter FEUARDENTIUM, qui legit animalis.

3. Deum Patrem] Vox Deum, cuius loco tantummodo MERC. I. habet deinde, atque paullo post et Salvatorem, quae desunt in graeco, mihi quidem ab orthodoxy quodam intrusa ideoque expungenda videntur. In aliis Tertulliani exemplaribus Deum comparet, in aliis deest.

4. regem omnium eiusdem substantiae] ERASM. et GALLAS. eius substantiae, uti legitur in duobus MERCERI Codicibus. FEUARDENTIUS meliorem lectionem ex VET. Cod. hausit, cui assentiunt Voss. et, uti pato, ii, quibus usus est MASSUETUS.

5. quas dextras — quas sinistras] Ita MSS. CLAROM. ARUND. VOSS. et MERC. I. II. et editi. ERASM. GALLAS. GRAB. et MASS. Sed FEUARD. contra Codicum fidem quas dextra — quas sinistra legendum proposuit. Aut retine nostram lectionem et supple cum MASSUETO substantias vel res, aut lege ex graeco quae dextra — quae sinistra.

6. Ea enim quae post eum sunt] Lege ex graeco omnia enim quae post eum sunt. Tertullianus: regem universorum, quae post illum.

7. Unde et Metropatorem] Et, quod deest in editi. ERASMI et GALLASII, restituit FEUARD. Comparet haec vox in MERC. I. et Voss.

8. et Apatorem] Desunt haec in CLAROM. et Voss., nec Tertullianus memor est Apatoris.

9. Patrem] Ita GRABIUS et MASS. ex Codd. VOSS. et CLAROM. Sed in editi. ERASM. GALL. et FEUARD. fratrem.

10. imaginem] Ita lego ex MERC. I. II. Voss. ceterisque omnibus Codicibus. GRABIUS et MASSUETUS secuti sunt FEUARDENTIUM, qui ex graeco et Tertulliano (Achamoth, ait, in honorem Aeonum imagines commentatam) excudi iussit imagines, sed sine ullius Codicis auctoritate.

τοῦ ἀοράτου Πατρὸς τετηρηκέναι, μὴ γινωσκομένην ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ. Τοῦτον δὲ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ, τῶν δὲ λοιπῶν Αἰώνων τοὺς ὑπὸ τούτων γεγονότας ἄρχαγγέλους τε καὶ ἄγγέλους.

2. Πατέρα οὖν καὶ Θεὸν λέγουσιν αὐτὸν γεγονέναι τῶν ἐκτὸς τοῦ Πληρώματος, ποιητὴν ὄντα πάντων ψυχικῶν τε καὶ ὑλικῶν. Διακρίναντα γὰρ τὰς δύο οὐσίας συγκεχυμένας καὶ ἐξ ἁσωμάτων ὁσωματοποιήσαντα, δεδημιουργηκέναι τὰ τε οὐράνια καὶ τὰ γήινα, καὶ γεγονέναι ὑλικῶν καὶ ψυχικῶν, δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν δημιουργόν, κούφων καὶ βαρέων, ἀνωφερῶν καὶ κατωφερῶν. Ἐπτά γὰρ οὐρανούς κατασκευασκέναι, ὧν ἐπάνω τὸν Δημιουργὸν εἶναι λέγουσι. Καὶ διὰ τοῦτο Ἑβδομάδα καλοῦσιν αὐτόν, τὴν δὲ μητέρα τὴν Ἀχαμῶθ Ὀγδοάδα, ἀποσώζουσαν τὸν ἀριθμόν ^α τοῦ ἀρχεγόνου, καὶ πρώτης τοῦ Πληρώματος Ὀγδοάδος. Τοὺς δὲ ἑπτὰ οὐρανούς ^ο οὐκ εἶναι νοητούς φασιν, ἄγγέλους δὲ αὐτοὺς ὑποτίθενται, καὶ τὸν Δημιουργὸν δὲ καὶ αὐτὸν ἄγγελον Θεῷ ὁμοίον, ὡς καὶ τὸν Παράδεισον ὑπὲρ τρίτον οὐρανὸν ἴδοντα, τέταρτον ἄγγελον λέγουσι δυνάμει ὑπάρχειν, καὶ ἀπὸ τούτου τι εἰληφέναι τὸν Ἀδὰμ διατετριφότα ἐν αὐτῷ.

sibilis Patris imagine ita conservatam esse, ut Demiurgo prorsus ignota esset; hunc autem in Monogenis filii imagine, in reliquorum vero Aeonum, Archangelos et Angelos ex ipso procreatos.

2. Itaque Patrem eum ac Deum eorum, quae extra Pleroma sunt, exstitisse dicunt, utpote omnium tam psychicorum, quam hylicorum effectorem. Distinctis enim duabus illis essentiis ante confusis, atque ex incorporeis in corporeas immutatis, tam caelestia quam terrestria condidisse, et hylicorum et psychicorum, et dextrorum et sinistrorum,

a. τούτων] Τούτου legendum ex versione patet.

b. ἀρχαγγέλους τε καὶ ἄγγέλους] Haec verba leguntur apud Interpretem inverso ordine.

c. ὁσωματοποιήσαντα] Sic Codices et editi. Epiphani. GALL. vero σώματα ποιήσαντα, quae leguntur apud FEUARD. in margine. IUN. ἐνσώματα π.

d. τοῦ ἀρχεγόνου καὶ πρώτης] Pro τοῦ ἀρχεγόνου, uti est in Codd. et editi., recte legebat Interpretēs τῆς ἀρχεγόνου; ΡΕΥΑΥ. in margine male τοὺς ἀρχεγόνους. Πρώτης receperunt GALL. et FEUARD. ex versione et Mass. in Cod. RES. repertum dicit; sed Basileensis et ΡΕΥΑΥ. editi. nec non Cod. VATICAN. habent πρὸ τῆς.

e. οὐκ εἶναι νοητούς] BILLIUS et IUNIUS οὐκ expungendum putant priore pro νοητούς legi vult νοερούς.

Profecto Tertullianus particulam negativam non agnoscit, uti Iunius observat; sed Interpretes pro οὐκ habet οὐς itaque legendum. Num νοητούς, (uti legitur in MSS.) an νοερούς scriptum fuerit in archetypo Irenaei, ex Tertulliano saltem non liquet: duplex enim lectio, *noctios* et *noctos*, cap. 20 Tert. reperitur, uti Parisiensis et SEMLERII editi. probant. Attamen cum MASSUETO BILLIO concedendum, lectionem νοερούς melius quadrare in totum Valentinianorum systema, ex quo caeli sensu et intelligentia praediti cogitabantur, utpote quibus angeli praessent.

1. hunc autem unigeniti Filii] Editi. ERASM. GALL. perperam habent: Haec autem unigenitum filium. FEUARD. meliorem lectionem ex graeco et Cod. VET. petiit. Consentiant ARUND. MEAC. II. VOSS. iique, quibus MASSUETUS usus est, nisi quod pro filii habent filium.

1 consocias* - ^{fr} addit

non rec

2 filium

alorem

5 pleromata

psychicorum

94 dem | ugam*

+ i non rec ?

el domadem

16 super

om. quartum

invisibilis Patris conservasse incognitam a Demiurgo; ¹hunc autem unigeniti Filii; reliquorum vero Aeonum eos, qui ab hoc facti sunt Angeli et Archangeli.

2. Patrem itaque et Deum ²dicunt factum eorum quae sunt ³extra Pleroma, ⁴fabricatorem esse omnium psychicorum et hylicorum. Separantem enim duas substantias confusas, et de incorporalibus corporalia facientem, fabricasse quae sunt caelestia et terrena, et factum hylicorum et psychicorum, dextrorum et sinistrorum fabricatorem, levium et gravium, sursum advolantium et deorsum ⁵devergentium. ⁶Septem quoque caelos fecisse, super quos Demiurgum esse dicunt. Et propter hoc Hebdomada vocant eum, matrem autem Achamoth Ogdoada, servantem numerum primogenitae et primariae Pleromatis Ogdoadis. Septem autem caelos, quos intellectuales esse dicunt, angelos autem eos tradunt, et Demiurgum ⁷et ipsum angelum, ⁸Deo autem similem, quemadmodum [†]et Paradisum supra tertium caelum existentem ⁹virtutem archangelum quartum dicunt esse, et ab hoc aliquid accepisse Adam conversatum in eo. † Mass. 25.

et levium et gravium, et sursum tendentium ac deorsum vergentium architectum exstitisse. Septem enim caelos ab eo conditos fuisse, supra quos eum esse aiunt. Ob idque Hebdomadem eum appellant: matrem autem illam Achamoth Ogdoadem, servantem videlicet numerum primigenae ac principis illius, quae in Pleromate est, Ogdoadis. Septem porro hos caelos spirituales esse aiunt, angelosque ipsos statuunt, atque item Demiurgum ipsum angelum Deo similem, quemadmodum et Paradisum, qui supra tertium caelum situs est, potentia quartum angelum esse adstruunt: Adamumque ab eo aliquid sumsisse, quum in eo versaretur.

2. dicunt] Post hanc vocem ex graeco supple eum. Dicunt deest in Parisina ERASMI edit. 1567.

3. extra Pleroma] Omnes Codd. et edit. ERASMI. GALL. extra pleromata. FEUARDENTIVS et IUNIUS ex graeco emendarunt atque GRABIUS et MASSVETUS emendatum Pleroma in textum recipere.

4. fabricatorem esse] Bene observat GRABIUS, melius vertendum fuisse: ulpote fabricatorem omnium psychicorum.

5. devergentium] ERASMI. et GALL. demergentium. FEUARD. ex graeco et Tertulliano (vergentia habet) meliorem lectionem petiit, quam suppeditavit VET. Cod. Consensit Voss.

6. Septem quoque] MERC. I. septem vero. IUN. septem enim.

7. Deo autem] MASSVETUS autem, quippe cui nihil in textu graeco respondeat, prorsus expungendum esse censet. IUN. Deo item sim. Sed equidem particulam autem post Demiurgum poni voluerim, quia graeca leguntur: τὸν Ἀμιουργὸν δέ.

8. virtutem archangelum] ERASMI MSS. habuere virtutem archangeli Nun. Vocem Nun aut ab ERASMO falso lectam aut a librariis perperam scriptam esse pro Iyvm seu Ilym coniecit GALLASIVS, ex graeco exemplari et quartum legi voluit. FEUARDENTIVS: virtutem archangelum quartum, uti MASSVETO indicante scriptum est etiam in Cod. PASS. Quam lectionem retinuit GRABIUS. MASSVETUS ex graeco, sine Codicum auctoritate restituit: virtute archangelum quartum. Sed in optimis MSS. CLAROM. VOSS. ARVND. et MERC. II. ha-

3. Ταῦτα δὲ τὸν Δημιουργὸν φάσκουσιν ἀφ' ἑαυτοῦ μὲν ᾤσθαι *κατασκευάζειν, πεποιηκέναι δ' αὐτὰ τῆς Ἀχαμῶθ προβαλλούσης. ^a Οὐρανὸν πεποιηκέναι, ^b μὴ εἰδῶτα τὸν οὐρανόν· καὶ ἄνθρωπον πεπλακέναι, μὴ εἰδῶτα τὸν ἄνθρωπον· ^c γῆν τε δεδεικέναι, μὴ ἐπιστάμενον τὴν γῆν· καὶ ἐπὶ πάντων οὕτως λέγουσιν ^d ἡγνοηκέναι αὐτῶν τὰς ἰδέας ὧν ἐποίει καὶ αὐτὴν τὴν μητέρα· αὐτὸν δὲ μόνον ᾤσθαι πάντα εἶναι. Αἰτίαν δ' αὐτῷ γεγονέναι ^e τὴν μητέρα τῆς οὐήσεως ταύτης φάσκουσι, ^f τὴν οὕτω βουληθεῖσαν προαγαγεῖν αὐτόν, κεφαλὴν μὲν καὶ ἀρχὴν τῆς ἰδίας οὐσίας, κύριον δὲ τῆς ὅλης πραγματείας. Ταύτην δὲ τὴν μητέρα καὶ Ὀγδοάδα καλοῦσι καὶ Σοφίαν καὶ Γῆν καὶ Ἱερουσαλήμ καὶ ἅγιον Πνεῦμα καὶ Κύριον ἀρσενικῶς. Ἐχειν δὲ τὸν τῆς μεσότητος τόπον αὐτὴν καὶ εἶναι ὑπεράνω μὲν τοῦ Δημιουργοῦ, ὑποκάτω δὲ ἢ ἔξω τοῦ Πληρώματος μέχρι συντελείας.

4. Ἐπεὶ οὖν τὴν ὕλην οὐσίαν ἐκ τριῶν παθῶν συστήναι λέγουσι, φόβου τε καὶ λύπης καὶ ἀπορίας· ἐκ μὲν τοῦ φόβου καὶ

3. Atque ita quidem Demiurgum in ea opinione versatum fuisse, ut se haec omnia ex se ipso construxisse existimaret: ceterum ea fecisse producente Achamoth. Caelum enim condidisse, quum caelum ignoraret; et hominem effinxisse, quum hominem nesciret; et terram patefecisse, quum terram haudquaquam nosset, atque eodem modo in omnibus rebus aiunt eum rerum earum, quas efficiebat, ideas atque adeo ipsam quoque matrem ignorasse: atque opinionis errore hoc sibi finxisse, se solum omnia esse. Caussam autem huiusce opinionis ipsi matrem exstitisse ferunt, quod eum ita ad agen-

betur virtutem archangelum, deest quartum. Verumtamen nescio, cur MAESURTUS, qui versionem hic ex textu graeco einendandam putavit, non scripserit angelum pro archangelum? Quum Interpretem hunc locum in suo Irenaei exemplari graeco aliter legisse inde conjiciam, quod verba versionis aliter se excipiant (sed archetypi verba accuratissime plerumque sequitur Interpres), quam apud Epiphanium; redeundum censeo ad lectionem Codicibus maxime probatam, quae sensu simpliciori commendatur. Legit Interpres ita: ὥς καὶ τὸν Παράδεισον ὑπὲρ τρίτον οὐρανὸν ὄντα δύναμιν Ἀρχάγγελον λέγουσιν ὑπάρχειν καὶ ἀπὸ κ. τ. λ. Vox δύναμις hic, uti non raro in gnosticorum systematibus, sere idem significat atque αἰὼν, scilicet sublimiorem personam ad spiritale regnum pertinentem. Prorsus aliter hunc locum Tertullianus legit, qui cap. 20: interdum, inquit, angelos eos (caelos) fa-

ciunt, sicut et ipsum Demiurgum sicut et Paradisum Archangelum quartum, quonium et hunc supra caelum tertium pangunt, ex cuius virtute sumserit Adam etc.

a. Οὐρανὸν πεποιηκέναι] Ex versione lege οὐρανὸν γὰρ πεπ.

b. μὴ εἰδῶτα τὸν οὐρ.] In Cod. VRSATISLAV. deest τόν.

c. γῆν τε] Cum Interprete melius γῆν δέ.

d. ἡγνοηκέναι αὐτῶν] Quamvis haec lectio sensu non careat, tamen cum Interprete ex sententia FRONTONIS DUC. et PETAVII legerim ἡγνοηκέναι αὐτόν.

e. τὴν μητέρα] Ex latino adde αὐτοῦ.

f. τὴν οὕτω βουληθεῖσαν προαγαγεῖν αὐτόν] Προάγειν, quod Interpres et BILLIUS minus accurate verterant producere, ita explicandum videtur: Achamoth, quae Demiurgum hoc modo, illa nimirum opinione, semelipsam omnia creaturam esse, commovere, incitare voluit ad mundum condendum.

3 plun] blasphemasse

9 universe

12 surplus

3. ¹Haec autem Demiurgum dicunt a semetipso quidem putasse ²in ^{*}totum fabricasse; fecisse autem ea ³Achamoth. | Caelum ^{*Grab. 26.} 74 enim fecisse nescientem caelum, et hominem plasmasse ignorantem hominem, terram autem ostendisse ⁴non scientem terram, et in omnibus sic dicunt ignorasse eum figuras eorum, quae faciebat, et ipsam matrem; ⁵semetipsum autem putasse omnia esse. Causam autem ei fuisse matrem eius talis ⁶operationis dicunt, quae sic voluerit producere eum: caput quidem et initium suae substantiae, dominum autem universae operationis. Hanc autem matrem et Ogdoadem vocant et Sophiam et Terram et Hierusalem et Spiritum sanctum et Dominum masculiniter. Habere autem medietatis ⁷locum eam et esse quidem super Demiurgum, subtus autem sive extra Pleroma ⁸usque ad finem.

4. ⁹Quoniam quidem materialem substantiam ex tribus partibus constare dicunt, timore et tristitia et aporia; de timore

dum impellere voluerit, caput quidem et principium essentiae suae, dominum autem et arbitrum totius negotii. Hanc porro matrem et Ogdoadem et Sophiam et Terram et Hierusalem et sanctum Spiritum et masculino genere Dominum vocant. Versari autem in medietate ac supra Demiurgum quidem esse, infra autem aut extra Pleroma usque ad consummationem.

4. Quoniam igitur materialem essentiam ex tribus affectibus conflata esse dicunt, nempe ex metu et moerore et anxietate,

1. *Haec autem*] Voss. *hoc autem*.

2. *in totum*] Vel has voces de suo addidit Interpres, vel quidpiam iis respondens in textu graeco omissum est. Mass.

3. *Achamoth*] Adde hic aut cum BILLIO *producente*, aut cum IONIO *emittente*, ut reddatur graecum *προβαλλούσης*.

4. *non scientem*] CLAROM. *nescientem*.

5. *semetipsum autem putasse*] ERASM. GALL. FEUARD. et *semetipsum*. ERASMUS autem in margine duarum priorum edidit. (1526 et 1528) notavit lectionem nobis probatam, quam GRABUS auctoritate Codd. ARUND. et Voss. recepit et MASSUETUS consentientibus CLAROM. et PASS. agnovit, nisi quod addi voluit *unum* ante *putasse*, quoniam graece audiuntur *μόνον ᾧ ἑσθαι*.

6. *operationis*] Sic Codd. omnesque edidit praeter Mass. BILLIUS Interpretem legisse arbitratur *ποιήσεως*, quamvis graeca lectio *οἰήσεως* magis convenire

videatur. IUNIUS ex graeco emendavit *opinationis*; et Mass. in textu ita habet contra Codd. *idem*. Quum utraque lectio et graeca et latina sensu non careat, atque *ποιήσεως* ab oscitantibus libris facilius mutari potuerit in *οἰήσεως*, quam *opinationis* in *operationis*, genuinam fideque Codicum unice probatam lectionem textui latino reddendam esse censui.

7. *locum eam*] ERASM. GALL. *locum cum*; emendavit IUN. *eam*, quod FEUARD. ex graeco et VET. Cod. in textum recepit. Consentiant ARUND. Voss. et MERC. II. et, ut puto, etiam Codd. Mass.

8. *usque ad finem*] In consummatione enim dicebant, ipsorum matrem, relicto medietatis loco, Pleroma subituram, ut ait Irenaeus infra cap. 7 et lib. II, c. 29. Mass.

9. *Quoniam quidem*] Legissee videtur Int. *ἐπεὶ μὲν*, quae lectio non adeo bona est.

τῆς ἐπιστροφῆς τὰ ψυχικὰ τὴν σύστασιν εἰληφέναι. * Ἐκ μὲν τῆς ἐπιστροφῆς τὸν Δημιουργὸν βούλονται τὴν γένεσιν ἐσχηκέναι. Ἐκ δὲ τοῦ φόβου τὴν λοιπὴν πᾶσαν ψυχικὴν ὑπόστασιν, ὡς ψυχὰς ἀλόγων ζώων καὶ θηρίων καὶ ἀνθρώπων. ° Διὰ τοῦτο ἀτονώτερον αὐτὸν ὑπάρχοντα πρὸς † τὸ γινώσκειν τινὰ πνευματικά, αὐτὸν νενομικέναι μόνον εἶναι Θεὸν καὶ διὰ τῶν προφητῶν εἰσηκέναι. ἐγὼ Θεός, πλὴν ἐμοῦ οὐδεὶς. ° Ἐκ δὲ τῆς λύπης τὰ πνευματικά τῆς πονηρίας διδάσκουσι γεγονέναι. Ὁθεν τὸν Διάβολον τὴν γένεσιν ἐσχηκέναι, ὃν καὶ Κοσμοκράτορα καλοῦσι, καὶ τὰ δαιμόνια * καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ πᾶσαν τὴν πνευματικὴν τῆς πονηρίας ὑπόστασιν. Ἀλλὰ τὸν μὲν Δημιουργὸν υἱὸν τῆς μητρὸς αὐτῶν λέγουσι, τὸν δὲ Κοσμοκράτορα πῖσμα τοῦ Δημιουργοῦ. * Καὶ τὸν μὲν Κοσμοκράτορα γινώσκειν τὰ ὑπὲρ αὐτόν, ὅτι πνεῦμά ἐστι τῆς πονηρίας. τὸν δὲ Δημιουργὸν ἀγνοεῖν, ἅτε ψυχικὸν ὑπάρχοντα. Οἰκεῖν δὲ τὴν μητέρα αὐτῶν εἰς τὸν ὑπερουράνιον τόπον, τουτέστιν ἐν τῇ μεσότητι. Τὸν Δημιουργὸν δὲ

hanc rationem ineunt, ut ex metu quidem et conversione ea omnia, quae anima praedita sunt, coagmentata esse velint: Demiurgum nempe ex conversione ortum esse; ex metu autem quidquid reliquum est animalis substantiae, ut animae brutorum animantium, et ferarum, et hominum. Ac propterea eum, quia imbecillior sit, quam ut quae spiritualia sunt cognoscere queat, se solum esse Deum existimasse ac per prophetas dixisse: *Ego Deus, ac praeter me non est alius*. Ex moestitia autem quidquid spirituale ad nequitiam pertinet factum

a. Ἐκ μὲν τῆς ἐπιστροφῆς] Ante has voces luxius legit καί, nec ita male.

b. ὑπόστασιν ὡς x. τ. λ.] Int. ὑπόστασιν ἀλόγων ζώων καὶ ἀνθρώπων. c. Διὰ τοῦτο] Int. καὶ διὰ τ.

d. εἶναι] Haec vox defuisse videtur in exemplari Interpretis.

e. Ἐκ δὲ τῆς λύπης] Cod. VRATISLAV. cum editi. Basil. Paris. et Coloniensi Epiphani pro λύπης habet λοιπῆς. Falsam hanc lectionem emendarunt GALL. et FEUARD. ex versione lat. Irenaei.

f. ὅθεν καὶ τὸν Διάβ.] Int. melius ὅθεν καὶ τὸν Διάβ.

g. καὶ τοὺς ἀγγέλους] Haec desiderant in versione.

h. υἱὸν] Int. ψυχικὸν υἱόν.

i. πνεῦμά ἐστι τῆς πονηρίας] Int. ὅτι πνευματικὴ ἐστὶ πονηρία.

k. ἅτε ψυχικὸν ὑπάρχοντα] In editi. Epiphani legitur ψυχικά; sed in Codd. REC. et VRATISLAV. ψυχικὸν atque in posteriori cum Basileensi editione ὄντα pro ὑπάρχοντα.

l. εἰς τὸν ὑπερουράνιον τόπον] Τό-

πον addidit MASS. ex Cod. REC., sed hac voce non opus est, cum paullo ante legatur. Patet librariorum hic falso scripsisse ὑπερουράνιον. Etenim ex Valentinianorum placitis summum nomen cum Aeonibus in Pleromate seu regno spirituali sedem habet, Achamoth cum Demiurgo ἐν τόπῳ τῆς μεσότητος et Diabolus cum daemoniis ἐν τῇ κατ' ἡμᾶς κόσμῳ. Sed dum Demiurgus cum angelis septem caelis praest, Achamoth in supercaelesti loco commoratur, quippe quae natura spiritualis longe superior sit Demiurgo cum angelis psychicis. Inde apparet Demiurgum in loco ὑπερουρανίῳ aut, uti volunt BILLUS et IUVIUS, ὑπουρανίῳ habitare dici non posse. Frustra defendit GRABRUS (v. Appar. nostrum) vocem ὑπερουράνιον. Nam ex sententia Valentinianorum non solum locus ille, in quo sedet Achamoth, τόπος τῆς μεσότητος nominatur, sed totum illud regnum Demiurgi, quod erat infra Pleroma et supra hanc terram. Quam sedes Demiurgi in septem caelis (subest

2 genesime et 7

6 profetas] + se

8 quosmocratorum

9 militiae *uid
militiae man. rec.

11 sup

quidem et de conversione animalia subsistentiam accepisse; ¹de conversione quidem Demiurgum volunt genesin habuisse; de timore autem reliquam omnem animale ²substantiam mutorum animalium et hominum. Et propter hoc ³superiorem eum existentem prae- [†]Mass. 26. scire quae sunt spiritalia, et se putasse solum Deum et ⁴per prophetas dixisse: *Ego Deus, et praeter me nemo*. De tristitia autem ^{Esai. XLV. 6. et XLVI. 9,} spiritalia malitiae docent facta: unde et Diabolum genesin habuisse, quem et Cosmocratorem vocant, ⁵et daemonia et omnem spiritalem malitiae substantiam. Sed ⁶Demiurgum quidem psychicum filium ⁷matris suae dicunt, Cosmocratorem vero ⁸creaturam Demiurgi. Et ⁹Cosmocratorem quidem intelligere ea, quae sunt supra eum, ^{*}Grab. 27. quoniam sit spiritalis malitia; Demiurgum vero ignorare, quum sit animalis. ⁹Habitare matrem quidem ipsorum in eo qui sit ¹⁰caelestis locus, hoc est in medietate; Demiurgum vero in eo, qui sit

esse docent. Hinc enim et Diabolum, quem et mundi principem vocant, et daemones et angelos ac spiritualem omnem nequitiae substantiam ortum duxisse. At vero Demiurgum quidem psychicum matris suae filium esse dicunt; Cosmocratorem autem Demiurgi opus. Et Cosmocratorem quidem, quae supra ipsum sunt, perspecta habere, quia nequitiae spiritus est; Demiurgum autem ignorare, quia psychicus sit. Porro matrem ipsorum in supercaelesti loco, hoc est in medietate, domicilium habere. Demiurgum autem in caelesti, hoc

enim, ait Tertullianus, in hebdomade sua cap. 23.) ex systemate Valentiniano fuerit, hoc loco cum Interprete, FRONTO DUC. et MASSUETO legendum puto εἰς τὸν οὐρανὸν seu ἐνωρῶντιον τόπον.
1. de conversione quidem] Ed. princ. de conv. quidam.

2. substantiam mutorum animalium] Aut aliter legit Interpres, aut, quum latine verteret, nonnulla praetermisit. Vide not. ad text. graec.

3. superiorem eum existentem praescire] Ἀνωτέρω αὐτὸν ὑπάρχοντα προγνωσκῆναι (προεἰδέναι) legit Interpres, ut BILL. monet. Melius enim sensui Irenaei vel potius Valentinianorum convenit graeca apud Epiphanium lectio ita reddenda: et propter hoc imbecilliores eum existentem ad sciendum quae sunt spiritalia, se putasse solum Deum. Ideoque videndum, an apud Tertullianum cap. 21. commodius legi possit: Adeo rerum non erat compos, de animalis scilicet censu, invalidus spiritalia accedere, ut se solum ratus concionaretur: Ego Deus et absque me non est. Ita FRONTO DUC. LUX. pro superiorem legatur suadet infirmiores.

4. per prophetas dixisse] ERASM. GALL.

nec non Codd. MENC. per prophetas se dixisse.

5. et daemonia] Adde ex graeco: et angelos, malos scil. GRAB.

6. Demiurgum quidem psychicum filium matris] ERASM. GALL. nec non Codd. MENC. Demiurgum quidem psychicum filium, filium matris. IUNIVS graeci textus auctoritate fretus psychicum filium glossema delendum putat. In ceteris editionibus vox filium semel tantummodo legitur.

7. matris suae] Melius vertisset matris ipsorum scil. Valentinianorum.

8. creaturam Demiurgi] Codd. quod equidem scio omnes habent creatorem Demiurgi, itaque ERASM. et GALL. Quum autem in graeco κτίσμα atque apud Tertullianum opus Demiurgi legatur, FEUARD. GRAB. et MASS. meliorem lectionem optimo iure in textum receperunt.

9. Habitare matrem] Ita ERASM. editi. 1526. 1528. 1545. et MASS. Sed ERASM. 1548 et 1567, GALL. FEUARD. et GRAB. habent post habitare autem, quod deest in MENC. II. et VOSS. Vereor, ne illud autem ex graeco in textum lat. receptum sit.

10. caelestis locus] Lege supercaelestis locus.

τὸν ὑπερουράνιον τόπον, τουτέστιν ἐν τῇ ἑβδομάδι· τὸν δὲ ἡπαντοκράτορα ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς κόσμῳ. Ἐκ δὲ τῆς ἐκπλήξεως καὶ τῆς ἀμνηχανίας ὡς ἐκ τοῦ ἀσημοτέρου τὰ σωματικά, καθὼς προείπαμεν, τοῦ κόσμου στοιχεῖα γεγονέναι· τὴν μὲν κατὰ τῆς ἐκπλήξεως στάσιν, ὕδωρ δὲ κατὰ τὴν τοῦ φόβου (τῶν δακρύων) κίνησιν, ἄερα τε κατὰ τὴν λύπης πῆξιν· τὸ δὲ πῦρ ἅπασιν αὐτοῖς ἔκπεφυκέναι † θάνατον καὶ φθοράν, ὡς καὶ τὴν ἄνοιαν τοῖς τρισὶ πάθεσιν ἐγκατέφθαι διδάσκουσι.

5. Δημιουργήσαντα δὴ τὸν κόσμον ἡπεποιημένοι καὶ τὸν ἄνθρωπον τὸν χοϊκόν, οὐκ ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς ξηρᾶς γῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀοράτου οὐσίας ἡ ἀπὸ τοῦ κεχυμένου καὶ θυσιοῦ τῆς ὕλης λαβόντα· καὶ εἰς τοῦτον ἐμφυσῆσαι τὸν ψυχικὸν διορίζονται. Καὶ τοῦτον εἶναι τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γεγονότα κατ' εἰκόνα μὲν τὸν ὕλικόν ὑπάρχειν παραπλήσιον μὲν, ἀλλ' οὐχ ὁμοούσιον τῷ Θεῷ· καθ' ὁμοίωσιν δὲ τὸν ψυχικόν, ὅθεν καὶ πνεῦμα ζωῆς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ εἰρῆσθαι ἐκ πνευματικῆς ἀποδόσεως οὖσαν. *¹⁴ Ὑστε-

est in hebdomade; Cosmocratorem vero in nostro hoc mundo. Postremo ex stupore et anxietate velut ex ignobiliore stirpe corporea, uti ante diximus, mundi elementa prodixisse: terram nimirum secundum stuporis statum, aquam secundum metus motionem, aërem secundum moeroris concretionem, ignem denique omnibus iis insitum esse mortiferum et exitiosum, quemadmodum etiam ignorantiam hisce tribus perturbationibus abditam et occultatam esse tradunt.

a. ἡπαντοκράτορα] Lege cum veteri Interprete et Tertull. Κοσμοκράτορα: Diabolum intelligit Irenaeus. Ex BILL. MASS.

b. ἀμνηχανίας] Interpres ἀπορίας. Clem. Alex. in Exc. Theod. ita habet: ἐκ τῆς πλήξεως καὶ ἀπορίας τὰ στοιχεία τοῦ κόσμου.

c. τὴν μὲν] Pro τὴν legendum ex interpretatione latina et Tertulliano γῆν δέ.

d. τοῦ φόβου τῶν δακρύων] Dum BILL. et PETAV. τῶν δακρύων expungi volunt, Iunius haec retinenda esse existimat. GRABIVS τοῦ φόβου delendum putat, quoniam supra cap. IV quidquid in mundo humidum sit ex lacrimis Achamothae originem cepisse narratum est. Sed systematis Valentiniiani expositio ab Irenaeo ita contexta esse videtur, ut varia Valentiniianorum fragmenta suae narrationi insereret auctor. Ita factum est, ut supra cap. IV, 2, qui locus ex alio scripto gnostico desumptus videtur, genesis τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου aliter explicetur, quam hoc loco. Operam igitur perdi-

derit, qui duos locos plenissime inter se conciliare studebit. Talis fuit, qui glossema illud τῶν δακρύων fortasse in margine scripsit. Praeterea MASSUKTUM recte locutum censeo, hic de metu sermonem fieri, non quatenus passio sit a tristitia et conversione distincta, sed quatenus ipsius ἐκπλήξεως καὶ ἀπορίας, consternationis affectio sit. Atque his de causis cum Interprete glossema istud non agnosco.

e. ἄερα τε] Int. legit ἄερα δέ.

f. ἔκπεφυκέναι] Ex versione lat. lege ἐμφυσημένοι, quam lectionem agnoscant Tertull. et Clem. Al. l. c. Prior: his omnibus, ait, elementis atque corporibus ignis insubellatus est. Hic ita habet. ἐν δὲ τοῖς τρισὶ στοιχείοις τὸ πῦρ ἐναιωρεῖται καὶ ἐνέσπαρται καὶ ἐμφωλεῖται κ. τ. λ.

g. τοῖς τρισὶ πάθεσιν] Int. πᾶσι τοῖς τρ. πάθ.

h. ἡπεποιημένοι] Int. quamvis verterit fecit, non legit πεποίηκε, sed errore

- 1 *eternade*
- 2 *mundo / mundum*
- 5 *materiem*
- 6 *ius / his*
- 9 *chicā **
- 10 *inuisibilis*

16 *deflutione*

in caelo locus, hoc est hebdomade; Cosmocratorem vero in eo, qui sit secundum nos, mundo. De expavescentia vero et aporia quasi de ¹vesaniori corporalia, quemadmodum praediximus, mundi elementa facta esse: terram vero secundum expavescentiae statum, ²aquam vero secundum timoris motum, aërem vero secundum ²materiae fixationem; ignem vero omnibus iis inesse + mortem/ et corruptelam, quemadmodum et ignorantiam ²omnibus tribus passionibus inabsconsam docent. + Mass. 27. 2

5. Quum fabricasset igitur mundum, fecit et hominem choicum, non autem ab hac arida terra, sed ab invisibili substantia et ⁴ab effusibili et fluida materia accipientem; et in hunc insufflasse psychicum definiunt. ⁵Et hunc esse secundum imaginem et similitudinem factum: secundum imaginem quidem hylicum esse proximum quidem, sed non eiusdem substantiae esse Deo; secundum similitudinem vero psychicum; unde et spiritum vitae substantiam eius dictam, quum sit ex spiritali ⁶defluxione. *Post deinde * Grab. 28.

5. Condito autem mundo hylicum etiam hominem effecisse, quem quidem non ex hac arida terra, sed ab invisibili essentia et fusili ac fluida materia sumsit; atque in eum postea psychicum insufflasse statuunt. Huncque eum esse, qui ad imaginem et similitudinem factus sit. Hylicum enim iuxta imaginem esse Deo quidem persimilem, verum non eiusdem cum eo essentiae; psychicum autem iuxta similitudinem; unde etiam vitae spiritum essentiam eius dictam esse, ut quae ex spiritali defluvio existat. Postea autem

lapsus est, constructionem graecam relinquens, quam paullo post (accipientem — insufflasse) uti solet accurate sequitur. Frustra suadet lun., ut legatur fecisse.

i. *ὅτι ἀπό*] Int. οὐδ' ἀπό.

k. *ἀπὸ τοῦ κεχυμένου καὶ θευστοῦ τῆς ἕλης*] Interpres melius ἀπὸ τῆς *κεχυμένης* καὶ *θευστῆς ἕλης*. Sic in Dialogo cont. Marcionitas Sect. V, p. 131 dicitur: *θευστῆς οὐσίας ὃν τὸ σώμα*.

l. *εἰς τοῦτον ἐμψυσήσῃ τὸν ψυχικόν*] Addit Clemens ex orientali Valentinianorum Didasc. p. 797. col. 1. animale illum hominem a Demirgo insufflatum, animam fuisse γεώδη καὶ ὑλικήν, ἄλογον καὶ τῶν θηρίων ὁμοούσιον. Quae consona sunt mox dictis ab Irenaeo. Mass.

m. *Ὅτιον δέ*] Particulam δὲ Interpres non agnoscit.

1. *vesaniori*] Melius Interpres vertisset rudiori.

2. *materiae fixationem*] Sic omnes Codd. et editt. praeter Mass. Ant Int. perpe-

ram legit *ἕλης* pro *λύπης*, uti BILL. existimat, aut librarii falso scripsere. Iunius emendavit ex graeco *tristitiae* fixationem ac MASSIUS, Tertulliani loci (cap. 23.) memor: *si non et istum (aërem) Sophiae moestitiae colasset*, vocem moestitiae adeo in textum recepit, quod contra MSS. fidem a me impetrare non potui.

3. *omnibus tribus passionibus*] Voss. Cod. in *omnibus tribus passionibus*.

4. *ab effusibili*] Sic Codd. et editt. omnes praeter Cod. ARUND. et GRABUM, qui habent *effusili*.

5. *Et hunc esse secundum imaginem cett.*] Non attendit Interpres ad articulum τὸν, qui in graeco legitur ante καὶ ἐπὶ νόνα. Vertendum igitur erat: *et hunc esse eum, qui ad imaginem et similitudinem factus sit*. Mass.

6. *defluxione*] Ita auctoritate Codd. VET. et Voss. cum FEVARO. restitui; ceteri Codd., quos secuti sunt GRABUS et MASS. habent *deflutione*. ENASM. et GALL. *deflitione*.

ρον δὲ περιτεθεῖσθαι λέγουσιν αὐτῷ τὸν *δερμάτινον χιτῶνα*· τοῦτο δὲ τὸ αἰσθητὸν σαρκίον εἶναι λέγουσι.

6. Τὸ δὲ κύημα τῆς *μητρὸς αὐτῆς τῆς Ἀχαμώθ (ἡ δὲ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν περὶ τὸν Σωτῆρα ἀγγέλων ἀπεκύησεν) ὁμοούσιον ὑπάρχον τῇ μητρὶ, πνευματικόν, καὶ αὐτὸν ἡγνοηκέναι τὸν Δημιουργὸν λέγουσι· καὶ λεληθότως κατατεθεῖσθαι εἰς αὐτόν, μὴ εἰδότες αὐτοῦ, ἵνα δι' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ ψυχὴν σπαρὲν καὶ εἰς τὸ ὑλικὸν τοῦτο σῶμα, κνοφορηθὲν ἐν τούτοις καὶ ἀξήθην ἔτοιμον γένηται εἰς ὑποδοχὴν τοῦ *τελείου. Ἐλαθεν οὖν, ὡς φασί, τὸν Δημιουργὸν ὁ συγκατασπαρεὶς τῷ ἐμφυσηματι αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Σοφίας πνευματικὸς ἄνθρωπων ἀρξήτῳ προνοίᾳ. Ὡς γὰρ τὴν μητέρα ἡγνοηκέναι, οὕτω καὶ τὸ σπέρμα αὐτῆς· ὃ δὲ καὶ αὐτὸ Ἐκκλησίαν εἶναι λέγουσιν, ἀντίτυπον τῆς ἁνῆς Ἐκκλησίας. *Καὶ τότε εἶναι τὸν ἐν αὐτοῖς ἀξιούσιν, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς τὴν μὲν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, τὸ δὲ σῶμα ἀπὸ τοῦ χοδὸς καὶ τὸ σαρκίον ἀπὸ τῆς ὕλης, τὸν δὲ πνευματικὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς μητρὸς τῆς Ἀχαμώθ.

intextam ipsi pelliceam tunicam fuisse aiunt, hoc est, corpus hoc, quod in sensum cadit.

6. At vero partum matris ipsius Achamoth (quem ex angelorum eorum, qui Salvatorem comitabantur, contemplatione protulit) eiusdem cum matre essentiae ac spiritualem esse, ne ipsum quidem Demiurgum cognitum habuisse dicunt; sed furtim in eum nescientem depositum fuisse, ut per eum in animam ab eo conditam fusus et in hoc materia constanti corpore, velut utero, gestatus et amplificatus ad perfectae rationis susceptionem aptus redderetur. Ergo

a. *μητρὸς αὐτῆς*] Lege cum Interprete *μητρὸς αὐτῶν* scil. Valentinianorum.

b. ὃ κατὰ τὴν θεωρίαν κτλ.] Apud Clementem in Excerptis pag. 789: οἱ δὲ ἀπὸ Οὐαλεντίνου πλασθέντος φασὶ τοῦ ψυχικοῦ σώματος τῇ ἐκλέτῃ ψυχῇ οὕση ἐν ὕπνῳ ἐντεθῆναι ὑπὸ τοῦ λόγου σπέρμα ἀρξενικόν· ὅπερ ἐστὶν ἀπόρροια τοῦ ἀγγελικοῦ. Et mox: τὸ σπέρμα ἀπόρροια ἦν τοῦ ἀρξενος καὶ ἀγγελικοῦ. Et pag. 797 haec habes: δι' ἀγγέλων οὖν τῶν ἀρξένων τὰ σπέρματα ὑπηρετεῖται, τὰ εἰς γένεσιν προβληθέντα ὑπὸ τῆς Σοφίας, καθὸ ἐγγραφεὶ γίνεσθαι. GRAB.

c. *τελείου*] Ex versione vetere et Tertulliano, qui pro rationis habet sermonem, hic legendum esse *τελείου λόγου* editores observarunt.

d. *ἄνθρωπων ἀρξήτῳ προνοίᾳ*] Ἀνθρωπος ἀρξήτῳ *δυνάμει* καὶ *προνοίᾳ*

legendum esse ex vetere Interprete monuit BILLIUS.

e. *Καὶ τότε εἶναι κ. τ. λ.*] Haec ex versione antiqua sic emenda: καὶ τότε (scil. ἀντίτυπον, sic scribendum esse pulo pro τότε, neque vero τούτων cum BILLIO) εἶναι τὸν ἐν αὐτοῖς ἄνθρωπων ἀξιούσιν.

1. *adamantinam tunicam*] Sic scriptum est in omnibus Codd. nec non in ERASMI et GALLII edit. FEUARDENTIIUS, qui ex graeco et Tertulliano (cap. 24 reddidit *pelliceam tunicam*) coniecit *dermatinam tunicam* legendum esse, hanc lectionem in textum recepit.

2. *matris ipsorum*] Cod. Voss. *matris eorum*.

3. *inspectionem*] Editi. ERASMIANAE, Basileens. a. 1548 et Parisiensis a. 1567 habent *inspectionem*, itaque legitur ex iis in GALL. et FEUARD. Sed in ERASMIANIS editi. Basileensib. a. 1526 et 1528 et

1 hunc

3 metri] matrices

5: spiritalis

9 üs] his

10 perfecte

circumdatam dicunt ei ⁴adamantinam tunicam; hanc autem sensibilem carnem esse volunt.

6. Partum vero ²matris ipsorum, quae est Achamoth (quem secundum ³inspectionem eorum angelorum, qui sunt ⁴erga Salvatorem, generavit) existentem eiusdem substantiae ⁵matris suae, spiritalem, ⁶et ipsum (enim) ignorasse Demiurgum dicunt; et latenter depositum esse in eum nesciente eo, uti per eum in eam, quae ab eo esset, animam seminatam et in materiale hoc corpus, gestatum quoque velut in utero in iis ⁷et amplificatum paratum fiat ad suspensionem ⁸perfectae rationis. Latuit igitur, quemadmodum dicunt, Demiurgum ⁹conseminatus ¹⁰insufflationi eius a Sophia spiritalis homo inenarrabili ¹¹virtute et providentia. ¹²Quemadmodum enim matrem suam ignoravit, sic et semen eius. Quod etiam ¹³ipsum [†]Mass. 28. Ecclesiam esse dicunt, exemplum superioris ¹⁴Ecclesiae. ¹⁵Et hunc esse in semetipsis hominem volunt, uti ¹⁶habeant animam quidem a Demiurgo, corpus autem a limo, et ¹⁷carneum a materia, spiritalem vero hominem a matre Achamoth.

ineffabili, ut ipsi aiunt, virtute ac providentia factum est, ut spiritalis homo nesciente Demiurgo una cum ipsius insufflatione a Sophia inspersus sit. Ut enim ille matrem suam, ita ipsius quoque semen ignoravit: quod etiam ipsum Ecclesiam esse dicunt, supernae illius Ecclesiae imaginem. Atque eum hominem, quem fingunt, hanc imaginem esse volunt, ita ut ipsi habeant animam a Demiurgo, corpus a terra, carnem a materia ac denique spiritalem hominem a matre Achamoth.

Primiensi a. 1545 nostra reperitur lectio, quae est in Codd. CLAROM. PASS. ARUND. VOSS. et MERC. II.

4. erga Salvatorem] Erga haud raro scribit Interpres pro circa.

5. matris suae spiritalis] Codd. CLAROM. PASS. ARUND. MERC. II. et editt. ERASMI et GALL. perperam matris suae spiritalis; VOSS. pro spiritalis habet spiritalis. FEUARDENTIUS monente FRONTONE DECAZO loco matris scripsit matri, sed, uti videtur, sine ulla MSS. auctoritate.

6. et ipsum (enim)] Enim, quod in omnibus Codd. et editt. comparet, a scribis falso additum esse conicio. Iun. etiam legi vult.

7. et amplificatum] VOSS. et in amplificatum.

8. perfectae rationis] Ita Codd. MSS. et excusi omnes. MERC. I. perfectionis, itaque legit Iun. iuxta graecum.

9. conseminatus] VOSS. cum seminalus.

10. insufflationis] Ita CLAROM. PASS. ARUND. et VOSS.; MERC. II. insubflationis eius. ERASMI GALL. et FEUARD. male in subflatione eius.

11. virtute ei] Haec delenda censet Iun. secundum graecum textum.

12. quemadmodum enim] In MS. VOSS. deest enim.

13. ipsum ecclesiam] Ipsum et ecclesiam habet MERC. II.

14. Ecclesiae] In Cod. VOSS. additur suae, in PASS. site; sed utrumque sine auctoritate textus graeci.

15. Et hunc esse cett.] Pamelius in cap. 25 Tertull. legi vult: et hunc esse ex semetipsis — uti habeat; sed frustra, repugnat enim textus graecus. MASS.

16. habeant] Ipsi habeant ex graeco expectare possis.

17. carneum] ERASMI GALL. et FEUARD. carneum. GRABIUS et MASS. carneum; consentiunt MSS. CLAROM. VOSS. et MERC. II.

Κ Ε Φ. ζ'.

1. *Τριῶν οὖν ὄντων, τὸ μὲν ὑλικόν, ὃ καὶ ἀριστερόν καλοῦσι, κατὰ ἀνάγκην ἀπόλλυσθαι λέγουσιν, ἅτε μηδεμίαν ἁπιδείξασθαι πνοὴν ἀφθαρσίας δυνάμενον· τὸ δὲ ψυχικόν, ὃ καὶ δεξιὸν προσαγορεύουσιν, ἅτε μέσον ὃν τοῦ τε πνευματικοῦ καὶ ὑλικοῦ, ἐκεῖσε χωρεῖν, ὅπου ἂν καὶ τὴν ἡ πρόσκλισιν ποιήσεται· τὸ δὲ πνευματικὸν ἐκπεπέμφθαι, ὅπως ἐνθάδε τῇ ψυχικῇ συζυγὴν μορφωθῇ, συμπαιδευθὲν αὐτῷ ἐν τῇ ἀναστροφῇ. Καὶ τοῦτ' εἶναι λέγουσι τὸ ἅλας καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ὁδεὶ γὰρ τῶν ψυχικῶν καὶ αἰσθητῶν παιδευμάτων. Ὁ δὲ ὢν καὶ κόσμον κατασκευάσθαι λέγουσι, καὶ τὸν Σωτῆρα δὲ ἐπὶ τοῦτο παραγεγονέναι τὸ ψυχικόν, ἐπεὶ καὶ αὐτεξούσιόν ἐστιν, ὅπως αὐτὸ σώσῃ. Ὡν γὰρ ἡμελλε σώζειν, τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν ἡ εἰληφέναι φάσκουσιν, ἀπὸ μὲν τῆς Ἀχαμῶθ τὸ πνευματικόν, ἀπὸ δὲ τοῦ Δημιουργοῦ ἐνδεδύσθαι τὸν ψυχικὸν Χριστόν, ἀπὸ δὲ τῆς οἰκονομίας περικτεῖσθαι σῶμα ψυχικὴν ἔχον οὐσίαν, κατασκευ-

1. Tria igitur quum sint, hylicum quidem, quod etiam sinistrum vocant, natura ita esse comparatum, ut necessario ipsi pereundum sit, quippe quod nullum incorruptibilitatis afflatum recipere queat; psychicum autem, quod item dextrum appellant, velut inter spirituale et hylicum interiectum, eo abire, quocunque sese inflexerit; spirituale denique ob eam causam emissum esse, ut hic psychico coniunctum formetur, una videlicet cum eo eruditum dum in hoc mundo commoretur. Atque hoc salem esse dicunt et mundi lucem. Psychicum etenim sensilibus disciplinis opus habuisse. Ob eam

a. ἐπιδείξασθαι] Int. melius legit ἐπιδέξασθαι.

b. πρόσκλισιν] Ed. princ. Epiphani et Cod. Vratislav. προσκλήσιν. Καὶ ante τὴν πρόσκλισιν cum Int. expungendum videtur.

c. ἀναστροφῇ] Illustrantur haec iis, quae cap. VII, 5 leguntur: τὰ δὲ πνευματικά, ἃ ἂν κατασπεύσῃ ἡ Ἀχαμῶθ, ἔκτοτε ἕως τοῦ νῦν δικαίαις ψυχαῖς παιδευθέντα ἐνθάδε καὶ ἐκτραφέντα διὰ τὸ νήπια ἐκπεπέμφθαι, ὕστερον τελειότητος ἀξιώθέντα, νόμους ἀποδόξασθαι τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἀγγέλοις δογματίζουσιν.

d. Ὁδεὶ γὰρ τῶν ψυχικῶν καὶ] Patet Interpretem legisse τῇ ψυχικῇ. Tert. cap. 26: indiguissae, ait, enim animalem etiam sensibilibus disciplinarum. Voculam καὶ, quam Tertullianus quoque in Irenaeo legit, Interpretes non agnoscit.

e. Ὁ δὲ ὢν] BILL. PETAV. et LUN. διὸ legi suadent. Sed δι' ὧν idem significare observarunt GRABIUS et MASS.

f. Σωτῆρα δέ] Voces δὲ et καὶ ante αὐτεξούσιον Interpreti haud probatae omnino supervacaneae videntur.

g. τὸ ψυχικόν] IUNIUS delet τό.

h. εἰληφέναι] Ante hanc vocem Int. legit αὐτόν.

1. Quum sint igitur tria] ERASM. quum sunt; sint, quod iam GALLAS. scripsit, reperitur in Codd. MERC. II. et VOSS. Unde sumserit FEUAR. vocem tria, quae MASSUETO dicente etiam in OTTOBON. legitur, ipso FEUAR. tacente dicere nequeo. Optimi Codd. CLAROM. PASS. ARUND. VOSS. et MERC. II. melam quidem, sed stilo Interpretis haud indignam lectionem habent tres.

2. quippe quum nullam spirationem] MS. VOSS. qui peccatum in illam spirationem. Aliae ERASMI edit. (princ. 1526 1528. 1545.) habent pro spirationem in textu separationem, in margine vero meliorem lectionem; aliae (1548. 1567.) in textu inspirationem, in margine nihil. In GALL. edit. et Codd. VET. PASS. OT-

- 1 tria] tres
- 2 quippe cum] qui peccatum
- 3 incorruptele
- 4 dextram
- 5 spiritalem
- 7 ta. enim erat
- 7 saluatorum] + autem

G A P. VI.

1. *¹Quum sint igitur tria, alterum materiale, quod etiam si-
nistrum vocant, ex necessitate perire dicunt, ²quippe quum nullam
spirationem incorruptelae recipere possit; animale vero, quod etiam
dextrum appellant, quum sit medium spiritalis et materialis, ³illuc
redigi, quocunque declinaverit; ⁴spiritalē verò emissum esse, uti
hic animali coniunctum formetur, coëruditum ei ⁵in conversatione.
Et hoc esse dicunt ⁶*sal* et *lumen mundi*. ⁷Opus erat enim ani-
mali sensibilibus [disciplinis. Ob quam causam et mundum ⁸fabri-
catum dicunt, et Salvatorem ad hoc venisse ⁹animale, quia suae po-
testatis est, ¹⁰ut id salvet. Quae enim salvaturus erat, eorum ¹¹primitias
eum suscepisse dicunt: ab Achamoth quidem spiritalē, a Demi-
urgo autem indatum psychicum (¹²id est, animale) Christum, ¹³a
dispositione autem circumdatum corpus, animale habens substantiam,

Matth. V.
13. 14.
86

causam et mundum fabricatum esse aiunt, et Salvatorem ipsum ad
hoc psychicum, utpote arbitrii libertate praeditum, venisse, ut ipsi
salutem afferret. Quibus enim salutem allaturus erat, eorum primitias
ipsum assumpsisse tradunt: nimirum ab Achamoth id quod spirituale
est accepisse, a Demiurgo autem psychico Christo vestitum, a dis-
pensatione vero eum amictum fuisse corpore, animali essentia prae-

teson. MERC. I. pro *spirationem* existat
inspirationem; in MERC. II. *sperationem*.
GRAB. et MASS. auctoritate Codd. ARUND.
et CLAROM., quibus addo VOSS., melio-
rem lectionem receperunt.

3. *illuc redigi*] Pro *illuc*, quod deest
in VOSS., in FEUARD. edit. perperam le-
gitur *illud*. *Χωρεῖν* minus accurate Int.
vertit *redigi*.

4. *spiritalē verò*] ERASM. et GALL. nec
non MEACERI M-S. in *spiritalē* verò,
quod emendavit FEUARD.

5. *in conversatione*] ERASM. (1545) et
MS. MERC. II. in *conversione*, quod hand
alienum a voce *ἀναστροφῇ* ita expli-
candum videtur: τὸ πνευματικὸν ab
Achamoth, e Pleromate in hunc mundum
per Demiurgum demissum esse, ut in
singulis hominibus, coniunctum cum ψυ-
χῆς, certam formam indueret i. e. uti
BACIVUS (*Gnosis* p. 187) ait, *zum selbst-
bewussten Leben sich gestalte, et in con-
versione*, in reditu i. e. illo tempore, quo
spiritalē in Pleroma et psychicum in me-
diatatis regnum redditura sint, una cum
eo eruditum ab omni parte perfectum
discederet. Sed. vulgaris lectio in *con-
versatione* i. e. consuetudine, familiaritate
magis nobis placuit, quemvis non accu-
rate respondeat voci *ἀναστροφῇ*.

6. *sal*] Sic VOSS. MERC. II. et Codd.

MASQUETI. ERASM. GALL. et MS. ARUND.
solem; FEUARD. et IUN. *salem*.

7. *Opus enim erat*] Hunc vocum ordi-
nem animadverti in Codd. VOSS. et MERC. II.

8. *fabricatum*] ERASM. GALL. et FEU-
ARD. addunt *esse*, quod in optimis MSS.
deest.

9. *animale*] ERASM. GALL. FEUARD. ani-
malem i. e. Salvatorem. GRABIVM ex
ARUND. et MERC. II. recte legisse *animale*
demonstrant sequentia *ἐπὶ καὶ αὐτῆ-
ς φύσεως ἔστιν*, quae ad τὸ ψυχικὸν
spectant. Docebant enim Valentiniani,
salutem per Christum recuperatam per-
tinere ad solos homines psychicos, qui-
bus, quum soli libero arbitrio essent
praediti, in bonum aut malum declina-
re liceret.

10. *ut id salvet*] VOSS. ut idem salvet.

11. *primitias*] Apud Tert. c. 26 (SEM-
L. II, 175) legitur *prospicias*; alii *prospi-
cientias*, alii *proscias*, quod idem est ac
τῶν θυμάτων ἀναρχαί, aut ἀρχοθῆνα
(RIC. IUN.). Alii cum Irenaeo lat. in
Tert. legi volunt *primitias*.

12. *id est animale*] Glossema de-
lendum.

13. *a dispositione*] Observantibus MAS-
SUETO et LUNIO Interpretes vocem *οἰκο-
νομία* hic et alibi melius vertere debuit
dispositio.

ασμένον δὲ ἀρρήτω τέχνῃ, πρὸς τὸ καὶ ἰάορατον καὶ ἀψηλάφητον καὶ παθητὸν γεγενῆσθαι. Καὶ ὑλικὸν δὲ οὐδ' ὅτι οὖν ἑילהφέναι λέγουσιν αὐτόν· μὴ γὰρ εἶναι τὴν ὕλην δεκτικὴν σωτηρίας. Τὴν δὲ συντέλειαν ἔσεσθαι, ὅταν μορφωθῇ καὶ τελειωθῇ γνώσει πᾶν τὸ πνευματικόν, τοῦτέστιν οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι, οἱ τὴν τελείαν γνώσιν ἔχοντες περὶ Θεοῦ καὶ τῆς Ἀχαμῶδ. Μεμνημένους δὲ μυστήρια εἶναι τούτους ὑποτίθενται.

2. Ὁ παιδεύθησαν γὰρ τὰ ψυχικὰ οἱ ψυχικοὶ ἄνθρωποι, οἱ δι' ἔργων καὶ πίστεως ψιλῆς βεβαιούμενοι καὶ μὴ τὴν τελείαν γνώσιν ἔχοντες. Εἶναι δὲ τούτους ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἡμᾶς λέγουσι. Διὸ καὶ ἡμῖν μὲν ἀναγκαῖον εἶναι τὴν ἀγαθὴν πράξιν ἀποφαίνονται· ἄλλως γὰρ ἀδύνατον σωθῆναι. Αὐτοὺς δὲ μὴ διὰ πράξεως, ἀλλὰ διὰ τὸ φύσει πνευματικούς εἶναι πάντῃ τε καὶ πάντως σωθήσεσθαι δογματίζουσι. Ὡς γὰρ τὸ χοικὸν ἀδύνατον σωτηρίας μετασχεῖν (οὐ γὰρ εἶναι λέγουσιν αὐτοὶ δεκτικὸν αὐτῆς) οὕτως πάλιν τὸ πνευματικόν (ἰθέλουσιν οἱ αὐτοὶ εἶναι) ἀδύνατον φθορὰν καταδέξασθαι, κἂν ὁποιαῖς συγκα-

dito atque ineffabili arte ita constructo, ut et oculis cerni et tractari ac denique pati posset. Neque vero hylici quidquam, hoc est materiale, ab eo assumptum fuisse aiunt: nam materiam salutis capacem non esse dicunt. Consummationem porro tum demum fore, quum scientia informatum atque perfectum fuerit quidquid spirituale est, hoc est spirituales homines, qui perfectam de Deo cognitionem habent et ab Achamoth mysteria didicerunt. Hos autem se esse statuunt.

2. Animalibus enim disciplinis imbuti sunt animales homines,

α. ἰάορατον καὶ ἀψηλάφητον καὶ παθητόν] GALL. et FEUARD. ἀπάθητον legunt pro παθητόν, quod PETAVIUS ex Cod. Rac. et principe Epiphani editione restituit. Ceterum LUNIO omnibusque editoribus observantibus cum Interprete legi necesse est ὁρατόν καὶ ψηλάφητόν. GRABIVS enim et MASSUKTUS ipsam Irenaeum cap. IX. n. 3. scripsisse observant: πρὸς τὸ ὁρατόν γενέσθαι καὶ ψηλάφητόν. Praeterea allegant Tertullianum cap. 26. corpus Salvatoris ita comparatum dicentem, quo congressui et conspectui et contactui et defunctui ingratum (i. e. passioni et morti nolens) subiaceret; et Theodoretum, qui baer. fabb. 1, 7 ita scribit: ἀπὸ δὲ τῆς οἰκονομίας περιδέσθαι σώμα ψυχικὴν ἔχον οὐσίαν, ἀρρήτῳ δὲ σοφίᾳ πεποιημένον, πρὸς τὸ ἀπτόν καὶ ὁρατόν γενέσθαι καὶ παθητόν.

β. ἐילהφέναι λέγουσιν αὐτόν] Int. εἰληφε.

γ. τὴν ὕλην] Int. τὸ ὑλικόν.

d. καὶ τῆς Ἀχαμῶδ etc.] Haud assentior GRABIO, qui hoc loco graecum textum genainam Irenaei sententiam exprimere ideoque latina ex graecis emendanda esse putat. Sed cum luxio graeca ex latinis ita restituo: καὶ ὑπὸ τῆς Ἀχαμῶδ μεμνημένοι μυστήρια· τούτους δὲ εἶναι ἑαυτοὺς ὑποτίθενται. Haec enim, uti MASSUKTUS quoque censet, omnino quadrant in Valentiniānorum sententias de nexu inter spiritalis homines atque matrem eorum Achamoth intercedente. Isti enim, ait Mass., sese iactabant perfectos et semina electionis, ut paullo inferius Irenaeus, ut qui a matre Achamoth spiritale semen participassent, καὶ ἰδιοκτητοὶ ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀνονομάστου συζύγας συγκατεληλυθυῖαν ἔχειν τὴν χάριν, qua scilicet a matre sua accepta, mysteriis initiati fuerant. Hinc subditur: διὸ καὶ ἐκ παντός τρόπου δεῖν αὐτοὺς καὶ τὸ τῆς συζύγας μελετᾶν μυστήριον.

3 hylicon

6 hos] hoe

16 summus

paratum vero inenarrabili arte, ut et visibile † et palpabile et passi- † *Mass. 29.*
bile fieret. Et hylicum autem nihil omnino suscepit: non enim esse
hylicum capacem salutis. Consummationem vero futuram, quum for-
matum et perfectum fuerit scientia omne spiritale, † hoc est homines
† qui perfectam agnitionem habent de Deo et hi, qui ab Achamoth ini-
tati sunt mysteria: † esse autem hos semetipsos dicunt.

2. † Erudiuntur autem psychica (id est animalia) psychici (id
est animales) homines, qui per operationem et fidem nudam fir-
mantur, et non, perfectam agnitionem habent. Esse autem hos nos,
qui sumus ab ecclesia, dicunt. Quapropter et nobis quidem ne-
cessariam esse † bonam † conversationem respondent: aliter enim im- † *Grab. 30.*
possibile esse salvari. Semetipsos autem non per operationem,
† sed eo quod sint naturaliter spiritales, † omnimodo salvari dicunt.
Quemadmodum enim choicum impossibile est salutem percipere
(non enim esse illum capacem salutis dicunt), sic iterum † quod
spiritalē (quod semetipsos esse volunt) impossibile esse corrupte-

qui per opera et nudam fidem confirmantur, nec perfecta cognitione
praediti sunt. Quales nos, qui ecclesiae fidem profiteamur, esse
aiunt. Ex quo etiam nobis hoc necesse esse pronuntiant, ut probas
actiones adhibeamus: nec enim alioqui fieri posse, ut salutem con-
sequamur. At se ipsos non per actionem, sed quod natura spiri-
tuales sint, omnino ac sine ulla dubitatione salvos fore affirmant.
Ut enim hylicum nullo modo salutis particeps esse posse dicunt,
quod eius capax minime sit: sic rursus spirituale (quod ipsi se esse
volunt) ea conditione esse, ut nullo prorsus modo interitum atque

e. Ἐπαυθεύθησαν γάρ] Int. pro γάρ
legit δέ.

f. ἡμᾶς λέγουσι] Illustrantur haec
is, quae apud Clementem Al. Strom. II.
p. 433 et 434 edit. Potter. leguntur: οἱ
δὲ ἀπὸ Οὐδαλεντίνου τὴν μὲν πλῆσιν
τοῖς ἀπλοῖς ἀπορρίμναι ἡμῖν, αὐ-
τοῖς δὲ τὴν γνώσιν, τοῖς ψυχαῖς σωζο-
μένοις κατὰ τὴν τοῦ διαφέροντος
πλεονεξίαν σπέρματος ἐνυπάρχειν
βούλονται. Atque in Excerptis p. 798
leguntur haec: τὸ μὲν πνευματικὸν
ψυχαῖς σωζόμενον.

g. ἀγαθὴν] Deest haec vox in Codd.
Rec. et Vratislav.

h. ἄλλως γάρ] In GALL. ed. perpe-
ram ἄλλους γάρ.

i. θέλουσιν οἱ αὐτοὶ εἶναι] Int. me-
lius ὁ θελουσιν x. t. l.

1. hoc est, homines] Ex graeco adde
spirituales.

2. esse autem hos] CLAROM. PASS. VOSS.
et MERC. II. esse autem hoc.

3. Erudiuntur autem psychica] Interpres
graeca ad litteram vertit et verbum eru-
dire, uti graecum παιδεύειν, cum du-
plici accusativo construi posse putavit.
Quae constructio quam sit admodum
inuitata (cf. Forcellini lex.): minus bene
scripsit erudiuntur psychica psychici pro
e. psychicis psychici.

4. bonam conversationem] IUNIIUS legi
mavult operationem, uti initio huius pa-
ragraphi.

5. sed eo quod sint] ERASM. GALL.
FEUARD. sed eo quod sunt; GRABIVS vero
emendavit sint ex Codd. VOSS. et MERC. II.

6. omnimodo] Sic restituit GRABIVS ex
VOSS. et ARUND., in quo omnimodo su-
perscriptum legitur voci omnino. ERASM.
GALL. FEUARD. omnino.

7. quod spiritale] Quod expungendum
videtur.

ταγένωνται πράξειςιν. Ὅν γὰρ τρόπον χρυσὸς ἐν βορβόρῳ κατα-
τεθεῖς οὐκ ἀποβάλλει τὴν καλλονὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν ἰδίαν φύ-
σιν διαφυλάττει, τοῦ βορβόρου μηδὲν ἀδικῆσαι δυναμένου τὸν
χρυσόν· οὕτω δὲ καὶ αὐτοὺς λέγουσι, καὶ ἐν ὁποῖαις ὑλικάις
πράξεσι καταγένωνται, μηδὲν αὐτοὺς παραβλάπτεσθαι, †μηδὲ
ἀποβάλλειν τὴν πνευματικὴν ὑπόστασιν.

3. Διὸ δὴ καὶ τὰ ἀπειρημένα πάντα ἀδεῶς °οἱ τελειότατοι
πράττονσιν αὐτῶν, °περὶ ὧν αἱ γραφαὶ διαβεβαιουῦνται, τοὺς
ποιοῦντας αὐτὰ βασιλείαν Θεοῦ μὴ κληρονομήσειν. Καὶ γὰρ
εἰδωλόθρυτα °διαφόρως ἐσθίουσι, °μηδὲ μολύνεσθαι ὑπ' αὐτῶν
ἡγούμενοι· καὶ ἐπὶ πᾶσαν ἐορτάσιμον τῶν ἐθνῶν τέρψιν εἰς
τιμὴν τῶν εἰδώλων γινομένην πρῶτοι συνίασιν, *ὥς μηδὲ τῆς
παρὰ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις μεμνημένης τῆς τῶν θρηγομάχων καὶ
μονομαχίας ἀνδροφόνου θέας ἀπέχεσθαι °ἐνίους αὐτῶν. Οἱ δὲ
καὶ ταῖς τῆς σαρκὸς ἡδοναῖς °κατακόρως δουλεύοντες, τὰ σαρκ-
κὰ τοῖς σαρκικοῖς καὶ τὰ πνευματικὰ τοῖς πνευματικοῖς ἀπο-
δίδοσθαι λέγουσι. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν λάθρα τὰς διδασκομένας
ὑπ' αὐτῶν τὴν διδασχὴν ταύτην γυναῖκας διαφθείρουσιν, °ὥς
πολλάκις ὑπ' ἐνίων αὐτῶν ἐξαπατηθῆσαι, ἔπειτα ἐπιστρέψασαι

corruptionem recipere queat, quibuscunque ipsi in flagitiis sceleribusque versentur. Quemadmodum enim aurum in coeno positum pulchritudinem suam haud amittit, verum naturam suam incolumem servat, nec detrimenti quidquam ei a coeno afferri potest: eodem modo et sese, quibusbilibet tandem in materialibus actionibus versentur, nihil hinc laedi nec spiritalis essentiae iacturam facere.

3. Quo etiam fit, ut eorum perfectissimi quique omnia ea, quae legis interdicto prohibentur, et de quibus affirmat Scriptura, quod qui haec faciunt regni Dei hereditatem minime consequentur,

a. ἀδικῆσαι δυναμένου] *Δυναμένου* deest in Cod. Vratislav. et edit. princ. Basileensi.

b. ἐν ὁποῖαις] Ita Mass. edit. Vm. Ed. princ. et Colon. Epiph., praeterea Cod. Vratislav. ἐν ποῖαις.

c. οἱ τελειότατοι] Int. οἱ τέλειοι.

d. περὶ ὧν αἱ γραφαί] In Grabii et Massueti edit. pro αἱ perperam legitur καί. Etenim αἱ habent Codd. nec non Basileensis et Petavii edit.

e. διαφόρως] Lege cum Interprete ἀδιαφόρως.

f. μηδὲ μολύνεσθαι] Grabius et Iulius recte observant, Interpretem melius legisse μηδὲν μολύνεσθαι.

g. ἐνίους αὐτῶν] Haec verba, quae non agnoscit Interp., supervacanea videntur.

h. κατακόρως] Ex Iunii sententia Interp. legit ἀκόρως, sed κατακόρως etiam significat immodice, intemperanter.

i. ὥς πολλάκις ὑπ' ἐνίων αὐτῶν ἐξαπ.] Discrepant haec ab iis, quae Interp. legit: ὥς πολλὰι πολλάκις ὑπ' αὐτῶν ἐξαπ.

1. quum coenum nihil] Voss. quum coenum enim nihil.

2. pro voluntate in honore eorum] Ita habent Codd. Clarom. Ottomom. Voss. Merc. i. ii. omnesque Erasmi edit. et Gall. Pro eorum ex graeco scripsit FEUARDENTIUS idolorum, quam vocem sine ulla Codd. auctoritate agnoverunt GRABIIUS ET MASSUETI. Fortasse in honorem Deorum Int. scripsit, uti Fronto Duc. et Iun. suspicati sunt. Primo obtutu patet, lectionem pro voluntate falsam le-

2 caeno et 3

10 idolotyla

11 üs] his

12 eorum

13 quodessapud
~~otio~~ otiosum
homicidale

14 insatrabilitate

18 üs] his
conuerse

lam percipere, licet in quibuscunque fuerint factis. Quemadmodum enim aurum in coeno depositum non amittit decorem suum, sed suam naturam custodit, ¹quum coenum nihil nocere auro possit: sic et semetipsos dicunt, licet in quibuscunque materialibus operibus [†]sint, nihil semetipsos noceri neque amittere spiritalem substantiam. + Mass. 30.

3. Quapropter et intimore omnia, quae vetantur, hi qui sunt ipsorum perfecti operantur, de quibus Scripturae confirmant, quoniam *qui faciunt ea, regnum Dei non hereditabunt.* Etenim Gal. V. 21. idolothyta indifferenter manducant, nihil inquinari ab iis putantes, et in omnem diem festum ethnicorum, ²pro ^{*}voluntate in honore ^{*}voluptate. [D]eorum factum, primi ^{*}conveniunt; ³uti in nihilo quidem abstin- * Grab. 31. 9^a ant, quod est apud Deum et apud homines odiosum, muneris homicidiale spectaculum. Quidam autem et carnis voluptatibus insatiabiliter inservientes, carnalia carnalibus, spiritalia spiritalibus reddi dicunt. Et quidam quidem ex ipsis clam eas mulieres, quae discunt ab eis doctrinam hanc, corrumpunt, ⁴quemadmodum multae saepe ab iis suasae, post conversae mulieres ad ecclesiam Dei

sine ullo metu perpetrent. Nam et ea, quae idolis immolata sunt, libere ac sine ullo discrimine edunt, nec iis inquinari se arbitrantur; atque ad omnia gentilium solemnia oblectamenta, quae ad idolorum honorem cultumque celebrantur, primi confluunt, adeo ut nonnulli eorum ne a sanguinario quidem et funesto, Deo et hominibus invisio spectaculo, in quo cum feris dimicatur vel gladiatores inter se pugnant, abstinendum sibi esse putent. Sunt etiam qui carnis voluptatibus ad satietatem usque obsequentes, carnalia carnalibus et spiritalia spiritalibus persolvere aiunt. Quin etiam ipsi partim occulte cum mulierculis iis, quas in doctrina sua erudiunt, stupri commercium habent, quemadmodum ipsae saepe, a quibusdam ipso-

gendumque esse, quod primus COTLERIUS in notis ad Const. Apost. lib. II., c. 61. observavit, pro *voluptate*. Interpretem puto eam ob causam non adeo bene vertisse, quod in verbis ἐπὶ πᾶσαν ἐσθλασίμων vocem ἡμέραν supplendam et τέρας accusativi absoluti ratione scriptam esse opinabatur.

3. uti in nihilo quidem abstineant coll.] Voss. pro in nihilo simpliciter nihilo. Ex COTLERII sententia post verbum abstineant addi necesse est ab eo. Iunius sic legi vult: ne ab illo quidem abstineant, quod est apud Deum et apud homines odiosum (MERC. I. II. Voss. ERASM. GALL. otiosum) muneris gladiatorum cum bestiis et singulari certamine inter se

pugnantium homicidiale spectaculum. Sed MASSUETUS ait: quod autem graecae voces duas θηριομαχῶν καὶ μονομαχίας, bestiariorum, et gladiatorum unica voce muneris reddiderit Interpres, latinos auctores secutus est, quibus munus non raro significat spectaculum gladiatorum, aut bestiarum, quibuscum homines depugnant. Sic Sueton. in Caesare: bestias quoque ad munus populi comparatas trucidaverant. Et ibid.: edidit spectacula varii generis, munus gladiatorum, ludos etiam regionalim urbe tota. Hinc munerarii dicebantur, qui eiusmodi spectacula exhibebant.

4. quemadmodum multae] Prior vox deest in MERC. II.

γυναῖκες εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ σὺν τῇ λοιπῇ πλάνῃ καὶ τοῦτο ἐξωμολογήσαντο· οἱ δὲ καὶ κατὰ τὸ φανερόν ἀπερνεύσαντες, ὧν ἂν ἐρασθῶσι γυναικῶν, ταύτας ἀπ' ἀνδρῶν ἀποσπάσαντες, ἰδίας γαμετὰς ἡγήσαντο. ² Ἄλλοι δὲ αὐτὰς πάλιν σεμνῶς κατ' ἀρχάς, ὡς μετὰ ἀδελφῶν προσποιούμενοι συνοικεῖν, προϋόντος τοῦ χρόνου ἡλέγχθησαν, ἐγκύμονος τῆς ἀδελφῆς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ γενηθείσης.

4. ^b Καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ μυστὰ καὶ ἄθεα πράσσοντες, ἡμῶν μὲν διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ φυλασσομένων καὶ μέχρις ἐννοίας καὶ λόγου ἁμαρτεῖν, κατατρέχουσιν, ὡς ἰδιωτῶν καὶ μηδὲν ἐπισταμένων· ἐαυτοὺς δὲ ὑπερψοῦσι, τελείους ἀποκαλοῦντες καὶ σπέρματα ἐκλογῆς. Ἡμᾶς μὲν γὰρ ^c ἐν χρήσει τὴν χάριν λαμβάνειν λέγουσι, διὸ καὶ ^d ἀφαιρεθῆσθαι αὐτῆς· αὐτοὺς δὲ ἰδιόκτητον ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἀνονομάστου συζυγίας συγκατεληλυθυῖαν ἔχειν τὴν χάριν· καὶ διὰ τοῦτο προστεθῆσθαι αὐτοῖς. ^e Διὸ καὶ ἐκ παντὸς τρόπου δεῖν αὐτοὺς αἰεὶ τὸ τῆς συζυγίας μελετᾶν μυστήριον. Καὶ τοῦτο πείθουσι τοὺς ἀνοήτους, αὐταῖς λέξεσι λέγοντες οὕτως· ὅς ἂν 'ἐν κόσμῳ γενόμενος γυναῖκα οὐκ ἐφίλησεν, ὥστε αὐτὴν κρατηθῆναι, οὐκ ἔστιν ἐξ ἀληθείας καὶ οὐ χωρήσει εἰς ἀλήθειαν· ὁ δὲ ἀπὸ κόσμου γενόμενος, ^g (μὴ) κρατηθεῖς γυναικί, οὐ χωρήσει εἰς ἀλήθειαν

rum circumventae atque in fraudem impulsae ac postea ad Dei ecclesiam reversae, cum reliquo suo errore hoc quoque confessae sunt: partim aperte perfrictaque fronte quascunque adamarint mulieres, eas a viris avulsas matrimonio sibi copulant. Alii rursus quum honeste primum velut cum sororibus habitare se finxissent, progrediente tempore deprehensa fraus est, gravida nimirum a fratre facta sorore.

4. Ac pleraque alia impia et execranda flagitia perpetrantes, nos quidem, qui Dei metu cavemus, ne vel cogitatione tenus et sermone peccemus, ut indoctos ac prorsus ignaros insectantur; seipsos

a. Ἄλλοι δὲ αὐτὰς πάλιν σεμνῶς] Interp. pro αὐτὰς πάλιν legisse videtur πάντων σεμνῶς, valde modeste.

b. Καὶ ἄλλα δέ] Δέ in versione desideratur.

c. ἐν χρήσει] Opponitur τῇ κτήσει. BILL.

d. ἀφαιρεθῆσθαι αὐτῆς] Alluditur ex sententia BILLII ad verba Luc. XIX, 26: τῶ ἔχοντι δοθήσεται — καὶ δ' ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. GRABIVS recte censet loco αὐτῆς legendum esse αὐτὴν. Interpres legisse videtur ἀφαιρεθῆσθαι ἀφ' ἡμῶν.

e. Διὸ καὶ] Καὶ non habet INT.

f. ἐν κόσμῳ γενόμενος] et postea ὁ δὲ ἀπὸ κόσμου γενόμενος] Haec verba petita videntur, uti BILLIUS censet, ex

Ioannis evang. c. 17. Ibi enim Christus discipulos suos ἐν τῷ κόσμῳ, neque ἐκ τοῦ κόσμου εἶναι dicit.

g. (μὴ) κρατηθεῖς γυναικί — διὰ τὸ (μὴ) ἐν ἐπιθυμίᾳ] Quamvis voculam μὴ a nobis uncinis inclusam omnino expungendam esse apparet et sensu et versione: contra omnium Codd. auctoritatem eandem omittere non conatus sum. GALLAS. FEUARD. et MASS. particulam illam negativam expunxerunt, PETAV. et GRAB. in textu retinuerunt. Negabant enim Valentiniani, se, quamquam libidinibus et illicitis voluptatibus deditos, concupiscentia oppressos eiusque servos esse: etenim, quum sibi metipsis insit σπέρμα πνευματικόν, ne stupro quidem sibi

3.4 modestia

6 inelig.

12 incommuniabilis. synzygia

12-13 ppter dicitur sc. 8: dicitur ipse:
a superior. a dicitur

13-14 synzygiae

14 meditari] emendari

16 uti . conjungatur

cum reliquo errore et hoc confessae sunt; alii vero et manifeste ne quidem erubescences quascunque adamaverint mulieres, has a viris suis abstrahentes suas nuptas fecerunt. Alii vero valde modesto initio, quasi cum sororibus fingentes habitare, procedente tempore manifestati sunt, gravida sorore a fratre facta.

4. Et alia multa odiosa et irreligiosa facientes, nos quidem, qui per timorem Dei timemus etiam usque in mentibus nostris et sermonibus peccare, arguunt quasi [†]idiotas et nihil scientes; ¹se- [†]Mass. 31. metipsum extollunt, perfectos vocantes et semina electionis. Nos enim in usu gratiam accipere dicunt, quapropter et auferri a nobis; semetipsos autem ²proprie possidere, desursum ab inenarrabili et innominabili syzygia descendentem ³habere gratiam, et propterea ⁴adiici eis. Quapropter ex omni modo oportere eos semper syzygiae ⁵meditari mysterium. Et hoc suadent ⁶insensibilibus, ⁷his sermonibus dicentes sic: Quicumque in saeculo est et uxorem non amat, ⁸ut ei coniungatur, non est de veritate et non transiet in veritatem. Qui autem de saeculo est mixtus mulieri, non transit in

autem mirifice extollunt ac perfectos appellant et semina electionis. Nos enim in usu tantummodo gratiam accipere dicunt, ob idque fore ut ea nobis adimatur; se autem eam ab ineffabili et omni nomine praestantiori coniugatione caelitus devectam proprie possidere, ob eamque causam fore ut ipsis accrescat. Quam ob causam sibi quovis modo faciendum esse, ut coniugii mysterium exerceant. Atque ut hoc stolidis hominibus persuadeant, his ipsis verbis utuntur: Quisquis in mundo existens mulierem non amavit, ita ut ea potius, non est ex veritate, nec ad veritatem perveniet; quisquis autem de mundo existens cum muliere rem habuit, non perveniet ad

aditum ad veritatem intercludi autumabunt. Quos vero psychicos atque e mundo esse dicebant, eos, siquidem cum mulieribus rem haberent, concupiscentia vinci stuproque inquinatos ad veritatem pervenire non posse opinabantur. Quam ob causam *ἑρκατελας* et *ἀγαθὴς πρᾶξις* stadium, quo ipsi supersedebant, psychicis hominibus suadebant (Valentiniani

1. *semetipsum extollunt*] *Semetipsum autem est.* requirit sensus et habet textus graecus.

2. *proprie possidere, desursum*] *luxius ante desursum intrudi vult ab. GRABTUS loco proprie possidere legi mavult: tantum peculium.*

3. *habere gratiam*] In Voss. MS. deest *gratiam.*

4. *adiici*] FRIED. in marg. *adici*, itaque Voss.

5. *meditari mysterium*] Voss. *emendare myst.* Meditari aliquid uti graeca vox *μελετῆν* non solum significat cogitando persequi, sed etiam agendo, idemque valet atque *exercere*. Virg. Ecl. 5, 60: Nec lapus insidias pecori, nec retia cervis Ulla dolum meditantur. Id. Aen. 4, 171: Nec iam furivum Dido meditatatur amorem.

6. *insensibilibus*] Suppl. *hominibus*. Sed vertendum erat *stolidis*, vel rudioribus hominibus. Mass.

7. *his sermonibus*] Ita lego ex Codd. pro *his serm.*, quod est in edit.

8. *ut ei coniungatur*] Bene observat GRABTUS, Interpretem hic et paulo infra, ubi habet *mixtus mulieri* et *in concupi-*

διὰ τὸ (μὴ) ἐν ἐπιθυμίᾳ κρατηθῆναι *γυναικός. * Διὰ τοῦτο οὖν ἡμᾶς καλοὺς ψυχικοὺς ὀνομάζουσι καὶ ἐκ κόσμου εἶναι λέγουσι, καὶ ἀναγκαίαν ἡμῖν τὴν ἐγκράτειαν καὶ ἀγαθὴν πράξιν, ἵνα δι' αὐτῆς ἔλθωμεν εἰς τὸν τῆς μεσότητος τόπον· αὐτοῖς δὲ πνευματικοῖς τε καὶ τελείοις καλουμένοις μηδαμῶς. Οὐ γὰρ πράξις εἰς Πλήρωμα εἰσάγει, ἀλλὰ τὸ σπέρμα τὸ ἐκείθεν ὁ νήπιον ἐκπεμπόμενον, ὁ ἐνθα δὲ τελειούμενον.

Κ Ε Φ. ζ.

1. † Όταν δὲ πᾶν τὸ σπέρμα τελειωθῇ, τὴν μὲν Ἀχαμῶθ τὴν μητέρα αὐτῶν ὁ μεταβῆναι τοῦ τῆς μεσότητος τόπου λέγουσι καὶ ἐντὸς Πληρώματος εἰσελθεῖν, καὶ ἀπολαβεῖν τὸν νυμφίον αὐτῆς τὸν Σωτῆρα, ὁ τὸν ἐκ πάντων γεγονότα, ἵνα συζυγία γένηται τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς Σοφίας τῆς Ἀχαμῶθ. Καὶ τοῦτο εἶναι νυμφίον καὶ νύμφην, νυμφῶνα δὲ τὸ πᾶν Πλήρωμα. Τοὺς δὲ πνευματικοὺς ἀποδυσσασμένους τὰς ψυχὰς καὶ πνεύματα νοερὰ γενομένους, ἀκρατίτως καὶ ἀοράτως ἐντὸς Πληρώματος εἰσελθόντας, νύμφας ἀποδοθήσεσθαι τοῖς περὶ τὸν Σωτῆρα ἀγγέλοις. Τὸν δὲ Δημιουργὸν μεταβῆναι καὶ αὐτὸν εἰς τὸν ὁ τῆς μητρὸς Σοφίας τόπον, τουτέστιν ἐν τῇ μεσότητι. Τὰς τε τῶν δικαίων

veritatem, quoniam in concupiscentia mulieri succubuit. Propterea nobis quidem, quos psychicos vocant ac de mundo esse statuunt, necessarium esse continentiae ac bonarum actionum studium, ut per eas ad medietatis locum perveniamus; sibi autem, hoc est, ut ipsi se vocant, spiritualibus et perfectis, nullo modo. Neque enim actionem aditum ad Pleroma munire, sed semen, quod pusillum quidem illinc emittitur, hic autem adolescit ac perficitur.

1. Quum autem universum semen perfectum fuerit, tum deum Achamoth, matrem ipsorum, ex medietatis loco migraturam

scientia mixtus est mulieri, aut in archetypo aliter legisse aut in legendo Irenaei textu, neque vero in intelligendo errasse. Videtur enim legisse αὐτῇ κρασθῆναι et κρασθεῖς iterumque κρασθῆναι pro κρατηθῆναι et κρατηθεῖς.

a. Διὰ τοῦτο οὖν ἡμᾶς καλοὺς ψυχικοὺς — καὶ ἀναγκαίαν ἡμῖν] Haec BILLIUS et JUNIUS ex versione antiqua ita emendant: ἡμῖν μὲν (οὗς ψυχικοὺς ὀνομάζουσι καὶ ἐκ κόσμου εἶναι λέγουσιν) ἀναγκαίαν τὴν ἐγκράτειαν. GRABIUS vero graeca, utut sunt, nulla emendatione indigere putat, excepto verbo καλοὺς, quod sit omittendum. Atvero equidem Interpretem sequi malo.

b. νήπιον] Νήπιον μὲν legit Int.
c. ἐνθα δέ] Sic lego cum veteri In-

terprete. Codd. et edit. habent ἐνθάδε, GRABIUS ἐκθάδε.

d. μεταβῆναι] Codd. REC. et Vratislav. μεταστῆναι. Edit. princeps Basilens. μεταθῆναι. Nonne cum Int. legendum μεταβῆναι ἐκ τοῦ — τόπου?

e. τὸν ἐκ πάντων γεγονότα] Vide supra pag. 30.

f. Καὶ τοῦτο εἶναι νυμφῶνα καὶ νύμφην] Ex BILLII sententia Valentini hoc loco rationem habuere loci Matth. 25, 6: ὁ νυμφίος ἐρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ.

g. εἰσελθόντας, νύμφας] Cod. REC. εἰσελθεῖν τὰς νύμφας.

h. τῆς μητρὸς Σοφίας] Lege cum Interprete τῆς μητρὸς αὐτοῦ Σοφ. et intellige τὴν κάτω Σοφίαν, inferiorem Sophiam.

11 synggia

15 üö] hio

veritatem, quoniam in concupiscentia mixtus *est mulieri. Quapropter nobis quidem, quos psychicos vocant et de saeculo esse dicunt, necessariam continentiam et bonam operationem, uti per eam veniamus in medietatis locum; sibi autem spiritualibus et perfectis vocatis nullo modo. Non enim operatio in Pleroma inducit, sed semen, quod est inde pusillum quidem ¹emissum, hic autem perfectam factum. * *Grab. 32.*

C A P. VII.

1. † Quum autem universum semen perfectum fuerit, Achamoth quidem matrem ipsorum transire de medietatis loco dicunt et intra Pleroma introire, et recipere sponsum suum Salvatorem, qui est ex omnibus factus, uti syzygia fiat Salvatoris et Sophiae, quae est Achamoth. Et hoc esse sponsum et sponsam; ²nymphonem vero universum Pleroma. Spiritales vero, ³exspoliatos animas et spiritus intellectuales factos, ⁴inapprehensibiliter et invisibiliter ⁵intra Pleroma ingressos, sponsas reddi iis, qui circa Salvatorem sunt angelis. Demiurgum vero transire et ipsum in matris suae Sophiae locum, hoc est in medietatem. Iustorum quoque animas ⁶refrige-

atque in Pleroma ingressuram, ac sponsum suum, hoc est Salvatorem ex omnibus ortum, accepturam esse, ut coniugium existat Salvatoris et Achamoth. Et hoc esse, quod per sponsum et sponsam significetur, quemadmodum et Pleroma per cubiculum nuptiale. At vero spirituales, animis exutos ac spiritus intelligentes factos, incomprehensibili et invisibili modo in Pleroma ingressos, in sponsas assignatum iri angelis iis, qui Salvatorem comitantur. Demiurgum porro itidem ipsum ad matris Sophiae locum, hoc est ad medietatis locum, transiturum esse, atque in eadem regione fore, ut

1. *emissum*] Ita ARUND. VOSS. et, ut videtur, FEUARD. et MASSUETI Codd. MERC. II. qui *demissum*. ERASM. GALL. quidem *demissum*.

2. *nymphonem*] Codd. MERC. I. et II. et ERASM. GALL. *Symphonem*. ERASM. in margine scribit *συμπωνή συνευτός*, neque dicit, quis sit loci sensus. FEUARD. meliorem lectionem ex Cod. VET. hausit, cui assentiunt Voss. MS. et, ut puto, MASSUETI Codd. Tertull. cap. 31: *hic erit in Scripturis sponsus: et sponsalis pleroma*.

3. *exspoliatos animas*] MERC. II. *spoliates animas*. MASSUETUS bene observat: (animas) animales scilicet a Demiurgo animalis insufflatus, ut superius dictum est. cf. Tert. I. I. c. 32.

4. *inapprehensibiliter*] Id est, ita ut a

superioribus potestatibus nec detineri, nec videri queant, ut inferius explicabitur. MASS.

5. *intra Pleroma*] Sic IUNIUS legi vult itaque habet VOSS. VET. et MASSUETI Codd. Sed MERC. II. et ERASM. et GALL. inter Pl. Ed. ERASM. s. 1567: *invisibiliter Pleroma ingressos*.

6. *refrigerare*] Ita CLAROM. ARUND. VOSS. MERC. II. cum ERASM. GALL. et GRABIO. Verum FEUARD. et IUNIUS legunt *refrigerari*. GRABIO bene observat, Interpretem *refrigerare* passive accipere, uti ex iis patet, quae paullo inferius leguntur: *Hominem animale, si meliora elegerit, in loco medietatis refrigeraturum*. Dum hic praesenti utitur pro graeco futuro, infra futurum loco praesentis habet. IUN. putat, Interpretem legisse *ἀναψύξεσθαι*.

ψυχὰς ἀναπαύεσθαι καὶ αὐτὰς ἐν τῷ τῆς μεσότητος τόπῳ. Μηδὲν γὰρ ψυχικὸν ἐντὸς Πληρώματος ἁχωρεῖν. Τούτων δὲ γενομένων οὕτως, τὸ ἐμφωλεῦον τῷ κόσμῳ πῦρ ἐκλάμψαν καὶ ἐξαφθὲν καὶ κατεργασάμενον πᾶσαν ὕλην, συναναλωθήσεται αὐτῇ καὶ εἰς τὸ μηκέτ' εἶναι χωρήσειν διδάσκουσι. Τὸν δὲ Δημιουργὸν μηδὲν τούτων ἐγνωκέναι ἀποφαίνονται πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας.

2. Εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες προβαλέσθαι αὐτὸν καὶ Χριστὸν υἱὸν ἴδιον, ἀλλὰ καὶ ψυχικόν· ^bπερὶ τούτου διὰ τῶν *προφητῶν λελαληκέναι. Εἶναι δὲ τοῦτον τὸν διὰ Μαρίας διοδεύσαντα, καθάπερ ὕδωρ διὰ σωλῆνος ὁδεύει, καὶ εἰς ταῦτον ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος κατελθεῖν ἐκείνον, τὸν ἀπὸ τοῦ Πληρώματος ἐκ πάντων Σωτῆρα, ἐν εἵδει περιστερᾶς· γεγονέναι δὲ ἐν αὐτῷ καὶ ^cτὸ αὐτὸ τῆς Ἀχαμῶθ σπέρμα πνευματικόν. Τὸν οὖν Κύριον ἡμῶν ἐκ τεσσάρων τούτων σύνθετον γεγονέναι φάσκουσιν, ἀποσώζοντα τὸν τύπον τῆς ἀρχηγόνου καὶ πρώτης τετρακτύος ἐκ τοῦ πνευματικοῦ, ὃ ἦν ἀπὸ τῆς Ἀχαμῶθ, καὶ ἐκ τοῦ ψυχικοῦ, ὃ ἦν ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ καὶ ἐκ τῆς οἰκονομίας, ^dὃ ἦν κατεσκευασμένον ἀρρήτῳ τέχνῃ, καὶ ἐκ τοῦ Σωτῆρος, ^eὃ ἦν κατελθοῦσα εἰς αὐτὸν περιστέρα. Ἐκαὶ τοῦτο μὲν ἀπαθῆ διαμεμενηκέναι· (οὐ γὰρ ἐνεδέχeto παθεῖν αὐτόν, ἀκράτητον καὶ ἀόρατον ὑπάρχοντα) ^fκαὶ διὰ τοῦτο ἡρθαι, προσαγομένον αὐτοῦ

ipsae animae eorum, qui iustitiam coluerint, quiete perfuantur. Neque enim psychici quidquam intra Pleroma admitti. Quae quum ad hunc modum contigerint, tum vero futurum esse, ut ignis ille, qui in mundo delitescit, effulgeat et accendatur, confectaque universa materia, simul cum ea consumatur atque in nihilum redigatur. Verum enim vero Demiurgum nihil horum exploratum habuisse asserunt, antequam Salvator advenisset.

2. Sunt etiam qui dicant, eum etiam Christum filium suum produxisse, sed animale: ac de hoc per prophetas locutum esse. Hunc autem eum esse, qui per Mariam transmearit, perinde atque aqua per tubum manat: atque in ipsum, quum baptismi aqua tinge-

a. χωρεῖν] Int. legisse videtur. μεταβαλεῖν vel simile quid.

b. περὶ τούτου] Interpres καὶ περὶ τούτου.

c. τὸ αὐτὸ τῆς Ἀχαμῶθ] Interpres legisse videtur τὸ ἀπὸ τῆς Ἀχαμῶθ, uti paulo post scripsit.

d. ὃ ἦν κατεσκευασμένον] Ex GRABII sententia subintelligendum σῶμα, ex MASSUKTI πρᾶγμα.

e. ὃ ἦν κατελθούσα] In God. REC. deest ὃ ἦν.

f. Καὶ τοῦτο μὲν ἀπαθῆ] Lege cum Interprete καὶ τούτου scil. Σωτῆρα.

g. καὶ διὰ τοῦτο ἡρθαι] In Excerptis Theodoti § 51 pag. 984 (edit. Pottor. Clem. Alex.) haec leguntur: ἀπέθανε δέ, ἀποσιάντος τοῦ καταβάτος ἐπ' αὐτῷ ἐπὶ τῷ ἱερῶν πνεύματος, οὐκ ἰδίᾳ γενομένου, ἀλλὰ πυσταλέντος, ἵνα καὶ ἐνεργησῇ ὁ θάνατος· ἐπεὶ πῶς τῆς ζωῆς παρούσης ἐν αὐτῷ, ἀπέθανε τὸ σῶμα;

1. Nihil enim psychicum] MENC. II. nihil enim physicum.

2. et comprehendens] Et, quod deest in ERASM. GALL. et FEUARDENTII edit., GRABII ex VOSS. addidit. GRABIO scite

1 syetischum

2 is] his

4 consumphum

8 loquatus

10 descendisse

13 üs] his

rare et ipsas in medietatis loco. ¹Nihil enim psychicum intra Pleroma transire. His autem factis ita, is qui latet in mundo ignis exardescens ²et comprehendens universam materiam consumit, et ipsum simul consumtum ³abire in id, ⁴ut iam non sit. Demiurgum autem nihil horum cognovisse ostendunt ante Salvatoris adventum.

2. Sunt autem qui dicunt emisisse eum ⁵et Christum filium suum, sed et animale, et de hoc per prophetas [†]locutum ^{*}esse. [†]Mass. 33. ^{*}Grab. 33. Esse autem hunc, qui per Mariam transierit, quemadmodum aqua per tubum transit, et in hunc in baptismo ⁶descendisse illum, qui esset de Pleromate ex omnibus, Salvatorem in figura columbae; fuisse autem in eo et illud, quod est ab Achamoth, semen spiritale. Dominum igitur nostrum ex quatuor iis compositum fuisse dicunt, servantem typum primogenitae et ⁷primae quaternationis: de spiritali, ⁸quod erat ab Achamoth; et de animali, quod erat de Demiurgo; ⁹et de dispositione, quod erat factum inenarrabili arte; et de Salvatore, quod erat illa, quae descendit in eum, columba. Et hunc quidem impassibilem perseverasse: (non enim possibile erat pati eum, quum esset incomprehensibilis et invisibilis) et propter hoc ablatum esse, ¹⁰quum

retur, Salvatorem illum, qui de Pleromate erat, atque ex omnibus ortum traxerat, in columbae forma descendisse. In eo et spirituale illud semen, ab Achamoth acceptum, exstitisse. Ac proinde Dominum nostrum, primigenae videlicet illius quaternitatis typum retinentem, ex quatuor hisce conflatum fuisse tradunt, nimirum ex spiritali, quod ab Achamoth erat: ex animali, quod a Demiurgo; ex dispensatione, quod ineffabili arte constructum erat; ac denique ex Salvatore, quod erat columba illa, quae in eum descenderat. Atque hunc quidem ab omni perpeffione immunem permansisse. Neque enim fieri poterat, ut is pateretur, qui comprehensionem omnem et oculorum obtutum fugiebat. Ob eamque causam subla-

observante, Interpres *ἐξ αὐθὺν* male vertit *comprehendens*. quasi derivandum sit ab *ἐξάντομαι* attingo; sed descendit ab *ἐξάντω* succedo.

3. *abire*] Notandum, Interpretem in hoc commate constructionem mutasse. Pro *abire* scribendum erat (*χωρήσειν διδάσκειν*) abiturum docent.

4. *ut iam non sit*] Cod. Voss. utinam non sinit.

5. *et Christum — sed et animale*] Prius et comparet in Cod. CLAROM., posterius in CLAROM. et Voss. Duplex illud et omiserunt omnes editi. praeter MASS.

6. *descendisse*] Voss. descendere.

7. *primae quaternationis*] ERASM. GALL.

FRUARD. et GRABIIUS *primae quaternionis*. Legendum esse *primae quaternationis* dum coniecerat FRONTO DUC. et IUNIUS. Meliorem hanc lectionem in Cod. CLAROM. repertam MASS. restituit.

8. *quod erat ab Achamoth*] ERASM. GALL. *quod erat in Ach.* Voculum ab suppediant Codd. VET. ARUND. Voss. et MERC. II.

9. *et de dispositione*] AL. *dispensatione*, sic paullo post. IUNIUS.

10. *quum traheretur*] ERASM. GALL. et GRAB. cum Codd. Voss. et MERC. II. *quum traderetur*. FRUARD. MASS. cum Cod. OTTOB. et ex textu graeco meliorem lectionem dederunt.

τῷ Πιλάτῳ, τὸ εἰς αὐτὸν κατατεθὲν πνεῦμα Χριστοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἀπὸ τῆς μητρὸς σπέρμα πεπονθέναι λέγουσιν. Ἀπαθὲς γὰρ *καὶ αὐτό, τὸ πνευματικόν, καὶ ἀόρατον καὶ αὐτῷ τῷ Δημιουργῷ. Ἐπαθε δὲ λοιπὸν κατ' αὐτοὺς ὁ ψυχικὸς Χριστὸς καὶ ὁ ἐκ τῆς οἰκονομίας κατασκευασμένος μυστηριωδῶς, ἵν' ὁ ἐπιδείξῃ αὐτοῦ ἡ μήτηρ τὸν τύπον τοῦ ἄνω Χριστοῦ, ἐκείνου τοῦ ὁπεκταθέντος τῷ Σταυρῷ καὶ μορφώσαντος τὴν Ἀχαμῶθ μόρφωσιν τὴν κατ' οὐσίαν· πάντα γὰρ ταῦτα τύπους ἐκείνων εἶναι λέγουσι.

3. Τὰς δὲ ἐσχηκίας τὸ σπέρμα τῆς Ἀχαμῶθ ψυχᾶς ἀμεινους λέγουσι γεγονέναι τῶν λοιπῶν· διὸ καὶ πλεῖον τῶν ἄλλων ἡγαπῆσθαι ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, μὴ εἰδότος τὴν αἰτίαν, ἀλλὰ παθ' αὐτοῦ λογιζομένου εἶναι τοιαύτας. Διὸ καὶ εἰς προφήτας, φασίν, † ἔτασεν αὐτοὺς καὶ ἱερεῖς καὶ *βασίλεις. Καὶ πολλὰ ὑπὸ τοῦ σπέρματος τούτου εἰρησθαι διὰ τῶν προφητῶν ἐξηγούνται, ὅτε ὑψηλοτέρας φύσεως ὑπαρχούσας. Πολλὰ δὲ καὶ τὴν μητέρα περὶ τῶν ἀνωτέρω εἰρηκέναι λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ

tum fuisse Christi spiritum, qui in eum conditus fuerat, quum ad Pilatum adduceretur. Quin ne semen quidem illud, quod a matre profectum fuerat, perpressum esse dicunt: etenim id quoque omni perpressionem praestantius esse, utpote spirituale ac ne in ipsius etiam Demiurgi adspectum cadens. Restat igitur, ut psychicus demum Christus perpressus sit, et is qui ex dispensatione mystico modo constructus fuerat: ut per eum mater superioris illius Christi, qui ultra Crucem extentus essentiae formam Achamothae impresserat, typum exprimeret. Haec enim omnia figuras illorum esse tradunt.

a. καὶ αὐτὸ τὸ πνευματικόν] Interpres melius: ἀπαθὲς γὰρ ἐκεῖνο, ὅτε τὸ πνευματικόν.

b. ἐπιδείξῃ αὐτοῦ—τύπον] Δι' αὐτοῦ legendum esse cum Interprete monuerunt BILL. PETAVIUS et IUVIUS. Edit. princ. ἐπέδειξε. In Venetiana MASSUETI edit. falso τόπον.

c. ὁπεκταθέντος τῷ Σταυρῷ] Haec explicantur iis, quae supra de Christo calamitate Achamothae commoto eique auxilium ferente leguntur; cf. supra p. 46 et quae ibidem not. b. allegavimus Theodoretī verba. Cf. de Valentiniānorum ad Christologiam spectantibus sententiis BAUMII librum *die christl. Lehre von der Dreieinigkeit* I. p. 139 ss. et DONNENI libr. *die Lehre von der Person Christi* I. p. 377 ss.

d. ἀμεινους λέγουσι] Ἀμεινους εἶναι λέγ. habet edit. princ. Epiphānii Basileensis.

e. ἔτασεν αὐτούς] FRONTO DUC. GRAB. et MASS. cum Tertull. c. 29 legere malunt αὐτὰς pro αὐτοὺς.

f. ὑπὸ τοῦ σπέρματος τούτου] Ὑπὸ legi vult PETAVIUS ad marginem Epiphānii prout etiam GALLAS. ac FEUARD. in Irenaeo posuerunt, seducti veterē versione. Ast genuinam esse lectionem ὑπὸ, mox sequentia Irenaei verba: *dividunt prophetias, docentes aliquid quidem a matre dictum (per prophetas) aliquid a semine, τὸ δὲ τι ἀπὸ τοῦ σπέρματος, aliquid autem ab ipso Demiurgo*. Hic obiter notandum, Valentiniānos esse, qui ab Origene Tom. XX Comment. in Ezech. T. I pag. 200 (edit. Huetii) reprehenduntur: *οἱ τῶν παλαιῶν γραμμάτων τὰ μὲν ἀπὸ θειοτέρας λόγοντες εἶναι δυνάμειος καὶ τῆς ἀνωτάτω, τὰ δὲ ἀπὸ ὑποδεεστέρως*. GRABIUS.

g. ὑπαρχούσας] Ὑπαρχόντος legi volunt BILLIUS et PETAVIUS nec dissentit

1 *traderatur*

3 *illum*

6 *uti*

11 *putant*

traheretur ad Pilatum, illum qui ¹depositus erat in eum spiritus Christi. Sed ne id quidem, quod a matre erat semen, passum esse dicunt. Impassibile enim et illud, quippe spiritale, et invisibile etiam ipsi Demiurgo. ²Passus est autem secundum hos animalis Christus et ille qui ex dispositione fabricatus in mysterio, ut ostendat per eum mater typum superioris Christi, illius qui extensus est Cruci et formavit Achamoth ³formationem secundum substantiam: omnia enim haec exempla illorum esse dicunt.

3. Eas vero, quae habuerunt ⁴semen id, quod est ab Achamoth, animas, meliores dicunt fuisse quam reliquas: quapropter et plus eas dilectas a Demiurgo, non sciente caussam, sed a semetipso ^{10 a.} putante esse tales. Quapropter et in prophetas, † aiunt, ⁵distribuebat † *Mass. 34.* eas et sacerdotes * et reges. Et multa ⁶de hoc semine dicta per * *Grab. 34.* prophetas exponunt: quippe ⁷quum altioris naturae esset. Multa autem et matrem de superioribus dixisse dicunt; ⁸sed et per hunc

3. Animas porro eas, quae Achamothae semen habuerunt, reliquis meliores ac praestantiores esse aiunt: eoque nomine praeter ceteris adamatas esse a Demiurgo, qui rei huiusce caussam haudquaquam perspectam habebat, verum beneficio suo tales eas esse existimabat. Quocirca eas in prophetas, ut ipsi inquirunt, et sacerdotes et reges constituuisse, ac multa de hoc semine, tanquam sublimiore natura praedito, verba a prophetis habita fuisse interpretantur. Verum et multa matrem de sublimioribus rebus locutam esse, atque

FRONTO DUC. Hic tamen suspicatur scriptum ab Irenaeo fuisse, *ἃτε ὑψηλοτέρας* *κρίσεως ὑπαρχούσας*, ut referatur ad animas spiritali semine imbutas, quae ideo in prophetas et sacerdotes et reges constituebantur, quod essent naturae sublimioris, et quae de dictis a semine adduntur, inserta fuisse per parenthesin. Quae quidem doctissimi viri coniectura aliis forsitan certa ratio videbitur. *Mass.*

1. *depositus*] Sic ERASM. GALL. et CODD. ARUND. VOSS. et MERC. II. itaque GRABIVS et MASS. cum suis, uti puto, CODD. In FEUARD. edit. perperam legitur *dispositus*.

2. *Passus est autem*] Vocem *λοιπὸν* ab interprete praetermissam PETAVIUS in versione Epiphaniī bene expressit: *Restat igitur, ut passus sit.* GRABIVS.

3. *formationem*] IUN. legi vult *formatione*. Sed Interpres secutus est phrasin prorsus graecam.

4. *semen id, quod est ab Acham.*] Interpres fortasse legit: *τὸ σπέρμα τὸ ἀπὸ τῆς Ἀχαμ.*

5. *distribuebat eas*] BILLIVS *ἐκαστὴν* melius vertit *constituebat*. *Eas*. legant omnes editores praeter GALLABIUM, qui legit *eos*. MS. codex a FRONTO DUC. citatus nec non PASS. et VOSS. habent *eorum*, uti est in graeco. Sed utut legis, sensus idem est.

6. *de hoc semine*] *Lege ab hoc semine.* *Mass.*

7. *quum altioris naturae esset*] ERASM. GALLAB. et FEUARD. cum *altioris naturae esse*. FRONTO DUC. legi vult *quippe id* (scil. semen) aut *quippe eas* (scil. animas, itaque IUN. supplendum censet) *alt. nat. esse*. GRABIVS meliorem lectionem ex CODD. ARUND. VOSS. et MERC. II. restituit.

8. *sed et per hunc*] Subintellige *Demiurgum, per quem multa esse dicta putant de rebus superioribus*, uti ab ipso Irenaeo mox explicatur. Iunius vero aliter locum interpretatus est: legi enim vult: *sed et de his, quae per hunc et per eas quae coll.*

τούτου καὶ τῶν ὑπὸ τούτου γενομένων ψυχῶν. Καὶ λοιπὸν τέμνουσι τὰς προφητείας, τὸ μὲν τι ἀπὸ τῆς μητρὸς εἰρησθαι θέλοντες, τὸ δὲ τι ἀπὸ τοῦ σπέρματος, τὸ δὲ τι ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰησοῦν ὡσαύτως, τὸ μὲν τι ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρηκέναι, τὸ δὲ τι ἀπὸ τῆς μητρὸς, τὸ δὲ τι ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, καθὼς ἑπιδείξομεν προϊόντος ἡμῖν τοῦ λόγου.

4. Τὸν δὲ Δημιουργόν, ἅτε ἀγνοοῦντα τὰ ὑπὲρ αὐτόν, κινεῖσθαι μὲν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, καταπεφρονηκέναι δὲ αὐτῶν, ἄλλοτε ἄλλην αἰτίαν νομίσαντα, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ προφητεῦον, (ἔχον καὶ αὐτὸ ἰδίαν τινὰ κίνησιν) ἢ τὸν ἄνθρωπον, ἢ τὴν προσπλοκὴν τῶν χειρῶν· καὶ οὕτως ἀγνοοῦντα διατετελεκέναι ἄχρι τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Σωτῆρος, μαθεῖν αὐτὸν παρ' αὐτοῦ πάντα λέγουσι, καὶ ἄσμενον αὐτῷ προσχωρήσαντα μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν εἶναι τὸν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἐκατόνταρχον, λέγοντα τῷ Σωτῆρι· καὶ γὰρ ἐγὼ ὑπὸ τῆν ἑμαντοῦ ἐξουσίαν ἔχω στρατιώτας καὶ δούλους, καὶ ὃ ἐὰν προστάξω, ποιοῦσι. Τελέσειν δὲ αὐτὸν τὴν κατὰ τὸν κόσμον οἰκονομίαν μέχρι τοῦ δέοντος καιροῦ, μάλιστα δὲ διὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἐτοιμασθέντος αὐτῷ ἐπάθλου, ὅτι εἰς τὸν τῆς μητρὸς τόπον χωρήσει.

5. Ἀνθρώπων δὲ τρία γένη ὑφίστανται, πνευματικόν, χοϊ-

etiam per hunc et per animas ab eo procreatas. Ac porro prophetarum vaticinia scindunt, alia nempe a matre dicta esse volentes, alia a semine, alia a Demiurgo. Eodemque modo Iesum alia Salvatoris, alia matris, alia Demiurgi instinctu dixisse, quemadmodum nos altius progredientes ostendemus.

4. Demiurgum autem, utpote ea, quae ipso superiora erant, ignorantem, commotum quidem esse iis, quae dicebantur; ceterum ea tandem pro nihilo duxisse, alias nempe aliam causam existimantem, hoc est, vel spiritum vaticinantem, qui et ipse peculiarem motum habeat, vel hominem, vel denique complexionem deteriorum :

a. τὸν Ἰησοῦν] Articulum τόν, qui deest in Venetiana MASSUETI editione, auctoritate editionis princ. et Codd. restitui.

b. ἐπιδείξομεν] Cod. VRATISLAV. ἀποδείξομεν.

c. χειρῶν] Ex versione lege χειρῶνων.

d. διατετελεκέναι] Observante MASSUETO Interp. legisse videtur διατετηρηκέναι.

e. προσχωρήσαντα] FRONTONE DUCAKO existimante commodius legeretur προσχωρήσαι.

f. καὶ γὰρ ἐγὼ κτλ.] Haec non ad litteram allegata sunt ab Irenaeo.

g. ο ἐὰν προστάξω] Cod. VRATISLAV. ὃ ἐὰν πράξω.

h. τὴν κατὰ τὸν κόσμον οἰκονομίαν] Int. male quidem τὴν κατὰ αὐτὸν κόσμου οἰκοδομίαν.

i. ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ καὶ] Interpres legisse videtur ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν (seu πρόνοιαν) καὶ. Ἀλλὰ enim deest in versione.

k. αὐτῷ] Int. non habet αὐτῷ.

l. χοϊκόν, ψυχικόν] Has voces cum Interprete inverso ordine legere malim.

1. aliquid a semine] Ex graeco post aliquid adde vero.

4 om per

8 üo] his

4 om ad

15 tr. mea potestate
habes] habet

21 spiritalom

et per eas, quae ab hoc factae sunt animae. Ac deinceps dividunt prophetias, aliquid quidem a matre dictum docentes, ¹aliquid a semine, aliquid autem ²ab ipso Demiurgo, ³et Iesum tantundem aliquid quidem ⁴[per] Salvatorem dixisse, aliquid a matre, aliquid a Demiurgo, quemadmodum ostendimus procedente nobis sermone.

4. Demiurgum autem, quippe ignorantem quae essent super eum, moveri quidem in iis ⁵quae dicuntur, contempsisse vero ea, aliam atque aliam caussam putantem, ⁶quam spiritus qui prophetat, (habens et ipse suam aliquam motionem) sive hominem, sive perplexionem peiorum; et ⁷sic ignorantem conservasse usque ad adventum Salvatoris. Quum venisset autem Salvator, didicisse eum ab eo omnia dicunt, et ⁸in gaudium ei cessisse cum omni virtute sua, et eum esse illum in evangelio centurionem, dicentem Salvatore: *Et ego enim sub potestate mea habeo milites et servos, et quod iussero, faciunt.* Perfecturum autem eum eam, quae secundum ipsum est, ⁹mundi creationem, †usque ad id tempus quod oportet, maxime autem propter ecclesiae diligentiam atque curam et propter agnitionem ¹⁰praeparati praemii, quoniam in locum matris † transibit.

Math. VIII.

9. et Luc.

VII. 8.

† Mass. 35.

5. Hominum autem tria genera dicunt, ¹¹spiritale, psychicum,

atque ita tantisper in ignoratione perseverasse, quoad Salvator accessisset. Quum enim ille venisset, ex eo ipsum cuncta didicisse, libentique animo ad eum cum omni sua potentia accessisse, eumque esse centurionem illum, de quo in evangelio fit mentio, his verbis ad Salvatorem utentem: *Nam et ego sub potestate mea habeo milites et servos, et quod eis impero, faciunt.* Eum autem in mundi administrandi munere, quamdiu par erit, versaturum, idque praesertim, ut ecclesiae commodis cura sua ac diligentia consulat, atque ob id etiam quod, quidnam sibi praemii paratum sit, perspectum et exploratum habeat, hoc est, ut ad matris regionem perveniat.

5. Iam vero hominum tria genera constituunt, spirituale, hy-

2. ab ipso Demiurgo] Int. legisse videtur ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ Δημ.

3. et Iesum] Ἰησοῦς, quod est in textu graeco, in exemplari Interpretis defuisse videtur.

4. [per] Salvatorem] Voculam per, quae in MSS. non comparere, MASSUTUS ex graeco addidit.

5. quae dicuntur] Ita omnes Codd. et editi. Sola Erasmianna editio 1567 habet quae dicunt.

6. quem spiritus sqq.] Int. voculam ἣ male vertit quem. V. recentiorem versionem.

7. sic ignorantem] Ita MSS. et editi. praeter GRABIANAM, in qua, nescio an typographorum culpa, legitur sic ignoranter.

8. in gaudium ei cessisse] Melius cum FRONTONE Duc. legeretur: in gaudio ei accessisse.

9. mundi creationem] Mundi procurationem legi vult LUXIUS; neque dubium est, Interpretem falso vertisse.

10. praeparati] Ex graeco sibi praeparati. LUXIUS.

11. spiritale] Codd. falso spiritalem.

κόν, ψυχικόν, καθὼς ἡγένοντο Κάιν, Ἀβελ, Σήθ· ἡ καὶ ἐκ τούτων τὰς τρεῖς φύσεις, οὐκέτι καθ' ἓν, ἀλλὰ κατὰ γένος. Καὶ τὸ μὲν χοῖκόν εἰς φθορὰν χωρεῖν· καὶ τὸ ψυχικόν, ἐὰν τὰ βελτίονα ἔληται, ἐν τῷ τῆς μεσότητος τόπῳ ἀναπαύεσθαι· ἐὰν δὲ τὰ χεῖρω, ὁχωρήσειν καὶ αὐτὸ πρὸς τὰ ὅμοια· *τὰ δὲ πνευματικά, ἃ ἂν κατασπείρῃ ἡ Ἀχαμώθ, ἔκτοτε ἕως τοῦ νῦν δικαίαις ψυχαῖς παιδευθέντα ἐνθάδε καὶ ἐκτραφέντα, διὰ τὸ νήπια ἐκπεπέμφθαι, ὕστερον τελειότητος ἀξιωθέντα, νύμφας ἀποδοθῆσθαι τοῖς τοῦ Σωτῆρος ἀγγέλοις δογματίζουσι, τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἐν μεσότητι κατ' ἀνάγκην, (ἐν μεσότητι) μετὰ τοῦ Ἀημιουργοῦ ἀναπαύσασθαι εἰς τὸ παντελές. ἡ Καὶ αὐτὰς μὲν τὰς ψυχικὰς πάλιν ὑπομερίζοντες λέγουσιν, ὡς μὲν φύσει ἀγαθὰς, ὡς δὲ φύσει πονηράς. Καὶ τὰς μὲν ἀγαθὰς ταύτας εἶναι, τὰς δεκτικὰς τοῦ σπέρματος γινομένης· τὰς δὲ φύσει πονηράς, μηδέποτε ἂν ἐπιδέξασθαι ἐκείνο τὸ σπέρμα.

Κ Ε Φ. ἡ.

1. ἡ Τοιαύτης δὲ τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν οὔσης, ἣν οὔτε προφῆται ἐκήρυξαν, οὔτε ὁ Κύριος ἐδίδασκεν, † οὔτε ἀπόστολοι παρέ-

licum, psychicum, quemadmodum fuerunt Cain, Abel et Seth, ut videlicet ex his etiam tres naturas, non iam sigillatim, sed in genere demonstrent. Atque hylicum quidem ad interitum tendere; psychicum autem, si quidem meliorum rerum studium amplectatur, in medietatis loco conquieturum; sin vero deteriora consecretur, ad similia quoque profecturum. At spiritualia, quae ab Achamoth sata sunt, ex eo tempore huc usque in iustorum hominum animis hic erudita et educata, quod videlicet pusilla adhuc et tenera emissa sint, post tandem, ubi omnes perfectionis numeros impleverint, in

a. ἡγένοντο] Interpr. ἡγένετο.

b. καὶ ἐκ τούτων] Si Interpretem recte legisse constet, quod ego puto, Iunius vero negat, lege ante haec verba ἢ ἐπιδέξασθαι.

c. καὶ τὸ ψυχικόν] Int. τὸ δὲ ψυχ.

d. ἀναπαύεσθαι] Iunius cum versione legi vult ἀναρῶσεσθαι.

e. χωρήσειν] Int. legit χωρεῖν.

f. τὰ δὲ πνευματικά κτλ.] Vide notata ad textum latinum.

g. ἐν μεσότητι] Duae hae voces, a scribis frustra repetitae, defendendae sunt.

h. Καὶ αὐτὰς μὲν τὰς ψυχικὰς] Lege ex versione δὲ pro μὲν atque ψυχὰς pro ψυχικὰς.

i. Τοιαύτης δὲ τῆς ὑποθέσεως] Observante Galbio haec prior sectio exce-

ptis ultimis verbis καὶ ὅσα μὲν ἐν τοῖς κτλ. ab Ephraemo Syro capiti VIII tractatus de virtute inserta fuit. Irenaei nomen tacens Ephraemus haec ita allegat: καλὸς καὶ μεγάλως ἀπεφῆνατό τις τῶν ἁγίων, οὕτω διδάσκει καὶ φησι. GRABTUS graecum Irenaei textum, illo tempore typis nondum editum, cum bibliothecae Bodleianae Cod. Laud. C. 97 contulit, quo plures Ephraemi tractatus graeca continentur. Lectionibus inde excerptis MASSUETUS eas adiecit, quas MS. Codici bibliothecae Colbertinae optimae notae debuit. Equidem vero, quum egregia splendidaque ab Assemanno parata editio operum Ephraemi Syri pluribus in locis meliores praebeat lectiones, earum nonnullas recipere non dubitavi. Nam ex

3 animalium

5 ex] on * : suppluit
ma. rec, in

7 semine nutrita

quia] quoniam
pu^{er}illo mutantur

8 digne

choicum, quemadmodum fuit Cain, Abel, Seth: ¹ut ostendant ²et ex his tres naturas, ³iam non secundum unumquemque, sed secundum genus. Et choicum quidem in corruptelam abire; animale vero, si meliora elegerit, in loco medietatis refrigeraturum; si vero peiora, transire et ipsum ad similia. ⁴Spiritualia vero inseminat Achamoth, ⁵ex illo tempore usque nunc, propter quod et animae erudientur quidem hic; et ⁶semina enutrita, quia pusilla ⁷emittantur, post deinde perfectione digna habita, sponsas reddi Salvatoris angelis respondent, animabus eorum ex necessitate in medietate cum Demiurgo refrigeraturis in aeternum. Et ipsas autem animas rursus subdividentes, dicunt quasdam quidem natura bonas, quasdam autem natura malas. ⁸Et bonas quidem has esse, quae capaces seminis fiunt; alias vero natura nequam, nunquam capere illud semen.

C. A. P. VIII.

1. Quum sit igitur tale illorum argumentum, quod neque prophetae praedicaverunt, neque Dominus docuit, †neque apostoli †

sponsas angelis Salvatoris attributum iri tradunt, eorumque animos in media regione, una cum Demiurgo, sempiterna quiete fruituros. Atque has ipsas animas rursus distinguentes, aiunt eas partim natura bonas esse, partim natura malas. Et bonas quidem eas esse, quae seminis capaces effectae sint; eas autem, quae natura malae sunt, ita esse comparatas, ut semen illud nunquam omnino recipiant.

1. His ita ab eis positis, quemadmodum nec prophetae unquam praedicarunt, nec Christus docuit, nec apostoli tradiderunt, se prae

Prolegomenis editionis Assemanianae (pag. 192) patet, textum sermonis de virtute ex novem MSS. recognitum esse.

1. ut ostendant] Haec delenda putat Iunius; sed iis assentior, qui Interpretem recte legisse censent.

2. et ex his] Msc. II. et ii nec ita male.

3. iam non secundum unumquemque] Nam supra cap. V. tres has naturas, spiritalem, animaleam et terrestrem in Adamo et consequenter in singulis hominibus reperiri, ex Valentinianorum sententia dixerat Irenaeus. Ita quidem GABRIEL. Illustrantur haec iis, quae apud Clementem Alex. pag. 797 col. 1 leguntur: ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ τρεῖς φύσεις γεννῶνται· πρώτη μὲν ἡ αἰλογος, ἥς ἦν Κάιν· δεύτερα δὲ ἡ λογικὴ καὶ ἡ διάνοια, ἥς ἦν Ἀβὴλ· τρίτη δὲ ἡ πνευ-

ματική, ἥς ἦν Σήθ. Cf. Tert. adv. Val. cap. 29 pag. 178 ed. Semleri.

4. Spiritualia vero] Sic MSS. et editores praeter FEUARDENTIIUM, qui recepit spiritalem. Ceterum Interpres malam hanc lectionem seculus esse videtur: τὰ δὲ πνευματικὰ κατασπέρει ἡ Ἀχαμῶθ ἐκ τῆς ἑως τοῦ νῦν διὰ τὸ καὶ τὰς ψυχὰς παιδεύθῃσθαι ἐνθάδε καὶ τὰ σπέρματα ἐκτραφέναι. Veterem versionem Iunius ex graeco ita emendat: Spiritualia vero, quae inseminat Achamoth ex illo tempore usque nunc iustis animis, erudiri et semina enutriti, quia cell.

5. ex illo tempore] Voss. in illo tempore.

6. semina enutrita quia] Voss. semine nutrita quoniam.

7. emittantur] Voss. mittantur.

8. Et bonas quidem] Editio princeps et malas quidem.

δωκαν, ἣν περὶ τῶν ὄλων ἀνχοῦσι πλεῖον τῶν ἄλλων ἐγνώκεναι, ἐξ ἀγράφων ἀναγινώσκοντες, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, ^a ἐξ ἄμμου σχοινία πλέκειν ἐπιτηδεύοντες, ^b ἀξιόπιστα προσαρμόζειν πειρῶνται τοῖς εἰρημένους, ἥτοι παραβολὰς κυριακάς, ἢ ῥήσεις προφητικάς, ἢ λόγους ἀποστολικούς, ἵνα τὸ πλάσμα αὐτῶν μὴ ἀμάγνυρον εἶναι δοκῇ. ^c τὴν μὲν τάξιν καὶ τὸν εἰρμόν τῶν γραφῶν ὑπερβαίνοντες, καί, ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς, λύοντες τὰ μέλη ^d τῆς ἀληθείας. Μεταφέρουσι δὲ καὶ μεταπλάττουσι καὶ ἄλλο ἐξ ἄλλου ποιοῦντες ἐξαπατῶσι πολλοὺς τῇ τῶν ἐφαρμοζομένων κυριακῶν ^e λόγιον κακοσυνθέντῃ ^f φαντασίᾳ. Ὅντιναι τρόπον εἴ τις βασιλέως ^g εἰκόνας καλῆς κατεσκευασμένης ἐκ ψηφίδων ^h ἐπισήμων ὑπὸ σοφοῦ τεχνίτου, λύσας τὴν ὑποκειμένην τοῦ ἀνθρώπου ⁱ ἰδέαν, ^j μετενέγκοι τὰς ψηφίδας ἐκείνας καὶ ^k μεθαρμόσοι καὶ ^l ποιήσει μορφὴν κυνὸς ἢ ἀλώπεκος, καὶ ^m ταύτην φάυλως κατεσκευασμένην, ἔπειτα διορίζοιτο καὶ λέγοι, ταύτην εἶναι τὴν τοῦ βασιλέως ἐκείνην εἰκόνα τὴν καλὴν, ἣν ὁ σοφὸς τεχνίτης κατεσκεύασε, δεικνὺς τὰς ψηφίδας τὰς καλῶς ὑπὸ τοῦ τεχνίτου

ceteris mortalibus rerum omnium scientiam perceptam habere gloriantur, quaedam videlicet de iis, quae litterarum sacrarum monumentis haudquaquam prodita sunt, lectitantes, et quod dici solet, funem ex arena nectere studentes, ea quae fide sunt digna scripta, dominicas scilicet parabolas, vel propheticas voces, vel apostolica verba iis, quae ab ipsis dicta sunt, accommodare conantur, ut ne commentum suum nullius testimonii auctoritate niti videatur: ita tamen ut Scripturarum ordinem et seriem transsiliant, ac, quantum in ipsis est, veritatis membra dissolvant. Transferentes enim ac

a. ἐξ ἄμμου σχοινία πλέκειν] Vulgare proverbium est in eos dictum, qui contrarias neque cohaerentes res coniungere student. ASSEMANN. σχοινίον.

b. ἀξιόπιστα προσαρμόζειν] Ita recte legit ASSEMANN. Irenaei editores perperam ἀξιοπίστως.

c. τὴν μὲν τάξιν] Codd. Ephraemi Syri λέξιν.

d. τῆς ἀληθείας] Cod. COLBERT. ἐκκλησίας.

e. λόγιον] Cod. COLBERT. λόγων.

f. φαντασία] Ita COLBERT. BODLEI. et ASSEMANN. Codices, sicque Iulius legi vult. Nec prorsus dissentit Interpretes, qui procul dubio legit φαντάσματος, quae lectio a Billio comprobatur. Quod vocabulum, sit, optime quadrat in hos deceptorum scripturae locorum conscribatores, qui non solidum quoddam utilis doctrinae corpus afferunt, sed velut spe-

ctrum inane consingunt. GRAB. MASS. ex Epiphonio legunt σοφία.

g. εἰκόνας καλῆς κατεσκευασμένης] Cod. BODLEI. εἰκόνα καλὴν κατεσκευασμένην. Consentit, ait MASS., Cod. COLBERT. nisi quod pro καλῆς habet καλῶς. Itaque Cod. ASSEMANNI.

h. ἰδέαν] ASSEM. εἰδέαν.

i. μετενέγκοι] Editio princeps Epiphanii, GALL. Cod. VRATISLAV. Ephraemi Codd. BODLEI. et ASSEMANN. perperam μετενέγκει. Codd. REG. COLBERT. et FEUARD. μετενέγκοι. PETAV. GRAB. et MASS. μετενέγκη.

k. μεθαρμόσοι] Codd. BODLEI. COLBERT. et ASSEM. lectionem μεθαρμόσοι praebent. Epiphanii et Irenaei editores μεθαρμόσοι.

l. ποιήσει] Ephr. COLBERT. BODLEI. et ASSEMANN. ποιήσας. Quam coniunctio et ex grammaticis regulis hoc loco

- 1 habundantius
- 2 eis
- dis de] id i. res.
- 7 membra
- 9 eis] his
- 12 solus*: "superior, m. r.
multiplex (i*, e m?)
- 16 bene] bonae
- caraguriae
- composit

tradiderunt, quod ¹abundantius gloriantur plus quam ceteri cognovisse, de iis quae non sunt scripta legentes, et, quod solet dici, de arena resticulas nectere affectantes, ²fide digna aptare conantur iis quae dicta sunt, vel parabolas dominicas, vel dictiones propheticas, aut sermones apostolicos, ut figmentum illorum non sine teste esse videatur; ordinem quidem et textum Scripturarum ³supergradientes, et, quantum in ipsis est, solventes membra veritatis. Transferunt autem et ⁴transfigunt et alterum ex altero facientes, ⁵seducunt multos, ex iis, quae aptantur ex dominicis eloquiis male composito phantasmati. Quomodo si quis regis ⁶imaginem bonam, fabricatam ⁷diligenter ex gemmis pretiosis a sapiente ⁸artifice, solvens subiacentem hominis figuram, transferat gemmas illas, et reformans faciat ex iis ⁹formam canis, vel vulpeculae, et hanc male dispositam; dehinc ³confirmet et dicat, hanc esse regis illam imaginem bonam, quam sapiens artifex fabricavit, ostendens gemmas, quae bene quidem a primo artifice ⁹in regis imaginem

* Grab. 36.

refringentes atque aliud ex alio facientes, plerosque per divinorum oraculorum, quae figmentis suis adaptant, prave consarcinatam argutiam in fraudem inducunt. Perinde scilicet, ac si quis regis imagine ex insignibus gemmis ab industrio quodam artifice pulchre et eleganter elaborata, subiectam hominis formam deleat ac gemmas illas transferat, atque tesseralis aliter collocatis, canis aut vulpis formam efficiat, et quidem male constructam, ac deinde serio affirmet, hanc esse pulchram illam regis imaginem, quam peritus ille artifex condiderat; (ostendens nimirum gemmas illas, quae a priori quidem

poscat optativum, pro μετενέχῃ, uti legunt GRAB. et MASS., excudi iussi μετενέχῃς et pro ποιήσει legendum coniicio ποιήσειε.

m. ταύτην φαύλως κατεσκευασμένην] BODLEI. COLBERT. et ASSEMAN. ταύτης φαύλως κατεσκευασμένης.

1. abundantius] Ita Interpres male quidem reddit περί τῶν ὧλων. Iunius de universis.

2. fide digna] CLAROM. PASS. VOSS. et editi. MASS. et GRABIVS habent quidem fide digne. Sed praeferenda lectio ceterorum fide digna, Ephraemi Syri auctoritate probata. Loci sensus hic est: Effata fide omnino digna v. c. parabolas Domini, sermones prophetarum aut apostolorum interpretationibus contortis accommodare student iis, quae ab ipsis sunt dicta. MS. ARUND. fide dignas.

3. supergradientes] Ita MASS. ex Codd. PASS. et CLAROM., ceteri Codd. et editores supergradientes.

4. transfigunt] ERASM. in editi. prioribus transfigunt.

5. seducunt multos — phantasmati] Cum GRABIO haec ita construe: seducunt multos phantasmati (lege phantasmate) male composito ex iis, quae aptantur ex divinis eloquiis, suae scil. hypothesei.

6. imaginem bonam [fabricatam] GRABIVS supplet accipiens; MASSUETUS et IUNIUS hic ablativum absolutum legi volunt.

7. formam canis] Editio ERASMI a. 1528 typographorum culpa carnis.

8. confirmet] Ita Codd. VET. VOSS. alii. ERASM. et GALL. conformet.

9. in regis imaginem] Ita GRABIVS auctoritate Cod. VOSS. restituit. ERASM. GALL. et FEUARD. imagine.

τοῦ πρώτου εἰς τὴν τοῦ βασιλέως εἰκόνα ^α συντεθείσας, ^β κακῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ὑστέρου εἰς κυνὸς μορφήν μετενεχθείσας, καὶ διὰ τῆς τῶν ψηφίδων φαντασίας μεθοδεύει τοὺς ἀπειροτέρους, τοὺς κατάληψιν ^γ μορφῆς βασιλικῆς οὐκ ἔχοντας, καὶ πείθονται, ὅτι αὕτη ἡ σαπρὰ τῆς ἀλώπεκος ^δ ἰδέα ἐστὶν ἐκείνη ἡ καλὴ τοῦ βασιλέως εἰκὼν· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ οὗτοι γραῶν μύθους ^ε συγκατιύσαντες, ^ς ἔπειτα ῥήματα καὶ λέξεις καὶ παραβολὰς ὄθεν καὶ πόθεν ἀποσπῶντες, ^ζ ἐφαρμόζειν βούλονται τοῖς ^η μύθοις ἑαυτῶν τὰ ^θ λόγια τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσα μὲν ^ι ἐν τοῖς τοῦ Πληρώματος ἐφαρμόζουσιν, εἰρήκαμεν.

2. Ὅσα δὲ καὶ τοῖς ἐκτὸς τοῦ Πληρώματος αὐτῶν προσοικειοῦν πειρῶνται ἐκ τῶν γραφῶν, ἔστι τοιαῦτα· τὸν Κύριον ἐν τοῖς ἔσχατοις τοῦ κόσμου χρόνοις διὰ τοῦτο ἐληλυθέναι ἐπὶ τὸ πάθος λέγουσιν, ἵν' ἐπιδείξῃ τὸ περὶ τὸν ἔσχατον τῶν Αἰώνων γεγονὸς πάθος, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τέλους ἐμφήρῃ τὸ τέλος τῆς περὶ τοὺς Αἰῶνας ^κ πραγματείας. Τὴν δὲ δωδεκαετῇ παρθένον ἐκείνην, τὴν τοῦ ἀρχισυναγώγου θυγατέρα, ἣν ἐπιστὰς ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν ἤγειρε, τύπον εἶναι διηγοῦνται τῆς Ἀχαιμάθ, ἣν ἐπεκτα-

artifice ad regis imaginem praeclare compositae fuerant, verum a posteriore ad canis formam improbe translatae) atque per lapillorum speciem imperitiores homines, quique regiam formam haudquaquam norint, circumscribat, fidemque ipsis faciat, putidum hoc vulpis simulacrum pulchram illam regis imaginem esse. Ad eundem enim isti quoque modum anilibus quibusdam fabulis consutis, ac deinde verbis et vocibus et parabolis hinc atque hinc avulsis, oracula divina fabulis suis accommodare student. Atque ea quidem omnia, quae interno Pleromatis coetui adaptant, iam commemoravimus.

a. συντεθείσας] Cod. Bodl. συντελεθείσας.

b. κακῶς δὲ ὑπὸ τοῦ ὑστέρου] Sic Cod. Vratislav. editio princ. Epiphani omnesque Irenaei editi. Sed Petavius καλῶς δὲ κτλ. Codd. Bodl. Colbert. et Asseman. ὑπὸ τοῦ δευτέρου.

c. μόρφης βασιλικῆς] Ita posita sunt verba in editione Asseman. Inverso ordine leguntur in edit. Irenaei.

d. ἰδέα ἐστὶν ἐκείνη] Hunc meliorem ordinem verborum vides in editione Asseman.

e. συγκατιύσαντες] Assem. συγκατιύσει.

f. ἔπειτα ῥήματα κτλ.] Bodl. Colbert. et Assem. διὰ τὰ ῥήματων καὶ λέξεων καὶ παραβολῶν. Cod. Vratislav. ῥήμα.

g. ἐφαρμόζειν] Assem. μεθαρμόζειν.

h. μύθοις ἑαυτῶν] Ita quidem recte Bodl. Colb. et Assem. cum vetere interprete.

i. ἐν τοῖς τοῦ Πληρώματος] Legas cum versione antiqua τοῖς ἐντὸς τοῦ Πληρώματος.

k. πραγματείας] Lat. οικονόμιαις. Lun.

1. decipiat — suadeat] Erasmi editi. priores nec non Codd. Merc. II. et Voss. decipiant — suadeant. Feuard. male suadet.

2. adsuentes] Erasmi. Gall. Feuard. et Græb. habent adsumentes; Iuntus et Græb. coniecerunt, scripsisse interpretem adsuentes, quod Mass. in textum recepit sine ulla Codicis auctoritate. Equidem

1. composite malae

2. Decipiant

4. vulpeculae] ul 90.12

7. üö] his

9. üö] his

15. archysynagogi

16. eliberavit

typum] + autem

tr. narravit esse

compositae erant, male vero a posteriore in canis figuram translatae sunt; et per gemmarum phantasiam ¹decipiat idiotas, qui comprehensionem regalis formae non habeant, et suadeat quoniam haec turpis vulpeculae figura illa est bona regis imago: eodem modo et hi anicularum fabulas [†]²adsuentes, post deinde sermones [†] Mass. 37. et dictiones et parabolas hinc inde ³auferentes ⁴adaptare volunt fabulis suis eloquia Dei. Et quanta quidem ⁵iis, qui sunt intra Pleroma, aptant, diximus.

2. Quanta autem ⁶de iis, qui extra Pleroma sunt ipsorum, ad suos insinuare conantur ex Scripturis, sunt talia: Dominum in novissimis mundi temporibus propter hoc venisse ad passionem dicunt, ut ostendat, quae circa ⁷novissimum Aeonum facta est, passionem, ⁸et per hunc finem manifestet finem eius, quae est circa Aeonas, dispositionis. Duodecim autem annorum virginem ^{Luc. VIII.} illam, ^{41.} archisynagogi filiam, quam ⁹insistens Dominus a mortuis liberavit, ¹⁰typum esse narrant ¹¹Achamoth, quam extensus Chri-

2. Quaecunque autem iis etiam, quae a Pleromate remota sunt, ex Scripturis accommodare nituntur, sunt huiusmodi: Dominum extremis mundi temporibus hac de caussa ad subeundos cruciatus venisse aiunt, ut passionem eam, quae postremo Aeonis contigerat, indicaret, ac per ipsum finem, quis negotii illius, quod Aeonibus contigit, finis exstiterit, declararet. Virginem autem illam, archisynagogi filiam, annos duodecim natam, quam accedens Dominus a morte ad vitam revocavit, figuram esse Achamoth aiunt, quam

meliolem lectionem *adsuentes* in MS. Voss. reperi.

3. *auferentes*] ERASM. GALL. et FEUARD. *afferentes*. CLAROM. PASS. ARUND. VOSS. et editt. GRAB. et MASS. *auferentes*.

4. *adaptare volunt*] Ita restituit MASSUTUS ex Cod. CLAROM. Eandem lectionem, quam GRABUS praetermisit, habet MS. VOSS. Ceteri editt. praeter MASS. *perperam ut optare volunt*.

5. *iis qui sunt intra Pleroma*] Mallem, *iis quae sunt intra Pl. MASS.*

6. *de iis, qui sunt — ad suos insinuare conantur*] Haec in omnibus MSS. ita corrupte leguntur. Pro *de iis, qui lege ex graeco et iis, quae*; dele verba *ad suos* (Cod. CLAROM. habet *ad suas*), quae turbant sensum. GRAB. et MASS. pro *insinuare* legere malunt *adaptare*. At vero Interpretis voce *insinuare* haud male usus esse videtur hoc sensu: gnostici effata

Scripturae sacrae ipsorum sententiis quasi commendant suadendo, itaque accommodant. Eodem fere sensu in Aurel. Vict. gent. R. 3. legitur: *vilam moresque feris etiam tum mentibus insinuans*.

7. *novissimum Aeonum*] ERASM. 1526 et 28. praeterea Codd. CLAROM. PASS. OTTON. et MÆRC. II. *novissimum Aeonem*. ERASMI editt. posteriores (1545 cell.) cum GALL. FEUARD. GRAB. et MASS. *nov. Aeonum*. Ita MS. VOSS. cum ceteris.

8. *et per hunc finem*] Exitum scilicet vitae Salvatoris. MASS.

9. *insistens — liberavit*] Non satis accurate vertit Interpretes.

10. *typum esse*] VOSS. *typum autem esse*.

11. *Achamoth, quam*] Ita MSS. CLAROM. ARUND. VOSS. et editt. GRAB. et MASS. Male ceteri habent *quem*.

Θεὸς ὁ Χριστὸς αὐτὸν ἐμόρφωσε, καὶ εἰς αἴσθησιν ἤγαγε τοῦ
^bκαταλιπόντος αὐτὴν φωτός. Ὅτι δὲ αὐτῇ ἐπέφανεν ὁ Σωτὴρ,
^dἐκτὸς οὐσης τοῦ Πληρώματος, ἐν ἐκτρώματος μοίρᾳ, τὸν Παῦ-
 λον λέγουσιν εἰρηκέναι ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἔσχατον δὲ
 πάντων, ὥσπερ ἐν τῷ ἐκτρώματι, ὥφθη καὶ μοί. Τὴν τε μετὰ
 τῶν ἡλικιωτῶν τοῦ Σωτῆρος παρουσίαν πρὸς τὴν Ἀχαμῶθ, ὁμοίως
 πεφανερωκέναι αὐτὸν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ εἰπόντα· ἰδεὶ τὴν
 γυναῖκα κάλυμμα ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους.
^eΚαὶ ὅτι ἦκοντος τοῦ Σωτῆρος ἡ πρὸς αὐτὴν, δι' αἰδῶ κάλυμμα
 ἐπέθετο ἡ Ἀχαμῶθ, Μωσέα πεποιηκέναι φανερόν, κάλυμμα
 θέμενον ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Καὶ τὰ πάθη δὲ αὐτῆς, ἃ
 ἔπαθεν, ἐπισεσημειῶσθαι τὸν Κύριον φάσκουσιν ἐν τῇ σταυρῇ.
 Καὶ ἐν μὲν τῷ εἰπεῖν, ὁ ὁ Θεὸς μου, εἰς τί ἔγκατέλιπες με;
 μεμνηκέναι αὐτόν, ὅτι ἀπελείφθη ἀπὸ τοῦ φωτός ἡ Σοφία
 καὶ ἐκωλύθη ὑπὸ τοῦ Ὄρου τῆς εἰς τοῦμπροσθεν ὁρμῆς. Τὴν
 δὲ λύπην αὐτῆς, ἐν τῷ εἰπεῖν· ἡ περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου
 ἕως θανάτου. Τὸν δὲ φόβον ἐν τῷ εἰπεῖν· ὁ πάτερ, εἰ δυνατόν,

extensus ipsorum Christus informavit, luminisque, quod eam dese-
 ruerat, sensum ei restituit. Quod autem ipsi, quum abortus cuius-
 piam instar esset, Salvator apparuerit, Paulum in ea epistola, quam
 ad Corinthios scripsit, in haec verba commemorasse: *Postremo au-*
tem omnium, tanquam abortivo, visus est mihi. Quin Salvatoris
 quoque una cum aequalibus suis adventum ad Achamoth eodem
 modo ipsum in eadem epistola declarasse, his verbis utentem: *Mu-*
lierem oportet velamen habere in capite propter angelos. Quod

a. ὁ Χριστὸς αὐτόν] Emenda ex ver-
 sione ὁ Χ. αὐτῶν.

b. καταλιπόντος αὐτὴν] Edit. princ.
 et Cod. VRATISLAV. perperam habent
 καταλιπόντος αὐτῇ.

c. ἐπέφανεν ὁ Σ.] Int. melius legit
 ἐπέφανεν ἑαυτὸν ὁ Σ.

d. ἐκτὸς οὐσης] Exemplar Interpretis
 ἐκτὸς οὐση.

e. ἐν τῇ πρὸς Κορ.] In exemplari
 Interpretis accuratius legebatur ἐν τῇ
 πρώτῃ πρὸς Κορ.

f. ἰδεὶ τὴν γυναῖκα κάλυμμα ἔχειν]
 GRIEVBACHIIU Irenaeum κάλυμμα pro
 ἐξουσίαν coniecisse arbitrat; cf. N. T.
 a Griesbachio editum. Irenaeus vero
 nec coniecturam proponere, nec illam
 lectionem in suo epistolarum Paulinarum
 exemplari reperisse videtur. Cum GRABIO

potius dicendum, Pauli locum hic non
 ad litteras, sed ad sensum allegatum esse.

g. Καὶ οὕτω] Iunius hic delet καὶ et
 transfert ad membrum sequens, καὶ
 Μωσέα.

h. ὁ Θεὸς μου] Haec repetenda esse
 ex versione et e Scriptura sacra apparet.

i. ἔγκατέλιπες] Edit. princ. Epiphaniū
 ἔγκατέλειπες.

k. περίλυπος—ἕως θανάτου] Scri-
 psisse videtur Irenaeus ὅτι περίλυπος,
 quod Interpres vertit quoniam tristis. Ex
 siglo qm̄, quo exprimitur vox quoniam,
 perperam explicato orta est lectio quam.
 Illa vero ἕως θανάτου Interpres procul
 dubio non legit.

l. πάτερ] Μου, quod addit evange-
 lista, complures omittunt patres.

2 *semelipsum*

4 *chorinthios*
nonissimo

6 *aduentatio*

10 *passionem*

12 *cruce*] + *deus*

14 *oro*

16 *possibile*

stus eorum figuravit et ad sensibilitatem adduxit eius, quod dereliquerat eam, luminis. Quoniam autem ei manifestavit semetipsum
¹Salvator exsistenti extra Pleroma ²in abortionis partu, ³Paulum dicunt dixisse in prima ad Corinthios epistola: ⁴*Novissime autem* 1. Cor. XV. 8.
⁵*tanquam abortivo visus est et mihi.* Et illam, quae est cum co-
 aetaneis Salvatoris adventationem ad Achamoth, similiter manife-
 stasse eum in eadem epistola dicentem: ⁶*Oportere mulierem ve-* Ibid. XI. 10.
lumen habere in capite propter angelos. ⁷Et quoniam adven-
 tante Salvatore ad eam, ⁸propter verecundiam ⁹velamen imposuit * Grab. 37.
 Achamoth in faciem suam. Et passiones autem, quas passa est,
¹⁰significasse Dominum dicunt † (in hoc quidem, quod ¹¹derelicta est † Mass. 38.
 a lumine) in eo, quum dicit in cruce: *Deus meus, Deus meus, ut* Matth.
quid me dereliquisti? manifestasse eum, quoniam derelicta est a XXVII. 46.
 lumine Sophia, et prohibita est ab Horo in priora impetum facere.
 Taedium autem eius, in eo quod dixisset: ¹²*Quam tristis est ani-* Matth.
ma mea! Timorem autem, in eo ¹³quod dixerit: *Pater, si possi-* XXVI. 38.
Ibid. v. 39.

autem veniente ad eam Salvatore ipsa prae pudore velamen sibi obduxerit, perspicuum id fecisse Mosem, quum velamine vultum suum obtexisset. Quin etiam passiones, quas ipsa subiit, a Salvatore in cruce significatas esse dicunt. Et quidem in his verbis: *Deus meus, quare me dereliquisti?* nihil aliud indicasse, quam quod Sophia a lumine deserta fuisset atque ab Horo prohibita, quominus porro progredereetur. Moerorem autem ipsius, quum clamaverit: *Tristis est anima mea usque ad mortem:* metum vero, quum his verbis usus sit: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste:*

1. *Salvator*] ERASM. et GALL. *Salvatore*.

2. *in abortionis partu*] Cum FRONTONE Doc. lego parte, ex voce *μολα*, quae ἀπὸ τοῦ μεμελῶσθαι deducitur, sortem significans sive felicem sive miseram, ut hoc loco; ubi Achamoth in abortionis parte id est instar abortivi foetus, sine perfecta forma exstitisse dicitur. Supra vocabatur ἄμωρος καὶ ἀνελθὼς ὡς πρὶν ἐκ τῆς μήτρας. GRABIUS.

3. *Paulum dicunt*] Post Paulum MERC. II. et priores ERASMI editi. habent autem; GALL. FEUARD. et ERASM. 1545 etiam, quod delevit GRABIUS.

4. *Novissime*] ERASM. GALL. cum Codd. CLAROM. et VOSS. *novissimo*.

5. *Oportere*] Ita ERASM. GALL. GRAB. MASS. et MSS. VOSS. MERC. II. iique Co-

dices, quibus usus est MASSUETUS. Sed FEUARD. ex graeco posuit oportet.

6. *Et quoniam*] Sic recte ARUND. VOSS. MERC. II. edit. princ. GRAB. et MASS. Ceteri haec verba inverso ordine habent.

7. *velamen imposuit Achamoth*] Hoc loco in omnibus Codicibus praetermissa sunt nonnulla a scribis ὁμοιοτελεύτῳ, quod dicunt, in errorem deductis.

8. *significasse Dominum* sqq.] Scribae hoc loco transposuerunt nonnulla. Lege ita: *significasse Dominum dicunt in cruce: et in hoc quidem quod dicit, Deus meus cell.*

9. *derelicta est*] Ita GRABIUS bene reposuit ex MS. VOSS. Consentit MASS. *Ceteri derelicta esset.*

10. *quam tristis*] Vide notata ad textum graec.

11. *quod dixerit*] Cod. VOSS. *quod dixit.*

παρελθέντω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον. Καὶ τὴν ἀπορίαν δὲ ὡσαύτως, ἐν τῷ εἰρηκέναι· καὶ τί εἶπω, * οὐκ οἶδα.

3. Τρία δὲ γένη ἀνθρώπων ὡς οὕτως δεδειχέναι διδάσκουσιν αὐτόν· τὸ μὲν ὑλικόν, ἐν τῷ εἰπεῖν τῷ ἐρωτήσαντι· ἀκολουθήσω σοι; οὐκ ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. Τὸ δὲ ψυχικόν, ἐν τῷ εἰρηκέναι τῷ εἰπόντι, ἀκολουθήσω σοι, ἐπίτρεψον δέ μοι πρῶτον ἀποτάξασθαι τοῖς ἂν τῷ οἴκῳ μου· οὐδεὶς ἐπ' ἄροτρον τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν, καὶ εἰς τὰ ὀπίσω βλέπων, εὐθετὸς ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. * Τοῦτον γὰρ λέγουσι τὸν μέσον εἶναι. Κακείνον δὲ ὡσαύτως τὸν τὰ πλεῖστα μέρη τῆς δικαιοσύνης ὁμολογήσαντα πεποιηκέναι, ἔπειτα μὴ θελήσαντα ἀκολουθήσαι, ἀλλὰ ὑπὸ πλούτου ἰττηθέντα, πρὸς τὸ μὴ τέλειον γενέσθαι, καὶ τοῦτον τοῦ ψυχικοῦ γένους γεγονέναι θέλουσι. Τὸ δὲ πνευματικόν, ἐν τῷ εἰπεῖν, ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς· σὺ δὲ πορευθεὶς διάγγελλε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπὶ Ζακχαίου τοῦ τελῶνου εἰπὼν· σπεύσας κατάρβηθι, ὅτι σήμερον ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μείναι. * Τοῦτους γὰρ πνευματικοῦ γένους καταγγέλλουσε γεγονέναι. Καὶ τὴν τῆς ζύμης παραβολήν, ἣν ἡ γυνὴ ἐγκακερφέναι λέγεται εἰς ἄλευρον ἅτα τρία, τὰ τρία γένη δηλοῦν λέ-

atque item anxietatem animique perplexitatem, quum dixerit: *Et quid dicam, ignoro.*

3. Iam triplex hominum genus ita eum demonstrasse docent: hylicum nempe, ei, qui dicebat, *Sequar te*, hoc respondens: *Non habet Filius hominis ubi caput reclinet.* Psychicum autem, in eo quod ei, qui dixerat: *Sequar te*, sed *permitte mihi prius renunciare his qui in domo mea sunt*, ad hunc modum respondit: *Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est ad regnum caelorum.* Hunc enim mediae classis esse asserunt, quemad-

a. οὐκ οἶδα] Haec quae desiderantur in evang. Iohannis, GRABUS et MASSUETUS forte addita esse censent a Valentinianis ad confirmandos ipsorum errores.

b. οὕτως δεδειχέναι] Οὕτως non legit Interpres.

c. κλίνει] N. T. textus κλίνει.

d. ἐν τῷ οἴκῳ μου] N. T. εἰς τὸν οἶκόν μου, et in proxime sequentibus εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Quum haec citarentur ex memoria, nonnulla addita sunt, quae in nostris N. T. exemplaribus desiderantur. Vide observata ad versionem.

e. Τοῦτον γάρ] Int. τοῦτον δέ.

f. τὸν μέσον εἶναι] FRONTONE DUC.

observante legas fortasse melius cum Interprete τῶν μέσων, seu ἐκ τῶν μέσων.

g. Τοῦτους γὰρ κτλ.] Hoc comma deest in versione.

h. ἅτα τρία] Τρία non legitur apud GALL. et GRABUM; sed agnoscunt illam vocem MSS. et edit. princ. Epiphani.

1. calix] iste addunt ERASM. GALL. FEUARD. nec non Cod. MENC. II. Desunt iste GRAB. et MASS. quoniam non compareret in CLAROM. ARUND. Voss. et MENC. I. et deest in graeco textu.

2. id est consternationem] Haec procul dubio a scribis addita sunt.

3. Et quid dicam, nescio] Sic MSS. et editores praeter GRABUM, qui male quidem scripsit: et quid faciam nescio.

5 animales

10 iustitie

11 uli

12 fuis* se superos. m. z.
spiritalem

13 adnuntia

14 zacchreo* ^{us}, abbas et r.

dicens] + properans
16 dicitur om.

17. mulierem... docent om.

bile est, transeat a me ¹calix. Et aporiam autem (²id est consternationem) similiter in eo, quod dixerit: ³Et quid dicam, nescio. Ioann. XII. 27.

3. Tria autem genera hominum ostendisse docent eum: hylicum quidem, in eo quod responderit dicenti: ⁴Sequar te? Non Luc. IX. 57. 58.
habet filius hominis ubi caput reclinat. Animale autem, in eo quod dixerit dicenti: Sequar te, permitte autem mihi ⁵ire et renunciare ⁶domesticis: Nemo super aratrum ⁷manum imponens et in posteriora respiciens aptus est regno caelorum. Hunc autem dicunt de mediis esse. Et illum autem similiter, qui multas partes iustitiae confitebatur se fecisse, post deinde ⁸noluisse sequi, sed a divitiis victum, ut ne fieret perfectus, et hunc de psychico genere fuisse volunt. ⁹Spiritale vero, in eo quod dicit: Remitte Luc. IX. 60.
mortuos sepelire mortuos suos, tu autem vade et annuncia regnum Dei. Et Zacchaeo publicano dicens: ¹⁰Descende, quoniam Luc. XIX. 5.
hodie in domo tua oportet me ¹¹manere. ¹²Et fermenti parabolam, quod mulier abscondisse dicitur in farinae sata tria, tria genera manifestare dicunt. Mulierem quidem Sophiam dici do- Math. XIII. 33.

modum et illum, qui, quum multas iustitiae partes a se impletas esse profiteretur, postea tamen eum sequi detrectavit, opibusque victus est et a perfectione retardatus. Nam et hunc de psychico genere fuisse illis placet. Denique spirituale in his verbis eum indicasse: Sine mortuos sepelire mortuos suos; tu vero profectus annuncia regnum Dei. Et quum Zacchaeo publicano dixerit: Festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Namque hos spiritualis generis fuisse tradunt. Atque etiam parabola ea, qua de fermento agitur, quod mulier in tribus farinae satis abscondisse dicitur, tria haec genera declarari dicunt. Per mulie-

4. Sequar te?] Haec quidem interrogando non proferuntur, neque Luc. 9, 57 neque Math. 8, 19. Sed, ut observat FRONTO DUC. perperam ista citare poterunt haeretici, ex quorum myrotheiis proferuntur. MASS.

5. ire et renunciare] Ire et non est in graeco sive Epiphani sive s. Lucæ textu; sed in hoc legitur πρῶτον ἀποτάσσεται. GRAB.

6. domesticis] Meis addendum erat ex graeco.

7. manum imponens] Cod. Voss. manus imponens.

8. noluisse sequi] Observante MASSURTO vertendum erat nolentem sequi, ut graecus textus et constructio requirunt.

9. Spiritale vero] ERASM. edit. princ.

spiritalem; posterioribus edit. vero spiritale, uti habent GALL et FEUARD. Codd. et GRABE spiritalem, MASS. ex graeco spiritale.

10. Descende quoniam hodie] Properans, quod ante descende in FEUARDENTI edit. primum legitur ancis inclusum, quum in Codd. non comparat, expungendum censui. IUN. festinans descende, ex graeco legi vult. Pro quoniam MERC. II. quia habet. Hodie deest in Voss.

11. manere] Post hanc vocem adde haec: hos enim spiritualis generis fuisse denunciant.

12. Et fermenti parabola] Ita recte MSS. ARUND. MERC. II. et Voss. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. male legunt: et in fermenti parabola.

γουσι. Γυναικα μὲν γὰρ τὴν Σοφίαν λέγεσθαι † διδάσκουσιν.
 ἂ ἀλεύρου σάτα, τὰ τρία γένη τῶν ἀνθρώπων, πνευματικόν, ψυ-
 χικόν, χοϊκόν. Ζύμην δὲ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα εἰρῆσθαι διδάσκουσι.
 Καὶ τὸν Παῦλον ὁ διαβόηδην εἰρηκέναι χοϊκούς, ψυχικούς, πνευ-
 ματικούς. * Ὅπου μὲν, οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί.
 ὅπου δέ, ὁ ψυχικός δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος.
 ὅπου δέ, πνευματικός ἄνακρίνει πάντα. Τὸ δέ, ψυχικός οὐ
 δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος, ἐπὶ τοῦ Δημιουργοῦ φασὶν εἰρῆσθαι,
 ὃν ψυχικὸν ὄντα μὴ ἐγνωκέναι μήτε τὴν μητέρα πνευματικὴν
 οὖσαν, μήτε τὸ σπέρμα αὐτῆς, μήτε τοὺς ἐν τῷ Πληρώματι
 Αἰῶνας. Ὅτι ἰδὼν ἡμελλε σώζειν ὁ Σωτῆρ, τούτων τὰς ἀπαρ-
 χὰς ἀνέλαβε, τὸν Παῦλον εἰρηκέναι καὶ ἦν ἡ ἀπαρχὴ ἁγία,
 καὶ τὸ φύραμα. Ἀπαρχὴν μὲν τὸ πνευματικόν εἰρῆσθαι διδά-
 σκοντες· φύραμα δὲ ἡμᾶς, ταυτέστι τὴν ψυχικὴν ἐκκλησίαν, ἧς
 τὸ φύραμα ἀνείληφέναι λέγουσιν αὐτὸν καὶ ἐν αὐτῷ συνεσταλ-
 κέναι, ἐπειδὴ ἦν αὐτὸς ζύμη.

4. Καὶ ὅτι ἐπλανήθη ἡ Ἀχαμῶθ ἐκτὸς τοῦ Πληρώματος
 καὶ ἐμορφώθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνεζητήθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος,
 μηνύειν αὐτὸν λέγουσιν ἐν τῷ εἰπεῖν, αὐτὸν ἐληλυθέναι ἐπὶ τὸ
 ὁ πεπλανημένον. Πρόβατον μὲν γὰρ πεπλανημένον τὴν μητέρα

rem enim Sophiam intelligendam esse docent: per farinae sata, triplex hominum genus, spirituale, psychicum, hylicum. Fermentum autem Salvatorem ipsum dictum esse. Paulum item choicos, psychicos et spirituales dixisse. Exempli caussa quum dixerit: *Qualis terrenus, tales et terreni*. Et rursus: *Animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus*. Et alio loco: *Spiritualis omnia diiudicat*. Illud autem: *Animalis non percipit ea quae sunt spiritus*, de Demiurgo usurpatum esse aiunt, qui, quum animalis esset, nec matrem, quae spiritualis erat, nec ipsius semen, nec denique Aeones, qui in

a. ἀλεύρου σάτα] Ex versione patet, legendum esse ἀλεύρου δὲ σάτα τρία.

b. διαβόηδην] Haec vox non comparat in edit. princ. Epiphani et Codice Vratislav.

c. ψυχικός δὲ — τὰ τοῦ πνεύματος] Δὲ non agnoscit Interpreter. N. T. MSS. habent τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ. Quoniam hic et apud Clementem Alex. verba τοῦ Θεοῦ non leguntur, cum Gratiano concludendum esse non puto, illa a recentiore esse addita. Ejus enim potuit, ut Irenaeus et Clemens memoriter citarent apostoli verba. Hoc loco autem Irenaeus repetit verba Scripturae, qualia legebantur in scriptis Valentianorum,

quorum peculiaribus sententiis inest causa, cur omissa sint illa.

d. ἀνακρίνει πάντα] Cod. Vratislav. ἀνακρίνει τὰ πάντα.

e. Ὅτι ἰδὼν] Lege aut cum Billio ὅτι ὁ ὦν, aut cum Iunio ὅτι δὲ οὗς.

f. ἦν ἡ ἀπαρχή] Ita recte legitur in edit. Petau. Grav. et Mass., male vero in edit. Epiphani princ. et Gall. ἦν ἡ ἀπ., quae Gall. vertit: et erat primitiae. MSS. N. T. pro ἦν habent εἶ.

g. συνεσταλκέναι] Billio, qui uti etiam Iunius versionem e graeco emendans pro *erezisse* legi vult *contraxisse*, non assensiant Gratio et Mass. Dnum-viri enim eruditissimi censent, ex veteris

2 saluatore

5 animales

percepit] pepercit
quee sunt om.

6 ~~deson~~ pepercit

7 diuiniurgo

10 quos] qui

12 conspersimom

13 id] hoc ad sampoisce

17 manifeste

18 om. ad

19 referunt

cent; farinae vero †sata tria, tria genera hominum, spiritale, ani- + *Mass. 39.*
male, choicum. Fermentum vero, ipsum Salvatorem dictum dicunt. | " &
Et Paulum †antem manifeste dixisse choicos, animales, spiritales. * *Grab. 38.*
* †Alibi quidem: *Qualis choicus, tales et choici.* Alibi autem: 1. *Cor. XV.*
†*Animalis homo non percipit quae sunt spiritus.* Alibi autem: 48.
Spiritualis examinat omnia. †*Animalis autem non percipit quae* *Ibid. II. 14.*
sunt spiritus, †de Demiurgo dictum dicunt, qui quum psychicus
sit, non cognoverit neque matrem spiritalem existentem, neque
semen eius, neque eos, qui sunt in Pleromate, Aeones. Quoniam
autem †eorum, quos salvaturus erat Salvator, †initia accepit, Pau-
lum dixisse: *Et si delibatio sancta, et massa.* Delibationem qui- *Rom. XI. 16.*
dem, quod est spiritale dictum docentes: conspersionem autem
nos, id est, psychicam ecclesiam, cuius substantiam assumpsisse
dicunt eum et cum semetipso erexisse, quoniam erat ipse fer-
mentum.

4. Et quoniam erravit Achamoth extra Pleroma et formata
est a Christo et quaesita est a Salvatore, manifestare eum dicunt
in eo quod dixit, semetipsum †venisse ad eam quae errasset ovem. *Luc. XV. 4.*
Ovem enim errantem matrem suam referunt dici, ex qua eam,

Pleromate sunt, cognoverit. Iam quod eorum, quibus salutem alla-
terus erat, primitias Salvator assumerit, Paulum his verbis testa-
tum esse: *Si primitiae sanctae, utique et massa.* Quo loco per
primitias id, quod spirituale est, significari docent: per massam
autem nos, hoc est, psychicam ecclesiam, cuius eum massam assum-
psisse atque in se sursum tulisse dicunt, quoniam ipse fermentum erat.

4. Quod autem Achamoth extra Pleroma oberraverit atque a
Christo formata et a Salvatore quaesita sit, indicare eum, quum se
ad ovem eam, quae a grege aberraverat, venisse dicat. Etenim per
ovem aberrantem matrem suam significari aiunt, ex qua ecclesiam

Interpretis lectione erexisse genuinam le-
ctionem συναρτηθέντας elucere. Et-
enim haec ratio subiuncta est: ἐπειδὴ
ἦν αὐτὸς ζῦμη. Fermentum enim, ait
GRABUS, massam facit assurgere atque
in altum moveri.

b. *πεπλῆνυστον*] Ex versione adde
πρόβατον, omissum a scribis, quod his
hoc loco legebatur.

1. *autem*] Non legitur in graeco textu.

2. *Alibi quidem: qualis choicus*] Voces
alibi quidem: qualis desiderantur in an-
tiquioribus ERASMI edit. et GALL. nec
non in Codd. MÆC. Restituit illas FEU-
ARDENTIUS consentientibus MSS.

3. *Animalis autem*] Lege ex graeco
textu: *Illud autem, Animalis non perc.*

4. *de Demiurgo*] In Cod. Voss. deest
de.

5. *eorum quos salvaturus*] ERASM. et
GALL. pro quos male quidem legunt qui,
uti etiam MSS. MÆCERAT et VOSSII.

6. *initia*] Hanc lectionem iam reperi
in edit. principe anni 1526. Ceterae
vero ERASMI edit. inde ab a. 1528 omnes
cum GALLASIO habent *initio*, quod FEU-
ARD. mutavit in *initia*. Consentiant Codd.
MÆC. et VOSS. Notante GRABIO verten-
dum fuisse *primitias*.

7. *venisse ad eam*] Cod. Voss. *venisse*
ob eam.

αὐτῶν ἐξηγουῦνται λέγεσθαι, ἐξ ἧς τὴν ὥδε θέλουσιν ἐσπάρθαι ἐκκλησίαν· πλάνην δέ, τὴν ἐκτὸς Πληρώματος ἐν ^β τοῖς πάθεσι διατριβήν, ἐξ ᾧ γεγενῆσθαι τὴν ὕλην ὑποτίθενται. Τὴν δὲ γυναικα τὴν σαροῦσαν τὴν οὐκίαν καὶ ^ε εὐρίσκουσιν τὴν δραχμήν, τὴν ἄνω Σοφίαν διηγουῦνται λέγεσθαι, ἥτις ἀπολέσασα τὴν ἐν-θύμησιν αὐτῆς, ὕστερον καθαρισθέντων πάντων διὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας, εὐρίσκει αὐτήν. Αἰὸ καὶ ταύτην ἀποκαθίστασθαι κατ' αὐτοὺς ἐντὸς Πληρώματος. ^δ Συμεῶνα τὸν εἰς τὰς ἀγκάλας λαβόντα τὸν Χριστὸν καὶ εὐχαριστήσαντα ^ε αὐτῷ καὶ εἰπόντα· νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, τύπον εἶναι τοῦ Δημιουργοῦ λέγονσιν, ὡς ἐλθόντος τοῦ Σωτῆρος ἔμαθε τὴν μετάθεσιν αὐτοῦ καὶ ἡγαρήσιον ἐν τῷ Βυθῷ. ^ε Καὶ διὰ τῆς Ἄννης τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κηρυττομένης προφήτιδος, ἐπὶ ἕτη μετὰ ἀνδρὸς ἐξηκτίας, τὸν δὲ λοιπὸν ἅπαντα χρόνον χήρας μενούσης, ^β ἄχρις οὗ τὸν Σωτῆρα ἰδοῦσα ἐπέγνω αὐτὸν καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσι, φανερώτατα τὴν Ἀχαμῶθ μνησθῆναι διορίζονται, ἥτις πρὸς ὀλίγον ἰδοῦσα τὸν Σωτῆρα ^ι μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν αὐτοῦ, ^κ ἐν λοιπῷ χρόνῳ παντὶ μὲν οὐσα ἐν τῇ μεσότητι προσεδέχετο αὐτόν, πότε πάλιν ἐλεύσεται καὶ ἀποκαταστήσει αὐτὴν ἐν αὐτῇ συζυγίᾳ. Καὶ τὸ ὄνομα δὲ αὐτῆς μεμνησθῆναι ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ εἰρηκέναι· ^ι καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ

hanc satam esse volunt; per aberrationem autem intelligi eius extra Pleroma in passionibus commorationem, ex quibus materiam ortam esse fingunt. Per eam mulierem, quae domum suam everrit et drachmam invenit, superiorem Sophiam intelligendam esse censent, quae quidem, perdita sua enthymesi, postea omnibus per Salvatoris adventum perpurgetis, eam invenit. Unde etiam hanc ex eorum sententia Pleromati restitutam fuisse. Symeonem porro, qui in ulnas suas Christum accepit ac Deo gratias egit et dixit: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, Demiurgi figuram esse tradunt, qui veniente Salvatore, translationem

a. τὴν ἐκτὸς Πλ. — διατριβήν] Cod. VRATISLAV. τὸ ἐκτ. Πλ. — διατρίβειν.

b. τοῖς πάθεσι] Int. πᾶσι τοῖς πάθεσι.

c. εὐρίσκουσιν] Cod. VRATISLAV. τὴν εὐρίσκουσιν.

d. Συμεῶνα τόν] Interpres Συμεῶνα δὲ τόν.

e. αὐτῷ] Int. τῷ Θεῷ. In N. T. legitur καὶ εὐλόγησε τὸν Θεόν.

f. ὡς ἐλθόντος] Ὅς legendum, non ὡς. BILL.

g. Καὶ διὰ τῆς Ἄννης τῆς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ] Ita Cod. REG. et VRATISLAV.

cum editione princ. Epiphani, GALLASIO et FEUARD. Sed PETAV. et GRAB. τῆς Ἄννης omiserunt.

h. ἄχρις οὗ] In MASSUETI edit. Venetiana perperam legitur ἄχρις τοῦ.

i. μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν] Scil. ἀγγέλων, qui ἡλικιωται τοῦ Σωτῆρος dicuntur a Valentinianis. Cf. supra pag. 32 not. b.

k. τῷ λοιπῷ χρόνῳ — μὲν οὐσα] Int. τῷ ὑστέρῳ χρόνῳ — μένουσα.

l. καὶ ἐδικαιώθη] Καὶ, quod est in Codd. N. T., deest etiam in versione.

4 dragman

8 manu sua

10 demiwegü

12 VII

quae sit hic, volunt esse seminatam ecclesiam; errorem autem, eam, quae est extra Pleroma, in omnibus passionibus immorationem, ex quibus factam materiam tradunt. *Mulierem autem illam, Ibid. v. 8. quae mundat domum et invenit drachmam*, superiorem Sophiam : narrant dici, quae quum perdidisset intentionem suam, post deinde mundatis omnibus per Salvatoris adventum, ¹invenit eam; ²quoniam et haec ³restituatur secundum eos intra Pleroma. ⁴Symeon ⁵Mass. 40. autem eum, qui ⁶in manus suas accepit Christum, et gratias egit *Ibid. II. 28. Deo et dixit: Nunc remittis servum tuum, Domine, secundum sermonem tuum in pace*, ⁷typum esse Demiurgi dicunt, qui veniente Salvatore didicit transpositionem suam et gratias egit Bytho. Et per Annam, ⁸quae in evangelio dicitur *septem annis cum viro Ibid. v. 36. vixisse*, reliquum autem omne tempus vidua perseverasse, donec vidisset Salvatorem et agnovisset eum et loqueretur de eo omnibus, manifestissime Achamoth significari dicunt; ⁹quae quum ¹⁰ad modum ¹¹Grab. 39. cum vidisset tunc Salvatorem cum coetaneis suis, postero omni tempore perseverans in medietate, sustinebat eum, quando iterum veniat et reponat eam suae coniugationi. Et nomen autem eius significatum a Salvatore in eo quod dixerit: *Iustificata est sapientia Ibid. VII. 35.*

sui didicit et Bytho gratias egit. Consimilem etiam in modum per Annam illam, quae in evangelio prophetissa dicitur, septemque annis cum viro transactis, reliquum omne vitae tempus in viduitate confecit, quousque Salvatorem vidit, eumque agnovit atque apud omnes de eo verba faciebat, perspicue Achamoth significari asserunt, quae quidem quum exiguo tempore Salvatorem, una cum ipsius aequalibus conspexisset, per omne reliquum tempus in medietate sedem figens, opperiebatur eum, ecquando rursus veniret, eamque suo coniugio restitueret. Quin ipsius quoque nomen proditum fuisse a Salvatore, quum diceret: *Et iustificata est sapientia a filiis suis.*

1. *inveni*] Perperam legitur in ERASM. et GALL. pro *invenit* sola vocula in.

2. *quoniam et haec*] ERASM. et GALL. *quoniam et hoc*, quae a JUNIO et FEUARD. iam sunt emendata. Emendatio probatur Codicibus ARUND. VOSS. MERC. II.

3. *restituatur* — *intra Pleroma*] Sermo est de τῇ κατὰ Σοφίᾳ, quae consummatis omnibus ἐ τὴν τῆς μεσότητος, in quo post reditum τῆς ἀπὸ Σοφίας in Pleroma inclusa tenebatur, ipsa cum συζύγῳ Σωτῆρι in Pleroma reversura est.

4. *Symeon*] Legendum *Symeonem*.

5. *in manus suas*] Cod. VOSS. in *manu sua*.

6. *remittis*] Sic ARUND. CLAROM. PASS. OTTOBON. MERC. II. et VOSS. cum edit. principe a. 1526. Plures ERASMI edit. GALL. et FEUARD. cum textu Vulgatae *dimittis*, quod GRAB. et MASS. ex MSS. emendarunt.

7. *typum esse*] *Esse deest* in FEUARD. edit.

8. *quae in evangelio dicitur*] Ex graeco ita lego: *quae in evangelio prophetissa dicitur et septem annis — vixit*.

9. *quae quum*] ERASMI edit. priores *quem quum*. Ita etiam MERC. II.

τῶν τέκνων αὐτῆς. Καὶ ὑπὸ Παύλου δὲ οὕτως· σοφίαν δὲ ἁ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις. Καὶ τὰς συζυγίας δὲ τὰς ἐντός Πληρώματος τὸν Παῦλον εἰρηκέναι φάσκουσιν ἐπὶ ἐνὸς δείξαντα. Περὶ γὰρ τῆς ἡ περὶ τὸν βίον συζυγίας γραφῶν ἔφη· ἡ τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν.

5. ἡ Ἔτι τε Ἰωάννην τὸν μαθητὴν τοῦ Κυρίου διδάσκουσι τὴν πρώτην ὀγδοάδα μεμνηκέναι αὐταῖς λέξεσι, λέγοντες οὕτως· ἡ Ἰωάννης ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου βουλόμενος εἰπεῖν τὴν τῶν ὅλων γένεσιν, καθ' ἣν τὰ πάντα προέβαλεν ὁ Πατὴρ, ἀρχὴν τινα ὑποτίθεται, τὸ πρῶτον γεννηθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὃν δὴ καὶ υἱὸν Μονογενῆ καὶ Θεὸν κέκληκεν, ἐν ᾧ τὰ πάντα ὁ Πατὴρ προέβαλε σπερματικῶς. Ὑπὸ δὲ τούτου φησὶ τὸν Λόγον προβεβῆσθαι καὶ ἐν αὐτῷ τὴν ὅλην τῶν Αἰώνων οὐσίαν, ἣν αὐτὸς ὕστερον ἐμόρφωσεν ὁ Λόγος. Ἐπεὶ οὖν περὶ πρώτης γενέσεως λέγει, καλῶς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἡ τουτέστι τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Λόγου τὴν διδασκαλίαν ποιεῖται. Λέγει δὲ οὕτως· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. ἡ Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πρώτερον διαστείλας ἡ τὰ τρία, Θεὸν

Itemque a Paulo in his verbis: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos*. Sed et coniugia ea, quae in Pleromate sunt, Paulum commemorasse, in uno ostendentem. Nam quum de vitae huiusce coniugio scriberet, hunc in modum est locutus: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et ecclesia*.

5. Praeterea Iohannem Domini discipulum primam ogdoada indicasse docent, hismet verbis utentes: *Iohannes Domini discipulus rerum omnium ortum exponere cupiens, iuxta quem Pater omnia*

a. λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις] Cod. VRATISLAV. καλοῦμεν celt. Interpres ἐν non legisse videtur.

b. περὶ τὸν βίον] Int. περὶ τοῦτον τὸν β.

c. τὸ μυστήριον τοῦτο] Int. τὸ γὰρ μυστήριον.

d. Ἔτι τε] Int. ἔτι δέ, itaque melius legit.

e. Ἰωάννης x. τ. λ.] Cf. de hoc fragmento, quod Irenaeus ex libro Valentiniano procul dubio excerpserit, NEANDRI librum *genetische Entw. der gnost. Syst.* pag. 101 ss.

f. ὑποτίθεται] Sic edit. princ. Epiphani Cod. VRATISLAV. et GALL. FEUARD. et MASS.; sed PETAV. et GRAB. προτίθεται.

g. τουτέστι τοῦ Θεοῦ] Observarunt editores, melius legi cum interprete τουτέστι τοῦ Υἱοῦ. „Mox dictum est,

ait MASSIUS, Filium ex Valentinianorum hypothesi esse principium illud, de quo loquitur Iohannes ipso evang. initio; quia in Filio Pater omnia seminali ratione procreavit: ab eo autem productum esse Verbum, a quo omnium Aeonum efformata sit essentia. Filius igitur et Verbum, sua quisque ratione, rerum omnium principium erant.“

h. Οὗτος] Sic Codd. RRG. et VRATISLAV. cum versione et Scriptura sacra. Verum edit. princ., quam secutus est GALL., et PETAVIANA habent οὕτως.

i. τὰ τρία] Int. εἰς τὰ τρία.

1. a Paulo autem] Iun. legi vult a Paulo item.

2. loquimur] Cod. Voss. loquitur.

3. in uno ostendentem] Id est, unico coniugii mandanti exemplo indignantem coniugationes, ex quibus supremum consistit Pleroma.

3 dicuntur

7.8 dichimilus ita: qui et principium

q Nun] nunc

ſne] dñm

u accondm * ind

a filiis eius: et ¹a Paulo autem sic: *Sapientiam autem* ²*loquimur* ^{1. Cor. II. 6.} *perfectis*. Et coniugationes autem, quae sunt intra Pleroma, | Pau- ^{12 a} lum dixisse dicunt, ³in uno ostendentem. De ea enim coniugatione, quae est secundum hanc vitam, scribens ait: *Hoc enim mysterium* ^{Ephes. V. 32.} *magnum est; dico autem in Christo et ecclesia.*

5. Adhuc autem Ioannem discipulum Domini docent, primam ogdoadem, ⁴et omnium generationem significasse ipsis dictionibus: ⁵Itaque principium quoddam subiecit, quod primum factum est a Deo, ⁶quod etiam Nun vocat et Filium et unigenitum Domini vocat, in quo omnia Pater ⁷praemisit seminaliter. ⁸*Adhuc autem * ^{Ab hoc.} ^{Mass. 41.} [†]aiunt Verbum emissum et in eo ⁹omnem Aeonum substantiam, [†]quam ipsum postea formavit Verbum. Quoniam igitur de prima genesi dicit, bene a principio hoc est a Filio et Verbo ¹⁰doctrinam facit. Dicit autem sic: *In principio erat Verbum, et Verbum erat* ^{Ioann. I. 1. 2.} ¹⁵*apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum.* Prius ¹¹distinguens in tria, Deum et Principium et Ver-

produxit, principium quoddam ponit, id nempe quod primum a Deo genitum est, quem (et Nun) et unigenitum Filium ac Deum appellavit, in quo Pater omnia seminali ratione procreavit. Ab eo autem Sermonem productum esse et in eo omnem Aeonum essentiam, quam postea Sermo ipse formavit. Quoniam igitur de primo rerum orta verba facit, recte a principio hoc est a Deo et Sermonem doctrinam suam instituit. Ad hunc porro modum loquitur: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum.* In quibus verbis quum primo

4. et omnium generationem] Dele has voces.

5. Itaque principium] Cod. Voss. ita qui et principium. Quomodo locus a librariis fortasse depravatus ex graecis restitui possit, patet ex recentiore versione.

6. quod etiam Nun vocat sq.] Editio princeps ERASMI ita habet: quod etiam me vocat et filium et unigenitum Domini vocat. In margine addit ERASM. lectionem nunc pro me, quam mutandam esse coniicit in Nun. Quam ERASMI coniecturam in edit. 1545 et ss. in textum receptam vides. Lectionem nunc reperis etiam in Codd. CLAROM. Voss. et MERC. II. Sed vox νυν desideratur et in textu graeco et in Ioannis evangelio. Pro unigenitum Domini legitur in Codd. ARUND. et Voss. Deum. Sed emendatione ex graecis eget locus. Ista, Domini vocat, Iunius delenda censet.

7. praemisit] Ita CLAROM. PASS. Voss. FEUARD. in margine, GRAB. et MASS. pro dimisit, quod est in ceteris edit. Sed emisit Iunius legi mavult.

8. Adhuc autem] Quod Iunius legendum recte coniicit et FEUARDENTIUS primum in textum recepit ab hoc, expunxi, quoniam in omnibus MSS. legitur adhuc.

9. omnem Aeonum substantiam] ERASM. et GALL. communem Aeonum subst. Lectionem omnem, a FEUARDENTIO ex Cod. VET. receptam, ERASMUS in margine editionis principis notavit. Consentit Codici VET. ARUNDELIANUS. — Voss. omnes. — MERC. I. et II. communem.

10. doctrinam facit] Pro facit, quod deest in sola GALLASII edit., Iunius substituit proponit. VET. et Voss. facti pro facit.

11. distinguens in tria] Iunius legendum coniicit dist. ista tria.

καὶ Ἀρχὴν καὶ Λόγον, πάλιν αὐτὰ ἐνοῖ, ἵνα καὶ τὴν προβολὴν
ἐκατέρων αὐτῶν δείξῃ, τοῦ τε Υἱοῦ καὶ τοῦ Λόγου καὶ τὴν
π ὅς ἀλλήλους ἅμα καὶ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ἔκωσιν. Ἐν γὰρ
τῷ Πατρὶ καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἡ ἀρχή, *καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς ὁ Λόγος.
Καλῶς οὖν εἶπεν· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· ἦν γὰρ ἐν τῷ Υἱῷ. Καὶ
ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν· καὶ γὰρ ἡ Ἀρχή· καὶ Θεὸς ἦν ὁ
Λόγος, ἀκολούθως. Τὸ γὰρ ἐκ Θεοῦ γεννηθὲν Θεὸς ἐστίν.
Ἕ Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· ἔδειξε τὴν τῆς προβολῆς
τάξιν. *Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο· οὐδὲ
ἓν· πᾶσι γὰρ τοῖς μετ' αὐτὸν Αἰῶσι μορφῆς καὶ γενέσεως αἴτιος
ὁ Λόγος ἐγένετο. Ἀλλὰ ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ, φησί, ζωὴ ἐστίν.
Ἕ Ἐνθάδε καὶ συζυγίαν ἐμήνυσσε. Τὰ μὲν γὰρ ὅλα ἔφη· δι' αὐτοῦ
γεγενῆσθαι, ἵ τὴν δὲ ζωὴν ἐν αὐτῷ. Αὕτη οὖν ἡ ἐν αὐτῷ γενο-
μένη *οἰκειότερα ἐστὶν ἐν αὐτῷ τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων· σύν-
εστι γὰρ αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ καρποφορεῖ· Ἕ ἐπειδὴ γὰρ ἐπιφέρει,
καὶ ἡ ζωὴ ἢ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, Ἕ Ἀνθρώπον εἰπὼν ἄρτι,
καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὁμιονύμως τῷ Ἀνθρώπῳ ἐμίμνησεν, ὅπως διὰ
τοῦ ἑνὸς ὀνόματος δηλώσῃ τὴν τῆς συζυγίας κοινωνίαν. Ἐκ γὰρ

haec tria distinxisset, Deum, Principium et Verbum, rursus ea co-
putat, ut et horum utriusque productionem ostendat, hoc est Filii
et Verbi, ac simul et horum inter se et cum Patre coniunctionem.
In Patre enim et ex Patre est principium; in principio autem et
ex principio Verbum. Recte itaque dixit: *In principio erat Verbum*;
erat enim in Filio. *Et Verbum erat apud Deum*, principium et-
enim; *et Deus erat Verbum*, hoc enim consequitur. Id quippe
Deus est, quod de Deo genitum est. *Hoc erat in principio apud*

a. καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς] BILLIUS, PETAVIUS et IUNIUS scite monuere, ex versione supplenda esse haec: ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ ἐκ τ. ἀ.

b. Οὗτος ἦν] INT. οὗτος γὰρ ἦν.

c. οὐδὲ ἓν] His verbis periodum in textu s. Iohannis clausurunt non modo haeretici Valentiniiani, sed et catholici quidam, interque hos auctor noster I, 22. II, 1. et III, 8. GRABIUS.

d. Ἐνθάδε καὶ συζυγίαν] INT. ἐνθάδε γὰρ συζυγίας. neque vero ita bene legit: nam sermo est tantummodo de συζυγίᾳ inter Λόγον et Ζωὴν.

e. δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι] Omnes Epiphanius et Irenaeus edidit. praeter MASS. legant δι' ἑαυτοῦ γ., MASS. ex Cod. REC. scripsit δι' αὐτοῦ γ., uti etiam MS. VRATISLAV. habet.

f. τὴν δὲ ζωὴν ἐν αὐτῷ] Hanc Valentiniianorum interpretationem perstrin-

git Origenes in Comment. in Iohannem his verbis: πρὸς δὲ τοὺς τὴν περὶ Αἰώνων ἀναπλάσαντας ἐν συζυγίᾳς μυθολογίαν καὶ οἰομένους ὑπὸ Νοῦ καὶ Ἀληθείας προβεβλησθαι Λόγον καὶ Ζωὴν, οὐκ ἀπιδανον καὶ ταῦτα ἀπορησαι. Πῶς γὰρ ἡ κατ' αὐτοὺς σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ τὸ γεγονέναι ἐν τῷ συζύγῳ λαμβάνει; Ὁ γέγονε γὰρ, φησὶν, ἐν αὐτῷ, ὅλονότι τῷ προειρημένῳ λόγῳ, ζωὴ ἦν. Eundem loci Iohannei sensum MASSIUS bene observante amplius sunt etiam Macedoniani seu Pneumatomachi, qui dicantur. Hi enim, Spiritum sanctum vitam dicentes, eum rebus creatis non esse praestantiorē ex hoc loco concludebant.

g. οἰκειότερα ἐστὶν ἐν αὐτῷ] CAM BILLIO dele praep. ἐν.

h. ἐπειδὴ γὰρ ἐπιφέρει] IUNIUS delet γὰρ ex versione antiqua.

i. ἦν τὸ φῶς] PETAVIUS edit. non ha-

9 üs] his

10 sunt on t, adu. in
mag. m. an. ecc.
formatiois] s in ras.
et generatiois m.

11 iniquid

12 enim] ē

syzygias 17 syzygiae

sunt on.

17 logo] longo ser^{te}

post l.^o absc. est "ita longitudo"

bum, iterum ea univit, uti et emissionem ipsorum utrorumque ostendat id est Filii et Verbi et eam quae est ad invicem simul et ad Patrem unionem. In Patre enim et ex Patre principium, in principio autem et ex principio Verbum. Bene igitur dixit: *In principio erat Verbum*; erat enim in Filio: *et Verbum erat apud Deum*; ¹etenim principium: *et Deus erat Verbum*, consequenter; quod enim ex Deo natum est, Deus est. ²*Hic enim erat in principio apud Deum*, ostendit emissionis *ordinem. *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil*: omnibus enim iis, qui post eum sunt, Aeonibus ³formationis et generationis caussa Verbum factum est. *Sed quod factum est in eo*, inquit, *vita est*: hic enim syzygias manifestavit: *omnia enim*, ait, *per ipsum facta sunt*, vita autem in ipso. Haec ergo quae ⁴in eo facta est, ⁵proximior est, quam ea quae per ipsum facta sunt; cum ipso est enim, et per ipsum fructificat. Quoniam inferj: *Et vita erat lux hominum*; ⁶Homines autem nunc et Ecclesiam simili † nomine significavit, ut † per unum nomen manifestet syzygiae communionem. ⁷Ex Logo

* Grab. 40.
Ioann. I. 3.

Ibid. v. 4.

† Mass. 42.

Deum: productionis ordinem demonstrat. *Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil*: Verbum etenim Aeonibus omnibus, qui post se exstiterant, formae atque ortus auctor fuit. *Quod factum est in ipso vita erat*. Hic et coniugium indicavit: omnia enim per ipsum facta esse dixit, vitam autem in ipso. Haec quippe, quae in eo facta est, coniunctor ei est, quam ea quae per ipsum facta sunt: cum eo namque existit ac per eum frugescit. Quandoquidem subdit: *Et vita erat lux hominum*: Hominis nimirum vocabulo Ecclesiam quoque aequivoce significavit, ut per unam vocem coniugii commercium declara-

bet ἦν, quod est in princ. et Cod. Vratislav.

h. ἄνθρωπος εἶναι] Int. ἄνθρωπον δὲ εἶναι.

l. ὁμολύτως τῷ ἄνθρωπῳ] Billius τῷ ἄνθρωπῳ delendum censet; sed parum refert, num retineatur annon.

1. etenim principium] ERASM. et GALL. proest Codd. ARUND. et MEAC. II. perperam habent etenim in principio. FEUAR- DENTUS ex Cod. VET., quocum consentiunt CLAROM. PASS. et VOSS., pro vitiosa illa nostram lectionem recepit; sed in eo vituperandus FEUARD., quod haec etenim principium cum sequentibus coniungi voluit. MASSURTUS enim, qui in his etenim principium supplenda censuit Deus est, sensum ita explicat: „Subiiciunt rationem Valentianiani, cur Verbum esset apud Deum: quia nimirum Verbum erat apud principium, Filium videlicet; etenim principium Deus est. Ex eo enim,

quod Verbum esset in principio et ex principio, concludebant Verbum esse apud Deum, quia principium, i. e. Filius Deus est.“

2. Hic enim erat] Ita omnes Codd. et edidit. Tantummodo in Veneta MASSURTI edit. legitur hoc enim erat.

3. formationis et generationis caussa] In MS. VOSS. desunt ista et generationis.

4. in eo facta] ERASM. et GALL. in ea facta, quod FEUARD. e Cod. VET. emendavit.

5. proximior est, quam] IUNIUS ex graeco legit, proximior est ei, quam iis quae. Quod non satis accurate respondet graecis.

6. Homines autem] Ita omnes Codd. GRAB. et MASS. ex graeco legunt hominem: nam quod GRAB. dicit, in Cod. VOSS. scriptum esse hominem, falsum est. VOSSI MS. vulgarem lectionem habet.

7. Ex Logo enim] VOSS. ex Logo autem.

τοῦ Λόγου καὶ τῆς Ζωῆς Ἀνθρωπος γίνεται καὶ Ἐκκλησία. Ὡς δὲ εἶπε τῶν ἀνθρώπων τὴν Ζωὴν, διὰ τὸ πεφωτισθαι αὐτοὺς ὑπ' αὐτῆς, ὃ δὴ ἐστὶ μεμορφῶσθαι καὶ πεφανερῶσθαι. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ Παῦλος λέγει· πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον, φῶς ἐστίν. Ἐπεὶ τοίνυν ἐφανέρωσε καὶ ἐγέννησε τὸν τε Ἀνθρωπον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἢ Ζωή, φῶς ^aεἰρησθαι αὐτῶν. Σαφῶς οὖν δεδήλωκεν ὁ Ἰωάννης διὰ τῶν λόγων τούτων τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν τετράδα τὴν δευτέραν, Λόγον καὶ Ζωὴν, Ἀνθρωπον καὶ Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν πρώτην ἐμήνυσε τετράδα. Λιγούμενος γὰρ περὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ λέγων πάντα τὰ ἐκτὸς τοῦ Πληρώματος δι' αὐτοῦ μεμορφῶσθαι, ^bκαρπὸν εἶναι φησιν αὐτὸν ^cπαντὸς τοῦ Πληρώματος. Καὶ γὰρ φῶς εἶρηκεν αὐτὸν τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαινόμενον καὶ μὴ καταληφθὲν ὑπ' αὐτῆς, ἐπειδὴ ^dπάντα τὰ γενόμενα ἐκ τοῦ πάθους ^eἀρμόσας ἡγνοήθη ὑπ' αὐτῆς. ^fΚαὶ εἶδὼν δὲ καὶ ἀλήθειαν καὶ ζωὴν λέγει αὐτόν, καὶ λόγον σάρκα γενόμενον· οὗ τὴν δόξαν ἐθεασάμεθα, φησί, καὶ ἦν ἡ δόξα αὐτοῦ, οἷα ἦν ἡ τοῦ μονογενοῦς, ἡ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς δοθεῖσα αὐτῷ,

ret. Ex Verbo enim et Vita Homo et Ecclesia orti sunt. Porro hominum lucem Vitam appellavit, quod ipsi ab ea illuminati sint, hoc est, formati ac patefacti. Quod etiam Paulus his verbis ait: *Omne autem id quod manifestatur, lux est.* Quoniam itaque Vita et Hominem et Ecclesiam genuit ac patefecit, ipsorum proinde lux dicta est. Perspicue igitur per haec verba Ioannes tum alia, tum secundam quaternitatem, hoc est, Sermonem et Vitam, Hominem et Ecclesiam declaravit. Quin prima quoque ab eo quaternitas indicata est. Nam

a. εἰρησθαι αὐτῶν] Int. melius εἰρηται αὐτῶν. Cod. VRATISLAV. εἰρησθαι αὐτόν.

b. καρπὸν] Int. hand male legit καὶ καρπὸν.

c. παντὸς τοῦ Πληρώματος] IUNIVS ex versione antiqua legi vult ἐντὸς τοῦ Πλ. Sed BILL. GRAB. et MASS. lectionem graecam praefendam recte censent. Salvatorem enim, aiunt, totius Pleromatis fructum esse non semel dixerunt Valentiniani.

d. πάντα τὰ γενόμενα] In edit. princ. et Cod. VRATISLAV. deest τὰ.

e. ἀρμόσας] Μορφώσας legere magis BILLIVS, quia Interpretis formandi verbo usus est. Sed et ἀρμόζειν ad eundem quadrat sensum. GRAB.

f. ἡγνοήθη ὑπ' αὐτῆς] GRABIVS, qui ex versionis verbis ab eis concludit, Interpretem recte legisse ὑπ' αὐτῶν, vituperatur a MASSUETO dicente: „sed ea-

dem ratione legisset Interpretes linea praeced. ὑπ' αὐτῶν, quia vertit etiam ab eis: non attendebat vir doctus, ab eis utrobique referri ad tenebras, et ὑπ' αὐτῆς ad τὴν σκοτίαν.“ Sed frustra notavit MASS. GRABIVM. Illud ab eis, priore loco positum, ad vocem tenebris referendum esse quiescere videt, nec GRAB. negavit. Sed quod in commatis sine legitur ab eis cum MASS. ad vocem tenebris trahendum esse, ex mente non solum GRABII, sed auctoris negare ausim. Neque enim attendebat MASS., illa quoniam omnia sqq. ἐπεξηγητικῶς addita esse, ut sensum illorum μὴ καταληφθὲν ὑπὸ τῆς σκοτίας explicarent gnostici. Sub voce σκοτία ab apostolo indicata esse putarant τὰ γενόμενα ἐκ τοῦ πάθους (scil. τῆς Σοφίας) i. e. substantiam materiae (cf. supra 2, 3 sub fin. ἐντεῦθεν λέγουσιν πρώτην ἀρχὴν ἐσχηκέναι τὴν οὐσίαν cett.) et quae ex

2 illuminati

5 et om.

est his scripit

7 secundum

8 tetradam saluatoreum

10 ti esse cum

14 et.] + erat

15 plena

enim et Zoë Homo generatur et Ecclesia. Lumen autem dixit hominum Vitam, quoniam illuminati sunt ab ea, ¹quod est formatum et manifestatum. Hoc autem et Paulus dicit: *Omne enim* ²*quod Ephes.V.13. manifestatur, lumen est.* Quoniam igitur Vita manifestavit et generavit Hominem et Ecclesiam, lumen dicta est eorum. Aperte igitur manifestavit Ioannes per sermones hos et alia et ³quaternationem secundam, Logon et Zoën, Anthropon et Ecclesiam. Sed et primam significavit tetradem. Narrans enim de Salvatore ⁴et ¹² docens omnia, quae extra Pleroma sunt, per eum formata, ⁵fructum quoque eum esse ⁶dicens intra Pleroma. Etenim *lumen* dixit *illum*, *quod in tenebris lucet et non comprehenditur* ab eis, quoniam omnia, quae facta sunt ex passione, formans ignoratus est ab eis. Et Filium ⁷et Veritatem et Vitam dicit eum, et *Verbum carnem factum* (cuius gloriam vidimus, ait, et gloria eius, ⁸*qualis erat unigeniti*, quae a Patre data est ei), ⁹*plenum gratia et ve-*

de Salvatore verba faciens, dicensque omnia, quae extra Pleroma sunt, per eum formata fuisse, fructum eum esse ait totius Pleromatis. Etenim lucem eum appellavit in tenebris lucentem nec ab iis comprehensam, quandoquidem, ipsis inscientibus, omnia quae ex passione facta sunt, informavit. Ad haec et Filium et Veritatem et Vitam eum dicit, et Verbum carnem effectum: *cuius gloriam*, inquit, *perspeximus, et erat gloria ipsius quasi gloria unigeniti, quae a Patre ipsi concessa fuerat, plenum gratia et veritate.*

materie formata sunt; et illud *μη καταληφθῆν* explicari voluerunt *ἡγνοῦσθαι* *ἐν αὐτῶν* (scil. *τῶν γενομένων ἐκ τοῦ πάθους*) i. e. ab iis, qui sunt ex materie, ab hominibus *ὄλκοις* et *σαρκώσις* Saluator non est cognitus.

g. *Καὶ ὅθεν δέ*] Particula *δέ* cum lat. delenda.

1. *formatum et manifestatum*] Cum Iun. adde *esse*; ita scripsit Int. pro *formati et manifestati sunt*.

2. *quod manifestatus*] *Φανερούμενον* quasi participium verbi medii significatione activa accepisse Valentinianos immediate sequentia clare ostendunt. Unde potius, *quod manifestat*, quam *quod manifestatur* ab Int. reddi debuisset. GRAB. Ceterum lectionem Interpretis reperis etiam in Vulgata.

3. *quaternationem*] Ita FEUARD. primum ex Codd. Sed ERASM. et GALL. *quaternionem*.

4. *et docens*] Iun. emendat *et dicens*.

5. *fructum quoque*] Quoque deest in graeco.

6. *dicens intra Pleroma*] Vide ad graecum textum notata. Sed ubi Ioannes dixerit Salvatorem fructum totius Pleromatis, Irenaeus ex Valentinianorum scriptis non affert. Iun. pro *dicens* legi vult *dicit*.

7. *et Veritatem*] ERASM. et GALL. et *Verbum*. Cui nostram lectionem a FEUARD. ex VET. restitutam tuentur ARUND. VOSS. MERC. II.

8. *qualis erat unigeniti*] ERASM. GALL. FEUARD. *quasi unigeniti*; GRAB., qui ex Voss. Cod. tantummodo vocem *erat* addidit, neglexit vocem *qualis* etiam a VOSSII MS. suppeditatam, a MASS. ex CLARON. additam.

9. *plenum gratia*] Sic Cod. ARUND. et MASS., ceteri Codd. et editi. *plena gr.*

^a πλήρης χάριτος *καὶ ἀληθείας. Λέγει δὲ οὕτως* καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Ἀκριβῶς οὖν καὶ τὴν πρώτην ἐμήνυνε † τετράδα, Πατέρα εἰπὼν καὶ Χάριν καὶ τὸν Μονογενῆ καὶ Ἀλήθειαν. Οὕτως ὁ Ἰωάννης περὶ τῆς πρώτης καὶ μητρὸς τῶν ὄλων Αἰώνων ὁδοάδος εἶρηκε. Πατέρα γὰρ εἶρηκε καὶ Χάριν καὶ Μονογενῆ καὶ Ἀλήθειαν καὶ Λόγον καὶ Ζωὴν καὶ Ἄνθρωπον καὶ ^b Ἐκκλησίαν.

Κ Ε Φ. 8'.

1. Ὅρξς, ἀγαπητέ, τὴν μέθοδον, ἣ οἱ χρώμενοι ^d φρεναπατοῦσιν ἑαυτοὺς, ἐπηρεάζοντες τὰς γραφάς, τὸ πλάσμα αὐτῶν ἐξ αὐτῶν συνιστάνειν πειρώμενοι. Διὰ τοῦτο γὰρ *καὶ αὐτοὺς παρεθέμην αὐτῶν ἱτὰς λέξεις, ἵνα ἐξ αὐτῶν κατανοήσῃς τὴν πανουργίαν τῆς ^e μεθοδείας καὶ τὴν πονηρίαν τῆς πλάνης. Πρῶτον μὲν γὰρ εἰ προέκειτο ^b Ἰωάννη τὴν ἄνω ὁδοάδα μηνύσειν, τὴν τάξιν ἣν τετηρήκει τῆς ἱεροβολῆς, καὶ τὴν πρώτην τετράδα σεβασμιωτάτην οὖσαν, καθὼς λέγουσιν, ἐν πρώτοις ἣν τεθεῖκε τοῖς ὀνόμασι, καὶ οὕτως ^k ἐπεξεύχθη ἱτὴν δευτέραν, ἵνα διὰ τῆς τάξεως τῶν ὀνομάτων ἡ τάξις δειχθῇ τῆς ὁδοάδος* καὶ οὐκ ἣν μετὰ τοσοῦτον διάστημα, ὡς ἐκλεληγμένος, ἔπειτα ἀναμνη-

Dicit autem sic: et verbum caro factum est et habitavit in nobis et contemplati vidimus gloriam eius, gloriam ut unigeniti a Patre, plenum gratia et veritate. Plane igitur et accurate primam quoque quaternitatem ostendit, quum Patrem et Charin, Monogenem item et Veritatem dixit. Atque ad hunc modum Ioannes de principe atque omnium Aeonum parente Ogdoade locutus est. Patrem enim et Charin dixit, Monogenem et Veritatem, Sermonem et Vitam, Hominem et Ecclesiam. Atque in hunc modum Ptolemaeus.

a. πλήρης χάριτος κτλ.] Haec ne ex Valentinianorum quidem mente ad δόξαν (quod putant GRAB. BILL. PETAV.; legendum esset, si illuc referretur, πληρῆ), sed ad λόγον referenda esse cum Int. et MASS. censeo. Locum Ioanneus ab Irenaeo memoriter quidem citatus est, eamque ob causam multa hic leguntur, quae desunt in Scriptura sacra. Πλήρης χάρις, scripsit Irenaeus pro πλήρη aut πληρεῖ, quod utrumque exspectare possis ex antecedente λόγον aut αὐτῷ, repetens textus sacri verba memoria accuratissime servata. Sed mirum videtur, eundem locum ipsis apostoli verbis iterum decantatum esse. Unde conicio, verba Ioannis, qualia leguntur priori loco, allegata esse ex Valentinianorum scriptis, quibus

se usum esse dixit Irenaeus. Apostoli verba quum a Valentinianis variata esse cognoverit Irenaeus, ex textu sacro in ecclesia vulgato locum repetit dicens: λέγει δὲ οὕτως i. e. non, uti Valentiniani apostolum dicentem inferant, sed potius ita loquitur.

b. Ἐκκλησίαν] Desunt fortasse haec: καὶ ὁ μὲν Ἱστολεμπίος οὕτως.

c. Ὅρξς] Int. ὁρξς οὖν.

d. φρεναπατοῦσιν] In MASSUKTI edit. Veneta procul dubio errore typographi legitur φρεναπατώσιν.

e. καὶ αὐτός] Logo cum Interprete αὐτάς.

f. τὰς λέξεις] Int. τέχνας καὶ λέξεις.
g. μεθοδείας καὶ τὴν πονηρίαν τῆς]

- 3 plena
te. primum ostendit
- 4 monogenen
- 5 matrimonium
- 6 gratiam in res.
- 7 ptolomeus
- 8 ita] ~~terra~~
- 9 ~~per~~ ^{per} dilectissime alios. et aliquid.
- 10 calumpniantes . functionem
- 11 adprobit
- 12 uti v. 17
- 14 sursum] usus
- Castrostrat] et
- 15 emissiones
- 16-17 nominibus et sic aduocaret om.
- 19 deinde con-] dante con-
in nouissimo prima neque om.

ritate. *Dicit autem sic: *Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre, ¹plenum gratia et veritate.* Diligenter igitur ostendit primam quaternationem, Patrem dicens et Gratiam et Monogenem et [†]Veritatem. Sic Ioannes de prima et matre omnium Aeonum ogdoade dixit. Patrem enim dixit et Gratiam et Monogenem et Veritatem et Verbum et Vitam et Hominem et Ecclesiam. Et Ptolemaeus quidem ita.

C A P. IX.

1. Vides igitur, dilectissime, adinventionem, qua utentes seducunt semetipsos, calumniantes Scripturis, fictionem suam ex eis ²constare adnitentes. Propter hoc enim et ipsas eorum apposui astutias et dictiones, ut ex eis consideres malitiam inventionis et nequitiam erroris. Primo enim si propositum esset Ioanni, illam, quae sursum est, octonationem ostendere, ordinem custodisset utique emissionis, et primam quaternationem, quum sit venerabilior (quemadmodum dicunt) in primis utique posuisset nominibus, et sic adiunxisset secundam, ut per ordinem nominum ordo ostenderetur octonationis; et non utique post tantum intervallum, quasi oblitus, ³deinde commemoratus, in novissimo primae memoratus fu-

1. Cernis, vir carissime, qua illi vafricie utentes sibimetipsis imposturam faciant, Scripturas nimirum vexantes, dum per eas fidem commentis suis adstruere conantur. Ob id enim ipsas quoque eorum voces apposui, ut ex iis artificii versutiem atque erroris improbitatem animadvertas. Primum enim, si hoc Ioanni propositum fuisset, ut supernam illam ogdoadem declararet, productionis utique ordinem servasset, ac primam quaternitatem, utpote augustissimam, velut ipsi dicunt, summeque venerandam in primis nominibus collocasset, atque ita secundam adnexuisset, ut per nominum ordinem et seriem ogdoadis ordo demonstraretur; neque vero tanto post intervallo velut oblivione captus ac postea in memoriam rediens ultimo

Haec desunt, nescio quam ob causam, in Mass. edit. Veneta.

h. [ἰωάννης] Sic PETAV. GRAB. MASS. Sed edit. princ. Epiphonii, GALL. FEUARD. et Cod. VRAISLAV. ἰωάννης.

i. προσβολῆς] Edit. princ. et Cod. VRAISLAV. προσβολῆς.

k. ἐπιτέθυται] Mallem ἐπέτευε. Sed forte verbum ἐπιτέθυται in activa significatione accepit Irenaeus. MASS.

l. τὴν δευτέραν] Edit. MASS. Veneta omittit τὴν.

1. plenum gratia] Ita cum MASS. scribo,

quamvis in edit. et MS. legatur plena. Cf. lib. V, 18, 2, ubi Interpres haec Scripturae s. verba recte reddidit.

2. constare] GRAB. et MASS. Interpreti vertendum fuisse putant commendare, quod non accurate respondet voci συστατεν. Iunius melius suadet ut legatur constituere.

3. deinde commemoratus] ERSK. GALL. et Codd. OTTOB. MERC. I. II. de re commemoratus. IUN. ex graeco et FEUARD. ex Cod. VET. emendarunt deinde comm. Consentit VOSS. Sed in CLAROM. legitur dein recommemoratus.

σθεις ἐπ' ἑσχάτῳ *τῆς πρώτης ἐμέμνητο τετράδος. Ἐπειτα δὲ καὶ τὰς συζυγίας σηµᾶναι θέλων καὶ τὸ τῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἂν παρέλειπεν ὄνομα· ἀλλ' ἢ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν συζυγιῶν ἠρκέσθη τῇ τῶν ἀρρένων προσηγορίᾳ, ὁμοίως δυναμένων κακείνων συναπακούεσθαι, ἵνα τὴν ἐνότητα διὰ πάντων ἢ πεφυλακώς· ¹ εἰ τῶν λοιπῶν τὰς συζύγους κατέλεγε, καὶ τὴν τοῦ Ἀνθρώπου ἂν µεµνήκει σύζυγον, καὶ οὐκ ἂν ἀφῆκεν ἐκ µαντείας ἡµᾶς λαμβάνειν τοῦνομα αὐτῆς.

2. Φανερά οὖν ἡ τῆς ἐξηγήσεως παραποίησις. Τοῦ γὰρ Ἰωάννου ἓνα Θεὸν παντοκράτορα καὶ ἓνα μονογενῆ Χριστὸν Ἰησοῦν κηρύσσοντος, δι' οὗ τὰ πάντα †γεγονέναι λέγει, τοῦτον υἱὸν Θεοῦ, τοῦτον μονογενῆ, τοῦτον πάντων ποιητὴν, τοῦτον φῶς ἀληθινὸν φωτίζοντα πάντα ἄνθρωπον, τοῦτον κόσμου ποιητὴν, τοῦτον εἰς τὰ ἴδια ἐληλυθότα, τοῦτον σάρκα γεγονότα καὶ ἐσκηνωκότα ἐν ἡµῖν· οὗτοι παρατρέποντες κατὰ τὸ πιθανὸν τὴν ἐξήγησιν, ἄλλον μὲν τὸν Μονογενῆ θέλουσιν εἶναι κατὰ τὴν προβολήν, ὃν δὴ καὶ ἀρχὴν καλοῦσιν· ἄλλον δὲ τὸν Σωτῆρα γεγονέναι θέλουσι καὶ ἄλλον τὸν Λόγον υἱὸν τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν εἰς ἐπανόρθωσιν *τοῦ Πληρώματος προβεβληµένον· καὶ ἐν ἑαστον τῶν εἰρηµένων ἄραντες ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καταχρησάµενοι τοῖς ὀνόμασιν, εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόθεσιν μετήνεγκαν, ὥστε καὶ αὐτοὺς ἐν τοῖς τοσοῦτοις τὸν Ἰω-

loco quaternitatis primae mentionem fecisset. Deinde, si coniugia quoque indicare voluisset, profecto Ecclesiae nomen haudquaquam ab eo praeteritum fuisset; verum aut in reliquis etiam coniugationibus masculos appellare satis habuisset (quippe quum aequae illae una subaudiri possent), ut hac ratione unitatem prorsus servaret, aut si reliquorum coniuges recensebat, Homini quoque coniugem declarasset nec nobis ipsius nomen ex coniectura et divinatione capientium reliquisset.

2. Plana est itaque expositionis huiusce falsitas. Nam quum Ioannes unum Deum omnipotentem et unum unigenitum Iesum Christum, per quem omnia facta sunt, praedicet, hunc filium Dei, hunc unigenitum, hunc omnium rerum effectorem, hunc veram lucem illu-

a. τῆς πρώτης] Articulum, qui in omnibus edit. deest, addidi ex Cod. VRATISLAV.

b. εἰ τῶν λοιπῶν τὰς συζύγους] Recte censuerunt BILL. IUN. et PETAV., cum Interprete legendum esse ἢ εἰ τῶν λοιπ. Frustra autem suadent BILL. et FRONTO DUC. ut pro τὰς συζύγους cum Int. legatur τὰς συζυγίας.

c. παντοκράτορα] Hanc vocem su-

spicor in exemplari Interpretis defuisse et ab alio ex cap. 10, 1 additum esse.

d. υἱὸν Θεοῦ] Int. λόγον Θεοῦ.

e. τοῦτον σάρκα] Int. melius legit τοῦτον αὐτὸν σάρκα.

f. καταχρησάµενοι] Ante hanc vocem ex versione legendum καί, uti BILLIUS monuit.

g. καὶ αὐτούς] Cod. VRATISLAV. cum edit. princ. καὶ αὐτούς.

- 2 praetermissio^{vi} *ad
 3 coniugationis^{vi}
 5 enumeratio in res.

- 9 transfectio
 11 adnata^{vi}
 12 illuminatio

- 15 uerisimilem
 16 marginem
 18 monogenos
 20 eorum] horum

isset ¹quaternationis. Deinde autem et coniugationes significare volens et Ecclesiae non praetermisisset nomen; ²sed aut et in reliquis coniugationibus contentus fuisset masculorum appellatione, similiter quum possent ³et illa simul subaudiri, ut unitatem per omnia esset custodiens; aut si reliquorum coniugationes enumerabat, et Anthropi (id est Hominis) utique manifestasset coniugem, et utique ⁴non remisisset de divinatione nos accipere nomen ipsius.

2. Manifesta igitur expositionis eorum transfectio. Ioanne enim unum Deum exponente et unum unigenitum/Christum Iesum ^{13 a} annunciante, per [†]quem omnia facta esse dicit, hunc Verbum Dei, ^{† Mass. 44.} hunc unigenitum, hunc factorem omnium, hunc lumen verum illuminans omnem hominem, hunc mundi fabricatorem, hunc in sua venisse, hunc eundem carnem factum et ⁵inhabitasse in nobis; hi transvertentes ⁶secundum verisimile expositionem, alterum quidem Monogenem volunt esse secundum emissionem, ⁷quem scilicet et Principium vocant, alterum autem Soterem (id est Salvatorem) fuisse volunt, et alterum Logon, (id est Verbum) filium Monogenis (id est unigeniti) et ⁸alterum Christum ad emendationem ^{* Pleromatis} ^{* Grab. 42.} emissum; et unumquodque eorum, quae dicta sunt, auferentes a veritate et abutentes nominibus, in suam argumentationem transtulerunt, ut secundum eos in tantis Ioannes Domini Christi Iesu

minantem omnem hominem, hunc mundi conditorem, hunc qui ad sua venerit, et caro factus sit et in nobis habitaverit; hi speciosae orationis lenocinio expositionem detorquentes, alium Unigenitum esse secundum productionem, quem etiam Principium nuncupant, alium Salvatorem fuisse volunt, alium Sermonem filium Monogenis, alium demique Christum ad Pleromatis instaurationem in lucem editum; atque unumquodque eorum, quae dicta sunt, a veritate dimoventes ac nominibus abutentes, ad institutum suum transtulerunt, adeo ut de eorum sententia Ioannes in tot verbis Domini Iesu Christi men-

1. *quaternationis*] MERC. II. et ERASM. 1526 et 1528 *quaternionis*.

2. *sed aut et in*] In Voss. deest et.

3. *et illa*] Haud temere coniecit MASS. legendum esse *illae*, nimirum feminae coniuges seu Aeones femineae.

4. *non remisisset*] Vertendum erat *permisisset*, *reliquisset*. ERASM. 1526. 1528. in textu *reminisset*, in margine lectionem habent *remisisset*.

5. *inhabitasse in nobis*] Voss. in nobis *habitasse*.

6. *secundum verisimile*] Sic ex graeco, ita exigente sensu, restituo pro *secundum verisimilem*, ut habent omnes Codd. manifesto scribaram lapsu: male scilicet apice notata littera e, quod frequens in MSS. occurrit. MASS.

7. *quem scilicet*] ERASM. GALL. FEUARD. *quam scil.* contra meliores Codd.

8. *alterum Christum*] Quae in ERASM. GALL. FEUARD. edit. leguntur post *Christum*, id est, delent IUN. GRAB. et MASS. Non comparant istae voces in Codd. ARUND. Voss. et CLAROM.

άννην τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ^αμυείαν ποιῆσθαι. Εἰ γὰρ Πατέρα εἶρηκε καὶ Χάριν καὶ Μονογενῆ καὶ Ἀλήθειαν καὶ Λόγον καὶ Ζωὴν καὶ Ἄνθρωπον καὶ Ἐκκλησίαν, κατὰ τὴν ἐκείνων ὑπόθεσιν περὶ τῆς πρώτης ὁδοῦ οὐκ εἶρηκεν, ἐν ᾗ οὐδέπω Ἰησοῦς, οὐδέπω Χριστὸς ὁ τοῦ Ἰωάννου διδάσκαλος. Ὅτι δὲ οὐ περὶ τῶν συζυγίων αὐτῶν ὁ ἀπόστολος εἶρηκεν, ἀλλὰ περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃν καὶ Λόγον οἶδε τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς πεποίηκε φανερόν. Ἀνακεφαλαιούμενος γὰρ ^βπερὶ τοῦ εἰρημένου αὐτῷ ἄνω ἐν ἀρχῇ Λόγον, ἐπαξηγεῖται. Καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. Κατὰ δὲ τὴν ἐκείνων ὑπόθεσιν οὐχ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὅς γε οὐδὲ ἤλθε ποτε ἐκτὸς Παληρώματος· ἀλλὰ ^γὁ τῆς οἰκονομίας, μεταγενέστερος τοῦ Λόγον, Σωτήρ.

tionem nullam fecerit. Si enim Patrem dixit et Gratiam et Unigenitum et Veritatem et Verbum et Vitam et Hominem et Ecclesiam, iuxta illorum sententiam de prima ogdoade haec dixit, in qua necdum est Iesus, necdum Christus Ioannis praeceptor. Quod autem apostolus non de ipsorum coniugiis, sed de Domino nostro Iesu Christo, quem et Dei Verbum agnoscit, verba fecerit, ipsemet aperte declaravit. Sermonem enim

a. *μυείαν ποιῆσθαι*] Cum Int. hic adde μή, quod BILL. et PETAV. iam requirunt.

b. *περὶ τοῦ εἰρημένου κτλ.*] Int. vculam ἄνω non legisse videtur. Quam si legerit, FRONTOE DUC. observante graecis hic sensus subesse potest: *recapitulans enim de eo Verbo, quod ab eo supra dictum est in principio fuisse.* Ex hac interpretatione GRABIVS arbitratur opus esse vocem εἶναι, quam dicente MASS. subintelligere licet.

c. *ὁ τῆς οἰκονομίας*] Iux. ex versione legendum censet ὁ ἐκ πάντων γενόμενος καὶ μεταγ., itaque BILL., qui, uti ipse ait, hoc loco illum fictitium Valentinianorum Soterem intelligit, qui ex omnibus Aeonibus ortum traxit ac proinde Sermonem illo, qui primae Aeonum classis est, natu posterior est. GRABIVS Epiphaniū lectionem genuinam esse censet, quae paullo obscurior ab Interprete liberiori modo explicata sit. In memoriam revocat GRAB., quae supra VI, 1 pag. 70 leguntur: ἀπὸ δὲ τῆς οἰκονομίας περιτεθεῖσθαι σῶμα ψυχικὴν ἔχον οὐσίαν, κατεσκεवासμένον δὲ ἀρχήτῳ τέχνῃ, quae IX, 3 repetuntur. MASSUETUS, qui Interpretem tantum sibi arrogantiam arrogare recte negat, ut liberiori modo explicaverit, quam Interpretem archetypi verba anxie reddentem decuerit, graecum et latinum textum mutilum esse et alterum ex altero emen-

dandum ratus, ita legendum censet: ὁ ἐκ πάντων γεγονώς καὶ τῆς οἰκονομίας, μεταγ. κτλ. Ratio (MASS. suam sententiam rationibus probare supersedit), cur ea, quae in versione et apud Epiphaniū leguntur, coniungantur necesse sit, in eo latet, quod Valentiniani non dixerunt aut solum Iesum ex omnibus factum aut solum Salvatorem τῆς οἰκονομίας, carnem factum esse. Nam si comparaverimus, quae supra VI, 1 et VII, 2 de Sotere leguntur, certum nobis erit, Salvatori, qui in mundum descendit, ex Valentinianorum placitis infuisse primum spiritalem divinamque naturam, quae e Pleromate devenit, Iesum scilicet seu Soterem ab omnibus Aeonibus productum (cf. I, 2, 6. pag. 30.); deinde naturam psychicam, psychicum nimirum Christum a Demiurgo factum, qui, antequam mundum intraret, semen spiritale ex Achamoth in se contraxit. Et enim Christus psychicus in mundum descendens secundum Valentinianos per Mariam transiit καθάπερ ὕδωρ διὰ σωλῆνος ὁδεύει, spiritualis vero Soter in psychicum Christum descendit in baptismo sub specie columbae (VII, 2). Duae illae Salvatoris naturae, quibus accesserat ex Achamoth πνευματικὸν aliquantum, inclusae cogitabantur corpore ineffabili arte constructo. Quod corpus psychicae substantiae (nihil enim ψυχικοῦ Soteri fuit, quia quidquid ad τὴν ὕλην spectat, sal-

1. *manegen*
4. *quis] qui*
5. *synziquis *nis (synzygus*
6. *quem] que*
fait] + cose
8. *exponit et] exponit quod*
9. *autem on.*

memoriam non fecerit. Si enim Patrem ¹dixit et Charin et Monogenem et Alethian et Logon et Zoën et Anthropon et Ecclesiam, secundum illorum argumentationem de prima ogdoade dixit, in qua nondum Iesus, nondum Christus Ioannis magister. Quia autem non de syzygiis ipsorum ²apostolus dixit, sed de Domino nostro Iesu Christo, quem et Verbum scit esse Dei, idem ipse ³fecit manifestum. Recapitulans enim de eo Verbo, quod ei in principio dictum est, insuper exponit: *4 Et Verbum caro factum est 5 et inhabitavit in nobis.* Secundum autem illorum argumentationem, non Verbum caro factum est, quod quidem nec venit unquam extra Pleroma: sed qui ⁶ex omnibus factus, ⁷et sit posterior Verbo, ⁸Salvator.

de eo Verbo, de quo supra in principio locutus fuerat, in summam redigens, exponens deinde subiungit: *Et Verbum caro factum est et habitavit in nobis.* Atqui si verum est quod ipsi ponunt, haudquaquam Verbum caro factum est, utpote quod ne ex Pleromate quidem unquam excesserit, sed Salvator ille, qui ex omnibus ortus est, natuque minor Sermonem.

vari nequit] ἀπὸ τῆς οἰκονομίας Christam accepisse dicunt. Quid sibi velint illa ἀπὸ τῆς οἰκονομίας, explicandum videtur. MASSUETUS enim dicens: Salvator dicitur τῆς οἰκονομίας Σωτήρ, „quia humanae salutis procurandae causa (quae Graecis οἰκονομία est) animale corpus induit,“ — re vera locum non explicat. Οἰκονομία patribus ecclesiae est in universum opus redemptorium (Clem. Alex. Strom. II. p. 367 οἰκονομία σωτήριος), aut σαρωποιοῖς Christi, aut humana natura Christi, uti divina nominari solet Θεολογία (Theodor. in Ep. ad Hebr. 4, 14 et Ioann. Dam. de fide orthod. 3. 15. cf. DANIEL, Tatian d. Apol. p. 159 ss.). Qui specialis vocis significatus ad hunc locum pertinere non videtur. Saepissime tamen occurrit οἰκονομία sensu magis generali usurpata, ubi naminis supremi providentiam significat, qua omnia adducit ad eum exitum, quem sibi proposuit. Ex hac significatione, ratione habita locorum illorum (c. VI, 1 et c. VII, 2) hoc loco docet Irenaeus: ex sententia Valentinianorum non λόγον humanam naturam induisse, sed potius illum Iesum, qui ab omnibus Aeonibus factus fuerit, et ὃ ἐκ τῆς οἰκονομίας Σωτήρ i. e. ille Salvator, quem Demiurgus rerum ad Pleroma spectantium nescius e psychica substantia formavit ex voluntate et providentia numinis supremi. Constat enim, ex Valenti-

nianorum sententiis Demiurgum, quamvis se ipsum libere agere putet, re vera sequi placita Dei supremi et servire τῇ τοῦ Θεοῦ προνοίᾳ καὶ οἰκονομίᾳ. Quapropter Valentiniani Salvatorem psychicum recte nominant τὸν ἐκ τῆς οἰκονομίας Σωτήρα et corpus illud psychicum singulari arte constructum non a Demiurgo, sed ἀπὸ τῆς οἰκονομίας accepisse dicunt.

1. dixit] Sic CLAROM. VOSS. Codd. et IUN. GRAB. MASS. Sed in ERASM. GALL. et FEUARD. perperam legitur dixisset.

2. apostolus dixit] VOSS. ap. dixerit.

3. fecit manifestum] VOSS. fecit esse manifestum.

4. Et verbum] VOSS. quod verbum.

5. et inhabitavit] Sic CLAROM. PASS. VOSS. Codd. et MASSUETI edit. Ceteri et habitavit. Duae lectiones reperiuntur in Codd. antiquissimae versionis N. T. ADI BLANCHINI Evangeliarium quadruplex latinae versionis antiquae seu veteris Italicae. Tom. II.

6. ex omnibus factus] Est, quod legunt ERASM. GALL. FEUARD. et GRABIVS, omisi cum MASS., quum desit in CLAROM. et VOSS.

7. et sit] Ita recte legitur ERASM. 1526. 1528. 1545., GRAB. MASS. secundum Codd. CLAROM. PASS. ARUND. VOSS. At ERASM. 1548., GALL. et FEUARD. vitiose et sic.

8. Salvator] Vide not. ad text. graec.

3. † Μάθετε οὖν, ἀνόητοι, ὅτι Ἰησοῦς ὁ παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ κατασκηνώσας ἐν ἡμῖν, οὗτος αὐτός ἐστιν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Εἰ μὲν γὰρ ἄλλος τις τῶν Αἰώνων ὑπὲρ τῆς ἡμῶν αὐτῶν σωτηρίας σὰρξ ἐγένετο, εἰκὸς ἦν περὶ ἄλλον εἰρηκέναι τὸν ἀπόστολον. Εἰ δὲ ὁ Λόγος ὁ τοῦ Πατρὸς ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς, ὁ τοῦ μόνου Θεοῦ μονογενὴς υἱός, κατὰ τὴν τοῦ Πατρὸς εὐδοκίαν σαρκωθείς ὑπὲρ ἀνθρώπων, οὐ περὶ ἄλλον τινός, οὐδὲ περὶ ὀγδοάδος τὸν λόγον ἐμπεποιήται, ἀλλ' ἡ περὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὐδὲ γὰρ ὁ Λόγος κατ' αὐτοὺς προηγουμένως σὰρξ γέγονε. ^a Λέγουσι δὲ τὸν Σωτῆρα ἐνδόσασθαι σῶμα ψυχικὸν ἐκ τῆς οἰκονομίας κατεσκευασμένον ἀρρήτῳ προνοίᾳ, ^b πρὸς τὸ ὁρατὸν γενέσθαι καὶ ψηλαφητόν. Σὰρξ δὲ ἐστὶν ἡ ἀρχαία ἐκ τοῦ χοῦ κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἡ γεγονυῖα πλάσις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἣν ἀληθῶς γεγονέναι τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ἐμήνυσεν ὁ Ἰωάννης. Καὶ λέλνται αὐτῶν ἡ πρώτη καὶ ἀρχέγονος ὀγδοάς. Ἐνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ δεικνυμένου Λόγον καὶ Μονογενοῦς καὶ Ζωῆς καὶ Φωτὸς καὶ Σωτῆρος καὶ Χριστοῦ καὶ Υἱοῦ Θεοῦ καὶ τούτου αὐτοῦ σαρκωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν, λέλνται ἡ τῆς ὀγδοάδος ἱσκηνοπηγία. Ταύτης δὲ λελυμένης * διαπέπτωκεν αὐτῶν πᾶσα ἡ ὑπόθεσις, ἣν ψευδῶς ὀνειρώττοντες κατατρέχουσι τῶν γραφῶν, ἰδίαν ὑπόθεσιν ἀναπλασάμενοι.

4. Ἐπειτα λέξεις καὶ ὀνόματα σποράδην κείμενα συλλέγοντες, μεταφέρουσι, καθὼς προειρήκαμεν, ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν

3. Discite igitur, vecordes homines, Iesum, qui nostra caussa passus est, atque apud nos habitavit, eum ipsum esse Dei Verbum. Etenim si alius quisquam ex Aeonibus pro salute nostra carnem assumsisset, probabile fuisset apostolum de alio verba fecisse. Quum autem Verbum Patris, quod descendit, idem sit etiam quod adscendit, ille, inquam, unius Dei unigenitus filius, benigna Patris voluntate hominum caussa incarnatus, profecto non de quoquam alio nec de ogdoade verba fecit; verum de Domino Iesu Christo. Neque enim, ut ipsi sentiunt, Verbum praecipue caro factum est. Aiunt enim Salvatorem animale corpus induisse, ineffabili providentia ex dispensatione ad hoc fabricatum, ut et oculis cerni et manibus tractari

a. ἡμῶν αὐτῶν] Int. αὐτῶν non agnoscit.

b. ὁ τοῦ μόνου Θεοῦ] Int. ἀπὸ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ, quae mihi eam ob causam arrident, quod opposita sunt opinioni gnosticorum, Iesum ex omnibus Aeonibus factum esse. Irenaeus hoc loco diserte pronunciat, Logon esse unius Dei filium.

c. ἐμπεποιήται] BILL. legatur suadet πεπεισθήναι, quod saltem Interpreti ob

oculos fuisse videtur. Ex versione addendum est Ἰωάννης.

d. Λέγουσι δέ] Int. λέγ. γάρ.
e. πρὸς τὸ ὁρατόν] Cf. supra VI, 1 et emendationem pag. 72 not. a.

f. σκηνοπηγία] lux. legi vult σύμ-πηγίς, quoniam, ut pto, voci compago in versione respondet graeca σύμπηγίς. Cf. supra c. III, 1. pag. 32 et 33.

1. ipse est et Verbum] Et, quod deest

2 et on.

3 aestimandum] ex timandum

10 despiciat *

innumerabilis *

|| $\frac{1}{2}$... et A.

14. ostenditur

15 fos

16 capere

17 omnis] omnia

3. †Discite igitur, insensati, quoniam Iesus, qui passus est pro nobis, qui inhabitavit in nobis, idem ¹ipse est et Verbum Dei. Si enim alius ex Aeonibus pro nostra salute caro factus est, aestimandum erat de altero dixisse apostolum. Si autem Verbum Patris, qui descendit, ipse est et qui ascendit, ab uno Deo unigenitus Filius, secundum Patris placitum incarnatus ²pro hominibus, non de alio aliquo, ³neque de ogdoade Ioannes sermonem fecit, sed de Domino Christo Iesu. Neque enim Verbum secundum eos principaliter caro factum est. Dicunt enim Sotera induisse corpus animale, de dispositione aptatum inenarrabili providentia, ut visibile et palpabile fieret. Caro est autem illa vetus de limo secundum Adam facta plasmatio a Deo, quam ⁴vere factum Verbum Dei manifestavit Ioannes. Et soluta est illorum prima et primogenita octonatio. Quum enim unus et idem ⁵ostendatur Logos et Monogenes et Zoë et Phos et Soter et Christus ⁶filius Dei et hic idem incarnatus pro nobis, soluta est octonationis illorum compago. Hac autem soluta, decidit illorum omnis ⁷argumentatio, quam ⁸falso nomine somniantes ⁹infamant Scripturas ¹⁰ad propriam argumentationem confingendam.

4. Post deinde dictiones et nomina dispersim posita colligentes transferunt, sicut praediximus, ex eo quod est secundum na-

posset. Atqui caro est antiqua illa Adami e limo a Deo effictio, quam Dei Verbum vere factum esse Ioannes indicavit. Atque ita princeps eorum ac primigena ogdoas deleta et exstincta est. Ex eo enim quod et Verbum et Unigenitus et Vita et Lux et Salvator et Christus et Filius Dei isque ipse salutis nostrae caussa incarnatus unus et idem esse demonstratur; ruit ogdoadis eorum compago. Hac porro diruta, concidit omnis illorum hypothesis, quam falso velut somniantes Scripturas exagitant, ut hypothesin suam efflingant.

4. Ac deinde voculas quasdam et nomina, quae variis locis sparsa sunt, in unum collecta ex genuino, uti iam diximus, sensu

in graeco et omnibus edit., Mass. addit, non dicens, unde sumserit. Equidem reperi et, quod sensus exigit, in Vossii Cod.

2. pro hominibus] ERASM. GALL. pro omnibus, itaque MERC. 1. et II. FEUARD. ceterique editores cum optimis Codd. et textu graeco habent nostram lectionem.

3. neque de ogdoade] Sola editio ERASMI Parisiensis 1567 atque de ogd., quod in GALL. edit. transit, a FEUARD. autem deletum est.

4. quam vere factum] ERASM. 1526. 1529. 1545. quae cett.

5. ostendatur] Sic auctoritate Cod. Voss. scripsi pro ostenditur, quod legitur in omnibus edit.

6. filius Dei] Ex graeco lego et fil. D.

7. falso nomine] Int. legisse videtur *ψευδωνύμως*, neque ita bene.

8. infamant Scripturas] Melius vertisset Int. depravant Scr. *Καταργεῖν* enim proprie est hostiliter excurrere, excursions facere: quod Valentinianis apprimè convenit, qui in Scripturas excurrerant, ut quidpiam ex iis corradere, quod ad hypothesin concinnandam faceret. Mass.

9. ad propriam] MERC. 1. ad primam.

εἰς τὸ παρὰ φύσιν ὁμοία ποιοῦντες τοῖς ὑποθέσεις τὰς τυχούσας αὐτοῖς προβαλλομένοις, ἔπειτα πειρωμένοις ἐκ τῶν Ὀμήρου ποιημάτων μελετᾶν αὐτάς, ὥστε τοὺς ἀπαιροτέρους δοκεῖν, ἐπ' ἐκείνης τῆς ἐξ ὑπογίου μεμελετημένης ὑποθέσεως Ὀμηρον τὰ ἔπη πεποιηκέναι, καὶ πολλοὺς συναρπάζεσθαι διὰ τῆς τῶν ἐπῶν συνθέτου ἀκολουθίας, μὴ ἄρα ταῦθ' οὕτως Ὀμηρος εἶη πεποιηκώς. Ὡς ὁ τὸν Ἡρακλέα † ὑπὸ Εὐρυσθέως ἐπὶ τὸν ἐν τῷ ἄθῃ κίνα πεμπόμενον διὰ τῶν Ὀμηρικῶν στίχων γράφων οὕτως (οὐδὲν γὰρ κωλύει παραδείγματος χάριν ἐπιμνησθῆναι καὶ τούτων, ὁμοίας καὶ τῆς αὐτῆς οὔσης ἐπιχειρήσεως τοῖς ἀμφοτέροις.)

Ὡς εἰπὼν, ἀπέπεμπε δόμων βαρεὰ στενάχοντα

Φῶθ' Ἡρακλῆα, μεγάλων ἐπιύστορα ἔργων,

Εὐρυσθέως, Σθενέλοιο παῖς Περσηΐδαο

Ἐξ Ἐρέβους ἄξοντα κίνα στυγεροῦ Ἀΐδαο.

Βῆ δ' ἔμεν, ὥστε λέων ὀρεσίτροφος ἀλκι πεποιθώς,

Καρπαλίμως ἄνὰ ἄστν. Φίλοι δ' ἅμα πάντες ἔποντο,

Νύμφαι τ' ἡῖθεοί τε, πολύτλητοί τε γέροντες,

Ὅϊκτ' ὀλοφυρόμενοι, ὡσεὶ θάνατόνδε κύντα.

Ἐρμείας δ' ἀπέπεμπεν, ἰδὲ γλαυκῶπις Ἀθήνη.

Ἦιδεε γὰρ κατὰ θυμὸν ἀδελφεόν, ὥς ἐπονεῖτο.

Τίς οὐκ ἂν τῶν ἀπανούργων συναρπαγείῃ ὑπὸ τῶν ἐπῶν τούτων, καὶ νομίσειεν οὕτως αὐτὰ Ὀμηρον ἐπὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως

ad adulterinum traducunt, perinde utique facientes, atque illi, qui argumenta quaelibet sibi proponunt ac tum dant operam, ut Homeri versibus ea contextant, adeo ut imperitissimi quique Homerum de illo ex tempore elaborato argumento versus huiusmodi condidisse putent, ac multi per rite compactam versuum seriem eo adducantur, ut ambigant, num Homerus ita haec elucubraverit. Quo in genere illud est, quod quidam Herculem ab Eurystheo ad Inferorum canern missum Homericis versibus describens ad hunc modum cecinit: (nec enim quidquam prohibet, quominus exempli gratia haec commemoremus, quum similis idemque sit utrisque conatus)

a. ἄνὰ ἄστν] Homerus κατὰ ἄστν.

b. ἅμα πάντες] Sic Cod. REG. cum Homero. In edit. perperam ἅνα πάντες. MASS.

c. Ὅϊκτ' Hom. πόλλ'.

d. θάνατόνδε] Ita Cod. VRATISLAV. GRAB. seculus est PETAVII edit. COLON., in qua perperam legitur θάνατόν τε.

e. ἀπέπεμπεν] MASSUETI ed. VENETIANA vitiose ἀπέπμπεν. Hom. μ' ἐπέμψεν.

f. ἰδέ] Cod. VRATISLAV. ἡδέ.

1. controversias — meditari] Melius ver-
tisset argumenta — exercere. V. pag. 77
not. 5. Nam quod MASSUETUS dicit,
μελετᾶν hic esse solerter concinnare, id
nimis remotum esse videtur a significa-
tione vocis graecae.

2. et Homericis v.] Lego secundam
graeca ex Hom. v.

3. abducuntur] Legendum abducuntur
MEAC. 1. adducuntur. MASS. bene inter-
pretatur: per rite compactam versuum
seriem eo adducantur, ut ambigant, num
haec ita digesserit Homerus.

1. *is] his*

3 *omerus :**

6 *herculen*
curio thes

10 *argumentatus] + VERSUS hooe r?*

13 *crispeus . threnelo*

14 *aerebo*

atr] + dii

15 *at] ad*

ille] illud

turam, in id quod est contra naturam, similia facientes iis, qui
¹controversias sibimetipsis quaslibet proponunt, post deinde conan-
 tur ²et Homericis versibus meditari eas: ita ut idiotae putent, ex
 illa temporali declamata controversia Homerum versus fecisse, et
³multi ⁴abducuntur per compositam consequentiam versuum, ⁵ne
 forte haec sic Homerus ⁶fecerit. Quemadmodum Herculem ab Eu-
 rystheo ad eum, qui apud inferos est, canem missum ex Home-
 ricis versibus scribens ita: (nihil enim prohibet exempli gratia
⁷commemorari et horum, quum sit similis et eadem utrisque ar-
 gumentatio.)

Haec ubi dicta dedit, emisit limine flentem

⁸*Herculem invictum, magnarum non inscium rerum,*

Eurystheus natus Sthenelo, prosapia Persei,

Ducturum ex Erebo canem atri Ditis ad auras.

⁹*Vadit at ille, ¹⁰velut leo nutritus montibus acer,*

Urbem per mediam: noti simul omnes abibant,

Et senes et pueri ¹¹et nondum nuptae puellae,

Plorantes multum, ac si mortem ¹²iret ad ipsam.

Mercurius ¹³praemittit et caesia Pallas euntem:

¹⁴*Fratrem etenim sciebat quatenus dolor exagitaret.*

Od. x. 76.

Od. q. 26.

Il. r. 123.

Il. 9. 368.

Od. ζ. 130.

Il. ω. 327.

Od. λ. 38.

Il. ω. 328.

Od. λ. 625.

Il. β. 499.

¹⁵Quis non ex simplicibus abripiatur ab huiusmodi versibus et putet
 sic illos Homerum in hoc argumento fecisse? Qui autem scit Ho-

Haec ait, atque alto suspiria corde trahentem

Armis egregium Alcidem Stheneleia proles

Confestim ad Stygii descendere tecta tyranni

Iussit, ut inde canem superas efferret ad oras.

Ergo ille intrepidus, furibundi more leonis,

Egreditur. Iuvenes illum, innuptaeque puellae,

Grandaevique senes, moesti lacrimisque madentes,

Exitum velut ad certum comitantur euntem.

At ductabat eum Cyllenius atque Minerva:

Norat enim aerumnas fratris duosque labores.

Ecquis, quaeso, ex iis, qui simplici ac minus vafro animo sunt,
 hisce versibus non abripiatur, in eaque sit opinione, ut Homerum

4. ne forte] lun. nam forte.

5. commemorari et horum] Hoc verbum
 sensu activi samere amat Int., uti GRAB.
 et MASS. observarunt. Et horum scribit,
 imitans graeca καὶ τούτων.

6. Herculem] lun. hunc versum sic
 reddit: *Herclem magnarum cui mens non
 inscia rerum.*

7. velut leo nutritus] lun. leo ut nu-
 tritus.

8. et nondum nuptae] lun. nondum
 nuptaeque.

9. iret ad ipsam] ERASM. et GALLAS.
 irent, at ipse. lun. emendat tenderet ipse.
 MERC. II. et ARUND. iret at ipse. Nostram
 lectionem, a FEUARDENTIO restitutam, re-
 peris in Voss.

10. praemittit] lun. mittit.

11. Quis non — abripiatur] Voss. quis
 nos arripiatur.

πεποινημένοι; Ὁ δ' ἔμπειρος τῆς Ὀμηρικῆς ὑποθέσεως ἐπιγνώσεται, εἰδώς, ὅτι τὸ μὲν τι αὐτῶν ἐστὶ περὶ Ὀδυσσεὺς εἰρημένον, τὸ δὲ περὶ αὐτοῦ τοῦ Ἡρακλῆος, τὸ δὲ περὶ Πριάμου, τὸ δὲ περὶ Μενελάου καὶ Ἀγαμέμνονος. Ἄρας δὲ αὐτὰ καὶ ἐν ἑκαστον *ἀποδοὺς ἡ ἰδίᾳ, ἐκποδὼν ποιήσει ἑτὴν ὑπόθεσιν. Οὕτω δὲ καὶ ὁ ἄτον κανόνα τῆς ἀληθείας ἀκλινῇ ἐν ἑαυτῷ κατέχων, ὃν διὰ τοῦ βαπτίσματος εἴληψε, τὰ μὲν ἐκ τῶν ἱεροφῶν ὀνόματα καὶ τὰς λέξεις καὶ τὰς παραβολὰς ἐπιγνώσεται, τὴν δὲ βλάσφημον ὑπόθεσιν ταύτην οὐκ ἐπιγνώσεται. Καὶ γὰρ εἰ τὰς ψηφίδας γνωρίσει, ἀλλὰ τὴν ἀλώπεκα ἀντὶ τῆς βασιλικῆς εἰκόνης οὐ παραδέξεται. ἐν ἑκαστον δὲ τῶν εἰρημένων ἀποδοὺς τῇ ἰδίᾳ τάξει καὶ προσαρμόσας τῷ τῆς ἀληθείας σώματι, γυμνώσει καὶ ἀνυπόστατον ἐπιδείξει τὸ πλάσμα αὐτῶν.

5. Ὡς ἔπει δὴ τῇ σκητῇ ταύτῃ λείπει ἡ ἀπολύτρωσις, ἵνα τις τὸν ἡμίμον αὐτὸν περαιώσας, τὸν ἀνασκευάζοντα λόγον ἔπενεγ-

in eiusmodi argumento versibus ita luisse putet? At qui Homericæ poësis argumentum callet, versus quidem agnoscat, materiam autem haudquaquam agnoscat, utpote qui compertum et exploratum habeat aliquid ex iis de Ulysse, aliquid de ipso Hercule, aliquid de Priamo, aliquid de Menelao et Agamemnone dictum esse. Quo fit, ut si ea dimoverit ac suo quodque libro reddiderit, praesentem materiam de medio sublaturus sit. Ad eundem modum, qui veritatis normam, quam per baptismum accepit, firmam in se atque constantem retinet, vocabula quidem e Scripturis petita et dictiones et parabolas agnoscat, at nefarium hoc et impium argumentum haud

a. Ὁ δ' ἔμπειρος] Int. hæc ita legisse videtur: Ὁ δ' ἔμπειρος τῶν Ὀμηρικῶν, ἐπιγνώσεται μὲν τὰ ἐπη, ὑπόθεσιν δὲ οὐκ ἐπιγνώσεται. εἰδώς κτλ.

b. τῇ ἰδίᾳ] Adde vel βέλῳ, vel τάξει. Prius legisse videtur Int., posteriori mox utitur Irenæus. Mass.

c. τὴν ὑπόθεσιν] Int. legit τὴν ὑπόθεσιν παροῦσαν vel simile quid.

d. τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας ἀκλινῇ] Regulam fidei, cuius argumentum initio capitis sequentis memorie proditum est, tempore Irenæi in baptismatis ritu acceptam et iuratum esse a catechumenis ex hoc et aliis Patrum locis apparet. Cf. Tert. lib. de velandis virginibus c. 1 scribens: *Regula quidem fidei una omnino est, sola immobilis et irreformabilis, credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem mundi conditorem et in filium eius Iesum Christum natum ex virgine Maria* cell. Tert. de præscr. hæc. c. 43. adv. Prax. c. 2. Hilarius ad Constant. Aug. lib. II. § 7.

e. ὑπόθεσιν ταύτην] Int. ὑπ. αὐτῶν.

f. σώματι] PETAVIUS legi vult σώματι, GRABIUS cum Int. σώματι.

g. Ἐπεὶ δὴ] Int. ἐπεὶ δέ.

h. ἡμίμον αὐτὸν] Int. μ. αὐτῶν.

i. ἔπενεγκεῖν] Lege cum BILL. MASS. et LUN. ἐπενέγκῃ.

1. est de Ulysse dictum] ERASM. GALL. FEUARD. etiam de Ulysse dictum. GRABIUS est restituit ex Codd. ARUND. VOSS. MERC. II., quibus consentiunt CLAROM. PASS. et textus græcus. In VOSS. præterea legitur Ulixæ edictum.

2. auferet] CLAROM. PASS. MERC. I. aufert.

3. accepit] Sic Codd. FEUARD. perperam accepit.

4. agnosces] VOSS. cognoscat.

5. sed vulpem] Subtiliter observatum est a LUNIO, pro sed Interpreti vertendum fuisse at. Etenim inter latini sermonis peritos constat, vocem si in protasi positam, in apodosi tantummodo at, neque vero sed excipere. Cic. p. Quint. 31 ita scribit: Quintius Naevium observavit, ut aliquam, si non propinquitatis, at ætatis; si non hominis, at humanitatis

2 Ulixe

9 ~~cognacet~~] cognoscat

13 scaene

redemptio

13-14 uti quis/simam

merica, cognoscet quidem versus, argumentum autem non cognoscet, sciens quoniam aliquid quidem eorum ¹est de Ulysse dictum, aliud vero de Hercule, aliud vero de Priamo, aliud de Menelao et Agamemnone. Si autem tulerit illos et unumquemque ²suo libro red- ^{* Grab. 14.} diderit, ³auferet de medio praesens argumentum. Sic autem et qui regulam veritatis immobilem apud se habet, quam per baptismum [†] ^{† Mass. 47.} accepit, haec quidem, quae sunt ex Scripturis nomina et dictiones et parabolas cognoscet, blasphemum autem illorum argumentum non cognoscet. Etenim si gemmas ⁴agnoscet, ⁵sed vulpem pro regali imagine non recipiet. Unumquemque autem sermonum reddens suo ordini et aptans veritatis corpusculo ⁶denudabit, et ⁷insubstantivum ostendet figmentum ipsorum.

5. Quoniam autem scenae huic deest ⁸redemptio, ut quis ⁹mimum ipsorum ¹⁰explicans, ¹¹destructorem sermonem inferat,

agnoscet. Nam etsi gemmas agnitus est, interim tamen vulpem pro regia imagine non admittet; verum ubi singula eorum, quae dicta sunt, in classem suam retulerit, ac veritatis corpori accommodaverit, ita demum eorum figmentum detegat, ac tale esse ostendet, ut nullo modo subsistere queat.

5. Quoniam autem huic scenae solutio et spectatorum dimissio adhuc deest, ut quispiam eorum mimum ad finem perducens

rationem haberet. Cf. ZUMPTII *lat. Gramm.* § 349. De voce ἀλλὰ in apodosi posita v. ΚΕΥΚΕΡΙ *Gramm. der griech. Sprache* II, § 738. Vernaculo sermone haec ita redderem: denn wenn er auch die Edelsteine anerkennt, so wird er aber dagegen den Fuchs nicht für ein Königsbild annehmen.

6. *denudabit — ostendit*] ENASII. 1526. 1528. 1545. *denudavit, ostendit*; hoc in MEXC. II., illud in MEXC. I. legitur. Sed apud ENASII. 1548 et 1567 nostram lectionem reperies, ab omnibus editoribus receptam.

7. *insubstantivum*] Ἀνυπόστατον i. e. quod esse, consistere non potest, substantiae expert. V. infra cap. 14, 1.

8. *redemptio*] GALLASII graeca sic reddens: quum autem, ut ab hac scena liberemur, tantum superstit, Irenaeum melius intellexit, quam barbarus Interpres. Mirum igitur, quod BILL. *Agitiosae oscitantiae* culpam in GALL. contulit, dum vir alioquin graece satis doctus sibi metipsum informavit sententiam, hoc loco de redemptione, qualem Valentiniani confessi erant (v. infra c. 21) sermonem fieri. Sed quomodo redemptio in hunc locum quadret, nec BILL. dixit, nec mihi liquet.

PETAVIUS ἀπολύτρωσιν exodum fabulae explicans nihil addidit, quo sententiam illustraret. GRAB. assentitur PETAVIO. Sed MASS. vestigia GALLASII premissum acu tetigit. „Irenaeus, ait, quippe fusius enarratis Valentinianorum deliriis, subdit, peracta iam fabula completaque scena nihil superesse, nisi ἀπολύτρωσιν“ (quam vocem hic idem valere dicit MASS. atque ἀπόλυσιν) „dimissionem i. e. ut spectatores dimittantur, abire permittantur. Id ipsum est quod Tertullianus explicatis pariter Valentinianorum commentis, si non iisdem verbis, saltem eodem sensu scripsit c. 13. Quod superest, inquit, vos valete et plaudite. Hac nimium solemnem formula vos valete et plaudite clauderantur veteres comoediae, ut videre est apud Plautum et Terentium. Eodem sensu Chrysost. Hom. V de poenit. T. VI. p. 792 θεάτρων ἀπόλυσιν theatri solutionem seu dimissionem dixit: οὐκ ἔστι μετὰ τὴν τοῦ θεάτρων ἀπόλυσιν στεφανωθῆναι.“

9. *mimum*] Mimum aut actor aut poema seu fabula, qua mimus aliorum mores imitatur. Eo tamen differt a comoedia, quod mimi non sunt certae partes seu actus, quibus divisae sunt comoediae.

καὶν, καλῶς ἔχειν ὑπελάβομεν ἐπιδείξαι πρότερον, ἐν οἷς οἱ πατέρες αὐτοὶ ταῦδε τοῦ ὁθιμοῦ διαφέρονται πρὸς ἀλλήλους, ὡς ἐκ διαφόρων πνευμάτων τῆς πλάνης ὄντες. Καὶ ἐκ τούτου γὰρ ἀκριβῶς συνιδεῖν ἔσται, καὶ ὁ πρὸ τῆς ἀποδείξεως, βεβαίαν τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας κηρυττομένην ἀλήθειαν, καὶ τὴν ὑπὸ τούτων παραπαιστωμένην ψευδογραφίαν.

Κ Ε Φ. ι.

1. †* Ἡ μὲν γὰρ ἐκκλησία, καίπερ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπαρμένη, παρὰ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων μαθητῶν παραλαβοῦσα τὴν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν πεποιηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὰς θαλάσσας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πιστὴν καὶ εἰς ἓνα Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας καὶ εἰς Πνεῦμα ἅγιον, τὸ διὰ τῶν προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἐλεύσεις καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν καὶ τὸ πάθος καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν

orationem mox subiungat, qua hunc evertat, operae pretium esse duximus, in quibus ipsi huiusce fabulae patres, utpote diversis erroris spiritibus afflati, inter se dissentiant, prius demonstrare. Etenim hinc quoque certo perspicere licebit, nullis dum etiam allatis argumentis, et firmam eam, quae ab ecclesia praedicatur, veritatem et falsos eorum atque adulterinos sermones.

10. explicans] Errat B. l. l. dicens, explicans a significatione graecae vocis περιαιώσας longe recedere. Nam, uti GRAB. recte observavit, περιαιώω non solum significat transire, transire, sed etiam termino, ad finem perducere, quae significatio saepissime occurrit apud patres eccl. Sic Iustinus Dial. c. Tryph. p. 228 edit. Sylburgii scripsit: διὰ τῶν ἀνερρωτήσεων τούτων καὶ περιαιωθῆναι σὺν τάχει τὸν λόγον ἀγωνισοῦμαι — disputationem ad finem perducere, absolute; et ibid. p. 236: περιαιώσω σὺν καὶ αὐτὸν ἡμῖν πλ. et hanc (locum Esaiæ) itaque explicando absolute. Apud Clementem Alex. pluries eadem significatio occurrit v. c. Strom. lib. VI, p. 810 (edit. Potter.) ἦτε γὰρ κοσμογένεια ἐν ἔξ περιαιώται ἡμέραις. Constat, vocem explicare haud raro legi pro absolute, ad finem perducere, expedire. Cic. Fam. 13, 26. et Att. 5, 12. Ut eius negotia explices et expedias cett. Ulp. in Dig. l. 16, 10. Proconsul, per quem provinciales negotia sua explicant. Plin. ep.

8, 1. Ille commodè explicans cett. Apparet igitur, nimum explicare idem esse ac fabulam absolvere, ad finem perducere.

11. destructorem sermonem] Id est confutationem seu argumenta, quibus refelluntur commenta Valentinianorum. Mass.

a. θυμοῦ] Int. μύθου, itaque recte legit.

b. ἔσται] Int. ἔστι.

c. πρὸ τῆς ἀπ.] Int. ἐκ vel ἀπὸ τῆς ἀπ., quae lectio minus bona est, quam graeci textus. Vertendum enim erat interpreti ante demonstrationem seu argumentationem, quod est, ut Massæti verbis utar, vel ipsa Valentinianorum dissidia haereticae doctrinae falsitatem, catholicae sibi semper constantis veritatem perspicue demonstrant.

d. καίπερ] Haec vox perperam omissa videtur ab interprete.

e. παρὰ δε] Int. melius legit καὶ παρὰ.

f. παραλαβοῦσα] Int. παρέλαβε.

g. τὴν εἰς ἓνα Θεὸν — πιστὴν] Sum-

3 *cogn]* agnoscere

5 *confrigitur*

falsiloquium] + 11 *Expositio predicamentis veritatis qm ab apostolis
ecclesia percipiens custodit*

7 *apostoli et]* + a

10 *ty, Chrothom bonum*

bene habere putavimus, ostendere primo, in quibus ipsi patres huius fabulae discrepant adversus se invicem, quasi qui sint ex variis spiritibus erroris. Et ex hoc enim diligenter cognoscere est, et ex ostensione, eam firmam, quae ab ecclesia praedicatur, veritatem, et ab iis id, quod fingitur, falsiloquium.

C A P. X.

1. † * Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terrae ²seminata et ab apostolis et ³discipulis eorum accepit eam fidem, quae est in ⁴unum Deum, Patrem omnipotentem, qui fecit caelum et terram et mare et omnia, quae in eis sunt; et in unum Iesum Christum Filium Dei, incarnatum pro nostra salute; et in Spiritum sanctum, qui per prophetas praedicavit dispositiones Dei, et adventum et eam, quae est ex virgine, generationem et pas-

* Grab. 45.

† Mass. 48.

Cop. II.

Psalm. CXLV.

6. Act. IV.

24. et XIV

15.

1. Etenim ecclesia, quanquam per universum orbem usque ad extremos terrae fines dispersa, postquam fidem eam ab apostolis eorumque discipulis accepit, quae est in unum Deum Patrem omnipotentem, qui fecit caelum et terram et maria et omnia quae in eis sunt, et in unum Iesum Christum Filium Dei, nostrae salutis causa incarnatum, et in Spiritum sanctum, qui per prophetas Dei dispensationes et adventus praedicavit et ortum ex virgine et passio-

nam eorum, quae ab apostolis eorumque discipulis tradita Christianorum memoria et conscientia pure intaminateque custodiebantur, vocat Irenaeus τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας, regulam fidei seu veritatis (I, 9, 4. 22, 1) τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τηρουσασμένην ἀλήθειαν (I, 9, 5), τὸ ἀπὸ τῆς ἀληθείας (I, 10, 2), τὴν παραδοσιν (ibidem), veterem traditionem (III, 2 et 3). Symbola, qualia Irenaeus, Tertullianus et Origenes tradiderunt, comparata vides a Stockio in Studien der Würtemb. Geistlichk. T. XVII. fasc. 2. Cf. praesertim LESSINGII sogenannte Briefe an verschiedene Gottesgelehrte in eiusdem sämtl. Schriften (Berl. 1825.) Tom. VII, p. 39 ss. MÜNSCHERI Lehrb. der Dogmengesch. Ed. a CORALIN I, p. 15. HACKENBACHII Dogmengesch. I, p. 35. 36. h. τὰς θαλάσσας] Int. legit τὴν θαλάσσαν, ut habet Scriptura s. locis citatis.

i. οἰκονομίας] Int. οἰκ. Θεοῦ, quam vocem explicationis gratia ab Int. additam esse non puto.

k. τὰς ἐλευσέας] Aut lege cum Int.

τὴν ἐλευσιν, aut, si graecum textum sequi mavis, de duplici Christi adventu cogita, quam lib. IV, 33, 1 memorat in hunc modum: duos adventus eius omnes annuntiaverant prophetae, unum quidem, in quo homo in plaga factus est, sciens ferro imbecillitatem; — secundum autem, in quo super nubes veniet, superducens diem, quae est sicut clibanus ardens cett.

1. et ex ostensione] Graece καὶ πρὸ τῆς ἀποδείξεως i. e. vel ante demonstrationem contra haereticos prolatam ex ipsis eorum dissidiis falsitatem doctrinae colligere licebit. Una quippe et simplex veritas; mendacium diversum et multiplex, ut Irenaeus per sequentia capita latius edisserit. GRAB.

2. seminata] Melius disseminata, uti sequente §.

3. discipulis] ERASM. GALL. FEUARD. Mass. a discip. Praepositionem nec in Voss. nec in graeco textu comparentem expansit GRABRIUS.

4. unum Deum, Patrem] In Voss. deest Deum.

καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανούς ἀνάληψιν τοῦ ἡγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα, καὶ ἀναστῆσαι πᾶσαν σάρκα ἡρώδους ἀνθρωπότητος, ἵνα Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν καὶ Θεῷ καὶ Σωτῆρι καὶ βασιλεῖ κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς τοῦ ἀοράτου πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται αὐτῷ καὶ κρίσιν δικαίαν ἐν τοῖς πᾶσι ποιήσῃται, τὰ μὲν πνευματικὰ τῆς πονηρίας καὶ ἀγγέλους ¹ τοὺς παραβεβηκότας καὶ ἐν ἀποστασίᾳ γεγονότας καὶ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀδίκους καὶ ἀνόμους καὶ βλασφήμους τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ πέμψῃ· τοῖς δὲ δικαίοις καὶ ὁσίοις καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρηήκοσι καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ διαμεμενηκόσι, ² τοῖς ἀπ' ἀρχῆς, ³ τοῖς δὲ ἐκ μετανοίας ζῶν χαρισάμενος ἀφθαρσίαν δωρήσῃται καὶ δόξαν αἰώνιαν περικυρίῃ.

2. ⁴ Τοῦτο τὸ κήρυγμα παρεληφνῆα καὶ ταύτην τὴν πίστιν, ὡς προέφαμεν, ἡ ἐκκλησία, καίπερ ἐν ὅλῃ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἓνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τοῦτοις, ὡς μίαν ψυχὴν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἐν στόμα κεκτημένη. ⁵ Καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὸν κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιαι, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτή. Καὶ οὔτε αἱ ἐν Γερμανίαις ἰδρυμέναι ἐκκλησίαι ἄλλως πεπιστεύκασι,

nem et resurrectionem a mortuis, et cum carne in caelos ascensum dilecti Domini nostri Iesu Christi, et e caelo in gloria Patris adventum ipsius ad instauranda omnia, et a morte ad vitam revocandam omnem mortalium omnium carnem, ut Christo Iesu Domino nostro et Deo et Salvatori et Regi de benigna Patris invisibilis voluntate omne genu flectatur caelestium, terrestrium et inferorum, et omnis lingua ei confiteatur, atque ipse iustam de omnibus sententiam ferat, spiritualia videlicet nequitiae et angelos transgressores, quique perfide defecerant, impiosque item homines et iniustos et flagitiosos et blasphemos in ignem aeternum mittens, iustis contra et pietate praeditis, quique ipsius praecepta servaverunt atque in ipsius cari-

a. πάσης ἀνθρωπότητος] Iun. cum Int. legi vult τῆς ἀνθρωπότητος.

b. τοὺς παραβεβηκότας] Sic omnes Epiphani Codd., editi. et GALL. cum FEUARD. Miror in editi. GRABII et MASS. articulum omnium esse nulla addita causa.

c. τοῖς ἀπ' ἀρχῆς] Cum Int. τοῖς μὲν ἀπ' ἀρχῆς legi volunt BILL. et Iun.; haecque prior recte refert ad ἐν τῷ

ἀγάπῃ διαμεμενηκόσι, neque vero ad sequentia ζῶν χαρισάμενος.

d. Τοῦτο τὸ κήρυγμα] His verbis Irenaeus ad priora capitula verba revertitur ac periodum ad finem perducit. MASS. igitur maiori distinctionis signo post vocem περιποιήσῃ posito non minus temere egit, quam FEUARD. et GALL., qui ab his verbis novi cap. initium faciunt.

5 et ^{1o} om.

6 cōsuet

et in forarum om.

7-8 spiritali

11 et in dilectione
cuius personarum om.

14 aramdet] + III. ostensione q̄it;
neque minus de ea gr̄ae est in
fide posse quodam dicere

16 in om.

18 ü] his

19 tradet

germina & a dñm. n. n.

22 fundate . credant

sionem et resurrectionem a mortuis, et in carne in caelos ascensionem dilecti Iesu Christi Domini nostri, et de caelis in gloria Patris adventum eius ad *recapitulanda universa*, et resuscitandam omnem carnem humani generis, ut Christo Iesu Domino nostro et Deo et Salvatori et regi secundum placitum Patris invisibilis *omne genu* ¹*curvet caelestium* ²*et terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur ei* et iudicium iustum in omnibus faciat: *spiritalis* quidem *nequitiae* et angelos ³*transgressos atque apostatas factos* et impios et iniustos et iniquos et blasphemos homines in aeternum ignem mittat: iustis autem et aequis et praecepta eius servantibus, ⁴*et in dilectione eius perseverantibus*, quibusdam quidem ab initio, quibusdam [†]*autem ex poenitentia vitam donans*, in corruptelam loco muneris conferat et claritatem aeternam circumdet.

Ephes. I. 10.

Philip. II. 10 sqq.

Ephes. VI. 12.

† Mass. 49.

2. *Hanc praedicationem quum acceperit, et hanc fidem, quem admodum praediximus, ecclesia, ⁵*et quidem in universum mundum disseminata*, diligenter custodit, quasi unam domum inhabitans, et similiter credit iis, videlicet quasi unam animam habens et unum cor, et consonanter haec praedicat et docet et ⁶*tradit*, quasi unum possidens os. Nam etsi ⁷*in mundo loquela dissimiles sunt*, sed tamen virtus traditionis una et eadem est. Et neque hae, quae in Germania sunt fundatae, ecclesiae aliter credunt, aut aliter tra-

* Grab. 46. Cap. III.

tate partim iam inde ab initio, partim ex poenitentia perstiterunt, vitam donet atque incorruptibilitatem largiatur, gloriamque sempiternam afferat:

2. Acceptam, inquam, hanc praedicationem ac fidem, uti ante diximus, ecclesia, quamquam per totum terrarum orbem sparsa, summo studio et cura, perinde atque unam domum incolens, conservat, ac velut animam unam, atque unum idemque cor habens, his aequae fidem accommodat, et miro consensu, quasi uno ore praedita, haec praedicat, docet ac tradit. Quamquam enim dispaes inter se mundi linguae sunt, una tamen et eadem est traditionis vis. Ac neque hae, quae in Germaniis conditae sunt, ecclesiae aliter credunt aut aliter tra-

e. καὶ γὰρ] *Kāy γὰρ* aut simile quid interpretem legisse cum GRABIO arbitror. Sed MASS. vult, particulam *etsi* ab interprete additam esse „maioris connexionis causa“, quod quidem contrarium est solito interpretis mori.

1. *curvet*] ERASM. GALL. FEUARD. *curvetur*. GRAB. et MASS. *curvet* cum Codd. ARUND. MERC. II. VOSS.

2. *et terrestrium*] ERASM. GALL. FEUARD.

omittunt *et*, quod est in MSS. ARUND. et VOSS.

3. *transgressos*] ARUND. *transgressores*.

4. *et in dilectione eius perseverantibus*] Deficient haec in CLARON. PASS. MERC. II. et VOSS.

5. *et quidem*] Melius vertisset *tametsi*.

6. *tradit*] MERC. II. *tradet*.

7. *in mundo loquela*] ERASM. 1567 *in modo loquela*.

ἢ ἄλλως παραδιδόασιν, οὔτε ἐν ταῖς Ἰβηρίαις, οὔτε ἐν Κελτοῖς, οὔτε κατὰ τὰς ἀνατολάς, οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν Λιβύῃ, οὔτε αἱ κατὰ μέσα τοῦ κόσμου ἰδρυμέναι· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος, τὸ πῦρ τοῦ Θεοῦ, ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἰς καὶ ὁ αὐτός, οὕτω καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας πανταχῇ φαίνει καὶ φωτίζει πάντας ἀνθρώπους τοὺς βουλομένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθειν. Καὶ οὔτε ὁ πᾶν δυνατὸς ἐν λόγῳ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις προσετωμένων, ἕτερα τούτων † ἐρεῖ· * (οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον) οὔτε ὁ ἀσθενὴς ἐν τῷ λόγῳ ἑλαττώσει τὴν παράδοσιν. Μῖα γὰρ καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως οὔσης, ὅτε ὁ πολὺ περὶ αὐτῆς δυνάμενος εἰπεῖν ἐπλεόνασεν, οὔτε ὁ τὸ ὀλίγον, ἡλαττόνησε.

3. Τὸ δὲ πλεῖον ἢ ἑλαττον κατὰ σύνεσιν εἰδέναι τινάς, οὐκ ἐν τῷ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν ἀλλάσσειν γίνεται, καὶ ἄλλον Θεὸν παρεπινοεῖν παρὰ τὸν δημιουργὸν καὶ ποιητὴν καὶ τροφέα τοῦδε τοῦ παντός, ὡς μὴ ἄρκουμένους τούτους, ἢ ἄλλον Χριστόν, ἢ ἄλλον Μονογενῆ· ἀλλ' ἐν τῷ τά, ὅσα ἐν παραβολαῖς εἴρηται, προσεπεργάζεσθαι καὶ οἰκειοῦν τῇ τῆς πίστεως ὑποθέσει· καὶ ἐν τῷ τὴν τε πραγματείαν καὶ οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπὶ

dunt, nec quae in Hispaniis aut Galliis aut in Oriente aut in Aegypto aut in Africa aut in mediterraneis orbis regionibus sedem habent. Verum ut sol hic a Deo conditus in universo mundo unus atque idem est: ita etiam veritatis praedicatio passim lucet omnesque homines, qui ad veritatis agnitionem venire cupiunt, illustrat. Nec vero aut is ex ecclesiae antistitibus, qui dicendi facultate pollet, ab his diversa dicurus est: (nemo enim supra magistrum assurgit) aut is rursus, qui parum dicendo valet, traditioni detrimentum afferet. Nam quum una atque eadem fides sit, nec qui de ea uberrimam orationem habere potest, exuberat, nec qui pauca habet quae dicat, eam imminuit.

a. κατὰ μέσα τοῦ κόσμου] Ecclesiae Hierosolymitanae, aliaeque in Palaestina constitutae huc intelliguntur. Iudaeam enim in medio mundi sitam esse censebant veteres Christiani. Mass.

b. οὔτε ὁ πολὺ] BILLIO ET FRONTONE Duc. monentibus Irenaeus hoc loco imitatus est Exod. XVI, 18 et 2 Cor. VIII, 15. Verba τῶν ὁ sunt haec: οὐκ ἐπλεόνασεν ὁ τὸ πολὺ καὶ ὁ τὸ ἑλαττον (Paulus ὁ τὸ ὀλίγον) οὐκ ἡλαττόνησεν.

c. ἀρκουμένους τούτους] GALL. et FEUARD. sine Codicis ullius auctoritate ἀρκουμένου τούτου. BILL. legendum arbitrat̃ ἀρκουμένους τούτῳ vel ἀρκουμένου τούτου, quamvis hoc minus probet. Ἀρχοῦντος enim, inquit, potius dixisset, si significationem activam expri-

mere voluisset. GRABUS graecam lectionem retineri vult, τούτους ad τινὰς referens atque supplens τούτῳ. Mihi quidem placuit ex versione antiqua ita legere: ὡς μὴ ἀρκουμένων ἡμῶν αὐτῷ, wie wenn wir uns an ihm (mundi creatori) nicht könnten genügen lassen.

1. Hiberis] Hiberiis legendum puto iuxta graecum Ἰβηρίαις. GRAB.

2. in Oriente] Gr. κατὰ τὰς ἀνατολάς, in partibus vel regionibus orientalibus. Neque enim hic Orientem strictè sumtam, cuius caput erat Antiochia, intelligit Irenaeus; sed totam eam plagam, quae a Tigri, fluvio usque ad Cyprum et Thracias versus Occidentem et a Ponto septentrionali usque ad Arabiam versus meridiem porrigitur. Sic enim veteres

1. hae²] he

2. reque^{re} quae in aegypto :
superior. m. m. m.

Aegypto

3. mundi] + sunt

7. a] his

8. alia quam haec sandi dicit
homo enim super mactem
est om & in. m. inf. adu. m. m. m.

reque] que^{re} + & ne m. m. m.

10. a] his

reque] que^{re} + & ne m. m. m.

11. demonstrat] + m. m. m. Secundum quod
fiat putare alios quidem plus
alios vero minus habere apu-
tino

18. a] his

dunt: neque hae quae in ¹Hiberis sunt, neque hae quae in Celtis, neque hae quae ²in Oriente, neque hae quae in Aegypto, neque hae quae in Libya, neque hae quae in medio mundi constitutae; ¹⁴ sed sicut sol, creatura Dei, in universo mundo unus et idem est, sic et ³lumen, praedicatio veritatis, ubique lucet, et illuminat omnes homines, qui volunt ad ⁴cognitionem veritatis venire. Et neque is, qui valde praevalet in sermone ex iis qui praesunt ecclesiis, [†] alia quam haec sunt dicit: * (nemo enim super magistrum est) neque infirmus in dicendo ⁵deminorabit traditionem. Quum enim una [•] et eadem fides sit, neque is qui multum de ea potest dicere, ⁶ampliat, neque is qui minus, deminorat.

† Mass. 50.

* Grab. 47.

3. Plus ⁷autem aut minus ⁸secundum prudentiam nosse quosdam intelligentiam, non in eo quod argumentum ⁹immutetur, efficitur, et alius Deus excogitetur, praeter fabricatorem et factorem [•] et nutritorem huius universitatis, quasi non ipse sufficiat nobis, aut alius Christus, aut alius Monogenes; sed ¹⁰in eo, quod omnia, quae in parabolis dicta sunt, exquirere et adiungere ¹¹veritatis argumento, et in eo ut ¹²instrumentum et dispositionem Dei in

Cap. IV.

3. Ut autem quidam ingenio ac scientia praestare aut inferiores esse dicantur, non eo fit, quod argumentum ipsum mutant, ac praeter eum, qui huiusce universitatis architectus et conservator et altor est, (quasi non in eo nobis satis praesidii sit) alium quendam Deum, aut alium Christum, aut alium unigenitum excogitant: verum in eo demum consistit, quod quis ea omnia, quae in parabolis dicta sunt, accuratius pertractat, fideique argumento accommodat, in eo-

Orientem accipiebant. Videsis Ammian. lib. XIV. c. 8. Mass.

3. *lumen, praedicatio*] Vox *lumen*, re vera abundans, procul dubio a librario quodam addita est, ut illustraret comparisonem.

4. *cognitionem*] MERC. II. *cogitationem*.

5. *deminorabit*] ERASM. 1528. 1528. 1545. *deminoravit* (itaque MERC. II.) 1548 et 1567 *deminorabit* (ita Voss. aliique Codd.). MERC. postea pro *deminorat* habet *deminoravit*.

6. *ampliat*] ERASM. GALL. *amplius*, quod comparat et in Cod. MERC. II. Meliorem lectionem a LUNIO postulatam ex VET. Cod. restituit FRUARD. consentiente Voss.

7. *autem aut*] Aut, quod in nonnullis ERASMI edit. (1528. 1528. 1548.) est, deest vero ERASM. 1567 et GALL., restituit FRUARD. consentientibus ARUND. MERC. II. et Voss.

8. *secundum prudentiam — intelligentiam*] FRONTO DUC. graecum textum e versione

emendans legi vult: κατὰ φρόνησιν εἰδέναι τινὰς τὴν σύνεσιν, subdit causam, intelligentiam nosse phrasin esse obviam Esaiæ cap. 56, 11 οὐκ εἰδότες σύνεσιν (Hieron. nescientes intelligentiam). Sed frustra hæc proponit FRONTO DUC. Cuique liquet, vocem intelligentiam redundare, quæ, uti suspicatur MASS., e margine in textum irrepsit. Iun. ita legit: aut minus nosse quosdam secundum intelligentiam.

9. *immutetur*] Ita recte ARUND. GRAB. et MASS. Ceteri edit. *mutetur*. MERC. II. *imiletur*, Voss. *minuitur*.

10. *in eo quod — exquirere*] Ἐλλήνισεν Iut. hic et in proxime sequentibus pro in eo ut — exquirat et adiungat etc. Iun. emendat in eo quod — norunt excolere.

11. *veritatis*] Aut legit ἀληθείας loco πιστεύως, aut minus accurate vertit Iut.

12. *instrumentum*] Lectio graeca genuina videtur. Iut. πραγματεία supra melius vertit negotiatio (1, 3, 1).

τῇ ἀνθρωπότητι γενομένην, ἐκδιηγείσθαι· καὶ ὅτι ἐμακροθύμησεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τῇ τῶν παραβεβηκότων ἀγγέλων ἀποστασίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ παρακοῇ τῶν ἀνθρώπων, σαφηνίζειν· καὶ διὰ τί τὰ μὲν πρόσκαιρα, τὰ δὲ αἰώνια, καὶ τὰ μὲν οὐράνια, τὰ δὲ ἐπίγεια εἰς καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς πεποίηκεν, ἀπαγγέλλειν· καὶ διὰ τί ἀόρατος ὢν, ἐφάνη τοῖς προφήταις, ὁ Θεός, οὐκ ἐν μὲν ἰδέῃ, ἀλλὰ ἄλλως ἄλλοις, συνιστίν· καὶ διὰ τί διαθήκαι πλείους γέγονασι τῇ ἀνθρωπότητι, μηνύειν, καὶ τίς ἐκάστης τῶν διαθηκῶν ὁ χαρακτήρ, διδάσκειν· καὶ διὰ τί συνέκλεις ἅπαντα εἰς ἀπειθειαν ὁ Θεός, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ, ἐξερευνᾷ· καὶ διὰ τί ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ σὰρξ ἐγένετο καὶ ἔπαθεν, * εὐχαριστεῖν· καὶ διὰ τί ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τουτέστιν ἐν τῷ τέλει ἐφάνη ἡ ἀρχή, ἀπαγγέλλειν· καὶ περὶ τοῦ τέλους καὶ τῶν μελλόντων, ὅσα τε κεῖται ἐν ταῖς γραφαῖς, ἀναπτύσσειν· καὶ τί ὅτι ὅτ' ἀπεγνωσμένα ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῶν ἁγίων πεποίηκεν ὁ Θεός, μὴ σιωπᾷν· καὶ πῶς τὸ θνητὸν τοῦτο σαρκίον ἐνδύσεται ἀθανασίαν, καὶ τὸ φθαρτὸν ἀφθαρσίαν, διαγγέλλειν· πῶς τε ἐρεῖ, ὁ οὐ λαός, λαός, καὶ ἡ οὐκ ἡγαπημένη, ἡγαπημένη, καὶ πῶς πλεί-

que etiam, quod Dei molitionem ac dispensationem ob humani generis salutem factam exponit, seque diuturna animi lenitate tum angelorum, qui ab eo recesserunt, defectionem, tum hominum inobedientiam tulisse explanat: quidque causae sit, cur alia caduca et alia aeterna. alia caelestia et alia terrena unus et idem Deus procrearet, enarrat: quae de causa Deus, quum invisibilis esset, prophetis tamen non in una forma, sed aliter aliis atque aliis conspiciendum se praeberit, intelligit: qui etiam factum sit, ut plura testamenta hominum generi contingerint, indicat, quisque cuiusque testamenti character sit, edocet: quid item causae fuerit, quam ob rem *Deus omnia in incredulitate conclu-*

a. γενομένην] Sic restituit Mass. e Cod. Ruc. pro γινομένην, quod habent omnes editi.

b. πάντα] Sic legisse Irenaeum patet ex versione vetere huius loci et lib. III, 20, 2 pro vulgari lectione πάντας.

c. εὐχαριστεῖν] Hoc verbum BILLIO suspectum visum est, quippe quod praecedentibus διδάσκειν, μηνύειν etc. parum respondeat. Sed ex versione εὐχαριστεῖν genuinum esse apparet, eique sensus est *grato animo repulcare*, vel *recolere*. Non est, quod negemus id, quod MASSUETUS dixit, alludere Irenaeum ad eucharistiam, passionis Christi memoriale a patribus vocatam, utpote quo Domini mors, ut ait Paulus 1 Cor. XI, 26, annuntiatur et grata mente celebratur.

d. ἡ ἀρχή] Int. καὶ οὐκ ἐν ἀρχῇ, itaque recte legit. Etenim quod GRAB. et MASS. dicunt, lectionem graecam de filio Dei, in Apocalypsi Iohannis ἀρχὴ et τέλος saepius nominato, esse explicandam, id nescio quomodo cum simplici et perspicua Irenaei scribendi ratione concinat. Neque vero memini, aliis locis Christum ab Irenaeo dictum esse ἀρχήν.

e. τὰ ἀπεγνωσμένα ἔθνη] Eas nimirum gentes, quas Deus, quum Abrahae salutem promitteret populoque Iudaico iudicia sua manifestaret, non prohibuit, quominus peccato deditae viverent; quae cum ob causam a Deo spretae et reprobatae videbantur.

f. τὸ θνητὸν] Haec sunt memoriter citata.

2 inobandienti

5 sit om.

7 qui sit

12 apperuit

14 desperatae
corporatas

18 Non om. #: super.
m. non rec.

genere humano factam enarret: et quoniam ¹magnanimus exstitit Deus, et in transgressorum angelorum apostasia, et in inobedientia hominum, edisserere: et quare alia quidem temporalia, alia vero aeterna, et quaedam caelestia, quaedam terrena unus et idem ²fecit, annuntiare: et quare quum ³invisibilis sit, apparuit prophetis ⁴Dei, non in una forma, sed aliis aliter, ⁵adesse: et quare testamenta multa tradita humano generi, annuntiare, et quis sit uniuscuiusque testamentorum character, docere: et quare *concluserit* Rom. XI. 32. *omnia in incredulitatem Deus, ut universis misereatur*, exquirere: et quare ⁶*Verbum Dei caro factum est*, et ⁷passus [†]est, ^{*}gratias † Mass. 51. * Grab. 48. agere: et quare in novissimis temporibus adventus Filii Dei, hoc est, in fine ⁸apparuerit, et non in initio, annuntiare: et de fine et de futuris, quaecunque posita sunt in Scripturis, revolvere: et quare desperatas gentes coheredes et ⁹concorporatas et participes sanctorum fecit Deus, non tacere: et quemadmodum *mortalis haec caro induet immortalitatem et corruptibile incorruptelam*, annuntiare: et quemadmodum factus est, *qui non erat populus, populus*: ¹⁰*et non dilecta, dilecta*; ¹¹*et quemadmodum plures*

1. Cor. XV. 54.
Osee II. 23.
et Rom. IX. 25.

serit, ut omnium misereatur, investigat: quam etiam ob causam *Verbum Dei caro factum* sit cruciatusque subierit, grata oratione complectitur: cur praeterea extremis temporibus, hoc est, in fine potius quam in initio, adventus Filii Dei exstiterit, commemorat: de fine quoque ipso et rebus futuris, quidquid in Scriptura situm est, explicat: tum etiam quamobrem Deus gentes, quarum salus deplo-
rata erat, coheredes et concorporeas et participes sanctorum effecerit, non tacet: quoque pacto *mortale hoc corpus immortalitate et corruptibile hoc incorruptibilitate induendum sit*, edisserit, denique *qui populus factus sit, qui populus non erat, et dilecta, quae di-*

g. πῶς τε ἐρεῖ, ὁ οὐ λαὸς κτλ.] Int. hic non liberius vertit, uti opinatur Mass., sed aliter legit: πῶς τε γέγορε ὁ οὐ λαὸς λαός. Quam lectionem a sciolo quodam ex versione τῶν ὁ mutatum arbitror, qui habent: ἐρῶ τῇ οὐ λαῖ μιν, λαός μιν εἰ σύ. Ita factum est, ut ex ἐρῶ hic legamus futurum ἐρεῖ, quod huic loco hand satis aptum videtur.

1. magnanimus exstitit in] Sic scripsit graecisans Int. pro: diuturna patientia angelorum defectionem tulit.

2. fecit] Adde ex graeco Deus.

3. invisibilis sit] Sit deest in ERASM. et GALL. edit. FEUARD., qui legit sit, non dixit, unde sumserit. Equidem vidi, vocalam istam esse in Cod. Voss., deesse vero in MERC. I. et II.

4. Dei] Legendum Deus.

5. adesse] Int. perperam legit συνεῖ-
vai. Hand male coniecit Iun. legendum
addiscere pro adesse.

6. Verbum Dei] In CLAROM. deest Dei.

7. passus est] Pro more Int. verbum
cum masculino coniungit, λόγου genus
servans.

8. apparuerit] CLAROM. apparuit.

9. concorporatas] Ita restituit FEUARD.
consentiente Voss. MS. pro corporatas,
quod est in ERASM. et GALL. edit.

10. et non dilecta] Non deest in MERC.
II. ERASM. ed. Parisina 1567 pro dile-
cta bis habet delicta.

11. et quemadmodum] MERC. II. et
quem adunavit.

ονα τῆς ἐρήμου τὰ τέκνα, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα, ἀκρῶσσειν· (ἐπὶ τούτων γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς ἐπεβόησεν ὁ ἀπόστολος· ὡς βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ). ἀλλὰ οὐκ ἐν τῷ ὑπὲρ τὸν κτιστὴν καὶ δημιουργὸν ἡμιτέρα τούτων καὶ αὐτοῦ Ἐνθύμησιν Αἰῶνος πεπλανημένου παρεπινοεῖν καὶ εἰς τοσοῦτον ἤκειν βλασφημίας· οὐδὲ τὸ ὑπὲρ ταύτην πάλιν Πλήρωμα, ὃ τὸν μὲν ἕνα, νῦν δὲ ἀνήριθμον φύλον Αἰῶνων ἐπιπεύδουσαι, καθὼς λέγουσιν οὗτοι οἱ ἀληθῶς ἐρημοὶ θείας συνέσεως διδάσκαλοι, τῆς οὔσης ἐκκλησίας πάσης μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πίστιν ἐχούσης εἰς πάντα τὸν κόσμον, καθὼς προέφραμεν.

Κ Ε Φ. ια'.

1. *† Ἰδωμεν νῦν καὶ τὴν τούτων ἄστατον γνώμην, δύο που καὶ τριῶν ὄντων, πῶς περὶ τῶν αὐτῶν οὐ τὰ αὐτὰ λέγουσιν, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ὀνόμασιν ἐναντία ἀποφαίνονται. Ὁ μὲν

lecta non erat; et qui plures filii desertae, quam eius, quae virum habebat, praedicat; (in his enim aliisque id genus exclamavit apostolus: O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! quam inscrutabilia sunt iudicia eius, et impervestigabiles viae eius!) in hoc, inquam, doctorum industria posita est, nec in eo, ut quispiam ultra creatorem et opificem Enthymesin errantis Aeonis, quae ipsius parens sit, praeterea comminiscatur eoque blasphemiae prorumpat; aut rursus in eo, quod supra eam sit, Pleromate nunc triginta

a. κηρύσσειν] Editores omnes periodum hic finem habere putarunt. Sed interposita parenthesi verbis ἀλλὰ οὐκ redit auctor ad initium periodi, quae ulterius extensa Irenaei animum et gnosticorum fastidium vehementer motum esse prodit.

b. ἡμιτέρα τούτων καὶ αὐτοῦ] Cum Int. legendum ἡμιτέρα τούτου καὶ αὐτῶν. De Achamoth sermo est, utpote quae ex Valentinianorum placitis mater Demiurgi (τούτου pronomen demonstrativum ad proxime praecedentia refertur) et ipsorum Valentinianorum (αὐτῶν) cogitabatur, qui se solos σπέρματι πνευματικῷ praeditos esse gloriabantur.

c. οὐδὲ τό] Lege cum Int. οὐδὲ ἐν τῷ, τό.

d. τὸν μὲν ἕνα κτλ.] Certum indubitatumque est, hunc locum ex versione emendandum parumque refert, num cum BILL. corrigere velis νῦν μὲν τριάκοντα, νῦν δὲ κτλ., an cum PETAVIO τότε μὲν

τριάκοντα, νῦν δέ. Sine ullius Codicis auctoritate GALL. locum ita excudi iussit: ὥστε τὸ ὑπὲρ ταύτην πάλιν Πλήρωμα, τὸν μὲν, ἕνα, τὸν δέ, ἀνήριθμον κτλ., quae LUK. ita vertit: adeo ut in eo, quod est super hanc rursus Pleroma alius quidem XXX, alius vero innumerabiles multitudines Aeonum mentiretur. Mutatio vocis τριάκοντα in ἕνα inde facta est ex subtili FRONTONIS DUC. et GRABII conjectura, quod scribe tricenarii numeri notae λ lineolam transversam addiderint itaque eam mutarint in monadis signum α. Constat formas litterarum λ et α in MSS. haud adeo inter se differre.

e. τοῖς πράγμα. καὶ τοῖς ὀνόμ.] Int. melius καὶ τοῖς ὀνόμ. καὶ τοῖς πράγμα.

f. Ὁ μὲν γὰρ πρῶτος] Ὁ μὲν γὰρ πρῶτος scil. τούτων (τῶν ἐρημῶν θείας συνέσεως διδασκάλων sub finem capituli antecedentis memoratorum) δύο που καὶ τριῶν ὄντων — Οὐαλεντίνος κτλ. Valentinus ex iis duobus aut tribus ma-

1. *caio*] *ei* * : ° *superior* [? ita ut s]

77 an. 126

6 *enthimcom*

aduenires

11 *eadem* . *habeant*

hominibus

12 *praediasmus*] + v. *quae est*

valentini . *sententia* in quib;

discrepant *aduersus* *eum*

discipuli *eius*

hunc *ap.* *pro* *an* *lucan.* *micamus* . *est*!

in *litem* *plene* *se* *est*

filii eius, quae deserta est, magis quam eius quae habet virum, Esai. I. IV. 1.
¹praeconare (in talibus enim, et ²in similibus eis exclamavit apo- et Gal. IV. 27.
 stolus: *O altitudo divitiarum* ³*et sapientiae et agnitionis Dei!* Rom. XI. 33.
quam inscrutabilia iudicia eius, et investigabiles viae eius!) sed
 non in eo, ut supra creatorem et fabricatorem, ⁴matrem eius et 15 a
 illorum. Enthymesin Aeonis ⁵errantis adinvenires, et ad tantam
⁶pervenires blasphemiam; neque in eo, quod est super hanc rur-
 sus Pleroma, aliquando quidem XXX aliquando vero innumerabiles
 multitudines Aeonum ⁷mentiri, quemadmodum dicunt hi, qui vere
 sunt deserti a divina ⁸sententia magistri; quum ea, quae est ec-
 clesia universa, unam et eandem fidem habeat in universo mundo,
 quemadmodum praediximus.

C A P. XI.

1. *† Videamus nunc et ⁹horum inconstantem sententiam, quum *Grab. 49.
 sint duo vel tres, quemadmodum de eisdem non eadem dicunt, † Mass. 52.
 sed et nominibus et rebus contraria respondent. Qui enim est Cap. V.

Aeones, nunc innumerabile Aeonum examen confingat, quemadmo-
 dum aiunt isti divinae sapientiae vere expertes magistri: quum in-
 terum vera et universa ecclesia unam et eandem toto terrarum orbe
 fidem teneat, ut ante diximus.

1. Videamus nunc et horum, quum vix duo aut tres sint, in-
 constantem sententiam, ut qui de iisdem non eadem dicant, verum
 et rebus et verbis inter se pignantia pronuntient. Valentinus enim,

gialtris, quos divina sapientia destitutos dixit, quorumque inconstantem contra-
 riamque sententiam probaturus est, pri-
 mus fuit, qui gnosticae haereseos prin-
 cipia ad suam peculiarem doctrinam ac-
 commodans, sic dixit. Verborum nexu
 ita restituito prohibetur, quominus vocem
 πρῶτος cum sequentibus ἀπὸ τῆς λεγο-
 μένης γνωστῆς αἰρέσεως coniunga-
 mus, opinantes Valentinum primum fuisse,
 qui de Bythi et Sigis copulatione fabulatus
 sit. Qua loci interpretatione Ignatio-
 mastiges BLONDELLUS et DALLAEUS usu
 sunt ad evertendam Ignatianae epistolae
 ad Magnesios authenticam, cuius capite
 VIII Σιγῆν gnosticorum memoratam esse
 censuerunt. Quodsi Aeonis Σιγῆς Va-
 lentinus primus memor fuisset, auctor
 istius epistolae Ignatio iuniorem sese
 prodidisset. Sed qui locum Ignatianum
 de gnostica Σιγῇ interpretati sunt, eos
 errore deceptos esse, non est quod ac-
 curatius explicem, quum iam optime pro-
 batum sit a COVELLERIO, HÆVELIO (ad lo-

cum Ignatii) et ROTHIO (*Anfänge der christl. Kirche* p. 726).

1. *praeconare*] ERASM. GALL. *praeconi-*
are. ARUND. MERC. II. et Voss. *prae-*
conare, pro promulgare.

2. *in similibus eis*] *Eis* non legitur in
 ERASM. et GALL., comparet in Voss.,
 deest in MERC. II.

3. *et sapientiae*] *Et* GRAB. ex Voss.
 sumsit.

4. *matrem eius*] Duas has voces, quae
 desiderantur in ERASM. et GALL., procul
 dubio ex graeco restituit FEUARD., eas-
 dem habet MS. Voss.

5. *errantis adinvenires*] Voss. *erratis*
adinvenires.

6. *pervenires*] ERASM. GALL. *pervenire.*

7. *mentiri*] Pone ut *mentireris.*

8. *sententia*] Σύνεσις, *scientia.*

9. *horum*] Ita ex CODD. CLAROM. ARUND.
 et Voss. cum MASS. et GRAB. excudi iussi
 pro *eorum*, quod legitur apud ceteros.
Horum referendum est ad magistrum, sub
 finem capitis antecedentis memoratum.

γὰρ πρῶτος ἀπὸ τῆς λεγομένης γνωστικῆς αἰρέσεως τὰς ἀρχὰς εἰς ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου ^bμεθαρμόσας Οὐαλεντίνος οὕτως ^cἐξηγοφώρησεν· ὁρισάμενος εἶναι ^dδυσάδα ἀνονόμαστον, ἥς τὸ μὲν τι καλεῖσθαι Ἀρχήτον, τὸ δὲ Σιγήν. Ἐπειτα ^eἐκ ταύτης τῆς δυσάδος δευτέραν δυσάδα *προβεβλήσθαι, ἥς τὸ μὲν τι Πατέρα ὀνομάζει, τὸ δὲ Ἀλήθειαν. Ἐκ δὲ τῆς τετραδὸς ταύτης καρποφορεῖσθαι Λόγον καὶ Ζωήν, Ἀνδρωπον καὶ Ἐκκλησίαν· εἶναι τε ταύτην ὀγδοάδα πρώτην. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ Λόγου καὶ τῆς Ζωῆς δέκα δυνάμεις λέγει προβεβλήσθαι, καθὼς προειρήκαμεν· ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς Ἐκκλησίας δώδεκα, ^fτῶν μίαν ἀποστᾶσαν καὶ ὑστερήσασαν, ^hτὴν λοιπὴν πραγματεῖαν πεποιῆσθαι. ⁱὍρους τε δύο ὑπέθετο, ἓνα μὲν μεταξὺ τοῦ Βυθοῦ καὶ ^kτοῦ λοιποῦ Πληρώματος, διορίζοντα τοὺς γεννητοὺς Αἰῶνας ἀπὸ τοῦ ἀγεννήτου Πατρὸς· ἕτερον δὲ τὸν ἀφορίζοντα ^lαὐτῷ τὴν μητέρα ἀπὸ τοῦ Πληρώματος. Καὶ τὸν Χριστὸν δὲ οὐκ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ Πληρώματι Αἰώνων προβεβλήσθαι, ἀλλὰ

qui primus ex ea secta, quae gnostica nuncupatur, veteres doctrinas ad characterem suum et institutum accommodavit, ad hunc modum docet. Statuit binarium quoddam esse, quod nullo nomine exprimi possit: cuius altera pars Arrhetus vocetur, altera Sige. Postea ex hoc binario alterum binarium ortum esse, cuius partem alteram Patrem, alteram Veritatem appellat. Ex hoc porro quaternario Verbum et Vitam, Hominem et Ecclesiam editos esse; atque hanc esse primam ogdoadem. Et quidem ex Verbo et Vita decem virtutes

a. ἀρχὰς εἰς ἴδιον χαρακτῆρα διδασκαλείου] BILL. et IUN. cum Int. legi volunt εἰς ἀρχαίας διδασκαλίας. Hanc lectionem quamvis genuinam arbitremur, DODWELLO (Diss. in lr. IV, § 13) una cum GRAB. et MASS. concedimus, Epiphaniū lectionem sensu non carere. Epiphanius enim dixit, τὰς ἀρχὰς, principia e gnostica haeresi sumta a Valentino in peculiarem scholae suae rationem et characterem translata esse. DODWELLUS prohabuit, Irenaeum phrasi ἰδίου χαρακτῆρ διδασκαλείου usum esse cap. XXIV, 7. cap. XXVIII, quibus in locis Int. διδασκαλείον falso vertit doctrina.

b. μεθαρμόσας] De sensu huius vocis non admodum obscuro v. DODW. l. c. § 12.

c. ἐξηγοφώρησεν] Barbara vox ab Irenaeo procul dubio non scripta. Quid scripserit, difficile dicta. Permultas coniecturas viri docti proposuere. HAMMONDUS et USSERIUS legi volunt ἐξεφώρησεν, ISAACUS VOSSIUS et IUN. ἐληφώρησεν, COTELERIUS ἐψηφοφώρησεν, quod sensu

non differre putat a sequente ὁρισάμενος, utramque igitur uno verbo definiit Interpres vertit; BILLIUS ἐφη, PRASSONIUS ἐξηγοφώρησεν putat genuinam esse lectionem eamque explicat aliquid enarrare ξηραῖς λέξις. GRABRIUS aut retinet ἐξηγοφώρησεν, aut cum VOSSIO legi ἐληφωφώρησεν. Provocat ad voces, quae sub finem huius cap. leguntur: ἀληρολόγοι σοφισταί! MASS. proponit lectionem ἐκνεοφώρησεν vel ἐληροφώρησεν, „haec siquidem voces paullo magis graecae mihi videntur.“

d. δυσάδα] Int. τὰς δυσάδας.

e. ἐκ ταύτης τῆς δυσάδος] Ex Cod. VRSATISLAV. et edit. princ. GALL. et FRUARD. articulum reposui, qui in PET. MASS. et GRAB. editi. omittitur.

f. εἶναι τε] Int. εἶναι δέ.

g. ὧν μίαν] Sophiam scilicet, quae intempestiva curiositate ducta, paene periit. MASS.

h. τὴν λοιπὴν πραγματεῖαν] Eam, quae extra Pleroma est. GRAB.

i. Ὅρους τε] Int. Ὅρους δέ.

8 zoei . x

11 lithum
et] + de

14 se] + a

primus ab ea, quae dicitur gnostica haeresis, antiquas in suum characterem doctrinas transferens Valentinus sic ¹definivit: ²dualitatem quandam innominabilem, cuius quidem ³aliquid vocari Inenarrabile, aliud autem Sigen. Post deinde ex hac dualitate ⁴secundam dualitatem emissam, cuius aliud quidem ⁵Patrem vocat, aliud autem Aletheian. Ex hac autem ⁶quaternatione fructificari Logon et Zoën, Anthropon et Ecclesiam; esse autem hanc octonationem primam. Et a Logo quidem et Zoë decem virtutes dicit ⁷emissas, sicut praediximus. Ab Anthropon autem et Ecclesia XII, ex quibus ⁸unam ⁹†discedentem et destitutam, reliquam dispositionem fecisse. ¹⁰†Mass. 53. Terminos autem duos adhibet: unum quidem inter Bythum ¹et Pleroma, ²determinantem natos Aeonas ab infecto Patre; alterum vero separantem ³illorum matrem a Pleromate. Et Christum autem non ab his, qui sunt in Pleromate, Aeonibus emissum, ⁴sed ma-

profuxisse, quemadmodum supra diximus: ex Homine autem et Ecclesia duodecim, e quibus unam, quum ab aliorum coetu sese removisset, reliquum negotium effecisse. Horos insuper duos finxit, unum inter Bythum et reliquum Pleroma interiectum, progenitos Aeonas ab ingenito Patre distinguentem: alterum autem, illorum matrem a Pleromate dirimentem. Quin Christum etiam non ab iis Aeonibus, qui in Pleromate sedem habent, productum fuisse; verum

κ. τοῦ λογονοῦ ΙΙ.] Vox λογονοῦ praetermissa videtur ab Int.

1. αὐτῇ] Cum Int. lege αὐτῶν.

1. *definivit*] ERASM. *diffinit* (ita MERC. Codd.), GALL. *definit*, FEUARD. et GRAB. *diffinivit* (ita VET. Cod. et Voss.), MASS. *definit*, [quam lectionem nunc hauserit ex MSS. dubito.] a cō Cl.

2. *dualitatem quandam*] Sic Codd. VET. Voss. et FEUARD. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. *dual. secundam*, quod reperis in MERC. II.; MERC. I. *facundam*.

3. *aliquid vocari*] LUN. legi vult *aliud voc.* ERASM. 1526 et 1528 *vocare*, sic et Cod. MERC. II.

4. *Patrem vocat, aliud*] ERASM. GALL. *vocat aliquid*, quod emendavit FEUARD. ex Cod. VET., consentit Voss.

5. *quaternatione*] ARUND. et MERC. II. *quaternione*, quod est in edit. princ.

6. *emissas*] ERASM. GALL. *demissas* (ita MERC. II.), quod emendavit FEUARD. ex Cod. VET., cui consentit Voss.

7. *et Pleroma*] Ex graec. lege et reliquum *Pleroma*: nam et Bytho ad Pleroma numerandum esse constat.

8. *determinantem natos Aeonas ab inf.*] Ita primi LUN. ex graec. et FEUARD. ex VET. Cod. legi voluerunt. Reperis hanc lectionem in Codd. ARUND. MERC. II. et Voss. Pro *determinantem* MASS. legi malisset *determinantem*. In edit. ERASM. et GALL. perperam de termino autem *natos Aeonas et inf.*

9. *illorum matrem*] Codd. VET. et Voss. quidem ita. Sed ARUND. MERC. II. cum ERASM. et GALL. *illum Nus matre*.

10. *sed matrem foris factam — enizam esse*] Hanc lectionem repertam in Cod. Voss., qui post *matrem* supervacaneam voculam autem habet, cum MASS. genuinam existimo, quod *enizor* persaepe occurrere constat significatione *parere, partu in lucem edere*, qua significatione *part. enizus* magis est in usu, quam *enizus*. Liv. 40, 4. Supple igitur *eum*. Quodsi vero cum GRABIO ceterisque editoribus et Cod. legis *sed a matre foris factum — enizam esse*, emenda cum LUN. *enizum* et passivo intellige haec in *lucem editum esse*. Cod. MERC. II. pro *enizam* habet *emizam*.

ὑπὸ τῆς μητρὸς ἔξω γενομένης κατὰ τὴν ἡγνώμην τῶν κρειττόνων ἀποκεκυῖσθαι μετὰ σκιᾶς τινός. Καὶ τοῦτον μὲν, ὅτε ἄρξεν ἀπαρχόντα, ἀποκόψαντα ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν σκιὰν ἀναδραμεῖν εἰς τὸ Πλήρωμα. Τὴν δὲ μητέρα ὑπολειφθεῖσαν ἑμετὰ τῆς σκιᾶς, ὡς κεκνωμένην τε τῆς πνευματικῆς ὑποστάσεως, ἕτερον υἱὸν προενέγκασθαι· καὶ τοῦτον εἶναι τὸν Δημιουργόν, ὃν καὶ παντοκράτορα λέγει τῶν ὑποκειμένων. Συμπεροβεβλήσθαι δὲ αὐτῷ καὶ ἄριστον ἄρχοντα ἔδογματίσεν, ὁμοίως τοῖς ῥηθησομένοις ὑφ' ἡμῶν ψευδωνύμως Γνωστικοῖς. Ἡ καὶ τὸν Ἰησοῦν ποτὲ μὲν ἀπὸ τοῦ συσταλέντος ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἰσυναχυθέντος τοῖς ὅλοις, ὑποβεβλήσθαι φησι, τουτέστι τοῦ Θελητοῦ· ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ ἀναδραμόντος εἰς τὸ Πλήρωμα, τουτέστι τοῦ Χριστοῦ· ποτὲ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας φησι προβεβλήσθαι εἰς ἀνάκρισιν καὶ καρποφορίαν τῶν Αἰώνων, ἀοράτως εἰς αὐτοὺς εἰσιόν· δι' οὗ τοὺς Αἰῶνας καρποφορεῖν τὰ φυτὰ τῆς ἀληθείας.

2. Ὁ Σεκοῦνδος λέγει εἶναι τὴν πρώτην ὁδοῦδα τετράδα δεξιὰν καὶ τετράδα ἀριστεράν, οὕτως παραδιδούς ὡς καλεῖσθαι τὴν

a matre illinc exclusa, secundum meliorum sententiam, non sine quadam umbra, procreatum. Atque hunc quidem, ut qui masculus esset, excisa a se umbra ad Pleroma recurrisse, matrem autem una cum umbra relictam ac spirituali substantia orbatam alterum filium extulisse; atque hunc esse Demiurgum, quem etiam eorum, quae ipsi subiecta sunt, principem ac velut imperatorem esse dicit. Cum eo porro productum etiam fuisse sinistrum principem tradit: in quo nimirum ei cum illis convenit, qui Gnostici falso nuncupantur, de quibus postea disseremus. At vero Iesum interdum quidem

a. ἡγνώμην] *Μνήμην* lego cum vetere Int., non ἡγνώμην, ut sit sensus, eam in recordatione beati illius status, quo non sine magno dolore carebat, eiusmodi foetum edidisse. BILLIUS. Dubito, num ἡγνώμην eundem habeat sensum, quod *Mass.* putat.

b. μετὰ τῆς σκιᾶς] Int. ὑπὸ τῇ σκιᾷ, itaque non male.

c. κεκνωμένην τε] Int. κεν. δέ.

d. ὑποκειμένων] Int. melius ὑποκειμένων αὐτῷ.

e. ἄριστον] Int. recte legit ἀριστερόν.

f. ἔδογματίσεν] Hanc vocem non agnoscit Int.

g. ὁμοίως] Int. ὁμοίον.

h. Καὶ τὸν Ἰησοῦν] Int. καὶ τὸν Ἰησ. δέ.

i. συναναχυθέντος] Int. καὶ συναναχ.

k. προβεβλήσθαι φησι] Sic Codd. Rsg. et VRATISLAV. cum editi. princ. GALL. et FEUARD. Sed PET. et GRAB. perpetuam legunt φησι.

l. ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας] BILL. et Int. cum Int. legere maluit ὑπὸ τῆς Ἀληθείας, quod melius conveniat cum sequentibus καρποφορεῖν τὰ φυτὰ τῆς ἀληθείας.

m. Σεκοῦνδος] Graeca §§ 2—4 servavit Eriphanus Haer. XXXI, 1., haud quidem citans Irenaeum. Interpres graeca sic legit: Σεκοῦνδος δὲ τὴν πρώτην ὁδοῦδα οὕτως ἐξηγεῖται, λέγων εἶναι τετράδα δεξιὰν καὶ.

1. in Pleroma] Int. legunt GRAB. et MASS. ex Codd. CLAROM. et VOSS. Ceteri ad Pl.

2. evacuatam autem spirituali subel.]

1 matrem] matre
foris] + autem
factum] facta

4 autem] + a

7 sinistram
us] his

10 id] hoc

13 emissum

trem foris factam, secundum memoriam meliorum, enixam esse cum quadam umbra. Et hunc quidem, quippe quum esset masculus, abscondisse a semetipso umbram et regressum ¹in Pleroma. Matrem autem subrelictam sub umbra, ²evacuata[m] autem spiritali substantia, alterum filium emisisse; et hunc esse Demiurgum, quem et omnipotentem dicit eorum, quae ei subiacent. Coëmissum autem ei et sinistrum principem, ³similem iis qui dicentur a nobis falsi nominis Gnostici. Et Iesum autem aliquando quidem ab eo, qui separatus a matre eorum et coadunatus est cum reliquis, emissum dicit, id est, a Theleto, aliquando autem ab eo, qui ⁴recurrat ⁵sursum in Pleroma, hoc est, a Christo, aliquando autem ab Anthropo et Ecclesia. Et Spiritum autem sanctum a Veritate dicit emissum, in examinationem et fructificationem Aeonum, invisibiliter in eos introeuntem, per quem Aeones fructificarent ⁶folia veritatis. | ¹⁵ 6

⁷Haec quidem ille.

2. Secundus autem primam ogdoadem sic ⁸tradidit, dicens: Quaternationem esse dextram, et quaternationem sinistram, ⁹*et †lumen

* *Grab. 51.*
† *Mass. 54.*

ex eo, qui ab eorum matre sese contraxit, et cum rebus universis refudit, hoc est, ex Theleto ortum fuisse ait; interdum autem ex eo, qui ad Pleroma sese retulerat, hoc est a Christo; nonnunquam rursus ab Homine et Ecclesia. Denique Spiritum sanctum ab Ecclesia productum fuisse, ad Aeonum examinationem et fecunditatem, ut qui invisibili modo in eos ingrediatur, efficiatque ut illi veritatis plantas proferant.

2. Secundus autem ogdoadem ita distinguit, ut alter quaternarius sit dexter, alter sinister, traditque illum lucem appellari,

Sic *Mass.*, non dicens, unde sumserit *evacuata[m]*; in ceteris editt. legitur *vacuata[m]*. Solus *Cod. Voss.* habet *evacuata[m] eulem e spiritali s.*

3. *similem iis*] Int. aut malam lectionem *ὁμοίων* seculus est, aut perperam vertit pro: *similiter iis qui dicentur.*

4. *recurrat*] Ita *Mass.* et *Grab.* restituerunt ex *MSS. ARUND. VOSS. MERC. I.* pro *recurrat*, quod est in ceteris editt. Nam perf. cum hac reduplicatione formare amat Irenaeus latinus.

5. *sursum in Pl.*] *Sursum* deest in *MERC. II.* et deesse potest.

6. *folia veritatis*] Int. pro *φύλλα* legit *φύλλα*, quam lectionem non approbo.

7. *Haec quidem ille*] Int. fortasse haec addidit.

8. *tradidit*] Ita cum *ERASM. 1526. 1528 GRAB. MASS.* et *Codd. ARUND. VOSS.* et *MERC. II.* lego pro *tradit*, quod est in *ERASM. 1548 GALL. et FEUARD.*

9. *et lumen et tenebras*] *Mass.* notavit, haec paullo obscurius reddita esse ab Int. Sed de sententia Secundi, ogdoadem scilicet divisam esse in duas tetrades, dextram et sinistram, earumque priorem nominari *γῶς*, posteriorem *ὀρότος*, nemo dubitare potest, dummodo cum *LONIO* et ante *lumen* expunxerit. Consentit *Tertull. c. 38* scribens: *humanior iam Secundus, ut brevior, ogdoadem in duas tetradas dividens, in dextram et sinistram, in lumen et tenebras.*

9*

μὲν μίαν φῶς, τὴν δὲ ἄλλην σκότος. Τὴν δὲ ἀποστᾶσαν τε καὶ ὑστερήσασαν δύναμιν μὴ εἶναι ἀπὸ τῶν τριάκοντα Αἰώνων, ἡ ἀλλὰ

3. ὁ Ἄλλος ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον καὶ γνωστικώτερον ἐπεκτεινόμενος τὴν πρώτην τετράδα [λέγει] οὕτως. Ἔστι τις πρὸ πάντων Προαρχή, προανεννόητος, ἀρρήτος τε καὶ ἀνονόμαστος, ἣν ἐγὼ μονότητα ἄριθμῶ. Ταύτῃ τῇ μονότητι συνυπάρχει δύναμις, ἣν καὶ αὐτὴν ὀνομάζω ἐνότητα. Αὕτη ἡ ἐνότης ἥ τε μονότης, τὸ ἐν οὐσαι, προήκοντο, μὴ προέμεναι, ἀρχὴν ἐπὶ πάντων νοητῇ, ἀγέννητόν τε καὶ ἀόρατον, ἣν ἀρχὴν ὁ λόγος ἑμονάδα καλεῖ. Ταύτῃ τῇ μονάδι συνυπάρχει δύναμις ὁμοούσιος αὐτῇ, ἣν καὶ αὐτὴν ὀνομάζω τὸ ἐν. Αὗται αἱ δυνάμεις, ἥ τε μονότης καὶ ἐνότης, μονάς τε καὶ τὸ ἐν, προήκοντο τὰς *λοιπὰς προβολὰς τῶν Αἰώνων.

4. Ἰοὺ ἰοῦ, καὶ φεῦ φεῦ. Τὸ τραγικὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς

hunc tenebras. Virtutem autem illam, quae abscessit atque ab aliis sese removit, non esse e numero triginta Aeonum, sed post triginta Aeones

3.

Est quaedam ante omnia Proarche, cogitationem omnem, et orationem ac nomenclaturam superans, quam ego solitatem appello. Una cum hac solitate vis alia existit, quam item ipsam unitatem

a. ἄλλᾳ] Scripsisse videtur Irenaeus ἀλλὰ ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν. Habet vero Epiphanius: ἀλλὰ μετὰ τοὺς τριάκοντα Αἰώνας. Sed quum Epiphanius hic Irenaei verba ex professo referre se non dicat, haec forte addidit explanationis gratia. Eadem pariter sic explicat Tert. lib. adv. Val. c. 38 sed a fructibus de substantia eorum venientibus. Mass.

b. Ἄλλος] Hic intelligendum esse Epiphaneum ex Theodoro et Epiphania discimus. Graeca haec leguntur Epiph. Haer. XXXII. §. 5.

c. ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον] Sic restitui ex edit. Epiphani. Nam quod legunt GRAB. et MASS. εἰς ὑψηλότερον auctoritate Codd. caret.

d. ἀριθμῶ] Iun. legi vult καλῶ.

e. ἐπὶ πάντων] Praepositionem ἐπὶ neque ab Interprete neque a Tertull. agnitam BILLIUS et Iun. expungendam recte censent.

f. μονάδα] Haec vox deest in edit. princ. et Cod. VRATISLAV.

1. discedentem] Ita recte FEUARD. GRAB. MASS. ex graeco ἀποστᾶσαν, quod alias

reddere amat Int. discedentem. Non multum abest, quin consentiat Cod. CLAROM., in quo manifesto librarii errore scriptum est descendentem. ERASM. GALL. cum omnibus MSS. descendentem; Tertull. c. 28 desultricem. Iun. deficientem.

2. autem [et] Particulam et in Codd. et edit. omissam addiderunt MASS. et Iun. ex graeco.

3. destitutam] Haec vox deest in Cod. CLAROM.

4. a fructibus eorum] Tert. l. i. a fructibus de substantia eorum venientibus.

5. Alius vero quidam, qui et clarus est magister] DODWELLUS Diss. IV. §. 25 haec scribit: „Secundo proximum Epiphaneum noster quoque recenset Irenaeus, si tamen graeca eius recte constiterint. Sic habet locus in vetere Interprete: alius vero quidam cell. Huius ἀποστασματος graeca omisit Epiphanius. Sic autem reddit in Codicis sui margine cl. PEARSONIUS: Ἄλλος δὲ τις, ὁ καὶ Ἐπιφανῆς διδάσκαλος αὐτῶν. Acutissime simul et, ut puto, verissime. Ad hominis nomen alluxit Irenaeus in voce ἐπι-

- 1 *discs*] *descendentem*
et om.
- 2 a^{1°} om . xxx
- 5 ~~proanomonetes~~
proanomonetes
- 6 monotetam
- 7 monotela : henotetam
- 9 noethen
agonetm .
- 10 aoroton
arcke . monoda . hape . monoda
- 12 theudes

et tenebras; et ¹discedentem ²autem [et] ³destitutam virtutem non a triginta Aeonibus dicit fuisse, sed ⁴a fructibus eorum.

3. ⁵Alius vero quidam, qui et clarus est magister ipsorum in ⁶maius sublime et quasi in maiorem agnitionem extensus, primam quaternationem dixit sic: ⁷Est quidem ⁸ante omnes Proarche proanenoëtos et inenarrabilis et innominabilis, quam ego monotetem voco. Cum hac monotete est virtus, quam et ipsam voco henotetem. ⁹Haec henotes et monotes, quum sint unum, emis(er)unt, ¹⁰quum nihil emis(er)int, principium omnium noëton et agenrion et aoraton, quam Archen sermo monada vocat. Cum hac monade est virtus, ¹¹eiusdem substantiae ei, quam et eam voco hen. Hae autem virtutes, id est, monotes et henotes et monas et hen, emis(er)unt reliquas ^{*}emissiones Aeonum.

* Grab. 52.

4. Iu iu! et pheu pheu! Tragicum ¹²vere dicere oportet

voco. Unitas porro haec et solitas, unum quum essent, non proferendo protulerunt initium omnium rerum intellectuale, ingenitum et invisibile: quod quidem initium monas appellatur. Cum hac porro monade simul exsistit vis eiusdem cum ea essentiae, quam et ipsam unum voco. Hae denique virtutes, hoc est, solitas et unitas, monas et unum, reliquum Aeonum gregem producerunt.

4. Iu iu! heu heu! Tragicum enim exclamationem subdere

φανής, quam tamen allusionem quum non intelligeret Interpres, nomen hominis ita obscuravit, ut nullam possit ex hoc loco colligi. Quid hoc in eo miretur, quum eodem etiam lapsus fuerit errore Tertullianus l. l. c. 37., quo loco nostri (Irenaei) hunc ipsam etiam locum excerptit? Sic enim reddidit: *insignioris apud eos magistri, corrupto nimirum similiter proprio hominis nomine in appellativum.* Ita quidem DODWELLUS. ERASMI editi. cum MERC. II. pro quidam habent quidem, Voss. quidam.

6. *maius sublime*] Lubentius legissem *magis sublime*.

7. *Est quidem*] Cum Iux. ex graeco *ἔστι τις* mallem est quaedam.

8. *ante omnes*] Cum Terl. verterem *ante omnia*.

9. *Haec henotes*] Haec MASS. restituit ex Cod. CLAROM. Reperi pronomen illud a GRABIO neglectum etiam in MERC. II. et Voss., in quorum priore scriptum est *hec enotes*, posteriore *hec hemotes*.

10. *quum nihil emis(er)int*] Interpres graeca *μή προέμεναι* haud penitus perspecta absurde reddidit. Patet enim, ex sententia Epiphaniis ab unitate et solitate

emissum esse *principium omnium*. Quo sensu Interpres dictum putarit, eas simul nihil emisisse, equidem non intelligo. Tertullianus Irenaeum melius explicans vertit: *protulerunt, non proferentes, initium omnium*. Quid haec sibi velint, GRABIVS primus bene exposuit, quem MASSUETUS secutus est. Etenim verisimile est, Epiphaneum inter *τὴν ἀρχὴν πάντων* seu *μονάδα* ceterosque Aeonēs id discriminis posuisse, ut illam cogitaverit *ἐνέργειαν* seu *δύναμιν ἀνυπόστατον τῆς προαρχῆς* seu ita ex Proarche prolatam, ut non sit ab illa separata; Aeonēs vero hypostatice indole praeditos atque ab iis, qui emis(er)unt, prorsus separatas naturas putarit. Qua de causa Epiphanius *μονάδα* sic emisam ait, ut sit *ἀγέννητος*, i. e. ut non sit persona per se subsistens. Fere eodem sensu Tertull. adv. Prax. c. prolatum dicit *Filium a Patre, sed non separatum*.

11. *eiusdem substantiae ei*] In Voss. deest ei.

12. *vere*] Sic GRAB. ex ARUND. Voss. neposuit pro vero, quod est in ERASM. GALL. et FLEUARD. Iux. legi vult: Nam illud tragicum vere dic.

ἡ πεπειθὴν ἔστιν, ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὁ συμφορᾷ τῶν τὰ γελοιώδη ταῦτα γεγραφότων τῆς τοιαύτης ὀνοματοποιίας, καὶ τῇ τοσαύτῃ τόλμῃ, ὡς ἀπερυθριάσας τῷ ψεύσματι αὐτοῦ ὄνομα τέθεικεν· ἂν γὰρ τῷ λέγειν, ἔστι τις προαρχὴ πρὸ πάντων προανενοήτος, ἣν ἐγὼ ὁ μονάδα καλῶ· καὶ ἄλλοι, ταύτῃ τῇ μονάδι συνυπάρχει δυνάμεις, ἣν καὶ αὐτὴν ἐνότητά ὀνομάζω· σαφέστατα, ὅτι τε ὁ πλάσμα αὐτοῦ ἔστι τὰ εἰρημένα, ὡμολόγηκε, καὶ ὅτι αὐτὸς ὀνόματα τέθεικε τῷ πλάσματι ὑπὸ μηδενὸς πρότερον ἄλλον τεθειμένα. Καὶ σαφές ἐστιν, ὅτι αὐτὸς ταῦτα τετόλμηκεν ὀνοματοποιῆσαι· καὶ εἰ μὴ παρῇν τῷ βίῳ αὐτός, οὐκ ἂν ἡ ἀλήθεια εἶχεν ὄνομα. Οὐδὲν οὖν κωλύει, καὶ ἄλλον τινὰ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως οὕτως ὀρίσασθαι ὀνόματα.

sane convenit, ob tantam in fingendis nominibus audaciam: quemadmodum ille, absterse omni pudore, nomina commento suo imposuit. In eo enim quod ait: Est quaedam ante omnia Proarche, cogitationem omnem excedens, quam ego solitatem voco; et rursus: cum hac solitate vis alia existit, quam et ipsam unitatem nuncupo; manifestissime a se ea, quae dixit, ficta esse confessus est, quandoquidem figmento suo eiusmodi nomina imposuit, quae ante ab alio nemine imposita fuerant. Et manifestum est, ipsum haec nomina fingere ausum esse; et nisi adfuisset in vita, veritas nominibus careret. Nihil igitur impedit, quin alius etiam quispiam in

a. *ἐπειπεῖν ἔστιν*] Haec omisit GRAB., quam ob causam nescio.

b. *συμφορᾷ τῶν τὰ γελ. κτλ.*] Hoc loco restitui textum, qualis legitur apud Epiphanium. Quisque videbit, Interpretum legisse: *ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὀνοματοποιᾷ καὶ τῇ τοσαύτῃ τόλμῃ*. GRAB. et MASS. mutilarunt Epiphanii verba, nescio quo iure, neque quidquam de mutilatione et mutatione textus ab ipsis facta dixerunt.

c. *ὄνομα*] Cum Interprete lege *ὀνόματα*.

d. *μονάδα — μονάδι*] BILL. observavit, cum Interprete et Tertull. legendum esse, *μονότητι* et *μονότητι*. Ita recte legit IUN., qui hoc fragmentum fortasse

ex Cod. MS. in margine editionis GAL-
LASII scripsit.

e. *πλάσμα*] Int. *πλάσματα*.

f. *Καὶ σαφές ἐστιν — οὐκ ἂν ἡ ἀλήθεια*] Graeca haec, quamvis a versione latina aliquantulum discrepent, GRABIES temere omisit. MASS. pro αὐτὸς οὐκ ἂν ἡ ἀλήθεια, uti habent MSS. et editi. Epiphanii, posuit οὐκ ἡ ἀλήθεια.

g. *ὀνόματα*] Quae sequuntur in versione, Epiphanius non ad verbum repetit; summam tamen eorum sic expressit: *εἰτα λοιπὸν εἰς ταῦτα αὐτὸς ὁ μακάριος ἐπίσκοπος Εὐφροσύνης, ὡς γε προείπαμεν, γελοιώδη ῥήματα καὶ αὐτὸς προείπεν, ἐκτρονυμίαν ἀφ' ἐαυτοῦ, ὡς ἀντάξια τῆς αὐτῶν ληρωδίας χα-*

- 2 *mondatio*
- 3 *pro archos . proane nocatos*
- 4 *monoteta*
- 5 *enotetam*
manifestum] + est
- 6 *figmentis] finiendo*:*
malemit in. nos. 2. sic. finiendo
- 10 *quedam . proanenoclas*
- 12 *autem en .*
quam] quā ?
- 16 *coramere*
- 17 *poprem* : e superice est*
- 18 *cacameris*
deloriosorum
- 19 *paeponorum*

super hanc nominum ¹factionem, et tantam auidaciam, quemadmodum sine rubore mendacio suo nomina posuit. ²In eo enim quod dicit: Est ante omnia Proarche, proanannoëtos, quam ego monoteta voco; et iterum: Cum hac monotete est virtus, quam [†] et ipsam [†] Mass. 56. voco henotetem, ³manifestum; quoniam figmenta sunt quaecunque ab eo dicta sunt, confessus est, ⁴quoniam ipse nomina posuit figmento, quae a nemine altero ⁵posita sunt: ⁶qui nisi haec auderet, hodie veritas secundum eum non habuisset nomina. Nihil igitur prohibet et alterum quendam in tali argumento sic praefinire nomina: Est quaedam Proarche regalis, proanannoëtos, proanypostas virtus, propocylindomene. Cum illa autem est virtus, quam ego cucurbitam voco; cum hac ⁷cucurbita autem est virtus, quam et ipsam voco perinane. Haec cucurbita et perinane, quum ⁸sint unum, emiserunt, quum non emisissent, fructum, in omnibus visibilem, manducabilem et dulcem, quem fructum sermo cucumerem vocat. Cum hoc cucumere est virtus eiusdem potestatis ei, quam et ipsam peponem voco. Hae virtutes cucurbita et perinane et ⁹cucumis et pepo emiserunt reliquam multitudinem Valentini deliriosorum peponum. Si enim eum sermonem, qui de universis ¹⁰fit, ¹¹transfigurari in primam quaternationem oportet, et quemadmodum

eodem argumento nomina statuat hoc pacto..

ξηαντιζόμενος, πεπόνων γένη καὶ συ-
φίων καὶ χολοκύνθων, ὡς ἐπὶ ὑποκει-
μένων τινῶν ἐπιπλασάμενος, ὡς τοῖς
φιλολόγοις σαφὲς ἂν εἴη, ἀφ' ὧν
προανέγνωσαν.

1. *factionem*] Sic GRAB. et MASS. ex MSS. ARUND. MERC. II. et CLARON. VERUR. ERASH. GALL. FEUARD. et Cod. Voss. (GRAB. lectionem *falsum* attulit) PASS. MERC. I. OYTOBON. *fationem*. Quae hic desunt ION. ita vertit: super hac miseria eorum, qui res huiusmodi ridiculas scripserunt propter hanc n. f.

2. In eo enim] ERASM. et GALL. Nemo enim, quod emendavit FEUARD.

3. manifestum] Est, quod addit FEUARD. et CLARON. PASS. Voss. agnoscunt; sed merito omittunt ERASM. GALL. et MASS.,

quum manifestum hic adverbialiter intelligendum sit. Neque comparet est in Codd. ARUND. et MERC. I. et II.

4. *quoniam*] Cum MASS. GRAP. JUN.
lege et *quoniam*.

5. posita sunt] Græc. antea posita sunt.

6. qui-nisi cell.] Versionis textum per-

spicuum ideoque genuinum censeo: brevibus enim ea exprimit, quae apud Euphanium simplifcata leguntur. *Auderet*, quod est in edit., reperis in CLAROM. Pass. et VOSS. (GRAB. erravit); sed in ARUND. et MERC. II. legitur *audiret*.

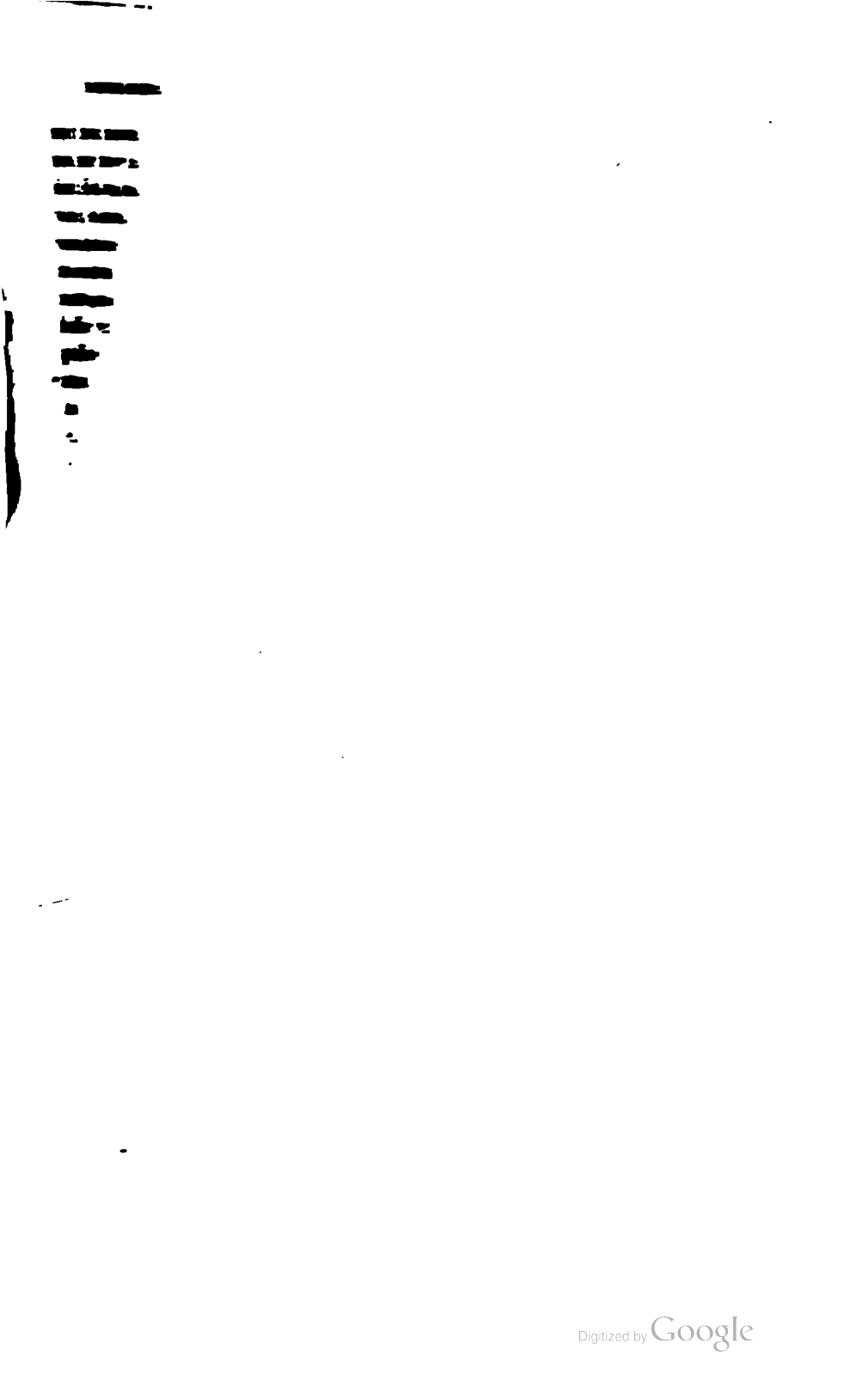
7. *Cucurbita aurea*] in Voss. deest autem.

8. siml] FEUARD. male sit.

9. cucumis] MERC. II. VOSS. et ERASM.
1526 cucumeris.

10. *fl*] **FRUARD.** *perperam sit.*

- 2 mandatio
- 3 pro archos . proane vocatos
- 4 monotea
- 5 enototem
manifestum] + est
- 6 figmentis] finiendo*:
manant in. nos. 2. sic: figiendo
- 10 quedam . proanenoclas
- 12 autem on.
quem] quā ?
- 16 coamere
- 17 poponem *: e suposco. in
- 18 cacameris
deloriosorum
- 19 paeponorum

5. *² Ἄλλοι δὲ πάλιν αὐτῶν τὴν πρώτην καὶ ἀρχέγονον ὀγδοάδα τοῖτοις τοῖς ὀνόμασι κεκλήμασι· πρῶτον προαρχήν, ἔπειτα ἀνεννόητον, ¹ τὴν δὲ τρίτην ἀρρήτον καὶ τὴν τετάρτην ἀόρατον· καὶ ἐκ μὲν τῆς πρώτης προαρχῆς προβεβλήσθαι ² πρῶτῳ καὶ πέμπτῳ ³ ἀρχήν· ἐκ δὲ (⁴ τῆς ἀρχῆς) τῆς ἀνεννόητου δευτέρῳ καὶ ἕκτῳ τόπῳ ἀνατάληπτον, ἐκ δὲ τῆς ἀρρήτου τρίτῳ καὶ ἑβδόμῳ τόπῳ ἀνονόμαστον, ⁵ ἐκ δὲ τῆς ἀοράτου ἀγέννητον, ⁶ Πλήρωμα τῆς πρώτης ὀγδοάδος. Ταύτας βούλονται τὰς δυνάμεις προῦπάσχειν τοῦ Βυθοῦ καὶ τῆς Σιγῆς, ἵνα τελείων τελειότεροι φανῶσιν ὄντες καὶ ⁷ Γνωστικῶν γνωστικώτεροι, πρὸς οὓς δικαίως ἂν τις ἐπιφωνήσῃ· ⁸ ὡς ληρολόγοι σοφισταί. Καὶ γὰρ περὶ αὐτοῦ τοῦ Βυθοῦ ⁹ πολλοὶ καὶ διάφοροι γνῶμαι παρ' αὐτοῖς. Οἱ μὲν γὰρ αὐτὸν ¹⁰ ἄζυγον λέγουσι μήτε ἀρρέτα μήτε θήλειαν μήτε ὅλως ὄντα τι. Ἄλλοι δὲ ¹¹ ἀρρένοθήλην αὐτὸν ¹² λέγουσιν εἶναι, ἐκμαφροδίτου ¹³ φύσιν αὐτῷ περιάπτοντες. Σιγὴν δὲ πάλιν ἄλλοι συνεννέτιν αὐτῷ προσάπτουσιν, ἵνα γένηται πρώτη συζυγία.

5. Alii rursus ex ipsis primam ac primigeniam ogdoadem his nominibus appellandam dixerunt: primum Proarchen, deinde Anennoëtum, tertiam Arrhetum, quartam Aoratam. Atque ex prima Proarche ortam esse primo et quinto loco Archen; ex Anennoëto autem secundo et sexto loco Acataleptum: ex Arrheto tertio et septimo loco Anonomastum: ex Aorato denique quarto et octavo loco Agenetum, primae ogdoadis complementum. Atque has virtutes Bytho etiam et Sige antiquiores esse volunt, quo videlicet perfectis perfe-

a. Ἄλλοι δὲ] Textum graecum usque ad finem huius capitis Epiphanius servavit Haer. XXXII, 7.

b. τὴν δὲ τρίτην] Supple δύναμιν.

c. πρῶτῳ καὶ πέμπτῳ] BILL. recte censet addendum τόπῳ ex Int. et Tertull., qui adv. Val. c. 35 haec addit: quae ratio dispensat (al. disponat), ut singula binis locis et quidem tam intercisis nascentur, malo ignorare quam discere. Quid enim recti habeant, quae tam perverse proferuntur. Duplicem enim tetrada, quae inest Leonum ogdoadi, ex ipsa Proarche originem habuisse expriment ita, ut primum secundae tetradis Leonem non minus ex ipsa Proarche emissum dicant, quam secundum prioris tetradis. Qui quintum in Leonum ogdoade locum obtinet, is in secunda tetrade princeps est atque sic ceteros Leones deinceps numerare licet duplici modo.

d. (τῆς ἀρχῆς)] Expungendae sunt haec voces, quas nec Int. nec Tert. agnoscunt.

e. ἐκ δὲ τῆς ἀοράτου] Int. et Tert. hic addunt τετάρτῳ καὶ ὀγδόῳ τόπῳ.

f. Πλήρωμα] Int. meliorem lectionem offert hanc: τοῦτο τὸ Πλήρωμα τῆς πρώτης ὀγδοάδος. MASS. et Iun. haec verba ad praecedentem periodum trahi nolunt, uti ceteri omnes, existimantes ἀγέννητον complementum seu Πλήρωμα primae ogdoadis dici; sed recte duumviri isti censent, peculiari periodo contineri haec verba. Pleroma primae ogdoadis quum nihil aliud sit ex sententia MASSUETI, quam Pleroma, quatenus constat prima ogdoade, seu prima ogdoas Pleromatis, sensus hic est: primam Pleromatis illius ogdoadem ita flagunt. Etenim de aliis Pleromatis partibus cum ceteris Valentini assecclis consentiebant.

5 aneurothron

7 secando] II

sexto] v

acaleptin] achale muthon

arreto

8 kxi. et seq] III et vii

quad. et c.] III et viii

9 agnoethon

10 lytham . uti

16 dicentes] dicent .

hermafroditi . gonosum

17 uti . coniugatio] + vi. quae sunt in

quibus non consonant aduersus

in vicem hi qui sunt a valentino

omnes

vult aliquis ipse, ponere nomina; quis prohibet his nominibus, ¹utique multo credibilibus et in usu positis et ²ab omnibus cognitis?

5. *Alii autem rursus ipsorum primam et archegonon octo- * *Grab. 53.*
nationem his nominibus nomipaverunt: primum Proarchen, deinde
⁵ Anennoëton, tertiam autem Arrheton et quartam Aoraton. Et de ^{16 a}
prima quidem Proarche emissum esse primo et quinto loco Archen,
† ex Anennoëto secundo et sexto loco Acatalepton, et de Arrheto † *Mass. 56.*
tertio et septimo loco Anonomaston, de Aorato autem quarto et
octavo loco Agenneton. ³Pleroma hoc primae ogdoadis. Has vo-
⁶ lunt virtutes fuisse ante Bython et Sigen, ut ⁴perfectorum perfe-
ctiores appareant et Gnosticorum magis gnostici ⁵veri, ad quos iuste
quis hoc dicat: O pepones, sophistae vituperabiles et non veri! Etenim de ipso Bytho variae sunt sententiae apud eos. Quidam enim sine coniugatione dicunt eum neque masculum neque feminam
⁷neque omnino aliquid esse. Alii autem et masculum et feminam eum ⁸dicentes esse, hermaphroditi genesin ei donant. Sigen autem
⁷rursus alii coniugem ei addunt, ut fiat prima coniugatio.

ctiores, et Gnosticis eruditiores esse videantur. Ad quos merito quispiam haec verba usurpare queat: O nugatores Sophistae! Etenim de ipsomet Bytho multae variaeque apud eos sunt sententiae. Alii enim coniugis expertem eum esse dicunt ac nec marem nec feminam nec omnino quidquam esse. Alii autem marem simul ac feminam esse asserunt, hermaphroditi videlicet naturam ipsi tribuentes. Alii rursus Sigen ei coniugem adiungunt, ut fiat prima coniugatio.

g. Γνωστικῶν γνωστικώτεροι] Int. in-
super legisse ἀληθεῖς non puto. V. not. 5.

h. ὡς ἡερολόγοι σοφισταί] Int. le-
gisse videtur: ὡς πέποιες, σοφισταί
ἐπορεύεσθαι (seu ἐπιλήψιμοι) καὶ οὐκ
ἀληθεῖς. Verisimile non est, [Interpretem
allusisse ad Homer. Iliad. II, v. 235,
quod conieciarunt BILL. et FEUARD. Gno-
stici apte nominantur πέποιες, qui libi-
dinibus et voluptatibus dediti ideoque
viribus fracti et effeminati fuere.

i. πολλὰ καὶ] Int. haec omisit.

k. ἄνθρωποι] Cf. Tert. adv. Val. c. 34.

l. ἀρρητόδην] Synesius Hymn. II,
v. 63 ss. haec cecinit: σὺ πατὴρ, σὺ
δ' ἐσὶ μάτηρ, σὺ δ' ἄρῃν, σὺ δὲ
Θῆλυς. Σὺ δὲ φωνά, σὺ δὲ σιγά.
Hymn. III, v. 186: Θῆλυ καὶ ἄρῃν.
Μύστας δὲ νόος τὰ τε καὶ τὰ λέγει
Βυθὸν ἄρῃν. GRAB.

m. λέγουσιν — περιάπτοντες] Int.
λέγοντες — περιάπτονσιν.

n. φῶσιν] Int. minus bene γένεσιν.

1. utique multo] Ita lego cum MASS.
ex CODD. CLAROM. PASS. et VOSS. Sed
GRAB. cum MERC. II. et ARUND. ut multo
habet. ERASM. GALL. FEUARD. et multo.

2. ab omnibus] FEUARD. in margine et
COD. VOSS. ab hominibus.

3. Pleroma hoc primae] Vide notata
ad text. graec.

4. perfectorum perfectiores — Gnostico-
rum magis gnostici] More Graecorum ita
scripsit. Int. pro perfectis perfectiores celt.
MERC. II. perfectorum et perf.

5. veri] Sic MSS. CLAROM. ARUND.
OTTOBON. MERC. I. et postea MERC. II.
Editores praeter MASS. viri. Expungenda
videtur vox veri: Irenaeus enim alioquin
graece doctus, male scripsisset Γνωστι-
κῶν γνωστικώτεροι ἀληθεῖς pro Γγ.
γνωστικώτεροι καὶ ἀληθέστεροι vel si-
mili quo. Quam ob causam librari-
um errore illud veri hic scriptum esse,
quod versus sequente legebatur.

6. dicentes esse] Sic ERASM. GALL.

Κ Ε Φ. ιβ'.

1. Ὁ Πτολεμαῖος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἔτι ἔμπειρότερος ἡμῖν τοῦ ἑαυτῶν διδασκάλου . . . δύο συζύγους τῇ Θεῷ, τῇ παρ' αὐτοῖς Βυθῷ καλουμένῳ, ἐπενόησέ τε καὶ ἐχαρίσατο. Ταύτας δὲ καὶ διάθεσιν ἐκάλεσεν, Ἐννοίαν τε καὶ Θέλημα. * Πρῶτον γὰρ ἐπενόηθη ὑποβαλεῖν, φησὶν, εἰτα ἠθέλησε. † Διὸ καὶ πῶν δύο διαθέσεων τούτων ἢ καὶ δυνάμεων, τῆς Ἐννοίας καὶ τῆς Θελήσεως, ὥστε συγκραθεισῶν εἰς ἀλλήλας, τῇ προβολῇ τοῦ Μονογενοῦς καὶ τῆς Ἀληθείας κατὰ συζυγίαν ἐγένετο. Οὕτως τύπους καὶ εἰκόνας τῶν δύο διαθέσεων τοῦ Πατρὸς προελθεῖν, τῶν ἀοράτων ὁρατάς· τοῦ μὲν Θελήματος τὴν Ἀλήθειαν, τῆς δὲ Ἐννοίας τὸν Νοῦν, καὶ διὰ τούτου τοῦ Θελήματος, ὁ μὲν ἄρῃην εἰκὼν τῆς ἀγεννήτου Ἐννοίας γέγονεν, ὁ δὲ θῆλυς τοῦ Θελήματος· τὸ Θέλημα ἰσχύει δυνάμεις ἐγένετο τῆς Ἐννοίας. Ἐπενόει μὲν γὰρ ἡ Ἐννοία τὴν προβολήν· οὐ μέντοι ὑποβαλεῖν αὐτὴ κατ' ἑαυτὴν ἠδύνατο ἀ ἐπενόει. Ὅτε δὲ ἡ τοῦ Θελήματος δυνάμεις ἐπεγένετο, τότε ὁ ἐπενόει προέβαλε.

2.

1. Ptolemaeus cum suis sapientior iis, quos praeceptores habuit, Deo, quem illi Bythum nuncupant, coniuges duas a se excogitatas attribuit. Has et affectiones vocal, cogitationem videlicet et voluntatem. Primum enim in animum induxit aliquid proferre, ac deinde Voluntas, ut ipse inquit, secuta est. Quare duabus hisce affectionibus vel etiam virtutibus, hoc est Cogitatione et Voluntate velut inter se copulatis, Monogenis et Veritatis ortus ex coniugio exstitit, quos quidem visibiles duarum invisibilium Patris affectionum typos et imagines prodiisse ait, hoc est Veritatem Vo-

FEARD. MASS. cum Codd. OTTOB. ARUND. MERC. II. Sed GRAB. cum MSS. CLAROM. PASS. VOSS. dicunt.

7. rursus] Hanc vocem GRAB. ex VOSS. et graeco textu addidit; eandem habet COD. CLAROM.

a. Ὁ Πτολεμαῖος] Haec leguntur apud Epiphanium Haer. XXXIII, § 1. Cum MASS. omisi ea, quae cum latina versione non conveniunt. Brevius scripsit Irenaeus ita: οἱ δὲ περὶ Πτολ. ἐμπειρότεροι δύο συζύγους ἔχειν τὸν Βυθὸν λέγουσι (ταύτας δὲ καὶ διαθέσεις καλοῦσιν) Ἐννοίαν τε καὶ Θέλησιν. Quae hic commemorantur sententiae, ab Epiphanio falso adscribuntur Ptolemaeo eiusque discipulis, ab Irenaeo et Tertulliano vero recte solis discipulis. Cum MASS. consentio arbitrante, genuinum Ptolemaei magistri systema prioribus huius libri capp.

esse expositum. Cf. STIEREN de Ptolemaei gnostici ad Floram epistola. Ienae 1843.

b. ἐμπειρότερος] Sola editio Veneta, nescio qua auctoritate, legit ἐμπειρότεροι.

c. διάθεσιν] Sic Cod. REG. Editt. praeter MASS. male διαθέσεις. Int. melius διαθέσεις.

d. Θέλημα] Int. Θέλησιν. Epiphanius nonnulla addit, quae in versione latina non legantur: καὶ τὴν μὲν Ἐννοίαν ἀεὶ συνυπάρξαντες ἐν αὐτῇ, ἐννοούμενην ἀεὶ τὸ τί προβαλεῖται, τὸ δὲ Θέλημα ἐν αὐτῇ ἐπιγινόμενον.

e. ὑποβαλεῖν, φησὶν] MS. VRATISLAV. et edit. princ. προβαλεῖν. Int. προβαλεῖν τι, ὡς φησιν, itaque recte: nam sermo est de discipulis Ptolemaei.

f. τῇ προβολῇ] Lego cum Int. ἡ προβολή.

g. τοῦ μὲν Θελήματος κτλ.] Int. melius ita: τοῦ μὲν Θελήματος τὸν Νοῦν,

1. ptolomaeum
- 3 enoem . concepit
- 5 ennoes]ae]nnoias
et on.

- 8 epano]adpessus
- 9 ennoia . elathiam
adiuuentitiae

- 10 innate
femininus in-na matius

- 12 emisionem

- 13 uolentis

- 15 -] ho .
iobis

C A P. XII.

1. Hi vero qui sunt circa Ptolemaeum scientiores duas con- Cap. VI.
iuges habere ¹eum Bythō dicunt, quas et ²dispositiones ⁴vocant, ^{*} * Grab. 54.
Ennoean et Thelesin. Primo enim mente concepit ³quid emit-
tere, sicut dicunt, post deinde voluit. Quapropter duobus his af-
⁵fectibus et [†]virtutibus, id est ⁴Ennoeas et Theleseos, velut ⁵com- † Mass. 57.
mixtis in invicem, emissio Monogenis et Aletheiae secundum con-
iugationem facta est. Quos typos et imagines duorum affectuum
Patris ⁶egressas esse, invisibilium visibiles; Thelematis quidem
Nun, Ennoeas autem Aletheian; et propter hoc adventitiae Volun-
⁷tatis masculus est imago, innatae vero Ennoeae femininus, quoniam
Voluntas velut virtus facta est Ennoeae. Cogitabat enim Ennoea
semper emissionem, non tamen et emittere ipsa per semetipsam
poterat quae cogitabat. Quum autem Voluntatis virtus advenit,
tunc quod cogitabat emisit.

15 2. ⁷Non videntur tibi hi, o dilectissime, ⁸Homerici Iovis pro-

luntatis et Nun Cogitationis; ac propterea adveniente Voluntate ma-
sculus quidem ingepitae Cogitationis imago exstitit, femina autem
Voluntatis. Itaque Voluntas Cogitationis facultas effecta est. Cogitatio
etenim productionem illam quidem sibi proponebat: ceterum
per se ipsa producere nequibat, quae cogitabat. Quum autem Vo-
luntatis facultas accessit, tum demum quod cogitabat in ortum produxit.

2.

της δὲ Ἐννοίας τὴν Ἀλήθειαν. Cete-
rum BILL. hoc loco Νοῦν eundem esse
censet, atque Μορρογενῆ.

h. διὰ τοῦτου] Int. διὰ τοῦτο.
i. τοῦ Θελήματος κτλ.] Ed. princ. et
Cod. Vossianus. τῆς ἀγεννήτου οὐσίας.
Cum Int. sic lego: τῆς μὲν Θελήσεως
ἐπιγενόμενης ὁ μὲν ἀρρήν εἰκὼν γέ-
γονεν, τῆς δὲ ἀγεννήτου Ἐννοίας ὁ
Θῆλος, οἷοι ἡ Θέλησις ὡς περ δύναμις
ἐγένετο τῆς Ἐννοίας. Locum sic re-
stituendum esse probat Tert., qui l. c.
cap. 33 ait: ad imaginem quidem cog-
itationis [feminem Veritatem, ad imaginem
voluntatis marem Monogenem. Voluntas
enim vis utique effectum praestat cogita-
tioni, maris obtinet censum.

k. τοίνυν] Int. ὡς seu ὥστερ.
l. Ἐννοεί μὲν γὰρ] Int. addit ἀεὶ.
m. προβαλεῖν] Int. καὶ προβ. Ed.
Col. Epiphanius falso οὐ μὲν τι προβ.
1. eum Bythō] GRAB. cum ex Cod.
Voss. addidit.

2. dispositiones] Vocem διαδέσεις po-
stea melius vertit affectus.

3. quid emittere] Sic restitui cum omni-
bus MSS. et editoribus praeter MASS., qui
ex MS. Pass. legit quiddam. Enimvero
Int. uti amat verbis quis, quid, ubi grae-
cus textus habet τίς, τί. Cf. cap. an-
tecedentis § 5: ad quos iuste quis hoc dicat.

4. Ennoeas et] Et deest apud EASAM.
et GALL.

5. commixtis in invicem] Sic GRABIVS
MASS., uti videtur, ex solo MS. ARUND.
Sed Cod. Voss. commixtis in invicem, itaque
ceterae editt.

6. egressas] Sic primum secundum
meliores Codd. FEUARD. Codd. Voss.
MERC. II. et GALL. adgressas; lun. pro-
gressas.

7. Non videntur cett.] Sensum quidem
huius commatis Epiphanius expressit,
neque vero Irenaei verba servavit. Vo-
cula hi deest in Voss.

8. Homerici Iovis] Cf. HOM. II. 2, 1—4
ἄλλοι μὲν ἔα θεοὶ τε καὶ ἄνδρες ἐπὶ-
ποροῦνται
εὐδὸν παννύχιον, Δία δ' οὐκ ἔχε νή-
δυμος ὕπνος.

· . ἡ περὶ τοῦ τῶν ὄλων δεσπότην. Ὅς ἅμα τῇ ροθῆναι, καὶ ἐπιτετελεσέναι τοῦθ' ὅπερ ἠθέλησε, καὶ ἅμα τῷ θελῆσαι καὶ ἐννοεῖται τοῦθ' ὅπερ καὶ ἠθέλησε, τοῦτο ἐννοούμενος, ὃ καὶ θέλει, καὶ τότε θέλων, ὅτε ἐννοεῖται, ὅλος ἐννοία ὢν, ὁλος θέλημα, ὅλος νοῦς, ὅλος φῶς, ὅλος ὀφθαλμός, ὅλος ἀκοή, ὅλος πηγὴ πάντων τῶν ἀγαθῶν.

3. ἡ τὴν πρώτην ὁδοῦσάν οὐ καθ' ὑπόβασιν ἄλλον ὑπὸ ἄλλον Αἰῶνα προβεβλήσθαι, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ εἰς ἅπας τὴν τῶν ἑξ Αἰώνων προβολὴν ὑπὸ τοῦ Προπάτορος καὶ ἡ τῆς Ἐννοίας αὐτοῦ ἡ τετέχθαι, ὡς αὐτὸς μαιωσάμενος, διαβεβαιούται. ἡ Καὶ οὐκέτι ἐκ Λόγου καὶ Ζωῆς Ἀνθρωποῦ καὶ Ἐκκλησίαν καὶ ἐξ Ἀνθρώπου, ὡς οἱ ἄλλοι, καὶ Ἐκκλησίας Λόγον καὶ Ζωὴν φασὶ τετέχθαι αὐτὸς, καὶ οἱ αὐτοῦ. Ἀλλὰ ἑτέρῳ τρόπῳ τοῦτο λέγουσιν. Ὅτι ὅπερ ἐνενοήθη προβαλεῖν ὁ Προπάτωρ, τοῦτο Πατὴρ ἐκλήθη. Ἐπεὶ δὲ ὁ προεβάλετο ἀλήθεια ἦν,

Qui dominus simul ut cogitat, etiam perficit id, quod voluit, et simul ut vult, etiam cogitat, quod voluit; tum cogitans quum vult, et tum volens quum cogitat, quum totus sit cogitatus, totus mens, totus lux, totus oculus, totus auditus, totus fons omnium bonorum.

3. primam Aeonum ogdoadem non gradatim ita productam esse, ut alius ex alio fluxerit: verum simul

ἀλλ' ὅγε μερμήριξε κατὰ φρένα, ὥς
 Ἀχιλῆα
 τιμήσῃ, ὀλέσῃ δὲ πολέας ἐπὶ νηυσὶν
 Ἀχαιῶν.

Πολέας — an Achivorum? an Troiano-
rum? dubitat hac de re Eustathius. Ire-
naeus refert τὸ πολέας ad Graecos.

a. ἡ περὶ τοῦ χιλ.] Priora haec sex verba ex Epiphanio addidi. Pro δεσπότης legit Int. Θεοῦ.

b. ἐπιτετελεχέναι] ΡΕΤ. GRAB. IUN.
legi volant ἐπιτετέλεξε, IUL. vero legisse
videtur ἐπιτελεῖ.

c. ὅπερ ἠθέλησε] Cum Int. lego ὅπερ ἐνόησε.

d. ὅπερ καὶ Καὶ deest in versione.

ε. τοῦτο ἐγγρούμενος ὁ καὶ Ιηλ.
τότε ἐγγρούμενος, ὅτε.

f. ὅλος θάλημα — ὅλος φῶς] Epirh-
ninus haec addit. Duo posteriora verba

leguntur infra II, 13, 3 et 28, 4 (Mass. locum falso citavit), ubi haec repetuntur; sed priora, quum in allegatis Irenaei locis non legantur et desint etiam in edit. princ. et Cod. VRATISLAV., ab interpolatore addita esse suspicor.

g. τὴν πρώτην δοξασά] Haec Epiph.
Haer. XXXV, 1 leguntur praemisiss hisce
verbis: λέγει γὰρ (ὁ Κολόρβασσος) τὴν
πρῶτην δοξασά πλ. De Colorbasso,
cuius placita hic tacito eius nomine ab
Irenaeo esse commemorata discimus, vide
singularem HEUMANNI sententiam in notis
ad cap. 14.

h. τῆς Ἐννοίας] Articulum ex edit.
princ. et Cod. VRATISLAV. recepi.

i. τετέχθαι κτλ.] Int. legil, uti Mass.
recte observavit, ἐν τῷ τετέχθαι αὐτοῦς,
αὐτοὶ μαιώσασθαι διαβεβαιῶνται.
Hanc, sit Mass., metaphoram ironicam
tantillum emollire Epiphania visum fuit.

2 achilen

+ ac] hac

7 oculis

9 acme

10 in om.
omissionem

11 aenream
de om.

15 ad hui
que] qui
venerat] unctis

pter sollicitudinem non dormientis, sed curae habentis, ¹quando poterit honorare Achillem et multos ²perdere Graecorum, apprehensionem habuisse magis, quam eius qui est universorum Deus. Qui simul ut cogitavit, ³perficit id quod cogitavit; et simul ac voluit, et cogitat hoc quod voluit; tunc cogitans quum vult, et tunc volens quum cogitat; quum sit totus cogitatus, et totus sensus et totus oculus et totus auditus et totus fons omnium bonorum.

3. Qui autem ⁴prudentiores putantur illorum esse, primam octonationem non gradatim alterum ⁵ab altero Aeonem emissum dicunt, sed simul et ⁶in [†]unum ⁷Aeonum emissionem a Propatore [†]Mass. 58. et Ennoea eius, ⁸quum crearentur, ⁹ipsi se obstetricasse affirmant. [†]Grab. 55. Et iam non ex Logo| et Zoë Anthropon et Ecclesiam, sed ex An- ¹⁰thropo et Ecclesia Logon et Zoën dicunt generatos, in hunc ¹¹modum dicentes. ¹²Quando cogitavit aliquid emittere Propator, ¹³hoc Pater vocatus est; at ubi quae emisit vera fuerunt, hoc Alethia vo-

et confertim sex Aeones a Propatore et Cogitatione sua procreatos esse non minus certo asseverat, quam si ipse obstetricis munere functus fuisset. Ac iam non ex Sermone et Vita Hominem et Ecclesiam, nec ex Homine et Ecclesia, ut aliis placet, Sermonem et Vitam procreatos esse ipse cum suis ait, verum alio modo id ita refert. Quod Propator emittere cogitavit, hoc Patris nomen accepit. Quoniam autem id, quod produxit, verum erat, hoc Veritas

1. Καὶ οὐκέτι ἐξ Λόγου κτλ.] Corruptum esse hunc locum patet ex versione. Int. sic legit: Καὶ οὐκέτι ἐξ Λόγου καὶ Ζωῆς Ἀνθρώπου καὶ Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐξ Ἀνθρώπου καὶ Ἐκκλησίας Λόγον καὶ Ζωὴν φασὶ τεύχθαι, οὕτως λέγοντες.

1. Ὅτι διὰ τὴν ἐννοήσιν κτλ.] Int. ita legisse videtur: ὅτι ἐννοήσιν προβαλεῖν τι ὁ Προπάτωρ.

m. ἐπροβάλετο ἀλήθεια ἡν.] FRONTO DUCATUS recte censet, Interpretem et Tert. c. 36 legisse: ἃ προβάλετο ἀληθῆ ἡν.

1. quando poterit] Iun. legi vult quomodo pot.

2. perdere] Ita ex Homero legendum. Codd. CLARON. PASS. et VOSS. prodere.

3. perficit id quod cogitavit] GRAB. nescio qua motus auctoritate perficit.

4. prudentiores illorum] Hellenismus, ab Int. haud raro servatus.

5. ab altero Aeonem] VOSS. Aeone neque ita male.

6. in unum] In VOSS. MS. deest in.

7. Aeonum] Recte censet FRONTO DUC. legendum esse sex Aeonum. Tert. c. 36 commemorat octoiugem; id ideo factum est, quod Tert. parentes numerat cum liberis. Post Ennoea eius IUNIUS inserendum esse existimat factam, nisi ex emissum aptam vocem supplere mavis.

8. quum crearentur] FEUARD. quumque crearentur.

9. ipse se obstetricasse affirmant] In ERASM. et GALL. edit. deest se, quod FEUARD. addidit; reperitur in ARUND. VOSS. MERC. II.

10. modum] ERASM. GALL. mundum. Codd. VET. ARUND. VOSS. MERC. I. modum.

11. Quando cogitavit] Sic CLARON. PASS. et VOSS. In ceteris Codd. et in edit. ERASMI deest cogitavit; sed in margine ERASMUS scripsit voluit, quod GALL. et FEUARD. in textum receperunt.

12. hoc Pater] MERC. I. hic Pater; itaque in sequentibus hic Alethia et hic Anthropos.

τοῦτο Ἀλήθεια ὠνομάσθη. Ὅτε οὖν ἠθέλησεν ἐπιδείξαι * αὐτόν, τοῦτο Ἀνθρωπος ἐλέχθη. Οὓς δὲ προελογίσατο ὅτε προέβαλε, τοῦτο Ἐκκλησία ὠνομάσθη. ^b Καὶ ὁ Ἀνθρωπος τὸν Λόγον, οὗτός ἐστιν ὁ πρωτότοκος υἱός. Ἐπακολουθεῖ δὲ τῷ Λόγῳ * καὶ ^c Ζωή· καὶ οὕτως πρώτη ὁδοὺς συνετελέσθη.

4. Πολλή δὲ μάχη παρ' αὐτοῖς καὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος. Οἱ μὲν γὰρ αὐτόν ἐκ πάντων γεγονέναι λέγουσι· ^a διὸ καὶ Εὐδόκητον καλεῖσθαι, ὅτι πᾶν τὸ Πλήρωμα ^e ἠϋδόκησεν (δι' αὐτοῦ δοξάσαι τὸν Πατέρα). Οἱ δὲ ἐκ μόνων τῶν δέκα Αἰώνων, τῶν ἀπὸ Λόγου καὶ Ζωῆς, προβεβλήσθαι αὐτόν λέγουσι, τὰ προγονικά ^f ὀνόματα (τὰ) διασώζοντα. Οἱ δὲ ἐκ τῶν δεκαδύο Αἰώνων, τῶν ἐκ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ ^b Ζωῆς γενομένων· καὶ διὰ τοῦτο υἱὸν ἀνθρώπου ὁμολογεῖ ὥσανεὶ ἀπόγονον Ἀνθρώπου. Οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ^k εἰς στήριγμα τοῦ Πληρώματος γεγονέναι λέγουσιν αὐτόν· καὶ διὰ τοῦτο Χριστὸν ^l λέγεσθαι αὐτόν, ^m τὴν τοῦ πατρὸς, ἀφ' οὗ προεβλήθη, διασώζοντα * προσγορίαν. Ἄλλοι δέ, ⁿ ὡς εἰπεῖν, τινὲς ἐξ αὐ-

appellatum est. Porro quum seipsum ostendere voluit, hoc Homo dictum est. Denique postquam eos, quos ante cogitaverat, protulit, hoc Ecclesia nuncupatum est. (Locutus est) Homo Sermonem; hic est primogenitus filius. Sermonem Vita consecuta est; ita ogdoas prima confecta et absoluta est.

4. Magnum autem est inter eos de Salvatore quoque certamen. Sunt enim, qui eum ex omnibus ortum esse dicant, eaque ratione Eudocetum ipsum nuncupant, quod videlicet universo Pleromati Patris gloriam per eum illustrare placuerit. Sunt item, qui eum ex

a. αὐτόν] Ἐαυτὸν lego cum vetere. Tert. autem: quum voluit semetipsum probari. BILL.

b. Καὶ ὁ Ἀνθρωπος] Int. addit ἐξώ-
νησε, ἐλάλησε vel simile quid; Tert.
qui habet sonuit Homo Sermonem, fortasse
legit ἤχησε. Καὶ in versione deest.

c. καὶ ἡ Ζωή] Καὶ deest in versione.

d. διὸ καὶ] Int. καὶ non legit.

e. ἠϋδόκησεν] Quae addidi parenthesi
inclusa non leguntur apud Epiphanium,
sed apud Theodoretum haer. fabb. I, c. 12.
f. αὐτόν λέγουσι] Int. hic legit: καὶ
διὰ τοῦτο Λόγον καὶ Ζωὴν λέγεσθαι
αὐτόν.

g. ὀνόματα (τά)] Τὰ expungendum.

h. Ζωῆς] Ex versione et Tert. lego
Ἐκκλησίας.

i. ὁμολογεῖ] Int. melius legit ἑαυτὸν
ὁμολογεῖ.

k. εἰς στήριγμα κτλ.] Observantibus

BILLIO et FRONTONE Doc. cum Int. legen-
dum est τῶν εἰς στήριγμα τοῦ Πλη-
ρώματος προβεβλημένων. Eandem le-
ctionem secutus est Tert., qui c. 39
scribit: alii a Christo et Spiritu sancto
constabiliendae universitati provisus con-
fictum. Cf. supra c. 2, 5. pag. 26. Mirum
sane — id quod bene observavit Mass. —
illud προβεβλημένων etiam in exemplari,
quo Theodoretus usus est, defuisse. Cf.
Theodoretii haer. fabb. I, 13 (Ed. SCHUL-
ZII T. IV, p. 304). Cum Mass. inde
coniciendum, Epiphanium et Theodoretum
mendosis Irenaei Codicibus usum esse.

l. λέγεσθαι αὐτόν] Int. hic iterum
legisse videtur λέγουσιν.

m. τὴν τοῦ πατρὸς κτλ.] Clarius
Theodoretus: τὴ τοῦ πατρὸς αὐτὸν προ-
σηγορίᾳ καλεῖσθαι Χριστόν. Mass.

n. ὡς εἰπεῖν — ῥαψωδός] Haec ab
Epiphanio sunt addita, quae ne Tert.

3 locutus est om.

hic] hoc

4 loqui] + et

5 et] + VII. qualis cunctos ipsorum

et quae et figuratio vitae.

1^a line 7/2 unc.

9 x

10 omisi

11 xn

12 omisi, it erat

caturum est. ¹Quum ergo voluit semetipsum ostendere, hoc Anthro-
pos dictus est. ²Quos autem praeconitaverat, posteaquam emisit,
hoc Ecclesia vocata est. ³Locutus est Anthropos Logon, ⁴hic est
primogenitus filius. ⁵Subsequitur autem Logon Zoë, et sic prima
octonatio completa est.

4. Multa autem pugna apud eos etiam de Salvatore. Qui- Cap. VII.
dam enim eum ex omnibus generatum dicunt, quapropter Benepla-
citum vocari, quoniam universum Pleroma ⁶bene sensit per eum
glorificare Patrem. Alii autem ex solis ⁷decem Aeonibus, qui sunt
a Logo et Zoë ⁸emissi; † et propter hoc Logon et Zoën dici eum † Mass. 59.
parentum nomina custodientem. Alii autem ex duodecim ⁹Aeonibus
his, qui sunt ab Anthro et Ecclesia facti, et propter hoc filium
hominis se confiteri velut postgenitum Anthropi. Alij a Christo et
Spiritu sancto, ¹⁰eorum qui ad firmamentum Pleromatis emissi sunt,
factum eum dicunt, et propter hoc Christum vocari eum dicunt, Pa-
tris sui, a *quo ¹¹emissus est, custodientem appellationem. Alii * Grab. 56.

solis iis decem Aeonibus, quos Sermo et Vita in lucem ediderunt,
productum fuisse tradant; ob eamque causam Sermonem et Vitam
ipsum appellari, avita videlicet nomina retinentem. Alii rursus eum
ex duodecim illis Aeonibus, qui ex Homine et Ecclesia exstiterunt,
ortum esse malunt: hincque fieri, ut ipsemet sese filium hominis
confiteatur, tanquam Hominis nepotem. Alii praeterea eum Christi
et Spiritus sancti, qui fulciendi Pleromatis causa producti sunt, so-
bolem esse malunt; ob idque Christum eum dici, parentis nimirum
illius, ex quo productus est, nomen servantem. Neque desunt, qui

quidem agnoscit. Patet, Interpretem ita
legisse: ἄλλοι δὲ εἰσιν, οἱ αὐτὸν τὸν
Προπάτορα xrl.

1. Quum ergo] Sic CLAROM. PASS. VOSS.
et. edit. MASS. secundum graecum ὅτε
οὐκ. In ceteris quum autem.

2. Quos autem praeconitaverat] Verten-
dum erat: quos autem praeconitavit, quum
emisit. Sic Tertull. quos autem praecon-
itavit, quum protulit. MASS.

3. Locutus est] In Codd. CLAROM. et VOSS.
desunt haec. Suspiciatur idcirco GRAB.,
Interpretem in textu graeco nullum le-
gisse verbum. Sed quum in ceteris MSS.
legatur locutus est, atque Tertull. c. 36
scripserit: sonuit homo sermonem: veri-
simile est, in duobus illis Codd. scriba-
rum negligentia verbum omissum esse.

4. hic est primogenitus] CLAROM. et
VOSS. hoc est primogenitus.

5. Subsequitur autem] Autem non le-
gitur in VOSS.

6. bene sensit] Melius placuit Pleromati.
7. decem] Deest haec vox in ERASM.
et GALL., cum addidit FEUARD. consen-
tiente VOSS. MS.

8. emissi] Hic mutila versio. Adde
ex graeco: illum productum esse dicunt.

9. Aeonibus his] Sic FEUARD. Iun. et
Cod. VOSS. — ERASM. GALL. Aeonibus ii.

10. eorum] Sic omnes Codices nec non
ERASM. et GALL. — FEUARDENTIUS, a PAN-
LIO in Tert. et FRONTONE Duc. monitus,
et GRAB. cum MASS. pro eorum legerunt
iis. Ita recte legendum esse, quis est
quin videat? Sed obstat MSS. auctori-
tas, obstat Interpretis mos interdum re-
linquendi latinam sequendique graecam
constructionem. Ita hoc loco factum esse
apparet, quum τῶν προβεβλημένων ver-
tat eorum qui pro iis qui. Illam lectionem
genuinam et Codd. auctoritate probatam
restituendum esse arbitratus sum.

11. emissus MERC. i. missus.

τῶν θαιψφοὶ τὸν Προπάτορα τῶν ὅλων καὶ Προαρχὴν καὶ Προ-
ανεννόητον ὡς ἄνθρωπον λέγουσι καλεῖσθαι· καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ
μέγα καὶ ἀπόκρυφον μυστήριον, ὅτι ἡ ὑπὲρ τὰ ὅλα δύναμις
καὶ ἐμπειρικτικὴ τῶν πάντων ἄνθρωπος καλεῖται· καὶ διὰ
τοῦτο υἷὸν ἀνθρώπου ἑαυτὸν λέγειν τὸν Σωτῆρα.

Κ Ε Φ. ιγ'.

1. ὁ Μάρκος δέ τις γυναικαὶ καὶ ἄνδρας ὑπ' αὐτοῦ
πεπλανημένα τε καὶ πεπλανημένους ἐπηγάγετο, ὑποληφθεῖς ὁ
ἐλευθέρως διορθωτὴς εἶναι τῶν προειρημένων ἀπατεώων, μαγικῆς
ὑπάρχων κυβείας ἐμπειροτάτος. Ἀπατήσας δὲ τοὺς προειρημένους
πάντας καὶ τὰς προειρημένας ὁ προσέχειν αὐτῷ, ὡς γνωστικῶ-
τάτῳ, καὶ ἄνταμιν τὴν †μεγίστην ἀπὸ τῶν ἀοράτων καὶ ἀκα-
τονομάστων τόπων ἔχοντι, ὡς πρόδρομος ὢν ἀληθῶς τοῦ Ἀν-
τιχρίστου ἀποδέδεικται. Τὰ γὰρ Ἀναξιλᾶου παίγνια τῇ τῶν
λεγομένων μάγων πανουργίᾳ συμμίσας, δι' αὐτῶν φαντάζων τε
καὶ μαγεύων, εἰς ἐκπληξιν τοὺς ὁρῶντάς τε καὶ πειδομένους
αὐτῷ περιέβαλεν Οἱ δὲ τὰ ἀπὸ περιεργίας ὁρῶντες
δοκοῦσι δυνάμεις τινὰς ἐν χερσὶν αὐτοῦ ἐπιτελεῖσθαι . . . Τὸν
γὰρ νοῦν καὶ αὐτοὶ ἀπολέσαντες οὐχ ὁρῶσι μὴ γινώσκοντες δο-
κιμάσαι, ὅτι ἀπὸ μαγείας ἢ σύστασις τοῦ παρ' αὐτοῦ παιγνίου,
ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐπιτελεῖται.

omnium Propatorem et Proarchen et Proanenoëton vocari asserant
Hominem; et hoc esse magnum illud et abstrusum mysterium,
nempe quod vis illa, quae omnia superat, complexuque suo continet,
Homo appellatur; eamque esse causam, cur Salvator filium Homi-
nis se dicat.

1. Marcus vero quidam mulierculas, virosque fraudibus suis
circumventos ad se illexit, superiorum impostorum emendator ha-
bitus, quum magicarum artium apprimè esset peritus. Compluribus
igitur utriusque sexus se ut potissimum audirent persuasit, ut sci-

a. ἄνθρωπον] GRABUS: „fallor, in-
quit, an Anthropiani inde dicti sint, quo-
rum solus, quod ego sciam, s. Cyprianus
epist. 73 meminit, eos cum Patri-
passianis et Valentinianis iungens.“— „At,
ait MASS., doctissimo viro procul dubio
exciderat, Lactantium sub finem lib. IV.
de vera sapientia (Ed. Bipont. p. 323) me-
minisse Anthropianorum, quos Novatianus,
Valentinianus et Marcionitis subnectit. Ex
Cypriani vero verbis id unum colligi po-
test, Anthropianos fuisse haereticos, qui
nec eundem Patrem, nec eundem Filium
nobiscum confiterentur; ex Lactantio vero,

eos Iesum Christum merum hominem esse
sensiase: quae si GRABII coniecturam non
firmant, saltem non infirmant.“

b. Μάρκος χιλ.] Haec reperis Epiph.
Haer. XXXIV, 1. Epiphanius quidem li-
beriori modo Irenaei verba transscribens
non pauca aliter expressit, atque epis-
copus Lugdunensis. Sed eam ob causam
hic textum graecum, a GRABIO omissum,
omnino deesse nolimus.

c. προσίχειν αὐτῷ] MASS. rectè exi-
stimat, hic desiderari aliquod verbum,
fortasse ἐπαύρει, quod respondeat ver-
sioni ad se converti fecit.

2 pronomenethon

4 idē

5 saluatorum] + vii. quae est
claritas eorum et maxis doctrina

6 iis] his

qui sunt apud eo magistri ~~est~~.

7 emend] commendationem

est om: debet aut post Marcus
1 littera: ? ē.

8 imposture

10 et p. falsissimam om.

ali] an

autem sunt, qui ipsum Propatorem omnium et Proarchen et Pro-
anenoëton Anthropon dicunt vocari: et hoc esse magnum et abs-
conditum mysterium, quoniam, quae est super omnia virtus et con-
tinet omnia, Anthropos vocatur; ¹et ideo hoc filium hominis se
dicere Salvatorem.

C A P. XIII.

1. Alius vero quidam ex iis, ²qui sunt apud eos, magistri *Cap. VIII.*
³emendatorem se esse glorians, (Marcus est autem illi nomen) ma-
gicae imposturae peritissimus, per quam et viros multos et non
paucas feminas seducens, ad se ⁴converti(t) velut ad scientissimum
⁵et perfectissimum † et virtutem maximam ab invisibilibus ⁶et ab † *Mass. 60.*
inenarrabilibus locis habentem, fecit, praecursor quasi vere existens
Antichristi. ⁷Anaxilai enim ludicra cum nequitia eorum, qui di-
cuntur magi, commiscens, per haec virtutes perficere putatur apud
eos, qui sensum non habent et a mente sua excesserunt. | 72

entissimum, maximaque ex nomine carentibus visumque fugientibus
locis potestate praeditum; ex quo re vera se Antichristi praecurso-
rem ostendit. Anaxilai enim ludicra, cum magorum (sic enim ap-
pellantur) versutia coniungens atque his praestigiis et artibus illu-
dens, spectatores et adsecas in stuporem et admirationem convertit.
. . . Cuiusmodi magicæ artis fallacias qui vident miracula eius ma-
nibus perfici arbitrantur. Quum enim mente etiam ipsi capti sint,
ut isti discernere omnino nequeant, magicis cantionibus ludicra, ut
uno verbo dicam, eiusmodi tribuenda non vident.

1. et ideo hoc] Hoc revera supervaca-
neum delere nequeo, quum sit in omni-
bus Codd.

2. qui sunt — magistri] Desunt haec
in MS. Voss.

3. emendatorem] CLAROM. et Voss.
commendatorem, quae vox non respondet
græcæ διορθωτής.

4. converti(t)] FRONTO DUC. ex græco
παρατρέχειν recte coniecit, legendum esse
converti fecit. MSS. quidem habent con-
vertit, quod etiam editores omnes praeter
MASS. excudi iusserunt.

5. et perfectissimum] In Codd. CLAROM.
et Voss. desunt haec verba, quibus in
textu græco nihil respondet.

6. et ab inenarrabilibus locis] Sic FEU-
ARD. ex Cod. VET., cui consentiunt CLA-
ROM. PASS. VOSS. et Epiph. In ARUND.
et duobus MENC. Codd. tria priora verba
omissa sunt ac pro locis legitur logis.
Iam. legi vult et inenominabilibus locis.

7. Anaxilai enim ludicra] Constat, plu-
res Anaxilai nomen tulisse. Quem hoc loco
Irenaeus innuat, definire non ausim; sed
FEUARDENTII coniecturam hac de re mihi
valde arrisisse fateor. Scribit enim vir
doctus ita: „Epiphanius de eodem (Ana-
xilao) loquens, ex Irenaeo arbitror, græcæ
παλγυια eius nominat, quæ Interpres
ludicra transtulit. Quæ vox latae signi-
ficationis nihil hic tamen aliud, quam ea,
quibus nostris oculis illudunt praestigi-
atores, si ad Irenaei et Epiphaniï verba
attendas, significare videtur. Eum ergo
ipsum esse suspicor, de quo ita Plinius
lib. XXXV, c. 15: *ludit et Anaxilaus eo*
(sulphure, de quo ibi sermo est) candens
in calice novo, prunaeque subdita circum-
ferens, exardescens repercussu pallorem
dirum velut defunctorum effundente con-
viviis (vel ex alia lectione, offundente con-
vivis). Ludendi verbum, unde ludicra,
ut a παλγειν παλγυια deducas, Plinius

2. *¹ Ποτήρια οἶνω κεκραμένα προσποιούμενος ¹ εὐχαριστεῖν καὶ ἐπὶ πλεόν ἐκτείνων τὸν λόγον τῆς ² ἐπικλήσεως, πορφύρεα καὶ ἐρυθρὰ ἀναφαίνεσθαι ποιεῖ. Ὡς δοκεῖν τὴν ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τὰ ὅλα ³ Χάριν τὸ αἶμα τὸ ξαντῆς στάζειν ⁴ ἐν ἐκείνῳ τῷ ποτηρίῳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως αὐτοῦ, καὶ ὑπεριμείρεσθαι τοὺς παρόντας ἐξ ἐκείνου γεύσασθαι τοῦ πόματος, ἵνα καὶ εἰς αὐτοὺς ἐπομβρῆση ἢ διὰ τοῦ μάγου τούτου κληϊζομένη χάρις. Ἰάλιν δὲ γυναιξὶν ἐπιδούς ἐκτώματα κεκραμένα, αὐτὰς εὐχαριστεῖν ἐγκελεύεται, παρεστῶτος αὐτοῦ. Καὶ τούτου γενομένου, αὐτὸς * ἄλλο ποτήριον πολλῶ μείζον ἐκείνου, οὗ ἡ ἐξηπατημένη εὐχαρίστησε, ⁵ προσεεγκὼν καὶ μετακενώσας ἀπὸ τοῦ μικροτέρου, τοῦ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἡὐχαριστημένου, εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ⁶ κεκοσμημένον, ἐπιλέγων ἅμα οὕτως ἢ πρὸ τῶν ὅλων, ἡ ἀνεγνώστως † καὶ ἄβήτητος χάρις πληρῶσαι σου τὸν ἔσω ἄνθρωπον, καὶ πληθύναι ἐν σοὶ τὴν γνώσιν αὐτῆς ⁷ ἐγκατασπείρουσα τὸν κόκκον τοῦ σινάπεως εἰς τὴν ἀγαθὴν γῆν. Καὶ τοιαῦτά τινα εἰπὼν καὶ ἐξοιστρέσας τὴν ταλαίπωρον θανματοποιὸς ἀνεφάνη, τοῦ μεγάλου πληρωθέντος ⁸ ἐκ τοῦ μικροῦ ποτηρίου, ὥστε καὶ ὑπερ-

2. Pocula vino mixta fingens se consecrare atque invocationis verba in longius protendens efficit, ut purpurea et rubicunda appareant, existimeturque Gratia ab iis, quae supra omnia sunt, sanguinem suum per ipsius invocationem in poculum illud stillare; gestiantque ii, qui adsunt, ex ea potione gustare, ut etiam in ipsos Gratia ea, quae per hunc magum praedicatur, influat. Rursus mulieribus pocula mixta porrigens, ipsas adstante se consecrare iubet. Quod quum factum fuerit, ipse aliud poculum longe maius eo, quod

usurpavit. Deinde Anaxilaum poculo usum sicut et Marcum haereticum praestigiarum Anaxilai imitatore, idem Plinius et proximo capite Irenaeus aperte docent.¹ GRABIVS addit, scripsisse illum Anaxilaum de arcanis quibusdam naturae ac miris operibus, ut ex eodem Plinio (lib. XIX., 1. lib. XXVIII., 11. lib. XXXIII., 10.) licet colligere. Miror, MASSUTUM, qui hanc sententiam amplectitur, tacuisse FEVARDENTII et GRABII nomina.

a. [Ποτήρια] Quae hic leguntur Epiphanius Haer. XXXIV., 2 s., uti ipse ait, πρὸς ἑπὶ exscripsit ex Irenaei opere. Int. procul dubio meliorem lectionem secutus est ποτήριον γὰρ οἶνω κεκραμένον.

b. εὐχαριστεῖν] Errat PETAVIUS, qui εὐχαριστεῖν cum Int. de gratiarum actione intelligit, atque voces ποτήρια οἶνω κεκραμένα construi vult cum sequenti ἀναφαίνεσθαι. Constat enim, ποτήρια

εὐχαριστεῖν esse hoc: precibus super calice pronanciatis consecrare. Quae significatio firmatur iis, quae hac ipsa § leguntur: μικροτέρου τοῦ ὑπὸ τῆς γυναικὸς ἡὐχαριστημένου, firmatur praesertim notissima sacrae coenae descriptione, quae legitur apud Iustinum M. Apol. I., 65 (Edit. OTTONIS pag. 286): εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος καὶ ἐλευφημήσαντος παντὶς τοῦ λαοῦ οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῶν διάκονοι διδάσιν ἐκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι. Atque Clem. Alex. Strom. lib. I., pag. 375 (edit. POTTERI) de Ὑδροπρασταταῖς seu Aquariis, qui dicantur, scribit: εἰσὶ γὰρ οἱ καὶ ὕδωρ ψιλὸν εὐχαριστοῦσιν.

c. ἐπικλήσεως] Cod. VRATISLAV. et edit. princ. ἐπικλύσεως.

d. Χάριν] Cum GRAB. et MASS. Χάριν

1. pro] prae. VIII: Quae est industria
Narci et quae sunt quae et eo fiunt.
1st lini 12 una.

myto

3 uti

4 stellare

9 fait on.

10 malieri
eucharistiae

12 quae] qui

2. *¹Pro calice enim vino mixto fingens se gratias agere et Cap. IX.
in multum extendens sermonem invocationis purpureum et rubi- * Grab. 57.
cundum ²apparere facit; ³ut putetur ea Gratia ab iis, quae sunt
super omnia, suum sanguinem stillare in illius calicem per invoca-
tionem eius; et valde ⁴concupiscere praesentes ex illo gustare po-
culo, ut et in eos stillet quae per magum hunc ⁵vocatur Gratia.
Rursus mulieribus dans calices mixtos, ipsas gratias agere iubet
praesente se. Et ubi hoc factum est, ipse *⁶aliu[m] calicem multo * Grab. 58.
maiorem quam est ille, in quo illa seducta eucharistiam ⁶facit, pro-
ferens et transfundens a minori, qui est a muliere eucharistia fa-
ctus, in illum, qui est ab eo allatus, multo maiorem, statim dicens
ita: *Illā, quae test ante omnia, inexcogitabilis et inenarrabilis* † Mass. 61
gratia, adimpleat tuum intus hominem et multiplicet in te agniti-
onem suam, inseminans granum sinapis in bonam terram. ⁷Et
alia quaedam dicens et in insaniam mittens illam infelicem, ad-
mirabilia faciens apparuit, quando maior calix adimpletus est de

a muliercula seducta consecratum est, proferens, atque ex minore
illo a muliere consecrato, in id, quod a se allatum est, transfun-
dens, ac simul haec verba subiungens: *Gratia ea, quae supra*
omnia est, cogitationemque omnem et sermonem excedit, interiorē
tuum hominem impleat, atque insperso in terram bonam sinapis
grano, cognitionem suam in te amplifcet; aliaque nonnulla huius-
modi verba pronuntians, quibus miseram illam velut oestro quodam
pungit, tum demum praestigiatoris hominis specimen edit, magno
videlicet poculo ex parvo usque adeo impleto, ut etiam redundet.

eandem esse censeo atque Sigē, coniun-
gem Bythi, quae ab aliis Valentini disci-
pulis Χάρις nominabatur. Cf. lib. I, 1, 1.
c. ἐν ἐκείνῳ τῷ ποτ.] Int. ἐν τῷ
ἐκείνῳ ποτ.

f. Πάλιν δέ] Int. δὲ non legit.

g. προσεγγών] BILL. cum Int. legi
vult προσεγγών.

h. κεχοσμημένον] BILL. et PETAV. cum
Int. legendum censent κεχομισμένον,
sensu a κεχοσμημένον diversum; Iun.
πεγορημένον. Praeterea Int. hic legit
πολλῷ μίτρῳ, nisi, uti GRAB. ait, multo
maiores ipse ex praecedentibus repeti-
verit, aut librariorum.

i. ἐγκατασπείρουσα] Alludit ad pa-
rabolam de grano sinapis Matth. IV, 31.

k. ἐκ τοῦ μικροῦ] Cod. VRATISLAV. et
edit. princ. perperam ἐκ τοῦ μεγάλου.

1. Pro calice] V. quae observavi ad
text. graec.

2. apparere facit] FEUARD. sine ulla

Codicum auctoritate addit poculum, quod
subintelligendum esse apparet.

3. ut putetur ea Gratia] NEANDER libro
genet. Entw. der gnost. Systeme, p. 183
haec disputat: die Abendmahlsfeier ver-
banden sie (Marcosii) mit symbolischen,
auf ihre Lehre von der Erlösung sich be-
ziehenden Gebräuchen. Wie der Wein
Allen mitgetheilt wird, so verbreitet sich
in Alle das verborgene göttliche Leben.
Diese Vorstellung wurde missverstanden
und veranlasste das Gerücht, dass sie vor-
geben, der Wein würde durch das Blut
der Charis roth gefärbt.

4. concupiscere] Int. ita falso vertit
pro concupiscant.

5. vocatur] Vertendum erat praedicatur
vel simile quid.

6. faci] FRONTO DUC. recte existimat,
graecum textum exigere, ut legatur fecit.

7. Et italia] CLAROM. et Voss. et alia,
itaque ERASM. et GALL.

εκχεῖσθαι ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ἄλλα τινὰ τούτοις παραπλήσια ποιῶν ἐξηπάτησε πολλοὺς καὶ ἀπαγόχεν ὀπίσω αὐτοῦ.

3. Εἰκὸς δὲ αὐτὸν καὶ *δαίμονά τινα πάρεδρον ἔχειν, δι' οὗ αὐτὸς τε προφητεῦειν δοκεῖ, καὶ ὅσας ἀξίας ἡγείται μετόχους εἴς χάριτος αὐτοῦ, προφητεῦειν ποιεῖ. Μάλιστα γὰρ περὶ γυναικας ἀσχολεῖται, καὶ τούτων τὰς εὐπαρέφους καὶ περιπορφύρους καὶ πλουσιωτάτας, ὥς πολλάκις ὑπάγεσθαι πειρώμενος, κολακεύων φησὶν αὐταῖς· μεταδοῦναι σοι θέλω τῆς ἐμῆς χάριτος, ἐπειδὴ ὁ Πατὴρ τῶν ὅλων τὸν ἄγγελόν σου διαπαντὸς βλέπει πρὸ προσώπου αὐτοῦ. Ὁ δὲ τόπος ¹ τοῦ μεγέθους ἐν ἡμῖν ἐστὶ· ² δι' ἡμᾶς ἐγκαταστήσαι. Λάμβανε πρῶτον ἀπ' ἐμοῦ καὶ δι' ἐμοῦ τὴν χάριν. Εὐτρέπισον σεαυτήν, ὡς νύμφη ἐκδεχομένη τὸν νυμφίον ἑαυτῆς, ἵνα ἔσῃ ὃ ἐγὼ καὶ ἐγὼ ὃ σύ. Καθίδρυσον ἐν τῇ νυμφῶνί σου τὸ σπέρμα τοῦ φωτός, Λάβε παρ' ἐμοῦ τὸν

Atque alia quaedam consimilia faciens, permultos sefellit ac post se abduxit.

3. Quin illud quoque a vero non abhorret, habere eum daemonem quendam assessorem, cuius opera tum ipse vaticinia edere videtur, tum etiam efficit, ut eae omnes, quas dignas censeat, quibus gratiam suam impertiat, vaticinentur; potissimum enim circa mulieres studium suum et operam impendit, easque praesertim, quae eleganter cultae sunt ac purpuratae, maximisque opibus praeditae, quas

a. δαίμονά τινα πάρεδρον] Notissimum est, ecclesiae Patres putare, quidquid christianae fidei propagandae atque ecclesiae salutis fuit adversarium, e daemone efficacia ortum esse. Quid ergo mirum, quod Irenaeus putat, Marcum magnum usum esse auxilii invisibilis cuiusdam daemone, cuius operum miraculosas res perpetraret? Cf. Tert. Apolog. c. 28 et Iren. huius libri c. 23, 4.

b. τοῦ μεγέθους] Int. τοῦ μεγέθους σου. GRAB. putat, vocem μεγέθος significare Sigen seu Charin. Ego quidem amplector sententiam MASSUETI dicentis: „μέγεθος angelus est, de quo mox dixit Marcus, quod ὁ Πατὴρ τῶν ὅλων τὸν ἄγγελόν σου διαπαντὸς βλέπει πρὸ προσώπου αὐτοῦ. Sic enim angelos paulo inferius describit hic haereticus: τὰ μεγέθη διαπαντὸς βλέποντα τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός. Quod de angelis intelligi fatetur ipse GRABIUS. — Horum igitur locus tuae magnitudinis in nobis est — sensus est: locus angeli tui in nobis est. Effutebat enim veterator, ut paulo post refert Irenaeus, se suosque imagines angelorum id est spirituales homines esse, quos mater Achamoth ex

inspectione angelorum Salvatoris conceperat, iisque similes pepererat.“

c. δι' ἡμᾶς ἐγκαταστήσαι] Legendum δεῖ (quod contra Codd. fidem habent GALL. et FEUARD.) ἡμᾶς εἰς ἐν καταστήσαι.

1. his similia] EASM. et GALL. perperam dissimilia.

2. exterminavit] MASSUETUS qui GRABIIUM sequens scripsit: id est extra terminos abduxit, seduxit — notatus est ab HEUMANNO, Professore quondam Gollingensi. Is enim in ephemeridibus Hamburgische vermischte Bibliothek, 1743. Tom. I. p. 145 haec scripsit: „Exterminare debebat MASSUETUS hoc exterminavit, non, quod male scripserat librarius, interpretatione violenta reddere obscurius. Scilicet prima scriptura haec erat: exterminavit vel, ut quidam scribunt, exsternavit. Exsternare est gravissimum in modum consternare aliquem et in stuporem conicere. Ovidius Metam. I, 641: ut conspexit in unda cornua (miraculo addita capiti suo) pertimuit seque exsternatarefugit illa mulier. Catull. in Argonaut. v. 71: Ah miseram, assiduis quam luctibus Venus exsternavit. Tertull. initio libri de anima: Quid liquido saperet anima

3 peretrum] pharetrum

4 quotquot] quicquid *

7 circum porparatae
et lit.] editissime
adducere

8 te on. *

12 sponae] sponsam

13 constituae

minori calice, ut et supereffunderet ex eo. Et alia quaedam ¹his similia faciens, ²exterminavit multos et abstraxit post se.

3. Datur autem intelligi, eum et daemonem quendam paredrum habere, per quem ipse quoque prophetare videtur, et quotquot di-
⁴gnas putat fieri participes suae gratiae, ⁵prophetare facit. Maxime enim circa mulieres vacat, ⁶et hoc ⁷circa eas, quae sunt ⁸honestae et circumpurpuratae et ditissimae, quas saepe ⁹abducere tentans, dicit blandiens eis: *Participare te volo ex mea gratia, quoniam Pater omnium angelum tuum semper videt ante faciem suam.*
¹⁰*Locus autem tuae Magnitudinis in nobis est; oportet nos in unum convenire. Sume primum a me et per me gratiam.* ¹¹*Adapta te ut sponsa sustinens sponsum suum, ut sis quod ego, et ego quod tu. Constitue in thalamo tuo semen luminis. Sume a me spon-*

persaepe ad se allicere studens, assentabundus ita alloquitur: *Libet tibi gratiam meam impertire, quandoquidem universorum Pater angelum tuum perpetuo cernit ante faciem suam. Locus autem tuae Magnitudinis in nobis situs est. Oportet nos unum effici. Accipe primum ex me et per me gratiam. Adorna te ipsam, ut sponsa sponsum suum expectans, ut sis quod ego, et ego vicissim quod tu. Luminis semen in thalamo tuo colloca. Sponsum a me*

tunc Socratis, iam sacro navigio regresso, iam cicutis damnationis exhaustis, iam morte praesente utique consternata ad aliquem motum secundum naturam, aut exsternatam, si non secundum naturam. Apuleius Metam. lib. III. p. 138. Sic exsternatus atque allonitus (miraculo scilicet magico) vigilans somniabam. Praeterea putat HEUMANNUS, Irenaeum imitatum esse locum Act. VIII, 9 et 11 *ἐξιστάειν τὸ ἴδιον* et *ταῖς μαγείαις ἐξεστάνειν αὐτοῦς*. Ex hac coniectura viri docti (id quod ipse quidem dicere supersedit) in textu graeco pro *ἐξιστάειν* legendum esset *ἐξέστης*, mutatio admodum facilis ideoque ferenda. Accedit, quod Interpres vocem *ἐξιστάειν* plerumque solet vertere *seducere*, uti patet ex § sequente. Sed ob quam causam HEUMANNUS putarit, hoc loco corrigendam esse vocem *exterminare*, mihi quidem non satis liquet. Dicit, librum id falso scripsisse; quod non probavit. An putavit, vocem *exterminare* non esse usitatam bonis scriptoribus? Erravit, si hanc sibi informaverit sententiam. An putavit, *exterminare* totius loci sensui esse contrarium? Vide explicationem GRABII satis aptam. — Duos alios locos HEUMANNUS offert, in quibus emendanda sit vox *exterminare* in *exterare* § 5 huius cap., cap. XXV, 6. Vir doctus praecon-

cepta opinione abreptus videtur, vocem illam, ubicunque in Irenaeo occurrit, exterminandam esse; sed nesciebat, adamare Interpretem vocis illius usum, quae ideo a critico potius tuenda atque defendenda quam tollenda est. Addam duo alia loca, quae HEUMANNUS procul dubio fugerunt, nimirum supra pag. 55 vox *ἐξαρισθῆναι* vertitur *exterminari*; et sub finem totius operis cap. XXXVI, ubi *ἐξαυαρίστεται* Int. vertit *exterminatur*; § 5 huius cap. *κατὰ σῶμα ἡχοεισθῆναι* vertitur *secundum corpus exterminatas*. Unde patet, Interpreti illam vocem adeo esse usitatam, ut varias graecas voces redderet *exterminare*.

3. prophetare facit] Voss. prophetare fecit.

4. et hoc] Int. sensum magis quam verba reddens et hoc scripsit pro et praesertim, dum vertendum erat earumque — ditissimas cel.

5. circa eas] MERC. I. circa mulieres eas.

6. honestae] i. e. in honore habitae, praeextatae.

7. abducere] Sic GRAB. ex Cod. ARUND. In ceteris MSS. et edit. perperam legitur adducere.

8. Adapta te ut sponsa] Ita FEUARD. Consentiant ARUND. et MERC. II. Voss. cum ceteris Codd. adaptare. MERC. II. et Voss. ut sponsam.

νυμφίον καὶ χώρησον αὐτὸν καὶ χωρήθητι ἐν αὐτῷ. Ἴδου ἡ χάρις κατήλθεν ἐπὶ σέ· ἄνοιξον τὸ στόμα σου, καὶ προφήτευσον. Τῆς δὲ γυναικὸς ἀποκρινομένης· οὐ προεφήτευσα πώποτε, καὶ οὐκ οἶδα προφητεύειν· ἐπικλήσεις τινὰς ποιούμενος ἐκ δευτέρου, εἰς κατάπληξιν τῆς ἀπατωμένης, φησὶν αὐτῇ· ἄνοιξον τὸ στόμα σου, ἡλάλησον ὅ, τι δῆποτε, καὶ προφητεύσεις. Ἡ δὲ ὡς ἡ χανωθεῖσα καὶ κεπρωθεῖσα ὑπὸ τῶν προσηγμένων, διαθερμανθεῖσα τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς προσδοκίας τοῦ μέλλειν αὐτὴν προφητεύειν, τῆς καρδίας πλέον τοῦ δέοντος παλλούσης, ἀποτολμᾷ λαλεῖν ληρώδη, καὶ τὰ τυχόντα πάντα κενῶς καὶ τολμηρῶς, ὅτε ὑπὸ κενοῦ τεθερμαμένη πνεύματος (καθὼς ὁ κρείσσων ἡμῶν ἔφη περὶ τῶν τοιούτων, ὅτι τολμηρὸν καὶ ἀναιδὲς ψυχὴ κενῷ ἄερι θερμαινομένη) καὶ ἀπὸ τούτου λοιπὸν προφήτιδα ἑαυτὴν μεταλαμβάνει, καὶ εὐχαριστεῖ Μάρκῳ, τῷ ἐπιδιδόντι τῆς ἰδίας χάριτος αὐτῇ· καὶ ἀμείβεσθαι αὐτὸν πειράται, οὐ μόνον κατὰ τὴν τῶν ὑπαρχόντων δόσιν, (ὅθεν καὶ χρημάτων πληθὺς πολὺ συνενήνοχεν) ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος κοινωνίαν, κατὰ πάντα ἐνοῦσθαι αὐτῷ προθυμουμένη, ἵνα σὺν αὐτῷ κατέλθῃ εἰς τὸ ἔν.

4. Ἦδη δὲ τῶν προτέρων τινὲς γυναικῶν, τῶν ἐχουσῶν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ μὴ ἑξαπατηθεῖσῶν, ὥς ὁμοίως ταῖς

sume et capax ipsius esto, atque in ipso facito ut capiaris. En gratia in te descendit; aperi os tuum et vaticinare. Respondente autem muliere: Nunquam vates fui, nec vaticinandi artem calleo; rursus ille invocationes quasdam faciens, ut seductam illam in admirationem ac stuporem trahat, his eam verbis affatur: Aperi os tuum; loquere quidquid libet, et prophetabis. His igitur verbis illa stulte elata ac tumida atque ob vaticinandi spem et expectationem, in qua versatur, effervescens animo, corde plus quam par est subsultante, audacia effertur ac meras nugas, et quidquid temere occurrerit, inaniter et impudenter, utpote inani spiritu concalescata,

a. ἡλάλησον] Int. καὶ ἡλάλησον.

b. χανωθεῖσα] Int. legisse videtur ἑξαπατηθεῖσα.

c. τοῦ μέλλειν αὐτὴν προφητεύειν] Interpres, nisi falso verit, legisse videtur τοῦ ἀρχεσθαι αὐτὴν προφητεύειν.

d. τῆς καρδίας] Int. τῆς καρδίας αὐτῆς. e. ἀποτολμᾷ λαλεῖν] Int. ἀποτολμᾷ καὶ λαλεῖ. Fronto Duc. censet, Interpretem imitatum esse phrasin Scripturae Rom. X, 20 Ἰσχυίας δὲ ἀποτολμᾷ καὶ λαλεῖ.

f. κρείσσων ἡμῶν] Cf. pag. 6, not. a.

g. περὶ τῶν τοιούτων] Int. προφητῶν additum legit.

b. μεταλαμβάνει] BILL. PETAV. et Iun. haud temere coniiciunt, legendum esse ὑπολαμβάνει.

i. πειράται] Ex versione, quae habet *gestit*, legendum esse putarim *ἐπιθυμεῖ*, quod melius respondet sequenti *προθυμουμένη*.

k. κατὰ πάντα] Int. ante has voces legit καί.

l. προτέρων] Cum Int. lege *πιστοτέρων*.

m. ἑξαπατηθεῖσῶν] Interpretem legisso *εὐεξαπατητῶν* ex voce *seducibiles*, qua ulitur, coniicere ausim.

- 6 iis] his
 7 suspitione
 8 deliriosa
 9 vacuae
 10 meliora
 exaguitur] + eo
 11 ueracunda
 est! om.
 quae] quasi e
 13 ei] eis
 14 descendit *? qui a super.
 17 quedam

sum et cape eum et capere in eo. Ecce gratia descendit in te, aperi os tuum et propheta. Quum autem mulier responderit: Nunquam prophetavi et nescio prophetare; invocationes quasdam faciens denuo, ad stuporem eius quae seducitur, dicit ei: Aperi os tuum et loquere quodcunque et prophetabis. Illa autem seducta et elata ab iis quae praedicta sunt, ²concalefaciens [†]animam a [†]Mass. 62. ³suspicionem quod incipiat prophetare, quum cor eius multo plus quam oporteat palpitet, audet et loquitur deliriosa, et ⁴quaecunque ^{*Grab. 59.} evenerint omnia, vacue et ⁵audaciter, quippe ⁶calefacta spiritu, (sicut ⁷melior nobis de talibus prophetis ⁸exsequitur, ⁹quod audax et inverecunda est anima, ¹⁰quae vacuo aëre excalefacta est) et exinde prophetidem semetipsam putat et gratias agit Marco ei, qui ¹¹participavit ei suam gratiam; et remunerare eum gestit, non solum secundum substantiae suae ¹²dationem, (unde et divitiarum copiam ¹³magnam collegit) sed et secundum corporis copulationem et secundum ¹⁴omnia uniri ei cupit, ut cum eo descendat in unum.

4. Iam vero quaedam ex fidelissimis mulieribus, quae ¹⁴habent timorem Dei, et non sunt seducibiles, quas similiter ut reli-

(quemadmodum quidam nobis praestantior de huiusmodi mulieribus ait, audax et impudens res est anima inani aëre concalefacta) ac deinceps prophetissam sese arbitratur, gratiasque Marco agit, qui gratiae suae participem eam fecerit, eumque non modo facultatum suarum largitione, (unde ille ingentem pecuniae vim coëgit) sed etiam corporis sui communicatione remunerari conatur, per omnia nimirum ei copulari studens, ut cum eo in unum veniat.

4. Enimvero mulieres quaedam fideiores ac timore Dei praeditae, nec ab eo in fraudem inductae, (quas aequae ac reliquas se-

1. quodcunque] Sic ARUND. et VOSS. Editores praeter MASS. quaecunque.

2. concalefaciens animam] CLAROM. concalefaciens animum.

3. suspicione] COD. ARUND. suspicionem; melius vertisset expectationem.

4. quaecunque evenerint omnia] In MERC. II. deest omnia.

5. audaciter] MERC. II. audacter.

6. calefacta spiritu] Ex graeco legendum cum IUNIO CAL. a vacuo spiritu.

7. melior nobis] Sic emendavit FEUARD., quamvis MSS. et ERASM. et GALL. perperam legant meliora nobis.

8. exsequitur] Forte scripsit INT. eloquitur. MASS.

9. quod audax et inverecunda] Ita FEUARD. emendavit fortasse ex COD. VET. In edit. ERASM. et GALL. omnibusque COD. legitur eo quod audax et inverecunda anima.

10. quae vacuo aëre excalefacta est] ERASM. GALL. et GRAB. cum COD. duobus MERC. et ARUND. quasi vacuo aëre cell. FEUARD. eum MSS. CLAROM. PASS. et VOSS. quasi e vacuo cell. MASS. voces quasi e mutavit in quae. IUN. legi vult: inverecunda anima est vacuo aëre excalefacta.

11. participavit ei] VOSS. particip. te.

12. dationem] ARUND. donationem.

13. omnia uniri] VOSS. omnia unire.

14. habent] VOSS. habebant.

λοιπαῖς ἐπετήδευσε παραπεῖθειν, κελεύων αὐταῖς προφητεύειν, καὶ καταφυσήσασαι καὶ ^ακαταθεματίσασαι αὐτόν, ἐχωρίσθησαν τοῦ τοιοῦτου θιάσου· ἀκριβῶς εἰδῶναι, ὅτι προφητεύειν οὐχ ὑπὸ Μάρκου τοῦ μάγου ἐγγίνεται τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλ' οἷς ἂν ὁ Θεὸς ἄνωθεν ἐπιπέμῃ τὴν χάριν αὐτοῦ, οὗτοι θεόδοτον ἔχονσι τὴν προφητείαν, καὶ τότε λαλοῦσιν ἔνθα καὶ ὁπότε Θεὸς βούλεται, ἀλλ' οὐχ ὅτε Μάρκος κελεύει. Τὸ γὰρ κελεῦον τοῦ κελευομένου μεῖζόν τε καὶ κυριώτερον, ἐπεὶ τὸ μὲν προηγείται, τὸ δὲ ^βὑποτέτακται· εἰ γὰρ οὖν Μάρκος μὲν κελεύει, ἢ ἄλλος τις, ὡς εἰώθασιν ἐπὶ τοῖς δέλτοις τοῦ κλήρου οὗτοι πάντοτε παίζουσιν ^ακαὶ ἀλλήλοις ἐγκελεύεσθαι τὸ προφητεύειν, καὶ πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς μαντεύεσθαι, ἔσται ὁ κελεύων μεῖζων τε καὶ κυριώτερος τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, ἄνθρωπος ὢν, ὅπερ ἀδύνατον. Ἀλλὰ τοιαῦτα κελευόμενα ὑπ' αὐτῶν πνεύματα καὶ λαλοῦντα, ὁπότε βούλονται αὐτοί, ^εἐπίσθρα καὶ ἀδρανῆ ἐστὶ, τολμηρὰ δὲ καὶ ἀναιδῆ, ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ ἐκπεμπόμενα πρὸς ἐξαπάτησιν καὶ ἀπώλειαν τῶν μὴ εὐτονον τὴν πίστιν, ἣν ἀπ' ἀρχῆς διὰ τῆς ἐκκλησίας παρέλαβον, φυλασσόντων.

5. *Γ' Ὅτι δὲ φίλτρα καὶ ἀγώγιμα πρὸς τὸ καὶ τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἐνυβρίζειν ἐμποιεῖ ὁ τοῦ Μάρκος ^εἐνίας τῶν

ducere instituerat, iubens eas prophetare,) exsufflantes eum ac diris omnibus devomentes ab huiusmodi choro sese abstraxerunt; ut quibus hoc exploratum esset, vaticinandi munus non Marci beneficio hominibus contingere, verum eos demum, quibus Deus gratiam suam superne immiserit, divinitus datam prophetiam habere, ac tum ubi et quando Deus voluerit, loqui, non autem quum Marcus iusserit. Etenim is, qui iubet, eo cui imperatur maior est atque auctoritate praestantior, quippe quum ille praesit, hic subsit. Quocirca si Marcus, aut alius quispiam est qui iubet, ut consueverunt isti in coenis illis, quas sortibus ineunt, semper ludere atque alii aliis

a. καταθεματίσασαι] Iun. legi vult καταναθεματίσασαι, sed utraque verbi forma in usu est.

b. ὑποτέτακται] GRAB. nescio qua auctoritate motus προτέτακται.

c. τοῦ κλήρου οὗτοι πλ.] Int. legisse videtur τοὺς κλήρους οἱ τοὶ πάντες παίζειν. Haec referenda sunt ad notissimum morem, in conviviis eligendi regem seu arbitrum bibendi. Hor. Od. lib. II, 7. lib. I, Od. 4.

d. καὶ ἀλλήλοις] Int. καὶ ἑαυτοῖς ἀλλ. e. ἐπισθρα] Suspicio, Interpretem legisse ἐπίγεια.

f. Ὅτι δέ] Int. perperam legit ἐτι δέ. Unde factum est, ut periodi ab Int. aliter distinguantur.

g. ἐνίας τῶν γυναίκων] Hieron. haec ex Irenaeo narrat Ep. 53 al. 29.

1. iubens eis] Sic GRAB. ex VOSS. MS. — ERASM. GALL. et FEUARD. pro eis legunt eas.

2. calathematizantes] Sic CLAROM. et VOSS. Vide infra c. 16, 3. ERASM. GALL. et GRAB. anathematizantes.

3. insano, qui se divinum sperare simulabat] GRAB. et MASS. recte observant, his non respondere unicam vocem θιάσου, quae significat coetum hominum, in honorem alicuius dei praesertim Bacchi sacrificia, choros aut pompas agentium, — generaliter costum seu societatem. Cum GRABIO suspicio, Interpre-

- 1 essuflantes
- 2 chatatemazantlis
- 5 tradita . . subter. m. a.
- 7 quod^o] qui
uict] + ab
- 9 quis] qui
- 10 caenis
- 11 profetent
- 14 locuntur
- 16 inmis
- 17 caetotiant
- 18 et 3° om
- 19 inroget

quas affectavit seducere, ¹iubens eis prophetare, exsufflantes et ²calathematizantes eum, separaverunt se ab huiusmodi ³insano, qui se divinum spirare simulabat: pro certo scientes, quoniam prophetare non a Marco mago inditur hominibus, sed quibuscunque Deus ⁴desuper immiserit ⁴gratiam suam, ⁵hi a Deo traditam habent prophetiam, et tunc loquuntur ⁶ubi, et quando Deus vult; sed non quando Marcus iubet. ⁷Quod enim iubet, eo quod iubetur maius est et ⁸dominatius, quoniam illud quidem †principatur, illud autem † *Mass. 63.* subiectum est. ⁹Si ergo Marcus quidem iubet vel alius quis, sicut solent in coenis sortibus ¹⁰hi omnes ludere, et sibimetipsis invicem imperare ut prophetent, et secundum suas concupiscentias eos sibi prophetare, erit ille, qui iubet, et maior et dominatio prophetico spiritu, quum sit homo; quod est impossibile. Sed tales quidem, qui iubentur ab ipsis, spiritus, et loquuntur quando volunt *15* ipsi, terreni et infirmi sunt, audaces autem et impudentes, a Satana ¹¹immissi ad seductionem et perditionem eorum, qui non firmam fidem, quam ab initio per ecclesiam acceperunt, ¹²custodiunt.

5. * ¹²Adhuc etiam et amatoria et ¹⁴adlectantia efficit, ut et * *Grab. 60.* corporibus ipsarum contumeliam irroget, hic idem Marcus quibus-

ut prophetent imperare, consentaneaue cupiditatibus suis vaticinia sibi ipsis edere, nimirum is qui iubet, homo quum sit, maiore auctoritate praeditus erit, quam Spiritus sanctus; quod quidem fieri non potest. Verum huiusmodi spiritus, quibus illi imperant, quique ad eorum nutum arbitriumque loquuntur, infirmi illi quidem et imbecilles sunt; ceterum audaces et impudentes, a Satana missi ad eos in fraudem et exitium impellendos, qui fidem eam, quam ab ecclesia primum acceperunt, firmam ac vegetam haudquaquam tuerentur.

5. Marcum autem amatoria quaedam et illectantia pharmaca (quo videlicet earum quoque corporibus probrum et contume-

tem legisse non *διασώζον*, uti arbitrat^r Bill., sed aliud verbum a *διασώζειν* derivatum.

4. gratiam suam] In Voss. deest suam.

5. hi a Deo] Sic FEUARD. IUN. GRAB. MASS. Sed ERASM. et GALL. cum Codd. duobus MERZERI hi ab eo; Voss. hi adeo.

6. ubi et] In ERASM. GALL. et Codd. MÆC. desunt haec, quae agnoscit Voss.

7. Quod enim iubet] Sic omnes editt. praeter ERASM. 1526. 1528, quae cum Codd. ARUND. CLAROM. PASS. OTTOS. MÆRC. I. Voss. habent qui enim iubet. MÆRC. II. editionum lectionem offert.

8. dominatius — dominatio] Sic GRAB. et MASS. cum Codd. CLAROM. ARUND. MÆRC. II. et Voss., quae lectio iam reperitur in ERASM. editt. a. 1526 et 1528.

Sed plurimae ERASMI editt. GALL. et FEUARD. *dominantius* et *dominantior* habent.

9. Si ergo Marcus] Vox ergo Codd. satis probata deest in sola GRABII edit.

10. hi omnes] Hanc lectionem editionum et Codd. fide restitui. Nam quod MASS. recepit *hi homines* et graeco textui et MSS. adversatur. Alii Codd. habent *homines*, alii *hi omnes*; nullus vero, quod equidem sciam, *hi homines*.

11. immissi] Maluerim *emissi*.

12. custodiunt] Voss. *custodiant*.

13. Adhuc etiam et] ERASM. et GALL. adhuc etiam *ut*. Pro *ut* IUN. legi vult quod.

14. adlectantia] Editt. ERASM. 1526 et 1528 *ad letantia*; in margine legitur: *forte adlectantia*.

γυναικῶν, εἰ καὶ μὴ πάσαις, αὐται πολλάκις ἐπιστρέψασαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐξωμολογήσαντο, καὶ κατὰ τὸ σῶμα ^a ἡχρεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ, ^b καὶ ἐρωτικῶς πᾶν αὐτὸν περιληγμέναι· ὥστε καὶ διάκονόν τινα, τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῶν ἡμετέρων, ὑποδεξάμενον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, περιπεσεῖν ταύτῃ τῇ συμφορᾷ, ^c τῆς γυναικὸς αὐτοῦ εὐειδοῦς ὑπαρχούσης, καὶ τὴν γνώμην καὶ τὸ σῶμα διαφθαρείσης ὑπὸ τοῦ μάγου τούτου, καὶ ἐξακολουθησάσης αὐτῷ πολλῷ τῷ χρόνῳ· ἔπειτα μετὰ πολλοῦ κόπου τῶν ἀδελφῶν ^d ἐπιστρεψάντων, αὐτὴ τὸν ἅπαντα χρόνον ^e ἐξωμολογουμένη διετέλεσε, πενθοῦσα καὶ θρηνοῦσα ἐφ' ἣ ἔπαθεν ὑπὸ τοῦ μάγου διαφθορᾷ.

6. Καὶ μαθηταὶ δὲ αὐτοῦ τινὲς ἑπεριπολλίζοντες ἐν τοῖς αὐτοῖς, [†] ἐξαπατῶντες γυναικάρια πολλὰ διέφθειραν, τελείους ἑαυτοὺς ἀναγορεύοντες· ὡς μηδενὸς δυναμένου ἐξισωθῆναι τῷ μεγέθει τῆς γνώσεως αὐτῶν, μὴδ' ἂν Παῦλον, * μὴδ' ἂν Πέτρον εἴπῃς, μὴδ' ἄλλον τινὰ τῶν ἀποστόλων· ἀλλὰ πλείω πάντων [‡] ἐγνωκέναι καὶ τὸ μέγεθος τῆς γνώσεως τῆς ἀρῆς τῶν δυνάμεως μόνους καταπεπωκέναι. ^b Εἶναι τε αὐτοὺς ἐν ὑψει ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν· διὸ καὶ ἐλευθέρως πάντα πράσσειν, μηδένα ἐν μηδενὶ φόβον ἔχοντας. Διὰ γὰρ τὴν ἀπολύτρωσιν ἀκρατήτους καὶ

liam inferat) si non omnibus, at certe nonnullis adhibere solere, ipsaemet saepe, quum ad Dei ecclesiam rediissent, confessae sunt, seque corpore ab eo contaminatas fuisse, miroque ipsius amore exarsisse, adeo ut Asianus etiam quidam ex nostris diaconus, quum eum hospitio excepisset, in hanc calamitatem inciderit. Ipsi enim uxor, singulari pulchritudine femina, tum animo tum corpore ab hoc mago corrupta est, eumque quum per diu secuta esset, postea non sine magno labore a fratribus conversa, per omne reliquum vitae

a. ἡχρεῖσθαι] Int. post hoc verbum bene legit ἑαυτάς.

b. καὶ ἐρωτικῶς] Interpretem ita scripsisse: *ei velut cupidine inflammatae*, ideoque graeca legisse coniicio καὶ ὡς ἐπιθυμῖα φλεγόμενας. Haec, quae fortasse alicui duriora visa sunt, postea illi lectioni καὶ ἐρωτικῶς locum dederunt.

c. τῆς γυναικὸς] Int. τῆς γὰρ γυν. d. ἐπιστρεψάντων, αὐτή] Cum Int. legi velim ἐπιστρεψάντων αὐτήν, τὸν ἅπαντα κτλ.

e. ἐξωμολογουμένη] Haec vox synecdochice ἀντὶ τοῦ μετανοοῦσα hoc loco usurpatur. BILL.

f. ἐπεριπολλίζοντες] MASS. legendum censet *περιπολλέοντες* vel *περιπολοῦντες*. Addit enim: „verit Int. *circumvagati*, id est, ni fallor, *circumcurrentes*,

circumvagati vel potius *circulorum more explorantes, insidias captantes*. At *ἐπεριπολλίζω* (sicubi scriptum legatur) significat urbem *circumacidificare, circumstruere* etc. quod significati genus nihil habet cum eo Irenaei loco commune.“ Sed frustra commendat vir doctissimus novam lectionem, neque recte intellexit sensum verbi *ἐπεριπολλίζειν*. Quod apud Strabonem et alias legitur hoc sensu *per urbes vagari, urbes oboe*. Sic apud Strabonem 14, p. 675 legitur: *τῶν ἐπεριπολλίζοντων καὶ σχολὰς διατιθεμένων*. g. ἐγνωκέναι] Int. ἑαυτοὺς ἐγνωκέναι. h. Εἶναι τε] Int. εἶναι δέ.

i. ἀπολύτρωσιν] IAC. RHEINERDUS disputatione de redemptione Marciorum et Hieracleonitarum (IAC. RHEINERDII opera philologica, p. 200 ss.) probare conatus

- 1 haec . conversa
- 2 confesse
- 6 corpora
- 8 exomologesi
- 9 consumant
- 11 his dem
- 12 seducientes
- 14 nec si] ne sic

dam mulieribus, etsi non universis. Hae saepissime conversae ad ecclesiam Dei, confessae sunt, et secundum corpus ¹exterminatas se ab eo, velut cupidine et inflammatas, valde illum se dilexisse; ut et diaconus quidam eorum, qui sunt in Asia ²nostri, suscipiens ⁵eum in domum suam, incidit in huiusmodi calamitatem. | Nam ¹⁰quum esset uxor eius speciosa, et sententia et corpore corrupta esset a mago isto et secuta eum esset multo tempore, post deinde cum magno labore fratres eam convertissent, omne tempus in exhomologesi consummavit, plangens et lamentans ob hanc, quam ¹⁵passa est ab hoc mago, corruptelam.

6.. Et discipuli autem eius ²quidam circumobversati in [†]iis- [†]Mass. 64. dem, seducentes mulierculas multas corruerunt, perfectos semetipsos vocantes, quasi nemo possit exaequari magnitudini agnitionis ipsorum, nec si Paulum aut Petrum dicas, ^{*}vel alterum quendam ^{*}Grab. 61. ¹⁵apostolorum; sed plus omnibus se cognovisse et magnitudinem agnitionis illius, quae est inenarrabilis virtutis, solos ebibisse. Esse autem se in altitudine super omnem virtutem; quapropter et libere omnia agere, nullum in nullo timorem habentes. Propter enim

tempus admissum scelus confiteri non destitit, labem eam, quae ei a mago acciderat, lugens ac lacrimis prosequens.

6. Quin ipsius etiam discipuli, in iisdem studiis versantes, mulierculas multas in fraudem impulsas corruerunt, perfectos interim se appellantes atque ea scientiae magnitudine praeditos, ut nemo ad eam adspirare posset, etiamsi Paulum dixeris, etiamsi Petrum, aut alium quenquam apostolorum: verum se scientia mortales omnes antecellere, solosque ingentem illam ineffabilis potentiae magnitudinem ebibisse ac supra omnem virtutem in summo fastigio collocatos esse: ob idque etiam libere quidvis perpetrare, nullo rei ullius metu affectos. Redemtionis enim beneficio effici, ut a iudice nec prehendi,

est, voce ἀπολύτρωσις hic designari certas orationes, quibus Marcosii quasdam apud Iudaeos usitatas precationis seu confessionis formulas, precibus quotidianis insertas et ad laudem Dei redemptoris celebratas imitati sint. Quam RHEXFERDI sententiam GRABIVS quoque tuetur. Sed varias Marcosiorum redemtionem ipse Irenaeus cap. 21 describit; indeque patet, universam eorum rationem mysticis signis, ritibus, certisque precibus homines a se deceptos non solum mysteriis suis initiandi, sed etiam ad summam morum contemtionem evehendi, nominatam esse ab ipsis redemtionem.

1. exterminatas se ab eo] HEUMANNUS hic iterum pro exterminatas legi vult exterminatas se ab eo velut cupidine quod explicat „amoris deo, furorem immittendi amantibus.“ Sed frustra haec HEUMANNUS monuit. Cf. supra pag. 149 not. 2.

2. nostri] GRAB. Hanc vocem addidit ex Codd. ARUND. MERC. II. et VOSS. Agnoscit pronomen illud CLAROM. IUN. legi vult e nostris.

3. quidam circumobversati] ERASM. quidem circumobversati. GALL. quidem circumobversati. GRABIVS primus scripsit quidam, quod legitur in CLAROM. VOSS. et MERC. II. V. notata ad text. graec.

ἀοράτους γίνεσθαι τῷ κριτῇ. Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάβοιτο αὐτῶν, παραστάντες αὐτῷ μετὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τάδε εἴποιεν· ὦ πάρεδρε Θεοῦ, καὶ ἡ μυστικῆς ἑπρὸ αἰῶνος Σιγῆς, ἣν ἄτα μέγῃ διαπαντὸς βλέποντα τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, ὁδηγῷ σοι καὶ προσαγωγῇ ἡρώμεθα, ἡ ἀνασπῶσιν ἄνω τὰς αὐτῶν μορφάς, ὥς ἡ μεγαλότολμος ἐκείνη φαντασιασθεῖσα, διὰ τὸ ἀγαθὸν τοῦ Προπάτορος προεβάλετο ἡμῶς ἡτὰς εἰκόνας, τότε ἐνθύμιον τῶν ἄνω ὡς ἐνύπνιον ἔχουσα· ἰδοὺ ὁ κριτὴς ἐγγὺς καὶ ὁ κῆρυξ με κελεύει ἀπολογεῖσθαι· σὺ δέ, ὡς ἐπισταμένη τὰ ἀμφοτέρων, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν λόγον, ὡς ἕνα ὄντα τῷ ἁκριτῇ παρῴστησον, ἡ δὲ μήτηρ ταχέως ἀκούσασα τούτων, τὴν Ὁμηρικὴν Αἴδος κυνέην αὐτοῖς περιέθηκε, πρὸς τὸ ἀοράτως ἐκφυγεῖν τὸν κριτὴν· καὶ παραχρῆμα ἀνασπάσασα αὐτούς, εἰς τὸν νυμφῶνα εἰσῆγαγε, καὶ ἀπέδωκε τοῖς ἐαυτῶν νυμφίοις.

nec conspici possint. Quod si etiam ille manum ipsis iniecerit, adstantes ei una cum redemptione his ad eum verbis utentur: *O quae Deo assides, et mysticae ante saecula Sigae, quam Magnitudines Patris faciem semper intuentes, duce te ac conciliatrice utentes, sursum formas suas abstrahunt, quas illa magnopere audaci animo informans, ob Propatoris bonum nos earum imagines produxit, quum tunc superarum rerum cogitationem [angelorum ideam] somnii*

a. ὦ πάρεδρε Θεοῦ] Alloquitur Marcus his verbis Sophiam, a gnosticis matrem ipsorum plerumque dictam.

b. μυστικῆς] Int. μυστικῆς ἐκείνης.

c. πρὸ αἰῶνος] Cod. Rec. προαἰῶνος, Int. πρὸ αἰῶνων. Quomodo cum legatur, parum refert recte dicunt GRAB. et MASS., dummodo vocem αἰῶν ita explicaveris, ut sensus sit, Sigen ante saecula existisse.

d. τὰ μεγέθη] i. e. angelos.

e. ἡρώμεθα] Int. ἡρώμενα itaque recle.

f. ἀνασπῶσιν ἄνω τὰς αὐτῶν μορφάς] Μορφάς i. e. species, ideas seu formas, (non vulgus, ut perperam vertit PETAVIUS) quas Achamoth μεγαλότολμος ex audaciore angelorum Salvatoris satellitum inspectione ἐφαντασάσθαι, animo informari, et ad quarum imaginem κεύηκε καρπούς, κύημα πνευματικὸν καὶ ὁμοιωσιν γεγονότων δορυφόρων τοῦ Σωτῆρος, ut habetur cap. 4. Id est, peperit spirituales homines: προεβάλετο ἡμῶς αὐτῶν εἰκόνας, emisit nos angelorum illorum mente conceptorum imagines, effundebant Marcosii. Has igitur

angelorum imagines, spirituales nimirum homines ad angelorum imagines effictos, existimabant, Sophia duce et sequestra, iisdemque angelis opem ferentibus, sursum retrahi, ita ut iudices conspectum, superiorumque potestatum manus effugientes, a Sophia excepti et in thalamum inducti sponsis suis angelis redderentur, ut explicatur paullo post et cap. 7 nec non cap. 21 sub finem. Ita interpretatur MASS. secutus GRABUUM.

g. φαντασιασθεῖσα] Codd. Rec. et VRATISLAV. φαντασθεῖσα.

h. τὰς εἰκόνας] Int. τὰς αὐτῶν εἰκόνας.

i. ἀμφοτέρων ἡμῶν] Aliquantum difficile est dicere, quatenus ambo ista sint, pro quibus communem apud indicem expedit defensionem. Vix tamen dubito, matrem Achamoth, quam μεγαλότολμον antea dixerat, et spirituales homines intelligendos esse; ambo enim in thalamum Pleromatis, ubi omnia consummata fuerint, admissum iri debebant supra. GRABUUS.

k. τὴν Ὁμηρικὴν Αἴδος κυνέην] Observant editores, haec explicanda esse ex Homeri Il. V, v. 844. 845,

1. et 1° om.
- 3 adessor
- 4 [e naci duci] uia te
- 8 prece
- 11 action on it: superior. in the use
omericam

redemptionem, et incomprehensibiles et invisibiles fieri ¹iudici. Si autem et apprehenderit eos, adstantes ei cum redemptione haec ²dicent: *O assessor Dei, et mysticae illius* ³pro aeonon Siges, quam ⁴Magnitudines semper videntes ⁵faciem Patris, te viae duce et adductore utentes, abstrahunt sursum suas formas, quas valde audax illa ducta phantasmate, propter bonum Propatoris emisit nos ⁶imagines illorum, tunc intentionem illorum quae sunt sursum, quasi somnium habens: Ecce iudex in proximo, et praeco me iubet meae defensionis adesse. ⁷Tu autem, quasi quae scias utrumque nostrorum rationem, tanquam unum (te) [†]existentem, [†]Mass. 65. iudici assiste. Mater autem cito, audiens haec, ^{*}Homericam inferorum galeam eis superimposuit, ut ⁸invisibiliter effugerent iudicem, ^{*}Grab. 62. et statim eripiens eos in thalamum duxit et ⁹reddidit suis sponsis.

cuiusdam instar mente volveret: en iudex imminet ac praeco causam dicere me iubet. Tu vero, ut res utriusque notas et exploratas habens, pro utroque nostrum rationem, ut quae una sit, iudici exhibe. Protinus autem ut mater haec verba acceperit, Homericam Orci galeam illis imponit, ut prospectum eorum iudici eripiat, statimque ipsos sursum tractos in thalamum inducit, sponsisque suis attribuit.

αὐτὰρ Ἀθήνη
δὲν Ἰδὸς κυρέην, μὴ μιν Ἰδοι δέξι-
μος Ἀρης
quo loco Pallas cum Marte dimicans, Plutonis galea se contexisse narratur, ne conspiceretur a Marte. Qui illam galeam gestabat, quomvis omnes conspiceret, ipse tamen omnium conspectum effugere putabatur.

1. iudici] Iudicem hic intellige Demiurgum, qui quam sit θεὸς δεικναιός, indicabit eos, qui ex suis operibus aut regni medietatis bonis aut interita digni declarandi sunt. Sed animae spiritalium hominum, quam redeunt in Pleroma permeanturi sint regnum Demiurgi, ab hoc iudice et a principibus, qui circa Demiurgum sunt, liberandae sunt. Invocantes opem τῆς ἀφ' ἑαυτοῦ Ζωφίας, Aeonis in Pleromate ultimum tenentis locum, quae est mater matris Gnosticorum, Achamothae, efficiunt, ut neque a Demiurgo neque ab eius principibus aut potestatibus animae prehendi aut conspici possint. Varias ad Sophiam (ad hanc referenda sunt verba: o assessor Dei) directae preces leguntur cap. 21, 5.

2. dicent] Pass. dicent.

3. pro aeonon] Sic Int. ex graeco scripsit pro ante saecula.

4. Magnitudines] Cod. MERC. II. magnitudinem.

5. faciem Patris te viae duce et adductore] GALL. faciem matris sui a te et adductore; ERASM. loco matris recte legit Patris et ERASMO assentiunt Codd. MERC. At nostram lectionem FEUARD. ex VET. Cod. restituit. Quod GRAB. dicit, eandem reperiri et in Voss. falsum est, in quo legi: faciem Patris via te et adductore.

6. imagines illorum] Legendum illarum scil. Magnitudinum.

7. Tu autem cett.] Haec periodus aut Interpretis aut libreriorum culpa mutila est. MASSUETUS locum ita emendavit in notis: Tu igitur, quasi (ἵπote) quae scias res utrorumque nostrorum: utrorumque nostrorum rationem tanquam unam (non unum, ut vertit Int. attendens ad λόγῳ) existentem (i. e. ut quae una sit) iudici exhibe (non assiste). Omnes Codd. inter verba unum existentem insertum legunt te, sed ERASM. et GALL. te ex te, quae lectiones graeco textu non sunt probatae et a FEUARD. emendatae.

8. invisibiliter] MERC. I. invisibilem.

9. reddidit] MERC. I. reddiit.

7. *Τοιαῦτα δὲ λέγοντες καὶ πράττοντες, καὶ ^b ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κλίμασι τῆς Ῥοδανουσίας, πολλὰς ἐξηπατήκασιν γυναῖκας, αἵτινες ^c κεκατηριασμένοι τὴν συνείδησιν, αἱ μὲν καὶ εἰς φανερόν ἐξομολογοῦνται, αἱ δὲ δυσωποῦμεναι τοῦτο, ἡσυχῇ δὲ πῶς ἑαυτὰς ^d ἀπὴλπικνῖαι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, ἔναι μὲν εἰς τὸ παντελὲς ἀπέστησαν, ἔναι δὲ ἐπαμφοτερίζουσι, καὶ τὸ τῆς παρομίας πεπόνθασιν, ^e μήτε ἔξω, μήτε ἔσω οὐσαι, ταύτην ἔχουσαι τὴν ἐπικαρπίαν τοῦ σπέρματος τῶν τέκνων τῆς γνώσεως.

K E Φ. ιδ.

1. *† Οὕτως Μάρκος μῆτρان καὶ ἐκδοχεῖον ^e τῆς Κολορβάσου εἰσηγήσατο αὐτὸν μονώτατον γεγονέναι λέγων, ἅτε μονογενὲς

7. His verbis et actionibus multas quoque in Rhodanensi nostra regione mulieres in fraudem impulerunt; quae quidem velut cauterio quodam inustam conscientiam habentes, partim publice poenitentiam egerunt, partim quum id facere praë pudore non sustinerent ac tacite quodammodo de vita Dei desperarent, vel prorsus a

a. Τοιαῦτα δέ] Cod. VRATISLAV. pro δὲ habet δή.

b. ἐν τοῖς-κλίμασι τῆς Ῥοδανουσίας] Lugdunensem regionem intellexisse Irenaeum indubium. V. Appar. nostrum.

c. κεκατηριασμένοι] Imitatus est Irenaeus locum 1 Tim. 4, 2 κεκατηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν, quibus est conscientia cauterio seu candenti ferro inusta i. e. depravata ac perdit.

d. ἀπὴλπικνῖαι] Quod observant BILL. et FROMT DUC., Irenaeum alludere ad Eph. IV, 18 ἀπὴλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ, id non nego. Praeterea Interpretem censeo ante verbum ἀπὴλπικνῖαι legisse χωρίζουσιν, quamvis graecum textum satis perspicuum esse PETAVIO lubenter concedam.

e. μήτε ἔξω μήτε ἔσω] Proverbium de iis dictum, qui ancipitis ac incerti animi haesitant, quid potissimum eligant. MASS.

f. Οὕτως M.] Int. perperam legit οὕτως οὐν ὁ M.

g. τῆς Κολορβάσου κτλ.] Cum Int. legendum arbitror τῆς Κολορβάσου Σιγῆς ἑαυτὸν μόνον γεγονέναι λέγων.

1. cauterizatas] Sic Cod. Voss. et MASS. Alii editores cauteriatas.

2. reverentes] FEUDERENTIUM et IUNIUM sequor, ex graeco sic emendantes. ERASM. GALL. cum MSS. omnibus legunt reverentes.

3. quaedam quidem] IUN. ante haec verba et inseri vult.

4. inter] Sic ARUND. MERC. II. et VOSS. Sed ERASM. et GALL. habent infra.

5. dubitanti] Sic CLAROM. PASS. OTTOBON. VOSS. GRAB. et MASS. At in ERASM. GALL. et FEUARD. legitur dubitantes, in Cod. MERC. II. dubitantem.

6. proverbii] CLAROM. verbi; Voss. verbum.

7. Hic igitur Marcus cet.] Periodus ab editoribus et criticis admodum vexata. Primum variam Codd. et edit. lectionem notare inabit: pro hic igitur Marc. — in Cod. Voss. reperitur haec igitur matris; pro susceptorium Codd. ERASMI exceptorium; post semel solum addunt ERASM. GALL. lumen, quod est tantummodo in ERASMI et MERCERI Codd.; pro unigenitus CLAROM. et Voss. unitus, PASS. unctus (MASS. coniecit unicus); defectus, quod FEUARD. GRAB. et MASS. legunt post unigenitus existens, desideratur in omnibus MSS.; pro sic enizus est, quod ex FEUARD. receperunt GRAB. et MASS., omnes Codd. habent hic enizus est. — IUNIVS pro semel solum legi vult se et solum; post existens addit ei. HEUMANNUS disputatione supra laudata etiam hunc locum coniecturis speciosis commendatis emendare conatus est. Vir doctus textum ERASMIANUM recipiens illud lumen retineri vult contra fidem optimorum Codd. Ultimam syllabam vocis Colarbasi (meliores Codd. scribunt Colorbasi) reiiciendam putat. Quoniam enim sequitur silentii, hoc si librarii errore bis scriptum,

- ms.] his
1 quaeque sunt (~~quae~~ per)
2 rodanenses
3 canleriatas
4 exomologosin
5 proverbia] verbi
 passe
6 agrilimis] + x: quemadmodum
 quidam ex eis per numeros
 et per syllabas et per litteras
 conantur continere eam quae est
 secundum eos argumentatio.
7 sceptorium
8 colobarsi
9 unig.] unitus

7. Talia autem dicentes et operantes et in iis quoque, quae sunt secundum nos regiones Rhodanenses, multas seduxerunt mulieres, quae ¹cauterizatas conscientias habentes, quaedam quidem etiam in manifesto exhomologesin faciunt; quaedam autem ²reverentes ⁵hoc ipsum, in silentio sensim semetipsas retrahunt, desperantes a vita Dei, ³quaedam quidem in totum abscesserunt; quaedam autem ⁴inter utrumque ⁵dubitant, et quod est ⁶proverbii passae sunt, neque intus, neque foris existentes, hunc fructum habentes seminis filiorum agnitionis.

C A P. XIV.

Cap. X.

1. ¹Hic igitur Marcus vulvam et susceptorium Colorbasi ²*Grab. 63. ³Silentii semet solum fuisse dicens, quippe unigenitus existens,

fide desciverunt, vel certe in utramque partem propendent, quodque proverbio dici solet, nec foris, nec intus sunt; hunc videlicet ex scientiae filiorum semine fructum percipientes.

1. Hic Marcus Colorbasicae Sigēs vulvam et conceptaculum se unum fuisse dicens, ut qui unigenitus ipsi esset, defectus semen

et quod restat *Colorba* nomen Hebraicum esse putat, compositum ex כֶּלֶב וְרֵבָע *quatuor*. Hoc enim nomine *Colorba* tempore sectae Valentinianae designatam esse coniecit superiorem *tetrada* seu *tetractyn*. Praeterea de interpretatione vocis *unigenitus* haec disputat: „Illum facile cognoscitur, non Marcum haereticum hic de semetipso loquentem induci. Lege, amabo, totum hoc caput et videbis certissime, *unigenitum* hic esse Christum, non quae *Grabi* et *Massueti* est sententia, Marcum haereticum. *Unigenitum* enim et *Nun* Valentinianis esse filium Dei, qui postea *Verbum* sit factus — manifestissimum esse.“ Haec aperte falsa sunt: *unigenitus* enim et Christus ex Valentinianorum systemate non idem est neque *Nun* postea *Verbum* factum, sed e *No* emissum esse dicunt Valentiniani *Logon*. Locum *Hermanus* ita legit: *Hic igitur (est) Marcus, vulvam et susceptorium Colorba, Silentii semen solum lumen fuisse dicens (quippe unigenitus existens semen, quod depositum est in eam, hic enitens est:) illamque, quae est a summis et ab invisibilibus locis, quaternationem descendisse figura muliebri ad eum*. Sed patet, ex hac emendatione locum ipsum obscuriorem evadere neque quadrare in systema Valentinianorum. In eo vituperandus *Hermanus*, quod iusto magis MSS. fidem neglexit. Praeterea virum doctissimum spes fecellit, fore ad importunus haereticus *Colorbasus* ex historia evaniturus

sit, cum testis ipsi eripiat *Irenaeus*. Etenim Ch. Guil. Franc. *Walchius* in libro *Entwurf einer Historie der Ketzereien*. T. I, p. 401 seqq. recte monuit haec: „Wenn der Name *Colorbasus* ein Schreibfehler sein sollte, so müsste derselbe schon im vierten Jahrhundert in allen Handschriften gestanden haben, welche die Schriftsteller an so verschiedenen Orten gebraucht haben. Es kommt aber noch hinzu, dass eben diese allen ziemlich einstimmig Dinge von *Colorbaso* berichten, welche sie nicht aus dem *Irenaeo* geschöpft haben.“ Quae, quum ita sint, vituperandus non videor, quod *Codicibus* maiorem habui fidem, quam coniecturis. Id mihi quidem mirum non videtur, Marcum, qui intima necessitudine cum superiore tetrade se coniunctum esse gloriabatur, se ipsum *susceptorium Sigēs* nominasse. Feminam illam, quae superiorem tetrada representans ad Marcum descendit, *Sigen* fuisse procul dubio putabat, quae, coram Diis et hominibus taciturna, tantummodo in *Marci* ingenium altissima mysteria tanquam semen gnosticae sapientiae deposuit. Sed cur *Sigen* nominaverit *Irenaeus Colorbasi Silentium*, dicere nequeo, quum parum sciamus de rebus istius haeretici. *Colorbasus* vestigia *Marci* premens fortasse multa de *Sige* eiusque cum ipso nexu fabulatus est. Explicata difficultas sunt verba: *quippe unigenitus existens*. Si locus detur coniecturae, cum *Codd. CLAROM.* et *Voss.*

ὑπάρχων † αὐτῷ, * τὸ τοῦ ὑστερήματος κατατεθὲν εἰς αὐτὸν ὥδὲ πως ἀπεκύρησεν. Αὐτὴν τὴν παννυπερτάτην ἀπὸ τῶν ἀοράτων καὶ ἀκατονομάστων ἑκείνων τετράδα κατεληλυθῆναι ὁ σχήματι γυναικείῳ πρὸς αὐτόν (ἐπειδὴ, φησί, τὸ ἄρξεν αὐτῆς ὁ κόσμος φέρειν οὐκ ἠδύνατο), καὶ μηνῦσαι, ὁ αὐτὴ τί ἦν, καὶ τὴν τῶν πάντων γένεσιν, ἣν οὐδενὶ πώποτε οὐδὲ Θεῶν οὐδὲ ἀνθρώπων ἀπεκάλυψε, τοῦτω μονωτάτῳ διηγήσασθαι οὕτως εἰποῦσαν· ὅτε τὸ πρῶτον ὁ Πατὴρ ὠδινεν ὁ ἀνεννόητος καὶ ἀνούσιος, ὁ μήτε ἄρξεν μήτε θῆλυ, ἠθέλησεν αὐτοῦ ἵνα ἄρῃτον γεννηθῆναι καὶ ὁ ἀόρατος μορφωθῆναι, ἥνοιξε τὸ στόμα καὶ προήκατο λόγον ὁμοιον αὐτῷ· ὃς παραστάς ὑπέδειξεν αὐτῷ ὅ ἦν, αὐτὸς τοῦ ἀοράτου μορφὴ φανείς. Ἡ δὲ ἐκφώνησις τοῦ ὀνόματος ἐγένετο * τοιαύτη· ἐλάλησε λόγον τὸν πρῶτον τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἥτις ἦν ἀρχή, καὶ ἦν ἡ συλλαβὴ αὐτοῦ στοιχείων τεσσάρων. Ἐπισυνῆψε ἑκείνην δευτέραν, καὶ ἦν καὶ αὐτὴ στοιχείων τεσσάρων. Ἐξῆς ἐλάλησε ἑκείνην τρίτην, καὶ ἦν καὶ αὐτὴ στοιχείων δέκα. Καὶ ἑκείνη μετὰ ταῦτα ἐλάλησε, καὶ ἦν καὶ αὐτὴ στοιχείων δεκαδύο. Ἐγένετο οὖν ἡ ἐκφώνησις τοῦ ὅλου ὀνόματος στοιχείων μὲν τριά-

in se conditum ad hunc fere modum peperit. Ipsam enim summam quaternitatem ex iis locis, quae nec in aspectum cadunt, nec ullo nomine appellari possunt, muliebri forma ad eum descendisse (neque enim mundus, ait, masculam eius vim ferre poterat,) atque et quatenam esset indicasse, et rerum omnium ortum, quem nemini unquam nec Deorum nec hominum declaraverat, ei soli in haec verba exposuisse: Quando primum is, qui Patris expertus est, quique nec in cogitationem cadit, nec substantia ulla praeditus est, nec mas denique nec femina est, id quod in eo inenarrabile est, gigni, et quod invisibile

pro unigenitus legerim unius et in graeco pro μονογενὴς scripserim συγγενής. Quomodo constat, duos illos haereticos familiaritate arctissime coniunctos fuisse, ex hac lectione planus evadit sensus. GRABIVS Marcum Colorbasim unigenitum dici putans iis veterum scriptorum adversatur, qui Colorbasum Marci discipulum fuisse narrant. Quodsi legi vis μονογενής, cum MASS. corrige αὐτῇ pro αὐτῷ itaque locum explica: affert Irenaeus caussam, cur magus ille socius et particeps arcanorum Sigae fuerit, nempe quoniam velut unigenitus ei erat. Sige enim ita adμαbat Marcum, ut eum velut unicum filium mysteriorum socium habere vellet.

a. τὸ τοῦ ὑστερήματος] Ex versione addendum σπέρμα.

b. τούτων] Int. recte legit τόπων.

c. σχήματι γυναικείῳ] Cod. VATICAN.

LAV. et edit. princ. γυναικείον. Cod. RHEG. γυναικίον.

d. αὐτῇ] Int. ἑαυτῇ, itaque melius.

e. ὠδινεν] Int. legit: ὃ πατὴρ οὐδεὶς ἐστίν. Verbum ὠδινεν in exemplari interpretis non comparuit.

f. τὸ ἄρῃτον γεννηθῆναι] Int. τὸ ἀρῃτ. ὄντων γεννηθῆναι αὐτὸ γενέσθαι.

g. τὸ ἀόρατον] Ex versione addo ἑαυτῷ.

h. τὴν δευτέραν] Int. καὶ τὴν δευτ., sed ante αὐτὴ non legit καί, quod exigit sensus.

i. τὴν τρίτην] Int. καὶ τὴν τε.

k. καὶ αὐτῇ] Cum Int. dele. καί.

l. τὴν μετὰ ταῦτα] Cum Int. legerim τὴν μετὰ ταῦτα οὖσαν.

m. καὶ αὐτῇ] Cum Int. expunge καί.

1. [defectus] Non solum in edit. ERASM. et GALL., sed etiam in omnibus Codd.

1 defectus m.

sic] hic

4 iniquid

~~4 quod~~

8 insubstantibus

9 inenarrabilem.
narrabilem m.

10 invisibili.

13 ea m.

14 IIII

†¹ [defectus] semen, quod depositum est in eum, sic enixus est. [†] Mass. 66.
² Illam quae est a summis et ab invisibilibus ³ et innominabilibus locis quaternationem descendisse ⁴ figura muliebri ad eum (quoniam, inquit, eius masculinum mundus ferre non poterat,) et ostendisse quoque semetipsam, quae esset, et universorum genesin, quam nemini unquam neque Deorum neque hominum revelavit, huic solo enarrasse, ita dicentem: quando primum Pater, cuius Pater nemo est, qui est ⁵ inexcogitabilis et insubstantivus, qui neque masculus neque femina est, voluit suum ⁶ inenarrabile narrabile fieri et ⁷ quod invisible sibi est formari; aperuit os, et protulit Verbum simile sibi, quod adsistens ostendit ei quod erat ipse, quum ⁸ invisibilis forma apparuisset. Enuntiatio autem nominis facta est talis: ⁹ locutus est verbum primum nominis eius; ¹⁰ [ea] fuit ἀρχή, ¹¹ et syllaba eius litterarum quatuor. Coniunxit et secundam, et fuit haec litterarum quatuor. Post locutus est et tertiam, et fuit haec litterarum x. Et eam, quae est post haec, locutus est, et ¹² fuit ipsa litterarum xii. Facta est ergo enuntiatio universi nominis,

ad sui formam seu similitudinem effingi voluit, os aperuit, ac verbum sibi simile emisit, quod adstans, hoc quod ipse erat ei ostendit, utpote quod eius, quod oculorum sensum fugiebat, forma exstitisset. Nominis porro pronuntiatio talis fuit. Primum nominis ipsius verbum protulit: haec quidem erat ἀρχή, ac syllaba illius quatuor elementis constabat. Secundam adiunxit, quae et ipsa quatuor elementa continebat. Deinceps et tertiam addidit, quae ipsa decem elementa complectebatur. Denique et quartam prolocutus est, quae ipsa duodecim elementorum erat. Itaque totius nominis enuntiatio triginta

deest vox defectus, a FEUARD. ex graeco addita. In aliis locis Int. ὑστέρημα vertit labes.

2. Illam, quae est cett.] Ex graeco legi vult Iun. Illam quae est summa ab invisibilibus cett.

3. et innominabilibus] Haec addita sunt a FEUARD., consentiente Voss.

4. figura muliebri] Voss. figura in muliebri.

5. inexcogitabilis] Sic edit. princeps pluresque ERASMI editt.; sed Parisinae 1563 et 1567 cum GALL. et FEUARD. incogitabilis. Nostra lectio, a GRABIO restituta, reperitur in Codd. CLAROM. ARND. MEXC. II. et Voss.

6. inenarrabile narrabile] Sic cum MASS. cuicui iussi pro inenarrabilem narrabilem, quae librariorum negligentia in omnibus MSS. scripta, indeque in edit. typis expressa sunt.

7. quod invisible] Voss. quod in invi-

sibili. Quod sequitur sibi refer ad formari hoc sensu: sibi simile formari voluit.

8. invisibilis forma] Voss. invisibili forma. Sed nostra lectio accurate respondet graecae.

9. locutus est verbum primum] Sic Codd. CLAROM. et Voss. In omnibus aliis MSS. et edit. praeter MASSURTIANAM vox verbum bis legitur, quod GRAB. emendare potuisset, si Cod. Voss. accuratius consulisset.

10. [ea] fuit ἀρχή] Sic Iun. bene correxit Interpretem, pro fuit ἀρχή. Etenim recte ait MASS.: neque enim vox ἀρχή fuit prima syllaba, quam protulit Pater, sed primus ille sonus, quem emisit, fuit principium ceterorum.

11. et syllaba eius] Sic Cod. CLAROM. et MASS. (addo Voss. quem hic iterum neglexit GRAB.). Ceteri omnes syllabas.

12. fuit ipsa] In MEXC. II. deest ipsa, in Voss. vero fuit.

κοντα, ^aσυλλαβῶν δὲ τεσσάρων. Ἐκαστον δὲ τῶν στοιχείων ἴδια
 †γράμματα καὶ ἴδιον χαρακτήρα καὶ ἴδιαν ἐκφώνησιν καὶ σχή-
 ματα καὶ εἰκόνας ἔχειν, καὶ μηδὲν αὐτῶν εἶναι, ὃ τὴν ἐκείνου
 καθορᾷ μορφήν, ^bοὐπὲρ αὐτὸς στοιχεῖόν ἐστιν· ἀλλὰ οὐδὲ ^cγι-
 νώσκει αὐτόν, οὐδὲ μὴν τὴν τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἑκαστον ἐκφώ-
 νησιν ^dπολιορκεῖ, ^eἀλλὰ ὃ αὐτὸς ἐκφωνεῖ, ὡς τὸ πᾶν ἐκφωνοῦντα,
 τὸ ὅλον ἡγεῖσθαι ὀνομάζειν. Ἐκαστον γὰρ αὐτῶν μέρος ὄν τοῦ
 ὅλου, τὸν ἴδιον ἦχον ὡς τὸ πᾶν ὀνομάζειν, καὶ μὴ παύσασθαι
 ἡχοῦντα, μέχρι ὅτου ἐπὶ τὸ ἔσχατον γράμμα τοῦ ἑκάστου στοι-
 χείου μονογλωσσήσαντος καταστήσῃ. Τότε δὲ καὶ τὴν ἀποκα-
 τάστασιν τῶν ὅλων ἔφη γενέσθαι, ὅταν τὰ πάντα κατελθόντα
 εἰς τὸ ἓν γράμμα, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐκφώνησιν ἡγήσῃ· ἥς
 ἐκφωνήσεως εἰκόνα, τὸ ἀμὴν ὁμοῦ λεγόντων ἡμῶν, ὑπέθετο

litterarum exstitit ac quatuor syllabarum. Singula autem elementa
 peculiares litteras ac notas, peculiaremque pronuntiationem et figu-
 ras atque imagines habent, nec eorum quidquam est, quod illius
 elementi formam perspiciat, quod supra se est. Quin ne ipsum
 quidem cognoscit, immo nec ulla ex iis elementi vicini enuntiationem
 novit: verum id quod enuntiat, perinde esse arbitrat, ac si

a. συλλαβῶν δὲ τεσσάρων] Patet τὸ
 ὅλον ὄνομα, a Propatore pronuntiatum,
 esse Pleroma, aut quadripartite (unde
 συλλαβῶν τεσσάρων) divisum in duas
 tetradas, decada et duodecada, aut tri-
 partite distinctum in ogdoads, decada et
 duodecada.

b. οὐπὲρ αὐτὸς στοιχεῖόν ἐστιν] Hunc
 locum corruptum, quem neque ex MSS.
 neque ex versione emendare possumus,
 Mass. optimo correxit. Vir doctus post-
 quam legendum esse dixit ὃ ὑπὲρ αὐτοῦ
 στοιχεῖόν ἐστιν — ita pergit: „Nempe
 oscitans quispiam scriba duas voces ὃ ὑπὲρ
 in unam commiscuit; tum pro αὐτοῦ
 scripsit αὐτός. — Quod vero ita, ut
 dixi, scripserit Irenaeus, — demonstrat
 Marci hypothesis. Id enim volebat, uni-
 cuique elemento seu Aeoni ignotam esse
 superioris elementi seu Aeonis formam,
 immo ne vicini quidem elementi enuntiationem
 scire, seu, ut Irenaei verbis utar,
 μηδὲν αὐτῶν εἶναι, ὃ τὴν ἐκείνου
 καθορᾷ μορφήν, ὃ ὑπὲρ αὐτοῦ στοι-
 χεῖόν ἐστι nullum eorum esse, quod il-
 lius elementi formam videat, quod supra
 se est, vel quod superius est. Haec vero
 nostra emendatio mire confirmatur ex iis,
 quae lib. II. c. XVI, 9 ex Valentiniano-
 rum sententia (a quibus in hac parte
 non dissidebant Marcosii) refert Irenaeus:
 Hoc autem, inquit, dicunt, quoniam emissi

sunt unusquisque illorum (Aeonum) et il-
 lum tantum cognovisse, qui se emisit, igno-
 rans autem eum, qui ante illum est. Quum
 igitur unusquisque Aeonum ignoret eum,
 qui ante se est; dubitare iam non licet,
 quin hic legendum sit ὃ ὑπὲρ αὐτοῦ.
 Iunius legi suadet αὐτὸ pro αὐτός. Levis
 quidem mutatio est; sed hanc lectionem
 admittentibus novae exoriantur difficul-
 tates, eoque obstat, quod est in versione
 illud super.

c. γινώσκει] Cum Int. lege γινώσκειν.
 Bene observat Mass., αὐτόν et αὐτός
 in sequentibus non referendum esse ad
 στοιχεῖόν, sed ad Aeonem, per elemen-
 tum significatum.

d. πολιορκεῖ] Infinitivum hic legen-
 dum esse Interpres docet. Sed vox πο-
 λιορκεῖν huc non quadret; legi vult PE-
 TAVIUS ἐπίστασθαι, IUN. ἐπιγινώσκειν,
 MASS. εἰδέναι vel simile verbum.

e. ἀλλὰ ὃ αὐτός κτλ.] NEANDER l. c.
 p. 171 huius loci sensum ita reddidit:
 Da das unendliche Wesen Gottes von Kei-
 nem erfasst werden kann, und jeder Aeon
 seine eigene Welt in sich trägt, die er zum
 Dasein bringen soll, so heisst es: Keiner der
 Aeonem kennt die Aussprache und Schrift-
 züge des anderen, ein jeder glaubt in dem,
 was er selbst für sich ausspricht, das
 Ganze auszusprechen, bis der letzte Laut
 des letzten Buchstabens ausgesprochen

8. Nominate you. in this, note
the use of NOW

9. Cesare
Quantitative

10. man] ONAN.

litterarum xxx, syllabarum autem quatuor. †Unumquodque autem † *Mass. 67.*
 elementorum suas litteras et suum characterem et suam enuntiationem etfigurationes et imagines habere, et nihil eorum esse, quod illius videat formam, ¹neque ipsum super elementum est. Sed ²nec cognoscere eum, sed ne quidem proximi eius unumquodque enuntiationem scire, sed quod ipse enuntiat, ³ita omne quod enuntiat, illud quod est totum nominet. ⁴Unumquemque enim ipsorum pars existens totius ⁵suum sonum quasi omne [nominare], et non cessare sonantia, quoadusque ⁶ad novissimam litteram novissimi elementi singulariter enunciata deveniant. Tunc autem ⁷et redintegrationem universorum dicit futuram, ⁸quando omnia devenientia in unam litteram, unam et eandem consonationem ⁹sonant, cuius exclamationis imaginem esse, *Amen* simul dicentibus nobis,

totum enuntiaret. Nam quum horum quodque universi pars sit, sonum suum esse censet universum, nec tinnire desinit, quousque ad extremam extremi elementi litteram singulariter tinniens perveniat. Tunc autem rerum omnium in integrum restitutio fit, quum omnia in unam litteram delabentia, unum et eundem enuntiationis sonum ediderint. Cuius quidem enuntiationis imaginem esse *Amen* illud, quod nos una dicimus, esse fingeat. Sonos autem eos esse, qui

worden, dann wird Alles sich zu Einer Harmonie vereinigen.

1. ἐκάστου — μονογλωσσήσαντος — καταστήσαι] Int. legit ἐσχάτου — μονογλωσσήσαντα — κατέλθωσι. Pro καταστήσαι BILL. Interpretem legisse putat καταθῆναι, et GRAB. καταστήναι; sed utrumque non respondet voci deveniant.

1. neque ipsum super elementum *ési*] Sic ERASM. GALL. et MSS. omnia. FEUARD., qui saeculus est FRONTONEM DUC., legit cuius elementum est; GRAB. et LUN. cuius ipsum elementum est; MASS. quod ipsum super elementum est. Sed mihi visum est, restituere eam lectionem, quae in omnibus Codd. reperitur, quamvis non negaverim, emendationem MASSURTI mihi non displicuisse.

2. nec cognoscere eum, sed ne quidem] Sic ERASM. GALL. GRAB. MASS. cum pluribus Codd. At FEUARD. pro nec cognoscere legit ne cognoscere. Cod. VOSS. nec cognoscere eum, sed neque tamen; LUN. pro sed ne quidem legi vult ac ne quidem; PASS. sed neque.

3. ita omne quod enuntiat] Sic habent Codd. et editi. Patet aut locum esse mutilum, aut Interpretem sensum auctoris non esse assecutum. De sensu vide notata ad text. graec. Interpreti ita scri-

bendum fuisset: quasi omnia enuntiasset, totum se nominare arbitrari. LUN. ita locum emendari vult: *putare, quod omne enuntiat, illud quod est totum nominare.*

4. Unumquemque] Sic Codd. et editi. omnes, sicque puto Interpretem scripsisse, qui superiore periodo eum pro id et ipse pro ipsum scripsit, quum cogitaret de Aeone per elementum significato. Quare MASS. male egit, pro unumquemque ponens unumquodque et Interpretem magistri more corrigens.

5. suum sonum quasi omne [nominare]] Cod. PASS. unum sonum. Pro nominare nonnulli Codd. cum ERASM. et GALL. habent nomen; CLAROM. NON. sic litteris maiusculis scriptam offert, cum puncto addito in fine; VOSS. habet nō. FEUARD. primus e graeco legit nominare, quod MASS. et GRAB. uncis remotis receperunt.

6. ad novissimam] Sic VOSS. FEUARD. GRAB. MASS. At ERASM. GALL. cum Codd. MERC. extra nov.

7. et redintegrationem] FEUARD. consentiente VOSS. addidit et.

8. quando] Sic MASS. ex CLAROM. PASS. Addo Cod. VOSS. qui habet qñ, quod est quando.

9. sonant] Sic CLAROM. et ex eo MASS. Ceteri Codd. et editores sonent.

εἶναι. Τοὺς δὲ φθόγγους ὑπάρχειν τοὺς μορφοῦντας τὸν ἀνόσιον καὶ ἀγέννητον Αἰῶνα· καὶ εἶναι τούτους μορφάς, ὡς ὁ Κύριος ἀγγέλους εἴρηκε, τὰς δὲ διηγεκῶς βλέπουσας τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς.

2. Τὰ δὲ ὀνόματα τῶν στοιχείων τὰ ῥητὰ καὶ κοινά, Αἰῶνας καὶ λόγους καὶ ῥίζας καὶ σπέρματα καὶ πληρώματα καὶ καρποὺς ὠνόμασε. Τὰ δὲ καθ' ἓνα αὐτῶν καὶ *ἐκάστου ἴδια ἐν τῷ ὀνόματι τῆς ἐκκλησίας ἔμπεριεχόμενα νοεῖσθαι ἔφη. Ὡς στοιχείου τὸ ὑστερον γράμμα φωνὴν προήκατο τὴν αὐτοῦ· οὗ ἦχος ἐξελθὼν κατ' εἰκόνα τῶν στοιχείων στοιχεῖα ἴδια ἐγέννησεν· ἐξ ὧν τὰ τε ἐνταῦθα κατακεκοσμησθαι φησι, καὶ τῶν πρὸ τούτων γεγενῆσθαι. Τὸ μὲν τοι γράμμα αὐτό, (τὸ ἦχος τῷ ἦχει) οὗ ὁ ἦχος ἦν συνεπακολουθῶν τῷ ἦχῳ, καὶ τὸ ὑπὸ τῆς συλλαβῆς τῆς ἑαυτοῦ ἀνελήφθαι ἄνω λέγειν, εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ὅλου· μεμενημέναι δὲ εἰς τὰ κάτω τὸν ἦχον, ὥσπερ ἔξω φερόμενα. Τὸ δὲ στοιχεῖον αὐτό, ἀφ' οὗ τὸ γράμμα σὺν τῇ ἐκφωνήσει τῇ ἑαυτοῦ συγκατῆλθε κάτω, (δ) γραμμάτων εἶναι φησι τριάκοντα, καὶ ἐν ἑκαστοντῶν τριάκοντα γραμμάτων ἐν ἑαυτῷ ἔχειν ἕτερα γράμματα, δι' οὗ τὸ ὄνομα τοῦ γραμματος ὀνομάζεται· καὶ αὐτὰ πάλιν τὰ ἕτερα δι' ἄλλων ὀνομάζεσθαι γραμμάτων, καὶ τὰ ἄλλα δι' ἄλλων· ὥς εἰς ἅπειρον ἐκπίπτειν τὸ πλήθος τῶν γραμμάτων. Οὕτω δ' ἂν σαφέστερον μάθοις τὸ λεγόμενον. Τὸ

Aeonem illum substantiae expertem atque ingenitum adumbrant, atque hos demum eas formas esse, (quas Dominus angelos appellavit) quas Patris faciem perpetuo vident.

2. Communia porro et enarrabilia elementorum nomina Aeonēs et sermones et radices et semina et Pleromata et fructus nuncupavit. Singularia autem et cuiusque propria in Ecclesiae nomine contineri atque intelligi ait. Quorum elementorum extrema ultimi littera vocem suam emisit, cuius vox ad elementorum imaginem

a. ἔμπεριεχόμενα νοεῖσθαι] Int. ἔμπεριεχέσθαι καὶ νοεῖσθαι.

b. Ὡς στοιχείου τὸ ὑστερον γράμμα] Cum Int. legendum ὧν στοιχείων τὸ τοῦ ἑκάστου στοιχείου ὑστατον γράμμα. Cod. REG. et VRSATISLAV. habent ὡς στοιχείων τοῦ στοιχείου τὸ ὑστερον γράμμα.

c. οὗ ἦχος ἐξελθὼν] Observarunt editores, Marcum hoc loco aenigmatica ratione designare infelicis Sophiae casum, omniumque rerum inde factum ortum.

d. κατακεκοσμησθαι] Int. legi vult πατοικονομεῖσθαι, quod Interpretem le-

gisae equidem inde coniecero, quod vertit disposita.

e. καὶ τῶν] Lego cum Int. καὶ τὰ. f. τὸ ἦχος τῷ ἦχει] Cum Iunio deleo haec, utpote quae e margine in textum temere inserta coniecero. Mirandum sane, BILLIUM, FRONTOENI Duc. et PETAVIO τὸ ἦχος indeque συνεπακολουθῶν pro συνεπακολουθῶν legi voluisse, quamvis ἦχος sit mascul. generis.

g. καὶ τὸ] Lego cum Int. κάτω.

h. λέγειν] Int. recte λέγει.

i. (δ) γραμμάτων] Expunge δ cum Int.

k. δι' οὗ] Int. recte legit δι' ὧν.

1. Credit] + biffe

la. esse as

famant ?

esse hos] has esse

4. [esse]

6 unusquisque

15 la esse ait

unusquisque

semelpro

18 decidant

¹tradidit. Sonos autem eos esse, qui formant insubstantivum et ingentium Aeona, et esse ²hos formas, quas Dominus angelos dixit, *Matth. XVIII.* quae sine intermissione vident faciem Patris. 10.

2. Nomina autem ³elementorum communia et enarrabilia Aeonas et verba et radices et semina et plenitudines et fructus vocavit. Singula autem ipsorum et ⁴uniuscuiusque propria in nomine ecclesiae contineri et intelligi ait. Quorum elementorum ⁵novissimi elementi ultima littera vocem emisit suam, cuius sonus exiens, secundum imaginem elementorum elementa ⁶propria generavit; ex quibus et quae sunt hic disposita dicit, et ea, quae sunt ante haec, generata. Ipsam quidem litteram, cuius sonus erat consequens sonum deorsum, a syllaba sua sursum receptam dicit ad impletionem universi; remansisse autem deorsum sonum quasi ⁷foras proiectum. Elementum autem ipsum, ex quo littera cum enuntiatione sua descendit deorsum, litterarum ait esse xxx et ⁸unamquamque ex his xxx litteris in semetipsa habere alias litteras, per quas nomen litterae nominatur. Et rursus alias per alias nominari litteras, et alias per alias, ita ut in immensum decidat multitudo litterarum. Sic autem planius disces quod dicitur. Delta elementum litteras

egressa, peculiaria elementa procreavit, ex quibus cum haec infera descripta atque exornata, tum ea, quae haec antecesserunt, orta fuisse tradit. Et quidem litteram ipsam, cuius sonus sonum infra sequebatur, a syllaba sua ad universi complementum sursum receptam esse, ceterum sonum velut foras eiectum infra remansisse. At vero elementum ipsum, a quo littera una cum sua pronuntiatione infra descendit, triginta litterarum esse asserit, quarum etiam quaelibet alias rursus litteras continet, quibus litterae nomen exprimitur. Ac rursus aliam atque aliam per alias atque alias litteras appellari, ita ut litterae in infinitum quandam numerum excrescant. Ad hunc autem modum apertius id quod dico intelliges. Elementum Delta

1. *tradidit*] FEUARD. et MSS. CLAROM. PASS. MERC. II. et VOSS. addit *esse*, quod iam praecessit.

2. *hos formas*] Sic MERC. II. ARUND. ERASM. GRAB. MASS. At MSS. CLAROM. et VOSS. (GRAB. hic uti saepe falso allegat Codicem VOSS.) GALL. et FEUARD. habent *has formas*.

3. *elementorum*] MERC. I. hic et postea *electorum*.

4. *novissimi elementi*] Dnas has voces ION. deleri vult, sed frustra.

5. *proprie*] Sic Codd. VET. VOSS. et

FEUARD. primus pro *progenia*, quod est in ERASM. et GALL.

6. *foras proiectum*] ERASM. 1567 *foras protecti*.

7. *unamquamque ex his XXX in semetipsa*] Sic excudi fecit FEUARDENTIUS monumentis FRONTONE DUC. et IUNIO. MSS. omnia et ERASM. cum GALL. habent *unamque ex his XXX in semetipso*. Quod GRAB. dixit, Cod. VOSS. emendationi FEUARDENTII assentiri falsum est: eandem offeri VOSS. lectionem atque cetera MSS.

δέλτα στοιχείον γράμματα ἐν ἑαυτῷ ἔχει πέντε, * αὐτὸ δὲ τὸ δέλτα καὶ τὸ ε καὶ τὸ λάμβδα καὶ τὸ ταῦ καὶ τὸ ἄλφα, καὶ ταῦτα πάλιν τὰ γράμματα δι' ἄλλων γράφεται γραμμάτων, καὶ τὰ ἄλλα δι' ἄλλων. Εἰ οὖν ἡ πᾶσα ὑπόστασις τοῦ δέλτα εἰς ἄπειρον ἐκπίπτει, ἡ αἰεὶ ἄλλων ἄλλα γράμματα γεννώντων, καὶ διαδεχομένων ἄλληλα, πόσῳ μᾶλλον ἐκείνου τοῦ στοιχείου μείζον εἶναι τὸ πέλαγος τῶν γραμμάτων; Καὶ εἰ τὸ ἐν γράμμα οὕτως ἄπειρον, ὅρα ὅλον τοῦ ὀνόματος τὸν βυθὸν τῶν γραμμάτων, ἐξ ὧν τὸν Προπάτορα ἢ Μάρκον Σιγὴ συνεστάναι ἔδογματίσσε. Διὸ καὶ τὸν Πατέρα ἐπιστάμενον τὸ ἀχώρητον αὐτοῦ, δεδωκέναι τοῖς στοιχείοις, ἃ καὶ Αἰῶνας καλεῖ, ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὴν ἰδίαν ἐκφώνησιν ἐκβοᾶν, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἓνα τὸ ὅλον ἐκφωνεῖν.

3. † Ταῦτα δὲ σαφηνίσασαν αὐτῷ τὴν τετρακτὴν εἰπέειν. * Θέαν δὴ σοι καὶ αὐτὴν ἐπιδειξαι τὴν Ἀληθεῖαν. Κατήγαγον γὰρ αὐτὴν ἐκ τῶν ὑπερθεῶν δωματίων, ἵν' εἰσῆδης αὐτὴν γυμνὴν καὶ * καταμάθοις τὸ κάλλος αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀκούσῃς αὐτῆς λαλούσης καὶ θαυμάσης τὸ φρόνημα αὐτῆς. Ὅρα οὖν ἱεφαλὴν * ἄνω, τὸ ἄλφα καὶ τὸ ω, τράχηλον δὲ β καὶ ψ, ὠμούςς ἅμα χερσὶ γ καὶ χ, στήθεθ δ καὶ φ, διάφραγμα ε καὶ ν, νῶτον ζ καὶ τ, κοιλίαν η καὶ σ, μηροὺς θ καὶ ρ, γόνατα ι καὶ π, κνήμας κ καὶ ο, σφυρὰ λ καὶ ξ, πόδας μ καὶ ν. Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμα τῆς κατὰ τὸν μάγον Ἀληθείας· τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦ στοιχείου, οὗτος ὁ

quinque litteras complectitur, nimirum δ et ε et λ et τ et α; rursusque hae litterae aliis litteris perscribuntur aliaeque item aliis. Si ergo tota elementi Delta coagmentatio in infinitum cadit, aliis nimirum alia gignentibus, atque inter se succedentibus, quanto tandem elemento illo maius vastiusque tantum litterarum pelagus erit? Et si una littera usque adeo infinita est, animadvertas velim, quae in toto nomine sit litterarum profunditas, ex quibus Marci Sige Propatorem constare docuit. Qua etiam de causa Propatorem, quod se comprehendi non posse perspectum haberet, hoc singulis elementis, quibus etiam Aeonum nomen imponit, dedisse, ut propriam enuntiationem ederent, quandoquidem singula universo pronunciando impares erant.

a. αὐτὸ δέ] Int. αὐτὸ τε,
b. αἰεὶ ἄλλων ἄλλα γράμματα] Vocem αἰεὶ non legit Int. In Cod. VRATISLAV. deest γράμματα.

c. Ταῦτα δέ] Int. ταῦτα δὴ vel simile quid legit.

d. θέαν] Logo θέλω cum Int.

e. καταμάθοις] Sic Codd. et editi. praeter Venetam, quae habet καταμάθης.

f. κεφαλὴν ἄνω, τὸ ἄλφα] Int. [legisse videtur εἰς κεφαλὴν αὐτῆς ἄνω, πρῶτον τὸ ἄλφα.

l. in se habet] ARUND. habuisse. Ho-

rum verborum ordinem mutavi auctoritate Cod. Voss.

2. et ipsum] GRAB. ex Codd. ARUND. et MERC. II. addidit et. Consensit Voss. Sed illud et iam habet editio princeps.

3. et λ] GRAB. et ex Cod. ARUND. addidit, consentiente Voss.

4. eo quod non possit unum, illud] MERC. it. pro eo habet et. GRAB. pro unum legi suadet unus, quia in graeco exstat ἓνα. Sed MASSUETO scilicet observante unum referendum est ad elementum, quod re vera significat Aeonem. Pro

1. $\frac{G}{v}$ habet m se

v
 $\delta] a$
 $\lambda] a$
 $hae] e$

7 propatōra

q correm
acuminationem

o illud] illū

u exponente
doxina] deesse

6 $\phi] \gamma$
umeros

o $\tau] c$

$\kappa] k$

$\wedge et z] A \xi$

¹in se habet quinque, ²et ipsum δ et ϵ ³et λ et τ et α et haec rursus litterae per alias scribuntur litteras et aliae per alias. Si ergo universa substantia Deltae in immensum decedit, aliis alias litteras generantibus et succedentibus alterutrum, quanto magis illius elementi maius esse pelagus litterarum? Et si una littera sic immensa est, vide totius nominis profundum litterarum, ex quibus Propatora Marci Silentium constare docuit. Quapropter et Patrem scientem incapabile surum dedisse elementis, quae et Aeonas vocat, unicuique eorum suam enuntiationem exclamare, ⁴eo quod non possit unum, illud quod est totum enuntiare.

3. †Haec itaque exponentem ei quaternationem ⁵dixisse: † *Mass.* 69. volo autem tibi et ipsam ostendere Veritatem. Deposui enim illam de superioribus ⁶aedificiis, ut ⁷circumspicias eam nudam, et intuearis formositatem eius; sed et audias eam loquentem et admireris sapientiam eius. ⁸Vide quid igitur in caput eius sursum, primum A *et Ω ; collum autem B et Ψ ; humeros cum manibus ⁹ Γ et X ; * *Grab.* 66. pectus A et Φ ; ¹⁰cinctum E et Y ; ¹¹ventrem Z et T ; verenda H et Σ ; femora Θ et P ; genua I et II ; tibiae K et O ; crura A et Ξ ; pedes M et N . Hoc est corpus eius, quae est secundum ¹²magum, Veritatis; haec ¹²figura elementi, hic character litterae.

3. Haec autem quaternitatem planius ipsi his verbis declarasse. Lubet ipsam quoque Veritatem tibi spectandam proponere. Ex superis quippe aedibus eam devexi, ut nudam eam conspicias, eiusque pulchritudinem intelligas atque adeo loquentem audias, eiusque prudentiam admireris. Vide igitur caput eius sursum A et Ω , collum B et Ψ , humeros una cum manibus Γ et X , pectus A et Φ , diaphragma B et Y , dorsum Z et T , ventrem H et Σ , femora Θ et P , genua I et II , tibiae K et O , crura A et Ξ , pedes M et N . Hoc nimirum est de magi sententia corpus veritatis, haec elementi figura, hic litterae character. Atque hoc elementum

illud ARUND. MERC. II. ERASM. et GALL. legunt *illum*.

5 *dixisse*] Sic primus FEUARD. ex graeco. Namque omnes Codd. habent cum editt. ERASM. et GALL. *dedisse*.

6. *aedificiis*] In GRABII edit. fortasse culpa typographi *aedificii*.

7. *circumspicias*] Voss. et MERC. II. *circumspiciam*.

8. *Vide quid igitur in caput*] Patet, quid esse expungendum. Codd. CLAROM. et Voss. habent *in caput*, ceteri cum editt. omnibus praeter MASS. omittant in.

9. Γ et X] Sic CLAROM. et OMN. editt. excepta FEUARD. ubi male II et X . MASS.

10. *cinctum*] Nimis obscure ita redditur *διάπρυμα*, quod est *membrana*, quae cor et pulmonem a iecore et liene discernit. GRAB.

11. *ventrem Z et T*] Sic CLAROM. ARUND. MERC. II. ERASM. GRAB. MASS.; in GALL. vero et FEUARD. male X et T . Sed ipse vides, textum latinum non respondere graeco.

12. *figura*] Sic FEUARD. primus legit ex VET. Cod. consentiente Voss. Sed ERASM. 1528 *futura* (ita et MERC. II.) et in margine duplicem hanc proponit coniecturam: *factura* et *image*; GALL. *factura*.

χαρακτήρ τοῦ γράμματος. Καὶ καλεῖ τὸ στοιχεῖον τοῦτο Ἄν-
θρωπον· εἶναι τε πηγὴν φησιν αὐτὸ παντὸς λόγου καὶ ἀρχὴν
πάσης φωνῆς καὶ παντὸς ἀρρήτου ῥῆσιν καὶ τῆς σιωπωμένης
Σιγῆς στόμα. Καὶ τοῦτο μὲν τὸ σῶμα αὐτῆς. Σὺ δὲ μεταφ-
ρᾶσιον ἐγείρας διανοίας νόημα, τὸν αὐτὸν γεννήτορα καὶ πατρο-
δότορα λόγον ἀπὸ στομάτων Ἀληθείας ἄκουε.

4. Ταῦτα δὲ ταύτης εἰπούσης, προσβλέψασαν αὐτῇ τὴν
Ἀληθεῖαν· καὶ ἀνοίξασαν τὸ στόμα λαλήσαι λόγον· τὸν δὲ λό-
γον ὄνομα γενέσθαι καὶ τὸ ὄνομα γενέσθαι τοῦτο, ὃ γινώσκουμεν
καὶ λαλοῦμεν, Χριστὸν Ἰησοῦν· ὃ καὶ ὀνομάσασαν αὐτὴν παρ'
αὐτῇ καὶ σιωπῇ. Προσδοκῶντος δὲ τοῦ Μάρκου πλεῖον τι
μέλλειν αὐτὴν λέγειν, πάλιν ἡ τετρακτὺς παρελθοῦσα εἰς τὸ
μέσον, φησὶν· ὡς εὐκαταφρόνητον ἡγήσω τὸν λόγον, ὃν ἀπὸ
στομάτων τῆς Ἀληθείας ἤκουσας. Οἱ τοῦθ' ὅπερ οἶδας καὶ
δοκεῖς· παλαιὸν ἐστὶν ὄνομα. Φωνὴν γὰρ μόνον ἔχεις αὐτοῦ,
τὴν δὲ δύναμιν ἀγνοεῖς. Ἰησοῦς μὲν γὰρ ἐστὶν ἐπίσημον ὄνομα
ἐξ ὧν γράμματα, ὑπὸ πάντων τῶν τῆς κλήσεως γινωσκόμενον.
Τὸ δὲ παρὰ τοῖς Αἰῶσι τοῦ Πληρώματος πολυμερὲς τυγχάνον,
ἄλλης ἐστὶ μορφῆς καὶ ἑτέρου τύπου, γινωσκόμενον ὑπ' ἐκείνων
τῶν συγγενῶν, ὧν τὰ μεγέθη παρ' αὐτῶν ἐστὶ διαπαντός.

5. Ταῦτ' οὖν τὰ παρ' ὑμῖν εἰκοσιτέσσαρα γράμματα ἀποφ-

Hominem vocat, esseque illud ait fontem omnis sermonis, atque
initium omnis vocis et omnis inenarrabilis narrationem et tacitae
Sigae os. Hoc, inquam, est veritatis corpus. Tu vero in altum
sublata mentis intelligentia sui ipsius genitorem ac Patris largitorem
sermonem ex ore veritatis audi.

4. Hanc orationem quum illa habuisset, Veritatem coniectis in
eum oculis, apertoque ore sermonem edidisse ait, ac sermonem
hunc nomen factum esse, hoc, inquam, nomen quod scimus ac lo-
quimur, Christum Iesum: quod quum protulisset, statim conticuisse.
Quum autem Marcus ab ea longiorem aliquam orationem expecta-
ret, quaternitas rursus in medium progressa, his verbis usa est:

a. εἶναι τε] Int. εἶναι δέ.

b. τὸν αὐτὸν γεννήτορα καὶ πατρο-
δότορα] Recte Int. τὸ αὐτὸ γεννήτορα
καὶ πατροδότορα; edit. princ. Epiphaniū
cum Codd. Rcg. et Vratislav. perperam
habent πατρόδοτα.

c. ἀπὸ στομάτων] Int. recte ἀπὸ
στόματος.

d. προσβλέψασαν] Cod. Vratislav.
προβλέψαν.

e. καὶ ἀνοίξασαν] Καί, quod in ed.
Colon. Epiphaniū et apud GRAB. deest,
agnoscit Cod. Vratislav.

f. παρ' αὐτῇ καὶ σιωπῇ] Int. legisse
videtur παραντικα σιωπῇ aut σιω-
πῆσαι.

g. στομάτων] Iterum lege cum Int.
στόματος.

h. δοκεῖς] Sic Codd. Rcg. et Vratis-
lav. Sed edit. princ. Epiphaniū et edit.
Col. δοκοῖς. Lege ex versione καὶ δο-
κεῖς ἔχειν.

i. Ἰησοῦς μὲν γάρ] Int. Ἰησοῦς δέ.

k. ἐξ ὧν] Int. melius ἐξ ἔχον, aut,
ut putat Mass. ἐξ ὧν γραμμάτων.

l. συγγενῶν] Ex versione adde αὐτοῦ.

3 *tabi*] *tabiti*

4 *adlebens*

9 *et 2°*] *ut*

14 *autem*] + *eius*

20 ~~XX~~ III

Et vocat elementum hoc Hominem: esse autem fontem ait eum
 omnis verbi et initium universae vocis et omnis inenarrabilis enar-
 rationem et taciti Silentii os. Et hoc quidem corpus eius. Tu
 autem, sublimius allevans sensus intelligentiam, autogenitora et pa-
 5 trodutora verbum ab ore Veritatis audi.

4. Haec autem quum ¹dixisset illa, attendentem ad eum Ve-
 ritatem et aperientem os, ²locuta est verbum: verbum autem nomen
 factum et nomen esse hoc, quod scimus et loquimur, Christum
 15 Iesum; quod quum nominasset, statim tacuit. Quum autem putaret
 Marcus plus aliquid eam dicturam, rursus quaternatio veniens in
 medium ait: Tanquam contemptibile putasti esse verbum, quod ab
 ore Veritatis audisti. Non hoc, quod scis et putas habere: ³olim
 est nomen. Vocem enim tantum habes eius, virtutem autem igno-
 15 ras. Iesus autem est ⁴insigne nomen, sex habens litteras, ab
 omnibus qui sunt †vocationis cognitum. Illud autem, quod est † Mass. 70.
 apud Aeonas Pleromatis, quum sit multifarium existens, alterius est
 formae et alterius typi, quod intelligitur ab ipsis qui sunt cognati
 eius, quorum magnitudines apud eum sunt semper.

2. 5. ⁵Haec igitur, quae ⁶apud nos sunt viginti quatuor litterae,

Vilem et contemnendum sermonem eum esse arbitratus es, quem
 ex ore Veritatis accepisti. Atqui non hoc, quod nosti, tenere te
 censes, antiquum nomen est. Vocem enim ipsius duntaxat habes,
 vim autem ignoras. Iesus etenim insigne nomen est, sex litteris
 constans, omnibus, qui vocati sunt, notum ac perspectum. At illud,
 quod est apud Pleromatis Aeones, quum multis partibus constet,
 alterius formae ac figurae est, his demum cognitum et exploratum,
 qui cognatione ipsum attingunt, quorumque magnitudines apud eum
 semper sunt.

5. Quocirca ita habeto: has viginti quatuor litteras, quae apud

Sermo est de angelis, qui supra nomi-
 nantur ὁμογενεῖς Salvatori. Vide quae
 disputavi pag. 32, not. b. — Iux. legi
 vult ὁπ' ἐκείνου τῶν συγγ.

m. αὐτῶν] Int. recte αὐτῶ.

1. dixisset] Voss. audiisset.

2. locuta est] Sic Codd. omnes. Mass.
 ex graeco emendavit locutam esse; quod
 contra fidem MSS. non recepi. Verisi-
 mile enim est, Interpretem ita scripsisse.

3. olim est nomen] Int. fortasse legit
 παλαι pro παλαιόν; sed vertendum ei
 fuisset antiquum est nomen.

4. insigne nomen] Ἐπίσημον hic non
 insigne vel celebre nomen denotare puto,

sed sex constans literis, ut mox additur.
 Quum enim ἐπίσημον Μαῦ sextum in
 alphabeto locum teneret, indeque humeri
 6 nota esset, tam hic ipse numerus,
 quam quae illum haberent, ἐπίσημα dici
 soeverunt. GRAB. Nomina (haec bene
 addit Mass.) sex constantia litteris mysti-
 cum quid habere contendebant haeretici.

5. Haec igitur] Sic omnes Codd. et
 sic procul dubio scripsit Int. ex graeco
 ταῦτα. Quisque videt corrigendum esse
 has igitur, quod FEUARD. GRAB. et Mass.
 in textum recepere.

6. apud nos] Melius legendum ex graeco
 apud vos.

βολας ὑπάρχειν γίνωσκε τῶν τριῶν δυνάμεων εἰκονικᾶς, τῶν περιεχουσῶν τὸν ὅλον τῶν ἄνω στοιχείων τὸν ἀριθμὸν. Τὰ μὲν γὰρ ἄφωνα γράμματα ἑννέα νόμισον εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς Ἀληθείας διὰ τὸ ἀφώνους αὐτοὺς εἶναι τουτέστιν ἀρρήτους καὶ ἀνεκλαλήτους. Τὰ δὲ ἡμίφωνα ὀκτώ, ὄντα τοῦ Λόγου καὶ τῆς Ζωῆς, διὰ τὸ μέσα ὡς περ ὑπάρχειν τῶν τε ἀφώνων καὶ τῶν φωνηέντων, καὶ ἀναδέχεσθαι τῶν μὲν ὑπερθεῖν τὴν ἀπόρροϊαν, τῶν δ' ὑπὲρ αὐτὴν τὴν ἀναφοράν. Τὰ δὲ φωνήεντα καὶ αὐτὰ ἑπτὰ ὄντα, τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπεὶ διὰ τοῦ Ἀνθρώπου φωνὴ προσελθοῦσα ἐμόρφωσε τὰ ὅλα. *Ὁ γὰρ ἄρχος τῆς φωνῆς μορφήν αὐτοῖς περιεποίησεν. Ἔστιν ὁ μὲν Λόγος ἔχων καὶ ἡ Ζωὴ τὰ ὀκτώ, ὁ δὲ Ἀνθρώπος καὶ ἡ Ἐκκλησία τὰ ἑπτὰ, ὁ δὲ Πατὴρ καὶ ἡ Ἀλήθεια τὰ ἑννέα. Ὡς περὶ τοῦ ὑστερήσαντος λόγου ὁ ἀφεδρασθεὶς ἐν τῷ Πατρὶ κατήλθε, πεμφθεὶς ἐπὶ τόν, ἀφ' οὗ ἐχωρίσθη ἐπὶ διορθώσει τῶν προχθέντων, ἵνα ἡ τῶν πληρωμάτων ἐνότης ἰσότητα ἔχουσα καρποφορήμιαν ἐν πᾶσι τὴν ἐκ πάντων δύναμιν. Καὶ οὕτως ὁ τῶν ἑπτὰ τὴν τῶν ὀκτὼ ἐκομίσατο δύναμιν· καὶ ἐγένοντο οἱ τόποι ὅμοιοι τοῖς ἀριθμοῖς, ὀγδοάδες ὄντες· ὅτινες τρεῖς ἐφ' ἑαυτοὺς ἐλθόντες, τὸν τῶν εἰκοσιτεσσάρων ἀνέδειξαν ἀριθμὸν. Τὰ μὲν τρία στοιχεῖα, (ἂφίησιν αὐτὸς τῶν τριῶν ἐν συζυγίᾳ δυνάμεων ὑπάρχειν, ἥ ἐστιν ἔξ, ἀφ' ὧν ἀπεβῆναι τὰ εἰκοσιτέσσαρα στοιχεῖα) τετραπλασιασθέντα τῷ τῆς ἀρρήτου τετραδὸς λόγῳ, τὸν αὐτὸν

vos sunt, velut rivos quosdam esse, tres eas virtutes, quibus univ-
ersus superiorum elementorum numerus continetur, adumbrantes.
Sic enim existima, novem mutas litteras Patris et Veritatis esse,
quod videlicet muti ipsi sint, hoc est eiusmodi, qui nullis verbis
exprimi possint. Semivocales autem, quae octo sunt, Sermonis et
Vitae, quod inter vocales et consonantes velut mediae interiectae
sint, atque ut a superioribus defluant, ita vicissim inferiora ad eas
referantur. Vocales porro, quae ipsae quoque septem sunt, Homini
et Ecclesiae; quandoquidem vox per hominem progressa omnia in-
formavit. Vocis etenim sonus formam ipsis indidit. Habent igitur
Sermo et Vita octo, Homo et Ecclesia septem, Pater et Veritas

a. ὑπὲρ αὐτήν] Int. ὑπὸ αὐτήν aut
ὑπέρθεον legit.

b. Ἔστιν] Adde cum Int. οὖν aut
simile quid.

c. Ἐπειδὴ τοῦ ὕστ. κτλ.] Malo ἐξ
δὲ τοῦ cum interprete. Neque enim
quadrat ἐπειδὴ cum his quae praecedunt.
Sensus autem horum verborum hic est:
quoniam Pater et Veritas novem litteras
continebant, Homo autem et Ecclesia

septem duntaxat, Sermo vero et Vita
octo, corrigendae huiusce numerorum
inaequalitatis causa factum est, ut littera
una, qua Pater abundabat, ad Hominem
et Ecclesiam descenderit, ac sic cuique
ex his coniugationibus suis litterarum
octernio constitit. BILL. — Iun. legi vult
ἀπὸ δὲ τοῦ.

d. οἱ τόποι] Int. οἱ τρεῖς τόποι.

e. ἀφίησιν] Int. recte δ φησιν.

- 1 eorum
- 2 continentur
quae sunt suorum an.
- 3 putat
- 4 inloquibiles
- 9 per an & superior m. n. n.
- 10 eis] eius
habes *?
- 11 ecclesiae
- 12 qui] quid
unde fuerat] defuerat
- 13 ubi
- 15 is] his
- 16 3 viii
- 17 xxiii de
- 18 quidam] quidam

emanationes esse intellige trium virtutum imaginales ¹earum, quae continent universum, quae sunt sursum, elementorum numerum. Mutas enim litteras novem ²puta esse Patris et Veritatis, quoniam sine voce sint, hoc est et inenarrabiles et ³inequibiles. ⁴Semivocales autem quum sint octo, Logi esse et Zoës, quoniam quasi mediae sint inter mutas et vocales; et recipere eorum quidem, quae supersint, emanationem, eorum vero, quae subsint, elevationem. Vocales autem et ipsas septem esse, Anthropi et Ecclesiae, quoniam per Anthropum vox progrediens formavit omnia. Sonus enim ⁵vo- ^{* Grab. 67.} cis formam ⁶eis circumdedit. Est igitur Logos habens et Zoë viii, Anthropos autem et Ecclesia vii, Pater autem et Alethia ix. Ex minori autem computatione, qui erat apud Patrem, descendit, emissus illuc, unde fuerat separatus ad emendationem factorum, ut Pleromatum unitas aequalitatem habens fructificet unam in omnibus, ⁷quae est ex omnibus virtus. Et sic is qui est numeri vii eorum, qui sunt octo, accepit virtutem et facta sunt tria loca similia numeris, quum sint octonationes; ⁸quae ter in se venientia viginti quatuor ostenderunt numerum. Et tria quidem elementa, (quae dicit ipse trium in coniugatione virtutum exsistere, quae fiunt vi, ⁹ex quibus emanaverunt viginti + quatuor litterae) quadripartita in- ^{+ Mass. 71.} enarrabilis quaternationis ¹ratione, ²eundem numerum faciunt; quae

novem. Quoniam autem non satis constabat numerus; is qui in Patre insidebat, descendit, ad eum videlicet, a quo seiunctus fuerat idcirco missus, ut ea quae facta erant, emendarentur, ac Pleromatum unitas aequalitate praedita unam in omnibus, quae ex omnibus manat, virtutem proferret. Atque ita septenarius numerus octonarii vim accepit, factique sunt tres loci numeris consimiles, quum sint ogdoades; qui quidem tres in se ducti quatuor et viginti efficiunt. Et quidem tria elementa, (quae ipse coniugii nexu cum tribus virtutibus devincta esse ait, ac proinde sex sunt, e quibus viginti quatuor litterae profluxerunt) per rationem sermone omni praestantioris quaternitatis quadruplicata, eundem cum ipsis nume-

1. earum quae] Codd. eorum, quod recte emendavit MASS.

2. puta] Sic FEUARD. ex VET. Cod. Sed ERASM. GALL. MERC. II. et VOSS. putat.

3. inequibiles] ERASM. GALL. CLAROM. PASS. et VOSS. inequibiles.

4. Semivocales] Sic FEUARD. primus emendavit. Consentiant VOSS. MERC. II. et ERASMI edit. princ. Sed aliae ERASMI

editt. et GALL. perperam habent semivocabiles.

5. eis] Sic recte legunt FEUARD. GRAB. MASS. et IUN. ERASM. GALL. cum MSS. MERC. II. et VOSS. eius.

6. quae ter in se venientia] VOSS. perperam quaternis evenientia. Patet, ex graeco scribendum fuisse quae tria cell.

7. ratione] MERC. II. narratione.

8. eundem] Adde cum GRAB. ex graeco cum illis (tribus locis i. e. virtutibus).

αὐτοῖς ἀριθμὸν ποιεῖ ἅπερ φησὶ τοῦ ἀνονομάστου ὑπάρχειν. Φορεῖσθαι δὲ αὐτὰ ὑπὸ τῶν τριῶν δυνάμεων εἰς ὁμοιότητα τοῦ ἀοράτου, ὧν στοιχείων ^aεἰκόνες εἰκόνων τὰ παρ' ἡμῖν διπλᾶ γράμματα ὑπάρχειν, ἃ συναριθμοῦμενα τοῖς εἰκοσιτέσσαρσι στοιχείοις, ^bδυνάμει τῶν κατὰ ἀναλογίαν τὸν τριάκοντα ποιεῖ ἀριθμὸν.

6. Τοῦτου τοῦ λόγου καὶ τῆς οἰκονομίας ταύτης ^cκαρπὸν φησιν ἐν ὁμοιωμάτι εἰκόνης ^dπεφηνέναι, ἐκείνον τὸν ^eμετὰ τὰς ἑξ ἡμέρας τέταρτον ἀναβάντα εἰς τὸ ὄρος καὶ γενόμενον ἕκτον, τὸν κρατηθέντα καὶ καταβάντα ἐν τῇ ἑβδομάδι, ^{*}ἐπίσημον ὁγδοάδα ὑπάρχοντα, καὶ ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ τὸν ἅπαντα τῶν στοιχείων ἀριθμὸν, ^eἐφανέρωσεν, ἐλθόντος αὐτοῦ ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἢ τῆς περισσεῆς κάθοδος, ἣτις ἐστὶν ω καὶ α. ^hὉ γὰρ ἀριθμὸς αὐτῆς μία καὶ ὀκτακόσια. Καὶ διὰ τοῦτο Μωϋσέα ἐν τῇ ἑκτῇ τῶν ἡμερῶν εἰρηκέναι τὸν ἄνθρωπον γεγονέναι· ⁱκαὶ τὴν οἰκονομίαν δὲ ἐν τῇ ἑκτῇ τῶν ἡμερῶν, ἣτις ἐστὶ παρασκευή, τὸν ἔσχατον ἄνθρωπον, εἰς ἀναγέννησιν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, πεφηνέναι, ἥς οἰκονομίας ἀρχὴν καὶ τέλος ^kκαὶ τὴν ἑκτὴν ὥραν,

rum pariunt, quae quidem illius esse ait, qui appellationem omnem excedit. Ea porro ad invisibilis similitudinem a tribus virtutibus ferri. Atque horum elementorum imagines imaginum eas esse litteras dicit, quas duplices appellamus; quae quidem si viginti quatuor litteris adiungantur, analogiae vi tricenarium numerum edunt.

6. Huius rationis et administrationis fructum in imaginis similitudine exstitisse ait eum, qui post sex dies quartus in montem ascendit, ac sextus factus est; qui descendit atque in hebdomade

a. εἰκόνες εἰκόνων] Postremam hanc vocem hamulis incluserint PETAU. et GRAB., veluti superfluum. Sed praeterquam quod eam legit Interpres, existimo duplices litteras recte dici potuisse imagines imaginum, quia imagines erant coniugatorum elementorum. MASS.

b. δυνάμει τῶν κατὰ ἀναλογίαν] Int. δυνάμει τῇ κατ' ἀναλογίαν.

c. καρπὸν] Valentiniani Iesum Pleromaticis τέλειον καρπὸν vocabant. Cf. supra cap. 2 pag. 30.

d. πεφηνέναι] Sic MASS. secundum Cod. Rps. Sed editt. ceterae et Cod. VRSATISLAV. male legunt πεφυκέναι.

e. μετὰ τὰς ἑξ ἡμέρας τέταρτον ἀναβάντα] Respicit auctor historiam transfigurationis. Primam enim adscendens in montem cum comitibus Petro, Ioanne et Iacobo Christus fuit quartus; deinde vero Moyse et Elia ibi apparentibus factus est sextus.

f. ἐν τῇ ἑβδομάδι] Adi Apparatum nostrum.

g. ἐφανέρωσεν] Int. ὃν ἐφανέρωσεν. h. Ὁ γὰρ ἀριθμὸς κτλ.] Quum numeros singulis vocis περισσεῖα litteris expressos invicem addideris, numerus 801 exorietur.

i. καὶ τὴν οἰκονομίαν] BILL. legi pro καὶ praep. κατὰ, quoniam πεφηνέναι activa significatione nunquam a se repertum esse meminit. At vero FAONTO Duc. putat, significationem verbi φαίνειν activam in lucem edere, proferre auctoritate Philonis Iudaei probari posse, qui scripsit τὴν εὐσέβειαν ἀπέφηνε. GRABTIUS consentit cum FAONTONE Duc. Notissimum est, aoristum verbi φαίνειν significatione activa legi; neque vero PERF. II, quod tantummodo sensu intransitivo occurrit — id quod BILL. contenderat. Sed mutatione illa vocis καὶ in κατὰ non opus est, dummodo οἰκονομία recte explicatur. Cf. quae supra pag. 110, not. c. observavi. Saepissime patribus ecclesiae οἰκονομία est σαρκωποιήσις Christi aut humana eius natura,

1 inam.] inenarrabilis

2 illis

4 innumerandas

5 analog] ~~an~~ ⁶analogus

6 in rationis huius

8 scatur] vi

9 eldomade

habuit] habent

12 propter om.

14 caena

16 vi

17 ^{post} horam delata sunt

litterae 2 vel 3, cum sign. abbrev.

quidem dicit illius, qui est ¹innominabilis, exsistere. ²Indui autem ea a tribus virtutibus, in similitudinem illius qui est invisibilis, quorum elementorum imagines imaginum esse eas, quae sunt apud nos duplices litterae, quas cum xxiv ³litteris adnumerantes, virtute quae est secundum analogiam, xxx faciunt numerum.

6. Huius rationis et dispositionis fructum dicit in similitudinem imaginis apparuisse ⁴illum, qui post vi dies quartus ascendit in montem, et factus est ⁵sextus; qui descendit et detentus est in hebdomade, quum ⁶esset insignis octonatio et ⁷haberet in se omnem elementorum numerum, quem manifestavit, quum ipse venisset ad baptismum, columbae descensio, quae est Ω et Λ . Numerus enim ipsius, unum et dccc. Et propter hoc Mo-
2o a.
Matth. XVI.
1. et Mr. XI. 2.
* Grab. 68.
Apoc. I. 8.
 sen in sexta die dixisse hominem factum, ⁷et dispositionem autem in sexta die, quae est in ⁸coena pura, novissimum hominem, ⁹in regenerationem primi hominis, apparuisse. Cuius dispositionis initium et finem sextam horam, in qua affixus est ligno. Perfectum enim sensum,

detentus est, quum insignis ogdoas esset atque omnem elementorum numerum in se contineret: quem, quum ad baptismum accessisset, columbae descensus perspicue ostendit, quae quidem est ω et α . Huius enim numerus est unum et octingenta. Ob eamque causam dixisse Mo-
 sen, sexto die conditum hominem fuisse: humanam Christi naturam sexto die, quae est parasceue, ultimi hominis passionem ad primi hominis regenerationem apparuisse. Cuius quidem administrationis principium ac finem exstitisse sextam illam horam, in

atque id quod secundum humanam naturam contulit Christus ad perficiendum opus redemptorium, nimirum passio et mors Christi. Sensus loci igitur hic est: humanam Christi naturam, nimirum novissimi hominis passionem et mortem ad primi hominis regenerationem apparuisse sexta die.

k. $\chi\alpha\lambda\ \tau\eta\nu\ \xi\eta\tau\eta\rho$] Expunge $\chi\alpha\lambda$ auctoritate Interpretis.

1. *innominabilis*] Sic primus emendavit FEUARD. fortasse ex VET. Cod. Sed ERASM. GALL. CLAROM. OTTOR. ARUND. MERC. II. et VOSS. (errore deceptus erat GRAB. dicens, VOSSII Cod. tueri FEUARDENTII emendationem) habent *innumerabilis*.

2. *Indui autem ea*] VOSS. *inclinantem eas*. Pro *ess* MASS. emendavit sine auctoritate Codd. *ea*.

3. *litteris adnumerantes*] Cod. ARUND. *adnumeratis*. VOSS. *litteris numerantes*.

4. *illum*] Et ante illum GRAB. et MASS. auctoritate Codd. ARUND. et CLAROM. expunxere. Consentit VOSS.

5. *sextus*] Ita pro VI reposuit GRAB. ex VOSS. et graeco.

6. *haberet*] ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. *perperam habet*.

7. *et dispositionem*] In ERASM. GALL. FEUARD. et nonnullis MSS. deest *et*, quod legitur in Cod. VOSS.

8. *coena pura*] FEUARD. et FRONTO DUC. primi observaverunt *coenam puram* ideam valere atque $\pi\alpha\rho\alpha\sigma\chi\epsilon\upsilon\eta$ aut $\pi\rho\omicron\sigma\alpha\beta\beta\alpha\tau\omicron\nu$. Etenim August. Tract. 120 in Ioan. ait: *coenam puram Iudaei latine usitatus apud nos vocant*, quod est feria sexta. Eiusdem nominis meminerunt Tertull. adv. Marcion. V, 5. Beda in cap 19 Ioannis. Sic autem, ait FEUARD., eum diem, quo Christus cruci est affluxus, appellant, quod iuxta legis praescriptum puros vestimentis, cibis, corporibus et animis esse deceret, qui sacrum pascha (et sabbatum) essent celebraturi.

9. *in regenerationem*] Sic ARUND. MERC. II. VOSS. et omnes editi. praeter ERASM. et GALL., qui legunt *generationem*. ION. totum hunc locum ita emendavit: *Mosen — dixisse, hominem esse factum et dispositionem quoque in sexta die, quae est*

ἐν ᾗ †προσηλώθη τῷ ξύλῳ. Τὸν γὰρ τέλειον νοῦν, ἐπιστάμενον τὸν τῶν ἑξ ἀριθμὸν, δύναμιν ποιήσεως καὶ ἀναγεννήσεως ἔχοντα, φανερώσαι τοῖς νίοις τοῦ φωτὸς τὴν δι' αὐτοῦ φανέντος ἐπισήμου *εἰς αὐτὸν ἀριθμὸν γενομένην ἀναγέννησιν. Ἐνθεν καὶ τὰ ^bδιπλᾶ γράμματα τὸν ἀριθμὸν ἐπίσημον ἔχειν φησίν. Ὁ γὰρ ἐπίσημος ἀριθμὸς συγκραθεὶς τοῖς εἰκοσιτέσσαρσι στοιχείοις, τὸ τριακονταγράμματον ὄνομα ἀπετέλεσε.

7. Κέχρηται δὲ διακόνῳ τῷ ^cτῶν ἑπτὰ ἀριθμῶν μεγέθει, ὡς φησιν ἡ Μάρκου Σιγή, ἵνα τῆς αὐτοβουλήτου βουλῆς φανερωθῇ ὁ καρπός. Τὸν μὲν τοι ἐπίσημον τοῦτον ἀριθμὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος, φησί, τὸν ^dἐπὶ τοῦ ἐπισήμου μορφωθέντα, νόησον τὸν ὥσπερ μερισθέντα ἢ διχοτομηθέντα καὶ ἔξω μέιναντα, ὃς τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει τε καὶ φρονήσει διὰ τῆς ἀπ' αὐτοῦ προβολῆς τοῦτον τὸν *^eτῶν ἑπτὰ δυνάμεων ἑκατὰ μίμησιν ^eτῆς ἑβδομάδος δυνάμεως ἐψύχωσε κόσμον, καὶ ψυχὴν ἔθετο εἶναι τοῦ ὁρωμένου παντός. ^bΚέχρηται μὲν οὖν ^hκαὶ αὐτὸς οὗτος τῷδε τῷ ἔργῳ, ὡς αὐθαιρέτως ὑπ' αὐτοῦ γενομένη· ^kτάδε διακονεῖ, μιμήματα ὄντα τῶν ἀμιμίων, τὴν ἐνθύμησιν τῆς μητρὸς. Καὶ ὁ μὲν

qua ligno affixus est. Perfectum enim Nun, quum senarium numerum procreandi ac regenerandi facultate praeditum esse perspectum haberet, regenerationem eam, quae per eum, qui insignis apparuit, in hunc numerum contigit, filiis lucis declarasse. Unde etiam duplices litteras insignem numerum habere ait. Etenim insignis numerus, viginti quatuor elementis adiunctus, nomen triginta litterarum conficit.

7. Ministra porro, quemadmodum ait Marci Sige, septem nu-

parascue, novissimum hominem in regenerationem primi hominis apparuisse.

a. εἰς αὐτὸν ἀριθμὸν] Sic Mass. ex Cod. Rec.

b. διπλᾶ γράμματα τὸν ἀριθμὸν ἐπίσημον] Senarium scilicet, cuius nota Graecis est ἐπίσημον ζ. Tres autem illae duplices litterae sunt vulgatae ζ ξ ψ, quae re vera senario aequipollent. Sic Mass. observat secundum BILLIUM. Quod GRABIVS vult, tria esse ἐπίσημα, nimirum βαυ, συμπί et κόππα, id quomodo ad hunc locum spectet, non video.

c. τῶν ἑπτὰ ἀριθμῶν μεγέθει] Ἀληθεῖς videlicet, Nu seu Monogenis coniuge, quae, ut cap. sequenti dicitur, septem litteris constat. Mass.

d. ἐπὶ τοῦ ἐπισήμου] Cum Int. lege ἀπὸ τοῦ ἐπισήμου. Iun. τὸν ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἐπ.

e. τῶν ἑπτὰ δυνάμεων] Septem virtutes esse septem caelos saepissime an-

gelos dictos, quos creavit Demiurgus. Quod patet ex mox sequentibus.

f. κατὰ μίμησιν] Sic Codd. Rec. et VRATISLAV. cum Epiphanii editoribus. Sed GRABIVS perperam legit καὶ μίμησιν.

g. τῆς ἑβδομάδος δυνάμεως] Hebdomas illa virtutis, ad cuius imitationem mundo huic vita data, forte est hebdomas illa superior virtutum seu septem virtutes Monogenis administratae. Quemadmodum enim per septem has virtutes Pleromati velut initium, tamen et fulcimentum praebet Nus, sic per septem caelos huic mundo vitam impertit Demiurgus, seu per Demiurgum Enthymesis hic designata. Mass.

h. Κέχρηται μὲν οὖν] Int. κέχρηται δέ.

i. καὶ αὐτός] GRAB. perperam omisit καί.

k. τάδε] Cum Int. addendum τὰ δὲ ἅλλα.

1. vi
2. manifeste esse
3. manifestata
5. xxiii
7. numerum
magnitudinem
8. uti . cogitare
cogit manifest] manifestationi cogitur
10. praesentia
10. insigno
13. vii . uertatsum
init] mitigationem . , m. m. u.
- elbomedi
5. hoc on * . supore m?
1. spontaneae
- 400] co
7. ac] et

scientem + eum numerum qui est sex, virtutem fabricationis et re- + *Mass. 72.*
 generationis habentem, manifestasse filiis luminis eam ¹generatio-
 nem, quae facta est per eum, qui manifestatus est insignis in eum
 numerum. ²Hinc etiam et duplices litteras numerum insignem
 habere ait. Insignis enim numerus commixtus viginti quatuor ele-
 mentis xxx litterarum nomen explicuit.

7. ³Usus est autem diacono septem ⁴numerorum magnitudine,
 quemadmodum dicit Marci Sige, ⁵ut ab se cogitatae cogitationis
 manifestetur fructus. Et insignem quidem hunc numerum in prae-
 senti, ⁶ait, eum qui ab insigni figuratus est, ⁷intelligi eum qui
 quasi in partes divisus est, aut praecisus et foris perseveravit, qui
 sua virtute et prudentia per eam, quae est ab eo, emissionem,
 hunc, ⁸qui est septem ⁹virtutum, secundum ¹⁰imitationem hebdo- * *Grab. 69.*
 madis virtutis animavit mundum, et animam posuit esse huius uni-
 versi, quod videtur. Utitur autem et ipse ¹¹hic hoc opere quasi
¹²spontanee ab ipso facto; reliqua vero ministrant, quum sint ¹³imi-
 tationes ¹⁴inimitabilem, ¹⁵enthymesis matris. Ac primum quidem

merorum magnitudine usus est, ut voluntarii consilii fructus eluceret.
 lam vero insignem hunc numerum, inquit, nunc eum intellige, qui
 ab insigni formatus est, quique velut divisus ac bifariam sectus
 est forisq; mansit, ac vi et prudentia sua per productionem, quae
 ex eo existit, ad virtutis hebdomadis imitationem huic mundo se-
 ptem virtutibus constanti vitam dedit, eumque ita comparavit, ut
 rerum omnium, quae in aspectum cadunt, anima esset. Atque hic
 quidem hoc opere utitur, ut sponte ac libera voluntate a se con-
 fecto; alia autem, ut quae rerum inimitabilem imitamenta sint,
 matris cogitationem subministrant. Ac primum quidem caelum α

1. generationem] Ex textu graeco le-
 gendum regenerationem.

2. Hinc etiam] ERASM. GALL. hic. FEU-
 ARD. primus excudi iussit hinc, quod
 comparat in Cod. Voss., qui pro etiam
 habet enim.

3. Usus est] GALL. male quidem legit
 visus est.

4. numerorum magnitudine] Sic FEUARD.
 GRAB. et MASS., sed ERASM. et GALL.
 cum MERC. II. et Voss. perperam nume-
 rum magnitudinem.

5. ut ab se cogitatae cett.] CLAROM.
 PASS. et Voss. uti ab se cogitatae mani-
 festationis cogitur fructus.

6. ait] Sic cum Codd. FEUARD. GRAB.
 MASS. pro ut, quod legunt ERASM. et GALL.

7. intelligi] Ex graeco lege intellige.

8. qui est] Est omiserunt FEUARD. et
 GRAB., agnoscunt CLAROM. et Voss.

9. imitationem] ERASM. GALL. FEUARD.
 et MERC. II. falso habent micationem; sed
 Cod. Voss. recte legit.

10. hic hoc opere] GRAB. omisit hoc,
 quod comparat in Voss. et MERC. II. at-
 que in ceteris editt.

11. spontanee ab ipso facto, reliqua
 vero] Sic FEUARD. ex Cod. VET. et LUN.
 emendarunt. Cod. Voss. ab eo facto cett.
 At ERASM. et GALL. perperam legunt ab
 eo foetore, aliqua.

12. imitationes] Cod. MERC. I. mutationes.

13. inimitabilem] Sic MASS. solus ex
 Cod. CLAROM. Ceteri imitabilem.

14. enthymesis] Int. ita scripsit, grae-
 cam constructionem servans pro enthy-
 mesi.

πρῶτος οὐρανὸς φθέγγεται τὸ α, ὁ δὲ μετὰ τοῦτον τὸ ε, ὁ δὲ τρίτος η, τέταρτος δὲ καὶ μέσος τῶν ἑπτὰ τὴν τοῦ ι δύναμιν ἐκφωνεῖ, ὁ δὲ πέμπτος τὸ ο, ἕκτος δὲ τὸ υ, ἑβδομος καὶ τέταρτος ^α ἀπὸ μέρους τὸ ω στοιχεῖον ἐκβοᾷ, καθὼς ἡ Μάρκου Σιγῇ, ἡ πολλὰ μὲν φλυαροῦσα, μηδὲν δὲ ἀληθὲς λέγουσα, διαβεβαιούται. Αἵτινες δυνάμεις ὁμοῦ, φησί, πᾶσαι εἰς ἀλλήλας † συμπλακεῖσαι ἡχοῦσι καὶ δοξάζουσιν ἐκείνον, ὅψ' οὐ προεβλήθησαν· ἡ δὲ δόξα τῆς ἡχῆς ἀναπέμπεται εἰς τὸν Πρόπάτορα. ^β Ταύτης μὲν τοι τῆς δοξολογίας τὸν ἦχον εἰς τὴν γῆν φερόμενον φησι πλάστην γενέσθαι καὶ γεννῆτορα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς.

8. Τὴν δὲ ἀπόδειξιν φέρει ἀπὸ τῶν ἄρτι γεννωμένων βρεφῶν, ^γ ὧν ἡχῇ ἅμα τῷ ἐκ μήτρας προελθεῖν ἐπιβοᾷ ^δ ἐνὸς ἐκάστου τῶν στοιχείων τούτων τὸν ἦχον. Καθὼς οὖν αἱ ἑπτὰ, φησί, δυνάμεις δοξάζουσι τὸν Λόγον, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς βρέφεσι κλαίονσα καὶ θρηνοῦσα Μάρκον, δοξάζει αὐτόν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν Δαβὶδ εἰρηκέναι· ἐκ στόματος νηπίων * καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον; καὶ πάλιν· οἱ οὐρανοὶ (^ε τῶν οὐρανῶν) διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν τε πόνοις καὶ ταλαιπωρίαις ψυχὴ γενομένη, ^{εἰς} διυλισμὸν αὐτῆς, ἐπιφωνεῖ

proloquitur, proximum ε, tertium η, quartum ac medium vim vocalis ι enuntiat, quintum ο, sextum υ, septimum et quartum a medio ω exprimit, quemadmodum Marci Sige, quae multa quidem blaterat, ceterum nihil veri dicit, assermat. Atque hae Virtutes, inquit, omnes simul inter se connexae tinniunt ac laudibus eum, a quo productae sunt, efferunt. Gloria autem huius soni ad Propatorem transmittitur. Huius porro laudationis sonum in terram delatum, eorum, quae in terra sunt, effectorem ac parentem esse ait.

a. ἀπὸ μέρους] Lege cum lat. ἀπὸ μέσου.

b. Ταύτης μὲν τοι] Int. ταύτης δέ.

c. ὧν ἡχῇ] Interpretis lectionem ὧν ἡ ψυχὴ probant, quae mox leguntur: οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς βρέφεσι κλαίονσα. Sed non negandum, vocem ἡχῇ loci sensui non esse contrariam. Vituperandi igitur GALL. et FEUARD., quod illam Interpretis lectionem in textum receperunt loco eius, quae insuper auctoritate Codd. est probata.

d. ἐνὸς ἐκάστου τῶν στοιχείων τούτων τὸν ἦχον] Int. ἐνὸς ἐκάστου στοιχείου τούτου τὸν ἦχον.

e. (τῶν οὐρανῶν)] Haec expungenda sunt.

f. εἰς διυλισμὸν] Διυλισμός, quae vox etiam apud Clementem Alex. occurrit, propria significatione est percolatio, expur-

gatio, atque ab editoribus Irenaei metaphorice de *relevatione* seu *recreatione* animi post calamitatem et afflictiones explicatur. GRAB. haec εἰς διυλισμὸν non cum ἐπιφωνεῖ, sed cum antecedentibus coniungi vult, „ita ut anima aeternis vexata dicatur εἰς διυλισμὸν, ut percolando quasi defaecatur fieri, id est, ut a vitiiis, ex illa iuxta haereticorum placita ortis animaeque adhaerentibus per afflictiones liberaretur.“ Sed genuinum loci sensum ex loco Clementis Alex., a Massuetto citato, cognovimus. Is enim Paed. l. I, p. 117 (edit. Potteri) haec disputat: οὐκ ἀτοπον δὲ καὶ τοῖς ἀδ- τῶν ἐκείνων συγχερῆσασθαι θήμασιν· ὃ δὲ διυλισμὸν μὲν τοῦ πνεύματος τὴν μνήμην τῶν κρείττονων εἶναι φασὶν· διυλισμὸν δὲ νοοῦσι τὸν ἀπὸ τῆς ὑπομνήσεως τῶν ἁμεινόνων, τῶν χει-

- 3 seethen] vi
septimian] viii
6 sumel] + stonal
7 coniosa
10 Gza] + Quomodo soluent
parabolas . nest line f3anc.
11 nū] his
13 vii
14 iniquid
15 dicit
16 lachentum
18 crudelismom

caelum sonat *A*, quod autem est post illum *E*, tertium autem *H*, quartum vero et medium ¹numeri vii ²Iotae virtutem enarrat, quintum vero *O*, sextum autem *Y*, septimum autem et iv a medio *Ω* elementum ³exclamat, quemadmodum Marci Sige, quae multa quidem loquacius exsequitur, † nihil autem verum ⁴loquens, affirmat. † *Mass.* 73. Quae Virtutes, ait, omnes simul in invicem complexae sonant et glorificant illum, a quo emissae sunt; gloria autem soni mittitur in Propatorem. Huius autem glorificationis sonum in terram delatum ait plasmatores factum et generatorem eorum, ⁵quae sunt in terra.

8. Ostensionem autem ⁶affert ab iis, qui nunc nascuntur, in- *Cap. XI.* fantibus, quorum anima, simul ut de vulva progressa est, exclamat uniuscuiusque elementi hunc sonum. Sicut ergo septem Virtutes, inquit, glorificant Verbum, sic et anima in infantibus plorans et plangens Marcum glorificat eum. Propter hoc autem et David dixisse: *Ex ore infantium et ⁷lactentium *perfecisti laudem*; et iterum: *Caeli enarrant gloriam Dei*. Et propter hoc quando in doloribus et calamitatibus anima fuerit, in ⁸relevationem suam, dicit *Psal. VIII. 3.*
* *Grab. 70.*
Ps. XVIII. 1.
luxia I. XX.

8. Huius autem rei argumentum ducit ab infantibus recens in lucem editis, quorum sonus, confestim atque ex vulva prodierunt, uniuscuiusque horum elementorum sonum edit. Quemadmodum igitur, inquit ille, septem Virtutes ipsum gloria afficiunt, sic etiam anima Marcum in infantibus plorans ac lugens eum concelebrat. Propterea et Davidem dixisse: *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem*; et rursus: *Caeli enarrant gloriam Dei*. Hincque etiam fit, ut anima, quum in laboribus et aerumnis versatur, recreandi sui causa in laudationis signum *Ω* inclamet, quo

ῥόνων χωρισμόν. ἔπεται δὲ ἐξ ἀνάγκης τῷ υπομνησθέντι τῶν βελτιόνων ἢ μετὰ τὴν ἢ ἐπὶ τοῖς ἡττοῖσιν. Neque vero absurdum fuerit illorum quoque ipsorum verbis uti, qui meliorum recordationem percolationem esse dicunt spiritus. Percolationem autem dicunt peiorum, quae meliorum recordatione fit, separationem. Eum itaque, qui meliora revocavit in memoriam, necessario sequitur poenitentia propter deteriora. *Mass.* addit haec: anima igitur in doloribus et calamitatibus constituta, ut percoletur, dicit *Ω* in signum laudationis, quia per dolores moneatur recordari illius animae, quae sursum est, et a deterioribus separari. Haecque poenitentis animae percolatio est.

1. numeri VII] Melius vertendum erat ex septem.

2. Iotae] Sic *CLAROM. MERC. II. VOSS.* et *MASS.* Ceteri *Iota virtutem*, quod *MASSUETO* iure ambiguum videbatur.

3. exclamat] *ERASM. GALL. exdant*, quod *FEUARD.* primus emendavit. *ARUND.* et *VOSS.* exclamat.

4. loquens] Sic omnes, quod sciam, *Codd.* et editi. praeter *FEUARD.* et *GRAB.*, qui habent loquitur.

5. quae] *ERASM.* lectionem qui in margine addit.

6. offeri] *Codd. PASS.* et *VOSS.* addunt idem.

7. lactentium] *FEUARD.* 1596 et 1675 perperam lactantium; idem vero 1539 recte legit.

8. relevationem] *MSS. MERC. II.* et *VOSS.* cum *ERASM.* prioribus editi. habent relevationem.

τὸ ω εἰς σημεῖον ἀινέσεως· ἵνα γνωρίσασα ἡ ἄνω ψυχὴ τὸ συγγενὲς αὐτῆς, βοηθὸν αὐτῇ καταπέμψῃ.

9. Καὶ περὶ μὲν τοῦ παντὸς ὀνόματος τριάκοντα ὄντος γραμμῶν· τοῦτον καὶ τοῦ Βυθοῦ, τοῦ αὖξοντος ἐκ τῶν τούτου γραμμῶν, ἔτι τε τῆς Ἀληθείας σώματος· δωδεκαμελοῦς, ἐκ δύο γραμμῶν συννεστώτος, καὶ τῆς φωνῆς αὐτῆς, ἣν προσομιλήσασα, καὶ περὶ τῆς ἐπιλύσεως τοῦ μὴ λαληθέντος ὀνόματος, καὶ περὶ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς καὶ ἀνθρώπου, καθὰ ἔχουσι τὴν κατ' εἰκόνα οἰκονομίαν, οὕτως ἐλήρησεν. Ἐξῆς δὲ ὡς ἀπὸ τῶν ὀνομάτων ἰσάριθμον δύναμιν ἐπέδειξεν ἡ τετρακτὺς αὐτῇ, ἀπαγγελοῦμεν, ἵνα μηδὲν λάθῃ σε τῶν εἰς ἡμᾶς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων ἐληλυθότων, ἀγαπητέ, καθὼς πολλάκις ἀπήτησας παρ' ἡμῶν.

Κ Ε Φ. ιε'.

1. Οὕτως οὖν ἀπαγγέλλει ἡ πάνσοφος αὐτῇ Σιγὴ τὴν γένεσιν τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων. Τῇ μονότητι συννέπρχειν ὁ ἐνόητι, ἐξ ὧν δύο προβολαί, καθ' ἃ προείρηται· μονάς τε καὶ τὸ ἐν ἐπὶ δύο οὔσαι, τέσσαρα ἐγένοντο· δις γὰρ δύο, τέσσαρες. Καὶ πάλιν, αἱ δύο καὶ τέσσαρες εἰς τὸ αὐτὸ συντεθεῖσαι, τὸν τῶν ἕξ ἐφανέρωσαν ἀριθμόν. Οὗτοι δὲ οἱ ἕξ τετραπλασιασθέντες τὰς

nimirum superior anima, quod sibi cognatum est agnoscens, opem ei mittat.

9. Ac de toto quidem nomine, quod triginta litterarum est, et de Bytho, qui ex huius litteris incrementum capit, ac praeterea de Veritatis corpore, quod duodecim membris constat, ac singula membra duabus litteris, ad haec de ipsa voce, quam elocuta est, quum non elocuta sit, et de nominis illius quod nullis verbis expressum est, resolutione, ac denique de mundi hominisque anima, quemadmodum dispensationem eam habent, quae est iuxta imaginem,

a. ἀινέσεως] PET., qui legi voluit ἀνέσεως, postea in notis editioni Epiphanii additis ad vulgarem lectionem rediit.

b. ἡ ἄνω ψυχὴ] GRAB. haec refert ad supernam animae ideam, qualem Marcus cum Platone statuisse videatur. MASS. vero Demiurgum, omnium animarum auctorem, qui supra caelos residet, intelligit. Sed mirum esset, si Demiurgus hac generaliori ratione ἡ ἄνω ψυχὴ nominatus fuisset. Ratione habita loci Clementis Alex. supra laudati ita explicandum videtur: ἡ κάτω ψυχὴ quum in hac vita terrestri doloribus et calamitate oppressa interitura sit: recordatione rerum coelestium meliorumque, quibus ante hanc vitam usa est, quum

in coelesti loco versaretur tanquam ἄνω ψυχὴ, se ipsam erigit. Igitur iure dicere potest, τὴν ἄνω ψυχὴν opem tulisse τῇ κάτω ψυχῇ summopere afflictæ.

c. τοῦτου] Hanc vocem INT. non agnoscit.

d. τοῦ αὖξοντος] Articulus deest in COD. VRATISLAV. Observat GRAB., αὖξω hic legi significatione passiva, quod etiam INT. cognovit.

e. δωδεκαμελοῦς] Post hanc vocem ex versione adde ἑκαστου μέλους.

f. ἣν προσομιλήσασα] Cum INT. lego ἡ προσομιλήσῃ (ἐλάλησε IUN.) μὴ προσομιλήσασα.

g. ἐπιλύσεως] BILL. et PETAV. frustra monent, hic legendum esse ἀναλύσεως.

, 2] 0

ca huius] adhuc

x₁

na] n

delerauit

ubi

is 'ist'is] hic

ubi] + x₁ Quomodo

conversatorem secundum figuram
eis, quia apud eo est plerumque
exponit factum

admonet

si] si

MONAS

duplicate

iv om. Consistentia rursus iter duplic. et
facte facte comparat.

quatuor] ii

hi] hic

x₁

Ω in signum laudationis: ut cognoscens illa quae sursum est anima, quod est cognatum suum, adiutorium ei deorsum mittat.

9. Et ¹de omni quidem nomine, quod est xxx litterarum, et de Bytho, qui augmentum ²accipit ex huius litteris; adhuc etiam de Veritatis corpore, quod est duodecim membrorum, unoquoque membro ex duabus litteris constante; et de voce eius, quam locuta est non locuta; et de resolutione eius nominis, quod non est enarratum; et de mundi anima et hominis, secundum quae habent illam, quae est ad imaginem, dispositionem, sic ³deliravit. Dehinc autem quemadmodum ex nominibus aequiparatam virtutem ostendit eorum ⁴quaternatio, referemus: ut nihil lateat te, dilectissime, eorum quae ⁵Mass. 74. ad nos pervenerunt ex iis, quae ab iis ⁶dicuntur, quemadmodum saepe postulasti a nobis.

C A P. XV.

Cap. XII

1. Sic autem annuntiat perquam sapiens eorum Sige generationem xxiv elementorum. Cum ⁷solitate esse ⁸unitatem, ex quibus duae sunt emissiones, ⁹sicut praedictum est, monas et hen, quae duplicatae iv factae sunt: his enim duo, quatuor. Et rursus duo et quatuor in id ipsum compositae, vi manifestaverunt numerum. ¹⁰Hi autem sex quadruplicati viginti quatuor generaverunt figuras.

hoc pacto deliravit. Sequitur iam, ut quonam modo quaternitas parem ex nominibus vim ac facultatem ipsi demonstraverit, referamus: ut ne quid eorum, quae ab ipsis tradi accepimus, te fugiat, quemadmodum saepenumero a nobis postulasti.

1. Ad hunc itaque modum illa undique sapientissima Sige, viginti et quatuor elementorum ortum illi exponit. Cum solitate enim unitatem simul existere; ex quibus duae, uti superius diximus, productiones exstiterunt, monas nimirum et unum, quae quidem inter se iuncta quatuor efficiunt: his enim duo sunt quatuor. Ac rursus duo et quatuor in unum iuncta senarium numerum declararunt. Sena-

b. τετραχὺς αὐτῶ] Int. τετραχὺς αὐτῶν.

i. ἀπαγγελοῦμεν] Cod. VRATISLAV. ἐπαγγελοῦμεν.

k. ὑπ' αὐτοῦ] Int. ὑπ' αὐτῶν.

l. ἀπῆλθας] Cod. VRATISLAV. ἀπῆλθσαν.

m. Οὕτως οὖν] Int. οὕτως δέ.

n. αὐτῶ] Int. αὐτῶν. GALL. et FLEUARD., nescio qua auctoritate, legunt αὐτοῦ.

o. ἐνόητι] Lege ἐνόητα.

1. de omni—nomine] IUN. coniecit de omnis (παντός) nomine; sed non opus est hac coniectura.

2. accipit] Sic GRAB. restituit ex Cod.

etcl

Voss. Prioris editi. omnes accepit.

3. deliravit] ERASM. 1526 et 1528 legit in textu declaravit, in margine lectionem nostram commemorat, quam in posterioribus eiusdem editi. reperis.

4. dicuntur] ERASM. discuntur, itaque MERC. II.; GALL. primus sine ullius Cod. auctoritate recepit lectionem dicuntur, quam reperi in Voss. et MERC. I.

5. solitate] Voss. soliditate.

6. unitatem] GALL. perperam unilam.

7. sicut praedictum est] Supra cap. XI.

8. Hi autem sex] Vox sex a FLEUARD. perperam omissa reperitur in omnibus aliis editi. et MSS.

εικοσιτέσσαρας ἀπεκύησαν μορφάς. Καὶ τὰ μὲν τῆς πρώτης τετραδὸς ὀνόματα ἅγια ἁγίων νοούμενα καὶ μὴ δυνάμενα λεχθῆναι, *γινώσκεισθαι ὑπὸ μόνου τοῦ Υἱοῦ, ἃ ὁ Πατὴρ οἶδε τίνα ἐστὶ. Τὰ δὲ σεμνὰ ^h καὶ μετὰ πίστεως ὀνομαζόμενα *παρ' αὐτῶ ἐστὶ ταῦτα· Ἄρρητος καὶ Σιγή, Πατὴρ τε καὶ Ἀλήθεια. Ταύτης δὲ τῆς τετραδὸς ὁ σύμπας ἀριθμὸς ἐστὶ στοιχείων εικοσιτεσσάρων. Ὁ γὰρ Ἄρρητος ὄνομα γράμματα ἔχει ἐν ἑαυτῷ ἑπτὰ, ^c ἣ δὲ Σιγὴ πέντε, ^d καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ ἡ Ἀλήθεια ἑπτὰ· ἃ συντεθέντα ^e ἐπὶ τὸ αὐτό, τὰ δις πέντε, καὶ δις ἑπτὰ, τὸν τῶν εικοσιτεσσάρων ἀριθμὸν ἀνεπλήρωσεν. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ δευτέρα τετράς, Λόγος καὶ Ζωή, Ἄνθρωπος καὶ Ἐκκλησία, τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν στοιχείων ἀνέδειξαν. Καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος δὲ ῥητὸν ὄνομα (ὀκτὼ καὶ δέκα) γραμμάτων ὑπάρχειν ἔξ· ^f τὸν δ' ἄρρητον αὐτοῦ γραμμάτων ^g εικοσιτεσσάρων· ^h Υἱὸς Χριστός, γραμμάτων δώδεκα· τὸ δὲ ἐν Χριστῷ ἄρρητον, γραμμάτων τριάκοντα. Καὶ διὰ τοῦτο φησιν αὐτὸν α καὶ ω, ἵνα τὴν περισσευρὰν μηνύσῃ, ⁱ τοῦτον ἔχοντος τὸν ἀριθμὸν τούτου τοῦ ὁρνεοῦ.

2. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ταύτην ἔχει, φησί, τὴν ἄρρητον γένεσιν. Ἀπὸ γὰρ τῆς μητρὸς τῶν ὄλων, τῆς πρώτης τετραδὸς, ἐν θυγατρὸς ^k τρόπῳ προήλθεν ἡ δευτέρα τετράς, καὶ ἐγένετο ὁδοῖας,

rūs porro quater in se ductus viginti quatuor formas procreavit. Ac primae quidem quaternitatis nomina sancta sanctorum, quae intelligentia sola percipi, non verbis explicari possunt, a solo Filio cognoscuntur, quae Pater scit quaeenam sint. At vero augusta ac veneranda nomina, quaeque non sine fide usurpantur, apud eum haec sunt, Ἄρρητος, Σιγή, Πατὴρ, Ἀλήθεια. Huius porro quaternarii numerus totus est quatuor et viginti litterarum. Nomen enim Ἄρρητος septem litteras in se complectitur, Σιγὴ quinque, Πατὴρ totidem, Ἀλήθεια septem: quae quidem bis quinque et bis septem, in unum coacta, quartum et vicensarium numerum conficiunt. Eodem etiam modo secunda quaternitas, Λόγος et Ζωή, Ἄνθρωπος et Ἐκκλησία,

a. γινώσκεισθαι] Int. γινώσκειται. Iun. b. καὶ μετὰ πίστεως] Interpres legit aut καὶ τιμητὰ καὶ μετὰ πίστεως (Glab.), aut μετὰ τιμῆς καὶ μετὰ πίστ. (Iun.).

c. ἣ δὲ Σιγὴ πέντε] Ex versione disce scriptum fuisse in archetypo Σιγὴ.

d. καὶ ὁ Πατὴρ] Adde cum Int. πέντε. e. ἐπὶ τὸ αὐτό] Sic scripsi auctoritate Cod. Vratislav. pro ἐπιτοαυτό, quod est in Mass. et Glab.

f. ὀκτὼ καὶ δέκα] Horum verborum loco cum Int. legendum Ἰησοῦς, nec dubitandum — id quod Pctav. bene coniecit — in archetypo compendioso scriptum fuisse in pro Ἰησοῦς, quod siglam

a librariis male intellectam e falsa illa lectione cognoscitur.

g. τὸν δ' ἄρρητον αὐτοῦ] Pro τὸν lege τὰ.

h. Υἱὸς Χριστός] Int. υἱὸς καὶ X. BILL. falsam versionis lectionem seculis legi voluit: καὶ Χριστὸς γραμμάτων ἑπτὰ. Vox Χριστὸς litteras octo in se continere dicitur, aut quoniam scripsit Marcus Χρειστός, uti supra σιγῇ (Pctav.), aut quoniam litteram graecam X more Latinorum in duas litteras solvendam existimavit (Mass.).

i. τοῦτον ἔχοντος τὸν ἀριθμὸν τούτου τοῦ ὁρνεοῦ] BILL. sensum huius loci se non intellexisse fatetur. Litterae vocis περισσευρὰ eandem efficiunt nu-

1 prime

2ⁱⁱⁱ sublaguntur

3 quae²] quo

6 arretus

7 vi

vi] + at

[et] CCITN

v . v

6 quinquag²] quini

9 adimplerunt super m. n. rec.,
ostenderent *

8 ostenderent

12 inenarrabilem

2218

3 uos] yoc

ti₂ autem ad

ubi

reproba

manifestum] manifestum cum

6 inquit

genesis

Et quidem quae sunt primae quaternationis nomina sancta sanctorum intelliguntur, quae non possunt ¹enarrari; ²intelliguntur autem a solo Filio, quae Pater scit quænam sunt. Alia vero, quae cum gravitate et honore et fide nominantur, ³apud eum sunt haec: * *Grab.* 71. ⁴*Ἀβήτος* et *Σιγή*, *Πατήρ* et *Ἀλήθεια*. Huius autem quaternationis universus numerus est litterarum viginti quatuor: ⁵*Ἀβήτος* enim nomen litteras habet in se septem, ⁶*Σιγή* quinque, et *Πατήρ* quinque, et *Ἀλήθεια* vii, quae composita in se, ⁷his quinque, et his septem, xxiv numerum ⁸adimpleverunt. Similiter et secunda quaternatio Logos et Zoë, Anthropos et Ecclesia eundem numerum elementorum ⁹ostenderunt. Et Salvatoris quoque narrabile nomen *Ἰησοῦς* litterarum est sex; inenarrabile autem eius litterarum viginti quatuor; ¹⁰*† Ὑῖος* et *Χριστός*, litterarum xii; quod est autem ¹¹*† Mass.* 75. in Christo inenarrabile, litterarum xxx. Et propter hoc ait eum ¹²*15* *Α* et *Ω*, ¹³ut *περιστερὰν* manifestet, quum hunc numerum habeat haec avis.

2. Iesus autem hanc habet, inquit, inenarrabilem genesin. A matre enim universorum, id est, ¹⁴primae quaternationis, in filiae locum processit secunda quaternatio, et facta est octonatio, ex qua

parem elementorum numerum ostendunt. Quin Salvatoris quoque nomen id, quod in sermonem cadit, hoc est *Ἰησοῦς* sex litterarum est; illud autem, quod omnem sermonis facultatem superat, viginti quatuor litterarum. Eodem modo Christus septem litterarum est; quod autem in Christo eiusmodi est, ut omnem vim sermonis excedat, litterarum triginta. Atque hac ratione ipse se dicit *Α* et *Ω*, ut *περιστερὰν* id est columbam indicet: hunc enim numerum habet haec avis.

2. At vero Iesus, ait ille, inenarrabilem ortum hunc habet: etenim ex prima illa rerum omnium parente quaternitate secunda quaternitas filiae instar processit atque ogdoas effecta est. Ex ea

merum, atque α et ω, nimirum numerum 801.

1. *τρόπος*] Int. male quidem legit *τόπος*.

1. *enarrari*] ERASM. GALL. et CODD. MERC. *narrari*; FEUARD. GRAB. MASS. *enarrari*, quod est in VOSS.

2. *intelliguntur autem*] Autem doest in VOSS.

3. *Σιγή*] Sic CODD. CLAROM. PASS. ARND. MERC. II. VOSS. et ERASM. GRAB. MASS. Sed GALL. et FEUARD. male *σιγή*.

4. *his quinque*] Sic ERASM. a. 1567, GALL. FEUARD. GRAB. MASS. In ceteris ERASMI editi. *bis quinque*; in CLAROM. VOSS. PASS. MERC. II. *bis quini*.

5. *adimpleverunt*] ARND. *impleverunt*.

6. *ostenderunt*] ERASM. 1548 et 1567 et GALL. *ostendunt* contra fidem MSS.

7. *Ὑῖος* et *Χριστός*] Sic CLAROM. et VOSS. GRAB. et MASS. In ceteris omnibus editi. vox *υῖος* male ommissa est et pro numero XII falso legitur VII.

8. *ut περιστερὰν manifestet*] Sic FEUARD. GRAB. et MASS. Sed ERASM. et GALL. legunt *ut per istam manifeste*, quae IUV. recte emendavit. CODD. MERC. II. et VOSS. *ut per istera manifeste*.

9. *primae quaternationis*] Sic scripsit Int. pro *prima quaternatione*, graecum textum secutus.

ἐξ ἧς προήλθε δεκάς. Οὕτως ἐγένετο δεκάς καὶ ὀγδοάς. Ἡ οὖν δεκάς ἐπισυνελθοῦσα τῇ ὀγδοάδι, καὶ δεκαπλασίονα αὐτὴν ποιήσασα, τὸν τῶν ὀγδοήκοντα προεβίβασεν ἀριθμόν· καὶ τὰ ὀγδοήκοντα πάλιν δεκαπλασιάσασα, τὸν τῶν ὀκτακοσίων ἀριθμόν ἐγέννησεν· ὥστε εἶναι τὸν ἅπαντα τῶν γραμμάτων ἀριθμόν ἀπὸ ὀγδοάδος εἰς δεκάδα προελθόντα, *^a η καὶ π καὶ ω, ^b ὃ ἐστὶ δεκαοκτώ. Τὸ γὰρ Ὑησοῦ ὄνομα, ^d κατὰ τὸν ἐν τοῖς γράμμασιν ἀριθμόν, ^e ω ἐστὶν ὀγδοηκονταοκτώ. Ἐχει σαφῶς καὶ τὴν ^f ὑπερουράνιον ^h τοῦ η καὶ τοῦ σ κατ' αὐτοὺς γένεσιν. Διὸ καὶ ⁱ τὸν ἀλφάβητον τῶν Ἑλλήνων ἔχει μονάδας ὀκτώ καὶ δεκάδας ὀκτώ καὶ ἑκατοντάδας ὀκτώ, τὴν τῶν [†] ὀκτακοσίων ὀγδοηκονταοκτὼ ψῆφον (^k ἔπειτα) δεικνύοντα, τουτέστι ^l τὸ ε ι η, ^m τὸν ἐκ πάντων συνεστώτα τῶν ἀριθμῶν. Καὶ ⁿ διὰ τοῦ ἄλφα καὶ ω ὀνομαζέσθαι αὐτόν, τὴν ἐκ πάντων ^o γένεσιν σημαίνοντα. Καὶ πάλιν οὕτως· τῆς πρώτης τετραδὸς κατὰ ^p πρόσβασιν ἀριθμοῦ εἰς αὐτὴν συντιθεμένης, ὃ τῶν δέκα ἀνεφάνη ἀριθμός. Μία γὰρ

decas prodiit, sicque decas et ogdoas exstitit. Decas porro cum ogdoade iuncta eamque decuplans octogenarium numerum peperit; rursusque octogenarium in decem ducens, octingentesimum numerum procreavit. Ita quum universus litterarum numerus ab octonario ad denarium progressus sit, octo et octoginta emergunt; quod quidem est Ὑησοῦς. Hoc enim nomen, si litterarum numerum ineas, octo et octoginta efficit. Habes perspicue, quinam de eorum sen-

a. η καὶ π καὶ ω] Nam η est 8, π 80 et ω 800, quae simul collecta efficiunt 888. Frustra ergo BILL. vitiosa edidit. ERASM. et GALL. lectione deceptus expungi vult ω; nec enim aliter constaret numerus.

b. ὃ ἐστὶ δεκαοκτώ] Pro δεκαοκτὼ cum Int. lego Ὑησοῦς. Huius nominis litteras si arithmetice accipias, eas numerum 888 explere videbis.

c. Ὑησοῦ ὄνομα] Lege cum Int. Ὑησοῦς.

d. κατὰ τὸν] Edit. Col. Epiphanii typographi culpa καὶ τόν.

e. ω ἐστὶν] Cum GRABIO post ἐστὶν legerim καί.

f. Ἐχει] Legendum ἔχεις. Iun. falsam versionis lectionem seculum substituit ἔχον.

g. ὑπερουράνιον] Cod. VRATISLAV. ὑπουράνιον. Parum refert, num cum Epiph. ὑπερουράνιον, an cum Interprete ὑπερουρανίου legas.

h. τοῦ η καὶ τοῦ σ] Lege pro his cum Int. τοῦ Ὑησοῦ.

i. τὸν ἀλφάβητον τῶν Ἑλλ. ἔχει μονάδας ὀκτὼ κτλ.] Ostendi haec singula sic possunt: ab α usque ad ι (ex-

clusive) sunt monades octo, nam senarii nota adsciscitur 5; ab ι usque ρ sunt decades octo, nonam enim exprimit nota alia 5; a ρ usque ad ω hecatontades octo, nonam haec postrema refert 9; millenarium vero α subscripta virgula. FRONTO DUC.

k. (ἔπειτα)] Ex versione dele hoc.

l. τὸ ε ι η] Lege cum Int. τὸν Ὑησοῦν.

m. τὸν ἐκ πάντων συνεστώτα τῶν ἀριθμῶν] Constat, lesum ex Valentini- anorum placitis ab omnibus Leonibus productum esse. Cf. supra pag. 30 aqq.

n. διὰ τοῦ] Lege ex vers. διὰ τούτου.

o. γένεσιν] Int. legit γέν. αὐτοῦ.

p. πρόσβασιν] BILL. et GRAB. Interpretem legisse putant πρῶθασιν, quod melius respondet voci *progressio*.

1. *progressa est*] Sic Codd. VOSS. CLARON. et GRAB. cum MASS. pro *processa est*, quod legitur in ceteris.

2. *factum est XVIII*] Sic Codd. CLARON. et VOSS. (GRAB. lectionem VOSSIANI Cod. hic uti multis aliis locis non accurate adnotavit). ARUND. XVIII quidem habens est non agnoscit. Ceterae editt. perpe-

2. colonat.] vas nativis
1. decuplari
fecit] conficit
3. octagis.] lxxx
octogitum
numm.] vii
uti
univossos
4. decadam
5. viii et lxxx
6. grecorum
Computation II : 2^a super. a. nat.
8. grecorum
viii
Recalcitadu vii m.
14. [] 9
somelippo
Computation

¹progressa est decas. Sic ²factum est XVIII. Decas itaque adiuncta octonationi et ³decuplam eam faciens LXXX fecit numerum; ^{2, a} et rursus octuagies decies octingentorum numerum fecit, ut sit univ-
^{*}ersus litterarum numerus ab octonatione in decadem progrediens,
^{*}octo et ⁴octuaginta et DCCC, quod est Iesus. Iesus enim nomen, ^{*Grab. 72.}
 secundum Graecarum litterarum computum, ⁵DCCC sunt LXXXVIII.
⁶Habes manifeste et supercaelestis Iesu secundum eos genesin.
 Quapropter ⁷et *A B* Graecorum habere monadas octo, et decadas
 VIII, et hecatontadas VII, ⁸DCCC LXXXVIII numerum ⁹ostendentia ^{+ Mass. 76.}
¹⁰hoc est Iesum, qui est ex omnibus constans numeris. Et propter
 hoc *A* et *Ω* nominari eum, quum ¹⁰significant ex omnibus eius
 generationem. Et iterum ita: ¹¹primae quaternationis secundum
¹²progressionem numeri ¹³in semetipsam compositae x apparuit
 numerus. ¹⁴*A* enim et *B* et *Γ* et *Δ* ¹⁵in semetipsa composita,

tentia supercaelestis quoque Iesu ortus sit. Unde etiam Graecorum Alphabetum unitates octo, decurias octo, totidemque centurias continere; quae octingentorum octoginta octo numerum edant, hoc est, Iesum ex omnibus numeris constantem, ob idque *α* et *ω* eum nuncupari, ut ipsius ex omnibus ortus significetur. Ac rursus ad hunc modum id exponunt. Prima quaternitate iuxta numeri progressionem in sese composita, exiit denarius. Una enim et duae et tres et

ram factum decimo octavo, quod GRAB. primus emendavit. IUN. ex graeco legi vult decas et octonatio.

3. decuplam — octuagies] Ita cum MASS. excendi iussi pro decuplum, quod habent ceteri. Iusius hunc locum in editione GALL. lacuna defoedatum ita restituit: decuplam eam faciens produxit numerum octoginta, iterumque multiplicans octuagies cell. Pro octuagies in ARUND. legitur octogesies. In CLAROM. et VOSS. legitur: LXXX confecit numerum et rursus LXXX decies.

4. octuaginta et DCCC] Sic primus FEUARD. emendavit ex Cod. VET., cui consentiunt CLAROM. PASS. VOSS. At in ERASM. GALL. et MSS. ARUND. et MERC. II. aperto librorum errore legitur octuaginta dat.

5. DCCC sunt LXXXVIII] Ita GRAB. et MASS. secundum Codd. VOSS. CLAROM. PASS. In ceteris legitur dat summam LXXXVIII.

6. Habes] Hoc legitur in PASS. ARUND. et (quod addo) VOSS., praeterea in GRAB. et MASS. In ceteris Codd. et edit. perperam habens.

7. et AB] Et addidit FEUARD. consen-

tiente VOSS. Ex graeco discas, pro *AB* legendum esse Alphabetum.

8. DCCC] Loco huius numeri in ERASM. et GALL. legitur dat, emendatum a FEUARD. Consentiunt Codd. CLAROM. PASS. et VOSS.

9. ostendentia] Male vertit INT. pro ostendens.

10. significant] Sic CLAROM. PASS. VOSS. et MASS. Ceteri significet, quod falso legi puto, quum δεῖξνύοντα referendum sit ad *α* et *ω*.

11. primae quaternationis] INT. pro more genitivos absolutos Graecorum in versionem latinam transtulit. ERASM. et GALL. perperam legunt quaternationi. ARUND. et MERC. II. quaternioni.

12. progressionem] Hanc vocem, arithmeticis usitatam, iure suo MASS. recepit ex Codd. CLAROM. PASS. et VOSS. Ceteri omnes processionem.

13. in semetipsam] ERASM. et GALL. et semetipsam, itaque ARUND. et MERC. II.

14. A enim et B et Γ et Δ] Sic CLAROM. Cod. excepto quod Γ graecum latino more scribitur G. In omnibus aliis cum edit. tum MSS. littera Γ perperam commutata in ε sensus evertitur: neque

καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες ἐπὶ τὸ αὐτὸ συντεθεῖσαι, ἡ δέκα γίνονται· καὶ τοῦτ' εἶναι θέλουσι τὸν Ἰησοῦν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Χριστός, φησί, γραμμάτων ὀκτὼ ὦν, τὴν πρώτην ὁδοῦδα σημαίνει, ἣτις τῷ δέκα *συμπλακεῖσα, τὸν Ἰησοῦν ἀπεκύνθη. Λέγεται δέ, φησί, καὶ ὁ υἱὸς Χριστός, τουτέστιν ἡ δωδεκάς· τὸ γὰρ υἱὸς ὄνομα γραμμάτων ἐστὶ τεσσάρων, τὸ δὲ Χριστός ὀκτὼ· ὅτινα συντεθέντα, τὸ τῆς δωδεκάδος ἐπέδειξαν μέγεθος. Πρὶν μὲν οὖν, φησί, τοῦτου τοῦ ὀνόματος τὸ ἐπίσημον φανῆναι, τουτέστι τὸν Ἰησοῦν, τοῖς υἱοῖς, ἐν ἀγνοίᾳ πολλῇ ὑπῆρχον οἱ ἄνθρωποι καὶ πλάνη. Ὅτε δὲ ἐφανερῶθη τὸ ἐξαγράμμιτον ὄνομα, ὃς σάρκα περιεβάλλετο, ἵνα εἰς τὴν αἰσθησιν τοῦ ἀνθρώπου κατέλλῃ, ἔχων ἐν ἑαυτῷ ὅσα τὰ ἔξ καὶ τὰ εἰκοσιτέσσαρα· τότε γρόντες αὐτὸν ἐπιάσαντο τῆς ἀγνοίας, ἐκ θανάτου δὲ εἰς ζωὴν ἀνῆλθον, τοῦ ὀνόματος αὐτοῖς ὁδοῦ γεννηθέντος πρὸς τὸν Πατέρα τῆς ἀληθείας. Τεθελκέναι γὰρ τὸν Πατέρα τῶν ὅλων λύσαι τὴν ἀγνοίαν, καὶ καθελεῖν τὸν θάνατον. Ἀγνοίας δὲ λύσις ἡ ἐπίγνωσις αὐτοῦ ἐγένετο. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκλεχθῆναι τὸν, κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, κατ' εἰκόνα τῆς ἄνω δυνάμεως οἰκονομηθέντα ἄνθρωπον.

3. † Ἀπὸ τετραδὸς γὰρ προῆλθον οἱ Αἰῶνες. Ἦν δὲ ἐν

quatuor in unum conflatae decem efficiunt, quod est Iota, idque Iesum esse volunt. Quin etiam Christus, inquit, qui litterarum octo est, primam ogdoadē significat, quae quidem cum decade copulata octogenarium numerum peperit. Dicitur autem et filius Christus hoc est duodecas. Etenim nomen hoc υἱὸς litterarum est quatuor, Χριστὸς autem octo; quae quidem simul iuncta duodecadem magnitudinem ostenderunt. Enimvero priusquam huiusce nominis insigne filius appareret hoc est Ἰησοῦς, in magna ignoratione et errore homines versabantur. At posteaquam nomen sex litterarum conspi-

enim ex α et β et γ et δ in unum compositis decem sient, sed XIII. Sed in editt. ERASM. et GALL. pro et γ, quod habent FEUARD. et GRAB. peius legitur ut γ; nec melius in FEUARD. et α pro et δ. At pravis his lectionibus occurrisset Int., si graeca secutus a notis abstinisset, scripsissetque unum et duo seqq. MASS.

15. in semetipsa] Sic solus MASS. ex Cod. ARUND.

a. δέκα γίνονται] Int. addit ὅτι ἐστὶν I. Cod. VRATISLAV. δεκάδα γίνονται.

b. υἱὸς Χριστός] Cod. VRATISLAV. ὁ υἱὸς Χρ.

c. τούτου τοῦ ὀνόματος τὸ ἐπίσημον] Nominis Χριστὸς ἐπίσημον est

γ, quo Ἰησοῦς sex constans litteris designatur, ut mox additur. MASS.

d. ὃς σάρκα περιεβάλλετο] Cod. VRATISLAV. περιβάλετο. Pro ὃς legendum esse ὃ monet IUN. Sed ὃς ita defendi potest, ut referatur ad Iesum, quem hoc loco subintelligas necesse est.

e. αὐτὰ τὰ ἔξ] Int. αὐτὸς αὐτὸς ἔχων — αὐτὸ τε τὰ ἔξ.

f. ὁδοῦ] Int. ὁδηγοῦ itaque melius. g. τῆς ἄνω δυνάμεως] Christi videlicet, qui mox dicitur virtus in Iesum delapsa; vel superioris Ἀνθρώπου, cuius in Iesum descensuri idem Iesum ἐξομώσιν καὶ μὀρφώσιν paulo post dicitur expressisse.

1. X sunt] Sic Codd. Voss. GRAB. et MASS., alii faciunt.

2 inquit

3 lxx et vii

4 post Christū abbas et unum

7 aut 8 librum.

duodecim scriptis, abbas
sunt lxx et

γῑδζ

11 xxi

duodecim] duodecim 8: 10 supra.

10, 11, 12.

¹x sunt, quod est I, et hoc esse volunt Iesum. Sed et Christus, inquit, litterarum est VIII, ²ex quibus primam octonationem significari, quae ³cum Iota ⁴applicita ⁵DCCC *LXXXVIII numerum generavit. * *Grab. 13.* Dicitur autem, ait, et filius Christus hoc est duodecas: *υἱὸς* enim nomen litterarum quatuor est, *Χριστός* autem octo, quae composita duodecadis ostenderunt magnitudinem. Prius autem, inquit, quam huius nominis insigne appareret, hoc est Iesus, ⁶filii, in ignorantia magna fuerunt homines et errore. Quum autem ⁷manifestatum est vi litterarum nomen, hoc ⁸quod (est) secundum carnem amictum est, ut ad ⁹sensibilitatem hominis descenderet, habens in semetipso ¹⁰ipsum quoque vi et viginti quatuor; tunc cognoscentes eum cessaverunt ab ignoratione et a morte in vitam ascenderunt, nomine eis facto ¹¹ducatore ad Patrem veritatis. Voluisse enim Patrem universorum solvere ignorantiam et destruere mortem. Ignorantiae autem solutio agnitio eius fiebat. Et propter hoc ¹²dictum secundum voluntatem eius, eum qui est secundum imaginem eius, quae sursum est virtus, dispositum hominem.

3. †A quaternatione enim progressi sunt Aeones. Erat autem † *Mass. 77.*

cum factum est, (carnem videlicet induens, ut ad hominis sensum laberetur, habens in se ipso sex et viginti quatuor) tum demum eo cognito, huiusmodi ignoratione liberati sunt, atque a morte ad vitam ascenderunt, utpote quibus hoc nomen ad veritatis Patrem ducis munus obierit. Placuisse enim rerum universarum parenti ignorationem depellere ac mortem delere. Ignorationis porro depulsio ipsius cognitio exstitit. Ob eamque causam de ipsius voluntate electum eum hominem fuisse, qui ad supernae virtutis imaginem dispensatus est.

3. Ex quaternitate enim Aeones profluxerunt. In quaternitate

2. *ex quibus*] *lun.* deleri vult *ex*.
3. *cum Iota*] Iota hic arithmetice accipiendum, monent *Grab.* et *Mass.*

4. *applicita*] Sic *Arund.* *Voss.* *Merc. i.* et *Mass.* Ceteri editt. *applicata*.

5. *DCCCLXXXVIII numerum generavit*] Quamvis *Int.* verba graeca non accurate verterit, eorum tamen sensum expressit. Notum enim est, nomen *Ἰησοῦς* numerum 888 significare. Interpret litterales numeri sensu accepit.

6. *filii*] Sic *Cod. Clarom.* et *Mass.* In ceteris omnibus corrupte *filius*.

7. *manifestatum*] Sic *Grab.* et *Mass.* legunt non dicentes, unde sumserint lectionem. *Erasm. Gall.* *Feuard.* habent *manifestum*. Ego vero *manifestatum* re-

peri in *Voss.*

8. *quod (est) secundum*] Cum *Grab. Mass.* *lun.* censeo, vocem *est* expungendam esse. Quoniam in *MSS.* legitur, voculam non omnino ex textu removi.

9. *sensibilitatem*] *Merc. i.* *sensualitatem*.

10. *ipsum*] *lun.* ex graeco legi vult *ipsa*. V. ad text. graecum.

11. *ducatore*] Iterum legitur haec vox *lib. II, 18, 7.* et apud *Tert. adv. Iad. c. 13.*

12. *dictum*] *Int.* aut falso legit *λεχθῆναι* pro *ἐκλεχθῆναι*, quod vertendum erat *electum esse*, aut loci sensum non cepit. *Grab.* illud *ἐκλεχθῆναι* defendi dicit mox sequentibus *quem Patrem omnium transeuntem per vulvam elegit*.

τῇ τετράδι Ἀνδρωπος καὶ Ἐκκλησία, Λόγος καὶ Ζωή. Ἀπὸ τούτων οὖν δυνάμεις, φησὶν, ἀποθρύψαι, ἐγενεσιουργήσαν τὸν ἐπὶ γῆς φανέντα Ἰησοῦν. Καὶ τοῦ μὲν Λόγου ἀναπεπληρωκέναι τὸν τόπον τὸν ἄγγελον Γαβριήλ, τῆς δὲ Ζωῆς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τοῦ δὲ Ἀνδρώπου τὴν δύναμιν τοῦ ^aυἱοῦ· τὸν δὲ τῆς Ἐκκλησίας τόπον ἢ παρθένος ^bἐπέδειξεν. Οὕτως τε ὁ κατ' οἰκονομίαν διὰ τῆς Μαρίας γενεσιουργεῖται παρ' αὐτῷ ἄνθρωπος, ὃν ὁ Πατὴρ τῶν ὄλων διελθόντα διὰ μήτρας ἐξελέξατο διὰ Λόγου εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ. Ἐλθόντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ, ^cκατελθεῖν εἰς αὐτὸν ὡς περιστερὰν τὸν ἀναδραμόντα ἄνω καὶ πληρώσαντα τὸν δωδέκατον ἀριθμόν· ^dἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ σπέρμα τούτων τῶν συσπαρέντων αὐτῷ καὶ συγκαταβάτων καὶ συναναβάντων. Αὐτὴν δὲ τὴν δύναμιν κατελθοῦσαν σπέρμα φησὶν εἶναι τοῦ *Πατρός, ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν υἱόν, τὴν τε διὰ τούτων γνωσχομένην ἀνονόμαστον δύναμιν τῆς Σιγῆς, καὶ τοὺς ἅπαντας Αἰῶνας. Καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ λαλήσαν ^eδιὰ τοῦ Ἰησοῦ, ^fτὸ ὁμολογήσαν ἑαυτὸν υἱὸν ἀνθρώπου, καὶ ^gφανερῶσαντα τὸν Πατέρα, κατελθὼν μὲν εἰς τὸν Ἰησοῦν, ^hἡνώσθαι δ' αὐτῷ. Καὶ καθεῖλε μὲν τὸν θάνατον, φησὶν, ⁱὁ ἐκ τῆς οἰκονομίας Σωτῆρ, ^kἐγνώρισε δὲ τὸν Πατέρα Χριστόν. Εἶναι οὖν τὸν Ἰησοῦν

erant Homo et Ecclesia, Sermo et Vita. Ab his igitur, inquit, emanantes virtutes Iesum eum, qui in terra apparuit, produxerunt. Et quidem verbi locum supplevisse angelum Gabrielem; Vitae Spiritum sanctum; Hominis altissimi virtutem; Ecclesiae denique locum virginem indicasse. Sic nimirum apud eum is homo, qui ex dispensatione exstitit, per Mariam in ortum editus est, quem rerum omnium parens per vulvam transmeantem, verbi opera ad sui cognitionem elegit. Quum autem ad aquam sese contulisset, in ipsum columbae instar descendisse illum, ait, qui ad supra sese receperat

a. υἱοῦ] Int. ὑψίστου, itaque recte ex Luc. I, 35, quem locum Marciosi imitati sunt.

b. ἐπέδειξεν] Codd. Reg. et Vratib. εἰδειξεν.

c. κατελθεῖν — τὸν ἀναδραμόντα ἄνω] Sermo hic est de Salvatore, qui e sententia Valentinianorum in baptismo descendit in Iesum et postea reversus est in Pleroma.

d. ἐν ᾧ ὑπάρχει κτλ.] In Iesu nimirum, in quo fuisse et illud quod est ab Achamoth semen spirituale dicunt Valentiniani. Porro semen istud hic dicitur σπέρμα τούτων συσπαρέντων αὐτῷ id est semen ab angelis Salvatore coaeleatense et cum eo prolatis, individuisque eius comitibus in Achamoth infusum.

Haec ergo partim de Iesu, partim de Salvatore explicanda; quae nisi accurate distinguas, sensum non assequeris. Mass. Cf. quae ipse disputavi pag. 110. not. c. e. διὰ τοῦ Ἰησοῦ] Int. διὰ τοῦ στόματος Ἰησοῦ.

f. τὸ ὁμολογήσαν ἑαυτὸν υἱὸν ἀνθρώπου] Quia ut sup. cap. XII dicitur, veluti nepos erat *Anthropi*; utpote qui ortum duodecim illis, qui ab *Anthropo* et Ecclesia geniti sunt, Leonibus praesertim acceptum referret. Mass.

g. φανερῶσαντα] Lege cum Int. φανερῶσαν.

h. ἡνώσθαι δ' αὐτῷ] Interpres, qui voces δ' αὐτῷ praetermisisse videtur, non accurate vertit. Iux. legi vult: sed unus est ipsi.

- 1 ecclesias
- 2 emanate
- 3 4 angelū
- 4 5 gabriel
- 5 ecclesia
- 6 generatus
- 7 pat^r
- 8 ^{de}conscenderunt ; ^{de}nm. 2° ex. pat
- 13 patrem] fratrem
- 14 acones
- 15 os] o
- 17 expositio
- ergo] + lesum

in quaternatione Anthropos et Ecclesia, Logos et Zoë. Ab iis igitur virtutes, ¹ait, emanatae generaverunt eum, qui in terra manifestatus est, Iesum. Et Logi quidem locum adimplere angelum Gabriel, Zoës autem Spiritum sanctum, Anthropi autem altissimi virtutem; Ecclesiae autem locum virgo ostendit. Et sic ille, qui est secundum dispositionem, per Mariam ²generatur apud eum homo, quem Pater omnium transeuntem per vulvam elegit per Verbum ad agnitionem suam. Quum autem venisset ipse ad aquam, descendisse in eum, quasi columbam, eum qui recurrit sursum, et implevit ³xii numerum; in quo inerat semen eorum, qui ⁴conseminati sunt cum eo et condescenderunt et coascenderunt. Ipsam autem virtutem quae descendit, semen dicit esse Patris, ⁵*habens in se et ⁶*Grab. 74. ⁷Patrem et Filium et eam, quae per eos cognoscitur innominabilis virtus Sigēs, et omnes Aeonas. Et hunc esse Spiritum, qui locutus est per os Iesu, qui se confessus est filium hominis, et manifestavit Patrem, descendens quidem in Iesum, unitus est. Et destruxit quidem mortem, ait, qui fuit ex ⁸dispositione Salvator Iesus; ⁹agnovit autem Patrem Christum. ¹⁰Iesum esse ergo nomen quidem eius,

ac duodecimum numerum expleverat, in quo inerat semen eorum, qui una cum eo sati fuerant, simulque et descenderant et ascenderant. Hanc porro virtutem, quae descendit, Patris semen esse, Patrem et Filium in se habens, eamque quae per eos agnoscitur, nec ulla sermonis facultate exprimi potest, Sigēs virtutem, cunctosque Aeonas. Atque hunc esse Spiritum illum, qui per os Iesu verba fecit, seque hominis filium confessus est et Patrem patefecit, quique in Iesum descendit, ipsique copulatus est. Ac mortem, inquit, de medio sustulit ille ex dispensatione Salvator, Patrem autem Christum notum fecit. Iesum igitur nomen esse illius, qui ex dispen-

i. ὁ ἐκ τῆς οὐνογονίας Σωτὴρ] Vide quae supra pag. 110. not. c disputavi. Observa, Interpretem legisse Σωτὴρ Ἰησοῦς.

k. Ἐννείσις δὲ τὸν Πατέρα Χριστόν] GRAB. pro Χριστόν legi suadet Χριστός, provocans ad lib. III. c. 16 § 1, ubi haec leguntur: Qui autem a Valentino sunt, Iesum quidem, qui sit ex dispositione, (dicunt) ipsum esse qui per Mariam transierit, in quem illum de superiori Salvatore descendisse, quem et Christum dici — participasse autem cum eo, qui esset ex dispositione, de sua virtute et suo nomine, ut mors per hunc evacuaretur, cognosceretur autem Pater per eum Salvatorem quidem, qui desuper descendisset. Sed quum ex eodem loco pateat, fuisse Gnosticos, qui putarint

esse quidem filium Iesum, Patrem vero Christum et Christi patrem Deum, cum MASS. existimo, lectionem graecam (consentit etiam INT.) genuinam, neque vero mutandam esse.

1. aii] Deest hoc in Voss.

2. generatur] Ita FEUARD. et IUN. ex textu graeco. Etenim in ERASM. GALL. et omnibus MSS. generatus.

3. conseminati] MERC. 1. seminati.

4. Patrem] Voss. fratrem.

5. ex dispositione] Voss. ex positione.

6. agnovit] Melius notum fecit.

7. Iesum esse ergo nomen] Male in ed. GRABII vox Iesum, peius in ceteris omnibus vox esse clauditi praecedentem periodum: inde enim pervertitur omnino sensus. Pertinet utraque ad sequentem. Sed et in hac eandem vocem Iesum scri-

ὄνομα μὲν ^α τοῦ ἐκ τῆς οἰκονομίας ἀνθρώπου λέγει, † τεθεῖσθαι δὲ εἰς ἐξομοίωσιν καὶ μόρφωσιν τοῦ μέλλοντος εἰς αὐτὸν κατέρχεσθαι Ἀνθρώπου. ^β Τὸν χωρήσαντα αὐτόν, ἐσχηκέναι (δὲ) αὐτόν τε τὸν Ἀνθρώπου, αὐτόν τε τὸν Λόγον καὶ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Ἀρρήτον καὶ τὴν Σιγὴν καὶ τὴν Ἀλήθειαν καὶ Ἐκκλησίαν καὶ Ζωὴν.

4. Ταῦτα δὴ ὑπὲρ τὸ ἰοῦ καὶ τὸ φεῦ καὶ ^ο ὑπὲρ τὸ πᾶσαν τραγικὴν ^α φωνῇσιν καὶ σχετλιασμόν ἐστι. Τίς γὰρ οὐκ ἂν μισοῖσιν τῶν τηλικούτων ψευσμάτων κακοσύνητον ποιητὴν, τὴν μὲν ἀλήθειαν ὁρῶν εἰδωλὸν ὑπὸ Μάρκου γεγωνῖαν· καὶ τοῦτο τοῖς τοῦ ἀλφαβήτου γράμμασι κατεστιγμένην, ^ο νεωστί, πρὸς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, τὸ δὴ λεγόμενον, χθές καὶ πρῶν, Ἕλληνες ὁμολογοῦσιν ἀπὸ Κάδμου πρῶτον ἕξ καὶ δέκα παρειληφέναι, εἴτα μετέπειτα προβαίνόντων τῶν χρόνων αὐτοὶ ἐξευρηκέναι ποτὲ μὲν τὰ δασέα, ποτὲ δὲ τὰ διπλά· ἔσχατον δὲ πάντων Παλαμήδην φασὶ τὰ μακρὰ τούτοις προστεθεικέναι. Πρὸ τοῦ οὖν ^ε Ἕλλησι ταῦτα γενέσθαι, οὐκ ἦν ἀλήθεια; Τὸ γὰρ σῶμα αὐτῆς κατὰ σέ, Μάρκε,

satione exstitit, docet, impositum autem fuisse ad exprimendam Hominis illius, qui in eum descensurus erat, similitudinem ac formationem. Hunc porro quum excepisset, simul et ipsum Hominem et Sermonem et Patrem et Arrheton et Sigen et Veritatem et Ecclesiam habuisse.

4. Haec vero iam et Iu et Heu et tragicam omnem exclamationem ac querelam superant. Quis enim non in tantorum mendaciorum artificem et consarcinatorem odio commoveatur, veritatem

barum oscitantia post ergo perperam repetitam graeci textus auctoritate expungimus. Mass.

a. τοῦ ἐκ τῆς οἰκονομίας ἀνθρώπου] Cf. supra pag. 110 not. c.

b. Τὸν χωρήσαντα — ἐσχηκέναι δέ] Int. ex BILL. et LUK. pro τὸν legit ὄν et δὲ non agnoscit.

c. ὑπὲρ τό] Legendum τήν.

d. φωνῇσιν] Cum BILLIO maluerim ἐκφωνῇσιν.

e. νεωστί πρὸς τὸ ἀπ' ἀρχῆς] Mass. observat haec: „Locum hunc, quia male hactenus interpunctus fuit, male ab omnibus Irenaei interpretibus acceptum esse, recte observat Iosephus Scaliger in animadvers. ad Eusebii Chronic. p. 112. Nempe κατεστιγμένην νεωστί πρὸς τὸ — χθές καὶ πρῶν, uno et eodem tempore legentes caliginem nulli mortalium perviam Irenaei verbis offundunt. Hanc facile discuties, si cum Scaligero post

κατεστιγμένην apposita distinctionis nota, ab his verbis νεωστί πρὸς τὸ ἀπ' ἀρχῆς novam periodum incipias, quae desinet in ποτὲ δὲ τὰ διπλά. Sensus videlicet erit: Nuper, si ad prima rerum initia rationem habess, et, ut communis proverbio dicitur, heri et audis tertius, Graeci se constentur a Cadmo primum litteras sedecim accepisse. Nempe illud πρὸς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, quod adeo torsit interpretes, addidit Irenaeus, ut vocis νεωστί hyperbolem emolliret; ne quis existimaret, paucis abhinc annis litteras sedecim Graecos accepisse; quae pluribus ante saeculis adinventae quidem fuerant, recens tamen inventae dici poterant, si ad ipsa rerum initia ratio haberetur. Qui quidem sensus perspicuus est et optime cohaeret cum sequentibus.“

f. τὰ μακρὰ] Codd. Rgc. VRATISLAV. et edit. princ. Epiphaniai τὰ μικρὰ.

g. Ἕλλησι] Int. ex BILLII sententia παρ' Ἕλλησι.

mulierem

quae su
et gen^{fa}

nomine

in uxor

et in

et in

alia q

l

qui

recte
 madvers. ad Eusebii Chronic. p. 112.
 Nempe κατεστημένην νεωσὶ πρὸς τὸ
 — χθὲς καὶ πρῶην, uno et eodem te-
 pore legentes caliginem nulli mortaliū
 perviam Irenaei verbis offundunt. Hanc
 facile discuties, si cum Scaligero post

Qui quidem sensus perspicuus est et
 optime cohaeret cum sequentibus.
 f. τὰ μακρὰ] Codd. Rec. Vratislav.
 et edit. princ. Epiphani τὰ μακρὰ.
 g. Ἕλλησι] Int. ex Billii sententia
 παρ' Ἑλλήσι.

1 ad similitudinem sor^{ti}
ad similitudinē

4 arretor

6 fen

9 omnia sagitta poct
factū

10 alphabetae

11 solet] et

graci

a cadmo] ab aethiopia

13 adspir] adspirationem

14 pelameden

15 ai] his

grecos

qui est ex dispositione homo, dicit, positum autem esse in [†]assimilationem et ²figurationem eius, ³qui incipit in eum descendere, Hominis, quem ⁴capientem habere et ipsum Hominem et ipsum Logon et Patrem et Arrheton et Sigen et Alethian et Ecclesiam et Zoën.

4. Haec iam supra Iu iu et super Pheu et super universam tragicam exclamationem et doloris vociferationem sunt. ⁵Quis enim non oderit eum, qui tantorum mendaciorum malus compositor est ⁶poëta, quum ⁷viderit veritatem idolum a Marco factum, et hoc ⁸Alphabeti litteris stigmatam? ⁹Nuper, sicut quod est ab initio, quod dici solet ¹⁰heri et ante, Graeci confitentur ¹¹a Cadmo se ¹²primum sedecim accepisse; post deinde procedentibus temporibus semetipsos adinvenisse, aliquando quidem ¹³adspiratas, aliquando autem duplices; novissime autem omnium Palamedem aiunt longas eis apposuisse. Prius igitur quam apud Graecos haec fierent, non erat veritas? Corpus enim eius secundum te, Marce, posterius est

perspiciens a Marco idolum effectam, atque Alphabeti litteris recens, et, ut proverbio dicitur, heri ac nudius tertius, quasi notis quibusdam compunctam, quum iam inde a principio sit? Graeci etenim se a Cadmo primum sex et decem litteras accepisse confitentur; ac postea temporis progressu nunc adspiratas, nunc duplices invenisse; postremum vero omnium Palamedem longas adiecisse tradunt. Quid igitur? antequam apud Graecos hae litterae exstarent, non erat veritas? Etenim de tua sententia, Marce, ipsius corpus Cadmo, iis-

1. *assimilationem*] ERASM. 1567 et GALL. *adassimilationem*. Meliorem lectionem offerunt ARUND. MERC. II. et VOSS.

2. *figurationem*] OTTOBON. et MERC. II. *figuram*.

3. *qui incipit — descendere*] Sic Graecorum more scripsit Iul. pro *descensus-ras erat*.

4. *capientem habere*] Iun. ex graeco legi vult *capientem ipsum habere*.

5. *Quis enim*] PASS. et VOSS. *qui enim*.

6. *poëta*] Ex MASS. vertendum fuit *artifex*.

7. *viderit*] Sic cum MASS., qui auctoritatem nullam memorat, scribo sec. Cod. Voss. Ceteri *videat*.

8. *Alphabeti*] CODD. CLAROM. et PASS. *alphabetae*, VOSS. *alfabete*.

9. *Nuper, sicut quod est ab initio*] Interpretem cum MASS. existimo aut male legisse *ἄνωθεν* τὸ ἀν' ἀρχῆς aut falso veritas pro si ad initium ratio habetur. Vide not. ad text. graec. Iun. haud bene corruxit *supra quod est cett.*

10. *heri et ante*] ERASM. et GALL. *heri et ante*, quod prius et FEUARD. inre expunxit, quamvis legatur in ARUND. MERC. II. et VOSS.

11. *a Cadmo se*] Ita emendavit FEUARD. ex graeco. Namque in ERASM. GALL. et omnibus MSS. praeter OTTOBON. legitur *ab aestimatione*. Nam quod GRAB. dicit, omnia, quibus utebatur, exemplaria *excepto* VOSS. corruptam offerre lectionem, iterum falsum est. In VOSS. scriptum ipse legi *ab estimatōe*. Quae falsa lectio nonnullis doctis viris suspicionem movit, Interpretem pro ἀντὶ Κάδμου legisse ἀν' ἐξαρχῆς.

12. *primum*] Sic FEUARD. restituit procul dubio ex Cod. VET. consentientibus ARUND. MERC. II. et VOSS. pro *prima*, quod legitur in ERASM. et GALL.

13. *adspiratas*] Sic Cod. PASS. ERASM. 1548. 1567 omnesque ceterae editiones; sed CLAROM. OTTOBON. MERC. II. ARUND. VOSS. cum ERASM. 1526 et 1529 *adspirationem*.

μεταγενέστερον *μὲν Κάδμου, καὶ *τῶν πρὸ αὐτοῦ· μεταγενέστερον δὲ τῶν τὰ λοιπὰ προστεθεικότων στοιχεῖα· μεταγενέστερον δὲ καὶ σαντοῦ. Σὺ γὰρ ἑμόνον εἰδῶλον κατῆγαγες τὴν ὑπὸ σοῦ λεγομένην ἀλήθειαν.

5. Τίς δ' ἀνέξεται σου τὴν τοσαῦτα φλυαροῦσαν Σιγὴν, ἢ τὸν ἀνονόμαστον †ὀνομάζει, καὶ τὸν ἄρρητον ἐξηγεῖται, καὶ τὸν ἀνεξιχνίαστον ἐξιστορεῖ· καὶ ἡνοιχέναι τὸ στόμα φησὶν αὐτό, ὃν ἀσώματος καὶ ἀνειδέον λέγεις, καὶ προσενέγκασθαι Λόγον, ὡς ἐν τι τῶν συνθέτων ζώων· τὸν τε Λόγον αὐτοῦ ὅμοιον ὄντα τῷ προβαλόντι, καὶ μορφὴν τοῦ ἀοράτου γεγονότα, στοιχείων μὲν εἶναι τριάκοντα, συλλαβῶν δὲ τεσσάρων; Ἔσται οὖν κατὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Λόγου ὁ Πατὴρ τῶν πάντων, ὡς σὺ φής, στοιχείων μὲν τριάκοντα, συλλαβῶν δὲ τεσσάρων. Ἡ πάλιν τίς ἀνέξεται σου εἰς σχήματα καὶ ἀριθμούς, ποτὲ μὲν τριάκοντα, ποτὲ δὲ εἰκοσιτέσσαρα, ποτὲ δὲ ἑξέ μόνον, συγκλείοντος τὸν τῶν πάντων κτιστὴν καὶ δημιουργὸν καὶ ποιητὴν Λόγον τοῦ Θεοῦ· κατακερματίζοντος αὐτὸν εἰς συλλαβὰς μὲν τέσσαρας, στοιχεῖα δὲ τριάκοντα· καὶ τὸν πάντων κύριον, τὸν ἐστερευκότα τοὺς οὐρανούς, εἰς ω π η κατάγοντος ἀριθμόν, ὁμοίως τῷ ἀλφαβῆτῳ

que qui Cadmi aetatem antecesserunt, posterius est; iisque item, qui reliquas litteras addiderunt, atque adeo te quoque ipso posterius. Tu enim solus eam, quam tu veritatem vocas, in idolum redelegisti.

5. Quisnam autem tuam istam tot nugas effundentem Sigen feret, quae et omni nomine sublimiorem nominat et omni sermone superiorem exponit, et impervestigabilem explicat: eumque tu corporis ac figurae expertem esse ais, os aperuisse ac Sermonem, tanquam unum aliquod ex compositis animantibus produxisse dicit; ipsiusque Sermonem parenti suo similem atque invisibilis formam referentem triginta elementa et quatuor syllabas continere? Ex quo

a. μὲν Κάδμου] Cod. VRATISLAV. δὲ Κάδμου.

b. μόνον εἰδῶλον] Int. μόνος εἰς εἰδῶλον.

c. ἐξηγεῖται] Post hoc verbum Int. legit Αἰώνα.

d. αὐτό, ὃν] Int. recte legit αὐτὸν ὃν.

e. κατακερματίζοντος] Int. καὶ κατατεματίζοντος.

f. ὁμοίως τῷ ἀλφαβῆτῳ κτλ.] Critici hunc locum vario modo legi volunt. BILLIUS: ὁμοίως τῷ ἀλφαβῆτῳ· καὶ αὐτὸν τὸν γεγονότα πάντα. PETAVIUS: ὁμοίως τῷ ἀλφαβῆτῳ γεγονότα· καὶ αὐτὸν τὸν πάντα. MASS.: ὁμοίως τῷ ἀλφαβῆτῳ αὐτὸν γεγονότα· καὶ τὸν πάντα — quasi ipse alphabeto similis

factus esset; et eum qui omnia. Ego vero cum Interprete ita legendum esse censeo: ὁμοίως τῷ ἀλφαβῆτῳ· αὐτὸν τὰ πάντα χωροῦντα Πατέρα.

1. Cadmos et ii qui] Observant editores, Cadmos hic accusativum esse; sed librarios, quippe qui pro accusativo illam vocem habuerint, falso scripsisse et eos qui, ut in MSS. (etiam in Voss. et MENCERIANIS) legitur. FEUARD. primus illud erratum correxit.

2. (temporis quam Pulamides)] Haec in ERASM. GALL. et omnibus MSS. legitur, ideoque restitui, quamvis FEUARD. primus suadente FRONTONE Duc. expanxerit atque GRAB. cum MASS. omiserit. Nam cum MASS. censeo textum hic mutilum esse.

1 cadmod

2 ü] eos

2 sor * palā edī [ad aedū]

altia. syllb. delet palanctis

2r m.n.r.

11 xxx. sillabatur. 1111

~~quatuor] est superomura.~~

12.13 erit ergo... quatuor a* amissa

in mg. in f. adscr. m.n.r.

14 scemata

15 xxx. xx1111

16 vi

17 1111

18 xxx

anfer] firmavit

19 alfabatum

tempore *quam ¹Cadmos, et ii qui ante eum sunt; posterius au- **Grab. 75.*
tem his, qui reliqua elementa addiderunt; ²(temporis quam Pala-
medes) posterius autem tempore, quam et tu ipse. Tu autem solus
in idolum deposuisti eam, quae a te praedicatur veritas.

5. Quis autem sustinebit tuam illam, quae tantum + ³verbo- + *Mass. 79.*
sata est Sigen, quae innominabilem nominat Aeonem, inenarrabilem
exponit et eum, qui ⁴investigabilis est, enuntiat, et aperuisse os
dicit eum, quem incorporalem et infiguratum dicis; et emisisse Ver-
bum, quasi unum ex his quae composita sunt animalia; Verbum
quoque eius ⁵simile esse ei, qui eum emisit, et formam invisibilis
⁶factum, elementorum quidem esse triginta, syllabarum autem qua-
tuor? Erit ergo secundum similitudinem Verbi Pater omnium, sicut
⁷tu ais, elementorum quidem triginta, syllabarum autem quatuor.
Aut iterum quis sustinebit te in schemata et numeros aliquando
quidem triginta, aliquando autem viginti quatuor, aliquando
sex tantum concludentem universorum conditorem et Demiurgum et
factorem Verbum Dei, et minuentem eum in syllabas quidem quatuor,
elementa autem triginta; et omnium dominum, qui ⁸confirmavit caelos,
in DCCC LXXX VIII deducentem numeros, similiter atque alphabetum; et

sequi necessum erit, ut, de tua sententia, ille rerum omnium parens,
perinde ac Sermo, triginta elementis et quatuor syllabis constet.
Ecquis rursus te feret in figuras et numeros nunc triginta nunc vi-
ginti quatuor nunc sex duntaxat rerum omnium conditorem et arti-
ficem et effectorem Dei Sermonem concludentem, eumque in quatuor
syllabas et triginta elementa dissecantem? ac rerum omnium do-
minum, qui caelos firmavit, ad octingentesimum octuagesimum octa-
vum numerum aequae atque alphabetum devehentem; Patremque, qui

Hand male coniciit doctissimus monachus
Irenaeum scripsisse: μεταγενέστερον
δὲ τοῦ Παλαμήδου καὶ τῶν τὰ λοιπὰ
cett., quae verterit lat.: posterius autem
temporis, quam Palamedes et hi qui reli-
qua cett. lun. satis habuit lectioni illi
addere vocem posterius.

3. *verbosata*] Ita omnes Codd. pluri-
maeque editt., Voss. et ERASM. GALL.
scripsere verbo *sata*; FEUARD. temere et
sine ulla auctoritate mutavit *verbosa*,
quod GRAB. recepit. Sed MASS. recte
observavit, *verbosari* pro garrere apud
auctores mediae latinitatis in usu esse.
Augustinus serm. 215 de tempore ait:
in ecclesia stantes nolite verbosari; sed
lectiones divinas audite; idemque lib. 3
cont. lul. n. 46: inaniter verbosaris. Qui-
bus a MASS. additis locis addo hunc Serm.
251: *in ecclesia garrunt, illa verbosantur,*
ut lectiones divinas nec ipsae audiant.

lun. igitur frustra cum FEUARD. correxit
verbosa est.

4. *investigabilis*] Sic Int. scribere solet
pro *ininvestigabilis*. Cf. supra pag. 21
lin 5. et infra II, 28, 2.

5. *simile esse*] Sic CLAROM. PASS. VOSS.
FEUARD. GRAB. MASS. Sed Codd. MERC.
ERASM. et GALL. *similem*. Quod dicit MASS.,
verbum *esse*, quod conturbet sensum, de-
lendum esse, non approbo. Primum enim
Codd. omnes offerunt *esse*; deinde patet,
Interpretem ὅντιν sic vertisse; denique
non video sensus conturbationem.

6. *factum*] Sic FEUARD. et lun. pro
factam, quod legunt ERASM. et GALL.
Emendationi favet Voss.

7. *tu ais*] Sic FEUARD. ex Cod. VET.
emendavit pro *tuus*, quod est in ERASM.
et GALL. Consentit Voss., in quo legi-
tur *tua is*.

8. *confirmavit*] Voss. *firavit*.

αὐτὸν γεγονότα· πάντα χωροῦντα Πατέρα, ἀχώρητον δὲ ὑπάρχοντα, εἰς τετράδα καὶ ὀγδοάδα καὶ δεκάδα καὶ δωδεκάδα ὑπομερίζοντος, καὶ διὰ τῶν τοιούτων πολυπλασιασμῶν τὸ ἄρρητον καὶ ἀνεγνώητον, ὡς σὺ φῆς, τοῦ Πατρὸς ἐκδιηγουμένου; Καὶ ὃν ἀσώματον καὶ ἀνούσιον ὀνομάζεις, τὴν τοῦτου οὐσίαν καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐκ πολλῶν γραμμάτων, ἑτέρων ἐξ ἑτέρων γενωμένων, κατασκευάζεις, αὐτὸς Δαίδαλος ψευδῆς καὶ τέκτων κακὸς γενόμενος τῆς προπατυπερτάτου δυνάμεως· καὶ ἦν ἀμέριστον φῆς εἶναι, εἰς ἀφῶνους καὶ φωνήεντας καὶ ἡμιφῶνους φθόγγους ὑπομερίζων· τὸ ἀφῶνον αὐτῶν τῷ τῶν πάντων Πατρί, καὶ τῇ τοῦ υἱοῦ ἐννοίᾳ ἐπιψευδόμενος, εἰς τὴν ἀνωτάτω ἑβλασφημίαν καὶ μεγίστην ἀσέβειαν ἐμβέβληκας ἅπαντας τοὺς σοι πειδομένους.

6. Διὸ καὶ δικαίως καὶ ἀρμοζόντως τῇ τοιαύτῃ *σου τόλμῃ ὁ Θεὸς πρεσβύτερος καὶ κήρυξ τῆς ἀληθείας ἑμμέτρως ἐπιβεβόηκέ σοι, εἰπὼν οὕτως·

Εἰδωλοποιεῖ Μάρκε καὶ τερατοσκόπε,
Ἀστρολογικῆς ἔμπειρος καὶ μαγικῆς τέχνης,
Δὲ ὧν κρατύνεις τῆς πλάνης τὰ διδάγματα,
Σημεῖα δεικνὺς τοῖς ὑπὸ σοῦ πλανωμένοις,
Ἀποστατικῆς δυνάμεως ἐγχειρήματα,
Ἄ σὺ χορηγεῖς ὥς πατὴρ Σατανᾶ, εἰ

omnia capit, quum a nullo ipse capiat, in quaternitatem et ogdo-adem et decadem et duodecadem subdividentem, ac per huiusmodi multiplicationes id, quod in Patre ineffabile est, omnique cogitatione, ut ipse inquis, praestantius exponentem. Et quem tum corporis tum substantiae expertem appellas, eius naturam ac substantiam ex multis litteris, quarum aliae ex aliis gignantur, extruisti ipse, falsum Daedalum ac nefarium supremae virtutis fabrum te praebens; quamque ab omni divisione remotam esse ais, in mutos et vocales ac semivocales sonos distribuens, idque quod in ipsis mutum est, rerum omnium parenti, ipsiusque cogitationi falso attribuens, in summam

a. φῆς εἶναι] Int. legit φῆς εἶναι ὑπόστασιν.

b. καὶ τῇ τοῦ υἱοῦ] Lege cum Int. καὶ τῇ τουτου.

c. ὁ Θεὸς πρεσβύτερος] Int. ὁ τῆς θείας ἐπιπροίας πρεσβ.

d. ἑμμέτρως] Hanc vocem non legit Int. GALL. perperam ἑμμετρος. Nam Irenaeus dicit, seniores illum ἑμμέτρως ἐπιβεβοηκέναι i. e. earmine, versibus invecum esse in Marcum. Reperis hos versus senarios imbricos haud indignos vate christiano iterum typis excusatos in Routhii Rel. sacr. T. I, p. 59.

e. Ἀποστατικῆς] Epiphani. edit. princ. perperam ἀποστολικῆς. Meliorem lectionem habet Cod. VATICANUS.

f. Ἄ σὺ χορηγεῖς] Quamvis GRAB. et MASS. lectionem Interpretis ἄ σοι χορηγεῖς, a GALL. receptam, e textu remotam esse vulerint, utpote quae Codicum auctoritate non sit probata: Routhius illam lectionem temere inseruit textui.

g. ὡς πατὴρ Σατανᾶ, εἰ] SCALICHA et PATAV. emendarunt ὡς πατὴρ Σατανᾶ, metro ita exigente. Sed Int., qui legit ὡς πτο σός, non agnoscit.

- 1 quaternatione
- 2 octonatione ea q. d. octon. autu
et sy. abbre.
duodecadem
- 7 nullissime

10 summam] sum

15 et] in

20 prestat

¹ipsum, qui omnia capit Patrem, a nullo autem capitur, in quater-
nationem et ²octonationem et duodecadem subpartientem, et per
huiusmodi multiplicationes illud, quod est inenarrabile et incognosci-
bile, quemadmodum tu dicis, Patris enarrantem? Et quem incor-
³poralem et insubstantivum nominas, huius materiam et substantiam
ex multis litteris, aliis ex alijs generatis, fabricas, ipse Daedalus
fictor et faber malus factus sublimissimae virtutis; et ⁴quam indi-
visibilem dicis substantiam, in mutas et vocales et semivocales sonos
subdividens; id quod est mutum in his, omnium Patri et huius in-
⁵tentioni [†]mentiens, in summam blasphemiam et magnam impietatem [†]Mass. 80.
immisisti omnes, qui tibi credunt.

6. Quapropter et iuste et apte tali temeritati tuae *divinae *Grab. 76.
adpirationis senior et praeco veritatis ⁴invectus est in te, dicens
sic:

¹⁵ *Idolorum fabricator Marce et ⁵portentorum inspector,
Astrologiae cognitor et ⁶magicae artis,
Per quae confirmas erroris doctrinas,
Signa ostendens his, qui a te seducuntur,
Apostaticae virtutis operationes,*
²⁰ *Quae tibi praestat tuus pater Satanas*

blasphemiam gravissimamque impietatem eos omnes, qui tibi fidem
adhibent, coniecisti.

6. Quocirca etiam optimo iure atque ad tantam temeritatem
tuam perapposite divinus senex ac veritatis praeco versibus ita in
te exclamavit:

*Marce, idolorum architecte et portentorum observator,
Astrologicae et magicae artis perite,
Per quas falsis et cum errore coniunctis doctrinis robur concilias,
His, qui a te seducuntur, facinora
Apostaticae virtutis pro miraculis ostendens,
Quorum edendorum facultatem pater tuus Satanas tibi (semper)
suppeditat*

1. ipsum] Ita FEUARD. primus (consen-
tientibus ARUND. MERC. II. et Voss.) pro
idipsum, quod est in edit. ERASM. (1563
1567) et GALL. Sed ERASM. 1526. 1528
et al. meliorem habet lectionem.

2. octonationem] Addendum est ex graeco
et decadem.

3. quam] Sic GRAB. restituit ex ARUND.
MERC. II. pro quem, quod legitur in ERASM.
et GALL. Emendationi favent CLAROM.
OTTOB. et (quod addo) Voss.

4. invectus est in te] FEUARD. et GRA-
BIUS ex graeco addiderunt versibus, quod
MASS., quum neque in Codd. neque in
edit. ERASMI et GALL. compareat illa
vox, iure suo expunxit. Pro in te dicens,
quod legitur in ARUND. MERC. II. et Voss.,
habent ERASM. et GALL. interdicens.

5. portentorum inspector] Τερατοσκό-
πος non solum eum significat, qui ob-
servat prodigia, sed etiam eum, qui τέ-
ρατα interpretatur (Zeichendeuter).

6. magicae artis] Voss. magiae artis.

Αἱ ἀγγελικῆς δυνάμεως (* ἐγχειρήματα) ὡς αὐτὸς ποιεῖν.

Ἐχων σε πρόσδρομον ἀντιθέου πανουργίας.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Θεοφιλὴς προσβύτης. Ἡμεῖς δὲ τὰ λοιπὰ τῆς μυσταγωγίας αὐτῶν μακρὰ ὄντα πειρασόμεθα βραχέως διεξιελθεῖν, καὶ τὰ πολλὰ χρόνῳ κεκρυμμένα εἰς φανερόν ἀγαγεῖν. Οὕτω γὰρ ἂν γένοιτο εὐέλκτα πᾶσι.

Κ Ε Φ. 15'.

1. * Τὴν οὖν γένεσιν τῶν Αἰώνων αὐτῶν καὶ τὴν πλάνην τοῦ προβάτου καὶ ἀνέυρεσιν ἐνώσαντες ἐπὶ τὸ αὐτό, μυστικώτερον ἐπιχειροῦσιν ἀπαγγέλλειν οὗτοι οἱ εἰς ἀριθμοὺς τὰ πάντα κατὰγοντες, ἐκ μονάδος καὶ δυάδος φάσκοντες τὰ ὅλα συνεστηκέναι καὶ ἀπὸ μονάδος ἕως τῶν τεσσάρων ἀριθμοῦντες † οὕτω γεννώσι τὴν δεκάδα. Μία γὰρ καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ τέσσαρες, συντεθεῖσαι ἐπὶ τὸ αὐτό, τὸν τῶν δέκα Αἰώνων ἀπεκύησαν ἀριθμόν. Πάλιν δ' αὖ ἡ δυὰς ἀπ' αὐτῆς προελθοῦσα ὡς τοῦ ἐπισήμου, οἷον δύο καὶ τέσσαρες καὶ ἕξ, τὴν δωδεκάδα ἀπέδειξε. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς δυάδος ὁμοίως ἀριθμοῦντων ἡμῶν ἕως τῶν δέκα, ἡ λ' ἀνεδείχθη, ἐν ἧ' ὁκτώ καὶ δέκα καὶ δώδεκα. Τὴν οὖν δωδεκάδα ὁ διὰ τὸν ἐπίσημον συνεσχηκέναι, διὰ τὸ συνεπακολουθήσασαν αὐτῇ τὸ ἐπίσημον, πάθος λέγουσι. Καὶ διὰ τοῦτο περὶ τὸν δωδεκάτον ἀριθμόν 'τοῦ σφάλματος γενομένου,

Per angelicam virtutem Azazelis,

Ut qui te nefariae atque impiae versutiae praecursorem nactus sit. Atque haec quidem verba in te torsit pius senex. Nos vero reliqua eorum mysteria, quae longa sunt, brevi oratione complecti, et quae diuturno tempore occultata sunt, in lucem proferre conabimur. Sic enim facile ab omnibus refelli poterunt.

1. Ortum igitur Aeonum suorum, ovisque aberrationem et inventionem in unum coniungentes mystico quodam et altiore sensu exponere nituntur isti, qui omnia ad numeros detorquent. Ex uni-

a. ἐγχειρήματα] Hanc vocem cum Int. dele.

b. ὡς αὐτὸς ποιεῖν] De hoc angelo malo vide Appr.

c. ὡς τοῦ ἐπισήμου] Patet ex antecedentibus, hic esse intelligendum senarium numerum s. significatum.

d. ἀπὸ τῆς δυάδος κτλ.] $2 + 4 + 6 + 8 + 10 = 30$.

e. διὰ τὸν ἐπίσημον κτλ.] Haec ex vetere versione ita emendanda existimant BILL. et PETAV. διὰ τὸν ἐπίσημον ἐσχηκέναι συνακολουθήσαντα αὐτῇ, διὰ τὸν ἐπίσημον. Sed hanc emendationem minus probat GRABIVS. Utrovis

enim modo, ait, ταυτολογίας enim vix effugit Irenaeus, nec satis clare, quomodo senarium continet duodecas, explicat. Mallet itaque vir doctissimus leviori mutatione facta legere: διὰ τὸν ἐπίσημον συνεσχηκέναι, διὰ τε συνεπακολουθήσαι δις αὐτῇ τὸν ἐπίσημον. Sed qui duodenarius numerus ἐπίσημον bis habet comitem, non satis video. A prima enim numerali nota α' usque ad ιβ' numeranti mihi, semel duntaxat occurrat s. Quare BILLII lectionem praevalerim, nec ob id Irenaeum ταυτολογίας reum egerim. Aliud enim esse puto, in duodenario numero ἐπίσημον contineri;

2 habentes te
praeussorem

3 amor *: superius, et^{ae}

6 fit] fita

omnibus] + XII quemadmodum in
quae sunt in lege in suam
transferunt figmentum

7 $\frac{1}{2}$ unc.

et^{2o} om.

8 myplices

11. decadem

13 ephiseon

14 duodeca^{ae}, d^{ae} superius, n^{ae}

16 octo~~ae~~ et dec~~ae~~

ephisemum

17 epispnum

18 quedum

Per angelicam virtutem Azazel facere,

Habens te praecursorem contrariis adversus Deum nequitiae.

Et haec quidem amator Dei senior. Nos autem reliqua mysteria eorum, quae sunt longa, conabimur breviter expedire, et ea quae multo tempore sunt occultata, in manifestum producere. Sic enim fit, ut facile argui et convinci possint ab omnibus.

C. A. P. XVI.

Cap. XIII.

1. *Generationem itaque ¹Aeonum et errorem ovis et adinventionem, ²adunantes in unum, mystice audent annuntiare hi qui in numeros omnia deduxerunt, de monade et dualitate dicentes omnia constare, et a monade usque ad quatuor numerantes, sic generant †decadem. ³Unum enim et duo et tres et quatuor, in unum compositae, decem Aeonum generaverunt numerum. Rursus autem dualitas ab ea progressa usque ad episemon, duo et quatuor et sex, duodecadem ostendit. Et rursus a dualitate similiter numerantibus nobis usque ad x, xxx numerus ostensus est, in quo est ogdoas et decas et duodecas. ⁴Duodecadem igitur, eo quod episemon habuerit consequentem sibi, propter episemon passionem vocant. Et propter hoc circa ⁵xii numerum quum labes quaedam facta

* Grab. 77.

† Mass. 81.

tate enim et binario omnia coagmentata esse inquirunt, atque ab unitate usque ad quaternarium numerantes, ad hunc modum decadem gignunt. Unum etenim et duo et tria et quatuor, in unum conflata, decem Aeonum numerum procrearunt. Rursus autem binarius ab ea progressus usque ad senarium, hoc est duo et quatuor et sex duodecadem effecerunt. Ac rursus si a binario ad denarium usque numeremus, existit tricenarius, in quo octo et decem et duodecim continentur. Itaque duodecadem, quod assecclam senarium habuerit, senarii ratione passionem vocant. Ob eamque causam, quia circa duodenarium numerum error contractus sit, ovem abscessisse atque

aliud duodenarium numerum propter ἐνδεκάριον vocari πᾶθος. Sed quae, inquit, istius appellationis ratio? Haec in mentem venit: a duodenario numero abstracto semel episemo, qui quidem in litterarum ordinem et numerum non venit, supersunt undecim litterae duntaxat. Hinc in duodecimo πᾶθος sen, quod alibi dicunt haeretici, ὑστέρημα, defectus unius litterae: figura defectus seu passionis, quae abscedente uno Aeone postremae Aeonum duodecadi contigit. Mass. Haec MASSUZI interpretatio proxime sequentibus probatur.

f. τοῦ ἀπαλάματος γενομένου] Int. legisae videtur ἀπαλάματος τυρός γεν.

1. Aeonum] Ex graec. addendum suorum.

2. adunantes] Sic ARUND. et VOSS. pro adunantis, quod legitur in ERASM. et GALL.

3. Unum enim — compositae] Aut lege unum, duo, tria — composita; aut cum IUN. Una enim et duae — compositae.

4. Duodecadem] ERASM. et GALL. Unde eadem.

5. XII numerum] Pro duodecim numerum, quod in omnibus editionibus praeter MASS. legitur, legendum esse duodecim numerum dixit GRAB. In Cod. CLAROM. repertam lectionem XII numerum MASS. in textum recepit.

τὸ πρόβατον ἀποσκιρτῆσαν παπλανῆσθαι, ἐπειδὴ τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ δωδεκάδος γεγενῆσθαι φάσκουσι. Τῷ αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἀπὸ τῆς δωδεκάδος ἡ ἀπόστασιν μίαν δύναμιν ἀπολλύσθαι μαρτυροῦνται· καὶ ταύτην εἶναι τὴν γυναῖκα τὴν ἀπολλύσασαν τὴν δραχμὴν καὶ ἄρσασαν λύκῳ καὶ εὐροῦσαν αὐτήν. Ὡς οὖν ἡ καὶ (ἐπὶ) τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς καταλειφθέντας, ὁ ἐπὶ μὲν τῆς δραχμῆς τοὺς ἑννέα, ὁ ἐπὶ δὲ τοῦ προβάτου τοὺς ἑνδεκα, ἐπιπλεκομένους ἀλλήλοις, τὸν τῶν ἑννενηκονταεννέα *τίκτειν ἀριθμόν· ἐπεὶ ἑννάκις τὰ ἑνδεκα ἑννενηκονταεννέα γίνεται. Διὸ καὶ τὸ ἀμὴν τοῦτον λέγουσιν ἔχειν τὸν ἀριθμόν.

2. Οὐκ ὀκνήσω δέ σοι καὶ ἄλλως ἐξηγουμένων αὐτῶν ἀπαγγεῖλαι, ἵνα πανταχόθεν κατανοήσῃς τὸν παρὰ τὸν αὐτῶν. Τὸ γὰρ στοιχεῖον τὸ η σὺν μὲν τῷ ἐπισήμῳ ὀγδοάδα εἶναι θέλουσιν, ἀπὸ τοῦ πρώτου ὀγδοῦ κείμενον τόπον· εἶτα πάλιν ἄνευ τοῦ ἐπισήμου ψηφίζοντες τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν τῶν στοιχείων, καὶ ἐπισυνθέντες μέχρι τοῦ η, τὴν τριακοντάδα ἐπιδεικνύουσιν. Ἀρξάμενος γὰρ ἀπὸ τοῦ † ἄλφα καὶ τελευτῶν εἰς τὸ η, τῷ ἀριθμῷ τῶν στοιχείων, ὑπεξαίρουμένος δὲ τὸ ἐπισήμον, καὶ ἐπισυντιθεῖς τὴν ἐπαύξησιν τῶν γραμμάτων, ἡ εὐρήσει τὸν τῶν τριάκοντα ἀριθμόν. Μέχρι γὰρ ἡ τοῦ θ στοιχείου, πεντεκαίδεκα γίνονται· ἔπειτα προστεθεὶς αὐτοῖς ὁ τῶν ἐπὶ τὰ ἀριθμός, β καὶ κ ἀπετέλεσε· προσ-

oberrasse; quandoquidem defectionem a duodecade factam esse contendunt. Eodem modo a duodecade etiam virtutem unam abscedentem periisse vaticinantur, eamque per mulierem eam significari, quae quum drachmam amisisset, accensa lucerna eam invenit. Sic igitur et numeros, qui supererant, nempe in drachma novem, in ove undecim, inter se coniunctos, nonagenarium nonum numerum procreare; novies quippe undecim nonaginta novem efficere. Unde etiam Ἀμὴν hunc numerum habere aiunt.

a. ἀπόστασιν] Int. recte ἀποστᾶσαν.

b. καὶ (ἐπὶ) Cum Int. expanse ἐπὶ.

c. ἐπὶ μὲν τῆς δραχμῆς τοὺς ἑννέα] Luc. 15, 8 dicitur: γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ex quibus quum unam perdidisset, novem adhuc supererant.

d. ἐπὶ δὲ τοῦ προβάτου τοὺς ἑνδεκα] Fronto Duc. observat, hic non esse cogitandum de centenario ovium numero, qui commemoratur in evang., sed de duodecade Aeonum, quorum undecim manserant, quum unus aberrasset.

e. τὸ ἀμὴν] M et N efficiunt 90, H et A 9. BILL.

f. ἀπὸ τοῦ πρώτου ὀγδοῦ κτλ.] Cum Int. legendam censet GRAB. ἀπὸ τοῦ α (Mass. πρώτου scil. στοιχείου)

ὀγδοῦ κείμενον τόπον. Etenim vocem beta in versione delendam esse, neutiquam dubitari potest.

g. εὐρήσει] GALL. contra Codd. fidem εὐρήσεις, quod Iun. ex versione emendavit.

h. τοῦ θ] Cum Int. lego τοῦ ε, quod GALL. contra Codd. in textum recepit.

1. oberrasse] Sic excadi iussi auctoritate Codd. CLAROM PASS. et Voss. pro aberrasse, quod est in omnibus edit.

2. qui sunt] ERASM. GALL. et ERUB. quae; GRAB. ex MSS. ARUND. et MERC. II. qui, itaque MASS. et IUN.

3. undecim, perplexos sibi metipsos] ERASM. GALL. cum plurimis MSS. habent undecies novem, PASS. et Voss. novies

- 1 lusoriam
apostosiam
- 2 similitudo
- 4, 5 dragma, dragma
- 6 undecim] undecies novum
- 7 undecim] undeni
et amen] tamen

11 agdradam
alfa

14 inapientes scripsit *

- 17 littera
- 18 ^{vi}..... app est ~~or~~.

fuisse, ovem luxuriatam ¹oberrasse, quoniam apostasiam a duodecade factam dicunt. Similiter et a duodecade abscedentem unam virtutem perisse divinant; et hanc esse mulierem, quae perdiderit *Luc. XV. 8.* drachmam et accenderit lucernam et invenerit eam. Sic igitur et ⁵numeros reliquos in drachma, ²qui sunt novem, in ove vero ³undecim, | perplexos sibi metipsis, xcix *numerus generare, quoniam **Grab. 78. 22* novies undecim xcix fiant. Quapropter ⁴et *Amen* hunc habere dicunt numerum.

2. Non pigritabor autem tibi et aliter eos interpretantes annuntiare, ut undique conspicias fructum eorum. Litteram enim *H* cum episemo ogdoadem esse volunt, quum ³ab Alpha beta octavo sit posita loco; rursus iterum sine episemo computantes numerum ipsarum litterarum, et componentes usque ad *H*, triacontadem ostendunt. Incipiens [†]enim quis ab *A* et ⁶perfiniens in *H*, per [†]*Mass. 82.* numeros litterarum, abstrahens autem episemum et insuper coniungens incrementum litterarum, inveniet tricenarium numerum. ⁷Usque enim ad *E* ⁸litteram, xv fiunt; post deinde ⁹appositus eis vii numerus, ii et xx perficit: ¹⁰quum autem appositum est

2. Nec vero tibi aliam quoque eorum expositionem referre gravabor, ut undecunque eorum fructum animadvertas. Litteram enim *η* addita senarii nota ogdoadem esse volunt, utpote a prima littera octavo loco sitam; ac rursus postea absque senarii nota litterarum ipsarum numerum subducentes, easque usque ad *η* copulantes, tricenarium edunt. Etenim qui ab *α* auspicatus in *η* desierit, per litterarum numerum, demta senarii nota atque coniunctis litterarum incrementis, tricenarium numerum reperiet. Etenim usque ad elementum *ε* quindecim fiunt; quibus si septenarium adiunxeris, duo et viginti emergent; ad quae quum insuper accesserit *η*,

vademi. FEUARD. MONITA FRONTONIS DUC. ex graeco emendavit undecim, quod receperunt GRAB. et MASS. Sed IUN., illam emendationem approbens, sequentia ita legi vult: *perplexos in semetipsis* (ERASH. et GALL. sibi semetipsis).

4. et *Amen*] Sic ARUND. FEUARD. GRAB. MASS. Sed ERASH. et GALL. *tamen*, quod compareret etiam in MERC. Codd. et VOSS.

5. ab Alpha beta] Sic CLARON. et VOSS. Ceteri Alphabeti. Sed vox beta est delenda.

6. perfiniens] *Perficiens*, quod legitur in nonnullis ERASHI edit. et GALL., GRAB. ex ARUND. et VOSS. mutavit in *perfiniens*,

quod reperi in edit. princ. Emendationi consentit CLARON.

7. Usque enim] Enim, quod deest in ERASH. et GALL. addidit FEUARD. consentiente VOSS.

8. litteram] Sic restituit GRAB. et IUN. pro litterae, quod compareret in ERASH. et GALL.

9. appositus] Ita recte edit. princ. Sed alio ERASHI edit. et GALL. perperam *appositus*, quod emendavit FEUARD. ex Cod. VET., cui consentiunt ARUND. MERC. II. et VOSS.

10. quum autem appositum] Autem deest in MERC. I., uti in graeco.

ελθὼν τοῖτοις τὸ η, ὃ ἔστιν ὀκτώ, τὴν θαυμασιωτάτην τριακοντάδα ἀνεπλήρωσε. Καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύουσι τὴν ὀγδοάδα μητέρα τῶν τριάκοντα Αἰώνων. Ἐπεὶ οὖν *ἐκ τριάκοντα θυνάμεων ἤρωται ὁ τῶν λ ἀριθμὸς, *τρεις αὐτὸς γενόμενος, τὰ ἐννεμήκοντα ἐποίησε· (*τρὶς γὰρ τριάκοντα, ἐννεμήκοντα.) Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ τριάς ἐφ' ἑαυτῆς συντεθείσα, ἐννέα ἐγέννησεν. *Οὕτως δὲ ἡ ὀγδοὰς τὸν *τῶν ἐννέα παρ' αὐτοῖς ἀπεκύησεν ἀριθμόν. Καὶ ἐπεὶ ὁ δωδέκατος Αἰὼν ἀποστάς κατέλειψε *τοὺς ἄνω ἑνδεκα, κατὰλληλον λέγουσι τὸν τύπον τῶν γραμμάτων *τῷ σχήματι τοῦ λόγου κείσθαι· (ἐνδέκατον γὰρ τῶν γραμμάτων *κεῖται τὸ λ, ὃ ἔστιν ἀριθμὸς τῶν λ') καὶ κατ' εἰκόνα κείσθαι τῆς ἄνω οἰκονομίας· ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ ἄλφα χωρὶς τοῦ ἐπισήμου αὐτῶν τῶν γραμμάτων ὁ ἀριθμὸς ἕως τοῦ λ συντιθέμενος κατὰ τὴν παραύξησιν τῶν γραμμάτων σὺν αὐτῷ τῷ λ τὸν τῶν ἐννεμηκονταεπνέα ποιεῖται ἀριθμόν. *Ὅτι δὲ τὸ λ ἐνδέκατον ὃν τῇ τάξει ἐπὶ τὴν τοῦ ὁμοίου αὐτοῦ κατῆλθε ζήτησιν, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸν δωδέκατον ἀριθμόν, καὶ *εὐρὸν αὐτὸν ἐπληρώσῃ, φανερόν εἶναι διὰ αὐτοῦ τοῦ σχήματος τοῦ στοιχείου. Τὸ γὰρ λ, ὥσπερ ἐπὶ *τὴν τοῦ ὁμοίου αὐτοῦ ζήτησιν παραγενόμενον καὶ εὐρὸν καὶ εἰς ἑαυτὸν ἀρπάσαν αὐτόν, τὴν τοῦ δωδεκάτου ἀνεπλήρωσε χώραν, τοῦ Μ στοιχείου ἐκ δύο Α συγκειμένου. Διὸ καὶ *φεύγειν αὐτοῦ διὰ τῆς γνώσεως τὴν τῶν *ζθ χώραν, τούτεστι τὸ ὑστέρημα,

qui est octonarius, mirificus ille tricenarius expletur. Atque hinc adducti ogdoadum triginta Aeonum matrem esse probant. Quoniam igitur tricenarius numerus ex tribus virtutibus compactus est, ter in se ductus nonaginta efficit. (Ter enim triginta, nonaginta sunt.) Atque item ternarius in se ipso compositus nonarium procreavit. Et quoniam duodecimus Aeon abscedens undecim alios sursum reliquit, aiunt litterarum formam in λόγου (id est λ) figura apte et congru-

a. ἐκ τριάκοντα] Lege ἐκ τριῶν. Cum BILLIO censeo intelligendas esse ogdoada, decada et duodecada. ΠΕΤΑΥΙ edit, perperam habet ἐν pro ἐκ, quod legitur in MS. VRATISLAV.

b. τρεῖς αὐτός] Corrige ex Int. τρεὶς αὐτός.

c. τρεὶς γὰρ τριάκοντα, ἐννεμήκοντα] Haec in exemplari Interpretis procul dubio non comparuerunt.

d. Οὕτως δέ] Int. δὲ non agnoscit. Cod. VRATISLAV. οὕτως τέ.

e. τῶν ἐννέα] Int. ἐννεμήκοντα ἐννέα.

f. τοὺς ἄνω ἑνδεκα, κατὰλληλον λέγουσι] Cum BILLIO sequor Interpretem, graeca accurate reddere solitum. Legendum igitur censeo ἄνω τοὺς ἑνδεκα, κατὰλλῆλως λέγουσι.

g. τῷ σχήματι τοῦ λόγου] Iterum cum BILLIO lego ἐν τῷ σχήματι. Bene monet vir doctus, pro λόγου substituen- dam esse litteram λ, in quam, quae sequuntur, exacte quadrant, neque vero in λόγου.

h. κεῖται] Int. εἶναι.

i. εὐρὸν] Cod. VRATISLAV. εὐρών, itaque edit, princeps et GALL.

k. φεύγειν αὐτοῦ] Lege ex versione αὐτοῦς.

l. ζθ] Sic legendum esse pro εθ aut υθ, quas in edit. inveniuntur, primus monuit FRONTO DUC. Consentit Cod. VRATISLAV.

1. Et hinc] Voss. et hi.

2. feci] ARND. faci.

1 m.] octo

triacontadema

2 xxx

4 ix] nouem

5 ogdoadas

xcviii

duodecim.] xii

6 reliquid

xi] x

7 undecimam.] xi

8 x] a et 10 et 11 et 12 et 14

10 Compositum

xc et 12.] xcviii

12 em quae

tr. xi loco est

sui] eorum

16 duodecimam

17 dualis . lapidis

M om

18 xcviii

eis *H*, quod est viii, admirabilem triacontadem adimplevit. ¹Et hinc ostendunt ogdoadē matrem triginta Aeonum. Quoniam igitur ex tribus virtutibus unitus est tricenarius numerus, ter idem factus, xc ²fecit. Et ipsa autem trias in se composita viii generavit. Sic ogdoas xcix generavit numerum. Et quoniam duodecimus Aeon absistens reliquit ³sursum xi, consequenter dicunt typum litterarum in figura Logi positum esse: (⁴undecimam enim in litteris esse *A*, qui est numerus xxx) et secundum imaginem positum esse superioris dispositionis, quoniam ab Alpha sine episemo, ipsarum litterarum numerus usque ad *A* ⁵compositus, secundum augmentum litterarum cum ipso *A*, xc et ix facit numerum. Quoniam autem *A*, ⁶[quae] est undecimo loco in ordine, ad ⁷similis sui descendit inquisitionem, ut impleret xii numerum, et quum invenisset eum, ⁸adimpleta est, manifestum esse ⁹ex ipsafiguratione litterae. *A* enim quasi ad sui similis ¹⁰inquisitionem adveniens et inveniens ¹¹et in semet rapiens ipsum, ¹²duodecimi adimplevit locum, *M* littera ex duobus Lambdis *AA* consistente. Quapropter et ¹³fugere eos per agnitionem xcix locum, hoc est, deminorationem,

enter sitam esse. Undecimam enim litterarum esse *λ*, qui tricenarius est numerus, atque ad supernae dispensationis imaginem collocatam esse; quandoquidem ab *α*, si senarii notam exceperis, litterarum numerus usque ad *λ* compositus, iuxta earum incrementum adiuncta *λ* nonum ac nonagenarium numerum efficit. Quod autem *λ*, quae ordine undecima est, ad aequalis suae investigationem descenderit, ut duodenarium numerum absolveret, eoque invento expleta sit, perspicuum esse ex ipsa figura litterae *M*, quae ex duabus *λ* composita est. Ex quo etiam effici, ut ipsi nonagenarii noni locum, hoc est defectum, sinistrae manus typum per cognitionem

3. *sursum*] Sic VET. Cod. et Voss. Sed ERASM. et GALL. *sursum*.

4. *undecimam enim*] Voss. XI vero.

5. *compositus — facit numerum*] Sic FEUARD. monente FRONTONE DUC. et lexici graeci auctoritate pro *compositum* — *faciunt*, uti legi in ERASM. GALL. omnibusque Codd.

6. *[quae] est*] Quae addidit FEUARD. sine auctoritate Codd. ex graeco. IUN. legi vult quod.

7. *similis sui*] ERASM. GALL. cum omnibus MSS. pro *sui* legunt *eorum*, quod FEUARD. iterum monitus a FRONTONE DUC. emendavit. IUN. *similis sibi*. Voss. *similem* pro *similis*.

8. *adimpleta*] IUN., nescio qua de causa, legi vult *adimpletus*.

9. *ex ipsafiguratione ceti.*] IUN. locum ita legit: *ex ipsafiguratione, littera M ex duobus A consistente*. Quae interiecta sunt, delenda censet vir doctus. Sed advertantur haec sententiae Codd. graeci et latini.

10. *duodecimi*] Sic restitui cum MSS. MERCERI ERASM. GALL. FEUARD. GRAB. et auctoritate textus graeci, quamvis in VET. Voss. et MASS. legatur *duodecimum*.

11. *fugere*] Codd. MERCERI ERASM. et GALL. perperam legunt *figuras*, quod FEUARD. et IUN. emendarunt. Consentunt VET. et Voss. MSS.

ἂ τύπον ἀριστερᾶς χειρὸς· † μεταδιώκειν δὲ τὸ ξν, ὃ προστεθὲν τοῖς ἐννενηκονταεννέα, εἰς τὴν δεξιὰν ἂ αὐτοῦ χεῖρα μετέστησε.

3. Σὺ μὲν ταῦτα διερχόμενος, ἀγαπητέ, εὖ οἶδα, ὅτι γελάσεις πολλά τὴν τοιαύτην αὐτῶν οἰησίσοφον μωρίαν. Ἄξιον δὲ πένθους οἱ τηλικαύτην θεοσέβειαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἁληθείας ἀρρήτου δυνάμεως καὶ τὰς τοσαύτας οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἁλφα καὶ τοῦ βῆτα καὶ δι' ἀριθμῶν οὕτως ἁψυχρῶς καὶ βεβιασμένως διασύροντες. Ὅσοι δὲ ἀφίστανται τῆς ἐκκλησίας καὶ τούτοις τοῖς γραῶδεσι μύθοις πείθονται, ἀληθῶς αὐτοκατάκριτοι. Οὗς ὁ Παῦλος ἐγκελεύεται ἡμῖν μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτεῖσθαι. Ἰωάννης δέ, ὁ τοῦ Κυρίου μαθητῆς, ἐπέτεινε τὴν καταδίκην αὐτῶν, μηδὲ χαίρειν αὐτοῖς ὕψ' ἡμῶν λέγεσθαι βουληθεῖς. Ὁ γὰρ λέγων ἑαυτοῖς, φησί, χαίρειν, κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτῶν τοῖς πονηροῖς. Ἐκείνως ὁὐκ ἔστι γὰρ χαίρειν τοῖς ἀσεβεῖσι, λέγει Κύριος. Ἀσεβεῖς δὲ ἑπὲρ πᾶσαν ἀσέβειαν οὗτοι, οἱ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, μόνον Θεὸν παντοκράτορα, ἑπὲρ ὃν ἄλλος Θεὸς οὐκ ἔστιν, ἐξ ὑστερήματος καὶ αὐτοῦ ἐξ ἄλλου ὑστερήματος γεγονότος, προβελῆσθαι λέγοντες· ὥστε κατ' αὐτοὺς εἶναι αὐτὸν ἁποβολὴν τρίτου ὑστερήματος. Ἦν γνῶμην ὅντως καταφυσθάντας καὶ

fugiant, unum autem consecretur; quod quidem si ad nonaginta novem accesserit, ad dextram eos manum transfert.

3. Equidem non dubito, vir carissime, quin tu, quum haec leges, huiusmodi ipsorum falsa sapientiae opinione sese venditantem stultitiam effuse risurus sis. Aequum est autem eos lugere, qui talem Dei cultum, vereque ineffabilis potentiae magnitudinem, totque ac tantas Dei administrationes per Alpha et Beta ac per numeros adeo frigide et contorte lacerant. Ii autem omnes, qui ab ecclesia abscedunt atque anilibus hisce fabulis fidem arrogant, vere ipsimet a se condemnati sunt. Quos Paulus nobis post unam atque alteram

a. τύπον ἀριστερᾶς χτλ.] His lucem afferent, quae docet Beda in libello de loquela per gestum digitorum: nam sinistram digitis utebantur veteres, ut eorum gestibus usque ad 99 numerarent; centum vero et reliquas centurias dexterarum gestibus exprimebant: anguem scilicet indicis in medio fidentes, artu pollicis centum dabant. Iuvenalis Sat. 10: Atque suos iam dextera computat annos. FRONTO DUC. — Similiter, ut ex ecclesiasticis scriptoribus hunc locum explicem, Sidorius Apollinaris lib. IX. Epist. 9 ad Faustum, in fine scribit: quandoquidem tuos annos iam dextera numeraverit, id est: iam 100 annum attigisti vel superasti.

Nam ut Cassianus Collat. 24. cap. 26 ait: centenarius numerus de sinistra transfertur in dextram, et licet eandem in supplicatione digitorum figuram tenere videatur, nimirum iamen quantitalis magnitudinis supercrevit. GRABIUS. — Miror, MASSUTUM, hic iterum duumvirorum, quos appellavi, sententias exscribentem, ne nomina quidem illorum commemoravisse.

b. αὐτοῦ] Cum Int. legendum αὐτοῦς.

c. ἀληθείας] Int. recte ἀληθῶς.

d. ψυχρῶς καὶ βεβιασμένως] Int. non adeo bene legit ψυχρῶν καὶ βεβιασμένων.

e. Ἰωάννης δέ] Int. Ἰωαν. γάρ, sed minus bene ita legit.

1. seclari] + qui

2 xviii

4 tantum *

6 inenarrabili; virtutes *

m - les - tes mutand max.

7 ai] vi (sex)

8 quodquod

12 iniqui

13 ti. est enim A

18 cascantes

† typum sinistrae manus: ¹sectari autem unum, quod additum su- † Mass. 83.
per xcix in ²dexteram eos manum transtulit.

3. Tu quidem haec pertransiens, dilectissime, optime scio quoniam ridebis multum tantam illorum in timore sapientem stultitiam. Sunt autem digni planctu, qui tantam Dei religionem et magnitudinem vere inenarrabilis virtutis et tantas dispositiones Dei per *A* et *B* et per numeros tam frigidos et ³vi extortos emuntiant. Quotquot autem absistunt ab ecclesia et iis anilibus fabulis assentiunt, vere a semetipsis sunt damnati. Quos Paulus iubet nobis *post primam et secundam correptionem devitare*. ⁴Ioannes enim, Tit. III. 10. Domini discipulus, superextendit damnationem in eos, neque *Ave* ⁵a nobis eis dici volens. *Qui enim dicit*, inquit, *eis Ave, communicat operibus ipsorum nequissimis*. Et merito: *Non enim est gaudere impiis, dicit Dominus*. Impii autem super omnem impietatem hi sunt, qui factorem caeli et terrae, unum Deum omnipotentem, super quem alius Deus non est, ex labe et ipsa ex altera labe facta emissum dicunt: et sic iam secundum eos esse eum emissionem tertiae labis. Quam sententiam digne exsufflantes et cata-

². Ioann.
v. 11.
Esa. XLVIII.
22.

23a

admonitionem vitandos esse praecipit. Ioannes vero, Domini discipulus, condemnationem eorum auxit, ut qui ne ipsis quidem salutem a nobis dici velit. *Qui enim*, inquit, *dicit eis Ave, communicat operibus eorum malis*. Idque haud sane abs re. *Non enim est salus impiis, dicit Dominus*. Impii enim, immo omni impietate sceleratiores isti sunt, qui caeli ac terrae conditorem, solum Deum omnipotentem, praeter quem Deus alius nullus est, ex defectu, eo-que ex alio defectu orto, productum esse dicunt, ita ut, de eorum mente ac sententia, a tertio defectu ortum traxerit. Quam quidem

f. ὑφ' ἡμῶν] Cod. VRATISLAV. ὑφ' ἡμῶν.

g. αὐτοῖς — αὐτῶν] Textus N. T. αὐτῶν et αὐτοῦ.

h. Καὶ ἐξ ὧτός] Et merito, scilicet *ave* eis dicere prohibuit.

i. οὐκ ἐστὶ γὰρ χαλεπὸν κτλ.] Irenaeus versionis LXX verba secutus Irenaeus locum ita intellexit: salutem non esse dicendam hominibus impiis. Verbum *χαλεπὸν* hic esse putavit solemnem Graecorum salutis formulam. Sed propheta haec dixit: pax, animi tranquillitate hominis impii caret.

k. προβολὴν τῆς τοῦ ἱστερήματος] Passiois scilicet matris Achamothe, quae ἱστερήματα est sua passio ex Sophiae passione orta. Mass.

l. ὄντως] Int. εἰσως, neque ita male.

1. *sectari autem unum quod*] Sic Iun. FEUARD. MASS. GRAB. Sed ERASM. GALL. *sectari qui autem unum quod*, quam falsam lectionem reperi in Voss. et MERC. Codd.

2. *dexteram eos*] Voss. *dexteram eius*, uti legitur in graeco.

3. *vi extortos*] FEUARD. sic *vi extortos*; ERASM. et GALL. sic *extortos*; GRAB. et MASS. nostram lectionem habent, repertam et in MS. Voss.

4. *Ioannes enim*] Iun. pro *enim* legit etiam, quod Int. melius scripsisset.

5. *a nobis*] Praepos. *a* in ERASM. et GALL. deest; agnoscit eam Cod. Voss.

6. *Non enim est gaudere celli*.] Sic et Augustinus de civ. Dei 14, 8 hunc locum vertit, quod FRONTO Duc. observavit.

καταθεματίσαντας, δέον πόρῳ που μακρὰν φρυγὴν ἀπ' αὐτῶν· καὶ ἡ πλέον δισχυρίζονται καὶ χαίρουσιν ἐπὶ τοῖς παρενρήμασιν αὐτῶν, ταύτῃ μᾶλλον εἰδέναι πλέον αὐτοὺς ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ τῆς ὀγδοάδος τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Καθάπερ οἱ εἰς φρενίτιδα διάθεσιν * ἐμπασάντες, ἡ πλέον γελῶσι καὶ ἰσχυεῖν δοκοῦσιν καὶ ὡς ὑγιαίνοντες πάντα πράττουσιν, ἕνια δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ὑγιαίνειν, ταύτῃ μᾶλλον κακῶς ἔχουσιν· ὁμοίως δὲ καὶ οὗτοι, ἡ μᾶλλον ὑπερφρονεῖν δοκοῦσι † καὶ ἐκνευρίζουσιν ἑαυτούς, ὁ ὑπὲρ-τονα τοξεύοντες, ταύτῃ μᾶλλον οὐ σωφρονοῦσιν. Ἐξελθὼν γὰρ τὸ ἀκάθαρτον ὁ πνεῦμα τῆς ἀγνοίας, ἔπειτα σχολάζοντας αὐτοὺς οὐ Θεῷ, ἀλλὰ κοσμητικῆς ζητήσεσιν εὐρόν, προσπαλαλαβὸν ἕτερα πνεύματα ἐπὶ τὰ πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ χαννῶσαν αὐτῶν τὴν γνώμην, ὡς δυναμένων τὰ ὑπὲρ τὸν Θεὸν ἐννοεῖν, καὶ ὁ ἐπιτή-δειον εἰς ὑπερέκκρουσιν κατασκευάσαν, τὴν ὀγδοάδα τῆς ἀνοίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων εἰς αὐτοὺς ἐναθήκωσε.

Κ Ε Φ. ιζ.

1. Βούλομαι δέ σοι καὶ ὡς αὐτὴν τὴν κτίσιν κατ' εἰκόνα τῶν ἀοράτων ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ὡς ἀνοοῦντος αὐτοῦ, ὁ κατεσκευάσθαι διὰ τῆς Μητρὸς λέγουσι, διηγήσασθαι. Πρῶτον μὲν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα φασί, πῦρ, ὕδωρ, γῆν, ἀέρα, εἰκόνα προβεβλήσθαι τῆς ἄνω πρώτης τετραδὸς· τὰς τε ἐνεργείας αὐτῶν

sententiam profecto exsufflare et exsecrari debemus, proculque ab eis fugere; quoque asseverantius loquuntur atque inventis suis impensius oblectantur, eo magis persuasum habere eos a malorum spirituum ogdoade vehementius afflari. Quemadmodum enim ii, qui in phrenesin inciderunt, quo effusius rident ac valere se existimant atque ut sani omnia faciunt, nonnulla etiam supra quam sani, eo gravius ac periculosius aegrotant: ad eundem modum hi quoque, quo magis insigni quadam sapientia polleere sibi videntur, seque ipsos enervant, dum arcu immodice contento iaculantur, tanto magis desipiunt. Egressus enim immundus ignorantiae spiritus, ac

a. ἡ πλέον] Int. falso legit ἡ πλέον, ideoque veritū aut plus pro quanto plus.

b. ὑπὲρτονα τοξεύοντες] Ὑπέρτονα vel, ut legisse videtur Int., ὑπέρτονον τοξεύειν de iis communi proverbio dicitur, qui propriae sortis oblitū maiora conantur, quam pro sua facultate. Metaphora sumitur a sagittariis, qui plus aequo nervum intendentes arcum frangunt. MASS.

c. πνεῦμα τῆς ἀγνοίας] Quamvis etiam Int. hanc lectionem agnoscat, tamē cum FRONTONE DUC. GRABIO et MASS.

consentio, qui coniciunt pro ἀγνοίας legendum esse ἀνοίας. Nam τὸ πνεῦμα τῆς ἀνοίας melius quadrat in sequentia: τὴν ὀγδοάδα τῆς ἀνοίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων εἰς αὐτοὺς ἐναθήκωσε.

d. ἐπιτήδειον εἰς ὑπερέκκρουσιν] Int. legit ἐπιτηδείως. Loco ὑπερέκκρουσιν BILL. et PETAV. legere malant ὑπέκκρουσιν, quod ex eorum sententia fere idem significat, ac παρὰκρουσιν, fraudem. BILL. veritū: eorum animo ad suscipiendam fraudem comparato. Sed quamvis neque ὑπερέκκρουσιν neque

1. cathematizantes

11 VII

13 octoadem

14 depomi] + XUV. Quomodo
incognitum omnibus conatur
inducere patrem.

next line $\frac{1}{2}$ me r cap. mied.

thematizantes, oportet porro alicubi et longe fugere ab eis; et quanto plus haec affirmant et gaudent in iis adinventionibus suis, tanto magis sciamus plus eos agitari ¹ab ogdoadis nequissimis spiritibus. Quemadmodum hi, qui in phreneticam passionem ²inciderunt, ³aut plus rident et valere se putant et quasi sani omnia ⁴agunt, quaedam autem et quasi plus quam sani sunt, tanto magis male habent: similiter autem et hi, quo magis plus sapere putantur, ⁵enervantes semetipsos, ⁶super tonum sagittantes, tanto magis non sapiunt. Exiens enim immundus spiritus ignorantiae, dein ⁷vacantes eos non Deo, sed mundialibus quaestionibus inveniens, assumens alios spiritus septem nequiores semetipso, et infatuans illorum sententiam, quasi possint quae sunt super Deum adinvenire, et aptabiliter in exclusionem compositam, ogdoadem ignorantiae nequissimorum spirituum in eos deposuit.

C A P. XVII.

Cap. XIV.

1. Volo autem tibi referre, quemadmodum et ipsam ¹conditionem secundum imaginem invisibilium a Demiurgo, quasi ignorante eo, fabricatam per Matrem dicunt. Primo quidem quatuor elementa dicunt, ignem, aquam, terram et aërem, imaginem emissam esse superioris quaternationis; et operationes eorum cum eis

postea eos non Deo, sed mundanis quaestionibus occupatos nactus, assumtis septem aliis spiritibus nequioribus se, eorumque animo, quasi quae supra Deum sint cogitatione comprehendere queant, intumefacto et ad summam agitationem apte comparato, malorum ignorantiae spirituum ogdoadem in eos immisit.

1. Libet etiam, quo pacto creationem ipsam ad invisibilium imaginem a Demiurgo, velut ignorante eo, per Matrem fabricatam esse aiunt, tibi exponere. Primum igitur quatuor elementa, ignem, aquam, terram, aërem, ad supernae quaternitatis imaginem producta fuisse tradunt; eorum autem actiones hoc est caliditatem,

ἐνέκρυπτον occurrat apud bonos scriptores, cum Mass. tamen priorem vocem retinendam explicandamque censuerim *vehementem agitationem*. „Quae quidem, ait Mass., significatio mihi videtur aptissime convenire iis, qui a daemone impulsu enervant semetipsos, dum arcu acrius intento sagittas emittentes nihil non moliantur, ut possint, quae sunt super Deum, adinvenire.”

e. *κατεσκευάσθαι διὰ* Cod. V. B. A. T. I. S. L. V. post *κατεσκευάσθαι* voculam *διὰ* offert, haud quidem bene.

1. *ab ogdoadis nequissimis spiritibus*] Sic Mass. ex Cod. CLAROM. Ceteri omnes pro *spiritibus* habent *spiritualibus*. Sed ex graeco vertendum erat: *ab ogdoade nequissimorum spirituum*.

2. *inciderunt*] Pass. *inciderint*.

3. *enervantes*] Iun. *enervantque*.

4. *conditionem*] Sic Int. vocem *κτίσις* reddere amat. *Conditio* pro *creatio* saepius occurrit apud Tertull.

συναριθμουμένας, ὅλον θερμόν τε καὶ ψυχρόν, ξηρόν τε καὶ ὑγρόν, ἀκριβῶς ἐξεικονίζειν τὴν ὀγδοάδα. ὁ Ἐξῆς δέκα δυνάμεις οὕτως καταριθμοῦσιν· ἑπτὰ μὲν ^βσωματικὰ κυκλοειδῆ, ἃ καὶ οὐρανούς καλοῦσιν· ἔπειτα τὸν περιεκτικὸν αὐτῶν κύκλον, ὃν καὶ ὁ ὀγδοὸν οὐρανὸν ὀνομάζουσι· πρὸς δὲ τοῦτοις ἡλίον τε καὶ σελήνην. Ταῦτα δέκα ὄντα τὸν ἀριθμόν, εἰκόνας λέγουσιν εἶναι τῆς ἀοράτου δεκάδος, τῆς ἀπὸ Λόγου καὶ Ζωῆς προελθούσης. † Τὴν δὲ δωδεκάδα μετρίεσθαι διὰ τοῦ ^εζωδιακοῦ τοῦ καλουμένου κύκλου. Τὰ γὰρ δώδεκα ζώδια φανερώτατα τὴν τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς Ἐκκλησίας θυματέρα δωδεκάδα σκιαγραφεῖν λέγουσι. Καὶ ἐπεὶ ἀντεπεξέχθη, φασί, ὅτι τῶν ὅλων φορὰν ὠκυτάτην ὑπάρχουσαν, οὐπερ ὁ χρόνος ὁ πρὸς αὐτῷ τῷ κύτει βαρύνων, καὶ ἀντιταλαντεύων τὴν ἐκείνων ὠκύτητα τῇ ἑαυτοῦ βραδυτῇ, ὥστε αὐτὸν ἐν τριάκοντα ἔτεσι τὴν περίοδον ἀπὸ σημείου ἐπὶ σημεῖον ποιεῖσθαι, εἰκόνα λέγουσιν αὐτὸν τοῦ Ὁροῦ, τοῦ τὴν τριακοντῶννον μῆτέρα αὐτῶν περιέχοντος. Τὴν σελήνην τε πάλιν ἑαυτῆς οὐρανὸν ^βἐμπεριεχομένην τριάκοντα ἡμέραις, διὰ τῶν ἡμερῶν τὸν ἀριθμὸν τῶν τριάκοντα Αἰώνων ἔκτυποῦν. Καὶ τὸν ἥλιον δὲ ἐν δεκαδύο μηνὶ ^κπεριεχόμενον

frigiditatem, siccitatem et humiditatem in eundem numerum adiunctas, ogdoadis imaginem plane referre: deinde virtutes decem ad hunc modum recensent. Primum septem corpora globosa, orbiculari forma praedita, quae etiam caelos appellant; tum orbem eum, cuius complexu illa continentur, quem item octavum caelum nominant; postremo solem et lunam. Haec, quae decem numero sunt, invisibilis illius decadis, quae a Sermonem et Vita prodiit, imagines esse contendunt. At vero duodecadem per eum orbem, qui Zodiacus appellatur, indicari. Per duodecim enim signa duodecadem

a. Ἐξῆς] Int. perperam legit ἐξ ἧς.

b. ^βσωματικὰ] Int. melius legisse σώματα, cum BILL. et MASS. censeo, quamvis GRAB. lectionem ^βσωματικὰ defendere ausus sit.

c. ^εζωδιακοῦ] Edit. princ. Epiphanii, Cod. VRATISLAV. et GALL. perperam habent ζώου.

d. τὴν τῶν ὅλων φορὰν] PETAV. legi vult πρὸς τὴν τῶν ὅλων φορὰν.

e. οὐπερ ὁ χρόνος] Locus a BILLIO optime emendatus. Neque enim Int. recte legit ὁ ὑπερῶν οὐρανός; sed quum de Saturno sermonem esse non dubitemus, cum BILL. legimus, ὁ ὑπερῶν aut ὑπερκεῖμενος Κρόνος.

f. πρὸς αὐτῷ τῷ κύτει βαρύνων] Hinc patet, ait MASS., solidos ab iis haereticis fingi caelos, duplicique motu cir-

cumactos inferiores planetarum orbis; altero ab ortu in occasum secundum planum aequatoris; altero ab occasu in ortum, lento et oblique secundum Zodiacum. Vetus error.

g. τριακοντῶννον μῆτέρα] Patet, hic intelligere Irenaeum Sophiam, matrem Achamothae, quae trigessimum locum in ordine Aeonum tenebat.

h. ἐμπεριεχομένην] Int. recte legit ἐμπεριερχομένην, vel, ut mavult PETAVIUS ἐκπεριερχομένην.

i. ἔκτυποῦν] Ita quidem PETAV. Sed Codd. REC. et VRATISLAV. cum edit. princ. Epiphanii, GALL. et FESARD. ἔκτυποῦσι. BILL. et LUN. ἔκτυπῶσαι. At cum GRAB. et MASS. praetuli lectionem PETAVII.

k. περιεχόμενον] Int. recte περιερχόμενον.

- 1 octo adom
decim
3 corpora, ^{a & amicum}superior mar.
4 continentes
5 uerant #
x
8 zoziacus
9 ecclesiam
11 honeri
12 concubationem
17 xii

annumeratas id est calidum et frigidum, ¹humectum et aridum, diligenter imaginare: octoade[m], ²ex qua decem virtutes sic ennumerant: septem quidem ³corpora ⁴circumdata, quae etiam caelos vocant; post deinde ⁵continentem eos circuitum, *quem octavum * *Grab. 81.*
⁶caelum vocant; post deinde solem et lunam. Haec quum sint decem numero, imagines dicunt esse invisibilis decadis eius, quae a + Logo et Zoë progressa sit. Duodecadem autem ostendi per eum, + *Mass. 85.*
 qui Zodiacus vocatur circuitus. XII enim signa manifestissime Homini et Ecclesiae filiam duodecadem, quasi per quandam umbram ⁷pinxisse dicunt. Et e contrario ⁸superiunctum, inquit, universo rum oneri, quam sit velocissimum, quod superpositum est caelum, ⁹qui ad ipsam concavationem aggravat, et ex contrarietate moderatur illorum velocitatem sua tarditate, ita ut in xxx annis circuitum a signo in signum faciat, imaginem dicunt eum Hori eius, qui trigessimam ¹⁰nominis illorum matrem ¹¹circumcontinet. Lunam quoque | ¹² *236*
 rursus suum caelum circumeuntem xxx diebus, per dies numerum xxx Aeonum significare. Et solem autem, in duodecim mensibus circum-

illam ex Homine et Ecclesia natam perspicue adumbrari dicunt. Et quoniam ad vehementissimum illum universitatis impetum moderandum ex adverso adiunctus est Saturnus sublimiorem tenens locum, qui propria mole gravans illorum velocitatem tarditate sua moderatur, ita ut ipse trigesimo quoque anno conversionem suam a centro ad centrum conficiat; qua de causa Hori, qui ipsorum matrem trigesimo nomine secundum ordinem Aeonum praeditam continet, figuram eum esse aiunt. Lunam rursus caelum suum triginta diebus peragrantem, per hos dies numerum triginta Aeonum expressisse. Quin solem quoque duodecim mensibus orbem suum obeun-

1. *humectum*] Edit. princ. *humidum*, in margine *humectum*.

2. *ex qua*] Perperam ita vertit Int. pro *deinde*, *lum*.

3. *corpora*] Sic Codd. CLAROM. PASS. VOSS. ARUND. et MERC. II. et edit. ERASM. GALL. FEUARD. et MASS. Assentire non possum GRABIO, qui lectionem *corporea*, repertam in Cod. MERC. I. (GRAB. enim erravit allegans Codicem MERC. II. longe meliorem illo MERC. I.) in textum recepit.

4. *circumdata*] Sic CLAROM. ARUND. MERC. II. GRAB. et MASS. Ceteri Codd. et editores *circumdata*. Sed ex cap. 25, 1 huius libri apparet, Interpretem *circumlationem* scripsisse pro *circulo*; indeque cum GRABIO concludendum, *circumdata* significare *rotunda*. Frustra igitur suavit Fronto Duc. ut legatur *circulata*.

5. *continentem*] MERC. II. *continentes*.

6. *superiunctum*] ARUND. et MERC. II. *superiunctum*, quam lectionem etiam ERASM. in ed. princ. adnotavit. Ceterum huius periodi, ab Int. male redditae, nostram versionem conferas.

7. *qui ad ipsam*] PASS. VOSS. et FEUARD. in margine *quia ad ipsam*, sed minus bene. Int. hic *qui* pro *quod* et paullo post *eum* pro *id* scripsisse ipse videbis.

8. *nominis*] LUN. legi vult *nomine*.

9. *circumcontinet*] Sic ERASM. GALL. FEUARD. MASS. Sed CLAROM. PASS. VOSS. MERC. II. et GRAB. minus bene *circumcontinet*. Vox enim *circumtenere* omnium MSS. consensu, uti MASS. observat, legitur lib. II, 2.

καὶ ταγματίζοντα τὴν κυκλικὴν αὐτοῦ ἀποκατάστωσιν, διὰ τῶν δώδεκα μηνῶν τὴν ἡ δωδεκάτην φανερὰν ποιεῖν. ὁ Τὰς δὲ ἡμέρας, δεκαδύο ὥρων τὸ μέτρον ἐχούσας, κύβον ὁ τῆς φαινῆς δωδεκάδος εἶναι. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν ὥραν φασί, τὸ δωδεκάτον τῆς ἡμέρας, ἐκ τριάκοντα μοιρῶν κεκοσμηθῆσαι διὰ τὴν εἰκόνα τῆς τριακοντάδος. Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου τὴν περιμέτρον εἶναι μοιρῶν τριακοσίων ἐξήκοντα. (Ἐκαστον γὰρ ζωδιακὸν μοίρας ὄχει τριάκοντα.) Οὕτως δὲ καὶ διὰ τοῦ κύκλου τὴν εἰκόνα τῆς συναφείας τῶν δώδεκα πρὸς τὰ τριάκοντα τετραγῶσθαι λέγουσιν. Ἔτι μᾶλλον καὶ τὴν γῆν εἰς δώδεκα κλίματα διηρηθῆσαι φάσκοντες, καὶ καθ' ἕκαστον κλίμα ὁ δύναμιν ἐκ τῶν οὐρανῶν κατὰ κάθετον ἵποδεχομένην, ὁ εἰκότα τέκνουσιν τέκνα τῇ καταπεμπούσῃ τὴν ὑπόρροϊαν ὁ δύναμιν, τύπον εἶναι τῆς δωδεκάδος καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς σαφέστατον διαβεβαιοῦνται.

2. Πρὸς δὲ τούτοις θελήσαντά φασι τὸν Δημιουργὸν τῆς ἄνω ὀγδοάδος τὸ ἀπέραντον καὶ αἰώνιον καὶ ἀόριστον καὶ ἄχρονον μμήσασθαι, καὶ μὴ δυνηθέντα τὸ μόνιμον αὐτῆς καὶ αἰδίων ἐκτυπῶσαι, διὰ τὸ καρπὸν εἶναι ὑστερήματος, εἰς χρόνους καὶ καιροὺς, ἀριθμοὺς τε πολυτεῖς τὸ αἰώνιον αὐτῆς κατατεθεῖσθαι, οἰόμενον ἐν τῷ πλήθει τῶν χρόνων μμήσασθαι αὐτῆς τὸ ἀπέραντον. Ἐνταῦθά τε λέγουσιν, ἐκφυγούσης αὐτὸν τῆς ἀληθείας, ἐπηκολοθηθῆναι τὸ ψεῦδος· καὶ διὰ τοῦτο κατάλυσιν, πληρωθέντων τῶν χρόνων, λαβεῖν αὐτοῦ τὸ ἔργον.

tem, circularemque suam in integrum, ut ita dicam, restitutionem terminantem, per duodecim menses duodecadem aperte demonstrare. Dies item, qui duodecim horarum spatio definiuntur, illustris duodecadis figuram gerere. Horam item, quae duodecima diei pars est, triginta gradibus ad exprimendam tricenarii figuram ornatam esse. Atque ipsius etiam Zodiaci orbis ambitum esse trecentorum sexaginta graduum; (quodlibet enim signum triginta gradus habere.) Eodemque modo per circulum, coniunctionis illius, quae inter duodecim et triginta exsistit, imaginem servatam esse adstruunt. Quin ipsam quoque terram, (quam in duodecim climata divisam esse ac singularem in singulis quibusque climatibus virtutem caelitus ad

a. δωδεκάτην] Lubentius legissem cum Int. δωδεκάδα.

b. Τὰς δὲ ἡμέρας δεκαδύο ὥρων] Recte observat PETAVIUS, horam apud Epiphanium duas aequinoctiales continere. Quod evidentius indicat id, quod statim subiungitur: τὴν ὥραν, τὸ δωδεκάτον τῆς ἡμέρας, ἐκ τριάκοντα μοιρῶν κεκοσμηθῆσαι. Sol enim diebus singulis circulum describit, qui in XII partes tricenarias divisus gradibus constat CCCLX

ac proinde singulis horis, aequinoctialis XV gradus; duabus horis sive XII diei parte XXX gradus contitit. Mase.

c. τῆς φαινῆς] Cum Int. legendum οὐ φαινῆς.

d. ἔχει] Int. ἔχειν.

e. δύναμιν] Int. ἐκάστην δύναμιν.

f. ὑποδεχομένην — τέκνουσαν] Refer haec ad τὴν γῆν.

g. εἰκότα] Int. καὶ εἰκότα.

h. δύναμιν] Lege cum Int. δυνάμει.

1 xx

4 xxx

6 2021aci

cccccccccccc

7 xxx

9 ccccccccc

16 deformari

20 mendacium

21 opus] + xv quibus ea scrip-
turus technicus utitur.

euntem et perficientem circularem suam ¹apocatastasin, per duodecim menses duodecadem manifestare. Et ipsos autem dies duodecim horarum ²mensuram habentes, typum non apparentis duodecadis esse. Sed et horam dicunt, quod est duodecimum diei, ex triginta partibus adornatam, propter imaginem triacontadis. Et ipsius autem Zodiaci circuli ³circummensurationem esse partium cccix (quodque enim signorum partes habere xxx). Sic quoque per circulum imaginem copulationis eorum, quae sunt duodecim, ad xxx custoditam dicunt. Adhuc etiam et terram in xii [†]climata divisam ^{+ Mass. 86.}
[→] * dicentes, et in unoquoque climate unamquamque virtutem ex caelis ^{* Grab. 82.} secundum ⁴demissionem suscipientem, et similes generantem filios ei virtuti, quae demiserit distillationem, typum esse duodecadis et filiorum eius manifestissimum asseverant.

2. Ad haec autem volentem aiunt Demiurgum superioris ogdoadis interminabile et aeternum et infinitum et ⁵intemporale imitari; et quum non potuisset perseverabile eius et perpetuum ⁶deformare, ideo quod fructus sit labis, in temporum spatia et tempora et numeros multorum annorum aeternitatem eius deposuisse, existimantem in multitudine temporum imitari eius interminatum. Hic ⁷dicunt, quum effugisset eum veritas, subsecutum mendacium; et propter hoc destructionem, adimpletis temporibus, accipere eius opus.

perpendicularum suscipere, fetusque virtuti illi, quae influxionem suam traiecit, similes procreare aiunt) duodecadis eiusque filiorum apertissimum typum esse affirmant.

2. Ad haec Demiurgum aiunt, quum in animo habuisset supernae ogdoadis infinitatem, aeternitatem, interminatamque ac temporis expertem naturam imitari, nec, quia ex defectu ortus erat, ipsius constantiam et aeternitatem exprimere potuisset, hanc rationem iniisse, ut aeternitatem ipsius in tempora et temporum articulos, ingentesque annorum numeros deponeret; quod videlicet numerosa temporum copia infinitatem eam sese imitando consequi existimaret. Hic porro, quum veritas ei velut de manibus elapsa esset, subsecutum fuisse mendacium dicunt; ob eamque causam expletis temporibus fore, ut opus ipsius intreat.

1. *apocatastasin*] Hac voce intelligi *conversionem*, qua ad idem Zodiaci signum revolvatur, a quo primum discesserat, — bene indicat Mass.

2. *mensuram*] Haec vox, a FEUARD. ex Cod. VET. addita, deerat in ERASM. et GALL. Quo factum est, ut LUX. suppleret spatium.

3. *circummensurationem*] ERASM. GALL. FEUARD. *circumcommensurationem*. Sed ex ARUND. VOSS. MERC. II. primum GRAB. tum

MASS. excudi iusserunt *circummensurationem*, uti legi voluit etiam IUNIVS.

4. *demissionem*] Sic FEUARD. ex VET. Cod., consentit VOSS. ERASM. et GALL. *perperam demissionem*, et paullo post *dimiserit*.

5. *intemporale imitari*] VOSS. et MERC. II. *intemporale mutari*, itaque paullo post.

6. *deformare*] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. et VOSS. *deformari*.

Κ. Ε. Φ. ιη'.

1. Καὶ περὶ μὲν τῆς κτίσεως τοιαῦτα λέγοντες, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐπιγενῶ. ἕκαστος αὐτῶν, καθὼς θνήσκει, καὶ καινότερον. Ὁ Τέλειος γὰρ οὐδεὶς, ὁ μὴ μεγάλα ψεύσματα παρ' αὐτοῖς καρποφορήσας. Ἐκ δὲ τῶν προφητικῶν ὅσα μεταμορφάζουσιν, ἀναγκαῖον ἀμνηύσαντα τὸν ἔλεγχον αὐτοῖς ἐπάγειν. Ὁ γὰρ Μωϋσῆς, φασίν, ἀρχόμενος τῆς κατὰ τὴν κτίσιν πραγματείας, εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τὴν μητέρα τῶν ὅλων ἐπέδειξεν, εἰπὼν· ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τέσσαρα ὄντα ταῦτα ὀνομάσας, Θεὸν καὶ ἀρχὴν, οὐρανὸν καὶ γῆν, τὴν τετραπλὴν αὐτῶν, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, διετύπωσα. † Καὶ τὸν ἀόρατον δὲ καὶ τὸν ἀπόκρυφον αὐτῆς μνηύοντα εἰπεῖν· ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος. Ἡ τὴν δευτέραν τετράδα, γέννημα πρώτης τετράδος, οὕτως αὐτὸν εἰρηκέναι θέλουσιν, ἄβυσσον ὀνομάζοντα καὶ σκότος, ἔν σφίσι αὐτοῖς καὶ ὕδωρ καὶ τὸ ἐπιφερόμενον τῷ ὕδατι πνεῦμα. Μεθ' ἧν τῆς δεκάδος μνημονεύοντα, ἡ πῶς λέγειν καὶ ἡμέραν καὶ νύκτα, στερέωμά τε καὶ ἑσπέραν καὶ *δ καλεῖται πρωτ', ξηράν τε καὶ θάλασσαν, ἔτι τε βοτάνην καὶ δεκάτῳ τόπῳ ξύλον· οὕτω δὲ διὰ τῶν δέκα ὀνομάτων τοὺς δέκα Αἰῶνας μεμνηνένοι. Τῆς δὲ δυοδεκάδος οὕτως ἔξεκονίσθαι παρ' αὐτῷ τὴν δύναμιν· ἥλιον γὰρ λέγειν καὶ σελήνην, ἀστέρας τε καὶ καιροὺς, ἐνιαυτούς τε καὶ κῆτη, ἰχθύας καὶ ἐρπετά, πετεινὰ καὶ τετράποδα, θηρία τε, καὶ (ἢ πετεινά που τοῖς) δυοδέ-

1. Atque huiusmodi sunt, quae de rerum ortu afferunt, gi-gnentes quotidie singuli pro virili sua aliquid novi. Neque enim perfecti viri apud eos existimatione floret, nisi qui ingentia mendacia produxerit. De propheticiis autem scriptis, quaecumque ad institutum suum detorquendo accommodant, ostendere primum, ac deinde ea refellere operae pretium est. Moses enim, inquit, creationis opus exordiens, statim in ipso limine matrem omnium rerum ostendit, quum dixit: *In principio creavit Deus caelum et terram*. Quatuor etenim haec nominans, Deum, principium, caelum et terram, quaternitatem ipsorum, ut quidem ipsi aiunt, expressit. Quin id quoque quod in ea obtutum oculorum fugit, tectumque atque abs-

a. τῆς κτίσεως] Cod. VRATISLAV. τῆς κτίσεως.

b. καινότερον] Int. καινότερόν τι.

c. Τέλειος] In edit. princ. perperam legitur τέλος.

d. μεταμορφάζουσι] Sic Codd. REC. VRATISLAV. et PETAV. GRAB. et MASS. In edit. princ. GALL. et FEUARD. μεταμορφόζουσιν; sed nullus μεταμορφόζοντες, quod GRABRIUS asserit, a MASS. notatus. Mihi quidem emendatio a BILLIO et

FRONTONE DUC. proposita μεταμορβόζουσι (nonnunquam usus est Irenaeus hoc verbo) adeo necessaria non videtur. Quodsi lectionem mutarem, mallem cum interprete legere μεταμορφούντες ἀρμόζουσιν.

e. ἀμνηύσαντα] Int. μνηύσαντας.

f. οὐν] Hanc voculam non agnoscit Int.

g. τὸν ἀόρατον — τὸν ἀπόκρυφον] Emenda τὸ pro τόν.

h. τὴν δευτέραν] Int. τὴν δὲ δευτέραν.

5 argutimem

7 ^mpatrem

14 qui perit at aquas ipsi
15
16 uerit a A

18 dum? x

21 duodecimum] xii

C A P. XVIII.

Cap. XV.

1. Et de conditione quidem talia dicentes, quotidie ¹adinvenit unusquisque eorum, quemadmodum potest, aliquid novi. Perfectus enim nemo, nisi qui maxima mendacia apud eos fructificaverit. De propheticis autem quaecunque transformantes coaptant, ²necessarium est manifestantes argutionem his inferre. Moyses enim, inquit, incipiens id quod est secundum conditionem opus, statim in principio matrem omnium ostendit, dicens: *In principio fecit Deus* Gen. I. 1. *caelum et terram*. Quatuor haec nominans, Deum et principium, caelum et terram, quaternationem ipsorum, quemadmodum ipsi [†]Mass. 87. dicunt, figuravit. Et invisibile autem et absconditum eius manifestantem dicere: *Terra autem erat invisibilis et incompressa*. Sec- Ibid. 2. undam autem quaternationem, progeniem primae quaternationis, sic eum dixisse volunt, abyssum nominantem et tenebras, in quibus sunt et aquae et qui ferebatur super aquas spiritus. Post quam [†]Grab. 83. ³decadis commemorantem, lumen dicere et diem et noctem et firmamentum et vesperam et ⁴quod vocatur mane et ⁵aridam et ⁶mare, adhuc etiam et herbam et decimo loco lignum, sic quoque per decem nomina, x Aeonas manifestasse. Duodecadis autem sic ²⁴ formatam ⁵apud eos virtutem: solem enim dicere et lunam et stellas et tempora et annos et cetos, adhuc etiam pisces et serpentia et volatilia et quadrupedia, feras quoque et super haec omnia duo-

trusum est, his verbis indicavit: *Terra autem erat invisibilis et incompressa*. At secundam quaternitatem, primae quaternitatis sobolem, ita ipsum extulisse volunt, quum abyssum et tenebras, aquam et spiritum, qui super aquas ferebatur, nominavit. Moxque decadis mentionem haud obscure facientem, lumen et diem et noctem et firmamentum et vesperam et id, quod vocatur mane, aridam item et mare et herbam ac decimo loco lignum dixisse; sicque per decem haec vocabula decem Aeones indicasse. Duodecadis porro virtutem ad hunc modum apud eum adumbrari: solem enim et lunam et stellas et tempora et annos et cetera et pisces et reptilia et volatilia et quadrupedia et feras et post haec omnia duodecimo loco hominem

i. ἐν σφίσιν αὐτοῖς] Int. longe minus ἐν οἷς ἐστ.

k. ὡς λέγειν] Edit. princ. GALL. et FLEARD. et Cod. VARSISLAV. σαφὺς λέγειν.

l. παρ' αὐτῷ] Int. παρ' αὐτοῖς, sed, uti MASS. contra GRAB. observat, minus bene; neque enim de Marcossii, sed de Mose sermo est.

m. πεπεινά που τοῖς] Int. recte ἐπὶ πᾶσι τοῖς.

1. adinvenit] lxx. graecum textum secutus legi vult adingenit, ἐπιγεννῶ.

2. necessarium est — argutionem] ERASM. GALL. pro est legant esse, quod emendavit FLEARD. ex VET. Cod. Emendationi favent ARUND. MERC. II. et Voss. Pro argutionem (quae vox Irenaeo significat consutatio) ERASM. et GALL. scribunt argutionem. Cod. ARUND. argumentationem.

3. decadis commemorantem] Interpres ἐλλήνισται pro decada commemorantem.

4. aridam] MERC. II. aridum, neque sic bene.

5. apud eos] V. notata ad text. graec.

κατον τὸν ἄνθρωπον. Οὕτως ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τὴν τριά-
κοντα διὰ Μωϋσέως εἰρησθαι διδάσκουσιν. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν
πλαστὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα τῆς ἄνω δυνάμεως, ἔχειν ἐν
αὐτῷ τὴν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡγήν. Ἰδρῶσθαι δὲ ταῦτα ἐν τῷ κατὰ
τὸν ἐγκέφαλον τόπῳ· ἀφ' ἧς ἀπορρέειν δυνάμεις τέσσαρας κατ'
εἰκόνα τῆς ἄνω τετράδος καλουμένας, τὴν μὲν ὄρασιν, τὴν δὲ ἀκοήν,
τὴν δὲ τρίτην ὄσφρησιν καὶ τὴν τετάρτην γεῦσιν. Τὴν δὲ ὀγδοάδα
φασὶ μνηνέσθαι διὰ τοῦ ἀνθρώπου οὕτως· ἀκοᾶς μὲν δύο ἔχοντας
καὶ τσσαύτας ὁράσεις, ἔτι τε ὄσφρήσεις δύο καὶ διπλὴν γεῦσιν,
πικροῦ τε καὶ γλυκέως. Ὅλον δὲ τὸν ἄνθρωπον πᾶσαν τὴν εἰ-
κόνα τῆς τριακοντάδος οὕτως ἔχειν διδάσκουσιν· ἐν μὲν ταῖς
χερσὶ διὰ τῶν δακτύλων τὴν δεκάδα βαστάζειν· ἐν ὅλῳ δὲ τῷ
σώματι εἰς δεκαδύο μέλη διαιρουμένῳ τὴν δωδεκάδα. Διαιρουσῶσι
δὲ αὐτό, καθάπερ τὸ τῆς Ἀληθείας διήρηται παρ' αὐτοῖς τοῖς
σώμασι, περὶ οὗ προειρήκαμεν. Τὴν τε οὖν ὀγδοάδα, ἄρρητόν
τε καὶ ἀόρατον ἴδουσιν, ἐν τοῖς σπλάγχχνοις κρυβομένην νοεῖσθαι.

2. Ἡλιον δὲ πάλιν, τὸν μέγαν φωστῆρα, ἐν τῇ τετάρτῃ
τῶν ἡμερῶν γεγονέναι διὰ τὸν τῆς τετράδος ἀριθμὸν φάσκουσι.
Τῆς τε σκηνῆς, τῆς ὑπὸ Μωϋσέως κατασκευασθείσης, αἱ αὐλαὶ
ἐκ βύσσου καὶ ἱακίνθου καὶ πορφύρας καὶ κοκκίνου γεγονυῖαι,
τὴν αὐτὴν παρ' αὐτοῖς ἐπέδειξαν εἰκόνα. Τὸν τε τοῦ ἱερέως
ποδήρη, τέσσαρσι στοιχείοις λίθων πολυτελῶν κεκοσμημένον,
τὴν τετράδα σημαίνειν διορίζονται· καὶ εἴ τινα τοιαῦτα κεῖται
ἐν ταῖς γραφαῖς, εἰς τὸν τῶν τεσσάρων δυνάμενα ἄγεσθαι ἀρι-
θμόν, διὰ τὴν τετρακτὴν αὐτῶν φασὶ γεγονέναι. Τὴν δὲ ὀγδοάδα

dicere. Ad hunc scilicet modum a Spiritu tricenarium illum per
Mosem commemoratum esse tradunt. Quin hominem quoque ad su-
pernae virtutis imaginem effectum, vim eam in se habere, quae ab
uno fonte promanet. Hanc autem in cerebri regione insidere, ex
eae vires quatuor ad supernae quaternitatis imaginem profluere,
quarum una visus, altera auditus, tertia odoratus, quarta gustatus
nuncupatur. At vero ogdoadem per hominem ita indicari: quod
nimirum aures duas habeat, totidemque oculos, duas item nares,
duplicemque gustum, amari nempe et dulcis. Totum vero hominem
totam tricenarii illius imaginem ita referre docent: in manibus enim
eum decadem per digitos gestare; in toto item corpore, quod duo-
decim membris constat, duodecadem. Illud enim perinde partiuntur,

a. τριάκοντα] Cum Int. lege τρια-
κοντάδα.

b. πηγὴν — ταῦτα] Cum BILL. et LUN.
ex versione ita lege: πηγῆς δυνάμιν
— ταῦτην.

c. ἔχοντας] Legend. cum Int. ἔχοντος.

d. τοῖς σώμασι] Expunge τοῖς et pro

σώμασι lege σῶμα, aut cum GRABIO
σώματιον. Cf. supra cap. 14.

e. Ἡλιον δέ] Int. Ἡλιον καί.

f. στοιχείοις] BILL. et PETAV. legi vo-
lunt στοιχοῖς, Mass. cui assentio, στί-
χοις, quoniam ita in Exodo legitur.

1. locus] Sic ERASM. GALL. GRAB. MASS.

1 [triacentadem] + el xii f. 10 .. f.
messy

3.7 virtute

5 iii

9 adorationes *

10 omnem m *

quum in xii] cūminati

15 intellegi

16 solm] intemus A

18 moysi
cognitio

18 iacincte

18 corio

19 porpora

20 sacerdotes
podorem

22 scribaturis
quattuor

23 factum

decimum hominem. Sic, ab Spiritu triacontadem per Moysen dictam docent. Nec non et formatum hominem secundum imaginem superioris virtutis, habere in se eam, quae sit ab uno fonte, virtutem. Constitutam autem eam esse in eo, qui sit in cerebro ¹locus, ²ex qua defluant virtutes quatuor secundum imaginem supernae tradis, ³quae vocantur, una quidem visio, altera autem auditus, tertia odoratus et quarta gustatio. Octonationem autem dicunt significari per hominem sic: aures quidem duas habentem et totidem visus, adhuc etiam odorationses duas et duplicem gustationem, amari et dulcis. Totum autem hominem omnem imaginem triacontadis sic habere docent: in manibus quidem per digitos decadem baiulare; in toto autem corpore, quum in xii membra dividatur, duodecadem. Dividunt autem illud, quemadmodum Veritatis apud eos divisum est corpus, de quo praediximus. Ogdoadem autem, inenarrabilem et invisibilem, † in visceribus absconditam intelligi.

† Mass. 88.

2. Solem quoque iterum, qui sit magnum luminare, in quarta ⁷dierum fieri propter quaternationis numerum dicunt. Tabernaculi quoque, quod a Moyse compositum est, ⁴atria de bysso et hyacintho et purpura et coccino facta, eandem apud eos ⁵ostenderunt ^{1. et XXXVI.} imaginem. Sacerdotis quoque poderem, quatuor ordinibus lapidum ^{8.} pretiosorum adornatum, quaternationem significare praefiniunt. Et, ^{17.} si qua omnino talia sunt posita in Scripturis, quae quatuor possunt numerum designare, propter ⁶quaternationem ipsorum ⁷dicunt facta.

ac Veritatis corpus apud ipsos dividitur, de quo superius a nobis dictum est. Ogdoadem denique, ut quae nec verbis exponi, nec oculis cerni possit, in visceribus abstrusam intelligi.

2. Rursus ingens illud luminare hoc est solem ob quaternitatis numerum quarto demum die idcirco conditum esse asserunt. Eodemque modo tabernaculi illius a Mose constructi atria ex bysso et hyacintho et purpura et coccino elaborata eandem apud ipsos imaginem ostendunt. Poderque item sacerdotis, quatuor ingentis pretii lapidum ordinibus adornatus, de eorum sententia quaternitatem designat. Et si quae alia huiusmodi in Scripturis sita sunt, quae ad quaternarium numerum revocari queant, quaternitatis suae causa facta ea esse contendunt. Ogdoadem rursus ita demon-

omnesque Codd. Sed FEUARD. sine ulla MSS. auctoritate excudi iussit loco.

2. ex qua] Sic FEUARD. ex graeco et GRAB. cum MASS. Sed ERASM. GALL. cum omnibus Codd. ex quo.

3. quae vocantur] Sic MASS. ex Cod. CLABON. Ceteri Codd. et editores quae vocantur.

4. atria] MASS. lubentius legeret aulae vel cortinas.

5. ostenderunt] Sic GRAB. et MASS. ex Codd. Ceterae edit. ostendere. FEUARD. in marg. ostendunt.

6. quaternationem ipsorum] In GRAB. deest ipsorum.

7. dicunt facta] Sic ex graeco et FROM.

πάλιν δεικνυσθαι οὕτως· ἐν τῇ ὁγδόῃ τῶν ἡμερῶν πεπλάσθαι λέγουσι τὸν ἄνθρωπον· ποτὲ μὲν γὰρ αὐτὸν τῇ ἑκτῇ βούλονται γεγενῆσθαι, ποτὲ δὲ τῇ ὁγδόῃ, * εἰ μὴ τὸν μὲν χοῖκὸν ἐν τῇ ἑκτῇ τῶν ἡμερῶν * ἐροῦσι πεπλάσθαι, τὸν δὲ σαρκικὸν ἐν τῇ ὁγδόῃ· διέσταλται γὰρ ταῦτα παρ' αὐτοῖς. Ἐνιοὶ δὲ ἄλλον θέλουσι τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ γεγονότα ἀρσενόθηλιν ἄνθρωπον, καὶ τοῦτον εἶναι τὸν πνευματικόν· ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς γῆς πλασθέντα.

3. Καὶ τὴν ἡς κιβωτοῦ δὲ ^b οἰκονομίαν ἐν τῷ κατακλυσμῷ, ἐν ᾗ ὅκτω ἄνθρωποι διεσώθησαν, φανερώτατά φασι τὴν σωτήριον ὁγδοάδα μὴνύειν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ τὸν Δαβίδ, ὅγδοον ὄντα τῇ γενέσει τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, σημαίνειν. Ἔτι μὴν καὶ τὴν περιτομήν, ὅκατ' ἡμερον γινομένην, τὸ περίτμημα τῆς ἄνω ὁγδοάδος δηλοῦν. Καὶ ἀπλῶς ὅσα εἰρίσκεται ἐν ταῖς γραφαῖς, ὑπάγεσθαι δυνάμενα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁκτώ, τὸ μυστήριον τῆς ὁγδοάδος ἐκπληροῦν λέγουσιν. Ἀλλὰ καὶ τὴν δεκάδα σημαίνεσθαι διὰ τῶν δέκα ἐθνῶν, ὧν ἐπηγγεῖλατο ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ [†] εἰς κατάσχεσιν δοῦναι, λέγουσι. ^c Καὶ τὴν περὶ Σάρραν δὲ οἰκονομίαν, ὡς μετὰ ἑτῇ δέκα δίδωσιν αὐτῇ τὴν ἑαυτῆς δούλην Ἀγαρ, ἵνα ἐξ αὐτῆς ^d τεκνοποιήσῃται, τὸ αὐτὸ δηλοῦν. Καὶ ὁ δοῦλος δὲ Ἀβραάμ πεμφθεὶς ἐπὶ Ρεβέκκαν, καὶ ἐπὶ τῷ φρεάτι διδοὺς αὐτῇ ψέλλια χρυσῶν δέκα, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῆς κατέχοντες αὐτὴν ἐπὶ δέκα ἡμέρας· ἔτι τε ^e Ροβοὰμ ὁ τὰ δέκα σκῆπτρα

strari. Octavo die hominem effictum aiunt: quandoque enim eum sexto die, quandoque rursus octavo conditum esse ipsis placet, nisi fortasse hoc dicturi sunt, choicum quidem sexto die conditum fuisse, carnalem autem octavo: haec enim apud eos distincta sunt. Quidam autem alium esse volunt hermaphroditum eum hominem, qui ad Dei imaginem ac similitudinem exstiterit, quem etiam spirituales esse aiunt; alium, qui ex terra effictus sit.

3. Quin dispensationem quoque illam arcae in diluvio, in qua octo homines exitio erepti sunt, perspicuam salutaris ogdoadis indicem esse aiunt. Idemque ipsum ex eo significari, quod David inter fratres suos natus octavus sit. Idemque per circumcisionem

τοῦ Duc. iudicio restituimus pro *factum*, ut vitiose legitur in omnibus exemplaribus. Cuius quidem errati culpam non in Interpretem ipsum, sed in scribarum imperitiam coniecimus, qui u pro a legentes, *factu* pro *facto*, deesse suspicati litteram m, scripserunt *factum*. Qui veteres MSS. Codd. tantillum trivere, eam esse inter u et a affinitatem advertere potuerunt, quae incaptos facile decipere potuerit. *Mass.*

a. εἰ μὴ τὸν] Cod. VRATISLAV. εἰ μὴ τε τὸν.

b. οἰκονομίαν] GALL. legit *οἶκον μίαν*, quod vertit *unicam domum* (sic!).

c. καὶ τὴν - δὲ οἰκονομίαν] *At* non legit Int. *Mass.* quidem in textu latino scripsit autem secundum graecum, quod expunxi, utpote a nullo Cod. agnitam. BILL. pro *περὶ* - *κατὰ*, et pro *ὡς* - *πῶς* legendum suadet, sed frustra.

1 octavo] um

2 sexti] sex *

3 tri] tri *

4 sexti] vi

6 masculofeminas

7 spiritalium an *: in my add m. n.

9 et] q et h

11 esse

Cathachismo

10 octodocem

11 octavo] viii

octavo] viii

13 quicumque

14 scribendi *

ochnum] viii

15 significare

x

17 dispositio antea fere *

sursum

x

18 uti

20 x

21 x

hierobam

x

22 hierobam

hierobam

*

Octonationem rursus ostendi sic. In octavo dierum formatum dicunt hominem: aliquando enim volunt eum sexto die factum, aliquando autem octavo, nisi forte chotcum quidem in sexto dierum dicunt formatum, * carnalem autem in octavo; ¹ distincta sunt enim ^{* Grub. 84.} haec apud eos. Quidam autem et alterum esse volunt, qui secundum imaginem et similitudinem Dei factus est homo masculo-femineus, et hunc esse spiritalem: alterum autem, qui ex terra plasmatus sit.

3. ² Et arcae autem dispositionem in cataclysmo, in qua octo ^{1. Pet. III. 20.} homines liberati sunt, manifestissime dicunt ³ ogdoadem ostendere. Hoc autem idem et David, quum octavus esset genitus inter fratres suos, significare. Adhuc etiam et circumcisionem, quae octavo die fit, circumcisionem superioris ogdoadis manifestare. Et omnino quaecunque inveniuntur in Scripturis ⁴ obduci posse ad numerum octavum, mysterium ogdoadis adimplere dicunt. / Sed et decadem significari per decem ^{1. Reg. XVI. 10. 11. Gen. XVII. 12.} gentes, quas promisit Deus Abrahae in possessionem dare, dicunt: [†] ⁵ et dispositio[nem] quae est secundum Saram, quomodo post decem annos ^{Gen. XV. 19. 24. † Mass. 89.} dat ei ancillam suam Agar, ut ex ea filium faciat, idem significare. Et servus autem Abraham missus ad Rebeccam, et super puteum ^{Gen. XXIV. 22. 55.} dans ei armillas aureorum decem, et fratres eius tenentes eam ⁶ in dies decem; adhuc etiam Ieroboam, qui decem scepra accepit, et ^{3. Reg. XI. 31.}

eam, quae octavo die adhibebatur, supernae ogdoadis circumcisionem declarari. In summa, quidquid in Scripturis invenitur, quod ad octonarium numerum referri queat, id ogdoadis mysterium explere assentunt. Consimilem etiam in modum decadem per eas gentes significari aiunt, quas Deus se Abrahae in possessionem daturum receperat; atque item per id, quod Sara exactis decem annis ancillam suam Agar ei concessit, ut ex ea liberos gigneret, idem ostendi. Quin ille quoque Abrahae servus ad Rebeccam missus, eique in puteo armillas decem aureorum dono offerens, et ipsius fratres decem dies eam retinentes: Hierobeam item decem scepra

d. τεχνολογήσεται] Cod. REG. τεχνολογήσεται.

e. ῥοβοάμ] Lege cum Int. ῥοβοάμ.
1. distincta] FEUARD. falso distincti.
MERC. I. descripta.

2. Et arcae autem] Et loco Seth in ERASM. et GALL. vel Geth, ut in ARUND. ac MERC. II. (ita et VOSS.) legitur, a FEUARD. auctoritate graeci textus positum retinui, et autem post arcae, expuncto praecedente sed, addidi, quia ARUND. VOSS. et MERC. II. ita habent. Sic GRAB., cui MASS. consentit.

3. ogdoadem ostendere] Ex graeco adde salutarem.

4. obduci posse] Sic lego cum MASS. ex Codd. ARUND. et VOSS., sed MERC. II. vitiose obduci. ERASM. GALL. FEUARD. et GRAB. adduci.

5. et dispositio[nem] Editi. omnes praeter MASS. dispositio, quod MASS. sine auctoritate Codd. ex graeco emendavit.

6. in dies decem] Sic FEUARD. primus in marg. procul dubio ex VET. Cod., cui assentit VOSS. Sed ERASM. et GALL. diebus decem.

λαμβάνων, καὶ τῆς σκηνῆς αἱ δέκα ^{αὐλαῖαι}, καὶ οἱ στῆλοι οἱ δεκαπῆχεις, καὶ οἱ δέκα υἱοὶ Ἰακώβ, ἐπὶ τὴν ὥπην τοῦ σίτου τὸ πρῶτον εἰς Αἴγυπτον πεμφθέντες καὶ οἱ δέκα ἀπόστολοι, οἷς φανεροῦται μετὰ τὴν ἔγερσιν ὁ Κύριος, τοῦ Θωμᾶ μὴ παρόντος, τὴν ἀάρατον διετύπον κατ' αὐτοὺς δεκάδα.

4. Τὴν δυοδεκάδα δέ, περὶ ἣν καὶ τὸ μυστήριον τοῦ πάθους τοῦ ὑστερήματος γεγονέναι, ἐξ οὗ πάθους τὰ βλεπόμενα κατεσκευάσθαι θέλουσιν, ἐπισημῶς καὶ ^β φανερώς πανταχῇ καῖσθαι λέγουσιν, ὥς τοὺς δώδεκα υἱοὺς τοῦ Ἰακώβ, ἐξ ὧν καὶ δεκαδύο φυλαί, καὶ τὸ ^α λογεῖον τὸ ποικιλτὸν δώδεκα λίθους ἔχον, καὶ ^ο τοὺς δώδεκα κώδωνας, καὶ τοὺς ἐπὶ Μωϋσέως τεθέντας ὑπὸ τὸ ὄρος δώδεκα λίθους, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ Ἰησοῦ ^ε ἐν τῷ ποταμῷ, καὶ ἄλλους εἰς τὸ πέραν, καὶ τοὺς βασιτάζοντας τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης, καὶ τοὺς ὑπὸ Ἑλλά τεθειμένους ἐν τῇ ὀλοκαντώσει τοῦ μόσχου, καὶ τὸν ἀριθμὸν δὲ τῶν ἀποστόλων· καὶ πάντα ἀπλῶς, ὅσα τὸν δωδέκατον ἀριθμὸν διασώζει, τὴν δωδεκάδα αὐτῶν χαρακτηρεῖσιν λέγουσι. Τῶν δὲ τούτων πάντων ἔνωσιν ὀνομαζομένην τριακοντάδα διὰ τῆς τριάκοντα πηχῶν τὸ ὕψος ἐπὶ Νῶε κιβωτοῦ, καὶ διὰ Σαμουὴλ κατακλινάντος τὸν Σαουλ ^ε ἐν τοῖς τριάκοντα κλητοῖς πρώτον, καὶ διὰ

accipiens, et decem tabernaculi aulaea, et columnae decem cubitorum magnitudinis, et decem filii Iacob ad emergendum frumentum in Aegyptum primo missi, et decem apostoli, quibus absente Thoma Dominus apparuit, invisibilem apud eos decadem exprimebant.

4. Iam vero duodecadem, circa quam passionis defectus mysterium contigit, ex qua passione ea omnia, quae in oculorum obtutum cadunt, constructa esse volunt, insigniter ac perspicue quibusvis Scripturae locis positam et consignatam esse aiunt. Nam et duodecim filios Iacob, ex quibus duodecim etiam tribus manarunt, et

a. αὐλαῖαι] Cod. REC. et VRATISLAV. legunt αὐλαί (ita et Int. legisse videtur, qui quidem non satis accurate vertit *atria*) sed LXX αὐλαῖαι.

b. φανερώς] Int. φανερωτάτως.

c. ὡς] Int. καί.

d. λογεῖον] Ita scripsi cum LXX Interpretibus pro λόγιον, quod reperis in Codd. et edit. Epiphani et Irenaei. Sic enim LXX Interpretes scutulum illud aureum gemmisque ornatum nominarunt, quod in pectore summi sacerdotis erat.

e. τοὺς δώδεκα κώδωνας] Neque Exod. XXVIII, 33 neque apud Iosephum Antiq. Iud. III. c. 7, § 4 sqq. quidquam commemoratum est de numero illorum tintinnabulorum. Sed cum GRABIO censeo, non solum inter Marcosios, sed etiam

inter Catholicos divulgatam fuisse traditionem, duodecim tintinnabulis talarem vestem summi sacerdotis ornatam fuisse. Id quod patet ex Iustini M. Dial. cum Tryph. Iud. p. 134 (edit. OTTON.), ubi haec leguntur: *ὁρίσθη κώδωνας ἐξ ἑφθαλμῶν τοῦ ποδῆρος τοῦ ἀρχιερέως*. Neque enim cum OTTONE dixerim, Iustinum hoc loco confudisse tintinnabulis cum duodecim gemmis in tunica sacerdotali (Exod. XXVIII, 5 sqq.), quibus duodecim apostolos praesignificatos esse opinatur Tertull. adv. Marc. IV, 13. Alios alium tintinnabulorum numerum tradidisse, discas ex Bræunii libro de vestitu sacerdotum Hebraeorum II, c. 5, § 23. f. ἐν τοῖς τριάκοντα κλητοῖς] Dum hebraicus textus numerum triginta con-

1 x x x
2 aegyptum
3 x

6 quem] quem

8 posita 8 duod] decem

5 x et q. 10. 11. 15.

10 tentinalula q. logium

11 posita* (xii)

12 elia

17 xxx

18 samuhel samuel

qui om] in A in

tabernaculi decem atria, et columnae decem cubitorum, et decem *Erod. XXVI. 1. et XXXVI. 8. 9.*
filii Iacob ad emtionem tritici prima vice in Aegyptum missi, et
decem apostoli, quibus manifestatur post resurrectionem Dominus, *Ibid. XXVI. 15 sqq. et XXXVI. 20 sqq.*
quum Thomas non esset praesens, invisibilem ¹desfigurabant secun-
dum eos decadem.

4. Duodecadem autem, ²erga quam et mysterium passionis
labi fuisse, ex qua passione visibilia fabricata esse volunt, signanter
et manifestissime positam ubique dicunt. ³Et duodecim filios Ia-
cob, ex quibus duodecim quoque tribus, et ⁴logion varium duo-
decim habens lapides, et duodecim tintinnabula, et eos qui a Moyse
positi sunt sub monte duodecim lapides, similiter autem et eos qui
a Iesu in flumine ⁵positi sunt, et alteros qui ⁶trans positi sunt, et
portantes arcam Testamenti, et eos qui ab Helia positi sunt in
holocausto vituli, et ⁷numerum quoque apostolorum; et omnia
omnino, quaecunque duodecim numerum custodiunt, duodecadem
ipsorum significare volunt. Horum autem unitatem omnium, quae
vocatur triacontas, per ⁸eam arcam, cuius triginta cubitis altitudo
fuit ⁹sub Noë; et ¹⁰per Samuelem declinantem ¹⁰Saul qui
*Gen. XLII 3. Io. XX. 21. Erod. XXVIII. 4. 15. 22. et XXXIX. 8. Ibid. XXIV. 4. * Grab. 85. los. IV. 3. 8. 9. 20. los. III. 12. 3. Reg. XVIII. 31. Gen. VI. 15. 1. Reg. IX. 22. + Mass. 90.*

scutulum illud opere vario contextum et ornatum duodecim lapillis,
et duodecim tintinnabula, et duodecim lapides infra montem a Mose
collocatos, eosque item, quia Iosue in flumine, totidemque alii trans
flumen siti sunt, et eos, qui foederis arcam gestabant, et lapides
eos, qui ab Elia in vituli holocausto fixi sunt, et apostolorum nu-
merum; ac denique omnia, quae duodenarium numerum continent,
duodecadem suam exprimere dicunt. Horum porro omnium con-
iunctionem, quam tricenarium appellant, per arcam Noë, cuius alti-
tudo triginta cubitorum erat; et per Samuelem, qui Saulem inter
triginta eos, quos ad epulas invitaverat, primo loco collocavit; et per

vivarum exhibet (1. Reg. IX, 22), LXX
Interpretes ita vertunt: καὶ ἔλαβε Σα-
μουὴλ τὸν Σαουλ καὶ τὸ παιδάριον
αὐτοῦ καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς εἰς τὸ
πατάλιμα καὶ ἔθετο αὐτοῖς τόπον ἐν
πρώτοις τῶν κεκλημένων, ὥστε ἐβό-
μῃοντι ἀνδρῶν. Quae quum ita sint,
FRANCO DUC. conset, Irenaeum aut illos
haereticos alio versionis graecae cum
textu hebraico consentiente exemplari
mos esse.

1. *desfigurabant*] MENC. II. *figurebant*.

2. *erga*] LUN. legi vult circa. Sed erga
pro circa auctores mediae et infimae la-
tinitatis haud raro scribere, supra iam
adnotatum est.

3. *et duodecim*] Sic Codd. et edit.
praeter FRUARD. et GRAB., qui solius tex-
tus graeci auctoritate scripserunt ut, quod

etiam LUN. legi vult. Sed a fide Codd.
recedere non opus est.

4. *logion varium*] VOSS. *longum varium*.
Vide not. ad text. graec.

5. *trans positi*] Sic GRAB. MASS. et LUN.
diviserunt has voces, in aliis edit. male
iunctas.

6. *numerum*] Sic cum MASS. et LUN.
scribo ex graeco; sed omnes Codd. ce-
teraeque edit. vitiose *numerus*.

7. *eam arcam*] GRAB. et MASS. *eam*
addidere ex MSS. ARUND. MERC. II. VOSS.
CLAROM. PASS. et OTTON.

8. *sub Noë*] ERASM. et GALL. ante has
voces habent et, quod non comparat in
MENC. Codd. et VOSS.

9. *per Samuelem declinantem*] ARUND.
VOSS. MERC. II. *per Samuel*. CLAROM. *per*
Samuel. Pro *declinantem* scribendum

Δαβίδ, ὅτε ἐπὶ τριάκοντα ἡμέραις ἐκρύβετο ἐν τῇ ἀγρῷ, καὶ διὰ τῶν συνεισελθόντων αὐτῷ εἰς τὸ ^βσπήλαιον (Ἰσραήλ) καὶ ^οδιὰ τοῦτο τὸ μήκος γίνεσθαι τῆς ἁγίας σκηνῆς τριάκοντα πηχῶν· καὶ εἴ τινα ἄλλα ἰσάριθμα τούτοις ^δἐρρίσκουσι, τὴν τριακοντάδα αὐτῶν διὰ τῶν τοιούτων ἐπιδεικνύει φανεροῦσι.

Κ Ε Φ. 13'.

1. ^οἈναγκαῖον ἡγησάμεν προσθεῖναι τούτοις καὶ ὅσα περὶ τοῦ Προπάτορος αὐτῶν, ὃς ἄγνωστος ἦν τοῖς πᾶσι πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἐκλέγοντες ἐκ τῶν γραφῶν πείθειν ἐπιχειροῦσιν, ἵν' ἐπιδείξωσι τὸν Κύριον ἡμῶν ἄλλον καταγγέλλοντα Πατέρα, παρὰ τὸν ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντός· ὃν, καθὼς προέφημεν, ἀσεβοῦντες, ὑστερήματος καρπὸν εἶναι λέγουσι. Τὸν γοῦν προφήτην Ἡσαΐαν εἰπόντα· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐκ συνῆκε, τὴν τοῦ ἀοράτου βυθοῦ ἀγνωσίαν εἰρηκεῖναι μεθαρμόζουσι. Καὶ διὰ Ὡσηὲ τὸ εἰρημένον· οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἀλήθεια οὐδὲ ἐπίγνωσις Θεοῦ, εἰς τὸ αὐτὸ συντείνειν βιάζονται. Καί, οὐκ ἔστιν ὁ συνιών, ἢ ἐκζητῶν τὸν Θεόν· πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἡχρειώθησαν, ἐπὶ τῆς τοῦ Βυθοῦ ^οἀγνωσίας τάττουσι. Καὶ τὸ διὰ Μωϋσέως δὲ εἰρημένον, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Θεὸν καὶ ζήσεται, εἰς ἐκείνον ἔχειν πείθουσι τὴν ἀναφοράν.

2. ^οΤὸν μὲν γὰρ ποιητὴν ^βἐπιψευδόμενοι ὑπὸ τῶν προ-

Davidem, qui triginta totos dies in agro delituit, et per eos, qui cum ipso in speluncam ingressi sunt; ac per id, quod sanctum tabernaculum triginta altitudinis cubitos habebat, ac si quae alia eiusdem numeri reperiunt, tricenarium suum per ea confirmare ac demonstrare contendunt.

1. Necessarium autem esse censui his ea adiungere, quae ipsi quoque de Propatore suo, qui cunctis ante Christi adventum ignotus erat, ex Scripturis hinc atque hinc excerptis persuadere conantur, ut Dominum nostrum ostendant alium Patrem annuntiare praeter universitatis huiusce conditorem; quem, uti superius dixi-

fuisse recte ait MAAS. reclinantem i. e. discumbere facientem. Hoc enim sensu apud auctores Latinos occurrere verbum *declinare*, frustra probare studuit FRONTO DUC.; nam exempla *somnus declinat ocellos* et *agmen duces declinant* nil probant.

10. Saul qui] CLAHOM. PASS. OTTON. ARUND. et (quem addo) VOSS. Saul in. Unde patet — id quod bene observat GRAB. — Interpretem scripsisse in triginta vocatis et scribam ob recurrentem vocem *triginta* nonnulla omisisse. Sed mirandum, hanc lacunam in omnibus MSS. reperiri. Iux. quae desunt ita

supplet: Saul inter triginta vocatos primum et per Davidem, quando cell.

a. *Ἐπὶ τριάκοντα ἡμέραις*] Vel sacros Codices depravarant haeretici, vel memoria lapsi sunt. Sive enim in Hebraeo, sive in LXX sive in Vulgata neque 1. Reg. V neque usquam alibi David in agro latuisse legitur triginta diebus; sed secundum Vulgatam et Hebraeum usque ad *vesperam* dici *tertia*; et secundum LXX *ἕως δελῆς* usque ad *vesperam* tantum. Idem dic de triginta illis, quos cum Davide intrasse in speluncam comminiscuntur. Nam 2. Reg. XXIII, 13 non triginta,

2 id m #

3 xxx. cultratorum m #

5 adseueratione] + XVI. de redemptione
sua quanta dicant et faciant
en. seq. in f. unc.

6 ii] his
propt] patrapatore

8 scribtorum

adi

9 preter

10 impine

13 lithy

16 lithy

triginta diebus abscondebatur in agro; et per eos, qui cum eo^{1. Reg. XX. 5.}
^{2. Reg. XXIII. 13.}
^{Exod. XXVI. 8.}
^{8.}
ostendunt asseverationes.

C A P. XIX.

Cap. XVI.

1. Necessarium autem duxi addere iis et quanta de Propatore ipsorum, qui incognitus erat omnibus ante adventum Christi, eligentes de Scripturis suadere contendunt, ut ostendant ² Dominum nostrum alterum annuntiare Patrem praeter fabricatorem huius universitatis; quem, sicut praediximus, impie blasphemantes, labis fructum esse dicunt. Prophetam igitur Esaiam dicentem: *Israel autem me non cognovit et populus me non intellexit;* invisibilis Bythi ignorantiam dixisse coaptant. Et in Osee quod dictum est: *Non est in eis veritas, neque agnitio Dei;* in hoc idem tendere conantur. Et: *Non est intelligens, aut requirens Deum: omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt;* in Bythi ignorantia apponunt. Et per ³ Moysen autem dictum: *Nemo videbit Deum et vivet;* in illum habere suadent relationem.

Esa. I. 3.

15 a

Ose. IV. 1.

Psal. XIII. 3.

et Rom. III.

11. 12.

* Grab. 86.

Exod.

XXXIII. 20.

2. Et fabricatorem quidem a prophetis visum dicant: illud

mus, impii homines ex defectu ortum esse volunt. Itaque haec Esariae prophetae verba: *Israel autem me non cognovit et populus me non intellexit,* ad invisibilis Bythi ignorationem detorquent. Idque quod per Oseam dictum est: *Non est in eis veritas, nec Dei agnitio,* eodem pertinere contendunt. Illud item: *Non est qui intelligat, aut requirat Deum: omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt,* de Bythi ignoratione dictum esse statuunt. Eodemque modo id, quod per Moysen dictum est: *Nemo videbit Deum, et vivet,* ad eum referendum esse monent.

2. Conditorum enim illi a prophetis conspectum fuisse falso

sed τρεῖς ἀπὸ τῶν τριάκοντα secundum LXX; vel tres, qui erant principes inter triginta, secundum Vulgatam et quaedam exemplaria τῶν ὁ venisse ad David in speluncam Odollam dicuntur. Mass.

b. σήλαιοι (Ἰσραήλ) Ὀδολάμ legendum esset pro Ἰσραήλ, sed Int. neutram vocem agnoscit.

c. διὰ τοῦτο] Cum BILL. legere malim διὰ τοῦ, quam cum IUN. διὰ τό.

d. εὐφρασκονσι — ἐπιδεικνύουσι] Int. εὐφρασκονται — ἐπιδείκνυσαι ἐπιμαρτυρεῖσθαι vel aliquid simile.

e. Ἀναγκασθῶν] Int. post hanc vocem legit δέ.

f. ὁ λαός με οὐ συνῆκε] Sic vertunt LXX Int. etsatis multi ecclesiae patres, quavis non accurate ex textu hebraico.

g. Τὸν μὲν γάρ] Int. Καὶ τὸν μὲν.

h. ἐπιπνευδόμενοι] Int. hanc vocem non agnoscit.

1. intraverunt] Mæc. II. haud male intraverint.

2. Dominum nostrum] Sic VET. VOSS. et editt. inde a FEUARD. — ERASM. GALL. et Codd. Mæc. non habent nostrum.

3. dictum] VOSS. dictum est.

φητῶν ἑωρᾶσθαι λέγουσι· † τὸ δέ, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Θεὸν καὶ ἴξεται, περὶ τοῦ ἀοράτου μεγέθους καὶ ἀγνώστου τοῖς πᾶσιν, εἰρησθαι θέλουσι. Καὶ ὅτι μὲν περὶ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς * καὶ ποιητοῦ τῶν ὅλων εἴρηται τό, οὐδεὶς ὄψεται τὸν Θεόν, πᾶσιν ἡμῖν φανερόν ἐστιν· ὅτι δὲ * οὐδὲ περὶ τοῦ ἐπὶ τούτων παρεπινοουμένου Βυθοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ Δημιουργοῦ, (καὶ αὐτός ἐστιν ὁ ἀόρατος Θεός) °δεικθήσεται τοῦ λόγου προϊόντος. Καὶ τὸν Δανιὴλ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο σημαίνειν, ἐν τῷ ἐπερωτῆν τὸν ἄγγελον τὰς ἐπιλύσεις τῶν παραβολῶν, ὡς μὴ εἰδόντα. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἄγγελον ἀποκρυπτόμενον ἀπ' αὐτοῦ τὸ μέγα μυστήριον τοῦ Βυθοῦ, εἰπεῖν αὐτῷ· ὁ ἀπότηρε Δανιήλ· οὗτοι γὰρ οἱ λόγοι ἐμπεφραγμένοι εἰσίν, ἕως οἱ συνιέντες συνιῶσι καὶ οἱ λευκοὶ λευκανθῶσι· καὶ αὐτοὺς εἶναι τοὺς λευκοὺς καὶ εὐσυνιέντας ἀρχοῦσι.

K E Φ. x'.

1. Πρὸς δὲ τούτοις ἀμύθητον πλῆθος ἀποκρύφων καὶ νόθων γραφῶν, ἃς αὐτοὶ ἐπλασαν, °παρεισφύρουσιν εἰς κατάπληξιν τῶν ἀνοήτων καὶ τὰ τῆς ἀληθείας μὴ ἐπισταμένων γράμματα. Προσπαράλαμβάνουσι δὲ εἰς τοῦτο κακῆναι τὸ ῥαδιούργημα, ὡς τοῦ Κυρίου * τὰ διὰ τοῦ διδασκάλου αὐτῷ φήσαντος, καθὼς ἔθος ἐστίν, εἰπεῖ ἄλφα, ἀποκρίνασθαι τὸ ἄλφα. Πάλιν τε τὸ βῆτα τοῦ διδασκάλου κελεύσαντος εἰπεῖν, ἀποκρίνασθαι

asserunt. Illud autem: *Nemo videbit Deum et vivet*; de invisibili omnibusque ignota magnitudine dictum esse volunt. Et quidem de invisibili Patre rerumque omnium conditore haec verba usurpata esse: *Nemo videbit Deum et vivet*, cuius nostrum perspicuum est: quod autem non de eo, quem ipsi comminiscuntur, Bytho, sed de rerum omnium effectore, qui ipse invisibilis Deus est, inferius a nobis ostendetur. Quin Daniele etiam idem istud significare aiunt, quum paraboliarum solutiones tanquam ei minime notas et exploratas ex angelo sciscitatur. Angelum item ipsum ingens Bythi mysterium ipsi occultantem, his ad eum verbis usum esse: *Abi quam celerrime, Daniel: hi enim sermones obsepti sunt, quousque intel-*

a. καὶ ποιητοῦ] Καὶ non agnoscit Int.
b. οὐδὲ περὶ τοῦ ἐπὶ τούτων] Int.
recte οὐ περὶ τοῦ ὑπὸ τούτων.

c. δεικθήσεται] Int. δέκνυται.

d. ἀπότηρε κτλ.] Danielis locus hic aliter legitur atque in archetypo et in versionibus. Haec enim: ἕως οἱ συνιέντες συνιῶσι καὶ οἱ λευκοὶ λευκανθῶσι ab haereticis addita esse videntur. Miror, in Codice Vnaticolav. hic lacunam reperiri, utpote qui ita habeat: ἕως οἱ συνιέντες ἀρχοῦσι. Desunt igitur haec: συνιῶσι usque ad καὶ εὐσυνιέντας.

e. παρεισφύρουσιν] Cod. Rec. et Vnaticolav. παραφέρουσιν.

f. ὡς τοῦ Κυρίου κτλ.] Cfr. de hac fabula *Codes apocryphus N. T. collectus* a Io. Alb. FABRICIO Tom. I, p. 128. 166. 207. Tom. III, p. 426; atque Cod. apocryphus N. T. Opera et studio I. C. THILO T. I, p. 12. c. 48 (ubi legere licet hanc fabulam in arabico evang. infantiae) et p. 289 et 290.

g. τὰ διὰ τοῦ διδασκάλου] Quas hic librarii omiserant, cum BILLIO et FRYTAVIO ex versione ita supple: παιδὸς ὄντος

5 ü] his

de²] on*

6 danikelum

7 interroget

10 danikel

10 hü

intelligent

12 gloriantur] + quod modi ~~est~~ apud
eos sunt redhibitionis ::

13 qz me

14 scillorum

16 Dominus] deum (dm)

19 dicere] + eum

† autem quod scriptum est: *Nemo videbit Deum et vivet*, de invisibili magnitudine et incognita ¹ omnibus dictum volunt. Et quoniam quidem de invisibili Patre, factore omnium, dictum est, *Nemo videbit Deum*, omnibus nobis manifestum est: quoniam autem non ² de hoc, qui ab iis adinventus est Bythus, sed ³ de Demiurgo. (et ipse est invisibilis Deus) ostenditur procedente sermone. Et Danielem autem hoc idem significare, in eo quod ⁴ interrogat angelum ⁵ absolutiones parabolarum, quasi non scientem. Sed et angelum abscondentem ab eo magnum mysterium Bythi dicere ei: *Recurre* Daniel. XII. 9. 10.
⁶ *Daniel: hi enim sermones obstructi sunt, quoadusque intellectores intelligant et albi malbentur*; et ⁷ seipsos esse albos et intellectores gloriantur.

C A P. XX.

Cap. XVII.

1. Super haec autem inenarrabilem multitudinem ⁸ apocryphorum et perperum scripturarum, quas ipsi finxerunt, afferunt ad stuporem insensatorum, et quae sunt veritatis non scientium litteras. Assumunt autem in hoc et illam falsationem, quasi Dominus quum puer esset et disceret litteras, quum dixisset ⁹ magister eius, quemadmodum in consuetudine est: *Dic A*; ¹⁰ responderit *A*. Rursus quum magister iussisset ¹¹ dicere *B*, respondisse Dominum:

ligant, qui intelligunt, et qui albi sunt, dealbentur. Se ipsos porro albos illos ac perspicacis ingenii homines esse gloriantur.

1. Insuper, apocryphorum librorum et adulterinarum scripturarum, quas ipsi confinxerunt, infinitam multitudinem afferunt, ut stultos ac vesanos homines, veritatisque litterarum ignaros in stuporem trahant. Commentum etiam illud assumunt, Dominum, quum puerili aetate esset atque elementa disceret ac ludimagister, ut mos est, ei dixisset: *Age, dic Alpha*; respondisse, *Alpha*. Quumque rursus praeceptor *Beta* dicere iussisset, respondit Dominus: *Tu*

καὶ γράμματα μανθάνοντος καὶ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ κτλ.

1. *omnibus*] Deest hoc in Voss.

2. *de Demiurgo*] *De*, quod deest in ERASM. et GALL. (et MERC. Codd.), addidit FEUARD. fortasse ex Cod. VET., cui consentit Voss.

3. *interrogat*] Voss. non male *interroget*.

4. *absolutiones*] Sic ARUND. MERC. II. VOSS. FEUARD. GRAB. et MASS. Sed ERASM., qui ed. 1526 nostram lectionem habet, edidit 1528. 1534 sqq. legit cum GALL. *absolutionis*. Int. observante MASS. ab-

solutiones pro *solutiones* scripsit. Iun. haud male coniecit *ob solutiones*.

5. *seipsos*] Voss. *ipsos*.

6. *apocryphorum*] Melius *apocrypharum* ex sententia FRONTONIS DUC.

7. *magister eius*] In evangelis infantiae Zachaeus magister nominatur. V. not. ad text. graec.

8. *responderit*] Sic GRAB. restituit ex ARUND. et Voss. At ERASM. GALL. FEUARD. respondit.

9. *dicere*] Post hoc verbum legerunt ERASM. GALL. FEUARD. cum, quod GRAB. et MASS. auctoritate Codd. PASS. Voss. et textus graec. expunxerunt.

τὸν Κύριον· σὸ μοι *πρότερον εἰπὲ τί ἐστι τὸ ἄλφα, καὶ τότε σοι ἐρῶ τί ἐστι τὸ βῆτα. Καὶ τοῦτο ἐξηγοῦνται, ὡς αὐτοῦ· †μόνον τὸ ἄγνωστον ἐπισταμένον, ὃ ἐφανέρωσεν ἐν τῇ τύπῃ τοῦ ἄλφα.

2. ^aἘνία δὲ καὶ τῶν ἐν εὐαγγελίῳ κειμένων εἰς τοῦτον τὸν χαρακτήρα μεταρριόζουσιν· ὡς τὴν πρὸς τὴν μητέρα αὐτοῦ, δωδεκαετοῦς ὄντος, ἀπόκρισιν· οὐκ ^bοἴδατε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ με εἶναι; ὃν οὐκ ᾔδεισαν, φασί, Πατέρα κατήγγελλεν αὐτοῖς· καὶ διὰ τοῦτο ἐκπέμψαι τοὺς μαθητὰς εἰς τὰς δώδεκα φυλάς, κηρύσσοντας τὸν ἄγνωστον αὐτοῖς Θεόν. Καὶ τῷ εἰπόντι αὐτῷ, διδάσκαλε ἀγαθέ, τὸν ἀληθῶς ἀγαθὸν Θεὸν ὡμολογηκέναι εἰπόντα, τί με λέγεις ἀγαθόν; ^cεἷς ἐστὶν ἀγαθός, ὁ Πατὴρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὐρανούς δὲ νῦν τοὺς Αἰῶνας εἰρησθαι λέγουσι. Καὶ διὰ τὸ μὴ ἀποκριθῆναι τοῖς εἰποῦσιν αὐτῷ, ἐν ποίᾳ ^dδυνάμει τοῦτο ποιεῖς; ἀλλὰ τῇ ἀντεπερωτήσῃ ^eἀπορῆσαι αὐτούς, τὸ ἄρρητον τοῦ Πατρὸς, ^fἐν τῷ εἰπεῖν, δεδειχέναι αὐτὸν ἐξηγοῦνται. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ εἰρηκέναι, ^hπολλάκις ἐπεθύμησα ἀκοῦσαι Ἐνα τῶν λόγων τούτων, καὶ οὐκ ἔσχον τὸν ἐροῦντα, ⁱἐμφαίνοντός φασι δεῖν διὰ τοῦ ἐνὸς τὸν ἀληθῶς Ἐνα Θεόν, ὃν οὐκ ἐγνώκεισαν. Ἔτι ἐν τῷ προσχόντα αὐτὸν τῇ Ἱερουσαλὴμ, δακρῦσαι ἐπ' αὐτήν, καὶ εἰπεῖν· ^kεἰ ἔγνων ^lκαὶ σὺ σήμερον τὰ πρὸς εἰρήνην, ἐκρύβη

mihī prius expone, quid sit Alpha, tumque, quid Beta sit, ex me audies. Idque ita interpretantur, quasi solus ipse id, quod cognitionem superat, norit, quod quidem in figura ipsius Alpha declaravit.

2. Quin nonnulla quoque eorum, quae in evangelio exstant, ad hunc characterem detorquent, velut id, quod anno aetatis duodecimo matri respondit: *Nescitis quoniam in his, quae Patris mei sunt, oportet me esse?* Quibus verbis, inquit, eum, quem non norant, Patrem eis annuntiabat; atque hac de caussa discipulos ad duodecim tribus misit, ut ignotum ipsis Deum praedicarent. Atque etiam ei, qui eum his verbis allocutus erat: *Magister bone, eum, qui vere bonus erat, his verbis ei ingenue confessus est: Quid me*

a. Ἐνία δὲ καὶ] Καὶ non agnoscit Int.

b. οἴδατε] N. T. Codd. ᾔδειτε.

c. εἷς ἐστὶν ἀγαθός κτλ.] Hoc dictum memoriter est citatum; in Scriptura sacra legitur: οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός, aut εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός, aut εἷς ἐστὶν ἀγαθός ὁ Θεός.

d. δυνάμει] In lib. ss. exstat ἐξουσίᾳ.

e. ἀπορῆσαι αὐτούς] PETAV. in margine legi suadet ἀπορῆσαι πρὸς αὐτούς, sed lectionem mutandi causam non video.

f. τὸ ἄρρητον] Iux. ante has voces οὕτως intrudi vult, fortasse ut clartiora evadant verba.

g. ἐν τῷ εἰπεῖν] Ante et post εἰπεῖν cum BILLIO pone μὴ.

h. πολλάκις ἐπεθύμησα] Hoc effatum Christi in ss. libb. non exstat; fortasse sumtum est ex libro apocrypho.

i. ἐμφαίνοντός φασι δεῖν] Loco δεῖν lege cum Int. εἶναί; quod GALL. et FEUARD. sine ulla Codicis auctoritate excudi iusserunt. Pro ἐμφαίνοντος uterque male substituit ἐμφατικώτερον.

k. εἰ ἔγνων] Apparet, haec iterum ex memoris esse citata.

l. καὶ σὺ] Καὶ deest in Cod. VERTISLAV.; sed est apud Luc. et Int.

1. incognitum] Sic primus FEUARD. ex Cod. VET., cui consentit Voss. In ERASM. et GALL. cognitum.

2. in typum Alphae] Sic CLAROM. PASS.

- 1 tu tibi dicam
- 2 hoc exp] ex hoc ponunt
- 3 alfas
- 5 caractherem
quod] quoniam *uid [qd]
- 6 exors tens ... in res.
- 7 in ?om*
his quae m.
sunt m.
- 4 discipulos [-lis muid]
in om.

*Tu prior dic mihi quid est A, et tunc ego dicam tibi quid est B. * *Grab. 87.*
Et hoc exponunt, quasi ipse solus ¹incognitum † scierit, quod ma- † *Mass. 92.*
nifestavit ²in typum Alphae.

2. Quaedam autem eorum, quae in evangelio posita sunt, in
hunc characterem transfigurant; sicut illud, quod ad matrem suam
duodecim annorum existens respondit dicens: *Non scitis quoniam* *Luc. II. 49.*
in his, quae Patris mei sunt, oportet me esse? Hunc, quem non
sciebant, ³dicunt, Patrem ⁴annuntiabat eis; et propter hoc emisisse
discipulos in duodecim tribus, annuntiantes ignotum eis Deum.
Et ei qui dixisset illi: *Magister bone*, eum, qui vere bonus esset *Matth. XIX.*
Deus, confessum esse ⁵respondentem: *Quid me dicis bonum?* *unus* *Marc. X. 17.*
est bonus, Pater in caelis: caelos autem nunc Aeonas dictos dicunt. *Luc. XVIII.*
⁶Et propter hoc non respondisse eis, qui ei dixerunt, *In qua vir-* *18.*
tute hoc facis? sed e contrario interrogatione sua consternasse *Matth. XXI.*
eos, inenarrabile Patris, in eo quod non dixerit, ⁷non ostendisse *23.*
eum interpretantur. ⁸Sed et in eo, quod dixerit: *Saepe concu-* *Marc. XI. 28.*
pivi audire unum ex sermonibus istis et non habui, qui diceret *25*
mihi; ⁹manifestantis dicunt esse per hoc unum, eum qui sit vere
unus Deus, quem non ¹⁰cognoverint. ¹¹Adhuc in eo, quod appro-
pinquans ad Hierusalem ¹²ploraverit super eam et dixerit: *Si cogno-* *Luc. XIX. 42.*

dicis bonum? Unus est bonus, Pater qui in caelis est: caelos enim
hoc loco Aeonas appellatos esse aiunt. Per id praeterea quod his,
qui ex eo sciscitabantur, in qua potestate haec faceret, non respon-
derit, sed mutua interrogatione eos perculerit, per id, inquam,
quod dicere recusavit, Patris ineffabilitatem ab eo non ostensam
esse interpretantur. Itidemque in eo quod dixit: *Saepe unum ex*
his sermonibus audire concupivi, nec praesto habui, qui diceret;
per unum eum, qui vere unus est Deus, quem ipsi non cognove-
rint, ab eo declaratum esse inquirant. In eo praeterea, quod quum
Hierosolymis appropinquasset, super eam flevit ac dixerit: *Si cogno-*

Voss. et Mass. Ceteri editores in typum
A. Sed lege in typo.

3. dicunt] FEUARD. in marg. PASS. et
Voss. dicit, quod respondet rōi qñal,
quod legitur in edit. princ. Epiphani et
apud GALL. Quodsi ita legere mavis,
refer dici ad Marcum magum.

4. annuntiabat] Voss. et annuntiabat.

5. respondentem] MERC. I. redeuntem.

6. Et propter hoc coll.] Int. haud ac-
curate vertit; saltem scribendum fuisset:
et propter id quod non responderit ceti.

7. non ostendisse.] Sic ERASM. et GALL.
et omnes Codd. Recte vituperat MASS.
FEUARDENTON et GRABION, quod parti-
culam negativam expunxerint. MARCOSII
enim dixere, Christum, „in eo quod non

responderit, inenarrabile Patris non ostendisse.“

8. Sed et in eo] Sic Codd. VET. ARUND.
Voss. MERC. II. FEUARD. GRAB. MASS. At
ERASM. 1526 et 1528 sed in eo, 1534
et seqq. Et in eo, quod reperis apud
GALL.

9. manifestantis] Sic Codd. VET. ARUND.
Voss. MERC. II. ERASM. 1526. 1528. 1534.
1545. GRAB. et MASS. At ERASM. 1548.
1560. 1563. GALL. et FEUARD. perperam
manifestantis.

10. cognoverint] PASS. et Voss. cognoverunt.

11. Adhuc in eo — appropinquans] Ita
Codd. CLAROM. PASS. Voss. GRAB. et
MASS. Ceteri in eo quod appropinquavit.

δέ σου, διὰ τοῦ, ἐκρύβη, ῥήματος τὸ ἀπόκρυφον τοῦ Βυθού δεδηλωμέναι. Καὶ πάλιν εἰπόντα· δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς· καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, τὸν τῆς ἀληθείας Πατέρα κατηγγελλέναι. Ὁ γὰρ οὐκ ᾔδεισαν, ἡ φησί, τοῦτο αὐτοῖς ὑπέσχετο διδάξαι.

3. . . . ὁ δὲ τὴν ἀνωτάτω, καὶ οἶονεὶ κορωνίδα τῆς ὑποθέσεως αὐτῶν φέρουσι ταῦτα· ἡ ἐξομολογήσομαι σοι, Πάτερ, κύριε τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἡ ἀπέκρυψας ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. Ὁὐαί, ὁ Πατήρ μου, ὅτι ἐμπροσθέν σου εὐδοκία ἡμοι ἐγένετο. Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου· ἡ καὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ καὶ ὃ ἂν ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψῃ. ἡ Ἐν τούτοις διαβήθη φασὶ δεδειχέναι αὐτόν, ὡς τὸν ἑπ' αὐτῶν παρεξευρημένον Πατέρα ἀληθείας, πρὸ τῆς παροουσίας αὐτοῦ μηδενὸς πώποτε ἐγνωκότες· καὶ κατασκευάζειν θέλουσιν, ὡς τοῦ ποιητοῦ καὶ κτίστον ἀεὶ ὑπὸ πάντων ἐγνωσμένου· καὶ ταῦτα τὸν Κύριον εἰρηκέναι περὶ τοῦ ἀγνωστοῦ τοῖς πᾶσι Πατρός, ὃν αὐτοὶ καταγγέλλουσι.

Κ Ε Φ. κα'.

1. Τὴν δὲ τῆς ἀπολυτρώσεως αὐτοῖς παράδοσιν συμβέβηκεν ἄορατον εἶναι καὶ ἀκατάληπτον, ὅτε τῶν ἀκρατήτων

visses et tu hodie quae ad pacem, abscondita sunt autem a te; abscondendi vocabulo, quod abditus abstrususque sit Bythus, planum fecisse. Et rursus in his verbis: Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos: discite a me etc. in his, inquam, verbis Patrem veritatis annuntiasse. Quod enim ignorabant, inquirunt, hoc se eos edoctrum promittebat.

3. At vero pro summa huiusce commenti sui confirmatione ac velut coronide haec afferunt: Confiteor tibi, Domine cæli et terrae, quoniam abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et

12. ploraverit — dixerit] Sic ARUND. VOSS. et quoad prius verbum MEXC. II. GRAB. et MASS. Ceteri ploravit — dixit.

a. σου] Lege cum BILL. ἀπὸ σου.

b. φησί] Legendum cum INT. φασί.

c. δὲ τὴν ἀνωτάτω] Deest hic incuria libroriorum aliquod verbum. INT. ita legit: ἀποδείξειν δὲ τῶν ἀνωτάτω.

d. ἐξομολογήσομαι] INT. ἐξομολογούμαι, itaque Scriptura s.

e. ἀπέκρυψας] Ex versione et N. T. addendum ταῦτα.

f. Οὐαί N. T. γαί.

g. μοι] Dele hoc pron. ex N. T. et versione.

h. καὶ οὐδεὶς ἔγνω κτλ.] Patet, Marcianos Lucæ verba inverso ordine legisse: nam Irenæus infra lib. IV, c. 6 locum recte allegat.

i. ὁ Υἱός] In Cod. VRATISLAV. deest articulus.

k. Ἐν τούτοις] INT. ἐν τούτοις γάρ. l. ἑπ' αὐτῶν παρεξευρημένον] Ἐπ' αὐτῶν excendi iussi pro ἑπ' αὐτόν, quod reperitur in omnibus editis, auctoritate Cod. VRATISLAV. Sed in exemplari INT. hæc defuerunt.

m. τῆς ἀπολυτρώσεως] V. supra cap. 13, 6 pag. 154 not. i.

n. αὐτοῖς] INT. αὐτῶν.

2 apochäifum
lithy

5 nonsciebant

13 cognoverint ser*

visses et tu hodie quae sunt ad pacem, abscondita autem sunt a te,
¹per eum sermonem qui est absconditus, apocryphon Bythi mani-
 festasse. Et iterum dicentem: Venite ad me omnes, qui laboratis ^{Matth. XI. 28.}
 et onerati estis ²et discite a me, ³veritatis Patrem annuntiasse.
⁵Quod enim ⁴nesciebant, inquirunt, hoc eis ⁵promisit se docturum.

3. † Ostensionem autem superiorum, et velut finem regulae † ^{Mass. 93.}
 suae afferunt haec: Confiteor * tibi, Pater, Domine ⁶terrae et cae- ^{* Grab. 88.}
 lorum, quoniam abscondisti ⁷ea a sapientibus et prudentibus et ^{Matth. XI. 25.}
 revelasti ea parvulis. Ita, Pater meus, quoniam in conspectu ^{Luc. X. 21.}
 tuo placitum factum est. Omnia mihi tradita sunt a Patre; et
 nemo cognovit Patrem, nisi Filius, et Filium, nisi Pater, et cui-
 cunque Filius revelaverit. In his enim manifestissime aiunt osten-
 disse eum, quod ante adventum eius nemo manifeste cognoverit
 Patrem veritatis; et aptare volunt, quod quasi fabricator et condi-
 tor semper ab omnibus cognitus sit; et haec Dominum dixisse de
⁸incognito omnibus Patre, quem ipsi annuntiant.

C A P. XXI.

Cap. XVIII.

1. Redemtionis autem ipsorum traditionem evenit invisibilem
 esse et incomprehensibilem: videlicet quum sit incomprehensibilium

revelasti ea parvulis. Ita, Pater mi, quoniam sic tibi complacuit. Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, et nemo novit Patrem nisi Filius, Filium nisi Pater, et cui Filius revelaverit. In his enim verbis ab eo id liquido demonstratum esse aiunt, quod eum veritatis Patrem, quem ipsi confinxerunt, nemo ante eius adventum unquam cognoverit; idque perinde adstruere conantur, tanquam creator et opifex omnibus semper cognitus fuerit; et haec Dominus de cunctis ignoto Patre, quem ipsi annuntiant, dixerit.

1. Porro redemtionis traditionem invisibilem ipsis atque in-
 comprehensibilem esse contigit: ut quae eorum parens sit, quae

1. per eum sermonem] Int. graeca male intellexit; scribendum ei fuisset: per illud verbum abscondita sunt cetera.

2. et discite] Et, quod in ceteris editt. deest, recepit MASS. non dicens, unde sumserit. Nullus editorum observavit, in versione omissa esse haec: *καὶ ἀναπαύσω ὑμᾶς.*

3. veritatis Patrem] ERASM. et GALL. veritatem patris. FEUARD. meliorem lectionem dedit fortasse ex Cod. VET., quocum Voss. et ARUND. consentiunt, dum MERC. 1. et II. ERASMIANAM lectionem offerunt.

4. nesciebant] ARUND. et Voss. non sciebant.

5. promisit se] ERASM. GALL. promisisse. Nostram lectionem dedit primus FEUARD. ex VET. Cod., cui assentit Voss.

6. terrae et caelorum] Sic CLAROM. PASS. Voss. GRAB. et MASS. Ceteri editores cum evangelistis caeli et terrae.

7. ea] In ERASM. et GALL. ea deest, quod addit FEUARD. et reperis in Voss. et MERC. II.

8. incognito] Sic primus FEUARD. ex VET. Cod., quocum consentiunt Voss. et alii. Sed ERASM. et GALL. cum MASS. incognito.

καὶ ἀοράτων μητέρα ὑπάρχουσιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἄσφατον οὖσαν, οὐκ ἀπλῶς, *οὐδὲ ἐνὶ λόγῳ ἀπαγγεῖλαι ἔστι· διὰ τὸ ἕν ἕκαστον αὐτῶν, καθὼς αὐτοὶ βοῦνται, ὁ παραδιδόναι αὐτήν. Ὅσοι γὰρ εἰσι ταύτης τῆς γνώμης μυσταγογοί, τσαῦται καὶ ἀπολύτρώσεις. Καὶ ὅτι μὲν εἰς ἐξάρτησιν τοῦ βαπτίσματος, τῆς εἰς Θεὸν ἀναγεννήσεως καὶ πάσης τῆς πίστεως ἀπόθεσιν ὑποβέβληται τὸ εἶδος τοῦ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ἐλέγχοντες αὐτοὺς ἀπαγγελοῦμεν ἐν τῇ προσήκοντι τόπῳ.

2. Λέγουσι δὲ ὁ αὐτήν ἀναγκαίαν εἶναι τοῖς τὴν τελείαν γνῶσιν εἰληφόσιν, ὥστε εἰς τὴν ὑπὲρ πάντα *δύναμιν ὥσιν ἀναγεγεννημένοι. Ἄλλως γὰρ ἰσχυρὸν ἐντὸς Πληρώματος εἰσελθεῖν· ἐπειδὴ αὕτη ἐστὶν ἡ εἰς τὸ βάθος κατέγονσα αὐτούς. Τὸ μὲν γὰρ βάπτισμα τοῦ φαινομένου Ἰησοῦ ἁφέσεως ἁμαρτιῶν, τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν τοῦ ἐν αὐτῷ Ἰησοῦ κατελθόντος εἰς τελείωσιν· καὶ τὸ μὲν ψυχικόν, τὴν δὲ πνευματικὴν εἶναι ἐφίσταται. Καὶ τὸ μὲν βάπτισμα ὑπὸ Ἰωάννου κατηγγέλθαι εἰς μετάνοιαν, τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν ὑπὸ Ἰησοῦ κεκομίσθαι εἰς τελείωσιν. Καὶ τοῦτ' εἶναι, περὶ οὗ λέγει· ἡ καὶ ἄλλο βάπτισμα ἔχω βαπτι-

nec comprehendi, nec oculis conspici queunt. Ac proinde quum incerta et instabilis sit, fieri non potest, ut uno ac simplici sermone a me exponatur, quandoquidem unusquisque eorum pro libitu suo eam tradit. Quot enim sunt huius sententiae doctores, tot etiam sunt redemptiones. Et quidem quod ad baptismi illius, per quem ad Deum regeneramur, inficiationem, totiusque adeo fidei abiectionem, hoc genus a Satana suggestum sit, quum ad eorum dogmata refellenda ventum erit, suo loco referemus.

2. Aiunt autem hanc iis, qui perfectam cognitionem consecuti sunt, necessariam esse, ut in eam virtutem, quae supra omnia emi-

a. οὐδὲ ἐνὶ λόγῳ] Cod. VRATISLAV. οὐδὲ ἐνὶ λόγῳ.

b. ἕν ἕκαστον] Int. ἕνα ἕκαστον.

c. παραδιδόναι] Sic Codd. Epiphanii, sed GALL., nescio qua fide, διδόναι.

d. εἶδος τοῦ] Int. εἶδος τοῦτο.

e. αὐτήν] Scil. ἀπολύτρωσιν.

f. ἰσχυρὸν] Int. ἡμῖν ἰσχυρὸν. Ἡμῖν refer ad Christianos in universum.

g. τὸ βάθος] Int. τὸ βάθος τοῦ Βυθού κατέγονσα κατ' αὐτούς.

h. ἀφέσεως ἁμαρτιῶν] Int. εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἶναι.

i. Ἰησοῦ] Int. πνεύματος.

k. τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν κτλ.] Int. haec non adeo bene legit ita: τὴν δὲ ἀπολύτρωσιν τοῦ ἐν αὐτῷ Ἰησοῦ μείσθαι εἰς τ'.

l. καὶ ἄλλο βάπτισμα ἔχω κτλ.] Hic

locus iterum memoriter citatus est. Et enim pro his: καὶ πάντῃ ἐπιλέγομαι εἰς αὐτὸ legitur in N. T. καὶ πῶς συνέχομαι ἕως οὗ τελευτῇ;

1. referendum est] Id est referri vel recenseri potest. GRAB.

2. quoniam] MENC. II. quod.

3. Et quia] Quia pro qui, uti legitur in ERASM. et GALL., restituit FEUARD. consentiente VOSS. Patel quia positum esse pro quod.

4. in Deum regenerationis seqq.] Haec in ERASM. et GALL. editi. (quibuscum consentiunt MENC. Codd.) corrupte ita leguntur: in Deum generationis et universae fidei restitutionem (in marg. restitutionem) repositionem. tamen eis species. Iuv. emendavit sic: in Deum regenerationis et universae fidei reiectionem intromissa est.

3 eam] + XVIII. Quomodo
inbunt eos qui sibi credunt
et quibus sermonibus utuntur.

6 huminense
destruct.] + repositionum

7 referimus

8 & in] hic

9 acciperent

10 intra] infra

14 in eos : deinde ab eis sunt
lit 3 ul 4

15 illa
spiritali

16 ab iohanne

18 hoc om*
habet] ab eo

et invisibilium mater. Et propter hoc quum sit instabilis, non simpliciter neque uno sermone ¹referendum est: ²quoniam unusquisque illorum, quemadmodum ipsi volunt, tradunt eam. Quanti enim sunt huiusmodi sententiae mystici antistites, tot sunt et redemptiones. ³Et quia ad negationem baptismatis, eius quae est ⁴in Deum regenerationis, et universae fidei destructionem remissa est species haec a Satana, arguentes eos ⁵referemus aptiori loco.

2. Dicunt autem eam necessariam esse iis, qui perfectam [†]agnitionem ⁶acceperunt, ut in eam, quae est super omnia ⁷vir- [†]Muss. 94.
tus, ^{*}sint regenerati. Aliter enim nobis impossibile esse ⁸intra ^{*}Grab. 89.
Pleroma introire, quoniam haec est, quae in profundum Bythi deducit, ⁹secundum eos. ¹⁰Et baptismum quidem apparentis Iesu in remissionem esse peccatorum; redemptionem autem ¹¹esse eius, qui ^{21a}
¹¹in eo descenderit spiritus, ad perfectionem; et illud quidem animale, ¹²illam autem spiritalem esse repromittunt. Et baptismum quidem a Ioanne annuntiatum ¹³in poenitentiam; redemptionem autem ¹⁴eius, qui in eo est, Christi positam esse ad perfectionem: et ¹⁵hoc esse, de quo dicit: *Aliud baptismum habeo baptizari et valde* Luc. XII. 50

net, regenerentur. Aliter enim fieri non posse, ut cuiquam aditus ad Pleroma pateat: quippe quum ea sit, quae usque ad intimum Bythi sinum eos detrudat. Etenim per conspicui quidem Iesu baptismum peccata remitti; per Christum autem, qui in eum descenderit, redemptionem perfectionem comparari. Illum item animale, hanc spirituale esse statuunt. Ac baptismum quidem a Ioanne ad poenitentiam annuntiatum; redemptionem vero a Iesu consequendae perfectionis causa allatam. Eoque spectare id quod ait: *Baptismo alio*

FEUARD., qui in Cod. VET. hanc lectionem reperit: in Deum regenerationis et universae fidei destructionem repromissionem remissa est (consentit Voss.), sese nescire ait, qua via irreperit in hunc locum illud repromissionem sensum omnino turbans, quum vocem expaxit contra fidem VET. Cod. Recte insuper censet FEUARD., pro remissa melius legendum esse inmissa aut submissa. MASSURTO dicente in Codd. CLAROM. et PASS. ante remissa deest repromissionem.

5. referemus] CLAROM. PASS. et VOSS. referimus.

6. acceperunt] CLAROM. acceperint.

7. virtus] FEUARD. solus legit virtutem, nescio qua auctoritate motus.

8. intra Pleroma] ERASM. GALL. infra Pleroma.

9. secundum eos] Secundum legitur in ERASM. GALL. MASS. et omnibus Codd.

GRAB. igitur et FEUARD. male egerunt expungentes illam praepositionem.

10. Et] Ex graeco legere malim etenim.

11. in eo descenderit spiritus] VOSS. in eos descenderit (GRAB. iterum errat) spir. Codd. CLAROM. PASS. VOSS. et MASS. habent spiritus, sed ERASM. GALL. FEUARD. et GRAB. cum graeco textu Christus. Parum refert: nam πνεῦμα in Iesum hominem deveniens ex sententia Gnosticorum erat Christus.

12. illam autem spiritalem] Sic primus FEUARD. ex VET. Cod., cui assentitur VOSS. Sed ERASM. GALL. perperam illa autem spiritalia.

13. in poenitentiam] ERASM. GALL. FEUARD. GRAB. in poenitentia. Sed MASS. ex PASS. Cod., quo legitur in poenitentia in (ita reperi etiam in VOSS.), sibi placere recte arbitratur nostram lectionem, quum librarius pro in scripsisse videatur m.

σθῆναι, καὶ πάνν ἐπείγομαι εἰς αὐτό. Ἀλλὰ καὶ τοῖς υἱοῖς Ζεβεδαίου, τῆς μητρὸς αὐτῶν αἰτουμένης τὸ καθίσαι αὐτοὺς ἐκ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν βασιλείαν, ταύτην προσθεῖναι τὴν ἀπολύτρωσιν τὸν Κτίριον λέγουσιν, εἰπόντα· ἂ δύνασθε τὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι, ὃ ἐγὼ μέλλω βαπτίζεσθαι; Καὶ τὸν Παῦλον ζητῶς φάσκουσι τὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀπολύτρωσιν πολλάκις μεμνηνκέαι· καὶ εἶναι ταύτην, τὴν ὑπ' αὐτῶν ποιήλως καὶ ἀσυμφώνως παραδιδομένην.

3. Ὅι μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ μεταγωγίαν ἐπιτελοῦσι, μετ' ἐπιφύξεων τινῶν τοῖς τελειομένοις, καὶ πνευματικὸν γάμον φάσκουσιν εἶναι τὸ ὑπ' αὐτῶν γινόμενον κατὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἄνω συζυγιῶν. Οἱ δὲ ἄγουσιν ἔφ' ὕδωρ καὶ βαπτίζοντες οὕτως ἐπιλέγουσιν· εἰς ὄνομα ἀγνώστου Πατρὸς τῶν *ὄλων, εἰς ἀλήθειαν ὁ μητέρα πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα εἰς Ἰησοῦν, εἰς ἔνωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ κοινωνίαν τῶν δυνάμεων. Ἄλλοι δὲ Ἑβραϊκά τινα ὀνόματα ἐπιλέγουσι, πρὸς τὸ μᾶλλον ἡ καταπλήξασθαι τοὺς τελειομένους,

habeo baptizari et ad eum magnopere festino. Quin etiam Zebedaei filiis quum mater eorum ab ipso contenderet, ut eos secum in regno alterum a dextris alterum a sinistris collocaret, Dominum hanc redemptionem adiunxisse, quum dixit: Potestis baptismum eo baptizari, quo ego baptizandus sum? Paulum etiam expresso vocabulo eam, quae in Christo Iesu est, redemptionem persaepe indicasse, hancque eam esse, quae ab ipsis varie dissentienterque traditur.

3. Nonnulli enim ipsorum nuptiale cubiculum exstruunt ac

a. *Δύνασθε τὸ βάπτισμα κτλ.*] In N. T. pro his: ὃ ἐγὼ μέλλω βαπτίζεσθαι legitur ita: ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, quae Marc. X, 39 et Matth. XX, 22 occurrunt. Sed nostris criticis certum est, illa ex Marci evang. in Matth. transposita esse, quippe quae non solum desiderentur in pluribus Codd. optimae notae, sed et in Italica versione, ut alia taceam. Cf. de WETZIIUS ad locum cit. Matthaei. At vero mirum videtur, Marciosios ita mutasse verba, ut in locum Matthaei melius quadrarent. Etenim Matthaeo, qui scripserat: *δύνασθε πλεῖν τὸ ποτήριον*, ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν; cum Marciosius revera scribendum fuisset: ἡ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ μέλλω βαπτίζεσθαι, dum in exemplaribus N. T. nunc legimus: ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι. V. MASS. in Appar. nostro.

b. *Οἱ μὲν κτλ.*] Euseb. h. e. IV, 11 haec usque ad πρὸς τὸ μᾶλλον καταπλήξασθαι τοὺς τελειομένους ex Irenaeo allegat. Sed omisit Euseb. ista:

εἰς ἔνωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ κοινωνίαν τῶν δυνάμεων, in ceteris consentit cum Eriphanio.

c. *ἐπιφύξεων τινῶν*] Ex versione cum BELL. adde βεβήλων vel aliquid simile.

d. *ἐφ' ὕδωρ*] Euseb. εἰς ὕδωρ.

e. *μητέρα πάντων*] Euseb. μητέρα τῶν πάντων sicuti paullo ante πατὴρ τῶν ὄλων.

f. *εἰς Ἰησοῦν*] Eus. εἰς τὸν Ἰησοῦν. Theodoret. haer. fabb. I, c. 9 perpetuam legit εἰς κατελθόντα Ἰησοῦν.

g. *Ἄλλοι δὲ Ἑβραϊκά τινα*] Int. Ἄλλοι δὲ καὶ Ἑβραϊκά. Etiam apud Euseb. deest vox τινά.

h. *καταπλήξασθαι*] Sic et edit. Eusebii. Valesius ad Euseb. observat, in IV eiusdem Codd. reperiri *καταπλήξαι*, quae lectio Interpreti Irenaei ob oculos fuit.

1. *Dominum dicunt*] In ENAS. 1548. 1560. 1563. 1567 falso legitur *domini dicunt*; in ceteris omnibus edit. recte.

2. *baptisma*] Sic scripsi ex Codd.

- 1 Zebede *
- 2 ut sedere] insedere
- 3 dominum om *
- 6 consonanter *
- 8 adoptant
- 10 iis] his
- 11 ip[s]i] eis
conjugationem
- 13 nomine
ueritate
- 14 in^{to} om.
- 15 uirtu^u "
hebraica
- 16 eos om.

propere ad illud. Sed et filiis Zebedaei, matre ipsorum postulante, ut sedere faceret eos a dextris et a sinistris cum eo in regno, hanc apposuisse redemptionem ¹Dominum dicunt, dicentem: *Potestis* Marc. X. 38. ²*baptisma baptizari*, ³*quod ego habeo baptizari?* Et Paulum ⁴manifeste dicunt eam, quae sit ⁵in Christo Iesu, redemptionem saepissime ostendisse; et esse hanc eam, quae ab ipsis varie et inconsonanter traditur.

3. Quidam enim ex ipsis sponsale cubiculum quoddam ⁶adaptant, et quasi mysticum conficiunt, cum quibusdam ⁷profanis ⁸† ⁹Mass. 95. dictionibus, iis qui sacrantur; et spiritales nuptias dicunt esse id, quod ab ipsis fit, secundum similitudinem supernarum coniugationum. Alii autem adducunt ad aquam, et baptizantes ita dicunt: ¹⁰*In nomen incogniti* ¹¹**Patris omnium*, ¹²*in veritate(m) matrem* ¹³**Grab. 90. omnium*, ¹⁴*in descendentem (in) Iesum*, ¹⁵*ad unctionem et redemptionem et communionem virtutum.* Alii autem et Hebraica nomina superantur, ut stupori sint, vel ¹⁶deterreant eos qui sacrantur,

sacrorum initiationem efficiunt cum profanorum quorundam verborum pronuntiatione iis, quos initiant, spiritualesque nuptias id quod agunt appellant, ad supernorum coniugiorum similitudinem. Alii ad aquam eos ducunt, atque inter baptizandum his verbis utuntur: *In nomine ignoti Patris universorum, in veritate matre omnium, in eo qui in Iesum descendit, in unione et redemptione et communionem virtutum.* Alii rursus hebraica quaedam vocabula, quo magis eos, quos initiant, in stuporem trahant, ad hunc modum effan-

CLAROM. PASS. VOSS. et cum MASS. IN ERASM. GALL. et FEUARD. male *baptismo*; GRAB. ex MERC. II. *baptismum*.

3. *quod ego habeo baptizari*] Haec, quae consentiant cum textu graeco, leguntur in Codd. VET. CLAROM. ARUND. VOSS. MERC. II. GRAB. et MASS. IN MS. PASS. *quod ego debeo baptizari.* ERASM. GALL. FEUARD. *quo ego debeo bapt.*

4. *in Christo*] ERASM. 1548. 1560. 1563. 1567. a *Christo*.

5. *adaptant*] Sic CLAROM. PASS. MERC. II. GRAB. et MASS. Sed MS. Vossi *adaptant*. ERASM. GALL. FEUARD. *adaptantes*.

6. *In nomen incogniti*] Ita Codd. PASS. et VOSS.; *incogniti* legitur et in CLAROM. et ARUND. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. *in nomine ignoti.* Nostram lectionem reperis apud GRAB. et MASS. recte iudicantes, Interpretem graecum textum *ἐν ὀνόματι ἀγνωστοῦ* ad verbum latine reddidisse.

7. *in veritate(m) matrem*] Codd. VOSS. ARUND. MERC. II. CLAROM. PASS. in ve-

ritate *matrem.* Quum dabitari nequeat, in MSS. supra *e* finali vocis *veritate* incuria librarium omisum esse abbreviationis signum, GRAB. et MASS. *veritatem* excudi iusserunt. ERASM. et GALL. *perperam in veritate matris*; FEUARD. *in veritate matre*.

8. *in descendentem (in) Iesum*] ERASM. GALL. *in nomine descendentis Iesu.* Ita BILL. quoque legit in Codice, in notis laudato, nisi quod loco *Iesu* habuerit *Spiritu.* FEUARD. *et in nomine descendentis in Iesu.* IN CLAROM. PASS. ARUND. VOSS. MERC. II. *in descendentem Iesum.* GRAB. et MASS. ex graeco addidere alteram praepositionem *in*, a nobis, quum desit in MSS., uncinis inclusam.

9. *ad unctionem*] Sic recte edit. princ. et GALL. FEUARD. GRAB. MASS. et Cod. ARUND. ERASM. 1548. 1560. 1567 et Cod. VOSS. *ad unctionem.* MERC. II. *adiunctionem.*

10. *deterreant*] Sic ERASM. 1526 et 1528 MASS. ex Codd. suis, itaque ARUND. VOSS.

οὕτως· ^a βασιμὰ χαμοσσὴ βασιανορά, μισταδία ρουαδά, κουστά, βαβοφὸρ καλαχθεϊ. Τούτων δ' ἡ ἐρμηνεία ἐστὶ τοιαύτη· ^b ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν τοῦ Πατρὸς ἐπικαλοῦμαι φῶς ὀνομαζόμενον καὶ πνεῦμα ^c ἀγαθὸν καὶ ζωὴ· ὅτι ἐν σώματι ἐβασίλευσας. Ἄλλοι δὲ πάλιν τὴν λύτρωσιν ἐπιλέγουσιν οὕτως· τὸ ὄνομα τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ πάσης θεότητος καὶ κυριότητος ^d καὶ ἀληθείας, ὃ ἐνεδύσατο Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνὸς ἐν ταῖς ^e ζωαῖς τοῦ φωτὸς τοῦ Χριστοῦ, Χριστοῦ ζῶντος διὰ Πνεύματος ἁγίου, ^f εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν. ^g Ὅνομα τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως· ^h Μεσσία οὐφαρέγ,

tur: Basema, Chamassi, Baenaora, Mystadia, Ruada, Cusia, Babephor, Calathi. Quorum verborum haec est interpretatio: Id, quod virtutem omnem exsuperat, invoco, quod lux et spiritus bonus et vita nominatur, quia in corpore regnasti. Sunt rursus qui redem-

et MERC. II. Sed ERASM. in omnibus aliis editt., GALL. FEUARD. GRAB. perierant.

a. βασιμὰ, χαμοσσὴ καὶ.] Codd. REG. et VRATISLAV. χασιμὴ pro χαμοσσὴ, βασιανορά pro βασιανορά et κουστά pro κουστά habent. Hanc formulam ab Irenaeo, Epiphanio et Niceta Acom in Thesouro orthod. fidei aliter scriptam legimus. Nicetas sic legit: Camosi Baanoora mystada rhuda custada phagor calathi; hancque addit interpretationem: o qui es super omnem virtutem patris, te invocamus, qui lumen et spiritus bonus et vita nominaris; quoniam in corpore regnasti. Viri docti rerum orientalium peritū ingenia exercuere in explicandis verbis corrupte scriptis. Primum nobis nominandus est Ioannes Crotius, qui in specimine coniecturarum editioni Grabianae addito pag. 30 formulam hebraicis vocibus sic restituit:

בשם הקדוש אב וכן האורה מצויה ורור היה טובה שבגוף מלכ

i. e. in nomine sancto Patris et Filii, qui vocatur lumen, et Spiritus sancti, qui est vita bona; quia in corpore regnasti. Aliam viam ingressi sunt Iac RHEXFERDIUS in dissertatione de redemptione Marcosiorum (Opp. philol. p. 219 ss.) et Huld. Salomo CASTELLII in Erklärung einer beim Iren. befindl. Syrischen Gebetsformel der Marcosier (Deutsche Acta Eruditiorum Pars VI, p. 482 ss.), quorum uterque obscura illa verba e syriaca lingua explicanda esse censet. RHEXFERDIUS formulam ita legit: Βασεμαχ αβα ασια βασιαι (vel βασιη) κωρα... μιστα δαρουα δακωδσα... βαφοαρχα μελαχθ vel βαφοαρχα μελαχθ. Quod syriace erit:

... בחיי נדורה... חסיא אבא בשם

מחשבה רוחא... בסתר מלכא... בשרקן דקדוש vel בשרקן מלכא

Latine: in nomine tuo benignissime pater in vita lucis unctio Spiritus sancti in corpore tuo regnasti vel in redemptione angelorum. Hanc RHEXFERDIUS explanationem eam ob causam non accuratam esse puto, quod ab interpretatione Irenaeana iusto magis recessit, Marcumque ab orthodoxorum cogitandi loquendique usu haud alienum fuisse flagit. (Cf. NEANDER gen. Entw. d. gnost. Syst. p. 181.) Sed mihi quidem valde arrisit ingeniosa CASTELLII loci obscuri restitutio. Vir doctus de duobus prioribus vocibus βασιμα χαμοσσση dubitare non debuisset. Namque id concedendum RHEXFERDIO, illas recte ab eodem esse expositas כמבטא כמבטא, quod est τὸ ὄνομα τὸ ἀποκεκρυμμένον. (In versione latina legendum est: in nomine abscondito, quod est super — invoco cell.) Cetera autem CASTELLIO subtilissime ita solvere placuit:

בצא אנו נדורה משתמה רוחא בודשא וחי אנה בסתר מלכתי quae quam accuratissime conveniunt cum interpretatione Irenaei.

b. ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν.] Cum Iux. legere. malim τὸ ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν.

c. ἀγαθόν.] Deest haec vox in versione.

d. καὶ ἀληθείας] NEANDER (gen. Entw. d. gnost. Syst. p. 182) legi vult: ὄνομα τὸ τῆς ἀληθείας.

e. ζωαῖς] Int. ζωαῖς.

f. εἰς λύτρωσιν ἀγγελικὴν] Quae fuerit apud Valentinianos λύτρωσις ἀγγελικὴ, neque GRAB. neque MASS. satis accurate explicuerunt, quamvis locus Clem. Alex. iis innoterit, qui illius λύτρωσις

1. eachasaba
 uremista
 diaruada
* ceota

7 nazorems^{re}

sic: ¹*Basyma* ²*cacabasa* ³*eanaa*, irraumista ⁴*diarbada*, *cacota* ⁵*bafobor camelanthi*. Horum autem interpretatio est talis. Hoc quod est super omnem virtutem ⁶*Patris invoco*, quod vocatur lumen et spiritus et vita: quoniam in corpore ⁷*regnasti*. Alii autem rursus redemptionem profantur sic: *Nomen quod absconditum est ab universa deitate et dominatione et veritate, quod induit Iesus Nazarenus in xonis luminis*, ⁸*Christus Dominus viventis per Spiritum sanctum, in redemptionem angelicam*. Nomen quod

tionem his verbis efferant: *Nomen quod absconditum est ab omni deitate et dominatione et veritate, quod induit Iesus Nazarenus in vitis luminis Christi Domini, viventis per Spiritum sanctum, in redemptionem angelicam*. Nomen restitutionis in integrum: *Messia*

rationem illustrat. Cfr. Excerpta Theodoti § XXII, Clem. Alex. ed. Potter p. 974. Vulgaris erat Valentinianorum sententia, homines spirituales redituros esse in Pleroma et veluti sponsas datum iri angelis Salvatoris. V. supra cap. VII, 1 p. 78 et cap. VII, 5 p. 86. Peculiaris illius doctrinae ratione habita in Excerptis Theod. L. I. Valentiniani locum famosum Pauli I ad Cor. XV, 29: *ἐπεὶ τί ποιεῖ-σονται οἱ βαπτίζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν*; ita interpretantur: *νεκροὶ* sunt homines spirituales, neci dati quum e Pleromate in hunc mundum intrarent; qui resurgent angelis similes futuri, quando angelis advenit Pleroma ingressuri sunt. Certum resurrectionis i. e. reditus in Pleroma spem homines spirituales eo nati sunt, quod angeli, qui hunc mundum non intrarunt ideoque non suat mortui, pro mortuis i. e. pro hominibus spiritualibus sunt baptizati. Cuius nomine angelus aliquis baptizatus est, is salutem consequetur enimque ne Horos quidem impediturus est, quominus Pleroma ingrediatur. Haec est *λύτρωσις ἀγγελικῇ* i. e. redemptio per angelos redemptores hominibus data atque hac de causa, quum in baptismatis ritu imponerentur manus, dicere solebant: *εἰς λύτρωσιν ἀγγελικῇ*.

g. *Ὁνομα τὸ τῆς ἀν.*] RHEINFERDIUS legi vult *ὀνόματα τὰ τῆς ἀν.* Sed obstant Codd. graeci et interpretatio vetus. GRABIUS recte ab his verbis incipit novum periodum, cui illa *ὀνομα τὸ τῆς ἀν.* veluti titulus praefixa sunt.

h. *Μεσσία πλ.*] Cod. Rzc. *Μοσσία*. Ioan. Caioius l. I. haec ita solvit:

משיח לא אטלג נשמה וחיל מרום משמים ורחום אבסרנאצור וצארי ירושע ואמן

quae vertit: *Messia*, non divido animam et virtutem altiore caelis et misericordiam: ulinam propitiationem obtineam, impera et libera me salvator vere. Sed RHEINFERDIUS l. c. ita locum restituit: *Μεσσία* משיחא *Messias* vel *Christus* — *Ουγαρυγα* ופרוקא et redemptor — *Δεγαρεγ* דסרקא *דסר* qui redemit — *Ναβαρ(-ψ)* נבשרא *נפשו* animam nostram (meam) — *Μεν αλεμα* מן אלמא *הנא* ab hoc seculo — *Ου μεν γλ* ומן כל *et ab omnibus* — *Αβη* רבה quae in eo sunt — *Βασμη* בשמה *יהורה* in nomine Iao — *Ουγαγα* וקסרן et expiavit nos — *Βεγαγα* בטרקנא *pretio*, vel *lytro* — *Αναψη* הנפשה *animae suae* — *Ου* vel *ουα* הו *hic est* — *Ιησου Ναζαρια* ישוע נצריא *Iesus Nazarenus*. — De hac formula quum e viro rerum ad Orientem spectantium peritissimo, STRICKLIO nostro, quid sentiret quaesivissem: haec ad me scripsit: „Viros doctos, qui periculum faciebant, formulam Marciorum aut ex hebraeo aut e syro sermone interpretandi, quum viderim a vero aberrasse ac mihi sese obtulerit nova exponendi ratio, quam unice rectam esse persuasissimum habeo, permittas, eam ut tibi proponam. Verba sunt chaldaica, hoc modo constituenda:

משיחא נפיק נפשי מן (מן) חלדיא
מלכו שם יהיה (יהיה) אבסרנא (נפשה)
נפשה הוא ישוע נצריא

hoc est: „*Messias* et redemptor animae meae ab aeonibus propter potestatem nominis *Iah* (*Iehova*), redimentis animam eius, hic (*Messias*) est *Iesus Nazaraeus*. — De nomine *נצריא*, eo sensu, quem equidem sumsi, in lexico Buxtorffii non obvio,

^a ναμεμφαιμὴν καλδαίαν μοσομηδαέα, ἡ ἀφραναὶ ὡσαύτα, Ἰησοῦ Ναζαρία. Καὶ τούτων δὲ ἐρμηνεία ἐστὶ τοιαύτη· ^d οὐ διαίρω τὸ πνεῦμα, τὴν καρδίαν καὶ τὴν ὑπερουράνιον δύναμιν τὴν οἰκτιρμονα· ὀναίμην τοῦ ὀνόματός σου, Σωτὴρ ἀληθείας. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπιλέγουσιν οἱ αὐτοὶ τελοῦντες· ὁ δὲ τετελεσμένος ἀποκρίνεται· ἐστήριγμα καὶ λελύτρωμαι, καὶ λυτρωῦμαι τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ πάντων τῶν παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰαώ, ὃς ἐλυτρώσατο τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς ἀπολύτρωσιν ἐν Χριστῷ τῷ ζῶντι. Εἴτ' ἐπιλέγουσιν οἱ παρόντες· εἰρήνη πᾶσιν, ἐφ' οὓς τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπαπαύεται. Ἐπειτα μυρίζουσι τὸν τετελεσμένον τῷ ὁπῶ τῷ ὁ ἀπὸ βαλσάμου. Τὸ γὰρ μύρον τοῦτο τύπον τῆς ὑπὲρ τὰ ὅλα εὐωδίας εἶναι λέγουσιν.

4. Ἐνιοὶ δ' αὐτῶν τὸ μὲν ἄγειν ἐπὶ τὸ ὕδωρ περισσὸν εἶναι φάσκουσι, μίξαντες δὲ ἔλαιον καὶ ὕδωρ ἐπὶ τὸ αὐτό, 'μετ' ἐπιδόρσεων ὁμοιοτρόπων, αἷς προειρῆκαμεν, ἐπιβάλλουσι τῇ κεφαλῇ τῶν τελειομένων· καὶ τοῦτ' εἶναι τὴν ἀπολύτρωσιν θέλουσι. ^e Μυρίζουσι δὲ καὶ αὐτοὶ τῷ βαλσάμῳ. Ἄλλοι δὲ ταῦτα πάντα παραιτησάμενοι φάσκουσι, μὴ δεῖν τὸ τῆς ἀδρότης καὶ ἀοράτου δυνάμεως μυστήριον δι' ὁρατῶν καὶ φθαρτῶν ἐπι-

Uphareg, Namamsaeman, Chaldaeam, Mosomedaeta, Acphranae, Psaua, Iesu Nazaria. Quorum item verborum huiusmodi est interpretatio: Non divido spiritum, nec cor, nec supercaelestem virtutem, quae misericordia praedita est: utinam fruam nomine tuo, Salvator veritatis. Atque haec quidem profantur qui initiant; qui autem initiatus est, respondet: Confirmatus et redemptus sum ac redimo animam meam ab hoc saeculo et ab omnibus, quae ab eo sunt, in nomine Iao, qui redemit animam suam in redemptionem, in Christo vivente. Ac postea ii, qui adsunt, his verbis utuntur: Pax omnibus, super quos hoc nomen requiescit. Tum autem eum, qui initiatus

conferas locum Kimchii, in Gesenii Thesouro linguae hebraeae s. h. v., ubi synonymum esse dicitur vocabuli בְּרִיחַ, cui respondet illud apud Epiphanium lectum *αἰών*.^a

1. *Basyma*] ARUND. *Basymma*.

2. *cacabasa*] CLAROM. ARUND. et VOSS. *cachasaba*; PASS. *ecasabasa*.

3. *eanaa irraumista*] ERASM. GALL. et FEUARD. *eanaa irraurista*. CLAROM. PASS. VOSS. *eanaa uramista*.

4. *diarbada caecta*] ERASM. GALL. FEUARD. *dyarbada, caetaba*. CLAROM. *diarvada, ceclaba*. PASS. *divarda cacolaba*. VOSS. *diavarda cacolaba*.

5. *basobor*] VOSS. *sobor*.

6. *Patris*] Hoc, quod desideratur in

ERASM. et GALL., addidit FEUARD. ex Cod. VET. Consentit VOSS.

7. *regnasti*] Ita recte FEUARD. ex Cod. VET. GRAB. MASS. Consentit VOSS. et MERC. I. Sed ERASM. et GALL. male legunt *renasci*.

8. *Christus Dominus*] Hic male vertit Int. aut locus a librariis est pessumdatus.

a. *ναμεμφαιμὴν*] Cod. REG. *ναμεμφαιμὴν*.

b. *ἀφραναί*] Cod. REG. *ἀφραναί*.

c. *ψαούα*] Cod. VRATISLAV. *ψευούα*.

d. *οὐ διαίρω τό*] Cum Int. adde τοῦ Χριστοῦ.

e. *ἀπὸ βαλσάμου*] Cod. REG. et VRATISLAV. *ἀπὸ τοῦ βαλσάμου*.

1 messa *

magnu in] magnu aim

seencaldia

mosome dae ahacfa|

2 m epseba

interpretatio ē

3 diuide *

Superecelestem

4 nomini

7 aeneone

9 ti nomen hoc

10 apobalsamo - et 16

11 sit] est

15 ti caput eorum

16 unguentes

est restorationis: ¹*Messia ufar* ²*magno in *seenchaldia mosomeda*, *Grab. 91. *eaacha faronepsecha Iesu Nazarene*. Et horum interpretatio est talis: *Christi † non divido spiritum, cor et supercaelestem virtutem †* Mass. 96. *tem misericordem: fruar* ³*nomine tuo, Salvator veritatis*. Et haec ⁵quidem profantur ipsi qui sacrant; qui autem sacratur, ⁴respondet: *Confirmatus sum et redemptus sum, et redimo animam meam ab aeone hoc et omnibus, quae sunt ab eo, in nomine Iao, qui redemit animam eius, in redemptionem, in Christo vivente*. Dehinc superfantur, qui adstant: *Pax omnibus*, ⁵*in quos hoc nomen requiescit*. Post deinde ⁶ungunt sacratum opobalsamo. Unguentum enim hoc typum ⁷esse dicunt eius suavitatis, quae sit super universa.

4. Quidam autem eorum adducere quidem ad aquam|super- ²⁶ vacuum esse dicunt; admiscentes autem oleum et aquam in unum, cum quibusdam profanis dictionibus, similibus ⁸quae praediximus, ⁵mittunt super eorum caput, qui sacrantur; et hoc esse redemptionem volunt; ⁹ungunt autem et ipsi opobalsamo. Alii autem haec omnia recusantes dicunt, non oportere inenarrabilis et invisibilis virtutis mysterium per visibiles et corruptibiles perfici creaturas:

est, opobalsamo inungunt. Hoc enim unguentum fragrantiae illius, quae omnia exsuperat, typum esse aiunt.

4. Sunt etiam ex ipsis, qui eos ad aquam adducere supervacaneum esse dicant; oleo autem et aqua una permixtis, cum vocibus quibusdam iis, quae ante a nobis commemoratae sunt, haud dissimilibus, in eorum quos initiant, caput iniiciunt; idque redemptionem esse volunt. Atque ipsi quoque balsamum adhibent. Alii vero haec omnia improbant ac repudiantes, ineffabilis et invisibilis virtutis mysterium per creaturas in aspectum cadentes, interituique obnoxias, et eorum, quae in cogitationem non cadunt, corpo-

1. μετ' ἐπιρρήσεων] Int. additum λεγέ βεβήλων.

g. μυστήριον] Int. μυστήριοντες.

h. ἄλλοι] Observat Mass., hic intelligendos esse Ascodrutas seu Ascodrupitas, de quibus cf. Theodoretus haer. fabb. 1, c. 10.

1. Messia ufar] Al. messiau far.

2. magno in seenchaldia] Ita editores omnes. Voss. magnaimse encaldia mosome dacach faron epecha. CLAROM. magaim seenchaldia mosome dae abacaron epeche. ANTON. convenit cum edit., nisi quod habent magnomae vel magnaimse eacha, et faron epecha.

3. nomine tuo] ERASM. duabus prioribus edit. nomini tuo, in marg. nominati.

4. respondet] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et Cod. Voss. In ceteris edit. respondit.

5. in quos] ERASM. GALL. FEUARD. in quibus.

6. unguunt] CLAROM. unguent; PASS. et Voss. ungent.

7. esse] Omissum est hoc in ERASM. et GALL.

8. quae praediximus] IUN. recte legi vult quas. ERASM. GALL. FEUARD. habent quae supra praediximus. GRAB. et MASS. supra omiserunt auctoritate Codd. Voss. et MERC. II.

9. unguunt] Sic edit. praeter MASS., qui, nescio cur, ex PASS. et Voss. legit ungentes. CLAROM. unguentes.

τελεῖσθαι κτισμάτων, καὶ τῶν ἀνευνοήτων, *καὶ ἁσωμάτων δι' αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν. Εἶναι δὲ ^bτελείαν ἀπολύτρωσιν, αὐτὴν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀφύγτου μεγέθους. Ὑπ' ἀγνοίας γὰρ ὑστερήματος καὶ πάθους γεγονότων, διὰ γνώσεως καταλύεσθαι πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς ἀγνοίας σύστασιν· ὥστε εἶναι τὴν γνώσιν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἔνδον ἀνθρώπου. Καὶ μήτε σωματικὴν ὑπάρχειν αὐτήν· φθαρτὸν γὰρ τὸ σῶμα· μήτε ψυχικὴν, ἐπεὶ καὶ ἡ ψυχὴ ἐξ ὑστερήματος, καὶ ἔτι τοῦ ^cΠατρὸς ὥσπερ οἰκητήριον· πνευματικὴν οὖν ^dδεῖ καὶ τὴν λύτρωσιν ὑπάρχειν. *Λυτροῦσθαι* γὰρ διὰ ^eΜωϋσέως τὸν ἔσω ἄνθρωπον *τὸν πνευματικόν, καὶ ἀρκεῖσθαι †αὐτοὺς τῇ τῶν ὄλων ἐπίγνωσι. Καὶ ταύτην εἶναι ^fλύτρωσιν ἀληθῆ.

5. . . . τοὺς τελευτῶντας ἀπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἔξοδον φθάνοντας . . . λυτροῦνται . . . ποτὲ γάρ τινες ἐξ αὐτῶν ἔλαιον ὕδατι μίξαντες, ἐπιβάλλουσι τῇ κεφαλῇ τοῦ ἐξελεύοντος. Οἱ δὲ μύρον τὸ λεγόμενον ὀποβάλαμον καὶ ὕδωρ τὴν ἐπικύλησιν κοινὴν ἔχοντες . . . ἵνα δῆθεν . . . ἀκράττοι γίνωνται καὶ ἀόρατοι ταῖς ἄνω ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις, εἰς τὸ ὑπερβῆναι ἀοράτως τὸν ἔσω αὐτῶν ἄνθρωπον . . . ὡς τῶν σωμάτων τούτων ἐν τῇ κτίσει καταλιμπανομένων· τῆς δὲ ψυχῆς αὐτῶν παρισταμένης τῷ *Δημιουργῷ* . . . ἐγκελεύονται δέ . . . ὅτι . . . ἐὰν ἔλθῃ ἐπὶ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἔχε ἐν μνήμῃ τὰδε εἰπεῖν μετὰ τὴν ἐντεῦθεν τελευτήν· ἐγὼ υἱὸς ἀπὸ Πατρὸς, Πατὴρ προόντος, υἱὸς δὲ

risque expertia sunt, per ea quae sensibilia et corporea sunt, peragendum esse negant; perfectamque redemptionem in ineffabilis magnitudinis agnitione positam esse censent. Nam quum et defectus et passio ex ignoratione profluxerint, quidquid ex ignoracione coagmentatum fuerit, per cognitionem deleri, ac proinde nihil aliud esse cognitionem, quam interni hominis redemptionem. Nec vero corporalem hanc esse, quum corpus interitui sit obnoxium, nec animale, quum anima ex defectu orta sit, sitque tanquam spiritus domicilium: quocirca spiritualem esse redemptionem oportere. Per

a. καὶ ἁσωμάτων] Int. addit καὶ ἀναισθητῶν.

b. τελείαν] Cod. VRATISLAV. τὴν τελείαν.

c. Πατρὸς] Int., uti re ipsa docemur, recte legit πνεύματος. Ἔτι non agnoscit Int.

d. δεῖ] Legendum cum Int. δεῖν.

e. Μωϋσέως] Lege cum Int. γνώσεως, quod GALL. sine auctoritate Codd. in textum recepit.

f. λυτροῦσιν ἀληθῆ] Addit Epiphanius: ἕως ὧδε τὰ ὑπὸ *Εἰρηναίου*. Quae sequuntur ex Haer. XXXVI, quae est He-

racleonitarum, desumpta sunt: ut hinc pateat hos esse, quos hic delineat Irenaeus. Sic autem huius verba, tacito nomine, mutuatur Epiphanius, ut sua faciat, paulloque fusiore stilo prosequatur, quod brevius scripsit Irenaeus. Ea propter quae formulam praecedunt omittit Graebio placuit. Mihi vero consultius visum est, ea referre e regione latinorum, iis tantum resectis, quae paullo longius ab his absunt et *λυτροῦσιν* commutato in *λυτροῦνται*; quum maxime, quamvis non ad amussim respondeant graeca latinis, ab his tamen illa non adeo disce-

1 et 2° om.

q spiritalium

14 et om.

ut] et *

¹et ea quae mente concipi non possunt et incorporalia et insensibilia per sensibilia et corporalia. Esse autem perfectam redemptionem, ipsam agnitionem inenarrabilis magnitudinis. ²Ea enim, quae sunt de ignorantia labis et passione facta, per agnitionem dissolvi ³universum ignorantiae statum, uti sit agnitio ⁴redemptio interioris hominis. Et neque corporalem esse eam: corruptibile enim est corpus; neque animalem, quoniam et anima de labe est, spiritus velut habitaculum: spiritalem ergo oportere et redemptionem esse. Redimi enim per agnitionem interiorum hominem *† spirituales, ⁵et sufficere eis universorum agnitionem. Et hanc esse redemptionem veram.

* *Grab. 92.*
† *Mass. 97.*

5. Alii sunt, qui ⁶mortuos redimunt ad finem defunctionis, mittentes eorum capitibus oleum et aquam, sive praedictum unguentum cum aqua, ⁷et supradictis invocationibus, ut incomprehensibiles ⁸et invisibiles ⁹principibus et potestatibus fiant, et ut superascendat super invisibilia interior ipsorum homo, quasi corpus quidem ipsorum in creatura mundi relinquatur, anima vero proiciatur Demiurgo. Et praecipunt eis venientibus ad potestates haec dicere, posteaquam mortui fuerint: *Ego filius a ¹Patre, Patris qui ante fuit,*

cognitionem enim internum ac spirituales hominem redimi aiunt, seque rerum universarum cognitionem adeptos, nihil praeterea requirere. Atque hanc veram redemptionem esse.

5. Sunt alii, qui iam iamque ex hac vita excessuros redimant, oleum aquae immixtum in eorum capita iniicientes, una cum iis invocationibus, quas superius commemoravimus. Quod quidem eo faciunt, ut a superioribus principatibus et potestatibus apprehendi et teneri nequeant, atque ut internus eorum homo invisibili modo ulterius ascendat; perinde nimirum ac corpora eorum inter res conditas relinquuntur. Iubent autem eos, quum ad principatus ac potestates venerint, his verbis uti: *Ego filius a Patre, Patre, inquam,*

dant, quin propria trena ex iis colligere facile possit eruditus lector. *Mass.*

1. *et ea quae mente cetti.]* *lun.* hunc locum ita ex graecis legi vult: *et eorum quae m. c. n. p. et incorporatum et insensibilium per s.*

2. *Ea enim] Int.* non satis intellexit mentem auctoris.

3. *redemptio] Ita ex graec. CLAROM. OTTON. ARUND. VOSS. MERC. I. et II. (in quo et additum est) GRAB. et MASS. In ERASM. GALL. et FEUARD. deest redemptio.*

4. *mortuos] GRAB.* cuius sententiam repetit *Mass.* Iacito eius nomine, recte censet, Interpretem vocem *τελευτώντας* vertere debuisse morientes, quoniam ex

Epiphanio patet, ista solemnia non post mortem, sed obita proximo instante ab Heracleonitis esse peracta. In hanc sententiam quadrant, quae *Mass.* ex Theodoro fabb. haer. I, 2 citat: *ἕτεροι δὲ τινες μετὰ τὴν ἀποθνήσκειν ἔλαιον καὶ ὕδωρ ταῖς τῶν τελευτώντων ἐμβάλλουσι χειραλαῖς.*

5. *et supradictis] Edit.* praeter *Mass.* habent *et cum s.* Sed et omisit *MERC. II.* et *cum Voss.* utrumque *CLAROM.*

6. *principibus] Ex Epiphanio legendum superioribus principibus.*

7. *Patre, Patris] Ita omnes Codd. ERASM. GALL. MASS. At FEUARD. et GRAB. Patre, Patre.*

^a ἐν τῷ παρόντι. Ἦλθον πάντα ἰδεῖν τὰ ἄλλότρια καὶ τὰ ἴδια· καὶ οὐκ ἄλλότρια δὲ παντελῶς, ἀλλὰ τῆς Ἀχαμῶθ, ἥτις ἐστὶ Θήλεια, καὶ ταῦτα ἑαυτῇ ἐποίησε. Κατάγω δὲ τὸ γένος ἐκ τοῦ προόντος, καὶ πορεύομαι πάλιν εἰς τὰ ἴδια, ὅθεν ἐλήλυθα. Καὶ ταῦτα εἰπόντα διαφεύγειν τὰς ἐξουσίας . . . ἐρχεσθαι δὲ ἐπὶ τοὺς περὶ τὸν Δημιουργόν, καὶ λέγειν . . . σκευὸς εἰμι ἔντιμον μᾶλλον παρὰ τὴν Θήλειαν τὴν ποιήσασαν ὑμᾶς. Εἰ ἡ μήτηρ ὑμῶν ἄγνοε τὴν ἑαυτῆς ῥίζαν, ^b ἐγὼ οἶδα ἐμμαντὸν καὶ γινώσκω, ὅθεν εἰμί, καὶ ἐπικαλοῦμαι τὴν ἄφθαρτον Σοφίαν, ἥτις ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ, μήτηρ δὲ ^c τῆς μητρός ὑμῶν τῆς ^d μὴ ἐχούσης μητέρα, ἀλλ' οὔτε σύζυγον· ἄρρενα· Θήλεια δὲ ^e ὑπὸ Θηλείας γενομένη ἐποίησεν ὑμᾶς, ἄγνοοῦσα καὶ τὴν μητέρα αὐτῆς καὶ δοκοῦσα ἑαυτὴν εἶναι μόνην· ἐγὼ δὲ ἐπικαλοῦμαι αὐτῆς τὴν μητέρα. ^f Τούτους δὲ τοὺς περὶ τὸν Δημιουργόν ἀκούσαντας σφόδρα ταραχθῆναι καὶ καταγινῶναι αὐτῶν τῆς ῥίξης καὶ τοῦ γένους τῆς μητρός. ^g Αὐτὸν δὲ πορευθῆναι ^{*} εἰς τὰ ἴδια, ῥίψαντα τὸν δεσμὸν αὐτοῦ, τουτέστι τὴν ψυχὴν. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀπολυτρώσεως ταῦτά ἐστιν ὅσα εἰς ἡμᾶς ^h συνεληλύθαμεν.

praeexistente, filius autem in eo qui praeexistit. Veni ut tam mea, quam aliena cernerem, quamquam non etiam prorsus aliena, sed Achamoth, quae femina est, atque haec in usum suum effecit. Genus autem duco a praeexistente, ac rursus ad mea me confero, unde veni. Atque hac oratione habita, eum potestates effugere aiunt: ac deinde ad Demiurgum proficisci, eumque his verbis convenire: Vas sum praestantius, quam femina ea, quae vos procreavit. Si mater vestra radicem suam ignorat, ego me ipsum novi ac exploratum habeo, unde venerim: atque incorruptibilis Sapientiae opem imploro, quae est in Patre, materque vestrae parentis, quae

a. ἐν τῷ παρόντι] Int. ἐν τῷ προόντι.
b. ἐγὼ οἶδα] Int. ἐγὼ δὲ οἶδα.
c. τῆς μητρός] Int. ante has voces legit ἐστὶ.
d. μὴ ἐχούσης μητέρα] Lege cum Int. πατέρα. Etenim constat ex Valentiniānorum systemate, Achamoth ex Sophia productam esse sine commixtione mariti Theleti.
e. ἄρρενα· Θήλεια] Lege cum Int. ἀρρενοθήλεια. V. observata ad text. Int.
f. Τούτους] Legendum aut τούτων cum Int. aut ταῦτα.
g. Αὐτὸν — ῥίψαντα τὸν δεσμὸν αὐτοῦ] Int. αὐτὸς — ῥίψαντας τοὺς δεσμούς αὐτῶν.

h. συνεληλύθαμεν] BILL. legi vult συνελήλυθε, PETAV. ἐλήλυθε.
1. Veni autem] CLAROM. VOSS. et PASS. veniam; ERASM. 1563 et 1567 perperam venit, in ceteris recte.
2. sunt Achamoth] ION. legi vult quae sunt A. Sed lectio Interpretis ferri potest.
3. deducti] Sic Codd. et ERASM. GALL. cum MASS. Sed FEUARD. et GRAB. ex graeco deduco.
4. fecit vos] Sic ERASM. GALL. MASS. ARUND. MERC. II. VOSS. Sed FEUARD. cum GRAB. effecit.
5. unde sim] MERC. II. unde sum.
6. masculo-femina] Sic recte CLAROM. PASS. VOSS. et MERC. II. In edit. notum omnibus legitur masculum, femina, favente

1 aeri] ueniam

3 achemet
que

9 Sophyam

10 tr est autem
que

13 hec

15 is] hoc

16 de m.

19 singulas

20 sententia] + XVIII. Quod est propositum
omnibus hereticis et quo tendunt

filius autem in eo qui ante fuit. ¹Veni autem videre omnia, quae sunt mea et aliena; non autem aliena in totum, sed ²sunt Achamoth, quae est femina, et haec sibi fecit; ³deducit enim genus ex eo, qui ante fuit; et eo rursus in mea, unde veni. Et haec dicentem evadere et effugere potestates dicunt. Venire quoque ad eos, qui sunt circa Demiurgum, et dicere eis: Vas ego sum pretiosum, magis quam femina, quae ⁴fecit vos. Si mater vestra ignorat radicem suam, ego autem novi me ipsum et scio, ⁵unde sim, et invoco incorruptibilem Sophiam, quae est in Patre, mater autem est matris vestrae, quae non habet patrem, neque coniugem: ⁶masculo-femina autem a femina ⁷nata effecit vos, ignorans et matrem suam, et putans se ipsam esse solam: ego autem invoco eius matrem. Haec autem eos, qui circa Demiurgum [†]sunt, audi-

entes, | valde conturbari et reprehendere suam radicem et genus ma-
tris; | ⁸ipsos autem ^{*}abire in sua, proicientes nodos ipsorum, id
est, animam. ⁹Et de redemptione quidem ipsorum haec sunt, quae
quidem in nos venerunt. Quum autem ¹⁰discrepent ¹¹ab invicem et
doctrina et traditione, et qui recentiores eorum agnoscuntur, affectant
per singulos dies novum aliquid adinvenire et fructificare, quod ¹²nun-
quam quisquam excogitavit; durum est omnium describere sententias.

† Mass. 98.

27a

* Grab. 93.

patris est expers, ac ne coniugem quidem habet; masculo-femina ex femina orta vos effecit, matrem etiam suam ignorans, sequens solum esse existimans. Ego vero ipsius matrem imploro atque obtestor. Hoc autem quum Demiurgus audierit, magnopere perturbari, radicemque suam et matris genus incusare. Ipsum autem ad sua proficisci, projecto suo vinculo, et angelo, hoc est, anima. Et de redemptione quidem haec sunt, quae ad nos devenerunt. . .

quidem hodierno textu graeco, sed repugnante sensu. Cui enim de femina loquenti unquam venit in mentem dicere, eam habere coniugem masculum? Quasi alius feminae coniux esse posset, quam masculus. Nostrae vero lectioni favet tota Valentinianorum hypothesis, qui Achamothae suae masculi et feminae virtutem tribuebant: utpote quae se ipsa sola cunctarum rerum materiam et Demiurgum ipsum condiderit. Hinc Dominum eam masculiniter et Demiurgum Apatora vocabant cap. V, quia hic ab Achamoth sine commixtione coniugis productus. Graeca igitur ex latinis emendanda sunt. MASS.

7. nata] Haec vox, quae deest in ERASM. et GALL., addita est a FEUARD. consentiente Voss.

8. ipsos autem abire in sua proicientes nodos ipsorum] Ita legitur in omnibus Codd. et edit., praeterquam quod ERASM. GALL. et GRAB. pro abire scribant abeuntes. FEUARDENTIO, Epiphanius textum vertenti, quod loco pluralis numeri posuit singularem, assentire nequeo.

9. Et de redemptione] Et deest in MERC. II.

10. discrepent] Sic cum Codd. ARUND. VOSS. (quem hic iterum neglexit GRAB.) et MASS. et LUN. lego. ERASM. GULL. FEUARD. discrepant.

11. ab invicem] Sic ERASM. 1526. 1528. 1534. ARUND. VOSS. GRAB. MASS. Sed in reliquis ERASMI edit. GALL. et FEUARD. ad invicem.

12. nunquam] MERC. II. nusquam.

Cap. XIX.

C A P. XXII.

1. Quum teneamus autem nos regulam veritatis, id est, quia sit unus Deus omnipotens, qui omnia condidit per Verbum suum et aptavit et fecit ex eo, quod non erat, ad hoc ut sint omnia, Ps. XXXII. 6. *quemadmodum Scriptura dicit: Verbo enim Domini caeli firmati Ioan. I. 3. sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Et iterum: *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil:* (Ex omnibus autem nihil subtractum est; sed omnia per ipsum fecit Pater, sive visibilia, sive invisibilia, ¹sive sensibilia, sive intelligibilia, sive temporalia propter quandam dispositionem, sive sempiterna ²et aeterna) non per angelos, neque per virtutes aliquas abscissas ab eius ³sententia; nihil enim indiget omnium Deus, ⁴sed et per Verbum et Spiritum suum omnia faciens et disponens et gubernans et omnibus esse praestans; hic qui mundum fecit, (etenim mundus ex omnibus) hic qui hominem plasmavit, ⁵hic Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob, super quem alius Deus non est, neque ⁶initium, neque Virtus, neque Pleroma; hic pater Domini nostri Iesu Christi, quemadmodum ostendemus: hanc ergo tenentes regulam, licet valde varia et multa dicant, facile eos ⁷deviasse a veritate arguimus. Omnes enim fere quotquot sunt haereses Deum quidem unum dicunt, sed per sententiam malam immutant, ingrati existentes ei, qui fecit eos, ⁸quemadmodum et gentes per idololatriam. ⁹Plasma autem Dei contemnunt, contradicentes suae saluti, ipsi sui accusatores amarissimi et falsi testes existentes. Qui quidem resurgent in carne, licet nolint, uti agnoscant virtutem suscitantis eos a mortuis; cum iustis autem non annumerabuntur propter incredulitatem suam.

2. Quum sit igitur adversus omnes haereticos detectio atque convictio varia et multifaria, et nobis propositum est, omnibus iis secundum ipsorum ⁹charactera contradicere; necessarium arbitrati

1. *sive sensibilia*] In CLAROM. PASS. et Voss. desunt haec duo verba. ARUND. male quidem habet *insensibilia*.

2. *et aeterna*] Sic cum MASS. legi volui ex MSS. CLAROM. PASS. ARUND. et Voss. (in quo luculenter scriptum reperi *et aeterna* — GRAB. errat). Ceteri editt. *et ea omnia*.

3. *sententia*] Scriptum esse in archetypo censet MASS. *ἔννοιας*, qua voce Irenaeus alludat ad Valentinianorum *Ennoeam*. Quod vix crediderim. Melior enim est Iunii coniectura, pro *sententia* legendum esse *essentia*.

4. *sed et per*] Sic cum MASS. legendum censeo ex MSS. Voss. et Merc. II.

5. *hic Deus*] Ita et MASS. ex CLAROM. PASS. Voss. et ARUND. Editt. ceterae *hi qui Deus*, neque ita bene.

6. *initium*] Alludit ad *Ἀρχὴν* Valentinianorum.

7. *deviasse*] Cod. Voss. *devitasse*.

8. *Plasma*] Sic Voss. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. ARUND. *plasmationem*. ERASM. GALL. et FEUARD. in contextu perperam *plasmata*. Etenim sub *plasmate* hic intellexit, uti scite observavit MASS., carnem, quam resurrecturam esse negabant Gnostici.

9. *charactera*]. Sic scripsi cum Voss. et Merc. I.

1. $\frac{1}{2}$ nac.

4 scriblata

5 spiritus *

8 intelligibilia

12 disponens

13 prestans

17 ostendimus *

18 deusopere

19 heresis *

21 idolatriam

contendunt

23 suscitantes

25 hereticos

27 caracthera] + fonte

28 arbitrari

- 2 bethym
- 3 fructus] + xx quae est symonis semaritae
magi doctrina
- 4 1/2 unc
- 6 magicam] magiam
artem m.
- 7 absceullabant
- 8 a p. sillo] opus illo

7 perditiae

20 tr. coram deo rectum

obligatione

21 magis

sumus prius referre fontem et radicem eorum, uti ¹sublimissimum ²⁷ ipsorum Bythum cognoscens, intelligas arborem, de qua defluerunt tales fructus.

C A P. XXIII.

Cap. XX.

1. *† Simon enim Samarites, magus ille, de quo discipulus ^{*}Grab. 94. [†]Mass. 99. et sectator apostolorum Lucas ait: *Vir quidam autem nomine Simon, Act. VIII. 9* ^{seq.} ²qui ante erat in civitate ³magicam exercens artem, et seducens gentem Samaritanorum, dicens se esse aliquem ⁴magnum, quem auscultabant a pusillo usque ad magnum, dicentes: ⁵Hic est virtus Dei, quae vocatur magna. Intuebantur autem eum, ⁶propter quod ⁷multo tempore magicis suis dementasset eos. Hic igitur Simon, qui fidem simulavit, ⁸putans apostolos ⁹et ipsos sanitates per ¹⁰magicam et non virtute Dei perficere; et ¹¹per impositionem manuum Spiritu sancto adimplere credentes Deo per eum, qui ab ipsis ¹²evangelizatur Christus Iesus, per maiorem quandam magicam scientiam et hoc suspicans fieri, et offerens ¹³pecuniam apostolis, ¹⁴ut acciperet et ipse hanc potestatem quibuscunque velit dandi Spiritum sanctum, audit a Petro: *Pecunia tua tecum sit in ¹⁵perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri: non est tibi pars, neque sors in sermone hoc: cor enim tuum non est rectum ¹⁶coram Deo. In felle enim amaritudinis, et obligatione iniustitiae video te esse. Et quum ¹⁷adhuc magus non credidisset Deo et ¹⁸cupidus intendit contendere adversus apostolos, uti et ipse glo-*

1. sublimissimum] Falso accusat GRAB. Cod. Voss. lectionis eiusdem, quam FEUARD. in marg. ex VET. Cod. affert — subtilissimum. In Cod. enim Voss. nostram lectionem reperi.

2. qui ante] IUN. delet qui.

3. magicam exercens artem] Sic FEUARD. GRAB. MASS. consentientibus MSS. Voss. Pass. In MERC. I. legitur magiam.

4. magnum] In CLAROM. PASS. et Voss. deest haec vox.

5. Hic est virtus] Vere, quod addunt ante virtus ERASM. GALL. FEUARD., expunit GRAB., utpote quod nec Scripturae textus nec ullus Codex agnoscat.

6. propter quod] IUN. propterea quod.

7. putans] Sic CLAROM. PASS. OTTOB. et Voss. Mirum sane, GRABUM MSS. anglica in hac voce vitata esse dixisse. In MERC. I. et II. legitur portans, in ARUND. post.

8. et ipsos] Sic Codd. CLAROM. Voss. et GRAB. cum MASS. In ceteris minus bene et ipsos.

9. magicam] Sic cum GRAB. et MASS. ex melioribus Codd. ARUND. PASS. Voss. hic et paullo post excudi iussi. Alii magiam.

10. per impositionem] Voss. impositione.

11. evangelizatur] IUN. legi vult evangelizabatur, quod sensui magis aptum foret.

12. pecuniam] Sic ARUND. Voss. MERC. I. et, uti suspicor, MASSUETI Codices. Sed editores excepto MASSUETO omnes legunt pecunias.

13. ut] Voss. ita ut.

14. perditionem] ARUND. et MERC. II. perditione.

15. adhuc magus] Ita lego cum PASS. Voss. FEUARD. (in marg.) et GRABIO. Sed MASS. cum ceteris adhuc magis, quae lectio cur magis probanda sit, non liquet.

16. cupidus intendit contendere] Sic ARUND. Voss. MERC. II. CLAROM. PASS. OTTOBON. FEUARD. (in marg.) GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. (in contextu) cupidus. IUN. pro intendit contendere legi vult contendere. — Cupidus scil. auri et honoris.

riosus videretur esse, et universam magicam adhuc amplius ¹scrutans, ita ut in stuporem cogeret multos hominum: ²quippe quam esset sub Claudio Caesare, a quo etiam ³statua honoratus esse dicitur propter magicam. Hic igitur a multis quasi Deus glorificatus est, et docuit semetipsum esse, ⁴qui inter Iudaeos quidem quasi Filius apparuerit, in Samaria autem quasi Pater descenderit, in reliquis vero gentibus quasi Spiritus sanctus adventaverit. Esse autem se sublimissimam virtutem, hoc est eum qui sit super omnia Pater, et sustinere vocari se, quodcunque eum vocant homines.

2. Simon autem Samaritanus, ex quo universae haereses sub-
stituerunt, habet huiusmodi sectae materiam. Hic ⁵Helenam quan-
dam ⁶ipse a Tyro civitate Phoenices quaestuariam quum redemisset,
secum circumducebat, ⁷dicens hanc esse primam mentis eius con-
*Grab. 95. ceptionem, matrem omnium, per *quam ⁸in initio mente concepit
angelos facere, et archangelos. Hanc enim Ennoian exsiliensem ex
eo, cognoscentem quae vult pater eius, degredi ad inferiora et ge-
nerare angelos et potestates, a quibus et mundum hunc factum
dixit. Posteaquam autem ⁹generavit eos, haec detenta est ab ipsis
propter invidiam, quoniam nollent progenies alterius cuiusdam pu-
tari esse. Ipsum enim ¹⁰se in totum ignoratum ab ipsis; Ennoian

1. scrutans] Sic Voss. et Mass. In ceteris inscrutans.

2. quippe quum] Cod. ARUND. minus bene quippe qui.

3. statua honoratus esse dicitur] Irenaeus hic secutus est Iustinum martyrem Apol. I, 26 (pag. 190 ed. OTTON.) nar- rantem, statuam Simonis magi in insula Tiberina erectam habuisse inscriptionem: ΣΙΜΩΝΙ ΔΕΩ ΣΑΓΚΤΩ. Sed constat, Iustinum errore deceptum esse, quippe qui, quae de statua Semoni Sancto Sabinorum deo ei innotuerant, in Simonem magum transferret. V. quae Col- lega doctissimus OTTO ad locum Iustini observavit, et Apparatum nostrum I, p. 135 sqq.

4. qui inter Iudaeos coll.] Haec apud Theodoretum fabb. haer. I, 1 graece leguntur: Καὶ Ἰουδαίοις μὲν ὡς υἱὸν φανῆναι, πρὸς δὲ Σαμαρείτας ὡς Πατέρα κατεκληροῦνται, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσιν ὡς Πνεῦμα ἅγιον ἐπι- φωστίσαι. BAURIUS libro d. christliche Gnosis: p. 305 disputat ita: Die Behauptung dem Simon beigelegt: er sei derselbe, der in Iudaea als Sohn erschienen, in Samaria als Vater herabgestiegen und zu den übrigen Völkern als heil. Geist gekommen, soll nur dies sagen: an und für

sich sei es dieselbe Offenbarung Gottes, wenn auch die Namen und Formen verschieden seien; wie das Christenthum selbst von der Erscheinung des Sohnes die Wirk- samkeit des Geistes unterscheide, obgleich das Wesen der Offenbarung dasselbe bleibe, so sei man durch das Christenthum selbst berechtigt, Simon Christus zur Seite zu setzen und ihn als Repräsentanten des höchsten Gottes Vater zu nennen, wie sich Christus in demselben Sinne Sohn nannte.

5. Helenam] Sic FEUARD. (in marg.) GRAB. et Mass. ex Codd. et cum multis ecclesiae patribus. ERASM. veru GALL. et FEUARD. (in contextu) perperam Selenen.

6. ipse] Mass. pronomen quam voci ipse praefixum auctoritate Cod. CLAROM. (cui addo Voss.) expunxit. IUN. delet quum.

7. dicens sqq.] Theodoretus I. I. ita habet: Ἐλέην τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐννοίαν ἐξασθεν εἶναι καὶ μητέρα τῶν ὄλων ὠνόμαζε καὶ δι' αὐτῆς καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους πεποιη- κέναι.

8. in initio] In, a GRABIO ex ARUND. MS. additum et a MASS. omissum, restitui.

9. generavit] MERC. II. et Voss. gene- raverit.

10. se — ignoratum] IUN. addi vult esse.

2 *cyenet*] *cyenet* *

4 *magiam*

8 *mutatum*] *ueritatem*

10 *heros*

11 *secta*
clonam

12 *phoenice*

14 *in om.*

15 *aennoiam*
exilientem

18 *generauerit*

20 *canoecam*

m. i. i. j. his
omise

5 corpore

6 sthesichorum

13 liberant } deliberare

salutem om
prestaret

19 idea
patatum om

autem eius detentam ab iis, quae ab ea ¹emissae sunt potestates et angeli; et omnem contumeliam ab iis passam, uti non recurreret sursum ad suum patrem, usque adeo ut et in corpore humano includeretur et per saecula veluti de vase in vas transmigraret in altera muliebria corpora. Fuisse autem eam et in illa Helena, propter quam Troianum contractum est bellum; quapropter et ²Stesichorum per carmina maledicentem eam, orbatum oculis; post deinde poenitentem et scribentem eas, quae vocantur, palinodias, ³in quibus hymnizavit eam, rursus vidisse. Transmigrantem autem eam de corpore in corpus, ex eo ⁴et semper contumeliam sustinentem in novissimis etiam ⁵in fornice prostitisse: et hanc esse perditam ovem.

3. Quapropter et ipsum venisse, uti eam ⁶assumeret primam, ⁷et liberaret eam a vinculis, hominibus autem salutem praestaret per suam agnitionem. Quum enim male moderarentur angeli mundum, quoniam unusquisque eorum concupisceret principatum, ad emendationem venisse rerum et descendisse eum transfiguratum et assimilatum virtutibus et potestatibus et angelis: ut et in hominibus homo appareret ipse, quum non esset homo; et passum autem in Iudaea ⁸putatum, quum non esset passus. Prophetas autem a mundi fabricatoribus angelis inspiratos dixisse prophetias: quapropter nec ulterius ⁹curarent eos hi, qui in eum et in ¹⁰Helenam eius

1. *emissae sunt*] VOSS. ERASM. ET GALL. *emissae essent*.

2. *Stesichorum*] Poëta lyricus fuit ex Himera Siciliae urbe: sic dictus, quod primus cum citharae cantu chorum coniunxerit: nam verum nomen erat Tisias. Hic quum aliquando carmine invecus esset in Helenam, velut belli Troiani facem, a Castore et Polluce oculis orbatus fuisse, tum demum recantata palinodia visum recepisse dicitur. Eiusdem meminere Tertullian. lib. de anima, Horat. Od. 17. Epodon multaque alii. MASS.

3. *in quibus*] Et, quod ante has voces legit ERASM. GALL. FEUARD., expunxit GRAB. auctoritate Codd. ARUND. VOSS. ET MERC. II.

4. *et semper*] MERC. I. ET ERASM. in prioribus editi. ut *propter*, in posterioribus *ut semper*, quod est in GALL. ET FEUARD. Sed GRAB. scripsit *et* auctoritate Cod. VOSS.

5. *in fornice*] IUXTA coniectura in Phoenice laudanda est, quum solum verbum *prostituisse* haud obscurum sit atque *foenice*, quod inveniunt hac § saltem in MS. VOSS. scriptum legi, facile commutari poterit in *foenice*. Accedit, quod Tertullianus, cui hic locus ob oculos fuit, de anima

cap. 36 (SEMLERII edit. IV, p. 288) ita scribit: *Proinde migrantem eam de corporibus in corpora, postrema dedecoratione sub titulo prostituisse Helenam viliozem*. Quod ante in habent ERASM. ET GALL. iam, FEUARD. merito expunxit.

6. *assumeret primam*] Sic primus FEUARD. ex Cod. VET., cui assentiunt ARUND. VOSS. MERC. I. GRAB. MASS. Nisi apud Tertull. I. cit. legerentur haec: *Hanc esse ovem perditam, ad quam descenderit pater summus, Simon scilicet*, et primum recuperata ea et revelata nescio humeris an feminibus, exinde ad hominum respererit salutem; cum IUNIO lectionem ERASMI ET GALLASII *assumeret poenum* mutarem in *absumeret poenam*. Sed ex istis Tertulliani verbis: *primum recuperata ea* nostra lectio cognoscitur.

7. *et liberaret eam cati*.] Theodorot I. cit. *ῥῆσι καὶ αὐτὴν τῶν ἐπιχειμένων ἐλευθερῶσαι δεσμῶν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἐπιγνώσεως παρασχεῖν σωτηρίαν*.

8. *putatum*] Deest haec vox in VOSS.

9. *curarent eos hi qui*] Constructio exigit, uti MASS. recte observat: *curare, eos, hos qui*.

10. *Helenam*] Sic iterum scripsimus

† Mass. 100. spem ¹habeant, ²et ut liberos agere quae velint: secundum † enim ipsius gratiam salvari homines, sed non secundum ³operas iustas. Nec enim esse naturaliter operationes iustas, sed ex ⁴accidenti; quemadmodum posuerunt qui mundum fecerunt angeli, per huiusmodi praecepta in servitutem deducentes homines. Quapropter et solvi mundum et liberari eos, qui sunt eius, ab imperio eorum qui mundum fecerunt, ⁵repromisit.

4. Igitur horum mystici sacerdotes libidinosi quidem vivunt, ⁶magias autem perficiunt, quemadmodum potest unusquisque ipso- rum. Exorcismis et incantationibus utuntur. ⁷Amatoria quoque et agogima, et qui dicuntur paredri et oniropompi, et quaecunque sunt alia ⁸perierga apud eos studiose exercentur. Imaginem quoque Simonis habent factam ad figuram Iovis et Helenae in figuram Miner- vae; et has adorant; habent quoque et ⁹vocabulum a principe im- piissimae sententiae Simone ¹⁰vocati Simoniani, a quibus falsi no- minis scientia accepit initia, sicut ex ipsis assertionibus eorum adest ¹¹discere.

5. *¹²Huius successor fuit Menander, Samarites genere, qui et ipse ad summum magiae pervenit. Qui primam quidem virtu- tem incognitam ait omnibus; se autem eum esse, qui missus sit ¹³ab invisibilibus Salvatorem pro salute hominum. ¹⁴Mundum au-

anctoritate Codd. pro *Selenen*, uti legitur in ERASM. GALL. et FEUARD.

1. *habeant*] Voss. *habent*, MERC. II. vi- tiose *habant*.

2. *et ut liberos*] Theodoret. ἀλλὰ πράτ- τειν ὡς ἐλευθέρους, ἅπερ ἂν ἐθέλη- σωσιν. Οὐ γὰρ διὰ πράξεων ἀγαθῶν, ἀλλὰ διὰ χάριτος τεύχεται σωτηρίας. Emendatio LUNII, qui pro *et* legi vult *sed*, probatur Theodoreti verbis.

3. *operas iustas*] ARUND. *opera iusta*.

4. *accidenti*] Ita VET. VOSS. PASS. OTTOR. FEUARD. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. ARUND. et MERCERI Codd. *accidentia*. CLAROM. *accidentia*.

5. *repromisit*] Voss. *promisit*.

6. *magias*] ARUND. *magicas*.

7. *amatoria quoque et agogima*] Theo- doret. ἐρωτικά τινα καὶ ἀγωγήμα; Irenaeus vero supra cap. XIII, 5 φίλτρα καὶ ἀγωγήμα, ubi lat. *amatoria et ad- lectantia*. MASS.

8. *perierga*] Sic Codd. Sed ERASM. GALL. FEUARD. *perperam parerga*.

9. *vocabulum*] Ita primus legit FEUARD. consentiente Voss., sed ERASM. et GALL. vitiose *vocabula*.

10. *vocali*] Sic Cod. VOSS. GRAB. et MASS. — ERASM. GALL. GRYN. FEUARD. *dicti*.

11. *discere*] Sic primus FEUARD. in marg., consentiente Voss. At ERASM. GALL. GRYN. *dicere*.

12. *Huius successor cett.*] Eus. h. e. III, 26: Σίμωνα τὸν μάγον διαδεξά- μενος ... ἦν καὶ οὗτος Σαμαρεὺς· εἰς ἀκρὸν δὲ τῆς γοητείας οὐκ ἔλαττον τοῦ διδάσκαλόν πορεύσθαι.

13. *ab invisibilibus*] i. e. ab Aeonibus. ITTICIO assentire nequeo, in Appendice ad dissert. de haeres. § 20 dicenti: (pro invisibilibus) „forte rectius legeretur *ab invisibili*: primam enim quandam et incognitam virtutem asseruit et ab ea se missum somniavit, ut Irenaeum Theodo- retus haer. fabb. I, 2 explicavit.“ Eu- seb. I. cit. haec prodit: ἐαυτὸν μὲν ὡς ἄρα εἰη λέγων ὁ Σωτήρ, ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἀνωθέν ποθὲν ἐξ ἀοράτων Αἰώνων ἀπεσταλμένος σωτηρίας. Sed secundum Theodoretum haer. fabb. I, 2 ὑπὸ τῆς πρώτης δυνάμεως missum se dixit Menander. Ita legitur I. cit.: ἐαυ- τὸν δὲ οὐ τὴν πρώτην ὠνόμασε δύ- ναμιν· ἀγνωστον γὰρ εἶρησε ταύτην· ἀλλ' ὅτι ἐκείνης ἀπεστάλθαι βρεν- θυόμενος.

14. *Mundum autem factum* — dicta] The- odoret. τοὺς δὲ ἀγγέλους τῷ Σίμωνι

22 / Cap. XXI.
* Grab. 96.

3 accidentia (ae)

7 promittit

8 misit

15 nociti * ui

17 durare] + xxi. quae est
menandri sententia et
quae operationes ipsorum
seq. li. 1/2 mo.

20 misus

+ ~~scilicet~~

2 magis

3 fecerit

6 immortales] + xxi Reuelatio eius
que est secundum basileon
doctrina.

7 p. unc

8 dafren

11 facit *

12 VII

14 cum [linea] continere *
~~obscuro~~

15 inquit

16 adnotati

tem factum ab angelis; quos et ipse, similiter ut Simon, ab Ennoia emissos dicit. ¹Dare quoque per eam, quae a se doceatur, ²magiam, scientiam ad id, ut et ipsos, qui mundum ³fecerunt, vincat angelos. Resurrectionem enim per id; quod est in eum baptismam, accipere eius discipulos, et ultra non posse mori, sed perseverare non senescentes et immortales.

C A P. XXIV.

Cap. XXII.

1. Ex iis ⁴Saturninus, qui fuit ab ⁵Antiochia ea, quae est apud Daphnen, et Basilides, occasiones accipientes, distantes doctrinas ostenderunt; alter quidem in Syria, alter vero in Alexandria. ⁶Saturninus quidem, similiter ut Menander, unum Patrem incognitum omnibus ostendit, qui fecit angelos, archangelos, virtutes, potestates. A septem autem quibusdam angelis mundum factum et omnia quae in eo. ⁷Hominem autem angelorum esse facturam, desursum a summa potestate lucida imagine apparente, quam quum ⁸tenere non potuissent, inquit, ⁹eo quod statim ¹⁰recurrerit sursum, adhortati sunt semetipsos, dicentes: *Faciamus hominem ad imaginem et* ¹¹*similitudinem.* ¹²Qui quum factus esset et non po-

παραπλησίως ὑπὸ τῆς Ἐννοίας προβλεῖσθαι καὶ τούτους τὸν κόσμον δημιουργῆσαι.

1. *Dare quoque cell.* Eus. l. cit.: Μὴ ἄλλως δύνασθαι τινα καὶ αὐτῶν τῶν κοσμοποιῶν ἀγγέλων περιγενήσεσθαι, μὴ πρότερον διὰ τῆς πρὸς αὐτοῦ παραδιδόμενης μαγικῆς ἐμπειρίας ἀχθέντα, καὶ διὰ τοῦ μεταδιδόμενου πρὸς αὐτοῦ βαπτίσματος· οὐ τοὺς κατηξιωμένους ἀθανάσιαν αἰδιονεὶν αὐτῷ τούτῳ μεδέειν τῷ βίῳ, μηκέτι θνήσχωστας, αὐτοῦ δὲ παραμένοντας, εἰς τὸ ἀεὶ ἀγῆως τινὰς καὶ ἀθανάτους ἰσομένους.

2. *magiam, scientiam ad id*] Sic legendum est cum MASS. ex Codd. CLAROM. PASS. et VOSS., nisi quod in duobus posterioribus legitur *magia*. GRAB. sequitur ARUND., qui habet *magicam*. In omnibus editis. praeter MASS. reperis pro *ad id* — *addidit*.

3. *fecerunt*] VOSS. et MERC. II. *fecerit*.

4. *Saturninus*] Epiphani. et Theodoret. scribant *Σατορνίλος*.

5. *Antiochia ea*] Sic Codd. CLAROM. et VOSS., IUN. GRAB. MASS. pro *Antiochaea*, quod perperam legitur in ceteris.

6. *Saturninus quidem cell.*] Theodoret. l. cit. Οὗτος τῷ Μενάνδρῳ παραπλησίως ἔνα ἔφησεν εἶναι Πατέρα πανταπῶσις ἄνωστων· τούτων δὲ ἀγγέλους δημιουργῆσαι καὶ τὰς ἄλλας

δυνάμεις· ἐπὶ δὲ τινὰς ἐκ τούτων τὸν κόσμον ποιῆσαι.

7. *Hominem autem*] Epiph.: Τοὺς ἀγγέλους τὸν ἄνθρωπον πεποιημένας κατὰ τὴν μορφὴν τῆς ἀνοίδεν παρακυρώσεως φωνῆς (PETAV. legi vult καλολογῆς, GRAB. φωτεινῆς, subintelligit εἰκότος) ἦν μὴ δυσηθέτες παρακύψασαν κατέχειν καὶ διὰ τὸ παραχρημα ἀνὰδραμεῖν, μιμησασθαι ἡθέλησαν cell.

8. *tenere*] Sic FEUARD. in marg. Cod. VOSS. et MASS. Sed GRAB. cum ceteris continere.

9. *eo quod statim*] Sic Codd. VOSS. FEUARD. GRAB. MASS. — Sed ARUND. et MERC. II. *eo qui statim*, ERASM. et GALL. peius *eo statu* qui.

10. *recurrerit*] ARUND. *recucurrit*.

11. *similitudinem*] ERASM. GALL. FEUARD. addunt *nostram*. *Ἡμετέραν* quod ad κατ' εἰκόνα in Theodoreti editu. legitur, SCHULZERI in Halensi edit. expunxit. Omisimus illud *nostram* cum Codd. CLAROM. PASS. et VOSS., quos et secuti sunt MASS. et GRAB. Accedit, quod scribit Epiphanius Haer. 23, § 1 (id quod MASS. bene observavit) vocem illam consulto a Saturnino praetermissam, „ut errori fides adstrueretur, quasi alii essent operis artifices, imago vero et similitudo ad alium referretur.“

12. *Qui quum factus cell.*] Epiphani. l. cit. Γενομένου δέ, φησί, τοῦ ἀνθρώ-

tuisset erigi ¹plasma, ²propter imbecillitatem angelorum, sed quasi vermiculus scarizaret, miserantem eius desuper virtutem, quoniam ³in similitudinem eius esset factus, emisisse scintillam vitae, quae
 * *Grab. 97.* erexit hominem, et articulavit *et vivere fecit. ⁴Hanc igitur scintillam vitae post defunctionem recurrere ad ea, quae sunt eiusdem
 generis, dicit: et reliqua ex quibus facta sunt illa resolvi.

2. ⁵Salvatorem autem ⁶innatum demonstravit et incorporalem
 † *Mass. 101.* et sine figura, putative autem †visum hominem: et Iudaeorum Deum unum ex angelis esse dixit. ⁷Et propter hoc quod dissolvere voluerint Patrem eius omnes principes, advenisse Christum ad destructionem Iudaeorum Dei et ad salutem credentium ei; esse autem hos, qui habent scintillam vitae eius. ⁸Duo enim genera hic primus

που, διὰ τὸ αὐτῶν (ἀγγέλων) ἀδρανὲς μὴ δύνασθαι αὐτὸν τελεσφοροῦναι, κείσθαι δὲ καὶ σκαρδεῖν δίκην σκώληκος ἔρποντος, μὴ δύνασθαι δὲ ἀπορθοῦσθαι — ἥτοι ἡ αὐα δύναμις — σπλάγχνισθεῖσα διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς εἰκόνα τε καὶ ἰδέαν, κατ' οἶκτον ἀπέστειλε σπινθῆρα τῆς αὐτῆς δυνάμεως (Theodoretus propius Irenaeo, ζωῆς σπινθῆρα) καὶ δι' αὐτοῦ ἀνωρθώσε τὸν ἀνθρώπον, καὶ οὕτως ἐξωσφύνησε.

1. plasma] ERASM. in prioribus edit. palma, itaque MS. MERC. II.

2. propter imbecillitatem] Sic Codd. Voss. MERC. II. et ERASM. in marg. GRAB. MASS. In ceteris per imbecillitatem.

3. in similitudinem] ARUND. et Voss. in similitudine.

4. Hanc igitur scintillam cell.] Theodoretus: Τοῦτον δὲ τὸν σπινθῆρα τῆς ζωῆς, μετὰ τὴν ζωὴν διάλυσιν, ἀνατρέχειν πρὸς τὴν ἀποστείλλασαν δύναμιν.

5. Salvatorem cell.] Theodoretus: Τὸν δὲ Σωτῆρα — ἀγέννητον ἔφησε, καὶ ἀσώματον, καὶ ἀνείδεον· φαντασίᾳ δὲ μᾶλλον, οὐκ ἀληθείᾳ τοῖς ἀνθρώποις ἐπιφανῆναι. Τὸν δὲ τῶν Ἰουδαίων Θεὸν ἕνα τῶν ἀγγέλων εἰρηκεν εἶναι. — Τὸν πατέρα γὰρ τοῦ Χριστοῦ καταλύσαι βουλομένων, μετὰ τῶν ἄλλων ἀγγέλων, καὶ τὸν τῶν Ἰουδαίων Θεόν, ἀποστεῖλαι τὸν Χριστὸν εἰς τὸν κόσμον, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων ἀνθρώπων. Epiphanius § 2 ἐπὶ καταλύσει τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν πειθομένων. Εἶναι δὲ αὐτοὺς τοὺς ταύτης τῆς αἰρέσεως τοὺς ἔχοντας τὸν σπινθῆρα τοῦ ἀνωθεν Πατρὸς.

6. innatum] Theodor. ἀγέννητον. Innatum ARUND. Voss. MERC. II., sed ERASM. et GALL. ignotum. NEANDER (Entw. d.

gnost. S. p. 273) dicit: (Irenaeus), „nennt nach Saturnins Lehre den Heiland ἀγέννητος und versteht wohl nichts anderes darunter, als nicht vom Weibe geboren.“ Epiph. XXIII, § 11 n. 1.

7. Et propter hoc cell.] GRAB. putat, Interpreti ob amphiboliam ex duobus accusativis ortam locum perperam intellexisse, eique ita visum verendum: Propter hoc quod dissolvere voluerit pater eius omnes principes cell. Haec cum Theodoretus verbis consentire non nego. Sed non adeo gravis est auctoritas Theodoretus, qui, ubi de Saturnino agit, tantummodo Irenaei opere tanquam fonte usus est. Irenaei verba enim falso intellecta in suum opus transulisse videtur. Quare cum MASSUETO censeo, Interpretem recte expressisse Irenaei sensum. Epiphanius enim, cui peculiare de systemate Saturnini fontes ad manus fuisse scimus, narrat, angelos rebelles factos, descivisse a Patre. Inde verisimile est, illos cum Satana et daemonibus coniunctos consilium iniisse dissolvendi seu evertendi Patrem eius i. e. Christi.

8. Duo enim genera seqq.] Epiph. XXIII, 2 ita habet: δύο γὰρ πεπλάσθαι ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρώπους φάσκει, ἕνα ἀγαθόν καὶ ἕνα φαδλον· ἐξ ὧν δύο εἶναι τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων ἐν κόσμῳ, ἀγαθόν τε καὶ πονηρόν. Ἐπειδὴ δὲ διελθόντες τοῖς πονηροῖς ἐβοήθουν, — ἤλθεν ὁ σωτὴρ ἐπὶ βοηθείᾳ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ καταλύσει τῶν πονηρῶν καὶ τῶν δαιμόνων. Τὸ γαμῆν δὲ καὶ τὸ γεννᾶν — ἐκ τοῦ Σατανᾶ ὑπάρχειν λέγει, ὅθεν καὶ οἱ πλείους αὐτῶν ἐμψύχων ἀπέχονται, ὅπως διὰ τῆς προσποιητῆς δίδου πολιτείας αὐτῶν τινες ἐπαγάγωνται εἰς τὴν αὐτῶν ἀπάτην.

3 to factor, cont

q der it] aut

- 2 autem on *
adiuvant
- 6 perfectam *
- 7 profetias
- 10 iudeorum
deo] + xxiii que est
saturis argumentis
- 11 p. unc
- 12 in on.
- 13 primum
- 14 a²] ad
- 15 dynami] dynamia
sophi
- 16 in] hic
- 17 delectat², deinde *
- disinuatione
- 18 priore

¹hominum plasmata esse ab angelis dixit, alterum quidem nequam, alterum autem bonum. Et quoniam daemones pessimos ²adiuvabant, venisse Salvatorem ad dissolutionem malorum hominum et daemone-
³niorum, ad salutem autem bonorum. Nubere autem et generare a
⁴Satana dicunt esse. Multi autem ex iis, qui sunt ab eo, et ab ani-
⁵malibus abstinere, ⁶per fictam huiusmodi continentiam seducentes multos. ⁷Prophetias autem quasdam ⁸quidem ab iis angelis, qui
⁹mundum ¹⁰fabricaverint, dictas; quasdam autem a Satana, quem et
¹¹ipsum angelum adversarium mundi fabricatoribus ostendit, maxime
¹²autem Iudaeorum Deo.

3. ¹Basilides autem, ut altius aliquid et verisimilius ²adinven-
 nisse videatur, in immensum extendit ³sententiam doctrinae suae,
 ostendens Nun ⁴primo ab innato natum Patre, ab hoc autem natum
 Logon, deinde a Logo Phronesin, a Phronesi autem Sophiam
 et Dynamin, a Dynami autem et Sophia virtutes, et ⁵prin-
 cipes, et angelos, quos et primos vocat, et ab iis primum
 caelum factum. ⁶Dehinc ab horum derivatione ⁷alios autem fa-
 ctos, aliud caelum simile priori fecisse, et simili modo ex eo-

1. hominum] Haec vox referenda est ad genera, neque vero ad primus. Iun. difficultatem aliter solvit: pro primus legi vult primum.

2. adiuvant] Sic omnes editi. praeter Mass., qui lectionem unius Cod. Voss. adiuvant, in textum recepit. Sed restitui adiuvant, quia post adventum Salvatoris eoque tempore, quo Saturninus docuit, daemoneum adiutorium a Christo irritum factum fuit.

3. per fictam — continentiam] Sic VET. Voss. (continentiam habet et Merc. II.) FEUARD. GRAB. Mass. Sed in ceteris legitur perfecta continentia.

4. Prophetias seqq.] Graeco haec leguntur apud Theodoretum et Epiphanium. Prior: τῶν δὲ προφητειῶν τὰς μὲν ὑπὸ κοσμοποιῶν ἀγγέλων ἐφησεν εἰρησθῆναι, τὰς δὲ ὑπὸ Σατανᾶ. Posterior: καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Σατανᾶν ἀγγέλον φάσκει ἀντιπράττοντα τοῖς κοσμοποιοῖς ἀγγέλοις, μάλιστα δὲ τῷ Θεῷ τῶν Ἰουδαίων.

5. quidem] Sic ex Codd. Merc. primus GRAB. — Priores editores perperam cum aliis MSS. quidam.

6. fabricaverint] Voss. fabricaverunt.

7. Basilides autem cett.] Eus. h. e. IV, 7: προσήματι δὲ ἀποδόχοις τῶν ἡσυχαστῶν εἰς τὸ ἀπειρον εἶναι τὰς ἐπινοίας. Theodoretus c. 4: ἐφησε γὰρ τὸν ἀγέννητον νοῦν πρῶτον γεν-

νῆσαι, ἐκ δὲ τοῦ νοῦς προβεβληθῆναι τὸν λόγον, φρόνησιν δὲ ἀπὸ τοῦ λόγου, ἀπὸ δὲ τῆς φρονησεως σοφίαν καὶ δύναμιν, ἐκ δὲ τούτων ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους. Epiph. Haer. XXIV, § 1: ἐκ δὲ τῆς δυνάμεως τε καὶ σοφίας ἀρχαί, ἐξουσίαι, ἀγγέλοι, ἐκ δὲ τούτων τῶν δυνάμεων τε καὶ ἀγγέλων γεγενῆναι ἀνώτερον πρῶτον οὐρανόν.

8. adinvenisse] Ita legitur in pluribus MSS. omnibusque editi. praeter Mass. Doctus enim monachus cum Cod. Voss. scripsit invenisse. Quod temere egit: nam vox adinvenire Irenaeo est maxime sollemnis. V. instar omnium locorum supra pag. 189, § 4.

9. sententiam] Cod. CLAROM scientiam.

10. primo] CLAROM. PASS. et Voss. primum.

11. principes] Iun. legi vult principatus.

12. Dehinc ab horum derivatione cett.] Theodoretus l. I.: ἐκ δὲ τούτων ἀποδόχους ἄλλους γενομένους ἀγγέλους, ἄλλον οὐρανὸν ποιῆσαι τῷ πρῶτῳ προσόμοιον· εἶτα πάλιν ἐκ τῆς τούτων ἀποδόχους ἑτέρους φύντας, τεκτῆνασθαι καὶ τούτους ἑτέρον οὐρανὸν καὶ τοῦς ἐκ τούτων πάλιν ἄλλων κτλ.

13. alios autem] Sic primus GRAB. ex Codd. ARUND. Merc. II. et Voss. (Theodoretus habet δὲ). ERASM. GALL. GRYN. FEUARD. alios item.

rum derivatione ¹quum alii facti essent, ²antitypi eis qui super eos essent, ³aliud tertium deformasse caelum: et a tertio deorsum descendentium quartum, et deinceps secundum eum modum alteros et alteros principes, et angelos factos esse dicunt, et caelos cccclxv. Quapropter et tot dies habere annum, secundum numerum caelorum.

* Grab. 98.

4. ⁴Eos autem, qui posterius continent caelum, angelos, ⁵quod etiam a nobis videtur, constituisse ea quae sunt in mundo omnia, et partes sibi fecisse terrae et earum, quae super eam sunt, gentium. Esse autem ⁶principem ipsorum eum, qui Iudaeorum putatur esse Deus, ⁷Et quoniam hic suis hominibus, id est, Iudaeis, voluit ⁸subiicere reliquas gentes, reliquos omnes principes contra stetisse ei et contraegisse. Quapropter et reliquae ⁹resiluerunt gentes eius genti. ¹⁰Innatum autem et innominatum Patrem, videntem perditionem ipsorum, misisse primogenitum Nun suum, (et hunc esse qui dicitur Christus) in libertatem credentium ei, a potestate eorum qui mundum fabricaverunt. ¹¹Et gentibus ipsorum autem ¹²apparuisse eum in terra hominem, et virtutes perfecisse. ¹³Quapropter neque passum eum, sed Simonem quendam Cyrenaeum

1. quum alii] FEUARD. primus addit quum ex Cod. VET., quod reperis etiam in Voss.

2. antitypi eis qui] FEUARD. delevit tanti tyti, quod legitur in ERASM. GALL. GRYN. ARUND. et MERC. II., auctoritate Cod. VET., cui assentitur Voss. Additque FEUARD. qui.

3. aliud tertium] Voss. alios, MERE. II. alius.

4. Eos autem, qui celt.] Theodoret. I. I.: τούς δὲ τὸν οὐρανὸν τὸν ἔσχατον, τὸν ὑφ' ἡμῶν δρωμενον, οἰκούντας ἀγγέλους δημιουργῆσαι τὸν κόσμον, καὶ τὴν τῆς γῆς διανέμειν δεσποτεῖαν, ἵνα δὲ κληρωθῆναι τὴν τῶν Ἰουδαίων οἰκονομίαν, καὶ τοῦτον ἀρχεῖν τῶν ἄλλων. Βουλῆθ' ἐν τῇ δὲ τούτῳ τοῖς οἰκείοις ἅπαντα ὑποτάξαι τὰ ἔθνη, τοὺς ἄλλους ἀρχοντας ἀντιπράξασθαι.

5. quod etiam a nobis videtur] Videtur primus recte habet FEUARD. ARUND. MERC. II. Voss. Sed ERASM. GALL. GRYN. male videntur. In tribus MSS., quae commemoravi, legitur qui pro quod et verisimile est, Interpretem ita scripsisse, quum servaret genus graecae vocis οὐρανός.

6. principem ipsorum] Iun. legi vult: principe de numero ipsorum.

7. Et quoniam celt.] Theodoret. Βουλῆθ' ἐν τῇ δὲ τούτῳ τοῖς οἰκείοις ἅπαντα ὑποτάξαι τὰ ἔθνη, τοὺς ἄλλους ἀρχοντας ἀντιπράξασθαι.

8. subiicere] FEUARD. in marg. et Cod. Voss. subigere.

9. resiluerunt] Ita CLAROM. PASS. Voss. FEUARD. et MASS. Sed ERASM. GALL. MERC. II. et OTTOM. perperam residuae erunt. ARUND. vero, quem sequitur GRAB. resilerunt, bona quidem lectio, quam tamen, ut iure censet MASS., interpolator quidam addidit. Resiluerunt eius genti scripsit Iun., uti idem MASS. bene observat, pro resilerunt ab eius gente.

10. Innatum autem celt.] Τὸν δὲ ἀγέννητον ταῦτα θεώμενον, τὸν πρωτόγονον αὐτοῦ Νοῦν ἀποστεῖλαι, ὃν καὶ Χριστὸν προσήγορεύσεν. Theodor.

11. Et gentibus] Sic Codd. Voss. et MASS. In Codd. ARUND. et MERC. II. e gentibus. Editt. in gentibus.

12. apparuisse] Secundum speciem scilicet sive phantasiam. Unde Eriph. Haer. 24, 3 ait: Αὐτὸς περὶ Χριστοῦ ὡς δοκῇ περὶ φηνός ὁμοίως δοξάζει.

13. Quapropter] ARUND. qua pater; MERC. II. quia pater, quae duae lectiones aperte falsae sunt. Eriphan. haec graeco expressit ita: οὐχὶ Ἰησοῦν φασκων πεπονθέναι, ἀλλὰ Σίμωνα τὸν Κυρηναῖον — καὶ φασιν ἐκεῖνον ἐν τῷ βαστάζειν τὸν σταυρὸν μεταμενοῦναι εἰς τὸ ἑαυτοῦ εἶδος, καὶ ἑαυτὸν εἰς τὸν Σίμωνα — ἐκεῖνου δὲ σταυρωμένου ἐστήκει κατὰ νικητὴν ἀσφαλῆς ὁ Ἰησοῦς καταγελῶν τῶν τὸν Σίμωνα σταυρούντων.

1 disjunctive

2 alius

4 et 1° om

in principis aliter

7 quod] et qui

10. natus

11. hunc

12. us] his

13. eorum m.

solae

16. prophetiae

17. propriae
legem m.

18. ipsorum] + eorum

aegypti

contempnere

19. idolatry m.

et imaginibus m.

angariatum portasse crucem eius pro eo; et hunc secundum ignorantiam et errorem crucifixum, transfiguratum ab eo, uti putaretur ipse esse Iesus; et ipsum autem Iesum Simonis accepisse formam, et stantem irrisisse eos. Quoniam enim virtus incorporealis erat
 1 et Nus innati Patris, transfiguratum quemadmodum vellet, et sic
 ascendisse ad eum qui 2 miserat eum, deridentem eos, quum teneri non posset et invisibilis esset omnibus. 3 Et liberatos igitur eos, qui haec sciant, a mundi fabricatoribus principibus; et non oportere confiteri eum, qui sit crucifixus, sed eum qui in hominis forma venerit et putatus sit crucifixus et vocatus sit Iesus et missus a Patre, uti 4 per dispositionem hanc opera mundi fabricatorum dissolveret. Si quis igitur, ait, confitetur crucifixum, adhuc hic servus est et sub potestate eorum qui corpora fecerunt; qui autem negaverit, liberatus est quidem ab iis, cognoscit autem dispositionem innati Patris.

5. 5 Animae autem eorum solam esse salutem: corpus enim † natura 6 corruptibile existit. 7 Prophetias autem et ipsas a mundi fabricatoribus fuisse ait principibus, proprie autem legem 8 a principe ipsorum, qui eduxerit populum de terra Aegypti. 9 Contemnere autem et idolothyta et nihil arbitrari, sed sine aliqua trepidatione
 10 uti eis; habere autem et reliquarum operationum usum indifferentem et universae libidinis. Utuntur autem et 10 hi magia et imaginibus

1. et Nus] Sic primus FEUARD. in marg. GRAB. MASS. et Codd. ARUND. VOSS. MERC. II. CLAROM. PASS. et OTTOB. Sed ERASM. aeternus, GALL. et GRYN. aeterna.

2. miserat] Sic FEUARD. in marg. GRAB. MASS. et Codd. ARUND. VOSS. et MERC. I. At in ERASM. GALL. GRYN. misit.

3. Et liberatos cell.] Χρηναὶ δὲ πιστεύειν ἔλεγεν, οὐκ εἰς τὸν ἐσταυρωμένον, ἀλλ' εἰς τὸν ἐσταυρωσάου δόξαντα. Οὕτω γὰρ φησι δυνατόν τῆς τῶν κοσμοποιῶν δυναστείας ἀπαλλαγῆναι.

4. per dispositionem — dissolveret] In VOSS. et PASS. deest hanc. VOSS. ita legit: per dispositionem opera mundi fabricatorum solverat (GRAB. iterum errat.); PASS. solveret.

5. Animae autem eorum solam esse salutem] Sic ex VOSS. restituendum censui locum. Pro animae, quod legitur in multis MSS., VOSS. habet anima. At in ERASM. CLAROM. ARUND. MERC. II. animae autem solae, GALL. et GRYN. soli.

6. corruptibile] Corporis itaque resurrectionem a Basilide negatam notat Theodoretus. GRAB.

7. Prophetias autem cell.] Theodoret. Τῆς δὲ προφητείας καὶ αὐτὸς. (Inl.

Irenaei legisse videtur αὐτάς) ὅτι ἄγγέλων ἐφησὶ γενεῆσθαι, τὸν δὲ νόμον ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος τεθῆναι τῶν Ἰουδαίων.

8. a principe ipsorum, qui] MASS. ait: „Sic emendandum putavi partim ex editis, partim ex MSS. Neque enim hi vel illi secum invicem consentiant. Vocem ipsorum omissam in ERASM. et GALL. supplavi ex CLAROM. PASS. VOSS. et FEUARD. At particulam autem in ERASM. GALL. post principe; et vocem eum in citatis tribus MSS. ac editi. FEUARD. et GRAB. ante qui scriptas deleri, quia prior in his, posterior vero in ERASM. et GALL. deest et utraque sensum turbat“ GRAB. textum mutilum esse putans ita supplet: principe ipsorum; principem autem eum qui.

9. Contemnere] Theodoret. Τῶν δὲ εἰδωλοθύτων ἀδώς μεταλαμβάνειν προσέταξε καὶ τὰς ἀπειρημένους πράξεις ἀδιακρίτως ἐπιτελεῖν. In versione Irenaei ex Theodoreti verbis supplere licet praecepti seu iussu.

10. hi magia et imaginibus] Sic legendum esse arbitror cum MASS. Etenim hi magia reperitur in MSS. CLAROM. PASS. VOSS. et editi. FEUARD. GRAB. MASS.;

et incantationibus et invocationibus et reliqua universa ¹periergia; ²nomina quoque quaedam ³affingentes quasi angelorum, annuntiant hos quidem esse in primo caelo, hos autem in secundo; et deinceps nituntur CCCLXV ⁴ementitorum caelorum et nomina et principia et angelos et virtutes exponere. ⁵Quemadmodum et mundus nomen esse, in quo dicunt descendisse et ascendisse Salvatorem, esse Caulacau.

6. Igitur qui haec didicerit, et angelos omnes cognoverit et
 * *Grab. 99.* caussas eorum, invisibilem et incomprehensibilem *eum ⁶angelis et potestatibus universis fieri, quemadmodum et Caulacau fuisse. Et sicut filium ⁷incognitum omnibus esse, sic et ipsos a nemine ⁸oportere cognosci; sed quum sciant ipsi omnes, et per omnes transeant, ipsos omnibus invisibiles et incognitos esse. ⁹Tu enim, aiunt,

et imaginibus in Codd. ARUND. MERC. II. (in quo vitiose a librario scriptum imaginis) et editt. ERASM. GALL. GRYN. Iure suo vituperat MASSUTUS GRABIVM et FEUARDENTIVM, quod verba et imaginibus omnino expunxerunt. Constat enim, Basilidianos usos esse imaginibus mysticis, quarum multae nobis supersunt gemmis insculptae famosoque nomine ΑΒΡΑΞΑΣ designatae.

1. *periergia*] Sic GRABIVS primus et MASS. ex ARUND. MERC. II. VOSS. (quem addo) CLAROM. PASS., in quibus omnibus librarii vitio scriptum est *pariergia*; sed OTTOB. recte *periergia*. Ceteri editt. *parerga*.

2. *nomina quoque*] Καὶ ἀγγέλων δὲ ὀνόματα διαπλάσαντες, τοῖς μὲν τὸν πρῶτον ἔχειν ἑρπασαν οὐρανόν, τοὺς δὲ τὸν δεύτερον, καὶ ἑρξέης μέχρι τοῦ πέμπτου καὶ ἑξηκοστοῦ καὶ τριακοσιοστοῦ.

3. *affingentes*] ARUND. MERC. II. *affingentes*.

4. *ementitorum*] ARUND. *eminentiorum*.

5. *Quemadmodum — Caulacau*] PASS. et (quem addo) VOSS. *quemadmodum et mundus non esse*. Pro *Caulacau* scribunt CLAROM. PASS. et VOSS. *Calagaudeum*; alii Codd. aliter. Lectionem veram *Caulacau* GRAB. ex Esai 28, 10 recepit. GRABIVS dixit: „Textus hic certe est mutilus vel corruptus, indeque difficile genuinam elicere sensum. Theodoretus haec ita accepit, quasi Salvatoris nomen fuerit *Caulacau*. Ita enim loco cit. scribit: Τὸν δὲ Σωτῆρα καὶ Κύριον Καυλακαῦαν ὀνομάζουσι. Epiphanius quoque Haer. 25 § 3 de Nicolaitis ait, quod titulo *Caulacau* ἀρχοντά τινα principem aliquem appellent. Sed

quantum ex Irenaei verbis licet vitiosis coniciere licet, nomen *Caulacau*, quod proprie linea ad lineam significat, non ipsi Salvatori, sed mundo tribuerant Basilidiani, quod mundus ipsis quasi duplex linea videretur, per quam descendit et adscendit Salvator.“ Iuvai, hac apponere ea quae NEANDER (*Entw. d. gnost. Syst.* p. 85) disputavit: *Der Name Caulacau, den nach Irenaeus die Welt fährt, in der der Erlöser wohnt, aus der er hinab und in die er hinaufstieg, erhoben über alle Engel, lässt sich allerdings am natürlichsten ableiten, wie schon Epiphanius bei der Lehre der Ophiten bemerkt, aus dem hebräischen קלל קלל, mag man das nun erklären, die Linien über die Linien, die höchste unter allen-Linien, Reihen, Stufen der Geisterwelt, oder die Hoffnung, Erwartung über alle Erwartungen, Hoffnungen (wie die Alex. es Esai. 28, 10 ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι übersetzt hatten), denn Basilides setzte jedem besonders διάστημα der Geisterwelt correspondirend eine besondere ἐλπίς u. konnte als das höchste Ziel der ἐλπίς setzen die Welt des Erlösers.“ Cf. BRUCKER, diss. crit. de *Caulacau* Basilidianorum. Museum Helveticum. Part. XXI, p. 229.*

6. *angelis et*] Desunt haec in ERASM. GALL. et GRYN.

7. *incognitum*] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et Cod. VOSS. Ceteri male *cognitum*.

8. *oportere*] Parisinae ERASMI editt. 1563. 1567 GALL. *oportet*. Sed iam priores ERASMI editt. et GRYN. nostram lectionem habent.

9. *Tu enim seqq.*] Epiph. Haer. 24, § 5: Ὑποτίθεται τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς λέγων· ὅτι ὑμεῖς πάντα (Iren. πάντας) γινώσκετε, ὑμᾶς δὲ μηδὲς γινώσκετε.

1 *parvigen*

7 *Carlagendou*

10 *cardacana*

12 *scient*

111111

4 et] + a

5 christianus * ind

6 lxxv

7 caractarem

abraham

9e J + KXIII. Quae est Corporalis

doctrina et quae operationes
eorum Quae ab eo sunt omnia

cap. = 72 unc

ingenitum *

omnes cognosce, te autem nemo cognoscat. Quapropter et parati sunt ad ¹negationem, qui sunt tales, ²imo magis ne pati quidem propter nomen possunt, quum sint omnibus similes. Non autem multos scire posse haec, sed ³unum a mille, et duo a myriadibus. ⁵Et Iudaeos quidem iam non esse dicunt, Christianos autem nondum; ⁶et non oportere omnino ipsorum mysteria effari, sed in abscondito ⁶continere ⁷per silentium.

7. Trecentorum autem sexaginta quinque caelorum locales positiones distribuunt similiter ut mathematici. Illorum enim theore-
mata accipientes, in suum characterem doctrinae transtulerunt; ⁸esse autem principem illorum Ἀβράξας, et propter hoc ccclxv ⁹numeros habere in se.}

C A P. XXV.

Cap. XXIV.

1. †Carpocrates autem et qui ab eo ¹⁰mundum quidem et ea, †Mass.103. quae in eo sunt, ab angelis multo inferioribus ingenito Patre factum

1. negationem] Voss. negotiationem.

2. imo magis] Sic Mass., haud quidem dicens, qua auctoritate et ante magis, quod legitur in omnibus editis, omiserit. Equidem expunxi auctoritate Cod. Voss.

3. unum a mille cett.] Epiph. Ἐνὶ δὲ ἀπὸ χίλων ἀποκαλύπτειν καὶ δυοὶν ἀπὸ μυρίων.

4. Et Iudaeos cett.] Epiph. Ἰουδαίους μὴν ἑαυτοὺς μὴκέτι εἶναι φάσκουσιν, Χριστιανοὺς δὲ μὴκέτι γεγενῆσθαι.

5. Et non oportere cett.] Epiph. φάσκει δὴ μόνον περὶ Πατρός, καὶ τοῦ αὐτοῦ μυστηρίου μὴδεν ἀποκαλύπτειν, ἀλλὰ σιγῇ ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς.

6. continere] In ERASMI 1526 et 1528 legitur continere pertinere; sed in ceteris omnibus ERASMIANIS editis, GALL. GRYN. et FLEUARD. nostra reperitur lectio. GRAB. vero restituit illud pertinere, quoniam legitur in ARUNDO. et MERC. II. et idem esse putat ac decere. Sed MASSUETO assentiendum, qui denno supervacaneum illam vocem nec Codicibus melioribus agnitam (deest scilicet in Voss. CLAROM. PASS. OTTOB.) denuo expunxit.

7. per silentium] PRABSONIUS Vindic. epist. s. Ignat. Parte II. c. 6, p. 64 graeco hic scriptum esse coniecit non διὰ Σιγῆς, sed διὰ τὴν Σιγὴν propter Sigen. Vult enim Ἐννοίαν a Basilidianis etiam Σιγὴν esse nuncupatam. Cum duomviris GRABIO et MASSUETO huic aliquin sagacissimae coniecturae fidem habere nequeo, quum valgatæ lectioni Epiphanius quoque favet.

8. esse autem principem cett.] Dicit Theodoret: εἶναι δὲ τὸν ἀρχοντα αὐτῶν φησὶν Ἀβραάξας. Ἡ γὰρ ψῆφος τοῦ ὀνόματος τῶν τέξε—οὐρανῶν σημαίνει τὸν ἀρχιδόν. Mass. dicit: „Nec abludivit Epiphanius. Uterque vero scripsit Ἀβραάξας; Latini vero plerumque Ἀβράξας, quod satis indifferens esse videtur. Asserunt autem illi Ἀβράξας esse nomen primi ac praecipui caeli, quod num. 365 in se continet. Si enim singulas, quibus constat Ἀβράξας, litteras ut totidem notas arithmeticas accipias, invenies 365. Ajunt vero Tertull. lib. de praesc. c. 46. Hieron. in Amos c. 3 et alii, a Basilde sic appellatum esse summum Deum.“

9. numeros] Sic ARUNDO. CLAROM. PASS. OTTOB. Voss. MERC. II. et Mass. Ceteri omnes numerum.

10. mundum quidem cett.] Epiphani. Haer. 27, §. 2 eadem graeco sic expressit: τὸν δὲ κόσμον καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὸ ἀγγέλων γεγενῆσθαι τῶν παλὺ τι ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ ἀγνωστοῦ (legit Int. ἀγεννητοῦ) ὑποβεβηκότων—ἴησοῦν δὲ—ἀπὸ Ἰωσήφ γεγενῆσθαι. — Εἶναι δὲ αὐτὸν ὁμοῖον τοῖς πᾶσι. — Εὐτονον (καὶ καθαρὰν sec. Theodoret. c. 5) ἔλαχε ψυχὴν παρὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ἐμνημόνευε τὰ ὁραθέντα ὑπ' αὐτῆς, ὅτε ἦν ἐν τῇ περιφορᾷ τοῦ ἀγνωστοῦ (l. ἀγεννητοῦ) πατρὸς. Ἀνεσταίηται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς εἰς τὴν αὐτοῦ ψυχὴν δυνάμεις (l. δυνάμεις) ὅπως—φύγη τοὺς κοσμοποιοὺς

esse dicunt. Iesum autem e Ioseph natum, ¹et quum similis reliquis hominibus fuerit, ²distasse a reliquis secundum id, quod anima eius firma et munda quum esset, ³commemorata fuerit, quae visa essent sibi in ea ⁴circumlatione, quae fuisset ⁵ingenito Deo; et propter hoc ⁶ab eo missam esse ei virtutem, ⁷uti mundi fabricatores effugere posset et ⁸per omnes transgressa et in omnibus liberata ascenderet ad eum; et ⁹eas, quae similia ei amplecterentur,

ἀγγέλους· — καὶ ὅπως διὰ πασῶν τῶν πράξεων χωρήσασα καὶ ἐλευθερωθεῖσα, διέλθοι πρὸς αὐτὸν ἄνω. Ἀλλὰ καὶ τὰς ὁμοίας αὐτῇ ψυχάς, τὰ ἴσα αὐτῇ ἀσπασαμένας, τὸν αὐτὸν τρόπον ἐλευθερωθείσας ἄνω πῆναι πρὸς ἄγνωστον πατέρα. Haec fere respondent Irenaei verbis, ita ut, quod Mass. observat, paucis immutatis aut additis graecum Irenaei textum restaurare haud arduum foret.

1. et quum] Sic Mass. ex Cod. CLAROM. Ceteri et qui. Cod. Voss. corrupte habet et esset similis reliquis hominibus fieri autem.

2. distasse] ARUND. distare.

3. commemorata] Ex sententia GRABII idem est ac recordata. Cod. ARUND. perperam connumerata.

4. circumlatione] V. de sensu huius vocis MASSURTUM in Appar. nostro Diss. I. § 123, p. 154. Haud male dixit GRAB.: „Haec (scil. circumlatione quae fuisset ingenito Deo) ab Irenaeo sive Int. obscurius scripta non ita accipe, quasi ingenito Deo περιπορᾷ accesse dicatur; sed quod anima Iesu fuerit in περιπορᾷ ingeniti Patris i. e. circa ipsum, in eius omitata sive conversatione. Quem sensum Theodoret. haer. fabb. I, 5 phrasi διαγωγῆς μετὰ τοῦ ἀγεννήτου Πατρὸς melius expressit.“ Mihi vero magis aridet sententia, ex qua circumlatio (i. e. circuitus, orbis) quae esset ingenito Deo significet caelum supremum, in quo habitat summum nomen. DORNERUS (Lehre von d. Person Christi I. p. 297 ss.) haec recte disputat de Christologia Carpocratiae: Ihm (Carpocrati) war Christus ein religiöser Genius, dem er neben Pythagoras, Platon, Aristoteles eine Statue errichtete und dem er in seinem Genieenkultus eine Stelle anwies. Von Ioseph und Maria geboren, sei er Allen gleich, aber ausgezeichnet durch Wandel und Tugend. Da aber seine Seele von ungewöhnlicher Spannkraft (ἐὺτροπος) war, erinnerte sie sich, was sie oben geschaut hatte, da sie

im Geleite des unbekannten Vaters kreiste. Derselbe Vater habe Kräfte in Christi Seele gesandt, damit sie an das Geschaute sich erinnere und gestärkt werde, die wellschaffenden Engel und das Gesetz zu verachten, durch alle Handlungen und Situationen der Menschen hindurchgehend nicht gefangen und besetzt zu werden durch jede Berührung mit dieser Welt, sondern befreit sich emporzuschwingen zu dem oberen Vater.“

5. ingenito Deo] ERASM. GALL. FEUARD. ante ingenito legunt in, quod recte omiserunt GRAB. MASS. et LUN., quoniam deest praepos. illa in optimis Codd.

6. ab eo] MSS. ERASMI lectionem offerunt a deo.

7. uti mundi fabricatores] Sic primus FEUARD., cui essentiant optimi Codd. Sed ERASM. et GALL. ut in mundi fabricatoribus effugere. LUN. pro in bene coniecit legendum a.

8. per omnes transgressa] GRAB. et MASS. hic provocantes ad Epiphanium dicentem: ὅπως διὰ πασῶν τῶν πράξεων χωρήσασα καὶ ἐλευθερωθεῖσα διέλθοι πρὸς αὐτὸν ἄνω, — putant loci nostri sensum fuisse: animam Iesu per omnes turpissimas actiones transgressam adscendisse ad Deum. Sed est quod verear, ne Epiphanius false interpretatus sit Irenaeum. Ex versione locus ita graece resitendus est: διὰ πάντων χωρήσασα. Dubitari autem nequit, quo referendum sit illud πάντων: nimirum ad mundi fabricatores. Seriem enim caelorum fluxit Carpocrates, quibus praeerant angeli seu fabricatores mundi. Qui caeli permeandi erant animae Iesu Christi e terra ad summum caelum redeuntis. Pro caelis ipsis nominantur hic ii, qui caelis praesunt.

9. eas quae similia cett.] Sic CLAROM. Voss. MERC. II. GRAB. MASS. et ERASM. 1526. 1528. Ceteri male: et ea, quae similia ei amplecteretur similibus. Supplecam MASS. ex Epiphanio: et eas animas — similiter liberatas ad ingenitum Deum evolare sursum.

1 e] es

quam] cum u. res.

quid u. % non

legat. ?quis

1. lesum.
amman an *

5 ea

7 tentum] rancum

8 sese] esse

11 al

13 dignu] helatos

17 oniroponos

19 to the mundi huius

similiter. ¹Iesu autem dicunt animam in Iudaeorum consuetudine nutritam ^{*}contempsisse eos, et propter hoc virtutes accepisse, per ^{*}Grab. 100. quas evacuavit quae fuerunt in ²poenis passiones, quae inerant hominibus.

5 2. ³Ea[m] igitur, quae similiter atque illa Iesu anima, potest contemnere mundi fabricatores archontas, similiter accipere virtutes ad operandum similia. Quapropter et ad tantum elationis propecti sunt, ut quidam quidem ⁴similes sese dicant Iesu; quidam autem adhuc et secundum aliquid illo fortiores, qui sunt ⁵distantes amplius quam illius discipuli, ut puta quam Petrus et Paulus et reliqui apostoli; hos autem in nullo ⁶deminorari a Iesu. Animas enim ipsorum, ex eadem circumlacione devenientes et ideo similiter contemnentes mundi fabricatores, eadem ⁷dignas habitas esse virtute et rursus in idem abire. Si quis autem plus quam ille contemserit ea quae sunt hic, posse meliorem quam illum esse.

3. Artes enim magicas ⁸operantur et ipsi et incantationes, philtra quoque et ⁹charitesia et paredros et oniropompos et reliquas malignationes, dicentes se potestatem habere ad dominandum iam principibus et fabricatoribus huius mundi; ¹⁰non solum autem,

1. Iesu autem cett.] Epiphanius: τὴν δὲ ψυχὴν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τοῖς τῶν Ἰουδαίων ἰδεῖσιν ἀνατραφεῖσαν καταφρονῆσαι αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεις εἰληφέναι, δι' ὧν τὰ ἐπὶ κολλᾶσθαι πᾶσιν προσόντα τοῖς ἀνθρώποις δυνήθεις πρᾶξι, ὑπερβῆναι τοὺς κοσμοποιοὺς ἰσχυρεν. Ὁ μόνον δὲ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰησοῦ τοῦτο δεδυνῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν δυναμένην — ὑπερβῆναι τοὺς κοσμοποιοὺς ἀγγέλους, καὶ αὐτὴ ἐὼν λαβὴ δυνάμεις καὶ τὰ ὅμοια πρᾶξῃ. (Theodoret. ὁμοίως λαμβάνειν δύναμιν πρὸς τὸ πρᾶξαι ὅμοια.) Ὅθεν εἰς τύπον οὗτοι ἑλληλικότες μέγαν (Theodoret. εἰς τὴν αὐτὴν τύπον μανίαν ἐξώκειλαν ἄνδρες) ἑαυτοὺς προκριτοὺς ἡγούνηται καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ. Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν οὐκ Ἰησοῦ φασιν, ἀλλὰ Πέτρον καὶ Ἀνδρέου καὶ Παύλου καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἑαυτοὺς ὑπερφερεστέρους εἶναι. Ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν φάσκουσι μὴ δὲν διενηνοχέειν τοῦ Ἰησοῦ. Αἱ γὰρ ψυχαὶ ἐκ τῆς αὐτῆς περιφορᾶς εἰσι καὶ ὁμοίως κατὰ τὴν τοῦ Ἰησοῦ πάντα καταφρονῆσιν ποιησάμεναι τῆς αὐτῆς δυνάμειος ἡμειωθήσαν. — Ἐξ δὲ καὶ τις πάλιν δυνήθει ὑπὲρ τῶν Ἰησοῦν καταφρονῆσαι, διαφορώτερος ἔσται αὐτοῦ.

2. poenis] ENASW. in textu (in margine nostram habet lectionem) GALL. et GAYN. peius.

3. Ea[m] igitur] Codd. et editi. ea; sed MASS. eam scripsit sensu sic exigente et Epiphanio suffragante.

4. similes sese dicant] Sic cum Cod. Voss. et MASS. scribo. GRAB. cum ceteris legit: similes se esse dicant. In ARUND. et MERC. II. etiam deest esse.

5. distantes amplius] Graeca vox ὑπερφερεστέρους Interpreti vertenda fuisset meliores, excellentiores.

6. deminorari] Id est, Iesu inferiores esse, quam phrasin non intelligens scriba Cod. ARUND. posuit denominari. GRAB.

7. dignas habitas] Sic recte Voss. FEUARD. GRAB. MASS. Ceteri perperam dignos habitos.

8. operantur] MERC. II. operantes.

9. charitesia] MASS. putat legendum esse charisteria. Sed pace viri doctissimi dicere liceat, cum adiectiva χαριστήριος et χαριτήσιος (notissima sunt χαριτήσια scil. λέγα, de quibus vide Böckhium Ath. Staatshaush. II, p. 357. 359) in usu fuerint, non esse caussam Codd. scripturam mutandi.

10. non solum autem] Supple hic illis scil. principibus et fabricatoribus.

sed et his omnibus quae in eo sunt facta. ¹Qui et ipsi ad ²detractionem divini nominis et ecclesiae quemadmodum et gentes a Satana praemissi sunt, uti secundum alium ³et alium modum, quae sunt illorum audientes homines et putantes omnes nos tales esse, avertant aures suas a praeconio veritatis; ⁴aut et videntes quae sunt illorum, omnes nos blasphemant, in nullo ⁵eis communicantes neque in doctrina neque in moribus neque in quotidiana conversatione. ⁶Sed vitam quidem luxuriosam, sententiam autem impiam ad velamen malitiae ipsorum nomine abutuntur, *quorum iudicium iustum est*, recipientium dignam suis operibus a Deo retributionem.

Rom. III. 8.

306

4. Et ⁷in tantam insaniam effrenati sunt, uti et omnia quaecunque sunt irreligiosa et impia ⁸in potestate habere et operari se dicant. ⁹Sola enim humana opinione negotia mala et bona dicunt.

† Mass. 104.

1. Qui et ipsi] Epiphanius l. c.: Εἰσὶ δὲ ἐκ τοῦ Στανᾶ παρεσκευασμένοι καὶ προβεβλημένοι εἰς δνειδος τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας - εἰς τὸ τὰ ἔθνη κατανοοῦντα αὐτῶν τὰ ἔργα, νομίσαντα καὶ τοὺς τῆς ἀγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας τοιοῦτους εἶναι, ἀποστρέφειν τὴν ἀκοὴν ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ κατ' ἀλήθειαν διδασκαλίας, ἣ καὶ ὁρῶντας τινες πάντως (l. πάντας) ὁμοίως βλασφημεῖν.

2. detractionem divini nominis et ecclesiae] Sic restitui cum ERASM. 1526. 1528 (posteriores eiusdem editt. habent detractionem) GALL. GRYN. et Codd. MERCERI. Sed in FEUARD. in marg. GRAB. MASS. VOSS. ARUND. legitur detractionem divinae ecclesiae nominis.

3. et alium] Has duas voces FEUARD. addidit, quas reperi etiam in VOSS.

4. aut et] Sic GRAB. et MASS. CLAROM. ut et. ERASM. (post. editt.) GALL. GRYN. FEUARD. aut ut. Sed nostram lectionem iam reperis in ERASM. 1526. 1528.

5. eis communicantes] IUNIUS legi vult nobis communicantes.

6. Sed vitam — abutuntur] In ARUND. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. ERASM. (post. editt.) et GALL. legitur abutuntur; sed in CLAROM. PASS. VOSS. MERC. II. (errant GRAB. et MASS.) et ERASM. prioribus editt. abutuntur. Verba, qualia sunt in MSS., omni sensu carere ipso intelleges. Quo nomine abusi sint Carpocratiani, discas ex Epiphanio l. I. § 4 ita dicente: Εἰς οὐδὲν γὰρ ἡμῖν ὁμοιοῦνται, ἢ μόνον ὀνόματι καλεῖσθαι σεμνύνονται, ὅπως διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπιπλάστου τὰ τῆς αὐτῶν κακίας ἐργάζονται. Τὸ δὲ κρίμα τούτων κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν δικόν ἐστιν,

ὅς ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἔφη. Ex hoc loco patet, Carpocratianos usos esse nomine Christianorum, ut celarent impias ipsorum sententias. Praeterea apparet, e textu aliqua verba excidisse. MASS. locum ita restituit: Sed vitam quidam luxuriosam ducunt; sententiam autem impiam ut legant, ad velamen malitiae ipsorum Christiani nomine abutuntur. Iunius simpliciore modo lacunas explet: Sed vitam quidem luxuriosam, sententiam autem impiam servantes, ad velamen malitiae ipsorum nostro nomine abutuntur. Doctus quidam, qui nomen suum non prodit, in censura editionis MASSUERTIANAE eradite scripta (in Bibliothèque choisie par Jean le Clerc Tome XXV. Amsterd. 1713. pag. 327) post sententiam autem impiam legi suadet habentes, et sub voce nomine subintelligi vult Christianorum. Cuivis emendationi faveas, de sensu loci dubitari nequit.

7. In tantam insaniam] Sic MASS. FEUARD. in marg. et VOSS. Sed ERASM. GALL. in tantum insaniam.

8. in potestate — dicant] Nostram huius loci lectionem in GRAB. et MASS. editt. reperis. ERASM. 1526 et 1528 potestatem habeant operari se dicant; idem 1534 ss. GALL. GRYN. FEUARD. potestatem habere operandi se dicant. Sed omnia MSS. habent in potestate atque et operari praeter ARUND. in quo deest et. In nonnullis Codd. legitur habere; sed in ARUND. PASS. VOSS. MERC. II. habeant, in VOSS. praeterea dicunt pro dicant.

9. Sola enim humana opinione coll.] Theodoretus: δόξη γάρ, φησὶν, οὐκ ἀληθεία, καὶ μὲν τῶν πραγμάτων κακὰ εἶναι δοκεῖ, τὰ δὲ ἀγαθὰ.

- 1 detractationem
- 2 divini ecclesiae
nominis
- 3 sathana
- 5 aut] ~~sed~~^{et}
~~ut~~ : aut
- 7 colidimus
- 8 luxuriosam
- 9 abutuntur
- 11 insania
- 12 habere] habent

7 scribta
facte

12 ut] et

14 excess

Et utique secundum transmigrations in corpora ¹oportere in omni vita et in omni actu fieri ²animas: (si non praeoccupans quis in uno adventu omnia agat semel ac pariter, quae non tantum dicere et audire non est fas nobis, sed ne quidem in ³mentis conceptionem venire, nec credere si apud homines conversantes in his, quae sunt secundum nos civitates, tale aliquid agitur) uti, ⁴secundum quod scripta eorum dicunt, ⁵in omni usu vitae factae animae ipsorum, exeuntes ⁶in nihilo adhuc minus habeant ad operandum (autem) in eo: ne forte, ⁷propterea quod deest libertati aliqua res, cogantur iterum mitti in corpus. Propter ⁸hoc dicunt Iesum hanc dixisse* *Grab.* 101. parabolam: *Quum es cum adversario tuo in via, da operam, ut Luc. XII. 58. libereris ab eo, ne forte te det iudici, et iudex ministro, et ⁹mittat Math. V. 25. te in carcerem. Amen dico tibi, ¹⁰non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.* ¹⁰Et adversarium dicunt unum ex angelis,

1. oportere in omni vita cett.] Haec clarius explicat Iren. II, 32 et ex eo Epiphani. et Theodoret. II. cit. oportere scilicet animas, dum in praesenti vita degunt, omni turpissimarum actionem et horrendarum etiam libidinum genere expleri, ne si quid praetermiserint, quasi siliensis in hoc mundo actionis debito obligatae, iterum in alia corpora transfundi necesse habeant. Horum ergo verborum cett. utique secundum transmigrations cett. sensus est: Et utique oportere animas tamdiu varia in corpora transfundi, donec in omni vita et in omni actu factae fuerint; id est, donec omne vivendi et agendi genus expertae fuerint: nisi forte praeoccupans quis in uno adventu, id est, in una migratione seu vita omnia agat semel et pariter. Mass.

2. animas] Iun. haud percepisse videtur loci sensum, dum legi suadet ab animis.

3. mentis conceptionem] ERASM. GALL. perperam mente conc.

4. secundum quod scripta eorum dicunt] FUGARD. addidit quod, suffragantibus MERC. II. et VOSS. Iun. hunc locum ita legi vult: *quaedam sunt secundum scripta eorum. Dicunt enim, omnino usu vitae factio, animae ipsorum exeuntes nihilo adhuc minus habent ad operandum in eo, ne forte propterea* (ERASM. GALL. propter eam) *quod deest libertati aliqua res* (ERASM. GALL. re) cog. cett.

5. in omni usu vitae cett.] Epiphani. *Φασι γάρ, διὰ πάντως πᾶσαν χρῆσιν τούτων ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ ἐξελεύσῃ καὶ ὑστερησάσαι τινας ἔργου, τούτου ἕνεκα καταστραφῶσιν εἰς σώματα πάλιν αἱ ψυχαὶ εἰς τὸ πρᾶξαι αὐθις*

α μὴ ἐπράξαν. Καὶ τοῦτο ἐστὶ, φασίν, ὅπερ ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ εὐαγγελίᾳ εἶπε διὰ παραβολῆς· διὲ ἰσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου, ἐν ᾧ ἢς ἐν τῇ ὁδοῦ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁδὸς ἐργασίαν ἀπὸ ἀλλοτρίων ἀπ' αὐτοῦ, μὴ πῶς ὁ ἀντίδικος παραδῶ σε τῷ κυρίῳ, καὶ ὁ κρίτης τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ ὁ ὑπηρέτης βάλῃ σε εἰς φυλακὴν. Ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξελεύσῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.

6. in nihilo adhuc minus etc.] In omnibus editt. praeter Mass. hic reperis falsam interpunctionem, qua sensus turbatur: scilicet a verbis *ad operandum autem nova incipit periodus, exiens verbis dixisse parabolam. Vocem autem expungendam censet Mass.*

7. propterea quod deest — cogantur] Sic GRAB. restituit locum ex MSS. CLAROM. PASS. VOSS. pro *propterea* quod habent *propter eam quod*; MERC. II. recte quidem *propterea*, sed pro *libertati* legit *liberali*. De lectione ERASM. et GALL. v. supra not. 4.

8. mittat te] Lectionem minister, quam habent ERASM. GALL. nullus aliorum Codd. agnoscit.

9. non exies] CLAROM. hic et inferius non exees.

10. Et adversarium cett.] Epiphani. *Καὶ φασίν εἶναι τὸν ἀντίδικον ἐκεῖνον τῶν τὸν κόσμον πεποιηκότων ἀγγέλων ἕνα (ita enim legendum et Irenaeus et res ipsa docet; sed editt. et versiones Epiphaniï ridicule habent ἄβολου — GRAB.) καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο κατεσκευασθαι εἰς τὸ ἀπάγειν τὰς ψυχὰς πρὸς τὸν κύριον, τὰς ἐντεῦθεν ἐξερχομένας ἐκ σωμάτων — παραδίδοσθαι δὲ ἀπὸ*

qui sunt in mundo, quem diabolus vocant, dicentes factum eum ad id, ut ducat eas, quae perierunt, animas ¹a mundo ad principem: (et hunc dicant esse primum ex mundi fabricatoribus) et illum ²alterum angelo, qui ministrat ei, tradere tales animas, uti in alia corpora includat: corpus enim dicunt esse carcerem. Et id quod ait: *Non exies inde, ³quoadusque novissimum quadrantem reddas*, interpretantur, quasi non exeat quis a potestate angelorum eorum, qui mundum fabricaverunt; ⁴sic transcorporatum semper, quoadusque in omni omnino operatione; quae in mundo est, fiat: et quum nihil defuerit ei, tum liberatam eius animam ⁵eliberari ad illum Deum, qui est supra angelos mundi fabricatores. Sic quoque salvari ⁶et omnes animas, sive ipsae praeoccupantes in uno adventu in omnibus misceantur operationibus, sive de corpore in corpus transmittentes vel immissae in unaquaque specie vitae, adimplentes et red dentes debita liberari, uti iam ⁷non faciant in corpore.

5. *Καὶ εἰ μὲν πρᾶσσεται παρ' αὐτοῖς τὰ ἄθεα, καὶ ἔκθεσμα καὶ ἀπειρημένα, ἐγὼ οὐκ ἂν πιστεύσαιμι. Ἐν δὲ τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν οὕτως ἀναγράφεται, καὶ αὐτοὶ οὕτως ἐξηγοῦνται, τὸν Ἰησοῦν λέγοντες ἐν μυστηρίῳ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ ἀποστόλοις κατ' ἰδίαν*

5. Et ¹⁰si quidem fiant haec apud eos, quae sunt irreligiosa et iniusta et vetita, ego nequaquam credam. In conscriptionibus autem illorum sic conscriptum est et ipsi ita exponunt; Iesum dicentes in mysterio discipulis suis et apostolis seorsum locu-

τοῦ ἀρχοντος τῷ ὑπηρέτῃ — εἰς τὸ φέρειν τὰς ψυχὰς πάλιν καὶ εἰς σώματα καταγγέλλειν διάφορα — φασὶ γὰρ εἶναι τὴν φυλακὴν τὸ σῶμα.

cum Codicem Voss. illud *elevari* offerre dixit GRABUS, id quod falsissime contendit. Cod. Voss. enim cum CLAROM. PASS. OTTOB. MERC. II. ERASM. et GALL. scribit *eliberari*, quod levi emendatione cum LUXIO mutavi in *elibrari*; ARUND. vero *et liberari*. GRAB. et MASS. temere secuti sunt FEUARDENTIIUM, qui dicere supersedit, unde sumserit illud *elevari*.

6. *et omnes*] In MERC. II. et omittitur.

7. *non faciant*] Sic cum MASS. scribo ex antiquissimis Codd. CLAROM. PASS. et Voss. In aliis legitur *fiant*, quod non male suspicatur MASS. esse recentiorum scribarum emendationem, qui non intellexerint verbum graecum *πράττειν* (sic procul dubio scripsit Irenaeus) *agant, vilam agant, degant* sen potius *operantur* perperam ab Int. redditum esse *faciant*.

8. *Καὶ εἰ μὲν πρᾶσσεται κτλ.*] Haec servavit Theodoret. haer. fabb. I, 5.

9. *οὐκ ἂν πιστεύσαιμι*] PETAV. reponi vult *οὐκ ἂν πιστεύσαιμι* *affirmare non ausim*. Sed repugnat Int.

10. *si*] Melius vertisset *en*.

1. *a mundo*] FEUARD. Voss. PASS. in mundo.

2. *alterum angelo qui*] Sic MASS. MERC. II. CLAROM. et Voss., qui posteriores ante qui habent *et*. Sed in omnibus aliis editi. legitur cum Codd. ARUND. et PASS. *altero angelo qui*. Prior tamen lectio cum MASS. praeferenda videtur; *illum alterum* refer ad diabolum.

3. *quoadusque*] Sic GRAB. primus ex ARUND. MERC. II. et Voss. Sed ERASM. GALL. GRYK. perperam legunt *quoad*.

4. *sic transcorporatum*] Ita CLAROM. ARUND. MERC. II. cum ERASM. et GALL. In ceteris *sed sit transcorporatum*; quod minus placet: legendum enim esset *sed sit transcorporatus*. MASS.

5. *eliberari*] Sic restitui, quamvis FEUARD. GRAB. et MASS. habeant *elevari*, lectionem cui assentit FEUARD. Sed uni-

3 ut] \forall

4 angel] + et

6 ex eo

10 tunc

12 ipse

14 in misse
speciae

credentes] credentes

15 corpora

16 ~~h.~~ hoc apud eos
fiat

20 consilium

etc] sic

- 3 hec
- 6 quedam
- 7 quidem
antem] + bōia
- 8 exstancie
dextere
marcellineaque
- 12 hēmi] ubi : *ut
pato unio
doctrina
multus
- 13 exterminabit
Cinosias
- 14 meteria
omnibus*
- 15 phytagore
facunt] + xxv. Quod est
Caerenti doctrina
- 20 cerintus
- 21 separate * ?que cre.

λελαληκέναι, καὶ αὐτοὺς ἀξιώ-
σαι, τοῖς ἀξίοις καὶ τοῖς πειθο-
μένοις ταῦτα παραδιδόναι. Διὰ
πίστεως γὰρ καὶ ἀγάπης σώζε-
σθαι· τὰ δὲ λοιπὰ ἀδιάφορα
ὄντα, κατὰ τὴν δόξαν τῶν ἀν-
θρώπων, πῇ μὲν ἀγαθὰ, πῇ δὲ
κακὰ νομίζεσθαι, οὐδενὸς φύσει
κακοῦ ὑπάρχοντος.

6. ²Alii vero ex ipsis signant, cauteriantes suos discipulos in
posterioribus partibus exstantiae dextrae auris. ³Unde et Marcel-
lina, quae Romam sub Aniceto venit, quum esset huius doctrinae,
multos ⁴exterminavit. Gnosticos se [†]autem vocant; ⁵et imagines [†]Mass.105.
quasdam quidem ^{*}depictas, quasdam autem et de reliqua materia ^{*}Grab.102.
fabricatas habent, dicentes formam Christi factam a Pilato, illo in
tempore quo fuit Iesus cum hominibus. Et has coronant et pro-
ponunt eas cum imaginibus mundi philosophorum, videlicet cum
immagine Pythagorae et ⁶Platonis et Aristotelis et reliquorum; et re-
liquam observationem circa eas similiter ut gentes faciunt.

C A P. XXVI.

Cap. XXV

1. ¹Et Cerinthus autem quidam in Asia non a primo Deo
factum esse mundum docuit, sed a virtute quadam valde separata
et distante ab ea principalitate, quae est super universa, et ⁸igno-
rante eum, qui est super omnia, Deum. ⁹Iesum autem subiecit,

1. assentientibus] CLAROM. consentien-
tibus.

2. Alii vero cell.] V. Appar. nostrum.

3. Unde et Marcellina cell.] Eriphan.
haec ita refert: Μαριελλίνα τις ὑπ'
αὐτῶν ἀπαιτηθεῖσα — ἐν χρόνοις —
Ἀνικητίου — ἐν Ῥώμῃ γενομένη —
πολλοὺς τῶν ἐκεῖσε λυμνημένῃ ἡγά-
γισε. Καὶ ἐνθεν γέγονεν ἡ ἀρχὴ
Γνωστικῶν τῶν καλουμένων. Ἐχουσι
δὲ εἰκόνας ἐνζωγράφους διὰ χρωμά-
των, τινὲς δὲ — καὶ λοιπὴς ὕλης,
ἅπανα ἐκτυπωματὰ φασιν εἶναι τοῦ
Ἰησοῦ καὶ ταῦτα ὑπὸ Ποντίου Πιλά-
του γεγενῆσθαι — ὅτε ἐνεδήμει τῷ
τῶν ἀνθρώπων γένει. — Ἐχουσιν εἰ-
κόνας — καὶ φιλοσόφων τινῶν, Πυ-
θαγόρου καὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστο-
τέλους καὶ λοιπῶν· μεθ' ὧν καὶ ἑτερα
ἐκτυπώματα τοῦ Ἰησοῦ τιθέασιν, ἰδρι-
σαντές τε προσκυνοῦσι καὶ τὰ τῶν
ἑθνῶν ἔθνη λοιπὸν ποιοῦσι.

4. exterminavit] Hic iterum ILLUMANNUS
legi vult exterminavit, quod esse dicit ve-

luti fascinavit. Sed doleo, me coniectu-
rae viri doctissimi assentire non posse.
Vide supra pag. 148 not. 2 et pag. 155
not. 1.

5. et imagines] Sic Codd. Voss. VET.
et MASS. Ceteri etiam im.

6. Platonis et Aristotelis] Secundum
Augustin. de haer. a Carpocratianis Pauli
et Homeri imagines adoratas esse tura-
que iis obolata FEUARD. observavit.

7. Et Cerinthus] Et addidit GRAB. ex
MSS. ARUND. et Voss.

8. ignorante eum — Deum] Sic primus
FEUARD., assentientibus MSS. ARUND.
MERC. II. et Voss. Sed ERASM. GALL.
et GRYN. perperam ignorante eo — Deo.
Theodoret. haer. fabb. II, 3 haec sic
expressit: Ἐδίδασκε δὲ οὕτως, ἵνα μὲν
εἶναι τὸν τῶν ὁλῶν Θεόν, οὐκ αὐτὸν
δὲ εἶναι τοῦ κόσμου δημιουργόν, ἀλλὰ
δυνάμεις τινὰς πεχωρισμένας καὶ
παντελῶς αὐτὸν ἀγνοούσας.

9. Iesum autem cell.] Theodoret. I. I.
Τὸν Ἰησοῦν δέ — ἐγ-ῆσε κατὰ φύσιν

non ex virgine natum; (impossibile enim hoc ei visum est) fuisse autem eum Ioseph et Mariæ filium similiter ut reliqui omnes homines, et plus potuisse ¹iustitia et prudentia et sapientia ²ab hominibus. Et post baptismum descendisse in eum ab ea principalitate, quae est super omnia, Christum figura columbae; et tunc annuntiassse incognitum Patrem et virtutes perfecisse: in fine autem revolasse iterum Christum de Iesu et Iesum passum esse et resurrexisse; Christum autem impassibilem perseverasse, existentem spiritalem.

Cap. XXVI.

2. Qui autem dicuntur Ebionaei consentiunt quidem mundum a Deo factum; ea autem, quae sunt erga Dominum, ³non similiter

ἐξ ἀνδρὸς γεγεννησάτω καὶ γυναῖκός, τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Μαρίας, σωφροσύνη δὲ καὶ δικαιοσύνη καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς διαπρέψαι. Τὸν δὲ Χριστὸν ἐν εἰδὲι περιστερᾶς ἀνωθεν εἰς αὐτὸν κατελθεῖν καὶ τὴν καὶ αὐτὰ τὸν ἀγνοοῦμενον κηρύττει Θεὸν καὶ — ἐπιτελέσαι θαυματουργίας.

1. iustitia] Cod. Voss. in iustitia.

2. ab hominibus] Omnes Codd., quod equidem scio, habent ab; Codd. VET. CLAROM. PASS. VOSS. ET MASS. hominibus, ceteri omnibus. Quod reperis in edit. ERASM. inde ab a. 1534, GALL. GRYN. ET FEUARD. prae omnibus — ex coniectura scriptum esse conicio, neque vero ex auctoritate Codicis ullius: antiquissimae ERASMI edit. 1526. 1528 cum Codd. legunt ab o. Sed quisque videt, ab hic positum esse pro prae.

3. non similiter] COTELERIUS in not. ad Const. apost. VI, 6 non expungivult; GRABIVS cum PEARSONIO (Vind. epist. Ignat. part. 2, p. 25) conicit legendum esse consimiliter pro non similiter. MASS. vero adversatur Grabio, quoniam ex Theodreti et Eusebii locis (vide Apparatum ad h. l.) nonnullorum Ebionaeorum sententia appareat, ex qua Christum ex virgine natum esse putarint; id quod negabant Cerinthus et Carpocrates. Sed MASSURETUM fugit locus I. IV. 23, 4: ἀναγκρὶν εἰ δὲ καὶ τοῦς Ἑβραίωνους πῶς δύνανται σωθῆναι, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἦν ὁ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἐπὶ γῆς ἐργασάμενος; ἢ πῶς ἄνθρωπος χωρῆσαι εἰς Θεόν, εἰ ὁ Θεὸς ἐχωρήθη εἰς ἄνθρωπον; His enim verbis Irenaeus haud obscure significat, Ebionitas in negata Christi deitate Cerintho et Carpocrati fuisse ὁμοψήφους. De consensu illorum ne SCHLEIEMANNUS quidem dubitat, cfr. eius librum die Clementinen p. 464, not. 12. Quare cum COTELERIO ET GRABIO expungo τὸ non. Sed quomodo

particula negativa, quae legitur in omnibus MSS., in textum recepta est? DANHAUVERUS (in Christeid. p. 552) eum ab aliena manu profectam putat; alii suspicantur siglum aliquod a librariis falso esse explicatum et scriptum. Coniecturae eorum, qui consimiliter legi volunt, assentire nequeo, quoniam, quod equidem scio, illa vox nusquam in Irenaei libris occurrit. Alia coniectura commendatur ab eo, qui censuram editionis MASS. exhibuit in Actis eruditorum a. 1712 p. 173 et 277. (Suspicio HEUMANNUM esse MASSURETI censorem: nam in margine editionis ERASMIANAE a. 1580, quae e libris HEUMANNI fuit, in bibliotheca Gottingensi asservatae legi et hanc emendationem manu HEUMANNI scriptam.) Doctus censor haec disputat: „Verum illos (qui particula negativa sensum loci turbare putant) recte iudicare, docet inspectio Irenaei. Postquam enim cap. 24 de Carpocrate et cap. 25 de Cerintho egerat et ab utrisque Iesum pro simplici homine ex Ioseph et Maria nato habitum esse meminerat, iam ad Ebionaeos progreditur ac monstrat 1, in quo a Cerintho et Carpocrate discrepantes cum orthodoxis conveniant: quod scil. credant, mundum esse a Deo factum, non ab angelis; 2. in quo cum utroque, Cerintho nimirum et Carpocrate, consentiant, nempe eo quod statuant, Iesum fuisse simplicem hominem, Iosephi et Mariæ progeniem. Hinc liquet, τὸ non esse eiiciendum. Nec particula adversativa autem permittit, ut negans illa vocula retineatur. Evaderet enim oppido ineptum loquendi genus. Accedit, quod, si Irenaeus scripsisset non similiter ut Cer. et Carp., debuisset addere, in quo differat illorum doctrina de Iesu. Id quod quum non faciat, rursus sit manifestum, particulam illam negativam esse tollendam. Dicens enim Irenaeus, Ebionaeos de Domino similiter sentire ut

2 marce

3 inustitia

4 descenditst

5 que

sputabam] + xvi. que
est
elimi larum doctria :
(et l. minusc. superius in reambul)

q elime

- 2 euan gelio
- 3 que
profetia
- 6 caractere
ierosolimam
- 6 dei] + LXVI Quaesunt nicolitarum opora
- 7 1/2 unc
dolathitum*: [lath]
- 8 üo] hi
- 12 meolatanorum
- odi] + XXVIII. quae est cordis sententia.
- 1/2 unc.

ut Cerinthus et Carpocrates opinantur. ¹Solo autem eo, quod est secundum Matthaeum, evangelio utuntur et apostolum Paulum recusant, apostatam eum legis dicentes. ²Quae autem ^{*}sunt prophetica, ^{*}Grab. 103. curiosius exponere nituntur; et circumciduntur ac perseverant in his consuetudinibus, quae sunt secundum legem, ³et iudaico characterē vitae, uti et Hierosolymam adorent, quasi domus sit Dei. | 31 6

3. Nicolaitae autem magistrum quidem habent Nicolaum, unum ex vii, qui primi ad diaconium ab apostolis ordinati sunt; qui indiscrete vivunt. Plenissime autem per Ioannis Apocalypsin manifestantur ⁴qui sint, nullam differentiam esse docentes in moechando ei idolothyton edere. Quapropter dixit et de iis sermo: *Sed ⁵hoc habes quod ⁶odisti opera Nicolaitarum, quae et ⁷ego odi.* Cap. XXVII. Apoc. II. 6.

Cerinthum et Carpocratem, nihil opus habuit addere: cum proximo praemisissis capitibus iam dixisset, quid illi de Iesu sentirent. Confectum igitur arbitramur esse, quod particulae negativae locus hic esse possit nullus. Iis, quibus τὸ non intrusum esse videtur, respondet ita: „Quod quidem in permultis auctorum locis factum esse inter criticos constat; sed hoc loco nulla apparet causa, quae lectorem quempiam movere potuerit ad inserendam illam voculam: contra potius fuisset ei causae, eam eliminandi. Afferre nobis liceat novam coniecturam. Nimirum videtur vera scriptura haec fuisse: ea autem, quae sunt erga Dominum nostrum, similiter ut Cer. et Carp. opinantur. Vox nostrum compendiose scripta locum facere potuit errore librario- rum. Certe saepius Irenaeus de Christo loquens eum vocat *Dominum nostrum*. Est quidem, ubi eundem etiam simpliciter *Dominum* nominando innuit, ut lib. I. 29, 2 et alibi. Quare erroris occasio etiam esse potuit repetitio postremae syllabae vocis *Dominum*, ita ut ex num factum sit non. Utram errandi occasionem eligamus, fortasse parum refert: modo biuc rectius intelligatur, non illud esse ὑποβολιμαίον.“

1. Solo autem eo cett.] Eus. b. e. III, 27 haec ita expressit: Οὗτοι τοῦ μὲν ἀποστόλου πάσας τὰς ἐπιστολάς ἀρχητέας ἡγουῦνται εἶναι δεῖν, ἀποστατήν ἀποκαλοῦντες αὐτὸν τοῦ νόμου· εἰ ἀγγελίῃ δὲ μόνῃ τῇ κατ' Ἐβραίου λέγουμένην χροῦμενοι.

2. Quae autem sunt prophetica cett.] De hoc loco v. NEANDRI *gnost. Systeme*

p. 391 et SCHLIEMANNI *Clementinen* p. 495. Recte enim posterior censet, hunc locum graece expressum esse aut: *ἔτινα δὲ εἰσι τὰ προφητικά, αὐτ: ἃ δὲ εἰσι προφητικά, περιεργασίως ἐκδέσθαι σπουδαζούσιν*, quae duplici modo explicare licet, uti SCHLIEMANNUS probavit. Is enim ita disputat: „Nach dieser letzten Annahme würde die ebionit. Erklärung der prophet. Stellen des a. Text. gemisbilligt werden. Die Missbilligung bezog man entweder auf die Methode ihrer Auslegung — — oder auf das Ergebniss derselben. — — Jene erste Zurücküber- setzung hat diesen Sinn: sie stellen über den Begriff des ächt Prophetischen zu spitzfindige Untersuchungen an.“ Haec spectare existimat SCHLIEMANNUS ad eam partem Ebionitarum, quam gnosticos Ebionaeos nominat, quos prophetas falsos a veris distinxisse scimus. Sed de illo discrimine Ebionitarum quum adhuc sub iudice lis sit, hic definire non ausim.

3. et iudaico adorent] Ita CLAROM. ARUND. MERC. II. GRAB. et MASS. At ERASM. GALL. FEUARD. male: et iudaico characterē vitae uti, et Hierosolymam adorant. MASSUETIANAE editiones censor in Actis erud. a. 1712 p. 280 putat, hoc loco Irenaeum intellexisse Coelicolas, quos dicant — id quod aperte falsum esse, non est quod probem.

4. qui sint] Voss. qui sunt.

5. hoc habes] In Pass. et (quod addo) Voss. deest hoc.

6. odisti] MERC. II. odis.

7. ego odi] Sic recte legerant primi GRYN. et FEUARD. Sed ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. ego odio.

Cap. XXVIII.

C A P. XXVII.

1. ¹Κέρδων δέ τις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβὼν καὶ ἐπιδημήσας ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Ὑγίνου, ἔννατον κληρὸν τῆς ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντος, ἐδίδαξε τὸν ἑπὶ τοῦ νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον Θεόν, μὴ εἶναι πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὸν μὲν γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνώτα εἶναι· καὶ τὸν μὲν δίκαιον, τὸν δὲ ἀγαθὸν ἐπάρχειν.

† Mass. 106.

Cap. XXIX.

* Grab. 104.

2. Διαδεξάμενος δὲ αὐτὸν Μαρκίων ὁ Ποντικός, ἤρξατο τὸ διδασκαλεῖον, ἀπρηθροισμένως βλασφημῶν.

1. Κέρδων cell.] Hoc fragmentum graecum reperis apud Euseb. h. e. IV, 11.

2. quidam] Sic ERASM. GALL. GRYN. FEUARD. (1639) CLAROM. PASS. et (quem addo) VOSS. iuxta graecum; sed FEUARD. (1596. 1675) et GRAB. pe. peram quidem.

3. octavum locum] Sic CODD. PASS., ceteri vero cum editi. tum MSS. nonum locum. Sed priorem lectionem licet textui graeco repugnantem eo sidentius sequor, quod constare mihi videatur, Eusebium vitiosis deceptum exemplaribus perperam in citato cap. XI bis scripsisse ἔννατον, Irenaeo scilicet repugnante. Argumentum est 1, quod Interpres Irenaei verba lib. III, 4, 3 ab Eusebio relata initio capitis XI vertens legerit ὀγδοος, non ἔννατος; vertit enim octavus; 2, et id praecipuum est, Irenaeus ipse eiusdem libri cap. III (cuius verba citat Euseb. h. e. V, 6) romanos pontifices ordine referens sextum ab apostolis Xystum recenset, ἕκτος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων καθίσταται Εὐστός, tum Telesphorum ac deinde Hyginum, qui proinde octavus est. Hunc excipit Pius, istum Anicetus, cui succedit Soter, ac tandem δωδεκάτῳ τόπῳ Eleutherius. Nihil clarius. Ut ergo Irenaeus cum Irenaeo consentiat, ubique legendum ὀγδοος, non ἔννατος. Equidem scio et Cyprianum epist. 74 ad Pompeium et

1. Et Cerdon autem ²quidam ab iis, qui sunt erga Simonem, occasionem accipiens quum venisset Romam sub Hygino, qui ³octavum locum episcopatus per successionem ab apostolis habuit, docuit eum [†]qui a lege et prophetis annuntiatus sit Deus, non esse patrem Domini nostri Christi Iesu. Hunc enim cognosci, [†]illum autem ignorari; et alterum quidem iustum, alterum autem bonum esse.

2. *Succedens autem ei Marcion Ponticus, ⁴adamplavit doctrinam, ⁵impudorate blasphemans eum, qui a lege et proph-

Epiphanium Haer. 41 et 42 Hyginum nono loco inter pontifices romanos numerasse, doctissimumque Cotelierum in suis ad lib. VII Constit. apost. c. 46 notis legentem apud Iren. lib. I, c. 27 al. 28 ἔννατον et lib. III, c. 4 ὀγδοος, haec secum invicem conciliare niti, dicendo Hyginum et octavum et nonum nuncupari potuisse, sed diversa ratione; nonum numerato, octavum omisso Petro; celebrem quippe morem esse apostolos indiculis antistitum praefigere aut ex iis eximere. De more veteribus solemai cum eruditissimo viro contendere mens non est; sed hoc, si priori loco nonum legamus, solvi nodum posse non putem. Neque enim simpliciter scribit Irenaeus nonum locum episcopatus, sed addit, per successionem ab apostolis: quo loquendi modo apostolos ab indiculo removet. Tutius ergo et ad Irenaei mentem accommodatus et hic ex PASS. Cod. repone octavum pro nonum. MASS.

4. adamplavit] Sic VOES. MERC. II. FEUARD. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. adimplevit.

5. impudorate blasphemans] Sic CODD. VET. VOSS. ique (ut puto), quibus usus est MASS. FEUARD. GRAB. Consentiant quoad posteriorem vocem ARUND. et MERC. II. At ERASM. et GALL. impurate blasphematus.

§ octauum] non

12. cos] + xviii. quae
sunt quae meram
docuait

14. 7/2 m.

3 ab eo] habeo semper et *

6 iudea

7 quem] qui

12 h iterativum esse

15 epistulas

quaecumque

17 profeticis

18 apostolos¹⁸ (18)

praenuntians

23 cui] + enim

h sunt similes

24 aegyptis

25 ambularunt

27 habet

29 profetis

tis annuntiatus est Deus; malorum factorem et ¹bellorum concupiscentem et inconstantem quoque sententia et contrarium sibi ipsum dicens. Iesum autem ab eo Patre, qui est super mundi fabricatorem Deum, venientem in Iudaeam temporibus Pontii Pilati praesidis, qui fuit procurator Tiberii Caesaris, in hominis forma manifestatum his, qui in Iudaea erant, dissolventem prophetas et legem et omnia opera eius Dei, qui mundum fecit, quem et Cosmocratorem dicit. Et super haec id quod est secundum Lucam evangelium circumcidens et omnia, quae sunt de generatione Domini ²conscripta, auferens, et de doctrina sermonum Domini multa auferens, in quibus manifestissime conditorem huius universitatis suum Patrem confitens Dominus conscriptus est; semetipsum esse veraciorem, quam sunt hi, qui evangelium tradiderunt, apostoli, suasit discipulis suis; non evangelium, sed particulam evangelii tradens eis. Similiter autem et apostoli Pauli epistolas abscidit, auferens quaecunque manifeste dicta sunt ab apostolo de eo Deo, qui mundum fecit, quoniam hic Pater Domini nostri Iesu Christi, et quaecunque ex propheticiis memorans apostolus docuit, ³praeunntiantibus adventum Domini.

3. Salutem autem solum animarum esse futuram, earum quae eius doctrinam ⁴didicissent; corpus autem, videlicet quoniam a terra sit sumtum, impossibile esse participare salutem. Super blasphemiam autem, quae est in Deum, adiecit et hoc, vere Diaboli os accipiens et omnia contraria dicens veritati: ⁵Cain et eos, qui similes sunt ei, et Sodomitas et Aegyptios et similes eis et omnes omnino gentes, quae in omni permixtione malignitatis ambulaverunt, salvas esse a Domino, quum descendisset ad inferos et accurrissent ei, et in suum assumpsisse regnum; Abel autem, et Enoch et Noë et reliquos iustos et eos, ⁶qui sunt erga Abraham Patriarcham, cum omnibus prophetis et his, qui placuerunt ^{*}Deo, non participasse ^{*Grab.105.}

1. bellorum] CLAROM. PASS. et VOSS. bellatorum.

2. conscripta] MS. VOSS. et conscripta.

3. praeunntiantibus adventum Domini] GRABUUM sequor et MSS. ARUND. VOSS. MERC. II. et CLAROM., dum lego domini pro Dei.

4. didicissent] In marg. edit. ERASH. GALL. GRYN. et FEUARD. legitur audissent.

5. Cain] Post hoc verbum exstat in ERASH. GALL. GRYN. et ARUND. MERC. II. enim, a FEUARD. recte expunctum. Theodoret. haer. fabb. I, 24 haec ita graeco expressit: οὗτος τὸν μὲν Κάιν καὶ τοὺς Σοδομίτας καὶ τοὺς ὁμοσεβεῖς ἀπικρίας σωτηρίας ἐγ-ησεν ἀπολελαυ-

πέναι, προσεληλυθότας ἐν τῷ ᾧ ἔδη τῷ σωτῆρι Χριστῷ καὶ εἰς τὴν βασιλείαν ἀναληφθῆναι. Τὸν δὲ Ἀβὲλ καὶ τὸν Ἐνῶχ καὶ τὸν Νῶε καὶ τοὺς πατριάρχας τε καὶ τοὺς λοιποὺς προφητάς καὶ τοὺς δικαίους οὐ μεταλαχεῖν τῆς ἐκείνοις δεδομένης ἐλευθερίας, προσδραμεῖν αὐτῷ μὴ βουλευθέντας. Οὐ δὲ χάριν, φησί, καὶ τὸν ἔδην οἰκεῖν κατεργάσθσαν.

6. qui sunt erga Abraham Patriarcham] Sic FEUARD. in marg. MASS. et Cod. VET. CLAROM. VOSS. PASS., ceteri Patriarchas. MASS. censet, Interpreti vertendum fuisse: eos qui ex Abrahamo Patriarcha orti sunt.

salutem, qui in Marcione fuit serpens praeconavit. Quoniam enim sciebant, inquit, Deum suum semper tentantem eos; et tunc tentare eum suspecti, non accurrerunt Iesu neque crediderunt annuntiationi eius; et propterea remansisse animas eorum apud inferos dixit.

4. Sed huic quidem, quoniam et solus manifeste ausus est circumcidere Scripturas et impudorate super omnes obtreectare Deum, seorsum contradicemus, ex eius scriptis arguentes eum; et ex iis sermonibus, qui apud eum observati sunt, Domini et apostoli, quibus ipse utitur, eversionem eius faciemus, praestante Deo. Nunc autem necessario meminimus eius, ut scires, quoniam omnes, qui quoquo modo adulterant veritatem et praeconium ecclesiae laedunt, Simonis Samaritani magi discipuli et successores sunt. Quamvis non confiteantur nomen magistri sui ad seductionem reliquorum; attamen illius sententiam docent: Christi quidem Iesu nomen tantumquam irritamentum proferentes, Simonis autem impietatem varie introducentes mortificant multos, per nomen bonum sententiam suam male disperdentes et per dulcedinem et decorem nominis amarum et malignum principis apostasiae serpentis venenum porrigentes eis.

Cap. XXX.

C A P. XXVIII.

1. Ab his autem, qui praedicti sunt, iam multae propagines multarum haeresum factae sunt, eo quod multi ex ipsis, immo omnes velint doctores esse et abscedere quidem ab haeresi, in qua fuerunt; aliud autem dogma ab alia sententia et deinceps alteram ab altera componentes, nove docere insistunt, semetipsos adinventores sententiae, quamcunque compegerint, enarrantes. Ut exempli-

† Mass. 107. ἁπὸ Σατορνίνου καὶ Μαρκίωνος † οἱ καλούμενοι Ἐγκρατεῖς ἀγαμίαν ἐκήρυξαν, ἀθετοῦντες τὴν ἀρχαίαν πλάσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡρέμα κατηγοροῦντες τοῦ ἁγίου καὶ θεοῦ εἰς γένεσιν ἀνθρώπων πεποιηκότος· καὶ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων ἀποχὴν εἰσηγγήσαντο ἀχα-

gratia dicamus: a Saturnino et Marcione, † qui vocantur Continentes, abstinentiam a nuptiis annuntiaverunt, frustrantes antiquam plasmationem Dei et oblique accusantes eum, qui et masculum et feminam ad generationem hominum fecit; et eorum quae dicuntur apud eos animalia

1. cum] FEUARD. in marg. Voss. et GRAB. eos.

2. animas eorum] Voss. animas ipsorum.

3. quoniam et solus] FEUARD. in marg. Pass. et (quod GRAB. non observavit) Voss. quomodo et solus.

4. proferentes] Sic cum Mass. lego ex

VET. ARUND. Voss. MERC. II. Codd. et prioribus ERASMI editi.

5. velint] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. volunt.

6. nove] ERASM. GALL. et FEUARD. nova.

7. ἀπὸ Σατορνίνου κτλ.] Haec graeca servavit Euseb. h. e. IV, 29.

1. martine

2. inquit

4. eorum] ipson

8. is] his

10. pres. intē

deo] + xxx. quae +
continuationem aucto

12. ledant

16. uariae

21. heresum. fac

22. heresi

27. martine

30. dei & om.

35. hominum ≈

6 eos] + xxxii quales est tatiani doctrina

iii

7 introductus

14 ceteros

15 carastherem
doctrina

16 quasdam

17 kalentini

23 facinus] + xxxii quibus temporibus

fuerunt omnes qui praedicti sunt

et a quibus iustis et doctrinas acceperunt: [he omnia] [] minusc: ' inferius seq]

14 occasione

25 coetus

16 ipsum on
idolatriae

27 veritate] + xxxii illi qui indifferantia

indifferantia acceperunt occasio res. x hic an superiori minus . x

ριστοῦντες τῷ πάντα πεποι-
 κότε Θεῷ. Ἀντιλέγοναί τε τῇ
 τοῦ πρωτοπλάστου σωτηρίᾳ·
 καὶ ταῦτο νῦν ἐξευρέθη παρ'
 αὐτοῖς· † Tatianoῦ τινὸς πρῶ-
 τως ταύτην εἰσενέγκαντος τὴν
 βλασφημίαν. Ὅς Ἰουστίνου
 ἀκροατὴς γεγονώς, ἐφ' ὅσον μὲν
 συνῆν ἐκείνῳ, οὐδὲν ἐξέφηνε
 * τοιοῦτον· μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου
 μαρτυρίαν ἀποστάς τῆς ἐκκλη-
 σίας, οἰήματι διδασκάλου ἐπαρ-
 θείς καὶ τυφωθεὶς, ὡς διαφέ-
 ρων τῶν λοιπῶν, ἴδιον χαρακτή-
 ρα διδασκαλείου συνεστήσατο·
 Αἰωνάς τινας ἀοράτους ὁμοίως
 τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολο-
 γήσας· τὸν γάμον τε φθορὰν
 καὶ πορνείαν παραπλησίως
 Μαρκίωνι καὶ Σατορνίνῳ ἀνα-
 γορεύσας· τῇ δὲ τοῦ Ἀδὰμ
 σωτηρίᾳ παρ' ἑαυτοῦ τὴν ἁί-
 τιολογίαν ποιησάμενος.

abstinentiam induxerunt, ingrati
 existentes ei, qui omnia fecit,
 Deo. Contradiciunt quoque eius
 saluti, qui primus ¹plasmatus est;
 et hoc ²nunc adinventum est
 apud eos: † Tatiano quodam pri-
 mo hanc introducente blasphe-
 miam. Qui quum esset Iustini au-
 ditor, in quantum quidem apud
 eum erat, nihil enarravit tale;
 post vero ³illius martyrium ab-
 sistens ab ecclesia, et praesum-
 ptione ⁴magistri elatus et inflatus,
 quasi prae ceteris esset, proprium
 characterem doctrinae constituit:
 Aeonas quosdam invisibiles simi-
 liter atque hi, qui a Valentino
 sunt, ⁵velut fabulam enarrans:
⁶nuptiarum autem corruptelas et
⁷fornicationes similiter ut Marcion
 et Saturninus, ⁸dicens; Adae au-
 tem saluti ex se. ⁹contradictionem
 faciens.

2. Alii autem rursus a Basilide et Carpocrate occasiones ac-
 cipientes, indifferentes ⁸coitus et multas nuptias induxerunt et neg-
 ligentiam ipsorum, quae sunt idolothyta, ad manducandum; non
 valde ⁹haec curare dicentes Deum. ¹⁰Et quid enim? non est nu-
 merum dicere eorum, qui secundum alterum et alterum modum ex-
 ciderunt a veritate.

1. *plasmatus est*] Sic GRAB. et MASS. ex optimis Codd., ceteri *plasmatus erat*.

2. *nunc*] Melius vertisset Int. *nuper*. Ut enim scite observat Valesius, νῦν apud Graecos interdum idem valet ac *nuper*; et ita hoc loco sumitur ab Irenaeo.

3. *magistri*] Sic GRAB. MASS. et Cod. Voss.

4. *velut fabulam enarrans*] MASS. observat, melius vertendum fuisse *commentus*.

5. *nuptiarum autem*] Sic cum MSS. et MASS. scribo, Irenaeum scripsisse con-
 ciliens τοῦ δὲ γάμου. FEUARD. GRAB. et IUN. ex graeco citra Codd. auctori-
 tatem excudi iusserunt *nuptias*.

6. *dicens*] Graec. ἀναγορεύσας, pro
 quo in MSS. quibusdam legi ἀπαγορεύ-

σας, notat Valesius ad Euseb. h. e. IV, 29. Sed vera lectio est ἀναγορεύσας, quod
 vertendum erat *praedicans*. MASS.

7. *contradictionem faciens*] Apparet,
 Irenaeum scripsisse ἀντιλογίαν, quod
 melius huc quadrat, quam αἰτιολογίαν.

8. *coitus*] CLAROM. PASS. Voss. et ultra-
 que ERASMI prior editio *coetus*.

9. *haec curare*] Sic FEUARD. et IUN.
 GRAB. MASS., consentientibus optimis
 Codd. Sed ERASM. GALL. hoc *comparare*.

10. *Et quid enim? non est*] FEUARD.
*perperam: et quid? etenim non est nu-
 merum dicere celt.* PASS. et *quid demum?
 non est celt.* cum quo consentit Voss.,
 nisi quod pro *quid* habet *qui*. Non est
 scribit Int. pro *non licet*.

1. Super hos autem ex his, qui praedicti sunt Simoniani, multitudo Gnosticorum Barbelo exsurrexit et ¹velut a terra fungi manifestati sunt, quorum principales apud eos sententias enarramus. ²Quidam enim eorum ³Aeonem quendam nunquam senescentem in virginali spiritu ⁴subiiciunt, quem Barbelon nominant. Ubi esse Patrem quendam innominabilem dicunt; voluisse autem hunc ⁵manifestare se ipsi Barbeloni. Ennoian autem hanc progressam stetit in conspectu eius et postulasse Prognosin. Quum ⁶prodiisset autem et Prognosis, his rursum petentibus prodiit Incorruptela; post deinde Vita aeterna; in quibus gloriantem Barbelon et ⁷prospicientem in magnitudinem et conceptum, delectatam in hanc generasse simile ei lumen. ⁸Hanc initium et laminationis et generationis omnium dicunt; et videntem Patrem lumen hoc ⁹unxisse illud sua benignitate, ut perfectum fieret. Hunc autem dicunt esse Christum, ⁹qui rursus postulat, quemadmodum dicunt, adiutorium sibi dari Nun, et progressus est Nus. ¹⁰Super haec autem emittit Pater Logon. Coniugationes autem fient Ennoiae et Logi, et Aphtharsias et Christi; et aeonia autem Zoë Thelemati coniuncta est,

*Grab. 107.

1. *velut a terra fungi cell.*] Ad haec respiciebat Epiphanius, quum Haer. XXXI, 1 de Gnosticis omnibus scribebat: ἐν ἐνὶ γὰρ χρόνῳ οὗτοι πάντες ὡς μύκητες ἐκ γῆς ἀνεβλάστησαν. Mass.

2. *Quidam enim eorum*] Theodoret. haer. fabb. 1, 13 eis imponit nomen Βαρβηλιωτῶν ἡγουν Βορβοριανῶν ἢ Νασιανῶν ἢ Στρατιωτικῶν ἢ Φηβιω- νιτῶν. Ita enim ex Epiphanii Haer. XXXV, 2 legendum loco Φιμιονιτῶν, ut perperam in Theodoro exciderunt. GRAB. Vide notam SCHULZII ad locum Theodoretii.

3. *Aeonem quendam cell.*] Ad haec, ait Mass., proxime accedunt graeca Theodoretii loc. cit., nisi quod Irenaei quaedam omisit, alia minus recte accepit. Ὑπέθεντο γὰρ Αἰωνά τινα ἀνώλεθρον (Iren. ἀγήρατον) ἐν παρθενικῇ δια- γωνίᾳ πνεύματι. δ (leg. ὅν) Βαρβηλιῶδ' ὀνομαζούσι. Τὴν δὲ Βαρβηλιῶδ' (Iren. τὴν δὲ Ἐννοίαν) αὐτήσται Ἰπρόγνωσιν παρ' αὐτοῦ. Προελθούσης δὲ ταύτης, εἰς αὐτὴς αἰτησάσης (Iren. τούτων αὐ- τὴς αἰτησασάν) προελήλυθεν Ἀφθαρ- σία, ἔπειτα αἰωνία ζωῇ. Εὐφρανθεῖ- σαν δὲ τὴν Βαρβηλιῶδ' ἐγκύμονα γε- νέσθαι καὶ ἀποτεκεῖν τὸ φῶς. Τοῦτο, φασί, τῇ τοῦ πνεύματος (ex Cotelerii not. ad T. I monument. eccl. graec. col.

764 lego πατρός) χρισθὲν τελειότητι ὀνομασθῆναι Χριστὸν.

4. *subiiciunt*] GRAB. et MASS. obser- vant, vertendum fuisse supponunt.

5. *manifestare*] ARUND. et MERC. addunt ei, MERC. II. ea, quod legitur in ERASMI edit., dum ei in marg. ibi scriptum est.

6. *prodiisset — proditi*] Codd. PASS. et (quem addo) VOSS. produxisset — prodidit. Posterior vox exstat etiam in CLAROM.

7. *prospicientem in magnitudinem et conceptum*] Hanc optimam lectionem offert solus Cod. VOSS. Omnes editi habent: *prospicientem in magnitudine et conceptum* (editiones ERASMIANAE posteriores et GALL. vitiose *concepto*). Cod. CLAROM. et PASS. consentiunt quoad *magnitudinem*.

8. *Hanc initium*] Hanc refer ad Barbelonem; ne vero dicam GRABIO graeca ταύτην ἀρχὴν Interpreti vertendum fuisse hoc *initium* seu *principium*.

9. *qui rursus cell.*] Theodoret. I. I. Οὗτος πάλιν ὁ Χριστὸς ἐπηγγείλε Νουν καὶ ἔλαβεν. Ὁ δὲ Πατὴρ προσ- τέθεικε καὶ Λόγον. Εἷτα συνεζώνησαν Ἐννοία καὶ Λόγος, Ἀφθαρσία καὶ Χριστὸς, Ζωὴ αἰώνιος καὶ τὸ Θέλημα, ὁ Νους καὶ ἡ Ἰπρόγνωσις.

10. *Super haec*] FEUARD. in marg. per peram haec.

7 barbiloni
ennocnam

9 prodidit
n concepta

16 nun] Man

18 Melomathi

5 coemissa

6 autogenus

10 thelosin] enthesin

frōnesin . #quid?

12 armogues

thelēni] thesin

13 ragnhel

15 elēth (que sapientia est hē. & ^{et} hōmīnū pōt)

18 ū] he

19 armoze

21 cognoscere

22 refrigeranti

23 aconam

et Nus Prognosi. ¹Et magnificabant hi magnum lumen et Barbelon. 33 *

2. [†]Post deinde de Ennoia et de Logo Autogenein emissum [†]Mass. 108. dicunt ad repraesentationem magni luminis; et valde honorificatum dicunt et omnia huic subiecta. Coëmissam autem ei Alethiam, et esse coniugationem Autogenis et Alethiae. De lumine autem, quod est Christus, et de incorruptela, quatuor emissa luminaria ad circumstantiam Autogeni dicunt; et de Thelemate rursus et aeonia Zoë quatuor emissiones factas ad subministrationem quatuor luminaribus, quas nominant Charin, Thelesin, Synesin, Phronesin. Et Charin quidem magno et primo luminario adiunctam; hunc autem esse Sotera volunt, et vocant eum ³Harmogenes; Thelesin autem secundo, quem et nominant ⁴Raguel; Synesin autem tertio luminario, quem vocant ⁵David; Phronesin autem quarto, quem nominant ⁶Eleleth.

3. Confirmatis igitur sic omnibus super haec ⁷emittit Autogenes hominem perfectum et verum, quem et Adamantem vocant, quoniam neque ipse ⁸domatus est, neque ii ex quibus erat, qui et remotus est cum primo lumine ab ⁹Harmoge. ¹⁰Emissam autem cum homine ab Autogene agnitionem perfectam et coniunctam ei; (unde et hunc agnovisse eum, qui est super omnia) virtutem quoque ei ¹¹invictam datam a virginali spiritu; et ¹²refrigerant in hoc omnia hymnizare ¹³magnum Aeona. ¹⁴Hinc autem dicunt manifesta-

1. Et magnificabant] Sic Codd. VET. VOSS. et FEUARD. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. et GRYN. glorificabunt ei. In ARUND. legitur et glorificabunt ei.

2. Post deinde cett.] Et inter has voces interiectum GRAB. expunxit, quia desit in MERC. II. et (quem addo) in VOSS. Theodoretus l. I. ἔπειτα πάλιν ἐκ τῆς Ἐννοίας καὶ τοῦ Λόγου προβλεθῆναι πρὸς τὸν Αὐτογενὴ καὶ σὺν αὐτῷ τὴν Ἀληθειαν καὶ γενέσθαι πάλιν συζυγίαν, Αὐτογενοῦς καὶ Ἀληθείας.

3. Harmogenes] Ita habent omnes Codd., sed ERASM. GALL. GRYN. et FEUARD. Harmogen.

4. Raguel] CLAROM. Raguel.

5. David] In marg. edit. princ. legitur: alias dadud forte legendum Daduchum.

6. Eleleth] Sic GRAB. MASS. VOSS. et ARUND. Ceteri Eleleth.

7. emittit Autogenes] Theodoretus l. I. τὸν Αὐτογενὴ προβλεῖσθαι ἄνθρωπον τέλειον καὶ ἀληθῆ, ὃν καὶ Ἀδαμαντία καλοῦσα.

8. domatus est] Sic recte edit. Sed ARUND. et MERC. II. dominatus et VOSS.

(GRAB. lectionem falso allegat) perperam dogmatiz.

9. Harmoge] ARUND. Harmoze, CLAROM. PASS. MERC. I. II. et VOSS. Armoze.

10. Emissam autem cett.] Theodoret. προβλεθῆσθαι δὲ σὺν αὐτῷ καὶ ὁμοζυγα γνώσιν τελεῖαν.

11. invictam] FEUARD. in marg. et MERC. II. iniunctam.

12. refrigerant] Colligit GRABUS ex vet. Glossario, in graeco Irenaei texta fuisse verbum, ἡγαλλίσαντο τὸν ἱεροπαιτορα Interpretem et hic legisse ἀναπαύονται. Verbum enim ἀναπαύεσθαι requiescere reddere amat refrigerare, ut patet ex cap. 7 et 8, unde ei vertendum fuisset requiescunt in hoc omnia hymnizantia cett. MASS.

13. magnum] In edit. princ. notata est in marg. varia lectio agnum.

14. Hinc autem cett.] Sic VET. VOSS. MERC. II. Sed ERASM. Hinc enim dicunt.

tam Matrem, Patrem, Filium; ex Anthropo autem et Gnosi natum lignum, quod et ipsum Gnosin vocant.

4. Deinde ex primo angelo, qui adstat Monogeni, emissum dicunt Spiritum sanctum, quem et Sophiam et ¹Prunicum vocant. Hunc igitur videntem reliqua omnia coniugationem habentia, se autem sine coniugatione, quaesisse cui adunaretur; et quum non inveniret, ²asseverabat et extendebatur et prospiciebat ad inferiores partes, putans hic invenire coniugem; et non inveniens exsiliit taediata quoque, quoniam sine bona voluntate Patris impetum fecerat. Post deinde simplicitate et benignitate acta ³generavit opus, in quo

ERASM. 1560. 1567 pro dicunt habent dicitur. Theodoret. ἐντεῦθεν πάλιν ἀναδείξῃναι μητέρα, πατέρα καὶ υἱόν. Ἐκ δὲ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς γνώσεως βεβλαστήκεναι ὕλον. Γνωσιν δὲ καὶ τοῦτο προσαγορεύουσιν. Ἐκ δὲ τοῦ πρώτου ἀγγέλου προβλήθῃναι λέγουσι πνεῦμα ἅγιον, ὃ Σοφίαν καὶ Προυνίκον προσηγόρευσαν.

1. Prunicum] De voce προυνίκος NEANDER libro gen. Entw. d. gnost. Syst. p. 257 optime disputavit. Viri doctissimi verba hic repetere eo magis libet, quoniam est ille egregius liber. „Wenn der Name προυνίκος, ait NEAND., oder προυνεικος allein der Achamoth von den Gnostikern beigelegt wird, so ist diejenige Bedeutung dieses Namens die wahrscheinlichste, welche nicht bloss etwas Unbestimmtes und Allgemeines, sondern etwas durchaus zu der Idee von diesem Genius Passendes enthält. Daher haben keine Wahrscheinlichkeit die Ableitungen von προυνίκος, δρόμαιος, γοργός als die zu schnelle, voreilige v. Suid. oder die ohnehin zu weit hergeholt von dem Talmudischen Parunka, ein Bote in Hinsicht auf die Achamoth als Gesandtin Gottes zur Bildung des Chaos. Epiphanius, der die Bedeutungen eines griech. Wortes im Sprachgebrauch des gemeinen Lebens am besten kennen konnte, sagt: πᾶν τὸ προυνικεύμενον λαγνείας ὑποφέρει τὸ ἐπώνυμον, φθορᾶς δὲ τὸ ἐπιγεγενημα: ἐπὶ τοῖς γὰρ τὰ σώματα διαγορεύουσιν, ἑλληνικῇ τίς ἐστι ἡ λέξις τὸ ἐπρουνικεῖν ταύτην. Daher in der Mythologie κάλλος προυνίκον. Haer. 25, § 4. 37, § 6. Diese Bedeutung passt durchaus, ohne dass man einen unzünftigen Sinn hineinzulegen braucht, den vielleicht nichtswürdige Abarten dieser Sekte damit verbunden, Die Hinanigung der gesunkenen ψυχή von dem göttlichen Le-

ben, für das sie bestimmt war, zur fremdartigen ὕλη (ex symemate Ophitarum), wurde von diesen Theosophen häufig als πορνεῖα bezeichnet z. B. Julius Cassianus bei Clemens Strom. III, p. 466. Die Achamoth war nun die erste allgemeine zur ὕλη hinabgesunkene Seele, die Ursache aller Vermischung der göttlichen Lebenskeime mit der ὕλη überhaupt. Also dieser Name sehr passend, sie von allen übrigen Genien zu unterscheiden. Die Barbeloniten nannten zwar den spiritus sanctus oder die Sophia selbst Prunikos. Aber diese hat bei dieser Sekte ganz denselben Charakter, welchen die Prunikos der Ophiten hat.“

2. asseverabat] GRABIUS Interpretem in textu graeco legisse putat διαχυρίζετο, quod hic significet idem atque ἀμφιβάλλω ambigo, animi pendeo. Sed haec significatio verbi non video quomodo in hunc locum quadret. MASSUETUS id quidem concedens, Irenaeum verbo διαχυρίζομαι vel διαχυρίζομαι usum esse, fuisse ei significatum nisi, impetum facere putat, quod statim addit: quoniam impetum fecerat. Sed nescio, an verbi διαχυρίζομαι talis sensus esse possit. Equidem igitur vulgarem istius vocem significatum sequor Interpreti vertendum fuisse coniecerim: forte, validum se praestans, quoniam proprio Marte aliquid conatura erat Προυνίκος. Interpres, si hic loci sensus est, falsissime verit, nisi putaret asseverare esse idem ac seipsum praestare. Sed aliis Irenaei locis vox asseverare occurrit vulgari sensu.

3. generavit opus cel.] Theodoretas l. 1. haec scribit: ταύτην φασὶν ἐγενέμεν ὁμοῦγον, ἔργον ἀποκνήσει, ἐν ᾧ ἄγνοια καὶ ἀδύαδεια. Τὸ δὲ ἔργον τοῦτο Πρωτάρχοντα καλοῦσι καὶ αὐτὸν εἶναι λέγουσι τῆς πίστεως ποιητήν.

2 canosin

3 primo] plurimo

6 quiescisc

8 exilii
ediate

10 opus m.

- 2 ^h
~~reus~~
- 3 abstinentiae
- 4 celi
- 5 que
- 7 anthracis
Zelum
Orum
- 8 ephythimian
sophya
- 12 mentium] + xxv quae genera sunt
gnosticorum et quae secundum eos
sententiae
- 14 lithy
- 16 ennoea
- 17 emiteris
- 19 calos
supp;

erat ignorantia et audacia. Hoc autem opus eius esse ²Proarchontem dicunt, fabricatorem conditionis huius; virtutem autem magnam abstulisse eum a matre narrant, et ³abstulisse ab ea in inferiora, et fecisse firmamentum caeli, in quo et habitare dicunt eum. Et quum sit ignorantia, fecisse eas, quae sunt sub eo, potestates et angelos et firmamenta et terrena omnia. Deinde dicunt adunitum eum ⁴anthadiae, generasse lakian, zelon et phthonon et erinnyen et epithymian. Generatis autem his mater Sophia contristata refugit et in altiora secessit, et sit deorsum numerantibus octonatio. Illa ⁵igitur secedente ⁶se solum opinatum esse et propter hoc dixisse: *Ego sum Deus* ⁷zelator et praeter me nemo est. Et hi quidem talia mentiuntur.

312

Exod. XX. 5.

et Eccl. XLV.

5. 6. XLVI. 9.

C A P. XXX.

Cap. XXXIV.

1. ⁷Alii autem rursus portentuosam loquuntur, esse quoddam ⁸Grab. 108. primum lumen ⁹in virtute Bythi, beatum et incorruptibile et interminatum: esse autem hoc Patrem omnium, et ¹⁰invocari primum hominem. ¹¹Ennoian autem eius progredientem, filium dicunt emittentis, et esse ¹²hanc filium hominis, secundum hominem. ¹³Sub his autem Spiritum sanctum esse et ¹⁴sub superiori spiritu segregata elementa, aquam, tenebras, abyssum, chaos, super quae

1. erat] ERASM. GALL. erit.

2. Proarchontem] Lege cum Theodoret. Proarchontem.

3. abstulisse] Sic VOSS. et MERC. I. At ERASM. GALL. GRYN. FEUARD. male abstulisse.

4. Anthadiae] Ita recte restituit GRAB. ex Cod. VOSS., quocum consentiunt CLANOM. et PASS. Ceteri editores Alabadiæ; ARUND. euthabadiæ. Theodoret. τοῦτον δὲ τῇ αὐθαδείᾳ συναφέντα, τὴν κακίαν ἀπογεννήσκει.

5. se solum opinatum] PASS. et VOSS. solum opinantem.

6. zelator] Sic ARUND. et VOSS.; MERC. II. autem zelator. Editt. praeter GRAB. et MASS. zelotes.

7. Alii] Sethiani sunt ex Theodoret. haer. fabb. I, 14, quos, inquit, Ophianos et Ophitas quidam vocant. Epiphanius tamen Haer. 37 et 39 Sethianos ab Ophitis distinguit, quamquam maxima pars dogmatum, quae Ophitis tribuit, ea ipsa sint, quae hic auctorum tacito nomine refert Irenaeus, forte quia utrisque haereticis communia erant. MASSURTUS, qui sequitur GRAB. II.

8. in virtute Bythi] Theodoret. haer. ita explicat: ἐν Βυθῷ τὴν οὐρανὸν ἔχον.

9. invocari] Sic MASS. et Codd. VET. VOSS. iique, ut patet, quibus MASS. usus est. Lubentius legissem cum GRAB. et FEUARD. vocari, quod tamen in Codd. non reperitur. ERASM. GALL. GRYN. habent vocare, quod comparet etiam in Codd. MERCERI.

10. Ennoian cett.] Theodoretus; Τὴν δὲ ἔννοιαν αὐτοῦ υἱὸν ἀνθρώπου καλοῦσι καὶ δεύτερον ἀνθρώπον. Μετὰ δὲ τούτων ὑπάρχειν τὸ ἅγιον πνεῦμα, κάτω δὲ τούτων τέσσαρα στοιχεῖα, ὕδωρ, σκότος, ἀβυσσὸν, χάος. Ὁλὸν δὲ τὸ πνεῦμα καλοῦσι καὶ τοῖς στοιχείοις ἐπιφέρεισθαι. Ἐρασθῆναι δὲ φασὶ τὸν πρῶτον ἀνθρώπον καὶ τὸν δεύτερον τῆς ὥρας τοῦ πνεύματος καὶ παιδοποιῆσαι φῶς, ὃ καλοῦσιν Χριστόν. Μὴ δυνήθεισαν δὲ βασιτεῖαν τὴν θάλειαν τοῦ φωτός τὴν ὑπερβολὴν, ὑπερβλύσαι. Καὶ τὸν μὲν Χριστόν σὺν τῇ μητρὶ εἰς τὸν ἀγῆστον ἀνασπασθῆναι Αἰῶνα, ἣν καὶ ἀληθινὴν ἐκκλησίαν καλοῦσι.

11. hanc] Sic scribo cum MASS. sec. Codd. CLANOM. PASS. et VOSS., ceteri hunc.

12. sub superiori] Sic primus FEUARD., reliqui vitiose superiora. In MERC. II. deest sub.

ferri Spiritum dicunt, primam feminam ¹eum vocantes. Postea, dicunt, exsultante primo homine cum filio suo super ²formositatem Spiritus, hoc est, feminae, et ³illuminante(m) eam, generavit ex ea lumen incorruptibile, tertium masculum, quem Christum vocant, filium primi et secundi hominis et Spiritus sancti, primae feminae.

2. Concumbentibus autem patre et filio feminae, quam et matrem viventium dicunt, quum ⁴(autem) non potuisset portare nec capere magnitudinem luminum, superrepletam et superebullientem secundum sinisteriores partes dicunt: et sic quidem filium eorum solum Christum, quasi dextrum, et ⁵in superiora allevatitium, arreptum statim cum matre in incorruptibilem Aeonem. Esse autem hanc et veram et sanctam ecclesiam, quae fuerit appellatio et conventio et adunatio Patris omnium primi hominis, et Filii secundi hominis et Christi filii eorum et praedictae feminae.

3. ⁶Virtutem autem, quae ⁷superebullit ex femina, ⁸habentem humectationem luminis, a patribus decidisse deorsum docent, sua autem voluntate habentem humectationem luminis: ⁹quam et Sinistram et Prunicon et Sophiam et masculo-feminam vocant. Et ¹⁰descendentem simpliciter in aquas, quum essent immobiles, et ¹¹movisse quoque eas, petulanter agentem usque ad abyssos; et assumpsisse ex eis corpus. ¹²Humectationi enim luminis eius omnia accurrisse et adhaesisse dicunt et circumtenuisse eam; quam nisi habuisset, tota absorpta fortasse fuisset et demersa a materia. Deligatam igitur hanc a corpore, quod erat a materia, et valde gravatam ¹³resi-

1. *eum vocantes*] Eum FEUARD. GRAB. MASS. et Cod. Voss., sed ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. *eam*. In PASS. et Voss. legitur *invocantes*.

2. *formositatem*] Sic MASS. ex Codd. CLAROM. PASS. Voss. Ceteri *formositate*.

3. *illuminante(m)*] *Illuminantem* legitur aperto scribarum sphalmate in omnibus MSS. et editt. ERASM. GALL. et GRYN. FEUARD. ablativum constructione postulatam restituit.

4. *(autem)*] Redundare hanc particulam recte censent GRAB. et MASS. quae tamen in omnibus MSS. comparat.

5. *in superiora allevatitium*] i. e. in altum sublatum.

6. *Virtutem autem*] Theodoretus: τὴν δὲ ἀναβλυθεῖσαν τοῦ φωτὸς ἱεράδα ἐκπεσεῖν κάτω φασί, καὶ κληθῆναι Σοφίαν καὶ Προῦνικον καὶ ἀρσενό-θην. Διαναχρημένην δὲ ἐν τοῖς ὕδασι προσλαβεῖν μὲν ἐξ αὐτῶν σώμα καὶ βαρυνθῆναι καὶ ὑποβρύχιον κινδυνεύσαι γενέσθαι.

7. *superebullit*] Sic ARUND. Voss. MERC. II. FEUARD. GRAB. MASS. pro *superebullit*, quod legitur in ceteris.

8. *habentem*] Ita MASS. GRAB. FEUARD. in marg. et Codd. CLAROM. PASS. ARUND. Voss., consentiens Theodoro. Reliqui *habente*.

9. *quam et*] Sic Codd. Sed ERASM. GALL. FEUARD. vitiose legunt *quem*, omittent *et*.

10. *descendentem — aquas*] ERASM. GALL. GRYN. perperam *descendentes — aquam*.

11. *movisse*] Ne, quod omnes editt. praeter MASS. ante *movisse* legunt, non comparat in CLAROM. PASS. et (quod neglexit GRAB.) Voss.

12. *Humectationi*] Hanc lectionem a FEUARD. receptam se in nullo Codd. reperisse ait GRABUS; eundem repertum in Cod. Voss. Sed ERASM. GALL. GRYN. *humectationem*.

13. *resipisse*] Sic MASS. sec. CLAROM. PASS. et Voss. In MERC. II. *repsisse*. Ceterae editt. *repsisse*. Int. *resipisse* scripsit pro *resipuisse*.

2 exultante

4 tercium

6 ^{or. cunctum} foeminae

7 sustinueres
..... m nas

10 adlenatium

12 apellatio

13 superbulit

14 superbulit

15 et c

16 simpliciter

17 adhesiva

18 fortassis

2 cam m

5 lederetun

11 deponisset

incomparable] corruptile *(-lae *)

pisse aliquando et conatam esse fugere aquas et ascendere ad matrem; ¹non potuisse eam autem propter gravedinem circumpositi corporis. Valde autem male se habentem ²machinatam esse abscondere illud, quod erat desuper, lumen; timentem ne et ipsum laederetur ab inferioribus elementis, quemadmodum et ipsa. Et quum virtutem accepisset ab humectatione eius, quod erat secundum eam lumen, ³resiliit et in sublimitatem elata est; et facta in alto dilatavit ⁴et cooperuit et fecit caelum hoc, quod apparet, ⁵a corpore eius; et remansit sub caelo quod fecit, adhuc habens aquatilis corporis typum. Quum accepisset ^{*}concupiscentiam superioris luminis, ^{*}Grab. 109. et virtutem sumsisset per omnia, ⁶deposuisse corpus et liberatam ab eo. Corpus autem ⁷hoc exuisse dicunt eam, feminam a femina nominant.

4. Et filium autem eius dicunt habuisse et ipsum adspirationem quandam in se ⁸incorruptelae a matre relictam ei, per quam operatur, et potens factus emisit et ipse, ⁹sicut dicunt, ab aquis filium sine matre: neque enim ¹⁰cognovisse matrem eum volunt. Et filium eius secundum patris imitationem alterum emisisse filium.

1. non potuisse eam] Eam, quod deest in ERASM. GALL. et FEUARD., GRABIVS addidit.

2. machinatam esse cett.] Irenaeum, qui in describendo systemate Ophitarum studio brevitatis nonnunquam fit obscurus, hoc loco duplici modo explicari posse NEANDER (gnost. Syst. p. 259) ita probat: „Es kann heissen entweder: sie suchte ihr eigenes von oben erhaltenes Lichtwesen vor der Vermischung mit der $\tilde{\nu}\lambda\eta$ zu sichern, und breitete deshalb eine Decke vor sich her aus, die zwischen ihrem Lichte und dem Chaos eine Scheidewand machen sollte. Das Licht, das sie von oben erhalten hatte, wird von ihr selbst unterschieden, weil sie kein vollkommenes Lichtwesen war, wie es vorher heisst: sie wäre ganz in die Materie versunken, wenn sie nicht den $\chi\alpha\iota\acute{\nu}\alpha\varsigma$ του $\gamma\omega\tau\acute{o}\varsigma$ gehabt hätte, vermöge dessen sie sich über das Chaos erhob und eine magische anziehende Kraft über dasselbe ausübte. Oder: sie fürchtete, dass das durch sie in Bewegung gebrachte in hohen Fluthen sich aufthürmende Wasser des Chaos selbst bis zur Lichtwelt (desuper lumen — das höhere Licht von ihrem eigenen unterschieden, wie es nach dem Sprachgebrauch des latein. Uebersetzers wohl heissen kann) dringen werde und sie breitete deshalb den Körper, der sich aus dem feinsten der Materie

um sie gebildet hatte, als eine Decke vor jene aus. Dieser Erklärung steht freilich entgegen, dass nach dieser Lehre das vollkommene Lichtwesen über jede Berührung mit der $\tilde{\nu}\lambda\eta$ erhaben war, dass die $\tilde{\nu}\lambda\eta$ hier durchaus nicht als etwas thätiges, als die Lichtwelt angreifend, sondern nur durch das in sie hinabgefallene Licht gezogen erscheint. Die Sophia hatte selbst nicht die Kraft, sich wieder zur Lichtwelt zu erheben, — wie konnte sie also befürchten, dass die $\tilde{\nu}\lambda\eta$ so weit sich erheben werde?“

3. resiliit] Epiphanius, ἐπήγει δὲ ἑαυτὴν κατὰ βλάν εἰς τὰ ἀνωτέρα καὶ ἐξέτεινεν ἑαυτήν.

4. et cooperuit] Theodoretus: καὶ ἐκ τοῦ περιχειμένου σώματος κατεσκεύασθαι τὸν οὐρανόν.

5. a corpore] Melius ex Theodoro et corpore.

6. deposuisse] In Codd. omnibus vitiose deposuisse.

7. hoc exuisse] GRABIO observante legendum videtur hoc quod exuisse.

8. incorruptelae a matre] MENC. II. ad matrem, Voss. et VET. corruptelae.

9. sicut dicunt] Sic MENC. II. et Voss.; editt. priores ERASMI ut, posteriores et dicunt.

10. cognovisse] Pass. et Voss. agnovisse.

Hic quoque tertius quartum ¹generavit, et quartus ²et ipse generavit filium; de quinto sextum filium generatum dicant; et sextus septimum generavit. Sic quoque ³hebdomada perfecta est apud eos, octavum matre habente locum; et quemadmodum generationibus, sic et dignitatibus et virtutibus praecedere eos ab invicem.

5. Et nomina autem mendacio suo talia posuerunt: eum enim, qui a matre primus sit, ⁴Ialdabaoth vocari; eum autem, qui sit ab eo, Iao; et qui ab eo, ⁵Sabaoth magnum; quartum autem Adoneum et quintum Eloem et sextum ⁶Horeum, septimum autem et novissimum omnium ⁷Astaphaeum. Hos autem caelos et ⁸areothas et virtutes et angelos et conditores subiiciunt per ordinem sedentes in caelo secundum generationem ipsorum, ⁹non apparentes, regere quoque caelestia et terrestria; primo ipsorum Ialdabaoth contemnente matrem in eo, quod filios et nepotes sine ullius permissu fecerit, adhuc etiam angelos et archangelos et virtutes et potestates et dominationes. Quibus factis ad litem et iurgium ¹⁰adversus eum conversos esse filios eius de principatu; propter quae ¹¹contristatum [†]Mass.110. [†]Ialdabaoth et ¹²desperantem conspexisse in subiacentem ¹³faecem materiae et consolidasse concupiscentiam suam in eam, unde natum filium dicunt: (hunc autem ipsum esse Nun in figura serpentis contortum) dehinc et Spiritum et animam et omnia mundialia; inde ¹⁴generatam omnem oblivionem et malitiam et zelum et invidiam et mortem. Hunc autem ¹⁴serpentiformem et contortum Nun eorum

1. generavit] Haec vox deest in Pass. et Voss.

2. et ipse] Et GRAB. addidit ex Cod. Voss.

3. hebdomada] Sic Voss. et edit., alii Codd. hebdomas.

4. Ialdabaoth] Haec genuina lectio reperitur interdum in Codd. CLAROM. ARUND. Voss., qui vero nonnunquam scribunt Ialdabaoth vel Ialdaboth.

5. Sabaoth magnum] Magnum deest in Codd. CLAROM. PASS. Voss.

6. Horeum] Sic Voss., alii Oreum.

7. Astaphaeum] CLAROM. Adstapeum; Pass. et Voss. Artapeum.

8. areothas] Sic GRAB. MASS. omnesque Codd., in ceteris vero edit. areotheas. GRAB. optime coniecit, legendum esse aretas, quod bene conveniret cum sequentibus: et virtutes.

9. non apparentes] In ERASM. GALL. FEUARD. deest non.

10. adversus eum] Adversus eos legitur

in CLAROM. PASS. Voss. et MERC. II., sed male quidem uti apparet ex his Theodoretis verbis: διαστασιάζει δὲ φασὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τὸν πρῶτον, τὸν μὲν ὄντα πάππον, τὸν δὲ ἐπίπαππον, ἐνίων δὲ πρόγονον.

11. contristatum cell.] Theodoretus quidem ita: Τὸν δὲ ἀδυσμήσαντα εἰς τὴν τρυγὰ τῆς ὕλης ἐρείσθαι (i. ἐρείσαι αὐτὴν ἐρείσθαι) τὴν ἐννοιαν καὶ γεννησθαι τὸν υἱὸν ἀφ' οὗ μορφοῦν ἐξ αὐτῆς. Atque Epiphani. Haer. XXXVII, § 4: ἐπέβλεψε κατὰ τὴν μικρὰ πρὸς τὴν ὑπεστάθμην τῆς ὕλης καὶ γενένηκε δύναν μιν ἀφ' οὗ μορφοῦν εἰδέναι ἔχουσαν, ὃν καὶ υἱὸν αὐτοῦ καλοῦσι.

12. desperantem] Sic ARUND. Voss. MERC. I. GRAB. et MASS., sed ceterae edit. cum MERC. II. desperatum.

13. faecem] Sic primus recte FEUARD. consentiente Voss., priores edit. vitiose faciem.

14. serpentiformem] ARUND. serpentem in formem, Voss. serpentis formam.

3 elismada

4 habentes

7 laldaboth

8 magnum

6 adsthaphi

13, 18 Jaldabo

14 permissu

15 sallacenta

fecem

19 matherie
consoldass.

24 et ^{3o} om.

1. turtuositoli
2. patrem . celo
3. exallantem
inlabaucht
que
antropi
4. $\frac{1}{2} \frac{1}{2} \frac{1}{2}$
14. suo] suorum
Sophya
15. humectine
17. uite
lenton] a in res. su. m. r.
20. uoluit

adhuc ¹magis evertisse Patrem dicunt tortuositate, quum esset cum Patre ipsorum in caelo et in paradiso.

6. Unde ²exsultantem Ialdabaoth in omnibus his, quae sub eo essent, ³gloriatum et dixisse: *‘Ego Pater et Deus et super me nemo. Audientem autem matrem clamasse adversus eum: Noli mentiri, Ialdabaoth: est enim super te Pater omnium primus Anthropus et Anthropus filius Anthropi. Conturbatis autem omnibus ad novam vocem et ⁵inopinabili nuncupatione et quaerentibus unde clamor; ⁶ad advocandos eos et ⁷ad se seducendum, ⁸dixisse Ialdabaoth dicunt: Venite, faciamus hominem ad imaginem nostram. Sex autem virtutes audientes haec, matre dante illis excogitationem hominis, uti per eum evacuet eos a principali virtute, convenientes formaverunt hominem immensum latitudine et longitudine; scariante autem eo tantum, ⁹advexerunt eum patri suæ et hoc Sophia ¹⁰operante, ¹¹uti et ¹²illum evacuet ab humectatione luminis, uti non ¹³Grab. 110. posset erigi adversus ¹⁴eos, qui sursum sunt, habens virtutem. Illo autem insufflante in hominem spiritum vitae, latenter evacuatum eum a virtute dicunt; hominem autem inde habuisse nun et enthy-mesin; (et haec esse quae salvantur ¹⁵dicunt) et statim gratias ¹⁶agere eum primo homini relictis fabricatoribus.*

7. ¹⁷Zelantem autem Ialdabaoth ¹⁸voluisse excogitare evacuare

1. *magis*] Haec vox deest in Voss.

2. *exsultantem*] Cod. Voss. *exallantem*.

3. *gloriatum* cett.] Theodoretus: *εἰτα καυχόμενον τὸν τοῦ ὁριζομήρους πατέρα εἰπεῖν· ἔγω θεός καὶ πατὴρ καὶ ὑπὲρ ἐμὲ οὐδείς· τὴν δὲ μητέρα δυσχεράνασαν ἐπιβοῇσαι αὐτῷ, μὴ ψεύδου· ἔστι γὰρ ὑπὲρ σὲ πατὴρ πάντων, πρῶτος ἄνθρωπος, υἱὸς ἁνθρώπου. Observa, ex Irenaeo ante vocem υἱὸς inserendam esse καὶ ἄνθρωπος ob repetitam vocem ἄνθρωπος forte omissum.*

4. *Ego Pater*] Et inter has voces interiectum in ERASM. GALL. GRYN. FEUARD. editi. GRABUUS expunxit auctoritate Codd. ARUND. et MERC. II. In Cod. Voss. comparet et postea ERASM.

5. *inopinabili*] ERASM. 1560 et 1567 *inopinati*, priores nostram habent lectionem.

6. *ad advocandos*] Sic GRAB. et MASS., consentiente Voss.; sed ceterae editi. et *advocandos*. In ARUND. perperam *advocans*.

7. *ad se seducendum*] Sic ex Cod. CLAROM. bene restituit MASS. pro *ad esse seducendum*, uti villosè reperis in ERASM. GALL. et GRYN. (qui scribit: *adesse se*

ducendum), aut *ad seducendum*, quod legitur in FEUARD. et GRAB., consentientibus Codd. VNT. et Voss. Addit MASS. haec ad firmandam lectionem: Nostram lectionem confirmant quae sequuntur: uti per eum evacuet eos a principali virtute. Nam *ad se seducendum* ponitur pro: ut eos a principali virtute divelleret et in suas partes perduceret.

8. *dixisse* cett.] Theodoret. *ἔφη, θεῦτε, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμῶν.*

9. *advexerunt*] Sic Codd. CLAROM. PASS. Voss. et MASS. Ceteri *adduxerunt*.

10. *ut et illum* cett.] Epiph. I. s. I. *βουλομένη πεινῶσαι τὸν Ἰαλδαβαῶθ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως.*

11. *eos, qui sursum sunt*] Sic Codd. Voss. MERC. II. GRAB. et MASS. pro *eum* qui sursum est.

12. *dicunt*] Ut ante hoc verbum expunxit GRAB. faventibus Codd. ARUND. Voss. MERC. II.

13. *Zelantem autem* cett.] Haec particula deest in Voss. BAURIUS (*christliche Gnos. p. 175. 176*) haec disputat: *diese Stelle wird auch von NEANDER so genommen, dass unter der sua enthy-mesis die des Ialdabaoth verstanden wird. Er habe*

hominem per feminam, et de sua Enthymesi eduxisse feminam, quam illa Prunicos suscipiens invisibiliter evacuavit a virtute. Reliquos autem venientes et mirantes formositatem eius vocasse eam Evam, et concupiscentes ¹hanc, generasse ex ea ²filios, quos ³et angelos esse dicunt. Mater autem ipsorum ⁴argumentata est per serpentem seducere Evam et Adam, supergredi praeceptum Ialdabaoth; Eva autem quasi a Filio Dei hoc audiens, facile credidit et Adam suasit manducare de arbore, de qua dixerat Deus, non manducare. Manducantes autem eos cognovisse eam, quae est super omnia, virtutem dicunt, et abcessisse ab his, qui fecerant eos: ⁵Prunicum autem videntem, quoniam et ⁶per suum plasma victi sunt, ⁷valde gratulatam et rursus exclamasse, quoniam, quum esset Pater incorruptibilis, olim hic semetipsum vocans Patrem, mentitus est; et quum ⁸homo olim esset et prima femina et haec adulterans peccavit.

8. Ialdabaoth autem propter eam, quae circa eum erat, obli-

der Eva wie dem Adam von dem πνευματικὸν etwas mitgetheilt. Diese Enthymesis kann aber nicht das Lichtprincip sein, das Ialdabaoth durch die Mittheilung der Sophia erhalten hatte, denn eben dies hatte er ja bereits dem Adam mitgetheilt, wie Irenaeus unmittelbar vorher sagte: illo insufflante in hominem spiritum vitae, latenter evacuatum eum a virtute dicunt: hominem autem inde habuisse nam et enthymesisin. Adam hatte also die Enthymesis und nur von Adam konnte sie auf die Eva übergehen. Der Uebersetzer hätte daher die griech. Worte: ἀπὸ τῆς ἐνθυμησεως αὐτοῦ nicht durch de sua enthymesi, sondern de eius enth. ausdrücken sollen.

14. voluisse] Codd. Voss. et Merc. II. perperam voluit.

1. hanc] Eam ante hanc GRAB. delevit auctoritate Codd.

2. filios] Sibi ante hanc vocem legunt omnes editi. praeter Mass. Deest sibi in Codd. CLAROM. PASS. et Voss.

3. et angelos] Et addidit Mass., consentiente Voss.

4. argumentata est] GRAB. putat, Interpretem legisse ἐρευναγέτω, machinata est; MASS. concilii argutata legendum e graeco ἐταυγίστατο, quod vertendum fuisset callide molita est, excogitavit. Provocat ad Epiphan. 37, § 4 πρὸς ἐπιβουλήν ἐνηγογήσε. Sed id notandum videtur contra MASSURTI conjecturam, illud argutata non magis in hunc locum quadrare, quam lectionem vulgarem. Equidem puto, in archetype scriptam esse

ἐπεξεργασε, quod, quum in logica significet argumentis probare, falso vertit int.

5. Prunicum autem cett.] De hoc loco cfr. MOSHEMUS, Versuch einer unparth. u. gründl. Ketzergesch. p. 161 ss. BAUAIUS (christl. Gnos.) dicit: „Ohne Zweifel ist hier unter plasma blos die Eva zu verstehen. Denn wenn gleich auch Adam ein Gebilde der Engel Ialdabaoths war, so war er doch nicht allein ihr Werk, da die Idee seines Wesens ihnen von oben herab mitgetheilt wurde, die Eva aber war von ihnen allein hervorgebracht. Olim hic cett. kann nur auf den obigen Ausruf Ialdabaoths gehen: Ich bin der Vater und Gott u. s. w. Der Sinn der Stelle ist daher: die Prunikos ruft freudig aus: Nun ist (quoniam, wenn es nicht durch Verschn. hieher in den Text kam, kann nur das vor Reden pleonastisch stehende ὅτι sein) der, welcher, während doch der unvergängliche Vater ist, vormalis sich selbst Vater nannte, als Lügner erschienen, und da zuvor der Mensch war, und die erste Frau, ist auch diese zur Ehebrecherin und Sünderin geworden.“

6. per suum plasma] Sic GRAB. bene restituit primus et Mass. ex marg. FEUARD. Voss. et CLAROM., missis per suum blasphemiam, ut legitur in ERASM. GALL. et FEUARD., aut per sua blasphemia, quod comparat in ARNOB. et MERC. II., aut per suum blasphemum, ut legitur in PASS.

7. valde gratulatam] Sic GRAB. et MASS. cum CLAROM. et Voss. At ceterae editi. valde bis habent atque pro gratulatam perperam gratulatam.

2. illam

5 argumentatae *
-ta ē m. m.

8 ta de arbore man-
ducare

de qua dixerit leus
non manducare om.

10 fecerant] fecerunt

pronicum

11 per] super ar. *

14 hec

3 filius

4 contraheret

5 participaret

6 obprobrium

6 ~~is~~ ^{is} ~~his~~

11 sapienter] + ex

~~et~~ ^easolente

que

17 pruniceus

28 baillant

existerunt] + et

25 saciatos

27 obliuionem

28 ut on

vionem, ne quidem intendentem ad haec proiecisce Adam et Evam de paradiso, quoniam transgressi erant praeceptum eius. Voluisse enim filios ei ex Eva generari et non adeptum esse, quoniam mater sua in omnibus contraireret ei, et latenter evacuens Adam et Evam¹ ab humectatione luminis, uti neque maledictionem² participaret neque opprobrium is, qui esset a principalitate, Spiritus. Sic quoque vacuos a divina substantia factos, maledictos esse ab eo et deiectos a caelo in hunc mundum docent. ³Sed et serpentem adversus patrem operantem deiectum ab eo in deorsum mundum; in potestatem autem suam redigentem angelos, qui hic sunt, et ipsum sex filios generasse, septimo ipso⁴ existente ad imitationem eius, quae circa Patrem est, hebdomadis. Et hos septem daemones mundiales esse dicunt, adversantes et resistentes semper generi humano, quoniam propter eos pater illorum proiectus est deorsum.

9. Adam autem et Evam prius quidem habuisse levia et clara et velut spiritalia corpora, quemadmodum et plasmati sunt; venientes autem huc, demutasse in obscurius⁵ et pinguius et pigrius; sed et animam dissolutam et languidam, quippe a factore tantummodo insufflationem mundialem habentes; quoadusque⁶ Prunicos miserata eorum, reddidit eis odorem suavitatis humectationis luminis, per quam in commemorationem venerunt suam ipsorum et cognoverunt⁷ semetipsos nudos et corporis materiam; et cognoverunt, quoniam mortem baiulant; et magnanimes exstiterunt, cognoscentes quoniam ad tempus corpus circumdatum est eis; et escas quoque invenisse⁸ eos⁹ praeceunte eis Sophia, et satiatos colisse invicem carnaliter et generasse Cain, quem deiectibilis serpens cum¹⁰ filiis suis statim suscipiens evertit, † et adimplevit¹¹ mundialia oblivione, ¹²in stultitiam † *Mass. 111.* et audaciam immittens, ita ut et dum fratrem suum Abel occideret, primus zelum et mortem ostenderit. Post quos secundum provi-

1. *participaret*] Pass. et Voss. *participavit*.

2. *Sed et cett.*] In Voss. deest et. Quid sibi velint illa *serpentem adversus patrem operantem*, ex Epiph. et Theodoret. diaces. Nempe serpens eam ob causam adversabatur in patrem Ialdabaoth, quod Adamo et Evae suppeditavit notitiam supernorum numinum, quibus inferior est Ialdabaoth.

3. *existente*] Sic prima GRAB. et MASS. ex Voss. et MERC. II. pro *exstante*, quod est in ceteris. Voss. *septimo ex ipso existente*.

4. *et pinguius*] Et legitur in MASS. et Voss.

5. *Prunicos*] Omnes editt. ante hanc vocem legunt *iterum*, quod MASS. aucto-

ritate CLAROM. PASS. VOSS. et MERC. II. expunxit.

6. *semetipsos*] Sic COD. VOSS.; alii *seipsos*.

7. *praeceunte eis*] Sic ARUND. VOSS. GRAB. et MASS., ceteri eos.

8. *filiis suis — evertit*] Suis primus addidit FEUARD. consentientibus ARUND. VOSS. MERC. II. — *Evertit* VOSS. FEUARD. GRAB. MASS., in ceteris *vertit*.

9. *mundialia oblivione*] Sic MASS. — CLAROM. PASS. VOSS. *mundialia oblivionem*, alii uti GRAB. *mundiali oblivione*.

10. *in stultitiam et audaciam*] Sic MASS. CLAROM. PASS. et (quem addo) VOSS. In FEUARD. et GRAB. deest in; sed in ERASM. GALL. et GRYN. *stultitia et audacia*.

dentiam Præfici dicunt generatum Seth; post Noëam; ex quibus
 *Grab.111. reliquam multitudinem hominum generatam dicunt, et ab *inferiori
 hebdomade in omnem malitiam immissam et apostasiam ¹superiorem
 sanctæ hebdomadæ et idololatriam et reliquam universam contem-
 tionem, quum contraria eis esset semper mater invisibiliter et pro-
 prium salvaret, hoc est humectationem luminis. Sanctam autem
 hebdomadam septem stellas, quas dicunt planetas, esse volunt; et
 projectibilem serpentem duo habere nomina, Michaël et ²Samaël,
 dicunt.

35 10. Iratum autem Ialdabaoth hominibus, quoniam eum non
 colebant neque honorificabant quasi Patrem et Deum, diluvium eis
³induxisse, ut omnes simul perderet. Contra stante autem et hic
 Sophia, salvatos eos esse, qui circa Noë erant in arca, propter hu-
 mectionem illius luminis, quod ab ea erat, per quam iterum ad-
 impletum esse mundum hominibus; ex quibus quendam Abraham
 elegisse ipsum Ialdabaoth et testamentum posuisse ad eum, si per-
 severaverit semen eius serviens ei, dare ei hereditatem terræ. Post
 per Moysen eduxisse ex Aegypto ⁴eos, qui ab Abraham essent, et
 dedisse eis legem et fecisse eos Iudæos: ⁵ex quibus elegisse septem

1. *superiorem sanctæ hebdomadæ*] Sic MASS. et CODD. CLAROM. VOSS. PASS. et VET., nisi quod in tribus posterioribus legitur *secundæ pro sanctæ*. Reliquæ editt. habent *superiori sanctæ hebdomadæ*. MASS. ait: „Malitiam et apostasiam hic dici puto *superiorem sanctæ hebdomadæ*, quam avertere non valuit superior sancta hebdomas. Idque persuadere videtur quæ mox subiicitur ratio: *quia contraria eis erat semper mater invisibiliter*. Nisi dicere malis, hanc apostasiam *superiorem* esse sanctæ hebdomadæ, quia ipsa eadem erat, in quam inciderat sancta hebdomas, utpote quæ a matre defecisset et ad iurgia et contentiones sese convertisset.“ Equidem vero cum GRABIO legi mallet *a superiore sancta hebdomada*.

2. *Samaël*] Sic MASS. GRAB. et FEUARD. in marg. CLAROM. *Samahel*. Editt. ERASM. GALL. FEUARD. et CODD. VET. et VOSS. *Samuhel*. Theodoret. *Samana*.

3. *induxisse*] Sic MASS. et VOSS.; GRABIOS et reliqui editt. *immississe*.

4. *eos*] *Eos* cum COD. VOSS. posui post verba *ex Aegypto*.

5. *ex quibus elegisse septem Dies — unusquisque eorum — ad semet gloriantum*] Hic pro *unusquisque* legendum puto *unumquemque* et cum ERASM. GALL. ARUND. et

MERC. II. ad *semet* (sic enim habere tres istos anglicos MSS. conicio ex GRABII silentio) pro *assumet*, ut in FEUARD. marg. CLAROM. PASS. et VOSS. vel *assumet ad*, ut in GRAB. legitur. Huius autem loci sensum haud assecuti omnes Irenæi editores minus feliciter restituerunt. Offendiculum præbuit una vocula *Dies*, quam ab interprete perperam positam pro *lumina*, intellexerunt illi de spatio 24 horarum. Græce quippe scripsisse puto Irenæum *ἡμέρας* vel simile quid, quod vertendum erat *lumina*. Septem itaque *Dies* hic idem sunt atque septem *lumina*, septem nimirum virtutes seu angeli paullo post enumerati; idque contextus sermonis palam ostendit. Paullo ante dictum: *sanctam hebdomadam septem stellas esse volunt*; hisdem pæne verbis, eodem certe sensu nunc repetitur: *septem Dies (lumina) quos et sanctam hebdomadam vocant*; alias non cohererent, *fecisse eos Iudæos, ex quibus elegisse septem dies*; qui enim ex Iudæis hominibus eligi possent septem dies? Iam vero sponte fuit sensus: *septem angelos et unumquemque eorum ex Iudæis elegisse summi sibi præconem seu prophetam ad semet gloriantum*. Tum statim unicuique eorum suus assignatur propheta. MASS. In COD. VOSS. deest et ante *unusquisque* et ad ante *gloriantum*.

1 norean

3 ebdomade

· superiore

4 ebdomade
idolatrum

12 slantem

13 sophiam
to esse ea

16 lalulboth

18 aegipto

- 1 duo
ebdomadem
et 2° om.
- 2 adxemet] adsumet
- 5 laldabroth
- 7 samuhel
micheam
heliam
- 8 iohel
zacharian
- 10 orei
micheam
et om
naum
asaph] Asaph fidei
- 11 esdras
- 13 Et incorruptibili aene om
- 14 Susum
- 18 laldabroth
- 23 penitentia
- 25 humectatione
- 27 iohannem
- 28 penitentiae
- 29 invenit
- 30 laldabroth

Dies, quos et sanctam hebdomadam vocant, et unusquisque eorum suum praeconem ad semet gloriandum et Deum annuntiandum; uti et reliqui audientes glorias servirent et ipsi his, qui a prophetis ⁴annuntiarentur Dii.

11. Sic autem prophetas distribuunt: huius quidem Ialdabaoth Moysen fuisse et Iesum Nave et Amos et Abacuc; illius autem Iao Samuel et Nathan et Ionam et Michaeam; illius autem Sabaoth Heliam et Ioël et Zachariam; illius autem ²Adonei ³Esaïam et Ezechiel et Ieremiam et Daniel; illius autem ⁴Eloei Tobiam et Aggaeum; illius autem Horei Michaeam et Nahum; illius autem ⁵Astaphaei Hesdram et Sophoniam. Horum igitur ⁶unusquisque glorificans suum patrem et Deum. Sophiam et ipsam per eos multa locutam esse de primo homine et incorruptibili Aeone et de illo Christo, qui sit sursum, dicunt, praemonentem et rememorantem homines in incorruptibile lumen et in primum hominem et ⁷de descensione Christi; in quibus contritis principibus et admirantibus novitatem in his, quae a prophetis annuntiabantur, operatam esse Prunicum per Ialdabaoth nescientem quid faciat, duorum hominum factas esse emissiones, alterum quidem de sterili Elizabeth, alterum autem ex Maria virgine.

12. Et quoniam non haberet eadem ipsa requiem neque in caelo neque in terra, contristatam invocasse in adiutorium matrem. Mater autem eius, ⁸prior femina, miserata est super poenitentia filiae et postulavit a primo homine adiutorium ei mitti Christum. ⁹Qui et descendit emissus ad sororem suam et ad humectationem luminis. Cognoscentem autem eam, quae deorsum est, Sophiam, ⁹descendere ad fratrem eius, et annuntiasse eius adventum per Ioannem et praeparasse baptismum poenitentiae et ante adaptasse Iesum; uti descendens Christus inveniat vas mundum et uti per filium ¹⁰eius Ialdabaoth femina a Christo annuntiaretur. ¹⁰Descendisse au-

1. annuntiarentur] Sic MASS. et Voss. Ceteri annuntiantur.

2. Adonei] Sic MASS. et CLAROM., quoniam supra scriptum est Adoneum. Ceteri omnes Adonai.

3. Esaïam] FEUARD. in marg. Voss. et PASS. Oseam.

4. Eloei] Sic MASS. sec. CLAROM. et Interpretem supra. Alii Eloï.

5. Astaphaei] Codd. et editi. praeter MASS. vitiose habent Astanfei vel Artanfei. Nostra lectio reperitur supra et apud Orig. cont. Cels. I. VI.

6. unusquisque glorificans] Supplendum putat MASS. est, GRAB. vero legi vult

unusquisque glorificante.

7. de descensione] Sic MASS. et Codd. CLAROM. PASS. et Voss. (GRAB. enim VOSSIANI MS. lectionem hic uti non raro falso annotavit). ARUND. inde descensione. GRAB. et MERC. II. in descensionem; reliqui in descensione.

8. prior femina] FEUARD. in marg. et Cod. Voss. pro femina, fortasse ex graeco προγεννη.

9. descendere cett.] Bene observat MASS. legendum esse: descendere ad se fratrem suum.

10. Descendisse] In Voss. comparat et ante hoc verbum.

tem eum per septem caelos, assimilatum filiis eorum dicunt, et sensim eorum evacuasse virtutem. Ad ipsum enim universam humectationem luminis concurrisse dicunt, et descendentem Christam in hunc mundum induisse primum sororem suam Sophiam; et exsultasse utrosque refrigerantes super invicem; et hoc esse sponsum et sponsam definiunt. Iesum autem, quippe ex virgine per operationem Dei generatum, sapientiorem et mundiorem et iustiorum hominibus omnibus fuisse; ¹ Christum perplexum Sophiae descendisse, et sic factum esse Iesum Christum.

13. ² Multos igitur ex discipulis eius non cognovisse Christi descensionem in eum dicunt; descendente autem Christo in Iesum, tunc ³ coincepisse virtutes perficere et curare et annuntiare incognitum Patrem et se manifeste filium primi hominis confiteri. In quibus irascentes principes et Patrem Iesu operatos ad occidendam [†] eum; et in eo quum adduceretur, ipsum quidem ^{*} Christum cum Sophia abstitisse in incorruptibilem Aeonem dicunt; Iesum autem crucifixum; ⁴ non autem oblitum suum Christum, sed misisse desuper virtutem quandam in eum, quae excitavit eum in corpore, quod et corpus animale et spirituale vocant; mundialia enim remisisse eum in mundo. Videntes autem discipuli resurrexisse eum non eum cognoverunt, sed ne ipsum quidem Iesum, cuius gratia a mortuis resurrexit. Et hunc maximum errorem inter discipulos eius fuisse dicunt, quoniam putarent eum in corpore mundiali resurrexisse, ignorantes quoniam *caro et sanguis regnum Dei non apprehendunt.*

1. Cor. XV.
50.

14. Confirmare autem volunt descensionem Christi et ascensionem ex eo, quod neque ⁵ ante baptismum neque post resurrectionem a mortuis, aliquid magni fecisse Iesum dicunt discipuli, ignorantes adunitum esse Iesum Christo et incorruptibilem Aeonem

1. Christum] GRAB., qui legit in Christum, ait: „tantum abest, ut haec vox omittenda sit, ut potius altera addenda videatur atque ita legendum: inque hunc (nempe Iesum) Christum descendisse.“ At vero MASSUETO assentio, qui ex auctoritate CLAROM. PASS. et VOSS. delevit praepos. in, ex qua falsa et a systemate Ophitarum aliena sententia oristat, Iesum in Christum descendisse. Optime legeretur: et in hunc (nimirum Iesum) Christum desc., quae lectio in nullo Codd. reperitur.

2. Multos igitur] VOSS. multos ergo.

3. coincepisse] Sic VET. VOSS. FREUARD. GRAB. MASS., ceteri coepisse.

4. non autem oblitum suum Christum] Suum i. e. secundum MASS. quod suum erat, non oblitum Christum sui hominis, uti mox sequentia comprobant. BAURIUS (christl. Gnosis p. 190) ita disputat: Iesus aber wurde gekreuzigt, doch sandte ihm Christus einen Geist von oben, der seinen Leib wiedererweckte, doch nur dem psychischen und geistigen, denn das Weltliche liess er in der Welt.

5. ante baptismum] Sic CLAROM. VOSS. GRAB. MASS., reliqui perperam post. bapt.

2 eorum] eos

5 ~~in~~ ⁱⁿ ~~quae~~ ^{quae}

6 definiunt

7 et ueritatem om
nibus*

fuere] + in

concepisse] tunc coepisse

15 in Christum quidem

16 in om.

19 spiritale

23 mundiale

26 ascens] descensionem

aliquid magis] magis
quid.

1 hebdomada.] et ebdomadi

animalium
rememoratum

3 descendente

Jaldabaoth

6 dispositum

9 animalibus

¹hebdomadali, et mundiale corpus ²animale dicunt. ³Remoratum autem eum post resurrectionem xviii mensibus, et ⁴sensibilitate in eum descendente didicisse quod liquidum est; et paucos ex discipulis suis, quos sciebat capaces tantorum mysteriorum, docuit haec; ⁵et sic receptus est in caelum, Christo sedente ad dexteram patris Ialdabaoth; uti animas eorum, qui cognoverunt ⁶eos, ⁷post depositionem mundialis carnis recipiat in se, ditans semetipsum, Patre eius ignorante, sed ne vidente quidem eum; uti in quantum Iesus semetipsum ditat in sanctis animabus, in tantum Pater eius in detrimento factus deminoretur, evacuatus a virtute sua per animas.

1. hebdomadali] Sic Pass. Voss. Mass. melius, quam hebdomadi, uti in aliis legitur. Uti Mass. bene observat, sensus est. Christum, incorruptibilem Aeonem unum esse hebdomadi, Sophiae scilicet quae hebdomadis princeps erat. BAURIUS l. I. nit: Es ist nicht ganz klar, in welchem Moment die Ophiten die Vereinigung des himmlischen Christus mit dem Menschen Iesus setzten. Aus den Worten des Irenaeus (hunc locum allegat) scheint geschlossen werden zu müssen, dass sie diese Vereinigung schon vor der Taufe Statt finden liessen.

2. animale] In CLAROM. Pass. Voss. et GRAB. animalium, perperam quidem ut puto. Hic enim de Iesu discipulis sermo est, qui ne ipsum quidem Iesum cognoscentes, ut mox dictum est, mundiale corpus animale dicebant, i. e. animale corpus, quod post resurrectionem gestabat Iesus, mundiale esse errantes dicebant; quom tamen iam mundialia remississet in mundo.

3. Remoratum] Sic recte restituit Mass., quom GRAB. cum CLAROM. Pass. et Voss.legerit rememoratum. Eandem miram sententiam amplexi sunt etiam Valentiniiani cf. supra III, 2 p. 34.

4. sensibilitate in eum descendente] Sic CLAROM. Pass. Voss. FEUARD. in marg. GRAB. Mass., reliqui sensibilitatem — descendentelem. NEANDER (gnost. Syst. p. 242) haec scripsit: „Nach der Auferstehung blieb Christus achtzehn Monate auf Erden, erhielt durch die Eingebung der Sophia (sensibilitate in eum descendente, vermutlich im Griech. ἐνδύμνησις) eine klare Erkenntnis der höheren Wahrheit und theilte diese nur Wenigen von den Jüngern mit, die er als empfänglich für so grosse Wahrheiten kannte.“

5. et sic receptus est col.] Apponere libet NEANDRI huius loci emendationem. Is enim, qui hunc locum depravatam

censet (l. I. p. 267) ita eum explicat (p. 243): „Iesus ist dann in den Himmel erhoben worden von dem himmlischen Christus, und sitzt zur Rechten des Ialdabaoth, ohne dass dieser selbst es bemerkt, damit er alle durch die Erkenntnis der Christenhiems gelduerte Lichtseelen, nachdem sie die sinnliche Hülle abgelegt, an sich ziehe und in sich aufnehme. Je mehr Iesus sein eigenes Lichtwesen durch dies Ansiehziehen aller Lichtkeime bereichert, desto mehr wird Ialdabaoth von allem Höheren entblöst und entkräftet, und es wird ihm zuletzt gar nichts von dem πνευματικὸν mehr übrig bleiben, das er in die Welt hinabsenden könnte, weil alles durch die heiligen Seelen angezogen worden.“ BAURIUS contra NEANDRUM l. I. p. 191 haec disputat: „MOSHEIM u. NEANDER haben die Worte Christo sedente für offenbar fehlerhaft gehalten. Ich kann nicht beistimmen. Die Worte sagen nicht, was man sie sagen lässt, sondern vielmehr, das Christus rechts von Ialdabaoth, dem Vater Iesu, seinen Sitz gehabt habe, d. h. im Pieroma, weil man das Pieroma und das ausserhalb desselben Befindliche wie Rechtes und Linkes unterschied, weswegen Christus selbst bei Irenaeus § 2 dexter et in superiori allevatitus statim cum matre in incorruptibilem aeonem genannt wird. Es soll in den angeführten Worten von beiden, von Iesus und Christus die Rede sein, wie auch nachher beide genannt werden. Iesus ist nämlich das Organ, durch welches Christus wirkt.“

6. eos] In ARUND. quispian superscripsit eum, haud advertens per eos Christum ac Iesum a se invicem divisos esse intelligendos. GRAB.

7. post depositionem] Sic VET. Voss. FEUARD. GRAB. Mass. Ceterae editt. post de passionem. MERC. II. et ARUND. post de passionem, ut in ARUND. nostra lectio superscripta est.

Iam enim non habiturum eum animas sanctas, ut rursus demittat eas in saeculum, sed tantum eas, quae sunt ex substantia eius, id est quae sunt ex insufflatione. Consummationem autem futuram, quando tota humectatio spiritus luminis colligatur et abripiatur in Aeonem incorruptibilitatis.

15. Tales quidem secundum eos sententiae sunt, a quibus, velut Lernaea hydra, multiplex capitibus fera de Valentini schola generata est. ¹Quidam enim ipsam Sophiam serpentem factam dicunt; quapropter et contrariam exstitisse factori Adae et agnitionem hominibus immisisse, et propter hoc dictum serpentem omnium sapientiore. Sed et propter positionem intestinorum nostrorum, ²per quae esca infertur, eo quod talem figuram habeant, ostendentem absconsam generatricem ³serpentis figurae substantiam in nobis.

Cap. XXXV.

C A P. XXXI.

1. ⁴Alii autem rursus Cain a superiore principalitate dicunt; ⁵et Esau et Core et Sodomitas et omnes tales cognatos suos confitentur; et propter hoc a factore impugnatos, neminem ex eis ⁶male acceptos. Sophia enim illud, quod proprium ex ea erat, abripiebat ex eis ad semetipsam. Et haec Iudam proditorem diligenter cognovisse dicunt, et solum prae ceteris cognoscentem veritatem, perfecisse prodictionis mysterium; per quem et terrena et caelestia omnia ^{*}Grab. 113. dissoluta ^{*}dicunt. Et confictionem asserunt huiusmodi, Iudae evangelium illud vocantes.

2. Iam autem et collegi eorum conscriptiones, in quibus dissolvere opera Hysterae adhortantur; ¹Hysteram autem fabricatorem

1. Quidam enim] Voss. quidam etiam. Theodoretus ita: Τινες δὲ αὐτὸν τὸν ὄφιν τῇ σοφίᾳ συνεῖναι φασί, καὶ ὡς ἐναντίῳ θεῷ τῇ ποιητῇ πολεμοῦντα, τὸν Ἀδὰμ ἐξαπατῆσαι καὶ δεδωκέναι τὴν γνῶσιν, καὶ τοῦτο χάριν εἰρηθεῖαι φρονιμώτατον εἶναι πάντων τὸν ὄφιν. Καὶ τὴν πολυέλκτον δὲ τῶν ἡμετέρων ἐντέρων θέσιν τοῦ ὄφεως περιελίσθαι τὸ σῶμα, δεικνύσαν τὴν ζωογόνον σοφίαν τοῦ ὄφεως.

2. per quae] Sic Mass., alii vitiose per quas. Supple cam Mass. ex Theodoro: serpentis corpus exprimi, eo quod cell.

3. serpentis figurae] Ex Theodoret. serpentis sapientias.

4. Alii cell.] Epiphanius. Haer. 38 ita habet: οἱ τοὶ φασὶ τὸν Κάιν ἐκ τῆς ἰσχυροτέρας δυνάμεως ὑπάρχειν καὶ τῆς ἀνωθεν αὐθεντίας. Theodoretus: ἄλλοι δὲ — καὶ τὸν Κάιν φασὶν ἐκ τῆς ἀνωθεν αὐθεντίας λελυτρωθῆναι.

5. et Esau cell.] Theodoretus: καὶ τὸν Ἑσάυ καὶ τὸν Κορὴ καὶ τοὺς Σοδομίτας καὶ πάντας δὲ τοὺς ταυοῦτους συγγενεῖς ἰδίου ὁμολογοῦσι. Καὶ (Epiphanius. διὸ καὶ) τοὺς ὑπὸ μὲν τοῦ ποιητοῦ μισθῆναι μηδεμίαν δὲ βλάβην εἰσδέξασθαι. Ἢ γὰρ σοφία ὑπερ εἶχεν ἐν αὐτοῖς, ἀνῆρπασεν ἐξ αὐτῶν. Καὶ τὸν προδοτὴν δὲ Ἰούδαν μόνον ἐκ πάντων τῶν ἀποστόλων ταύτην ἐσχηκέναι τὴν γνῶσιν φασὶ (Epiphanius. Καὶ τὸν Ἰούδαν ἀκριβοῶς τὰ περὶ τοῦ ἐγγενεῖς λέγουσι) καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς προδοσίας ἐρεγγῆσαι μυστήριον.

6. male acceptos] Legendum male acceptum.

7. Hysteram autem cell.] Epiphanius. Ὑστεραν τὸν ποιητὴν — οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καλοῦσι. Καὶ μὴ δύνασθαι φασὶ σῶθαι τινα, ἐὰν μὴ διὰ πάντων χωρησῶσι, ὡς καὶ ὁ Ἰακωβικὸς λέγει.

1 dimittat

2 cas] + se
c² cas²
ecc² sem
sacculum] cas
id] hoc

7 larnea*
ydra
faera
scola

10 omnium

12 quae] quas
eo] et

nolis] + xxxvi quae est
ofitorum et caianorum
(d)
inreligiositas et impudor
et unde conscripta am
ipso

15 eorum et] eorum anti

24 hystere
hystere
hysteran

- 2 eant] erant
- 4 immundum
- 5 abuta] abater
opero
- 6 o tu] fatua
- 7 a' om
valentini
- 10 ipoe & sentiae
regule
eis
- 12 penitentium
- 17 eorum] ipsorum
- 18 instabilis
- 20 arbitrantur
sententie
- 24 mulpiculae

caeli et terrae vocant: ¹nec enim aliter salvari eos nisi per omnia eant, quemadmodum et Carpocrates dixit. Et in unoquoque peccatorum et turpium operationum angelum adsistere, ²et operantem audire audaciam et immunditiam inferre, ³id quod inest ei operationi, angeli [†]nomine dicere: ⁴*O tu, angele, abutor opere tuo:* [†]Mass. 113. *O tu, illa potestas, perficio tuam operationem.* Et hoc esse scientiam perfectam, sine ⁶timore in tales abire operationes, quas ne nominare quidem fas est.

3. A talibus matribus et patribus et proavis eos, qui a Valentiniano sint, sicut ipsae sententiae et regulae ostendunt eos, necessarium fuit manifeste arguere et in medium afferre dogmata ipsorum, si qui forte ex iis poenitentiam agentes et convertentes ad unum solum conditorem et Deum factorem universitatis, salvari possint; reliqui autem non iam abstrahantur a prava, quasi verisimili, suasionem eorum, putantes maius et aliquid altius ab iis scituros se mysterium; sed a nobis bene discentes, ⁷quae ab illis male docentur, derideant quidem doctrinam eorum; illorum autem ⁸misereantur, qui adhuc in his tam miserrimis et instabilibus fabulis tantam elationem assumerunt, ut meliores semetipsos reliquis propter talem agnitionem, immo ignorantiam, arbitrentur. ⁹Delectatio autem eorum haec est; sive adversus eos victoria est, sententiae eorum manifestatio.

4. Quapropter conati sumus ¹⁰nos universum male ¹¹compositae vulpeculae huius corpusculum in medium producere, et ¹²per

1. nec enim] Enim deest in Voss.

2. et operantem audire] Sic Codd. CLAROM. PASS. VOSS. GRAB. MASS., alii et operantem accidere; ARUND. accedere. Secundum Epiphani. et Theodoret. coniiicit MASS. legendum audere pro audire. Interpretatur Irenaeum ita: operantem audere audaciam (scelus) et immunditiam ei (angelo) attribuire.

3. Id quod inest ei operationi angeli nomine dicere] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et Codd. VET. CLAROM. PASS. VOSS. Sed ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. angeli nomen edicere. OTTON. angeli nomine edicere. MASS. dicit: Sed quoquomodo legas, hic mutilum esse textum fatearis necesse est. Sic porro restituerem locum: et id quod inest ei operationi, angeli nomine facere ac dicere.

4. O tu celt.] Epiph. I. I. § 2: ὦ θεῖνα ἄγγελε, καταχρῶμαί σου τὸ ἔργον· ἡ θεῖνα ἑξουσία, πρῶτον σου τὴν πρᾶξιν. Καὶ τοῦτο γινώσκεις τέλει παρ' αὐτοῖς εἶναι λεγόμενον, ἀδεῶς ἐπὶ τὰς ἀθεμίτους ἀσχερογυλίας ὀρμᾶν.

5. abutor — tu illa] Ita pro ab. a te. or. et satua illa, quomodo omnia edita et MSS. exemplaria vitiose habebant Epiphani et Nicetae auctoritate reposuit FEUARDENTIUS, praeunte Heraldio in not. ad Arnob. cont. gent. III, p. 226. GRAB.

6. timore] Sic MASS. consentientibus ARUND. et VOSS. Ceteri tremore.

7. quae ab illis] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et VOSS. Sed ERASM. GALL. nec non MERCERI Codd. quoniam ab illis, ARUND. quam. ARUND. et MERC. II. pro bene discentes — benedicentes.

8. misereantur] Sic primas FEUARD. GRAB. MASS. consentientibus Codd., aliae editt. miserentur.

9. Delectatio] Haud male coniiicit FEUARD. legendum esse delectio, vox Interpreti inusitata.

10. nos] Deest haec vox in ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II.

11. compositae] Sic MASS. ARUND. et VOSS., reliqui compositum.

12. per te] Sic MASS. consentientibus

te facere manifestum. Iam enim non multis opus erit sermonibus ad evertendum doctrinam eorum, manifestam omnibus factam. Quemadmodum ¹bestiae alicuius in silva absconditae et inde impetum facientis et multos vastantis; qui ²segregat et denudat silvam, et ad visionem adduxit ipsam feram, iam non ³elaboravit ad capiendam, videntes quoniam ea fera fera est: ipsis enim adest videre et cavere impetus eius, et iaculari undique, et vulnerare, et interficere vastatricem illam bestiam. Sic et nobis, quum in manifestum redegerimus eorum abscondita et apud se tacita mysteria, iam non erit necessarium multis destruere eorum sententiam. Adest enim et tibi et omnibus, qui tecum sunt, ad haec quae praedicta sunt exerceri, et ⁴evertere nequam ipsorum doctrinas et inconditas et apta veritati ostendere dogmata. Quum igitur haec sic se habeant, quatenus promisi, secundum nostram virtutem inferemus eversionem ipsorum, omnibus eis contradicentes in sequenti libro, (enarratio enim in longum pergit, ut vides) et viatica quoque dabimus ad eversionem ipsorum, occurrentes omnibus sententiis secundum narrationis ordinem, ut simus non tantum ostendentes, sed et vulnerantes undique bestiam.

CLAROM. PASS. VOSS. pro *apertum* vel *aperte* vel *a parte*.

1. *bestiae* — *absconditae*] Graecismus, genitivus pro ablativo absoluto.

2. *segregat* — *denudat* — *adduxit*] Aut lege haec in plurali, aut quae sequuntur

in singulari. Pro *adduxit* habent ARUND. et PASS. *perduxit*.

3. *elaboravit*] Legendum *laborant*.

4. *evertere*] Ita ex ERASM. et FREARD. in marg. ac MSS. ARUND. et VOSS. reposuit GRAB. pro *excutere*.

- 2 uertendi
- manifesta. {
- 3 absconditas
- 4 silentium
- 5 perduxit
- redgeremus
- 6 enim m *
- 12 nequas
- 13 dogmati
- 14 promissioe
- 15 uerba
- 16 transiunt

gesiam] + hinc ut i. a. p. u. c.
 PRECIPIT LIBER SECCUNDUS

HAC INSUNT IN SECUNDO LIBRO RECAP
 GYTIONIS ET EVERSIONIS FALSO CREATURAE
 FENITIONIS:

1. Ostensio quod neque extra plerum
 sit universorum deus neque extra
 plenitudinem eius esse aliquid neque
 quidem deus esse deus immenso inter
 uallo ab invicem distante neque
 aeternum aliquem mundi fabricatorem
 in immensum separatum a patre et
 ignorantem eum

2. Neque iterum in his que continentur a
 patre aliam quandam fabricatorem hunc
 mundum neque patrem per alia admi-
 nacula eum que secundum nos est
 facinus auditorem. sed tantum per ver-
 bum suum. esse autem auditorem eum
 qui est super omnia deus et ipsam potestatem
 3. Quoniam inuisibilis quidem est pater sed non
 incognitus neque igneus Dei uis ita est
 re eum quidem poterant
 angeli, licet plurimum deorsum subiaci
 essent ab eo

- III Quia inuisibili est plerumque ualentini discipuli
- III Ostensio non esse eam que est secundum m.
 creaturam creaturam imaginem plerumque
 neque deum unigenitum.
- VI Quomodo immensum excedit de uiginti et
 sermo
- VI Quia non est uariabile ea que sunt hic uult
 plerumque eorum esse
- VII Quia uult eorum et uult eorum ostendit // u.
 VIII Ostensio quod est et subsistit mundi fabricator et
 non caret autem qui super hunc
 uult de quatuordecim et parabolis quomodo oportet
 solvere que queruntur
- X Quia substantia materie labi diuina non est
 uolentia eadem et uirtute dei cogit et fidem
- X Contradictiones his qui sunt ualentini
- XII Quomodo his sermo quidam de trisacra
 deorum excedit in utroque et secundum
 quod plus est et secundum id quod minus:
- XIII Quia impossibile est separatum esse ab omni
 eo que infra plenitudinem dicuntur crea-
 tionis aduersus eum hi impossibile co-
 gnoscere uic habere coniungere aduincere
 aut etiam generare aliquid
- XIV Quia in eodem plerumque non poterat
 et silentium esse
- XV Quomodo nullius momento ostendit per
 orbem emissionis ipsorum
- XVI Quia sermo non potuit emitti qui est
 que emittit uerba

1111 Quia alomio et qm haec quae ab his
 iunctis emissione, hominibus congruunt d.
 regis quam deo de speciebus
 1112 Quomodo ethnici verisimilium de universorum
 veracitate responderunt et gratiam et quomodo
 loquuntur qui sunt a diabolo in istis temporibus
 in quae sunt secundum eas regulas
 1113 Quia de omni specie emissionis et de pl.
 mali inconsequencia
 1114 Quia quae nobis qui sumus ab ecclesia important
 qui sunt uelut huius illis sursum important hi
 sunt a basilicis et illis itum ali
 1115 Quia si quis transiit fuerit a demingio in
 uelut deo et in istis mundo dicatorem re.
 uer est
 1116 Obitus qm leges in dominatorem non ad prolatos
 1117 Quomodo secundum lictos uolunt patris iuae.
 niter fecisse ignorantiam et laborem
 1118 Quia quia quoniam quam in ignorantia et demin.
 hinc est
 1119 Obitus qm neque ultimis sine aere proprium
 lictum substantiam neque possit sine altitudine
 1120 Quia neque diuini neque patre potest cum
 mel spiritualis et in hi quae uelut erant amarae
 1121 Quia patris exquisito et inuestigatio magnitudinis
 in neque peritorem neque labem sed obitum
 infectionis faciat in aere
 1122 Quia in capis aere in ipso plerumque desiderium
 uoluntate percipere
 1123 Quomodo de ueritate ipsorum sermo uniuersus
 uoluntate uoluntate
 1124 Quia non ignauis demingio fuerit in eam
 depositionem
 1125 Quia si in eam depositionem fuerit sermo
 in potuisset ignorare ea quae super eum
 1126 Quomodo autem de matre et labes em
 malis decernerunt
 1127 Obitus quod neque conceptus neque generis
 uoluntate fuerit
 1128 Quia exultantia parabolarum in propin
 t inuentionem fictis suis faciunt
 1129 Obitus qm uno anno non precarant
 tunc per lapsum sed annu hinc
 tam actatam
 1130 Quomodo debitor qui est de numeris
 ipsorum et numeris sermo
 1131 Quia secundum legem neque iniquis
 neque figurae existunt plerumque ipsorum
 neque figurae esse possunt
 1132 Quomodo omni numerum constare potest
 in scribitur et typis dei omni organanti
 in de debet et lictis et mensuris et uocabulis
 et syllabis
 1133 De amen et de xviii oculis ex quibus
 unus perit et inuentus est
 1134 Obitus qm neque secundum formam plerumque
 omni facta sunt quae facta sunt neque ueritas
 uera et prout uolunt

1135 Quia non potest matris per numero
 uoluntate
 1136 Quia sunt quae a uoluntate uoluntate et
 quae sunt quae uoluntate a de fabricatione
 1137 Obitus qm demingio non sit organantibus
 matris neque super eam allicum inuentionem esse
 1138 Quia si a uoluntate dictum est uoluntate in istis
 debet autem adfectum
 1139 Quomodo potest parabola eadem
 1140 Quia quomodo inuentionem non peritum habere in hoc uoluntate
 1141 Quia quomodo de emissionis eorum deus organantibus uoluntate
 potest et in uoluntate uoluntate
 1142 Quia in ut uoluntate uoluntate de tertium habere
 inuentionem
 1143 Obitus qm non leges et leges non et uoluntate est
 potest inuentionem
 1144 Quomodo deus quidem emendat potest et quae uoluntate
 est potest quae deus et horum inuentionem allicum
 organantibus inuentionem potest
 1145 De uoluntate animae
 1146 Quia secundum illorum sermonem eam uoluntate
 1147 Quomodo uoluntate uoluntate et quae potest saltem inuentionem
 1148 Quia in uoluntate uoluntate illorum hinc organantibus
 demingio
 1149 Quia in uoluntate hinc quidem spiritales eorum demingio
 autem autem uoluntate
 1150 Obitus qm non ut uoluntate demingio
 1151 De assumptione uoluntate neque et tertium eadem
 et eorum deus inuentionem uoluntate eorum
 1152 Quomodo de quae uoluntate uoluntate deus
 autem autem eorum
 1153 Quomodo inuentionem autem in hi quibus non
 inuentionem autem uoluntate
 1154 Obitus quod non uoluntate animae in eorum
 1155 Obitus quod non uoluntate secundum plerumque
 uoluntate uoluntate
 1156 Obitus qm corpus non est uoluntate
 1157 Quia in corporis inuentionem non uoluntate deus
 uoluntate anima
 1158 Obitus quod non inuentionem uoluntate quam
 habet inuentionem et uoluntate et inuentionem inuentionem
 1159 Quomodo uoluntate animae corporis habet
 figuram
 1160 Quomodo animae autem sunt generabiles in figuram
 inuentionem uoluntate
 1161 Quomodo inuentionem eorum fabricationis
 1162 Quia Obitus quod animae eorum uoluntate
 suas regulas sine organantibus non potest
 potest saltem
 1163 Quia Obitus quomodo prophetas non a
 uoluntate inuentionem prophetas sed ab uno et
 eodem
 1164 Quia inuentionem eorum uoluntate eorum quae
 in potest potest sunt

P R A E F A T I O.

perficiuntur et ¹adfationes eorum et mysteria manifestavimus; et quia unus Deus conditor, et quia non ²postremittatis fructus, et quia neque super illum neque post eum est aliquid.

2. In hoc autem libro instruemus quae nobis apta sunt et quae permittit tempus, et evertemus per magna capitula omnem ipsorum regulam; quapropter quod sit ³et detectio et eversio sententiae ipsorum, operis huius ⁴conscriptionem ita titulavimus. Oportet enim absconditas ipsorum coniugationes per manifestarum coniugationum indicium et ⁵eversionem, Bythum dissolvere; et quoniam neque fuerit aliquando, neque sit, accipere ostensionem.

Cap. I.

C A P. I.

* Grab. 114.

† Mass. 116.

1. *† Bene igitur habet a primo et ⁶maximo capitulo inchoare nos, a Demiurgo Deo, qui fecit caelum et terrum et omnia quae in eis sunt, quem ii blasphemantes ⁷extremittatis fructum dicunt; et ostendere, ⁸quoniam neque super eum, neque post eum est aliquid; neque ab aliquo motus, sed sua sententia et ⁹libere fecit omnia, quum sit solus Deus et solus Dominus et solus conditor et solus

^{3a} Pater et solus continens omnia et omnibus, ut sint, ipse praestans.

2. Quemadmodum enim poterit super hunc alia Plenitudo aut ¹⁰Initium aut potestas aut alius Deus esse; quum oporteat Deum horum omnium Pleroma in immenso omnia circumcontinere et circumcontineri a nemine? Si autem extra illum ¹¹est aliquid, iam non omnium est Pleroma neque continet omnia. Deerit enim Pleromati aut ei, qui sit super omnia Deo, hoc quod extra eum dicunt. Quod autem deest et delibatum est ab aliquo, ¹²hoc non est omnium Pleroma. Et terminum autem et medietatem et finem habebit ad eos, qui sunt extra eum. Si autem finis est in ea, quae sunt de-

1. *adfationes*] Sic Mass. sec. Cod. CLAROM. haud male legit. *Adfationes* enim hic sunt mysticae formulae et invocationes, quibus Marcossii utebantur. V. supra I, 21. FEUARD. in marg. Pass. et Voss. habent *affectiones*; editt. *factiones*.

2. *postremittatis*] Bene observat Mass. *postremittatis* (gr. ὑστερηματός) hic idem esse, quod Int. vertit *labis, defectus*.

3. *et*] Et ex Cod. Voss. additi: hoc loco enim polysyndeton aptum nobis videbatur.

4. *conscriptionem*] Voss. vitiose *consecrationem*.

5. *eversionem, Bythum dissolvere et quoniam*] GRAB. vult haec ita transponi: *eversionem dissolvere et Bythum quoniam*. Assentire nequeo: cum Mass. enim loci

sensum esse puto, manifestatis coniugationibus et eversis, Gnosticorum Bythum simul dissolvi.

6. *maximo*] ERASM. GALL. et Codd. ARUND. et MERC. I. *proximo*.

7. *extremittatis*] Graece ὑστερηματός.

8. *quoniam*] Sic cum Mass. et Cod. Voss. excudi iussi; nam voce *quoniam* Int. uti solet pro *quod*.

9. *libere*] Sic omnes editt. Sed FEUARD. in marg. et Cod. Voss. *liber*.

10. *Initium*] Melius vocem ἀρχῇ vertisset principium.

11. *est aliquid*] In editt. ERASM. GALL. et Codd. ARUND. et MERC. II. non legitur *est*.

12. *hoc non*] Hoc deest in ERASM. GALL. et nonnullis Codd.

2 post remittatis

3 est om.

6 quod] quid

89 coniugationem
9 inditium

13 ii] om.

15 liber effect

17 proslans

21 a remmie] animae²
cre n. 2.

3 6] hi

6 procontra

6 quod autem maius est om.

16 ent] erat

21 est 2° om

26 contrinet per consequens

omnino necessitas est] omni
necessitate

orsum, initium est et in ea, quae sunt sursum. Similiter autem et ex reliquis partibus ¹necessitas est omnis id ipsum experiri, et ab eis qui foris sunt contineri et determinari et includi. Is enim qui est deorsum finis, necessario omni modo circumscribit et circumdat eum, qui ²finiatur in eum. ³Erit enim secundum eos Pater omnium (quem videlicet et Proonta et Proarchen vocant) cum Pleromate ipsorum, et Marcionis bonus Deus in aliquo conditus et ⁴inclusus et a foris circumdatus ab altera principalitate, quam necesse est maiorem esse; quoniam id quod continet, eo quod continetur maius est; quod autem maius est, id et firmitus est et magis Dominus: et quod maius est et firmitus et magis Dominus, *hoc* ⁵erit Deus. *Grab. 115.

3. Quum enim sit secundum eos et aliud quid, quod quidem ⁶extra Pleroma esse dicunt, ⁶in quod et superiorem erraticam virtutem descendisse opinantur, necesse est omni modo ⁷aut continere id, quod extra est, contineri autem Pleroma; (alioquin non erit extra Pleroma; si enim extra Pleroma est aliquid, intra hoc ipsum, quod extra Pleroma dicunt, ⁸erit Pleroma et continebitur Pleroma ab eo, quod est extra; cum Pleromate autem ⁹subaudiatur et primus Deus) aut rursus in immensum distare et separata esse ab invicem, id est et Pleroma et quod est extra illud. Si autem ¹⁰hoc dixerint, tertium quid erit, quod in immensum separat Pleroma, et hoc quod est extra illud; et hoc tertium ¹¹circumfinit et ¹²continebit utraque, et erit maius tertium hoc et Pleromate et eo, quod ¹³est extra illud, sicut in suo sinu continens utraque; et in infinitum de his, quae continentur, et de his, quae continent, incidet sermo. Si enim tertium hoc initium habebit in superiora et finem in inferiora, omnino necessitas est et a lateribus definiri illud, vel in-

1. *necessitas est omnis*] Graecismus MASS. bene observante pro omnino necesse est.

2. *finiatur*] Hanc lectionem, a MASS. receptam et in CLAROM. et ARUND. obviam, reperi etiam in Cod. Voss.; legitur *finiatur* etiam in marg. edit. princ.

3. *Erit enim*] Sic MASS. sec. Cod. CLAROM., in ceteris et iterum.

4. *inclusus*] Sic VOSS. FEUARD. in marg. et MASS., ceteri *reclusus*.

5. *extra Pleroma esse*] In CLAROM. deest esse.

6. *in quod*] Sic primus restituit FEUARD. pro id quod est. Consentit cum FEUARDENTIO Cod. Voss.

7. *aut continere*] Sic GRAB. et MASS.

cum omnibus MSS., ceteri perperam et *continere*.

8. *erit Pleroma*] ERASM. et GALL. ei P.

9. *subaudiatur*] FEUARD. et GRABUS legunt *subaudiatur*, haud quidem male, sed, uti videtur, auctoritate unius Cod. ARUND. Etenim MERCELI Codd., de quibus tacet GRAB., et VOSS. et MASSURTI nostrae favent lectioni, quae etiam apto sensu commendatur.

10. *hoc dixerint*] Hoc restituit GRAB. ex ARUND. et VOSS.

11. *circumfinit*] Sic GRAB. MASS. cum VOSS., ceteri *circum definit*. Mallem *circumfinit*.

12. *continebit utraque*] Sic primus FEUARD., consentit VOSS. Sed ERASM. et GALL. *continebitur aqua*.

choans vel ¹deficiens ad alia quaedam; et illa rursus et alia quae sunt sursum, et quae deorsum, ad alia quaedam habebunt initia, et hoc usque in infinitum; ut nunquam stet eorum ²excogitatio in uno Deo, sed per occasionem plus quam est quaerendi, in id quod ⁴⁰a non sit, excidat et absistat a vero Deo. |

4. Similiter autem haec et adversus eos, qui sunt a Marcione, aptata sunt. Continebuntur enim et circumfinientur et duo ³Dei eius ab immenso intervallo, quod separat eos ⁴ab invicem. ⁵Sic autem ad excogitandum est necessitas secundum omnem partem multos Deos immensa separatione distantes, ab invicem quidem inchoantes, ad invicem autem finientes; et illa ratione, qua nituntur docere super fabricatorem caeli et terrae esse aliquod Pleroma, aut Deum, eadem ratione utens quisque adstruet, super Pleroma alterum esse Pleroma et super illud rursus aliud, et super Bythum aliud pelagus Dei, et a lateribus autem similiter eadem esse; et sic in ¹⁵immensum ⁶excidente sententia, et semper necessitas erit excogitare altera Pleromata et alteros Bythos, et nunquam aliquando consistere, semper quaerentes alios praeter dictos. Erit autem incertum, utrum-

† *Mass.* 117. nam † haec sint deorsum, quae sunt secundum nos, an haec ipsa superiora sint; et quae dicuntur ab eis sursum, utrumnam sursum ²⁰⁷an deorsum sint; et nullus status neque firmitas continebit sensum nostrum, sed ⁸in immensos mundos et ⁹indeterminatos Deos excedere necessitas erit.

5. Et quum haec sic se habeant, unusquisque Deus suis contentus erit et non curiose aget de alienis; si quo minus, iniustus ²⁵erit et avarus et cessans esse quod Deus est. Et unaquaeque ¹⁰conditio suum fabricatorem glorificabit et ipso ¹¹sufficiens erit et alterum non cognoscat; si quo minus, apostata iustissime ab omnibus ³⁰¹²iudicata dignissimam concipiet poenam. Oportet *enim aut unum

1. *deficiens*] Sic *Mass.* cum *MSS.* *CLAROM.* *ARUND.* et *MERC.* II.; *Voss.* et *edit. princ.* *deficiens*; ceteri *desinens*.

2. *excogitatio*] Sic *GRAB.* et *MASS.* sec. *Cod. Voss.* Ceteri *cogitatio.* *MERCERI Codd.* et *cogitatio.*

3. *Dei eius*] *Eius* additum a *FEUARD.* habent *ARUND.* et *Voss.*

4. *ab invicem*] *ERASM.* et *GALL.* perperam *ad inv.*

5. *Sic autem ad excogitandum*] Sic *Cod. Voss.* *GRAB.* *MASS.* Sed ceteri *edit.* cum *ARUND.* *MERC.* II. perperam legunt *si autem id excogitandi.*

6. *excidente*] *ERASM.* et *GALL.* perperam *excitante.* *Bullus* in *Defens. fidei Nic.* p. 303 legi mavult *excedente*; quod

repugnat non solum *Codicibus*, sed etiam rationi *Interpretis*, qui ita scribere amat.

7. *an deorsum*] Sic cum *GRAB.* scribo auctoritate *Cod. ARUND.*, ceteri omnes aut *deorsum*.

8. *in immensos*] *FEUARD.* vocem *in* male omisit.

9. *indeterminatos*] *GRAB.* solus, nescio qua auctoritate, habet *interminatos*.

10. *conditio*] Sic saepissime scribit *Int. pro creatura.*

11. *sufficiens*] i. e. contenta.

12. *iudicata*] Subintellige *conditio.* Sic cum *MASS.* lego auctoritate *Cod. ARUND.*, ceteri habent *iudicatus.* *CLAROM.* *OTTOB.* *MERC.* II. et (quem addo) *Voss.* habent *apostalam iudicatum.*

1 alac^r] + et

2 sursū^u
quedam

3 uti

4 querendi

6 sunt] + et
marcime] + et

9 excogitandi

11 deficientes

12 aliquid

13 quique] quis

15 querentes

21 an] aut

23 excederent

26 unaquaque

27 glorificabit

28 apostolam

indet.] indeterminatos

intus

unamqueque

sensum] + 11 Neque iterum in his quae continentur
a patre alium quendam fabricasse hunc mundum
neque patrem per alia adminicula cum quae
secundum nos est fecisse conditionem sed tantum per
verbum suum esse autem 12 auditorem cum qui et
super omnia deus | et ipsum patrem de Deo vero Ihu Xpi ;

angeli

5 efficaciores

7 utrumque male in hoc fuit a.

1 solerti

13 dicunt

4 occurrerent

6 proprio an.

esse, qui omnia continet, et in suis fecit unumquodque eorum quae facta sunt, quemadmodum ipse voluit; aut multos rursus et indeterminatos factores et Deos, ab invicem quidem ¹incipientes, ad invicem autem desinentes per omnem partem; et alios omnes a foris ²ab altero quodam maiore contineri et ³velut inclusos et manentes in suis, unumquemque eorum confiteri necessitas erit; neminem autem horum omnium esse Deum. Deerit enim unicuique eorum, partem ⁴minutissimam habenti, ad comparationem omnium reliquorum et solvetur omnipotentis appellatio; et necessitas erit in impietatem cadere talem sensum.

C A P. II.

1. Qui autem ab angelis mundum dicunt fabricatum vel ab ⁵alio quodam mundi fabricatore praeter sententiam eius, qui super omnia Pater est, primo quidem ex hoc ipso peccant, praeter voluntatem primi Dei talem et tantam conditionem angelos fecisse dicentes, quasi efficaciores sint angeli quam Deus, aut rursus quasi ille negligens sit aut minor existens aut nullam curam habens eorum, quae in propriis ipsius fiant; utrumnam male an bene fiant, ut illud quidem dissipet et prohibeat, alterum autem laudet et gaudeat: ⁶hoc autem ne homini quidem solerti applicet quis, ⁷quanto magis Deo?

2. Post deinde dicant nobis: Utrumnam in his, quae ab illo continentur, et in propriis eius fabricata sunt haec; an in alienis et extra eum positis? Sed si quidem dicant extra eum, similiter omnia praedicta inconvenientia occurrent eis et includetur primus Deus ab eo, qui extra eum est, in quo et desinere eum necesse erit. † Si autem ⁸in illius [propriis], valde vanum erit praeter † Cap. II.

1. *incipientes*] Codd. ARUND. MERC. II. et ERASM. priorib. editt. *accipientes*. Editio 1534 prima nostram habet lectionem.

2. *ab altero quodam maiore contineri*] Sic FEUARD. in marg. GRAB. MASS. cum MSS. CLAROM. PASS. et VOSS. melius, quam ARUND. et MERC. II. cum ceteris editt. *ab alterutro quodammodo recontineri*.

3. *velut*] Pro *vel* restituit GRAB. *velut*; consentiunt CLAROM. VOSS. et FEUARD. in marg.

4. *minutissimam*] Sic restituit MASS. ex Cod. CLAROM. Sed ARUND. VOSS. et GRAB. *minimissimam*. Alii *minimam*.

5. *alio quodam*] VOSS. MERC. II. et edit. princ. *aliquo quodam*.

6. *hoc autem*] GRAB. allegat Epipha-

nium Haer. XXXIII, 2 in Ptolemæum similiter argumentantem: *Τοῦτο οὐκ ἂν οὐδὲ ἐπὶ ἀνθρώπου λαμβάνοιτο παρά τινι τῶν ἔχοντων ἐξῴωμένην τὴν διάνοιαν, μὴ τόγε ἐπὶ Θεοῦ.*

7. *quanto magis Deo*] Pro *quanto minus* Graecorum more, observant BILL. et FEUARD.

8. *in illius [propriis]*] In ERASM. GALL. haec tria verba ommissa sunt; in marg. ERASM. varium adnotavit lectionem: *si autem illius*, uti legi etiam in MERC. II. In FEUARD. CLAROM. PASS. et VOSS. deest vox *propriis*. Error igitur deceptus erat GRAB. dicens, se illud *propriis* e Cod. VOSS. sumsisse. Coniecturam GRABII, a MASS. quoque in textum receptam, hamulis inclusam vides.

¹sententiam eius in eius propriis ab angelis et ipsis, qui sunt ²in potestate eius, aut ab alio quodam dicere fabricatum esse mundum, aut quasi non omnia ³prospiciat ipse quae sint in suis, ⁴ut non sciat quae ab angelis futura sint.

3: Si autem non praeter voluntatem eius, sed volente et sciente, quemadmodum quidam opinantur; ⁵iam non angeli vel mundi fabricator caussae erunt fabricationis istius, sed voluntas Dei. Si enim mundi fabricator est, angelos ipse fecit aut etiam causa creationis eorum ipse fuit; et mundum ipse videbitur fecisse, qui causas fabricationis eius praeparavit. Licet per longam successionem deorsum angelos dicant factos vel mundi fabricatorem a primo Patre, quemadmodum Basilides ait; nihilominus id quod est causa eorum, quae facta sunt, in illum, qui prolator fuit talis successionis, recurreret: quemadmodum in regem ⁶correctio belli refertur, qui praeparavit ea quae sunt causa victoriae; et conditio huius civitatis aut huius operis in eum, qui praeparavit causas ad perfectionem eorum, quae deorsum facta sunt. Quapropter non iam securim dicimus ⁷concidere ligna vel serram secare, ⁸sed hominem concidere et secare rectissime quis dicat eum, qui ipsam securim et

* *Grab. 117.* serram ad hoc fecit, et ⁹multo prius armamenta ¹⁰omnia, per quae fabricata sunt securis et serra. Sic igitur iuste secundum illorum rationem Pater omnium dicitur fabricator huius mundi et non angeli neque alius quis mundi fabricator praeter illum, qui fuit prolator, ¹¹et primus causa factionis huiusmodi praeparationis existens.

4. Sit fortasse hic sermo suasorius sive seductorius apud eos, qui ignorant Deum et qui hominibus assimilant eum inopibus, et his ¹²qui non possunt statim aliquid ex parato fabricare, sed indigentibus multis organis ¹³ad eorum fabricationem: non autem

+ *Mass. 118.* verisimilis ¹⁴in totum + apud eos, qui sciunt, quoniam nullius in-

1. *sententiam*] MERC. I. et ERASM. prioribus edit. *substantiam*.

2. in *potestate eius*] Sic VOSS. et MASS., ceteri *potestatis eius*.

3. *prospiciat*] Sic MASS. sec. CLAROM. In VOSS. *perspiciat*. Ceteri *respiciat*.

4. *ut non*] Sic VOSS. GRAB. MASS. pro aut non.

5. *iam non — erunt*] ERASM. GALL. an non erant.

6. *correctio belli*] BILL. observat. sacr. I, c. 33 observat. Interpretem non satis accurate vertisse κατὰρθεωρα vel κατὰρθεωτων πολέμου belli correctionem, quae vertenda fuisset *bellicum successum*. „Nam, addit, πόλεμον κατὰρθεωσε, qui bellum ex animi sententia confecit, quem-

admodum et κατὰρθεωρὸν σωπεροσύνην idem est quod omnes temperantiae numeros implere.“ Fortasse legendum est *confectio belli*.

7. *concidere*] Sic ARUND. VOSS. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. — FEUARD. in text. *perperam incidere*; ERASM. et GALL. *incidere*.

8. *sed hominem*] FEUARD. vel hom.

9. *multo prius*] ERASM. edit. priorib. et Cod. MERC. I. *multo plus*.

10. *et primus*] Sic VOSS. et MASS., ceteri et prius.

11. *qui non possunt — aliquid*] CLAROM. et MERC. II. *possint*. In VOSS. deest *aliquid*.

12. *ad eorum*] Hellenismus pro *ad suam*.

13. *in totum*] Haec desunt in MERC. II.

3 perspicit

7 causa

9 ut - quod primum est.
secunda ratio est in

12 Cause

17 } securem
18 }

26 qui² om.

27 possint
fabricatore

3 ~~patre~~ * m

4 co] his

5 in fœderippo

15 whannes

21 et creata sunt in my. add. m. x. r
it :- & creatus,

22 heustia

25 tr fact deus A

digens omnium Deus, verbo condidit omnia et fecit, neque angelis indigens adiutoribus ad ea, quae fiunt; neque virtute aliqua valde inferiori ab illo et ¹ignorante Patrem; neque aliqua labe neque ignorantia, ²ut is, qui inciperet eum cognoscere, homo fieret; sed ipse in semetipso secundum id, quod est inenarrabile et inexcogitabile nobis, omnia praedestinans fecit quemadmodum voluit; omnibus consonantiam et ordinem suum et initium creationis donans; spiritalibus quidem spiritalem et invisibilem et supercaelestibus caelestem et angelis angelicam et animalibus animale et natantibus aquatilem et terrigenis terrigenam, omnibus aptam ³qualitatis substantiam: omnia autem quae facta sunt, infatigabili verbo fecit.

5. Proprium est enim hoc Dei supereminentiae, non indigere aliis organis ad ⁴conditionem eorum, quae fiunt; et ⁵idoneus est et sufficiens ad formationem omnium proprium eius verbum, quemadmodum et Ioannes Domini discipulus ait de eo: *Omnia per ipsum* Ioan. I. 3. *facta sunt*, ⁶*et sine ipso factum est nihil*. In omnibus autem est et hic, ⁷qui est secundum nos mundus. Et hic ergo a verbo eius factus est, ⁸sicut Scriptura Geneseos dicit, omnia, quae sunt secundum nos, fecisse Deum per Verbum suum. Similiter autem et ⁹David exsequitur: *Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt*. Cui igitur magis credemus de mundi fabricatione, hisne, qui praedicti sunt, haereticis, sic fatua et inconstantia garrientibus; an discipulis Domini et fideli famulo Dei Moysi et prophetae? Qui et primo genesin mundi ⁹enarravit dicens: *In principio Deus fecit caelum et terram*; et deinceps reliqua omnia; sed non dii, neque angeli.

6. *Quoniam autem hic Deus est Pater Domini nostri Iesu ^{Cap. III.} ^{*Grab. 118.}

1. *ignorante Patrem*] Sic VET. VOSS. GRAB. MASS., ceteri perperam *Patre*.

2. *ut is, qui inciperet eum cognoscere*] Illud inciperet cognoscere esse Hellenismum MASS. quidem cognovit, sed Irenaei sensum non accurate reddidit vertens: qui eum cogniturus erat seu ad eum cognoscendum destinatus. Scripsit Irenaeus procul dubio ita: ὅτε τὸν — αὐτὸν (scil. θεόν) γινώσκειν ἀρχόμενον ἀνθρώπων γίνεσθαι i. e. ut is, qui primus (ex spiritibus inferioribus, angelis, Demiurgo cell.) Deum cognosceret, homo fieret.

3. *qualitatis*] Sic primus FRED. ex VET., cui consentit Voss. pro *aequalitatis*.

4. *conditionem*] i. e. creationem.

5. *idoneus*] In mente fuit interpreti λόγος, indeque factum est, ut voci verbum adderet masculinum genus.

6. *et sine ipso factum est nihil*] Desunt etiam in aliis Irenaei locis ultima Ioannis I, 3 verba: ὁ γέγονεν quod factum est. Cf. I, 22, I, III, 11, 1. Omittunt haec complures Patres, quoniam, ut puto, memoriter hunc locum citare solebant.

7. *qui est secundum nos mundus*] Ὁ κατ' ἡμᾶς κόσμος.

8. *sicut Scriptura Geneseos dicit*] Ex GRABII sententia, a MASS. tacito GRABII nomine repetita, Irenaeus respicit Gen. I, 1 in principio creavit Deus. Ubi illa in principio et dixit Deus de Logo esse intelligenda multi veterum Patrum dixere iisque potissimum, qui in Ariano disputabant. Cf. Tertull. adv. Prax. c. 5.

9. *enarravit*] Sic ARUND. VOSS. MERC. I. GRAB. MASS., reliqui vero *narravit*.

Ephes. IV. 6. Christi; ¹et ideo Paulus apostolus dixit: ²*Unus Deus Pater*, ³*qui super omnes et per omnia et in omnibus nobis*. Iam quidem ostendimus unum esse Deum; ex ipsis autem apostolis et ex Domini sermonibus adhuc ostendemus. Quale enim est, prophetarum et Domini et apostolorum relinquentes nos voces, attendere his ⁴nihil sani dicentibus?

C A P. III.

1. ¹Instabilis igitur qui est secundum eos Bythus, id quod est huius Pleroma, et Marcionis Deus. Si quidem, quemadmodum dicunt, extra se habet subiacens aliquid, quod vacuum et umbram vocant; et vacuum hoc ²maius Pleromate ipsorum ostenditur. In-
+ Mass. 119. stabile [†]est autem et hoc dicere, ³infra se, omnia ¹⁰continente eo, ab altero quodam fabricatam esse conditionem. Oportet enim illos necessario vacuum aliquid et informe confiteri, in quo fabricatum est hoc, quod est universum, infra spiritale Pleroma; et informe hoc, ¹¹utrum ¹²sciente Propatore, quae in eo futura erant, ex studio sic ¹³reliquisse, an ignorante? Et si quidem ignorante, iam non omnium erit praescius Deus. Sed ¹⁴ne quidem ¹⁵causam red-

1. *et ideo*] Sic FEUARD. in marg. Voss. PASS. et MASS. Ceteri *et de hoc*; OTTOB. *et de his*.

2. *Unus Deus*] Observant edit., in nostris N. T. Codd. legi: καὶ πατὴρ πάντων; itaque legisse Patres, quamvis fuerint, qui connexionem καὶ omitebant. Irenaeus eodem modo locum N. T. allegat IV, 20, 2. V, 18, 2. FEUARD. et GRAB. IV, 32, 1, ubi haec Pauli verba etiam citata reperis, voces *et* atque *omnium* addidere; priorem agnoscunt Codd., posteriorem vero solus Cod. Voss. Quam ob causam cum GRABIO suspicor in Irenaei exemplari illud πάντων defuisse.

3. *qui super omnes*] In ERASM. GALL. et FEUARD. legitur *qui est s. o.*, quod quamvis compareat in versione Vulgata, deest tamen in CLAROM. ARUND. Voss. MERC. 1. et in textu graeco N. T. optimisque Vulgatae MSS. Recte igitur egit GRAB. expungens illud *est*.

4. *per omnia*] CLAROM. et Voss. *ipse per omnia*.

5. *nobis*] Codd. N. T. graeci et Chrysost. Hom. XI in ep. ad Eph. ὑμῖν. Sed nobis legitur in Vulgata et apud nonnullos Patres.

6. *nihil sani*] ERASMI edit. priores MERC. II. et Voss. *nihil sane*.

7. *Instabilis*] Ἀσύστατος τοῦτον ὁ πατὴρ αὐτοῦς Βυθός — sic scripserat videtur Irenaeus. Voco *instabilis* haud

raro utitur Int. de iis rebus, quae sunt tam vanae, absurdae, ut nequiquam constare possint, omnemque verisimilitudinis speciem excedant. BILL. hunc vocis significatum observavit.

8. *maius Pleromate*] Sic ERASM. FEUARD. in marg. GRAB MASS. CLAROM. Voss. et MERC. II. At vero GALL. et FEUARD. in textu et Cod. PASS. *magis Pleromate*, quam lectionem frustra defendit BILLIUS. „Hoc enim, inquit, vult Irenaeus: vacuum illud, quod Valentiniiani inducebant, stultius adhuc absurdiusque esse Pleromate illo, quod iam confutrat.“ Sed in eo erravit BILL., quod *instabile* ultimam huius primae periodi vocem esse cum nonnullis editoribus opinatus est. Ultra apparet, nostram lectionem magis consentaneam esse Irenaei argumentationi.

9. *infra se*] In CLAROM. et Voss. deest *se*.

10. *continente eo*] Bytho scilicet. MASS.

11. *utrum — an*] GRAB. scite monuit, particulas ἢ — ἢ Interpreti vertendas fuisse aut — aut.

12. *sciente*] Codd. MERC. II. ARUND. et GRAB. *praesciente*.

13. *reliquisse*] Subintellige Demiurgum.

14. *ne quidem*] Sic Voss. et MASS., ceteri *nec quidem*.

15. *causam reddere habebunt*] Hellenismus, αἰτίαν οὐχ ἔχουσαν ἀποδοῦναι, id quod monet FEUARD.

1 illos] de

2 omnes et] +

4 ostendimus

tu est en

6 dicentibus] + M Qm in-
bili i quidam al pater sed
an incognitus. — neque
ignorare cum quidem potius
angelis licet phorizum! Deo
subjecti essent ab eo
neque... et minus et alia.
sc.

11 se om.

13 necessariae

17 prociis

2 reliquid
presens

6 Coepit
~~res~~

dere habebunt, propter quam rem locum hunc *temporibus tantis* *Grab. 119.* otiosum sic reliquit. Si autem ¹praescius et mente contemplatus est eam conditionem, quae in eo loco futura esset; ipse fecit eam, qui etiam praeformavit eam in semetipso.

2. Quiescant igitur dicere, ab alio factum esse mundum; simul enim ac mente ²cepit Deus, et factum est hoc, quod mente conceperat. Nec enim possibile erat, alium quidem mente concipere, alium vero facere, quae ab illo mente concepta fuerant. Sed aut aeternum mundum mente concepit secundum eos haereticos • Deus, aut temporalem, quae utraque incredibilia. Sed si quidem aeternum eum mente concepit et spiritalem et ³visibilem, talis et factus fuisset. Si autem talis qualis est, et ipse fecit eum talem, qui talem quidem mente conceperat. Aut ⁴in praesentia Patris

1. *praescius*] Omnes editi. addunt post hanc vocem *est*, quod auctoritate Cod. Voss. expunxi.

2. *cepit*] Mallem legere *concepit*.

3. *visibilem*] Malim *invisibilem*. Conciliat Mass., Irenaeum scripsisse *θεωρητόν*, sola mente percipiendum, quod male verterit Int. *visibilem*.

4. *in praesentia Patris voluit*] ERASM. GALL. FREUND. et MASS. legunt *voluit*; equidem vero cum MSS. ARUND. VOSS. MERCERI I. et II. CLAROM. OTTOS. PASS. et GRAB. restituo *voluit*, illam lectionem scribarum errore ortam esse existimaus. GRABICS pro *praesentia* legi mavult *praescientia*, quod nullo exemplari continetur. MASSURTO haec in *praesentia Patris voluit* ad Marcionis Deum referri vult, eamque lectionem ita defendit: „Quia nempe quispiam e Marcionitarum grege ad angustias reductus respondere forte potuisset, a supremo Patre rerum omnium ideam mente quidem conceptam fuisse, a Demiurgo vero structuram ad effectam perductam; subsumens Irenaeus reponit: non ergo Deo Patre indignam, nec proinde malam dicendam esse structuram, cuius archetypum, iuxta quod ageret opifex, effingere designatus non fuerat. Aut, inquit, in *praesentia Patris* i. e. conscio, vidente et approbante Patre *voluit* Demiurgus seu Marcionis Deus *esse eum secundum mentis conceptionem talem*, talem condere mandam, qualem mente concepit Pater, *compositum videlicet et mutabilem et transeuntem*. Si vero *sit talis*, qualem Pater *deformaverat apud semetipsum*, sequitur *dignam esse Patris fabricationem* seu culpandam non esse; nec Patrem dedecere eam fabricationem.“ Sed MASSURTO assentire ne-

queo: obscurissime enim scripsisset Irenaeus, si haec exprimere voluisset. Praeterea certum est, illud *voluit* legi in optimis Codd., quorum auctoritatem aliis locis MASS. tueri solet. Etiam si lectionem *voluit* verum esse concederem, interpretationem tamen MASSURTI concedere non possem. Subiectum enim in voce *voluit* latens ex eius sententia est Demiurgus. Sed hoc loco de Demiurgo non est sermo: tota hac § agitur de summo Deo et quae proxime antecedunt: *et ipse fecit eum talem* ad Deum supremum sunt referenda. Talis ergo mutatio subiecti, qualem vult MASS., hic probari nequit. Quodsi vero *voluit* ad ipsum Deum refert, quod Irenaeum scripsisse in *praesentia Patris* mihi ipsi persuadere non possum. Dictum: Demiurgum formasse mundum praesente Patre, mirum neque gnosticae cogitandi rationi aptum foret. Praeterea verisimile est, Irenaeum graece non scripsisse *ἐν τῇ τοῦ πατρὸς παρουσίᾳ* (uti ex versione concludendum), sed *παρόντος τοῦ πατρὸς*, quod Interpreti archetypi verba sequenti vertendum fuisset *praesente Patre*. Quam ob causam redeo ad lectionem *voluit* et illud in *praesentia Patris* coniectura emendare ausim. Scriptum est in Cod. Voss. in *πῶτα Πατρί*, quod legerim in *potentia Patris*, graeco *ἐν δυνάμει τοῦ πατρὸς*. Ita quidem de loci sensu ambigi nequit. Si quidem mundus, sit Irenaeus, a Deo supremo aeternus mente esset praeformatus: aeternus creatus fuisset. Sin vero Deus talem mente concepit, qualis nunc est: et (legere malim aut) *ipse fecit eum talem* — summus Deus aut ipse mundum creavit, aut in *potentia Pa-*

voluit esse eum secundum mentis conceptionem talem, et compositum et mutabilem et transeuntem. Quum autem sit talis, qualem Pater deformaverat apud semetipsum, ¹dignam esse Patris fabricationem. Quod autem a Patre universorum mente conceptum est et praeformatum sic, quemadmodum et factum est, labis esse dicere fructum et ignorantiae prolationem, magnae blasphemiae est. Erit enim secundum illos Pater omnium secundum suam mentis conceptionem in pectore suo labis ²emissiones et ignorantiae fructus generans: quae enim mente conceperat, ³haec et facta sunt.

Cap. IV.

C A P. IV.

1. Causa igitur quaerenda est huiusmodi dispositionis Dei, sed non fabricatio mundi ⁴alteri adscribenda; et ante praeparata omnia dicenda sunt a Deo, ut fierent, quemadmodum et facta sunt, sed non umbra et vacuitas ⁵confringenda est. Ceterum, unde vacuitas? ⁶quaeretur. Utrum ab omnium Patre et prolator secundum eos ⁶et ipsum prolatum et est aequalis honore et cognatum reliquis Aeonibus, forte autem et antiquius ipsis? Si autem ab eodem emissum est, simile est ei, qui emisit, et his cum quibus emissum est. Necessitas ergo crit omni modo, et Bythum ipsorum cum Sige vacuo similem esse, hoc est, vacuum esse; et reliquos Aeones, quum sint ⁷vacui fratres, vacuum et substantiam habere. Si autem non est emissum, a se natum est et a se generatum est et equiparans in tempore ei, qui est secundum eos, Bytho omnium Patri; et sic eiusdem naturae et eiusdem honoris erit vacuum ei, qui est secundum eos, omnium Patri. Oportet enim ⁸illum aut emissum esse ⁹ab aliquo; aut a se generatum et a se natum ¹⁰esse. Sed si quidem emissum est vacuum, ⁹vacuus et prolator est Valentinus, vacui

tris volunt esse eum secundum mentis conceptionem talem, compositum i. e. aut potestate summi numinis factum esse concedant gnostici, ut mundus crearetur talis, qualem Deus ipse mente praeformabat. Quum autem, sic pergit, mundus ita factus sit, ut ab omni parte respondeat Dei ipsius sententiae, dubitari nequit, mundi creationem Deo supremo dignam esse.

1. *dignam esse Patris fabricationem*] Sic CLAROM. VOSS. GRAB. MASS. ALIQUE ARUND. et MERC. II. habent *fabricationem*. Reliqui vero legunt *dignum* (scil. mundum) *esse Patris fabricationem*, quae quidem aptum sensum admittunt. Sed nostra lectio etiam MASSUEO cum Irenaei scopo magis consentanea videtur.

2. *emissiones*] Sic primus FEUARD. Sed ERASM. et GALL. perperam *emissionis*.

3. *haec et facta sunt*] MASS. dicit, in editt. deesse et; sed addere debuisset: excepta sola editione princeps, quam parum consuluit eruditus monachus.

4. *alteri*] ERASM. GALL. CLAROM. ARUND. MERC. II. *altero*.

5. *confringenda*] VOSS. *confringenda*.

6. *et ipsum prolatum — aequalis — cognatum — antiquius*] Int. modo attendit ad graecam *κένωμα*, modo ad latinam *vacuitas*, unde exorta est mutatio generis.

7. *vacui*] Vacui hic genitivus est.

8. *illum aut emissum esse*] Aut primus addidit FEUARD. consentiente ARUND. Sed VOSS. habet *illum autem missum esse*. In nonnullis ERASMI edit. legitur *est*; sed in princ. edit. recte *esse. illum* scripsit Int. pro *illud*.

9. *vacuus et prolator*] Codd. PASS. et VOSS. cuius et prolator; CLAROM. a cuius

1 uolunt

5 lapis so

6 magne

8 lapis

10 queret

11 altero

13 confringe

14 queretia

15 reliquis

~~sup~~ acutius
max. 1. 1. 2

20 uacuat

24 autem missu

et uacuat] a cuius

3 praedictum ser #

kalentinos] + ny qm instabilis est
plerumque kalentini: diapalomon

4 multos

3 ptholmei
erackonis

10 tonica

14 t₂ erit by thus

17 abscidere

18 in 1° on

4 acciperet ser #

et sectatores eius. Si autem non prolatum est, sed a se generatum est; et simile est et fraternum et eiusdem honoris id, quod est vacuum, ei Patri, qui praedictus est a Valentino; antiquius autem et multo ante existens et honorificentius reliquis Aeonibus ipsius Ptolemaei et Heracleonis ¹et reliquis omnibus, qui eadem opinantur.

2. Si autem ²aporiati in his confiteantur continere omnia Patrem omnium et extra Pleroma esse nihil: (³nam necessitas est omni modo definiri eum et circumscribi ab aliquo maiore et id quod extra et quod intus, dicere eos secundum agnitionem et ignorantiam, sed ⁴non secundum localem distantiam) in Pleromate autem vel [†]Mass. 120. in his, quae continentur a Patre, facta a Demiurgo aut ab angelis, quaecunque et facta scimus, contineri ab inenarrabili magnitudine velut in circulo centrum aut velut in tunica maculam: primo quidem qualis Bythus ⁵erit ⁶sustinens in sinu suo ⁷maculam fieri, et permittens in suis alterum quendam condere vel proferre praeter suam mentem? Quod quidem ⁸indecibilitatem universo Pleromati ⁹afferre inciperet, quum posset ab initio ¹⁰abscindere labem et eas, quae ¹¹ab eo initium acceperunt, emissiones; neque in ignorantia neque in passione neque in labe constitutionem creationis permittere accipere. Qui enim postea emendat labem et ¹²velut maculam emundat labem, multo prius poterat observare, ne quidem initio in suis fieri talem macu-

et prolator. Sed quod GRAB. suadet, ut retineatur utraque lectio: cuius prolator Valentinus, vacuus et prolator est Valentinus, id mihi quidem non arridet.

1. et reliquis omnibus] Mallet, inquit Mass., et reliquorum omnium. Sed nostra lectio ferri potest.

2. aporiati] Et ante hanc vocem cum Mass. expansi, quum desit in Voss. Aporiati, vox in versione Irenaei haud rara, graece dicantur ἀπορούμενοι.

3. nam necessitas est] Cum GRAB. parenthesin usque ad localem distantiam protendi. FEUARD. post verba in tunica maculam, Mass. post ab aliquo maiore parenthesin clausit.

4. non secundum localem distantiam] Hanc lectionem, quam suppeditat solus Cod. CLAROM., recepit MASS., neque recipere dubito, quoniam optimum editi sensum. Sed FEUARD. in marg. Voss. et Pass. localem substantiam; editiones omnes non sec. localem sententiam. Quam posteriore lectionem BILL. commendat, utpote quae graecae οὐ κατὰ τοπικὴν ἔννοian respondeat. Cur MASS. dixerit, lectionem a BILLIO defensam haic loco

repugnare, non video. Vernacule ita veritam parenthesi inclusa: denn es ist durchaus nöthig, dass er (Pater omnium) begrenzt und von etwas Grösserem eingeschlossen sei und dass sie ihre Ausdrücke „ausserhalb und innerhalb des Pleroma“ gleichbedeutend mit „in der Erkenntniss und in der Unwissenheit sein“ nehmen, aber nicht im lokalen Sinne.

5. erit] Deest hoc in Codd. MERCERI.

6. sustinens] ERASM. GALL. perperam subsistens.

7. maculam] Dicit GRAB., in ERASM. GALL. legi macula fieri, quod ex parte falsum. In quinque prioribus ERASMI editi. nostram reperi lectionem in posterioribus 1560. 1563. 1567. falsam.

8. indecibilitatem] Sic ARUND. OTTOB. CLAROM. VOSS. MERC. II. GRAB. et MASS. Ceteri male imbecillitatem.

9. afferre inciperet] Hellenismus notissimus.

10. abscindere] ERASM. GALL. abcidere, VOSS. MERC. II. abscondere.

11. ab eo] Demiurgo scilicet.

12. velut maculam] Posteriores ERASM. editi. et GALL. vel mac., priores ERASM. recte.

lam. Vel si initio quidem concessit, quoniam aliter fieri non poterant, quae facta sunt; oportet et semper sic fieri illa. Quae enim
 42^l initio non possunt emendationem ¹percipere, quemadmodum hanc postea percipient? Aut quemadmodum homines advocari ad perfectum dicunt, quum illa ipsa quae sunt caussae, ex quibus facti sunt homines, vel ipse Demiurgus vel angeli in labe dicantur esse? ²Et si ideo quod benignus sit, in novissimis temporibus misertus est hominum et perfectum eis dat; illorum primo misereri debuit, qui fuerunt hominis factores, et dare eis perfectum. Sic utique et homines miserationem percepissent, ³de perfectis perfecti facti. Si enim operis ipsorum misertus est, multo prius illorum misereri debuit et non sinere in tantum caecitatis venire eos.

3. Solvetur autem eorum et ille, qui est de umbra et vacuo, sermo, in quibus eam, quae est secundum nos, factam dicunt conditionem, si in his quae continentur a Patre facta sunt haec. Si enim paternum illorum lumen tale opinantur, ut omnia adimplere possit, quae intra eum sunt, et omnia illuminare: quemadmodum vacuum, ⁴vel umbra in his, quae a Pleromate et ⁵a paterno lumine continentur, poterat esse? Oportet enim eos ⁶locum ostendere intra Propatorem aut intra Pleroma, non illuminatum nec retentum ab aliquo, in quo aut angeli, aut Demiurgus fecit quaecunque voluit. Nec enim modicus locus est, in quo tanta et talis conditio facta est. Necessitas erit itaque universa, intra Pleromā ⁷aut intra Patrem ipsorum localiter vacuum aliquid et informe et tenebrosum ⁸fieri eos, in quo fabricata sunt, quae fabricata sunt. Incusationem ⁹labi
 * Grab. 121. * quoque recipiet paternum ipsorum lumen, quasi non possit ea, quae intra ipsum sunt, illuminare et implere. Adhuc autem et ⁹labis

1. *percipere*] ERASM. et GALL. *parficere*

2. *Et si*] *Et* GRAB. addidit ex Codd. ARUND. MERC. II. et VOSS. Comparat illud et etiam in ERASMI prioribus edit.

3. *de perfectis perfecti*] Sic VOSS. Sed ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. *de perfecto*. Observant editores, de accipiendum esse pro a.

4. *vel umbra*] Sic FEUARD. in marg. VOSS. et MASS. Ceteri et *umbra*.

5. *a paterno*] In VOSS. deest a.

6. *locum ostendere*] In edit. ante has voces legitur *et*, quod cum MASS. et VOSS. omisi.

7. *aut intra*] Aut restituit GRAB. ex ERASM. GALL. ARUND. VOSS. et MERC. I. II.

8. *fieri eos*] *Eos* addidit GRAB. ex Codd. ARUND. MERC. II. et VOSS., consentit CLAROM. Comparat eos etiam in ERASM.

prioribus edit., in aliis MSS. et edit. deest. GRABUS dicit: „Haereticos hic solito more salse perstringit Irenaeus, et quoniam hi aliud Vacuum et tenebrosum intra Bythum ostendere haud poterant, illos ipsos eiusmodi esse concludit.“ MASS. suspicatur, Irenaeum scripsisse ποιεῖσθαι αὐτοὺς, quod Interpreti vertendum erat *ingere eos seu formare eos*, non passiva significatione fieri. Hanc loci sensum esse vult vir eruditus: „quam vacuum aliquid et tenebrosum intra Bythum aut Patrem ostendere non valeant, necesse est, si quidpiam eiusmodi esse velint, ipsimet effugant fabricenturque. Tum vero id in paterni laminis dedecus redundabit cell.“

9. *labis fructus*] Sic FEUARD. VOSS. et MASS., ceteri vero *fructum*. — Et ante has voces addit FEUARD.

96. et aliq

10 facte

17 que

23 necessitas

27 informem

28 recipiat

: patris] + v Ostensio non esse eam suae et
secundum nos : creaturam ^{divinam} virginem plenam
eorum regem dominum unigenitum .

+ parbo

11 be omnia possit

14 aut^{1o}] et

15 accusabilis

et in suis patris aut etiam
in universum plenam on

16 in accusationes sui *

19 id] hoc

separando

fructus dicentes ea et erroris operam, labem et errorem ¹inducunt intra Pleroma et in sinum Patris.

C A P. V.

Cap. V.

1. Adversus eos igitur qui dicunt, extra Pleroma vel sub bono Deo hunc mundum factum, ea quae paullo ante dicta sunt a nobis, apta sunt; et ²concluduntur tales cum Patre suo ab eo, ³qui est extra Pleroma, in quo etiam et ⁴desinere eos necesse est. Adversus eos autem qui dicunt, in his, quae continentur a Patre, ab aliis quibusdam factum hunc mundum, omnia, quae nunc dicta sunt, absurda et inconvenientia occurrent; et cogentur aut omnia lucida et plena et operosa ea, quae sunt intra Patrem, confiteri; aut paternum lumen accusare, ⁵quasi qui non possit omnia ⁴³luminare; aut sicut pars, sic et universum Pleroma ipsorum vacuum et indispositum et tenebrosum confitendum. Et reliqua omnia, ⁶quaecunque sunt conditionis, accusant, quasi temporalia sint; ⁷aut aeterno-choica aut inaccusabilia esse oportet, quum [†]sint intra Pleroma et in sinu [†]Mass. 121. Patris; aut etiam in universum Pleroma similiter venient incusationes; et caussa ignorantiae invenitur Christus eorum. ⁸Sicut enim dicunt, ⁹quum formasset secundum substantiam matrem ipsorum, foras proiecit extra Pleroma, id est, separavit ab agnitione. Ipse

1. inducent] Sic FEUARD. in marg. CLARON. PASS. VOSS. et MASS. Ceteri adducunt.

2. concluduntur] MERC. II. condentur. Ita et ERASM. priorib. edit.

3. qui est extra Pleroma] Est et Pleroma desunt in ERASM. et GALL.

4. desinere eos] Definire habet MERC. I. et ERASM. priorib. edit. Eos deest in ARUND.

5. quasi qui] Qui deest in ARUND. et deesse potest; si retines, refer qui ad Patrem.

6. quaecunque sunt conditionis] i. e. quaecunque sunt creatione producta.

7. aeterno-choica] Solus Cod. CLARON. et MASS. hanc optimam lectionem habent; ceteri omnes et aeterna choica, quae sensum loci omnino turbant. GRATIUS hanc feliciter locum restituit, legi volens ac terrena et choica, quae quomodo quadrent in hunc locum, equidem non video. MASSETO assentiendum est, qui sensum ita adumbrat: „Argumentatur Irenaeus adversus eos qui dicunt, in his quae continentur a Patre, ab aliis quibusdam esse factum hunc mundum, et mala esse ac culpanda quaecunque cre-

ata sunt, quia temporalia sunt. Eos vero pro more dilemmate isto premit: quaecunque creata accusant, quia temporalia sunt; aut aeterno-choica seu aeterna simul, et choica esse fateantur necesse est, aut inaccusabilia. Aeterno-choica quidem, quia in aeternis, in incorruptilibus, intra ipsum Pleroma et in sinu ipso Patris condita choica et corruptibilia. Inaccusabilia vero, alias in universum Pleroma similiter venient incusationes. Haecque Irenaei mentem esse, genuinumque nostram lectionem concedet, quisquis ad id attenderit, quod aliquanto post paullo enucleatius repetit s. Doctor: Iam igitur non est fabricator caussa huius operationis, valde bene putans semetipsum fabricare, sed qui in suis concedit et probat labis prolationes et erroris opera fieri, et in aeternis temporalia et in incorruptilibus corruptibilia et in his, quae veritatis sunt, ea quae sunt erroris. Quae hic dicit in aeternis temporalia et in incorruptilibus corruptibilia, ea ipsa sunt quae priori loco una voce appellat aeterno-choica.”

8. Sicut enim] ERASM. GALL. FEUARD. perperam sic enim.

9. quum formasset] ERASM. GALL. eum formasse.

igitur in ea ignorantiam fecit, qui separavit eam ab agnitione. Quomodo igitur idem ipse reliquis quidem Aeonibus, iis qui eo anteriores erant, ¹praestare agnitionem poterat; matri autem eius causa esse ignorantiae? Extra agnitionem enim fecit eam, extra Pleroma eam proliciens.

2. Adhuc quoque si secundum agnitionem et ignorantiam intra Pleroma et ²extra Pleroma dicunt, sicut quidam ex ipsis dicunt, quoniam ³qui in agnitione est, intra id est, quod agnoscit; ⁴ipsum Salvatorem (quem Omnia esse dicunt) in ignorantia fuisse consentire eos necesse est. Dicunt enim eum, quum foras extra Pleroma venisset, formasse matrem ipsorum. Si igitur id quod est extra, ignorantiam dicunt universorum; exiit autem Salvator ad formationem matris ipsorum: extra agnitionem universorum factus est, hoc est, in ignorantia. Quomodo igitur illi agnitionem praestare poterat, ⁵quum et ipse extra agnitionem esset? Et nos enim extra agnitionem quum simus ipsorum, extra Pleroma esse dicunt. Et iterum si igitur Salvator exivit extra Pleroma ad investigationem perditae ovis, Pleroma autem est agnitio, extra agnitionem factus est, ⁶quod est in ignorantia. Aut enim localiter quod est extra Pleroma consentire eos necesse est; et omnia quae praedicta sunt contraria occurrent eis; vel si secundum agnitionem dicunt quod est intus, et ignorantiam quod est extra; Salvator illorum et multo ante Christus in ignorantia facti erunt, extra Pleroma egressi ad formationem

* *Grab. 122.* *matris ipsorum, quod est extra agnitionem.

3. Haec autem adversus omnes, qui quolibet modo vel ab angelis vel ab alio quodam praeter ⁷verum Deum, mundum factum esse dicunt, similiter adaptabuntur. Quam enim incusationem faciunt de Demiurgo et de his, quae facta sunt materialia et temporalia, ⁸recurrat in Patrem: siquidem ⁹quemadmodum in ¹⁰ventre Pleroma-

1. *praestare agnitionem poterat*] *Sidus* enim Pleromatis dicitur supra I, 11, 6. *Mass.*

2. *extra Pleroma dicunt*] Sic *Mass.*, haud dicens, qua auctoritate scripserit dicunt. Ceteri enim cum *MSS. Voss.* et *Merc. I. II.* legunt dicent.

3. *qui in agnitione est cett.*] Sic *FEUARD.* in marg. *CLAROM. Pass. Voss. Grab.* et *Mass.* Ceteri vitiose qui ignorantiae est intra, id cett.

4. *ipsum Salvat.*] *Ipsum* addidit *FEUARD.*

5. *quum et ipse*] *ERASM.* (in posterioribus edit.) *GALL.* et *FEUARD.* male legunt ipsa. *ERASM.* 1526. 1528. nostram offert lectionem.

6. *quod est in ignorantia*] Nonnulli

hoc loco, paulloque ante et post male omittunt in; apud *Grab.* deest quod est. Sed in *Voss.* desiderantur illa quod est in ignorantia, quae tanquam glossema explanationis causa addita esse conicio.

7. *verum Deum*] Sic *FEUARD.* in marg. *Codd. Voss.* et *CLAROM.* Sed *Merc. I. II. ERASM. GALL.* et *FEUARD.* in contextu verbum Deum; *ARUND.* verbum Dei.

8. *recurrat*] Sic *ARUND. Voss. Grab. Mass.*, sed reliqui *recurreret*.

9. *quemadmodum*] Dicit *Grab.* graeco scriptum esse ὡςπερ ἐν κοιλίᾳ πλάττωματος.

10. *ventre Pleromatis*] In *ARUND.* legitur *Expleromatis* et mox de mundis solvi pro demum dissolvi.

1 ea] eam

2 iis] his

3. * pcedere

potesant

4 te enim agnitionem

8 tr. est id

q dicant] + VI. quomodo in-
mensum excidit de imaginis-
bus eorum sermo.

19 in m

5 et 1° om.

6 veritati

que

7 coincident

8 is, us] his, his

que] que

9 concessit (10 concessit)

11 concessit

13 hypochrite

14 coincident *

16 quasi] non

examen] ego rom

17. lalem] + qm non est verisimile ea

que sunt hic umbram plerumque
esse

19 sit] si

20 concessione

prae] prae

27 penitentia

tantum *

necessitatis eradicare et si om.

sub fatum cedit *: iam.

(sub facit : - addit m. allen)

30 o medicus

iuppiter

tis facta sunt, quae inciperent mox demum dissolvi secundum concessionem et ad placitum Patris? Iam igitur non est fabricator caussa huius operationis, valde bene putans semetipsum fabricare; sed qui in suis concedit et probat labis prolationes et erroris opera fieri, et in aeternis temporalia et in incorruptibilibus corruptibilia et in his, quae veritatis sunt, ea quae sunt erroris. Si autem non concedente neque approbante Patre universorum facta sunt haec; potentior et fortior et dominatior is, qui fecit in iis, quae propria illius sunt, quaecunque ille non concessit. Si autem non approbans concessit Pater ipsorum, quemadmodum quidam dicunt; aut potens prohibere concessit propter necessitatem quandam aut non potens. Sed si quidem non poterat, invalidus et infirmus est; si autem potens, seductor et hypocrita et necessitatis servus; non consentiens quidem, concedens autem quasi consentiat. Et initio concedens sistere errorem et crescere illum, in posterioribus temporibus solvere illum conatur, quando iam multi male perierunt propter labem.

4. Non decet autem eum, qui super omnia sit Deus, quum sit liber et suae potestatis, necessitati servisse dicere, ut sit aliquid secundum concessionem praeter sententiam eius: alioquin necessitatem maiorem et dominationem facient quam Deum, quando id quod magis potest, antiquius sit omnibus. Et statim in principio caussas abscidere necessitatis debuit et non concludere semetipsum ad habendam necessitatem, concedendo aliquid praeterquam deceat eum. Multo enim melius et consequentius et magis deificum erat, ut in principio initium excideret huiusmodi necessitatis, quam postea, quasi de poenitentia, conaretur tantam fructificationem necessitatis eradicare. Et si necessitati serviens erit Pater universorum et sub fatum cadet moleste ferens in his quae fiunt, praeter necessitatem autem et fatum nihil agere possit; (similiter atque Homericus Iupiter, qui per necessitatem dicit: *Et ego enim tibi dedi velut volens*, *Iliad. J. 43.*)

1. propter necessitatem] ERASM. GALL. et FEUARD. in textu per necess.

2. quasi consentiat] SIC ARUND. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. — ERASM. GALL. et FEUARD. edit. 1576 (ita dicit MASS., equidem non usus sum illa editione) quasi consentiens, neque ita male. Codd. CLARON. PASS. VOSS. et FEUARD. tribus, quibus usus sum, editt. perpersum quasi non consentiat. In MERC. II. legitur quasi consentiens.

3. sistere] OBSERVAT BILL. sistere hic scriptum esse pro consistere, emergere,

graece συνίστασθαι.

4. propter labem] ERASM. GALL. FEUARD. per labem.

5. antiquius] Id est, sicut MASS. et GRAB., melius, praestantius.

6. initium] GRAB. ait, Interpreti melius scribendum fuisse principium aut coussam; in graeco enim fuit ἀρχήν.

7. moleste] SIC GRAB. MASS. ARUND. CLARON. et (quem addo) VOSS. Sed ceteri modeste.

8. dicit] Καὶ γὰρ ἐγὼ σοὶ δῶκα ἔκτων, ἀέκωντι γέ θυμῳ.

* *Grab. 123. nolente animo*) ¹secundum igitur hanc rationem *necessitatis et fati invenietur servus Bythus ipsorum.

C A P. VI.

† *Mass. 122.* 1. † Quomodo autem et ignorabant vel angeli aut mundi fabricator primum Deum, quando in eius propriis essent et creaturae existerent eius et ²continentur ab ipso? Invisibilis quidem poterat eis esse propter eminentiam; ignotus autem nequaquam, propter providentiam. Etenim licet valde per descensionem multum separati essent ab eo, quomodo dicunt; sed tamen dominio in omnes extenso oportuit cognoscere dominantem ipsorum et hoc ipsum scire, quoniam, qui creavit eos, est Dominus omnium. Invisibile enim eius quum sit potens, magnam mentis intuitionem et sensibilitatem omnibus praestat potentissimae et omnipotentis eminentiae. Unde *Luc. X 22. et Math. XI 27.* etiamsi ³*nemo cognoscit Patrem nisi Filius, neque Filium nisi Pater, et quibus Filius revelaverit;* tamen hoc ipsum omnia cognoscunt, quando ratio mentibus infixata moveat ea et revelet eis, quoniam est unus Deus omnium Dominus.

2. Et propter hoc altissimi et omnipotentis appellationi omnia subiecta sunt; et huius invocatione etiam ante adventum Domini nostri salvabantur homines et a spiritibus nequissimis, et ⁴a daemoniis universis, ⁵et ab apostasia universa; non quasi vidissent eum terreni spiritus aut daemones, sed quum scirent quoniam est, ⁶qui est super omnia Deus, cuius et invocationem tremebant et tremit universa creatura et principatus et potentia et omnis subiecta virtus. Aut numquid hi, qui sub Romanorum imperio sunt, quamvis nunquam viderint imperatorem, sed valde et per terram et per mare separati ab eo, cognoscent, propter dominium, eum qui maximam potestatem habet principatus; qui autem super nos erant angeli, vel ille quem mundi fabricatorem dicunt, non cognoscent omnipotentem, quando iam et muta animalia tremant et cedant tali invocationi? Et utique non viderunt eum, tamen ⁷Domini nostri nomini subiecta sunt omnia; ⁸sic et eius qui omnia fecit et condidit voca-

1. *secundum igitur*] Haec cum *Mass.* ad hanc periodum, neque vero cum ceteris ad sequentem trahenda esse arbitror.

2. *continentur*] *ERASM. GALL. ARUND.* *MERC. II.* et *Voss.* continentur.

3. *nemo cognoscit cett.*] *V.* de hoc *N. T.* loco lib. I, c. 20, 3. pag. 222, not. b.

4. *a daemoniis*] *Praepos. deest* in *Voss.*

5. *ab apostasia universa*] i. e. ab omni potestate tenebrarum. Nam *Cacodaemones* passim vocat apostatas, eorumque

principem diabolum, principem apostasiae, principem abscissionis. Vide *I. III.* cap. 23, 3. IV, 41, 2. *Mass.*

6. *qui est super*] *FEUARD.* addidit qui est.

7. *Domini nostri*] *GRAB.* haec refert ad Iesum Christum, *Mass.* autem ad imperatorem romanum. Posteriori assensio: illa enim viderunt eum probant, Irenaeum comparisonem ulterius persequi.

8. *sic et eius*] *Sic ARUND. MERC. II. Voss.*

1. nolente] nolenti

4 creatura

5 visibilis

7 per] propter *

8 domino

12 prestat

15 infini

19 salvabunt *

20 h. ~~numeros~~
apostolicis

* et condidit...
mundum fecit om.

- propter hoc.] hoc in : [pp^a] ^a n. n. n. n.]
- hoc] ac

6 dominum in ras.
[domin] ~~in~~

9 uid. ant

10 permittent

15 in quoniam uere

tantum

17 que

18 ne

20 dominum in ras.

21 ab in
præter

26 fabricatori in *

27 in ras. VIII Quam fides in ras.
et uerba eorum ostendit

28 1/2 in ras.

bulo, quum alter non sit, quam ipse qui mundum fecit. Et propter hoc Iudaei usque nunc hac ipsa ¹adfatone daemonas effugant, ²quando omnia timeant invocationem eius, qui fecit ea. * Grab. 124.

3. Si itaque mutis animalibus irrationabiliores ³noluerint angelos esse, invenient quoniam oportebat, licet non vidissent hi eum, qui super omnia Deus est, uti cognoscerent potentatum et dominium eius. Ridiculum enim vere apparebit, si se quidem, qui super terram sunt, cognoscere dicunt eum, qui super omnia est Deus, quem nunquam viderunt; ei autem qui eos fecit et universum mundum ⁴secundum eos, non ⁴permittant, quum sit in summis et super caelos, cognoscere ea, quae ipsi, quum sint in humilibus, sciunt. ⁵Nisi forte sub terra in Tartaro esse Bythum suum dicunt; quapropter et primos se cognovisse eum, quam hi qui in altitudine ⁶habiterent angeli; in tantam amentiam venientes, uti dementem pronuntient mundi ⁷fabricatorem, quorum vere quidem est misereri, quum in tanta dementia dicant, ⁷neque matrem agnovisse eum neque semen eius neque Pleroma Aeonum neque Propatorem, neque quid essent quae fabricavit; esse autem imagines eorum, quae intra Pleroma sunt, ⁸latenter Salvatore operato sic fieri in honorem eorum, qui sursum sunt.

C A P. VII.

Cap. VI.

1. ⁹Ignorante itaque Demiurgo universa, Salvatorem dicunt honorasse Pleromā. ¹⁰in conditione per matrem, similitudines et imagines eorum, quae sursum sunt, emittentem. Sed quoniam quidem impossibile erat, extra Pleroma esse aliquid, in quo imagines dicant ¹¹factas esse eorum, qui sunt intra Pleroma, vel ab alio quodam praeter primum Deum fabricari hunc mundum, ostendimus. Si autem suave est undique evertere eos et mendaces arguere, dicemus adversus eos, quoniam si in honorem eorum ¹¹quae sursum sunt, facta sunt haec

FEUARD. in marg. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. FEUARD. in textu sic et unus.

1. *adfatone*] Sic ARUND. CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. Reliqui *advocatione*.

2. *quando*] Codd. PASS. VOSS. et FEUARD. in marg. *quoniam*.

3. *noluerint*] ERASM. GALL. vitiose voluerint.

4. *permittant*] VOSS. MERC. II. et GRAB. permittent.

5. *Nisi*] Cum MASS. et Codd. ARUND. et VOSS. expunxi si, quod post nisi habent editi.

6. *habiterent*] Sic ARUND. VOSS. MERC. I. FEUARD. in marg. et MASS. Ceteri habent.

7. *neque matrem agnovisse*] Notissima est gnosticorum doctrina de Demiurgo, qui neque matrem Achamoth, neque semen spiritale et Pleromate deveniens, neque Pleroma cognovit.

8. *latenter Salvatore operato*] Id est, inscio et ignorante Demiurgo. GRAB.

9. *ignorante itaque*] Sic ARUND. VOSS. MERC. II. CLAROM. PASS. OTT. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. perperam *ignorantique*.

10. *in conditione*] ARUND. VOSS. MERC. II. et FEUARD. in marg. *conditione*.

11. *quae sursum sunt*] In CLAROM. PASS. et VOSS. legitur *qui pro quae*. Si qui legere mavis, refer id ad Aeonem. Paulte

secundum illorum imaginem a Salvatore, semper ea oportet perse-
 † *Mass.* 123. verare, uti et semper sint in † honore, quae sunt ¹ honorata. Si
 autem transeunt, quae utilitas huius brevissimi ² temporis honoris,
 qui aliquando quidem non fuit, rursus autem non erit? Vanæ
 igitur gloriae appetitor magis ³ (erit) Salvator, quam honorans quae
 sunt sursum arguitur ⁴ a nobis. Quis enim honor est aeternorum
 eorum quae semper sunt, ea quae sunt temporalia; eorum quae
⁵stant, ea quae praetereunt; incorruptibilium, corruptibilia? Quan-
 doquidem et apud homines, qui sunt temporales, nulla gratia est
 eius honoris, qui celeriter ⁶ praeterit; sed eius qui ⁷ in plurimum,
 quantum potest, perseverat. Quae autem statim, ut facta sunt, ⁸ ex-
 terminantur, in contumeliam magis eorum, qui putantur honorari,
 facta esse iuste dicuntur, et contumeliose tractari id quod est aeter-
 num, corrupta eius et soluta imagine. ⁹ Quid autem, si non plo-
 * *Grab.* 125. rasset et risisset et aporiata esset Mater ipsorum? * Non habuisset
 † *Mass.* 125. Salvator per quae honoraret Plenitudinem, ¹⁰ extremæ confusionis
 non habentis propriam substantiam, per quam honoraret Propatorem.

2. O vanæ gloriae honor, qui statim praeterit et iam non
 apparet! Erit aliquis Aeon, in quo ¹¹ in totum talis honor fuisse
 non reputabitur, et inhonorata erunt tunc quae sunt sursum; aut
 aliam iterum necesse erit Matrem emittere plorantem et aporiatam
 in honorem Pleromatis. ¹² O indissimilis, simul autem et blasphe-
 mae imaginis! Imaginem mihi dicitis emissam ¹³ a mundi fabricatore

ante legitur: in quo imagines dicunt fa-
 cias esse eorum (Aeonum) qui sunt intra
 Pleroma, et sub finem cap. antecedentis:
 in honorem eorum (Aeonum), qui sursum
 sunt. In ARUND. deest sunt.

1. honorata] ERASM. GALL. inhonorata.
 2. temporis] MERC. I. perperam habet
 turpis.

3. (erit)] Haec vox redundat.

4. a nobis] ARUND. et MERC. II. a vobis.

5. stant] VOSS. instant.

6. praeterit] VOSS. praeteriit.

7. in plurimum] Sic CLAROM. VOSS. et
 MASS., reliqui vero omittunt in.

8. exterminantur] ARUND. et extermi-
 nantur.

9. Quid autem si — Non habuisset] Sic
 recte Codd. CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS.
 Sed Cod. BRASS. et FRUARD. male: quid
 autem plorasset et risisset — Non habuisse
 cett. ERASM. GALL. et GRYN. quid autem
 non plorasset et aporiata esset — Non
 habuisse.

10. Extremæ confusionis non habentis]
 Servavit INT. ex graeco genitivos absolu-
 tos. De iis, quae Achamothæ acciderunt,

cuius fortunam hic respicit auctor, vide
 supra I. 4, 1 ss. inde a pag. 44.

11. in totum — fuisse] VOSS. in totum;
 MERC. II. et ARUND. fuisse]. Huius com-
 matis sensum sic adumbrat MASS.: „Erit
 aliquando vel forte etiam iam nunc est
 aliquis Aeon tali honore penitus orbatas,
 destructis videlicet iis rebus creatis, quas
 honoris causa ad eius imaginem condi-
 deraat Salvator; et tunc honoris expertia
 manebunt quae sunt sursum cett.“

12. O indissimilis — et blasphemae ima-
 ginis!] Genitivum Graecorum more scri-
 psit INT. pro accusativo.

13. a mundi fabricatore] Illustratur hic
 locus iis, quae I. 5, 1 pag. 58 leguntur:
 τὴν γὰρ Ἐνδύμενην ταύτην βούλη-
 θεῖσαν εἰς τιμὴν τῶν Αἰώνων τὰ
 πάντα ποιῆσαι, εἰκόνας λέγουσι πε-
 ποιημένοι αὐτῶν, μᾶλλον δὲ τὸν Σω-
 τῆρα δι' αὐτῆς. Respicie porro, quae
 disputantur hac ipsa §: si enim secun-
 dum similitudinem eorum, quae sunt sur-
 sum, a Salvatore facta sunt haec; et:
 Quodsi non est similis (imago), Salva-
 toris erit incusatio. qui dissimilem emisit

2. que

6 nobis

7 que

eq. coruq:

8 stant] uisunt

eq:

preterunt

corruptalilia

9 apud

10 praeterit

11 sunt] + et

14 corrupti, et
ut oret corrupti

sim] simon *

16 horroret *

extreme

17 horroret *

praeterit

4 nos *

5 monogen

9 ;]his

ignorantia

12 servasse intra : formale
f f8 ex. manus usque

13 que

14 emissio

15 incusatio

17 ex] + itaque

20 monogen

Unigeniti, ¹et Nun vultis esse Patris universorum, et imaginem hanc ignorare quidem semetipsam, ignorare autem et conditionem, ignorare autem et Matrem et omne quodcunque est ²eorum, quae sunt, et eorum quae ab eo facta sunt; et non erubescitis adversus vos ipsos, ignorantiam inducentes usque ad ipsum Monogenem? Si enim secundum similitudinem eorum, quae sunt sursum, a Salvatore facta sunt haec, ignorante eo ³tanta, qui secundum similitudinem factus est; necesse est et circa eum et secundum eum, ad cuius similitudinem factus est is ⁴qui ignorat, huiusmodi ignorantiam existere ⁵spiritaliter. Non enim possibile est, quum sint utrique spiritualiter emissi neque plasmati, neque compositi, in quibusdam quidem similitudinem servasse, in quibusdam vero depravasse ⁶imaginem similitudinis; quae in hoc sit emissa, ut sit secundum similitudinem eius, quae sursum est, ⁷emissionis. Quodsi non est ⁸similis, Salvatoris erit incusatio, qui dissimilem emisit imaginem, quasi reprobabilis artifex. Nec enim dicere possunt, quasi non haberet potestatem emissionis Salvator, quem Omnia esse dicunt. Si igitur dissimilis est imago, malus est artifex, ⁹et est culpa Salvatoris, secundum eos. Si autem similis est, eadem ignorantia invenietur ¹⁰circa Nun Propatoris ipsorum, hoc est, Monogenem; et ¹¹ignoravit

imaginem, quasi reprobabilis artifex. Ex his elucet, Salvatorem fuisse, qui varias mundi res per Achamoth creavit, ut essent rerum Pleromati insititum imagines. Sensus igitur huius loci est: Dicitis, gnostici, Demiurgum, qui sit imago Monogenis, emissum esse a mundi fabricatore i. e. a Salvatore, qui insciis Achamoth et Demiurgo universas res creavit. GRAB. qui pro a mundi fabricatore legendum esse putat a Salvatore mundi fabricatorem, locum non intellexit.

1. et Nun] Quem ante et delevit MASS. auctoritate Cod. CLAROM. Consentio, quum quem etiam in Voss. non legerim. At dissentio a MASS. dicente: „Nun in genitivo accipe.“ Sententiarum enim nexus hic esse videtur: quum gnostici Demiurgum Unigeniti imaginem, hunc ipsum Nun imaginem Patris universorum seu Patris supremi esse atque Demiurgum multa omnino ignare dixerint, ignorantiam protendi apparet usque ad Nun, ne dicam (quod dicere Irenaeo verendum fuit) ad summum nomen ipsum.

2. eorum] Sic excudi iussit MASS. pro iporum, quod in reliquis edidit. legitur, ne dicam quidem, unde misserit eorum, quod reperi in Voss.

3. tanta] Hanc vocem, quam habet etiam Voss., primus addidit FEUARD.

4. qui ignorat, huiusmodi ignorantiam existere spiritualiter] Sic MASS. secundum Cod. CLAROM. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. vitiose scribunt qui ignorat, huiusmodi ignorantiam, non existitit spiritaliter. In GRAB. edit. qui ignorat, huiusmodi ignorantia existitit spiritalia. At in nullo Codicum legitur ignorantia. In Voss. et PASS. legitur ignorantiae, in Voss. deest existitit et non, quod desideratur etiam in ARUND.

5. imaginem similitudinis] VET. PASS. et Voss. imaginum similitudines, quod ferri potest.

6. emissionis] Cod. Voss. et CLAROM. minus recte emissio, quam lectionem variantem GRAB. falso traxit ad mox sequentia emissionis Salvator.

7. similis] Sic ERASM. GALL. GRAB. MASS. MERC. I. et ARUND. recte legunt: subintelligendum enim imago. MERC. II. similes. Sed FEUARD. auctoritate Cod. VET., cui consentiunt CLAROM. PASS. et Voss., scripsit simile.

8. et est] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et Codd. CLAROM. PASS. et Voss., in ceteris aut et aut est omittitur.

9. ignoravit quidem] ERASM. GALL. ARUND.

quidem semetipsum Nus Patris, ignoravit autem et Patrem, ignoravit autem et ea, quae ab eo facta sunt. Si autem cognoscit ille; et eum, qui ad similitudinem eius factus est a Salvatore, necesse est cognoscere quae sunt similia; et soluta est ipsorum, secundum suam regulam, maxima blasphemia.

3. Et sine hoc autem, quonam modo ea, quae sunt creaturae, sic varia et multa et innumerabilia eorum Aeonum, qui sunt intra Pleroma xxx, imagines esse possunt, quorum et nomina quae sint, secundum quod dicunt, in eo qui est ante hunc libro posuimus? Et non tantum universae creaturae varietatem, sed ne quidem partis alicuius aut caelestium aut superterrestrium aut aquatilium poterunt adaptare Pleromatis ipsorum parvitati. Quoniam enim Pleroma ipsorum xxx Aeones sunt, ipsi testantur; quoniam autem in una parte eorum, quae dicta sunt, non xxx, sed multa millia specierum esse annumerantes eos, ostendere omnis quicunque confitebitur. Quomodo igitur ea, quae tam multae sunt conditionis et contrariis subsistentia et repugnantia invicem et interficientia alia alia, imagines et similitudines esse possunt xxx Aeonum Pleromati; siquidem unius naturae, quemadmodum dicunt, ex aequali et simili existant et nullam habeant differentiam? Oportebat autem, si haec illorum imagines sunt, quemadmodum natura nequam homines dicunt quosdam et natura rursus bonos, et Aeonum ipsorum ostendere tales differentias et quosdam quidem ex ipsis natura

MERC. II. ignorabit, quod recepissem, si futurum ter legeretur.

1. autem] Haec vox deest in ARUND. et deesse potest.

2. varia et multa] Sic editt. omnes cum Codd. PASS. et MERC. I. Sed MSS. ARUND. VOSS. MERC. II. CLAROM. et OTTOB. vacua et nulla.

3. qui] ARUND. CLAROM. et VOSS. quae.

4. quae sint] Sic GRAB. primus restituit ex ARUND. et VOSS. pro sunt.

5. libro] CLAROM. et VOSS. liber.

6. varietatem] Nonnullae ERASMI editt. (1560. 1563. 1567) vitiose habent veritatem.

7. partis] Sic recte reposuit GRAB. secundum ARUND.; consentit CLAROM. et (quem addo) VOSS. Reliqui praeter MASS. legunt patris.

8. poterunt] VOSS. MERC. II. et edit. princ. poterint.

9. eorum] ERASM. GALL. GRYN. FEUARD. GRAB. et MERC. I. II. ipsorum, quod MASS. expunxit, haud dicens quorum Codd. auctoritate. Equidem legi eorum in VOSS.

10. annumerantes eos] Sic FEUARD. in marg. MASS. et Cod. PASS. Consensum CLAROM. et VOSS., nisi quod in iis eos deest. Post XXX cum MASS. subintellige sint vel sunt. In ceteris editt. legitur: esse annumerant eos ostendere.

11. ostenders — confitebitur] Graeco ἀποδεικνύειν — ἐξομολογήσεται i. e. demonstraturum se quilibet recipiet, spondebit. MASS.

12. multae] GRAB. pro nulla, quod legitur etiam in VOSS., restituit nullas auctoritate Cod. ARUND. — MASS. consentiens cum GRABIO meliorem lectionem reperiri in CLAROM. suspicatur, quamvis s sequenti s propius adhaerens non satis discerni queat.

13. alia alia] Sic VOSS. GRAB. et MASS. in reliquis editt. alterum alia deest.

14. unius naturae] CLAROM. et VOSS. unius creaturae.

15. et natura] In VOSS. deest et. In margine illius Codicis leguntur haec: dixerunt quosdam homines natura malos, quosdam natura bonos.

- 2 que
- 5 blasphem^hia (h
a m. & ur)
- 6 creature
- 7 maria] uacua
- 7 qui] que
- 8 quae] q;
- 9 libro] liber
- 10 universe / universi? *
- diverse²
creature
- neg: quidem *?
ne quidem nos.
- 11 patris * uid
patris
- 12 poterint
- 14 que
- 15 specie eorum * uid.
- 16 que
multa
interfitia ha
- 20 existent
differentiam *
- Opatebat *
opp²
- 21 hec
- 22 bonus * uid

1. imaginis * -res²

3. facra *

quedam et 5, 6

4. q:te

et om.

5. supertertria *

7. hec

8. eternus

diabulo

q at] est

11. aernis * -res²

12. hec

primo

13. incorruptibilem

initiatricem * uic²

14. que

15. quoniam

16. magnifico

que

Ratio + VIII Ostensio $\overline{\text{gen}}^+$ et subditit

mundi fabricator: De non constat autem $\overline{\text{gen}}$
sup hunc advenititur pater
→ black.

minus

differentias

contraria nature

mitis

milium

milis

milium ;

bonos dicere emissos, quosdam autem ¹natura malos, ut imaginis illorum adinventio congruens esset Aeonibus. Adhuc autem quoniam in mundo altera quidem sunt mansueta, altera ²vero fera et quaedam quidem non nocentia, quaedam nocentia et ³reliquorum corruptentia; et quaedam quidem superterrestria, quaedam aquatilia, quaedam volatilia, quaedam caelestia: similiter ⁴et Aeonas ostendere debent tales habere affectiones, siquidem haec illorum imagines sunt. Et *ignis autem aeternus, quem praeparavit Pater diabolo* Math. XXV. *et angelis eius*, cuius eorum, qui sunt sursum Aeones, imago ⁵sit, ⁴¹ interpretari debent; et ipse enim ⁶in conditione numeratur.

4. Si autem ⁷excogitationis eius, qui passus est, Aeonis dicent imagines haec esse, ⁸primum quidem ⁹impie agent adversus matrem suam, ¹⁰malarum ¹¹et corruptibilium ¹²imaginum initiatricem esse eam dicentes. Deinde autem ea, quae sunt multa et dissimilia et contraria natura, ¹³quonam modo unius et eiusdem ¹⁴imagines erunt? Et si Pleromatis angelos multos esse dicent et horum illa, quae sunt multa, imagines esse; nec sic ¹⁵eis constabit ratio. Primo enim differentias Pleromatis angelorum contrarias invicem debent ostendere, quemadmodum et subiacentes imagines contrariae naturae ⁴⁵ invicem sunt. Deinde autem quum sint multi et innumerabiles circa factorem angeli, quemadmodum omnes confitentur prophetae, ¹⁶dena millia denu millium assistere ei et multa millia millium ministrare ei; et secundum eos Pleromatis angeli angelos factoris ima- Daniel. VII. 10.

1. *natura malos*] Et, quod ante has voces legitur in ERASM. GALL. FEUARD., GRABRIUS auctoritate Codd. expunxit.

2. *vero fera*] ARUND. *vocifera*.

3. *et reliquorum corruptentia*] CLAROM. et PASS. *reliquorum et corruptentia*.

4. *et Aeonas*] Et restituit FEUARD., consentiente VOSS.

5. *sit*] VOSS. et CLAROM. *est*, MERC. II. *perperam sunt*.

6. *in conditione*] ARUND. VOSS. MERC. I. *in conditionem*.

7. *excogitationis*] Coniiciunt GRAB. et MASS. graece scriptum esse *ἐνθυμήσεως*, de qua multa disputavit lib. I.

8. *primum*] VOSS. *primo*.

9. *impie*] ARUND. *iniqua*.

10. *malarum*] Sic FEUARD. in marg. 1576 (uti MASS. dicit) MASS. CLAROM. PASS. et VOSS. Sed reliquae editt. minus recte *malorum*.

11. *et corruptibilium*] FEUARD. in marg. edit. cit. CLAROM. PASS. et VOSS. hanc bene *in corruptibilium* omisso *et*.

12. *imaginum*] ERASM. GALL. FEUARD. *perperam imaginem*.

13. *quonam modo*] Sic FEUARD. in marg. GRAB. MASS. ARUND., sed ERASM. GALL. et FEUARD. in textu quo iam modo. VOSS. *quoniam modo*.

14. *imagines*] Hanc lectionem MASS. ex Cod. CLAROM. depromsit; ceteri Codd. et editt. *imaginis*.

15. *eis constabit ratio*] Sic VOSS. GRAB. MASS. Sed in ARUND. MERC. II. vitiose *constabit sine eis*. FEUARD. *eis constat ratio*. ERASM. et GALL. idem habent *sine eis*.

16. *dena millia* seqq.] A Clemente epist. I ad Cor. c. 34 haec eodem modo citantur: *μύριας μυριάδες παρεστη- κεισαν αὐτῷ καὶ χίλια χιλιάδες ἐλευ- τούργουν αὐτῷ*. Consentiant, uti observat Cotelerius ad locum Clementis, Gregorius Nyss. Hom. VIII in Ecclesiasten et Cyrill. Alex. epist. in Symbol. In versione LXX locus Danielis convenienter archetypo redditus est.

gines habebunt, ¹et manet conditio integra in imagine Pleromatis, iam non consequentibus xxx ²Aeonis multiformem conditionis varietatem.

5. Adhuc etiam, si secundum similitudinem haec illorum facta sunt, illa rursus ³ad quorum similitudinem ⁴erunt facta? Si enim mundi fabricator non a semetipso fecit haec, sed quemadmodum nullius momenti artifex et quasi primum ⁵discens puer, de alienis archetypis transtulit; Bythus ipsorum unde habuit ⁶species eius, quam primum emisit, dispositionis? Consequens est igitur, illum ab altero quodam, qui super eum est, exemplum accepisse, et illum rursus ab altero. Et nihilominus in immensum excidet de imaginibus sermo, quemadmodum et de ⁷Diis, si non fixerimus sensum in unum artificem ⁸ut in unum Deum, qui a semetipso fecit ea, quae facta sunt. Aut de hominibus quidem aliquis ⁹permittit, a semetipsis utile aliquid ad vitam adinvenisse; ei autem Deo, qui mundum consummavit, non permittit, a semetipso fecisse speciem eorum, quae facta sunt, et adinventionem ornatae dispositionis?

1. *et manet conditio integra cett.*] Hunc locum obscurum paulo aliter interpreter, quam GRAB. et MASS., quorum explicationes vide in Appar. nostro. Dicebant enim gnostici, hunc mundum et universas res in eo conspicuas factas esse ad imaginem Pleromatis. Irenaeo certum est, hanc thesin esse probatam, si gnostici accuratius dixerint, quas singulas Pleromatis res singulae mundi res repraesentent; sin id dicere non poterint, thesi nulla vis est ex sententia Irenaei. Quod ita expressit: Si quidem ex iis quaerimus, quibus Pleromatis rebus mundi res respondeant, dicent multos Pleromati inesse angelos, quorum imagines sint permultae huius mundi res. Quod falsum est. Etenim angeli Pleromatis omnes natura et indole non differunt, mundi vero res natura inter se sunt contrariae et oppositae. Deinde autem siquidem angelorum Pleromatis sunt, quae iis respondeant, imagines, ex ipsorum gnosticorum sententia innumerorum angelorum Pleromatis imago erit angelorum turba Demiurgum stipans. Quid igitur superest in Pleromate, quod gnostici innumeris mundi rebus respondere dicant? An triginta Aeonēs? At vero mundi res sunt variae formae, Aeonēs autem indole non sunt diversi (iam non consequentibus XXX Aeonis in multiformem conditionis varietatem). Quae quum ita sint, manet conditio integra in imagine Pleromatis, graece, uti puto, μένει ἡ πᾶσις ὁλόκληρος ἐν εἰ-

κόνη τοῦ Πληρώματος, i. e. mundus non secundum suas partes neque secundum singulas res Pleroma tanquam imago exprimere probatur, sed conditio integra seu mundus universus (*die Welt in ihrer Ganzheit*) Pleromatis imago dicitur a gnosticis.

2. *Aeonis multiformem*] In, quod legitur ante *multiformem* in omnibus edit. et MSS., expunxi cum GRAB. auctoritate Cod. MERC. II. Aeonis nonnunquam scribit Irenaeus pro Aeonibus.

3. *ad quorum*] FEUARD. in marg. VOSS. CLAROM. et PASS. ad aliquorum.

4. *erunt*] Sic FEUARD. in marg. GRAB. MASS. et VOSS.

5. *discens*] VOSS. et MERC. I. dicens.

6. *species*] Sic CODD. ARUND. MERC. II. VOSS. (quem iterum addo) et MASS. Reliqui vero *speciem*.

7. *Diis*] Hanc lectionem, quam, quod et GRABION et MARSURTON fugisse videtur, iam reperis in edit. ERASM. 1526. 1528, restituit GRAB. ex Cod. ARUND., consentientibus quodammodo duobus MERC. CODD., quorum in altero scriptum est *dedi is*, in altero *dedi is*. In ERASM. edit. inde ab a. 1534 GALL. FEUARD. legitur *his*. In VOSS. legi *de eis*, quod lectionem nostram confirmat.

8. *ut in unum Deum*] GRAB. sec. ARUND. et VOSS. legit et in unum Deum, quod parum a nostra lectione differt.

9. *permittit*] In sola GRABII edit. fortasse typographi culpa legitur *permittit*.

2 acous] + in

6 non on.

13 unum¹] unum²;
~~unum~~ unum² uid

16 consumasit

permitti

11 ~~hanc~~

13 ~~que~~ qui

in ^e om

circumscriptorem

14 qui) ~~que~~

15 ~~non~~ om

dicendo

23 ~~xxa~~

24 ~~xxa~~

6. Unde autem et ¹haec illorum imagines, quum sint illis contraria et in nullo possint eis communicare? ²Quae enim sunt contraria, eorum quorum sunt contraria esse quidem possunt exitiosa; imagines vero nullo modo; quemadmodum aqua igni et rursus ³lumen tenebris et alia ⁴tanta nequaquam erunt invicem imagines. Sic nec ea, quae sunt corruptibilia et terrena et composita et praetereuntia, eorum, quae secundum eos sunt, spiritualium imagines erunt; ⁵nisi et ipsa composita et ⁶in circumscriptione et infiguratione confiteantur esse, et non iam spiritualia et effusa et ⁷locupletia et incomprehensibilia. Necesse est enim ⁸ea infiguratione ⁹esse et ¹⁰circumscriptione, ut sint imagines verae; et absolutum est ¹¹ea non esse spiritualia. Si autem illa spiritualia et effusa et incomprehensibilia dicunt; quomodo possunt, ¹²quae sunt in figura et in circumscriptione, imagines illorum esse, ¹³qui sunt sinefiguratione et incomprehensibiles?

7. Si, autem ¹⁴[non] secundum figurationem nec secundum formationem, sed secundum numerum ¹⁵et ordinem emissionis imagines ea dicent esse; primo quidem ¹⁶non essent imagines dicenda haec et similitudines eorum, qui sursum sunt Aeonum. Quae enim ¹⁷nec habitum nec figuram illorum habent; quemadmodum imagines sunt ipsorum? Post deinde et numeros et emissiones superiorum Aeonum, eosdem et similes ad eos, qui sunt conditionis, adaptent. Nunc autem triginta ostendentes Aeones et tantam multitudinem eorum, quae sunt in conditione, imagines eorum ¹⁸qui sunt triginta dicentes, iuste ut insensati arguentur a nobis.

C A P. VIII.

Cap. VII.

1. Si autem haec illorum umbram dicent esse, quemadmodum quidam ipsorum audent dicere, ²ut secundum hoc imagines esse,

1. haec — contrarias] Sic ARUND. CLAROM. et (quem adicio) VOSS. GRAB. et MASS. In MERC. II. legitur haec; in reliquis haec contrarias.

2. Quae enim sunt] Sic primus FEUARD. consentientibus ARUND. VOSS. et MERC. II. pro quae quum sint, uti perperam legitur in ERASM. et GALL.

3. tanta] Graece fortasse scripsit τοσαῦτα, talia.

4. nisi] Si, quod insuper addunt editi, omisit MASS. et Cod. VOSS.

5. in circumscriptione] In deest in editi. ERASM. GALL. ac Codd. CLAROM. et PASS.

6. locupletia] MERC. II. locupleta.

7. circumscriptione] MERC. I. in ante haec vocem repetit.

8. quae sunt] ARUND. CLAROM. et

MERC. II. qui sunt.

9. qui sunt — incomprehensibiles] Sic MASS. Qui legitur in OTTOB., incomprehensibiles in ARUND. VOSS. MERC. I. II. CLAROM. PASS. OTTOB. Sed in editi. quae — incomprehensibilia.

10. [non] secundum figurationem] Non uncinis inclusum cum MASS. addidi, quamvis a nullo Codd. suppeditaretur. Sed negationem addendam esse res ipsa et sequentia verba docent: quae enim nec habitum nec figuram illorum habent.

11. non essent] Sic CLAROM. ARUND. VOSS. et MASS. Ceteri non sunt.

12. qui sunt] Sic FEUARD. in marg. MASS. et VOSS. Reliqui quae sunt.

13. ut secundum hoc imagines esse] Sic Codd. ARUND. VOSS. et MERC. II. fide re-

necesse erit et corpora ipsos ea, quae sunt sursum, confiteri. Ea enim, quae sursum sunt, corpora umbram faciunt; non autem iam spiritalia, quandoquidem ¹nulli obscurare possunt. Si autem et demus illis hoc, ²quod quidem est impossibile, eorum quae sunt spiritalia et ³lucida umbram esse, in quam matrem suam descendisse dicunt: tamen quum illa sint aeterna et ea, quae ex ipsis ⁴efficitur, umbra sempiterna perseverat et non iam transeunt haec, sed perseverant cum his, ⁵quae se adumbrant. Si autem haec trans-eunt, et ⁶illa necesse est, quorum haec sunt umbra, transire; illis autem perseverantibus, ⁷perseverat et umbra ipsorum.

2. Si autem non secundum id quod ⁸obumbretur, ⁹dicant eam umbram esse, sed secundum id quod multo ab illis separata ¹⁰sint; paterni luminis ipsorum pusillitatem et infirmitatem accusabunt, quasi non attingat usque ad haec, sed deficiat adimplere id, quod est vacuum, et dissolvere umbram et hoc quando nemo sit impedimento. In caliginem enim convertetur secundum eos et obcaecabitur paternum lumen eorum et deficiet in his, quae sunt vacuitatis locis, quum minime possit adimplere omnia. Non igitur iam dicant Pleroma esse omnium Bythum ipsorum; ¹¹siquidem id, quod est vacuum et umbra, neque adimplevit neque illuminavit; ¹²aut iterum umbram et vacuum ¹³praetermittant; siquidem adimplet omnia paternum ipsorum lumen.

3. Neque igitur extra primum Patrem, ¹⁴id est, qui super omnia est Deus, aut Pleroma aliquid esse potest, in quod Enthy-

posuit GRABIVS pro aut secundum hoc cett., recte conficiens Irenaeum graece scripsisse: ὥστε κατὰ τοῦτο εἰκόνας εἶναι, quae interpreti vertenda fuissent: adeo ut secundum hoc imagines sint.

1. nulli obscurare possunt] Graeca locutio pro nulli caliginem offundere, τὰ πνευματικὰ μηδενὶ ἐπισκοπεῖν δύναται. FEUARD.

2. quod] Deest pron. rel. in ARUND. et MERC. II. — ERASM. priorib. editi. hoc quidem est impossibile, quae, si parentesi inclusa leguntur, sensum non turbant. Idem in posterioribus editi. quod quidem cett.

3. lucida] MERC. II. et ERASM. 1526. 1528 ne lucida, in ARUND. ne lucidam. Voss. lucidam umbram esse.

4. efficitur] ARUND. et MERC. II. efficit.

5. quae se] Qui se non legitur, uti ait GRAB., in MERC. II., sed in Voss. — Mass. observat, haec scripta esse pro quibus adumbrantur seu quae hanc umbram efficiunt.

6. illa — umbra] Sic MASS. CLAROM. et MERC. II. In Voss. corrupte legitur illam — umbram. Reliqui illa — umbrae, quod MASS. minus bene scriptum fuisse dicit, quoniam toto hoc capite auctor de umbra in singul. loquatur.

7. perseverat et umbra] Sic FEUARD. in marg. MASS. et Voss. Ceteri perseverant et umbrae.

8. obumbretur] Voss. umbretur.

9. dicent] Sic CLAROM. PASS. Voss. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. Sed FEUARD. in text. ERASM. GALL. male dicentes.

10. sint] Sic Voss. CLAROM. et MASS. Sed reliqui editi. cum PASS. ARUND. MERC. II. sunt.

11. siquidem] Sic primus FEUARD. pro qui. Codd. MERC. quidem.

12. aut iterum] Aut scripsit primus FEUARD. pro ut.

13. praetermittant] ERASM. GALL. permittant.

14. id est] FEUARD. in marg. PASS. et Voss. idem.

8 gna] gna

10 pensencia

ambretia

obumbr. 2 m

15 quando emist
num sot 2

ndos emist

decebatia

4 uti~~z~~
deficiatur

6 propater
proarches

sinu. Altum[#]
subaltum²

10 dicuntur^{*}
dicitur²

16 multa

17 Caenomat

20 descendit]^x, de questionibus et
parabolis quomodo oporteat
soluere ea sua sequantur.

mesin passi Aeonis descendisse ¹dicunt, ut non definiatur et ²circumscribatur ab eo, qui est extra, et contineatur ipsum Pleroma vel primus Deus; ³neque vacuum esse, aut umbram capiet, quum iam ante sit Pater, ⁴uti ne deficiat lumen eius, et ⁵definiatur in vacuum. Irrationale est autem et impium adinvenire locum, in quo cessat et finem habet, qui est secundum eos Propator et *Proarche et omnium* *Grab. 123.* Pater et huius Pleromatis. Nec rursus in Patris sinu alterum quendam dicere tantam fabricasse conditionem fas est, vel consentiente vel non consentiente eo, propter praedictas causas. Impium est enim similiter et demens dicere, tantam conditionem ab angelis aut ab emissionem quadam ignorante verum Deum, in his, quae sunt ipsius, ⁶fabricasse; neque ⁷infra Pleroma ipsorum, quum sit universum spiritale, ea quae sunt terrena et choica possibile facta esse; sed ne quidem secundum illorum imaginem, ⁸quum dicuntur ⁹pauci, et similis formationis et unum esse, possibile est, et quae sunt ¹⁰multae conditionis, et contraria invicem facta esse. † Falsus autem apparuit et qui est de umbra ¹¹cenomatis id est vacui ipsorum sermo secundum omnia. ¹²Itaque vacuum ostensum est figmentum eorum et inconstans doctrina; vacui autem et hi, qui attendunt eis, vere in profundum perditionis descendentes.

C A P. IX.

1. †¹³Quoniam quidem est mundi fabricator Deus, constat ¹⁴et *† Mass. 126.* ipsis, qui multis modis contradicunt ei et confitentur eum, fabricatorem eum vocantes et angelum dicentes; ut non dicamus, quoniam omnes clamant Scripturae, ¹⁵et Dominus hunc Patrem, qui est in caelis, docet et non alium, quemadmodum ostendimus procedente sermone. † Nunc autem sufficit id, quod est ab eis, qui contraria *† Cap. IX.* nobis dicunt, ¹⁶testimonium, omnibus hominibus ad hoc demum

1. dicunt] ARUND. et MERC. II. dicuntur.
2. circumscribatur] Sic primus FEUARD.
3. circumscribitur.

3. neque vacuum esse cell.] Graece οὐδὲ τὸ κενὸν εἶναι ἢ οὐκ ἔστιν ἐνδεξάμενος id est: neque fieri potuit, ut vacuum aut umbra sit. BILL.

4. uti ne] In ARUND. ut, in Voss. nec.

5. definiatur] i. e. desinat.

6. fabricasse] Legendum fabricatam esse.

7. infra Pleroma] Infra pro intra haud raro occurrit apud scriptores mediae et infimae latinitatis, uti supra iam observavimus. Non est igitur, ut cum GRAB. emendes infra.

8. quum dicuntur] Sic GRAB. MASS. et Voss. pro dicitur, uti legitur in ceteris.

In CLAROM. scriptum erat dicuntur, a sciolo quodam mutatum in dicitur.

9. pauci] Aut subintellige Aeonas aut lege pauca.

10. multae conditionis] Voss. perperam multa conditionis.

11. cenomatis] Κενώματος.

12. itaque] Voss. ita quod.

13. Quoniam quidem] Sic ARUND. MERC. II. MASS. Sed Voss. quomodo quidem. Ceteri quando quidem.

14. et ipsis] FEUARD. in marg. et Voss. ex ipsis.

15. et Dominus docet] Respicit auctor, ut ait FEUARD., ad Matth. V, 16, 45. VI, 9.

16. testimonium, omnibus] Testimonium

¹consentientibus, veteribus quidem et in primis a primoplasti traditione hanc suadelam custodientibus et unum Deum fabricatorem caeli et terrae hymnizantibus; reliquis autem post eos a prophetis Dei huius rei commemorationem accipientibus; ethnicis vero ab ipsa
 * *Grab. 129.* conditione discentibus. * Ipsa enim conditio ostendit eum, qui condidit eam; et ipsa factura suggerit eum, ²qui fecit; et mundus manifestat eum, qui se ³disposuit. Ecclesia autem omnis per universum orbem hanc accepit ab apostolis traditionem.

2. Constante igitur hoc Deo, quemadmodum diximus et testimonium ab ⁴omnibus accipiente, quoniam est; ille sine dubio, qui secundum eos adinvenitur Pater, inconstans et sine teste est, ⁵Simone mago primo dicente, semetipsum esse super omnia Deum, et mundum ab angelis eius factum; post deinde his qui successerunt ei, secundum quod ostendimus in primo libro, variis sententiis impias et irreligiosas adversus fabricatorem circumducentibus doctrinas; quorum discipuli ⁶quum sint hi, ⁷ethnicis peiores efficiunt eos, qui
Rom. I. 25. assentiunt eis. Illi enim *creaturae potius quam creatori servientes*
Gal. IV. 8. et his, ⁸qui non sunt Dii; verumtamen primum deitatis locum attribuant fabricatori huius universitatis Deo. Hi autem hunc quidem labis fructum dicentes et animalem eum vocantes, et non ⁹cogno-
Esa. XVI. 9. scentem eam, quae super eum est, virtutem, dicentem quoque: *Ego sum Deus et praeter me non est alius Deus*; mentiri eum dicentes, ipsi mentientes; omnem malitiam copulantes ei, eum qui non est
 48 a super hunc; quod sit fingentes, secundum sententiam suam deteguntur, eum quidem, qui est Deus, blasphemantes, eum autem, qui non est, Deum fingentes, in suam ipsorum condemnationem. Et qui dicunt semetipsos perfectos et universorum habere agnitionem, ethnicis peiores et magis blasphemi sensu etiam adversum suum factorem inveniuntur.

Cap. X.

C A P. X.

1. Perquam itaque irrationale est, praetermittentes eum, qui vere est Deus, et qui ab omnibus habet testimonium, quaerere, si est super eum is, qui non est et qui a nemine unquam annuntiatus

pro testimonia excudi iussit FEUARD. et omnibus adiecit idem, consentiente Voss.

1. consentientibus] ERASM. GALL. sentientibus.

2. qui fecit] Eam hic delevit GRAB., quoniam desideratur in omnibus MSS.

3. disposuit] ERASM. GALL. deposuit.

4. omnibus] FEUARD. in marg. et Voss. hominibus.

5. Simone] CLAROM. Voss. et MERC. II. et Simone.

6. quum sint hi] Valentinianos intellegit auctor.

7. ethnicis] ERASM. GALL. et MERC. II. et ethnicis.

8. qui] ARUND. et MERC. II. quae.

9. cognoscentem] Voss. vitiose cognoscentes.

1 principiauti *

6 fulgeris

11 est] + et

22 cum] enim

26 Condempnationem

28 magi

30 pretermittentes

2 quic] qu^e

queruntur

3 ipse

4 intranfigurantes

5 scripturas] figuras

8 harenares uiculas

9 questinem

10 quod m.

resotionem

12 aenigmatæ²

13 clares

consolationes scripserunt

absolutio] + X¹ Qm substantia metorisæ

labi adiungere: non constat; aduultati acten
cl uirtute de- constat - et fidem habet

: misc.

17 Questimes, questinem

18 insolubile

19 quod] quid

· dñf venit

25 cohegerent

est. Quoniam enim ¹manifeste nihil dictum est de eo, et ipsi testimonium perhibent; quia autem ²parabolas, quae quaeruntur et ipsae quomodo ³dictae sint, male ad eum, qui ⁴adinventus est ab ipsis, ⁵transfigurantes, alium nunc, qui ⁶antea numquam quaesitus est, generant, manifestum est. Per hoc enim quod velint ambiguas exsolvere Scripturas, (ambiguas autem non quasi ad alterum Deum, sed quasi ad dispositiones Dei) alterum Deum ⁷fabricaverunt; quem admodum praediximus, ⁸de arena *resticulas necentes et quaestioni * *Grab. 130.* minori quaestionem maiorem adgenerantes. Omnis autem quaestio non per aliud, quod quaeritur, habebit resolutionem, nec ambiguitas per aliam ambiguitatem solvetur apud eos, qui sensum habent, aut aenigmata per aliud ⁹maius aenigma; sed ea, quae sunt talia, ex manifestis et consonantibus et claris accipiunt absolutiones.

2. Hi autem ¹⁰quaerentes exsolvere Scripturas et parabolas, alteram maiorem et impiam quaestionem introducunt, si quidem super mundi fabricatorem Deum ¹¹alius sit Deus; non exsolventes quaestiones, (unde enim?) sed minori quaestioni magnam quaestionem adnectentes et nodum insolubilem ¹²inserentes. Ut enim ¹³sciant hoc ipsum scire, quod utique triginta annorum Dominus venit ad baptismum veritatis, hoc non discentes; ipsum Deum fabricatorem, †qui misit eum ad salutem hominum, impie contemnunt; et ut putentur posse enarrare, unde substantia materiae, non credentes quoniam Deus ex his, quae non erant, quemadmodum voluit, ea quae facta sunt, ut essent, omnia fecit, ¹⁴sua voluntate et virtute substantia usus, sermones ¹⁵vanos collegerunt; vere ostendentes suam

1. manifeste nihil] ERASM. GALL. manifestum est.

2. parabolas] ERASM. GALL. parabolae.

3. dictae] FEUARD. in marg. et VOSS. dictatae.

4. adinventus] VOSS. inventus.

5. transfigurantes] CLAROM. intransfigurantes.

6. antea] Sic scribo cum VOSS., ceteri ante.

7. fabricaverunt] Sic CLAROM. VOSS. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. Ceteri praedicaverunt.

8. de arena resticulas necentes] ERASM. GALL. perperam aranea. De hoc proverbio videsis pag. 88 not. 2.

9. maius] ERASM. et GALL. perperam magis.

10. quaerentes] Bis, quod GRAB. expunxit, deest in ARUND. VOSS. MERC. I. et CLAROM.

11. alius sit Deus] Quod ante alius recte expunxit GRAB. auctoritate Codd. VOSS. ARUND. MERC. duobus CLAROM. PASS. Illud quod tam densas tenebras offundit textui, ut BILLIUS observ. sacr. I, c. 34 textum hic mutilum esse putarit.

12. inserentes] FEUARD. in marg. et VOSS. inferentes.

13. sciant] Legendum putat GRAB. sciuntur, sed frustra. Sensus est: ut enim sciant se hoc ipsum scire. MASS.

14. sua voluntate — usus] Haec graeco sic reddit BILL.: τῇ οὐκείᾳ, βουλῇ καὶ δυνάμει οὐσιώσει χρησάμενος i. e. sola sua voluntate ac potentia pro creatis rebus omnibus usus. Sed GRAB. melius explicat: sola sua voluntate ac potentia loco substantiae sive materiae, ex quo creaturas formaret, usus.

15. vanos] Sic ARUND. VOSS. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. — Sed ERASM. GALL. et FEUARD. in textu varios.

¹infidelitatem, quoniam quidem his quae sunt, non credunt, in id quod non est ²deciderunt.

3. Quod enim dicunt, ex lacrimis Achamoth humectam prodiisse substantiam, a risu autem lucidam, a tristitia autem solidam, et a timore mobilem, et in his altum sapere et inflatum esse, quomodo haec non digna ³irrisione et vere ridicula? qui non credunt quidem, quoniam ipsam materiam, quum sit potens et dives in omnibus Deus, creavit, nescientes quantum potest spiritalis et divina substantia; credentes autem quoniam mater ipsorum, quam ⁴feminam a femina vocant, a praedictis passionibus emisit tantam conditionis materiam; ⁵et quaerentes quidem unde suppeditavit fabricatori conditionis substantia; non quaerentes autem unde matri ipsorum, quam Enthymesin et impetum Aeonis errantis dicunt, ⁶lacrimas tantas aut sudores aut tristitias aut reliqua materiae emissio.

Cap. XI.

4. Attribuere enim substantiam eorum, quae facta sunt, virtuti et voluntati eius, qui est omnium Deus, et credibile et acceptabile et constans et in hoc bene ⁷dicetur: quoniam *quae impossibilia sunt apud homines, possible sunt apud Deum*. Quo-

Luc. XVIII.
27.

nam homines quidem de nihilo non possunt aliquid facere, sed de materia subiacenti; Deus autem, quam homines hoc primo melior, ^{* Grab. 131.} eo quod materiam fabricationis suae, ^{*}quum ante non esset, ipse adinvenit. Dicere autem de Enthymesi Aeonis errantis prolatam materiam, et longe quidem Aeonem ab Enthymesi eius separatam, et huius rursus passionem et affectionem extra ipsam quidem eius esse materiam, et incredibile et fatuum et impossibile et inconstans.

Cap. XII.

C A P. XI.

1. Et non credentes quidem, quoniam ⁸is, qui est super omnia Deus, in his quae sunt eius, varia et dissimilia Verbo fabricavit, quemadmodum ipse voluit, quum sit omnium fabricator, ut sapiens architectus et maximus rex; credentes autem quoniam angeli aut

1. *infidelitatem*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. et MASS. Reliqui *infirmilitatem*.

2. *deciderunt*] Sic excudi iussit MASS. pro lectione vulgari *ceciderrunt*, haud quidem dicens, unde sumserit novam lectionem. Equidem *deciderunt* reperi in VOSS.

3. *irrisione*] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. *risione*.

4. *feminam a femina*] Supra I, 21, 5 *masculo-feminam a femina* dicunt. Sed quemadmodum Sophiam modo masculo-feminam, modo masculum, modo femi-

nam exhibent; sic et Achamoth nunc *Dominum masculiniter*, nunc *masculo-feminam*, nunc *feminam* appellant.

5. *et quaerentes*] Sic FEUARD. in marg. VOSS. MERC. I. GRAB. et MASS., reliqui vero *exquirentes*.

6. *lacrimas tantas aut sudores aut tristitias*] Soloecismus apertus est. Haec enim omnia recto casu offerenda sunt. BILL. observ. sacr. I, c. 34.

7. *dicetur*] Sic FEUARD. in marg. VOSS. et MASS. Ceteri *diceretur*.

8. *is*] Sic ARUND. VOSS. MERC. I. MASS. — MERC. II. *his*. Ceteri *hic*.

10 femina 2

11 matheriam

11, 22 querentes

20 abiacent

22 heathymesi

25 isipatum

26 is] his

3 uere

Similes aescopi *

mutant²: similes aescopi

5 reliquid

11 tribuent²] + x. contradictiones
his qui sunt a ualentino

12 calomnie

13 calumniosi

15 quod²: #? quom?

16 ostendit et temeritatem
ypocritarum.

17 uti

20 resentes *

21 fantasia

24 mutant²] + x. Quomodo hic sermo
quidem de translatiōe sermō: Considerat in
utroque et secundum id quod plus est et
secundum id quod minus;

virtus ¹ aliqua separata a Deo et ignorans eum, fecit ² hanc universitatem: sic igitur ³ veritati non credentes, in mendacio autem ⁴ volutantes, perdiderunt panem vitae verae, ⁵ in vacuum et in profundum umbrae incidentes; similes Aesopi canis, ei qui panem quidem reliquit, in umbram autem eius impetum fecit, et perdidit escam. Et ex ⁶ ipsis autem Domini verbis facile est ostendere, confitentis unum Patrem et factorem mundi et plasmatorem hominis, qui a lege et prophetis annuntiatus sit, et alterum nescientis, et hunc esse super omnia Deum; docentis autem, et per se eam, quae est ad Patrem adoptio filiorum, quae est aeterna vita, omnibus iustis attribuentis.

2. Sed quoniam amant incusare et ea, quae sunt sine calumnia, ⁷ ut ⁸ calumniosi ⁹ concutiunt, multitudinem parabolarum et ¹⁰ quaestionum ¹¹ inferentes nobis; bene haec ¹² arbitrati sumus primo interrogare eos e contrario de suis dogmatibus, ¹³ et quod non est verisimile ipsorum ostendere, et temeritatem ipsorum excidere; post deinde, Domini sermones ¹⁴ inferre, ut non sint ¹⁵ tantum ad proponendum ¹⁶ vacantes; sed propter hoc quod non possint ad ea, quae interrogantur, ratione respondere, dissolutam suam videntes argumentationem aut revertentes ad veritatem et semetipsos humiliantes et cessantes a multifaria sua phantasia, placantes ¹⁷ Deum de his, quae adversus eum blasphemaverunt, salventur; aut si perseverarint in ea, quae praeoccupavit animum ipsorum, vana gloria, argumentationem suam ¹⁸ immutent.

C A P. XII.

Cap. XIII

1. *† Primo quidem de triacontade ipsorum sic ¹⁹ dicemus, **Grab. 132.*
universam eam utrimque ²⁰ mire decidere et secundum id, quod *† Mass. 128.*

1. aliqua] ARUND. et MERC. II. aqua.
2. hanc] Deest hanc in Voss.
3. veritati] Et praefixum veritati delet MASS. auctoritate Codd.
4. volutantes] ERASM. GALL. voluntatis, ARUND. et MERC. II. voluntates.
5. in vacuum] Auctor alludit ad *ἐν ὕμῳ* gnosticorum.
6. ipsis] Sic ARUND. Voss. MERC. I. GRAB. MASS., reliqui ipsius.
7. ut] ERASM. GALL. et.
8. calumniosi] Lubentius legissem calumniae.
9. concutiunt] FEUARD. in marg. et Voss. concutiuntur.
10. quaestionum] MERC. II. et VATICANUS Cod. a FEUARD. citatus perperam habent quaestionem.
11. inferentes] Voss. inserentes.

12. arbitrati sumus] ARUND. arbitantes.
13. et quod non est verisimile ipsorum ostendere] Graeco καὶ τὸ ἀπὸ τῶν αὐτῶν δείχνειν. Itaque quod hoc loco relativum est, non causale. BILL. observ. sacr. I, c. 33.
14. inferre] Sic ARUND. Voss. MERC. II. GRAB. MASS. Reliqui inserere.
15. tantum] Deest haec vox in ARUND.
16. vacantes] FEUARD. in marg. MERC. II. vacantes.
17. Deum] Haec vox, quam reperis in edit. princ., in ceteris ERASMI edit., in GALL. et GRYN. deest.
18. immutent] ARUND. innotent, MERC. II. innotent.
19. dicemus] Sic ARUND. Voss. GRAB. MASS. Ceteri dicamus.
20. mire] Sic Codd. CLAROM. ARUND.

minus habet, et secundum id, quod plus; ¹propter quam dicunt triginta annorum Dominum ad baptismum venisse. ²Haec autem dicente, manifesta erit universae argumentationis ipsorum eversio. Et secundum ³deminorationem quidem sic: primo quidem, quoniam annumerant reliquis Aeonibus Propatorem. Pater enim omnium ⁴enumerari non debet cum reliqua emissione, qui non est emissus, cum ea quae emissa est; et innatus, cum ea quae nata est; et quem nemo capit, cum ea quae ab eo capitur, et propter hoc incapabilis; qui ⁵infiguratus est, cum ea quae figurata est. Secundum enim id quod melior, quam reliqui, non debet cum eis annumerari; et hoc cum Aeone passibili et in errore constituto, qui est impassibilis, et † *Cap. XIV.* non errans. † Quoniam enim a Bytho inchoantes, triacontadem enumerant usque ad Sophiam, quam Aeonem errantem dicunt, ostendimus in eo libro, qui est ante hunc librum, et quae dicunt nomina ipsorum posuimus; ⁶hoc autem non annumerato, iam non sunt xxx secundum eos emissiones Aeonum, sed xx et novem fiunt.

2. Post deinde primam emissionem Ennoian, ⁷quam Sigen, vocantes, ex qua rursum ⁸[Nun] et Alethiam emissos dicunt; ⁹in utrisque exorbitant. Impossibile est enim ennoian alicuius aut silentium separatim intelligi, et extra eum emissum propriam habere figurationem. Si autem non dicent esse emissam illam extra, sed adunatam Propatori; ¹⁰ut quid cum reliquis Aeonibus annumerant eam, his qui non sunt adunati, et propter hoc ignorant magnitudinem eius? Si autem et ¹¹unita est, (consideremus et hoc) necessitas est omnis ¹²ab unita coniugatione et inseparabili et ¹³unum existente; indiscretam et unitam eam, quae ex ea est, emissionem fieri, ut non dissimilis sit ab eo, qui emisit. Hoc autem sic se habente, unum et idem fiet, quemadmodum Bythus et Sige, sic et

Voss. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. loco unius concidere.

¹. *propter quam*] Ita FEUARD. in marg. CLAROM. et (quem neglexit GRAB.) Voss. MASS. melius, quam ceteri *propter quod*.

². *Haec autem dicente*] Sic Voss. GRAB. MASS. Reliqui falso dicentes.

³. *deminorationem*] ERASM. 1560 et 1567 vitiose domino *rationem*.

⁴. *enumerari*] Sic ARUND. Voss. MERC. II. FEUARD. in marg. ERASM. 1526. 1528 GRAB. MASS. In ceteris *annumerari*.

⁵. *infiguratus*] Ita restituit GRAB. ex ARUND. Voss. MERC. II. pro *figuratus non est*. Consentit MASS.

⁶. *hoc autem*] Refer haec cum GRABIO ad Bythum, neque vero cum FEUARD. ad Sophiam seu Aeonem errantem.

⁷. *quam Sigen*] Aut et seu etiam lege pro *quam*; aut supple *quam et Sigen vocant*.

⁸. [Nun] Hanc vocem, quae deest in omnibus MSS. FEUARD. addidit.

⁹. *in utrisque exorbitant*] Sic FEUARD. pro *utrisque exorbitent*, uti in editt. ERASM. et GALL.

¹⁰. *ut quid*] *Eva* *et*, i. e. *cur*.

¹¹. *unita est*] CLAROM. OTTOB. Voss et MERC. II. *unilus est*, quod si retinere vis, refer ad Bythum.

¹². *ab unita*] Sic VET. Voss. FEUARD. et MASS. Sed ERASM. GALL. GRAB. ARUND. et MERC. II. *adunita*.

¹³. *unum existente*] Sic Voss. CLAROM. OTTOB. MASS. — MERC. II. fortasse errore librarii *unam*. Reliqui *una est*.

7 quon] quā

11 constituti

15 triginta

16 admissiones

17 enariam] ^{nonem] vna}
18 non om.

19 exorbitant
enrocam

20 intellg. ¶

21 h emissam esse

24 unitas

5 Coexistere

8 haec autem] ^{ans.} _{ny. 2}

9 unitam
coexistere

10 alterum] + ab
aenam

11 affectis eius] adfectiones

12 habent] + ~~non~~ ^{quod} impossibile est
separati esse ab invicem eas quae
infra plenitudinem: dicuntur coniugationis,
admixta autem his impossibile est sapientiam
nunc toto coniug. adsumpsisse labor aut
etiam generare aliquid

dicuntur, quod sc. s. ipse ad pat
in - contr. mutant.

16 tantum

16 tragoedia

20 ut

32 a ^{on} ~~on~~ ^{ab} ~~ab~~ ^{superior}

reliquos

Nus et Alethia, semper adhaerentes ¹invicem. Et quod non possit alterum sine altero intelligi, quemadmodum neque aqua sine humectatione, neque ignis sine calore, neque lapis sine duritia; (unita sunt enim invicem haec) ²et alterum ab altero separari non potest, sed semper ³coëxistere ei; sic et Bythum cum Ennoea adunitum esse oportet, et Nun cum Alethia eodem ⁴modo. Rursus et Logos ⁵**Grab. 133.* et Zoë ab unitis emissi, ⁶unitos esse et unum esse debent. Secundum haec autem et Homo et Ecclesia et universa reliquorum Aeonum coniugationis emissio unita esse debet, et semper coëxistere ⁷alterum altero. ⁸Feminam enim Aeonem pariter esse oportet cum masculo, secundum eos, quum sit velut affectio eius.

3. Et haec quum ita se habeant et quum haec dicantur ab ipsis, ⁹rursus impudorate audent docere, iuniorem duodecadis Aeonem, quem et Sophiam appellant, sine permixtione coniugis, quem ¹⁰Theletum vocant, passam esse passionem et separatim sine eo fructum generasse, quem et feminam a femina nominant; in tantum dementiae progressi, ita ut manifestissime duas contrarias de eodem sententias censeant. Si enim Bythus adunitus est cum Sige, et Nus cum Alethia, et Logos cum Zoë et reliqui deinceps; quemadmodum ¹¹poterat Sophia sine coniugis perplexione pati aliquid, vel generare? Si autem haec ¹²sine illo passa est; necesse est et reliquas coniugationes abscensionem et separationem a semetipsis accipere: quod est impossibile, sicut praediximus. Impossibile est ergo et Sophiam passam esse sine Theleto: et soluta est ipsorum rursus ¹³omnis argumentatio. † De passione enim, quam sine complexione ¹⁴† *Cap. XV.* coniugis passam eam dicunt, ¹⁵iterum reliquam universam velut tragodiae compositionem affligerunt.

4. Si autem impudorate et reliquas coniugationes disiunctas ab invicem dixerint esse separatas, propter novissimam coniugationem, uti non solvatur illorum vaniloquium; primo quidem impossibili insistent rei. Quemadmodum enim separabunt Propatorem ab Emnoea eius, aut Nun ab Alethia, aut Logon a Zoë, et reliquis si-

1. *invicem*] Cod. ARUND. in unum.

2. *et alterum*] Et addidit FEUARD.

3. *coëxistere ei*] Ei, quod FEUARD. emisit, recte restituit GRAB. non solum editoribus, sed etiam Codicibus consentientibus. Nam, quod dicit GRAB., illud ei desiderari in Voss. MS., falsum est.

4. *unitos esse*] Scribendum fuisset uniti esse.

5. *alterum altero*] Ab ante altero deleti GRAB. auctoritate Voss.

6. *Feminam enim Aeonem*] Sic cum

MASS. et Voss. excudi iussi: nam quod ERASM. GALL. FEUARD. et GRAB. habent *Aeonum*, in nullo Codd. reperitur; in CLARON ARUND. MERC. II. legitur *Aeonam*; sed *Aeonem* loco huic aptius videtur.

7. *rursus impudorate*] FEUARD. vocem rursus primus addidit.

8. *sine illo*] ERASM. GALL. GRYN. et Cod. CLARON. ullo.

9. *iterum reliquam*] Pro reliquam in ERASM. GALL. et GRYN. legitur *dere-*
linquam.

militer? Quemadmodum autem et ipsi ad unitatem recurrere dicunt et omnes unum esse, si quidem hae, quæ sunt intra Pleroma coniugationes, unitatem non custodiunt, sed distantes sunt ab invicem; in tantum uti et patiantur et generent sine alterius complexu; quemadmodum ¹gallinae sine caponibus?

† *Mass.* 129. 5. † Post demum et sic solvetur illorum rursum ²prima et archegonos ogdoas. Erunt enim specialiter in eodem Pleromate Bythus et Sige, Nus et Alethia, Logos et Zoë, Anthropos et Ecclesia. Impossibile est autem Logo praesente Sigen esse, aut iterum Sige praesente Logon ostendi. Haec enim consumtibilis sunt invicem, quemadmodum lumen et tenebrae in eodem nequaquam erunt; sed si quidem lumen sit, non sunt tenebrae; ubi autem tenebrae sunt, non erit lumen: veniente enim lumine solutae sunt tenebrae. Sic ubi est Sige, non erit Logos; et ubi Logos, non utique est Sige. ³Si autem endiatheton Logon dixerint, endiathetos erit et Sige; et nihilominus solvetur ab endiatheto Logo. Quoniam autem non est *Grab.* 134. endiathetos, ipsa haec ordinatio ipsorum ⁴emissionis significat.

6. Iam igitur non dicant, primam et principalem ogdoadem ex Logo et Sige constare, ⁵sed aut Sigen aut Logon refutant; et soluta est illorum ⁶prima et principalis ogdoas. Si enim unitas coniugationes dixerint, soluta est eorum universa argumentatio. Quomodo enim unitis eis Sophia sine coniuge labem generavit? Si autem sicut in emissionem unumquemque ex Aeonibus propriam substantiam habere dicent, quemadmodum in eodem ostendi potest Sige et Logos? Et haec quidem secundum ⁷diminutionem.

7. ⁸Secundum autem id, quod plus est, rursus solvitur tricontas ipsorum sic: Emissum enim a Monogene dicunt, sicut et reliquos Aeonem, Horon, quem plurimis nominibus vocant, sicut ⁹praediximus in eo, qui ante hunc est liber. Hunc autem Horon quidam quidem a Monogene emissum dicunt, alii vero ab ipso Propatore in similitudine sua. Adhuc etiam emissionem dicunt factam

1. gallinae sine caponibus] ERASM. GALL. GRYN. gallina. In Cod. Voss. deest sine.

2. prima et archegonos] Et male omis- sum in FEUARD. — Archegonos GRAB. ex Voss. et MERC. II. recte restituit, dum ceterae editiones, exceptis ERASM. prioribus et MASS., falso legunt.

3. Si autem endiatheton Logon cell.] Haec graece restituit BILL. ita: ἐὰν δὲ ἐνδιᾶθeton λόγον ἐπωσιν, atque bene observat λόγον προφορικόν ab Int. verti emissibile seu prolative verbum (c. 13), aut emissionis verbum (c. 28).

4. emissionis] FEUARD. perperam emis-

siones, quod reperi etiam in Voss. et MERC. II. — GRAB. enim errat.

5. sed aut Sigen] In CLAROM. deest sed.

6. prima et principalis] Has voces, quae desunt in ERASM. GALL. et MERC. I. II., addidit FEUARD. ex VAT. et VET., quibuscum consentit Voss.

7. diminutionem] MERC. II. Voss. et ERASM. editi. priorib. diminutionem.

8. Secundum autem id quod plus est] Probare vult auctor, plures quam XXX Aeonem inesse Pleromati gnosticorum.

9. praediximus] Cfr. I, 2, 5.

5 sini om.
asymmet

6 rarous

specialiter [#]; ² ante
specie aliter legi voluit

10 legi] legi non

11 veniant ami] venientes autem

15 endult. ¹⁰] in diatheta

¹¹ nihil hominis

17 emissiones

19 sed om

20 offendas

25 diminutionem

27 sic] [#] qm in eadem
plurima non poterat
verbum; et silentium esse

28 ^{alomas} accusato . non

29 hunc ¹⁰ om
om

1 Christo et spiritu sancto

4 xxx

5 m

8 edicare } et dicere

14 numeri

17 primi
principalis
tetradæ

18 predictum

a Monogene, ¹Christum et Spiritum sanctum, et hos non annumerant ad numerum Pleromatis; sed neque Salvatorem, quem etiam Totum esse ²dicunt. Hoc enim manifestum est et caeco, quoniam non solum triginta emissiones secundum illos emissae sunt, sed ³et quatuor cum istis xxx. Ipsum enim Propatorem annumerant in Pleroma et eos, qui ex successione ab invicem emissi sunt. ⁴Quid quod isti non annumerabuntur illis in eodem Pleromate existentes, qui adepti sunt eandem emissionem? Quam enim ⁵edicere possunt iustam causam, ob quam non annumerant cum reliquis Aeonibus, neque Christum, quem volente Patre a Monogene dicunt esse emissum, neque Spiritum sanctum, neque Horon, quem et ⁶Sotera dicunt; sed neque ipsum Salvatorem, qui venit ad auxilium et formationem matris ipsorum? Utrum quasi sint isti ⁷infimiores ⁸illorum, et ideo indignos esse Aeonum appellatione et ⁹numero; aut quasi ¹⁰meliores sint et ¹¹differentes? Sed infimi quidem quomodo fient, qui etiam in fixationem et emendationem reliquorum emissi sunt? Meliores autem rursus prima et principali tetrade esse non possunt, a qua et emissi sunt; et illa enim ¹²enumeratur in praedictum numerum. Oportuerat autem et istos annumerari in Pleromate Aeonum: aut et ¹³illorum Aeonum honorem huiusmodi appellationis auferri.

8. Quum ergo ¹²sit soluta illorum triacontas, sicut ostendimus, ¹⁴et secundum id quod minus est, et secundum id quod plus est:

1. *Christum et Spiritum sanctum*] Non dubito ita scribere cum MASS., quamvis in omnibus Codd. librarium culpa legatur *Christo et spiritu sancto*, quod omni caret sensu. Lib. 1, 2, 5 leguntur haec: *Monogenem alteram emisisse coniugationem, Christum et Spiritum sanctum.*

2. *dicunt*] MERC. II. *dicant*.

3. *et quatuor*] Et addidit GRAB. ex ARUND. MERC. II. et VOSS. Sed iam legitur et in ERASM. edit. priorib.

4. *Quid quod*] Quid, omissum in ERASM. GALL. et FEUARD., addidit GRAB. ex ARUND. MERC. II. et VOSS. (in quo scriptum est *quod*).

5. *edicere*] Sic bene restituit GRAB. ex Cod. VOSS. pro *et dicere*.

6. *Sotera*] Quum ab Int. inter nomina flori *σωτηρ* non sit commemoratus, lib. 1, 2, 4, suspicatur GRABIVS aut textum graecum istius loci esse corruptum, aut Interpretem siglum *σωτ*, quod significat *σωτηρ*, male explicuisse *σωτηρα*. Sed recte respondet MASS., nomen *σωτηρ*, Horo iniunctam, ab Interprete *Salvator* reddi potuisse. Constat enim, Horon inter

eos fuisse, qui Sophiae salutem attulerunt.

7. *infimiores*] Codd. ARUND. VOSS. et FEUARD. in marg. *infimiores*. Sed vulgata lectio magis placet, quoniam paullo post legitur: *infimi quidem quomodo fient?*

8. *illorum*] Graecismus pro *illis*.

9. *numero*] In MERC. II. et (quem addo) VOSS. et ERASM. prioribus edit. legitur *numeri*. Inde coniecit GRAB. ab Int. scriptum fuisse *appellationis et numeri*, quod in graeco genitivi expelantur a voce *ἀριθμός*.

10. *differentes*] Optime coniecit BILL. graece scriptum esse *διαφορετικοί* i. e. *praestantiores*.

11. *enumeratur*] Sic restituit GRAB. ex Codd. VOSS. et MERC. II. Sed in ERASM. (posteriorib. edit.) et GALL. *annumeratur*, in ERASM. priorib. edit. nostram reperi lectionem; in FEUARD. vitiose *annumerantur*.

12. *illorum Aeonum*] Cum GRAB. et MASS. legere mallet ab *illis Aeonibus*.

13. *sic*] Hanc voculam bene add. FEUARD.

14. *et secundum id quod minus est*] In MERC. II. et, in VOSS. *id* deest.

(in tali enim numero si plus fuerit; aut minus, reprobabilem faciet numerum, quanto magis ¹tanta?) instabilis igitur ea, quae ²est de ogdoade ipsorum et ³de duodecade, fabula. Instabilis autem et universa illorum regula, ipso firmamento ipsorum dissipato, et in bythum hoc est in id, quod non est, dissoluto. Quaerant igitur iam amodo alias caussas ostendere, quare xxx annorum Dominus ad baptismum venerit; et duodecadis apostolorum; et eius quae est sanguinis profluvium passa; et reliquorum quaecunque vane laborantes delirant.

Cap. XVI.

C A P. XIII.

* *Grab. 135.* 1. *Et ipsum quidem primum ordinem emissionis ipsorum reprobabilem esse sic ostendimus. Emissum enim dicunt de Bytho et huius Ennoia Nun et Alethian, quod quidem contrarium ostenditur. Nus enim est ipsum, ⁴quod est principale et summum et velut principium et ⁵ons universi sensus; ⁶Ennoia autem, quae ab hoc est, qualislibet et de quolibet facta motio. ⁷Non capit igitur ex Bytho et Ennoia emissum esse Nun: verisimilius enim erat dicere eos, de Propatore et de hoc Nu emissam esse filiam Ennoiam. Non enim Ennoia mater est †Noos, sicut dicunt; ⁸sed Nus pater fit Ennoiae. ⁹Quemadmodum autem et emissus est Nus a Propatore, qui principalem et primum eius, ¹⁰quae est intus, absconditae et invisibilis affectionis locum continet? ¹¹a qua sensus generatur et Ennoia et Enthymesis et ¹²talía, quae non alia sunt praeter Nun; sed illius ipsius, quemadmodum praediximus, de aliquo ¹³in cogitatu dispositae qualeslibet motiones; secundum perso-

+ *Mass. 130.*

1. *talía*] Subintellige *reprobabilem facient numerum*, quum scilicet et plus et minus sit ac diversa ratione numerus augeatur partim, partim minuat. GRAB.
2. *est*] Est addidit FEUARD.
3. *de duodecade*] De non exstat in Cod. Voss.
4. *quod est principale*] ARUND. *principale quod est*.
5. *ons universi sensus*] ERASM. GALL. *ons universis*; ARUND. *ons universorum*; MERC. II. *ons universus*. Nostram lectionem confirmat Voss.
6. *Ennoia autem quae ab hoc est*] Quae perperam deest in GRAB. — ARUND. Voss. MERC. II. (falso enim dicit GRAB. in hoc da legi) et ERASM. 1526. 1528 ad hoc.
7. *Non capit*] Graecismus, οὐκ ἐνδέχεται. In Voss. non capitur.
8. *sed Nus*] ERASM. GALL. et Nus.
9. *Quemadmodum*] Melius scripserat Int. *quomodo*.

10. *quae*] FEUARD. male qui.
11. *a qua*] Voss. a quo.
12. *talía*] Sic MASS. et Cod. Voss. Reliqui editt. et alia.
13. *in cogitatu — accipientes*] Sic CLAROM. ARUND. MERC. II. GRAB. MASS. Consentit Voss., nisi quod pro *qualeslibet motiones* habet *quaslibet monitiones*. Sed in ceteris vitiose legitur: *dispositae qualeslibet motionis — accipientis*. In ERASM. et GALL. insuper vitiose *incogitate*. Sensum huius loci optime exponit MASS. dicens: „Id vult Irenaeus ennoian, enthymisin, aliasque mentis cogitantis actiones seu *motiones*, ut loquitur, nihil aliud esse, quam seriem quandam unius et eiusdem mentis affectionum, quae variis, habita ratione perseverationis et augmenti, sortiantur nomina; sed inter quas nullo intercedat, substantialis et realis, ut loquantur, diversitas, utpote quae sint tantum cognitionis modificationes, in ver-

2 quato sur x

3 ogload

5 bypū (byrū)

desoluto] r xvi quomo
do nullius momenti asen.
ditar prius: ordo emissio.
nōs ipsorum

7 baphima

10 factam otio *
factiōne

16 esse] ÷

19 ennoae

20 primam

entus] in

21 entruent

22 entymis

3 senon^2 in reg.
 se a^{th}
 $\text{st}^{\text{a}} \cdot \text{fu}$

4 post quemadmodum abesse sunt
lit. s. vel q

sunt] + Xvii quemadmodum sensus
non potuisset emit. ti : qui ipse
emittebat reliqua

5 & aliquo] quo

6 enthy^{a} smis

7 hec
enthy $\bar{\text{a}}$ smis

9 in $\frac{1}{2}$ multum

dilecta $\frac{1}{2}$: super. ut se

10 indilatatus

12 emittit

13 nro
initium

variationem et augmentum, non secundum immutationem vocabula accipientes et in cognitionem conterminatae et in verbum coëmissae; ¹sensu manente intus, et condente et administrante et gubernante libere et ex sua potestate, quemadmodum et vult, quae praedicta sunt.

2. Prima enim motio eius ²de aliquo, ennoia appellatur; perseverans autem et ³aucta et universam apprehendens animam, enthymesis vocatur. Haec autem enthymesis, multum temporis faciens in eodem ⁴et velut probata, ⁵sensatio nominatur. ⁶Haec autem sensatio in multum ⁷dilatata, consilium facta est; augmentum autem et motus in multum dilatatus ⁸consilii, cogitationis examinatio; quae etiam in mente perseverans, ⁹verbum rectissime appellabitur; ex quo ¹⁰emissibilis emittitur verbum. Unum autem et idem est omnia, quae praedicta sunt, a No initium accipientia et ¹¹secundum augmentum assummentia appellationes. Quemadmodum et corpus homi-

bum interius, ἐνδιάθετον λόγον, desinentes."

1. sensu manente] ERASM. GALL. perperam sensum a mente.

2. de aliquo] Voss. de loco, quam lectionem a nemine adnotatam meliorem esse censeo, quam vulgatam. Quid sit motio mentis de aliquo, κίνησις τοῦ νοῦ περὶ τινος, non liquet. Praeterea notandum, verba graeca praepositione περὶ et latina de durissime esse coniuncta. Quam ob causam suspicor, graece scriptum esse: *Ἡρώτη γὰρ κίνησις αὐτοῦ* (scil. τοῦ νοῦ) — quod vertit: motio eius de loco: nam ut κινεῖν τι est movere de loco, sic κίνησις verti potest motio de loco.

3. aucta] ARUND. MERC. II. ERASM. 1526. 1528 aclam.

4. et velut] Et deest in Voss.

5. sensatio] Haec vox, quae graecae νόησις fortasse responderet, in ERASM. et GALL. deest.

6. Haec autem] FEUARD. 1675 Hoc autem, sed item 1596. 1639 recte legit.

7. dilatata — dilatatus] Voss. et MERC. indilata — indilatus. ERASM. 1526. 1528 in textu dilata — dilatatus, in marg. indilata — indilatus.

8. consilii] Haec vox deest in Voss.

9. verbum rectissime appellabitur] Hunc locum melius explicare non possum, quam MASS., cuius verba ita sonant: „Hunc igitur ordinem inter mentis, de re aliqua cogitantis, actiones statuit auctor noster. Praecedit ἐννοια, sequitur ἐνθύμησις, iam νόησις, postea βουλή seu βούλημα, deinde βουλήματος ἐξέτασις, ac demum ἐνδιάθετος λόγος, qui si profertur exterius, προφορικὸς dicitur;

quas sic explicat. Quum primum menti sese offert res aliqua, leviorque tum eiusdem perceptio est, ἐννοια dicitur. Si vero intentione facto animo augeatur perceptio, ἐνθύμησις est. Porro ἐνθύμησις esse non potest, quin menti sapiat sua perceptio ac sensu intimo noverit, sive conscia sit percipere se; quod νόησις vocatur. Dum autem νόησις, collatis secum pluribus ideis, penitus exploratur, sit βούλημα, quo videlicet fertur sententia. Iudicium nos diceremus. Id si accuratius perpendatur, aliaque ex eo iudicia, comparatione facta, inferantur, βουλήματος ἐξέτασις est. Argumentationem vocant philosophi. Hinc ἐνδιάθετος λόγος, internum animi verbum: neque enim expendi possunt consilia, resque aliqua animo tractari, quin mens secum veluti colloquatur. Inde et προφορικὸς λόγος, si quod intus animo pertractatum fuit, sermone prodeat exterius."

10. emissibilis] Sic recte restituit MASS. ex ERASM. GALL. omnibusque Codd. Frustra enim FEUARD. et GRAB. emendaverunt emissibile, quum interpretem solito more graecae vocis λόγος genus secutum esse appareat.

11. secundum augmentum assummentia appellationes] Sic recte Codd. CLABON. et (quem GRAB. male consuluit) Voss. pro secum augmentum assummentia appellationis, quae leguntur in ERASM. GALL. et FEUARD. In GRAB. et FEUARD. 1576, quam editionem MASS. citat, legitur quidem secundum, sed in omnibus praeter MASS. appellationis. Ipse videbis, hanc duobus optimis Codd. comprobata lectionem confirmari etiam iis, quae paulo

nis, aliquando quidem novellum, aliquando quidem virile, aliquando autem senile, secundum augmentum et perseverantiam accepit appellationes, sed non secundum substantiae demutationem, neque secundum corporis amissionem: sic et illa. De quo enim quis ¹contemplatur, de eo cogitat; et de quo cogitat, de hoc et sapit; de quo autem et sapit, de hoc et consiliatur; et quod consiliatur, hoc et animo tractat; et quod animo tractat, hoc et loquitur. Haec autem omnia, quemadmodum diximus, Nus gubernat, quum sit ipse invisibilis et a semetipso per ea, quae praedicta sunt, sicut per radium

* *Grab. 136.* emittens *verbum; sed non ipse ab alio emittitur.

3. Et haec quidem in hominibus ²capit dici, quum sint compositi natura et ex corpore et anima ³subsistentes. Qui autem dicunt ex Deo emissam esse Ennoian et ex Ennoia Nun, deinceps ex iis Logon; primo quidem arguendi sunt improprie emissionibus usi; post deinde, hominum affectiones et passiones et intentiones mentis describentes, ⁴Deum autem ignorantes; ⁵qui quidem ea, quae obveniunt hominibus ⁶ad loquendum eos, applicant omnium Patri, quem etiam ignotum omnibus dicunt, negantes quidem ipsum mundum fecisse, ut ne quidem pusillus putetur; hominum autem ⁷affectiones et passiones donantes. Si autem Scripturas cognovissent et a veritate docti essent, scirent utique quoniam ⁸non sic Deus, quemadmodum homines; et non sic cogitationes eius, quomodo cogitationes hominum. ⁹Multum enim distat omnium Pater ab his, quae proveniunt hominibus, affectionibus et passionibus; et simplex et non compositus et ¹⁰similimembrius et totus ipse sibimetipsi similis et aequalis est; ¹¹totus quum sit sensus et totus spiritus et totus ¹²sensuabilitas et totus ennoia et totus ratio et totus auditus et totus oculus et totus lumen et totus fons omnium bonorum, quemadmodum adest religiosis ac piis dicere de Deo.

ante leguntur: *secundum augmentum vocabula accipientes*, iisque, quae sequuntur: *secundum augmentum accepit appellationes*.

1. *contemplatur*] MERC. I. II. et ERASM. priorib. editt. *contemplatus*; Voss. *contemplatus est*.

2. *capit dici*] Hellenismus pro *dici* possumi.

3. *subsistentes*] ERASM. GALL. *subsistentis*.

4. *Deum*] ERASM. GALL. et MERC. Codd. *deinde*.

5. *qui quidem*] FEUARD. addidit *qui*.

6. *ad loquendum eos*] Sic ARUND. Voss. MERC. II. CLAROM. PASS. GRAB. MASS. Bene observat GRAB., in graeco scriptum fuisse πρὸς τὸ λαλεῖν αὐτοῦς i. e. ut

ipsi verba faciant. In ERASM. et GALL. falso legitur eis pro eos, in FEUARD. ei.

7. *affectiones*] MERC. II. *affectiones*.

8. *non sic Deus*] Sic CLAROM. Voss. (quem neglexit GRAB.) FEUARD. in marg. et MASS. In reliquis pro sic legitur sit. Observant editores, alludere Irenaeum ad Esaiam LV, 8.

9. *Multum*] Cod. Voss. *nullo*.

10. *similimembrius*] Sive scripserit Irenaeus ὁμοιόχωλος, uti FEUARD., sive ὁμοιομερής, uti GRAB. suspicatur, de sensu ambigi nequit.

11. *totus quum sit cetera*] *Totus omnium* in Voss. Cfr. 1, 12, 2.

12. *sensuabilitas*] Sic GRAB. MASS. et MS. Voss. Sed ERASM. GALL. FEUARD.

1 aliquando quidem
nullum ex.

45 contemplatus a

5 eo] + et

7 tractat¹] - lat. in reg. an
huc sic an omiserit %

13 ennota

us] - hic

14 improprie

16 describent¹

21 24¹

22 juvenis - hic

s is] his

reliqua

q effectus

u sensus

" separatus *

aliut

4. Est autem et super haec et ¹propter haec inenarrabilis. Sensus enim capax omnium bene et recte dicetur, sed ²non similis hominum sensui; et lumen rectissime dicetur, sed ³nihil simile ei, quod est secundum nos, lumini. ⁴Sic autem et in reliquis omnibus nulli similis erit omnium Pater hominum pusillitati; et dicitur [†]quidem secundum haec propter dilectionem, sentitur autem super [†]Mass. 131. haec secundum magnitudinem. Si igitur et in hominibus ipse quidem sensus non emittitur, neque separatur ⁵a vivo is, qui emittit reliqua, ⁶motiones autem eius et affectus perveniunt ad manifestum; multo magis Dei, qui totus sensus est, ⁷ipse a semetipso nequaquam separabitur, neque quasi ab alio aliud ⁸emittitur.
5. Si enim sensum emisit; ipse qui emisit sensum, secundum Cap. XVII. eos, compositus et corporalis intelligitur, ut sit ⁹separatim quidem

in textu *sensuabilitas*. *Sensuabilitas* graecae voci *νόσις* procul dubio respondet.

1. *propter haec*] Voss. *propter hoc*.

2. *non similis*] MERC. I. *nihil similis*.

3. *nihil simile*] Sic ERASM. GALL. MASS. CLAROM. ARUND. et MERC. I. II. Sed FEUARD. GRAB. et Codd. Voss. et PASS. ante has voces habent in *his*, quae sensum omnino turbant ideoque recte a MASS. expuncta videntur.

4. *Sic autem*] Ita MASS. sec. CLAROM. In ceteris *si autem*.

5. *a vivo*] ERASMUS annois. Recte quidem GALL. dicit: „Quid id significet, nemo divinare possit“; sed quod ipse legendam coniecit, textuque inseruit *animus*, a vestigiis Codicam longius abest. GRYNÆUS GALLIÆ pedissequus excudi iussit *animus*. FEUARD. GRAB. ex Codd. ARUND. et Voss. scribunt *a vivo is*, quam lectionem recepit MASS., supersedens adnotare aliquid de lectione Codd., quibus *sens* est. HUMANUS, quem supra pluries nominavi, in *Hamburgische vermischte Bibliothek* I, p. 146 ita disputat de hoc loco: „Pessime edidit uterque editor novissimus, GRABUS et MASSUTUS. Rectius ERASM. edidit: *neque separatur animus qui emittit reliqua*. Corrupta quidem certe et haec est scriptura, sed retinet verae scripturae vestigia. Fecit scilicet librarius *animos* ex *a No is*. Saepius enim in hoc capite commemoratur Nus, Aeon Valentinianus. Nec mirum esse potest, Interpretem Irenaeum vel librarium a Nus ablativum fecisse *No*. Certe hoc ipso in capite verba haec praecedunt in editione ERASMI: *a No initium accipientia*.“ Sed cum HUMANNO aut condicente aut vituperante consentire nequeo.

Etenim laudandos censeo GRABUM et MASS., quod auctoritatem Codd. non minimi fecerunt sicuti HUMANUS fecit. Lectio Codd. apto commendatur sensu, quem MASS. ita exposuit: „si in hominibus ipso mens non emittatur, haecque proprias actiones, affectionesve sic exterius velut emittendo prodant, ut neque mens, neque mentis actiones a vivente homine separantur: multo minus Dei, qui totus mens est, mens emittitur, eiusque mentis actiones divisa ac separatae ab eo emittuntur, ne Deus a Deo separatur.“ Non nego quidem, HUMANI coniecturam huic loco non esse contrariam; sed nego, Interpretem scripsisse *a no is*. Qui novit Interpretis vertendi rationem, meminerit *sensum* respondere graeco *νοῦς*. Cur igitur, qui semel scripsit *sensus*, deinde servavit graecam vocem? Sequentes § dicit: *Si autem de sensu sensum dicam emissum*. Quod equidem sciam, ubi sermo est de mente hominum, Interpretes non solet uti graeco *νοῦς*. Si sententia HUMANI vera esset, scripsisset Int. procul dubio: *neque separatur a semetipso, is, qui, aut a sensu*. Accedit, quod illud *a vivo* aptissimum videtur cogitandi rationi viri christiani: neque enim separatur a vivo mens, sed separatur ab homine mortuo, ut, quum sit animae pars, in aeternum maneat.

6. *motiones*] ERASM. *ammonitiones* aut *ammonitionis*; GALL. procul dubio ex coniectura *animationes*. FEUARD. GRAB. MASS. *motiones*. Ita etiam Cod. Voss.

7. *ipse*] Scil. *sensus*.

8. *emittitur*] ARUND. *emittetur*.

9. *separatim*] MERC. II. hic et paullo post *separatum*.

* *Grab. 137.* qui emisit, Deus; separatim autem qui *emissus est, sensus. Si autem de sensu sensum dicant emissum, praecidant sensum Dei et partiuntur. Quo autem et unde emissus est? Quod enim ab aliquo emittitur, in aliquid subiectum emittitur. Quid autem subiacebat ¹antiquius, quam sensus Dei, ²in quod emissum dicunt eum? Quantus autem et erat locus, ut susciperet et caperet Dei sensum? Si autem, quemadmodum a sole radium, dicant; sicut subiacet aër hic ³susceptor; et antiquior erit, quam ipse radius; et illic ostendant subiaccens aliquid, ⁴in quod emissus est sensus Dei, capabile eius et antiquius. Post ⁵oportebit, quemadmodum solem ⁶minorem esse quam omnia videmus, longe a semetipso ⁷emittentem radios; sic et Propatorem dicere extra ⁸et longe a semetipso emisisse radium. ⁹Quidnam autem extra, aut longe sentiri a Deo potest, in quod radium emisit?

6. Si autem non emissum extra Patrem illum ¹⁰dicant, sed in ipso Patre; primo quidem superfluum erit etiam dicere emissum esse eum. Quemadmodum enim emissus est, si intra Patrem erat? Emissio enim est eius, quod emittitur, extra emittentem manifestatio. Post deinde, ¹¹hoc emissio, et ¹²is qui est ab eo Logos erit intra Patrem; similiter autem et reliquae Logi ¹³emissiones. Iam igitur

1. *antiquius*] Deest haec vox in ERASM. et GALL. Agnoscit eam Voss.

2. *in quod emissum dicunt*] Sic CLAROM. et (quem addo) Voss. Nostram lectionem in sola edit. MASS. reperita. Ceteri minus bene in quo. MERC. II. dicant.

3. *susceptor*] Quamvis omnes Codd. (excepto MERC. I.) ERASM. 1526. 1528 et GRAB. legant *susceptor*, tamen cum ERASM. 1534 seqq. GALL. FEUARD. MASS. et Cod. MERC. I. excudi iussi *susceptor*. Illam enim lectionem aër *susceptor*, etiamsi, quod vult GRAB., expansionis vocem erit, omnino nullam praehere sensum cuique liquet. Sed nostra lectio — id quod MASS. bene probavit — apto commendatur sensu. Si autem, id aë auctor, sensum (voce) Dei emissum dicant, tanquam a sole emittitur radius; sicuti subiaccet aër hic *susceptor* i. e. qui radium solis suscipit et antiquior dicendus est, quam ipse radius: sic et illio ostendunt eum.

4. *in quod*] Sic CLAROM. FEUARD. in marg. et MASS. Sed Voss. (GRAB. iterum erravit) cum ceteris in quo.

5. *oportebit*] ARUND. *oportebat*.

6. *minorem esse quam omnia*] Quam pro quem restituit GRAB. ex Cod. ARUND., consentit Voss. Vir doctus arbitratur, eum irrepsisse has quatuor voces in textum, aut plures excidisse. MASS. vero

contradicit, sat commodum putans sensum, si quidpiam suppleat, quod non procul petendum videatur: quemadmodum solem „procul a nobis dissitum“ et ideo minorem, quam omnia videmus. Sed fateor, illas quatuor voces et mihi superracaneas videri: in altero enim comparisonis membro non video quidquam, quod respondent quatuor his verbis.

7. *emittentem*] ERASM. GALL. *emittente*.

8. *et longe*] ERASM. GALL. MERC. II. ARUND. *longe et*.

9. *Quidnam sequi*] Voss. *quid autem extrahat longe sentire*. CLAROM. etiam habet *quid*. ERASM. in priorib. editit *quidam*, in marg. coniecturam habet *quidnam*.

10. *dicant*] ERASM. GALL. et Cod. CLAROM. *dicent*.

11. *hoc emissio*] Sic GRAB. et MASS. sec. Codd. CLAROM. et Voss. Ceteri haec *emissio*, ARUND. *hoc emissio*.

12. *is qui est ab eo*] Est addidit GRAB. ex ARUND. et MERC. II. Consentium Voss. et ERASM. in priorib. editit.

13. *emissiones*] Post hanc vocem dicuntur, quod legitur in VET. PASS. Voss. FEUARD. et GRAB., recte expunit MASS. auctoritate ERASM. GALL. CLAROM. ARUND. MERC. I. II. Sensum enim turbat illud verbum.

1 emissus

2 desensus / consensum

3 patiuntur

6 suscipet *

8 susceptor

anquior

~~atque hinc patet quod
si propter hanc causam
fuit de hinc et
semelipso~~

13 quidnam] quid

aut] at

108 dicant] dicent

4 is] hic

abc] habeo

10 emissiones] + XVIII.

quid est (st in se la missio
se) emissio et quod hinc
ab his de euntur emissiones
hominibus congruent magis
quam deo de speciebus

post
nec se. abraae and lit q. uel. o

3-4 circumdahi - similiter m.

denotation *

7 spaerae

9 dicant] + dicant

sperae

9 aenem

112 elatrum - separatim m.

13 haec] - hoc

16 in om.

20 ~~inter~~

24 lumine 'jz est

non ¹ignorabunt Patrem, quum intra eum sint; nec secundum de-
scensionem emissionum ²minus aliquis cognoscet eum, undique
omnes a Patre aequaliter circumdati; ³sed et impassibiles omnes
similiter perseverabunt, quum sint in paternis visceribus, et in de-
minoratione nemo ipsorum erit. Non enim est deminoratio Pater;
nisi forte, velut in circulo magno minor continetur circulus, ⁴et
intra hunc rursus alter minor, aut velut sphaerae ⁵similitudine, aut
tetragoni, Patrem dicant intra se undique continere sphaerae simi-
litudinem, vel quadratam reliquam Aeonum emissionem, unoquoque
illorum circumdato ab eo, qui est super eum maior; et circumdante
eum, qui post se est, minorem; et propter hoc minorem et ultimum
omnium in medio constitutum, et multum a Patre separatam, igno-
rasse Propatorem. Si autem ⁶haec dixerint, in figura et circum-
scriptione concludent Bythum ipsorum, ⁷et circumdantem, et cir-
cumdatum: cogentur enim et extra illum confiteri esse aliquid, quod
circumdet eum. Et nihilominus in immensum de his ⁸qui continent
et continentur, ⁹incidit sermo; et corpora inclusa esse ¹⁰omnes
manifeste apparebunt.

7. Adhuc etiam aut vacuum esse eum confitebuntur; aut omne
quod est intra eum, omnes similiter participabunt de Patre. *† Quem-
admodum in aqua circulos si quis faciat vel rotundas vel quadratas
figuras, omnia haec similiter participabunt de aqua; quemadmodum
et quae in aëre ¹¹fabricantur, necesse est participare de aëre; et
quae ¹²in lumine, de lumine: sic et qui sunt intra eum, omnes
similiter participabunt de Patre, ignorantia apud eos locum non
habente. ¹³Ubi enim participatio Patris adimplentis? Si autem ad-
implevit; illic et ignorantia non erit. Solvetur igitur ipsorum de-

* Grab. 138.

† Cap. XVIII.

1. *ignorabunt*] Sic ERASM. in priorib. editi. VET. VOSS. MERC. II. FEUARD. GRAB. MASS. Sed ARUND. et FEUARD. 1576 (quod MASS. dixit) *ignorabant*, et ERASM. et GALL. *ignorabul*.

2. *minus aliquis*] Sic recte legit primus GRAB. sec. Cod. Voss., consentit Cod. CLAROM., nisi quod imperitus librarius scripsit *aliquid*. In ceteris omnibus omnium est *minus* et *quis* aut *quid* solum legitur.

3. *sed et impassibiles*] MERC. II. *passibiles*.

4. *et intra hunc rursus*] MERC. II. pro et habet *enim*.

5. *similitudine*] Sic VET. et (quem addo) VOSS. FEUARD. GRAB. MASS. In ceteris *similitudinem*.

6. *haec dixerint*] In VOSS. et CLAROM. hoc pro *haec*.

7. *et circumdantem*] In VOSS. deest et, in CLAROM. ERASM. priorib. editi. et MERC. II. pro et legitur *eum*.

8. *qui continent*] In ARUND. *quae continentur*.

9. *incidit*] Sic VET. ARUND. MERC. II. VOSS. FEUARD. GRAB. MASS. pro *incidit*, uti legitur in ERASM. et GALL.

10. *omnes*] Et ante omnes delevit GRAB. auctoritate MERC. II. et VOSS. Pro omnes idem legi mavult omnibus; sed recte observat MASS., hunc esse ordinem verborum; omnes (scil. Aeonos) apparebunt esse corpora inclusa.

11. *fabricantur*] Sic restituit GRAB. ex VOSS. et ARUND. pro *fabricantur*, MASS. consentit.

12. *in lumine*] Est addit ERASM. posterior. editi. MERC. II. et VOSS.

13. *Ubi enim*] MERC. I. Nisi enim.

minorationis opera et materiae emissio et reliqua mundi fabricatio; ¹quae ex passione et ignorantia volunt substantiam habuisse. Si autem ²vacuum illum confitebuntur, in maximam incidentes blasphemiam, denegabunt id quod est spiritale eius. Quemadmodum enim ³est spiritalis is, qui ne quidem ea quae intra eum sunt, adimplere potest?

8. Haec autem, quae dicta sunt de ⁴sensus emissione, similiter et adversus eos, qui a Basilide sunt, ⁵aptata sunt, et adversus reliquos Gnosticos, a quibus ⁶et hi initia emissionum accipientes, ⁷convicti sunt in primo libro. Sed quoniam quidem reprobabilis et impossibilis prima Noos, id est, sensus ipsorum, emissio est, manifeste ostendimus. Videamus autem et de reliquis. Ab hoc enim Logon et Zoën ⁸fabricatores huius Pleromatis dicunt emissos, et Logi id est Verbi quidem emissionem ab hominum affectione accipientes, et ⁹addivinantes adversus Deum, quasi aliquid magnum adinvenientes in eo quod dicunt, a Nu esse emissum Logon; quod quidem omnes videlicet sciunt, quoniam in hominibus quidem consequenter dicatur; in eo autem qui sit super omnes Deus, totus Nus et totus Logos quum sit, quemadmodum praediximus, et nec [†]Mass. 132. aliud antiquius, † nec posterius, aut aliud ¹⁰alterius habente in se, sed toto aequali et simili et uno perseverante, iam non talis huius ordinationis ¹¹sequitur emissio. Quemadmodum qui dicit eum totum visionem et totum auditum, (in quo autem videt, in ipso et audit, et in quo audit, in ipso et videt) non peccat: sic et qui ait, totum illum sensum et totum verbum, et in quo sensus est, in hoc et verbum esse, et verbum esse eius hunc Nun, minus quidem adhuc de Patre omnium sentiet; decentiora autem magis quam hi, qui ¹²generationem prolativi hominum verbi trans-

1. *quae ex passione*] HEUMANNUS legendum coniecit *quam*; sed *quae* retineri potest, dummodo ad *opera* — emissio — et *fabricatio* refertur.

2. *vacuum illum*] ERASM. priorib. editit. et MERC. II. haud bene *illud*.

3. *est spiritalis*] In MERC. II. et pro est, in Voss. et CLAROM. desideratur *est*.

4. *sensus emissione*] Sic bene restituit FEUARD., consentiunt Voss. GRAB. MASS.

5. *aptata sunt: et*] In ERASM. priorib. editit. deest *et*.

6. *et hi*] Et addidit FEUARD., quod legitur etiam in Voss.

7. *convicti*] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et Voss. In ARUND. legitur *convincti*, in ERASM. GALL. *coniuncti*.

8. *fabricatores*] ARUND. et MERC. II. *fabricatoris*.

9. *addivinantes adversus Deum*] Id est

temere de Deo coniectantes, resque divinas ex humanis male mentientes. MASS.

10. *alterius*] Sic pro *anterioris* restituit GRAB. ex ARUND. MERC. II. et Voss., consentit MASS. sec. CLAROM. In OTTON. legitur *alternius*, fortasse pro *alternis*, ut ait MASS. De sensu loci dubitare nequimus: Deus quum sit unus et simplex, non habet in se aliquid *alterius* i. e. diversi.

11. *sequitur*] Sic MASS., ceteri *sequetur*. Cod. Voss. *sequit*.

12. *generationem prolativi hominum verbi*] Sic FEUARD. 1576 in marg. (quod prodit BILL.) MASS. CLAROM. et (quem iterum spernit GRABUS) Voss. In ceteris legitur *lationem*, quae lectio magis arrisit BILLIO, haec graece ita reddenti: τὴν φωνὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων λόγου προφορικῶς ἀναφέρουσιν εἰς τὸν ἑδριον τοῦ Θεοῦ λόγον.

2 passine] passioni
*uis passionis

3 incidētis

4 est om om
5 is om

9 libro] + xviii Quomodo
nici verisimilium de u
verorum: generatione
responderunt et patiens
sumato ab ipso qui si
a natiuitate initia temp
unt eius grae sunt oca
omni regula

10 manifestae

11 legon
fabricatoris

16 quidam in nos

17 omnis *

18.49 neque

20 na om : iam a
in us ec ut, et conclat
* ab om. signa corp.
? ia to ?

21 sapit

23 uidet in et in

24 Et illum totum

25 eius omifera
suspicio

26 sentiet

1 transferunt
eternum
2 generum
quo deditur] uod in ras. Quid
ser. * non liquet
m dei *

5 secto] vi

6 quem

7 incorrupta
que^{el 1°}] q3

1 appellationem

1 corbandiantur *
mutant * ob

11 incorrupta

13 neque

14 posteriorum - omnium aliam
papias adu. *

14 non] in ras. * nō?
nam potius breu lyne
uoluit et uid

18 litho
lithus

insipientiam] + ~~et~~ Quæstio de
omni specie emissoris; et de
poremati inconsequentia
1 homini et ecclesie an

ferunt in Dei aeternum Verbum, et prolationis initium donantes et genesin, quemadmodum et ¹suo verbo. Et in quo distabit Dei Verbum, immo magis ipse Deus, quum sit Verbum, a verbo hominum, si eandem habuerit ordinationem et emissionem generationis?

9. Peccaverunt autem et circa Zoën, dicentes eam sexto loco emissam, quam oportebat omnibus ²praeponere, quoniam Deus vita est et incorruptela et veritas. Et non secundum descensionem ³et quae sunt talia acceperunt emissiones; sed earum virtutum quae semper sunt cum Deo, appellationes sunt, quemadmodum ⁴*possibile* ⁵Grab. 139. est et dignum hominibus audire et dicere de Deo. ⁶Appellatione enim Dei coobaudientur sensus et verbum et vita et incorruptela et veritas et sapientia et bonitas et omnia talia. Et neque sensum vita antiquiorem aliquis potest dicere; ipse enim sensus vita est; nec vitam posteriorem a sensu, ut non fiat aliquando sine vita is, qui est omnium sensus, id est Deus. Si autem dixerint, in Patre quidem fuisse vitam, sexto autem loco prolatam, ut vivat Verbum; multo ante ⁷eam quidem oportebat quarto loco enffitti, ut vivat Nus, et adhuc etiam ante hunc cum Bytho, ut vivat Bythus ipsorum; cum ⁸Propatore enim ipsorum annumerare quidem ⁹Sigen et hanc ¹⁰conjugem ei donare; non connumerare autem Zoën, quomodo non super omnem est insipientiam?

10. De ea autem, quae est ex his, secunda emissionem Hominis et Ecclesiae, ipsi patres eorum, falso cognominati Gnostici, ¹pugnant adversus invicem, sua propria ²vindicantes, et malos fures ³semetipsos convincentes; ⁴aptabile esse magis emissioni dicentes,

1. suo verbo] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. vitiose legunt eum verbum.

2. praeponere] ARUND. MERC. II. ERASM. et GALL. procul dubio ob errorem librarii praeprare.

3. et quae sunt talia] GRAB. sec. Cod. VOSS. talia excudi iussit pro alia, quam emendationem comprobat Cod. CLAROM. et MASS., qui aut pro et legi ea, aut et expungi vult.

4. Appellatione — coobaudientur] GRAB. appellationi. Verum MASS. legit appellatione, quoniam in Cod. VOSS. ERASM. GALL. et (quem addo) FEUARD. ita sit. Sed falso adnotavit GRAB. lectionem Cod. VOSS., in quo reperi loculentissime scriptum appellationi. Praeterea vero et GRABIO et MASSURIO observandum fuisset, editionem principem a. 1526 habere appellationi, dum in ceteris inde a 1526 reperitur nostra lectio, quam etsi optimis Codd. non probatam mutare nolui, quum sensui magis sit consentanea. Coobau-

dientur a MASS. et GRAB. scriptum est auctoritate Codd. VOSS. et CLAROM. In ceteris vitiose eo obaudientur. Locis sensum MASS. recto adumbrat: appellatione enim Dei simul intelligentur.

5. eam] Sic restituit FEUARD. consentientibus ARUND. MERC. II. et VOSS. Sed ERASM. GALL. perperam eum. Observa, ante hic esse adverbium, neque vero praepos.

6. Propatore enim] Enim, quod legitur etiam in VOSS., restituit GRAB.

7. pugnant] Sic FEUARD. in marg. VOSS. GRAB. MASS. Alii impugnant

8. vindicantes] Ita CLAROM. VOSS. ARUND. ERASM. in marg. priorum edit. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. Ceteri indicantes.

9. semetipsos] Cod. ARUND. invicem semetipsos.

10. aptabile esse magis emissioni] Sic ARUND. VOSS. MERC. II. GRAB. et MASS. Ceteri male: aptabiles esse magis emissiones.

uti verisimile, ¹ex Homine Verbum, sed non ex Verbo Hominem emissum: et esse Hominem Verbo anteriorem, et hunc esse, qui est super omnia Deus. Et usque hoc quidem, quemadmodum praediximus, omnes hominum affectiones et ²motiones mentis et generationes intentionum et emissiones verborum coniicientes verisimiliter, non verisimiliter mentiti sunt adversus Deum. Ea enim quae ³accidunt hominibus et quaecunque patientes ipsi recognoscunt, ad divinam rationem adducentes, apta dicere videntur apud eos, qui ignorant Deum; et per humanas has passiones ⁴transducentes eorum sensum, genesin et probolen quinto loco ⁵Verbo Dei enarrantes, mirabilia mysteria et inenarrabilia et alta, a nullo alio ⁶cognita dicunt se docere, de quibus ⁷et dixerit Dominus: *Quaerite et inventietis; ut quaerant scilicet, qui de Bytho ⁸et Sige, Nus et Alethia processerunt; si sunt ex eis rursus ⁹Logos et Zoë; dehinc ex Logo et Zoë, Anthropos et Ecclesia.*

Cop. XIX.

C A P. XIV.

- †Mass 133. 1. †Multo verisimilius et gratius de universorum genesi dixit unus de veteribus Comicis ¹⁰Antiphanes in Theogonia. Ille enim de nocte et silentio Chaos emissum dicit, dehinc de Chao et nocte *Grab.140. cupidinem et ex hoc lumen, dehinc reliquam secundum *eum ¹¹primam deorum genesin. ¹²Post quos rursus secundam deorum generationem ¹³inducit et mundi fabricationem; dehinc de secundis diis narrat hominum plasmationem. Unde ipsi assumentes sibi fabulam, quasi naturali disputatione ¹⁴commenti sunt, solummodo

1. *ex Homine verbum*] V. App. nostrum.

2. *motiones*] Sic MASS. sec Cod. CLAROM. In ARUND. MERC. II. et editt. ERASM. GALL. et FEUARD. perperam *monitiones*; melius vero in Cod. VOSS. FEUARD. in marg. et GRAB. *notiones*. Sed constat, Irenaeum mentis actiones appellare *motiones*. Initio huius commatis legere malim *Et usque huc*.

3. *accidunt*] CLAROM. *accedunt*.

4. *transducentes eorum sensum*] GRAB. auctoritate Cod. ARUND. deleuit *passiones ante sensum*, MASS. sec. CLAROM. *essentit*; assentit equidem cum Cod. VOSS.

5. *Verbo Dei*] MASS. movit *Verbi Dei*.

6. *cognita*] Ita GRAB. et MASS. sec. FEUARD. in marg. ARUND. VOSS. MERC. II. Sed ERASM. GALL. FEUARD. *cogitata*.

7. *et dixerit*] *Et deest* in VOSS.

8. *et Sige, Nus*] Sic MASS. ex CLAROM., consentiunt ARUND. et VOSS., in quo et legitur ante *Nus*. Ceteri et *Sige* et *Nu*.

Ex nostra lectione qui adverbium esse, MASS. bene monet.

9. *Logos*] *Et ante Logos deleuit GRAB. auctoritate Cod. VOSS.*

10. *Antiphanes*] Alter Cod. MERC. et ERASM. priorib. editt. *Antiphanus*, VOSS. *Antiphanus*. Constat plures fuisse eius nominis poetas. Procal dubio Irenaeus eum intellexit, cuius *Ἀποδοτρὴς γυναι* citantur ab Athenaeo p. 487 et 666 — id quod bene coniecit GRABIVS. Ad Appar. nostrum.

11. *primam deorum genesin*] Sic primus FEUARD., consentiunt ARUND. VOSS. et MERC. II. Sed in ERASM. et GALL. *deest deorum*.

12. *Post quos*] ERASM. GALL. ARUND. et MERC. *post quod*.

13. *inducit*] Sic ERASM. in prioribus editt. GRAB. et MASS. sec. ARUND. MERC. II. et VOSS. In reliquis *induxit*.

14. *commenti*] VOSS. *commentati*.

3 pred iuim

6 accedunt

10 probulen

v

11 se] sed

12 querite

13 querant

processerunt

14 eis] hi

17 antiphanna

21 p[ro]bationem] +

xxi. q[uod] quae nobis
qui sumus ab ecclesia
imputant hi qui sunt
a valentino illi rursus
imputant hi qui sunt
a basilide et illi iterum
alii

21 de cundis *

1 demonstrantes

generaciones

2 nocte] nocte

litham

3 tr autem chao

5 aemas

6 que

enarrant] eren

7 ogdoalem

8 adunantes

10 ab] a)*

Conedigentia

11 (uero] u)

hystem

17 ipsi

20 nolentibus

21 subijta

melasius

demutantes eorum nomina, idipsum autem universorum generationis initium et emissionem ostendentes: pro nocte et silentio Bythum et Sigen nominantes; pro Chao autem Nun; et pro cupidine (*per quem ait Comicus, reliqua omnia disposita*) ¹hi Verbum attraxerunt; et ²pro primis ac maximis diis Aeones formaverunt; et pro secundis diis eam, quae est extra ³Pleroma, matris ipsorum enarrant dispositionem, secundam ogdoada vocantes eam; ex qua mundi fabricationem et plasmationem hominum, similiter atque ⁴ille, annuntiant, inenarrabilia et incognita mysteria solos se dicentes scire: quae ⁵ubique in theatris ab hypocritis ⁶splendidissimis vocibus comoediantur, transferentes in suum argumentum, immo vero ⁷iisdem argumentis docentes, tantum immutantes nomina.

2. Et non solum quae apud Comicos posita sunt, ⁸arguuntur quasi propria proferentes; sed etiam quae apud omnes, qui Deum ⁹ignorant et qui dicuntur Philosophi, sunt dicta, haec congregant et quasi centonem ex multis et pessimis panniculis consarciunt, ¹⁰finctum superficiem subtili eloquio sibi ipsis praeparaverunt: novam quidem introducentes doctrinam, propterea quod ¹¹nunc nova arte ¹²substituta sit; veterem autem et inutilem, quoniam quidem de ¹³veteribus dogmatibus, ignorantiam et irreligiositatem ¹⁴olentibus, haec eadem ¹⁵subsuta sunt. Thales quidem Milesius universorum gene-

1. *hi Verbum attraxerunt*] ERASM. 1526. 1528. et MERC. II. *hi verborum attr.*, et in marg. lectionem offert *hi verbo attr.*

2. *Pleroma matris*] ERASM. GALL. GRYN. *visioe Pleromatis*, omissio verbo *matris*.

3. *ille annuntiant*] Hanc optimam lectionem iam reperis in ERASM. editi. a. 1526. 1528, 1534., praeterea apud GRAB. MASS. et in MSS. CLAROM. Voss. et MERC. II. Sed iidem Codd. pro *annuntiant* habent *annuntiantes*. Ille referendum est ad *Antiphanem*.

4. *splendidissimis*] Et huic voci praefixum in editi. FEUARD. et Cod. Voss. expunxit GRAB. Sed ERASM. 1526. 1528 in textu *blandissimis*, in marg. nostram lectionem habet.

5. *iisdem*] ERASM. GALL. *perperam his de*; FEUARD. GRAB. MASS. *hisdem*, quod mutassem in *iisdem* sine auctoritate Codd. Etenim Cod. Voss. pro *ii* et *iis* plerumque scribit *hi* et *hiis*; sed hoc loco luculenter scripsit *eisdem*; GRAB. hic iterum errat.

6. *arguuntur*] ERASM. editi. priorib. ARUND. et MERC. II. *arguunt*.

7. *finctum superficiem*] *Finctum* legitur in ARUND. MERC. I. II. Voss. CLAROM. OTTOR. GRAB. et MASS.; saltem in marg.

reliquorum scriptum est *factum*. Pro *superficiem*, quod legitur in MSS. CLAROM. ARUND. et Voss. (cuius lectionem GRAB. non cognovit) GRAB. MASS. atque in marg. ERASM. GALL. GRYN. et FEUARD., quatuor priores editores in textu legunt *superficiem*. Notum est, *superficiem* idem significare ac *superficiem*; neque male dicunt MASS. et GRAB., e contextu perspicuum esse, *superficiem* hic vestem quandam exteriorem significare, eam forte quae a Graecis *ἐπεδύτης* dicitur. Num hoc sensu apud Tert. *de cult. fem.* c. 11 et 13 occurrat *superficiem*, uti GRAB. censet, saltem disceptari potest. MASS. quoque putat, a Tertulliano l. I. *superficiem* generalius accipi pro toto corporis habitu exteriore, qui oculis subiciatur.

8. *nunc*] Ita legitur in ERASM. GALL. FEUARD. MASS. et Codd. MERC. I. II. Sed GRAB. FEUARD. et Cod. Voss. *ad nunc*. De MSS. MASSUETI nil certi dicere possum.

9. *substituta*] Cod. ARUND. *substructa*.

10. *olentibus*] ERASM. editi. priorib. *volentibus*; Voss. et MERC. II. *noletibus*.

11. *subsuta sunt*] ERASM. GALL. et FEUARD. *subscuti sunt*, Cod. ARUND. et MERC. II. *subsecuta sunt*. Nostra vero generina lectio reperitur in Voss., editi. GRAB. et

rationem et initium ¹aquam dixit esse. Idem autem est dicere aquam, et Bythum. Homerus autem poëta Oceanum deorum genesin et matrem Thetin dogmatizavit; quae quidem hi in Bythum et Sigen transtulerunt. Anaximander autem hoc quod immensum est, omnium initium subiecit, seminaliter habens in semetipso omnium genesin, ²ex quo immensos mundos constare ait; et hoc autem in Bythum et in Aeonas ipsorum transfiguraverunt. Anaxagoras autem, qui et Atheus cognominatus est, dogmatizavit facta animalia, decidentibus e caelo in terram seminibus; quod ³et hi ipsi in matris suae transtulerunt semina, et esse hoc semen seipsos; statim confitentes apud eos, qui sensum habent, et ipsos esse ⁴quae sunt Anaxagorae irreligiosi semina.

* *Grab.* 141.

3. Umbram autem et vacuum ipsorum a Democrito et *Epicuro sumentes, sibimetipsis aptaverunt, quum illi primum multum sermonem fecerint de vacuo et ⁵de atomis; quorum alterum quidem ⁶quid esse vocaverunt; alterum vero, ⁷quod non est appellaverunt; quemadmodum et hi esse quidem illa, quae sunt intra Pleroma, vocant, quemadmodum illi atomos; non esse autem haec, quae sunt extra Pleroma, quemadmodum illi vacuum. Semetipsos ergo in hoc mundo, quum sint extra Pleroma, in locum qui non est, deputaverunt. Quod autem dicunt imagines esse haec eorum quae sunt, rursus manifestissime Democriti et Platonis sententiam edisserunt. Democritus enim primus ait, multas et varias ab universitate figuras expressas descendisse in hunc mundum. Plato vero rursus materiam dicit et exemplum et Deum. Quos isti sequentes, ⁸figuras illius et exemplum, ⁹imagines eorum, quae sunt sursum, vocaverunt, per ⁺*Mass.* 134. demutationem nominis semetipsos inventores † et factores huiusmodi imaginariae fictionis gloriantes.

Mass. In Cod. CLAROM. scriptum fuit *subsula*, addito apice supra primum u. Unde coniecit *Mass.*, emendatorem optasse, ut legeretur *sumbla* seu *sumpla* (b enim pro p saepius scribitur in illo MS.). Et haec lectio in hunc locum quadrat.

1. *aquam dixit esse*] Optimam hanc lectionem, quam suppeditant Codd. CLAROM. et (saepissime a GRABIO neglecto) VOSS., recepit *Mass.* In ceteris vitiose legitur *aquam dixisse*; ante *aquam* addit ERASM. id., GALL. ad.

2. *ex quo*] ERASM. GALL. FEUARD. MERC. II. in quo.

3. *et hi ipsi*] In MERC. II. deest et; in VOSS. hi.

4. *quae sunt*] CLAROM. qui sunt.

5. *de*] Hanc praep. FEUARD. addidit consentientibus VOSS. et MERC. I.

6. *quid esse*] SIC ERASM. GALL. FEUARD. 1576 *Mass.* et Cod. CLAROM. MERC. II. ARUND. In reliquis editi. FEUARD. et GRAB. *quid esset*. Sed quae sequuntur: *hi esse quidem illa — vocant*, et non esse autem haec cett. nostram lectionem confirmant.

7. *quod*] Editi. praeter *Mass.* hoc quod. Sed hoc deest in VOSS.

8. *figuras illius et exemplum*] GRAB. Graece restituit ita: ἰδέας αὐτοῦ καὶ παραδείγματα.

9. *imagines eorum*] In CLAROM. deest eorum.

1 lithum

3 ~~it~~ totum

doctulizant^{*}
-zant¹

lithum

6 inmundos
mendos

lithum

7 in on

quidam] ^{the} quidam

11 qui

anaxagoris

13 demostilo

15 althomus

18 althomus

22 sandalium] sand. in on

23 multas^{*}

figura] + illius

25 domum] domi ^{the} dom

25 sequent

26 eam on

4 unusquisque

7 simile] similitudinem

9 quodam

12 Chosiam

20 eduliam

operationem

23 possiderunt

24 munda.] + autem
questiones

4. ¹Et hoc autem quod ex subiecta materia dicunt fabricatorem fecisse mundum, et Anaxagoras et Empedocles et Plato primi ante hos dixerunt; ut videlicet datur intelligi, et ipsi ²a matre sua inspirati. Quod autem ex necessitate unumquodque in illa secedit, ex quibus et factum esse dicunt, et huius necessitatis servum esse Deum, ita ut non possit mortali immortalitatem addere vel corrupti bili incorruptelam donare, sed secedere unumquemque in similem naturae suae substantiam: et hi qui ex porticu Stoici appellantur et universi, quotquot Deum ignorant, poëtae et conscriptores affirmant. Qui eandem habentes infidelitatem, spiritalibus quidem suam ³regionem attribuerunt, eam quae est intra Pleroma; animalibus autem, medietatis; corporalibus autem, quod choicum; et praeter haec nihil posse Deum, sed unumquemque praedictorum ad ea, quae sunt eiusdem substantiae, secedere affirmant.

5. Quod autem Salvatorem ex omnibus factum esse Aeonibus dicant, omnibus in eum deponentibus velut florem suum, non extra Hesiodi Pandoram novum aliquid afferunt. Quae enim ille ait de illa, haec hi de Salvatore insinuant, ⁴Pandoron introducentes eum, quasi unusquisque Aeonum, quod haberet optimum, donaverit ei. ⁵Ipsam autem ⁶eduliorum et reliquarum operationum ⁷indifferentem ⁸sententiam, et quod putent ⁹a nemine in totum posse coinquinari ¹⁰propter generositatem, ¹¹licet ¹²quodcunque manducant vel operentur, ¹³Grab. 142 a Cynicis possederunt, ¹⁴quum sint cum eis eiusdem testamenti. Et ¹⁵minutiloquium et ¹⁶subtilitatem circa quaestiones quum sit ¹⁷Aristotelicum, ¹⁸inferre fidei conantur.

1. Et hoc] Et addidit GRAB. ex Voss. et MERC. II.

2. a matre] FEUARD. addidit a, quod legi in Voss.

3. regionem] Voss. vitiose religionem.

4. Pandoron] Sic recte restituit FEUARD. ex Cod. VET., quocum consentit Voss. Sed in ERASM. et GALL. male legitur Pandoram.

5. eduliorum] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. et Voss. edulium.

6. indifferentem sententiam] Citat GRAB. Ciceronem de finib. III, 16 dicentem: Quod (Stoici) ἀδιάφορον dicunt, id mihi ita occurrit, ut indifferens dicerem. HEURNANNUS in marg. edit. ERASM. coniecit, pro indifferentem sententiam legendum esse indifferentiam. Sed nullam caussam video, ob quam lectio sit mutanda.

7. a nemine] Coniecit GRAB., graeca scriptum esse ὑπ' οὐδενός, quod vertere debuisset Int. a nullo, i. e. nulla re.

8. propter generositatem] Graece διὰ

τὴν εὐγένειαν, i. e. propter animi magnitudinem, quam a genere sese habere dicebant gnostici, utpote e semine spiritali orti. Observat GRAB., vocem generositas significata origo legi apud Tert. cont. Marc. IV, 5 (ed. SEEL. I. p. 193). Ibi enim ecclesias ab apostolis conditas esse probans scribit: sic et ceterarum (ecclesiarum) generositas recognoscitur. Cfr. de carne Christi c. 9.

9. quodcunque] Sic FEUARD. in marg. Voss. et MASS. In ceteris quodque.

10. quum sint cum eis eiusdem testamenti] GRAB. notat Interpretem, qui vocem διαθήκη falso vertit. Quum enim διαθήκη et συναμπόστα sint synonyma, vertendum fuisset: quum sint eiusdem sodalitati, societatis.

11. minutiloquium Codd. VET. OTTOB. et Voss. multiloquium. CRESOLLIUS Theatro rhetorum lib. II. c. 5 haec scribit: Irenaeus dixit minutiloquium circa quaestiones esse Aristotelicum, hoc est, me

6. 'Quod autem velint in numeros transferre universum hoc, a Pythagoricis acceperunt. Primum enim hi initium omnium nu-

quidem interprete, sophisticae dialecticae proprium, quemadmodum Iustings mertyr κακοτεχνίαν Aristotelis nominavit. — Qui apud Irenaeum multiloquium loquunt, de tanti viri elegantia et iudicio deruunt."

12. *subtilitatem*] Sic restituit GRAB. auctoritate Codd. VET. ARUND. et VOSS. — In ERASM. GALL. et FEUARD. *subtilitatem*.

13. *inferre fidei conantur*] Subtilem et sophisticam quaerendi et disputandi rationem transferunt in res, quae pertinent ad fidem.

1. *Quod autem velint — Hen id est unum*] Locum hunc ad placita Pythagoreorum pertinentem paullo aliter, quam GRAB. et MASS. interpretor, quorum explicationes in Apparatu vide. Primum de texto dicam. MSS. fere de omnibus consentire miror, quom commai illud: *Sensationis autem initia* seqq. valde corruptum esse ultro pateat. Pro initium ipsorum FEUARDENTIVS solus perperam legit initio; atque pro ex quibus primis (aut habent GRAB. et MASS. secundum ARUND. et VOSS.; — in MERC. II. primus legitur) exstat in edit. ERASM. GALL. FEUARD. *ex quibus prima*. Quam nec aliis editoribus nec mihi contigerit, ut depravatam periodum: *Sensationis autem initia* seqq. ex MSS. satis emendare possem, venia sit coniecturis. Ita enim legendum censeo: *Sensationis autem initia* dixerunt id, quod sensus, intelligens quod primum assumptum est, quaerit, quoadusque defatigatus ad unum et indivisibile concurrat. Ceterum pro: *Hoc autem in his qui sunt extra Pleroma optaverunt* — legerim: *his quae sunt celli*. Locum graece sic restituo: Τὸ δὲ θελεῖν εἰς ἀριθμούς μεταφέρειν τὸδε τὸ πᾶν παρὰ τῶν Ἰουδαγορέων ἔλαβον. Πρῶτον γὰρ οὗτοι τὴν ἀρχὴν τῶν πάντων ταῦς ἀριθμούς ὑπεστήσαντο, καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν τὸν πρῶτον καὶ τὸν ἀνάγον, ἐξ ὧν ἵσται καὶ τὰ εἰσθητὰ καὶ ἀνόητα, ὑπέδυντο. Καὶ τὰ μὲν τῆς ὑποκαταστάσεως ἀρχὰς εἶναι· τὰ δὲ τῆς νοήσεως καὶ τῆς οὐσίας· ἐξ ὧν πρῶτων τὰ πάντα ἐπιτελεσμένα λέγουσι καὶ ὅτι περὶ τὸ σῶμα ἐκ χαλκοῦ καὶ μορφώσεως. Τοῦτο δὲ οὗτοι ταῖς ἐκτὸς τοῦ Ἰληρώματος ἐφαρμόζουσι. Τῆς δὲ νοήσεως ἀρχὰς ἔλαβον τοῦτο, τὸ τὸν νοῦν συνιέντα (αἰσθανόμενον) τὰ πρῶτων ἀνειλημμένων (ἡταιν, ἕως ἂν κατέπαυτος (κακοποιητός) εἰς τὸ εἶν καὶ τὸ ἀμέλειστον συντρέξῃ. Καὶ εἶναι

τὴν τῶν πάντων ἀρχὴν καὶ οὐσίαν πάσης τῆς γέννησεως τὸ εἶν· ἐκ δὲ τοῦτου τῆς διᾶδα καὶ. Iam vero singula accuratius perlostrabo. Pythagorae initium omnium numeros subtiliterunt, i. e. censent omnia e numeris orta, numerisque inesse vim, qua omnia producta sint; et initium ipsorum (nimirum numerorum) parem et imparem numerum subiecerunt i. e. substantiam, essentiam (sit venia verbo!), id, quod dicimus die Wesenheit numero aut ipsorum esse τὸ πρῶτον et τὸ ἀνάγον. Sed Pythagorei secundum Irenaeum sibimetipsis non constare videntur paullo inferius docentes: τὸ εἶν esse omnium initium et substantiam universae generationis. Quomodo haec sint intelligenda, BOECKIUS me docuit, qui egregio libello de Philolaos conscripto p. 54 Philolaei doctrinam de summis rebus ita exponit: „Die höchste Einheit, die Einheit schlechthin, was die Neuern der Pythagoreer und Platoniker μονάς nennen, ist schlechthin eins; aber es ist auch die Einheit als unendlich theilbar zu denken möglich, wie dieselben ebenfalls schon bemerken; durch einen Gegensatz zwischen dem Einen und Vielen oder Unendlichen, der in der Einheit selbst gesetzt wird, geht also aus der höchsten Einheit, die ohne Gegensatz ist, das doppelte Wesen des Einen und Vielen, der Grenze und des Unbegrenzten hervor. Und hier sind wir denn zugleich darauf gekommen, was dem Philolaos die Grenze und das Unbegrenzte sei, jene das Eins oder, wie die Alten sagten, Dasselbige, dieses das Viele oder das Verschiedene, von welchen das erstere der höchsten Einheit verwandt ist. Diese Gegensätze sind die Urgründe des Gewordenen, aber welchem die höchste Einheit als nicht geworden schwebt. Denn die Zahl ist nach Aristoteles (Metaph. I, 5. XIII, 6.) den Pythagoreern das Wesen der Dinge und die Dinge selbst, sowohl als Stoff wie als Beschaffenheit der Dinge oder Form.“ Pag. 56 BOECKIUS affert locum Procli: Κρατεῖται δὲ ὑπὸ τῶν θεοτέρων τὰ κατὰδεύατα καὶ εἰς ἀποτελεῖται τὸ σμος ἐξ ἐναντίων ἡμοσμένους, ἐκ περιώντων τῶν καὶ ἀπειρῶν ὑπεστήσαντες κατὰ τὸν φιλόλογον, καὶ κατὰ μὲν τὸ εἶν αὐτῶν ἀπειρα τὰ εἰς τῆς ἀπειρου διᾶδος ἢ τῆς ἀπειρας φύσεως, κατὰ δὲ τὰ περιώνοντα ἐκ τῆς νοητῆς μονάδος ἢ τοῦ πέρατος, κατὰ δὲ τὰ πάντων τούτων ἐν καὶ ὅλον καὶ παντελὲς εἶδος ἐκ τοῦ ἐνός ὄν· ὁ γὰρ

2 phylagoria
acciperunt

1 sub~~st~~ant

2 que

7 ad~~san~~ctum et non ut
solut. ptum

uniuscuique

10 penitentiam ^{*ui}

nⁱ hac

meros substituerunt, et initium ipsorum parem et imparem, ex quibus et ea quae sensibilia et insensata sunt, subiecerunt. Et altera quidem substitutionis initia esse; altera autem sensationis et substantiae; ex quibus primis omnia perfecta dicunt, quemadmodum statim de aëramento et de formatione. Hoc autem ii his qui sunt extra Pleroma aptaverunt. Sensationis autem initia dixerunt, in quem sensus intelligens est eius quod primum assumptum est, quaerit quoadusque defatigata ad unum et indivisibile concurrat. Et esse omnium initium et substantiam universae generationis Hen id est unum; ex hoc autem dyadem, et tetradem † et pentadem et reliqua † *Mass. 135.* rum multifariam generationem. Haec hi ad verbum de 'Plenitudine sanorum et Bytho dicunt; unde etiam et eas, quae sunt de uno, coniunctiones adnituntur introducere, quae Marcus velut sua iactans,

θεός ἐστιν ὁ τὸ μικτὸν ὑπάρκας, ὡς φησὶν ὁ ἐν Φιλήθῳ Σωκράτης. Boecknius addit: „Betrachten wir nun nach diesen Bemerkungen, was Aristoteles von den geraden und ungeraden Zahlen sagt (Aristotelis Metaph. I, 5): τοῦ δὲ ἀριθμοῦ στοιχεῖα τὸ ἄρτιον καὶ τὸ περισπόν, τοῖσιν δὲ τὸ μὲν πεπερασμένον, τὸ δὲ ἄπειρον· τὸ δὲ ἐν δὴ ἐξ ἀμφοτέρων εἶναι τοῖσιν· καὶ γὰρ ἄρτιον εἶναι καὶ περισπόν· τὸν δὲ ἀριθμὸν ἐκ τοῦ ἑνός Boeckn. p. 53) so ist offenbar, dass diese nicht die Urgründe, das Unbegrenzte und Begrenzende sind; sondern dass das Ungerade begrenzt (πεπερασμένον) heisst, welches von der Grenze zu unterscheiden ist, etwas Abgeleitetes, weil nämlich die ungeraden Zahlen nur durch die Einheit, nie durch die Zweitheil gemessen werden; und ebenso werden deshalb die geraden Zahlen als unbegrenzt angesehen, weil die Zweitheil sie misst, deren Grund in der unbegrenzten und unbestimmten Zweitheil liegt: inwiefern jedoch jede gerade und ungerade Zahl schon eine bestimmte ist, sind sie alle als der Einheit theilhaftig begrenzt.“ Ex his Pythagorei secundum Irenaeum docebant, numeros rerum universalitatis principia esse; tum τὸ ἐν initium et substantiam universae generationis eam ob causam esse dicebant, quod in illo quaecunque contraria sunt (Gegenätze) inclusa atque ex illo omnia orta sunt. Τὸ ἐν enim, quod contrarii rationibus inter ἄρτιον et ἀνάριθμον, inter πεπερασμένον et ἀπείρον intercedentibus non est obnoxium, Pythagoreis ipse Deus erat, universae generationis auctor. Numerorum principia secundum Irenaeum et Aristotelem Py-

thagorei τὸ ἄρτιον et ἀνάριθμον esse voluerunt, ex quibus et ea quae sensibilia (i. e. quae sensibus praedita sunt et quae sensibus animadvertuntur) et insensata sunt (i. e. quae sensibus carent; et quae sensum fugiunt, quae mente intelligi non possunt, quae mentem excedunt). Pergit Irenaeus: et altera quidem substitutionis initia esse; altera autem sensationis et substantiae. Altera — altera refero ad sensibilia et insensata. Vocem substitutio MASSUTUS explicat materiam; sed sciendum, illam vocem huic loco non satis aptam videri. Sensibilia secundum Pythagoreos materiae principia sunt, praesertim pertinent ad materiam; insensata vero i. e. quae sensu i. e. τῷ νῷ percipi non possunt (τὰ ἀνόητα opposita τοῖς νοητοῖς) sunt initia sensationis et substantiae, principia cogitationis — die höchsten, unbegreiflichen Dinge sind die Principien des Denkens, Erkennens, die eigentliche Substanz. Explicandum restat comma corruptum; Sensationis autem initia cett. His verbis breviter exponit Irenaeus doctrinam Pythagoreorum de ratione, qua mens res cognoscere solet. Sensus i. e. νοῦς, qui intelligit quod primum assumptum est (supra dixerant: primum hi initium omnium numeros substituerunt), qui intelligit, e numeris omnem mentis cognitionem esse petendam, quaerere solet de rebus usque ad id temporis, quo quaerendo defatigatus τὸ ἐν inveniat (τῷ ἐν) inesse causam et fontem omnium rerum. Describitur his verbis initium τῆς νοήσεως et summus eius finis.

1. Plenitudine sanorum] Graece, ut Guald. observat, πληρώματος ἑαυτῶν.

velut novius aliquid visus est praeter reliquos adinvenisse; Pytha-

* *Grab.* 143. gorae quaternationem, *velut genesin et ¹matrem omnium enarrans.

7. Dicemus autem adversus eos: utrumne hi omnes, ²qui praedicti sunt, cum quibus eadem dicentes arguimini, cognoverunt veritatem aut non cognoverunt? Et si quidem cognoverunt, superflua est Salvatoris in hunc mundum descensio. ³Ut quid enim descendebat? ⁴Numquid ut eam, quae cognoscebatur veritas, in agnitionem adduceret his, qui cognoscunt eam, ⁵hominibus? Si autem non cognoverunt, quemadmodum eadem cum his, qui veritatem non cognoscebant, dicentes, solos vosmetipsos eam, quae est super omnia

⁵ ^a ⁶cognitio, habere gloriamini, quam etiam qui ignorant Deum habent?

1. Tim. VI.
20.

Secundum antiphrasin ergo veritatis ignorantiam agnitionem vocant, et bene Paulus ait ⁷*vocum novitates falsae agnitionis*. Vere enim falsa agnitio ipsorum inventa est. Si autem impudenter agentes super haec dicent, homines quidem non ⁸cognovisse veritatem, matrem autem ipsorum ⁹[vel] semen paternale per tales homines quemadmodum et per ¹⁰prophetas enuntiassent mysteria veritatis, ignorante Demiurgo: primo quidem non talia ¹¹erant, quae sunt praedicta, ut non a quolibet ¹²intelligerentur: etenim ipsi homines sciebant, quae dicebant, et discipuli ipsorum et horum successores. Post deinde vel mater vel semen ¹³si cognoscebant, et enarrabant

1. *matrem*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. Reliqui *patrem*.

2. *qui praedicti sunt*] Sic Codd. VOSS. MERC. II. et ERASM. 1526. 1528. 1534. GRAB. et MASS. In ceteris omittuntur qui et sunt.

3. *Ut quid*] *ἵνα τί* i. e. cur. MERC. II. aut pro ut.

4. *Numquid*] CLAROM. VOSS. et MERC. II. an *numquid*.

5. *hominibus*] ERASM. GALL. FEUARD. in omnibus hominibus. Sed omnibus, quod omittunt GRAB. et MASS. in nullo Cod. comparere praeter ERASMIANOS, in vero deest in CLAROM. et VOSS.

6. *cognitio, habere gloriamini, quam*] VET. ARUND. et VOSS. *cognitio habere gloriam iniquam, quam lectionem* FEUARD. et GRAB. merito reiecerunt. MERC. II. *gloriam in quam*. Pro *cognitio* FEUARD. legendum censet *cognitionem*, etsi nulli consentiant Codices. Sed patet, lectionem vulgarem *cognitio* retineri posse.

7. *vocum novitates falsae agnitionis*] Editores observant, Interpretem legisse *καυνοφάντας τῆς ψευδοῦς γνώσεως*,

dum textus N. T. vulgaris habet *καυνοφάντας τῆς ψευδοῦς γνώσεως*. GRABUS, quem adeas in Appar. nostro, probavit, hanc Irenaei lectionem reperiri etiam apud Chrysostomum, omnesque Patres latinos.

8. *cognovisse*] CLAROM. et VOSS. *agnovisse*.

9. *[vel] semen*] GRABUS primos intradendum censuit *vel*, provocans ad orationis contextum et mox sequentia *vel mater, vel semen*. MASSURUS GRABUM secutus est tacito eius nomine.

10. *prophetas*] Cod. VOSS. male *prophetias*.

11. *erant*] Sic Codd. CLAROM. et VOSS., quem neglexit GRABUS. Unde factum est, ut melior haec lectio in sola MASS. editione reperiretur. In ceteris legitur *enarrant*.

12. *intelligerentur*] Sic emendavi ex Cod. VOSS. In edit. MASS. perperam legitur *intelligentur*, quod aptum foret, nisi MASSURUS lectionem *enarrant* mutasset in *erant*.

13. *si*] Cod. VOSS. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. habent *si pro sic*, quod legitur in ERASM. et GALL.

1 novius

pythagore

2 genesim

enarratio] + xxii. qm si
quis transmotus fuerit a
demsurgat in multa deo
et infinitis mundo deo
deum cum necesse est

6 descensio

7 descendebat] + a

que

10 que

11 quam ant?

12 antiphrasim

13 unitatis] infinitatis

falsae

15 agnomioze

16 vel om

17 non] + et

20 successores

dicunt se. *

verisimiles

buerbi

quasi

obscurescentes

non] + iam

aliquid

transire

si *?

paulehni

pitheologian

reliquorum

zoa

decem om.

ea quae erant veritatis; veritas autem Pater: Salvator ergo secundum eos erit mentitus dicens: *Nemo cognovit Patrem, nisi Filius.* *Matt. XI. 27.* Si enim cognitus est vel a matre vel a semine eius; solutum est illud, quod *nemo cognovit Patrem, nisi Filius*; nisi si semen ipsorum vel matrem *neminem* esse dicunt.

8. Et usque hoc quidem per humanas affectiones et per id, quod similia dicant multis ignorantibus Deum, verisimiliter visi sunt abstrahere quosdam; ¹atrahentes per ea, quae assueti sunt, in eum, qui est de omnibus sermonem, Verbi Dei genesin exponentes ²et Veritatis et Vitae, adhuc etiam ³Sensus et Dei emissiones obstrucentes. Quae autem ex his ⁴non verisimiliter et sine ostensione, omnia ex omnibus mentiti sunt. Quemadmodum qui assuetas ⁵escas, et ut illiciant, praemittunt, ut capiant aliquod animal, sensim blandientes eis per assueta pabula, quousque accipiant; ⁶sumentes autem ea captiva, alligant amarissime et ducunt per vim ⁷abstrahentes, quocumque ipsi voluerint; sic autem et hi ⁸paullatim mansueti dissuadentes ⁹per pithanologiam assumere praedictam emissionem, inferunt neque congruentia ¹⁰neque opinatas ¹¹reliquarum emissionum species; ex Logo quidem et Zoë ¹²[decem] dicentes Aeonas emis-

1. *atrahentes per ea quae cell.*] Sensus horum verborum paullo obscuriorum, manifestus ex mox sequentibus: *Quemadmodum qui assuetas escas et ut illiciant cell.*, hic esse videtur: Gnostici philosophorum gentiliū disputandi ratione utentes Christianis philosophiae paganae gnaris fucum faciebant, dum de Deo et divinis rebus eodem modo disputabant, atque de rebus quotidianis; eosque paulatim adducebant ad quaerendi et vulgariter de rebus divinis disputandi rabiem. Cf. Praef. lib. I. pag. 4. Notandum praeterea, pro quae assueti sunt Interpretis scribendum fuisse quibus assueti sunt.

2. *et Veritatis*] Haec verba, omissa in edit. GRABII et MASS., comparent in ceteris omnibus edit. et Codd. MERC. I. II. et Voss. Quam uterque editor novissimus causam non prodiderit, cur omiserit illas voces: easdem suspicor incuria typographi praetermissas esse.

3. *Sensus*] GRAB. haec graece reddit: τοῦ λόγου καὶ τοῦ Θεοῦ προβοῶν καὶ μαρτυροῦντες. Cfr. lib. I, 12, 3.

4. *non verisimiliter*] Voss. non iam verisimiliter.

5. *escas et ut illiciant*] Et hoc loco supervacaneum videtur; fortasse aliqua vox sensu voci *escas* cognata post et excidit. Alioquin legi malim: *escas praemittunt, ut illiciant et ut capiant.*

6. *sumentes ea*] Scripserat in proxime antecedentibus *aliquod animal*, ad quod referas *ea captiva*.

7. *abstrahentes*] ERASM. in margine priorum edit. notavit lectionem *atrahentes*.

8. *paullatim mansueti dissuadentes*] Recte existimat GRABII, ab Irenaeo scriptum fuisse *πειθοντες* nam dissuadentes, *παραπειθοντες* huic loco contrario significatu explicandum esset. MASS. bene coniecit, legendum esse: *paullatim assuetis his suadentes*, quam coniecturam explicavit: *paullatim per assueta suadentes*, sicuti superius dictum est: *atrahentes per ea, quae assueti sunt*, et postea: *blandientes per assueta pabula*.

9. *per pithanologiam*] Vide Praef. I. I. pag. 4: *πιθανῶς μὲν ἐπαγομένους — ἀπιθανῶς δὲ ἀπολλύντες*.

10. *neque opinatas*] Graece, uti coniecit GRAB., οὐδὲ προσδοχῆτους.

11. *reliquarum emissionum*] ERASM. GALL. perperam legunt *reliquorum*, quod FEUARD. procul dubio ex Cod. VET., cui consentit Voss., emendavit. In Cod. MERC. desunt haec.

12. *[decem] dicentes Aeonas*] Vox *decem* uncinis inclusi: deest enim in omnibus edit. praeter GRAB. et MASS. Quod GRAB. dixit, se addidisse *decem* auctoritate Cod. Voss. falsum est. In Vossii MS. legitur

sos, de Anthropro autem et Ecclesia duodecim; et horum nec ostensionem nec testimonia nec verisimilitudinem; nec in totum aliquid talium habentes, ¹frustra autem, et prout evenit, credi volunt, ex Logo et Zoë, ²Aeonis existentibus, emissum esse Bythium et Mixin, ³Insenescibilem et Unitionem, ⁴Naturalem et Delectamentum, Immo-
 566 bilem et Contemperamentum, ⁵Monogenem et Macariam. De Anthropro autem et Ecclesia, similiter Aeonis existentibus, emissum esse ⁶Paracletum et Pistin, Patricon et Elpida, Metricon et Agapen, ⁷Aeison

* Grab. 144. et Synesin, Ecclesiasticum et Macarioteta, *Theleton et Sophiam.

9. Huius autem Sophiae ⁸passiones et errorem, et quemadmodum periclitata est perire propter inquisitionem Patris, quemadmodum dicunt, et ⁹extra Pleroma operositatem, et ¹⁰ex quali labe mundi fabricatorem emissum docent, in eo, qui est ante hunc, ¹¹libro sententias haeticorum ¹²enarrantes cum omni diligentia exposuimus; Christum autem, quem postgenitum his omnibus emissum
 15 esse dicunt, et Sotera ¹³autem ex his, qui in labe facti sunt, Aeo-

ita: *Zos dicentes comlos (pro Aeonas) emissos.* Quum Mass. voculam *decem* in suis MSS. repertam non prodant, eam in nullo Cod. scriptam esse arbitror.

1. *frustra autem, et prout evenit*] BILLIUS (lib. I. Observat. sacr. c. 33.) observat hanc loquendi formam huic auctori frequentem esse, cui haec graeca respondent: *εἰς τὴν δὲ καὶ ὡς ἐρυγε.* FEUARD.

2. *Aeonis*] Aeonis pro Aeonibus.

3. *Insenescibilem*] Codd. ARUND. VOSS. MERC. I. II. et, uti puto, II, quibus usus est Mass. hic corrupti habent *insensibilem*, quam lectionem reperis etiam in edit. ERASM. 1526, dum ERASM. 1528, 1534 seqq. GALL. et GRYN. legunt *innascibilem*. Nostram lectionem agnitam a GRAB. et MASS. primus recepit FEUARD., auctoritate FRANTONIS DUC. Commemoravit enim auctor *συζυγίας τοῦ Ἀληθοῦς καὶ τῆς Ἐννοίας*. Vide Appar. nostrum p. 536 not. *Aperatos*.

4. *Naturalem — Contemperamentum*] Haec Aeonum nomina non satis accurate respondent nominibus graecis supra lib. I. c. 1, 2 allatis: *Ἀυτογενὴς καὶ Ἠδονή, Ἀζιότης καὶ Σύνχερσις*. In VOSS. et duobus MERC. Codd. legitur et *in temperamentum*, quod est etiam in sola editione principe.

5. *Monogenem*] Et *Monogenem* habent ERASM. editi. inde ab a. 1534, GALL. GRYN. FEUARD. EXPUNXIT et GRABUS, quod docet in ERASM. 1526. 1528 et MSS.

6. *Paracletum*] Codd. MERC. et *Paracletum*.

7. *Aeison*] Sic scribendum censeo ex

graeco *Ἀετροῦς* et sic lege etiam supra lib. I. c. 1, 2, p. 17. Quod Mass. suadet, Codicum auctoritatem sequi in scribendis Aeonum nominibus, id eam ob causam fieri non potest, quod librarii Aeonum nomina aut male aut non intellecta falsissime scripserunt. Cfr. supra p. 16. not. 1. Quare scribere nolui aut cum BILLIO *Aimon*, aut cum MASS. *Aemon*, sed graecam vocem retinendam censui.

8. *passiones*] Sic FEUARD. in marg. et MASS., in ceteris editi. *passionem*. Codd. VOSS. et MERC. I. et II. *passionis*. Lectionem *passionem* ARUND. laeti videtur.

9. *extra Pleroma operositatem*] *τὴν ἔξω τοῦ Πληρώματος περυσσότητα*.

10. *ex quali*] Sic primus FEUARD. in marg., GRAB. et MASS. Consentit VOSS. In reliquis editi. minus bene legitur *ex qua*.

11. *libro*] CLAROM. VOSS. ERASM. GALL. GRYN. *liber*.

12. *enarrantes*] Hanc lectionem quam reperis in Codd. ARUND. VOSS. MERC. I. et II. et quatuor prioribus editi. ERASM., FEUARD. in marg., GRAB. et MASS. in textu habent. Sed ERASM. 1548. 1560. 1563 GALL. GRYN. et FEUARD. in textu *enarrantes*.

13. *autem ex his, qui in labe celi*] Pro autem Mass. cum GALL. GRYN. legit aut. Reperitur quidem aut in nonnullis ERASMI editi. (1548. 1560. 1563.) legitur vero in melioribus ERASMI editi. (1526. 1528. 1534. 1545.) autem, quod habent omnes Codd. FEUARD. et GRABUS. Vocem autem, quae mihi quidem prorsus supervacanea videtur, ex verba antecedente falso huc translata, ideoque expungen-

- 1 antropo
neque
ostensionum
- 2 neque^{1.22.}
- 4 aconis^{*.rus²}
- 5 casenac.] caseniti
unitrum
- 6 intemperance
monogenen
macedian
antropo
- 7 esse] + et
poractum
- 8 pistri²
- 8 et^{2o} m
elpidan
aerum] onos^{*}
conos²
- 9 sophian
- 10 sophie
et^{2o}] E
- 12 ~~est~~
- 13 in eo qu²:
equi^{*}
liber
hereticorum
- 14 omnia
- 16 soter

2 ex mas

3 confessio
fitae *

4 aconis

5 xii

6 xii

nibus habuisse substantiam. †Necessarie autem nunc ¹nominum isto-† *Mass. 126.*
rum meminimus, ut ex istis sit manifestum absurdum eorum mendacium et ²confusio fictae nominationis. ³Ipsi autem detrahunt Aeonibus suis huiusmodi appellationibus multis; ethnicis verisimilia et credibilia apponentibus nomina his, qui vocantur ⁴duodecim Dii ipsorum, ⁵quos et ipsos imagines duodecim Aeonibus esse volunt;

dam censeo. Locum ipsum ad Christologiam Valentinianorum pertinentem GABRIEL et MASSURUS varie interpretantur. Prior enim existimat, Christum hoc loco esse eum, qui una cum Spiritu sancto a Monogene emissus narratur 1, 2, 5. pag. 26. Quum non soli Sophiae acciderit, ut passione opprimeretur, sed eius passio seu labes adeo pertinuerit ad Num et reliquos Aeonos (Σοφία — ἐπαθε πάθος, ὃ ἐνῆρξεντο μὲν ἐν τοῖς περὶ τὸν Νόον καὶ τὴν Ἀλήθειαν, ἀπέσκηψε δὲ εἰς τοῦτον τὸν παρατραπέντα [Ἀλῶνα] 1, 2, 2. p. 18): ex GABRIEL sententia Christus a No seu Monogene emissus ex iis Aeonibus substantiam habuisse narratur, qui in labe facti sunt i. e. ex omnibus Aeonibus, Monogene et reliquis, quos labis participes fuisse patet a loco supra laudato. MASS. negat, hic sermonem esse de Christo superiore a Monogene emissio; negatque, Monogenem labis participem fuisse. Locus enim 1, 2, 2 ex MASSURUS sententia nihil aliud probat, nisi hoc: In iis, quos genuit Nus, Aeonibus passionem inutilem habuisse, aequo vero in ipso Monogene. Quod his verbis lib. II. c. XVII, 7. (MASS. falso citavit locum) probari putat: Si autem omnes dicunt participasse passionis huius, quemadmodum quidam audent dicere, quia a Logo quidem coepit cett. Attamen quaeri potest, num huic loco prorsus consona sint illa: πάθος, ὃ ἐνῆρξεντο ἐν τοῖς περὶ τὸν Νόον καὶ τὴν Ἀλήθειαν. Id saltem mihi certum est, hunc locum referendum esse ad secundum Christum. Et enim ὁ πρῶτος Χριστός secundum Valentinianos is est, quem emisit Monogenes; ὁ δεύτερος Χριστός seu Σωτήρ is, quem omnes Aeonos in honorem Propatoris producerant — cfr. 1, 2, 6 p. 30 et 1, 3, 1 p. 32 et 34. Valentiniani enim secundum Christum πατρωνυμικός Logos nuncupantes (pag. 30) ex ἡλο Aeonis, qui inter creatores τοῦ δευτέρου Χριστοῦ Propatori erat proximus, patronymico Christi nominis haud obscure exprimebat, Monogenem cum Propatore intima familiaritate coniunctum passionis labe non liberasse. Locum ipsum ita legere malecimus: Christum autem (cum

omni diligentia exposuimus) et Sotera, quem postgenitum qui omnibus emissum esse dicunt, ex his, qui in labe facti sunt, Aeonibus habuisse substantiam.

1. nomenclaturam] Sophiae, Christi et Soteris.

2. confusio fictae nominationis] Sic omnes editi. praeter GABRIEL, qui legit confessio, quam lectionem suppeditant VOSS. et CLAROM. Sed cuique patet, lectionem confusio magis quadrare in totius loci nexum, sive speculamus praecedentia sive sequentia. Huc accedit, quod Valentiniani, quibuscumque praesertim Irenaeo res est, distinguentes inter Christum, Iesum et Sotera, his nominibus ita uti sunt, ut Irenaeus iure meritoque eos confusions reos facere possit. Christus enim nunquam iis est ὁ ἄνω Χριστός συζυγία cum Spiritu sancto coniunctus, spiritalis natura; sed loquuntur etiam de ψυχικῷ Χριστῷ (1, 6, 1 pag. 70) et Christum appellant filium Demiurgi (εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες προβαλέσθαι αὐτὸν (scil. Ἀημιουργόν) καὶ Χριστὸν υἱὸν Ἰδίου 1, 7, 2 pag. 80). Praeterea Σωτήρα dicunt et Iesum, et Christum illam sublimiorem naturam, quae ab omnibus Aeonibus producta tanquam sidus Pleromatis luceat (1, 2, 6, p. 30) et postea baptismatis aetu in Iesum devenit; sed illa nomina persaepe etiam referunt ad Salvatorem, qualis in hac terra commoratus est. — EIASM. in margine priorum editi. lectionem ficta pro fictae habet, iure ab ipso spretem.

3. Ipsi autem detrahunt Aeonibus suis cett.] Graece, si fallor: αὐτοὶ δὲ καταλαοῦσι τὰς αὐτῶν Ἀλῶνας τοιαύταις προσηγοραῖς πολλαῖς Interpretem καταλαεῖν vertere detrahere, apparet ex fragmento IV, 20, 12; sed magis latine scripsisset detrahunt de Aeonibus, i. e. deminuunt, obtruncant Aeonos. Hoc enim sensu utiliter voce detrahere CICERO AU. 11, 11: ille in Achaia non cessat de nobis detrahere; et NEP. CHABR. 3: liberetur de his detrahant, quos eminere vident altius.

4. duodecim Dii ipsorum] Scil. Dii maiorum gentium, qui et Consentes nominabantur, — id quod FRUAS. recte monet.

5. quos et ipsos] MS. VOSS. quos se ipsos.

imaginibus multo decentiora et magis potentia per etymologiam ¹ad intentionem divinitatis adducere nomina habentibus.

Cap. XX.

C A P. XV.

1. Revertamur autem nos ad praedictam emissionum quaestionem. Et primo quidem dicant nobis caussam huiusmodi emissionis Aeonum, ut nihil tangerent eorum, quae sunt conditionis. ²Non enim illa propter conditionem dicuntur facta, sed conditionem ³propter illa; et ⁴non illa ⁵horum imagines, sed haec illorum esse dicunt. Quemadmodum igitur imaginum caussam reddunt dicentes, mensem quidem triginta habere dies propter triginta Aeonas, et diem duodecim horas et annum duodecim menses propter duodecim Aeonas, quae sunt intra Pleroma, et quaecunque ⁶talita delirant; nunc dicant nobis caussam istam Aeonum emissionis, ⁷quid quia facta est talis: propter quod autem prima et archegonos omnium octonatio emissa est, et non quinio vel trinitas aut septenatio aut aliquid eorum, quae in alterum numerum confiniuntur? ⁸Et quid quia ex Logo et Zoë decem emissi sunt Aeonas, et non plures aut minus; et rursus ex Anthrope et Ecclesia duodecim, quum possent et haec, ⁹aut plus aut minus fieri?

2. Universum quoque Pleroma ¹⁰quid utique tripartitum est in octonationem et decadem et duodecadem et non alterum quendam praeter hos numerum? Et divisio autem ipsa, ¹¹quid utique

1. ad intentionem divinitatis adducere nomina habentibus] Imaginibus — adducere habentibus, graece τῶν εἰκόνων προάγειν ἔχόντων. Loci sensus hic esse videtur: dum Gnostici ipsis abstrusis nominibus Aeonum probant, Aeonas nihil esse nisi res fictas et commenticias; gentiles Deos suos, quos Deos maiorum gentium vulgo nominant, quosque Valentini imagines τῆς δωδέκαδος τῶν Αἰώνων esse volunt, simplicioribus magisque credibilibus nominibus designant. Unde factum, ut imaginibus i. e. Diis gentilium nomina imposita sint, quae, si etymologica arte exponuntur, Diis istis divinam naturam vindicare videntur. Ut enim Plinius Pan. 71 intentio humanitatis est contentio, qua quis aliis ostentare studeat; sic hoc loco auctor imaginibus seu Diis intentionem divinitatis adscribit i. e. contentionem, qua se tanquam divina natura praeditos nobis ostentare student. Auctor contendit, ad talem contentionem Deorum nomina aptiora esse, quam Aeonum nomina. Sed constructionem etiam ita explicare possis, ut infinitivus adducere dependeat a magis po-

lentia, δυνατότερα προάγειν.

2. Non enim illa] Illa id ERASM. GALL. et GRYN. omissum, adiecit FEUARD.; consentit Cod. Voss. Illa, uti MASS. recte explicat, quae ad emissionem Aeonum spectant.

3. propter illa] Voss. et MERC. II. propter illam scilicet emissionem Aeonum. Sed lectio vulgaris melior est.

4. non illa] Sic ERASM. GALL. FEUARD. MASS. et (quod addo) Codd. MERCERI. Sed in Voss. et GRAB. perperam illam.

5. horum imagines] ERASM. GALL. GRYN. et FEUARD. pro horum habent eorum.

6. talia] Cod. Voss. et CLAROM. alia.

7. quid quia] Graece, uti observat GRAB., τί ὅτι i. e. quamobrem, cur. Voss. quid quia.

8. Et quid quia] ERASM. GALL. Et quid qui a.

9. aut plus] Sic solus MASS. secundum Codd. CLAROM. et Voss. In reliquis edit. et MSS. plura.

10. quid utique] Sic primus recte legit FEUARD. pro quod utique, uti habent ERASM. et GALL. et Codd. MERC. Consentit FEUARDENTIO MS. Voss.

11. quid utique] ERASM. 1526. 1528.

1 decenciora
ethymologiam

2 intentione

babar[ba] + xxm octu.
sio fm legos in demin-
tione non col prolatas

3 queshimen

6 dicant facta
in ras

7 illa^{1o}] m^{2o}; illam^{2o}
illa^{2o}] illam
hec

9p xxx . xxx

10 xv . xii . xii .

oras

1 que

quecunque

tota] dea

dderant^{2o}?

12 quia] su

¹⁴ septu] ^{vii} septinatio

¹⁶ x

17 ecclesiae

xa

18 plus^{2o} : ^{2o}, at

supior, plurima

19 quo] quod

20 variationem

et hodie] x decadem

1 v, vi

2 tangens* :

8 rithmizatio
rithmizationi

13 enarvunt*
enarvarunt²
descendant
sermonem

14 ^{vi]} quae
improprie

18, 19 octi } formem
duci }
duodeci }

19 plerumq] deploramus
humorati

20 fecisse
utique ser*
rithmizati

ipse
essentia] un legatus esset iam : quid
ser* non legat :- cf. *idice*
2

in tres, et non in quatuor vel quinque vel ¹sex vel in alterum quendam facta est numerum, nihil ²tangentes eorum numerorum, ³qui sunt conditionis, (antiquiora enim illa his ⁴dicunt, et oportet ea propriam habere rationem, eam quae est ante ^{*}constitutionem,* *Grab. 145.* [†]sed non eam quae est secundum constitutionem) consentientes ad ⁵consonationem.

3. Quam quidem nos de conditione enuntiantes, aptabilia dicimus (⁶apta est enim haec ⁷rhythmizatio his quae facta sunt) huic rhythmizationi; illos autem propriam causam de his, quae anteriora sunt, et a semetipsis perfecta, non habentes enuntiare, in summam aporiam incidere necesse est. Quae enim nos de constitutione velut ignorantes interrogant, ipsi de Pleromate e contrario interrogati, vel humanas affectiones ⁸enarrabunt vel in eum descendit sermonem, qui est ⁹erga consonantiam quae est in creatura, improprie respondentes de secundis et non secundum eos de primis. Non enim de ea, quae est secundum creaturam, consonantia nec de humanis affectionibus interrogamus eos; sed quia utique Pleroma ipsorum, cuius imaginem creaturam esse dicunt, octiforme et deciforme et duodeciforme est, vane et improvide ¹⁰Pleroma eiusmodi figurae effecisse Patrem ipsorum fatebuntur, et deformitatem circumdabunt Patri, si ¹¹irrationabiliter aliquid fecit. Aut rursus si secundum providentiam Patris dicent sic emissum Pleroma propter creaturam, ¹²uti bene rhythmizati ipsam essentiam; iam non propter

qui utique; idem 1534 et seqq. quae utique. Nostram lectionem habet primus FEUARD. et Cod. Voss.

1. sex] Cod. Voss. habet septem, quod utrumque fortasse retinendum haud temere conlucit GRAB.

2. nihil tangentes eorum numerorum cett.] Nihil tangentes supple: numeros. Graece, uti puto: οὐδὲν ἵκανόντας τῶν τῆς χρίσεως ἀριθμῶν (cfr. I, 3, 3 pag. 38 v. 1). Sensus est: qui quidem numeri nullam habent rationem cum iis numeris, qui pertinent ad res in mundo conspicuas.

3. qui sunt] Nescio, qua auctoritate scripserit GRAB. quae sunt.

4. dicunt — oportet ea] ERASM. GALL. GAYN. et FEUARD. legunt habere ante dicunt et cum ante ea, quas duas voces prorsus supervacaneas expanxit GRAB. auctoritate Codd. ARUND. Voss. et MERC. II. Consentit MASS. Sensus: Illa i. e. res Pleromate inclusas, Aeones, eorumque ordinem antiquiores esse dicunt iis rebus, quae continentur hoc mundo; ideoque indolem atque causam rerum, quae sunt in Pleromate, ex ipsius Pleromatis na-

tura cognoscendam esse patet, neque vero ex huius constitutionis i. e. χρίσεως ratione.

5. consonantiam] Graece ἀρμονίαν sec. GRAB., ant. συμφωνίαν.

6. apta est] Deest in Voss. vox est.

7. rhythmizatio] Id est: concinnus ordo, apta dispositio. MASS.

8. enarrabunt vel in eum descendit] ERASM. GALL. GAYN. perperam enarrant et descenderent, quae emendavit FEUARD., cui assentit Voss. et quoad verbum descendit ARUND. et MERC. II.

9. erga] Sic bene restituit GRAB. ex Cod. Voss. pro extra, observans, Interpretem graeca λόγον τὸν περὶ ἀρμονίαν debuisse vertere: sermonem qui est circa seu de consonantia.

10. Pleroma eiusmodi figurae] MS. Voss. perperam de Pleromate. Figurae pro figura restituit FEUARD., consentientibus Codd. ARUND. et Voss., in quo pro eiusmodi legitur huiusmodi.

11. irrationabiliter] Voss. irrationaliter.

12. uti bene rhythmizati ipsam essentiam] In CLAROM. et (quem addo) Voss.

se factum erit Pleroma, sed propter eam, quae secundum similitudinem ipsius ¹futura esset imago: (quemadmodum quae de luto est, non propter semetipsam figuratur statua; sed propter eam quae ex aeramento vel auro vel argento habet fieri) et honoratior creatura erit quam Pleroma, si ²propter illam illa emissa sunt.

Cap. XXI.

C A P. XVI.

† Mass. 137.

1. Si autem nulli eorum assentire voluerint, quoniam convincuntur a nobis, non habentes reddere ³causam talis emissionis Pleromatis ipsorum, ⁴cogentur concludi, uti confiteantur ⁵supra Pleroma alteram quandam esse dispositionem magis spiritalem et magis dominantem, secundum quam ⁶deformatum est Pleroma ipsorum. ⁷Si enim Demiurgus non a semetipso figurationem creaturae fabricavit talem, sed secundum illorum, quae sursum erant, figuram; Bythus ipsorum, qui utique huiusmodi figurationis ⁸perfecit esse Pleroma, vel a quo figuram eorum quae ante ipsum facta sunt, accepit? Oportet enim vel in ⁹eo Deo qui fecerit mundum, perseverare sententiam, quoniam ¹⁰sua potestate et a semetipso accepit exemplum mundi fabricationis; ¹¹vel si motus quis ab hoc fuerit, semper quaerendi necessitas erit, unde ei, qui super eum est, figuratione eorum quae facta sunt, ¹²quis et numerus emissionum et substantia ipsius exempli? Si autem licuit Bytho a semetipso talem figurationem Pleromatis perficere; ¹³quid utique Demiurgo non licuit a semetipso ¹⁴mundum talem fecisse? Rursum igitur si illorum imago conditio est, quid prohibet illa eorum, quae ¹⁵super ea sunt,

legitur: uti bene rhythmisati ipsa esset iam. Vide GRAB. ad h. l. in Appar., quem secutus est MASS. dicens: unde suspicio subit, legendum forte: uti bene rhythmisata esset, scilicet creatura. Quidquid sit, rhythmisati in activa significatione pro disponentis vel ordinantis accipe. et ad Patris refer. ERASM. GALL. GRYN. perperam habent rhythmisari pro rhythmisati.

1. futura esset] Voss. factura esset.

2. propter illam illa emissa sunt] In ERASM. GALL. et FEUARD. perperam: propter illud illa emissa est. Quae emendarunt GRAB. et MASS. concedentibus omnibus MSS.

3. cogentur] MERCERI Codd. coegebuntur.

4. supra] Sic GRAB. primus ex Voss. et MERC. 1. pro super.

5. deformatum] Observant editores, deformatum interpretem pro more scripsisse pro formatum.

6. Si] Hanc coniunctionem, quae deest in ERASM. GALL. et GRYN., FEUARD. addidit consentiente Voss.

7. perfecit esse] Sic primus FEUARD. in prioribus edit. perperam perfecisse.

8. eo] Haec vocula deest in Voss.

9. sua potestate] Ante has voces legitur in FEUARD. 1639. 1675 praep. in, quae omittitur in omnibus MSS. et prioribus edit.

10. vel si] Codd. MERC. II. ARNAB. et ERASM. in duobus priorib. edit. ut si pro aut si, uti legitur in Voss.

11. quis] ERASM. 1526. 1528. Voss. et MERC. II. quid.

12. quid] Hoc pronom. interrogativum addidit FEUARD. consentiente Voss.

13. mundum talem] Sic CLAROM. Voss. GRAB. et MASS. Omissum est in reliquis talam.

14. super] CLAROM. et Voss. supra.

2 *fratru*] *fratru*

4 *cerament* *
 eram- 2

8 *cogebuntur*

12 *lithus*

15 *eo deo*] *eadem*

17 *uel*] *aut*

18 *querendi*
 ei] *et*

19 *quid*

20 *litho*

23 *supra*

1 in on

excidere* - cadere²

3 adtqzisset

5 ccc & lxx (wslat)

10 ei]et

17 totius*

20 que

22 aliquo² alio^o*

24 hoc] hi

25 ebdomade

imagines esse dicere, et quae super ea sunt, rursus aliorum; et ¹in immensas imagines imaginum ²excidere?

2. ³Sicut passus est Basilides, quum minime attigisset veritatem, et putans per immensam successionem ⁴eorum, quae ex in-⁵vicem facta sunt, effugere talem aporiam; ⁶quando CCCLXV caelos per successionem et similitudinem ab invicem factos enuntiavit, et horum ostensionem esse numerum anni dierum, quemadmodum praediximus; et ⁷super hos Virtutem, quam et Innominabilem vocant, et huius dispositionem; et nec sic quidem effugit talem aporiam. Interrogatus enim, unde caelo ei, qui est super omnes, ex quo reliquos per successionem factos vult, figurationis imago? Ab ea dispositione, dicet, quae est secundum Innominabilem. Et aut Innominabilem a semetipso fecisse dicit eam; vel alteram quandam ⁸super hunc potestatem esse consentire necesse habebit, ex qua accepit Innominabilis eius tantam eorum, quae sunt secundum eum, figurationem.

3. Quanto igitur tutius et diligentius, quod est verum statim initio confiteri, quoniam fabricator Deus hic, ⁹qui mundum fecit, solus est Deus, et non est ¹⁰alius Deus praeter eum; ipse a semetipso exemplum et figurationem eorum quae facta sunt, accipiens; quam post tantam irreligiositatem et circuitum defessos, cogi aliquando in aliquo uno ¹¹statuere sensum, et ex eo ¹²figurationem factorum confiteri?

4. † Etenim ¹³hoc quod ¹⁴imputant nobis qui sunt a Valen-† ¹⁵Cap. XXII. tino, in ea quae est deorsum hebdomade dicentes nos remanere,

1. in immensas] In deest in Voss. et Merc. I.

2. excidere] Sic Voss. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. In reliquis excedere.

3. Sicut passus est Basilides] Hoc graecum sermonem prorsus redolet. Nam quod Graeci dicant: *ὅτι περ ἐκαστὸν ὁ θεὸς ἐποίησεν* — latino modo dicendum fuerat: quod Basilidi accidit. BILL. Observat. sacr. lib. I. c. 33.

4. quando] Sic ARUND. MERC. II. et (quem addo) Voss., in quo legi quae cum signo abbreviationis. Horum Codd. auctoritatem secutus est solus MASS. Ceterae editt. habent quoniam.

5. super hos] Sic Voss. (GRAB. STAL.) FEUARD. in marg. GRAB. MASS. In ARUND. et MERC. deest super, sed recte legitur hos; in antiquioribus editt. pro hos compareret horum.

6. super hunc] Sic CLAROM. et (a GRABIO neglectus) Voss., quorum auctoritate cum MASS. hunc scribe pro hanc, uti

legitur in reliquis editt.

7. qui mundum fecit] GRAB. haud quidem dicens, quia fretus auctoritate, excludi iussit: qui mundum talem fecit. Vox talem, quum deit in Voss. MERC. II. omnibusque ceteris editt., omisi.

8. alius Deus] Deus non compareret in ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II.

9. statuere sensum] Graece *ἐπελθεὶν τὸν νοῦν*, i. e. mentem agere. BILL. l. l.

10. figurationem factorum] Sic CLAROM. et MASS. In FEUARD. (marg.) Voss. ARUND. MERC. II. et GRAB. recte legitur figurationem, sed perperam factorem. Editt. ERASM. GALL. et FEUARD. pessime figuratione factorem.

11. hoc quod] ERASM. GALL. GRYN. hi qui. Sed FEUARD. se nostram lectionem ex Cod. VET. depromissae dicit. ARUND. MERC. II. et Voss. hi quod.

12. imputant] Graece *ἐνυμνῶντες* vel *ἐνυμνῶντες* i. e. aspernantes vel occuantes. BILL. l. l.

quasi non attollentes in altum mentem, neque quae sursum sunt sentientes, quoniam ¹portentiloquium ipsorum non recipimus; hæc idem ipsum qui a Basilide sunt, his imputant, quasi his adhuc circa ea quae deorsum sunt volutantibus usque ad primam et secundam octonationem, et post triginta Aeonas indocte putare eos statim invenisse eum, qui ²super omnia est, Patrem, non investigantes sensu in id quod est super CCCLXV caelos Pleroma, ³quae est supra quadragintaquinque ogdoadas. Et illis iterum iuste quis imputabit, fingens quatuor millia et CCC et LXXX caelos, vel Aeonas, quoniam hi dies anni tantas horas habent. Si autem quis et noctium apponatur, duplicans praedictas horas, magnam multitudinem octonationum et innumerabilem quandam Aeonum operositatem putans adinvenisse, adversus eum, qui est super omnia Pater, ⁴omnium semetipsum perfectiorem suspicans, eadem omnibus imputabit, quoniam non sufficient in altitudinem eius, quae ab ipso dicebatur multitudo caelorum, vel Aeonum; sed deficientes vel in ea, quae ⁵sunt deorsum, vel ⁶in medietatem perseverant.

C A P. XVII.

† Mass. 138.

1. † Eius igitur, quae est secundum Pleroma ipsorum, dispositionis et maxime eius, quae est secundum primam ogdoadem, tantas contradictiones et aporias ⁷habentes, inspicimus et reliqua; propter illorum ⁸insensationem et nos de his quae non sunt quærentes; necessarie autem et ⁹hoc facientes, quoniam huius ¹⁰rei credata est nobis procuratio, et qui ¹¹velimus omnes homines ad agni-

1. portentiloquium. — idem ipsum] In MERC. II. potentiloquium; sed idem deest.
2. super omnia] Sic MASS. et MS. Voss. In ceteris edit. supra omnia.

3. quae est — ogdoadas] Sic CLAROM. VOSS. MERC. II. GRAB. et MASS. In reliquis ogdoades. Cum GRABIO legendum censeo quod est pro quae est. Nam quod dicit MASS., Interpretem fortasse posuisse ogdoadas pro ogdoas, nescio, an id e Codicis alicuius scribendi modo iure concludere possit. Saepius enim monui, a librariis graecas voces plerumque falsissime esse scriptas.

4. omnium semetipsum perfectiorem] πάντων ἐαυτὸν τελειότερον.

5. sunt] ERASM. in marg. sint. Itaque Codd. MERC. et CLAROM.

6. in medietatem] Sic CLAROM. ARUND. MERC. II. VOSS. (quem addo) et MASS. Ceteri in medietate. MASS. observat: in hic accipitur pro ad vel circa.

7. habentes] GRABIO legi mavult habentis et eius — habentis Graecorum more

(ταύτης ἐχούσης) scriptum putat pro ea habente. Sed MASS. recte respondet: „Habentes refertur ad inspicimus, quod proinde verbum ab ea voce maiori distinctionis nota divellendum non erat; sed haec nota apponenda est ante propter illorum cett. et tunc planus erit sensus. Scilicet: quum tantas contradictiones et aporias seu difficultates inextricabiles habeamus adversus eam quae est cett. inspicimus et reliqua cett. propter illorum insensationem, et nos de his quae non sunt quærentes, id est: ut eorum insania efficacius comprimatur, quaestionem et nos ex eorum hypothesi instituentes de his quae non sunt esse impossibilia sent. Id argumentum ad hominem vulgo dicitur in scholia.“

8. insensationem] Codd. MERC. immensationem.

9. hoc] Codd. MERC. haec.

10. rei] Hanc vocem addidit FEUARD. Consentit VOSS.

11. velimus] Sic ARUND. VOSS. MERC. II.

1 altum] alium

4 que

6 sunt deorum

5 xxx

~~6~~

7 que

xlv

8 in pulbit
in pulbit * no

9 |||

10 oras

notium *

14 in pulbit *

17 porseuerent

18 que

4 ogdoadam

21 des *

querentes

22 uis *

23 ~~2~~ homines huius

- 1 ~~venire~~ + ~~quo~~ + ~~xxiii~~ quomodo
 secundum heredes ~~uoluntatis~~;
 patris inuenitur facere ipsorum
 et laborem
 ipse] + hoc
 potulacum] posthoris
 + a nob
- 2 euerion's *
- 3 queratur
- 4 emisserit
 effugabiliter
~~adhibere~~
- 12 iuniores
- 19 si om.
- 20 et * ut²
 generationis
- 22 is] his
- 4 incorruptale

tionem veritatis venire; et quoniam *tu ipse ¹postulaveris accipere a *Grab.147. nobis multas et universas eversionis eorum occasiones.

2. ²Quaeritur igitur, quemadmodum emissi sunt¹ reliqui Aeonnes? ³Utrum uniti ei qui emisit, quemadmodum a sole radii, an ⁴efficaciliter et partiliter, uti sit unusquisque eorum separatim, et suam figurationem habens, quemadmodum ab homine homo et a pecude pecus? Aut secundum germinationem, quemadmodum ab arbore rami? Et ⁵utrum eiusmodi substantiae existebant his, qui se emiserunt, an ex altera quadam substantia substantiam habentes? Et utrum in eodem emissi sunt, ut eiusdem temporis essent sibi; an secundum ordinem quendam, ita ut antiquiores quidam ipsorum, alii vero ⁶iuniores essent? Et utrum ⁷simplices quidem et uniformes, et undique sibi aequales et similes, quemadmodum spiritus et lumina emissa sunt; an compositi et differentes, dissimiles membris suis?

3. Sed si quidem efficaciliter et secundum suam genesin unusquisque illorum emissus est secundum hominum similitudinem; vel generationes Patris erunt eiusdem substantiae ei et similes generatori; ⁸vel [si] dissimiles parebunt, ex altera quadam substantia confiteri eos esse necesse est. Et si quidem Patris generationes similes emissori, impassibilia perseverabunt ea quae emissa sunt, quemadmodum et is qui emisit illa; si autem ex altera quadam substantia, quae est capax passionum, unde haec dissimilis substantia intra illud, quod est incorruptelae, Pleroma? Adhuc etiam secundum hanc rationem unusquisque eorum separatim divisus ab

FEUARD. in marg. GRAB. MASS. Ceteri sellemus.

1. *postulaveris*] GRAB. hoc ante *postulaveris* iure expunxit auctoritate Cod. Voss. Consentit MASS., nam hoc est super-vacaneum.

2. *Quaeritur*] CLAROM. et Voss. *quaeritur*, nec ita male.

3. *Utrum*] In ERASM. 1548. 1563. 1567 et GALL. perperam verum legitur, quod FEUARD. ex VET. Cod. emendavit, cum quo consentiunt ARUND. Voss. et MERC. II.

4. *efficaciliter et partiliter*] MASS. se in Cod. CLAROM. *effugabiliter* legisse ait, quam lectionem scribae vitio ortam putat, quum in aliis omnibus MSS. *efficaciliter* scriptum sit. Eandem lectionem in Cod. Voss. reperi, in quo legitur: *quemadmodum a solis gradu confugabiliter et partiliter*. GRAB. existimat, duo adverbia graecis *πονητικῶς καὶ μετριοτικῶς* respondere; eaque MASS. τῷ

uniti ei qui emisit opponi recte censet hoc sensu: quaerit Irenaeus, num Aeonnes emissi sint coniuncti cum emitte, an ab eo soluti atque separati. *Partiliter* FEUARD. restituit pro *pariter*, quod legitur in ERASM. et GALL. editi.

5. *utrum eiusdem substantias existebant his*] Pro *existebant cum his*; phrasia est a Graecis desumpta. Graeci enim dicunt: τῆς αὐτῆς οὐσίας ἦσαν τοῖς αὐτοῖς προβαλλήσοι. BILL. I. I.

6. *iuniores*] Sic Cod. Voss. omnesque editores praeter GRABIIUM, qui cum ARUND. legit *iuniores*. Infra § 4 huius cap. legitur *iunior*: et § 5 exstat *iunior* et *iunior*.

7. *simplices quidem*] Sic CLAROM. et MASS., ceteri omnes *simplices quidam*.

8. *vel [si]* Si, quod deest in omnibus, quod equidem scio, Codd. et duabus prioribus ERASMI editi. expungere nolui, sed uncinis inclusi.

altero ¹intelligetur, quemadmodum ²homines, non admixtus nec unitus alter altero, sed infiguratione discreta et circumscriptione ³definita et magnitudinis quantitate unusquisque ipsorum deformatus; quae propria corporis sunt, et non spiritus. Iam igitur non spiritale Pleroma esse dicant, nec semetipsos spiritales; siquidem, velut ⁴homines, Aeones ipsorum epulantes sedent apud Patrem, et ⁵ipsum talifiguratione existentem, quemadmodum detegunt eum qui ab eo ⁶emissi sunt.

Cap. XIII.

4. Si autem, velut a lumine lumina accensa, sunt Aeones a Logo, Logos autem a No, et Nus a Bytho, velut verbi gratia a facula faculae; generatione quidem et magnitudine fortasse distabunt ab invicem: eiusdem autem substantiae quum sint cum principe emissionis ipsorum, aut omnes impassibiles perseverant, aut et Pater ipsorum ⁶participabit passiones. Neque enim quae postea accensa est facula, alterum lumen habebit, quam illud quod ante eam fuit. Quapropter et lumina ⁷ipsorum composita et unum, in principalem unionem recurrunt, quum fiat unum lumen quod fuit et a principio. Quod autem ⁸iuvinius est et antiquius, neque in ipso lumine intelligi potest, (unum enim lumen est totum) nec in ipsis quae perceperunt lumen faculis: (etenim ipsae secundum substantiam materiae ⁹id tempus habent; una enim et eadem est facularum materia) sed tantum secundum ¹⁰accensionem, quoniam altera quidem ante ¹¹pusillum tempus, altera autem nunc accensa est.

Cap. XIV.

* Grab. 148.

5. *Labes igitur eius, quae est secundum ignorantiam, passionis aut universo similiter Pleromati ipsorum proveniet, quum sint: eiusdem substantiae, et erit ¹²in ignorantiae labe id est semetipsum ignorans Propator; aut similiter omnia impassibilia perseverabunt ea, quae sunt intra Pleroma, lumina. Unde igitur circa iuniorem

1. intelligetur] Sic ARUND. VOSS. MERC. II. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. Sed in ERASM. et GALL. intelligitur.

2. homines] In nonnullis ERASM. et FEUARD. editi. perperam hominem. Nostram lectionem habent ARUND. et VOSS.

3. definita] Sic ARUND. VOSS. (a GRABIO iterum neglecta) et MASS. In reliquis diffinita.

4. ipsum] VOSS. male ipsi.

5. emissi] Sic ARUND. VOSS. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. In reliquis missi.

6. participabit] Sic VOSS. GRAB. MASS. Ceteri male participavit.

7. ipsorum] Ita ARUND. VOSS. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. Reliqui vero ab ipso.

8. iuvinius] Vide FEUARDENTIIUM in Appar. nostro.

9. id tempus] Sic ARUND. VOSS. MERC. II. GRAB. et MASS. Sed ceteri omnes id temporis. Observat GRAB. idem legendum esse pro id.

10. accensionem] ARUND. et VOSS. accensionem.

11. pusillum tempus] ARUND. tempus illud. ERASM. GALL. GRYN. FEUARD. tempus illud. Vox pusillum a MASS. auctoritate CLARON. VOSS. (in quo deest tempus) et FEUARD. in marg. in textum recepta est. Recte dicit MASS.: „hanc enim lectionem exigere videtur oppositionis ratio: altera ante pusillum tempus, altera autem nunc.“

12. in ignorantiae] In modo omissum in VOSS. et MERC. II.

1 neque

4 spiritus] + xxv

Qm̄ sophia nunquam in igno.
rante: et in deminutione
est

6 ipsum] ipsi

10 bitho

18 iunior

antiquius

neque

19 neque

20 ipse

matheticae

25 universos

26 in an.

id] hoc

4 dicant

6 ab

7 neque

9 universos

10 commutationem

12 sequitur

18 a]h

20 aeternam

22 dicuntur

23 incho

25 cum eis

27 quodam autem propositis ex.

Aeonem passio, si paternum lumen † est, ex quo omnia constituta † *Mass. 139.*
sunt lumina, quod naturaliter impassibile est? ¹Quomodo autem
et iuvenior aliquis aut senior in ipsis Aeon dici potest, quum sit
unum lumen totius Pleromatis? ²Et si quis stellas dicat eos, ni-
hilominus eadem universi apparebunt natura participant. Etenim
si *stella a stella in claritate differt*, sed non secundum qualitatem ^{1. Cor. XV.}
nec secundum substantiam, secundum quam passibile aliquid vel im-
passibile est; ^{41.} ³sed aut universos, ex lumine quum sint paterno,
naturaliter impassibiles et immutabiles esse oportet, ⁴aut universi
cum paterno lumine et passibiles et ⁵commutationum corruptionis
capaces sunt.

6. Haec autem eadem ratio ⁶sequetur, etsi velut ab arbore ^{59 6}
ramos dicant a Logo natam esse emissionem Aeonum; quum Logos
a Patre ipsorum generationem habeat: eiusdem enim substantiae
omnes inveniuntur cum Patre, tantum secundum magnitudinem, sed
non secundum naturam differentes ab invicem, et magnitudinem
complementes Patris, quemadmodum digiti complement manum. Si igitur
Pater in passione et ignorantia, et ii utique, qui ex eo generati
sunt, Aeones. Si autem impium est Patri omnium ignorantiam et
passionem affingere, quomodo ab eo ⁷emissum dicunt Aeonem pas-
sibilem, ⁸et hoc ipsi Sophiae Dei eandem impietatem ⁹affingentes,
semetipsos religiosos esse dicent?

7. Si autem quomodo a sole radios Aeonas ipsorum emissio-
nes habuisse dicent, eiusdem substantiae et de eodem omnes quum
¹⁰sint, aut omnes capaces passionis erunt cum eo, qui ipsos emisit,
aut omnes impassibiles perseverabunt. Non enim iam quosdam
impassibiles, quosdam autem passibiles possunt ex tali emissionem
confiteri. Si igitur omnes impassibiles dicunt, ipsi suum argumen-
tum dissolvunt. Quomodo enim passus est minor Aeon, si omnes
¹¹erant impassibiles? Si autem omnes dicunt participasse ¹²passio-

1. *Quomodo autem iuvenior*] Omnes
editi. ante iuvenior habent et, quod au-
toritate MS. Voss. expuñxi. Labeutius
legissem: quomodo aut iuvenior.

2. *Et si quis stellas dicat eos*] Sic pri-
mus FEUARD. Sed in ERASM. GALL. GRYN.
perperam et si quas stellas dicant eis.
Consentit Voss.

3. *sed aut*] Sed mihi quidem prorsus
supervacaneum videtur.

4. *aut universi*] Voss. MERC. II. et
ERASM. 1526. 1528 aut universos.

5. *commutationum corruptionis*] ERASM.
in prioribus editi. commutationes cor-
ruptionis. Voss. et MERC. II. commutatio-
nem corr.

6. *sequetur*] Voss. sequitur; MERC. II.
sequatur.

7. *emissum*] ERASM. in priorib. editi.
CLAROM. ARUND. MERC. II. et Voss. emis-
sam Aeonom, quin sermo est de Sophia.

8. *et hoc*] Et quidem graecum καὶ
τοῦτο reddere debuisset Interpres. GRAB.

9. *affingentes*] ERASM. GALL. affigentes.
GRYN. in marg. scribit: quid si affingen-
tes legas? Codd. MERC. affigentes.

10. *sint*] MERC. II. et Voss. sunt.

11. *erant*] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et
Codd. ARUND. Voss. et MERC. I. Sed
ERASM. GALL. et MERC. alter erant.

12. *passionis huius*] Sic omnes Codd.
et editores praeter FEUARD. qui BRILLI

nis huius, quemadmodum ¹quidam audent dicere, quia a Logo quidem coepit, ²derivatio autem in Sophiam; ³in Logum, huius Nun Propatoris, passionem ⁴revocantes, arguentur et Nun Propatoris et ipsum Patrem in passione fuisse confitentes. Non enim ut compositum animal quiddam est omnium Pater praeter Nun, quemadmodum praeostendimus; sed Nus Pater, et Pater Nus. Necesse est itaque et eum, qui ex eo est Logos, immo ⁵magis autem ipsum Nun, quum sit Logos, perfectum et impassibilem esse; et eas quae ex eo sunt emissiones, eiusdem substantiae quum sint, cuius et ipse, perfectas et impassibiles et semper similes cum eo perseverare, qui eas emisit.

8. Non igitur iam Logos quasi tertium ordinem generationis habens ignoravit Patrem, quemadmodum docent hi: hoc enim in hominum quidem generatione fortasse putabitur ⁶verisimile esse, eo
 * *Grab. 149.* quod saepe ignorant suos parentes; * in Logo autem Patris omnimodo impossibile est. Si enim existens in Patre cognoscit hunc, in quo est, hoc est semetipsum, non ignorat; et quae ab hoc sunt emissiones, virtutes eius existentes et semper ei adsistentes, ⁷non ignorabunt eum, qui se emisit, quemadmodum nec radii solem. ⁸Non capit igitur Dei Sophiam, eam ⁹quae intra Pleroma est, quum sit a tali emissionem, sub passione cepidisse, et talem ignorantiam concepisce. Possibile est autem eam, quae est a Valentino, ¹⁰sapientiam, quum sit de diaboli emissionem, ¹¹in omni passione fieri et

auctoritate fretus excudi iussit *passioni huius*. BILLIO concedimus, Interpreti graeca μετασχεῖν τούτου τοῦ πάθους vertenda fuisse participasse *passioni huius*; nihilominus tamen nostra lectio genuina est Interpretis ad verbum vertentis.

1. *quidam*] Voss. *quidem*.

2. *derivatio*] BIBL. ObsERV. sacr. lib. I. c. 34: Hic equidem, ait, *derivavit* omen dare non dubitem. Priore enim libro c. 1 haec Irenaei verba sunt: ἐν ἡρώεσσιν μὲν ἐν τοῖς περὶ τὸν Νουν, ἀπέσκηψε δὲ εἰς τοῦτον, exorsa quidem fuerat (*passio*) in iis qui sunt erga Nun, *derivavit autem in hunc*. — At vero recte censet MASS., lectionem non esse sollicitandam, quippe quae huc optime quadret.

3. *in Logum, huius Nun Propatoris*] GRABRIUS loco accusativi Nun genitivum *Mentis* legi vult. Recte opponit MASS., illa: *huius Nun Propatoris* per appositionem esse explicanda. Sed addendum fuisset MASSUETO, Irenaeum, qui Logon et Nun unum eundemque putat, magis sententiam ecclesiae, quam Gnosticorum

secutum esse, qui Logon et Nun tanquam diversas personas distinguere solebant.

4. *revocantes arguentur*] Pro *revocare* arguentur vel convincuntur, graece ἀναγέροντες ἐλεγχθήσονται. BILL. ObsERV. sacr. lib. I. c. 33.

5. *magis*] Deest haec vox in Voss.

6. *verisimile esse*] Sic GRAB. et MASS. secundum ARUND. et Voss. In MERC. I. *verisimiles*. Sed in reliquis editi. et altero MERC. *verisimilius*. In MS. Voss. deest esse, quod omitti potest.

7. *non ignorabunt*] Non addidit FEUARD. consentiente Voss.

8. *Non capit*] Οὐκ ἐνδέχεται, fieri non potest.

9. *quae intra — a tali*] Quae additum, a tali pro at illi restitutum est a FEUARD. auctoritate VET. Codicis, quocum consentit Voss.

10. *sapientiam*] Voss. et MERC. II. *sapientia*.

11. *in omni passione fieri*] Recte monet BILL. I. I., Interpretem saepissime uti verbo fieri pro esse aut versari, uti hoc ipso capite: priusquam in *passioni*

2 derivans *

3 passimam - propriam
e. k. m. ad. comedi
ui nif. py. my

5 preter

praestantius

7 tr. magis imao

13 docend dicent *

14.16 esse... impossibile
m. * ad. com. ut super
[15 sepe]

que] q;

21 ignorantiam *

22 que

* sapientia *

sapientiae

3 querere

filicium modi

4 matris

an. in

profundo] + xviii ostensio quoniam neque
entimensis sine aere: propriam habuerit
substantiam neque peris sine entymensis

8 multam] matam *

questione

12 capitale

14 circumcunctis ^{2 (v. bech)}
caecut ^{st. entis} *

15 no] na

17 que

18 omessione

obseci] obacetatum *
ob absectatum *

19 symbolum

20 sic] si

21 cecitatem

22 cummentientes
sopistae (-te * uid)

25 que

2 no] na

profundum ignorantiae fructificare. Ubi enim ipsi testimonium perhibent de matre sua, dicentes eam Aeonis errantis generationem esse, iam non quaerere oportet causam, propter quam filii ¹huiusmodi matris ignorantiae semper nacent in ²profundo.

9. ³Praeter has autem emissiones ego quidem iam non intelligo alteram posse eos dicere; sed ne ipsi quidem alteram quandam proprietatem emissam reddentes aliquando, cogniti sunt nobis, licet valde multam de huiusmodi speciebus quaestionem habuerimus cum eis; hoc autem solum dicunt, ⁴quoniam emissi sunt unusquisque illorum, et illum tantum ⁵cognovisse, qui se emisit, ignorans autem eum, qui ante illum est. Iam non autem cum ostensione progrediuntur, quemadmodum emissi sunt, aut quomodo capit tale quid ⁶in spiritalibus fieri. ⁷Quaecunque enim progressi fuerint, obli-
gabuntur, et a recta ratione ⁸circumeuntes circa veritatem, in tantum uti eum, qui est a ⁹No Propatoris ipsorum emissus Sermo, in ¹⁰deminorationem eum emissum dicant: (Nun enim perfectum a perfecto Bytho progeneratum iam non potuisse eam, quae ex eo est, emissionem facere perfectam, sed ¹¹obcaecatam circa agnitionem et magnitudinem Patris; et Salvatorem symbolum mysterii huius ostendisse in eo, qui a nativitate caecus fuit, quoniam ¹²sic caecus emissus est a Monogene Aeon, id est ignorantia) ignorantiam et caecitatem commentientes Verbo Dei, ¹³secundam secundum + eos a Pro- + *Mass. 140.*
patore emissionem habenti. Admirabiles Sophistae et altitudines investigantes incogniti Patris et supercaelestia sacramenta enarrantes,
¹⁴in quae cupiunt angeli prospicere! uti discant quoniam a No eius *1. Petr. 1. 12.*

bus ferent; et cap. seq. § 2 quomodo rursus Enthymesis eius cum passione procedens separatim poterat fieri? Atque § 6 velle intrā eum fieri. Ita et cap. 31 et 32 in omnibus operibus fieri.

1. huiusmodi] Voss. et MERC. II. eiusmodi.

2. profundo] ERASM. GALL. ARUND. OTTOB. et MERC. II. profundum. In Voss. deest in.

3. Praeter] MERC. I. propter.

4. quoniam] Haud raro quoniam scribit Int. pro quod.

5. cognovisse] Scribendum erat cognoverit. MASS.

6. in spiritalibus] FEUARD. addidit in, quod legitur etiam in MS. Voss.

7. Quaecunque] Sic restituit FEUARD. auctoritate VET. Codicis pro quaecunque. Emendationi favent ARUND. Voss. et MERC. II. In marg. editt. ERASMI quocunque legi.

8. circumeuntes] Hanc optimam lectionem, a Codd. CLAROM. et Voss. suppeditatam, MASS. bene in textum recepit. Ceteri omnes caecutientes.

9. No Propatoris] ERASMI priores editt. et ARUND. propatori; ERASMI posteriores, porro GALL. et FEUARD. propator. — MERC. II. propitiatori.

10. deminorationem] Graece ἐστένημα, quod Int. plerumque vertit lates.

11. obcaecatam] FEUARD. in marg. et Voss. obcaecatam.

12. sic caecus] Sic bene restituit GRAB. ex Cod. ARUND.

13. secundam] Hanc vocem addidit MASS. ex MS. CLAROM., addere potuisset GRABIVS e Cod. Voss.

14. in quae] Ita Codd. VET. ARUND. MERC. I. et (quem addo) Voss. atque editt. GRAB. MASS. In N. T. consona leguntur εἰς ἃ. Sed ERASM. GALL. FEUARD. cum MSS. MERC. altero et CLAROM. in quem, uti legitur in Vulgate.

Patris, qui super omnia est, emissum Verbum, caecum ¹emissum, id est ignorans Patrem, qui se emisit.

10. Et quemadmodum, o vanissimi Sophistae, Nus Patris, immo etiam ipse Pater, quum sit Nus et perfectus in omnibus, imperfectum et caecum Aeonem | emisit suum Logon, quum possit statim et agnitionem Patris cum eo emittere? Quemadmodum Christum postgenitum quidem reliquis, perfectum autem dicitis emissum; multo magis igitur, qui est eo aetate ²provecior Logos, ab eodem Nu perfectus utique ³emitteretur et non caecus; nec ille rursus ⁴plus caecos, quam se, Aeonas emitteret, quoadusque Sophia vestra semper excaecata, tantam malorum enixa est substantiam. Et huius malitiae caussa est Pater vester: magnitudinem enim et virtutem Patris ⁵caussas ignorantiae esse dicitis, Bytho assimilantes eum, et nomen hoc ei apponentes innominabili Patri. Si autem ignorantia malum, omnia autem mala ex ea ⁶floruisse definitis, huius autem ⁷causam magnitudinem et virtutem Patris dicentes, malorum factorem eum ostenditis. Id enim, quod non potuerit contemplari magnitudinem eius, causam dicitis mali. Sed si quidem impossibile ⁸erat Patri notum semetipsum ab initio his, quae ⁹ab eo facta sunt, facere; ¹⁰inincusabilis erat, qui non poterat ¹¹ignorantiam auferre eorum, qui post se sunt. Si autem postea volens, eam quae secundum progressionem emissionum aucta fuerat, ignorantiam et inseminalam Aeonibus auferre potuit, multo magis prius eam, quae nondum erat, ¹²ignorantiam volens non ¹³permitteret fieri.

11. Quoniam igitur quando voluit agnitus est, non tantum Aeonibus, sed et his, qui in novissimis temporibus ¹⁴erant hominibus; non volens autem ab initio agnoscere, ignoratus est: caussa

1. *emissum id est*] Emissum deest in ARUND., id omittit Cod. Voss.

2. *provecior*] Voss. minus recte *profectior*.

3. *emitteretur*] FEUARD. in marg. et Voss. *emittetur*.

4. *plus caecos quam se*] Sic ARUND. CLAROM. et (neglectus a GRABIO) Voss., atque edit. GRAB. et MASS. Reliqui omnes vitiose habent *plus caecus quam si, nisi quod MERC. Codd. pro si praebent se*.

5. *caussas ignorantiae*] In Voss. post haec verba legi igitur, quod tamen abundat.

6. *floruisse*] ERASM. GALL. FEUARD. et alter Cod. MERC. *fluisse*.

7. *erat*] MERC. i. *erit*.

8. *ab eo*] Ita ERASM. GRAB. MASS. omnes-

que Codd. — FEUARD. *perperam scripsit ea*; sed in GALL. edit. utrumque *ea* aut *eo* deest.

9. *inincusabilis erat, qui non poterat*] Sic VET. Voss. FEUARD. GRAB. MASS. Consentit ARUND. quod vocem *inincusabilis*. — Sed ERASM. GALL. GYMN. *inexcusabilis erat, quoniam poterat*.

10. *ignorantiam*] „Ignorantia legitur in Cod. Voss.“ GRAB. Quod falsissime adnotavit vir doctus: hic enim recte habet Voss. *ignorantiam*; sed paullo ante *perperam ignorantia*.

11. *permitteret*] Sic restituit GRAB. secundum Cod. Voss. In ERASM. GALL. FEUARD. male *permittere*.

12. *erant hominibus*] Has voces ex MS. Voss. addidit GRAB., quae etiam in CLAROM. reperit MASS.

- 1 cecum
~~emendation] + est~~
- 2 om id
sophistae
- 3 aeternam
- 4 perfection
excecata
- 13 p pulvis
- 16 factorum
fuerit * uid

3 penitenta

~~10 est pot incompabili] + est~~

~~abscissa ut est pot incompabili~~

12 incomp[ens.] + est *

14 demorebatur

17 inpassiphiles

19 pag. 1 +

XXIII Om neg: Discolia neg:

paci aem poterat: cum esset

spiritale, et in his sive

milia erant conversans

21 in ¹⁴² m

22 neque

24 parsum *

ignorantiae secundum vos est voluntas Patris. Si enim praesciebat haec sic futura, quare utique, priusquam fieret, non absceidit ignorantiam ipsorum, quam postea, velut ex poenitentia, curat ¹per emissionem Christi? ²Quam enim per Christum agnitionem omnibus fecit, multo ante poterat facere per Logon, qui et primogenitus erat ³Monogenitus. Vel si ⁴praesciens voluit fieri haec, semper perseverant ignorantiae opera, et nunquam praetereunt. Quae enim ex voluntate Propatoris vestri facta sunt, perseverare oportet cum voluntate eius qui voluit; vel si praetereunt haec, cum his ⁵praeteriet et voluntas eius, qui substantiam ⁶ea habere voluit. Quid enim et discentes requieverunt Aeonem et perfectam agnitionem perceperunt, ⁷quoniam incapabilis est et incomprehensibilis Pater? 61 a Hanc autem agnitionem habere potuerunt priusquam in passionibus fierent; non enim deminorabatur magnitudo Patris ab initio scientibus his, quia incapabilis et incomprehensibilis est Pater. Si enim propter immensam magnitudinem ignorabatur; et propter immensam dilectionem impassibiles debebat conservare eos qui ex se nati erant, quoniam nihil prohibebat, sed magis utile erat, ab initio cognovisse eos, quoniam incapabilis et incomprehensibilis est Pater.

C A P. XVIII.

Cap. XXV.

1. Quomodo autem non vanum est, quod etiam Sophiam eius dicunt ⁸in ignorantia et in deminoratione et in passione fuisse? Haec enim aliena sunt a Sophia et contraria; sed ⁹nec affectiones eius sunt. Ubi enim est improvidentia et ignorantia utilitatis, ibi Sophia non est. Non iam igitur ¹⁰Sophiam passum Aeonem vocent; sed aut vocabulum eius aut passiones praetermittant. Et ¹¹Plenitudinem autem universam non dicant spiritalem, si intra ipsam

1. *per emissionem*] Sic emendavit FEUARD. procul dubio ex Cod. VET. In Cod. Voss. legi *per missionem*; super priorem m scriptum est e. ERASM. GRYN. ARUND. OTTOB. MERC. II. *per missionem*, quae GALL. in unam vocem falso contraxit.

2. *Quam enim*] Sic primus GRAB. ex MS. Voss. At ERASM. GALL. FEUARD. qui enim. — MERC. Codd. *quae enim*.

3. *Monogenitus*] *Μονογενής*.

4. *praesciens*] Alter MERC. Cod. *pñs*, quod legitur *praesens*.

5. *praeteriet*] Voss. minus recte *praeteriret*.

6. *ea*] Sic se pro *eam* ex Codd. MERC. reposuisse GRAB. dicit. Sed dicendum fuisset, in illis Codd. falso scriptum esse *substantia mea pro substantiam ea*. In Voss. male *substantiam meam*.

7. *quoniam incapabilis est*] MASS. dicit: „Pro quod incapabilis sit. Graece *ὅτι ἀχώρητός ἐστι καὶ ἀκατάληπτος*, sup. lib. I. c. 2, 5.“ Pro *incapabilis* legitur in Voss. *incapitibilis*.

8. *in ignorantia et in deminoratione*] GRAB. ait: „in Cod. Voss. perperam legitur: *ignorantia et deminoratio est*.“ Quod falsissimum est; nostram lectionem reperi in Voss., nisi quod ante *deminoratione* abest *in*.

9. *nec affectiones*] Cod. ARUND. neque ad *confusiones*.

10. *Sophiam passum Aeonem*] Sic Codd. VET. ARUND. Voss. MERC. II. et FEUARD. GRAB. MASS. In reliquis pro *passum* legitur *passam*.

11. *Plenitudinem*] *Πλήρωμα*.

Aeon hic, quum esset in passionibus tantis, conversatus est. Haec enim ne anima quidem fortis, non dicam spiritalis substantia, ¹percipiet.

2. Quomodo autem rursus Enthymesis eius cum passione procedens separatim poterat fieri? Enthymesis enim esse intelligitur ²erga aliquem; ipsa autem seorsum nunquam fiet. Exterminatur enim et absorbetur mala a bona enthymesi, quemadmodum ³aegrimonium ab incolumitate. Quae enim erat ⁴prior Enthymesis passionis? Exquirere Patrem et magnitudinem [†]eius considerare. Quid autem suasa est postea et convaluit? Quoniam incomprehensibilis, et qui inveniri non possit, est Pater. Non igitur bonum erat, quod vellet cognoscere Patrem; et propter hoc ⁵est et passibile; sed quando suasa est quoniam ⁶investigabilis esset Pater; ⁷et convalescens. Sed ille ipse ⁸Nus, qui quaerebat Patrem, cessavit secundum eos adhuc quaerere, ⁹discens quoniam incomprehensibilis est Pater.

Cap. XXVI.
* Grab. 151.

3. * Quomodo igitur Enthymesis poterat separata concipere passiones, quae et ipsae affectiones eius erant? Affectio enim ¹⁰erga aliquem fit, ¹¹ipsa autem seorsum non potest esse nec constare. Non solum autem instabile hoc est, sed etiam contrarium ei, ^{Math. VII. 7.} quod est a Domino nostro dictum: *Quaerite, et invenietis*. Dominus enim quaerendo et inveniando Patrem, perfectos consummat discipulos; is autem, qui sursum est, Christus ipsorum, per id, quod praecepit Aeonibus non quaerere Patrem, suadens quoniam etsi multum laboraverint, non eum invenient, perfectos eos consummavit. ¹²Et siquidem perfectos aiunt in eo, quod dicant invenisse

1. percipiet] Voss. participet.

2. erga aliquem; ipsa] Erga, quod legitur in editione princeps, deest vero in omnibus reliquis ERASMI editi. GALL. et GRYN., restituit FEUARD. consentientibus ARUND. MERC. II. et VOSS. Ipsa legitur in solo Cod. CLAROM. Sed FEUARD. ipsa pro ipsum restituit BILLII iudicio fretus.

3. aegrimonium] Barbare posuit Int. pro aegrimonia; quae vox non modo apud poetas occurrit, sed et apud Ciceronem ad ATT. 12, 38: *ferrem graviter, si novae aegrimoniae locus esset*. GRAB.

4. prior — passionis] Graecismus, uti MASS. recte observat, pro prior passione. 5. est et passibile] Sic ERASM. GALL. GRYN. MASS. et Codd. ARUND. et MERC. II. Sed FEUARD. GRAB. et MSS. CLAROM. VOSS. esset passibile. Priorem lectionem cum MASS. praefero, qui eam magis cohaerere dicit cum praecedentibus.

6. investigabilis] Hanc vocem pro investigabilis accipiendam et graecae ἀνεξεργαστος respondere monet BILL. I. I. Eodem modo scripsit Int. supra lib. I, 2, 2 p. 21 *investigabile Patris*; et Vulgata Rom. 11, 33.

7. et convalescens] Snpple est aut erat.

8. Nus qui] Qui addidit FEUARD. — Consentiant ARUND. et VOSS.

9. discens] ERASM. GALL. GRYN. dictus. Sed FEUARD. GRAB. MASS. et Codd. ARUND. VOSS. ac MERC. II. discens. Erat enim GRAB., qui dicit in MERC. Codd. vitiose legi discens.

10. erga] Erga saepissime scribit Int. pro circa.

11. ipsa] Sic restituit FEUARD. ex VET. Cod. (consentit VOSS.) pro ipse, uti legitur in ERASM. GALL. et GRYN.

12. Et siquidem perfectos] ERASM. 1536. 1528 et siquidem perfecto (in marg. per-

4 dicant

percipat] + xerox.

qm patris exquisitio et in
negotio magis: ludicio
eius req: passioni req: lab
substantia effectum facit
in aere

6 ipsum

7 absorbitur

incolomitate

12 est et] esset

14 15 querat. quere

18 ipse

21 querite

~~estupescere a nobis non~~

22 querensio

22 consumat

23 is] his

25 consumant

12 callymnesis

substantia

13 tanta tanta
matheriae

et' m

20 neque

22 a m

23 uertentur *

euent-²

si m.

pereclitaretur

26 quocumque

Bythum ipsorum; Aeonas autem in eo, ¹quod suasi sint quoniam investigabilis est, qui ab eis inquirebatur.

4. Quum igitur ipsa Enthymesis non possit sine Aeone separatim consistere, adhuc maius inferunt mendacium de passione eius, separatim rursus dividentes eam et hanc esse substantiam dicentes materiae. Quasi non esset lumen Deus, nec adesset sermo qui posset eos arguere et evertere nequitiam ipsorum. Utique enim quodcunque sentiebat Aeon, hoc et patiebatur; ²et quod patiebatur, hoc et sentiebat: et non aliud erat apud eos Enthymesis eius, nisi passio incomprehensibilem comprehendere excogitantis, et passio Enthymesis: impossibilia enim sentiebat. Quemadmodum itaque poterat affectio et passio ab Enthymesi seorsum separari et ³substantia tantae materiae fieri, quando ⁴et ipsa Enthymesis passio erat et passio Enthymesis? Neque igitur Enthymesis sine Aeone, neque affectiones sine Enthymesi separatim habere possunt substantiam; et soluta est et hic rursus regula ipsorum.

5. Quemadmodum autem et solvebatur et patiebatur Aeon? Cap. XVII.
Siquidem eiusdem substantiae, cuius et Pleroma, erat; Pleroma autem universum ex Patre. Quod enim simile est, ⁵in simili non dissolvetur in nihilum, nec perire periclitabitur, sed magis perseverabit et augescet; ⁶quemadmodum ignis in igne et spiritus in spiritu et aqua in aqua: quae autem sunt contraria, a contrariis patiuntur et vertuntur et exterminantur. ⁷Et sic si fuisset luminis emissio, non pateretur nec periclitaretur in simili lumine, sed magis 621effulgesceret et augesceret, quemadmodum dies a sole: etenim Bythum imaginem ⁸patris sui esse dicunt. Quaecunque sunt pere-

fecto, sicque MERC. II.); idem in edit. inde a 1534 et sic quidem perfectio. — GALL. et siquidem perfectos, GRYN. eandem offert lectionem, nisi quod pro si legit sic. Cum GALL. consentiunt FEUARD. GRAB. MASS. Aut cum GRAB. pro siquidem lege citra auctoritatem Codicis alicuius se quidem; aut cum MASS. siquidem accipe pro enim et supple se.

1. quod suasi sint] ERASM. GALL. GRYN. et Codd. MERC. male quod ipsa sint. Emendationi favent VOSS. et ARUND., quamvis in hoc silasi corrupte legatur.

2. et quod patiebatur] Sic bene restituit GRAB. ex Cod. ARUND. pro sentiebatur, uti habent ERASM. GALL. et FEUARD. Consentiant Codd. CLAROM. et (quem addo) VOSS.

3. substantia tantae materiae] Codd. MERC. substantia tanta materiae; OTTOB. tanta et materia.

4. et ipsa] Et deest in Codd. ARUND. VOSS. et MERC. I.

5. in simili] In recto adiecit FEUARD. Consentit VOSS. et MERC. I.

6. quemadmodum] Enim, quod post hanc vocem legunt ERASM. GALL., recte expunxit FEUARD. Consentiant Codd. ARUND. VOSS. et MERC. II.

7. Et sic] Ita primus GRAB. excudi iussit secundum Codd. ARUND. MERC. II. et (quem addo) VOSS. Ceterum in ERASM. 1526. 1528 voces se ita excipiant. In reliquis legitur sic et.

8. patris sui] Id est Aeonis passi, quem inferius § 7 Valentinianorum arum appellat, utpote matris ipsorum patrem, a quo et genus habent. Huius porro, etsi minus proprie, Bythum imaginem esse dicit, quia alter alteri similis. Confer lib. I. c. 5. § 1. MASS.

grina et sibi extranea animalia atque contrariâ ¹naturâ, periclitantur et corrumpuntur; quae autem sibi ²assueta sunt ³et cognata, nulum patiuntur periculum ⁴in eo conversantia, sed et salutem et vitam ex eo acquirunt. Si igitur eiusdem substantiae, cuius et universum Pleroma, ex eo emissus fuisset hic Aeon, nunquam demutationem perciperet, quum esset in similibus et assuetis conversans, spiritalis in spiritalibus. Timor enim et expavescentia et passio et dissolutio ⁵et talia in his quidem, quae sunt secundum nos, et corporalibus fortassis fiant a contrariis; in spiritalibus autem et diffusum habentibus lumen iam non tales consequuntur calamitates. Sed

* *Grab. 152.* mihi videntur *eius passionem, qui est ⁶apud Comicum Menandrum valde amans et odibilis, Aeonii suo circumdedit. Magis enim infelicitate amantis cuiusdam hominis apprehensionem et mentis conceptionem habuerunt, qui haec finxerunt, quam spiritalis et divinae substantiae.

Cap. XXVIII. 6. Super haec quoque ⁷excogitare de quaerendo perfectum Patrem, et velle intra eum fieri, et habere eius comprehensionem, non ignorantiam nec passionem poterat ⁸inficere, ⁹et hoc Aeonii spiritali; sed magis perfectionem et impassibilitatem et veritatem. Nec enim ipsi, quum sint homines, excogitantes de eo, qui ante ipsos est, et velut iam comprehendentes perfectum et intra eius constituti agnitionem dicunt, semetipsos ¹⁰in passione consternationis esse, sed magis in ¹¹agnitione et apprehensione veritatis. Et-

1. *naturâ*] Voss. *perperam naturae*. Sic et ERASM. 1526. 1528.

2. *assueta*] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et Cod. Voss. In reliquis *assumta*.

3. *et cognata*] Codd. CLAROM. et (quem addo) Voss. et FEUARD. in marg. *et ex eo nata*; ARUND. MERC. I. et ERASM. edit. 1526. 1528 *et eo nata*. In altero MERC. Cod. loco vocis *cognata* est lacuna. Si in Codd. pro *ex eo* legeretur *ex eodem*, lectio foret non mala.

4. *in eo*] Ita FEUARD. in marg. MERC. II. et (quem addo) Voss. et MASS. Ceteri minus recte in *ea*. MASS. dicit: porro *in eo* in neutro, quod vocant absolutum, scriptum accipio pro *in ea re*, in *eodem*; in eo videlicet, quod animalia conversantur in assuetis et cognatis: eo prorsus sensu, quo paullo post de Aeone scribitur: *in similibus et assuetis conversans*.

5. *et talia*] Sic FEUARD. in marg. et MASS. Ceteri et *alia*.

6. *apud Comicum Menandrum*] GRAB. et MASS. aliquid ad hunc locum obser-

vare, nobisque prodere supersederunt, ad quam Menandri fabulam Irenaeus alluserit. Constat, Menandrum scripsisse fabulam *Μισοφύμενος* inscriptam, cuius argumentum hoc fuisse videtur: Thrasonides miles ardentissime amabat puellam, cuius acerrimum odium in se eo excitabat, quod inepta ac stolida iactantia facinora sua augebat. Cfr. *Menandri et Philemonis Reliquiae*. Edidit A. MEINKE. p. 116 seqq.

7. *excogitare*] Sic primus GRAB. et MASS. sec. Cod. Voss., in quo falso quidem scriptum est *excogilaret*. In ceteris et *cogitare*.

8. *inficere*] Bene observat MASS. *inficere* graeco *ἐμποιεῖν* respondere, quod vertendum erat *inferre*, *inducere*.

9. *et hoc*] MERC. I. et haec. Melius fuisset et *quidem*.

10. *in passione*] In CLAROM. ARUND. Voss. MERC. II. et edit. ERASM. 1526. 1528 ante has voces legitur *non*, quod recte abest in ceteris.

11. *agnitione et apprehensione*] MERC. II. *agnitionem et apprehensionem*.

- 1 natura
perpetuantur
- 2 que
Cognati] exconati
- 3 la. periculum patiantur
- 4 substantia
- 6 esset] esse
- 8 hui] is
que
nos
- 9 diffusum
- 10 consequuntur
- 12 amans] amicos
hostilitia
- 14 quid, fuerunt viri
- 14, 15 diuine, substantie
- 16 neque
- 22 senatibus] + non
constitutions
- 23 set

- 1 querite
propterea hoc
- 1 finitus
- 3 inenarrabilem
quorant] q;erant
- 6 q;rentem
passione
- 8 recessisse
- 10 m] + in
- 11 nascenti
- 14 entymiscos
- 17 fēct
- 21 materie
- 25 quibus : v. 12 hi adant.
- 27 ignorantie

enim Salvatorem *Quaerite, et invenietis* discipulis ¹propter hoc dixisse dicunt, ut eum, qui ab ipsis per excogitationem ²fictus est, super fabricatorem omnium inenarrabilem Bythum quaerant; et semetipsos perfectos esse volunt, quoniam inquirentes invenerunt perfectum, quum adhuc sint in terra; eum autem, qui intra Pleroma sit, Aeonem, totum spiritalem, quaerentem Propatorem et intra magnitudinem eius conantem fieri, et comprehensionem paternae veritatis concupiscentem habere, in passionem dicunt recidissee; et passionem talem, ut ³nisi ei occurrisset virtuti, quae omnia firmat, ⁴dissolutus fuisset in universam substantiam et exterminatus.

7. [†]⁵Vesana est haec praesumptio, et vere ⁶destitutorum a veritate sensus hominum. Quoniam Aeon hic melior est, quam ipsi, et vetustior, ipsi quoque confitentur, secundum ⁷suam regulam dicentes, se esse conceptum Enthymeseos eius Aeonis qui passus est, ita ut sit hic Aeon matris ipsorum pater, id est avus ipsorum. Et posterioribus quidem nepotibus exquisitio Patris veritatem et perfectionem et confirmationem et eliquationem a fluxibili materia facit, sicut dicunt, et reconciliationem ad Patrem; avo autem ipsorum haec eadem inquisitio ignorantiam et passionem et expavescentiam et timorem ⁸et consternationem infecit, ex quibus et substantiam materiae factam dicunt. Exquirere ergo et investigare perfectum Patrem, et concupiscentiam communicationis cum eo et unitatis, sibi quidem salutare fieri; Aeoni autem, a quo et genus habent, dissolutionis et perditionis causam fuisse ⁹dicentes, quomodo non per omnia incongruum et fatuum et irrationabile? ¹⁰Et qui assentiant his, vere caeci, caecis ¹¹ducatoribus utentes, iuste et corruunt in subiacentem ignorantiae profundum.

Cap. XXIX.
† Mass. 142.

1. *propter hoc*] FEUARD. in marg. et CLAR. propterea. Sed Voss. propterea hoc.

2. *fictus est*] Sic omnes Codd. et editi. praeter FEUARD., qui legit *factus est*, nescio qua auctoritate.

3. *nisi ei occurrisset celi.*] Haec graece leguntur I, 2, 2. p. 20: ἀναλελυσθαι εἰς τὴν ὕλην οὐσίαν, ἐπὶ μὴ τῇ στηριζούσῃ τὰ ἅλα συνέτιχε δύναμις. Vide I. l. not. b.

4. *dissolutus — exterminatus*] Hanc nostram lectionem reperis in ERASM. GALL. GRYN. GRAB. MASS. ARUND. MERC. II. et (quem addo) Voss. Sed FEUARD. (haud dicens cuius Codicis fide) minus recte legit: *dissolutus fuisset et in universam substantiam exterminatus*.

5. *Vesana*] ERASM. 1548. 1560. 1563. 1567. GALL. GRYN. perperam *vesania*.

— Priores ERASMI editi. meliorem offerunt lectionem.

6. *destitutorum a veritate*] Cod. Voss. *destitutor est a veritate*.

7. *suam regulam*] Suam deest in Voss.

8. *et consternationem infecit*] Id est intulit vel incussit. Graece ἀπορταν ἐνεποίησεν. Loquitur enim de affectionibus, in quas Aeon ille miser incidit. BILLIUS I. l.

9. *dicentes*] Cum GRABIO lubentius legere dicere, si Codices suffragarentur.

10. *Et qui*] *Hi*, quod ante qui legunt ERASM. GALL. FEUARD., GRABIIUS expunxit auctoritate Voss. et alterius MERC. Cod. Nam alter MERC. perperam habet *his* qui.

11. *ducatoribus*] Graece ὁδηγοῖς. Vide lib. I, 15, 2 (pag. 184 et 185) et notas f. et 11.

* *Grab.* 153.

1. *Qualis est autem et de semine ipsorum sermo, ¹conceptum quidem ²illum secundum figurationem eorum, ³qui sunt erga Salvatorem, angelorum a matre ⁴informe et sine specie et imperfectum; ⁵depositum autem in Demiurgum, nesciente eo, ut per eum in eam animam, quae erat ab eo, seminatum, perfectionem et formationem percipiat? Primum quidem est dicere, quoniam imperfecti et ⁶infigurati et informes hi sunt angeli, qui sunt erga Salvatorem ipsorum, siquidem secundum illorum speciem conceptum tale quid ⁷generatum est.

2. Post deinde quod dicant ignorasse Fabricatorem eam, quae fuit seminis in eum demissio, et iterum eam, quae facta est per eum in hominem seminatio; ⁸futile verbum et vanum, ⁹quod nullo modo ostendi possit. Quemadmodum enim ignoravit illud, si substantiam aliquam et qualitatem propriam habuisset ipsum semen? Si autem sine substantia et sine qualitate et nihil erat, consequenter ¹⁰ignoravit illud. Quae enim propriam quandam ¹¹motionem et ¹²qualitatem vel caliditatis vel velocitatis vel dulcedinis habent vel claritatis cuiusdam differentiam, nec homines quidem lateant, quum sint cum hominibus; in tantum abest ut fabricatorem huius universitatis Deum, apud quem iuste non est agnitum semen ipsorum, ¹³quum sit sine qualitate universae utilitatis et sine substantia omnis actionis et in totum nihil ¹⁴exsistens. Et propter hoc mihi videtur etiam Dominus dixisse: *Omnis sermo otiosus, quem locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die iudicii.* Omnes enim, quicunque tales sunt, otiosos sermones in aures hominum ¹⁴immit-

Matth. XII.

38.

1. *conceptum*] Supra lib. 1, 5, 6 pag. 68 legimus: ὁ κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν περὶ Σωτῆρα ἀγγέλων ἀπεκύησεν.

2. *illum*] Saepius scribit Int. *illum* pro *illud*.

3. *qui sunt erga S.*] Sic VET. VOSS. FEUARD. GRAB. MASS. In ceteris editi. *perperam: qui sunt. Ergo S.*

4. *informe*] Sic recte legitur in ARUND. VOSS. MERC. II. GRAB. MASS. Ceteri male *informem*.

5. *depositum* cell.] Graece κατατεθέν εἰς τὸν Δημιουργόν, μὴ εἰδότης αὐτοῦ, ἵνα δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ ψυχὴν σπαρὲν κτλ. Vide supra lib. 1, 5, 6 pag. 68.

6. *infigurati*] GALL. male *infigurari*.

7. *generatum est*] *Est*, quod legitur in priorib. editi. ERASM., deest vero in posteriorib. ERASM. GALL. GRYN., a FEUARD. est additum consentientibus VOSS. et

MERC. II.

8. *futile — vanum*] ARUND. *fatile*; VOSS. *fuit ille*; MERC. I. pro *vanum* habet *vacuum*.

9. *quod nullo modo ostendi possit*] Graece ἀναπόδεικτον. Nam Graecorum more ostendere saepe pro probare dicit Interpres. BILLIUS l. I.

10. *ignoravit*] Sic FEUARD. in marg. VOSS. GRAB. MASS. In reliquis editi. *ignorabat.* ARUND. et MERC. I. *ignorabil*.

11. *motionem*] Ita FEUARD. in marg. VOSS. CLAROM. GRAB. et MASS. Sed ARUND. MERC. II. et ERASM. in prioribus editi. *motionem*, in ceteris editi. *notionem*.

12. *quum sit*] Sit pro *sini* FEUARD. primus excudi iussit. Consentit VOSS.

13. *exsistens*] Ita FEUARD. GRAB. MASS. ARUND. VOSS. MERC. II. Sed ERASM. et GALL. *perperam exsistentes*.

14. *immitentes*] ARUND. et VOSS. *mittentes*.

5 que

10 que

12 folide] fuit ille

16 que

17 Calliditatis
pro uelocitate
seq. abraam 4.5.6.7.
18 neque

7. qui
9. se] si
pericula *
- quidem
10. anima
11. 12. universum... animalia m.
13. haecnonne
14. destitutum] + servas qm non capit
aerem infra pluma: desiderium
passionis percipere
deontion
20. dispositione
21. figura
22. perfecte
- paternum] verum ^{2nd}
? verum *
26. perfectionem

tentes, adsistent in iudicio, rationem reddituri de his, quae vane coniecerunt et mentiti sunt adversus Deum; in tantum ut semetipsos dicant propter seminis substantiam agnoscere spiritale Pleroma, ¹eo homine, qui est intus, demonstrante eis verum Patrem: (²opus enim esse animali sensibilibus erudimentis) Demiurgum autem universum semen hoc, matre deponente, suscipientem in semetipsum, omnia omnino ignorasse et nullum sensum eorum, ³quae erga Pleroma sunt, habuisse.

3. Et se quidem spiritales esse, quoniam particula quaedam *Cap. XXXI.* universitatis Patris in anima ipsorum deposita est; quum ex eadem substantia habeant animas, ex qua et Demiurgus, sicut dicunt: hunc autem semel universum suscipientem semen a matre et ⁴habentem* *Grab. 154.* in se animalem perseverasse, et nihil in totum sensisse eorum, quae sunt superiora, quae hi semetipsos intelligere, dum adhuc sunt in terra, gloriantur, quomodo hoc non super omnem irrationabilitatem est? Etenim idipsum semen horum quidem ⁴animabus agnitionem attribuisse et perfectionem; ei autem, qui eos fecit ⁵Deo, ignorantiam attribuisse putare, vere vesanorum est et in totum mente destitutorum.

4. Adhuc etiam vanissimum est quod dicunt, in hac ⁶depositione ⁷figurari illud et augescere et ⁸paratum fieri ad susceptionem perfectae [†]rationis. Erit enim ei materiae admixtio, quam ⁹ex [†]*Mass. 143.* ignorantia et labe volunt habuisse substantiam, aptior et utilior, quam fuit ¹⁰paternum lumen ipsorum: siquidem secundum illius ¹¹inspectionem natum, informe et infiguratam fuit; ex hac autem ¹²formationem et speciem et augmentum et perfectionem assumsit.

1. eo homine] In, quod est in ERASM. et GALL. ante eo, recte primus omisit FEUARD., consentientibus ARUND. VOSS. et MERC. I.

2. opus enim cell.] Graece ἔδει γὰρ τῶν ψυχικῶν (τῶ ψυχικῷ) καὶ αἰσθητῶν παιδευμάτων. Vide supra lib. I, 6, 1 pag. 70.

3. quae erga Pl.] CLAROM. qui erga Pl. 4. animabus] ERASM. GALL. animae. Nostram lectionem restituit FEUARD. consentiente VOSS. Sed ARUND. animalium; MERC. II. anima.

5. Deo] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et (GRAB. erravit) COD. VOSS. At ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. Deus.

6. depositione] Sic MS. CLAROM. et omnes editt. praeter ERASMI priores. At MSS. ARUND. VOSS. et MERC. II. et ERASM. priorib. editt. dispositione.

7. figurari] Pro formari, ut postea me-

lius scripsit Int. Mass.

8. paratum fieri cell.] Graece haec leguntur lib. I, 5, 6: ἔτοιμον γένηται εἰς ὑποδοχὴν τοῦ τελείου (λόγου).

9. ex ignorantia et labe] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et COD. VOSS. Sed in ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. legitur ex ignorantiae labe.

10. paternum] COD. VOSS. et CLAROM. minus recte verum: infra enim et alibi sermo est de paterno lumine.

11. inspectionem] Ita CLAROM. VOSS. ARUND. GRAB. et MASS. Sed in ERASM. GALL. et FEUARD. perperam dispositionem, quamvis in marg. priorum ERASMI editt. legatur inspectionem. Vide quae observavi ad § 1 huius capituli verba: conceptum quidem.

12. formationem] Sic primus FEUARD., consentiunt ARUND. VOSS. et MERC. I. — Sed ERASM. GALL. formatione.

†Cap.XXXII.† Si enim quod est a Pleromate lumen caussa fuit spiritali, ut nec formam nec magnitudinem haberet propriam; quae autem huc est descensio, haec universa addidit ei et ad perfectionem deduxit: multo ¹operabilior et utilior videbitur, quae est hic, conversatio, quam et tenebras dicunt, quam fuit paternum lumen ipsorum. Quomodo autem non ²est ridiculum, matrem quidem ipsorum ³in materiam periclitatam dicere, uti paene suffocaretur et ⁴paullo minus corrumpetur, nisi vix tunc ⁵superextendisset se et exilisset ex semetipsa, adiuventum percipiens a Patre; semen autem eius in hac eadem materia augescere et formari et aptum ad susceptionem ⁶perfecti sermonis expediri; et hoc in dissimilibus et in insuetis ebulliens: ⁷sicut ipsi dicunt, contrarium esse terrenum spiritali et spiritale terreno? Quomodo igitur in contrariis et in insuetis parvum emissum, quemadmodum dicunt, et augescere et formari et ad perfectionem pervenire potuit?

Cap.XXXIII. 5. Adhuc etiam et ad haec quae dicta sunt requiretur: Utrumne semel ⁸enixa sit mater illorum semen, ut vidit angelos, an particulatim? Sed si quidem simul et semel, quod exinde conceptum, nunc iam non erit infantile: ⁹superflua est igitur in eos, qui nunc sunt, homines descensio eius. Si autem particulatim, iam non secundum ¹⁰figuram eorum, quos vidit angelos, fecit conceptionem: ¹¹simul enim et semel eos videns et concipiens, semel enixionem debebat fecisse, quorum ¹¹inde semel conceperat figuras.

1. operabilior] Hanc lectionem, quam reperi iam in ERASMI prioribus edit. et Cod. Voss., habent etiam CLAROM. MERC. II. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. In reliquis *optabilior*. MASSUETUS vocem *operabilior* recte explicat *efficacior*.

2. est] Hanc voculam addidit FEUARD., quam offert etiam Voss.

3. in materiam periclitatam] Vide quae narrantur supra lib. I, 2, 2 et infra lib. II, 20. Periculum fuisse, ait MASS., ne in materiam dissoluta absorberetur prorsus et periret.

4. paullo minus] Pro *propemodum*. ERASM.

5. superextendisset se] Se bene addidit GRAB. ex ARUND. et Voss.

6. perfecti sermonis] Sic bene FEUARD. in marg. ARUND. Voss. et MERC. II. ERASM. 1526. 1528. GRAB. MASS. Sed ceteri perperam sermones. Bene observat GRAB., Interpreti melius vertendum fuisse *perfectae rationis τοῦ τελείου λόγου*.

7. sicut ipsi dicunt] Graece scriptum fuisse puto *ἀτα αὐτοὶ λέγουσι*, quod

vertendum erat: *quippe ipsi dicunt, non sicut ceteri*. Particula ergo *sicut* eo sensu hic accipienda, ac proinde mutanda interpunctio et delenda parenthesis, quam hic apposuit GRAB., inde enim turbatur sensus. MASS.

8. enixa sit] ARUND. nixa; MERC. I. nixa.

9. superflua — descensio eius] Hanc enim eo sine semini isti attribuebant haeretici, ut animabus hominum immissum, ibi *figuretur et augetur et paratum sit ad susceptionem perfectae rationis*, sicuti supra dictum est. Ast nonnisi ad primam ac infantilem haec quadrant aetatem; quam quum semen istud excesserit, utpote iam olim a matre emissum, frustra dicebatur id in animas hominum demitti. GRAB.

10. simul enim et semel eos] Verborum ordinem ex Cod. Voss. restitui.

11. inde semel] Haec recepit GRAB. ex FEUARD. marg. et Voss. pro *de semine*. — *De semel* legitur non solum in MSS. ARUND. et MERC. II., sed etiam in ERASM. 1526. 1528. 1534. 1545.

1,2 neque

2 [formum] + neque sp

6 est an

in ~~sp~~ ut

7 poene

9 semelipso

21 quas

22 te eos et semel

23 inde] de
concorporat

3 decoro*

5 sychicum

16 gelabre*
ipse anime

17 adaptate
uase

21 tr. aspect spiritalis

6. Quid autem, quod angelos cum Salvatore simul videns, illorum quidem imagines concepit, Salvatoris autem non, qui est decorior super illos? Annumquid non placuit ei hic; et propter hoc non ¹concepit in eum? Quomodo autem Demiurgus, quem psychicum ^{*}vocant, propriam secundum eos magnitudinem et figuram habens emissus est ²secundum suam substantiam perfectus; quod autem spiritale est, quod etiam ³operosius oportet esse quam animale, imperfectum emissum est; et opus ei fuit, ut in animam descenderet, ut in ea formaretur, et ita perfectum exsistens, paratum fiat ad suscipiendum perfectum ⁴verbum? Si igitur in terrenis hominibus et in ⁵animalibus ⁶formatur, iam non secundum angelorum similitudinem est, quos dicunt lumina; sed secundum eorum, qui sunt hic homines. Non enim angelorum habebit similitudinem et speciem, sed animarum, in quibus et formatur: (quomodo aqua in vas missa, ipsius ⁷vasis habebit formam; ⁸et iam si gelaverit in ⁹eo, speciem habebit vasculi, in quo gelavit) ¹⁰quando ipsae animae corporis ¹¹habeant figuram; ipsi enim adaptatae sunt vasi, quemadmodum praediximus. Si igitur et illud semen hic coagulatur et formatur, hominis figura erit; sed non angelorum formam habens. Quomodo igitur ad imagines angelorum illud semen est, quod secundum similitudinem hominum figuratur? Quid autem, quum spiritale esset, opus ei fuit ut in carnem descenderet? ¹²Caro enim eget spiritali, si tamen incipiet salvari, ut in

1. *concepit in eum*] In, quod addidit GRAB. ex VOSS., MASSURTUS quoque legit in CLAROM. Suppleri vult GRABUS inluta vel simile verbum.

2. *secundum suam*] Si, quod in edit. posterior ERASM. GALL. et FEUARD. est ante secundum, delevit GRAB., quum in nullo MS. legatur.

3. *operosius*] Id est ad res gerendas efficacias et aptius. GRAB.

4. *verbum*] Λόγος, rationem melius vertisset.

5. *animalibus*] Τοῖς ψυχικοῖς, animalibus hominibus.

6. *formatur*] Sic FEUARD. in marg. ARUND. VOSS. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. in textu perperam formaretur.

7. *vasis*] Vasi legitur in VOSS. et MERC. 1. quasi a nominativo vasum; sicut et paulo post in MERC. I. legitur vaso, non vasi. GRAB.

8. *et iam si*] Sic MASS. secundum Cod. CLAROM., in quo voces ita distinctae videntur; quae distinctio satis apta est loci sensui. In ceteris legitur etiam.

9. *eo*] Sic VET. VOSS. FEUARD. GRAB.

MASS. Sed ARUND. et MERC. II. eos; ceterae edit. eam.

10. *quando ipsae animae celi*] Irenaeus cum multis patrum ecclesiae censet, non solum hominum animas esse corporeas, sed etiam angelos e subtilissima materia compositos; attamen ipse saepissima docet, multum differre immortales animas a mortalibus corporibus, utpote quae longe densiore materia formatae sint.

11. *habeant*] Sic GRAB. et MASS. ex marg. FEUARD. ARUND. et VOSS. In reliquis habebant.

12. *Caro enim eget spiritali, si tamen incipiet salvari*] Obscurior est Graecismus in his verbis. Graece ἡ σὰρξ τοῦ πνευματικοῦ δεῖται, εἶγε μέλλοι σῶζεσθαι id est: siquidem futurum sit, ut salutem consequatur. Et cap. 55: Si eorum quae super Demiurgum dicuntur mysteriorum speculator et auditor inciperet fieri. Existimo autem Interpretem, dum in his ac similibus verbis μέλλειν incipere vertit, eum sequi voluisse, qui hunc locum Ioan. IV ἐμελλε γὰρ ἀποθνήσκειν translatit: incipiebat enim mori. BILL. Observ. sacr. lib. I. c. 33.

eo sanctificetur et clarificetur et absorbeatur mortale ¹ab immortalitate; ²spirituali autem in totum non est opus eorum, quæ sunt hic. Non enim nos illud, sed illud nos meliores facit.

Cap. XXXIV. 7. Adhuc autem manifestius, qui est de semine ipsorum, sermo arguitur falsus et a quolibet perspicui potest, in eo quod ²dicant eas [†]animas, quæ habuerint a matre semen, meliores reliquis fieri, quapropter et honoratas a Demiurgo et principes et reges et sacerdotes ⁴ordinatas esse. Si enim erat hoc verum, primus utique Caiphas summus sacerdos et Annas et reliqui summi sacerdotes ⁵et legis doctores et principes populi credidissent Domino, in eam cognationem concurrentes, et ⁶ante hos etiam Herodes rex. Quoniam autem nec hic nec summi sacerdotes nec qui praeerant neque clari de populo accurrerunt ei; sed e contrario qui erant in viis mendici [†]sedentes, surdi et caeci, et a reliquis conculcabantur et contemnebantur, quemadmodum et Paulus ait: [†]*Videte enim vocationem vestram, fratres, quoniam non multi sapientes apud vos, nec nobiles neque fortes; sed quæ fuerunt contemptibilia mundi elegit Deus.* Non itaque erant meliores tales animæ propter seminis depositionem, neque propter hoc honorificabantur a Demiurgo.

8. Et de eo quidem, quod sit regula ipsorum infirma et instabilis, adhuc etiam et vana, ⁹sufficiunt quæ dicta sunt. Nec enim oportet, quod solet dici, universum ebibere mare eum, qui velit discere, ¹⁰quoniam aqua eius salsa est. ^{*†}Sed quemadmodum statua de luto facta, colorata autem superficie, ut putetur aurea esse quæ sit lutea, — ¹¹quicumque accipiet ex ea particulam qualemcunque

1. ab immortalitate] Ita legere malo auctoritate veteris Codicis FEUARD. et Voss., quem ab immortalitate (uti habent ERASM. GALL. et FEUARD. in textu), quia magis convenit cum verbis apostoli, ad quæ Irenaeus allusit, 2 Cor. V. 4: *ἕνα καταποθῆν τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς, ut absorbeatur mortale a vita.* GRAB.

2. spirituali autem in totum] MERC. II. spiritale; in Voss. desunt in totum.

3. dicant eas cett.] Supra lib. I, 7, 3 pag. 82 haec leguntur: *τὰς δὲ ἰσχυρίας τὸ πνεῦμα τῆς Ἀγαπῆς ψυχὰς ἀμείλους λέγουσι γαγόνεαι τῶν λοιπῶν κτλ.*

4. ordinatas] Sic FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. ex ARUND. Voss. MERC. II. In ceteris male ordinatos.

5. et legis doctores] Haec desunt in Voss.

6. ante hos] Voss. minus recte ante hoc.

7. Videte enim cett.] Haec fortasse memoriter ab Irenaeo citata paullo aliter in N. T. legi, editi. observant: *βλέπετε*

γὰρ τὴν κλησιν ὑμῶν, ἀδελφοί, οὗ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὗ πολλοὶ δυνατοί, οὗ πολλοὶ εὐγενεῖς κτλ.

8. quoniam] Cod. Voss. quomodo.

9. sufficiunt] Sic FEUARD. in marg. Voss. MERC. II. ARUND. GRAB. MASS. In ceteris sufficiant.

10. quoniam — est] Pro quod — sit.

11. quicumque accipiet ex ea] Sic GRAB. et MASS. Et, quod legebatur ante quicumque, deletit GRAB. auctoritate ARUND. Voss. MERC. II. In FEUARD. omissem praepos. ex restituit GRAB. ex ERASM. GALL., quibuscum consentiunt MERC. II. et Voss. In Voss. et CLAROM. legitur accipit et paullo post liberavit, quod reperis etiam in GALL. et FEUARD. Observandum, auctorem relinquere constructionem verbis quemadmodum statua cett. inceptam. Ordo verborum in apodosi hic est: *eodem modo et nos — resolventes capitula, omnibus — ostendimus, quod est cett.*

3 ~~fact~~] + quomodo be
seminis ipsorum semine unius;
suo inistitili ostenditur.

4 qui] quid

ordinatos

9 anna

et legio doctores in

12 nec¹²³] neque

neque] nec

13 accucant] et cucurruerunt

e] et

16 nec] neque

contemptibilia

20 que

22 uni uoce

24 quo

- 1 liberavit
querunt
- 2 opinione] + xxxi Qui non ignoscunt
demingas seminis in aem; depo.
stomem
- 4 quodquid
- 5 peritiosum
sola
- 6 heret-
quodquid
- 8 ostediuno
- 2-13 alteram autem carbon ... dicunt in
- 13 Christo
- 14 ~~et~~ sancto spiritu
- 7 neceparce
- 9 uti
in in.
- 10 oros
- 10-21 neque^{te}
- 12 la sem opm

et ¹exaperiens ostenderit lutum, ²liberabit eos qui veritatem quae-
runt a falsa opinione: eodem modo et nos non modicam partem,
sed ³ea, quae sunt ⁴maxima continentia regulae ipsorum, resollen-
tes capitula, omnibus quotquot non seduci scientes volunt, quod est
nequam et dolosum et seductorium et perniciosum de schola eorum,
qui sunt a Valentino et ⁵a reliquis haereticorum, quotquot Demiur-
gum id est fabricatorem et factorem huius universitatis, solum ex-
istentem Deum male tractant, ostendimus, dissolubilem eorum viam
manifestantes.

9. Quis enim sensum habens et veritatis vel modicum attin-
gens sustinebit dicentes, super Demiurgum Deum esse alterum Pa-
trem; et alterum quidem esse Monogenem, alterum autem Verbum
Dei, quem et in deminoratione emissum dicunt; alterum autem Chri-
stum, quem et posteriorem reliquis Aeonibus cum Spiritu sancto
factum esse dicunt; et alterum Salvatorem, quem ⁶ne a Patre qui-
dem universorum, sed ab his, qui in deminoratione facti sunt,
Aeonibus collatum et congestum dicunt, et necessarie propter demi-
norationem emissum, ⁷ut, nisi in ignorantia et ⁸deminutione fuis-
sent Aeones, secundum eos nec Christus emissus fuisset nec Spi-
ritus sanctus nec Horos nec Soter nec angeli ⁹nec mater ipsorum
nec semen eius nec reliqua mundi fabricatio; sed fuissent omnia
deserta ac destituta tot bonis. Non solum itaque in fabricatorem
tantum irreligiosi sunt, labis eum dicentes fructum; sed et in Chri-
stum et in Spiritum sanctum, propter labem ¹⁰dicentes eos emissos;
et Salvatorem autem ¹¹similiter post labem. Quis enim sustinebit

1. *exaperiens*] Ita FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. GRAB. MASS. In aliis perperam exhauiens.

2. *liberabit*] Sic ERASM. GRYN. GRAB. MASS. ARUND. et MERC. II. Sed GALL. FEUARD. et MSS. CLAROM. et VOSS. *liberavit*.

3. *ea quae*] In VOSS. omittitur *ea*; in MERC. II. et priorib. ERASM. pro *ea* legitur *haec*.

4. *maxima continentia*] BILL. I. c. haec scripsit: „Mihi dubium non est, quin pro *maxima* substituendum sit *maxime*. Nam quod in graeco erat *συνεχόμενα*, id verborum tenacissimus Interpres reddidit *maxime continentia*; ego praecipua et *maximi ponderis*. Sic enim clarior est sensus. Sed acutiorum iudicio haec discutienda relinquo.“ — MASS. vocem *continentia* substantive accipere mavult pro *complexu*, *complexione*, *summa vel capite*; eamque graece vertit τὸ συνέχον, ἢ στρογγύη. Sensus itaque secundum MASS.

est: *ea resolventes capitula, quae sunt praecipuum regulae ipsorum caput, quod cetera alia complectitur*. Equidem vero adstipulor BILLIO, cuius interpretatio minus contorta videtur.

5. *a reliquis*] In VOSS. abest *a* et abesse potest.

6. *ne*] ARUND. *nec*.

7. *ut*] Melius scripsisset *ita ut*.

8. *deminutione*] Sic restitui auctoritate Codd. ARUND. MERC. II. CLAROM. et (quem addo) VOSS. Hanc nostram lectionem iam reperis in priorib. ERASM. editi. Ceterae omnes editi. habent *deminoratione*.

9. *nec mater*] ERASM. GALL. FEUARD. *aut mater*. Sed GRAB. restituit *nec* auctoritate Codd. ARUND. et MERC. I. Consentiant CLAROM. et VOSS.

10. *dicentes eos*] *Eos*, quod exstat in ERASMI priorib. sed deest in posterioribus editi. et GALL., restituit FEUARD. Consentiant ARUND. MERC. II. VOSS.

11. *similiter*] Sic legendum censeo cum

reliquum eorum vaniloquium, quod astute parabolis adaptare conantes, et se et eos, qui sibi credunt, in maximam ¹converterunt impietatem?

Cap. XXXVI.

C A P. XX.

1. ²Quoniam et parabolas et actus Domini improprie et inconsequenter inferunt figmento suo, ita ostendimus. Illam enim, quam erga duodecimum Aeonem dicunt accidissee, passionem, conatur ostendere, quod Salvatoris passio a duodecimo apostolorum facta sit et in duodecimo mense. ³Uno enim anno volunt eum post baptismum praedicasse. Sed ⁴in illa quae ⁵fluxum sanguinis patiebatur, manifeste dicunt ostensum: duodecim enim annis passa est.

* ^{Grab. 157.} mulier et tangens fimbriam Salvatoris *consecuta est sanitatem ab illa virtute, quae egressa est a Salvatore, quam praeesse dicunt. ⁶Illam enim, quae passa est, virtus extensa et in immensum effluens, ita ut periclitaretur ⁷per omnem substantiam dissolvi, quum tetigisset primam quaternationem, quae per fimbriam significatur, stetit, et a passione cessavit.

2. Hoc ergo, quod dicunt, duodecimi Aeonis passionem per Iudam demonstrari; quomodo potest in similitudinem comparari ⁸Iudas, qui eiectus est de numero duodecimo, nec restitutus est in locum suum? Aeon enim, cuius typum Iudam dicunt esse, separata eius Enthymesi, restituta est sive revocata; Iudas autem abdicatus ⁹est et eiectus, et in locum eius Matthias ordinatus est, secundum quod scriptum est: *Et episcopatum eius accipiat alius.* Debuerunt itaque dicere, duodecimum Aeonem eiectum esse de Pleromate et in locum eius alium prolatum sive emissum; si tamen in Iuda osten-

Act. I. 20. ex
Psal. CVIII. 8.

ERASM. in marg. MASS. et Codd. VET. ARUND. et VOSS. In ceteris minus bene finaliter.

1. converterunt] Ita cum MASS. excudi iussi secundum Codd. ARUND. MERC. II. et VOSS. Ceteri convertunt.

2. Quoniam — inferunt] Pro quod — inferant.

3. Uno enim cell.] Graeca huius commentis reperis supra lib. I, 3, 3 pag. 36.

4. in] Haec praepos. deest in VOSS. atque in ARUND. et MERC. II. et pro in legitur. ERASM. in priorib. edit. legit: Sed et in; in reliquis deest et.

5. fluxum] Sic primus MASS., non dicens, quid repererit in Codd. Ego quidem fluxum legi in VOSS. et MERC. I., quibuscum MS. CLAROM. consentire puto. Sed alter MERC. et omnes reliqui editores profuvium.

6. Illa enim cell.] Haec GRAB. graece ita vertit: *ἐκείνη γὰρ ἡ παθοῦσα δύναμις ἐκτεταμένη καὶ εἰς ἀπειρον ὄρουσα, ὥστε κινδυνεύειν αὐτὴν εἰς ὅλην οὐσαν ἀναλεῖσθαι, ἀψαμένη τῆς πρώτης τετραδος, τῆς διὰ τοῦ κρασπέδου σηματινομένης, ἔστη καὶ ἐπαύσατο τοῦ πάθους.* Vide quae disputavi supra pag. 38 not. a.

7. per omnem] Sic CLAROM. VOSS. et MASS. Sed ERASM. GALL. perperam et omnem, atque FEUARD. subsistit in pro et, BILLII, uti puto, iudicio motus, neque vero Manuscripti ullius auctoritate. Codd. MERC. neque in neque per aut et habent.

8. Iudas] Ita legitur in ARUND. MERC. II. VOSS. (quem addo) ERASM. 1526. 1528. GRAB. et MASS. In reliquis omnibus minus recte Iudae.

9. est] Est addidit FEUARD. Consentit VOSS.

4 inipropine

5 ostendimus] + ~~non~~ et
qm si in eum depositum
fuerit semen; tunc pluviet
ignora ea que super eam
(est addno ubi est')

6 accedisse

7 duode] quoddecimo

8 anno m.

10. 11. 12. 13.

14 neque

22 em²] + alium prolatum

23 alius] aliter alter

1 sit] si

9 nostri in

10 accederet

11 hominum

19 virtutē * uid

21 contulit

22 Scorpionibus *

23 id] hoc

apostasie

24 corruptionemque

25 manstant *

horūq; sc *

28 quo

materiā aliā

corruptionē ^r et ~~et~~

ditur. Adhuc autem ipse quidem Aeon quod sit passus dicunt; Iudas autem quod sit proditor. Patiens autem Christus venit ad passionem, et non Iudas; ¹et ipsi confitentur. Quomodo igitur Iudas traditor eius, qui pro [†]nostra salute pati habuit, typus et imago [†]Mass. 145. esse poterat ²passi Aeonis?

3. Sed neque Christi passio similis est passioni Aeonis, ³neque in similibus facta. Aeon enim passus est passionem dissolutionis et perditionis, ita ut periclitaretur ipse, qui patiebatur, et corrumpi; Dominus ⁴autem noster Christus passus est passionem ⁵validam, et quae non ⁶cederet; non solum ipse non periclitatus corrumpi, sed et corruptum hominem firmavit robore suo et ⁷in incorruptionem revocavit. Et Aeon quidem passus est passionem ipse requirens Patrem et non praevalens invenire; Dominus autem passus est, ut eos, qui erraverunt a Patre, ad agnitionem et iuxta eum adduceret. Et illi quidem inquisitio magnitudinis Patris fiebat passio perditionis; nobis autem Dominus passus, agnitionem Patris conferens, salutem donavit. Et illius quidem passio fructificavit fructum femineum, sicut dicunt, invalidum et infirmum et informem et inefficacem; istius autem passio fructificavit fortitudinem et virtutem. *Ascendens enim in altitudinem* Dominus per passionem, *captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*, et contulit creditibus in se super serpentes et scorpiones calcare, et super omnem virtutem inimici id est principis apostasiae. Et Dominus quidem per passionem mortem destruxit; et solvit errorem, corruptionemque exterminavit et ignorantiam destruxit; ⁷vitam autem manifestavit ⁸et ostendit veritatem et incorruptionem donavit. Illorum autem Aeon quum fuisset perpassus, ignorantiam ⁹substituit, substantiam informem peperit, ex qua omnia materialia opera prolata sunt secundum eos, mors, corruptio, error et his similia.

*Psal. LXVII.
10. et Ephes.
IV. 8.*

4. Non ergo Iudas, duodecimus discipulus, typus erat passi [†]Cop. XXXVII.

1. *et ipsi confitentur*] GRABIO assentio, qui ut pro et legi vult.

2. *passi Aeonis. Sed neque Christi*] Sic restituit FEUARD.; sed in ERASM. GALL. perperam Aeonis, quae Christi.

3. *neque in similibus*] Ita recte FEUARD. sec. Cod. VET., quocum consentit Voss. In ERASM. GALL. male ei quae in invisibilibus (ERASM. in priorib. edit. visibilibus). ARUND. et quae pro ei quae, sed recte in similibus.

4. *autem noster*] In CLAROM. et Voss. deest noster.

5. *cederet*] Voss. accederet.

6. *in incorruptionem*] In addidit FEUARD., quod exstat in ARUND. Voss. MERC.

7. *vitam autem*] Autem, quod exstat in Voss. et MERC. II. et edit., in sola GRABIANA omissum est.

8. *et ostendit*] FEUARD. addidit et, quod legitur etiam in Voss.

9. *substituit*] Sic omnes edit. et Codd. Sed in margine edit. ERASM. GALL. et FEUARD. sustinuit. Ex HEUMANNI sententia haec vox omnino delenda est. Sed non dicant Valentiniani, Euthymesin ignorantiam peperisse, sed eam in ignorantia fuisse, quod fere idem videtur, atque eam sustinuisse ignorantiam.

Aeonis; sed neque Domini nostri passio: per omnia enim ¹dissimile et inconveniens sibi ostensum est, non solum in his quae praediximus, sed et secundum ipsum numerum. Proditor enim Iudas, ²quod sit duodecimus, apud omnes consonat, duodecim denominatis apostolis in evangelio; hic autem Aeon non duodecimus, sed

* *Grab. 158.* ³tricesimus est: non enim duodecim tantum ⁴Aeones voluntate Patris prolati sunt secundum haec, ⁵neque duodecimus ordine emissus est; in tricesimo loco ⁶annumerantes eum emissum. Quomodo ergo duodecimus ordine Iudas eius, qui in tricesimo ordine est Aeon, potest esse typus et imago?

5. Si autem Iudam pereuntem imaginem Enthymeseos eius esse dicunt; nec sic imago similis erit eius, quae secundum eum est veritatis. Enthymesis enim separata ab Aeone, ipsa ⁶postea formata a Christo, dehinc prudens facta a Salvatore, et omnia quae sunt extra Pleroma operata secundum imaginem eorum, qui sunt in Pleromate, in novissimo in Pleroma recepta dicitur ab his, ⁷et secundum coniugationes unita ⁸Salvatori ei, qui ex omnibus factus est. Iudas autem semel eiectus nunquam revertitur in discipulorum numerum; alioquin nunquam alius in locum eius annumeraretur.

Math. XXVI. Et Dominus autem dixit de eo: *Vae homini per quem Filius ho-*

24.

Marc. XIV. *minis tradetur. Et Melius erat ei si natus non fuisset: et filius*

21.

Ioan. XVII. *perditionis* dictus est ab eo. Si autem non separatae ab Aeone

12.

Enthymeseos dicunt Iudam esse typum, sed perplexae ei passionis; nec sic numerus ⁹duodecim numero trium possunt esse typus. Hic enim Iudas eiectus est et Matthias pro eo ordinatus; illic autem Aeon periclitatus dissolvi et perisse dicitur, et Enthymesis et passio; separatim enim Enthymesin quoque a passione secernunt; et faciunt

1. *dissimile*] ARUND. et VOSS. *indissimile*.

2. *quod sit duodecimus — in evangelio*]

Ita legitur in VOSS. CLAROM. et MASS., hancque lectionem melius quadrare in sententiarum nexum non est, quod probem. Prorsus aliter in edit. et Codd. locus legitur. In ERASM. GALL. et GRYN. *quod sit duodecimus denominatus apostolus in evangelio*. FEUARD. *quod sit duodecimus denominatus apostolus in evangelio*, apud omnes consonat, tria posteriora verba adiciens. GRAB. pro *denominatus* auctoritate Cod. ARUND. scripsit *de nominatis*, quae duo verba in MERC. II. in unum contracta leguntur.

3. *tricesimus*] VOSS. et *tricesimus*.

4. *neque duodecimus*] Neque scripsit GRAB. auctoritate Codd. pro non, quod legitur in FEUARD. Sed ERASM. et GALL. nec.

5. *annumerantes*] Id est quum annumerent. GRAB

6. *postea formata*] Postea, quod legitur in marg. edit. ERASM. GALL. et FEUARD. et in Codd. ARUND. et VOSS., GRABUS primus in textum recepit pro *propterea*. Sed post *formata* temere scripsit GRAB. est, quod non legitur in VOSS. et MERC. II. et edit. et a MASS. recte expunctum est, quum turbet sensum. De Enthymesi a Christo formata cfr. lib. I, 6, 1 et 5 pag. 46 et 54.

7. *et secundum*] VOSS. *ea secundum*.

8. *Salvatori ei*] Sic GRAB. ex ARUND. et MERC. II. restituit, consentiente VOSS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. aut *Salvatori eius* aut *Salvatore ei*.

9. *duodecim*] Ita VOSS. GRAB. MASS. in ceteris edit. *duodecim*us.

1 omni
indivisibile

2 incommensurabilis
que

56 set et tricensum

7 hec

12 que

14 que

22 separate

23 entymoscos

25 marthia

7 dicant

8 prolata
apostolos] + xxxiii Quomodo em.
tercia de metre et labes eius
consilia : decreuerunt

11 prestanti

15 possint
secundae

17 misissae
Lxx
regne

Aeonem quidem restitui, Enthymesin autem formari, passionem vero ab his separatam esse materiam. ¹Tribus itaque existentibus his, Aeone et Enthymesi et passione, Iudas et Matthias duo existentes non possunt typus esse.

C A P. XXI.

1. Si autem duodecim apostolos dicunt typum esse illius solius duodecim Aeonum prolationis, quam Homo cum Ecclesia protulit; et reliquorum decem Aeonum, qui, ²ut dicunt, a Verbo et Vita prolati sunt, dent typum alios decem apostolos. ³Irrationabile est enim, iuniores quidem Aeones et propter hoc minores ostendi a Salvatore per electionem apostolorum; ⁴seniores autem horum et ob hoc meliores non iam praeostendi, quum possit Salvator (si tamen apostolos ideo elegit, ut per eos ostendat Aeonas, qui sunt in Pleromate) et alios decem apostolos eligere et ante hos quoque alios octo, ut illam principalem et primam ostendat ogdoadem per apostolorum numerum [typum factum; + ⁵possit ostendere neque se- + Mass. 146. 666
cunda decade: post enim duodecim apostolos LXX alios Dominus noster ante se misisse invenitur; septuaginta autem nec octonario

1. Tribus itaque] Voss. autem pro itaque.

2. ut dicunt] Voss ut dicunt.

3. Irrationabile] Sic primus FEUARD., quocum consentit Voss. At ERASM. GALL. perperam inenarrabile.

4. seniores autem horum] Graecismus in versione non rarus: τοὺς δὲ πρεσβυτέρους τούτων.

5. possit ostendere neque secunda decade] Locus hic a librariis est pessumdatus. Codices paene nihil ad tollendam corruptionem offerunt. Nam quod habent CLAROM. ARUND. MERC. II. et (quem addo) Voss. secundae pro secunda, id remedium non avertit, uti MASS. vere dixit. GRABIO satis visum est, loci sensum, de quo dubitari nequit, e vocibus corruptis ernere; neque vero periculum coniecturae fecit. MASS. vero, levi mutatione facta locum sat commodè restitui posse existimans, ita legi vult: possit ostendere quoque secundam decadem; sensumque sic adumbrat: quum possit Salvator — et alios decem apostolos eligere, — ut possit ostendere quoque secundam decadem. „Proclive fait — ita pergit doctus monachus festinantibus ac negligentibus scribis, pro quoque scribere neque, (iam exempla vidimus) et accusativus ommissa abbreviationis nota commutare in ablativos.“ Quamvis docto editionis MASS. censori in Bibliotheca choisie

(Tome XXV. p. 328), dicenti: „Le P. Massuet corrige: ut possit ostendere quoque secundam decadem: mais ces paroles ne sont pas assez liées avec les précédentes“ — lubenter concedam, arctiorem nexum verborum, qualia MASS. legi vult, desiderari; negare tamen non ausim, emendationi MASSUETI loci sensum tantopere favere, ut verba: possit ostendere quoque secundam decadem, post illa: decem apostolos eligere ponenda videantur. Sic nexus vocum et sententiarum optime restitutus est. Etenim emendationem illam a censore MASSUETI in Bibl. choisie l. l. propositam approbare non possum. Sic scribit: J'aimerois mieux lire: quos possit ostendere neque secunda decade; qu'il ne pourroit pas marquer, même par une seconde Dizaine, ajoutée au nombre de douze; parce que cela ne seroit que vingt-deux et qu'il resteroit encore huit Eons, qui ne seroient pas marqués par ce nombre. L'addition du pronom relatif quos est peu considerable, parce qu'on l'écrivoit par abbreviation, et qu'on a pu ensuite facilement l'omettre. Sed ad quam vocem referendum est quos? Ad Aeones, quae vox nimis remota videtur ab hoc pronomine. Huc accedit, quod secunda decas a Valentinianis de ordine Aeonum dici solet, ideoque ad Aeones etiam hoc loco referenda videtur.

numero, neque denario, nec ¹tricenario typus esse possunt. Quae igitur caussa est, ²minores quidem, sicut ³praedixi, Aeonnes per apostolos ostendi; meliores autem, ex quibus et hi facti sunt, non iam praefigurari? Et duodecim autem apostoli, ⁴[si] propter hoc electi sunt, ut per eos numerus duodecim Aeonum significetur; ⁵et ⁶septuaginta in typum Aeonum septuaginta electi esse debuerunt; ⁶non iam triginta numero Aeonnes, sed octoginta et duos factos dicant. Qui enim secundum typum eorum, qui in Pleromate sunt, Aeonum electionem facit apostolorum, nunquam aliorum quidem faceret, aliorum vero non faceret; sed per omnes apostolos tentasset servare imaginem et ostendere typum eorum, qui sunt in Pleromate, Aeonum.

2. Sed neque de Paulo quidem tacendum est, sed exigendum ab his, in cuius Aeonis typum apostolus nobis traditus est, nisi forte in Salvatoris compositi eorum, qui et ⁷ex omnium collatione subsistit, quem et Omnia nuncupant, eo quod sit ex omnibus, de quo et Hesiodus poeta splendide significavit, Pandoram, id est omnium munus, nominans eum, ob hoc quod ex omnibus optimum munus in eo sit ⁸collocatum. In quibus ratio ⁹haec est: ¹⁰Hermes

* *Grab. 159.* ¹¹(sicut graeco sermone exprimitur) ¹²*Αἰμυλίου * τε λόγους καὶ ἐπὶ κλοπον ἦθος ἐς αὐτοὺς κάτθετο*, Ut ¹³hoc ipsum latino ser-

1. *tricenario*] Codd. CLAROM. VOSS. et MASS. semper scribunt *tricenarius*; alii *trigenarius*.

2. *minores*] Sic reposuit GRAB., quem secutus est MASS., auctoritate Codd. ARUND. VOSS. et MERC. I. pro *iuniores*, uti legitur in ceteris editi. Haec nostra lectio probatur eo, quod opponitur, *meliores autem*.

3. *praedixi*] ERASM. et MERC. II. *praedixit*.

4. *[si] propter*] Si adest in omnibus MSS. et ERASM. 1526. 1528; legitur vero in editi inde ab a. 1534. Expungere nolui voculam loci sensu postulatam.

5. *et septuaginta*] Sed pro et perperam legitur in ARUND.

6. *non iam*] Pro non ergo. MASS.

7. *ex omnium collatione subsistit*] Ita VOSS. (nisi quod habet *substitit*) FEUARD. GRAB. MASS. Sed in reliquis perperam legitur *et omnium collatio subsistit* vel, ut ARUND. habet, *substitit*.

8. *collocatum*] Sic ARUND. VOSS. MERC. I. GRAB. MASS. Sed CLAROM. ERASM. GALL. et FEUARD. *collatum* aut *contatum*.

9. *haec est*] VOSS. hoc est.

10. *Hermes*] Mirum est, FEUARDENTIUM hic cogitasse de Herme Trismegisto. Cfr. Appar. noster.

11. (sicut graeco sermone exprimitur)] Haec et quae mox sequuntur ut hoc ipsum latino sermone dicamus ab interprete addita esse, observant editores.

12. *Αἰμυλίου xtl.*] Irenaeus quorundam ex Gnosticis, quem Aeonem Paulus apostolus repraesentavit. Ipse sibi respondet, Paulum fortasse creatum secundum imaginem τοῦ Σωτήρος, qualem fuerint Gnostici ex omnibus Aeonibus collatam. Ad quem Σωτήρα Gnosticorum, quem Πάντα nuncupari volebant, nominum similitudine motus ea transfert, quae Hesiodus de Pandora scripsit. Observandum, non sine summa acerbitate ab Irenaeo Hesiodi verba ad Salvatorem Gnosticorum esse accommodata. Praeterea dicendum, Irenaeum verba Hesiodi paullulum immutasse. Nam in Op. et Di. versu 77 ss., postquam poeta ea commemoravit, quae Dii Deaeque in Pandoram tanquam munera contulerint, sic cecinit: *Ἐν δ' ἅρα οἱ στήθεσσι δίδκτορος Ἀργεργόντης Ψευδὲς αἰμυλίου τε λόγους καὶ ἐπὶ κλοπον ἦθος Τεύξε*, At in pectore nuntius Argicida (Mercurii epitheton) mendacio, mendosae sermones et dolosos mores fecit.

13. *hoc ipsum*] Sic non solus, ut ait MASS., habet Codd. CLAROM., sed

rec] neque

2 praedixit
aliam

4 xii

si m

5 xii

6 septuaginta chili eorum
debuerunt om

7 Lxxx
duo

8 aliam] xxxviii.

ostendo quod neque con-
ceptio neque gene: xlii
seu fuerit

12 nec

13 apostolos

16 esiodus

splendidae

18 colla.] conlatum

haec] hoc

19 greco

Δι μοί μοι ούτε

20 ΕΠΥΚΛΩΤΗΝ

ἡρώς:] ΗΝΘΡΩΓΗ

ΔΙΤΟΙ

ΚΑΤΕΘΕΤΟ

- 4 ^{lecti} lecto
 5 greci
 7 esiodum
 mysteria^{usq}
 9 salut
 10 pandoran
 12 ^{sunt} quid ex ~~h~~ nescio. un
 legiter scō
 illis] + xxxv qm ex solutionem
 parabolarum ~~is~~ in propriam; et
 incrementum functionis suae
 faciunt
 13 quis] qui
 16 xxx. neque. xxx.
 17 commun om
 20 profeta
 22 acere

mone dicamus: *Fraudulentiae sive seductionis verba et subinvolantes mores indidit eorum sensibus*, ad seducendum ¹stultos hominum, ut credant figmentis eorum. Mater enim, hoc est ²Leto, ³occulte commovit eos, (unde et Leto nuncupata est ⁴secundum graeci sermonis significantiam, eo quod occulte homines commoveret) nesciente Demiurgo, enuntiare profunda et inenarrabilia mysteria ⁵prurientibus aures. Et non solum per Hesiodum hoc operata est mater eorum mysterium dici, sed et ⁶Pindari Lyrici sapienter valde, ut caelet Demiurgo in Pelope, cuius caro in partes a patre divisa est et ab omnibus Diis collecta et allata et compacta, Pandoram hoc modo significavit; ex qua et isti ⁷compuncti eadem secundum eos dicentes, eiusdem generis et spiritus sunt cum illis.

C A P. XXII.

Cap.
XXXVIII.

1. Quia autem ⁸et tricenarius numerus eorum ⁹omnis excidit, secundum eos aliquando quidem paucis, aliquando autem plurimis Aeonibus statim in Pleromate inventis ostendimus. Non ergo triginta Aeones sunt, nec ob hoc Salvator triginta annorum existens venit ad baptismum, ut ostenderet ¹⁰tacitos Aeones eorum triginta: ¹¹alioquin ipsum primum erunt discernentes et eiicientes de Pleromate omnium. Duodecimo autem mense dicunt eum passum, ut sit anno uno post baptismum praedicans, et ex ¹²propheta tentant hoc ipsum confirmare, (scriptum est enim: ¹³*Vocare annum Domini acceptum, et diem retributionis*) vere caecutientes, qui pro-

Esa. LXI. 2.

etiam Cod. Voss., hic iterum a GRABIO neglectus.

1. *stultos*] Voss. *multos stultos*.

2. *Leto*] A verbo *λήθω* lateo derivare videtur Irenaeus, derivant et alii, inter quos Eustathius et Natalis Comes. Sed quom a *λήθω* derivata scribantur Graecis per *θ*, a Latinis per *th*, scribere deberet *Letho*, non *Leto*. Sic MASSUETUS, qui sequitur GRABIO.

3. *occulte*] Graece *κρυπτόςως*. Vide supra I. 5, 6.

4. *secundum graeci sermonis significantiam*] Haec iterum addidit Interpres.

5. *prurientibus aures*] *Κνηθομένους τὴν ἀκοήν* ex 2 Tim. 4, 3, ubi et vulgatus interpres habet *prurientes auribus*.

6. *Pindari Lyrici*] Genitivum *Πινδαρου*, quem praepositio *διὰ* requirebat, per accusativum reddere debuisset Interpres. In Cod. ARUND. ante *Pindari* perperam legitur *in*.

7. *compuncti*] Graece *πεναυτηριασμέ-*

νοι id est: quasi canterio inusti, Paulina vox 1 Tim. 4, 2. BILL. Observ. sacr. I. c. 33.

8. *et tricenarius*] In ARUND. et MERC. II. abest *et*.

9. *omnis excidit*] Sic GRAB. et MASS. ex ARUND. et MERC. II. Sed Voss. *omnis excedit*. Reliquae edit. *omnes excedit*.

10. *tacitos Aeones*] MASS. bene observat, Aeones *tacitos* nominari ab Irenaeo, quia e *Sige* sint producti.

11. *alioquin ipsum cett.*] Id est, si triginta duntaxat Aeones sunt, tollendus ex eorum numero et e Pleromate eliminandus Salvator.

12. *propheta*] In FEUARD. marg. *prophetia*.

13. *vocare*] Sic omnes Codd. et FEUARD. GRAB. MASS. cum LXX, qui habent *καλέσαι*. Sic legit, uti iam FEUARD. observat, Cyprianus quoque adv. lud. lib. II. cap. 10. ERASM. et GALL. *vocate*.

funda Bythi adinvenisse se dicunt, et non intelligentes ab Esaia
¹dictum annum Domini acceptabilem, ²nec diem retributionis. Ne-
 † Mass. 147. que enim de die, quae † duodecim horarum habet spatium, dictum
 est in propheta; nec de anno duodecim mensium habente mensuram.
 Quia enim prophetae in parabolis et allegoriis, et non secundum
 sonum ipsarum dictionum plurima dixerunt, et ipsi confitentur.

2. Dies ergo retributionis dictus est, in quo retribuet Domi-
 nus unicuique secundum opera sua, hoc est iudicium. Annus autem
 Domini acceptabilis, tempus hoc, in quo vocantur ab eo hi qui
³credunt ei, et acceptabiles ⁴fiunt Deo: hoc est, omne ab adventu
 67 eius tempus] usque ad consummationem, in quo, ut fructus, eos qui
 salvantur acquirit. Sequitur enim secundum dictionem prophetae
 annum dies retributionis; et erit mentitus propheta, si anno tantum-
 modo Dominus praedicavit et de eo dicit. ⁵Ubi est enim dies re-
 tributionis? transivit enim annus et nondum dies retributionis est;
 Maith. V. 45. sed adhuc solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit
 * Grab. 160. super iustos et iniustos. * Et persecutionem quidem patiuntur iusti
 et affliguntur et occiduntur; in abundantia autem sunt peccatores,
 Esa. V. 12. et ⁶cum cithara et psalterio bibunt, opera autem Domini non in-
 tendunt. Debent autem secundum dictionem copulari et sequens
 esse anno dies retributionis. Dictum est enim, *vocare annum Do-*
mini acceptum et diem retributionis. Bene itaque intelligitur tem-
 pus hoc, in quo vocantur et ⁷salvantur a Domino, annus ⁸Domini
 acceptus; quem ⁹subsequitur dies retributionis, id est iudicium.
 Et non solum autem annus tempus hoc dicitur; sed et dies nomi-
 natur et a propheta et a Paulo: in quibus et apostolus memor Scri-
 pturae, in epistola, ¹⁰quae est ad Romanos, ait: *Sicut scriptum*
 Rom. VIII. *est: Propter te morte afficimur tota die, aestimati sumus ut oves*
 36. *occisionis.* Nunc autem *tota die* pro omni hoc tempore dictum est,
 in quo persecutionem patimur et ut oves occidimur. Sicut ergo
 dies haec non illam, quae in XII horis substitit, significat, sed

1. dictum annum Domini] Sic Codd. CLAROM. VOSS. et editi. GRAB. MASS. Reliqui perperam *Domino*. Paulo ante legitur *annum Domini*, et paulo post *annus Domini acceptabilis*.

2. nec diem] FEUARD., motus BILLII iudicio *Observ. sacr.* lib. I. c. 34, minus recte excendi iussit et diem. Nostra lectio omnibus MSS. confirmata huc optime quadrat.

3. credunt ei] Ei abest in VOSS. et MERC. II.

4. fiunt] CLAROM. *fiunt*.

5. Ubi est] CLAROM. omittit est.

6. cum cithara] Cum addidit FEUARD. Consentiant CLAROM. et VOSS. Lectio haec convenit cum versione LXX, qui scribunt μετὰ κιθάρας.

7. salvantur a Domino] GRAB. et Cod. ARUND. addidit praepositionem a.

8. Domini acceptus] Sic MASS. sec. Cod. CLAROM. In ceteris perperam *Domino*.

9. subsequitur] VOSS. *sequitur*.

10. quae est] Duas has voces addidit FEUARD., eaeque reperiuntur in ARUND. et VOSS.

2 dñō
et *

1 psia

2 regre

3 q;

4 regre
~~mensuum~~
habentem

9 uocantur] uoca^{tur}

10 fiant
aduentum

11 coronationem

fracturos

12 superbus et
malo et pluit on

13 habundantia

25 cum. on
1

21 annos

23 a on

apostolos *

2 duodecimo

4 copulant] + xxxvi ostensio qm uno anno
na premanerit dñs: post baptisma sed
omnem iose cum aetatem

6 se om.

7 pasche

10 caelebrare

11 chana galilee

13 iohannes

18 xxx et viii

iubet

19 grabatum⁺
-atum²

inde an

tyberiadis

de quibus denique sor.²

denique sor.²

21 satiat

22 xii

¹omne tempus, in quo patiuntur et interficiuntur propter Christum credentes ei: ita et illic annus, ²non qui est ex duodecim mensibus dicitur, sed omne fidei tempus, in quo audientes praedicationem credunt homines et acceptabiles Domino sunt, qui se ei copulant.

3. Est autem valde admirari, quonam modo profunda Dei ad-
invenisse se dicentes, non scrutati sunt in evangeliiis, quoties secundum tempus ³paschae Dominus post baptismum ascenderit ⁴in Hierusalem, secundum quod moris erat Iudaeis ex omni regione, omni anno, tempore hoc convenire in Hierusalem, et illic diem festum paschae celebrare. Et primum quidem ut fecit vinum ex aqua in Cana Galilaeae, ascendit in diem festum paschae; ⁵quando et scriptum est: *Quia multi crediderunt in eum, videntes signa quae faciebat*; sicut Ioannes Domini discipulus meminit. Dehinc iterum subtrahens se invenitur in Samaria, quando et cum Samaritana disputabat, et filium centurionis absens verbo curavit dicens: *Vade, filius tuus vivit*. Et post haec iterum ⁶secunda vice ascendit in diem festum paschae in Hierusalem, quando paralyticum, qui iuxta natatorium iacebat ⁷xxxviii annos, curavit, iubens ut surgeret et auferret grabbatum suum et iret. Et ⁸iterum inde secedens trans mare Tiberiadis, ubi et quum multa turba eum fuisset secuta, de quinque panibus ⁹satiavit omnem illam multitudinem, et superaverunt duodecim cophini fragmentorum. Deinde quum Lazarum sus-

Cap. XXXIX.

Ioan. II. 23

Ioan. IV. 50
Ioan. V. 1.
seqq.

Ioan. VI. 1.
seqq.

1. omne tempus] Sic primus FEUARD, cui assentiunt Codd. Sed ERASM. et GALL. vitiose omne temporis.

2. non qui est] Est restituit FEUARD. Consentiant Voss. et MERC. II.

3. paschae] Sic GRAB. sec. Codd. ARUND. et Voss. Sed ERASM. et GALL. FEUARD. Paschale.

4. in Hierusalem] In adiecit GRAB. auctoritate ARUND. MERC. II. et Voss.

5. quando] Quando restituit GRAB. pro quoniam ex MSS. ARUND. et MERC. II.

6. secunda vice ascendit in festum paschae] Haud recte quidem Irenaeus diem festum Iudaeorum, quo Iesus Hierosolymam ascendisse dicitur Ioan. V. 1 de Paschate accepit; interim paullo post Ioan. VI, quod caput illud auctor noster citat, vers. 4 expressa alterius Paschatis Iudaeorum appropinquantis fit mentio. Unde secundus praedicationis Christi annus optime colligitur. GRABIVS. — Ad haec respondit MASSUETUS: Haud recte Irenaeum diem festum Iudaeorum Ioan. V. 1 de Paschate accepisse contendit GRAB. Sed nullum affert vir eru-

ditus argumentum, quo falsitatem huiusce assertionis demonstret; quam satis probabilem facit tum evangelicae historiae series, tum Theodoreti in cap. 9 Danielis et Hieronymi consensus. Hactenus MASS. — Attamen GRABIO assentiendum esse, non instabuntur quicunque recentiorum theologorum disquisitiones ad Ioanneum locum spectantes norunt. Constat enim, alios hic cogitare de festo Pentecostes, alios de scenopegia seu festo tabernaculorum, alios de festo, quod hebraice פסחא דמזרח dominatur. Quamvis difficile sit hac de re accurate delinita, quum apostolus ipse nil certi de festo illo die Iudaeorum prodiderit: tamen mihi quidem sententia eorum maxime arridet, qui locum Ioanneum trahi volunt ad festum פסחא דמזרח. Sed adeas LUECKII et DE WETTII commentarios.

7. XXXVIII] CLAROM. et MERC. II. XXX et VIII.

8. iterum inde] Iterum omittitur in ERASM. GALL. et MERC. II.; inde abest in CLAROM. et Voss.

9. satiavit] CLAROM. et Voss. satiat.

Ioan. XII. 1. citasset ex mortuis, et insidiae fierent a Phariseis, secedit in
 Ioan. XI. 54. Ephrem civitatem; et inde ante sex dies paschae veniens in Betha-
 36. niam scribitur, et de Bethania ¹ascendens in Hierosolymam et man-
 ducans pascha et sequenti die passus. Quoniam autem tria haec
 paschae tempora non sunt unus annus, omnis quilibet confitebitur.²
 Et ipsum autem mensem, in quo pascha celebratur, in quo et pas-
 sus est Dominus, non duodecimum, sed primum esse, qui omnia se
 scire iactant, si nesciunt, a Moyse possunt discere. Falsa ergo
 ostensa est et anni et duodecimi|mensis ²absolutio eorum, et de-
 bent aut absolutionem suam aut evangelinm reprobare; alioquin
 quomodo uno anno tantum Dominus praedicavit?

4. Triginta quidem annorum existens ³quum veniret ad ba-
 ptismum, deinde magistri aetatem perfectam habens, venit Hierusa-
 lem, ita ut ab omnibus iuste audiret magister: non enim aliud vi-
 debatur et aliud erat, sicut inquirunt qui putativum introducunt; sed
 quod erat, hoc et videbatur. Magister ergo existens, magistri quo-
 que habebat aetatem, non reprobans nec supergrediens hominem,
 neque ⁴solvens legem in se humani generis, sed omnem aetatem
 sanctificans per illam, quae ⁵ad ipsum erat, similitudinem. Omnes
 *Grab. 161. enim venit per semetipsum *salvare; omnes, inquam, qui per eum;
⁶renascuntur in Deum, infantes et parvulos et pueros et iuvenes et
 seniores. Ideo per omnem venit aetatem, et infantibus infans fa-
 ctus, sanctificans infantes; in parvulis parvulus, sanctificans hanc
 ipsam habentes aetatem, simul et exemplum illis pietatis effectus et
 iustitiae et subiectionis; ⁷in iuvenibus iuvenis, exemplum iuvenibus
 fiens et sanctificans Domino. Sic et senior in senioribus, ut sit
 perfectus magister in omnibus, non solum secundum expositionem
 veritatis, ⁸sed et secundum aetatem, sanctificans simul et seniores,
 † Mass. 148. exemplum ipsis quoque fiens; deinde et usque ad † mortem perve-
 Coloss. I. 18. nit, ut sit *primogenitus ex mortuis, ipse primatum tenens in omni-
 bus*, princeps vitae, prior omnium et praecedens omnes.

5. Illi autem, ut figmentum suum de eo quod est scriptum,
vocare annum Domini acceptum, affirmant, dicunt uno anno eum

1. ascendens] Voss. ascendit.

2. absolutio eorum] Eorum loco die-
 rum reposuit GRAB. consentientibus omni-
 bus Codd. Absolutio hic uti saepissime
 pro explicatio, graece ἐνῆλυσις.

3. quum veniret] MERC. II. quum ve-
 nerit.

4. solvens legem] Suam, quod erat in
 omnibus editt., expunxit MASS. auctori-
 tate Cod. CLAROM.

5. ad ipsum] Sic Codd. CLAROM. ARUND.

et (quem addo) Voss. sicque MASS. Co-
 teri male ad ipsam. Id enim, ut recte ait
 MASS., intendit Irenaeus, ut sequentia
 demonstrant, omnem hominum aetatem
 sanctificari per similitudinem, quam ad
 Christum habet.

6. renascuntur] MERC. II. renascantur.

7. in iuvenibus] Ita addidit FRUARD.,
 consentientibus Codd.

8. sed et secundum] Et restituit GRAB.
 ex ARUND. et Voss.

1 fariseis
2 efram
hierordimane
4 pasche
tempore

11 anno m.

18 schano] suam sr *

26 damno] + dñe : primu
dñe in dñe matre
uclit²

29^f uenit .?*

31 precedens

32 tr. scriptum est

33 acceptabilem

1 passivum
semelipsum

3 prouocantem

6 xxx

9 lxx. annorum xxx

10 tantum] tatum*
predicant
tricensimum

12 quis] qui legi uult?

13 extendurusque*
ad] a*

14 quinquagesimo * in

15 loquentem - ut semper

21 triginti * uid

25 tr. credi oportet

26 ptolemeo

27 somnio
quid

15 ipi] + autem*

praedicasse et duodecimo mense passum; ¹contra semetipsos obliti sunt, solventes eius omne¹ negotium, et magis necessariam et magis honorabilem aetatem eius auferentes, illam, inquam, provectionem, ²in qua et docens praeerat universis. Quomodo enim habuit discipulos, si non docebat? Quomodo autem docebat, magistri aetatem non habens? Ad baptismum enim venit nondum qui triginta annos suppleverat, sed qui inciperet esse tanquam triginta annorum: (Ita enim, qui eius annos significavit Lucas, posuit: *Iesus autem erat quasi incipiens triginta annorum*, quum veniret ad baptismum) et a baptismo uno tantum anno praedicavit; complens trigesimum annum passus est, adhuc iuvenis existens ³et qui necdum provectionem haberet aetatem. Quia autem triginta annorum aetas ⁴prima indolis est iuvenis, et extenditur usque ad quadagesimum annum, omnis quilibet confitebitur; a ⁵quadagesimo autem et quinquagesimo anno declinat iam in aetatem seniore, quam habens Dominus non ⁶*καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι μαρτυροῦσιν, οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἰωάννη τῷ τοῦ Κυρίου μαθητῇ συμβεβληκότες, παραδεδωκέναι ταῦτα τὸν Ἰωάννην. Παρέμεινε γὰρ αὐτοῖς μέχρι τῶν Τραϊανοῦ χρόνων.* ster docebat, sicut evangelium et omnes seniores testantur, qui in Asia apud Ioannem discipulum Domini convenerunt, id ipsum tradidisse eis Ioannem. Permansit autem cum eis usque ad Traiani tempora.

Quidam autem eorum non solum Ioannem, sed et alios apostolos viderunt, et haec eadem ab ipsis audierunt et testantur de huiusmodi relatione. †*Quibus magis oportet credi? ⁷Utrumne his talibus, an Ptolemaeo, qui apostolos nunquam vidit, vestigium autem apostoli ne in somniis quidem assecutus est?

6. Sed et ⁸ipsi, qui tunc disputabant cum Domino Iesu Chri-

1. *contra semetipsos*] CLAROM. VOSS. et MERC. II. *contra semetipsum*.

2. *in qua et docens*] Sic CLAROM. VOSS. (GRAB. errat) et MASS. In ARUND. abest et. In reliquis *in qua edocens*.

3. *et qui necdum*] Et ex ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. restituit GRABRIUS.

4. *prima indolis*] Ita CLAROM. ARUND. VOSS. FEUARD. in marg. et GRAB., ceteri minus recte *primae indolis*. Hic est autem verborum ordo et sensus: triginta annorum aetas prima est aetas iuvenis. Ac proinde et *indolis et iuvenis* in gi-gnendi casu, non in recto accipiuntur, ut de priori haud satis attentus GRABRIUS asseruit. MASS.

5. *quadagesimo autem et quinquagesimo*] Sic ARUND. MERC. II. VOSS. CLAROM.

GRAB. et MASS. Reliqui *quadagesimo aut quinquagesimo*.

6. *καὶ πάντες κτλ*] Haec graeca servavit Euseb. h. e. III, 23, ubi Irenaeum nominatim allegat.

7. *συμβεβληκότες*] Pro hac lectione reperitur etiam *συμβεβηκότες*, et *συμβεβιωχ*.

8. *ταῖς*] Hanc vocem addidit GRAB. ex Syncello. V. Appar. Sed Interpres legiase videtur *παραδεδωκέναι ταῦτα ἐκ αυτοῖς*.

9. *Utrumne his*] Sic primus FEUARD. ex Cod. VET., cui assentit Voss. Sed ERASM. GALL. *hisne*. — ARUND. et MERC. II. *ne his*.

10. *ipsi qui*] Editi. praeter MASS. cum ARUND. et MERC. II. *ipsi autem qui*. Sed autem abest etiam in Voss.

† Cap. XL.
* Grab. 162.

sto Iudaei, apertissime hoc ipsum significaverunt. Quando enim eis dixit Dominus: *Abraham pater vester exsultavit, ut videret diem meum, et vidit et gavisus est*; responderunt ei: *Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?* Hoc autem consequenter dicitur ei, qui iam XL annos excessit, quinquagesimum ¹autem annum nondum ²attigit, non tamen multum a quinquagesimo anno ³absistat. Ei autem, qui sit xxx annorum, diceretur utique: *Quadragesima annorum nondum es.* ⁴Qui enim volebant eum mendacem ostendere, non utique in multum extenderent annos ultra aetatem, quam eum habere conspiciebant; sed proxima aetatis dicebant, ⁵sive vere scientes ⁶ex conscriptione census, sive coniciientes secundum aetatem, quam videbant habere eum super quadragesima; sed ut non ⁷quae esset triginta annorum. Irrationabile est enim omnino, viginti annos mentiri eos, volentes eum iuniorem ostendere temporibus Abrahae. Quod autem videbant, hoc et loquebantur; qui autem videbatur, non erat putativus, sed veritas. Non ergo multum aberat a ⁸quinquaginta annis; et ideo dicebant ei: *Quinquaginta annorum nondum es, et Abraham vidisti?* Non ergo anno uno praedicavit, nec duodecimo mense anni passus est. Tempus enim a trigesimo anno usque ad quinquagesimum nunquam erit unus annus, nisi si apud Aeones eorum tam magni anni sunt deputati his, qui apud Bythum in Pleromate ex ordine resident, de quibus et Homerus *Ilad. A. 1.* poëta dixit et ipse inspiratus a matre eorum erroris: *Οἱ δὲ θεοὶ πὰρ Ζηνὶ καθήμενοι ἡγοῶντο Χρυσέῳ ἐν δαπέδῳ.* Quod latine ita interpretabimur: *Dii autem apud Iovem consistentes tractabant In aureo loco.*

C A P. XXIII.

Math. IX. 20. 1. Sed et de illa muliere, quae profluvio sanguinis laborans tetigit fimbriam vestimenti Domini et sanata est, aperta est eorum ignorantia: (dicunt enim per eam ostendi passam illam duodecimam

1. *autem annum*] In CLAROM. et VOSS. abest annum.

2. *attigit*] VOSS. *tetigit*.

3. *absistat*] ARUND. et MERC. II. *absistit*, alii *absistit*.

4. *Qui enim*] Enim addidit FEUARD. consentiente VOSS.

5. *sive vere scientes*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. et MASS. In reliquis omnibus minus recte *sive rescientes*. Atque bene MASS. observat, *rō vere scientes* opponi τῷ *coniciientes*, quod paullo post legitur.

6. *ex conscriptione census*] Vel eum

populi censum seu descriptionem intelligit, de qua Lucas II, 1; vel eam, quae post Archelai relegationem novem iam annis ab Herodis morte exactis facta est, anno Iuliano 59 aerae vulg. 14 Sexto Pompeio et Sexto Apuleio COS., de qua Iosephus agit Antiquit. lib. 18, 1. MASS. 7. *quae esset*] Sic MASS. ex Cod. CLAROM. Reliqui *qui esset*. In Cod. VOSS. siglam q̄ reperitur, quod significat qui et quae.

8. *quinquaginta annis*] CLAROM. et VOSS. XL annis, sed vitiose, uti ex antecedentibus patet.

5 domum om.

6 nodum] om

9 extenderunt *

12 xl

13 xxx

~~xx~~ xx

14 volutas *

numeron om *

16 set

17 a quinquaginta] de

airum nodum om *

19 tricesimo] xxx

20 quingessimum

22 blythum

23 phocta

24 01 20 001 TAPZPN1 RAE

NME NOH TO POWNT0

XPYCEW ENA ATEW

25 επτάβιμος

26 loco] + xxxvii quomodo

destruitur qui et de numero;

ipsorum et nominibus sermo

domini] et senate ... can om *

in mg. inf. adec.

- 1 id] hoc
3 superfluo
4 XII aemio
quidem m
sanat^m manifestati
12 quonem modo
tr. typus esse
13 tr nihil minus
15 aliquotiens
16 linimentum
21 XVIII
23 decē et octo
25 octonarius
26 anno m
28 typus
30 decē et octo. neque.
xxx et viii
31 Insulae
32 et m

virtutem et in infinitum defluxam, id est duodecimum Aeonem) primum quidem, quia secundum sectam eorum duodecimus non est iste Aeon, sicut † ostendimus. Ut autem ¹ex superfluo eis et hoc † *Mass. 149.* detur, duodecim Aeonibus existentibus, undecim quidem impassibiles perseverasse dicuntur, duodecimus autem passus; mulier autem e contrario duodecimo anno sanata, manifestum est quoniam ²undecim quidem annis habuit perseverantem passionem, duodecimo autem sanata est. Si quidem undecim Aeones in passione insani-^{7a} bili fuisse dicerentur, sanatus autem duodecimus, suatorium erat dicere typum eorum ³esse mulierem. Quia autem haec undecim quidem annis passa est et non est sanata, duodecimo autem anno sanata est; ⁴quomodo potest esse typus duodecimi Aeonis, ex quibus undecim ⁵omnino nihil passi sunt, solus autem duodecimus participatus est passionem? Typus enim et imago secundum materiam et secundum substantiam aliquoties a veritate diversus est; secundum autem habitum et lineamentum debet servare similitudinem, et similiter ostendere per praesentia illa, quae non sunt praesentia.

2. Et non solum in hac muliere anni infirmitatis descripti sunt, quos coaptari dicunt figmento suo, sed ecce et alia mulier similiter XVIII annis infirmata, sanata est, de qua Dominus ait: *Hanc Luc. XIII. 16.* autem filiam Abrahae, quam alligavit Satan decem et octo annis, non oportebat solvi in die sabbati? Si ergo illa typus erat duodecimi Aeonis passi, et haec typus esse decimi ⁶octavi Aeonis passi ⁷debet. Sed non habent ostendere; alioquin prima et principalis eorum ⁸ogdoas connumerabitur compassis Aeonibus. Sed et alius *Ioan. V. 5.* autem quidam sanatur a Domino xxxviii annos habens in sua passione: et trigesimum et octavum passum Aeonem dicant. Si enim quae a Domino facta sunt, typos esse dicunt eorum, quae sunt in Pleromate; typus in omnibus debet servari. Sed neque eam, quae post xviii annos curata est, nec eum, qui post xxxviii annos curatus est, possunt adaptare suo figmento. Insulsum autem et inconveniens est ⁹omni modo dicere in quibusdam quidem servasse typum Salvatorem, in quibusdam autem non servasse. Dissimilis ergo et mulieris typus ¹⁰negotio Aeonum ostenditur.

1. ex superfluo] Graeco ἐκ περισσού vel ἐκ περιουσίας. BILL. I. I.

2. undecim] Sic primus FEUARD., quocum consentit Voss. Sed ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. habent XII.

3. esse] Abest hoc in ARUND.

4. quomodo] Voss. quonam modo.

5. omnino nihil] Voss. nihilominus.

6. ogdoas] CLAROM. ogdoadas. Nempe

in hoc MS. ogdoas et ogdoadas promiscue usurpantur: quo confirmatur id quod ad cap. XVI n. 4 annotavi. MASS.

7. omni modo] Sic lego cum ERASM. in marg. FEUARD. in marg. CLAROM. ARUND. et (quem addo) Voss. pro omnino, quod exstat in omnibus editis.

8. negotio Aeonum] Sic restituit MASS. e Cod. CLAROM. Neque ab hac genuina

C A P. XXIV.

1. ¹Adhuc autem et falsum demonstrat commentum eorum et instabile figmentum eorum etiam hoc ipsum, quod per numeros aliquando quidem, et per syllabas nominum, aliquando autem et per syllabarum litteras, aliquando vero et per numeros, qui secundum Graecos in litteris continentur, tentant inferre probationes. Apertissime consternationem sive confusionem, et instabilitatem ²scientiae eorum, et extortum demonstrat. Iesus enim nomen alterius linguae existens ad Graecorum numerum transferentes, aliquando quidem ³episemon esse dicunt, sex habens litteras; ⁴aliquando autem plenitudinem ⁵ogdoadum ⁶DCCCLXXXVIII numerum habens. Graecum autem nomen eius, ⁷quod est *Soter*, id est Salvator, quia non convenit figmento eorum nec secundum numerum nec secundum litteras, tacuerunt. Et quidem si ex providentia Patris ⁸Dominica nomina acceperissent, per numerum, et ⁹per litteras significantia numerum in Pleromate, *Soter* nomen graecum existens, secundum graecitatem et per litteras et per numeros Pleromatis debuit ostendere mysterium. Sed non ita habet, ¹⁰quia quinque quidem est litterarum,

† Cap. XLI. numerus autem MCCCXVIII. † Haec autem in nullo communicant Ple-

lectione procul distare dicit ERASMUS et GALL. legentes negatio Aeonum. Sed in reliquis negotio eorum.

1. *Adhuc autem et falsum demonstrat*] SEMLERUS hunc locum atque inprimis ea, quae de Iesu nomine disputata sunt, ubi commentatione collustravit in *Actis societatis Latinae Ienensis*. Vol. I. p. 68 seqq.

2. *scientiae — demonstrat*] Sic omnes Codd. ERASM. GRYN. et GRAB. Sed GALL. FEUARD. MASS. *demonstrant*, quam lectionem etiam ERASMUS tueri MASSUETUS falso contendit. SEMLERUS MASSUETI lectionem recepit et post *apertissime* suppleri vult haec. Ne hoc quidem opus esse videtur, dummodo, quod primo obtutu apparet, observaveris, post extortum excidisse vocem aliquam *mysterium* aut simile quid. Itaque hoc dixit Irenaeus: *mysterium Gnosticis extortum*, mystica illorum ratio, litterarum et numerorum usu argumentandi systematum veritatem comprobandi, eversa *demonstrat*, aperit, detegit illorum *confusionem*.

3. *episemon*] Supra lib. I. c. 14, 4 p. 168 haec leguntur: *Ἰησοῦς μὲν γὰρ ἔστιν ἐπὶ τῶν ὀνομάτων ἑξ ἑν (ἕξον) γράμματα.*

4. *aliquando autem*] In Voss. *abest autem*.

5. *ogdoadum*] Sic recte Voss. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. FEUARD. et MERC. I. *perperam ogdoada*; ARUND. et MERC. *alter ogdoadam*.

6. *DCCCLXXXVIII*] Sic Codd. VET. ARUND. Voss. et FEUARD. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. GRYN. *dat XXXVIII*.

7. *quod est Soter*] Voss. *qui est Soter*.

8. *Dominica nomina*] Id est, sit SEMLERUS l. I., nomina Domini Iesu Christi, qui in Patrum commentariis *ἐξ ὁμών* Dominus dicitur.

9. *per litteras*] *Has*, quod ERASM. GALL. FEUARD. legunt ante *litteras*, delevit GRAB., quam absit in omnibus MSS.

10. *quia quinque — MCCCXVIII*] GRAB. dicit, se hanc lectionem partim et Codd. partim ex edit. summis; MASS. autem, totam et integram se reperisse eam in Cod. CLAROM. In edit. ERASM. GALL. FEUARD. legitur: *quia quidem quinque inest litterarum numerus aut ex quadringentis octo*. Ita habent etiam ARUND. et MERC. II. Codd., nisi quod *quinque ante quidem* in altero exstat, in illo vero *autem* pro *aut* legatur. In Voss. ita reperitur: *quia quicunque quidem est litterarum numerus autem MCCCXVIII*.

Lxxviii qm̄ secundum
 legem regni imagine regni;
 figurae existunt plenitudinem
 ipsam sed regni figurae
 esse possunt.

2 per om.

10 ordinandum

*numerosorum

12 regni $\frac{1}{2}$

13 si om.

14 accepisse

secundū ad

gracilitatem sui

(alio grac.)

15 hec

communicant

- 1 que habetis
 $\text{uou} \text{ } \text{p} \text{ } \text{m}$ et
- 3 hebreorum
- 4 litterarum est #
 $\text{m} \text{ } \text{e} \text{ } \text{e} \text{ } \text{e}$
 divinicie
- 5 significant
 celum

romati eorum: non ergo vera est illa, quae ab eis in Pleromate dicitur ¹negotio.

2. ²Iesus autem nomen secundum propriam Hebraeorum linguam litterarum est duarum et dimidia, sicut periti eorum dicunt, ^{* Grab. 164.}
⁵ ^{**}significans † Dominum eum, qui continet caelum et terram, quia † ^{Mass. 150.}

1. negotio] *Πραγματεία τοῦ πε-
πονημένου ἄλως, negotio passi Ae-*
nis, ut passim vocant.

2. Iesus autem nomen — litterarum est
 duarum et dimidia] De hoc loco Io.
 LICHTFOOTUS (Tom. I. Operum p. 196)
 haec disputat: „Scribunt Iudaei nomen
 Iesu יֵשׁוּ, negata ei littera ultima שׁ,
 quia pro Servatore eum detrectant agnos-
 cere. Germanus Iudaeus Elias Levita
 verbis expressis ita loquitur: Christiani
 praedicant Messiam suum aperto mandato
 angeli Gabrielis nominatum esse יֵשׁוּ,
 quia servaturus esset universum mundum
 ab inferno; sed quoniam Iudaei eum
 Servatorem esse non confitentur nec no-
 mine יֵשׁוּ dignantur; sed littera po-
 strema omissa יֵשׁ appellitant. Secun-
 dum hanc scribendi rationem, ut inquit
 Irenaeus, vocabulum hoc litteris duabus
 (שׁ scilicet) constat et dimidia littera
 id est י, quam ita nominare licet, quia
 adeo est exigua.“ Quam sententiam
 LICHTFOOTUS amplexi sunt editores Ire-
 naei; sed SEMLERUS l. c. de veritate eius
 sententiae recte dubitat. „Viri docti,
 ait, *dimidiam litteram iod* putant esse
 intelligendam, quia vix ad medium alia-
 rum attingat, ut sunt verba MASSUETI et
 editoris Oxoniensis ex FEUARDENTIO. Sed,
 quod ad figuram attinet, littera *dimidia*
 dici commode posse mihi non videtur.
 Si enim est suis absolutula ductibus et
 lineis, quibus debet, licet pusillis istis
 et minimis, tamen tam erit integra, quam
 illa, quae est maiorum linearum et duc-
 tumum; nec *dimidia* vocari potest. —
 Sequitur ergo, ut non ad figuram atten-
 disse, sed ad valorem et potentiam cre-
 dendus sit Irenaeus; quia alia in litteris
 cogitare non possumus duabus his ex-
 ceptis. Iam ratione soni *iod* tam est
 littera, quam *schin*. Quare, quum *iod*
dimidia vocari nequeat, item *schin* ne-
 queat, *vau* *dimidia* Irenaeo vocata est.
 Adde rationem hanc, quod hoc *vau*, quod
 aliter est littera apud Ebraeos sexta vim
 suam consonantis in hoc nomine non
 habet; apud Ebraeos vero litterarum in
 numero consonantes tantum sunt; hinc
 et caret hic potestate numeri, quia caret

potestate consonantis. At de hac re
 praecipue Irenaei quaestio erat, qui osten-
 dere vult, calculum haereticorum, litte-
 ris nniusensque vocis exprimendum,
 huc non convenire. Post, *dimidiam* etiam
 ideo vocat, quia retinet figuram conso-
 nantis *vau*, et eadem serie ordinatur cum
 ceteris litteris; quum vocales ideo ne
dimidia quidem litterae dici possint,
 quia nec in eadem serie consonantes se-
 quantur, nec earum figuram prae se fe-
 runt. — Ceterum, an valeat ratio ELIAE
 LEVITAE, cur tribus tantum litteris a Iu-
 daeis scribatur nomen Iesu, non inter-
 pretabor; saltem huc convenire non pot-
 est, quum hic sententia non Iudaeorum,
 christiano nomini hostium, sed amicorum
 et ipsorum Christianorum recenseatur.
 Secus enim si putemus, credendi essent
 acerbissimi ibi Messiae hostes honorifice
 et maligne simul de Iesu Christo pro-
 nuntiare.“

3. significans Dominum celt.] In Voss.
 pro significans exstat significant. Haec
 nimia modestia motus LICHTFOOTUS ex-
 plicare non ausus est. Obscurum hunc
 locum DRUSIUS Cent. I. Miscell. c. 44,
 FEUARDENTIUS et MASSUETUS solvere stu-
 dent. MASSUETI, Drusii sententiam sa-
 gaciter excolentis, verba haec sunt:
 „Observat Drusius, Notaricon ab Hebraeis
 dici, quum ex litteris consonantibus col-
 liguntur integrae dictiones; ut quum v.
 g. dicunt, *Adam* significare pulverem, *san-*
guinem, *amarum* i. e. אָדָם, דָּם, מָר.
 Quae quidem observatio lucem avertit huic
 Irenaei loco. Hic enim nomen Iesus
 significare asserit *Dominum eum, qui con-*
tinet caelum et terram. Quod verum esse
 deprehendes, si advertas nomen Iesu,
 prout ab Hebraeis scribitur יֵשׁוּ vel יֵשׁוּעַ
 (ad utrumque enim scribendi modum at-
 tendere videtur Irenaeus) litteris tribus,
 vel, ut ait ille, duabus et dimidia, con-
 sonis constare, quarum singulae secun-
 dum Notaricon significant singulas dictio-
 nes. Videlicet י Iod, quae prima littera
 est τοῦ τετραγράμματος יהוה Jehovah,
 quod Dominum sive Κύριον reddunt LXX
 Dominum nobis exprimit. Deinde ש,
 quae prima littera est vocis שְׁמִיךְ cas-

Iesus secundum antiquam hebraicam linguam caelum est, terra au-

lum exhibet; postremo \aleph initium est \aleph ארץ, quod est et terra. Vel si Iesus scribitur \aleph ארץ, littera \aleph initium erit vocis \aleph ארץ pulvis, quae transferri potest ad significandam terram. Et iam ergo patet, quo pacto Iesus ex Irenaei mente significet secundum vim hebraicae vocis *Dominum caeli et terrae*, quia tria haec *Dominus, caelum et terra* virtute quadam in ea voce continentur. Hinc subnectit: *quia Iesus secundum antiquam hebraicam linguam caelum est, terra autem iterum sura user dicitur*. Iesus enim secundum *Notaricon* vocem שמריס complectitur, cuius primam litteram in se continet. Sed quid sequentia haec? *Terra autem iterum sura user dicitur*. Nodum sic solvo. Sura et user, quarum significatum hactenus Irenaei interpretibus impervium exstitit, sunt ipsissimae hebraicae voces ארץ et ארץ vel ארץ Arel et Apher vel Apher aut Vapher, terra et pulvis, sed ex imperitiis hebraici sermonis misere deformatae sive ab Irenaeo ipso sive ab amanuensibus. Nempe e voce ארץ in verso ordine, id est a laeva ad dextram, more nostro lecta, fit sura, ut insipienti patet. Pro apher vero aut vapher haud dubito, quin scripserit latinus Interpretes user, s pro ph, imperiti autem scribae commutarint in s, unde factum user. Iam quid hebraicae istae voces affine habeant cum nomine Iesu, ex dictis patet. Si enim utrique praefigas \aleph , ultimam nominis huius litteram exhibebit. Si demas, \aleph prior littera vocis ארץ pastremam dabit nominis ארץ, uti et א prima littera vocis ארץ: nec enim probabilitate vcat, Irenaeum hebraice nescientem existimasse nomen Iesu ab Hebraeis scribi ארץ. Planum hinc evadit quod sequitur: *Verbum, quod caelum et terra habet, ipse est Iesus*. Iesus enim vox est, quae vi complectitur eas, quae apud Hebraeos caelum et terram significant. Quae LE CLERC in censura editionis MASSUETIANAE de hoc loco observat, vide in Apparatu nostro. SEMLERUS l. l. p. 76 haec contra MASSUETUM monet: „Quae de non intellecto User vel Ufer scribit MASSUETUS, facit intelligendo, ut nihil intelligat. Nam primum statuit, hebraica haec hebraeis et litteris et hebraico scribendi modo ab Irenaeo relictas esse. Quod secus esse apparet tam ex omnibus Patribus graecis latinisque, tum ex

ipso Irenaeo (lib. l. c. 21), ubi hebraica graecis litteris et Graecis scribendi usitato modo reperiuntur. Cadit ergo erroris origo. Deinde apher nimis longe petitum esset ab Irenaeo; tum quia nusquam opponitur caelo pro hac mundi parte, quae est solida terra, ut ipse tamen statuit; tum quia notius omnino fuisset nomen alterum (ארץ) cum isto (שמריס) fere ubique coniunctum. Tum opinatur, nomen esse ארץ; aut forte Patres ignorantes hebraica ita statuisse; quorum prius esse plane nequit, posterius vero credibile non fit, licet errores Patrum hebraica attingentium non ignoremus. Post, soli MASSUETUS in mentem venit, fuisse, ut Irenaeus Iesu per aleph (א) scribi putaverit. A quo errore Irenaeus certe liberandus, qui tam raris in hebraicis fingendus non est, ut apparet, si quis legerit libros hos adv. haer., licet inde non efficiatur, eum doctum in hebraicis fuisse. — Denique MASSUETUS et in eo erravit, quod verba Irenaei ita commutat: *constare nomen Iesu tribus vel duabus et dimidia consonis*; quum hic Irenaei sensus esse nequeat, ut ostendimus antea. De hoc loco etiam DANZIUS, vir inter rerum orientalium peritos superioris saeculi admodum laudatus, eruditissime disputavit in Praefatione ad *Paradigmata hebraica*. Sed eius sententiam una cum SEMLERI diiudicatione vide in Apparatu nostro. Hoc loco peculiarem SEMLERI sententiam l. l. p. 83 et 84 expositam repetam. „Meam iam, ait vir doctissimus, sententiam affero, utiam dixi, a Drusio et aliis re ipsa non alienam, licet ita comparatam, ut, quae corrupta esse videntur, simul restituantur. Scilicet istam, de qua praecipue quaestio et controversia est, periodum ita legere non sine rationibus videtur: *Iesus autem nomen secundum propriam Hebraeorum linguam litterarum est duarum et dimidia; sicut periti eorum dicunt, significans Dominum eum, qui continet caelum et terram: quia in Dominus secundum antiquam hebraicam linguam; caelum samaim; terra autem vaarets dicitur*. Primum dabo mutationum rationem. Interposui et in textum addidi *ia*, *Dominus*. Hocque ideo, quod ultimae litterae *ia* quia absorbuerunt *ia*, imperito librario ignorante, quo hanc vocem interpretaretur. *Dominus* addidi, primum, quia ipsa Irenaei sententia id postulat, et anteces-

hetraeicam
linguam an

diater carbon ;

5 linguar] + et

tem iterum *sura* ¹*usser* dicitur. Verbum ergo, quod caelum et terra habet, ipse est Iesus. Falsa est ergo et episemi eorum ²*redditio*, et ³*numerus* eorum eversus est manifeste. ⁴Secundum enim propriam eorum linguam, quinque litterarum est ⁵*graeco* vocabulo Soter; Iesus autem iterum secundum hebraicam linguam ⁶*duas* et

sit; deinde, quia librarios et glossatores deceptos puto hoc nomine, ut substituerint *Iesus*. Hoc enim, Domini inquam, nomine in Patrum scriptis semper *Iesus* *Christus* intelligitur. Hinc exsulavit *ia* *Dominus*. Tum potest et ob compendium scribendi omisum esse. Adfuisse istud *ia*, potest etiam colligi ex hebraico *terrae* nomine. Deinde addidi *Samaim*, quia *terrae* nomen hebraicum expressum *faisse* ab Interprete videmus; et *ia*, Domini nomen, sine dubio adfuit. Ideo *caelum* hebraica item voce expressum fuisse, vera et bona coniectura est. Et forte *samaim* transpositum est post *terra* autem, unde venit illud *sura usser*, quum fuerit: *sām iterum usser*, aut alio adhuc scripturae compendio male intellecto et *ia* *sura* mutato. Tum mutavi *terra* autem *vaarets*, omisso *iterum* ob similitudinem litterarum et ob turbatam veram scripturam per ignorantia hebraica illa verba; immo aliae in hac ignorantia hebraicorum causae fuisse potuerunt vel ipsius Interpretis. Quare nec de vocibus *sura usser* plura dico. Nam videmus *caelum*; huic opponitur ubique *terra*, ergo quum de aliis, quae cum *caelo* iungantur, iam dixerimus paulo ante, quod non conveniant, cur dubitemus amplius de veritate lectionis: *Dominus caeli et terrae*, hebraice יְהוָה שָׁמַיִם וָאָרֶץ. Venio iam ad illud, quod solet huic sententiae obici, de nomine proprio *Iehovah*. Scilicet obiciunt, violari indolem linguae hebraicae, ut nomen *Iehovah* aut aliud proprium in statu regiminis ponatur. Ubi quidem valde miror, hanc argumentationem multis dubios reddidisse, aut in aliam sententiam coniecisse. Primum enim, illud quam est notum, Hebraeos, licet hoc nomen ponant, tamen substituere nomen *adonai*, ut idem sit, ac si hoc adsit? Quare quum haec ab Hebraeis sumta sint, ut ipse Irenaeus profletur, valebit et communis Hebraeorum de hoc nomine sententia; adeoque nomen *Adonai* potest statum constructum simulare. Deinde si vel hoc secus esset, tamen quis patabit in crepera et incerta dubisque cabalae ratione omnia circumspecti solere, grammaticam aut lin-

guae indolem ne violent? Ego non, et multo minus ii, qui ipsorum Iudaeorum in re grammatica multos errores melius adhuc sciunt. Certe si ideo negare vellemus, hac vel alia ratione in rabbinicis figmentis recte legi, quia indoli linguae hebraicae, consuetudini tabularum sacrarum cett. repugnent, multa reiicienda essent. Quid tum? Nomen *Iehovah* non ponitur in statu regiminis. Esto. Inde tantum sequitur, male habere hanc cabalisticam interpretationem; non vero, priscos Iudaeos in re grammatica nimis doctos fuisse, quam ut errare potuerint. Adeo his rationibus et satisfactum iis est, quibus hoc nomen placuit ob violandae linguae religionem." Praeterea cfr. ea, quae SEMLERUS in *Isagogae historicae ad BAUMGARTENII Untersuchung theol. Streitigkeiten* Tom. II. p. 93 de hoc loco scripsit.

1. *usser*] Sic FEUARD. in marg. Voss. CLAROM. et MASS. In ceteris *usser*.

2. *redditio*] Graece ἀνάδοσις. Sed hoc loco vocabulum istud *explicationem* potius aut *accommodationem* transferre debuit Interpres; alioqui verbum ita retinet, ut sensum interim amittat. BILL. l. 1.

3. *numerus eorum*] Voss. CLAROM. et GRAB. *numerus autem eorum*. Sed MASS. iure expunxit voculam autem.

4. *Secundum enim*] Sic ARUND. Voss. MERR. II. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. FEUARD. habent autem pro enim.

5. *graeco vocabulo*] GRAB. putat legendum esse *graeum vocabulum*; sed defendi potest etiam lectio vulgaris: Soter, si legi aut accipitur vocabulo graeco, quinque est litterarum.

6. *duas et dimidium habet litteras*] In Voss. et *duas et dim.* cett. Post *litteras* ERASM. GALL. et FEUARD. habent *Sion*, quae vox, quum in Codd. VET. Voss. et CLAROM. non exstet, a GRABIO et MASS. iure meritoque expuncta est. Sensum loci perobscuri re vera obscuriorem reddit. MASSUETUS vocem *Sion* hebraice in margine scriptam a sciolo quopiam in textum translata putat. Sis vide Apparatum nostrum.

dimidiam habet litteras. ¹Corruit ergo numerus calculi, qui est in DCCCLXXXVIII. ²Et per omnia autem Hebraeorum litterae non conveniunt numero Graecorum, quae maxime deberent, antiquiores et firmitiores existentes, ³salvare supputationem nominum. Ipsae enim antiquae et primae Hebraeorum litterae ⁴et sacerdotales nuncupatae ⁵decem quoque quidem sunt numero, (⁶scribuntur autem per xv)

1. Corruit ergo numerus calculi qui est in DCCCLXXXVIII] ERASM. GALL. FEUARD. ruit ergo numerus calculi, qui est iudaice LXXXVIII. — Corruit pro ruit, et deleta voce iudaice numerum DCCCLXXXVIII pro LXXXVIII e Cod. VET. et Voss. restituit GRABIVS. In ARUND. legitur CCLXXXVIII. Praepositionem in addidit MASS. auctoritate Codd. CLAROM. et Voss., in quo pro qui perperam scriptam est quem.

2. Et per omnia] Et addidit GRABIVS ex ARUND. et Voss.

3. salvare] GRABIVS existimat, in archetypo scriptum fuisse *σωσάμεν*, quod Interpreti vertendum erat *lueri*.

4. et sacerdotales nuncupatae] GRABIVS dicit: „In graeco forte *ἱεραρχαὶ* vel similis exstitit vox, qua nomen hebraicarum litterarum in sacro Bibliorum Codice designatus est, quam Interpres perperam vertit *sacerdotales*.“ MASSURTUS: „Veteres illas et primas Hebraeorum litteras *sacerdotales* ab Irenaeo dici censuerim, quod, quum his postmodum substitutae fuissent litterae chaldaicae, nihilominus tamen sacrum Dei nomen *יהוה* praeiis et antiquis characteribus descriptum in lamina aurea fronti appensa gestare soleret summus sacerdos. Et ideo antiqui Hebraeorum characteres dicti *sacerdotales*, quod iam solis sacerdotibus usitati essent, reliquis vero chaldaici.“ SEMLERUS tamen l. l. pag. 85 illas virorum doctorum sententias ita recte diiudicat: „Quod attinet ad has [GRABII et MASSURTI] diversas sententias, propior sum GRABIO. Nam cur ad chaldaicas provocari aut priores hebraicas Irenaeus, nulla potest reddi ratio. Neinde ipse MASSURTUS explicat ad has hodiernas hebraicas litteras, ex sua ipsius sententia chaldaicas; adeo sibi non constat. Nec tamen GRABIO plane assentior, ut postea rem pluribus exponam. (Cfr. not. 6.) Certe MASSURTI ista de usu primitivis hebraicarum litterarum satis confirmari nequeunt.“

5. decem quoque quidem] Sic MASS. sec. CLAROM. In Voss. legi *decem quas quidem*. Ceterae editiones habent *decem quidem*. GRABIVS coniecit legendum *XXduas*

quidem, quot litteras apud Hebraeos esse notum sit; et ex *XXduas* lectionem Vossiani Cod. ortam putat *decem quas*. Vide annotationem sequentem.

6. scribuntur autem per XV] Sic cum MASS. lego, qui hunc locum partim ex editionibus partim e Codd. restituit. In editt. enim legitur: *scribuntur autem quaeque per quindecim*; in Cod. Voss. *perperam: scribuntur quae scribuntur XV*; in CLAROM. *scribuntur autem quae scribuntur XV*. MASS. igitur exponit vocem *quaeque*, duobus illis Codd. non agnita; retinet praepos. *per* et *pro quindecim* scribit XV, quem numerum exprimi vult *decem et quinque*. GRABIVS fatetur, se, quamquam diu multumque cogitaverit de hoc loco, eius sensum non intelligere, censetque textum esse corruptum. MASSURTUS aut potius MARTIANAEUS perobscurum locum explicare conatus est; sed dubito, an id fecerit felici successu. Illius interpretationem vide in Apparatu nostro; ubi etiam e commentatione pluries laudata SEMLERI ea typis excusa sunt, quae ad diiudicatum MARTIANAEI sententiam spectant. Sed est, quod ex explicatione, quam SEMLERUS in Actis Societatis lat. Ienensis Vol. I. p. 88 ss. speciosius commendavit, hunc locum satis collustratum esse censeamus. Quae de causa liceat, SEMLERI verba hic repetere. „Superest, ait, ut nos iam sententiam dicamus. Atque id quidem ita facere institui, ut per momenta, quoad eius fieri potest, clare et distincte in re obscurissima versemur. I. Ista verba: *per omnia autem Hebraeorum litterae non conveniunt numero Graecorum*, videntur minus recte a viris doctis in genere intellecta fuisse, quasi de litteris hebraicis et graecis summam agat Irenaeus. Quod nobis secus videtur. Appellat hebraicas litteras tantum eo nomine, quo distant in hac *παραμυθία* a graecis litteris. Haec *παραμυθία* versatur in nomine *Iesu*, quod Hebraei nec tot litteris scribant, si scribant; nec, si mysteria sectentur, quod isti item velint haeretici, convenire istas litteras, quas periti Hebraeorum isti nomini addere soleant; ut significet *Domi-*

1 corant] congruit²
numeris

2 helreorum

+ ipse

5 nuncupate

6 x

per ~~scribitur~~] quae scribitur

novissima littera copulata primae. Et ideo quidem ¹quaedam secundum subsequentiam scribunt, sicuti et nos; quaedam autem retrorsum a dextra parte in sinistram retorquentes litteras. ²Et Christus autem supputationem nominis convenientem ³Aeonis Pleromatis eorum habere debuit, qui ad stabilitatem et correctionem

num caeli et terrae. II. Iam pergit: *ipsae enim antiquae et primae Hebraeorum litterae et sacerdotales nuncupatae*. Arbitror in graeco male legisse Interpretem: *αὐτὰ γὰρ τὰ παλαιὰ καὶ πρῶτα Ἑβραίων στοιχεῖα καὶ ἱερατικὰ προσαγορεύματα*, quum legi debuisset: *καὶ ἑβραϊκά*. Antiquas et primas vocat, comparando ad graecas huius nominis litteras, quas posteriores et quasi secundi ordinis sint, quippe ex interpretatione et versione graeca desumptae. Ergo sententia est: antiquae hebraicae litterae huius nominis decem sunt numero. Irenaeus fidem eximiam habuit istis piis mysteriis Iudaeorum quorundam, qui christiana sacra amplexi, solennem gentis religionem, quae etiam in litteris sacri codicis versabatur, hoc applicaverant. Haec hebraicae litterae huius nominis, quas hoc nomen meliori mysterii specie includit, decem sunt numero. Nempe *Dominus caeli et terrae*.

יה שמים וארץ per notariam: *Iesus*. Possit etiam ita intelligi: decem sunt numero litterae huius nominis maximi, nempe *יה*; ita scribi solet. III. Scribuntur autem quaeque per quindecim. Ilego sensus melioris causa quoque. Scribuntur autem quoque istae litterae nominis *Dominus caeli et terrae* per quindecim (*יה*), quod est quindecim, quae litterae saepe pro *יהרה* ponuntur).

IV. Novissima littera copulata primae. Difficillima facillima evadunt, si subintelligas: novissima littera nominis *Iehorah* copulata primae. *He* est ultima; *iod* est prima, unde nascitur nomen *Iah*, valore XV. Nempe istis temporibus non erant etiam in signis numeri huius tam superstitiosi, ut huius nominis sacrandi causa scriberent *יה*.

V. Et ideo quidem quaedam secundum subsequentiam scribunt. Inserta una voce redibit sensus, et ideo quidem, non conveniunt isti nominis *Iesu* numeri, quia quaedam secundum subsequentiam scribunt, sicut et nos, id est: Hebraei quodammodo similiter ac nos scribunt, ut litterae se sequantur invicem; non vero plane ut nos scribunt. Nempe desunt in ista *αααουήα* vocales, quas nos inserimus.

VI. Quedam autem retrorsum a dextra parte — retorquentes litteras. Haec est altera

ratio, quare non convenire possint numeri unius eiusdem nominis hebraice et graeca scripti. Irenaeus hac carere poterat. Nihil enim inde praecipue iuvare potest. Innuere tantum vult diversam scribendi rationem. VII. *Et pater autem similiter et per litteras et per numerum — duas et dimidiam habet litteras*. MASSUTUS salis mirari nequeo, qui haec verba sibi altisque eximie explicare persunderat, (dicens:) *Sic enim Baruch ebraice scribitur ברוך*, ubi *Caph* finale pro dimidia duntaxat littera ab Irenaeo computatur, quod extrema eius parte non retorcia, uti retorqueri solet, quum vocem non terminat, velut imperfectum maneat. Sane si Massuetus haec vero vultu scripsit, magno conatu nihil agere potuit. Quis unquam ברוך pro Baruch legit? Atqui hoc solet ברוך scribi?

Adeone imponere potest praeconcepia opinio, ut contra solem apertum tenebras obicere audeat? Tum vero quale illud est: *Caph finale est dimidia littera, imperfectum quippe et non retortum*? Tandem Irenaeus clare distinguit, nomen id super omnia ab hebraico cognomine ipsi addito. Illud, non hoc dicitur duarum litterarum esse et dimidia. Ut dicam, quod sentio, alterutrum eligendum putaverim. Aut legendum sit, quo dicitur *Dominus*; potuit enim facile *ds* pro *deus* sumi; aut ista ultima ex antecedentibus inepte huc intrusa sunt, quia interpolator vidit hebraicam linguam appellari, de qua paulo ante legerat. Si istud praeplaceat, nomen quo Dominus i. e. Christus appellatur, erit *ישו*, nomen super omnia, ex isto scilicet litterarum mysterio, Dominus caeli et terrae. Nomen *יה* vel *יהרה* dicitur Baruch: solenne enim est illud carmen, *Hakkadusch Baruch hu*. Hoc nomen inest in nomine *Iesu*.

1. quaedam secundum subsequentiam cett.] Vide in adnotatione antecedentium V.

2. Et Christus] Et, quod aberat in omnibus editis, MASS. addidit fide Codd. ARUND. MERC. II.

3. Aeonis Pleromatis] Aeonis, quod abest in MERC. II., scripsit auctor pro Aeonibus.

Pleromatis eorum prolatus est, secundum quod dicunt. Et Pater autem similiter ¹et per litteras et per numerum continere debuit numerum eorum, qui ab eo prolati sunt, Aeonum; sed et Bythus similiter: nihilominus autem et Unigenitus, et maxime autem ²super omnia nomen quod dicitur Deus, quod et ipsum ³hebraice ⁴Baruch dicitur, et ⁵duas et dimidiam habet litteras. Ex hoc ergo, quod firmiora nomina secundum hebraicam et graecitatis linguam nec secundum numerum litterarum nec secundum supputationem ⁶conveniunt figmento eorum, manifesta est de reliquis impudenter extorta supputatio.

- * *Grab.* 165. 3. *Etenim ex lege, eligentes quaecunque concurrunt sectae eorum numero, tentant violenter probationes facere. Si autem erat propositum matri eorum sive Salvatori, per Demiurgum typos eorum, quae sunt in Pleromate, ostendere, in verioribus et sanctioribus fieri
† *Mass.* 151. † typos fuissent operati; et maxime autem ⁷in ipsa arca Testamenti, *Exod.* XXV. ⁸per quam et omne tabernaculum testimonii compositum est. Facta est autem haec, longitudo quidem eius cubitis duobus et dimidio, latitudo autem eius ⁹uno cubito et dimidio, et ¹⁰altitudo cubito uno et dimidio; numerus autem iste cubitorum in nullo convenit
Ibid. 17. figmento eorum, ¹⁰per quem maxime typus ostendi debuit. Et propitiatorium autem similiter in nullo convenit expositionibus eorum.
Ibid. 23. Adhuc autem et ¹¹mensa propositionis, duobus cubitis longitudo, et ¹²unius cubiti latitudo, ¹³altitudo autem eius unius cubiti et dimidii: (¹⁴haec ante sancta sanctorum) per quae ne una quidem quantitas numeri ¹⁵significantiam quaternationis sive octonationis aut

1. et per litteras] Et per primus addidit FEUARD. Consentit Voss.

2. super omnia nomen] Sic ARUND. MERC. II. Voss. (quem addo) et MASS. In ceteris super omne nomen. Sed ERASMI priores editt. omnia in marg. habent.

3. hebraice] FEUARD. adnotavit, hanc vocem abesse in Cod. VATICANO.

4. Baruch] Ita VET. Voss. CLAROM. GRAB. MASS. Ceteri vero perperam habent Barnelth. Illud cognomen Dei esse nemo nescit.

5. duas et dimidiam litteras] Vide sis disputata in nota 6 sub no. VII. p. 367.

6. conveniunt] ERASM. 1526. 1528. in textu convenit, in marg. conveniunt, quae quidem lectio in textum posteriorum editionum recepta est.

7. in ipsa arca] In pro et restituit FEUARD. Consentit Voss.

8. per quam] GRAB. observat, in graeco

fuisse δι' ἧν, quod vertendum fuisset propter quam.

9. uno cubito] In MERC. II. abest cubito.

10. per quem] ERASM. GALL. ARUND. Voss. MERC. II. et CLAROM. pro quem habent quam.

11. mensa propositionis] Interpreti scribendum fuisse videtur mensae.

12. unius cubiti] Cubiti omisum est in ERASM. GALL. MERC. II.

13. altitudo autem] Autem, quod legi etiam in Voss., adiecit FEUARD.

14. haec ante sancta] In ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. perperam legitur autem pro ante.

15. significantiam — reliqui] Sic primus restituit FEUARD., quocum consentiunt ARUND. Voss. Sed ERASM. et GALL. significantiam — reliquis. In MERC. II. et ERASM. 1526. 1528. iam legitur reliqui. In editt. ERASM. 1526. 1528. significantiam in marg. scriptum est.

3 quae

5 hebraicae

6 dimidium^{us}
-am

7 hebraeam
grae. uoluit

7.8 neque

9 inputenter^{us}
inputenter

10 supputatis] + XXXVII

quomodo omni nomen
costruere potest: ex
cripturis et typus
dici omnis argumenti

15 et

et

11 cliq
clientes *

12 tantant^{us}
temptant^{us}

13 typus

14 plenissima

sancientibus

15 typus

20 quam

propiciatorium

21 expromissionibus

propositionibus

1 VII

2 calamis eos ⁴
vos ²

VII

3 calam] calaseos

4 benedict

VIII

4 lucerna

5. 12

5 atria] altaria

6 x. x

existenti ⁴ uis

acem

8 xi A

mensi sunt] mensus

9 xxviii

xx. 1. 1. 1. 1.

10 x/1

11 decadam

12. 1. 1. 1. 1.

13 serrarum

16 dormientem a matre

18 quipatos] D

18 viros d om (adicit l. seq. ad p.)

cc] d. ccl

19] comminationibus] + neque pondere

~~19-22 substat] comminationibus m. argumento coram~~

23 omnimodo

20 hedismo

24 aliqui

21 tures

reliqui Pleromatis eorum continet. Quid autem candelabrum ¹se- ib. 31.
 ptem quidem habens calamiscos, lucernas autem septem? Et si
 quidem secundum typum ²facta fuissent, calamiscos octo totidemque
 lucernas habere debuit, ad typum primae octonationis, quae prae-
 fulget in Aeonibus et illuminat omnem plenitudinem. ³Atria autem Exod. XXVI.
 decem existentia diligenter numeraverunt, typum ea dicentes decem ^{1.}
 Aeonum; pelles autem iam non numeraverunt secundum numerum ib. 7.
 undecim factas. Sed neque ipsorum atriorum magnitudinem mensi
 sunt, viginti et octo cubitorum longitudinem, unumquodque atrium ibid. 2.
 habens. Et columnarum longitudinem factam decem cubitorum ex-
 ponunt propter decadem Aeonum: ⁴Latitudo autem unius et dimi- ibid. 16. 7² a
 dii cubiti erat uniuscuiusque columnae, non iam exponunt, neque
 numerum omnium columnarum, neque ⁵serarum earum, quoniam ibid. 26.
 non communicat argumento eorum. Quid autem oleum unctionis,
 quod omne tabernaculum sanctificavit? Fortasse latuit Salvatorem,
 aut ⁶dormiente matre eorum Demiurgus a semetipso ⁷de pondere
 praecepit; unde et dissonat ad Pleroma eorum, ⁸smyrnae quidem Exod. XXX.
 habens siclos quingentos: ⁹ireos d, cinamomi ccl, ¹⁰calamisci ccl et 23 seqq.
 super haec oleum, ita ut ex quinque commixtionibus subsistat. Et ib. 34 seqq.
 incensum autem similiter de stacte et ¹¹ungula et galbano et ¹²he-
 dyosino et thure, quae in nullo communicare possunt neque com-
 mixtionibus neque pondere argumento eorum. Irrationabile est ergo
 et ¹³omnino *rusticanum, in sublimibus quidem et elegantioribus * Grab. 166.
 legis non servatos esse ¹⁴typos; in ceteris autem, sicubi aliquis nu-

1. septem quidem habens calamiscos] Quum Exod. 25, 31 seqq. non septem, sed sex calamisci commemorati sint: Irenaeus procul dubio scripsit *sex* pro *septem*, quod etiam ex adversativa particula *autem* apparet. Sic censet GRABIVS. Sed MASS. conicit, Irenaeum inter calamiscos numerasse supremam et extremam candelabri stipitis partem. Vide Apparatum nostrum. In Voss. perperam legitur *calaseos*.

2. facta fuissent] Sic restituit GRAB. Consentiant Codd. ARUND. VOSS. MERC. II. et CLAROM.

3. Atria autem] In Voss. legitur *altaria*. Sed *αὐλῆς*, quod legisse videtur Int., melius vertisset *vela*. Quod MASS. recte observat.

4. Latitudo cell.] Ita et nunc in LXX versione Exod. 26, 16 *πλάτος ἑνὸς καὶ ἡμίσεως τὸ πλάτος τοῦ σύλου τοῦ ἑνός*. Sed in hebraeo textu et latina Vulgata aliisque versionibus de *tabulis*, non *columnis* haec dicuntur. GRAB.

5. serarum] ERASM. GALL. ARUND. VOSS. MERC. II. male *serrarum*.

6. dormiente matre] FEUARD. in marg. et Voss. vitiose *dormientem a. MERE. I.* pro *matre* habet *mare*.

7. de pondere.] ERASM. GALL. FEUARD. *dependere*; FEUARD. in marg. et Voss. *deponere*. Nosram lectionem, suppeditatam a Codd. ARUND. CLAROM. et MERC. II., restituit GRABIVS.

8. smyrnae] *Σμύρνης*, *myrrhae*.

9. ireos] *ἱρεως*. Sed de his vide FEUARD. in Apparatu nostro.

10. calamisci] Calami odori genus est. MASS.

11. ungula] Graece *δυνχος*.

12. hedyosmo] Adi Apparatum nostrum.

13. omnino] ARUND. et Voss. *omnimodo*.

14. typos] Editi. ERASM. GALL. FEUARD. habent *typum*, pro quo GRAB. scripsit *typus* sec. ARUND. et MERC. II. (in quibus vitiose legitur *ippus*). Sed cum MASS. excudi iussi *typos*, quod legi in Voss.

merus concurrat cum his quae ipsi dicunt, typos esse ¹asseverare eorum, quae sunt in Pleromate, quum omnis numerus multifarie ²in Scripturis sit positus: ita ut possit qui velit, non solum octonationem et decadem et duodecada, sed quemlibet ex Scripturis constituere numerum, et hunc typum esse commentati a se erroris.

Cap. XLII.

4. Quia autem hoc verum est, numerus iste, qui quinque dicitur, in nullo communicans argumento eorum, nec concurrens figmento eorum, nec conveniens eis ad typicam eorum, quae sunt in Pleromate, ³demonstrationem, ex Scripturis sic suscipiet probationem. Soter nomen quinque litterarum et Pater autem habet quinque litteras; ⁴sed et Agape sunt litterae quinque, et Dominus noster panes quinque benedicens, satiavit hominum quinque millia: sapientes virgines a Domino sunt quinque dictae; et stultae similiter quinque. Iterum quinque viri cum Domino fuisse dicuntur, quando testimonio Patris occurrit, ⁵scilicet Petrus et Iacobus et Ioannes et Moyses et Helias; quintus autem ingressus Dominus ad mortuam Luc. VIII. 51. puellam, suscitavit eam: *Nullum enim, inquit, permisit intrare, nisi Luc. XVI. 28. Petrum et Iacobum et patrem et matrem puellae.* Ille dives apud inferos ⁶ait habere se quinque fratres, ad quos unum ire rogat ex Ioan. V. 2. mortuis resurgentem. Natatoria piscina quinque habebat porticus, unde Dominus paralyticum sanum in suam domum ire praecepit. † Mass. 152. ⁷Et ipse ⁸habitus crucis, fines et summitates † habet quinque, duos in longitudine et duos in latitudine et unum in medio, ⁹in quo requiescit qui clavis affigitur. Unaquaeque manus nostra digitos quinque habet; sed et sensus habemus quinque; et quae in nostris sunt visceribus, in quinque possunt numerari, cor et hepar, pulmones, splen ¹⁰et renes. Adhuc etiam totus homo in hunc numerum potest dividi, caput, pectus, venter, femora, pedes. Quinque aetates transit humanum genus: primum infans, deinde puer, deinde parvulus

1. *asseverare*] Sic omnes editi. praeter ERASMI priores. Sed Codd. ARUND. MERC. II. VOSS. et CLAROM. *asseverant*.

2. *in Scripturis*] In recte addidit GRAB. e Codd. VOSS. Consentit CLAROM.

3. *demonstrationem*] ERASM. GALL. FEUARD. ante hanc vocem habent *demonstrata*, quod GRAB. auctoritate Codd. ARUND. et VOSS. delevit. Expuncta vox ne in CLAROM. et MASS. edit. quidem legitur.

4. *sed et Agape*] ERASM. GALL. FEUARD. MASS. legunt *sed et Agape nomen sunt*. Sed quum vox *nomen* in VOSS. et CLAROM. absit, eam cum GRAB. expunxi. In CLAROM. legitur ita: *sed non et Agape sunt litterae quinque*, quae, uti ait MASS., interrogative intelligi possunt.

5. *scilicet — et Moyses*] In VOSS. et MERC. 1. absunt *scilicet* atque *et*.

6. *ait habere — fratres*] Sic MASS. et VOSS., quacum procul dubio consentit CLAROM. Sed in ceteris legitur: *habere — fratres dixit*.

7. *Et ipse*] Et e Cod. VOSS. GRABUS addidit.

8. *habitus crucis*] Quae hic de crucis partibus disputat, ea consona esse cum loco Iustini Mart. in Dial. c. Tryph. pag. 318 (316 edit. OTTONII) editores ante me iam observarunt. Quorum annotationes in Apparatu nostro addeam.

9. *in quo*] Sic restituit GRAB. ex FEUARD. marg. ARUND. ac VOSS. pro ubi.

10. *et renes*] In CLAROM. abest *et*.

1 typus*
adsuerant
mullifarine

4 decadam
duodecadam

5 ennis] + xl de diebus et
horis et mensibus et
uocalibus et syllabis

8 typicum] typum prius scribit

11 sed] + non

12 quinque panes
pater

13 tr quinque sunt a dno

15 scilicet mn.

16 et 1° mn.

17 inquit
interiore mn.

18 tr matrem et patrem

21 ore] orae

23 longitudinem

24 latitudinem

26 epar

27 et mn.

1 haec] hoc

2 quem] quas A

5 eius ≈

✓
horemo

h. a. i. u. t.

6 natus] natus

cl. c.

et' om.

thalavis

7 ✓

c. hyperinclinum

8 cecylum

a. d. r. c. u. n.

porpura

et' ^{he} et' ^{he}] haec

9 amorreorum

10 ✓ aemes

11 quasicut

12.13 neque

14 ^{te} dectione

20 annum] diem

21 x/ . ex xxx . x/

autem] aut. ^{2?}

22 xxx

et ¹post haec iuvenis, sic deinde senior. In *quinque libris legem* ^{Grab. 167.} populo Moyses tradidit. Unaquaeque tabula, quam accepit a Deo, ^{Exod. XXVI. 37.} ^{Exod. XXVII. et XXXVIII.} ^{1.} ^{Exod. XXVIII. 1.} praecepta habebat quinque. Velamen sanctum sanctorum coope-
riens ²columnas habebat quinque. Et holocausti altare, ³altitudo
⁴eius erat quinque cubitorum. Sacerdotes in eremo electi sunt quin-
que, ⁵scilicet Aaron, Nadab, Abiud, Eleazar et Ithamar. Talaris et
logium, et reliqua sacerdotalis compositio de quinque contexta sunt:
⁶habebant enim aurum et hyacinthum et purpuram et coccinum et
byssum. Et quinque reges Amorrhaeorum in speluncis concludens
⁷Iesus Nave, capita eorum inculcari dedit populo. Et alia quoque
⁸multa millia huiusmodi et in hoc numero, et in quo quis voluerit,
sive ex Scripturis, sive ex subiacentibus naturae operibus colligere
potest; et non iam ob hoc quinque Aeonas esse dicimus super De-
miurgum, nec quinionem, ⁹quasi ut divinam rem aliquam, conse-
¹⁰cramus, nec instabilia, nec ¹¹deliramenta per vanum istum laborem
confirmare tentamus, neque creaturam bene aptatam a Deo cogimus
male in ¹²typos non existentium transferri, et impia et nefaria
dogmata introducere, quum detectio et eversio ab omnibus sensum
habentibus possit exsistere.

5. Quis enim concedat eis cccclxv tantum dies habere annum,
ut sint duodecim menses ¹³e triginta diebus, in typum duodecim
Aeonum, dissimili et typo existente? Illic enim unusquisque Ae-
onum trigesima pars est universi Pleromatis, mensis autem duode-
cima pars anni ab ipsis esse dicitur. Si quidem annus in triginta

1. post haec] Ita cum ERASM. GALL. FEUARD. GRAB. ARUND. MERC. II. legendum censco. Sed Voss. et Mass. post hoc.

2. praecepta habebat quinque] Non una est omnium de divisione praeceptorum sententia. Iosephus Antiquit. Iud. lib. III. c. 6 et Philo Iud. in libro de Decalogo perinde atque Irenaeus quinque in unaquaque tabula scripta fuisse putant; nisi quod Philo praeceptum de honorandis parentibus duarum tabularum quoddam vinculum et connexionem arbitratur. Alii tria duntaxat in priori, septem in posteriori tabula collocant. Alii communis quatuor priora mandata, quibus Dei cultus explicatur, priori tabulae adscribunt; sex alia, quibus proximi dilectio iubetur, posteriori. De his lege Origenem Hom. 8 in cap. 20 Exodi, Clement. Alex. lib. VI. Strom. et alios. Mass. Vide sis Apparatum nostrum.

3. columnas habebat quinque] Erravit Irenaeus. Namque Exod. 26, 32 quatuor tantummodo columnae velaminis dican-

tur, quibus sanctum sanctorum separabatur a sancto. Sud loco cit. versu 37 quinque memorantur columnae, ante quas dacebatur velum, quod in introitu tabernaculi erat. Memoria lapsus est Irenaeus, dum hoc pro illo accepit.

4. altitudo eius] In CLAROM. et Voss. abest eius. Etiam hic nova adest confusio. Pro altitudo scribendum fuisset longitudo aut latitudo; quae quinque habebat cubitos, ut ex Exod. 27, 1 patet. Altitudo enim erat trium cubitorum.

5. scilicet — et] Scilicet abest in ARUND. et Voss., et in CLAROM.

6. habebant] ERASM. GALL. FEUARD. habebat. Meliore lectionem reperis in ARUND. Voss. et MERC. II.

7. multa millia] In Voss. abest millia.

8. quasi ut] Voss. quasi sicut.

9. deliramenta] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. liramenta.

10. typos] Voss. typus.

11. e triginta diebus] Voss. et triginta dies.

divideretur, ¹et mensis in duodecim, conveniens putaretur typus esse mendacio eorum. Nunc autem ²in contrarium Pleroma quidem eorum in triginta dividitur, pars autem eius aliqua in duodecim; hic autem omnis quidem annus ³in duodecim dividitur partes, pars autem eius aliqua in triginta. Insulse itaque Salvator mensem qui-
^{* Grab. 168.}dem universi Pleromatis typum fecit fieri, annum ^{*}autem eius, quae in Pleromate est, duodecadis: magis enim conveniebat annum quidem in triginta dividere, sicut et totum Pleroma; mensem autem in duodecim, sicut et sunt in Pleromate eorum Aeones. Et illi quidem omne Pleroma in tres dividunt, id est in octonationem et decadem et duodecadem; hic autem annus in quatuor dividitur, id est, vernum, aestatem, autumnum et hiemem. Sed neque menses, quos dicunt typum esse tricenarii, praefinitive triginta habent dies, sed alii quidem plures, alii autem minus, eo quod quinque dies superponantur eis. Et dies autem non semper praefinitas duodecim habet horas, ⁴sed a novem usque ad xv ascendit, et iterum a xv in novem descendit. Non iam propter triginta Aeonas facti sunt menses triginta dierum; alioquin haberent praefinitas tricenarias dies: ⁵neque iterum dies horum, ut duodecim Aeonas per duodecim horas figurarent: ⁶haberent enim et ipsi praefinitas semper duodecim horas.

6. Adhuc autem materialia ⁷sinistram vocantes, et ex necessitate quae sunt sinistrae, in corruptionem cedere dicentes, et Salvatorem venisse ad ovem perditam, ut eam transferat ad ⁸dextram, id est, ad illas quae sunt ⁹salutis nonaginta et novem oves, quae non per-

1. *et mensis in duodecim*] CLAROM. et mensis X in XII.

2. *in contrarium*] GRABIVS est, quod ante haec verba in edit. legebatur, recte delevit auctoritate Voss.

3. *in duodecim*] Quamvis in omnibus MSS. false scriptum sit in duas dividitur partes, illud duodecim tamen cum MASS. in textum recipere non dubitavi, quam hanc lectionem unice veram esse ex toto contextu appareat.

4. *sed a novem usque ad XV — a XV usque in novem*] Sic malui cum CLAROM. compendio scribere, quam cum aliis Codd. vel: a nona usque ad quindecimam — a quindecima usque ad novem; vel: a novem usque ad quindecimam — a quindecima usque ad novem. Consentit Voss., nisi quod pro XV bis scriptus sit numerus XII male ortus e simili figura XV. MASS.

5. *neque iterum dies horum*] GRABIVS dicit: Quid si reponas horarum loco ho-

rum? Quomocunque autem legeris, subintellige ex praecedentibus facti sunt. — Sed licet quoque cum MASS. subintelligere: horum figura, horum causae facti sunt.

6. *haberent enim et ipsi praefinitas semper*] Sic GRAB. primus restituit ex ARUND., quocum consentiunt CLAROM. et MASS. Etiam Voss. et MERC. habent praefinitas. Sed in FEUARD. edit. vitiose legitur: haberent ipsi enim praefiguratas semper; ERASM. et GALL. cum FEUARDENTIO consentiunt, nisi quod omittunt vocem semper, quae legitur, quod equidem sciam, in omnibus Codicibus.

7. *sinistram*] Ita legitur in ERASM. GALL. ARUND. Voss. MERC. II. GRAB. et MASS. Sed FEUARD. in posterioribus edit. (nam in Parisina 1576 meliorem exstare lectionem asserit MASS.) habet sinistra.

8. *dextram*] FEUARDENTII solius falsam lectionem dextra emendavit GRABIVS.

9. *salutis*] Sic ARUND. Voss. CLAROM.

- 1 mensis + X
XII
- 2 contrarium] + ÷
- 3 xxx
- 4 in...partes] in duas partes
dividitur
- 5 xxx
- 6 xxx
- 7 xii
- 10 decadum
- 11 duodecadum
- quater] IIII^{ae}
- 12 et an.
- 13 praefinitiae. xxx
- 14 praefinitus
xxxseones
- 15 tricenarios
- 17 xii . xii
- 20 xii
- 21 hunc] + xvi. de
amen et de xc
omibus ex quibus
unus ponit et invenit
tus est
- 24 u] hoc
- 25 xc et viii

1 lebanen *

3 2] hoc

6 Xe et uuu

7 lebanen *

8 Xe uuu

ierunt, sed in ovili permanserunt: ¹sinistrae manus existentes † le- † *Mass.* 153. vamen, non esse salutis, consentire eos necesse est. Et hoc quod non similiter eundem numerum habet, cogentur sinistrae, id est, corruptionis confiteri: et hoc nomen quod graece dicitur *Agape*, ²secundum Graecorum litteras, per quas apud eos supputatio signatur, nonaginta et tres numerum habens, similiter sinistrae manus levamen est: et Alethia quoque similiter, secundum supradictam rationem, sexaginta quatuor numerum habens, in parte materialium subsistit: et omnia omnino quaecunque sanctorum nomina non ad-
³implent numerum centum, sed sinistrae tantum habent numeros, corruptibilia et materialia esse confiteri cogentur.

C A P. XXV.

Cap. XLIII.

1. Si quis autem ad haec dixerit: Quid ergo? ²in vanum est, et ut provenit ³et nominum positiones sunt ⁴et apostolorum electio et Domini operatio et eorum, quae facta sunt, compositio? Dicemus
⁵eis: Non quidem; sed ⁶magna cum sapientia ⁷et diligentia ad li-
quidum apta et ornata omnia a Deo facta sunt, et antiqua et quae-
cunque in novissimis temporibus Verbum eius operatum est; et de-

GRAB. et MASS. longe melius habent, quam alii *salvae*: paullo post enim sequitur *non esse salutis*.

1. *sinistrae manus — levamen*] Quid sit *sinistrae manus — levamen* melius explicare non possum, quam MASSURUS, cuius annotationem hic repetere liceat. Vir doctissimus: „Nec hic, ait, levamen affert doctissimi GRABII coniectura, *levamen* a verbo *levare*, id est *furari*, *furto abducere*, derivantis: quid enim furto cum hoc Irenaei loco conveniat, nemo facile dixerit. Voris illius significatio non adro procul petenda erat. *Levamen* hic dicitur a verbo *levare*, quod est *attollere, erigere*; ac proinde *sinistrae manus levamen* nihil aliud est, quam sinistrae manus elevatio seu sinistra manus levata. Quod quid ad rem faciat, iam perspicuum est. Quum enim veteres laeva manu certo quodam modo levata ac disposita numeros omnes infra centenarium, hunc vero et superiores dextra indicarent; haeretici autem fingendum sibi censerent *per agnitionem XCIX locum*, *hoc est deminationem, typum sinistrae manus*, ut ipsimet lib. I. c. 16, 2 fatentur: istos propriis telis configens Irenaeus, concludit oves nonaginta novem *non esse salutis*, id est in censu dextrorum seu corruptionis expertum, sed po-

tius sinistrorum seu materialium ac corruptelae obnoxiorum esse reponendas. Non enim dextra, sed sinistra manu computabantur, ulpote quae numerum centenarium non attingerent. Idque confirmatur ex iis, quae subdit paullo post: *Omnia omnino quaecunque sanctorum nomina non adimplent numerum centum, sed sinistrae tantum habens numeros, corruptibilia et materialia esse*. Itaque *sinistrae manus levamen esse*, nihil aliud est, quam *non adimplere numerum centum; sed sinistrae tantum habere numeros*, inferiores videlicet centenario, ac proinde ex necessitate in corruptionem cedere.“

2. *in vanum*] Sic MERC. II. Voss. et MASS. In reliquis edit. *an vanum*.

3. *et nominum positiones*] Ita legitur in CLAROM. Voss. FEUARD. in marg. GRAB. MASS., nisi quod GRAB. omittit et. Ceteri et *omnium positiones*.

4. *et*] Sic primus FEUARD. (cui consentiunt MERC. II. ARUND. et Voss.) pro *nec*, quod legitur in ERASM. et GALL.

5. *magna cum sapientia*] Cum, quod abest in omnibus edit., adieci auctoritate Cod. Voss. Observandum est, praepositionem cum eleganter positam esse inter adiectivum et substantivum. Cfr. ZUMPTII *latein. Gramm.* p. 413.

6. *et diligentia*] Has voces addidit FEUARD., quas legi et in Voss.

**Grab.* 169. bent ea ¹non numero xxx, sed subiacenti *copulare argumento sive rationi, neque de Deo inquisitionem ex numeris et syllabis et litteris accipere; (infirmum est enim hoc propter multifarium et varium eorum, et quod possit ²omne argumentum ³hodie aequè commentatum ab aliquo, contraria veritati ex ipsis sumere testimonia, eo quod ⁴in multa transferri ⁵possint) sed ipsos numeros et ea, quae facta sunt, aptare ⁶debent subiacenti veritatis argumento. Non enim regula ex numeris, sed numeri ex regula; nec Deus ex factis, sed ea, quae facta sunt, ex Deo. Omnia enim ex uno et eodem Deo.

2. ⁷Quia autem varia et multa sunt, quae facta sunt, ⁸et ad omnem quidem facturam bene aptata et bene consonantia; quantum autem ⁹spectat ad unumquodque eorum, sunt sibi invicem contraria et non convenientia, sicut citharae sonus per uniuscuiusque ¹⁰distantiam consonantem unam melodiam ¹¹operatur, ex multis et contrariis sonis subsistens. Debet ergo amator veri non ¹²traduci distantia uniuscuiusque soni, nec alium quidem huius, alium autem illius artificem suspicari et factorem, neque alium quidem acutiores, alium autem vastiores, alium vero ¹³medietates aptasse; sed unum et ipsum ad totius operis et sapientiae demonstrationem et iustitiae et bonitatis et ¹⁴muneris. Hi vero, qui audiunt melodiam, debent laudare et glorificare artificem, et aliorum quidem extensionem mirari, aliorum autem la-

1. non numero XXX] Omnes quidem Codd. habent non numero XX. Sed legendum esse numero XXX seu tricenario constat. Ad hunc enim numerum, non ad XX aptata esse omnia a Deo volebant haeretici, ut ex hactenus dictis patet. Mass. In Voss. deest non.

2. omne argumentum] Sic CLAROM. ARUND. VOSS. GRAB. MASS. Alii vitiose esse argumentum.

3. hodie aequè commentatum] Ita Cod. OTTOR. et editi. ERASM. GALL. FEUARD. et MASS. At MSS. CLAROM. ARUND. MERC. II. VOSS. et editi. GRAB. hodieque commentatum. Recte observat MASS., aequè hoc loco accipiendum pro similiter, ex aequo.

4. in multa] In addidit FEUARD. consentientibus Codd. VOSS. et ARUND.

5. possint] Sic VOSS. MERC. II. ERASM. in priorib. editi. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. Reliqui possunt.

6. debent] ERASM. in prioribus editi. debet.

7. Quia] Legere maluissem quamquam.

8. et ad omnem quidem facturam bene aptata et bene consonantia] Hanc meliorem lectionem reperis in Codd. CLAROM.

VOSS. et editi. MASS. In Voss. enim etiam legitur et ante ad omnem et bene ante consonantia, quas voculas GRAB. omisit. Ex parte quidem consentiunt MERC. II., quorum alter habet omnem, uterque facturam et consonantia. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. legunt: et omnis quidem factura bene aptata et bene consonans. Sed cum GRAB. et MASS. priorem lectionem praeferebam censeo, utpote quae melius conveniat cum proximè sequentibus. Neque tamen infitior, alteram hanc lectionem commodum edere sensum.

9. spectat] Voss. exspectat.

10. distantiam] CLAROM. VOSS. substantiam.

11. operatur — subsistens] Sic editi. Sed Voss. perperam offerantur — subsistentes, alii Codd. et ERASM. prioribus editi. operantur.

12. traduci] Voss. contraduci.

13. medietates] Sic CLAROM. VOSS. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. Reliqui ceteritates. Observant editores, Irenaeum hic eos sonos indicare voluisse, qui inter acutos et crassiores medium tenent locum.

14. muneris] Sic ARUND. VOSS. GRAB. MASS. In ceteris vitiose numeris.

1 xer] xer

hodie quae *

5 summere

6 posuunt

7 debet

8 regne

deo] + xer ostensio

pm reg: secundum

formam: plerumque

eorum facta sunt quae

facta sunt regne

versum hanc et prout

esse evenit.

12 expectat

13 cythara

14 operari] offerantur

15 scribis

substantis

2 unusquisque

3 nusquam] nostram

6 que

9 quia

10 qui hodie] quod die

facture

14 existebat

15 factore

16 dispositiones

18 est transitivus

20 hunc totus

21 eorum

22 tr. longitudinem et altitudinem

25 personarum

incedes] + enim

26 -que om.

factori

existimas

xamentum intendere, aliorum vero ¹inter utrumque temperamentum exaudire, aliorum autem typum considerare, et ad quid unumquodque referat, et eorum causam inquirere; nusquam transferentes regulam, neque errantes ab artifice, neque abiicientes fidem, quae est in unum Deum, qui fecit omnia, neque blasphemantes nostrum conditorem.

3. Si autem et aliquis non invenerit causam omnium quae requiruntur, cogitet quia homo est in infinitum minor Deo, et qui ²ex parte acceperit gratiam, et qui nondum aequalis vel similis sit factori, et ³qui omnium experientiam et cogitationem habere non possit, ut Deus; sed in quantum minor est ab eo, qui factus non est et qui semper idem est, ille qui hodie factus est et initium facturæ accepit: in tantum secundum scientiam, et ad investigandum causas omnium, minorem esse eo qui fecit. Non enim infectus es, o homo, neque semper coëxistebas Deo, sicut ⁴proprium eius Verbum; sed propter eminentem bonitatem eius, nunc initium facturæ accipiens, sensim discis a Verbo dispositiones Dei, qui te fecit.

4. Ordinem ergo ⁵serva tuae scientiae, et ne ut bonorum ⁶ignarus supertranscendas ipsum Deum; non enim ⁷transibilis est, ⁸neque super Demiurgum requiras quid sit; non enim invenies. Indeterminabilis est enim artifex tuus; neque tanquam hunc totum mensus sis, et tanquam qui per omnem eius fabricam veneris, et omne, quod est in eo profundum, ⁹et altitudinem et longitudinem consideraveris, super ipsum alium excogites Patrem. Non enim excogitabis, sed contra naturam sentiens eris insipiens; et si in hoc ¹⁰perseveraveris, incidis in insaniam, sublimiorem teipsum melioremque factore tuo existimans, et quod pertranseas regna eius.

C A P. XXVI.

Cap. XLV.

1. *† ¹¹Ἀμεινον καὶ συμφορῶτερον, ἰδιώτας καὶ ¹²ὀλιγο-

1. Melius ¹²est ergo et utilis, *Grab. 170. †Mass. 154. idiotas et parum scientes exsi-

1. inter] Sic primus GRAB. auctoritate Codd. ARUND. et VOSS. Sed ERASM. GALL. FEUARD. infra.

2. ex parte] Praepositio ex addita est a FEUARD., quam reperi et in Cod. VOSS.

3. qui omnium] Cod. VOSS. et FEUARD. quia omnium. Sed nostra lectio accommodatior praecedentibus qui ex parte et qui nondum.

4. proprium] Ita ARUND. VOSS. MERC. II. FEUARD. GRAB. MASS. Ceteri proximum.

5. serva tuae] VOSS. servato sine tuae.

6. ignarus] Sic FEUARD. restituit pro ignarum, quod legitur in posteriorib. edit. ERASM. et GALL.

7. transibilis est] ERASM. GALL. per-

peram transibilis ea.

8. neque super] In ARUND. ante super exstat qui revera supervacaneum.

9. et altitudinem] Haec absunt in VOSS.

10. perseveraveris] Sic ERASM. in priorib. edit. VOSS. MERC. II. GRAB. MASS. In ceteris contracte legitur perseveraris.

11. Ἀμεινον κτλ.] Haec graeca nomina conservavit Ioannes Damascenus in Parallelis; Halloixius ea e Codice Rupefucaldino descripta in Vita Irenaei cap. 15 edidit. Reperitur hoc fragmentum etiam in Cod. Vaticano et editionis operum I. Damasc., quam paravit Mich. Lequien Tom. II. pag. 572.

12. ὀλιγομαθεῖς] Halloixius ἀμαθεῖς.

μαθεῖς ὑπάρχειν καὶ διὰ τῆς ἀγάπης πλησίον γενέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἢ πολυμαθεῖς καὶ ἐμπειροὺς δοκοῦντας εἶναι, βλασφημοὺς εἰς τὸν ἑαυτῶν ἐξόρισκῃν δεσπότην

stere et per caritatem proximum fieri Deo, quam putare multum scire, et ¹multa expertos in suum ²Deum blasphemos inveniri,

1. Cor. VIII. alterum Deum Patrem fabricantes. Et ideo Paulus ³clamavit: *Scientia inflat, caritas autem aedificat*, ⁴non quia veram scientiam de Deo culparet, alioquin seipsum primum accusaret; sed quia sciebat quosdam sub ⁵occasione scientiae elatos excidere a dilectione Dei, et ob hoc opinari seipsos esse perfectos, imperfectum autem Demiurgum introducentes, ⁶abscidens eorum ⁷ob huiusmodi scientiam supercilium, ait: *Scientia inflat, caritas autem aedificat*. Maior autem hac non est alia inflatio, quam ut opinetur quis se meliorem et perfectiorem ⁸esse eo, qui fecerit et plasmaverit et spiramen vitae dederit, et hoc ipsum esse ⁹praestiterit. Melius itaque est, sic-
 1. uti praedixi, nihil omnino scientem quempiam, ne quidem unam causam cuiuslibet eorum, quae facta sunt, cur factum ¹⁰sit, ¹¹credere Deo et perseverare ¹²eos in dilectione, ¹³aut per huiusmodi scientiam inflatos ¹⁴excidere a dilectione, ¹⁵quae hominem vivificat; nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum Filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, ¹⁶aut per quaestionum subtilitates et ¹⁷minutiloquium in impietatem cadere.

At Codices, quibus usus est M. Lequien, nostram lectionem habent, quae versionii antiquae respondet.

13. est] Omissa est haec vocula in edit. FEUARD.

1. multa expertos] Sic omnes editt. praeter FEUARD., qui, nescio qua auctoritate, legit multum expertos.

2. Deum] Int Θεὸν legit pro δεσπότην.

3. clamavit] Sic Voss. FEUARD. in marg. et MASS. Reliqui clamabat.

4. non quia] Quia pro qui GRAB. recte reposuit ex ARUND. et Voss.

5. occasione] Graece προφάσις. Vide supra pag. 5. not. 3.

6. abscidens] ERASM. et GALL. perperam abcidens.

7. ob huiusmodi scientiam supercilium] Ita scripsi cum Codd. CLAROM. ARUND. et MASS. In MERC. II. et OTTOS. legitur scientiam, sed abest praep. ob. Atque ex Cod. Voss. haec nostra lectio cognoscitur, quamvis corrupte scriptam sit obvis modio scientiam. Reliqui minus bene huiusmodi scientiae supercilium.

8. esse] Hoc abest in Voss.

9. praestiterit] Hoc verbum pro praecerit restituit FEUARD. e Cod. VET., quocum consentiunt CLAROM. et Voss. Falsissimum enim est, quod GRAB. dicit, neque praestiterit neque praecerit comparere in Cod. Voss.

10. sit] Ita primus FEUARD., quocum consentit Voss. Sed ERASM. GALL. loquuntur et.

11. credere Deo] ARUND. perperam Deum, sed Voss. pessime credendum.

12. eos in dilectione] Ita omnes MSS. GRAB. et MASS. In ERASM. GALL. et FEUARD. in eius dilectione.

13. aut per — a dilectione] Octo has voces in omnibus editt. omittas ex Codd. ARUND. et Voss. restitui. Debuisset autem Interpres hoc loco ἢ non aut, sed quam vertere. GRABIVS. Illas voces a GRABIO adiectas Cod. CLAROM. agnoscit.

14. excidere] Voss. minus bene incidere.

15. quae hominem vivificat] Voss. quam homini vivificanti.

16. aut per] Aut pro quam, quod in editt. legebatur, substituerunt GRAB. et MASS. cum omnibus Codd. Interpres enim

1. proximi

13. quæ se

14. perfectionem

blasmauerit

uite

15. sicut

16. ne quidem om

17. infirmitas²

at illeclione⁴

a del.⁸²

at el-¹⁹

unusf. enti

neque aliut

9. proem XLII quoniam non esset

et alia per quoniam etiam
paululum

2. dicitur deus

3. voluerit et

capitulum 7. capitulo

5. ex ac, no] ex qdo

8. spissos * uis

10. capillorum

11. sue secte

11. int] ant

12. eunangstis

13. paties
nominatum in 11

16. ac] et
sunt] s7

18. sediculus

19. pro] non proinde

que sunt in ^{etiam} que pectorum et que

2. Quid enim ¹si per hos conatus paululum quis elatus, eo quod ²Dominus dixerit, quia *et capilli capitis vestri omnes numeri rati sunt*, curiose inquirere voluerit ³numerum uniuscuiusque capitis capillorum et caussam exquirere, per quam hic quidem tantos, ille autem tantos capillos habeat, non omnibus ⁴ex aequo habentibus, sed multis millibus super millia aliis atque aliis numeris inventis, eo quod alii quidem maiora, alii autem minora habeant capita; et alii quidem spissos capillos semper, alii autem raros, alii vero et omnino paucos capillos habeant; et hi, qui putant se numerum invenisse capillorum, ⁵tentent referre ad testimonium suae sectae, quam excogitaverunt? ⁶Aut iterum si quis ob hoc, quod dictum sit in evangelio: *Nonne duo passeret asse veneunt, et unus* ^{Ibid. 29.} ⁷*ex his non* ⁸*cadet super terram* ⁹*sine Patris vestri voluntate?* enumerare voluerit ¹⁰captos ubique quotidie passeret ¹¹sive in una- ^{Grab. 171.} quaque regione, et caussam requirere, ob quam heri quidem tantos ac ¹²pridem tantos, hodie autem iterum ¹³tanti sint, qui capti sunt; et ¹⁴adnectat passerum numerum ad suum argumentum: nonne se ipsum seducit omnino, et eos, qui ¹⁵ei acquiescunt, in magnam insaniam cogit, semper promtis hominibus, ut in talibus amplius quid quam magistri eorum putentur invenisse?

3. Quid autem si quis interroget nos, ¹⁵si omnis numerus omnium, quae sunt facta et quae fiunt, ¹⁶scitur a Deo, et si secun-

hic iterum ⁷ falso vertit aut pro quam. In ERASM. 1526. 1528 legitur aut.

17. *minutiloquium*] Sic GRAB. et MASS. secundum ARUND. Sed ceteri editt. et Cod. VOSS. *multiloquium*, quod minus bene respondet vocibus *quaestionum subtilitates*. Eadem varia lectio reperitur supra II, 14, 5.

1. *si per*] Sic CLAROM. ARUND. MERC. II. ERASM. GALL. et MASS. Sed FEUARD. et GRAB. *si super*, quibuscum consentit VOSS., nisi quod abest *si*.

2. *Dominus*] VOSS. *Deus*.

3. *numerum*] In FEUARD. GRAB. CLAROM. VOSS. et *numerum*.

4. *ex aequo*] VOSS. *aeque*; MERC. II. *ex quo*.

5. *tentent*] ERASM. prior. editt. *tentant*.

6. *Aut iterum si quis*] Sic FEUARD. et Cod. VET. reposuit pro *cur etiam quis*, atque etiam post *quis* adiunxit, quod GRAB. expunxit auctoritate VOSS.

7. *ex his*] VOSS. *ex illis*, itaque Cod. Veronensis antiquae Italicae versionis.

8. *cadet*] Cod. Veronensis Italicae versionis *cadit*.

9. *sine Patris vestri voluntate*] Volun-

tate in N. T. Codd. haud legimus; legit autem in suo exemplari Irenaeus, ut ex his lib. V, c. 22 verbis colligitur: *volente Patre vestro, qui est in coelis, neque passer cadet in terram*. Ante Arabicam quoque et Persicam versionem hoc glossema habuisse latinam italicam dubitare nos sinunt Tertullianus id aliquoties ita allegans, Novatianus de Trin. c. 8 Cyprianus Epist. 55 iuxta Pamel. (59 Oxon.) ante medium aliquae GRABIIUS.

10. *sive*] Hanc vocem primus addidit FEUARD. consentientibus MERC. II. et VOSS.

11. *pridem tantos*] Cum MASS. suppl. ceperit aliquis. In GRAB. edit. et MERC. I. legitur *pridie*.

12. *tanti sint*] CLAROM. et VOSS. *tanti sunt*.

13. *adnectat*] MERC. II. *nectat*.

14. *ei acquiescunt*] Ita ARUND. VOSS. MERC. II. ERASM. prior. editt. GRAB. et MASS. Sed ceteri *eis acq.*

15. *si*] Si his legitur pro *utrum* - an.

16. *scitur a Deo*] Ita primus FEUARD., quocum convenit VOSS., pro *stant*, quod est in ERASM. In GALL. hoc omnino abest. In ARUND. et MERC. II. male sciunt; in MERC. I. abest a.

dum illius providentiam unusquisque eorum eam, quæ secundum se est, ¹accepit quantitatem; nobisque consentientibus et confitentibus, quia nihil omnino horum, quæ facta sunt et quæ fiunt ²et fient, ³scientiam Dei fugit, sed per illius providentiam unumquodque eorum et habitum et ordinem et numerum et quantitatem accipere et accepisse propriam, et nihil omnino neque vane, nec ut provenit factum aut fieri, sed cum magna aptatione et ⁴conscientia sublimi, et esse admirabilem rationem et vere divinam, quæ possit huiusmodi et discernere et causas proprias enuntiare: accipiens a nobis huiusmodi testimonium et consensum ⁵pergat ad hoc, ut ⁶et arenam enumeret et calculos terræ, sed et fluctus maris et stellas cæli, et causas excogitare numeri qui putatur inventus: nonne in vanum laborans et delirus hic † talis et irrationabilis ab omnibus, qui sensum habent, iuste dicitur? Et ⁷quo magis præter ⁸ceteros in huiusmodi quæstionibus occupatur, et quo plus aliis adinvenire ⁹se existimat, reliquos imperitos et idiotas et animales vocans, eo quod non suscipiant eius tam vanum laborem; hoc magis est insanus et stupidus, tanquam ¹⁰fulmine percussus, in nullo cedens Deo; sed per scientiam, quam invenisse ¹¹se putat, ipsum ¹²mutat Deum et iaculatur sententiam suam super magnitudinem factoris.

Cap. XLVI.

C A P. XXVII.

1. ¹³Ο ὕγιής νοῦς καὶ ἀκίνδυνος καὶ εὐλαβής καὶ φιλαλήθης, ὅσα ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ἐξουσίᾳ

1. Sensus autem sanus et qui sine periculo est et religiosus et amans verum, ¹⁴quæ quidem

1. accepit] ARUND. MERC. I. et ERASM. 1526. 1528. 1534 accipit.

2. et fient] Haec, quæ omisit GRAB., etiam in Voss. non comparent. Sed MASS. voces istas restituit.

3. scientiam Dei] Sic Voss. ARUND. et, ut suspicor, MASSUETI COD. FEUARD. in marg. GRAB. MASS. In MERC. manifesto scribarum errore scriptum est si etiam Dei. Sed ERASM. GALL. FEUARD. Deum fugit.

4. conscientia] Haec lectio, quæ est FEUARD. in marg. edit. 1576 et COD. CLAROM. magis placet et in Irenæi scopum magis quadrare videtur (quam maxime iam præcesserit aptatione) quam consonantia, ut legitur in aliis edit. MASSUETUS. Lectionem conscientia, a GRABIO non animadversam, equidem in COD. Voss. reperi.

5. pergat ad hoc] FEUARD. 1639 et 1675 pergat. ERASM. GALL. MERC. I. habent adhuc, per quo GRABIO ex altero MER-

CENI Codice, ARUND. et Voss. reposuit ad hoc, quod recepit etiam MASS.

6. et arenam] Et, quod exstat in ARUND., recepit MASS.

7. quo magis — quo plus] In ARUND. MERC. II. et Voss. quod pro quo legitur.

8. ceteros] FEUARD. in marg. et Voss. hos.

9. se] Abest hoc verbum in Voss.

10. fulmine percussus] Videtur exprimere graecum verbum ἐμβρόντητος, simili quoque proverbiali voce postea utitur cap. 53 (30). FEUARD.

11. se putat] Se abest in Voss. et MERC. II.

12. mutat — iaculatur] CLAROM. Voss. ARUND. MERC. II. et ERASM. priorib. edit. mutet — iaculetur.

13. Ο ὕγιής νοῦς κτλ.] Graeca hæc leguntur in Ioan. Damasceni Parallels et ex MSS: primum edita sunt ab Halloixio l. I. Int. ὁ δὲ ὕγ.

14. quæ quidem] Int. legit ὅσα μέρ.

1 prudentia

3 que .. u ..

5 na. o

negue

7 que

10 time

12 delirus^{*}
-derus²

14 quescionbus^{*}

quo om.

15 uocet

18 se om.

mutet^{*}

cauileter

22 que

2 nostre

3 hec prompt

4 profitet*] + et

6 efficent] + xxi que sunt que a nobis
possunt accipiam et que sunt que
exsolui
resistuntur des paricatio

13 sin] sera

parabole

5 que

19 tante

21 filios forum

quescion* in

24 spurus s. n

25 securit

δὲδωκεν ὁ Θεὸς καὶ ὑποτέταχε τῇ ἡμετέρᾳ γνώσει, ταῦτα προθύμως ἐκμελετήσῃ, καὶ ἐν αὐτοῖς προκόψῃ, διὰ τῆς καθημερινῆς ἀσκήσεως ἡγάδιαν τὴν μάθησιν ἑαυτῷ ποιούμενος. Ἔστι δὲ ταῦτα τὰ τε ὑπ' ὧν πίπτοντα τὴν ἡμετέραν καὶ ὅσα φανερώς καὶ ἀναμφιβόλως ἀντολεξέι ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς λέλεκται.

Et ideo parabola debent ⁴non ambiguis adaptari: sic enim et qui ⁵absolvit, sine periculo absolvit, et parabola ab omnibus similiter absolutionem accipient; et ⁶a veritate corpus integrum et simili ^{* Grab. 172.} aptatione membrorum et sine concussione perseverat. Sed quae non aperte dicta sunt, neque ante oculos posita, ⁷copulare absolutionibus parabolarum, quas unusquisque prout vult adinvenit. Sic enim apud nullum erit regula veritatis; sed quanti fuerint, qui absolvent parabolas, ⁸tantae videbuntur veritates pugnantes semet invicem, et contraria sibi dogmata statuantes, sicut et gentilium ^{7/ a} philosophorum quaestiones.

2. Itaque secundum hanc rationem homo quidem semper inquireret, nunquam autem inveniet, eo quod ipsam inventionis abiicerit disciplinam. Et quum venerit sponsus, is qui imparatam habet ^{Matth. XXV.} lampadem, ⁹nulla manifesti luminis claritate fulgentem, recurrit ^{6.} ad eos qui ¹⁰absolutiones parabolarum in tenebris distrahunt, relinquens eum qui per manifestam praedicationem gratis donat ¹¹ad

1. diuturno] Voss. et diuturno.

2. scientiam eorum] Ita CLAROM. Voss. GRAB. MASS. In reliquis male sententiam eorum. Interpres pro ἑαυτῷ legisse videtur αὐτῶν.

3. posita sunt] Sic ERASM. prior. edit. FEUARD. GRAB. MASS., consentiunt MSS. Sed ERASM. posteriorib. edit. et GALL. posita. Interpres pro λέλεκται legisse videtur κεῖται sine θείαις.

4. non ambiguis] Negationem non FEUARD. praeposuit ambiguis; consentit Voss.

5. absolvi] Graece ἐπιλύει, dissolvit, explicat.

6. a veritate corpus] Interpres male videtur legisse ἀπὸ ἀληθείας. Si enim abiecto ἀπὸ, veritatis corpus reddatur, sensus est planus, haecque apte opposita stant sequentibus: Sic enim apud nullum erit regula veritatis. GRABIVS.

7. copulare absolutionibus] BILL. Observat. sacr. I. cap. 3. subintelligi vult stultum est aut simile quid.

8. tantae videbuntur veritates pugnantes semet invicem] Sic COD. VET. CLAROM. Voss. et edit. MASS. Ceteri tantae videbuntur et veritates oppugnantes se invicem. In ARUND. MERC. II. et ERASM. 1526. 1528. 1534 legitur etiam pugnantes.

9. nulla] Sic primus FEUARD., cui consentiunt MSS., pro nulli. Sed exstat nulla iam in ERASM. priorib. edit.

10. absolutiones] Melius vertisset dis-solutiones, explicationes.

11. ad eum ingressum] ERASM. GALL. ab eo petit ingressum. FEUARD. pro ab eo scripsit ad eum (uti legitur etiam in Voss.); et GRAB. iure expansit petit, quod in nullo Cod. legitur sensumque turbat.

eum ingressum, et excluditur a thalamo eius. Quum itaque universae Scripturae, ¹et prophetiae et evangelia, ²in aperto et sine ambiguitate et similiter ab omnibus audiri possint, etsi non omnes credunt; unum et solum Deum, ³ad excludendos alios, praedicant omnia fecisse per Verbum suum, sive visibilia sive invisibilia sive caelestia sive terrena sive aquatilia sive subterranea, sicut ⁴demonstravimus ex ipsis Scripturarum dictionibus; ⁵et ipsa autem creatura, in qua sumus, per ea, quae in ⁶aspectum veniunt, hoc ipsum testante, unum esse qui eam fecerit et regat: valde hebetes apparebunt, qui ad tam ⁷lucidam adapertionem caecutiunt oculos, et non vident lumen praedicationis; sed constringunt semetipsos et per tenebras parabolarum absolutiones unusquisque eorum proprium putat invenisse Deum. Quia enim ⁸de excogitato eorum, qui contraria opinantur, Patre, ⁹nihil aperte neque sine controversia in nulla omnino dictum sit Scriptura, et ipsi testantur dicentes, in absconso haec eadem Salvatorem docuisse non omnes, sed ¹⁰aliquos discipulorum, qui possunt capere, et per argumenta et ¹¹aenigmata et parabolas ab eo significata ¹²intelligentibus. Veniunt autem ad hoc, ut dicant, alium quidem esse, qui praedicatur Deus, et alium Patrem, qui per parabolas et aenigmata significatur Pater.

3. Quia autem parabolae possunt multas recipere absolutiones; ex ipsis de inquisitione Dei affirmare, ¹³relinquentes quod certum et indubitatum et verum est, valde praecipitantium se in periculum et irrationabilium esse, quis non amantium veritatem confitebitur? Et numquid hoc est non in petra firma et valida et in aperto posita?

1. et prophetiae et evangelia] Sic CLAR. MASS. et (quos addo) MERC. II. melius, quam reliqui et propheticae et evangelicae.

2. in aperto cell.] MASSUETO legendum videtur aut quae in aperto, aut atque unum et solum Deum.

3. ad excludendos] Ad male omittitur in Voss.

4. demonstravimus] CLAROM. et Voss. demonstrabimus. Utraque lectio ferri potest, quum auctor, uti observat GRAB., iam supra lib. I. c. 22 et lib. II. c. 2 huc spectantia disputaverit; et infra ad eandem rem rediit lib. III. c. 8.

5. et] Et addidit FEUARD., quod etiam exstat in MERC. II. et Voss.

6. aspectum] Sic GRAB. et MASS. sec. Codd. Sed in reliquis conspectum.

7. lucidam adapertionem caecutiunt oculos] Mallem cum GRAB. oculis. In ARUND. et MERC. II. lucidum adapertioni.

8. de excogitato — Patre] Sic CLAROM. Voss. MASS. In reliquis aut de cogitatione — de Patre, aut de excogitatione (sic ARUND. MERC. II. et GRAB.) — de Patre. Nostra lectio confirmatur loco parallelo lib. II. c. 10. pag. 303, quem GRAB. primus allegavit: Quoniam enim manifeste nihil dictum est de eo, et ipsi testimonium perhibent cell.

9. nihil aperte] Quae hic addita sunt in ARUND. MERC. II. omnibusque edit. neque ipsa dictione merito expunxit MASS., utpote quae glossema redeoant.

10. aliquos] Voss. quosdam.

11. aenigmata] MS. Voss. per aenigmata.

12. intelligentibus] Mallem intelligentes.

13. relinquentes] Sic MASS. sec. Codd. ARUND. et Voss., sed MERC. II. delinquentes. Editi. derelinqentes.

ingrētū
a. d. scripserunt
* non bene

minime scilicet
profitae
eumque in

2 coperto*
conbruitate*

3 possent
p^{ant} d^{ant} celestia omnia

6 aequalia
demonstrantur

8 que

10 fluctant*
ceca sunt

11 predicationis
set

12 tr. putat proprium

13 deum] + xv cois. e
in diuigis (xv^a) non t
sup. resimilis ment
neque super eum a tram
distictum deum. esse

14 mulo

15 hic
aigu. Quodam

16 eliminata

17 predicator

20 enigmata

21 qui] qui
f. e. e.

23 precipitantium

- 1 effuse corone
- 2 mus mus * uid
codificationes
- 5 in alias alias aliasque
- 4.6 questinam
- 7 caracterem
- 7 inuenit
- 9 misteri el dispositionis
caritatem
- 9 feat lei su*
- 6 qua] que
predicatur
- 13 que aput
- 14 iudam
- 15 } orreum
10 }
- 10 preporauit
- 19, 27 que
- 1.22 hec
- 23 scripture
- 4 dicite
- 6 misterium
- 7 celestibus

aedificare suam domum; sed in incertum effusae arenae? Unde et *Matth. VII.*
facilis est eversio huiusmodi aedificationis. 25.

C A P. XXVIII.

Cap. XLVII.

1. *† Habentes itaque regulam ipsam veritatem et ¹in aperto * *Grab. 173.*
positum de Deo testimonium, non debemus ²per quaestionum de- [†] *Mass. 156.*
clinantes in alias atque alias absolutiones eiicere firmam et veram
de Deo scientiam; magis autem absolutionem quaestionum in hunc
characterem dirigentes, ³exerceri quidem convenit per inquisitionem
mysterii et dispositionis existentis Dei; augeri autem ⁴in caritate
eius, qui tanta propter nos fecit et facit, nunquam autem ⁵excidere
ab ea suasionem, ⁶qua manifestissime praedicatur, quia hic solus vere
sit Deus et Pater, ⁷qui et hunc mundum fecit et hominem plasma-
vit et in sua creatura donavit incrementum; et de minoribus suis
ad maiora, quae apud ipsum sunt, vocans, sicut infantem quidem in
vulva conceptum educit in lumen solis, et triticum, posteaquam in
stipula corroboraverit, condit in horreum. Unus autem et idem
Demiurgus, qui et vulvam plasmavit et solem creavit; et unus ⁸et
idem Dominus, qui et stipulam eduxit et triticum augens ¹multipli-
cavit et horreum praeparavit.

2. Si autem omnium, quae in Scripturis requiruntur, abso-
lutiones non possumus invenire, alterum tamen Deum, praeter eum,
qui est, non requiramus. Impietas enim haec maxima est. ⁹Ce-
dere autem ¹⁰haec talia debemus Deo, qui et nos fecit, rectissime
scientes, quia Scripturae quidem perfectae sunt, quippe a Verbo Dei
et Spiritu eius dictae; nos autem secundum quod minores sumus
et novissimi a Verbo Dei et Spiritu eius, secundum hoc et scientia
mysteriorum eius indigemus. Et non est mirum, si in spiritualibus
¹¹et caelestibus et ¹²in his, quae habent revelari, hoc patimur nos:

1. in aperto] Sic Cod. Voss. GRAB. MASS. Ceteri male in apertum.

2. per quaestionum cett.] Ambiguitatem aut eiusmodi aliquid addi frustra vult BILL. *Observat. sacr. lib. I. c. 34.* Plenus enim est sensus, si textum ita construas: per absolutiones quaestionum, declinantes (quae declinant) in alias atque alias, scilicet absolutiones seu expositiones, eiicere cett. GRAB.

3. exerceri] Sic primus FEUARD. Consentiant Codd.

4. in caritate] FEUARD. in marg. CLAR. et Voss. in caritatem.

5. excidere] CLAROM. et Voss. excedere.

6. qua manifestissime] Qua loco quae reposuit FEUARD. ex VET. Cod., cui consonant ARUND. et Voss.

7. qui et] Et abest in Voss.

8. et idem] GRAB. ex MS. Voss. addidit et.

9. Cedere] Sic Codd. CLAROM. Voss. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. In ceteris minus bene credere. Observant editores, Irenaeum hic non agere de iis, quae novimus, licet rationem eorum ignoremus, sed potius de iis, quae scientiam nostram prorsus fugiunt, uti postea ait, haec addens: et Deo haec ipsa committimus.

10. haec] Abest haec vocula in Voss.

11. et caelestibus et] Datus has copulativas FEUARD. addidit. Consentit Voss., quoad posteriorem consentiunt etiam ARUND. et MERC. II.

12. in his quae habent revelari cett.] Duplex est Graecismus. Nam et habent revelari pro revelatione opus habent graeco

quandoquidem etiam eorum, quae ante pedes sunt, (dico autem quae sunt in hac creatura, quae et ¹contractantur a nobis et videntur et sunt nobiscum) multa fugerunt nostram scientiam, et Deo haec ipsa committimus. Oportet enim eum pro omnibus praecellere. Quid enim si tentemus exponere causam ascensionis Nili? Multa quidem dicimus et fortassis suasoria, fortassis autem non suasoria; quod autem verum est et certum et firmum, adiacet Deo. Sed et ²volatilium animalium habitatio, eorum quae veris tempore adveniunt ad nos, ³autumni autem tempore statim recedunt, quum in hoc

*Grab.174. mundo *hoc ipsum fiat, fugit nostram scientiam. Quid autem possumus exponere de Oceani accessu et recessu, quum constet esse certam causam? ⁴Quidve de his quae ultra eum sunt enuntiare, quælia sint? Vel quid dicere possumus, quomodo ⁵pluviae et coruscationes et tonitrua et collectiones nubium et nebulae et ventorum ⁶emissiones et similia his efficiuntur; annuntiare quoque et thesauros nivium et grandinis et eorum, quae his proxima sunt: quae haec autem ⁷nubium praeparatio, aut qui status nebulae, quae autem causa est, per quam crescit luna et decrescit, aut quae causa aquarum ⁸distantiae ⁹et metallorum et lapidum et his similitum? In his omnibus nos quidem loquaces erimus, requirentes causas eorum; qui autem ea facit solus Deus, veridicus est.

3. ¹⁰Εἰ καὶ ἐπὶ τῶν τῆς
κτίσεως ἔνια μὲν ἀνάκειται τῷ
Θεῷ, ἔνια δὲ καὶ εἰς γῶσιν

1. Si ergo in rebus creaturae
quaedam quidem eorum adiacent
Deo, quaedam autem et in no-

ritu dictum est; et illud hoc patimur nos pro hoc nobis usu venit. Sic in Obse-
vall. sacr. lib. I. c. 33. BILLIUS.

1. *contractantur*] Sic FEUARD. in marg. GRAB. MASS. et COD. VOSS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. in textu perperam coneruntur, MERC. II. conerantur.

2. *volatilium*] Sic primus GRAB. ex ARUND. VOSS. MERC. I. et FEUARD. in marg. reposuit pro *volantium*.

3. *autumni*] ARUND. VOSS. et MERC. II. *autumno*, quasi adiective scriptum.

4. *Quidve de his quae ultra eum sunt* cet[.] Intelligit Irenaeus eos terrarum tractus seu populos, qui ultra Oceanum sunt, vel ut loquitur Clemens Romanus epist. ad Cor. cap. 20 *eos qui post Oceanum sunt mundos*. Haec enim veteribus adeo ignota erant, ut vix ac ne vix quidem fingere sibi possent aliquos ultra Oceanum esse populos. Notissimum est illud Augustini de civ. Dei lib. 16. c. 9: *Nimis absurdum est, inquit, ut dicatur aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immensitate traiecia, navigare ac*

pervenire potuisse. Hinc intransmearib[us] Oceanum vulgo dicebant. Consule sis doctissimi Cotelerii notas in Clementis Romani locum cit. MASS.

5. *pluviae*] ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. *pluvia*.

6. *emissiones*] CODD. ARUND. et CLARON. *immissiones*.

7. *nubium praeparatio*] CLARON. *nivium praeparatio*.

8. *distantiae*] Id est, ait MASS., *differentiae*. *Distantia* siquidem apud auctores latinos interdum accipitur pro *differentia*.

9. *et metallorum*] Et in ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. non comparet et forte abesse debet, ita ut vox *distantiae* non cum praecedenti *aquarum*, sed sequentibus *metallor. et lapidum* construat. GRAB.

10. *Εἰ καὶ ἐπὶ κτλ.*] Hoc fragmentum graecum et id, quod paullo post sequitur, iterum Irenaeus Damascenus in Parallelis sacr. servavit. In lacem haec graeca primus edidit HALLOIXIUS in Vita Irenaei. Interpres legisse videtur: *Εἰ οὖν*.

^{1,2,3,4} que
it^o

4 hec

pro] pra
s paeclleu

mi^m nuli

7 adiacet] adhi exee

8 habulantis

uonis

Am; amou xio^o

9 automnum

11 accensu^o

13 plubie^o

14 thonitrua

neble

7 hec
russium^o
minum^o

quis

19 metallarum

lreputum

est] xxi quid sit quod

a paulo dictum est ;;

scenra inflat ~~dictio~~ ^{dictio}

autem edificat

32 ergo] + et

creatore

32.3 quendam

- 4 sp̄atibuo
- 5,6 quēdam
- 5 absolnamus
- 8 seculo set
- 9 futurum
- 11,12 que
- 12 reliquis] + ~~et~~ et : ex² ^u_o
- parte²
- destinatio *
- huc
- 13 et on.
- 15 uere on.
- indeterminabilis *
- 18 immensam] + ^{xi} ^{li} ^{vi} quomodo oportet parabola ::
- nec solui
- 20-1 quēdam q̄estionum
- amiserimus
- 16 parabole
- 17 consonabant
- uoces] uoc^l
- multas on
- 31 himnis
- 33 interrogat

ἐλήλυθε τὴν ἡμετέραν, τί χα-
λεπόν, εἰ καὶ τῶν ἐν ταῖς γρα-
φαῖς ζητουμένων, ὅλων τῶν
γραφῶν πνευματικῶν οὐσῶν,
ἔνια μὲν ἐπιλύομεν κατὰ χά-
ριν Θεοῦ, ἔνια δὲ ἀνακείσεται
τῷ Θεῷ, καὶ οὐ μόνον αἰῶνι
ἐν τῷ νυνί, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ
μέλλοντι; ἵνα αὖτε μὲν ὁ Θεός
διδάσκη, ἄνθρωπος δὲ διὰ
παντὸς μανθάνῃ παρὰ Θεοῦ.

Sicut et Apostolus † dixit, † reliquis partibus destructis, haec tunc † perseverare, quae sunt, fides, spes et caritas. Semper enim fides, quae est ad magistrum nostrum permanet firma, asseverans nobis quoniam solus vere Deus, et ut diligamus eum vere semper, quoniam ipse solus Pater; et speremus subinde plus aliquid accipere, et discere a Deo, quia bonus est et divitias habens indeterminabiles et regnum sine fine, et disciplinam immensam.

Εἰ οὖν καθ' ὃν εἰρήκαμεν τρό-
πον, ἔνια τῶν ζητημάτων ἀνα-
θήσομεν τῷ Θεῷ, καὶ τὴν πίστιν
ἡμῶν διασφραδίζομεν, καὶ ἀκύν-
δινον διαμενοῦμεν, καὶ πᾶσα
γραφὴ δεδομένη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ
σύμφωνος ἡμῖν εὐρεθήσεται,
καὶ αἱ παραβολαὶ τοῖς διαβόη-
θην εἰρημένους συμφωνήσουσι,
καὶ τὰ φανερώς εἰρημένα ἐπι-
λύσει τὰς παραβολάς, καὶ διὰ
τῆς τῶν λέξεων πολυφωνίας
ἐν σύμφωνον μέλος ἐν ἡμῖν
αἰσθήσεται.

* Ut puta, si quis interrogat: Antequam mundum faceret Deus, quid

stram venerunt scientiam; quid
mali est, si et eorum, quae in
Scripturis requiruntur, universis
Scripturis spiritualibus existenti-
bus, quaedam quidem † absolvi-
mus secundum gratiam Dei, quae-
dam autem commendamus Deo;
et non solum in hoc saeculo,
sed et † in futuro, ut semper qui-
dem Deus doceat, homo autem
semper † discat quae sunt a Deo?

Si ergo secundum hunc modum,
quem diximus, † quaedam quidem
quaestionum Deo commiserimus:
et fidem nostram servabimus, et
sine periculo perseverabimus, et
omnis Scriptura a Deo nobis data
consonans nobis invenietur, et
parabola his, quae manifeste dicta
sunt, consonabunt, et manifeste
dicta absolverent parabolas; et per
dictionum multas voces † unam
consonantem melodiam in nobis
sentiet, laudantem hymnis Deum,
qui fecit omnia.

1. absolvimus — commendamus] Sic FEUARD. in marg. VOSS. MERC. II. GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. absolvimus — commendamus.

2. in [futuro] CLARON. et VOSS. in futurum.

3. discat quae sunt a Deo] Int. legit τὰ παρὰ Θεοῦ.

4. reliquis partibus] CLARON. reliquis ex parte.

5. eum vere] Sic lego cum VOSS. et

MASS. In edit. et MERC. II. legitur Deum. In ARUND. abest vere.

6. a Deo] Ab eo legitur in ARUND.

7. quaedam quidem] Interpres legisse videtur ἔνια μὲν.

8. unam consonantem melodiam in nobis sentiet laudantem] Ex graecis latina ita sunt emendanda cum doctissimo GRABIO: una consonans melodia in nobis sentietur vel inter nos audietur, laudans. Sed puto, Interpretem falso le-

agebat? dicimus quoniam ista responsio subiacet Deo. ¹Quoniam autem mundus hic factus est ²apotelesos a Deo, temporale initium accipiens, Scripturae nos docent: quid autem ante hoc Deus sit operatus, nulla Scriptura manifestat. Subiacet ergo haec responsio Deo, et non ita ³stultas et sine disciplina blasphemias adinvenire velle prolationes, et per hoc quod ⁴putas te invenisse materiae prolationem, ipsum Deum, qui fecit omnia, reprobare.

4. Cogitate enim, o omnes qui talia adinventis, quum ipse solus Pater Deus dicatur, qui et vere est, quem vos Demiurgum dicitis; sed et quum Scripturae hunc solum ⁵sciant Deum, sed et quum Dominus hunc solum confitetur proprium Patrem et alterum nesciat, sicut ex ipsis eius verbis ⁶ostendemus: ⁷quando hunc ipsum labis dicitis fructum et ignorantiae prolationem, et nescientem ⁸quae sint super eum, et quaecunque alia dicitis de eo, considerate magnitudinem blasphemiae in eum, qui vere est Deus. Graviter quidem et honeste videmini dicere, vos in Deum credere; ⁹dehinc alterum Deum quum minime possitis ostendere, hunc ipsum, ¹⁰in quem credere vos dicitis ¹¹labis fructum, et ignorantiae prolationem pronuntiat. Haec autem caecitas et stultiloquium inde provenit vobis, quod nihil Deo reservetis. Sed et ipsius Dei et Ennoeae eius et Verbi et Vitae et Christi nativitates et prolationes annuntiare vultis; et has non aliunde accipientes, sed ex affectione hominum; et non intelligitis, quia in homine quidem, qui est compositum animal, ¹²capit huiusmodi dicere, sicut praediximus, sensum hominis et

gisse ἀλαδῆσται pro ἀσθῆσται, una melodia cantabitur, quod melius hic quadrat.

1. Quoniam autem mundus] Autem addidit FEUARD. Consentit Voss.

2. apotelesos] Haec barbara vox significat, uti ait FEUARD. numeris absolutus atque perfectus. Cod. Voss. habet apotelesixws. ERASM. in marg. dicit, vestustos Codd. habere lectionem apotelescos.

3. stultas et sine disciplina blasphemias] Cod. ARUND. stulta et sine disciplina blasphemias. Cum GRAB. hoc loco supplere decet vel simile verbum.

4. putas] Sic MERC. 1. Sed Codd. ARUND. et Voss. et editi. praeter GRAB. et MASS. putas.

5. sciant] Ita FEUARD. in marg. ARUND. MERC. II. atque (quem addo) Voss. Sed editi. praeter MASS. habent sciant, quam lectionem reperis etiam in CLAROM.

6. ostendimus] Hanc lectionem pro ostendimus (uti etiam Voss. scribit) restituit GRAB., quem secutus est MASS. Quamvis enim Deum non separandum esse a Demiurgo saepe iam dixerit: ar-

gumenta tamen contra Gnosticos e Iesu sermonibus petita libro IV potissimum profert.

7. quando] Hanc vocem GRAB. restituit auctoritate Cod. ARUND. et MERC. II., quibus addo Voss. In ERASM. GALL. et FEUARD. legitur quoniam.

8. quae sint super eum] Sic exendi iussit MASS. pro qui sit super eum auctoritate Cod. CLAROM. In Voss. legi q sunt. MASS. bene emendavit lectionem: supra enim I, 7, 3 legitur, Demiurgum ignorasse ea, quae essent super eum.

9. dehinc] Ita FEUARD. GRAB. Voss. Sed ARUND. MERC. II. hinc. In ERASM. et GALL. vitiose legitur hunc.

10. in quem] Is abest in CLAR. et Voss.

11. labis fructum celt.] Id est ignorantiae foetum vel ab ignorantia productum pronuntiat; graece: ὑστερήματος καρπὸν καὶ ἀγνοίας προβολὴν ἀποφαινεσθε. BILL. Observ. sacr. lib. I. c. 33.

12. capit huiusmodi dicere] Graeca phrasis: ἐνδέχεται τοιαῦτα λέγειν, quae reperitur etiam apud Tertullianum

2 ἀποτακτή
wc

4 hec

5 blasfemas

6] per] pro

7 omni

reprobare] + xvi quoniam
omnem agitionem non
possumus habere in hac
uita

10 set *

scripturae

scienti

12 in uerbis eius

13 que

quacumque

15 blasfemiae

16 oneste

17 posito

in quem omnes uiuunt

que ad 2

18 creatura] deo

pronuntialis] + xlviii

quomodo de emissionibus:
eorum fermo compositum
ostendit patrem et non
simplicem nec uni-
formem

19 hec

cecitas

nobis

20 set

enrue *

21 uite

32 f set

affectione

24 prediimus

1 eunocean

enthymesis de m

2 enthimesi

3 grecos

4 alii quando

operari] + ^{ack} quoniam non est; verisimile
verbum dei tertium habere a patre
emissum

7 totality

8 dicimus[#]
didi.²

12 suffugatur

15 pater] + ^{ack} ostensio-onymum!
nos logos et logos nos et
nos ipse est pater omnium

19 mati
aliut - aliut

20 deus] dñ

21 tēteiam

a 20.

profeta

23 enarravit²

ennoeam hominis; et quia ex sensu ennoea, de ennoea autem enthesis, de enthesi autem logos; (quem autem logon? aliud enim est secundum Graecos logos, quod est principale ²quod exco- gitat; aliud organum, per quod emittitur logos) et aliquando quidem quiescere et tacere hominem, aliquando autem loqui et operari. Deus autem quum sit totus mens, totus ratio et totus spiritus operans, et totus lux et semper idem et similiter existens, sicut et utile est nobis sapere de Deo, et sicut ex Scripturis ³discimus; non iam huiusmodi affectus et divisiones decenter erga eum subsequuntur. Velocitati enim sensus hominum ⁴propter spiritale eius non sufficit lingua deservire, quippe carnalis existens: unde et intus ⁵suffocatur verbum nostrum et profertur ⁶non de semel, sicut conceptum est a sensu; sed per partes, secundum quod lingua subministrare praevalat.

5. *Deus autem totus existens mens et totus existens Logos, ^{Cap. XLVII.} quod cogitat, hoc et loquitur; et quod loquitur, hoc et cogitat. ^{*Grab. 176.} Cogitatio enim eius Logos et Logos mens, et omnia concludens mens ipse est Pater. Qui ergo dicit mentem Dei, et prolationem propriam menti donat, ¹compositum eum pronuntiat, ²quod aliud quiddam sit Deus, aliud autem principalis mens existens. Similiter autem rursus et de Logo tertiam prolationem ei ³a Patre donans, (unde et ignorat magnitudinem eius) porro et longe Logon a Deo separavit. Et propheta quidem ait de eo: *Generationem eius quis enarrabit?* ^{Es. LIII. 8.} Vos autem generationem eius ex Patre divinantes, et verbi

Apol. 17: dum aestimari non capit. Cfr. ad hunc locum cap. 13 huius libri.

1. aliud est enim cell.] Id est: aliud est ratio seu mens, quae verbum interius concipit, efformatque, aliud corporum organum seu lingua, per quod verbum mente conceptum exterius emittitur. MASS.

2. quod exco-gitat] Pro eo exco-gitat ex Cod. VET. substituit FEUARD. Sed quod GRAB. addit, Codicem Voss. consentire, id falsum est. In quo MS. pro exco-gitat legi exagitat, quae lectio defendi potest.

3. discimus] CLAROM. didicimus.

4. propter spiritale — lingua] Pro propter EBASH. et GALL. habent per; ad vocem lingua ARUND. addit eius.

5. suffocatur] Sic cum EBASH. GALL. FEUARD. MASS. et Codd. ARUND. OTTOB. et MURC. II. legendum censeo. GRAB. et MSS. Voss. et CLAROM. habent suffugatur. „Reperitur enim, ait GRAB., idem verbum in Concilio Foroiliensi anno 791 habito. Est autem suffugium idem quod

Graecis δύσνωται. Sic Gariopontas medicus lib. II. de morborum causis c. 13 scribit: dyspnoea suffugium nominatur, semper interius ad se trahens anhelitum. Et post alia: aliquoties suffugium sequitur suffocatio faucium cum anhelitu.“ Sed quum ex his GRABII verbis sensus vocis suffugare adeo barbaris inusitatae mihi non liqueat, ad vulgarem lectionem redeo. Sensus loci hic esse videtur: verbum, mente conceptum, suffocatur eo, quod spiritus obstrictis faucibus praecinditur; itaque sit, ut verbum non de semel, sed per partes pronuntietur.

6. non de semel] Graece οὐκ εἰς ἁπλᾶς, κατὰ ἁπλᾶς vel ἐφ' ἁπλᾶς videtur legisse, id est non una voce, non cuncta simul; gallice tout en un coup. FEUARD.

7. compositum eum pronuntiat] ARUND. compositionem pronuntiat.

8. aliud quiddam] Voss. aliud quidem.

9. a Patre] Voss. Patri. Observat GRAB., haec referenda ad tertiam, non ad prolationem.

¹hominum per linguam factam prolationem transferentes in Verbum Dei, iuste detegimini a ²vobis ipsis, quod neque humana, nec divina noveritis.

† *Mass.* 158. 6. † Irrationabiliter autem inflati, audaciter inenarrabilia Dei mysteria scire vos dicitis: quandoquidem et Dominus, ipse Filius Dei, ipsum iudicii diem et horam concessit scire solum Patrem, manifeste dicens: ³*De die autem illa, et hora nemo scit*, ⁴*neque Filius, nisi Pater solus*. Si igitur scientiam diei illius Filius non erubuit referre ad Patrem, sed dixit quod verum est; neque nos ⁵erubescamus, quae sunt in quaestionibus maiora secundum nos, reservare Deo. Nemo enim super magistrum est. Si quis itaque nobis dixerit: Quomodo ergo Filius prolatus a Patre est? dicimus ei, quia prolationem istam, sive generationem, sive nuncupationem, sive adapertionem, aut ⁶quolibet quis nomine vocaverit generationem eius inenarrabilem existentem, nemo novit; non Valentinus, non Marcion, neque Saturninus, neque Basilides, neque angeli, neque archangeli, neque ⁷principes, neque potestates, nisi solus qui generavit Pater et qui natus est Filius. Inenarrabilis itaque generatio eius quum sit, quicumque nituntur generationes et prolationes enarrare, non sunt compotes sui, ea quae inenarrabilia sunt enarrare pro-mittentes. Quoniam enim ex cogitatione et sensu verbum emittitur, hoc utique omnes sciunt homines. *† Non ergo magnum quid invenerunt, qui emissiones excogitaverunt, neque absconditum mysterium, si id quod ⁸ab omnibus intelligitur, ⁹translulerunt in unigenitum Dei Verbum; et quem inenarrabilem et innominabilem vocant, ¹⁰hunc, quasi ipsi obstetricaverint, primae generationis

1. *hominum*] ERASM. GALL. et MERC. II. *hominis*.

2. *vobis ipsis*] In FEUARD. 1596 et seqq. editt. atque Codd. CLAROM. et VOSS. vitiose legitur *vobis ipsis*.

3. *De die autem illa*] In CLAROM. et (quem addo) VOSS. abest illa.

4. *neque Filius*] Quae addita sunt apud MARCHUM: *neque angeli in coelo*, omisit Irenaeus.

5. *erubescamus*] Ita FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. (a GRABIO neglectus) et MASS. In ceteris minus recte *erubescimus*.

6. *quolibet*] Sic primus GRAB. restituit ex ARUND. et VOSS. Sed ERASM. GALL. FEUARD. vitiose *quomodolibet*; sequitur enim nomen.

7. *principes*] GRAB. ex solo Cod. ARUND. excidi iussit *principatus*, quoniam Coloss.

1, 16 *principatus et potestates*. Sed cum MASS. ad vulgarem lectionem redeo, Codicum fide maxime probatam; illam Codicis ARUND. e versione N. T. haustam censens.

8. *ab omnibus*] Sic GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. *ab hominibus*; FEUARD. *ab omnibus hominibus*. Sed ism in edit. principe reperi nostram lectionem.

9. *translulerunt*] MERC. II. *translulerant*.

10. *hunc quasi ipsi obstetricaverint, primae generationis eius*] Sic Cod. VET. iique MSS., quibus usus est FEUARD. GRAB. MASS. Sed ERASM. GALL. *hunc quasi ipsam obstetricaverint primi* et *narrationis eius*. In edit. princ. pro *hunc* legitur *hanc* (ita etiam in MERC. II.) et *prima* pro *primi*. In VOSS. legi *obstetricaverunt*.

1 transfuses * uis
2 detigimini *
nobis

no ~~transfuses~~

] + ut quomodo dñs:

quedam concedit patri
et que causa est propter
quam diem et horam
ante me altero cognu-
sci debet nisi a solo patre

4 audaciter * uis

5 misteria

7 ille om
ora

9 seclixit

10 que. questionibus

13 generationem * uis
nunc cupationem

17 princeps *

20 eaque

23 misterium

25 dñm; uerbum et

26 prima

3 substantie

4 peccavimus*

7 fantasmari

Coniticles

8 agnoscere] magnitudinem

9 ~~scire~~

^{9th} quidem

10 abscesserunt *

11 perseveraverunt

¹² nature

¹³ que

15 oportet

16 solo A

17 sub pedana in politiorum

No⁹

18 thro * ad

19 altitudinis

18 sed] si

18-19 diuisionis* 2/1

20 cognoscimus

21 profetamus

cognoscimus
-mus * ad

22 quescionibus

23 prestat

24 eternus 26 eternum

manifestat

reliquis demonstrat scripture

27 parant

29 demittere*

eius prolationem et generationem enuntiant, adsimilantes eum hominum ¹verbo emissionis.

7. Hoc autem idem et de ²substantia materiae dicentes, ³non peccabimus, quoniam Deus eam protulit. Didicimus enim ex Scripturis, principatum tenere super omnia Deum. Unde autem vel quemadmodum emisit eam, neque Scriptura aliqua exposuit, neque nos ⁴phantasmari oportet, ex opinionibus propriis infinita coniectantes de Deo; sed ⁵agnitionem hanc concedendam esse Deo. Similiter autem et causam propter quam, quum omnia a Deo facta sint, quaedam quidem transgressa sunt, et abscesserunt a Dei subiectione; quaedam autem, immo plurima, perseveraverunt et perseverant in subiectione eius qui fecit: et cuius naturae sunt quae transgressa sunt, cuius autem naturae quae ⁶perseverant, ⁷cedere oportet Deo et Verbo eius, ⁸cui et soli dixit: *Sede a dextris meis, quoadusque* *ponam inimicos tuos* ⁹*suppedaneum pedum tuorum.* Nos autem ¹⁰adhuc in terra conversantes, nondum adsidentes throno eius. Et si enim *spiritus* Salvatoris, qui in eo est, *scrutatur omnia, et altitudines Dei*; ¹¹sed quantum ad nos, *divisiones gratiarum sunt et divisiones ministeriorum et divisiones operationum*; et nos super terram, quemadmodum et Paulus ait, *ex parte quidem cognoscimus et ex parte prophetamus.* Sicut igitur ex parte cognoscimus, sic et de universis quaestionibus concedere oportet ei, qui ex parte nobis praestat gratiam. Quoniam quidem transgressoribus ignis aeternus praeparatus est, et Dominus manifeste dixit, et ¹²reliquae demonstrant Scripturae. Et quoniam praesciit Deus hoc futurum, similiter demonstrant Scripturae, quemadmodum et ignem aeternum illis, qui ¹³transgressuri sunt, praeparavit ab initio: ipsam autem causam naturae transgredientium, neque Scriptura aliqua retulit, nec apostolus dixit, nec Dominus docuit. Dimittere ¹⁴itaque oportet

1. verbo emissionis] Graece λόγῳ προφορῆς.

2. substantia materiae] Ita restituit GRAB. et ARUND. et VOSS. pro substantiae materia.

3. non peccabimus] Sic MASS. sec. Cod. CLAROM. In ceteris non peccavimus.

4. phantasmari] Sic primus FEUARD. & Cod. VET., quocum consentit VOSS. Sed ERASM. et GALL. *fastos mori, exponi omnibus.*

5. agnitionem hanc concedendam esse Deo] CLAROM. et VOSS. magnitudinem hanc. GRAB. mavult ab interprete scriptum concedere, aut agnitio haec concedenda est Deo.

6. perseverant] ARUND. perseveraverunt.

7. cedere] Sic FEUARD. in marg. CLAR.

VOSS. GRAB. MASS. In reliquis perperam credere. Etenim paulo inferius legitur: sic et de universis quaestionibus concedere oportet ei; et: dimittere itaque oportet agnitionem hanc Deo.

8. cui et soli] Solo legitur in ERASM. GALL. et MERC. II.

9. suppedaneum] Sic scripsit Irenaeus lib. III, 6, 1. aliisque locis et Cyprian. adv. Iudaeos II, 26.

10. sed quantum] VOSS. si quantum.

11. reliquae] VOSS. perperam reliquum.

12. transgressuri sunt] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. transgressi sunt.

13. itaque] Sic restituit FEUARD. pro ita. Consensit VOSS.

agnitionem hanc Deo, quemadmodum et Dominus horae et diei; nec in tantum periclitari, uti Deo quidem concedamus nihil; ¹et haec ex parte accipientes gratiam. ²In eo autem quum quaerimus quae sunt super nos, et ³in quae attingere nobis non est, ⁴nunc in tantum ^{* Græb. 178.} tam audaciam venire, uti ⁵pandamus Deum, et quae ^{*}nondum inventa sunt, quasi iam invenerimus, per emissionum vaniloquium ipsum omnium factorem Deum, et ⁶de defectione et ignorantia asserere substantiam habuisse, et sic impium adversus Deum ⁷ fingere argumentum.

8. Post deinde nullum habent testimonium eius figmenti, quod ⁸ recens ab eis adinventum est, aliquando quidem per numeros quoslibet, aliquando autem per syllabas, nonnunquam autem et per nomina; ⁹est autem quando et per eas, quae in litteris sunt, litteras, aliquando autem et per parabolas non recte exsolutas, vel per suspensiones quasdam consistere conari eam fabulosam enarrationem, quae sit ab eis ¹⁰efficitia. Etenim si quis exquirat caussam, propter quam in omnibus Pater communicans Filio, solus scire ¹⁰horam et diem a Domino manifestatus est; neque ¹¹aptabilem magis, neque decentiorem, nec sine periculo alteram quam hanc ¹²inveniat in praesenti; (¹³quoniam enim solus verax magister est Dominus) ut ¹⁴Ioan. XIV. 28. discamus per ipsum, super omnia esse Patrem. Etenim Pater, ait, ^{† Mass. 159.} maior me est. Et secundum agnitionem [†] itaque praepositus esse Pater annuntiatus est a Domino nostro ad hoc, ¹⁴ut et nos, in

1. et haec ex parte] Sic CLAROM. VOSS. et MASS. In reliquis abest haec. MASS. dicit: et haec pro idque vel et quidem Graecorum more, quod auctori nostro familiare.

2. In eo autem quum quaerimus] Sic lego cum MASS. et CODD. CLAR. et VOSS. Quodammodo consentiunt etiam ERASM. et GALL., qui habent conquaerimus. Sed FEUARD. et GRAB. perperam conquirimus. Confliteor, me pro quum quaerimus legi malle quod quaerimus.

3. in quae attingere nobis non est] Est hoc loco intelligi licet; quae mente capere non licet.

4. nunc in tantum] Sic MASS. et CODD. CLAROM. VOSS. In reliquis minus bene legitur nec in tantum.

5. pandamus Deum] Sic FEUARD. in marg. GRAB. MASS. et COD. VOSS. Ceteri omnes pendamus. Edit. princ. in marg. habet lectionem perdamus. MERC. II. pro Deum habent Deo.

6. de defectione] ERASM. in prioribus edit. habet de fictione, et in marg. offert nostram lectionem. In VOSS. praep. abest.

7. fingere argumentum] Cum MASS. hic supple absurdum est vel simile quid. Itaque non opus est mutatione constructionis, uti suadet GRAB. qui pro asserere et fingere participia asserentes et fingentes legi vult.

8. est autem quando — consistere conari] Graeca phrasi dictum, uti observat BILL. Observ. sacr. I, 34, pro interdum consistere conari. Consistere accipiendum pro statuere, constituere, graece σὺνιστάσθαι.

9. efficitia] In ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. vitiose legitur efficiencia.

10. horam — a Domino] Et eute horam expunxit GRAB. auctoritate VOSS. et MERC. II. Praepos. a addidit FEUARD.

11. aptabilem] VOSS. acceptabilem.

12. inveniat] ARUND. VOSS. invenient; MERC. I. invenient.

13. quoniam enim] Enim pro quum ex FEUARD. marg. VOSS. et MERC. II. reposuit GRAB. Sed ex sententia MASS. et GRAB. οὗτοι γὰρ melius vertisset quodquidem.

14. ut et nos] Et abest in MS. VOSS.

1 hore

2 hec

querimus

4 in on

que

5 audatiam

pendamus

que
[mundum]

6 quasi] quain si

7 adtere

8 deum on.

12 syllabas

non numquam

13 que

14 suspitines

16 que

effectia *

17 haram scr *

18 aptainbolum

21 pater on.

2 quoranto, 3 queramus

3 patres*

pericabm

5 amens²

6 que. que

7 Cognasamus

profetamus

8 que

9 ptolomeus

albtitudinis

10 que. que

13 set

que

nos noscimus

16 caquptens

• a de] eadem

17 eaque

18 precipue

19 caputis] capilli

mandum

ii] -hu

20 spalibus* : spalibus²

supercelest.

21 persuassime²

22 quescunt; *uis

23 sunt om.

24 parabolis*

a' te] ante

possit] + LIII de nature anime

25 autem] + ad

27 rectipere

spunsum* ?

quantum in figura huius mundi sumus, perfectam scientiam et tales quaestiones concedamus Deo; et ne forte, quaerentes altitudinem Patris investigare, in tantum periculum incidamus, uti quaeramus, an super Deum alter sit Deus.

9. Si autem quis, amans contentionem, contradictor fuerit his, quae a nobis dicta sunt, et his quae ab apostolo relata sunt *quoniam ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus*, ¹putet se non ex parte, sed universaliter universam cepisse eorum, quae sunt, agnitionem, Valentinus aliquis existens aut Ptolemaeus aut Basilides vel aliquis eorum, qui altitudines Dei exquisisse se dicunt; non ²in ea, quae invisibilia sunt vel quae ostendi non possunt, cum inani iactantia decorans semetipsum, plus quam reliquos se agnovisse gloriatur: sed caussas eorum, quae in hoc sunt mundo, quas nos ³non scimus, ut puta numerum capillorum capitis sui, et de his qui quotidie capiuntur passeris, et de reliquis non provisus a nobis, diligenter exquirens, et a Patre discens annuntiet nobis, ⁴ut ei de maioribus quoque credamus. Si autem ⁵ea, quae in manibus sunt et ante pedes et in oculis et terrenis et praecipue dispositionem capillorum capitis sui, nondum sciunt ii, qui sunt perfecti; ⁶quemadmodum eis de spiritalibus et supercaelestibus et de his, ⁷quae super Deum vana persuasionem confirmant, credemus? ⁸Et tanta quidem de numeris et de nominibus et de syllabis et quaestionibus eorum, quae sunt super nos, et de eo, quod improprie ⁹exponent parabolas, a nobis sit dictum, quandoquidem a te plura dici possint.

C A P. XXIX.

Cap. L.

1. Revertamur autem nos ad reliqua quae sunt eorum argumentationis. In ¹⁰consummatione enim ¹¹dicentes ipsorum matrem intra Pleroma regredi et recipere sponsum suum Salvatorem; se au-

1. *putet*] Particula copulativa huic voci praefigenda mihi quoque videtur cum GRABIO.

2. *in ea*] Patet, in iis scribendum fuisse Interpreti.

3. *non scimus*] Sic GRAB. MASS. ARUND. MERC. II Voss. Sed ERASM. GALL. FEUARD. non noscimus.

4. *ut ei de maioribus*] CLAROM. ut eadem de mai. In Voss. pro maioribus legitur moribus.

5. *ea*] Hanc voculam addidit FEUARD.

6. *quemadmodum*] Hanc vocem pro quomodo accipiendam bene monet ERASM. in marg.

7. *quae super Deum*] Cum GRAB. MASS. partim e VET. Cod. CLAROM. et Voss. partim ex ARUND. ita lego. In prioribus

legitur: *quae sunt super Deum*; in ARUND. autem abest *sunt*. At ERASM. GALL. et FEUARD. vitiose habent *quae sunt ad Deum*. In CLAROM. insuper qui pro *quae* exstat. In MERC. II. legitur *de his quae sunt Domini*.

8. *Et tanta*] Sic scribo cum MASS. secundum omnes Codd. In ceteris edit. et tantum.

9. *exponent*] Sic MASS. fortasse auctoritate Cod. CLAROM. Hanc meliorem lectionem GRABIO e Cod. Voss. petere potuisset, si illum accuratius consulisset.

10. *consummatione*] Ita CLAROM Voss. GRAB. et MASS. Reliqui male *consummationem*.

11. *dicentes cett.*] Haec graeco leguntur supra I, cap. 7, pag. 78.

tem, quoniam spirituales esse dicunt, ¹exspoliatos animas, et spiritus intellectuales ²factos, sponsas futuros spiritualium angelorum; Demiurgum autem, ³quoniam animalelem dicunt, in matris locum cessurum; iustorum ⁴autem animas requiescere in medietatis loco: psychice dicentes similia ad similia congregari; spiritualia ad spiritualia, ⁵materialia autem in materialibus perseverare; contraria sibi ⁶definiunt, animas iam non propter substantiam in medietatem ad similia dicentes succedere, sed propter operationem; iustorum quidem dicentes illuc succedere, impiorum autem remanere ⁷in igne. Si enim propter substantiam omnes succedunt animae in refrigerium ⁸et medietatis sunt omnes, secundum quod sunt animae, quum sint eiusdem substantiae: et superfluum est credere, superflua autem et ⁹descensio Salvatoris. Si autem propter iustitiam, iam non propter id quod sint animae, sed ¹⁰quoniam sunt iustae. ¹¹Si autem animae

1. *exspoliatos*] In omnibus Codd., ait MASS., cum editi. tum MSS. legitur *exspoliatas*; sed Irenaeum ex Irenaeo ipso emendare non dubitavi. Nam supra I, 7, 1, ubi haec ex integro habentur, legitur: *spirituales exspoliatos animas*, graece πνευματικούς ἀποδυσσάμενους τὰς ψυχάς.

2. *factos, sponsas*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. GRAB. MASS. Quoad priorem vocem consentit ARUND. Sed in reliquis perperam legitur *factas, sponzos*.

3. *quoniam animalelem*] In FEUARD. marg. et Voss. quem animalelem.

4. *autem*] Abest hoc in Voss.

5. *materialia autem*] FEUARD. autem addidit. Consentit Voss.

6. *definiunt*] Sic excudi iussi auctoritate Cod. Voss. Editi. omnes *diffiniunt*.

7. *in igne*] Sic habet Cod. Voss. et omnes editi. praeter MASS., qui omisit praepositionem et legit *ignem*, quo sensu non dixit. Sed nostrae lectioni favent Gnosticorum fabulae. Nam enim animae iustorum a mundo in locum medietatis, regnum Demiurgi transiturae sunt: animae impiorum remanebunt in igne universum hunc mundum et materiem consumituro et, ut ipsis Irenaei verbis utar (supra p. 81), *abibunt in id, ut iam non sint*. Cfr. quae sub finem huius cap. leguntur: *remanent in medietate*.

8. *et medietatis*] Sic CLAROM. OTTOS. ARUND. VOSS. et MASS. Hanc lectionem meliorem esse illa in reliquis editi. reportata et in medietate cuique patet, qui Gnosticorum systemata bene novit.

9. *descensio*] Sic pro *descensio* restituere non dubitavi e Cod. CLAROM., in

quo quum primo scriptum fuisset *descensio*, postea emendatum et scriptum fuit *descensio*, procul dubio ut legeretur *descensio*. Eadem omnino phrasi utitur super cap. XIV, 7. Et sic etiam legendum esse monuerat BILLIUS Observ. sacr. I, c. 34. Hic quippe Irenaei sensus, ut ibidem recte notat: Si non ob virtutem, sed ob substantiam salus animabus humanis comparetur, nihil esse necesse, quomobrem fidem quispiam suscipiat: immo etiam nullam cansam fuisse, cur Christus in terram descenderet; quum et citra fidem et citra Christi descensum salutem omnes animae consecuturae sint, quum sint unius eiusdemque substantiae omnes. MASS.

10. *quoniam sunt*] CLAROM. et Voss. quoniam sint.

11. *Si autem animae celi.*] Hoc comma in omnibus Codicibus corruptum viri docti coniecturis tam feliciter restituerunt, ut mihi quidem, fateor, nihil relictum sit, nisi antecessorum verba repetere. BILLIUS l. c.: „Haec, ait, sunt ita aegra, ut nisi melioris exemplaris adiumento sanari vix possint. Sensus tamen auctoris perspicuus est. Sic enim argumentatur: Si substantiae ratione salutem consequuntur animae, omnes utique salutem obtinebant, quandoquidem eadem omnes natura essentiaeque praeditae sunt; si autem iustitiae ratione, non ergo a salute corpora excludi debent, quum iustitiae quoque munere ipsa perfunde fuerint.“ GRABIOS, qui primus huic loco coniectura mederi periclitatus est, sic scripsit: „Palo, Interpretem more sub acrispisse: Si autem animae perire inciperent, tunc incipit

1. *expiatas*

4 autem om

psychica] pty lre

6 perse e more

7 km m

adfirmat^z adicentis

8 Set*

promter

in igne] ignem

10 Succendunt

an ine

11 anime

12 Substantie

discessio *

descessio²

13 iusticiam

is it

4 ans $\frac{3}{2}$

rusta

1 que . periture

iusticia

3 iusticia

4 anime

iusticia servat

saluat

5 que

o apparebit

7.8 quedam

9.11.12 que . iusticie

anime . necessariae

12 que

14 ~~et~~ ei] eius

16 custodiendi ^[d 2] iusticiam

17 incorruptam

faciat *uis

(quae) periturae essent, (inciperent) nisi iustae fuissent; iustitia potens est salvare et corpora: quid utique non salvabit, quae et ipsa participaverunt iustitiae? Si enim natura et substantia salvat, omnes salvabuntur animae; si autem iustitia et fides, quare ¹non salvet ea, quae similiter cum animabus in corruptelam ²cedere incipiunt corpora? Aut enim impotens aut iniusta ³in huiusmodi apparebit iustitia, si quaedam quidem ⁴salvat propter suam participationem, [†]Mass. 160. quaedam autem non.

2. Quia enim in corporibus perficiuntur ea, quae sunt iustitiae, Cap. LI. manifestum est. Aut universae itaque animae ⁵necessarie succedent in medietatis locum et iudicium nusquam; aut et corpora, quae participaverunt iustitiae, cum animabus, quae similiter participaverunt, obtinebunt refrigerii locum, si quidem potens est iustitia illuc transducere ea, quae ⁶participaverunt ei; et verus et firmus ⁷emerget de resurrectione corporum sermo, quem quidem ⁸credimus nos: quoniam et mortalia corpora nostra custodientia iustitiam ⁹resuscitans Deus incorrupta et immortalia faciet.

(fuissent cell. (quomodo si legatur, omnia bene se habent), aliam vero graecam phrasin perire inciperent explicaturum in margine apposuisse: quae periturae essent, quae inde in textum irrepserunt." Mass. haec disputat: „Non difficile (locum) partim coniecturarum, partim Manuscriptorum ope sanari posse confido. Solum hoc prius comma: si autem animae quae periturae essent inciperent morbos invasit, cetera in MSS. nostris sana sunt. Nam pro quae utique non salvabit, ut corrupte habent omnes alii Codices [omnesque ante Mass. editi], in CLAROM. recte legitur quid utique non salvabit. Et pro quae et ipsi participaverunt iustitiae, ut perperam exstat in ENASM. GALL. et FEUARD. bene legitur in CLAROM. VOSS. ARUND. [et GRAB.] quae et ipsa participaverunt iustitiae. A priore vero commate depelletur morbus, si resercentur quae perperam addiderunt scribae. Pro more scripturae Interpres perire inciperent; alius vero quispiam graecam hanc phrasin explicaturas ad marginem sui Codicis adiecit periturae essent; quod glossa alter imprudens in textum ipsum transtulit. Alterutrum ergo reiiciendum, vel glossa vel graeca phrasis. Sic proinde legi posset: Si autem animas, quae perire inciperent, nisi iustae fuissent, iustitia potens est salvare: et corpora quid utique non salvabit, quae et ipsa participaverunt iustitiae? Vel si malis: Si autem animae periturae essent, nisi

iustae fuissent; iustitia potens est salvare et corpora: quid utique non salvabit, quae et ipsa participaverunt iustitiae? Haec posteriori legendi rationi, quae in eo commodior est, quod levior in ea fiat mutatio, conans parentesi inclusi voces quae et inciperent, utpote superfluas et a textu ablegandas. Iam planus est auctoris sensus." Quibus omnibus nil addendum est, nisi quod lectionem quid utique non salvabit etiam in Cod. Voss. reperi.

1. non salvet] CLAROM. non salvat.

2. cedere incipiunt] Ita FEUARD. in marg. CLAROM. ARUND. VOSS. et MASS. Ceteri incidere incipiunt. Melius scripsisset Int. abitura, cessura sunt.

3. in huiusmodi] Graece ἐν τοιούτοις, in huiusmodi rebus. In FEUARD. primas addidit consentientibus CLAROM. et VOSS. Verborum ordinem secundum Cod. Voss. et MERC. II. mutavi: in omnibus enim editi. legitur: iniusta apparebit in huiusmodi iustitia.

4. salvat] FEUARD. in marg. et VOSS. servat.

5. necessarie] Abest in ARUND.

6. participaverunt ei] Ei addidit FEUARD. consentiente VOSS. In CLAROM. part. eius.

7. emergit] Sic VET. VOSS. FEUARD. GRAB. MASS. In reliquis editi. et MERC. II. perperam et integer. Sed ARUND. et merget.

8. credimus nos] ARUND. MS. omittit nos.

9. resuscitans] ARUND. ruscitans.

¹Ψόσεως κρείττων ὁ Θεός, καὶ
²παρ' αὐτῷ τὸ θέλειν, ὅτι ἀγα-
 θός ἐστι· καὶ τὸ δύνασθαι, ὅτι
 δυνατός· καὶ τὸ ἐπιτελέσαι, ὅτι
 εὐπορός

Deus enim melior est quam na-
 tura, habens apud semetipsum
 velle, quoniam bonus est; et posse,
 quoniam potens est; et perficere,
 quoniam dives ³et perfectus est.

Cap. LII.
 * Grab. 170.

3. *Hi autem ⁴secundum omnia contraria sibi dicunt, non omnes animas in medietatem succedere definientes, ⁵sed solas quae sint iustorum. Naturaliter enim et secundum substantiam emissa esse tria genera dicunt a matre: ⁶primum quod quidem sit ⁷de aporia et taedio et timore, quod est materia; alterum autem ⁸de impetu, quod est animale; ⁹quod autem enixa est secundum visionem eorum, qui circa Christum sunt angeli, quod est spiritale. Si igitur ¹⁰illa, quae enixa est, omni modo intra Pleroma ingrediuntur, quoniam spiritale est, quod autem est materiale, residet deorsum, quoniam est materiale, et exardescente eo, qui inest ei, igne consumetur in totum: animale quare non totum in medietatis locum cedit, in quem et Demiurgum mittunt? Quid autem est illud, quod cedit eorum intra Pleroma? Animas enim in medietatem perseverare dicunt; corpora autem, quoniam materialem habent substantiam, in materiam resoluta ardere ab eo, qui in ea est ignis. Corpore autem ipsorum corrupto et anima remanente in medietate, nihil iam ¹¹relinquitur ex homine quod intra Pleroma cedat. Sensus

1. Ψόσεως κτλ.] Graeca haec, quae astant in Ioan. Damasceni Parallelis sub littera δ et tit. I, ubi agitur περὶ δυνάμεως Θεοῦ, primus evulgavit HALLOIXIUS in vita Ikenaei. Reperitur hoc fragmentum in Ioan. Damasceni Operum editione Michaelis LEQUIEN T. II. p. 422.

2. παρ' αὐτῷ] Lequien perperam legit παρ' αὐτοῦ.

3. ei perfectus est] Graeca καὶ τέλειός ἐστι desunt in Cod. Ioan. Damasceni BUREFUCALDINO et VATICANO.

4. secundum omnia] Sic recte CLAROM. VOSS. GRAB. MASS. In ceteris vitiose quoniam omnia.

5. sed solas] Sed addidit FEUARD. Consentit VOSS.

6. primum quod] Sic pro quando (quod legitur in ERASM. et GALL.) primus FEUARD., quocum consentit VOSS. Sed ARUND. et MERC. II. habent solum quod.

7. de aporia et taedio cell.] Τὴν δὲ ὁλίαν οὐσίαν ἐκ τριῶν παθῶν συστήναι λέγουσι, φόβου τε καὶ λύπης (hic respondet hoc loco taedio) καὶ ἀπορίας. Sic legitur supra lib. I, cap. 5, 4.

8. de impetu] Graece ἐκ τῆς ἐπιστροφῆς, eo scilicet motu, quo mater Achamoth conversa est ad eum, qui illum vivificavit, ut explicatur lib. I, c. 4, 1. MASS.

9. quod autem enixa est cell.] Cfr. supra lib. I, c. 5, 1 pag. 57 et not. 11, et ibidem c. 5, 6 pag. 69.

10. illa quae enixa est] Sic ERASM. GALL. FICARD. MASS. et Cod. VOSS. Sed CLAROM. ARUND. MERC. II. illa quod enixa est, quam lectionem recepit GRAB., quis, ait, sequitur in singulari spiritale est. MASS. recte respondet: „Sed sequitur etiam in plurali ingrediuntur, quod minus adhuc construi potest cum illa quod enixa est. Quare repudianda prorsus haec lectio. Quod vero sequitur: quoniam spiritale est non adeo repugnat praecedentibus atque existimat GRABRIEL. Non enim construi debet cum illa quae cell.; sed sensum absolutum habet: quoniam spiritale quiddam est, res est spiritalis.“

11. relinquitur] Sic CLAROM. ARUND. et MASS. Sed in ceteris MSS. et edit. relinquitur, quod etiam ferri potest.

5^{et}] + LIII quoniam
secundum illorum sermo
nem: cum animis seruen-
tur necesse est et corpora
participare salutem

7 definiētes²

que
q si de poria
n quod¹⁰] quo
missionem

13 plerumq] ma un

14 ti. est autem

15 et un

17 mittunt] + LV ostensio quod:
anime eorum secundum
sua regulae suis argu-
mentum non possunt
participare salutem

20 cedat: cadat

1. meno om. que.
2. aliud
1. propter
3. tr. substantiam habentes
+ LVI. qm in nullo; potest
interiri uicium homo super.
gredi denique
5. anime
mētē etatem
6. materia om.
his] hic
11. carne
[pro] ter
13. patitur
quum
- apud] ad* apt²
qto
14. uelut locuste
universe
15. indubita'²
19. universe terra
4. exilium^{*}
laborum²
20. stulticiam] + VII qm non est;
heresimē qm quidem spiritus esse
denique autem animalium
21. melior
enim om.

enim ¹hominis, ²mens et cogitatio et intentio mentis et ea, quae sunt huiusmodi, non aliud quid praeter animam sunt; sed ipsius animae motus et operationes, nullam sine anima habentes substantiam. Quid ergo adhuc erit eorum, quod succedit in Pleroma? Et ipsi enim, in quantum quidem ³animae sunt, ⁴remanent in medietate; in quantum autem corpus, cum ⁵reliqua materia ardebunt.

C A P. XXX.

1. Et his sic se habentibus, super Demiurgum se ascendere dicunt insensati; et secundum hoc ⁶quod se meliores ⁷pronuntiant illo Deo, qui caelos et terram et maria et omnia, qui in eis sunt, fecit et ornavit, et semet quidem spiritales esse volunt inhonorate, quum sint ⁸carnales propter tantam suam impietatem; qui autem fecit angelos suos spiritus, et induitur lumine quemadmodum pallium, et velut in manu tenet gyrum terrae, ⁹apud quem inhabitantes eam velut locustae sunt deputati, † et universae spiritalis substantiae Demiurgum et ¹⁰Deum animalelem esse dicentes: indubitate et vere suam ostendunt insaniam, et velut vere de tonitruo percussi super eos qui fabulis referuntur Gigantes, extollentes ¹¹sententias ¹²adversus Deum, praesumptione ¹³vana, et instabili gloria tumidi, quibus universae terrae elleborum non sufficit ad ¹⁴expurgationem, uti evomant tantam ¹⁵suam stultitiam.

2. ¹⁵Meliorem enim ex operibus oportet ostendi. Unde igitur semetipsos ostendunt Demiurgo meliores, (uti et nos ad impietatem propter necessitatem sermonis ¹⁶devergamus, Dei et insanorum homi-

1. *hominis*] Hanc vocem addidit FEUARD. consentiente VOSS.

2. *mens*] Abest in CLAROM. et VOSS. Atque puto, hanc vocem glossema esse, additum a quopiam, qui, quid vox *sensus* (ita vertere solet INT. *νοῦς*) significaret, explicare voluit.

3. *animae*] SIC FEUARD. in marg. VOSS. GRAB. MASS. In reliquis anima.

4. *remanent in medietate*] ERASM. priorib. editt. et MERC. II. ignem.

5. *reliqua materia*] VOSS. unicam vocem reliquo habet.

6. *quod*] Quod pro quidem reposuit primus GRAB. secundum CODD. ARUND. MERC. II. et VOSS. Sed reperi illud quod iam in ERASM. priorib. editt.

7. *pronuntiant*] Ita ERASM. ARUND. MERC. II. VOSS. (GRAB. hic errat) GRAB. MASS. Sed GALL. et FEUARD. minus recte *pronuntiant*.

8. *carnales*] Sic omnes editt., sed omnes CODD. praeter eos, quibus usus est ERASMUS, habent *carnes*.

9. *apud quem*] Non dubitavi. hanc lectionem, quam offerunt tantummodo CLAROM. et MASS. editio, recipere ERASM. et GALL. *perperam atque*; sed FEUARD. et GRAB. cum CODD. VOSS. ad quem, quod hic idem esse dicit BILLIUS, atque cum quo comparati.

10. *Deum*] Sic FEUARD. in marg. VOSS. MASS. cum suis, ut puto, CODD. Sed in reliquis *Dominum*.

11. *sententias*] Sic FEUARD. in marg. VOSS. et MASS. eiusque MSS. Sed ARUND. MERC. II. et reliquae editt. *sententiam*.

12. *vana*] SIC FEUARD. VOSS. GRAB. MASS. Sed ERASM. et GALL. vitiose *vani*.

13. *expurgationem*] Ita ARUND. VOSS. MERC. I. et FEUARD. in marg. GRAB. MASS. Ceteri *expurgandum*.

14. *suam*] Abest in VOSS.

15. *Meliorem*] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. *perperam melior*. Vocem *melior*, *ἡγεττω* hic significare *potentior*, observat HEUMANNUS.

16. *devergamus*] ERASMI priores editt. MERC. II. et ARUND. vitiose *detergamus*.

num comparationem facientes, et in argumentationem eorum descendentes, saepe per propria ipsorum dogmata arguentes eos: sed nobis quidem ¹propitius sit Deus; non enim ²illis eum comparantes, sed arguentes et evertentes illorum insaniam, dicimus haec) ³ad quos stupescunt multi insensatorum, quasi plus aliquid ipsa veritate

+ *Mass.* 161. ab eis possent + discere? Et illud quod scriptum est: *Quaerite, et invenietis*, ad hoc dictum esse interpretantur, uti super Demiurgum semetipsos adinveniant, maiores et meliores ⁴vocantes ⁵semetipsos quam Deum, et semetipsos spiritales, Demiurgum autem animale: et propter hoc, superascendere eos ⁶super Deum; et se quidem ⁷intra Pleroma cedere, Deum autem in medietatis loco. Ab operibus itaque ostendant semetipsos Demiurgo meliores.

⁸*Οὐκ ἐν τῷ λέγειν, ἀλλ' ἐν τῷ εἶναι ὁ κρείττων δείκνυσθαι* Non enim in eo quod dicitur, sed in eo quod est, melior ostendi debet.

3. Quod igitur opus monstrabunt per semetipsos a Salvatore, sive a matre ipsorum factum, aut maius aut splendidius aut rationalius his, quae facta sunt ab hoc, qui haec omnia disposuit? Quos caelos firmaverunt? quam terram solidaverunt? quas emiserunt stellas? vel quae luminaria ⁹elucidaverunt? quibus autem circulis infrenaverunt ea? vel ¹⁰quas pluvias vel frigora vel ¹¹universa secundum tempus, et secundum unamquamque regionem aptabilia, adduxerunt terrae? Quem autem calorem et siccitatem e contrario ¹²apposuerunt eis? aut quae flumina abundare fecerunt? quos autem ¹³eduxerunt

1. *propitius sit*] Voss. *proprius est*.

2. *illis*] *Illis* pro *illi* restituit FEUARD. consentiente Voss.

3. *ad quos stupescunt multi insensatorum*] Graecorum more dicitur pro *quos admirantur*, graece πρὸς οὓς κηγήνασι πολλοὶ τῶν ἀνοήτων. BILL. l. l. lib. I, c. 33.

4. *vocantes*] Ita FEUARD. in marg. CLAROM. Voss. GRAB. et MASS. Reliqui *vocant esse*.

5. *semetipsos*] GRAB. observat, in Cod. Voss. legi *semet*, quod falsum est. Luculenter nostram hic habet lectionem Codex, sed ante *spiritales* exstat *semet*.

6. *super Deum*] *Demiurgum* habet ARUND., sed superscriptum Deum.

7. *intra*] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et Voss. Alii *inter*.

8. *Οὐκ ἐν τῷ λέγειν κτλ.*] Hoc fragmentum Fridericus MÜNTERUS e Codice Vaticano MDLIII, quo continentur Catenae, exscripsit et Fragmentis Patrum graec. (Fosc. I) pag. 54 publici iuris

fecit. In Codice citatum est fragmentum his verbis: τοῦ ἀγίου Εὐρηναίου ἐκ τοῦ Β. ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνώσεως. MÜNTERUS haec praefatus est l. cit.: „Ultimo denique loco duo exhibeo fragmenta, de quibus, quo referenda sint, prorsus ignoro. Primum quidem in libro II Irenaei, ni oculos, dum eum perlustrarem, ob nimiam exiguitatem effugerit, frustra quaesivi. Certe tamen id graece in libro II haud exstare mihi constat.“

9. *elucidaverunt*] Sic Voss. et MASS. Reliqui *lucidaverunt*.

10. *quas pluvias*] ARUND. MERC. II. *quos fluvios*, quae lectio nobis idcirco minus placet, quod postea flumina commemorantur.

11. *universa*] Sic CLAROM. Voss. et MASS. Reliqui *nives*.

12. *apposuerunt*] ARUND. *disposuerunt*.

13. *eduxerunt*] Sic FEUARD. primis consentientibus ARUND. et Voss. Sed ERASM. GALL. *adduxerunt*.

- 1 1 comparationum
- 2 sepe
proprium
- 3 s[e]c[un]d[u]m
- 4 hic
- 6 possint dicere
querite
- 9 semet
- 11 p[er]sona
- 16 saluatorem
- 17 splendid*
- 18 que . hec
- 19 calis : firmamenta
- 20 que
circuli : currulis
- 22 ablatitia
- 24 que

1 ea que

3 partem

unusquisque

6 sapientia

7 que^(2°)
preterant

8 arcangelus
troni

9 innumeralitas

10 abent * iud

11 ad semet ipsos
ipsi] + hi

12 que enim in res

14 eorum] etrum # : eterum²

detrahunt] LVIII ostendit quod
non solum animalia semina sunt

9 sicuti . ipsam

2 ponderam

fontes? ¹quibus autem floribus et arboribus adornaverunt eam, quae est sub caelo? vel quam multitudinem animalium formaverunt partim quidem rationabilium partim autem irrationabilium, universorum forma ornatorum? Et reliqua omnia, quae per virtutem Dei sunt constituta et ²per sapientiam eius gubernantur, quis ³poterit per singula enumerare vel investigare magnitudinem sapientiae eius, qui fecit, Dei? Quid autem illa, quae super caelum et quae non ⁴praetereant, ⁵quanta sunt, angeli, archangeli, throni, dominationes, potestates innumerabiles? ⁶Adversus quod igitur unum opus ex his semetipsos e contrario constituunt? Quid tale ostendere habent per semetipsos vel a semetipsis factum, quando et ⁷ipsi huius factura et plasmatio ⁸sint? Sive enim Salvator ⁹sive mater ipsorum (ut propria ipsorum dicamus, per sua ipsorum propria mendaces eos arguentes) ¹⁰usa est hoc, ut dicunt, ad ¹¹faciendam imaginem eorum, quae intra Pleroma sunt, et contemplationis universae, quam vidit circa Salvatorem; tanquam meliori hoc et aptabiliori ad faciendam voluntatem suam per eum usa est: tantorum enim imagines nequaquam per inferiorem, sed per meliorem ¹²deformavit.

4. *Erant enim et ipsi tunc, sicut ipsi dicunt, existentes Cap. LIV.
* Grab. 192. conceptio spiritualis secundum contemplationem ¹³eorum, qui erga Pandoram sunt satellites dispositi. Et ¹⁴hi quidem ¹⁵vacui perseverabant, (nihil per eos perficiente ¹⁶matre per Salvatorem) inutilis

1. quibus autem floribus — eam quae est sub caelo] Graeci dicunt: τῶν ἀνδρῶν ἐξόσμησεν τὴν ὑπ' οὐρανὸν id est τὴν γῆν. BILLIUS l. l.

2. per sapientiam] Sic Voss. Mass. et, uti puto, eius Codices. In MERC. II. legitur sapientiam sine per. In reliquis sapientia.

3. poterit] Ita primus FEUARD. legit pro potuit. Consentiant Voss. et MERC. II. emendationi.

4. praetereant] Omnes editi. praeter Mass. habent praetereunt. Sed nostra lectio reperitur in ARUND. (in quo deest non) MERC. II. et (quem neglexit GRAB.) Voss.

5. quanta] Qualia ponere debuisset Int. GRABIOS.

6. Adversus] Pro super, ait Mass. At hoc non dixerim. Etenim hic sensus est: quoniam opere ex his semetipsos comparare conantur?

7. ipsi huius] Voss. et CLAROM. ipsi hi huius.

8. sint] Sic ARUND. Voss. et Mass. Editi. ceterae sunt, pro quo in MERC. II. fuit.

9. sive mater] Voss. vel mater.

10. usa est hoc] Hoc (nimirum Demiurgo) recte restituit FEUARD. pro haec, consentientibus ARUND. et Voss.

11. faciendam] Sic Voss. MERC. II. et Mass. In reliquis faciendum. Reperi nostram lectionem iam in ERASMI editi. priorib.

12. deformavit] Melius scripsisset formavit.

13. eorum, qui] CLAROM. rerum quae.

14. hi quidem] Ita omnes Codd. omnesque editi. praeter FEUARD., qui solo monitu BILLII motus mutavit siquidem; sed frustra, uti observant GRAB. et Mass. Etenim inutilis conceptio per appositionem accipiendam est.

15. vacui] BILLIUS Observ. sacr. I, c. 34 bene monet, vacuum (græce κενόν) hic ἀντὶ τοῦ ἀνπαύτου id est pro otioso et nihil agente accipi; quemadmodum etiam paullo post dicitur: vacuum organum atque otiosum et sine operatione. Et inutile hoc et vacuum atque otiosum.

16. matre per Salvatorem] Sic CLAROM. Cod. Reliqui matre vel per Salvatorem. Melius quidem legeretur matre vel Salvatore seu Salvatore per matrem; sed donec suffragetur MS. aliquis Codex,

conceptio, et ad nihilum apta: nihil enim per eos apparet factum. Qui autem emissus est secundum eos Deus, inferior ipsis existens, secundum argumentationem eorum, (animalem enim eum esse volunt) in omnia operator et efficax et aptabilis fuit, uti per eum omnium imagines fierent; et non tantum quae videntur haec, sed et invisibilia, angeli, archangeli, dominationes, potestates, virtutes, per hunc omnia facta sunt, videlicet velut per meliorem, et qui possit voluntati deservire. Nihil autem per hos matrem apparet fecisse, quemadmodum et ipsi confitentur: uti iuste quis aestimet eos ¹abortum fuisse male parientis matris ipsorum. Non enim obstetrices eam obstetricaverunt, et propterea velut ²abortum proiecti sunt, in nihilum utiles, ad nullum opus facti matri. Et semet meliores vocant eo, per quem tanta et talia facta sunt et disposita; quando et per suam argumentationem ³perquam inferiores multum inveniuntur?

5. Ac velut duo ferramenta operaria vel organa duo quum sint, ex quibus alterum quidem semper in manibus et in usu artifex ⁴habeat, et per illud faciat quanta ⁵velit, et ostendat artem et sapientiam suam; alterum autem vacuum atque otiosum perseveret et sine operatione, per quod nihil omnino apparet faciens artifex et in nullam actionem eo utens: deinde dicat quis inutile hoc et vacuum atque otiosum melius esse et pluris illo, quo utitur in opere, per quod ⁶et glorificatur ipse artifex: hic igitur ⁷hebes esse iuste arbitrabitur, qui sit talis, et mentis suae non compos. Sic autem et hi, semet spiritaes et meliores dicentes et Demiurgum animalem, et propter hoc superascendere et intra Pleroma penetrare ad viros suos; (sunt enim feminae, quemadmodum ipsi confitentur) Deum autem inferiorem et propter hoc manere in medietate, et huius nullam ostensionem afferentes: (qui enim melior est, ex operibus ostenditur: omnia enim opera a Demiurgo facta sunt; per semetipsos autem nihil dignum ratione factum ostendere habentes) insani sunt summa et insanabili insania.

expungendo particulam *vel*, legi malim *matre per Salvatorem*, supplendo videlicet *acta vel moia*: commodior enim tunc sit sensus. Nam quidquid agebat mater Aclamoith, agebat velut Salvatoris instrumentum, ut patet ex lib. I, c. 5, 1. Mass.

1. *abortum*] Sic CLARON. VOSS. MERC. II. FEUARD. in marg. et MASS. In ceteris *abortivum*.

2. *abortum*] Ita VOSS. CLARON. et MASS. In aliis iterum *abortivum*.

3. *perquam*] Haec vox perperam in

editt. dividitur in duas. Hinc existimavit BILLIUS hic aut aliquid desiderari aut haec verba *per quam* expungenda esse. Sed si *perquam* una voce legas et cum *multum* construas, nihil aut deficiet aut abundabit. MASS.

4. *habeat*] CLARON. VOSS. MERC. II. *habet*.

5. *velit*] ERASM. GALL. et MERC. II. *vellet*.

6. *et glorificatur*] Et abest in VOSS.

7. *hebes*] CODD. VOSS. ARUND. MERC.

II. *habens*, sed procul dubio vitiose.

5 hec

6 angelic omni-... *

recaq. 1

7 et om

ipse

10 obstrices

obstricere

12 facti] facit

14 argumentatione

15 feramenta *

21 plures illum

22 habet] habens

23 quis sit

sue

3- factum

2 celum

3 quodquod

5 21 canoni

e. intonem

6 qui + per²

9 s. sture

moysen

10 praen. via communis

11 desiderantibus

12 celos

13 arcangelorum*

5 principium

16 habet *

17 hec

20 unius ce

scripturae? 2. libri de ci. um, id. ai
bonis usque ad tertium unum ^{proph. d.} s. car. dicit
fines in corpore sine exitu & per

22 ~~terram~~ terram

6. Si autem contenderint dicere, quoniam quaecunque sunt quidem materialia, ut puta caelum et universus, qui ¹infra eum continetur, mundus, a Demiurgo facta sunt; quotquot autem spiritaliora his, illa quae sunt super caelum, ut puta, principia, potestates, angeli, archangeli, dominationes, virtutes, per spiritalem ²enixionem (quod semetipsos esse dicunt) [†]facta sunt: primo quidem ex [†]Mass. 162. dominicis *Scripturis ostendimus, omnia, quae praedicta sunt, visi- *Grab. 183. bilia et invisibilia ab uno Deo facta. Non enim ³sunt magis idonei hi quam Scripturae; nec relinquentes nos eloquia Domini et Moysem et reliquos prophetas, qui ⁴veritatem praeconaverunt, his credere oportet, sanum quidem nihil dicentibus, instabilia autem ⁵delirantibus. ⁶Deinde etiam si per ipsos ea, quae sunt super caelos, facta sunt; dicant nobis, quae sit invisibilium natura; enarrent numerum angelorum et ordinem archangelorum; demonstrent thronorum sacramenta, et doceant diversitates dominationum, ⁷principatum et potestatum atque virtutum. Sed non habent dicere: non ergo per eos facta sunt. Si autem a Demiurgo facta sunt haec, sicut et facta sunt, et sunt spiritalia et sancta: non est ergo animalis hic, qui spiritalia ⁸perfectit, et soluta est illorum magna blasphemia.

7. ⁹Quoniam enim sunt in caelis spiritalis conditiones, uni- Cap. LV. versae clamant Scripturae; et Paulus autem testimonium perhibet, quoniam sunt spiritalia, usque ad tertium caelum raptum se esse ²Cor. XII. 2. significans; ¹⁰et rursum delatum esse in paradysum et audisse verba

1. *infra eum*] Ita legitur in omnibus Codd. et omnibus editt. praeter FEUARD. et GRAB., qui habent *infra illud*. Sagaciter MASS. notavit, eum vel pro neutro accepisse Interpretem, vel *ὅν αὐτόν* (nimirum *ὁὐρανόν*) ita vertisse, quum non attenderit, *caelum* esse neutrius generis.

2. *enixionem*] ARUND. MERC. II. VOSS. perperam *emixionem*.

3. *sunt*] Hoc addidit FEUARD. consentiente VOSS.

4. *veritatem praeconaverunt*] VOSS. mirram habet lectionem *veritatem ire conati sunt*.

5. *delirantibus*] VOSS. *deliberantibus*.

6. *Deinde*] ERASM. GALL. FEUARD. GRAB. habent *post deinde*. MASS. vero expunxit post auctoritate Cpd. CLAROM. Emen-dationem confirmat MS. VOSS.

7. *principatum ei*] Et addidit GRAB. ex VOSS. et MERC. II. Praeterea in MERC. Codd. et CLAROM. exstat *principum* pro *principatum*, in ARUND. vitiose *principium*.

8. *perfectit*] Ita restituit GRAB. ex VOSS. pro *perficit*.

9. *Quoniam — spiritalis conditiones*] Sic FEUARD. primus restituit e Cod. VET., quocum consentit VOSS. In ERASM. et GALL. qui — *spiritalis conditionis*. HEUMANNUS hanc ERASMI lectionem emendat: *quoniam enim sunt caeli spiritalis conditionis* et pro *Paulus autem* legi vult: *Paulus etiam*. Qua quidem HEUMANNI coniectura nexus sententiarum re vera efficitur arctior.

10. *et rursum delatum esse in paradysum*] GRABRIUS existimat, Irenaeum hic duos Pauli raptus, alterum in caelum, alterum in paradysum, distinguere. MAS-SURTUS vero vituperavit GRABRIUM eam ob causam. Ad nostrum Apparatum. Id tamen inter viros doctos constat et concedendum est, Irenaeum, etiamsi unum tantummodo raptum Pauli docuerit, duas tamen partes unius raptus (in caelum tertium et in paradysum) distinxisse. Quam sententiam et multi alii Patres proposuerunt.

inenarrabilia, quae non licet homini loqui. Et quid illi prodest aut in paradisum introitus aut usque in tertium caelum assumptio, quum sint omnia illa sub potestate Demiurgi; si eorum, quae super Demiurgum dicuntur, mysteriorum speculator et auditor ¹incipere fieri, quemadmodum audent quidam dicere? Si enim uti eam, quae est super Demiurgum, disceret dispositionem, nequaquam in his quae sunt Demiurgi remansisset, ne ipsa quidem universa perspeculatus; (²restabat enim ei adhuc secundum illorum sermonem quartum caelum, uti adpropinquaret Demiurgo, et subiectam septenationem videret) sed reciperetur fortasse vel usque ad medietatem, id est ad matrem, uti ab ea disceret quae sunt intra Pleroma. Poterat enim qui est intus homo eius, qui et loquebatur in eo, invisibilis existens, quemadmodum dicunt, non tantum usque ad tertium caelum, sed usque ad matrem illorum pervenire. Si enim se, hoc est ipsorum hominem, statim supergredi dicunt Demiurgum et abire ad matrem, multo magis utique ³apostoli homini hoc evenisset; nec enim prohibuisset illum Demiurgus, ⁴iam et ipse subiectus Salvatori, ut dicunt. Si autem ⁵et prohibuisset, nihil profecisset. Non enim possibile est, eum Patris providentia fortiolem esse, ⁶et haec quum interior homo invisibilis etiam ⁷a Demiurgo esse dicatur. Quoniam autem ille velut magnum aliquid et praeclarum eam, quae fuit usque ad tertium caelum, assumptionem enarravit; non utique isti super septimum caelum ascendunt: non enim sunt meliores apostolo. ⁸Si

* *Grab.* 184. seippos dicant ⁹differentiores, ex operibus arguentur: *nihil enim *Ibid.* 3. ab illis tale ¹⁰iactitatum est. Et propter hoc adiecit: *Sive in cor-*

1. *inciperet fieri*] Pro *futurus esset*. MASS.

2. *restabat enim — quartum caelum*] MASS. recte censet, legendum esse: *restabant enim ei adhuc quatuor caeli*. Et enim quum Gnostici septem caelos esse docebant, super quos Demiurgi sedes esset: Paulo in tertium caelum raptus, per quatuor adhuc caelos transeundum fuit, si ad Demiurgum usque et in regnum, quo Gnosticorum mysteria inclusa putabantur, pervenire vellet.

3. *apostoli homini*] Subintelligo *interiori*. In ERASMI priorib. edit. legitur *huiusmodi* et in marg. homini.

4. *iam et ipse subiectus Salvatori, ut dicunt*] Sic primus legit FEUARD. Sed ERASM. GALL. *subiectis salvationi dicunt*. In Voss. etiam abest ut.

5. *et prohibuisset, nihil profecisset*] Sic GRAB. primus, uti dicit, secundum Voss. Sed in Voss. equidem ante *nihil* alterum et legi. In FEUARD. et ceteris edit.

praeter MASS., qui sequitur GRABION, et ante *prohibuisset* abest, legitur vero ante *nihil*. In MERC. II. et ARUND. primum et abest.

6. *et haec*] Pro *idque, et quidem*.

7. *a Demiurgo*] Praepositio a re vera abundat, nisi a voce *invisibilis* dependens putatur.

8. *Si seippos*] CLAROM. *licet seippos*; Voss. *licet semelipso*.

9. *differentiores*] Meliores potius sive excellentiores *διαφορετώτεροι* vertere debuisset INT. GRAB.

10. *iactitatum*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. Voss. GRAB. et MASS. In reliquis *iactatum*. Sed BILLIUS legi vult *actitatum*, quia, uti ait, praecessit: *ex operibus arguentur*. Atamen GRAB et MASS. recte dicunt, non opus esse illa emendatione, quum textus intelligi possit, atque Irenaeus ad Pauli verba: *καυχῶσθαι δὲ οὐ συμφέρει μοι καὶ αὐτῶν* alludere videatur.

- 1 lecit *
- 2 inter celum *
- 3 qui
- 4 misterium
inciperet
- 5 que
- 8 restaurant
celum
- 9 septuagies
- 17 ut om.

- 19 hec
- 21 que
- 22 tertium
curavit
- 23 cum
apostoli
- 24 enim etc.

1 conjun] + non

2 missionis

3 aue

missus] ^{10¹} ^{super} ^{sc} ¹²

4 set

5 que

6 operationis *

cis

et² on

plassement

8 queto lo

10 apost: 12

inensuabilis

4 epi hic prestat

13 anpmale

14 perfectisset] + l Quando caque: aduens

ialen rium dicuntur omnem auctur

eresim 15

fact² =

15 set

per om.

18 content-

demissionem

21 unicroe 1/2

24 duni. 2 jam sed dno

pore sive extra corpus, Deus scit; ¹uti neque corpus particeps putaretur esse visionis eius, quippe quasi ²et ipsum participaturum eorum quae vidisset et audisset: nec rursus propter pondus corporis dicat quis eum amplius non esse assumptum; sed ideo usque illuc permittatur etiam sine corpore sacramenta perspicere spiritalia, quae sunt Dei ³operationes, qui fecit caelos et terram, et plasmavit hominem, et posuit in paradiso, ⁴speculatores fieri eos, qui similiter, ut apostolus, valde ⁵sunt perfecti in dilectione Dei.

8. Et spiritalia itaque hic fecit, quorum usque †ad tertium †Mass. 163. caelum speculator factus est apostolus et inenarrabiles sermones, quos non licet homini loqui, quoniam sint spirituales: et ipse his praestat dignis, quemadmodum vult; huius enim est paradisu; et vere est spiritus Dei, sed non animalis Demiurgus, alioquin nunquam spiritalia perfecisset. ⁶Si autem animalis hic, per quem facta sunt spiritalia, referant nobis. Sed neque ⁷[per] enixionem matris suae (quod ⁸semetipsos esse dicunt) factum esse quid ostendere habent. Hi enim ⁹non tantum aliquid de spiritalibus, sed ne quidem muscam aut culicem aut tale aliquid ex his, quae sunt contemptibilia animalia pusilla, perficere possunt praeter eam rationem, ¹⁰quae ab initio a Deo per seminum demissionem in his, quae sunt eiusdem generis, naturaliter facta sunt, atque fiunt animalia. Sed ne quidem a sola matre factum aliquid: ¹¹dicunt emissum hunc Demiurgum et Dominum universae operationis. Et eum quidem, qui sit universae operationis Demiurgus et Dominus, animale esse dicunt; se autem

1. uti neque corpus particeps putaretur] ERASM. et GALL. utique ne; sed FEUARD. consentientibus omnibus MSS. restituit uti neque. GRABIVS fide ARUND. Voss. (quibus CLAROMONTANUM Cod. assentire dicit MASS.) ante corpus addidit non; sicque, ut ipse sit, ex negante affirmantem fecit Irenaeum, quod corpus particeps sit visionis. Sed quamvis negari non possit, GRABIVS id fecisse auctoritate meliorum Codicum: MASSUETO tamen assentiendum probanti, duplicem negationem hic ferri non posse. Adeas Apparatum, in quo duumvirorum sententiae leguntur.

2. et ipsum] Et addidit FEUARD. consentientibus ARUND. MÆRC. II. Voss.

3. operationes] MÆRC. II. et Voss. operationis.

4. speculatores fieri eos] Bene observat GRAB., Interpretem servare graecam dictionem, quae infinitivus idem exprimat, quod apud Latinos coniunctivus cum ut;

sicuti hic: ut fierent speculatores.

5. sunt perfecti] MÆRC. II. et Voss. sint perfecti.

6. Si] pro an.

7. [per] enixionem] Per, quod addidit FEUARD., haud prodens an fide Codicis VET., ad monitu BILLII (Observ. sacr. I, c. 34) molus, quum von compareat in quoquam alio, quod equidem sciam, Codice uncinis inclusi.

8. semetipsos esse] Esse, quod abest in ERASM. GALL. et FEUARD., e Codd. MÆRC. II. et Voss. primus addidit GRABIVS.

9. non tantum] Maluerim non tantum non.

10. quae] Observant GRAB. et MASS. scribendum fuisse qua.

11. dicunt emissum cett.] Sensus MASS. bene exponit: „Rationem reddit Irenaeus, cur ne quidem a sola matre factum aliquid: quia, inquit, dicunt Valentiniani emissum ab ea hanc Demiurgum et Dominum universae operationis, id est: qui cuncta ipse operaretur.“

spiritaes, qui ¹nullius operationis fabricatores sunt aut domini, non solum eorum, quae sunt extra eos, sed ne quidem corporum suorum. Multa denique saepe secundum corpus patiuntur nolentes, vocantes se spiritaes et meliores Demiurgo.

9. Iuste igitur a nobis arguentur porro et longe ²divertisse a veritate. ³Sive enim per hunc, quae facta sunt, fecit Salvator; non inferior ipsis, sed ⁴melior esse ostenditur, quando et horum ipso- rum invenitur factor: nam et ipsi sunt ex his quae facta sunt. Quomodo itaque consequens est, hos quidem spiritaes esse, hunc autem ipsum, per quem et facti sunt, animale? Sive (quod et solum est verum, quod et per plurima ostendimus, velut liquidissimis ostensionibus) ipse a semetipso fecit libere et ex sua potestate et disposuit et perfecit omnia, et ⁵est substantia omnium voluntas eius; solus hic Deus invenitur, qui omnia fecit, solus omnipotens et solus Pater condens et faciens omnia, et visibilia et invisibilia et

Hebr. I. 3. sensibilia et insensata et caelestia et terrena, *verbo virtutis suae*; et omnia aptavit et disposuit sapientia sua, et omnia capiens, solus autem a nemine capi potest; ipse fabricator, ipse conditor, ipse inventor, ipse factor, ipse Dominus omnium; et neque praeter ipsum neque super ipsum neque mater, quam ille admentuntur; nec Deus alter, quem Marcion afflinxit; nec Pleroma xxx Aeonum, quod vanum ostensum est; neque Bythus nec Proarche neque caeli; ⁶nec lumen

** Grab. 185.* virginale nec ** Aeon* innominabilis nec in totum quidquam eorum, quae ab his, et ab omnibus haereticis delirantur. Sed solus unus Deus fabricator, ⁷hic qui est super omnem principalitatem ⁸et potestatem et dominationem et virtutem; hic Pater, hic Deus, hic conditor, hic factor, hic fabricator, qui fecit ea per semetipsum, hoc est, per Verbum et per Sapientiam suam, caelum et terram et maria et omnia, quae in eis sunt; hic iustus, hic bonus; hic est qui formavit hominem, qui plantavit paradisum, qui fabricavit mundum; *Matth. XXII.* qui diluvium induxit, qui Noë salvavit; hic Deus Abraham et Deus

32.

1. nullius operationis — domini] BILL. (l. l. I. c. 33) putat graece scriptum fuisse: οὐδενὸς ἔργον κύριος εἶναι, quae ita interpretatur: in eorum potestate non est quidquam operari. Sed GRABUS censet, haec proprie accipienda esse. Vide Apparatum.

2. divertisse] MERC. 1. devertisse, et Voss. its.

3. Sive] Sic recte restituit GRAB. pro si; alterum disiunctionis membrum sequitur: sive quod et solum est verum cett. Emendationi fuvnt omnes Codd. praeter eos, quibus usus est ERASMUS.

4. melior esse ostenditur] CLARON. melior est et ostenditur.

5. est substantia omnium voluntas eius] Id est, a sola voluntate eius omnia habent, non tantum quod sint, sed quod tanta vel talia sint. MASS.

6. nec lumen virginale] Cfr. supra lib. I, c. 29, p. 260 seqq.

7. hic qui est] Ita Cod. VET. omnesque alii Codd. GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. FRED. hic est qui.

8. et potestatem] Haec restituit GRAB. ex MSS. ARUND. MERC. II. et Voss., quibuscum consentit CLARON.

- 1 que
 3 ~~per~~ paciuntur
 7 esse] esi et
 12 se]metipso
 16 et sensibilia om.
 sue
 18 nescire
 20 neque
 21 quem] neque
 unum
 22 unus th
 celi
 22-3 neque
 23 quicquam
 24 his] ipso
 27 qu] q'
 29 que
 eis sunt] eis

em
 ra-
 isti
 pa-
 hi,
 atri
 et

Cap. LVI.

re-
 sus-
 ntes
 eo,

iam
 ltas
 tem

an-
 que
 ium

ad-† Mass. 164.

qui-
 nos
 anta
 om-

alia
 odem
 prum
 entilis
 orum
 ndis,
 Qua
 yard.
 loem
 pro-

MC. II.
 l. le-
 ret ex
 281
 latio.
 id. et

Voss.

Mass.
 qui-
 ctio-

spū	
nor	1 uirorum
suo	abnuntiat ser*
voc	quem ^{2o}] que
ver	2 prophete
infe	praeconant
rum	3 credidit*
Que	credidit
aut	Ōns ih̄s xp̄s
solu	nostri om
mis	
et e	4 revelator
eius	manifestator
solu	5 revelator
Hebr. I. 3. sem	cognoscunt
et e	6 coen.] ae a existens
aut	
ven	7 angelis* . archangelus*
neq	-los ² -los ²
alte	Deus] + Lxi euensio hereticorum
oste	omnium: in his quibus non su.
* Græb. 185. virg	municant cum valentinis
qua	
Deu	10 que
testi	
dito	15 ab alijs
est,	alteros
et c	16 deficientes
mau	
Matth. XXIII. qui	secundum] secum; dum
32.	
1.	20 merione
(I. I.	
isse:	
ita i	21 nos] non
est q	
set,	
Appa	
2.	
Voss.	
3.	
si; i	
quitu	
Emer	
cos,	

Isaac et Deus Iacob, Deus vivorum, quem et lex annuntiat, quem prophetae praeconant, quem ¹Christus revelat, quem apostoli tradunt, quem ecclesia ²credit. Hic Pater Domini nostri Iesu Christi per Verbum suum, qui est Filius eius — per eum revelatur et manifestatur ³omnibus, quibus revelatur: ⁴cognoscunt enim eum hi, quibus revelaverit Filius. Semper autem coëxistens Filius Patri olim et ab initio semper revelat Patrem et angelis et archangelis et potestatibus et virtutibus et omnibus, quibus vult revelare Deus.

C A P. XXXI.

Cap. LVI.

1. Destructis itaque his, qui a Valentino sunt, omnis haereticorum eversa est multitudo. Quae enim et quantum adversus Pleroma ipsorum et ad ea, quae extra sunt, diximus, ostendentes quoniam ⁵concludetur et circumscribitur Pater universorum ab eo, quod extra eum est (si tamen extra eum aliquid sit), et quoniam necesse est multos quidem Patres, multa autem Pleromata et multas ⁶mundorum fabricationes, ab aliis quidem coeptas, ⁷ad alteras autem deficientes, esse secundum omnem partem; et universos perseverantes in suis propriis non curiose agere de aliis, in quibus neque participatio, neque communio aliqua est eis; et nullum alium omnium esse Deum, sed ⁸solum esse omnipotentis appellationem; † et ad ⁹Mass. 164. ¹⁰versus eos, qui sunt a Marcione ¹¹et Simone et Menandro, vel quicumque alii sunt, qui similiter dividunt eam, quae secundum ¹²nos est, conditionem a Patre, similiter erit ad eos ¹³aptatum. Quanta autem rursus diximus adversus eos, qui dicunt omnia quidem com-

1. *Christus revelat*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. In ceteris non adeo bene *spiritus revelat*.

2. *credit*] Sic GRAB. e Cod. Voss. reposuit. ERASM. GALL. FEUARD. perperam credidit.

3. *omnibus*] Sic Codd. VET. et Voss. Sed ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. *hominibus*; FEUARD. autem *omnibus hominibus*.

4. *cognoscunt*] Voss. *agnoscunt*.

5. *concluditur et circumscribitur*] Voss. *concluditur et circumscribitur*, quocum quoad postremum verbum consentiant MERC. II.

6. *ad alteras*] Alteros legit MASS. secundum CLAROM. Consentit (quod GRAB. non vidit) MS. Voss. Sed rationem non offert vir doctissimus, cur lectionem mutarit. Quid hic dicere voluerit Irenaeus, ostendit argumentatio eius cap. I huius libri. Ubi exponit, Valentiniānis non unum, sed innumera Pleromata esse accipiendā, quorum extremi termini se invicem at-

tingant, ita ut alia ab aliis incipere, alia in alia finem habere videantur. Eodem modo hic contendit, *multas mundorum fabricationes* e Gnosticorum sententiis esse accipiendas. Observa, *mundorum fabricationes* hic dici pro ipsis mundis, quorum termini se invicem tangant. Quae de causa lego cum ERASM. GALL. FEUARD. GRAB. *ad alteras deficientes* — i. e. finem habentes versus alteras, versus duas proximae sitas.

7. *solum*] ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. *solum*. Recte tamen observat GRAB. legendum esse *solutam*. Quod apparet ex verbis, quae huius libri cap. 1, 5 p. 281 exstant: *et solvetur omnipotentis appellatio*.

8. *et Simone et Menandro*] ARUND. et a Simone et a Menandro.

9. *nos est*] FEUARD. in marg. et Voss. *vitiose eos non est*.

10. *aptatum*] Sic Voss. CLAROM. MASS. Sed ceteri *ad eos adaptatum*. GRAB. quidem dicit, *ad eos abundare*, sed lectionem non mutavit.

prehendere Patrem universorum; eam autem, quae sit secundum nos, conditionem non ab eo esse factam, sed a virtute quadam altera, vel ab angelis ignorantibus Propatorem, in immensa magnitudine universitatis circumscriptum centri vice, velut maculam in pallio; ostendentes quoniam non est verisimile alium quendam eam, quae secundum nos est, conditionem fecisse, quam Patrem universorum: et adversus eos, qui sunt a Saturnino ¹et Basilide et Carpocrate, et reliquos Gnosticorum, qui eadem similiter dicunt, idem dicitur. Quae autem de prolationibus dicta sunt et Aeonibus et ²deminoratione, et quemadmodum instabilis mater ipsorum; similiter ³evertit Basilidem et omnes, qui falso cognominantur ⁴agnitores, aliis nominibus eadem similiter dicentes; magis autem quam hi, ⁵(qui) ea

* Grab. 186. quae sunt extra veritatem transferentes ad characterem *suae doctrinae. ⁶Et quaecunque sunt quae de numeris diximus, adversus omnes, qui in huiusmodi speciem deducunt quae sunt veritatis, ⁷et dicuntur. Et quaecunque dicta sunt de Demiurgo, ostendentia quod hic solus est Deus et Pater universorum; et quaecunque adhuc dicuntur in sequentibus libris, adversus omnes dico haereticos. Eos quidem, qui sunt mitiores eorum et humaniores, avertes et confundes, ut non blasphement suum conditorem et factorem et nutritorem et Dominum, neque de labe et ignorantia genesin eius ⁸affingere; feroces autem et horribiles et irrationabiles effugabis a te longe, ne amplius sustineas verbositates eorum.

2. Super haec arguentur qui sunt a Simone et Carpocrate, et si qui alii ⁹virtutes operari dicuntur: non in virtute Dei, neque in veritate, neque ¹⁰in beneficiis hominibus facientes ea, quae faciunt; sed in perniciem et errorem per magicas elusiones et universa fraude, plus ¹¹laedentes quam ¹²utilitatem praestantes his, qui cre-

1. et Basilide] Editt. praeter Mass. cum pluribus MSS. et a Bas. Sed cum Mass. et Voss. omisi praepos. a.

2. deminoratione] Sic restituit GRAB. e Cod. Voss. Sed ERASM. GALL. FEUARD. cum ARUND. et MERC. II. deminorationibus.

3. evertit] Lege evertunt.

4. agnitores] Γνωστικοί.

5. (qui) Patet, hanc vocem expungendam esse.

6. Et quaecunque sunt quae de numeris diximus] Voss. et quaecunque dicta sunt de numeris diximus. Lectionem hanc recepissem, si in fine commatis Cod. non haberet dicitur.

7. et dicuntur] Ita GRAB. primus ex eundi iussit auctoritate Cod. ARUND. Restitui et, a Mass. omissum, quod GRAB. fide MS. Voss. addiderat. Re vera illud

et non est supervacaneum.

8. affingere] Interpres constructionem graecam secutus infinitivum pro coniunctivo affingant scripsit. HEUMANNUS effingant legi mavult; sed mihi non liquet causa.

9. virtutes operari] In FEUARD. marg. et Voss. virtutis operarii.

10. in beneficiis] Sic MERC. II. et GRAB. FEUARD. ERASM. GALL. Sed MASS. dicit, in FEUARD. ARUND. Voss. et CACIUS. lectionem ut benefici exstare, quam recepit in textum. Sed neque in FEUARD. neque in ARUND. et Voss. ita legitur, sed ut beneficiis. Quid in CLAROM. exstet, dicere non possum. Sed redeo ad lectionem pluribus Codd. confirmatam. In beneficiis idem est, quod in vel ad beneficia.

11. laedentes] In MERC. I. laedentes.

12. utilitatem] Voss. in utilitatem.

3 ignoranciam

5 urisimile *

6 nos] non

9 que
actionibus

11 basiliden

13 correcterem
sue doctrine

14 quaecumque
quae om

15 in om.

que

et om

16 dicetur

17 h. est solus

18 hereticos

21 genesim

22 oritilis *
-les²

effugabitis scilicet

23 uerbositatibus

24 haec] hinc

25 uirtutis *
operi *
-rari²

26 in] ut
beneficiis *

27 et^{1o}] + in

28 ledentes

- 1 seducat*
reque
cecis
- 2 demonas
effugere*
- 4 aliquadā
- 5 sepevenit
accedunt
- 10 * ut iis dno se excusavit
2 ~~et~~ d^r jē
- 14 postolante

- 21 apud
- 22 fantasia : farcassia*^{no}
perficatior*
-ctior²

dunt eis, in eo quod seducant. Nec enim caecis possunt donare visum, neque surdis auditum, neque omnes daemones effugare praeter eos, qui ab ipsis immittuntur, si tamen et hoc faciunt; neque debiles aut claudos aut paralyticos curare vel alia quadam parte corporis vexatos: quemadmodum saepe evenit fieri secundum corporalem infirmitatem, vel earum, quae a foris accidunt, infirmitatum bonas valetudines restaurare.

¹Τοσοῦτον δὲ ἀποδέουσι τὸν νεκρὸν ἐγείραι, καθὼς ὁ Κύριος ἤγειρε, καὶ οἱ ἀπόστολοι διὰ προσευχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀδελφότητι ²πολλάκις διὰ τὸ ἀναγκαῖον, τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ ηγούμενης πολλῆς καὶ λιτανείας, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, καὶ ἐχαρίσθη ὁ ἄνθρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἁγίων.

ut ne quidem credant hoc in totum posse fieri: ⁶esse autem resurrectionem a mortuis, agnitionem eius, quae ab eis dicitur, veritatis.

3. Quando igitur apud eos quidem error et seductio et magica phantasia ⁷in speculatu hominum impie fiat; in ecclesia autem miseratio et misericordia et ⁸firmitas et veritas ad opitulationem hominum, non solum sine mercede et gratis ⁹perficiatur; sed et nobis

¹Tantum autem absunt ab eo, ut mortuum excitent (quemadmodum

⁴Dominus excitavit, et apostoli per orationem, et in fraternitate saepissime propter aliquid necessarium, ea, quae est in quoquo loco, ecclesia universa postulante per ieiunium et supplicationem multam, reversus est spiritus

⁵mortui, et donatus est homo orationibus sanctorum:)

1. Τοσοῦτον δέ] Hoc fragmentum graecum reperitur apud Euseb. h. e. V, 7. Idem allegatur etiam a Nicophoro h. e. IV, 13.

2. πολλάκις] Πολλοί, quod in graeco Eusebii textu legitur, omiserunt GRAB. et MASS. Illam vocem neque Nicophorus, neque Rufinus Eusebii interpres, neque latina versio Irenaei habent.

3. Tantum autem] Autem addidit GRAB. auctoritate Codd. et graeci textus.

4. Dominus excitavit] Voss. Deus se excitavit.

5. mortui] Sic restituit FEUARD., consentiunt MSS. Sed ERASM. GALL. mortuo.

6. esse autem resurrectionem celt.] Apparet ex his verbis, Gnosticos resurrectioni a mortuis, quam constebatur ecclesiae, subdividisse significationem quandam spiritalem ac mysticam. Quod ita re vera factum esse a Gnosticis, quis rerum gnosticarum peritus inditiabitur? Cfr. quae MASS. dispartavit Disa, I. Art. III. § 2 in Appar. nostro pag. 143. Sed HEUMANNUS iterum iterumque nodum

quaesivit in scirpo. In Hamburg. vermischte Bibl. T. I. p. 147 postquam hunc locum allegavit, ita disputat: „Iapides hic loquitur librarius, cuius erat ita scribere: *Esse autem resurrectionem a mortuis* (quam negant haeretici) *agnitio est eius, quae ab eis contradicitur, veritatis.* *Ἀντιλέγεται* scripsisse Irenaeum ego quidem non dubito. Qui non ignorant, qua nota expresserint librarii verbum *contra*, et quam conveniat eorum abbreviata scriptura *τοῦ ἐμ* et *τοῦ ἐστ*, hac mea correctione acquiescent facile.“

7. in speculatu] Id est in conspectu, coram oculis. MASS.

8. firmitas] Sic primus GRAB. ex ARUND. MERC. II. et Voss. Sed ERASM. GALL. FEUARD. perperam *fraternitas*.

9. perficiatur] Ita Voss. GRAB. MASS. Sed MERC. II. *pernitatur*. In ERASM. GALL. FEUARD. *imperiatur*. Sed magis aptum huic loco est *perficiatur*, uti GRAB. et MASS. ante me observant.

ipsis quae sunt nostra erogantibus pro salute hominum et ea, quibus hi, qui cupantur, indigent, saepissime non habentes, a nobis accipiunt: vere et per hanc speciem arguuntur a divina substantia et benignitate Dei et virtute spiritali in totum extranei; fraude autem universa et ¹adinspiratione apostatica et operatione daemoniaca[†] et phantasmate idololatriae per omnia repleti. ²Praecursores vero sunt draconis eius, qui per huiusmodi phantasiam abscedere ³faciet in cauda tertiam partem stellarum et deiciet eas in terram; quos similiter atque illum devitare oportet, et quanto maiore phantasmate operari dicuntur, tanto magis observare eos, quasi maiorem nequitiae spiritum perceperint. ⁴Quapropter etiam si observaverit quis, eorum diurnam conversationis operationem inveniet unam et eandem
 * *Grab.* 187. esse eis cum daemoniis * conversationem.

C A P. XXXII.

[†]*Mass.* 165. 1. † Et haec autem, quae est erga operationes, impia ipsorum sententia, quae dicit: oportere eos in omnibus operibus, etiam quibuslibet malis fieri, ex Domini doctrina dissolvitur; apud quem non solum qui moechatur, expellitur, ⁵sed et qui moechari vult; et non *Matth. V. 21* solum qui occidit, ⁶reus erit occisionis ad damnationem, sed et qui *seqq.* irascitur ⁷sine causa fratri suo; qui et non solum non odire homines, sed et inimicos diligere iussit; et non solum non ⁸periurare, sed nec iurare praecepit; et ⁹non solum male loqui de proximis, sed ne quidem Racha et fatuum dicere aliquem; ¹⁰si quo minus, reos esse huiusmodi ¹¹in ignem gehennae; et non tantum non per-

1. *adinspiratione*] Sic *Mass.* cum *CLAROM.* et *OTTO.* In ceteris *ab inspiratione*, quod, uti ait *Mass.*, minus quadrat ad orationis contextum et ad repleti.

2. *Praecursores vero sunt*] Sic *CLAROM.* *Mass.* et (quem addo) *Voss.* Ceteri *praecursores vere sine sunt.*

3. *faciet — et deiciet eas*] *CLAROM.* *faciunt — et deicere eas.* *Voss.* *faciant — et deicere eas.* *Mass.* tantummodo *eas* pro *eos* restituit, lectionem immutare optimo iure nolit. Etenim *Irenaei* textus consentit cum *Apoc. XII. 4.*

4. *Quapropter etiam si observaverit quis*] Sic omnes *Codd.* et editi. praeter *CLAR.* et *Mass.*, qui lectionem *MS. CLAR.* quam prophetiam si cett. ita defendit: „Probat enim eam, quae de dracone legitur *Apoc. I. I.* prophetiam, ad praestigatorum illorum diurnam conversationis operationem exacte quadrare: quod iisdem artibus atque praestigiis, quibus draco seu daemonia, utantur ad seducendum universum orbem.“ Sed, confiteor, votarem lectionem apto et aperte

sensu commendari. Huc accedit, quod *Irenaeus* narrationem illam de dracone prophetiam esse nusquam prodidit. Praeterea non video, quomodo ei, qui hanc prophetiam observaverit, similitudo Gnosticorum cum daemoniis ex illa prophetia patere possit. Temere igitur egit *Mass.*, illam lectionem, uno tantum *Codice* oblatam, in textum recipiens.

5. *sed et qui*] *Et male* emissam est in *Voss.*

6. *reus erit*] *ARUND.* *reus est.*

7. *sine causa*] *CLAROM.* et *Voss.* in *causa.* Quum sine *causa* etiam infra lib. IV, 16, 5 (*Mass.* falso citavit locum) occurrat, lectionem non mutavi.

8. *periurare*] *FEUARD.* in marg. *ARUND.* *MERC. II.* *Voss.* *GRAB.* *peurare.* Sed cum ceteris legi malui *periurare.*

9. *non solum male*] Alteram non hic inserendum est.

10. *si quo*] Cum *HEUMANNO* legere malim *siquo.*

11. *in ignem*] *MERC. II.* *igni.*

- 4 ~~spatula~~ spatula
- 5 demon] dominica¹
demonica²
- 6 phantas matae
ydolatrisae
- 7 sunt om^{*}
abscidere
- 8 caudam
stellarum^{*} in
- danc] deiecere
eos] eos^{*}
- 11 perceperunt²
perciperunt^{*}
- quapropter] quam
prophetiam
- 12 diurnam^{*}
con legem deurne²
demonis^{*}
-nibus²
- 16 apud
- 17 moccatur
- 18 solus
- 19 nascitur sin] pascitur in
om^{2o} om
- 20 inimicus^{*}
peterare^{*}
perin.²
- 21 neque
precepit
- 22 dicere
- 23 gehenne

2 tu sua si

3 ledere

4 mulum (u

et om
tractetur

5. magna enim es[#]
res²

6 penitentiam

13 forcioem

14 ^{em} eis[#] eis²
doctrinae

precipientes

16 quedam
quedam autem iusta om.

19 maliciae
multit

20 eternum
ignis

23 tu fieri conuers.
conuersationem
uti
uite

25 que

26 quae om

oportet
omnem

cutere, sed et ipsos percussos etiam alteram praestare maxillam; et non solum non abnegare quae sunt aliena, sed etiam si sua auferantur, illis non expostulare; et non solum non laedere proximos, neque facere quid eis malum, sed et eos, qui male ¹tractantur, ²magnanimes esse, et benignitatem exercere erga eos, et orare pro eis, uti poenitentiam agentes salvari possint; in nullo imitantes nos reliquorum contumeliam et libidinem et superbiam. Quando igitur ³ille, quem isti ⁴magistrum gloriantur, et cum multo meliorem et fortio rem reliquis animam habuisse dicunt, cum magna diligentia quaedam quidem iussit fieri quasi bona et egregia, quibusdam autem abstinere non solum operibus, sed etiam his cogitationibus, quae ad opera ducunt, quasi malis et nocivis et nequam: ⁵quemadmodum magistrum dicentes talem fortio rem et meliorem reliquis, deinde quae sunt contraria eius doctrinae manifeste praecipientes, non confundantur? Et si quidem nihil esset mali aut rursus boni; opinione autem sola humana, quaedam quidem iniusta, quaedam autem iusta putarentur, non utique dixisset dogmatizans, ⁶id est docens: *Iusti autem fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum;* Math. XIII. 43. iniustos autem et qui non faciunt opera iustitiae, mittet in ignem Ibid. XXV. 41. et Marc. IX. 44. *aeternum, ubi vermis ipsorum non morietur et ignis non extinguetur.*

2. Adhuc etiam ⁷dicentes, oportere eos in omni opere et in omni conversatione ⁸fieri, ut, si fieri possit, in una vitae advectione omnia perficientes, ad perfectum transgrediantur; eorum quidem, quae sunt ad virtutem pertinentia et laboriosa et gloriosa et artificialia, quae etiam ⁹ab omnibus bona approbantur, nequaquam inveniuntur conati facere. ¹⁰Si enim oporteret per omne opus et

1. *tractantur*] Sic MASS. GRAB. FEUARD. VOSS. Sed ERASM. GALL. CLAR. *tractentur*.

2. *magnanimes*] ERASM. in marg. observat: *μαγνοθυμους*, quod veteres aliquando reddunt *longanimes*, aliquando *magnanimes*.

3. *ille*] Scilicet Christus. Cfr. quae leguntur sub finem § sequentis: *Iesum magistrum gloriantur*.

4. *magistrum*] Et, quod ante hanc vocem legitur in ERASM. GALL. FEUARD. et MERC. II., merito expunxit GRAB. tanquam abundans. MASS. observat, Irenaeum hic intelligere Iesum, quem prae ceteris hominibus anima firma donatum, ut mundi fabricatores effugere posset, dicebant Carpocratiani lib. I. c. 25, 1.

5. *quemadmodum*] Pro *quomodo*.

6. *id est docens*] Glossema delendum.

7. *dicentes*] Cfr. supra lib. I. c. 25, 4 p. 250 et 251.

8. *fieri*] HEUMANUS legi vult *efficere*, sed fieri dictum est more Interpretis. Cfr. supra pag. 251, ubi legitur: *oportere in omni vita et in omni actu fieri animas*.

9. *ab omnibus*] ERASM. GALL. FEUARD. et VOSS. MS. *ab hominibus*. In GRAB. legitur omnibus sec. ARUND. et MERC. II., sed perperam omissa est praepos. *ab*, quam restituit MASS.

10. *Si enim oporteret*] Hanc meliorem lectionem recepi ex edit. ERASM. 1526. 1528. In marg. harum edit. ERASMUS notavit lectionem *oportet*, quae in omnes alias ERASMI et aliorum editiones transiit.

per universam ¹ire operationem; primo quidem oportebat omnes ²se discere artes; quaecunque illae sive in sermonum rationibus, sive in operibus consumantur, sive per continentiam edocentur et per laborem et meditationem et perseverantiam percipiuntur; ut puta omnem speciem musicae et computationis et geometriae et astronomiae et ³universa; quae in sermonum rationibus occupantur: adhuc etiam medicinam universam et herbarum scientiam et eas, quae ad salutem humanam sunt elaboratae; et picturam et statuarum fabricationem et aerariam artem et marmorariam et similes his: ⁴ab his autem omnem speciem rusticationis et ⁵veterinariae et pastoralis et opificum artes, quae dicuntur pertransire universas ⁶artes et eas, ⁷quae erga mare vocant[ur], et corpori student, et venatorias et militares et regales et *quotquot sunt, quarum nec decimam, ⁸nec millesimam partem in tota vita sua elaborantes ediscere possunt. Et horum quidem nihil conantur addiscere, qui in omni ⁹dicunt semet-

1. ire] ERASM. edit. 1526. 1528. in marg. habent *inire*.

2. se discere] GRAB. secundum unicum Cod. ARUND. legit *ediscere*, quod verbum paullo post iterum legitur. Sed ad lectionem plurimis Codd. comprobata redeo, quamvis ab Interprete hic falso scriptum sit *se pro eos*. Haud raro factum est, ut Irenaeus latinus peccaret in grammaticen. Initio huius § scripsit: *dicentes* (Gnostici), *oportere eos* (Gnosticos) *pro se*; sub finem vero legimus: *in omni dicunt semetipsos oportere fieri opere*.

3. universa] GRAB. solus ex ARUND. legit *universas*.

4. ab his] Observant editi., ita scriptum esse *pro deinde, post has, praeter has*.

5. veterinariae] Graece *κτηνιατρικῆς* i. e. artis, quae morbis iumentorum veterinorum medelam affert. GRAB.

6. artes] GRAB. hanc vocem delendam esse censet.

7. quae erga mare vocant[ur]] ERASM. in aliis edit. (1526. 1528. 1560) habet *vocant*, in aliis (1534. 1545) *vacant*; GRYN. et GALL. *vocant*, quod FRUARD. mutavit in *vacant*. Sic legunt etiam GRAB. et MASS. Sed ad lectionem edit. principis redeo: HEUMANNO enim assentiendum censeo, in *Hamburg. vermischte Bibliothek*. Tom. I, p. 147 ita disputanti: „Quales, quales, sunt artes, quae erga mare *vacant*? Cur tam altum hic MASSERTI silentium? Annon ad hunc locum vel hoc anam adscribere debebat, se, quid hoc sibi velit, ignorare? Nobis

vero aliquid lucis praetulit ERASMUS, qui non *vacant*, sed *vocant* edidit. Nuncigitur sic rescribo: *quae ἔργα μὲν ἄνθρωποι vacantur*. Graeci nimirum vitae genera ἔργα vocant. Aelianus Var. hist. lib. I, c. 26 de muliere quadam: *Tuba cantabat*, inquit, *καὶ τοῦτο ἔργον εἶχεν ἄμα καὶ τέχνην*. Eodem modo Herodians lib. V. c. 7 ἔργα vocat artes illas, quae exercebat turpissimus ille Caesar Elagabales. Eorum vero, qui artes exercent *voluptatum ministras*, uti Cicero lib. I. de officiis cap. 24 loquitur, ἔργα appellari consuevisse μωρὰ, quis miretur? Eo autem magis mihi se probat haec emendatio, quod et alio huius operis loco id verbi in latino *erga* corruptum fuit. Inferius videlicet cap. 34 sic lego sine haesitatione: *ut separatim quidem animi intelligatur, separatim autem, quae ἔργον eius est, vita*. Hic pro ἔργον eius ineptissime legitur in omnibus edit. *erga eam*. Nec vero insolens est Irenaei interpreti immiscere verba mere graeca: id quod vel e prioribus primi libri capitibus abunde cognosci potest. Quod si dixeris, ibi eum graeca verba latinis expressisse litteris, facile tibi concedam, eum et hic loci scripsisse *erga mora*.

8. nec millesimam — elaborantes] Nec, quod etiam in Voss. exstat, addidit FRUARD. In Voss. legitur *laborantes*.

9. dicunt semetipsos] Sic MASS. restituisse videtur e Cod. CLAROM. Equidem hanc lectionem reperi in Voss. In reliquis dicant. Pro *semetipsos* HEUMANNUS in marg. edit. ERASM. legi vult *se perfectos*; sed nescio, cur lectio hic sit mutanda.

1-9 primo quidem .. fabricatus
om

9 artem] partem
marmoriam

12 uocant.] uocant
studunt *

13 nec 2° om
milesimam

14 sue laborantes

1. *ta opere fieri*
4. *corruptionem
alibunt
philosophiam*
5. *unicorum
emmulantes*
8. *circumlationem*
9. *ei] illis*
10. *opora *
producti *
fionitates*
11. *nihil] et
neque*
12. *set
et m
alequid] quid*
13. *fraudolenter*
21. *celum*
22. *thm*

ipsos oportere fieri opere; ad voluptates autem et ¹libidinem et turpia facta devertentes, ²a semetipsis iudicati quum sint secundum doctrinam suam. Quoniam enim desunt eis, quae praedicta sunt, omnia, ad ³correctionem ignis adibunt. Qui quidem Epicuri philosophiam et Cynicorum indifferentiam aemulantes, ⁴Iesum magistrum gloriantur, qui non solum a malis operibus avertit suos discipulos, sed etiam a sermonibus et cogitationibus, quemadmodum ostendimus.

3. Dicentes autem, se ex eadem ⁵circumlatione cum Iesu habere animas et ⁶similes ei esse, aliquando autem et meliores; ad opera ⁷producti, quae ille ad utilitatem hominum et ⁸firmitatem fecit, nihil tale, nec simile, neque secundum aliquid in comparationem quod venire possit, perficere inveniuntur. ⁹Sed et si aliquid faciunt, per magicam (quemadmodum diximus) operati, fraudulentè seducere nituntur insensatos; fructum quidem et utilitatem nullam praestantes, in quos virtutes perficere se dicunt; adducentes autem pueros ¹⁰investes et oculos deludentes et phantasmata ostendentes statim cessantia, et ne quidem ¹¹stillicidio temporis perseverantia, non Iesu Domino +nostro, sed Simoni mago similes ostenduntur. + Mass. 166. Et ex hoc autem quod Dominus surrexit a mortuis in tertia die, (¹²firmum est) et discipulis se manifestavit, et videntibus eis receptus est in caelum; quod ipsi morientes, et non resurgentes, neque manifestati ¹³quibusdam, arguuntur in nullo similes habentes Iesu animas.

1. *libidinem*] Sic primus GRAB. sec. Codd. Sed ERASM. GALL. FEUARD. *libidines*.

2. *a semetipsis*] Et, quod ante haec legerunt ERASM. GALL. FEUARD., expunxit GRAB. auctoritate Codd. ARUND. et Voss.

3. *correctionem*] Voss. *perperam corruptionem*.

4. *Iesum magistrum gloriantur*] In ERASM. GALL. et FEUARD. his praefixum est non, quod delevit GRAB. auctoritate Codd. VET. Voss. ARUND. MERC. II. Vox *gloriantur* male deest in ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II.

5. *circumlatione*] Sic GRAB. MASS. et Codd. CLAROM. ARUND. Voss. Ceteri *circumlatione*. Vide supra pag. 248 not. 4.

6. *similes ei*] Sic FEUARD. GRAB. MASS. et Voss. At ARUND. habet *illis*. ERASM. GALL. et MERC. II. *perperam illis*.

7. *producti*] GRAB. observat, in Voss. Cod. legi *perdocti*. Sed qui ita legit, Codicis Voss. sigla pessime explicavit: librarius enim *producti* scripsit.

8. *firmitatem*] CLAROM. et MERC. II. *firmitates*; sed Voss. *firmatis*.

9. *Sed et*] Et addidit FEUARD. consentiente Voss.

10. *investes*] Id est *impuberes, impolutos*.

11. *stillicidio temporis*] Ex sententia GRABII Irenaeus aut *σταγμῇ (στάγματι?) χρόνου* scribens ad clepsydram allusit; aut librarius vitiose ita scripsit pro *στιγμῇ χρόνου*, quod vertendum fuisset *momento temporis*.

12. *firmum est*] Sic lego cum ERASM. GALL. FEUARD. MASS. et Cod. Voss., quem GRABIIUS *firmum esse* legens omnino neglexit. In Cod. CLAROM. etiam legitur *firmum esse*. MASSUETUS mallet duas illas voces prorsus abesse; parentesi illas includens putat, iis veritatem resurrectionis confirmari, quae non fuerit phantastica, uti falsa haeticorum miracula. HEUMANNUS in marg. editionis ERASM. transferri vult voces *firmum est* ante verba *quod ipsi morientes*; et *manifestati* explicat: manifestati post resurrectionem, conspecti ab aliis. Quae emendatio HEUMANNI ferri potest.

13. *quibusdam*] Sic primus FEUARD., quocum consentit Voss.

4. Ἐὶ δὲ καὶ τὸν Κύριον φαντασιωδῶς τὰ τοιαῦτα πεποιθέναι φήσουσιν, ἐπὶ τὰ προφητικὰ ἀναγόντες αὐτούς, ἐξ αὐτῶν ἐπιδείξομεν, πάντα οὕτως περὶ αὐτοῦ καὶ προειρησθαι, καὶ γεγονέναι βεβαίως, καὶ αὐτὸν μόνον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Διὸ καὶ ἐν τῷ ἐκείνου ὀνόματι οἱ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταί, παρ' αὐτοῦ λαβόντες τὴν χάριν, ἐπιτελοῦσιν ἐπ' ἐνεργεσίᾳ τῇ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, καθὼς εἰς ἕκαστος ² αὐτῶν τὴν δωρεὰν εἴληφε παρ' αὐτοῦ. Οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐλαύνουσι βεβαίως καὶ ἀληθῶς, ὥστε πολλάκις καὶ πιστεῖειν αὐτοὺς ἐκείνους, ³ τοὺς καθαρισθέντας ἀπὸ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, καὶ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Οἱ δὲ καὶ πρὸ γένωσιν ἔχουσι τῶν μελλόντων, καὶ ὁπτασίας καὶ ῥήσεις προφητικάς. Ἄλλοι δὲ τοὺς κάμνοντας διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ἰώνται καὶ ὑγιεῖς ⁴ ἀποκαθιστᾷσιν. Ἦδη δέ, καθὼς ἔφαμεν, καὶ νεκροὶ ἡγήθησαν, καὶ παρήμεναι σὺν ἡμῖν ἱκανοὺς ἔτεσι.

4. Si autem et Dominum per phantasmata huiusmodi fecisse dicunt, ⁵ ad prophetica reducens eos, ex ipsis ⁶ demonstrabimus, omnia sic ⁷ de eo et praedicta esse et facta firmissime, et ipsum solum esse Filium Dei. Quapropter et in illius nomine, qui vere illius sunt discipuli ab ipso accipientes gratiam, perficiunt ad beneficia reliquorum hominum, quemadmodum unusquisque accepit donum ab eo. Alii enim daemones ⁸ excludunt firmissime et vere, ut etiam saepissime credant ipsi, qui ⁹ emundati sunt a nequissimis spiritibus, et ¹⁰ sint in ecclesia. Alii autem et praescientiam habent futurorum et visiones et dictiones propheticas. Alii autem laborantes aliqua infirmitate per manus impositionem curant et sanos restitunt. Iam etiam, ¹¹ quemadmodum diximus, et ¹² mortui resurrexerunt et perseveraverunt nobiscum annis mul-

1. *Et δὲ καὶ κτλ.*] Graeca haec leguntur in Eus. h. e. V, 7 et Nicephori Hist. IV, 13.

2. *αὐτῶν*] Neque lat. neque Nicephorus hanc vocem agnoscunt.

3. *τοὺς καθαρισθέντας*] Articulus, qui etiam apud Nicephoram deest, a Valesio recte est additus.

4. *ἀποκαθιστᾷσιν*] Apud Nicephorum legitur *ἀποκαθιστᾷσιν*.

5. *ad prophetica*] FEUARD. in marg. et Voss. *ad prophetiam*.

6. *demonstrabimus*] MERC. II. ABUND. ERASM. 1526. 1528 perperam monstravimus; Voss. et ERASM. 1534. 1545 monstrabimus. ERASM. inde ab a. 1548 cum ceteris editi. nostram habet lectionem.

7. *de eo*] Sic FEUARD. GRAB. MASS. cum omnibus MSS. Sed ERASM. GALL. deo; GRYN. vero a deo.

8. *excludunt*] Voss. *excludimus*.

9. *emundati*] Voss. *mundati*.

10. *sint in*] FEUARD. perperam sunt in.

11. *quemadmodum diximus*] Capite antecedente § 2.

12. *mortui resurrexerunt*] HEUMANNUS in marg. edit. ERASMI haec scripsit: „Loquiter de iis, qui morti proximi precibus piorum sanitati fuerunt restituti et ita quasi in vitam revocati. Ita se ipse interpretatur cap. antecedente.“ Sed dubito, num Irenaeus l. l. verbis illis: *ἐπεστράψεν τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηηκότος* exprimere voluerit, quod HEUMANNUS dicit.

3 *prophetia*

4 *monstrabimus*

5 *predicta*

7 *qua-] quia*

14 *dēmonēs*

15 *scipione*

epi & mndati

8 neque

13 faciet* (faciet)

13-14 neque

15 dirigentes

domino *

omnia et quae *

16 virtutes] + secundum utilitates

17 perficit

Καὶ τί γάρ; Οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εἰπεῖν τῶν χαρισμάτων, ὧν κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου ἡ ἐκκλησία παρὰ Θεοῦ λαβοῦσα, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἐκάστης ἡμέρας ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελεῖ, μήτε ἐξαπατῶσα ἑνὶνός, μήτε ἐξαργυριζομένη. Ὡς γὰρ δωρεὰν εἴληφε παρὰ Θεοῦ, δωρεὰν καὶ διακονεῖ.

5. Nec ⁵invocationibus angelicis ⁶facit aliquid, nec incantationibus, nec ⁷reliqua prava curiositate; sed munde, ⁸et pure et ⁹manifeste orationes ⁹dirigens ad Dominum, qui omnia fecit, ¹⁰et nomen Domini nostri Iesu Christi invocans, virtutes ¹¹ad utilitates hominum, sed non ad seductionem ¹²perficit. ¹³Si itaque et nunc

tis. Et quid autem? ²Non est* *Grab. 189.*

*numerum dicere gratiarum, quas per universum mundum ecclesia a Deo accipiens ³in nomine Christi Iesu, crucifixi sub Pontio Pilato, per singulos dies in opitulationem ⁴gentium perficit, neque seducens aliquem, nec pecuniam ei auferens. Quemadmodum enim gratis accepit a Deo, gratis et ministrat.

1. τινός] Sic Euseb. et Niceph. Sed Int. legit τινά.

2. Non est numerum dicere gratiarum] Hellenismus pro gratiarum numerus iniri nequit. BILL. Observat. sacr. lib. I. c. 33.

3. in nomine Christi Iesu] In Voss. abest Christi.

4. gentium] CLAROM. et (quem addo) Voss. gentilium.

5. invocationibus angelicis] Vide quas FEUARD. GRAB. et MASS. disputarunt in Appar. nostro. IO. DALLAEUS disputatione adversus Latinorum traditionem de religiosi cultus obiecto lib. III, c. 36 p. 550 de hoc loco ita disputat: „Invocationes angelorum (Irenaeus) apertissime ex ecclesiae moribus eiicit. Neque hic FEUARDENTIUS nugae moror, haec de malis angelis praeter manifestam auctoris mentem capientis. Nam si is, quod vult FEUARDENTIUS, ipse quoque voluisset, angelorum malorum invocationibus bonorum invocationes opposuisset; illas ab ecclesia exsolare, has apud eam solemnes esse dixisset; ut diceret nunc Latinorum quivis, si in pari loco versaretur. At Irenaeus nihil istic simile vel scripsit vel cogitavit; angelicis illis, quas in genere dicit, invocationibus orationes ad Dominum directas et Iesu Christi nomen solummodo opponit, clarissime significans, angelos quidem sive malos sive etiam bonos non apud alios invocari, quam apud haereticos; apud ecclesiam non angelos, sed unum Deum cum Iesu Christi nomine

invocari et orationibus compellari.“

6. facit] Sic Voss. GRAB. et MASS. Reliqui perperam faciat.

7. reliqua] Sic GRAB. et MASS. secundum omnes, quibus usi sunt, Codd. Sed in reliquis legitur aliqua.

8. et pure] Desunt haec in edit. GRABII.

9. dirigens] Quamvis in omnibus MSS. legatur dirigentes, cum MASSURTO tamen in textum recepi dirigens, quam istam lectionem Codd. manifesto scribarum sphalmate ortam patet.

10. et nomen Domini — invocans virtutes] Sic Voss. FEUARD. GRAB. et MASS. Sed in ARUND. pro invocans virtutes legitur in virtute, in MERC. II. et virtute. Cum Cod. ARUND. consonant edit. ERASM. GALL. et GATN. Atque HEUMANNUS, pro et nomen emendans per nomen, cum ERASMO locum sic legi vult: qui omnia fecit per nomen Domini nostri Iesu Christi in virtute.

11. ad utilitates] MASS. observat, in CLAROM. utrumque legi secundum utilitates ad utilitates. Mirabilem hanc lectionem et in Vossii Cod. reperi. ERASM. in priorib. edit. in textu habet secundum utilitates, in marg. ad utilitatem.

12. perficit] Ita bene legitur in CLAROM. et MASS. Ceteri perfecit.

13. Si itaque] HEUMANNUS legi vult sic itaque, quam lectionem reperi in Voss. Sed vulgarem lectionem, quippe quae optime quadret in totum locum, retinendam censeo. HEUMANNUS praeterea pro

nomen Domini nostri Iesu Christi beneficia praestat et curat firmissime et vere omnes ubique credentes in eum; sed non Simonis neque Menandri neque Carpocratis nec alterius ¹cuiuscunque: manifestum est, quoniam homo factus, ²conversatus est cum suo plasmate, vere omnia fecit ex virtute Dei, secundum placitum Patris universorum, quomodo prophetae praedixerunt. ³Quae autem erant haec, in his, quae sunt ⁴ex prophetis, ostensionibus narrabuntur.

Cap. LVIII.

C A P. XXXIII.

† Mass. 167.

1. De corpore autem in corpus transmigrationem ipsorum subvertamus ex eo, quod nihil omnino eorum, ⁵quae ante fuerint, meminerint animae. Si enim ob hoc emittebantur, uti in omni ⁶fierent operatione; oportebat eas meminisse eorum, ⁷quae ante facta sunt, uti ea, quae deerant, adimplerent, et non circa ⁸eadem semper volutantes continuatim miserabiliter ⁹laborarent; (non enim poterat corporis admixtio ¹⁰in totum universam ipsorum, quae ante habita erant, exstinguere memoriam et contemplationem) et maxime ad hoc venientes. Quomodo enim nunc ¹¹soporati et requiescente corpore, quaecunque anima ipsa apud se videt et in phantasmate agit, et horum plura reminiscens communicat cum corpore; et est quando et post ¹²plurimum temporis, quaecunque per somnium quis vidit, vigilans annuntiat: sic utique ¹³reminisceretur et illorum, quae antequam in hoc corpus veniret, egit. Si enim hoc, quod in brevissimo tempore visum est vel in phantasmate conceptum est, ¹⁴ab ea sola per somnium, postquam commixta sit corpori, et ¹⁵in

non Simonis legi vult non nomen Simonis; atque ante manifestum maiori interpunctionis signo posito intrudit et.

1. cuiuscunque] CLAROM. cuiusquam.

2. conversatus est] Aut expunge est, aut ante vere omnia lege et.

3. Quae autem] Sic omnes Codd. et editi. praeter ARUND. MS. et GRAB. edit., in quibus legitur quia. Editio princeps qui.

4. ex prophetis] Sic CLAROM. et MASS. Reliqui ex prophetis.

5. quae ante fuerint] HEUMANNUS in Hamburg. vermischte Bibl. Tom. I. p. 148 coniecit, pro fuerint legendum esse fecerint; quod concludit ex iis, quae paullo post leguntur: oportebat animas meminisse eorum, quae ante facta sunt.

6. fierent] Sic CLAROM. VOSS. FEUARD. GRAB. et MASS. In ceteris perperam erant aut erunt. HEUMANNUS pro erunt legi vult erent.

7. quae ante facta sunt] In CLAROM. pro quae legitur quoniam.

8. eadem] VOSS. eadem, MERC. II. eadem.

9. laborarent] Sic ARUND. VOSS. MERC. II. FEUARD. GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. et GRYN. laborent.

10. in totum] VOSS. in toto.

11. soporati] Sic restituit GRAB. Consentiant omnes Codd. et MASS. Sed ERASM. GALL. GRYN. et FEUARD. perperam soporato. Bene observat MASS., soporati cum anima esse construendum, ut sit sensus: quaecunque anima soporata hominis et requiescente corpore cell.

12. plurimum temporis] CLAROM. plurimum tempus.

13. reminisceretur] Se, quod ante hoc verbum in ERASM. GALL. FEUARD. ARUND. et MERC. II. legitur, expunxit GRABUS.

14. ab ea sola] Omnes editi. praeter MASS. habent et ab ea sola. MASS. et omisit, nescio qua auctoritate. In Cod. VOSS. non legi illud et.

15. in universum membrum] Ita CLAROM. Cod. et MASS. In reliquis perperam omisum est in.

1 h christi ~~et~~ iuu
benaficia . prout

3 carpocrati

6 profeta . predix-

7 hec . profetia
narrabuntur] + hec Ostensio:
quod non transeant animo in ali-
a corpora

10 anime

11 quae] quoniam

12 uti.] ut in
que

13 uolunt.] uoluntate

14 totam

que

17 quaecūque

24

23 plurare misceretur
in superas

23 cum] cō

26 antiqua

28 posteaquam

1 dispersa

2 reminiscetur

universa

preterite vite

3 est] + lxiii ostensio qd non libant :

secundum platonem oblivionis

potulum

4 hac

7 doematie

5 hac

9 demone

portantur

8 oblivionem

14 demone

15 demmem

reminisceres²

16 requie^{1o} on.

17 poculum] + lxiii ostensio qm : corpus non obliuio

~~ipsum corpus esse oblivionis~~

medicamentum

18 dr cos autem

occurrit²

universum membrum dispersa, commemoratur: multo magis illorum reminisceretur, in quibus temporibus tantis et ¹universo praeteritae vitae saeculo immorata est.

2. *Ad haec Plato, vetus ille ²Atheniensis, qui et ³primus ^{Cap. LIX. Grab. 190.} sententiam hanc introduxit, quum excusare non posset, oblivionis induxit poculum, ⁴putans se per hoc aporiam huiusmodi effugere; ostensionem quidem nullam faciens, dogmatice autem respondens, quoniam introeuntes animae in hanc vitam ab eo, qui est super introitum daemone, priusquam in corpora intrent, ⁵potantur oblivione. ⁶Et latuit semetipsum in alteram maiorem incidens ⁷aporiam. Si enim oblivionis poculum ⁸potest, posteaquam ebibitum est, omnium factorum obliterare memoriam; hoc ipsum unde scis, o Plato, quum sit nunc in corpore anima tua, ⁹quoniam, priusquam ¹⁰in corpus introeat, a daemone potata est oblivionis medicamentum? ¹¹Si enim daemonem et poculum et introitum reminisceris, et reliqua oportet cognoscas; si autem illa ignoras, neque daemon verus neque artificiose compositum oblivionis ¹¹poculum.

3. Adversus autem eos, qui dicunt ipsum corpus esse oblivionis medicamentum, occurret hoc. Quomodo igitur quodcunque

Cap. LX.

1. *universo — saeculo*] Sic restituit MASS. e CLAROM., in quo legit *universa — saeculo*. Eandem lectionem, a GRABIO non commemoratam, in VOSS. reperi. Pro *universa*, uti librarii vitiose scripserunt, legendum esse *universo* ipse loci sensus probat. In reliquis editi. perperam legitur *universa — saecula*.

2. *Atheniensis*] Fide VET. Codicis ita emendavit FEUARD. Consentiant Codd. CLAROM. et VOSS. ERASM. GALL. habent *adveniens is*. Pronomen *is*, FEUARDENTII textu agnitum, GRABIO auctoritate VOSS. expunxit, quocum MASS. consentit. HEUMANNUS pro *adveniens* legi vult *adveniens, ἐγγενητός*, provocans ad voces *advenire, adinventores* Interpreti solemnes.

3. *primus sententiam hanc introduxit*] VOSS. pro *primus* habet *primum*; ERASM. in marg. pro *sententiam* lectionem *scientiam* adnotavit. Constat, metempsychoseos doctrinam philosophia Platonis longe antiquiorem esse. Sensus huius loci igitur, uti Nicolaus de NOURRY et MASS. observant, hic esse videtur: Plato metempsychoseos doctrinam, ab aliis cogitatum, defendit magisque explicare studuit addito oblivionis poculo. Vide sis MASSURUM in Apparatu nostro.

4. *putans*] ERASMI priores editi. *putasse*, in marg. *polasse*.

5. *potantur oblivione*] Sic editi. omnes.

Sed ARUND. MENC. II. et (quem addo) VOSS. *oblivionem*.

6. *Et latuit semetipsum in alteram maiorem incidens aporiam*] Graecismum olet pro imprudens in alteram maiorem incidit *difficultatem*. Graece: *ἐλάθεν ἑαυτὸν εἰς ἐτέραν μέγιστα περιπεσὼν ἀπορίαν*. Quo etiam modo vertit Interpres cap. 13 epist. ad Hebraeos: *per hanc enim latuerunt quidam, angelis hospitio susceptis*. Ubi graecae locutionis ignorantia factum est, ut quidam pro *latuerunt* legendum putarint *placuerunt*. BILL.

7. *aporiam*] In FEUARD. marg. et VOSS. *confusionem*, quod MASS. glossema esse recte censet.

8. *potest*] Sic restituit GRAB. e Cod. VOSS., quocum consentit CLAROM. Sed in reliquis MSS. et editi. legitur *potata est*, nisi quod est in ARUND. omittitur. HEUMANNUS lectionem *potata est* tuelur et pro *oblitterare* legi vult *oblitteraret*.

9. *quoniam*] Pro *quod*, uti alibi saepius.

10. *in corpus*] VOSS. vitiose *in corpore*.

11. *poculum*] Subintellige aut *est*, datur cum GRABIO, aut *potest* cum MASS. Sed HEUMANNUS in marg. editi. ERASM. sensum loci ita adumbrat: neque id, quod de daemone narras, verum est, neque id, quod narras artificiose de poculis oblivionis.

per semetipsam anima videt et in somniis et secundum cogitationem, ¹mentis intentionem, corpore quiescente, ipsa reminiscitur et renuntiat proximis? Sed ne quidem ea, quae olim agnita sunt, aut per oculos aut per auditum, meminisset anima in corpore existens, si esset corpus oblivio; sed simul atque ab inspectis ²abesset oculus, auferretur utique ³et ea, quae esset de his, memoria. In ipsa[†] enim[†] oblivione existens anima nihil aliud cognoscere poterat, nisi solum illud, quod in praesenti videbat. Quomodo autem et divina ⁴disceret, et meminisset ipsorum existens in corpore, quando sit (ut aiunt) ipsum corpus oblivio? Sed et prophetae ipsi, quum essent in terra, quaecunque spiritaliter secundum visiones caelestium vident vel audiunt, ipsi quoque meminerunt ⁵in hominem conversi et reliquis annuntiant; et non corpus oblivionem efficit animae eorum, quae spiritaliter visa sunt; sed anima docet corpus et participat de spiritali ⁶ei facta visione.

Cap. I.XI.

* Grab. 191.

4. *Non enim est fortius corpus quam anima, quod quidem ab illa spiratur et vivificatur et augetur et articulatur; sed anima ⁷possidet et principatur corpori. ⁸Tantum autem impeditur a sua velocitate, quantum corpus participat de eius motione; sed non [†]Mass. 169. amittit [†]suam scientiam. Corpus enim organo simile est; anima autem artificis rationem obtinet. Quemadmodum itaque artifex velociter quidem operationem secundum se adinvenit, in organo autem tardius illam perficit propter rei subiectae immobilitatem, et illius mentis velocitas admixta tarditati organi temperatam perficit operationem: sic et anima participans suo corpori, modicum quidem impeditur, ⁹admixta velocitate eius in corporis ¹⁰tarditate; non amittit

1. *mentis intentionem corpore*] In Voss. in corpore. Ante mentis GRABIVS legi vult et.

2. *abesset oculus — auferretur*] In ERASM. GALL. et MERC. II. legitur: *abesset oculis, auferretur oculus, auferretur utique*. Illa: *auferretur oculus* delevit FEUARD. auctoritate Codicis VET., quocum consentiant ARUND. et Voss.

3. *et ea*] Et addidit GRAB. auctoritate Vossii MS.

4. *disceret*] Sic scripsit MASS. neque dicit, qua auctoritate motus sit. FEUARD., qui in textu cum ERASM. GALL. et GRAB. legit *sciret*, in marg. e Cod. VET. lectionem *disceret* adnotavit, quam in Voss. MERC. II. et ARUND. reperis.

5. *in hominem conversi*] Id est: quando ad se et humanum statum reversi sunt:

in ipsis quippe visionibus quasi extra se rapti et supra humanam conditionem erant evecti. Neque enim aliam invenire queo sensum, nisi verba mutare velim. GRAB.

6. *ei facta*] Sic primus FEUARD. restituit pro *et facta*, uti etiam Voss. habet.

7. *possidet*] Graece *ὑπέρβει*, quod vertendum erat *dominatur*. MASS. — Infra lib. III, 21, 2 Interpretes *ὑπέρβειν* vertit *possidere*.

8. *Tantum autem impeditur a sua velocitate*] Id est: *tantum velocitatis animae decedit*. MASS.

9. *admixta velocitate eius*] HENRICUS coniecit legendum *admixta velocitati eius — tarditate*.

10. *tarditate*] Voss. et CLAROM. *tarditatem*.

4 meminissit

5 oculus *
-lio²

6 huc] eis

7 poterat] + anima

8 presenti

9 mluisset

10 propheta

11 celestium

13 efficit
anime

14.16 et participat... argum
in my. addit sunt

17 anime
19 uoluntas * in

20] scientiam] + ex qm in
corpi: communionem
non amittit suas uir.

tutis anime

22 secundum se * in

legit secum se

24 subiecti

24 uoluntas *

perfect

27 caritatem
admittit

3 inspectorum] + LXVI ostensis quod
unusquisque nostram suam habeat
animam sicut et suam corpus

7 nec vidit

11 nec

15 characterem

16 apud] cepit sc. *

22 pena

habebunt *

-bunt *

28 ut] utique

autem in totum ¹suas virtutes; sed quasi ²vitam participans corpori, ipsa vivere non cessat. Sic et de reliquis ³ei communicans, neque scientiam ipsorum perdit, neque memoriam inspectorum.

5. Si itaque nullius praeteritorum meminit, sed existentium Cap. LXII.
scientiam hinc percipit; non igitur in aliis corporibus fuit aliquando, neque egit, quae ne quidem agnoscit; neque novit, quae quidem neque videt.

¹ Ἀλλ' ὡς εἰς ἕκαστος ἡμῶν ἴδιον
σῶμα λαμβάνει,
⁶ οὕτως καὶ ἰδίαν ἔχει ψυχὴν. Οὐ
γὰρ . . . πτωχὸς οὐδὲ ἄπορος ὁ
Θεός, ὥστε μὴ ἐνὶ ἑκάστῳ σώ-
ματι ἰδίαν κεχαρισθαι ψυχὴν,
καθάπερ καὶ ἴδιον χαρακτηρεῖται.
¹⁵ Καὶ διὰ τοῦτο πληρωθέντος τοῦ
ἀριθμοῦ, οὗ αὐτὸς παρ' αὐτῷ
προώρισε, πάντες οἱ ἐγγραφε-
τες εἰς ζωὴν ἀναστήσονται, ἴδια
ἔχοντες σώματα, καὶ ἰδίας ἔχον-
² τες ψυχὰς καὶ ἴδια πνεύματα,
ἐν οἷς εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ.
Οἱ δὲ τῆς κολάσεως ἄξιοι ἀπε-
λεύσονται εἰς τὴν αὐτήν, καὶ
αὐτοὶ ἰδίας ἔχοντες ψυχὰς καὶ
¹⁵ ἴδια σώματα, ἐν οἷς ἀπέστησαν
ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος. Καὶ
παύσονται ἑκάτεροι τοῦ γεννᾶν
ἔτι καὶ γεννᾶσθαι καὶ γαμεῖν
καὶ γαμεῖσθαι· ἵνα τὸ σύμμε-

Sed quemadmodum unusquisque nostrum suum corpus per artem Dei sumit, sic et suam habet animam. Neque enim sic pauper neque indigens Deus, ut non unicuique corpori propriam donaret animam, quemadmodum et proprium characterem. Et ideo adimpleto numero, quem ipse apud se ⁵ante definiit, omnes quicunque ⁶sunt scripti in vitam, resurgent, sua corpora et suas habentes animas et suos spiritus, in quibus placuerunt Deo. Qui autem poena sunt digni, abibunt in eam, et ipsi suas habentes animas et sua corpora, in quibus abstiterunt a Dei bonitate. ⁷Et cessabunt utrique iam generare et generari et ducere uxorem et nubere; ⁸ut commensu-

1. suas virtutes] Sic omnes Codd. et editt. Miror igitur, GRABIIUM dicere se suas restituisse pro istis, quod in nullo exemplari legi. In edit. ERASMI 1567 expressum est vires pro virtutes.

2. vitam participans corpori] Corpori restituit FEUARD. pro corporis; consentiit VOSS. Bene observat VOSS. participans intelligendum active pro impertiens.

3. ei communicans] In VOSS. se legitur pro ei.

4. Ἀλλ' ὡς εἰς ἕκαστος κτλ.] Haec graeca leguntur in Parallelis Ioannis Damasceni; ubi hoc modo citantur: τοῦ ὁγλοῦ Εὐρηναίου ἐπισκόπου Λουγδούνων ἐκ τοῦ κατὰ τῶν αἰρέσεων βιβλίου β. Hoc fragmentum graecam

HALLOIXIUS primus typis exscribendum curavit in Vita Irenaei.

5. ante definiit] Sic VOSS. FEUARD. GRAB. MASS. In ceteris ante definit.

6. sunt scripti] Ita restituit GRAB. ex ARUND. MERC. II. et VOSS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. habent sunt descripti.

7. Et cessabunt] Et male omissum in FEUARD. editt.

8. ut commensurata — Patris] Mala sane versio, inde praecipue mala, quod Interpres pro ἀποτελεσθέν την legerit ἀποτελεσθέντων. GRABIIUS. — HALLOIXIUS recte vertit: ut hominum multitudo divinae correspondens praedefinitioni iam consummata, Patris conservet harmoniam.

τρον φύλον τῆς προορίσεως ἀπὸ
 Θεοῦ ἀνθρωπότητος ¹ἀποτε-
 λεσθεῖς, τὴν ἁρμονίαν τηρήσῃ
 τοῦ Πατρὸς.

rata multitudo ante praefinita a
 Deo generis humani perfectorum
 compago sive aptatio conservet
 Patris.

C A P. XXXIV.

* *Grab.* 192. 1. *Plenissime autem Dominus docuit, non solum perseverare, non de corpore in corpus transgredientes animas; sed et ²characterem corporis, in quo etiam adaptantur, custodire eundem et meminisse eas operum, quae egerunt hic, et a quibus cessaverunt, in ³ea relatione, quae scribitur de divite et de Lazaro eo, qui ⁴refrigerabat in sinu Abrahae; in qua ait, divitem cognoscere Lazarum post mortem, et Abraham autem similiter, et manere in suo ordine unumquemque ipsorum, et postulare mitti ei ad opem ferendam Lazarum, cui ne quidem de mensae suae micis communicabat; et de Abrahae responso, qui non tantum ea, quae secundum se, sed et quae secundum divitem essent, sciebat; et praecipiebat Moysi assentire et prophetis eos, qui non ⁵mallent pervenire in illum locum p̄denae, ⁶et recipientes praeconium eius, qui ⁷resurrexerit a mortuis. † *Cap.* LXIII. † Per haec enim manifeste declaratum est, et perseverare animas et non de corpore in corpus transire; et habere hominis figuram, ut etiam cognoscantur, et meminerint eorum, ⁸quae sint hic; et ⁹propheticum quoque adesse Abrahae, et dignam habitationem unamquamque gentem percipere, etiam ante iudicium.

Cap. LXIV.
 † *Mass.* 169.

2. Si qui autem hoc in loco dicant, non † posse animas eas, quae paullo ante ¹⁰esse coeperint, in multum temporis perseverare, sed oportere eas aut innascibiles esse, ut sint immortales; vel si generationis initium acceperint, cum ipso corpore mori: discant, quoniam sine initio et sine fine, vere et semper idem ¹¹et eodem modo se habens solus est *Deus, qui est omnium Dominus. Quae

1. ἀποτελεσθεῖς] Lege ἀποτελεσθέν, quod refer ad φύλον.

2. characterem corporis] Vide sis Apparatum nostrum.

3. ea relatione] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. et MASS. In reliquis pro relatione legitur enarratione. Voculam ea primus addidit FEUARD.

4. refrigerabat] Ita restituit GRAB. auctoritate Codd. ARUND VOSS. et MERC. I. pro refrigerabatur, quod legitur in ERASM. GALL. et FEUARD. Adnotat emendator, Interpretem verbum refrigerare usurpare solere significatione passiva.

5. mallent] Sic GRAB. et MASS. ex ARUND. et VOSS.; in MERC. I. legitur ea-

lent. Sed ERASM. GALL. FEUARD. vellent.

6. recipientes] Cum MASS. hic supple esse; et explicat praecipiebat recipientes esse — recipere.

7. resurrexerit] Sic FEUARD. in marg. VOSS. et MASS. In reliquis edit. resurgeret.

8. quae sint hic] Etiam hoc loco HUMANUS legi vult quae fecerint hic. Sed lectio vulgaris apto commendatur sensu.

9. propheticum] GRABUS bene coniicit, excidisse donum aut spiritum.

10. esse coeperint] In Cod. ARUND. abest esse.

11. et eodem modo] VOSS. eo modo. FEUARD. et addidit consentiente VOSS.

1 anteprecaefructi

4 patris] + LXVII Quomodo
perseuerant: anime
corporis habentes
figuram

6 de om.

caracterem

9 que

elazuro

10 abrahe

10, 12 elazarum *

12 postolare

13 mense sue

mices

14 abrahe

15 precipiebat

16 profetis

17 poene

preconium

resurgerit

18 hec

manifestatione

19 hie

abrahe

22] iudicium] + LXVIII quomodo
anime cum sint pre-
valitis (est) in futurum
in corruptibilibus persuerant

23 quis

25 immasculis

26 acceperunt *

corpori

27.1 eum modo

28 que

3 quā

4 extinguntur

uoluptatem

5 intus fuerunt] initi erant *
ut²] aut .rent²

6 ~~quantumvis~~

celum

7 reliquas stille

omnem ornamentum

11 que

facture sue

13 propheticus

ipse] ipse

16 petit *

ate on A

20 uite

21 prestat *

-stitt²

et² habent²

prestat

24 perseverantiam

autem sunt ab illo omnia, quaecunque facta sunt et fiunt, initium quidem suum accipiunt generationis, et per hoc ¹inferiora sunt ab eo qui ea fecit, quoniam non sunt ingenua; ²perseverant autem et extenduntur in longitudinem saeculorum secundum voluntatem factoris ³Dei: ita ut sic ⁴initio fierent, et postea, ⁵ut sint, eis donat.

3. Quemadmodum enim caelum, quod est super nos, firmiter et sol et luna et reliquae stellae et ⁶omnia ornamenta ipsorum, quum ante non essent, facta sunt et ⁷multo tempore perseverant secundum voluntatem Dei: sic et de animabus et de spiritibus et omnino de omnibus his, quae facta sunt, cogitans quis, minime ⁸peccabit: quando omnia, quae facta sunt, initium quidem facturae suae habeant, perseverant autem quoadusque ea Deus et esse et perseverare voluerit. Testatur pro his sententiis etiam propheticus spiritus dicens: *Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt. Statuit ea in saeculum et in saeculum saeculi.* Et iterum de salvando homine sic ait: *Vitam petiit ⁹a te, et tribuisti ei longitudinem dierum in saeculum saeculi:* tanquam Patre omnium donante et in saeculum saeculi ¹⁰perseverantiam his, qui salvi fiunt. Non enim ex nobis, neque ex nostra natura vita est, sed secundum gratiam Dei datur. Et ideo qui servaverit ¹¹datum vitae et gratias egerit ei, qui praestitit, accipiet et in saeculum saeculi longitudinem dierum. Qui autem abiecerit eam et ingratus exstiterit factori, ob hoc quod factus est, et non cognoverit eum qui praestat, ¹²ipse se privat in saeculum saeculi perseverantia. Et ideo Dominus dicebat ingratis existentibus in eum: ¹³*Si in modico* Luc. XVI. 11.

Psal. CXLVIII. 5. 6.

Psal. XX. 4.

q' a

1. inferiora sunt ab eo] Pro inferiora sunt quam ille. GRAB. Sed HEUMANNUS pro ab eo legi vult Deo.

2. perseverant autem cett.] Vide MAS- SUTUM in Apparatu nostro.

3. Dei ita] Pro his HEUMANNUS legi vult qui et.

4. initio fierent] In Voss. pro his du- bus vocibus una legitur inciperent.

5. ut sint] Optime adnotat GRABIUS: id est, ut existant atque darent per ali- quod tempus, sicut ex antecedentibus et consequentibus patet.

6. omnia ornamenta ipsorum] Voss. ornamentum ipsorum. CLAROM. omne or- namentum ipsorum.

7. multo tempore] Sic ERASM. in marg. priorum edit. ARUND. FEUARD. in marg. Voss. GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. in textu multa tempora.

8. peccabit] Sic Voss. FEUARD. GRAB. MASS. Sed in ceteris peccavit.

9. a te] Desiderantur haec in ARUND. Voss. et CLAROM.

10. perseverantiam] Hoc loco perseve- rantia non accipitur ut in illo evangelii loco: Qui autem perseveraverit usque in finem cett., sed ἀντὶ τῆς διαμονῆς id est pro permanentia et perennitate. BILL. Observat. sacr. lib. I. c. 33.

11. datum] Observa, datum hic esse substantivum; datus graecae voci δόσις respondet.

12. ipse se privat cett.] Non quod de- struendam et in nihilum redigendam eius animam velit Irenaeus, qui toties asserit sempiternas fore reprobatorum poenas; sed quod impii suis delictis aeterna felicitate et beata sanctorum perseverantia (quae sola vera perseverantia est) se privent et mortem sibi aeternam adsciscant. MASS.

13. Si in modico cett.] Observant edi- tores, haec memoriter citata esse ab Irenaeo. Coniecit GRABIUS, hunc locum

fideles non fuistis, quod magnum est quis dabit vobis? ¹significans, quoniam qui in modica temporali vita ingrati exstiterunt ei, qui eam praestitit, iuste non percipient ab eo in saeculum saeculi longitudinem dierum.

4. Sicut autem corpus animale ipsum quidem non est anima, ²participatur autem animam, quoadusque Deus vult: sic et ³anima ipsa quidem non est vita, ⁴participatur autem a Deo sibi praestitam *Genes. II. 7.* vitam. Unde et propheticus sermo de ⁵protoplasto ait: *Factus est in animam vivam*; docens nos, quoniam secundum participationem vitae vivens facta est anima, ita ut separatim quidem anima intelligatur, separatim autem, quae ⁶erga eam est, vita. Deo itaque vitam et perpetuam perseverantiam donante, ⁷capit et animas primum non existentes dehinc perseverare, quum eas Deus et esse et subsistere voluerit. Principari enim debet in ⁸omnibus et dominari voluntas Dei; reliqua autem omnia huic cedere et subdita esse et in servitium dedita. Et de factura quidem et perseverantia animae hucusque ⁹dictum sit.

Cap. LXV.

C A P. XXXV.

1. Basilides autem et ipse super haec quae dicta sunt, cogetur dicere, secundum suam regulam, non solum CCCLXV secundum successionem ¹⁰alios ab aliis factos, sed immensam quandam et innumerablem multitudinem caelorum semper factam et fieri et futurum ut fiant, et nunquam deficere huiusmodi fabricam caelorum. Si enim ¹¹ex defluxu ¹²prioris ¹³secundum ¹⁴factum est caelum ad illius

* *Grab. 194.*
† *Mass. 170.*

ex evangelio secundum Aegyptios esse depromptum. Referuntur haec simili modo epist. 2 Clementi Romano adscriptae. V. HERZLIU editionem Patrum apostolicorum operum p. 148, et Apparatum nostrum ad hunc locum.

1. *significans*] *Nobis*, quae vox addita est in ERASM. GALL. et FEUARD. edit., expunxit GRAB. Comparat enim in nullo Codicum, quibus GRAB. et MASS. uti sunt.

2. *participatur autem animam*] *Animam* recte reposuit GRAB., consentientibus Codd. VOSS. ARUND. CLAROM. et MASS. Verbum *participari* Interpres usurpat tanquam deponens. In ceteris perperam legitur: *participatur autem anima*.

3. *anima ipsa quidem non est vita cell.*] Irenaeus hic locum Iustini mart. Dial. cum Tryph. p. 224 (edit. Othonis T. II. p. 30) imitatus esse videtur; ubi Iustinus de anima dicit: οὐ ζωὴ οὐσα ζῆ, ἀλλὰ μεταλαμβάνουσα τῆς ζωῆς· ἔτερον δὲ τι τὸ μετέχον τινὸς ἐκένου οὐ μετέχει. Ζωὴς δὲ ψυχὴ μετέχει, ἐπεὶ ζῆν αὐτὴν ὁ θεὸς βούλεται.

4. *participatur*] Sic FEUARD. prius restituit pro *participavit*. Consentiant ARUND. et VOSS.

5. *protoplasto*] In nonnullis Codd. legitur *protoplastos* aut *protoplaston* sine praepositione *de*.

6. *erga eam*] Haec plana videntur, dummodo meminerimus, Interpretem praepositionem *erga* saepe usurpare pro *circa*. Coniectura igitur HEUMANNI non opus est, qui legi vult: ἔργον eius.

7. *capit et animas*] Sic ARUND. ERASM. GALL. GRAB. et MASS. Sed FEUARD. e Cod. VET., quocum consentit VOSS., perperam legit: *capitunt animae*. Saepissime enim usus est lat. voco *capit*, sensu *possibile est, accidit ut*.

8. *omnibus*] FEUARD. in marg. et Cod. VOSS. *hominibus*.

9. *dictum sit*] VOSS. et MENC. II. *dictum est*.

10. *alios*] HEUMANNUS legendam corripit *caelos*, quae vox exsequentibus multitudinem caelorum facile suppleri potest.

11. *ex defluxu*] VOSS. *de fluxu*, quae

1 fidelis *

2:3 quie pestulat *

7 adeos ibi

8 propetius
proto plancto

10 uite

perseuerant. iem

16 annua

1 dictu x.] + lxxviii

euersio basilidis, calorun
fabricatimis:

17 hec q;

18 trecentos sexaginta
quinque

19 success] successiue.
immensum quen.
dem

20 calorun

21

22 celum

on de:
proletus

1. *tercium*

2. *Novissimum*] *quid ser **

n. l.

5. *celorum*

inador.] + lxx ostensio quoniam:
profete non a variis diis
fecerunt prophetationes sed ab
uno et eodem

7. *gnostici*

Sicunt legi voluit mearum

8. *profeta*

profetia

9. *profete*

10. *ali*

terre

11. *q: in ciuit*

12. *consequentibus] + lxxi expositio ebreicorum:*

nominum eorum qui in profetis positae sunt

13. *dictiois **

14. *sabaot*

coae

15. *et: sa*

16. *et: lxx] et alia*

17. *Sec] eos*

18. *eloxe^{1o}. eloxe^{2o}*

speciem, et ad ¹secundi tertium; et similiter omnes reliqui subsequentes; et ²de huius, quod secundum nos est, quod et novissimum ³vocat, necesse est ⁴(ex) defluxu aliud factum simile sibi, et ex illo ⁵iterum aliud; et nunquam deficere neque defluxus eorum, qui iam facti sunt, neque facturas ⁶caelorum; sed in immensum et ⁷non in praefinitum numerum caelorum incidere.

2. Et reliqui autem, qui falso nomine Gnostici dicuntur, qui Cap. LXVI. prophetas ex diversis Diis prophetias fecisse dicunt, facile destruentur ex hoc, quod omnes prophetae unum Deum et Dominum ⁸praedicaverint, et ipsum factorem caeli et terrae] et omnium, quae in eis sunt, et quod adventum Filii eius significaverint, secundum quod ex ipsis ⁹demonstrabimus Scripturis in libris consequentibus.

3. Si autem quidam secundum hebraeam linguam diverse dictiones positas in Scripturis opponant, quale est Sabaoth ¹⁰et Eloë et Adonai et alia quaecunque sunt talia, ex his ostendere elaborantes diversas virtutes atque Deos: discant quoniam ¹¹unius et ipsius ¹²significationes et nuncupationes sunt omnia huiusmodi. ¹³Quod enim dicitur Eloë secundum iudaicam vocem *Deum* significat, et Eloë

lectio GRABIO minus placet, quoniam Irenaeum graece scripsisse censet $\epsilon\lambda\epsilon\theta\epsilon\iota\sigma$.

12. factum est] Est addidit FEUARD., et agnoscit MS. Voss.

1. secundi] Sic Cod. VET. ARUND. VOSS. MERC. I. FEUARD. GRAB. MASS. In ceteris editi. legitur secundum.

2. de huius] HEUMANNUS legi suadet *dehinc*.

3. vocat] Sic FEUARD. in marg. ARUND. VOSS. GRAB. et MASS. In ceteris falso legitur vocant: sermo enim est de Basilide.

4. (ex) defluxu] Aut ex aut antecedens de delendum.

5. iterum aliud] ERASM. et GALL. contra plurimos Codd. habent illud pro aliud.

6. caelorum] Loco saeculorum restituit GRAB. auctoritate Cod. VET. et VOSS., quibusque consentit CLAROM.

7. non in] In non legi mavult GRABIOUS.

8. praedicaverint] Sic restituit GRAB. auctoritate Cod. VET. ARUND. MERC. I. Sed in ERASM. GALL. et FEUARD. legitur praedicaverunt.

9. demonstrabimus] Sic primus legit FEUARD. Consentit VOSS. Sed ERASM. GALL. demonstravimus.

10. et Eloë] Sic postea scriptum est in CLAROM. et VOSS. Licebat igitur et hic ita scribere et MASSUETO et mihi. GRAB. et alii scribunt Eloë.

11. unius et ipsius] Melius dixisset unius et eiusdem.

12. significationes et nuncupationes] MERC. II. significationis et nuncupationis; etiam VOSS. habet significationis, dum posteriores duae voces ibi desiderantur.

13. Quod enim dicitur Eloë cell.] Haec, quae disputat Irenaeus de nominibus Dei, illustrare conati sunt GALLASIUS, cuius explicationes vide in Apparatu, et MASS. Ad hunc locum doctus Benedictinus haec adnotat: Quae hic de hebraicis Dei nominibus scribit Irenaeus, brevioribus et apertioribus verbis exprimit Nicetas Choniates lib. II Orthodox. c. 29: Quoniam, inquit, recordes illi omnium divinorum interpretationem ignorantes, Adonai, Eloï et Sabaoth diversos esse Deos arbitrati sunt, operae pretium mihi facturus videor, si rudibus et ignavis aperiā, quid hoc nomen unumquodque graecis et latinis auribus sonet. Eloïh itaque Θεός, Deum, interpretantur: Eloï autem ὁ Θεός μου. Deus meus: Et quoque si tenui spiritu proferatur, Θεός, Deum: si aspero ἰσχυρόν, fortem significat: Adonai autem Κύριος, Dominum. Ceterum Dominus Sabaoth idem sonat quod Κύριος δυνάμεων, Dominus virtutum, vel Κύριος στρατῶν, Dominus exercituum. Suddai porro ἰσχυρόν καὶ δυνατόν, idoneum, potentem. Aia vero τὸν ὄντα, eum qui est, significat. Quod nomen ineffabile quoque ab Hebraeis censebatur. Itaque de voce Eloë, Hebraice אֱלֹהִים nulla diff-

Verum, et ¹Elloeuth secundum hebraicam linguam hoc quod continet omnia significat. Quod autem ait Adonai, ²aliquando quidem

* *Grab. 195.* nominabile, et admirabile significat, *aliquando autem duplicata littera delta, cum aspiratione, ut puta ³Addhonai, ⁴praeferentem

cultas. Certum est, Dei nomen esse. Quod autem addit Irenaeus, *Eloe verum significat*, non multo difficilius, nisi rem clarissimam variis ambagibus intricassent interpretes. His missis, existimo Irenaei sensum esse, hac voce אֱלֹהִים singulariter usurpata non alium nisi Deum verum exprimi; quod certum est: quum e contrario pluraliter accepta אֱלֹהִים, interdu idolis et iis qui vere Dii non sint applicetur. Sic Ios. 23, 16: *Et servietis Diis alienis אֱלֹהִים אֲחֵרִים*, et Exod. 22, 27: *אֱלֹהִים Deos non vilipendes*, i. e. iudices, principes. Quod vero subiicit auctor noster, *Elloeuth secundum hebraicam linguam hoc quod continet omnia significare*; id obscurius. Censet Croius pro Elloeuth legendum esse אֵל עֶלְיוֹן *El Elion*, Deus excelsus, sive summus; et respexisse Irenaeum ad verba Melchisedech benedicensis Abrahamo, Gen. 14, 19: *כֹּרֶךְ אֲבָרָם לֹאֵל עֶלְיוֹן בֵּרַךְ אֲבָרָם לֹאֵל שְׁמַיִם וָאָרֶץ*, *Benedictus Abraham a Deo altissimo, qui possidet caelos et terram*. Sed quum apud Rabbinos אֱלֹהִים *Elohu* significet Divinitatem, potuit etiam eo respicere Irenaeus. Divinitas infinita quum sit, omnia in se continet.

1. Elloeuth] *Elloeuth* legitur in Voss.

2. aliquando quidem nominabile et admirabile significat] I.egi mallem aliquando quidem innominabile etc. Revera enim antiqui Hebraei per Adonai, sacrum Dei nomen יהוה non raro exprimebant: huic enim, quod ineffabile esset, nec reverentiae causa nominare auderent, ne tam admirabile nomen assidua pronuntiatione vilesceret, substituebant Adonai; quos imitati sunt LXX interpretes. Unde Irenaeus ad eum Hebraeorum morem attendens scribere merito potuit: *Adonai aliquando innominabile et admirabile significare*, i. e. Adonai aliquando ineffabile illud et admirabile Dei nomen יהוה significare. Potuit etiam Irenaeus ante oculos habere vel illud quod dicitur ab angelo Iud. 13, 18: *Cur quaeris nomen meum, quod est admirabile?* vel, ut mavult Croius, illud Psal. 8, 1: *יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, Domine, Dominus noster* (LXX Κύριε, ὁ Κύριος ἡμῶν), quam

admirabile est nomen tuum in universa terra. Si vero nominabile legere malis, sensus erit, vocem Adonai admirabile Dei nomen significare, quod nominari et in usu communi proferri liceret. Nam, ut dixi, veteres Hebraei illud sacro Dei nomini יהוה substituebant. Mass. — Hekmannus in *Hamburg. vermischte Bibliothek* T. I. pag. 149 de hoc loco ita disputat: „Rescribit Mass. innominabile, ratus nomen יהוה respici, quod nominare Iudaeis religio sit. Verum rectius rescripseris dominabile, quum אֱלֹהִים sit dominus. Simile verbum reperitur lib. I. c. 13. p. 62: *Quod iubet eo, quod iubetur, maius est et dominatius*. Et rursus p. 63: *erit ille, qui iubet, et maior et dominatior*.“ Sed Hekmanno respondendum, vocem dominabilis in Irenaeo, quod eadem sciam, non occurrere.

3. Addhonai] Sic FEUARD. GRAB. et Mass. In Voss. scriptum est *adonay* (Grab. scriptionem Voss. falso allegat). ERASM. et GALL: *Addonei*; CLAROM. *Addonai*; MERC. II. *Adonai*. „Sed nalli, ait Mass., meo quidem iudicio, bene; scribendum erat *Haddonai*: neque enim dicit Irenaeus aspirationem in medio vocis interserendam esse, nec quisquam Adonai unquam ita scripsit. Sed interdu Hebraei scribunt יהארי, ubi littera ה, seu aspiratio praemissa emphatica est. Si vero Daleth puncto *Daghes* notetur, tunc sonabit velut duplex Delta apud Graecos, et pronuntiabitur *Haddonai*; et is sensus debet esse Irenaei verborum. Neque enim Hebraei aliter in ea voce duplicant Daleth, quam affigendo punctum *Daghes* in medio, quod ei litterae vim tribuit duplicis Delta graeci. Sed quid sibi vult Irenaeus, vocem *Haddonai* significare, *Praefinentem et separantem terram ab aqua, ne postea aqua insurgeret in eam?* (sic legendum puto) Probabiliter ceteris videtur Croii coniectura, Irenaeum non dare nobis veram et simplicem huius vocis significationem, sed spectare ad aliquem Scripturae locum, ubi de separatione terrae ab aqua tractetur: eumque esse putat Iob. 38, 10 et 11, ubi Deus de mari loquens, testatur se illud repagulis et valvis inclusisse eique praecipisse, ne ulterius progrediretur, neque

1 elreicem

2 admai] adomrae

4 delata

adbonai

1 ne p[ro]ut aqua] nec postea suam

2, greca

3} silaba

4 celum

et separantem terram ab aqua, ¹ne possit aqua insurgere in eam.

²Similiter autem et Sabaoth per ω quidem ³graecam in syllaba novissima scribitur, *voluntarium* significat: per σ autem graecam,

⁴ut puta Sabaoth, *primum caelum* manifestat. Eodem modo ⁵et

⁶Iaowth, extensa cum aspiratione novissima \dagger syllaba, *mensuram prae-* \dagger Mass. 171.

repagula illa perfringeret. Simile est illud quod Prov. 8, 29 legitur: *Circumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis ne transirent fines suos.* Unde Irenaei sensus erit, vocem *Haddonai* significare hunc ipsam Dominum, qui saepius in Scripturis de se ipse ita loquitur: *Ego Dominus, Ego ipse Dominus*: quique ibidem nobis exhibetur praefiniens et separans terram ab aqua.

4. *praefernientem*] Sic reposuit FEUARD. pro *perfernientem*, quod in sola GALLABII edit. legitur.

1. *ne possit aqua insurgere in eam*] EABAM. GALL. et Codd. VAT. VET. CLAR. ARUND. et MERC. II. legitur: *nec posteaquam insurgere in eam*, nisi quod in MERC. II. *insurgere* abest. GRAB. dicit, se de MS. Voss. nil certi affirmare posse, cuius lectio in hoc commate sibi deficiat. Equidem vero in Cod. Voss. reperi illam Codd. lectionem. FEUARDENTIUS, uti fateatur, mera conjectura lectionem mensorum Codd. emendans excudi iussit: *ne possit aqua insurgere in eam*. Dum GRAB. vitiosam MSS. lectionem in textum recepit, MASSUTUS quidem FEUARDENTIANAM sequitur emendationem, quippe quae Irenaei sensum haud male exprimat, fateatur tamen, se malle legi: *ne postea aqua insurgeret in eam*.

2. *Similiter autem et Sabaoth per ω quidem cell.*] Discrimen hoc longarum et brevium in voce *Sabaoth* non agnoscunt Hebraei. Immo neque LXX neque Patres graeci, qui huius nominis meminerunt, illud aliter ac per ω scribunt, scilicet $\Sigma\alpha\beta\alpha\omega\theta$. Quare sciolus quispiam Irenaeo nostro, in hebraicis haud satis perito, hic fucum fecisse videtur. Quidquid sit, duplex illa, quam affert, huius nominis notatio utrunque admitti potest. Si *Sabaoth* a chaldaica radice צבא *velle, optare, voluntas*, derivetur, *voluntarium* significare dici poterit. Si ab hebraica צבא , *militia, exercitus*, ad *primum caelum*, Empyrenm scilicet et stellatum manifestandum transferri nihil vetat. Nam in Scripturis צבא interdum de exercitu stellarum dicitur, quae quasi milites in statione ita collocatae sunt, ut ad imperium Dei praesto

sint eique militent. Denteron. 4, 29: *Ne quando elevas oculos tuos in caelum, et videas solem et lunam et stellas, omnem צבא השמים exercitum caelorum.* Mass.

3. *graecam*] Sic restituit FEUARD. Consentit Voss. Supplendum in huius periodi initio *quum* aut *quando*.

4. *ut puta*] FEUARD. pro *ut a* reposuit *ut pole* procul dubio e Cod. VET. — GRAB. dicit, MS. Vossii consentire; quod falsum est: legitur in Voss. *ut puta*, quod Mass. scripsit, haud quidem dicens, unde sumtum sit.

5. *et Iaowth*] Quum Graeci adaspirationes non habeant, quas in fine vocum apponere possint, si adaspiratione notanda fuit ultima syllaba vocis *Iao*, scribenda fuit per θ . Quod vero de ea voce hic dicit Irenaeus, neque Graecorum neque Hebraeorum scribendi rationi convenit. Nam illi semper scribunt *Ιαω*; nusquam vero, quod sciam, *Ιαθ*: illi vero semper יהוה , nunquam יהו : neutri proinde duplicem illum, quem hic assignat, scribendi nominis istius modum agnoscunt: adeo ut et hic imperitus quispiam Irenaeo nostro imposuerit. Quod autem de significatione nominis hic subiicit, videlicet modo significare *mensuram praefinitam*, modo *eum qui dat fugam malorum*, stare non potest nisi dicamus, quod de nomine *Haddonai* iam diximus, spectare Irenaeum ad aliqua Scripturae loca. Prior significatio respicere potest illud Job. 28, 25, ubi Deus dicitur *fecisse ventis pondus et aquas appendisse in mensura; posuisse pluvis legem et viam procellis sonantibus.* Et c. 38, 5 iterum dicitur, *posuisse mensuras terrae et tendisse super eam lineam.* Quibus affine est quod legitur Sap. 11, 21, Deum omnia in mensura et numero et pondere disposuisse. Posterior significatio spectare potest ad illud Exod. 10, 17. ubi Pharaeo devorantibus locustis vexatus, ad Moysen et Aaronem ait: *Rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat a me mortem islam.* Quod Moysis precibus postea concessisse Deus legitur. Et hic et in praecedentibus coniecturas propono: meliores si quis alius afferat, lubenter audiam. Mass.

fnitam manifestat; quum autem per *o* graecam corripitur, ut puta *Iaoth, eum qui dat fugam malorum* significat. Et cetera omnia unius eiusdemque nuncupationis sunt: sicut secundum latinitatem Dominus virtutum et Pater omnium et ¹Deus omnipotens et Altissimus et Dominus caelorum et Creator et Fabricator et similia his, non alterius atque alterius haec sunt, sed unius eiusdemque ²nuncupationes et ³pronomina, per quae unus Deus et Pater ostenditur, qui continet omnia et omnibus ut sint praestans.

4. Quoniam autem dictis nostris consonat praedicatio apostolorum et Domini magisterium et prophetarum annuntiatio et apostolorum dictatio et ⁴legislationis ministratio, unum eundemque omnium Deum Patrem laudantium; et non alium atque alium, neque ex diversis Diis aut virtutibus substantiam habentem; sed ex uno et eodem Patre omnia, (qui tamen ⁵aptat secundum ⁶subiacentium naturas et dispositionem), et neque ab angelis, neque ab alia quadam virtute, sed a solo Deo Patre visibilia atque invisibilia et omnia omnino quaecunque facta sunt; arbitror quidem sufficienter ⁷ostensum et per haec tanta ⁸uno ostenso Deo Patre factore omnium. Sed ne putemur fugere illam, quae ex Scripturis dominicis est probationem, ipsis Scripturis multo manifestius et clarius hoc ipsum praedicantibus, his tamen qui non prave intendunt eis proprium librum, ⁹qui sequitur! has scripturas, reddentes, ex Scripturis divinis probationes apponemus in medio omnibus amantibus veritatem.

1. *Deus omnipotens*] CLAROM. et VOSS. *Dominus omnipotens*.

2. *nuncupationes*] Editt. omnes nuncupationes; sed Codd. omnes praeter unum CLAROM. habent *nuncupationis*.

3. *pronomina*] Pro *cognomina*. MASS.

4. *legislationis ministratio*] ARUND. et MERC. II. *ministrationum*, quae lectio, ait GRAB., bene quidem congruit cum sequente voce *laudantium*; at ea admissa, *legislationes* legere necesse foret. Idem vir doctus observat, legem Mosaicam hic intelligi, ministerio angelorum datam.

5. *aptat*] FEUARD. *apta*; VOSS. *apti*.

6. *subiacentium naturas*] Sic e FEUARD. marg. et Cod. VOSS. reposuit GRAB.

Consentiant CLAROM. et MASS. In ARUND. et MERC. II. legitur quidem *naturas*, sed pro *subiacentium* exstat *subiacentiam*. In aliis *subiacentiam naturam*.

7. *ostensum*] Sic FEUARD. in marg. VOSS. et MASS. In reliquis editt. *ostensa*.

8. *uno ostenso Deo*] Mallem, ait GRAB., *unum ostensum Deum Patrem*. Sed frustra, recte respondet MASS., et repugnante Irenaei sensu, qui sublata mala interpretatione planus est. Semel, inquit, *ostenso uno Deo Patre, factore omnium, arbitror et per haec*, seu simul *ostensa tanta* quae iam dixi.

9. *qui sequitur has scripturas*] Id est: vestigiis Scripturarum insistit, nec ab earum norma aberrat.

- 23 ueritatem] + libri uinei secū exp incipit lib 5 tūc
 I A quibus et quemadmodum euangelium acciperit ecclē
 II Ostensis qd neq scripturis neq traditioni
 obsequunt heretici
 III De apolorū traditione ut aplos in ecclē
 opoz successis
 IIII Testificatiois eorū qui aplos uiderūt de
 pdicatiois ueritate
 V Ostensio qd in scripturis et dñs et aplos
 in ueritate ediderūt doctrinā et sēcda
 auctoritā opinionē
 VI Ostensio qd in scripturis nemo aliū
 dō nominat nec dñs nēcupat nisi solo uenū
 dō et pat mīa et iūu dī
 VII Quid sit qd a paulo dicit in qb; dō
 mundi hūc excecavit mentes infidelīū
 VIII Quid est manenas
 VIII Quid habuerant de dō sententiam
 apostoli qui nobis euangelium tradiderūt
 X que sunt que magis dñs n oblata et
 munera
 XI Ostensio qd neq: plura neq: minus quā
 quatuor possit ēē cāmpelia
 XII que sit reliquorū apolorū doctrina
 XIII Aduersus eos qui dicunt tantū paulū
 ex apolis copiosissime ueritatem
 XIV De xanton apolorū hīs et que sunt q
 in euangelio p solū lucā cognominimus
 Quena et qd fructantes paulū aplos
 XVI que sit apolorū sententia de dñs nō ita xpo
 XVII Ostensio qm unus et idē et ipse ihs xps uerbum dī
 XVIII Aduersus illos qui dicunt ecclē putat hīs aplos
 XIX De eo qui descendit in ipsa xpo
 XX Que causa fuit ut uerbu dī caro fieret
 XXI Aduersus eos qui dicunt qd de iosep generatū
 XXII Quid quia magna nimis fuit dō in hominīs
 inobedientia
 XXIII Ostensio sū p eo qui saluator hominū factus est
 ut prodeceretur in hunc mundum de paradiso
 XXIV Ostensio sū uerbum dī caro homo factus et
 xer quid sit qd dicit x; ad tēt de fructu uentris
 tū ponam super iedem hūc
 XXV Quomodo int'pretate uel scripture in grecā et quando

5 el domus e
celorum

et uia fabri
cata on.

6 adque
hec

10 profetarum

11 ministr.] - tatis m

13 abantem

14 apti

16 adque

18 hec

facture

19 est] et

22 scripturis

SANCTI IRENAEI

CONTRA OMNES HAERETICOS

LIBER III.

PRAEFATIO.

†¹Tu quidem, dilectissime, praeceperas nobis, ut eas, quae^{ Grab. 198}
a Valentino sunt, sententias absconditas, ut ipsi putant, in manife-^{† Mass. 173.}
stum proderem, et ostenderem² varietatem ipsorum, et sermonem
destruentem eos inferrem. Aggressi sumus autem nos, ³arguentes
eos a Simone, patre omnium haereticorum, et doctrinas et succes-
siones manifestare et omnibus eis contradicere; propter quod, quum
sit unius operis traductio eorum et destructio in multis, misimus
tibi libros, ex quibus primus quidem omnium illorum sententias
continet, et consuetudines et characteres ostendit conversationis eo-
rum. In secundo vero destructa et eversa sunt quae ab ipsis male
docentur, et nudata et ostensa sunt talia qualia et sunt. In hoc
autem tertio ex Scripturis inferemus ostensiones, ut nihil tibi ex
his, quae praeceperas, desit a nobis; sed et, praeterquam opinabaris,
ad arguendum et evertendum eos, qui quolibet modo male docent,
occasiones a nobis accipias. Quae enim est in Deo caritas, dives
et sine invidia existens, plura donat, quam⁴ postulet quis ab ea.
Memento igitur eorum quae diximus in prioribus duobus libris; et
haec illis adiungens, plenissimam habebis a nobis adversus omnes
haereticos contradictionem, et fiducialiter ac instantissime resistes
eis pro sola vera ac vivifica fide, quam ab apostolis ecclesia perce-
pit et⁵ distribuit filiis suis. Etenim Dominus omnium dedit apo-

1. *Tu quidem dilectissime*] ERASM. 1526
— 1545 in textu et Codd. MERC. quia
quidem; sed ERASM. in marg. nostram
adnotavit lectionem, in edit. 1548 et seqq.
in textum receptam.

2. *varietatem*] MERC. I. *veritatem*.

3. *arguentes*] COD. ARUND. *circueuntes*.
4. *postulet*] CLAROM. et (quos addo)
Voss. et MERC. II. *postulat*.

5. *distribuit*] COD. Voss. CLAROM. et
(quos neglexit GRABIOS) MERC. II. *dís-
tribuet*.

stolis suis potestatem evangelii, per quos et veritatem hoc est Dei
Luc. X. 16. Filii doctrinam cognovimus; quibus et ¹dixit Dominus: *Qui vos audit, me audit; et qui vos contemnit, me contemnit et eum, qui me misit.*

Cap. I.

C A P. I.

1. ²Non enim per alios dispositionem salutis nostrae cognovimus, quam per eos, per quos evangelium pervenit ad nos; quod videm tunc praeconaverunt, postea vero per Dei voluntatem in Scripturis nobis tradiderunt, fundamentum et columnam fidei nostrae futurum. Nec enim fas est dicere, quoniam ante praedicaverunt, quam perfectam haberent agnitionem; [†]sicut quidam audent dicere, gloriantes, emendatores se esse apostolorum. Postea enim quam surrexit Dominus noster a mortuis, et induti sunt ³supervenientis Spiritus sancti virtutem ex alto, ⁴de omnibus adimpleti sunt et habuerunt perfectam agnitionem: ⁵exierunt in fines terrae, ea quae a Deo nobis bona sunt evangelizantes, et caelestem pacem hominibus

Κεφαλ. α'. 1. Οὐ γὰρ δι' ἄλλων τὴν τῆς σωτηρίας ἡμῶν οἰκονομίαν ἐγνωκαμεν, ἀλλ' ἢ δι' ὧν τὸ εὐαγγέλιον κατελήλυθε πρὸς ἡμᾶς, ὃ τότε μὲν ἐκήρυσσον, ὕστερον δὲ διὰ θελήματος Θεοῦ ἐν γραφαῖς ἡμῖν παραδεδώκαται, ἑδραῖωμα καὶ στύλον*) τῆς πίστεως ἡμῶν ἐσόμενον. Οὐ γὰρ θέμις λέγειν, ὅτι πρότερον ἐκήρυξαν ἢ τέλειαν ἔσχον γνῶσιν, ὥς τινες τοιμῶσι λέγειν, καυχώμενοι διορθῶνται εἶναι τῶν ἀποστόλων. Ἐπεὶ γὰρ μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ἐνδυσάμενοι ἐπερχομένου πνεύματος ἁγίου δύναμιν ἐξ ὕψους, περὶ πάντων ἐπληροφορήθησαν καὶ ἔσχον τέλειαν γνῶσιν· ἔζηλον εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς, τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἀγαθὰ εὐαγγελιζόμενοι καὶ οὐράνιον εἰρήνην τοῖς ἀνθρώποις ἀπαγγέλλοντες, αἵτε καὶ

1. dixit] CLAROM. dicit.

2. Non enim per alios cett.] Quatuor priora huius libri capita HENR. THIERSCHIVS in graecum sermonem restituit et annotationibus criticis illustravit in *Theol. Studien u. Kritiken*. Jahrg. 1842. Fasc. 2. pag. 512 ss. Graecam versionem THIERSCHII sub textu latino minoribus typis exprimendam curavimus.

3. supervenientis Spiritus sancti] Sic restituit FEUARD. e Cod. VET., quocum consentiunt Codd. Voss. et CLAROM. Sed ERASM. GALL. et Codd. MERC. II. OTTOS. superveniente Spiritu sancto.

4. de omnibus] Legi maluerim et de omnibus.

5. exierunt cett.] THIERSCHIVS haec observat: „Asyndeton nimis molestum. Flagitat sensus auctoris, ut ab hoc verbo incipiat epodosis; induti sunt — adimpleti

sunt — habuerunt perfectam agnitionem, haec quoniam in re praecessisse docturus est, in protasi collocari necesse est. Sanavi labem qualicumque modo, praefixo ab initio periodi isto *ἐπεὶ*. Maluisssem participia interponere: *ἐπληροφορηθέντες, ἐσχηκότες τέλειαν γνῶσιν*, nisi nimis refragaretur interpretatio, in qua participia aut retineri solent aut vocalis *is* qui et similibus interiectis circumscribi.“ Sed ex nostra sententia non est viri critici, stylum auctoris emendare. Irenaeum constat nonnunquam scripsisse minus eleganter, ne dicam dure; atque quum Interpretem ad litteram accurate vertisse sciamus, stylum corrigendi melioremque reddendi libidine abstinemus necesse est. Hoc loco nihil desidero, nisi, uti iam dixi, et ante *de omnibus*.

a. ἑδραῖωμα καὶ στύλον] 1. Tim. 3, 15. THIERSCH.

1. euang - n. m. s.
2. dicit
3. audit] audit

mult] +1 a quibus et sumat.
 modum: eumque accipit
 ecclesia

et no. ire

7 p. m. m. m.

1. m. m. m.

2. m. m. m.

3. m. m. m.

4. m. m. m.

5. m. m. m.

6. m. m. m.

12. m. m. m.

13. m. m. m.

14. m. m. m.

15. m. m. m.

1. *... ..*
2. *... ..*
3. *... ..*
4. *... ..*
5. *... ..*
6. *... ..*
7. *... ..*
8. *... ..*
9. *... ..*
10. *... ..*
11. *... ..*
12. *... ..*
13. *... ..*
14. *... ..*
15. *... ..*
16. *... ..*
17. *... ..*
18. *... ..*
19. *... ..*
20. *... ..*

annuntiantes, qui quidem et omnes pariter et singuli eorum habentes evangelium Dei.

1. Ὁ μὲν δὲ Ματθαῖος ² ἐν τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ *διαλέκτῳ αὐτῶν ³ καὶ γραφὴν ἐξήνεγκεν εὐαγγέλιον, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων καὶ θεμελιούντων τὴν ἐκκλησίαν. ⁴ Μετὰ δὲ τὴν τούτων ⁵ ἔξοδον Μάρκος, ὁ μαθητὴς καὶ ἐρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδέδωκε. Καὶ Λουκᾶς δέ, ὁ ἀκούλουθος ⁶ Παύλου, τὸ ἐπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βιβλίῳ κατέθετο. ⁷ Ἐπειτα Ἰωάννης, ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου, καὶ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀναπεσὼν, καὶ

Ita Matthaeus in Hebraeis ipso-
rum lingua *Scripturam edidit * *Grab. 199.*
⁵ evangelii, quum Petrus et Pau-
lus Romae ⁶ evangelizarent, et
fundarent ecclesiam. Post vero
horum ⁷ excessum Marcus, disci-
pulus et interpretes Petri, et ipse,
quae a Petro annuntiata erant,
⁸ per scripta nobis tradidit. ⁹ Et
Lucas autem, ¹⁰ sectator Pauli,
quod ab illo praedicabatur Evan-
gelium in libro condidit. Postea
et Ioannes discipulus Domini,
qui et supra pectus eius recum-

πάντες ὁμοίως καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἐσχηκότες τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ.
Οὕτως — — —

1. Ὁ μὲν δὲ Ματθ. κτλ.] Hoc frag-
mentum graecum servavit Euseb. H. e.
V, 8.

2. ἐν τοῖς Ἑβραίοις] HEUMANNUS de-
clari vult in ante Hebraeis, sed frustra,
nti probat textus graecus. Etenim ἐν
τοῖς Ἑβραίοις est inter Hebraeos.

3. καὶ] Hanc voculam non agnoscit
Int.

4. Μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον] Haec interpretari poteris de excessu Pe-
tri et Pauli e vita aut de excessu ex
urbe Roma (quod suadet GRABMUS). Ne-
scio, quo iure HEIMICHEN ad locum Eu-
sebianum GRABMUS ob hanc explicationem
notaverit. Sed constat, quoquo modo
locum interpretati simus, Irenaeum re-
fragari Eusebio H. e. VI, 14. II, 15.
prorsus aliter docenti. Qua de caussa
CHRISTOPHORSONUS pro vulgata lectione,
omnium Codd. consensu et Rufini et Ire-
naei Interpretis auctoritate confirmata,
substituere maluit: μετὰ τὴν τοῦ κατὰ
Ματθαῖον εὐαγγελίου ἔκδοσιν, Μάρ-
κος κτλ. Christophorsonum a Valesio
castigatum, quippe qui Eusebii textum
interpolarit, tuetur auctoritas Grotii te-
stantis in Praef. ad evangelium Marci

(Operum theol. Tom. II. Vol. I. p. 291),
se reperisse in quodam MS. lectionem:
μετὰ δὲ τὴν τούτου (id est Matthaei)
ἔκδοσιν. Eandem lectionem reperis in
Catena Patrum in evang. Marci a Petro
Posino edita secundum vetus MS. Vati-
canum pag. 5.

5. evangelii] Cod. Voss. evangelicam,
neque ita male.

6. evangelizarent et fundarent] Sic
omnes editi. MASSURTUS dicit, in MS.
CLAROM. recentiore manu superscriptum
esse evangelizarunt et fundarunt. In Cod.
Voss. deest quum atque luculenter scrip-
tum est evangelizarunt et fundarunt.

7. excessum] Sic omnes Codd. et editi.
praeter FEUARD. a. 1639, in qua fortasse
errore typographi legitur discessum. Mirum
profecto, voces post vero horum excessum
in Cod. Voss. non exstare.

8. per scripta] Sic primus FEUARD.
recte legit. Sed in ERASM. GALL. per-
peram praescripta.

9. Et Lucas — condidit] Haec quae ab-
erant in editi. ERASM. GALL. et GRYN. e
Cod. VET. primus adiecit FEUARD.

10. sectator] HEUMANNUS legi vult as-
sectator.

αὐτὸς ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον, ἐν bebat, et ipse edidit evangelium, Ἐφ' ἧς τῆς Ἀσίας διατρέβων. Ephesi Asiae commorans.

2. Et omnes isti unum Deum factorem caeli et terrae, a lege et prophetis annuntiatum, et unum Christum filium Dei tradiderunt nobis; quibus si quis non assentit, spernit quidem participes Do-
mini, ¹spernit autem et ipsum Christum Dominum, spernit vero et Patrem, et est a semetipso damnatus, resistens et repugnans saluti suae; quod faciunt omnes haeretici.

Cap. II.

C A P. II.

1. Quum enim ex Scripturis arguuntur, in accusationem con-
vertuntur ipsarum Scripturarum, quasi non recte habeant, ¹neque
sint ex auctoritate, et quia varie ²sint dictae, ³et quia non possit
ex his inveniri veritas ab his, qui nesciant traditionem. ³Non
enim per litteras traditam illam, sed per vivam vocem; ob quam
causam et Paulum dixisse: *Sapientiam autem loquimur inter per-*
fectos; sapientiam autem non mundi huius. Et hanc sapientiam
⁴unusquisque eorum esse dicit, quam a semetipso ⁵adinvenierit,

2. Καὶ πάντες ἐκείνοι ἓνα Θεὸν τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸν ὑπὸ νόμου καὶ προφητῶν καταγγελλόμενον, καὶ ἓνα Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ παραδεδώκασιν ἡμῖν* οἷς εἴ τις μὴ ὁμολογεῖ, ἀθετεῖ μὲν τοὺς κοινωνοὺς τοῦ Κυρίου, ἀθετεῖ δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν Κύριον, ἀθετεῖ δὲ καὶ τὸν Πατέρα, καὶ ἐστὶν αὐτοκατάκριτος, ἀνθιστάμενος καὶ ἀντιχείμενος τῇ ἐκουστῷ σωτηρίᾳ, ὅπερ ποιοῦσι πάντες οἱ αἱρετικοί.

Κεφαλ. β'. 1. Ὅταν γὰρ ἀπὸ τῶν γραφῶν ἐλέγχωνται, εἰς ἐκκλησίαν τρέπονται αὐτῶν τῶν γραφῶν, ὡς μὴ ὁρθῶς ἔχοντες μηδὲ κύριοι εἶναι, καὶ ὅτι ποικίλως εἰρηναῖται καὶ ὅτι μὴ δύναται ἐξ αὐτῶν εὐρίσκεισθαι ἡ ἀλήθεια ὑπὸ τῶν μὴ εἰδόντων τὴν παράδοσιν. Οὐ γὰρ ἐγγράφως παραδοθῆναι ἐκείνην, ἀλλὰ διὰ ζωσῆς φωνῆς*), δι' ἣν αἰτίαν καὶ τὸν Παῦλον εἰρηκεῖν· σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου. Καὶ τὴν σοφίαν ταύτην ἕκαστος αὐτῶν εἶναι φάσκει, ὃ ἀπ' ἐκουστῷ παρεπενόησε)

1. spernit autem et ipsum Christum Dominum] Haec in Cod. Voss. recentiore manu scripta in margine leguntur. In ARUND. abest Christum.

2. sint dictae] FEUARD. in marg. e Voss. sunt d.

3. Non enim per litteras traditam] Desiderantur quinque illae voces in Codd. VET. CLAROM. et Voss. ita, ut in iis legatur: ab iis qui nesciant traditionem (illam hic addit Voss f, sed per vivam vocem. Sed cum edit. consentiant ARUND. MERC. II. et OTTOB.

4. unusquisque eorum] In CLAROM. abest eorum.

5. adinvenierit] Sic FEUARD. in marg.

Voss. MERC. I. OTTOB. CLAROM. et MASS. In ceteris adinvenit.

a. ζωσῆς φωνῆς] Ita Papias apud Euseb. Hist. eccl. III. c. extr.: τὰ παρὰ ζωσῆς φωνῆς καὶ μενούσης. Tertull. Praescr. haer. c. 21: viva, quod aient, voce. ΤΙΕΚΕΒΕ.

b. παρεπενόησε] Παρεπινοεῖν scripserat Irenaeus I. 10, 3, ubi Interpres: adinvenire; vocabulum ei valde usitatum: adinventio παρεύρημα I. 16, 3, male adinventia κακῶς ἐπινοημένα I. 3, 6. Et haec quidem contentim dicta. Verum et alibi adinvenire in iis, quae sine invidia dicantur, ἐννοεῖν I. 16, 3, ἐξευρίσκειν I. 15, 4, ἀνευρήσεις I. 16, 1.

1. *Adelphi*

2. *Adelphi*

3. *Adelphi*

4. *Adelphi*

5. *Adelphi*

6. *Adelphi*

7. *Adelphi*

8. *Adelphi*

9. *Adelphi*

10. *Adelphi*

11. *Adelphi*

12. *Adelphi*

13. *Adelphi*

14. *Adelphi*

15. *Adelphi*

16. *Adelphi*

17. *Adelphi*

18. *Adelphi*

19. *Adelphi*

- 2. martius
- 3. musquar
- 4. sum
- 5. pedic-
- 6. tr derum ai
- 7. cam] eion
- 8. ai eion
- 9. hesitorem
- 10. prescitis

fictionem videlicet, ut digne secundum eos †sit veritas, aliquando †*Mass.* 175. quidem in Valentino, aliquando autem in Marcione, aliquando in Cerintho; ¹postea deinde in Basilide fuit, ²aut et in illo qui contra disputat, qui nihil salutare loqui potuit. Unusquisque ³enim ipsorum omnimodo perversus semetipsum, regulam veritatis depravans, praedicare ⁴non confunditur.

2. Quum autem ad eam iterum traditionem, quae est ab apostolis, quae per successiones presbyterorum in ecclesiis custoditur, provocamus eos; ⁵adversantur traditioni, dicentes se non solum presbyteris, sed etiam apostolis existentes sapientiores, sinceram invenisse veritatem. ⁶Apostolos enim admiscuisse ea, quae sunt ⁷legalia Salvatoris verbis; et non solum apostolos, ⁸sed etiam ipsum

ψεῦσμα^a), ἵνα εἰκότως κατ' αὐτοὺς ᾗ ἡ ἀλήθεια, ποτὲ μὲν ἐν Βαλεντίνῳ, ποτὲ δὲ ἐν Μαρκίωνι, ποτὲ δὲ ἐν Κηρίνῳ· μετέπειτα ἐν Βασιλείδῃ ἣν ἡ καὶ ἐν τῷ ἀντιλογοῦντι, μηδὲν ὑγιὲς λαλεῖν δυναμένῳ. Ἐκαστος γὰρ αὐτῶν παντὶ τρόπῳ ἐξεστραμμένος, τὸν τῆς ἀληθείας κανόνα παραποιήσάμενος, καὶ τὸν κηρύσσειν οὐκ ἐπαισχύνεται.

2. Ὅτιαν δὲ πάλιν πρὸς τὴν παρὰ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν τὴν κατὰ διαδοχὰς τῶν πρεσβυτέρων κατὰ τὰς ἐκκλησίας φυλασσομένην ἀποκαλῶμεν αὐτοὺς, ἐναντιοῦνται τῇ παραδόσει, φάσκοντες αὐτοὶ οὐ μόνον τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποστόλων ὄντες σοφώτεροι τὴν ἐλλεικρινῇ εὐρηκέναι ἀλήθειαν. Τοὺς γὰρ ἀποστόλους ἐπιμιᾶν τὰ κατὰ νόμον τοῖς τοῦ Σωτῆρος λόγοις, καὶ οὐ μόνον τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ποτὲ

Similiter Interpres adamat verbum *adimplere*. THIERSCH.

1. *postea deinde*] *Postea* addidit GRAB. concordentibus MSS.

2. *aut et in illo*] Sic MASS. secundum Cod. CLAROM. Consentit Voss., quem etiam hic neglexit GRABIVS. Sed ERASM. GALL. GRYN. habent *autem in illo*; FEUARD. et GRAB. *autem et in illo*. Sed locus ipse vehementer laborare videtur. Quisnam est ille, qui *contra disputat*? FEUARDENTIUS intelligit Basilidem, GRABIVS vero Simonem magum. Rationem huius explicationis uterque non addit. MASSUKTUS censet neminem „hic speciatim designari, sed potius generatim eos omnes, qui contra catholicam fidem disputant.“ Hanc doctissimi Benedictini sententiam, procul dubio veram, amplexus est THIERASCHIVS, sic disputans: „Scripserat Irenaeus, ut dedimus ἐν τῷ, indefinito usus pronomine, idque Interpreti videbatur esse ἄσθρον, homini vel a gravioribus erroribus minime immuni. Cfr. I. 28, 1 extr., ubi *nuptiarum*, ac si esset τῶν γάμων, at Irenaeus τὸν γά-

μον scripserat. Nostro loco hic genuinus auctoris sensus: volunt esse veritatem vel in quolibet sophista, qui sanae doctrinae frivole contradicat, in sola Scriptura S. et apostolica traditione veritatem esse nolant.“

3. *enim*] Enim addidit FEUARD. Consentit Voss.

4. *non confunditur*] Id est: non erubescit.

5. *adversantur traditioni dicentes*] Sic primus FEUARD. recte legit; consentit Voss. Sed ERASM. et GALL. perperam *qui adversantur traditioni, dicent*.

6. *Apostolos enim*] Sic primus GRAB., quem sequitur MASS. Sed in ceteris *apostolos autem*.

7. *legalia*] Id est: ex Iudaismo desumpta.

8. *sed etiam*] Etiam e Cod. VET. restituit FEUARD.

a. *ψεῦσμα*] *Ψεῦσμα* scripsi, quum Interpres exhibeat *fictionem*; etenim I. 15, 5 Interpres *Daedalus fictor*; Iren. *Δαίδαλος ψευδής*. THIERASCH.

¹Dominum, ²modo quidem a Demiurgo, modo autem a medietate, interdum autem a summitate fecisse sermones; ³et se vero indubitata et ⁴intaminate et sincere absconditum scire mysterium; quod quidem ⁵est impudentissime blasphemare suum factorem. Evenit itaque, neque Scripturis iam neque traditioni consentire eos.

3. Adversus tales certamen nobis est, o dilectissime, more serpentum ⁶lubricos undique ⁷effugere conantes. Quapropter undique resistendum est illis, si quos ex his ⁸retusione confundentes, ad conversionem veritatis adducere possimus. Etenim si non facile est ab errore apprehensam respiscere animam; sed ⁹non omnimodo impossibile est errorem effugere, apposita veritate.

μὲν ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ, ποτὲ δὲ ἀπὸ μεσότητος, ἔσθ' ὅτε δὲ ἀπὸ ὑψότητος ποιήσασθαι τοὺς λόγους· καὶ μὴν αὐτοὺς ἀναντιρρόπως καὶ ἀμείντως καὶ εἰλικρινῶς τὸ ἀποκεκρυμμένον εἰδέναι μυστήριον, ὅπερ ἐστὶν ἀναυδέστατα βλασφημούντων¹⁾ τὸν ἑαυτῶν ποιητὴν. Συμβαίνει οὖν μῆτε ταῖς γραφαῖς ἤδη μῆτε τῇ παραδόσει ὁμολογεῖν αὐτούς.

3. Κατὰ τῶν τοιούτων ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη, ἀγαπητέ, τῶν δόκην ἔχειν ὀλισθηρῶν πανταχόσε ἐκφυγεῖν πειρωμένων. Διὸ καὶ πανταχόθεν ἀντιστατέον αὐτοῖς, εἴ τινας ἐξ αὐτῶν τῇ ἀποκρούσει καταισχύνοντες πρὸς ἐντροπὴν²⁾ τῆς ἀληθείας μεταγαγεῖν θυνάμεθα. Καὶ γὰρ εἰ μὴ ῥᾶδιον ψυχὴν ὑπὸ πλάνης καταληφθεῖσαι ἀναῆψαι, ἀλλ' οὐ παντάπασιν ἀδύνατον πλάνην ἐκφυγεῖν, ἀληθείας παρατεθείσης.

1. Dominum — [fecisse sermones] Vide supra lib. I, c. 7, 3 pag. 84, ubi leguntur haec: τὸν Ἰησοῦν τὸ μὲν τι ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος εἰρηκέναι, τὸ δὲ τι ἀπὸ τῆς μητρὸς, τὸ δὲ τι ἀπὸ τοῦ Δημιουργοῦ.

2. modo quidem a Demiurgo] Haec omissa sunt in Cod. Voss.

3. et se] Sic Codd. Voss. MERC. II. CLAROM. OTTOB. ERASM. priorib. editt. et MASS. In reliquis omittitur et.

4. intaminate] Ita Codd. Voss. CLAROM. et MASS. Reliqui incontaminate.

5. est impudentissime blasphemare] Sic ordinem verborum mutavi auctoritate Cod. Voss. In ceteris editt. minus bene legitur: impudentissime est blasphemare.

6. lubricos] Sic teste LATINO LATINIO Cod. VATICANUS eiusque auctoritate GRAB. et MASS. Quod dicit GRAB. etiam in Voss. legi lubricos, aperte falsum est: luculenter enim scriptum reperi in Voss. lubrici, quae est lectio reliquis Codd. et editt. vulgaris.

7. effugere] Ita emendavit FRUARD. fide Codicis VET., quocum convenit teste LATINO LATINIO VATICANUS, praeterea

Voss. Sed ERASM. et GALL. vitiose habent fingere.

8. retusione] ARUND. et MERC. II. retusione.

9. non omnimodo impossibile est cell.] Simillima sunt Iustini m. verba, Apol. I, 12 sub fin. obvia: οὐκ ἀδύνατον ἀληθείας παρατεθείσης ἄνοιαν φυγεῖν, quae GRAB. primus attulit.

a. βλασφημούντων] Βλασφημούντων posui, non βλασφημεῖν, quod suadebat Interpretatio. Primo enim minus graecus videbatur iste infinitivus; deinde eo praecedente magnam crearet molestiam pronomen, quod sequitur: suum, ἑαυτῶν. THIERSCH. IUS.

b. ἐντροπὴν] Opinor, ἐπιστροφὴν scriptum fuisse, pro quo conversionem posuerit Interpres. At intolerabilis in plano Nostri stylo genitivus ἀληθείας ita ad ἐπιστροφὴν appositus, ut ἐπιστροφὴ ἀληθείας sit animi ad veritatem conversio. Posui id, cui genitivus apprimè conveniat, ἐντροπὴν, vocabulum aberrationi Interpretis admodum procline. THIERSCH. IUS.

6 2 1 0

$\frac{1}{2} \frac{d^2 u}{dt^2}$

$\frac{1}{2} \frac{d^2 u}{dt^2}$

$\frac{1}{2} \frac{d^2 u}{dt^2}$

$\frac{1}{2} \frac{d^2 u}{dt^2}$

$\frac{1}{2} \frac{d^2 u}{dt^2}$

$\frac{1}{2} \frac{d^2 u}{dt^2}$

$\frac{1}{2} \frac{d^2 u}{dt^2}$

C A P. III.

Cap. III.

1. Traditionem itaque apostolorum in toto mundo manifestam in omni ecclesia ¹adest respicere omnibus qui vera velint ²videre, et ³habemus annumerare eos, qui ab apostolis instituti sunt episcopi in ecclesiis, et ⁴successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt neque cognoverunt, quale ab his deliratur. Etenim si recondita mysteria scissent apostoli, quae ⁵seorsim et ⁶latenter ab reliquis perfectos docebant, ⁷his vel maxime traderent ea quibus ⁸Grab. 201. etiam ipsas ecclesias committebant. Valde enim perfectos et ¹irreprehensibiles in omnibus eos volebant esse, quos et successores reliquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes; ⁸quibus emendate agentibus fieret magna utilitas, lapsis autem summa calamitas.

Κεφ. γ'. 1. Τὴν μὲν οὖν παράδοσιν τῶν ἀποστόλων ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ φανερούμενην^α) ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ πάρεστιν ἀναγνωρίσαι πᾶσι τοῖς ἀληθῶς ὁρᾶν ἐθέλουσι, καὶ ἔχομεν καταριθμεῖν τοὺς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κατασταθέντας ἐπισκόπους κατὰ τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς διαδεξαμένους αὐτοὺς ἕως ἡμῶν, τοὺς μὴδὲν τοιοῦτο διδάξαντας μὴδὲ ἐπιγινόντας, οἷον ὑπὸ τούτων ληρωδεῖται^β). Καὶ γὰρ εἰ τινα ἀπόκρυφα μυστήρια ᾔδεισαν οἱ ἀπόστολοι, ἃ ἰδίᾳ καὶ λάθρα τῶν λοιπῶν ἐδίδασκον τοὺς τελείους, τοῦτοις ἂν οὐχ ἥκιστα παρέδοσαν, οἷς καὶ αὐτὰς τὰς ἐκκλησίας παρετιθύντο^γ). Σφόδρα γὰρ τελείους καὶ ἀνεπιλήπτους κατὰ πάντα τοὺς τοὺς ἠβούλοντο εἶναι, οὓς καὶ διαδόχους κατέλειπον τὸν ἴδιον τόπον τοῦ διδασκαλείου παραδιδόντες· ὧν κατορθούντων μεγάλη γίγνεται ἂν ὠφέλεια, παραπεσόντων δὲ δεινότης βλάβη.

1. *adest respicere*] Id est licet vel promtum est, Graecorum more dicitur. *Ἰλάρεστιν* enim illis idem saepe est quod *ἔξεστιν*. BILL. Observ. sacr. lib. II. c. 5. Pro *respicere*, quod legitur in Cod. Voss. et edit. MASS., habent ceterae editt. *prospicere* et Codd. MERC. II. *prospicere*.

2. *videre*] Sic reposuit GRAB. secundum Codd. VET. (in marg. FEUARD.) ARUND. Voss. et MERC. I. Consentit MASS. Sed in reliquis legitur *audire*.

3. *habemus annumerare*] ARUND. et MERC. II. *habeamus*. HENUNANNUS pro *annumerare* legi vult *enumerare*, quae vox occurrit ineunte § 2.

4. *successores*] ARUND. et MERC. I. *successiones*.

5. *seorsim*] Voss. et MERC. II. *seorsum*.

6. *latenter ab reliquis*] FEUARD. in marg. et Voss. *latentes a reliquis*.

7. *irreprehensibiles*] Ita Paulus 1 Tim. III, 2: *δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπιλήπτου*

εἶναι, orporet episcopum irreprehensibilem esse. GRAB.

8. *quibus emendate agentibus*] Graece, uti BILLIUS I. saepissime citato observat, *ὧν κατορθούντων* i. e. quibus munere suo probe fungentibus.

a. *φανερούμενην*] *Φανερούμενην* in praes. posui, quamvis Int. habeat *manifestatam*; cfr. I, 4, 2 *παρομοιωμένην assimilata* 14, 4 *γινγνωσόμενον cognitum* 18, 1 extr. *κρυβομένην absconditam* III, 29, 5 *βλεπόμενος visus* cett. THIERSCHUS.

b. *ληρωδεῖται*] Ita I, 13, 3 *ληρώθῃ* Int. *deliriosa*. Ib. 14, 9 *οὕτως ἐλήρησεν* ita *deliravit*. THIERSCHUS.

c. *παρετιθύντο*] Verbum idem eodem sensu in N. T. non infrequens. Vide 1 Tim. I, 18. Forma non insolita, quam posui. Abiere enim apud hos scriptores verba in - *μι* in regularem contracturam verborum coniugationem. THIERSCHUS.

2. ¹Sed quoniam valde longum est in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones; maximae et ²antiquissimae et omnibus cognitae, a gloriosissimis duobus apostolis ³Petro et Paulo Romae fundatae et constitutae ecclesiae, eam ⁴quam habet ab apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem, per successiones episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per ⁵sibi placentiam vel vanam gloriam vel per caecitatem et malam sententiam ⁶praeterquam oportet colligunt. Ad hanc enim

2. 'Αλλ' ἐπεὶ λίαν μακρὸν ἂν εἴη, ἐν τῷ τοιοῦτῳ συγγράμματι πᾶσιν τῶν ἐκκλησιῶν καταριθμῆσαι τὰς διαδοχάς, τῆς μεγίστης καὶ ἀρχαιοτάτης καὶ πᾶσι γνωστοῦ ὑπὸ τῶν ἐκδοξατάτων δυοῖν ἀποστόλων Πέτρου τε καὶ Παύλου ἐν Ῥώμῃ θεμελιωθείσης καὶ κατασταθείσης ἐκκλησίας ἣν ἔχει παρὰ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν καὶ κηρυττομένην τοῖς ἀνθρώποις πλῆστιν, κατὰ διαδοχὰς τῶν ἐπισκόπων κατελθοῦσαν ἕως εἰς ἡμᾶς, μνηύοντες κατὰσχύνομεν πάντας τοὺς κατ' ὃν τινα οὖν τρόπον, εἴτε διὰ αὐταρέσκειαν¹⁾ εἴτε διὰ κερδοφιλίαν εἴτε διὰ τυφλότητα καὶ κακογνωμοσύνην παρ' ὃ δεῖ συλλογιζομένους. Πρὸς

1. *Sed quoniam valde longum cett.]* In hoc celeberrimo nec non veratissimo loco doctissimi editores GRABIVS ac MASSUETUS nimio studio abrepti magis polemico stylo usi sunt, quam decet providum interpretem. Eorum annotationes vide sis in Apparatu nostro. Praeterea ad MASSUETI Diss. III. art. IV. § 30 ss. Quum nobis cavendum censeamus, ne terminos ipsa editionis nostrae indole praescriptos supergressuri simus, ea tantummodo hic adnotare libet, quae viris criticis sunt certa atque indubitata. Quamvis nunquam sperandum videtur, fore ut Protestantes cum Catholicis de hoc loco consentiant, locum ipsum alibi ab omni parte collastrabimus.

2. *antiquissimae]* Nimirum in Oriente antiquissimae ecclesiae.

3. *Petro et Paulo]* In CLAROM. et Voss. Paulo et Petro.

4. *quam habet]* CLAROM. et Voss. quam habebat.

5. *sibi placentiam]* Sic omnes Codd. praeter CLAROM., in quo *sibi placencia* legitur, quam abbreviationis nota supra a extremum sit expuncta. At editt. ERASM. GALL. FÉWARD. et GRAB. *sui placentiam malam*; MASSUETUS vero cum CLAROM. legit *sibi placencia*. Quod habent pleraeque editt. *malam* expunximus cum MASS., quam absit ista vox in omnibus Codd. Nostram lectionem comprobant ROTHIVS in *Anfänge der christl. Kirche* p. 357 et THIERSCHIUS l. l., qui *sibi placencia* vertit *αὐταρέσκεια*, substantivum ab adiectivo *αὐτάρσχος* formatam. De voce *sibi placen-*

tia THIERSCHE. haec adnotat: „*Sibi placencia* vel *sibi placencia*, vocabulum recens fictum, quo exprimat *αὐταρέσκεια*, ab huius auctoris ingenio non abhorret, quippe qui et alia nova formare ausus sit (e.g. *mysterialiter* *μυστηριωδῶς*, *intimorale* *ἀδελῶς*, *impudorale* *ἀναισχύντως*, *verbosari* *φλυαρεῖν* — nisi id vulgare fuit —, *coinfantiatum* est *Verbum συνεννητάειν* ὁ *Λόγος*, *primiformis* *homo* i. q. *protoplastas*, ut alius habet; *proximior* *ἐλκευτέρα*, *requietio* *ἀνάπαυσις*). Ceterum praestetne h. l. *sui placencia* an *sibi placencia* me ignorare fateor. Conferas *suicidium*, mediae latinitatis nomen. Quamquam alia est res h. l., quum *placere* verbum regat dativum.“ At vero quum in plerisque et optimis Codd. scriptum sit *sibi placencia*, hanc formam in archetypo fuisse non dubitamus.

6. *praeterquam oportet colligunt]* Nescio, an quisquam graecae linguae ignarus, quid sit *praeterquam oportet*, colligere intellectu assequi possit. His enim verbis non dubito, quin Interpres graecam vocem *παρασυνάγειν* reddere stauderit; quam tamen dilucidius vertisset *praeter ius fasque conventus agere*. Unde Socrates in Hist. eccl. V, 21 Sabbathum Novatianum, quum relictis suis privatus

8. *αὐταρέσκειαν]* Ἀνδρῶπαρσος in ipso N. T. Eph. 6, 6. Col. 3, 22. De *αὐταρέσχος* adiectivo v. LONKE. ad Phrynichum p. 621. Hinc *αὐταρέσκεια* rite formata. THIERSCHIUS. Irenaeus fortasse scripsit *φιλαντίαν*.

2. maxime, in 2. 11

- me, cognate

aples

2. 11

fundate

conitiole

11. 11

- quoniam

2. 11

cehtaten

proutinem

pontinem

ecclesiam ¹propter potentiorē principalitatem necesse est omnem

ταύτην γὰρ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν διαφέρουσαν πρωτείαν ἀνάγκη*) πᾶσαν

conventus agere coepisset, παρασυνάξαι dicit. Quid autem inter haeresin, schisma et παρασυναγωγὴν vel παρασύναξιν intersit, vide Basilium in epist. Canon. ad Amphilocho. can. I. Sic BILLIUS Observ. sacr. II. c. 5. Sed haec BILLII interpretatio parum quadrare nobis videtur in loci nexum. Neque enim sermo est de iis, qui clandestinos et illicitos conventus agebant, sed de iis, qui christianam doctrinam, qualem ecclesiae ab apostolis acceptam confitebantur, repudiantes et aut vanae gloriae cupidine aut stultitia malaque mente permoti, novas et christianismo contrarias doctrinas fingebant. Quare THIERSCHIUS explicatio: „praeterquam fas est ratiocinantes“ nobis quidem loco ipsi aptior et accommodatior videtur.

1. propter potentiorē principalitatem] Sic omnes Codd. et editi. praeter MS. CLAROM. et MASS. Doctissimus monachus secundum Cod. CLAROM. excudi iussit propter potiorem principalitatem, quam lectionem iam commemorat NOURRIUS in Appar. ad Biblioth. max. Patrum T. II. p. 649. MASSURTUS dicit, librarium scripisse potiorem, sed antiquam manum expunxisse n. At vero reliqui hanc lectionem, quam MASSURTUS verbis commendat, quae virum alioquin κριτικώτατον nonnunquam praeconcepitis opinionibus occupatum ostendunt, atque ad maxime probatam lectionem rediit. Invidia temporum utinam ne textum Irenaei graecum nobis eripuerit! Etenim quid hic graece scriptum fuerit, dictu difficile. SALMASIUS de Primatu Papae p. 65 coniecit ἑξαιρέτων πρωτείων, MASSURTUS ὑπερτερων πρωτείων. Uterque adiectivum graecum e lectione potiorem non satis probata divinat; praeterea, uti THIERSCHIUS bene observat, „in eo errare videtur, quod concretum, ut vocant, nomen supponant πρωτείων, textu flagitante abstractum.“ GIESSEBACHIIUS (Brevis commentatio de potentiore ecclesiae Romanae principalitate, in eiusdem Opusculis academicis Vol. II. p. 151 ss.) ab Irenaeo scriptum existimat: διὰ τὴν κρείττονα seu ἱκανωτέραν ἀρχήν, atque ἀρχήν accipi vult de initiis seu primordiis Romanae ecclesiae, quae a duobus apostolis, iisque gloriosissimis originem duxit. Cum GIESSEBACHIO consentit GIESELERUS, qui (Kirchengesch. I. p. 175) Irenaeum διὰ τὴν ἱκανωτέραν ἀρχήν scripsisse con-

iciens vocem ἀρχήν idem significare vult, quod vernacule dicimus Ursprünglichkeit. Recte monet THIERSCHIUS: „Principalitatis hanc esse posse significationem concedo, ἀρχήν id unquam valere non crediderim, immo ne dici quidem id graeco uno verbo abstracto existimo. (Adverbia sunt προσηγητικῶς, προηγουμένως V, 27, 2; I, 9, 3, utrobique Int. principaliter, ursprünglich, secundum primam conditionem vel intentionem; adde III, 23, 3; IV, 4, 1, ubi principaliter eodem sensu, sed desunt graeca). Ubi ἀρχήν Int. reddidit principalitas, idem fere est, quod δύναμις quaedam summa sive, ut uno verbo dicam, Deus (Gnosticorum) I, 26, 1; I, 30, 1.“ Sed I, 30, 1 non legitur vox principalitas; praeterea quum I, 26, 1 desint graeca, probandum erit THIERSCHIO, Interpretem illo loco legisse ἀρχήν. THIERSCHIUS, qui vertit διὰ τὴν διαφέρουσαν πρωτείαν, haec adnotat: „Sed proferam eum locum, qui aliquid faciat ad illustrandum hunc nostrum, lib. IV, 38, 3: principalitatem quidem habebit in omnibus Deus, graeco: ἰσχυτέτοι μὲν ἐν πᾶσιν ὁ θεός. Nolo amplius dubitare, πρωτείαν ab Irenaeo fuisse h. l. scriptum. De adiectivo potentiorem sententiam ferre non ausim. Neque ab aliis pro certo quidquam statui posse existimo. Si potiorem veram esse putarem lectionem, maiore cum fiducia assererem Irenaei fuisse, quod exhibui in textu διαφέρουσαν. Plana et simplicia tunc omnia forent. Comparativus latinus sensu non alienus a vocabulo graeco, in quo latet comparativi notio. Insuper animadverti, Interpretem in exprimendis adiectivum et adverbiorum gradibus non nimis esse accuratum: dilectissime, ἀγαπητέ, portentuosissima et altissima, τερατώδης καὶ θαύτα Praef. ad lib. I, 1. — Verum etiam, fateor, positivos inveni adhibitos loco comparativorum et superlativorum, quinimo, quod observasse operae pretium fuerit, comparativos sensu superlativi praeditos: ultimus et iunior, ὁ τελευταῖος καὶ νεώτατος I, 2, 2, venerabilior σεβασμιωτάτη I, 9, 1. Est hoc,

a. ἀνάγκη] Egrege observavit GIESELERUS I. c., ita fuisse ab auctore exaratum, quum de eo agatur, quod secundum rerum naturam aliter se habere nequit (natürliche Nothwendigkeit). THIERSCHIUS.

Mass. 176. †¹convenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea quae est ab apostolis traditio.

συμβαίνειν ἐκκλησίαν^a (τούτέστι τοὺς πανταχόθεν^b πιστοὺς), ἐν ᾧ^c διαπαντός ὑπὲρ τῶν ὅπου δῆποτε^d συντετήρηται ἡ παρά τῶν ἀποστόλων παράδοσις. —

nisi fallor, latinitatis mediae vestigium. Quae quum ita sint, largior Romanae ecclesiae propugnatoribus, quod ipsis postulare nondum venit in mentem, nostro quoque loco fortassis superlativum nescio quem fuisse in originali textu. At ne quis id affirmet! Equidem etsi fortassis ita fuisse modo scripserim, revera ita fuisse paene negarim, nisi quis antea meliora quam mea attulerit exempla; in meis enim junior nullum habebat superlativum, venerabilior molestum, contra nihil erat proclivius quam *potissimam* vel *potentissimam* scribere *principalitatem*.¹ Sed pace doctissimi Thierschii haec monere liceat: lectio propter potentior *principalitatem* Codicibus adeo est confirmata, ut ne coniecturis quidem opus sit. Deinde de adiectivo graeco, quod e mente Interpretis respondeat illi *potentior*, dubitari nequit, quum § 3 huius capitis Irenaeus scripserit: ἐπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησία ἰκωνωτάτην γραφήν τοῖς Κορινθίοις — scripsit quae est Romae ecclesia *potentissimas* (i. e. graves, insignes) litteras Corinthiis. Et paulo post § 4 memoratur ἐπιστολὴ Πολυκάριπου — ἰκωνωτάτη, epistola Polycarpi — *perfectissima*. Unde patet, GRIESBACHUM et GIESELERUM recte vertisse. Quid igitur de voce *principalitas* dicemus? Interpretes plerumque non solum ad verba anxie vertere amat, sed etiam in formandis latinis vocibus graecum imitatur Irenaeum. Vocem ἀρχή vertit *initium* (lib. III, 12, 5) seu *principium* (lib. I, 8, 5); adiectivum ἀρχαῖος reddit *principalis*, *ursprünglich* (V, 14, 1. 2. *principalem* *plasmationem*; V, 21, 1 *principalem* *hominem*, ubi etiam Mass. in archetypo ἀρχαῖος scriptum fuisse coniecit). Tertullianus, cuius scribendi ratio simillima est stylo Interpretis Irenaei, adv. Val c. 5 duces et conditores sectae vocat *principales magistros*. Ex his mihi certum est, voci *principalitas* respondere graecum ἀρχαῖότης; atque hoc loco scriptum fuisse διὰ τὴν ἰκωνωτάτην ἀρχαῖότητα, quae vernacule reddam: wegen ihrer hinreichenden, tüchtigen, ansehnlichen Alterthümlichkeit, Ursprünglichkeit. HENNINGMANNUS legi vult: „propter apostolorum seu apostolicam principalitatem id est, quia primi huius ecclesiae doctores fue-

runt apostoli.“ Quam coniecturam commemorasse sufficiat!

2. *convenire*] Recte THIERSCHIUS explicat: *concordare cum ea, concinere reddendo testimonio de traditione, per singulas (ecclesias) aequae ac Romae asservata*.² Miror, NEANDRUM, qui sequitur GRABIUM, illud *convenire* de conventibus legatorum ex omnibus ecclesiis Romae missorum interpretari. V. NEANDRI Kirchengesch. I, 210.

a. *πᾶσαν ἐκκλησίαν*] Sic scripsi i. e. unamquamque, ἐκάστην, non, ut GIESELERUS: *πᾶσαν τὴν ἐκκλησίαν* i. e. *totam ecclesiam*. In eo enim est Irenaeus, ut indicata traditione in *unica* illa ecclesia Romana conservata, supersedeat demonstrare, quae sit in *reliquis singulis* ecclesiis traditio. THIERSCHIUS.

b. *πανταχόθεν*] Si quis *πανταχοῦ* mallet vel *πανταχόσε*, non refragaret. Ceterum monuerim, in huius generis scriptoribus graecis *ἐκεῖσε* frequenter poni, ubi *ἐκεῖ* ratio postulat et Atticistae praescribunt. Apud ipsam Hippocratem et Aristotelem, dein apud Olympiodorum et Herodianum *ἐκεῖσε* pro *ἐκεῖ* legi, demonstravit Lobeck. ad Phryn. p. 44. In hoc scriptore etiam in vocabulo *πανταχόσε* idem admitti potest abusus. THIERSCHIUS.

c. *ἐν ᾧ*] Miror, quod nemo vetastam FEUARDENTII aliorumque theologorum ecclesiae Romanae sententiam videtur deservisse, qui in *qua* ab Romana ecclesia referunt, quamquam id subiectum est remotius quam istud „*omnem ecclesiam*“. Ne GIESELERO quidem aliter visum. Mihi hunc esse sensum constat: „unaquaeque alia ecclesia idem testatur de traditione apostolorum (quod ostendimus dici ab ecclesia Romana) dummodo ne in ea per haereticos ipsos traditionis puritas inquinata sit,“ sive, ut Irenaei verbis utar, „dummodo in ea a fidelibus, cuiusvis sint loci, pure conservata sit tradita ab apostolis veritas.“ Praemonstrat, nisi fallor, ecclesias barbarorum, in remotis terris disseminatas, necdum ab haeresi gnostica contaminatas, de quibus cap. seq. verba facturus est. — Legeri possis, si placet, καὶ ἢ ἢν γε pro ἐν ᾧ ut supra scripsi THIERSCHIUS.

d. *ὅπου δῆποτε*] Vereor ne superfluum

unopisatum*
admonitione de
6 thimotium]+ in 2
1 arceletus*
2 tercio. lopo*
10 6. am.
4. p.
15 Supra

3. *¹Θεμελιώσαντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλησίαν, ²Λίνῳ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχείρισαν. Τούτου τοῦ Λίνου Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται. Διαδέχεται δὲ αὐτὸν Ἀνέκλητος. Μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὃ καὶ ἑωρακώς τοὺς ³μακαρίους ἀποστόλους καὶ συμβεβληκώς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἑναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων, οὐ μόνος· ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ἀπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. Ἐπὶ τούτου, οὖν τοῦ Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλλγῆς τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς ἐπέστειλεν ἢ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίᾳ ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην ⁴συμβιβάζουσα αὐτούς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν,

3. Fundantes igitur et instru- * *Grab. 202.*
entes beati apostoli ecclesiam Lino episcopatum administrandae ecclesiae tradiderunt. ⁵Huius Lini Paulus in his quae sunt ad Timotheum epistolis meminit. Succedit autem ei Anacletus; post eum tertio loco ab apostolis episcopatum sortitur Clementes, qui et vidit ⁶ipsos apostolos et contulit cum eis, ⁷et quum adhuc insonantem praedicationem apostolorum et traditionem ante oculos haberet, ⁸non solus; adhuc enim multi supererant tunc ab apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente, dissensione non modica inter eos, qui Corinthi essent, fratres facta, scripsit quae est Romae ecclesia ⁹potentissimas litteras Corinthiis, ad pacem eos congregans et reparans fidem eorum, et an-

videatur monuisse, undique ea aetate, quae est Interpretis, valere i. q. ubique. Si quis et paulo ante pro πανταχόθεν, ut ego posui, ὅπουδήποτε scribere maluit, non repugno. Asseverari hac de re nihil potest. THEISCHEUS.

1. Θεμελιώσαντες κτλ.] Graeca haec verba conservavit Euseb. H. e. V, 6. Periodum postremam allegat Nicephorus lib. IV, c. 15.

2. Λίνῳ] Cfr. PEARSONII De successione primorum Romae episcoporum diss. in eiusdem Opp. posthum. Lond. 1688. 4. et BARATENII *disquisitio chronolog. de successione antiquissima episcoporum Rom. Ultrai.* 1740.

3. μακαρίους] Hanc vocem procul dubio non legit Interpres.

4. συμβιβάζουσα — ἀνανεοῦσα] Nicephorus habet συμβιβάζουσιν — ἀνα-

νεοῦσαν. Eodem modo etiam Rufinus in Euseb. legit, quasi haec ad epistolam, neque vero ad ecclesiam Romanam sint referenda. Interpres vero confirmat vulgatam apud Eusebium lectionem.

5. Huius Lini] ARUND. interserit autem.

6. ipsos apostolos] GRARIUS expunxit ipsos, quod absit in Codd. MERC II. et textu graeco; sed MASS. recte restituit voculam, quum exstet in optimis Codd.

7. et quum adhuc] Et GRAB. auctoritate Codd. addidit.

8. non solus; adhuc enim multi] Sic primus GRAB. secundum MSS. Sed ERASM. GALL. FREUARD. non solus enim, adhuc multi.

9. potentissimas] VALESIIUS vertit luculentissimas; STROTHIUS, Eusebii interpres: einen sehr gründlichen Brief. Ἰκανός est probus, iustus, cui nihil deest.

¹καὶ ἦν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀπο- nuntians quam in recenti ab
στόλων παράδοσιν εἰλήφει apostolis ²acceperat traditionem,
annuntiantem unum ³Deum omnipotentem, factorem caeli et terrae,
plasmatorem hominis, qui induxerit ⁴cataclysmum et advocaverit
Abraham, qui eduxerit populum de terra Aegypti, qui collocatus sit
Moysi, qui legem ⁵disposuerit et prophetas miserit, qui ignem prae-
paraverit diabolo et angelis eius. Hunc Patrem Domini nostri Iesu
Christi ab ecclesiis annuntiarī, ex ipsa ⁶scriptura, qui velint, di-
scere possunt, et apostolicam ecclesiae traditionem intelligere; quum
sit vetustior epistola his qui nunc falso docent, et alterum Deum
super Demiurgum et factorem horum omnium, quae sunt, com-
mentuntur.

* *Grab. 203.* ¹Τὸν δὲ Κλήμεντα τοῦτον δια-
δέχεται Εὐάρεστος καὶ τὸν Εὐ-
άρεστον Ἀλέξανδρος· εἰς ²οὗ-
τως ἔκτος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων
καθίσταται Εὐστός. Μετὰ δὲ
τοῦτον Τελεσφόρος, ὃς καὶ ἐν-
δόξως ἐμαρτύρησεν· ἔπειτα
Υγίνος, εἰτα Πίος. Μεθ' ὃν
Ἀνίκητος. Διαδεξαμένου τὸν

* Huic autem Clementi succedit
Evaristus et Evaristo Alexander,
ac deinceps sextus ab apostolis
constitutus est Sixtus, et ab hoc
³Telesphorus, qui etiam glorio-
sissime martyrium fecit; ac deinceps
Hyginus, post Pius, post
quem Anicetus. Quum autem

3. — — καὶ κηρύσσουσα ἦν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παράδοσιν
εἰλήφει, ἀπαγγέλλουσαν ἓνα Θεὸν παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ
γῆς, πλάστην ἀνθρώπου, τὸν ἐπαγαγόντα κατακλυσμὸν καὶ καλέσαντα Ἀβραάμ,
τὸν ἐξαγαγόντα τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου, τὸν λαλήσαντα τῇ Μωϋσεῖ, τὸν νό-
μον διαθέντα καὶ προφητίας πέμψαντα, τὸν πῦρ κατασκευάσαντα τῷ δια-
βόλῃ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. Τοῦτον Πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν κηρύσσεσθαι, ἀπὸ τῆς γραφῆς αὐτῆς οἱ βουλόμενοι
μαθεῖν δύνανται καὶ τὴν ἀποστολικὴν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν κατανοεῖν,
ἀρχαιότερας οὔσης τῆς ἐπιστολῆς τῶν νῦν ψευδοδιδασκαλοῦντων καὶ ἄλλων
Θεὸν ὑπὲρ τὸν δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τῶν ὅλων τῶνδε ἀναπλαττόντων. —

1. καὶ ἦν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστό-
λων] Nicephorus habet παρὰ pro ἀπὸ
et Interpres legit καὶ ἀναγγέλλουσα,
quae vox, etiam a Rufino agnita, adest
in textu Eusebii et Nicephori.

2. acceperat] Ita recte solus Mass. se-
cundum Cod. CLAROM. In GRAB. ex ARUND.
et Voss. legitur acceperant. In reliquis
receperant.

3. Deum omnipotentem] In CLAROM. et
Voss. adest omnipotentem.

4. cataclysmum] Voss. cum cata-
clysmum.

5. disposuerit - miserit] ARUND. OTTOS.

et MERC. II. disposuerat - miserat. Con-
sentit quoad postremam vocem CLAROM.

6. scriptura] GRABIVS observat, hic in-
telligendam esse epistolam Clementis;
γραφῇ procul dubio legit Int., quod me-
lius vertisset epistola.

7. Τὸν δὲ Κλήμεντα] Etiam haec
leguntur apud Euseb. H. e. V, 6.

8. οὕτως] Haec vox non agnoscitur
ab Interprete.

9. Telesphorus] ARUND. MERC. II. et
Voss. Telesphorus; in CLAROM. scriptum
fuerat Telesphorus; sed superscriptum
videtur Telosporus.

3 onnipotentia :

facture

4 cetera et cetera

5 latitudo v. s.
cata

6 abraam * m

7

8

6 miser

brepara

7 emper

8

9

10

14

15

16

17

18

19

20

21

1. *amela* *

2. *ordinaria*

3. *gracilis*

8. *... ..*

leuca

11. *creta* *alba*

12. *... ..*

17. *myrmica* *alba*

18. *... ..*

19. *... ..*

20. *... ..*

Ἀνίκητον Σωτήρος, νῦν δωδεκάτῳ τότῳ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατέχει κληρὸν Ἐλεύθερος. Τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ ¹διδασκῇ ἢ τε ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήνηκεν εἰς ἡμᾶς.

fidem esse, quae in ecclesia ab apostolis usque nunc sit conservata et tradita in veritate. 95 f

4. ²Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἐωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ, ἐπίσκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἐωράκαμεν ³ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ (ἐπιπολὺ γὰρ παρέμεινε, καὶ πάντῳ γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας, ἐξηλθε τοῦ βίου) ταῦτα διδάξας: ⁴αἱ καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων ἔμαθεν, ⁵αἱ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, αἱ καὶ μόναι ἐστὶν ἀληθεῖ. Μαρτυροῦσι τοῦτοις αἱ

successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab apostolis habet ⁵Eleutherius. Hac ordinatione et successione, ea quae est ab apostolis in ecclesia traditio et veritatis ⁶praeconatio pervenit usque ad nos. Et est plenissima haec ostensio, unam et eandem vivificatricem

4. Et Polycarpus autem non solum ab apostolis edoctus et conversatus cum multis ⁷ex eis, qui Dominum nostrum viderunt; sed etiam ab apostolis in Asia, in ea quae est Smyrnis ecclesia constitutus episcopus, quem et nos vidimus in prima nostra aetate: (multum enim ⁸perseveravit et valde senex gloriosissime et nobilissime martyrium faciens exivit de hac vita) ⁹haec docuit semper quae ab [†]apostolis didicerat, quae et ecclesiae tradidit, et sola sunt vera. ¹⁰Testimo-

1. διδασκῇ] Cum Christophorsono et antiquo Interprete legere malim διὰ δασκῇ.

2. Καὶ Πολύκαρπος κτλ.] Etiam hoc fragmentum reperitur apud Euseb. h. e. IV, 14.

3. ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ] Cfr. epistola Irenaei ad Florinum scripta.

4. αἱ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν] Int. legit: αἱ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ παραδίδωσιν. Hanc lectionem etiam Rufinus, Eusebii interpres, habuit, qui vertit: et haec ecclesiae tradebat. Paullo inferius legitur quidem: καὶ τὴν ἀλήθειαν — τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην, sed Int., nti ex versione cognovimus, legit: τὴν τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένην. Alique negare non ausim, lectionem Interpretis utrobique esse meliorem, id quod editores iam censuerunt.

5. Eleutherius] Sic Voss., GRAB. errat. Sed ARUND. Eleutherus.

6. praeconatio] Sic MERC. II. Voss. et MASS. In reliquis praeconatio.

7. ex eis] Ex abest in ARUND. MERC. II. et CLABOM. In Voss. vitiose legitur: cum multis eius qui dominum nō (non, in marg. a recentiore manu scriptum nrm i. e. nostrum) viderunt.

8. perseveravit] Ita primus GRAB. ex FEUARD. marg. ARUND. Voss. MERC. II. reposuit pro perseveraverat. Melius vertisset Int. prorogavit tempus.

9. haec docuit] Sic primus GRAB. ex FEUARD. marg. ARUND. Voss. MERC. I. et textu graeco. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. in textu hic docuit.

10. Testimonium his] Et, quod ante haec verba habent ERASM. GALL. et FEU-

κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οἱ μέχρι νῦν ἰδιαδεγμένοι τὸν Πολύκαρπον, πολλῶ ἀξιοπιστότερον καὶ βεβαιότερον ἀληθείας μάρτυρα ὄντα, Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος, καὶ τῶν λοιπῶν κακογυνώμων. Ὅς καὶ ἐπὶ Ἀνικητοῦ ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ, πολλοὺς ἀπὸ τῶν προειρημένων αἵρετικῶν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, μίαν καὶ μόνην ταύτην ἀληθεῖαν κηρύξας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων παρειληφέναι, τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. Καὶ εἰσὶν οἱ ἀκηροῦτες αὐτοῦ, ὅτι Ἰωάννης, ὁ τοῦ Κυρίου μαθητῆς, ἐν τῇ Ἐφέσῃ πορευθεὶς λούσασθαι, καὶ ἰδὼν ἔσω Κήρινθον, ἐξήλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος, ἀλλ' ἐπειπὼν φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπίσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρινθου, τοῦ τῆς ἀληθείας ἐχθροῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πολύκαρπος Μαρκίωνι ποτε εἰς ὅσιν αὐτῷ ἐλθόντι καὶ φήσαντι Ἐπιγινώσκεῖς ἡμᾶς; ἀπεκρίθη. Ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τοῦ Σατανᾶ. Τοσαύτην οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν, πρὸς τὸ μηδὲ μέχρι λόγου κοινωνεῖν τινὶ τῶν παραχαρσάσόντων τὴν ἀληθεῖαν, ὡς καὶ Παῦλος ἔφησεν αἵρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος καὶ ἀμαρτάνει, ὡς

ARD., expunsi cum GRAB. et MASS. auctoritate MENC. II. et (quem addo) VOSS.

1. *διαδεγμένοι τὸν Πολύκαρπον*] In Rob. Stephani et Heinicheniana Eusebii editi, praeterea in FRUARD. legitur τὸν τοῦ Πολυκαρπου θρόνον. Sed Interpres Irenaei, Rufinus et Strothius nostram simpliciter teneant lectionem.

2. *κακογυνώμων*] *Κακογυνώνων*, καὶ ἐπὶ habet Nicephorus.

3. *ἐπὶ Ἀνικητοῦ ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ*] De itinere Polycarpi in urbem Romam cfr. epistola Irenaei ad Victorem episcopum Romanum.

4. *τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας*] Cum Interprete legere maluerim τὴν τῇ ἐκκλησίᾳ.

5. *ὅτι Ἰωάννης κτλ.*] Eandem fabulam narrat Eusebius h. e. III, 28, atque meram fabulam hic narrari satis docet Epiphanius. Haer. XXX p. 148 ed. Petav. prorsus eadem de Ebione narrans. Cf. MOSHEMII Instit. hist. chr. sec. I, p. 438 sq. REUTERDAHL de fontib. hist. eccl. Eus. p. 26. ITTICUS de haeresiarchis primi et secundi seculi p. 58. Eiusdem appendix dissertat. de haeresiarch. p. 14—17.

6. *Κήρινθον*] MASS. observat, ab aliis additum, Cerinthum cum discipulis post egressum Ioannis balnei ruina esse oppressum. Quod fabulam olere dicit eruditus monachus.

7. *Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πολύκαρπος*] Hieron. de vir ill. c. 17 hoc Romae coe-gisae narrat.

8. *Ἐπιγινώσκεῖς ἡμᾶς*] Sic VALESIVS in quatuor Codd. scriptum reperit. Quae si vera est scriptura, per interrogationem id dictum accipiendum est. Haec lectionem cum GRAB. et MASS. praefendam censeo alteri *ἐπιγινώσκε ἡμᾶς*, quam reperis in editi. Eusebii et quam teneant Nicephorus et Rufinus. Convenit enim nostra lectio cum Cod. ASYNO., de quo vide infra; praeterea recte observant editores, haec melius intelligenda per interrogationem dicta: *cognoscis nos?*, quam imperativo pronuntialis: *cognosce nos*. Mira est sententia Valesii, *ἐπιγινώσκειν* hic idem esse, ac *salutare*; quod sane ad Polycarpi mentem et indignationem non satis congruum esse bene monet GRABIVS. Absurde enim dictam foret: *saluto te primogenitum Satanae*.

9. *Ἐπιγινώσκω*] Int. legit *ἐπιγινώσκω σέ*. Sed pronomen σέ, quod legitur in Chronico Alexandrino, ubi haec fabula narratur, etiam omitti potest.

10. *ecclesiae omnes*] Omnes omittitur in VOSS.

11. *auctoritatis*] Vocem *testis*, quae in editi. ERASM. GALL. et FRUARD. immediate sequitur, deleverunt GRAB. et MASS.

1. asina

2. asina

3. asina

4. asina

5. asina

6. asina*

7. asina

8. asina

9. asina

10. asina

11. asina

12. asina

13. asina

14. asina

15. asina

16. asina

17. asina

18. asina

19. asina

20.

21.

22.

nium his perhibent quae sunt in Asia ¹⁰ecclesiae omnes et qui usque adhuc successerunt Polycarpo; qui vir multo maioris ¹¹auctoritatis et ¹²fidelior veritatis est testis, quam Valentinus et Marcion et reliqui, qui sunt perversae sententiae. ¹³Is enim est, qui sub Aniceto quum ¹⁴advenisset in urbem, multos ex his quos praediximus, *haereticos convertit in ecclesiam Dei, unam et solam* ¹⁵Grab. 204. hanc veritatem annuntians ab apostolis ¹⁵percepisse se, ¹⁶quam et ecclesiae tradidit. Et sunt qui audierunt ¹⁷eum dicentem, quoniam Ioannes Domini discipulus, in Epheso iens lavari, quum vidisset ¹⁸intus Cerinthum, exsilierit de balneo non lotus; dicens, ¹⁸quod timeat ne balneum concidat, quum intus esset Cerinthus inimicus veritatis. Et ipse autem Polycarpus Marcioni aliquando occurrenti sibi et dicenti: ¹⁹*Cognoscis nos?* respondit: *Cognosco te primogenitum Satanae.* Tantum apostoli et horum discipuli habuerunt ²⁰timorem, ²⁰ut neque verbo tenus communicarent alicui eorum, qui adulteraverant veritatem, quemadmodum et Paulus ait: ²¹*Haereti-* TK. III. 10. *cum autem hominem* ²²*post unam correptionem devota, sciens quo-*

auctoritate graeci textus et Codd. Voss. et CLAROM.

12. *fidelior*] Eusebii auctoritate, ait FEUARD., et BILLII (Observ. sacr. II, 5) commotione sic locum restitimus, expuncto *fidelioris*, quod habebant omnes Codd. Emendationi favent CLAROM. et (quem addo) Voss., in quo tantummodo omittitur *est ante testis*. MENC. II. habent *fideliore* et *testes*.

13. *Is enim est*] Voss. *ipse enim est*; neque ita male.

14. *advenisset*] Sic Voss. (GRAB. erat). Sed ARUND. *venisset*.

15. *percepisse se*] *Se*, quod quidem abest in Voss. et textu graeco, delevit GRAB. sed recte restituit *se* MASSURUS, quum id in omnibus editt. et MSS. praeter CLAROM. et Voss. legatur et subintelligi debeat.

16. *quam et ecclesiae tradidit*] Ex textu graeco: *quam et ecclesiae tradidit*. Cum MASS. praeferenda mihi videtur lectio Interpretis; sed GRAB. textum graecum sequi mavult.

17. *eum dicentem*] *Dicentem* expunxit GRAB., quoniam neque in textu graeco neque in Cod. Voss. (non ARUND., uti ait MASS.) comparuit. Sed MASS. restituit *dicentem*, quamvis in Cod. CLAROM. non legatur; et MASSURUM eam ob causam seculi sumos, quod, si omitamus *dicentem*, lectio ita mutanda est: *audierunt ab eo ex eo*, quae mutatio omnium Codd. auctoritati adversatur sit.

18. *quod timeat cett.*] Aut Irenaeus aut Eusebius hic sensum tantummodo reddit, non verba.

19. *Cognoscis nos*] Sic recte restituit GRAB. e Cod. ARUND. Cfr. quae observavimus ad textum graecum.

20. *ut neque verbo tenus communicarent*] Sic ERASM. GALL. GAYN. et Codd. MENC. II. et ARUND. (GRAB. et MASS. editionum priorum lectiones non satis accurate referunt). In Cod. Voss. pro *neque* legitur *ne* et omittitur *tenus*. In CLAROM. legitur: *ut ne verbo bonos communicarent*; MASS. coniecit pro *verbo bonos* scribendum *verbo bono aut verbo tenus*. FEUARD. omisit *ut* et pro *neque* scripsit *ne*; GRAB. restituit *nec* et delevit *tenus*; MASS. *ut ne verbo tenus com.* Equidem vero *neque verbo tenus* excudi iussi, ut graeca et latina omnino concinant.

21. *Haereticum autem*] *Autem*, quod habent MSS., neque textus graecus neque Scriptura sacra agnoscit.

22. *post unam correptionem*] Addunt novi Test. Codices tam graeci tam latini et ipse Irenaeus (textus graecus *καὶ δευτέραν* et alteram, quas voces in latina Irenaei versione librorum culpa omisas puto. Siquidem haec eadem apostoli verba reddens supra lib. I. c. 16, 3 expressit et *secundam*. Abfuisse tamen videntur ab Italica versione, Tertullianus enim lib. de Praesct., Cyprianus ad Quirin. lib. III. c. 78 et epist. 55, Lucifer. Calarit. et Ambrosiaster in hunc Pauli

αὐτοκατάκριτος. Ἔστι δὲ ἐπιστολὴ Πολυκάρπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη ἱκανωτάτη, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας οἱ βουλόμενοι καὶ φροντίζοντες *τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας δύνανται μαθεῖν. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ †ἐκκλησία ὑπὸ Παύλου μὲν τεθμελιωμένη, Ἰωάννου δὲ παραμείναντος αὐτοῖς μέχρι τῶν Τραϊανοῦ χρόνων, μάρτυς ἀληθῆς ἐστὶ τῆς ἀποστόλων παραδόσεως.

* Grab. 205.

Mass. 178.

Cap. IV.

C A P. IV.

q/a 1. Tanta igitur ⁴ostensiones quum sint, non ⁵oportet adhuc quaerere apud alios veritatem, quam facile est ab ecclesia sumere; quum apostoli, quasi in depositarium dives, plenissime ⁶in eam contulerint omnia quae sint veritatis; uti omnis quicumque velit, sumat ex ea potum vitae. ⁷Haec enim est vitae introitus; omnes autem ⁸reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos; quae autem sunt ecclesiae, ⁹cum summa diligen-

Κεφ. δ'. 1. Τοσούτων οὖν οὐσῶν τῶν ἀποδείξεων, οὐ χρὴ εἰ ζητεῖν παρ' ἄλλοις τὴν ἀλήθειαν, ἣν ῥᾷδίῳ ἐστι παρὰ τῆς ἐκκλησίας λαβεῖν, ἐπειδὴ οἱ ἀπόστολοι ὥσπερ εἰς πλουσίαν ἀποθήκην τὰ τῆς ἀληθείας ἅπαντα εἰς αὐτὴν κατατεθείκασιν, ἵνα πᾶς, ὅστις ἂν θέλῃ, λάβῃ ἐξ αὐτῆς πόμα ζωῆς· αὕτη γὰρ ἡ τῆς ζωῆς εἰσόδος, ἅπαντες δὲ οἱ ἄλλοι κλέπται εἰσὶ καὶ λησταί. Διὸ δεῖ * παραιτεῖσθαι μὲν ἐκείνους, τὰ δὲ τῆς ἐκκλησίας μετὰ πλείστης σπουδῆς

locum non habent et alteram. Sic repetit Mass. ea, quae FEUARD. et GRAB. ante eum observarunt.

1. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ κτλ.] Haec usque ad finem huius cap. servavit Eusebius b. e. III, 23 et Niceph. III, c. 11.

2. et est a semetipso damnatus] GRAB. bene addidit est ex ARUND. et VOSS., quibuscum convenit CLAROM. Sed ex graeco et auctoris epist. ad Tit. textu aditicia necesse est ei peccat.

3. perfectissima] Mirum, quam varie reddiderint interpretes vocem ἱκανωτάτη. Rufinus vertit pervalidam, Langus Nicephori interprete longissima, Christophorus accurate scripta, Valesius luculentissima. Vide ea, quae nos observavimus ad § 2 huius cap.

4. ostensiones quum sint, non] Sic CLAROM. et MASS. Sed FEUARD. e Cod. VET., quocum consentit VOSS., excudi iussit ostensionis, pro quo GRAB. ex ERASM. GALL. ARUND. et MEAC. II. reposuit ostensiones. Quod ERASM. GALL. FEUARD. post sint legunt haec — expunxit GRAB. auctoritate VOSS. ARUND. et MEAC. I.

5. oportet adhuc] VOSS. oportet et adhuc.

6. in eam contulerint] In posterioribus ERASMI edit. et GALL. vitiose in ea cont.

7. Haec enim est] Sic ordo verborum in VOSS. In omnibus edit. haec est enim.

8. reliqui fures] In VOSS. abest reliqui.

9. cum summa] Sic FEUARD. primus scripsit — pro cum magna. Consentiant ARUND. et VOSS.

a. παραιτεῖσθαι] Tit. 3, 10: αἰρετι-

—

1. ta m d i
2. aca aigua
3. aca aigua
4. poentia
5. quechme
6. nec
7. aca aigua
8. aca aigua
9. aca aigua
10. aca aigua
11. aca aigua
12. aca aigua
13. aca aigua
14. aca aigua
15. aca aigua
16. aca aigua
17. aca aigua
18. aca aigua
19. aca aigua
20. aca aigua
21. aca aigua
22. aca aigua
23. aca aigua
24. aca aigua
25. aca aigua
26. aca aigua
27. aca aigua
28. aca aigua
29. aca aigua
30. aca aigua
31. aca aigua
32. aca aigua
33. aca aigua
34. aca aigua
35. aca aigua
36. aca aigua
37. aca aigua
38. aca aigua
39. aca aigua
40. aca aigua
41. aca aigua
42. aca aigua
43. aca aigua
44. aca aigua
45. aca aigua
46. aca aigua
47. aca aigua
48. aca aigua
49. aca aigua
50. aca aigua
51. aca aigua
52. aca aigua
53. aca aigua
54. aca aigua
55. aca aigua
56. aca aigua
57. aca aigua
58. aca aigua
59. aca aigua
60. aca aigua
61. aca aigua
62. aca aigua
63. aca aigua
64. aca aigua
65. aca aigua
66. aca aigua
67. aca aigua
68. aca aigua
69. aca aigua
70. aca aigua
71. aca aigua
72. aca aigua
73. aca aigua
74. aca aigua
75. aca aigua
76. aca aigua
77. aca aigua
78. aca aigua
79. aca aigua
80. aca aigua
81. aca aigua
82. aca aigua
83. aca aigua
84. aca aigua
85. aca aigua
86. aca aigua
87. aca aigua
88. aca aigua
89. aca aigua
90. aca aigua
91. aca aigua
92. aca aigua
93. aca aigua
94. aca aigua
95. aca aigua
96. aca aigua
97. aca aigua
98. aca aigua
99. aca aigua
100. aca aigua

lia ¹diligere et apprehendere veritatis traditionem. Quid enim?

²Et si de aliqua modica quaestione disceptatio esset, ³nonne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias, in quibus apostoli conversati sunt, et ab eis ⁴de praesenti quaestione sumere quod certum et ⁵re liquidum est? Quid autem ⁶si neque apostoli quidem Scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt iis quibus committebant ecclesias?

2. Cui ordinationi assentiunt multae gentes barbarorum, ⁷eorum qui in Christum credunt, sine ⁸charta ⁹et atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem et veterem tradi-

ἀσπάζεσθαι καὶ ¹καταλαβεῖν τῆς ἀληθείας τὴν παράδοσιν. Τί γάρ; καὶ εἰ τις περὶ μετρίου τινὸς ζητήματος εἴη ἡ ἀμφισβήτησις, οὐκ ἂν ἔδει πρὸς τὰς ἀρχαιοτάτας ἀποδορμῆν ἐκκλησίας, ἐν αἷς οἱ ἀπόστολοι ἀνεστράφησαν καὶ παρ' αὐτῶν περὶ τῆς προκειμένης ζητήσεως λαβεῖν τὸ ἀσφαλές καὶ τῷ ὄντι ἐναργές; Τί δέ; εἰ μὴδὲ οἱ ἀπόστολοι γραφὰς κατέλιπον ἡμῖν, οὐκ οὖν ἔδει τῇ τάξει ἀκολουθεῖν τῆς παραδόσεως, ἣν παρέδωκαν οἱ ἐπείτερον τὰς ἐκκλησίας;

2. ⁷Ἡ τάξει ὁμολογεῖ πολλά ἔθνη τῶν βαρβάρων τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, χωρὶς χάριτος καὶ μέλανος γεγραμμένην ἔχοντες διὰ πνεύματος ἁγίου ἐν ταῖς καρδίαις τὴν σωτηρίαν, καὶ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ἐπιμελῶς

κὼν ἀνθρώπων μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοῦν ἐσαν παραιοῦ. THIERSCH.

1. *diligere*] BILL. Obserr. sacr. lib. II. c. 5 ob verbum *devitare*, quod antecedit, *deligere* mallet, quam *diligere*. Sed discrimen inter haec verba non adeo magnum est.

2. *Et si de cett*] Pronomen quibus (ERASM. et GALL. habent qui), quod FEUARD. et GRAB. inter si et de legunt, cum Codd. CLAROM. VOSS. et MASS. omisi. HEUMANNUS pro *et si* qui coniecit *et si qua*. De sensu huius loci vide: *Ueber das Ansehen der heil. Schrift und ihr Verhalten zur Glaubensregel. Drei theolog. Sendschreiben* v. SACK, NITZSCH u. LÜCKE p. 157. IACOBI, *d. Lehre von der Tradition* u. h. Schrift p. 107. Temere coniecit DANIEL (*Theol. Controversen*) legendam lubrica pro modica.

3. *nonne oporteret in antiquissimas recurrere ecclesias cell.*] Ita et Tertullianus lib. de Praescr. adv. haer. c. 32: *Age iam, qui voles curiositatem melius exercere in negotio salutis tuae, percurrere ecclesias apostolicas, apud quas ipsae adhuc cathedrae apostolorum suis locis praesidentur, apud quas ipsae authenticae litterae eorum recitantur, sonantes vocem et repaerentiantes faciem uniuscuiusque. Proxime est tibi Achaia? Habes Corinthum. Si non longe es a Macedonia, habes Philippas, habes Thessalonicenses. Si potes*

in Asiam tendere, habes Ephesum. Si autem Italiae adiaceres, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas praesto est. *Statu felix ecclesia, cui totam doctrinam apostoli cum sanguine suo profuderunt.* Locum GRAB. primus allegavit.

4. *de praesenti quaestione*] VOSS. de praesentia quaestione.

5. *re liquidum*] Re abest in MERC. I.

6. *si neque apostoli quidem*] VOSS. vitiose sine capituli quidem.

7. *eorum qui in Christum credunt*] In CLAROM. ARUND. VOSS. et FEUARD. pro eorum legitur quorum; in dictis Codd. reperis praeterea Christo pro Christum. Sed nostra lectio ERASMO, GALL. GRAB. et MASSUETO melior videbatur.

8. *charta*] Sic VOSS. CLAROM. VET. FEUARD. GRAB. MASS. Sed in ERASM. GALL. OTTOB. ARUND. et MERC. II. minus recte caractere.

9. *et atramento*] Ita CLAROM. FEUARD. et MASS. melius, quam reliqui vel *atramento*. GRAB. his similia esse dicit, quae Hieron. epist. 31 ad Pammachium cap. 9 contra errores Ioannis Hierosolymitani scribit: *Quod ab apostolis traditum, non scribitur in charta et atramento, sed in tabulis cordis carnalibus.*

a. *καταλαβεῖν*] Sic: apprehendens scientiam ipsorum *καταλαβόμενος κτλ.* 1. praef. 2. THIERSCH.

* *Grab. 206.* tionem diligenter custodientes; *in unum Deum credentes fabricatorem caeli et terrae, et omnium quae in eis sunt, per Christum Iesum Dei Filium. Qui propter eminentissimam erga figmentum suum dilectionem, eam quae esset ex virgine generationem sustinuit, ipse per se hominem adunans Deo et passus sub Pontio Pilato et resurgens et in claritate receptus, in gloria venturus Salvator eorum qui salvantur et iudex eorum qui iudicantur, et mittens in ignem aeternum transfiguratores veritatis et contemtores Patris sui et adventus eius. Hanc fidem qui sine litteris crediderunt, quantum ad sermonem nostrum barbari sunt; quantum autem ad sententiam et consuetudinem et conversationem, propter fidem perquam sapientissimi sunt et placent Deo, conversantes in omni iustitia et castitate et sapientia. Quibus si ¹aliquis annuntiaverit ea, quae ab haereticis adinventata sunt, proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures, longo longius fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic ²per illam veterem apostolorum traditionem ne in conceptionem quidem mentis admittunt, quodcunque eorum portentiloquium est: ³nequedum enim congregatio fuit apud eos, neque doctrina instituta.

φυλάσσοντες, εἰς ἓνα Θεὸν πιστεύοντες τὸν δημιουργὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὃς διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν εἰς τὸ πλάσμα ἑαυτοῦ ἀγάπην τὴν ἐκ τῆς παρθένου γέννησιν ὑπέμεινεν, αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ τὸν ἄνθρωπον ἐνώσας τῷ Θεῷ, καὶ παθὼν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ ἀναστὰς καὶ ἐν δόξῃ ἀναληφθεὶς ἐν δόξῃ ἐλευσόμενος Σωτὴρ τῶν σωζομένων καὶ κριτὴς τῶν κρινομένων καὶ πέμψων εἰς πῦρ αἰώνιον τοὺς ¹παραπονητάς τῆς ἀληθείας καὶ καταφρονητάς τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῆς ἰδίας παρουσίας. Ταύτην τὴν πίστιν οἱ χωρὶς γραμμάτων πιστεύσαντες, τὸ μὲν πρὸς τὴν διὰλεκτον ἡμῶν βάρβαροι εἰσι, τὸ δὲ πρὸς γνῶμην καὶ ἔθος καὶ ἀναστροφὴν διὰ τὴν πίστιν ὡς σοφώτατοι καὶ εὐαρεστοῦντες τῷ Θεῷ, ἀναστρεφόμενοι ἐν πάσῃ δικαιοσύνῃ καὶ ἀγνείᾳ καὶ σοφίᾳ. Οἷς εἴ τις κηρύξαι τὰ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν ἐπινενοημένα, τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ λαλῶν, εὐδὲς συνέχοντες τὰ ὄντα πόρρω που μακρὰν φεύξονται, μὴδὲ ἀκοῦσαι ὑπομένοντες τὴν βλάσφημον λαλίᾳ. Οὕτως ²διὰ τὴν παλαιὰν

1. *aliquis annuntiaverit*] MARC. II. et CLAUD. aliqui transfiguraverint.

2. *per illam veterem — traditionem*] HERMAN. pro per legi vult propter.

3. *nequedum enim*] In ERASM. GALL. CLAUD. ARUND. MARC. II. abest dum atque in Voss. enim. MASSUTUS. qui nequedum pro necdum accipiendum recte censet, sensum ita adumbrat: „Necdum enim, quum apostoli barbaris illis populis evangelium nuntiabant, haereticorum congregatio fuit apud eos vel per-versa eorum doctrina ibi nota. Nam

Valentinus, Marcion ceterique eiusmodi fidei corruptores, apostolis posteriores exstiterunt.“ Hic re vera loci sensus esse videtur, si respicias sententiarum nexum et praesertim illud *enim* initio sequentis §; sed fateor, me necire, *congregatio* significet *congregationem* haereticorum et *doctrina* doctrinam haereticorum. Putarim igitur aliquam vocem hic incuria librarium excidisse.

a. *παραπονητάς*] Ita: translatio *παραπονήσις* I, 9, 2. THIESEN.

b. *διὰ τὴν πλ.*] *Διὰ* posui cum ac-

6

•

•

3. Ante Valentinum enim non fuerunt, qui sunt a Valentino; neque ante Marcionem erant, qui sunt a Marcione; neque omnino erant reliqui sensus maligni, quos supra enumeravimus, antequam initiatores et inventores perversitatis eorum fierent.

⁵ Ὁὐαλεντίνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνου· ἤκμασε δὲ ἐπὶ Πίου, καὶ παρέμεινεν ἕως Ἀνικήτου. Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκιωνος, καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου, ¹⁰ ὃς ἦν ἑννατος ἐπίσκοπος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔλθων καὶ ἐξομολογούμενος, οὕτως † διετέλεσε, ποτὲ μὲν ² λαθροδιδασ-

Valentinus enim venit Romam sub Hygino; increvit vero sub Pio et prorogavit tempus usque ad Anicetum. Cerdon autem, qui ante Marcionem, et hic sub Hygino, qui fuit octavus episcopus, ⁴ saepe in ecclesiam veniens, et exhomologesin faciens, † sic † ^{Mass. 179.} consummavit, modo quidem la-

ἐκείνην τῶν ἀποστόλων παράδοσιν οὐδὲ εἰς ἑννοίαν προσίενται, ἥτις ἂν ἡ τερατολογία αὐτῶν, οὐδὲ γὰρ πῶς σύναξις ἐγένετο † παρ' αὐτῶν, οὐδὲ διδασκαλείον κατεστάθη.

3. Πρὸ γὰρ Βαλεντίνου οὐκ ἦσαν οἱ παρὰ Βαλεντίνου, οὐδὲ πρὸ Μαρκιωνος οἱ παρὰ Μαρκιωνος· οὐδὲ πάντως ἦσαν οἱ λοιποὶ κακογνώμονες, οὓς ἐν τοῖς πρότερον κατηγορήσαμεν, πρὶν τοὺς ὁ μνητὰς καὶ ἐφευρετὰς τῆς διαστροφῆς αὐτῶν γενέσθαι. —

censativo, etsi Int. habet per, etenim iste alias in eandem incidit errorem, quem ego h. l. odoror I, 31, 4. *congalis sumus per te manifestare* i. e. διὰ σέ, tua gratia. THIESSCH.

1. Ὁὐαλεντίνος μὲν κτλ.] Haec iterum debemus Eusebio h. e. IV, c. 11.

2. ὃς ἦν ἑννατος ἐπίσκοπος] Lege cum Int. ὃς ἦν ὄγδοος. V. GRABIUM et MASS. in Apparatu.

3. λαθροδιδασκαλῶν, ποτὲ δὲ πάλιν ἐξομολογούμενος] In tribus nostris Codd. Mazarin. Medic. et Fuker. scriptum λαθροδιδάσκων. Nicephorus tamen et Regius Cod. vulgatam lectionem tuerunt (Consentiant Steph. Stroth. itaque recte. Vid. LOZAN: ad Phryn. p. 623). Notanda sunt inprimis haec Irenaei verba de Cerdone haeretico, quem post confessionem haereseos in ecclesiam admissum fuisse dicit ab Hygino Romano pontifice, ac deinceps in urbe Roma mansisse, nunc occulte doctrinam suam spargentem, nunc rursus confitentem errorem suum, nunc convictum pravae haereticæque doctrinae, eoque nomine ab ecclesia segregatam. Ex quibus colligere licet, in haereseos crimine secundae confessioni locum fuisse, et haeticos qui post confessionem et abditionem erroris sui ad pristinum dogma iterum rediissent, quos nunc re-

lapsos vocamus, tunc temporis ad secundam confessionem et poenitentiam admissos fuisse. Tandem vero Cerdon, convictus quod post toties iteratam exomologesin pestiferum virus erroris sui occulte spargeret, penitus se ab ecclesia removit. Id enim sonant Irenaei verba, quae Rufinus et Christophorus perperam meo iudicio interpretati sunt. Neque enim Cerdonem ex ecclesia eiectioni fuisse dicit Irenaeus, sed ipsum se ab ecclesia penitus segregasse. Ex quo apparet, Cerdonem sui ipsius iudicio condemnatum, praevenisse ecclesiae sententiam. VALESIIUS ad Euseb.

4. saepe] Interpreti aut librario placuit saepe addere.

a. παρ' αὐτῶν] Apud eos Int., ego παρ' αὐτῶν i. e. ab haeticis, scio enim, istam aliquoties τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀγαθὰ vocare ea quae apud Deum sunt bona. Sensus loci, in versione latina subobscurus, apparet: „eo tempore, quo barbarae illae gentes traditionem ab apostolis acceperint, haeticorum ecclesias omnino non existisse, necdum doctrinae novum genus tunc proponi coeptum fuisse. THIESSCH.

b. μνητὰς] Μνητῆς nomen deest lexicis. Restituere non haesitabam, quum initia nostri sint μεμνημένοι. THIESSCH.

σκαλῶν, ποτὲ δὲ πάλιν ἐξομολογούμενος, ποτὲ δὲ ἐλεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδασκε κακῶς καὶ ἀφιστάμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συννοδίας.

tenter docens, modo vero exhomologesin faciens, modo vero ab aliquibus traductus in his quae docebat male, et 'abstentus est a religiosorum hominum conventu. :

Marcionem autem illi succedens invaluit sub Aniceto, decimum locum episcopatus continente. Reliqui vero, qui vocantur Gnostici, a Menandro Simonis discipulo, quemadmodum ostendimus, accipientes initia, unusquisque eorum, cuius participatus est sententiae, eius et pater et antistes apparuit. ² Omnes autem hi multo posterius, mediantibus iam ecclesiae temporibus, insurrexerunt in suam apostasiam.

Cap. V.

C A P. V.

1. Traditione igitur, quae est ab apostolis, sic se habente in ecclesia et permanente apud nos, revertamur ad eam, quae est ex Scripturis ostensionem eorum, qui ² evangelium conscripserunt, apostolorum, ex quibus conscripserunt de Deo sententiam, ostendentes quoniam Dominus noster Iesus Christus veritas est et mendacium in eo non est. Quemadmodum et David eam, quae est ex virgine, generationem eius, et eam, quae *est ex mortuis, resurrectionem prophetans ait: *Veritas de terra orta est.* Et apostoli autem discipuli veritatis existentes, extra omne mendacium sunt: non enim communicat mendacium veritati, sicut non communicant tenebrae luci; sed praesentia alterius excludit alterum. Veritas ergo Dominus noster existens, non mentiebatur; et quem sciebat labis esse fructum, non utique Deum confiteretur et Deum omnium et summum regem et Patrem suum, perfectus imperfectum, spiritalis animale, is qui in Pleromate esset, eum qui extra Pleroma. Neque discipuli eius alium quandam Deum nominarent, aut Dominum vocarent,

* Grab. 207.

Ioan. XIV. 6.

Psal.

LXXXIV. 12.

* Μαρκίων δὲ διαδεχόμενος ἐκεῖνον ἐνέλαχυσεν ἐπὶ Ἀνικήτου δέκατον τόπον τῆς ἐπισκοπῆς κατέχοντος. Οἱ δὲ λοιποὶ οἱ καλούμενοι γνωστικοί, ἀπὸ Μενάνδρου τοῦ Σίμωνος μαθητοῦ, καθὼς ἀπεδέξαμεν, λάβοντες τὰς ἀρχάς, ἕκαστος αὐτῶν ἧς μετέσχε γνώμης, ταύτης καὶ πατὴρ καὶ προεστὴς ἐγένετο. Πάντες δὲ οὗτοι πολὺ ² μεταγενέστεροι, μεσούντων τῶν τῆς ἐκκλησίας καιρῶν, ἐπανέστησαν ἐπὶ τῇ ἀποστασίᾳ.

1. abstentus — conventu] Ex graeco verte: abstinuit a fratrum conventu.

2. Omnes autem — apostasiam] Observ. Mass. totam hanc periodum desiderari in Cod. CLAROM.; equidem eandem lacunam in Voss. reperi. Indoque sententia MASSURTI, haec a quopiam in margine Codicis alicuius esse scripta, postea-

que in textum recepta, mihi quidem paene comprobata videtur.

3. evangelium] Editt. praeter Mass. cum ARUNO. et MENC. II. et evangelium.

a. Μαρκίων κτλ.] Haec TRIGASCIVS vertit l. cit.

b. μεταγενέστεροι] Posterior μεταγενέστερος 1, 9, 2.

5 convention

7 quod
memorandum
3 synonym

ante + v. c. c. c.
quod et in c. c. c.
in veritate locum
deceptionem et ha.
secundum auct.
c. c. c.

14 evan. l. c. c. c.

in p. c. c. c.
in l. c. c. c.
l. c. c. c.

in p. c. c. c.
in l. c. c. c.
l. c. c. c.

23 de l. c. c. c.

in l. c. c. c.

in l. c. c. c.

1. profer

2. unmissim¹ opote
3. uis²

4. cecis ceca 5. ceat²...

6. ...
7. ...
8. ...

9. enumerabile

10. ...

11. ...

12. ...

13. ...

14. ...

15. ...

16. ...

17. ...

18. ...

19. ...

20. ...

21. ...

22. ...

23. ...

24. ...

25. ...

26. ...

27. ...

28. ...

29. ...

30. ...

praeter eum, qui vere ¹esset Deus et Dominus omnium; quemadmodum dicunt hi, qui sunt vanissimi sophistae, quoniam apostoli cum hypocrisi fecerunt doctrinam secundum audientium capacitatem, et responsiones secundum interrogantium ²suspiciones, caecis caeca ³confabulantes secundum caecitatem ipsorum, languentibus autem secundum ⁴languorem ipsorum, et errantibus secundum errorem eorum, et putantibus Demiurgum solum esse Deum, hunc annuntiasse; his vero qui innominabilem Patrem capiunt, per parabolas et aenigmata inenarrabile ⁵fecisse mysterium; ⁶uti non quemadmodum habet ipsa veritas, sed in hypocrisi, et quemadmodum capiebat unusquisque, Dominum et apostolos edidisse magisterium.

2. Hoc autem non est sanantium nec vivificantium; sed magis gravantium et augmentum ignorantiam ipsorum; et multo ⁷verior his ⁸lex ⁹invenietur, maledictum dicens omnem, qui in errorem mittat ¹⁰caecum in via. Qui enim ad inventionem missi erant errantium apostoli et ad visionem eorum, qui non videbant, et ad medicinam languentium, utique non secundum praesentem opinionem colloquebantur eis, sed secundum veritatis manifestationem. Nec enim quilibet homines recte facient, si caecos iamiamque per praecipitium ¹¹ferri incipientes adhortentur insistere illi periculosissimae viae, quasi vere rectae, et quasi bene perventuri sint. Quis autem medicus volens curare aegrotum ¹²faciat secundum concupiscentias ¹³aegrotantium, et non secundum quod aptum est medicinae? Quoniam autem Dominus medicus venit eorum qui ¹⁴male habent, ipse testificatur, dicens: *Non est opus ¹⁵sanis medicus, sed male habentibus.* Luc. V. 31. 32. *Non veni vocare iustos, sed peccatores ¹⁶ad poenitentiam.* Quomodo ergo qui male habent confirmabuntur? et quomodo peccatores poenitentiam agent? Utrum perseverantes in eisdem ipsis; an e contrario magnam commutationem et transgressionem prioris conversationis accipientes, per quam et aegritudinem non modicam, et multa

Dewer.
XXVII. 18.

1. *esset*] GRAB. dicit, *esset* omitti in ERASM. et GALL. Sed exstat *esset* in edit. princ. 1526, deest vero iam in edit. 1528 fortasse sola culpa typographi; indeque factum est, ut in sequentibus editt. male omitteretur.

2. *suspiciones*] Graeco ὑπολήψεις. Pro opinionibus dixit Int.

3. *languorem ipsorum*] ERASM. GALL. FEUARD. *languores*. In Voss. *languorem eorum*.

4. *fecisse mysterium*] Notum fecisse, uti vult GRAB. Atque MASS. observat, Interpretem sic scribere pro declarasse, explicasse mysterium.

5. *uti — Dominum et apostolos edidisse*]

Graecorum more, uti ait GRAB., posuit Int. pro: adeo ut — Dominus et apostoli ediderint.

6. *verior*] MERC. I. *maior*.

7. *invenietur*] ERASM. GALL. et FEUARD. *invenitur*.

8. *faciat*] Sic ARUND. MERC. II. et (quem addo) Voss. MASS. cum suis, ut puto, Codicibus. Reliqui vero *faciet*.

9. *aegrotantium*] Editi. cum ARUND. et MERC. II. *aegrotantis*.

10. *male habent*] ERASM. GALL. et FEUARD. *male se habent*.

11. *sanis*] In ARUND. *valentibus*.

12. *ad poenitentiam*] In CLAROM. Voss. et MERC. I. pro *ad* legitur in.

peccata sibimetipsis importaverunt? Ignorantia autem mater horum omnium per agnitionem ¹evacuatur. Agnitionem ²ergo faciebat
 † Mass. 180. Dominus suis discipulis, per quam et curabat laborantes, † et peccatores ³a peccando coërcebat. Non igitur iam secundum pristinam opinionem loquebatur eis, neque secundum ⁴suspicionem interrogantium respondebat eis; sed secundum doctrinam salutarem et sine hypocrisi et sine personae ⁵acceptione.

3. Quod etiam ex Domini sermonibus ostenditur; qui quidem his, qui erant ex circumcisione, ostendebat Filium Dei, eum, qui per prophetas praedicatus fuerat, Christum; hoc est, semetipsum manifestabat, qui libertatem hominibus restauraverit et attribuerit ⁶in corruptelae hereditatem. Gentes autem iterum docebant apostoli, ut relinquerent vana ligna et lapides, quae suspicabantur esse Deos, et verum colerent Deum, qui constituisset et fecisset omne humanum genus, et per conditionem suam aleret et augetet, et ⁷constabiliret et eis esse praestaret; et ut exspectarent filium eius Iesum Christum, qui redemit nos de apostasia sanguine suo, ad hoc ut essemus et nos populus sanctificatus, de caelis descensurus in virtute Patris, qui et iudicium omnium facturum est, et ea quae a Deo sunt bona donaturus his, qui servaverint praecepta eius. Hic in novissimis temporibus apparens, lapis summus angularis, in unum collegit, et univit eos qui longe et eos qui prope, hoc est, circumcisionem et ⁸praeputium, ⁹dilatans Iaphet, ¹⁰et constituens eum ¹¹in domo Sem.

Genes. IX.
27.

Cap. VI.

C A P. VI.

*Grab. 208. 1. *Neque igitur Dominus, neque Spiritus sanctus, neque apostoli eum, qui non esset Deus, definitive et absolute Deum nominassent aliquando, nisi esset ¹²vere Deus; neque Dominum ap-

1. *evacuatur*] Ita GRAB. restituit ex VOSS. pro *vacuatur*.

2. *ergo*] Sic GRAB. reposuit auctoritate ARUND. VOSS. et MERC. I.

3. *a peccando*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. et MASS. Ceteri *a peccato*.

4. *suspicionem*] FEUARD. in marg. et VOSS. *opinionem*.

5. *personae acceptione*] Vocem *personae* addidit FEUARD., qui expunxit *acceptione*, quod legitur in ERASM. GALL. et CLAROM. Sed VOSS. consentit FEUARDENTIO quoad utrumque, et MERC. II. quoad *acceptione*.

6. *in corruptelae*] CLAROM. ARUND. MERC. II. et (quem addo) VOSS. *in corrupte*.

7. *constabiliret et eis esse*] ERASM.

GALL. ARUND. et MERC. II. *constabiliret eis esse*.

8. *praeputium*] In CLAROM. et VOSS. *praeputationem*.

9. *dilatans Iaphet*] FEUARD. observat, Irenaeum alludere ad ea verba, quibus Noë Iapheto primogenito benedicens ait: *dilalet Deus Iaphet et habitet in tabernaculis Sem, sique Canaan servus eius*. Irenaeus haec refert ad vocationem paganorum.

10. *et constituens*] Et MASS. insertit, haud dicens, unde sumserit vocalem. Equidem legi et in Cod. VOSS.

11. *in domo*] ARUND. in *domum*.

12. *vere Deus*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. melius, quam *verus Deus*, quod legitur in reliquis.

5 sup 7 a b i t r o

6 ~~hypocrit~~

pseudepistole

corrupte

13

14 Cohen

16 prodest

enst ~~h~~ in

h xpm thm

17

dis

20 hic

23 with

et an

24 denum

23 preambula

24 ~~h~~

24 semit n

unscriptio

nomenatur

nuncupat

to

- 2 dominum
- 4 ad dexteram meam 4 ad dexter^{am} meam
quousque quousque
- 5 subpedaneum
- 6 qui et
mimicus
- 7.10 ?? sodomia, spanish #
- 11 sulfur
celo
- 11 abraham
- 12 adiutorem d.
- 13 eternam
- 15 tuos 17 adtem q.
- 16 unguis
- 17 des. ds
- 19 hic
22. 4. 1. 1.
24. 1. 1. 1.
25. 1. 1. 1.
26. 1. 1. 1.
27. 1. 1. 1.
28. 1. 1. 1.
29. 1. 1. 1.
30. 1. 1. 1.
31. 1. 1. 1.
32. 1. 1. 1.
33. 1. 1. 1.
34. 1. 1. 1.
35. 1. 1. 1.
36. 1. 1. 1.
37. 1. 1. 1.
38. 1. 1. 1.
39. 1. 1. 1.
40. 1. 1. 1.
41. 1. 1. 1.
42. 1. 1. 1.
43. 1. 1. 1.
44. 1. 1. 1.
45. 1. 1. 1.
46. 1. 1. 1.
47. 1. 1. 1.
48. 1. 1. 1.
49. 1. 1. 1.
50. 1. 1. 1.
51. 1. 1. 1.
52. 1. 1. 1.
53. 1. 1. 1.
54. 1. 1. 1.
55. 1. 1. 1.
56. 1. 1. 1.
57. 1. 1. 1.
58. 1. 1. 1.
59. 1. 1. 1.
60. 1. 1. 1.
61. 1. 1. 1.
62. 1. 1. 1.
63. 1. 1. 1.
64. 1. 1. 1.
65. 1. 1. 1.
66. 1. 1. 1.
67. 1. 1. 1.
68. 1. 1. 1.
69. 1. 1. 1.
70. 1. 1. 1.
71. 1. 1. 1.
72. 1. 1. 1.
73. 1. 1. 1.
74. 1. 1. 1.
75. 1. 1. 1.
76. 1. 1. 1.
77. 1. 1. 1.
78. 1. 1. 1.
79. 1. 1. 1.
80. 1. 1. 1.
81. 1. 1. 1.
82. 1. 1. 1.
83. 1. 1. 1.
84. 1. 1. 1.
85. 1. 1. 1.
86. 1. 1. 1.
87. 1. 1. 1.
88. 1. 1. 1.
89. 1. 1. 1.
90. 1. 1. 1.
91. 1. 1. 1.
92. 1. 1. 1.
93. 1. 1. 1.
94. 1. 1. 1.
95. 1. 1. 1.
96. 1. 1. 1.
97. 1. 1. 1.
98. 1. 1. 1.
99. 1. 1. 1.
100. 1. 1. 1.

pellassent aliquem ex sua persona, nisi qui dominatur omnium, Deum Patrem et Filium eius, qui dominium accepit a Patre suo omnis conditionis, quemadmodum habet illud: *Dixit Dominus Domino meo: 'Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos'* ^{Psal. CIX. 1.}
⁵ *'suppedaneum pedum tuorum.* Patrem enim Filio collocutum ostendit, ³qui dedit ei hereditatem gentium et subiecit ei omnes inimicos. Vere igitur quum Pater sit Dominus et Filius vere sit Dominus, merito Spiritus sanctus Domini appellatione ⁴signavit eos. Et iterum in eversione Sodomitaram Scriptura ait: *Et pluit Dominus super Sodomam* ^{Genes. XIX. 24.} ^{98a}
¹⁰ *et Gomorrhham ignem et sulfur a Domino de caelo.* Filium enim huc significat, qui et Abrahae collocutus sit, a Patre accepisse ⁵potestatem iudicandi Sodomitam propter ⁶iniquitatem eorum. Similiter habet illud: *Sedes tua, Deus, in aeternum; virga directionis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus.* ^{Psal. XLIV. 7 seq.}
¹⁵ Utrosque enim Dei appellatione ⁷signavit Spiritus, et eum, qui ungitur, Filium, et eum, qui ungit, id est, Patrem. Et iterum: *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos* ^{Psal. LXXXI. 1.}
²⁰ discernit. De Patre et Filio et de his, qui adoptionem perceperunt, dicit; hi autem sunt ecclesia. Haec enim est synagoga Dei, quam
²⁵ Deus, hoc est, Filius ipse per semetipsum collegit. De quo iterum dicit: *Deus Deorum Dominus locutus est et vocavit terram.* ^{Psal. XLIX. 1.}
 Deus? de quo dixit: *Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit:* hoc est, Filius, qui secundum manifestationem hominibus
 advenit, qui dicit: *Palam apparui his, qui me non quaerunt.* ^{Esai. LXV. 1.}
³⁰ *rum autem Deorum?* quibus dicit: *Ego dixi, Dñi estis, et filii* ^{Psal. LXXXI. 6.}
tissimi omnes: ¹⁰his scilicet, qui adoptionis gratiam adepti sunt, per quam *clamamus: Abba Pater.* ^{Rom. VIII. 15.}

2. Nemo igitur alius, quemadmodum ¹¹praedixi, Deus nominatur aut Dominus appellatur, nisi qui est ¹²omnium Deus et Dominus, qui et Moysi dixit: *Ego sum, qui sum. Et sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos:* et huius Filius Iesus Christus ^{Exod. III. 14.}

1. *Sede a dextris meis quoadusque]* CLAROM. et (quem addo) VOSS. *sede ad dexteram meam quousque.*

2. *suppedaneum]* Ita CLAROM. ARUND. VOSS. GRAB. et MASS. In reliquis scabellum; ita et supra lib. II, 28, 7, et infra III, 11 et 12.

3. *qui dedit]* Sic MASS., in ceteris editi. et Codd. ARUND. et MERC. II. *qui et dedit.* In VOSS. abest et.

4. *signavit eos]* In VOSS. *significavit eos.*

5. *potestatem iudicandi]* Optimum hanc lectionem hausit e Cod. VOSS. Editiones

omnes habent *potestatem ad iudicandum.* Cod. CLAROM. *potestatem adiudicandi.*

6. *iniquitatem]* ARUND. *iniquitates.*

7. *signavit]* Sic CLAROM. VOSS. et MASS. In aliis *significavit.*

8. *non silebit]* CLAROM. *non silebitur.*

9. *Altissimi]* VOSS. *excelsi.*

10. *his scilicet]* GRABIIUS *his* pro *hi* e MSS. ARUND. et VOSS. restituit, ut responderet quibus. Emendationi favet CLAROM.

11. *praedixi]* VOSS. *praedixit.*

12. *omnium Deus]* Vide GRABIIUM et MASS. ad hunc l. in Appar. nostro.

- Dominus noster, qui filios Dei facit credentes in nomen suum. Et iterum, loquente Filio *ad Moysen: ¹*Descendi, inquit, eripere populum hunc.* ²*Ipse est enim qui descendit, et ascendit propter salutem hominum. Per Filium itaque, qui est in Patre et* ⁴*habet in se Patrem,* ⁵*is qui est, manifestatus est Deus; Patre testimonium* [†]*Mass. 181.* ⁶*perhibente Filio et Filio annuntiante Patrem. Quemadmodum et* ^{Esai. XLIII.} ^{10.} *Esaias ait: Et ego, inquit, testis, dicit Dominus Deus, et puer quem elegi, uti cognoscatis et credatis et intelligatis, quoniam ego sum.*
3. Quum autem eos, qui non sunt Dii, nominat, non in totum, quemadmodum praedixi, Scriptura ostendit illos Deos; sed cum aliquo addilamento et significatione, per quam ostenduntur non esse
- ^{Psal. XCV. 5.} Dii. Quemadmodum apud David: *Dii gentium, idola daemoniorum.*
- ^{Psal. LXXX.} ^{q2 f¹⁰.} *Et Deos alienos non sectabimini.* Ex eo enim quod dicit, *Dii gentium;* [(gentes autem ¹verum Deum nesciunt) et *alienos Deos* nominans eos, ⁸abstulit quod sint Dii. A sua autem persona quod est, dicit de ipsis: Sunt enim *idola,* inquit, *daemoniorum.* Et Esaias: ^{Esai. XLIV. 9.} *Confundantur omnes qui* ⁹*blasphemant Deum et sculpunt inutilia;* ¹⁰*et ego testis, dicit Dominus.* Abstulit quod sint Dii; solo autem utitur nomine, ad hoc ut sciamus de quo dicit. Hoc autem ipsum ^{Ierem. X. 11.} et Ieremias: *Dii, inquit, qui non fecerunt caelum et terram,* ¹¹*per-* *eant de terra, quae est sub caelo.* Ex eo enim, quod perditionem eorum adiecit, ostendit non esse eos Deos. Et Helias autem convocato universo Israël in Carmelum montem, volens eos ab idololatria avertere, ait eis: ^{3. Reg. XVIII.} ^{21.} *Quousque claudicabitis vos in ambabus suffraginibus?* ¹²*Si unus est Dominus Deus, venite post eum.* Et

1. *Descendi — eripere*] Voss. *descende — eripe.*

2. *Ipse est enim*] In Cod. Voss. absunt duae voces *est enim*, in CLAROM. tantummodo posterior.

3. *salutem hominum*] M^{ER}C. I. et OTTOB. *salutem omnium.*

4. *habet in se*] Voss. *habet ipse.*

5. *is qui est, manifestatus est Deus*] Sic GRAB. et MASS. cum Codd. CLAROM. Voss. et FEUARD. in marg., quibuscum convenit ARUND., nisi quod in hoc absunt duae ultimae voces *est Deus*. In ceteris his quibus *manifestatus est*.

6. *perhibente*] Sic GRAB. primus et MASS. cum Codd. omnibus. Sed in reliquis *præbente*.

7. *verum Deum*] Ita primus FEUARD., quocum consentit Voss. Sed ERASM. et GALL. vitiose *verbum Domini*.

8. *abstulit quod sint Dii*] Hanc lectionem ex ERASM. GALL. ARUND. et MERC. restituerunt GRAB. et MASS., postquam

FEUARD. et VET. Cod., quocum convenit Voss., mutaverat *abstulit qui non sunt Dii*. Mox enim eadem phrasia repetitur, et paullo inferius his verbis exponitur: *ostendit non esse Deos.*

9. *blasphemant*] Ex Esaiæ verbis patet legendum esse *plasmant*.

10. *et ego testis, dicit Dominus*] Haec posteriora verba non leguntur in mox cit. Esaiæ capite, neque in LXX neque in Vulgata. Quare suspicor, ex priori Esaiæ loco, quem paullo ante refert Irenaeus, huc scribarum oscitantia translata fuisse. MASS.

11. *Pereant de terra cett.*] Paullo aliter sacer textus Ierem. X, 11 *ἀπολίσθωται ἔξ τῆς γῆς καὶ ὑποκάτωθεν τοῦ οὐρανοῦ τοῦτου*, quae vulgaris interpret ita reddidit: *pereant de terra et de his, quae sub caelo sunt.* MASS.

12. *si unus*] In CLAROM. *abest si* [quod abest etiam in Voss.]. Unde venit mihi in mentem, Irenaei interpretem in graeco

2 to files

descende*
desc²

3 enim m.

descendit*
in xij^o p^o
in his

6 peribent*

7 testes*

11 in

11 signification
time

13 sectis

12 ap^ot

hoc p^oo

demonstrum

4 ventum

13 scolaribus

14 t^o p^oo

15 t^o p^oo

dec

qu^o L

21 qu^o p^oo

qu^o m

22 qu^o p^oo

A p^oo

23 qu^o p^oo

2 in nomine^{3o}] en nomm

† qui] quod
adit .] + uos

7 et m.
latet

10 es ÷

misericordiae

13 solus + q

superi f 2

15 hanc] hanc

16 h] es dicit

17
duae] qui

20 dñ] dei

21 dicit] + vel quod solitum

22 inquit

iterum super holocaustum sic ait idolorum sacerdotibus: *Vos invocabitis in nomine Deorum vestrorum, et ego invocabo in nomine Domini Dei mei; et Deus qui exaudiet hodie, ipse est Deus.* In eo enim quod haec dicebat propheta, qui quidem apud ipsos putabantur Dii, arguit Deos non esse. Convertit autem eos ad eum Deum, qui et credebatur ab eo, et qui vere erat Deus, quem et invocans clamabat: *Domine Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob, exaudi me hodie; et intelligat omnis populus hic, quoniam tu es Deus Israël.*

4. Et ego igitur invoco te, Domine Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob et Israël, qui es Pater Domini nostri Iesu Christi, Deus qui per multitudinem misericordiae tuae bene sensisti in nobis, ut te cognoscamus; qui fecisti caelum et terram, qui dominaris omnium, qui es solus et verus Deus, super quem alius Deus non est: per Dominum nostrum Iesum Christum dominationem quoque dona Spiritus sancti: da omni legenti haec scripturam agnoscere te, quia solus Deus es, et confirmari in te, et absistere ab omni haeretica, et quae est sine Deo, et impia sententia.

5. Et apostolus autem Paulus, dicens: Si enim his qui non erant Dii servistis, nunc cognoscentes Deum, immo cogniti a Deo; separavit eos, qui non erant, ab eo qui est Deus. Et iterum de Antichristo dicens: Qui adversatur et extollit se, inquit, super

pro et male legisse εἰς et scripsisse: unus est Dominus cett., alium vero quempiam e sacris codicibus addidisse particulam si. MASS.

1. hodie] Pro hac voce in Scriptura s. legitur ἐν πυρὶ, in igne.

2. et Israël, qui es] Sic MASS. cum omnibus Codd., qui tantummodo habent est pro es. Sed in reliquis editi. qui est et Israël.

3. bene sensisti] Sic verbum εὐδοκεῖν reddere amat Int.

4. qui dominaris omnium] Qui addidit FEUARD. ex Cod. VET. expuncta conjunctione et. Emendationi favel MS. Voss.

5. per Dominum] ARUND. propter Dominum.

6. dominationem quoque dona] Ita ex CLAROM. reposui. Consentiant OTTOB. ARUND. VOSS. MERC. II. et Velus FEUARD. Cod. quoad dominationem; sed loco imperativi dona ARUND. habet donans; Velus FEUARD. Cod. et Voss. donas; MERC. I. donans cum signo abbreviationis quasi dominans. ERASM. GALL. et FEUARD. vitiosissime dominatione quoque dominaris. GRABIVS, qui excudi fecit domina-

tionem quoque donans, pro dominationem legendum censet donationem; sed frustra. Particula relativa quoque, quae respicit dominans [dominaris?], quod praecessit, demonstrat legendum esse dominationem. Et in ea, quam sequor, lectione praeclarus est sensus: Qui dominaris omnium, dominationem quoque dona Spiritus sancti i. e. fac ut per Christum dominetur etiam in cordibus nostris Spiritus s. MASS.

7. agnoscere te] Sic CLAROM. VOSS. (in quo abest te) et MASS. Reliqui cognoscere te.

8. Paulus] Abest hoc nomen in Voss.

9. Si enim his] Pro si legendum coniciunt editores sed e textu apostolico.

10. super omne] Theophylactus hanc Irenaei sequitur interpretationem, illud ἐπὶ πάντα referens ad daemones et omnes homines, qui pro diis habiti sunt: σέβασμα vero ad simulacra, lucos aut sana idolorum. FEUARD. Ceterum Irenaeus pro ἐπὶ πάντα legisse videtur ἐπὶ πάν τῶ, nisi Interpres vel scriba textum Irenaei mutaverit, Italicae et vulgatae Bibliorum versioni cum accommodans. GRAB.

omne quod dicitur Deus, vel quod colitur; eos qui ab ignorantibus Deum Dii dicuntur, significat, id est idola. Etenim Pater omnium Deus dicitur, et est: et non super hunc extolletur Antichristus; sed super eos qui dicuntur quidem, non sunt autem Dii.

1. Cor. VIII. Quoniam autem hoc verum est, ipse Paulus ait: *Scimus autem, quoniam nihil est idolum et quoniam nemo Deus, nisi unus. Etenim*

* Grab. 210. * *si sunt qui dicuntur Dii sive in caelo, sive in terra; nobis unus Deus, Pater, ex quo omnia, et nos in illum; et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia et nos per ipsum.* ² Distinxit enim et separavit eos, qui dicuntur quidem, non sunt autem Dii, ab uno Deo Patre, ex quo omnia; et unum Dominum Iesum Christum ex sua persona firmissime confessus est. Quod autem, *sive in caelo, sive in terra; non quemadmodum exponunt hi, dicere eum mundi fabricatores; sed simile est ei quod a Moyse dictum est: Non facies tibi omnem similitudinem in Deum, quaecunque in caelo sursum, et quaecunque in terra deorsum, et quaecunque in aquis sub terra.* Quae autem in caelo sunt, quae sint, ipse exponit:

Deuteron.
V. 8.

Ibid. IV. 19. *Ne quando, inquit, respiciens in caelum et videns solem et lunam et stellas et omne ornamentum caeli, errans adores ea et servias eis.* Et ipse autem Moyses homo Dei existens, Deus quidem, datus est ante Pharaonem: non autem vere Dominus appellatur, nec Deus vocatur a prophetis, sed *fidelis Moyses famulus et servus Dei*, dicitur a Spiritu; quod et erat.

Hebr. II. 15.
ex Num.
XII. 7.

Cap. VII.

C A P. VII.

† Mass. 182.

1. † Quod autem dicunt, aperte Paulum in secunda ad Corinthios dixisse: *In quibus Deus saeculi huius excaecavit mentes infidelium*; et alterum quidem Deum esse saeculi huius dicunt, ¹⁰ alterum vero, qui sit super omnem principatum et initium et potestatem: non ¹¹ sumus nos in caussa, si hi, qui quae super Deum sunt mysteria scire se dicunt, ne quidem legere Paulum sciunt. ¹² Si

1. *nos in illum*] Ita CLAROM. VOSS. GRAB. MASS. ex textu apostolico. Reliqui *nos in illo*.

2. *distinxit enim*] Sic primus GRAB. e Cod. VOSS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. *perperam dixit*.

3. *fabricatores*] Sic solus MASS. e Codd. CLAROM. ARUND. et MERC. I. Ceteri *fabricatorem*.

4. *a Moyse*] FEUARD. in marg. et (quem addo) VOSS. *ad Moysen*. Consentit CLAROM. nisi quod librarius scripserit *a pro ad*.

5. *in Deum*] Haec non agnoscit textus Scripturae sacrae.

6. *sub terra*] Particulam *vel*, quae in edit. legitur ante *sub*, expunxit MASS. auctoritate Cod. CLAROM., quia non legitur in Scriptura sacra.

7. *ipse autem*] In ARUND. *abest autem*.

8. *Deus quidem*] *Quidem pro inquit* emendavit FEUARD. consentiente VOSS.

9. *et erat*] *Et* abest in VOSS. et CLAR.

10. *alterum vero*] *Vero* abest in VOSS.

11. *sumus nos*] *Nos* addidit FEUARD. consentiente VOSS.

12. *Si enim quis*] *Quis* ex VOSS. recte restituit GRAB. pro *qui*, uti legitur in ERASM. GALL. et CLAROM. aut *quae*, uti habet FEUARD.

A

1 omnem

2 hoc 7. id] hoc

3 antecessus

4 sint

5 autem?] enim

6 inuenerunt

7 designaret

8 mouen

9 que nungue

caelum

10 ac. u. + uel

11 sentiant

12 omnem

caelum

13. . . . A

14. . . . (n.)

15. . . .

16. . . .

17. . . .

erat] + VII. Quia

18 paulo dicatur in "n."

deu. m. . . .

in aut mentes in

19. . . .

20. . . .

21. . . .

22. . . .

1 quis? qui
2 alibi? aliū

4.5 excecant

5 uerum? uerum

6 uerum?] + quidem

7 in corrupta

11 ostendimus

16 est? + et

17 quae? qui

18 iata inae

positus

19 quo? in

dispositum

20 est? in

21 dependens? inae

22 in? in

23 in? in

24 in? in

25 in? in

enim quis secundum Pauli consuetudinem, quemadmodum ex multis et alibi ostendimus, hyperbatis eum utentem, sic legerit: *in quibus Deus*; deinde subdistinguens et modicum diastematis faciens, simul et in unum reliqua legerit, *saeculi huius excaecavit mentes infidelium*, inveniet verum; ut sit quod dicitur: *Deus excaecavit mentes infidelium huius saeculi*. Et hoc per subdistinctionem ostenditur. Non enim Deum huius saeculi dicit Paulus, quasi super illum alterum aliquem sciens; sed Deum quidem Deum confessus est: infideles autem saeculi huius dicit, quoniam venturum ¹incorruptelae non hereditabunt saeculum. Quemadmodum autem Deus ²excaecavit mentes infidelium, ex ipso Paulo ³ostendemus, ⁴proficiente nobis sermone, ut non nunc in multum avocemus mentem nostram ⁵a proposito. 99^b

2. Quoniam autem hyperbatis frequenter utitur apostolus, propter velocitatem sermonum suorum, et propter impetum qui in ipso est Spiritus, ex multis quidem aliis est ⁵invenire. ⁶Sed et in ea quae est ad Galatas, sic ait: *Quid ergo ¹lex factorum? Posita est, usque quo veniat semen, cui promissum est, disposita per angelos in manu mediatoris*. Ordinatio enim sic est: *Quid ergo ²lex factorum? ³Disposita per angelos in manu mediatoris posita est, usquedum veniat semen, ⁴cui promissum est: ut sit homo interrogans, et spiritus respondens*. Et iterum in secunda ad Thessalonicensis *de Antichristo ¹⁰dicens, ait: *Et tunc revelabitur ¹¹iniquus, quem Dominus Iesus Christus interficiet spiritu oris sui, et destruet praesentia adventus sui illum, cuius est adventus secundum operationem Satanae, in omni virtute et signis et portentis*

1. *incorruptelae*] Sic FEUARD. e VET. Cod., quocum consentiunt ARUND. MERC. II. et Voss. At ERASM. GALL. perperam habent *incorruptibile*.

2. *excaecavit*] Ita CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. FEUARD. minus bene *excaecat*.

3. *ostendemus*] Sic FEUARD. scripsit e Cod. VET., cuius emendationem confirmant ARUND. Voss. et MERC. II.

4. *proficiente nobis sermone*] Graeco: προϊόντος ἡμῖν τοῦ λόγου.

5. *invenire*] In Voss. *adinvenire*; in CLAROM. et *invenire*.

6. *Sed et*] Et addidit FEUARD. Consentiant ARUND. Voss. et MERC. II.

7. *lex factorum*] Irenaeus hic et infra V, 21, 1 procul dubio legit: τὸν ὁ νόμος τῶν πράξεων; προστεθεῖν ἄρχης οὐ, quae lectio in nullo Codicum graecorum hodie reperitur. Inter voces

ὁ νόμος et προστεθεῖν sacer textus habet: τῶν παραβάσεων χάριν. Qua de causa GRABIVS conlicit, Interpretem Italicam versionem potius, quam graecum Irenaei textum secutum esse. Atque MASSUETUS memorat, Codicem San-Germanensem N. T. in textu graeco lectionem τῶν παραβάσεων χάριν, in latino vero textu *factorum gratia* fortasse ex vetere Italica offerre.

8. *Disposita*] Sic emendavit FEUARD. auctoritate Cod. VET., quocum consentit Voss., pro *dispositum*.

9. *cui promissum est*] Ita pro *repromissum est* scripsit auctoritate Cod. CLAROM. MASSUETUS. Huic emendationi favet etiam Cod. Voss., uti reperi.

10. *dicens*] ARUND. et GRAB. *docens*.

11. *iniquus*] Vocem ille ante *iniquus* auctoritate Codd. delevit GRAB., quia non legitur in sacra Scriptura.

mendacii. Etenim in his ordinatio dictorum sic est: *Et tunc revelabitur iniquus, cuius est adventus secundum operationem Satanæ, in omni virtute et signis et portentis mendacii, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui et destruet præsentia adventus sui.* Non enim adventum Domini ¹dicit secundum operationem Satanæ fieri, sed adventum iniqui, quem et Antichristum dicimus. Si ergo non attendat aliquis lectioni, et ²intervalla aspirationis manifestet in quo dicitur; erunt non tantum incongruentia, sed et ³blasphema, legens quasi Domini adventus secundum operationem fiat Satanæ. ⁴Sicut ergo in talibus oportet per lectionem hyperbaton ostendi, et consequentem apostoli ⁵servari sensum; sic et ibi non Deum sæculi huius legimus, sed Deum, ⁶quem vere Deum dicimus; incredulos autem et excaecatos sæculi huius audiemus, quoniam venturum vitæ non hereditabunt sæculum.

Cap. VIII.

C A P. VIII.

1. Soluta igitur et hac illorum calumnia, manifeste ostensum est, quoniam nunquam ¹neque prophetae, neque apostoli alium Deum nominaverunt, vel Dominum appellaverunt præter verum et solum Deum. ²Multo magis ipse Dominus, qui et *Caesari* quidem quæ *Caesaris sunt reddi iubet et, quæ Dei sunt, Deo*; *Caesarem* quidem *Caesarem* nominans, ³Deum vero Deum confitens. Similiter et illud quod ait: *Non potestis duobus dominis servire*; ipse interpretatur, dicens: *Non potestis Deo servire et mammonæ*; Deum quidem confitens Deum, ⁴†mammonam autem nominans hoc ⁵quod et est. Non mammonam dominum vocat, dicens: *Non potestis duobus dominis servire*; sed discipulos docet servientes Deo, non subici

Matth.
XXII. 21.

Matth.
VI. 24.

loc. cit. † Mass. 183.

1. dicit] Hoc verbum, quod ERASM. GALL. et FEUARD. omittunt, habent GRAB. et MASS., omnesque, quibus hi usi sunt, Codices.

2. intervalla — in quo dicitur] Sic CLAROM., cui quoad voces in quo consentiunt Cod. VET. et VOSS., sed ceteri per intervalla — quod dicitur. MASS. Hanc emendationem VOSSIANO MS. omnino confirmatam cognovi. Ceterum observat MASS., ante manifestet subintelligendam esse negationem, quæ præcedit, ut sit sensus: et intervalla aspirationis non manifestet, in quo (pro in eo quod) dicitur.

3. blasphema] Sic ERASM. GALL. FEUARD. MASS. et VOSS., sed ARUND. CLAR. MERC. II. et GRAB. blasphemat. Sed blasphemata, ait MASS., magis convenit cum incongruentia, quod præcedit.

4. Sicut ergo] VOSS. sic ergo.

5. servari] Sic pro *servare* ex CLAROM. MASSUETUS reposuit, quia antecedit ostendi. Emendationem hanc confirmat VOSS. MS.

6. quem vere] In ARUND. et MERC. II. quidem vere; in CLAROM. et (quem addo) VOSS. quidem iure.

7. neque prophetae] Neque addidit FEUARD. e Cod. VET., quocum consentiunt ARUND. VOSS. et MERC. I.

8. Multo magis ipse Dominus] Pro multo minus ipse Dominus, Graecorum more, qui nonnunquam πολλῶν μᾶλλον, ἀντι τοῦ ἡνωγῆ vel μῆτι; ὅη dicant. MASS. Ceterum hic supple: Deum non fecit vel simile quid.

9. Deum vero Deum confitens] CLAROM. Deum verum confitens.

10. quod et est] Et in VOSS. non legitur.

1 mendacii

2, 3 satthare

6, 7 anticristum

8 erunt in om

blasphemati

12 quem? quoniam

here] uia ~~est~~

13 excecatus

14 saeculum + vii

Quid est? a. moras (sed?)

16 prophete

16 ceteri

17 ceteri

18 ceteri

19 ceteri

non solum

22 Manu

23 Manu

24 Manu

1. mamma
2. pectus, munda
3. peccati^{*}
23. fidemadmodum a peccatum ^{in p. a. adu. sin.} ~~mit~~^{*}
3. deum] ser^{*} dnm
tam huius dnm
4. mamma, mamma
5. miam
loquellam
6. plura^{*}
7. miam
mamudol
8. gylum
miam
11. mamma
12. miam
14. miam
17. miam
18. miam

mammonae neque dominari ab eo. Qui ¹enim, inquit, facit peccatum, servus est peccati. Quemadmodum igitur servientes peccato, servos peccati vocat, non tamen ipsum peccatum ²Deum appellat: sic et eos qui mammonae serviunt, servos mammonae appellat, ³non Deum appellans mammonam. ⁴Mammonas autem est secundum iudaicam loquelam qua et Samaritae utuntur, cupidus, et plus quam oportet habere volens, (⁵secundum autem hebraicam, adiunctive dicitur Mam) vel significat gulosum, id est qui non possit a gula ⁶continere. Secundum ⁷utraque igitur, quae significantur, non possumus Deo servire et mammonae.

2. Sed et Diabolum quum dixisset fortem, non in totum, sed velut ⁸in comparatione nostra; semetipsum in omnia et vere fortem ostendit ⁹Dominus, dicens: non aliter aliquem posse diripere vasa fortis, si non prius ipsum ¹⁰alliget fortem; et tunc domum eius diripiet. (Vasa autem eius et domus nos eramus, quum essemus in apostasia: utebatur enim nobis quemadmodum volebat, et spiritus immundus habitabat in nobis.) Non enim ¹¹adversus eum qui

1. enim] Hanc vocem addidit FEUARD. consentiente MS. Voss.

2. Deum] Sic CLAROM. et (quem addo) Voss. et MASS. In reliquis Dominum, quod non accurate respondet alteri comparationis membro.

3. non Deum] Sic VET. ARUND. Voss. et MERC. 1. Sed in edit. ERASM. et GALL. legitur Dominum sine negativa.

4. Mammonas autem est secundum iudaicam loquelam cell.] Idioma syro-chaldaicum intelligit, quo Christi temporibus utebantur Iudaei. Mammona enim, ut observat FEUARDENTIVS, vocem hebraicam proprie non esse, sed syriacam in VI. cap. Matthaei et Quaest. 6 ad Algasiam affirmat Hieronymus, idemque significare quod Graecis πλοῦτος, quem poetae deum finxerunt. Consentit Tertullian. lib. IV. cont. Marcion. cap. 33. Sed Irenaeus μετὰ τὸν μὴ ἀποδοῦναι accepit Mammonam, videlicet causam pro effectu, id est pecunias et opes pro earum desiderio. MASS.

5. secundum autem hebraicam adiunctive dicitur Mam vel significat] Sic legitur in ERASM. GALL. FEUARD. MASS. plerisque Codd. Sed CLAROM. Voss. et GRAB. habent dicitur Mamuel et significat. Hanc lectionem optimo iure e textu removit MASSUETUS: neque enim lucem avertit loco admodum obscuro: „Qui enim, ait MASS., Mammonas secundum hebraicam adiunctive dicitur Mamuel et significat gulosum, novus modus est, quem nec GRABIVS nec quisquam alter facile solverit. Matim ergo

verba haec: secundum hebraicam adiunctive dicitur Mam parenthesi includere; et vel significat gulosum ad Mammonas referre. Huc enim trahi potest ea vox. Nam si lexico Origeniano fides, quod edidit Martianaes noster Tom. II Operum D. Hieronymi col. 223 Μαμωνᾶς, πλοῦτος ἢ μῶμος, δῶρα ἢ πέρμματα, Mammonas, divitiae vel vituperatio, dona vel bellaria seu cupedia. Quemadmodum igitur vocem Mammonas a divitiis ad significandum cupidum transtulit Irenaeus: sic pariter a cupedia ad significandum gulosum transferre potuit. Quod vero dicit, eam vocem secundum hebraicam linguam adiunctive dici Mam, peritoribus explicandum relinquo. Nusquam enim legisse vel audisse me memini, significationem vocis Mammona ad Mam ullo modo quadrare. Consultius ergo putem a coniecturis abstinere, quam vanas proponere.“ Ex hoc aliisque locis apparet, Irenaeum linguae hebraicae parum peritum fuisse.

6. continere] Se, quod ante hoc verbum habent ERASM. GALL. FEUARD., expunxit GRABIVS auctoritate Codd. Voss. ARUND. et MERC. II.

7. utraque] Sic FEUARD. in marg. et Voss. Sed in ceteris haec.

8. in comparatione nostra] CLAROM. FEUARD. et Voss. in comparationem nostram.

9. Dominus] Abest haec vox in Voss.

10. alliget] Abest hoc verbum in Voss.

11. adversus — diripiet] In ARUND.

* *Grab. 212.* se alligabat et domum eius diripiebat, * fortis erat; sed adversus eos, qui in usu eius erant, homines; quoniam abscedere fecerat sententiam eorum a Deo. Quos eripuit Dominus, quemadmodum et *Ierem. XXXI.* ^{10.} *mias ait: Redemit Dominus Iacob, ¹et eripuit eum de manu fortioris eius.* Si igitur non significasset eum, qui alligat et ²diripit eius vasa, hoc autem solum eum fortem dixisset, esset fortis ³invictus. Sed ⁴et adiecit obtinentem; tenet enim qui alligat, tenetur autem qui ⁵alligatus est. Et hoc sine comparatione fecit, ut non comparetur Domino servus apostata exsistens: non enim tantum hic, sed nec ⁶quidquam ex his quae ⁷constituta sunt et in subiectione sunt, comparabitur Verbo Dei, per quem facta sunt omnia, qui est Dominus noster Iesus Christus.

3. Quoniam enim sive angeli sive archangeli sive throni sive dominationes ab eo, qui super omnes est Deus, et constituta sunt et facta per Verbum eius, Ioannes quidem ⁸sic significavit. Quum *Ioan. 1. 3.* enim dixisset de Verbo Dei, quoniam erat in Patre, adiecit: *Omnia per eum facta sunt, et sine eo factum est nihil.* David quoque quum *Ios. 4.* laudationes enumerasset, nominatim universa quaecunque diximus, *Psal. XXXII.* et caelos et omnes virtutes eorum, adiecit: *Quoniam ipse praecepit, ^{9.} et creata sunt; ipse dixit, et facta sunt.* ^{9.} Cui ergo praecepit? *Psal. XXXII.* Verbo scilicet, ¹⁰per quod, inquit, *caeli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Quoniam autem ipse omnia fecit *Psal. CXIII.* libere et quemadmodum voluit, ait iterum David: *Deus autem noster in caelis sursum ¹¹et in terra, omnia quaecunque voluit, fecit.* Altera autem sunt, quae constituta sunt, ab eo qui constituit, et quae facta sunt, ab eo qui fecit. Ipse enim infectus et sine initio et sine fine et nullius indigens, ipse sibi sufficiens et adhuc reliquis omnibus, ut sint, hoc ipsum praestans; quae vero ab eo sunt facta, initium sumserunt. Quaecunque autem initium sumserunt, et dissolutionem possunt percipere et subiecta sunt et indigent eius, qui se fecit; necesse est ¹²omnimodo, ut differens vocabulum habeant

legitur: adversus eos qui se alligabant et domum eius diripiebant. Et *MERC. II.* habent eos, sed vitiose quidem.

1. et eripuit — fortioris eius] Sic *FEUARD.* *VOSS.* *GRAB.* *MASS.* Sed in ceteris perperam eripuit eum de manu Pharaonis eius.

2. diripit] *VOSS.* deripuit.

3. invictus] *ARUND.* invinctus.

4. et adiecit] *ERASM.* *GALL.* *ARUND.* et *MERC. II.* obiecit.

5. alligatus est] Sic *FEUARD.* in marg. *VOSS.* et *MASS.* In ceteris alligatur.

6. nec quidquam] Delevit *FEUARD.* quidem; consentit *Voss.*

7. constituta sunt] Sunt, quod etiam in *Voss.* comparet, addidit *FEUARD.*

8. sic significavit] Sic non exstat in *Voss.*

9. Cui ergo praecepit? Verbo] Vide *MASS.* *Dissert. III.* *Art. V.* § 39 in Appar. nostro. *VOSS.* Cui enim praecepit?

10. per quod] *ARUND.* *VOSS.* et *MERC. II.* et per quod.

11. et in terra] In adiecit *FEUARD.* Emendationi favent omnes Codd.

12. omnimodo] *ERASM.* *GALL.* et *FEUARD.* omnino.

uel q
 pfa am 120
 f...

- 3 f...mias
- 4 ...
- 5 ...
- 7 ...

Enun...
 ...

- 9 ...
- 10 ...
- 11 ...

112 ... 2° ...
 mg add...
 113 ... que

114 ...

115 ...

116 ...

117 ...

118 ...

119 ...

120 ...

121 ...

122 ...

123

124 ...

125 ...

126 ...

1 apt

2 trahit

h. h. h.

3 participatio

summe

4 creatio + vii Quam habemus
de deo i sententiam que
quarrelum nobis habet
termi. apostoli

5 ceterum
in eodem loc

6 prole

7 nominante

8 ceterum cum de moem
h. deus est
denominatio

9 mathe

10 mathe

11 mathe

12 mathe

13 mathe

14 mathe

15 mathe

16 mathe

17 mathe

18 mathe

19 mathe

20 mathe

21 mathe

22 mathe

23 mathe

24 mathe

25 mathe

26 mathe

27 mathe

28 mathe

8 = h. p. d. h. p. m.
h. p. d. h. p. m.

apud eos etiam, qui vel modicum sensum in discernendo ¹ talia habent: ita ut is quidem, qui omnia fecerit, ² cum Verbo suo iuste dicatur Deus et Dominus solus; quae autem facta sunt, non iam eiusdem vocabuli participabilia esse, neque iuste id vocabulum sumere debere, quod est creatoris.

C A P. IX.

Cap. IX.

1. Ostenso hoc igitur plane, (et adhuc ³ ostendetur manifestius) neminem alterum Dominum vel Deum, neque prophetas, neque apostolos, neque Dominum Christum confessum esse ex sua persona, sed praecipue Deum et Dominum; prophetis quidem et apostolis
 10 Patrem et Filium confitentibus; alterum autem neminem, neque Deum nominantibus, neque Dominum confitentibus; et ipso Domino Patrem tantum Deum et Dominum eum, qui † solus est Deus ⁴ et dominator † *Mass. 194.* omnium, tradente discipulis; sequi nos oportet, si quidem illorum sumus discipuli, testimonia illorum ita se habentia. Matthaeus enim
 15 apostolus, unum et eundem sciens Deum, qui promissionem fecerit Abrahae, facturum se semen eius quasi stellas caeli, qui per Filium suum Christum Iesum a lapidum cultura in suam nos agnitionem *Gen. XX. 5.* vocaverit; uti fieret ⁵ *qui non populus, populus; et non dilecta, dilecta;* ait Ioannem praeparantem Christo viam, his qui in carnali *Rom. IX. 25. c. x. Ose. I. 10. et 11. 23.*
 20 quidem cognitione gloriabantur, varium autem et omni malitia completum sensum habebant, eam poenitentiam, quae a malitia revocaret, annuntiantem dixisse: *Progenies viperarum, quis vobis monstravit fugere ab ira ventura? Facite ergo* ⁶ *fructum dignum poenitentiae.* * *Et nolite dicere in vobis ipsis: Patrem habemus* *Math. III. 7 / c / a seqq.*
 25 *Abraham: dico enim vobis, quoniam potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahae.* Poenitentiam igitur eis eam, quae esset a malitia, praeconabat; sed non alterum Deum ⁷ annuntiabat, praeter eum qui fecisset promissionem Abrahae, ille praecursor Christi; de quo iterum ait Matthaeus, similiter autem et Lucas: *Math. III. 3. Luc. III. 4*
 30 ⁸ *Hic enim est, qui dictus est a Domino per prophetam: Vox cla-* *seqq.*

1. *italia habent*] IN EBASH. GALL. FEUARD. ARUND. et MERC. II. *habeant.*

2. *cum Verbo suo*] ARUND. omittit cum.

3. *ostendetur*] Sic FEUARD. primus pro ostendatur.

4. *et dominator*] CLAROM. et dominatur.

5. *qui non populus populus*] Sic CLAROM. et MASS. iuxta apostolum Rom. IX, 25 et Oseam II, 23. Reliqui inverso ordine: *populus qui non populus.* Emendationi MASSUETIANAE consentit Cod. Voss.

6. *fructum dignum poenitentiae*] Sic scribo cum omnibus edit. plerique Codd.

Nam quod FEUARD. legit in Cod. VET. et eequidem in Voss. *fructum dignae poenitentiae*, id sphalmate librarium scriptum esse censeo. Quae quidem duorum Codicum lectio adversatur tum textui graeco N. T. tum versioni Italicae (cfr. BLANCHINI Evangeliarum quadruplex latinae versionis antiquae seu veteris Italicae Pars I, p. XIV. XV.), quacum convenire solet Irenaeus latinus, neque sensu commendatur satis apto.

7. *annuntiabat*] ARUND. pronuntiabat.

8. *Hic enim est*] Enim addidit FEUARD.

mantis in deserto, Parate ¹viam Domini, rectas facite semitas ²Dei nostri. Omnis vallis ³implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt tortuosa ⁴in directa, et aspera in vias planas: et videbit omnis caro ⁵salutare Dei. Unus igitur et idem Deus est, Pater Domini nostri, qui et praecursorem per prophetas missurum se promisit; et salutare suum, id est Verbum suum, ⁶visibile effecit omni fieri carni, incarnatum et ipsum, ut in omnibus manifestus fieret rex eorum. Etenim ea, quae iudicantur, oportebat videre iudicem et scire hunc, a quo iudicantur, oportebat videre iudicem et scire hunc, a quo iudicantur; et ea, quae gloriam consequuntur, oportebat scire eum, qui munus gloriae eis donat.

- Matth. I. 20. 2. Iterum autem de angelo dicens Matthaeus, ait: Angelus et II. 13. Domini apparuit Ioseph in somnis. Cuius Domini, ipse interpretatur: Uti adimpleatur quod dictum est a Domino per prophetam: Ib. II. 15. Ex Aegypto vocavi filium meum. Ecce virgo ¹in utero accipiet, et pariet filium, ²et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus. De hoc, qui est ex virgine Emmanuel, dixit David: Non avertas faciem Christi tui. Iuravit Dominus David veritatem, et non ³spernet eum, de fructu ventris tui Psal. CXXXI. 10. 11. ponam super sedem tuam. Et iterum: Notus in Iudaea Deus et Psal. LXXV. 2. factus est in pace locus eius, et habitaculum eius in Sion. Unus igitur et idem Deus, qui a prophetis praedicatus est, et ¹⁰ab evan-*

1. *viam Domini*] Ita FEUARD. in marg. CLAROM. ARUND. VOSS. GRAB. et MASS. cum sacro Matthaei et Lucae textu. In reliquis *viam Domino*.

2. *Dei nostri*] CLAROM. et (quem addo) VOSS. *Domini nostri*.

3. *implebitur*] CLAROM. *adimplebitur*.

4. *in directa*] CLAROM. et (quem item addo) VOSS. in *directum*.

5. *salutare Dei*] GRAB. expunxit auctoritate Codd. ARUND. et VOSS. vocem *nostri*, quam post *Dei* habent ERASM. GALL. et FEUARD. Consentit emendatori Cod. CLAROM.

6. *visibile effecit*] Cod. VOSS. *visibile et effecit*.

7. *in utero accipiet*] Sic e Patribus antiquis non pauci legerunt iuxta graecum LXX *ἐν γαστρὶ ἁλῆσεται*, ut Cyprianus lih. I. adv. Iud. n. IX Ambros. Praef. in Psalm. 35 etc., alii vero in *utero concipiet*, ut Leo M. Serm. 3 in Nativit. et antiqua versio Italica evangelii Matthaei. In vulgatis vero N. T. Codd. habetur *ἐν γαστρὶ ἔξει*, in *utero habebit*; quamvis in MSS. quibusdam Codd. graecis etiam nunc exstat *ἁλῆσεται*. MASS.

8. *et vocabunt*] Ita legunt cum N. T.

Codd. Origenes, Chrysostomus, Theophylactus et alii. In MSS. quibusdam, uti MASS. observat, (fortasse Codd. CLAROM. et OTTOB.) cum LXX legitur *vocabis*. Italica versio non, uti MASS. dicit, habet *vocabit*, sed *vocabunt*. Cyprianus loco a MASS. in nota antecedente cit. *vocabitis*. De vera lectione dubitare non licet ex verbis Hieronymi in Esaias cap. VII, a MASSUETO allegatis: *In multis testimoniis, quae evangelistae vel apostoli de libris veteribus assumerunt, curiosius attendendum est, non eos verborum ordinem secutos esse, sed sensum. Unde et in praesenti loco pro concipiet in utero Matthaeus posuit in utero habebit; et pro vocabis — vocabunt*.

9. *spernet*] Ita Cod. CLAROM. et MASS. Editi. ceterae omnes *dispernet*. Codd. VET. et VOSS. *frustrabitur*.

10. *ab evangelio*] Ita legitur in Codd. VET. VOSS. (quem addo) CLAROM. et MASS. In reliquis *ab angelo*. Haec nostram lectionem veram esse probant ea, quae leguntur cap. seq. § 6: *sic quidem unus et idem Deus et Pater est; qui a prophetis quidem annuntiatus, ab evangelio vero traditus est*.

1 de] dñe
de mba

2 de] lora

3 pñe]

4 id]

5 effe] et fecit

6 ca] can

7 que]

8 can]

9 de]

10 de]

11 de]

12 de]

13 de]

14 de]

15 de]

16 de]

17 de]

18 de]

19 de]

20 de]

21 de]

22 de]

1 administratis *

venim in ser.

id hoc

3ta transi sic

2 biam] et as

prole unit

stelia ser *

israel] thpialoi

+ x que sunt a magis

dm in im oblati s

muna

cunt, a que

4 mathe

5 orienti

6 delictis

q

7 ... de et ... da.

8 mura

9 ... m. h. ...

10 ...

11 inde

12 ...

mathe

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

gelio annuntiatus, et huius Filius qui ex fructu ventris David, id est, ex David virgine, et Emmanuel: cuius et stellam ¹Balaam quidem sic prophetavit: *Orietur stella ex Iacob, et surget dux in Israel.* [†]Matthaeus autem magos ab Oriente venientes ait dixisse: ^{15.} *Vidimus enim stellam eius in Oriente, et venimus adorare eum:* [†] *Num. XXIV. 15.* ¹⁰¹ *Cap. X.* ¹⁰¹ *Matth. II. 2.* deductosque a stella in domum Iacob ad Emmanuel, per ea quae obtulerunt munera ostendisse, ²quis erat qui adorabatur; ³myrrham quidem, quod ipse erat, qui pro mortali humano genere moreretur et sepeliretur; aurum vero, quoniam rex, *cuius regni finis non est;* ^{Luc. I. 33.} *tus vero, quoniam Deus, qui et notus in Iudaea factus est, et manifestus eis, qui non quaerebant eum.* ^{2.} *Psal. LXXV. 2.*

3. Adhuc ait in baptismo Matthaeus: ⁴*Aperti sunt ei caeli,* ^{Matth. III. 16.} *et vidit Spiritum Dei, quasi columbam venientem super eum. Et ecce vox de caelo, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Non enim Christus tunc descendit in Iesum; neque alius quidem Christus, alius vero Iesus; sed Verbum Dei, qui est Salvator omnium, et dominator caeli et terrae, qui est Iesus, (quemadmodum ante ostendimus*) qui et assumpsit carnem et unctus ^{* Huius lib. cap. VI.} est a Patre Spiritu, Iesus Christus factus est; ⁶sicut et Esaias ait: ^{Esai. XI. 1} *Exiet virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet, et requiescet super eum* ¹*Spiritus Dei, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et* ²*fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et* ³*implebit eum spiritus timoris Dei.* ¹⁰*Non secundum gloriam iudicabit, neque secundum loquelam arguet, sed iudicabit* ¹¹*humili iudicium, et arguet gloriosos terrae.* [†] *Mass. 185.* Et iterum ipse Esaias unctio-

1. Balaam] In Cod. Voss. perperam Esaias.

2. quis erat] Quis pro quid GRABUS ex FEUARD. marg. ARUND. Voss. et MERC. I. reposuit. Lectionem nostram iam reperis in editione principe.

3. myrrham] Sic recte restituit GRAB. pro myrrha e Cod. Voss., quod congruere dicit cum praecedentibus, si subintelligas per.

4. Aperti sunt] Ei, quod legitur in omnibus edit., abest vero in omnibus, quibus GRAB. et MASS. uti sunt, MSS., reperitur etiam in vetere Italica versione.

5. bene complacui] Codd. CLAROM. et Voss. non habent bene, quod interpretem scripsisse eam ob causam censeo, quod legitur etiam in Italica versione. Blanchini enim refert, in Cod. Vercellensi legi: in quo bene com., dum Cod. Veronensis luculenter habet: in quo bene complacui.

6. sicut et Esaias] Et addidit FEUARD. Consentit Voss.

7. Spiritus Dei] Vocem Dei cum GRAB. et MASS. retinui, quoniam LXX scribunt πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, et Irenaeus c. 19 huius lib. simili modo. Huc accedit, quod Iustinus, uti GRABUS primus observat, Dial. c. Tryph. p. 314 graece citavit: καὶ ἀναπαύσεται ἐν αὐτῷ πνεῦμα Θεοῦ.

8. fortitudinis] ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II. virtutis.

9. timoris Dei] Ita ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. GRAB. MASS. Sed in FEUARD. et Voss. exstat Domini.

10. Non secundum gloriam gloriam iudicabit] FEUARD. observat, Irenaeum hic uti plerumque sequi LXX οὐ κατὰ τὴν δόξαν κριεῖται. Ita et Clemens Alex. Paedag. I, c. 7. Sed Vulgata secundum hebraicum textum: non secundum visionem oculorum iudicabit.

11. humili iudicium] CLAROM. et (quem addo) Voss. humili iudicio.

- Esa. LXI. 1 nem eius, et propter quid unctus est, praesignificans ait: ¹*Spiritus Dei super me, quapropter unxit me, evangelizare* ²*humilibus misit me, curare comminutos corde, praeconare captivis remissionem et caecis visionem, vocare annum Domini acceptabilem et diem retributionis, consolari omnes* ³*plangentes*. Nam secundum id quod Verbum Dei homo erat ex radice Iesse et filius Abrahae, secundum hoc requiescebat Spiritus Dei super eum, et ungebatur ad evangelizandum humilibus. Secundum autem quod Deus erat, ~~non~~ ⁴*secundum* gloriam iudicabat, neque secundum loquelam arguebat: *Non enim opus erat illi, ut quis testimonium diceret de homine, quum ipse sciret quid esset in homine*. Advocabat autem omnes homines plangentes et remissionem his, qui a peccatis in captivitatem deducti erant, donans, solvebat eos a vinculis, de quibus ait Salomon: *Restibus autem peccatorum suorum unusquisque constringitur*. Spiritus ergo Dei descendit in eum, eius ⁵*qui (eum) per prophetas promiserat uncturum se eum, ut de abundantia unctionis eius nos percipientes salvaremur*. Et sic quidem Matthaeus.
- Joan. II. 25.
- Proverb. V. 22.

Cap. XI.

C A P. X.

1. Lucas autem sectator et discipulus apostolorum de Zacharia et Elizabeth, ex quibus secundum repromissionem Dei Ioannes natus est, referens ait: *Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et iustitiis Domini sine querela*. Et iterum de Zacharia dicens: *Factum est autem, quum sacerdotio fungeretur in ordine vicis suae ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotii, sorte exivit ut incensum poneret, et venit uti sacrificaret, intrans in templum Domini*. Qui praeest in conspectu Domini, simpliciter et absolute et firme Deum et Dominum confitens ex sua persona, eum qui elegerit Ierusalem et ⁹*legisditionem* sacerdotii fecerit, cuius est et angelus Gabriel. Etenim alterum
- Luc. I. 6.
- ibid. 8.

1. *Spiritus Dei*] Cum LXX et Luca IV, 18 scribendum fuisset *Spiritus Domini*.

2. *humilibus*] GRABIVS ex hac versione colligit, Irenaeum pro τοῖς πτωχοῖς, uti exstat apud LXX et Lucam, legisse τοῖς ταπεινοῖς. Eodem enim modo citatur ille Scripturae locus in epistola Barnabae § 14.

3. *plangentes*] Sic GRAB. reposuit e FEUARD. marg. et omnibus, quibus usus est, MSS. Consentit MASS. Haec nostra lectio iam reperitur in ERASM. 1526 et 1528. Sed in edit. posterioribus ERASM. GALL. et FEUARD. legitur *lugentes*.

4. *secundum gloriam*] Id est: secundum externum splendorem hominum.

5. *ut quis*] VOSS. ut quis ei, neque ita male.

6. *qui (eum)*] GRABIVS iam voluit eum abesse atque legi ei.

7. *ante Deum*] Ita Cod. VET. VOSS. et FEUARD. primus, qui expunxit *Domini*.

8. *et venit uti sacrificaret*] Hic versus non convenit cum Italica versione. Verba *et venit uti sacrificaret* non leguntur apud Lucam; quae MASSURTUS explicationis gratia addita esse censet.

9. *legisditionem*] Ita Interpres scribere solet. Quare cum MASS. et Codd. CLAROM. et VOSS. sic reposui pro *legislationem*. Interdum scribit Int. *legis donationem*.

2.8.9. = Is. xi 3

3 Communit

2 unkel

3 hren

B Saicmon

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

11 f. i. 13

1. $\frac{1}{2} \pi$
 2. $\frac{1}{2} \pi$
 3. $\frac{1}{2} \pi$
 4. $\frac{1}{2} \pi$
 5. $\frac{1}{2} \pi$
 6. $\frac{1}{2} \pi$
 7. $\frac{1}{2} \pi$
 8. $\frac{1}{2} \pi$
 9. $\frac{1}{2} \pi$
 10. $\frac{1}{2} \pi$
 11. $\frac{1}{2} \pi$
 12. $\frac{1}{2} \pi$
 13. $\frac{1}{2} \pi$
 14. $\frac{1}{2} \pi$
 15. $\frac{1}{2} \pi$
 16. $\frac{1}{2} \pi$
 17. $\frac{1}{2} \pi$
 18. $\frac{1}{2} \pi$
 19. $\frac{1}{2} \pi$
 20. $\frac{1}{2} \pi$
 21. $\frac{1}{2} \pi$
 22. $\frac{1}{2} \pi$
 23. $\frac{1}{2} \pi$
 24. $\frac{1}{2} \pi$
 25. $\frac{1}{2} \pi$
 26. $\frac{1}{2} \pi$
 27. $\frac{1}{2} \pi$
 28. $\frac{1}{2} \pi$
 29. $\frac{1}{2} \pi$
 30. $\frac{1}{2} \pi$
 31. $\frac{1}{2} \pi$
 32. $\frac{1}{2} \pi$
 33. $\frac{1}{2} \pi$
 34. $\frac{1}{2} \pi$
 35. $\frac{1}{2} \pi$
 36. $\frac{1}{2} \pi$
 37. $\frac{1}{2} \pi$
 38. $\frac{1}{2} \pi$
 39. $\frac{1}{2} \pi$
 40. $\frac{1}{2} \pi$
 41. $\frac{1}{2} \pi$
 42. $\frac{1}{2} \pi$
 43. $\frac{1}{2} \pi$
 44. $\frac{1}{2} \pi$
 45. $\frac{1}{2} \pi$
 46. $\frac{1}{2} \pi$
 47. $\frac{1}{2} \pi$
 48. $\frac{1}{2} \pi$
 49. $\frac{1}{2} \pi$
 50. $\frac{1}{2} \pi$
 51. $\frac{1}{2} \pi$
 52. $\frac{1}{2} \pi$
 53. $\frac{1}{2} \pi$
 54. $\frac{1}{2} \pi$
 55. $\frac{1}{2} \pi$
 56. $\frac{1}{2} \pi$
 57. $\frac{1}{2} \pi$
 58. $\frac{1}{2} \pi$
 59. $\frac{1}{2} \pi$
 60. $\frac{1}{2} \pi$
 61. $\frac{1}{2} \pi$
 62. $\frac{1}{2} \pi$
 63. $\frac{1}{2} \pi$
 64. $\frac{1}{2} \pi$
 65. $\frac{1}{2} \pi$
 66. $\frac{1}{2} \pi$
 67. $\frac{1}{2} \pi$
 68. $\frac{1}{2} \pi$
 69. $\frac{1}{2} \pi$
 70. $\frac{1}{2} \pi$
 71. $\frac{1}{2} \pi$
 72. $\frac{1}{2} \pi$
 73. $\frac{1}{2} \pi$
 74. $\frac{1}{2} \pi$
 75. $\frac{1}{2} \pi$
 76. $\frac{1}{2} \pi$
 77. $\frac{1}{2} \pi$
 78. $\frac{1}{2} \pi$
 79. $\frac{1}{2} \pi$
 80. $\frac{1}{2} \pi$
 81. $\frac{1}{2} \pi$
 82. $\frac{1}{2} \pi$
 83. $\frac{1}{2} \pi$
 84. $\frac{1}{2} \pi$
 85. $\frac{1}{2} \pi$
 86. $\frac{1}{2} \pi$
 87. $\frac{1}{2} \pi$
 88. $\frac{1}{2} \pi$
 89. $\frac{1}{2} \pi$
 90. $\frac{1}{2} \pi$
 91. $\frac{1}{2} \pi$
 92. $\frac{1}{2} \pi$
 93. $\frac{1}{2} \pi$
 94. $\frac{1}{2} \pi$
 95. $\frac{1}{2} \pi$
 96. $\frac{1}{2} \pi$
 97. $\frac{1}{2} \pi$
 98. $\frac{1}{2} \pi$
 99. $\frac{1}{2} \pi$
 100. $\frac{1}{2} \pi$

2/5.21.5
 (dc. 46)

super hunc nesciebat: si enim intellectum perfectionis alicuius Dei et Domini praeter hunc habuisset, non utique hunc, quem sciebat labis esse fructum, absolute et in totum, Dominum et Deum confiteretur, sicut ante ostendimus. Sed et de Ioanne ¹dicens, sic ait:

⁵ *Erit enim magnus in conspectu Domini, et multos filiorum Israël* Luc. I. 15 sq.
convertet ad Dominum Deum ipsorum, et ipse praecedet in conspectu eius, in spiritu, et virtute Heliae, praeparare Domino plebem perfectam. Cui ergo populum praeparavit, et in cuius Domini conspectu ²magnus factus est? ³Utique eius qui dixit: *Quoniam* Matth. XI. 9. 11.
et plus quam propheta habuit aliquid Ioannes, et nemo in natis mulierum maior est Ioanne ⁴*Baptista*; qui et populum praeparabat ad adventum Domini, conservis praenuntians et poenitentiam ipsis praeconans, uti remissionem a Domino praesente perciperent, conversi ⁵ad eum, a quo propter peccata et transgressionem erant alienati; quemadmodum et David ait: *Alienati sunt peccatores ab* Psal. LVII. 4.
utero, erraverunt a ventre. Et propter hoc convertens eos ad Dominum eorum, praeparabat Domino populum perfectum in spiritu et virtute Heliae.

2. Et iterum de angelo referens ait: *In ipso autem tempore* Luc. I. 26. 30.
missus est angelus Gabriel a Deo, qui et dixit virgini: Noli timere, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum. Et de Domino dicit: *Hic erit magnus* Ibid. 32. seq.
et filius Altissimi vocabitur, et dabit ei Dominus
Deus ⁶*thronum David patris sui, et regnabit in domo Iacob in aeternum et regni eius non erit finis.* Quis est autem alius, qui regnat in domo Iacob sine intermissione in aeternum, nisi Christus Iesus Dominus noster, Filius Dei altissimi, qui per legem et prophetas promisit ⁷*salutarem suum facturum se omni carni visibilem,* ⁸*ut fieret filius hominis, ad hoc ut et homo fieret filius Dei?* * Grab. 215.
Propter quod ⁹*et exsultans Maria, clamabat pro ecclesia prophetans:*
Magnificat anima mea Dominum, et exsultavit spiritus meus in Ibid. 46. 51.
Deo salutari meo. Assumpsit enim Israël puerum suum, ¹⁰*remi-* 55.
nisci misericordiae, quemadmodum locutus est ad patres nostros,

1. *dicens, sic ait*] Sic CLAROM. VOSS. et MASS. In reliquis abest *dicens*.

2. *magnus*] VOSS. *agnus*.

3. *Utique eius*] ARUND. *utique in eius*.

4. *Baptista*] CLAROM. et VOSS. *baptizatore*; in ARUND. et MERC. II *baptizare*.

5. *ad eum*] Sic CLAROM. VOSS. ARUND. et MASS. Ceteri *ad Deum*.

6. *thronum*] VOSS. *sedem*.

7. *salutarem*] Sic CLAROM. ARUND. MERC. I. GRAB. et MASS. melius habent, quam ceteri *salutare*: sequitur enim *visibilem*.

8. *et homo*] Et abest in VOSS.

9. *et exsultans*] Et addidit MASS., non dicens qua auctoritate. Legitur et in Cod. VOSS.

10. *reminsci misericordiae*] Sic CLAROM. VOSS. et MASS. cum textu sacro et versione Italica. Codex enim Vercellensis Blanchino teste habet *re..... misericordiae*, sed Cod. Veronensis *memorari misericordiae*. Sed reliquae Ironaei editt. *reminscens misericordiae suae*.

Abrahae et semini eius in aeternum. ¹Per haec igitur ²et tanta monstrat evangelium, quoniam qui locutus est patribus ³Deus, hic est qui per Moysem ⁴legislationem fecit, per quam legislationem cognovimus, quoniam patribus locutus est. Hic idem Deus secundum magnam bonitatem suam effudit misericordiam in nos, in qua ⁵misericordia ⁶conspexit nos Oriens ex alto et apparuit his, qui in tenebris ⁷et umbra mortis sedebant et direxit pedes nostros in viam pacis; quemadmodum et Zacharias desinens mutus esse, quod propter infidelitatem passus fuerat, novello spiritu adimpletus, ⁸nove benedicebat Deum. Omnia enim nova aderant, verbo nove disponente carnalem ⁹adventum, uti eum hominem qui extra Deum ¹⁰abierat, adscriberet Deo; propter quod et nove Deum colere docebantur; sed non alium Deum, quoniam quidem unus Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide et praeputium per fidem.

Luc. I. 78
seqq.

† Mass. 186.

Πομ. III. 30.

Luc. I. 68
seqq.

Ibid. 76 seqq.

3. ⁹Prophetans autem Zacharias dicebat: *Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitavit, et fecit redemptionem* ¹⁰populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum prophetarum suorum, qui a saeculo sunt. *Salutem ex inimicis nostris, et ex manu omnium qui oderunt nos. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et* ¹¹reminisci testamenti sancti sui. *Iusiurandum quod iuravit ad Abraham patrem nostrum, uti det nobis sine timore ex manu inimicorum* ¹²ereptos servire sibi in sanctitate et iustitia, in conspectu suo ¹³omnes dies nostros. Deinde ad Ioannem dicit: *Et tu, puer, pro-*

1. Per haec] ARUND. post haec.
2. et tanta] Et addidit FEUARD. consentientibus Voss. et MERC. II.

3. Deus] In ARUND. abest haec vox.
4. legislationem] Sic ERASM. GALL. FEUARD. et Cod. Voss., qui illam vocem bis habet. GRAB. legislationem. Sed MASS. scribit legis donationem, uti Cod. CLAROM. bis habet.

5. conspexit nos] Nos restituit FEUARD., quocum consentiunt ARUND. et Voss. Pro conspexit vetus versio Italica habet visitavit.

6. et umbra] ARUND. et in umbra.

7. nove benedicebat] Sic recte FEUARD. Sed ERASM. GALL. ARUND. OTTOB. et MERC. II. novum benedicebat.

8. abierat] Sic restituit FEUARD., quocum consentit Voss., pro ubi erat.

9. Prophetans] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. Voss. GRAB. et MASS. In reliquis legitur propheta, quod non convenit cum sacro textu, in quo legitur: καὶ προεφήτευσσε λέγων.

10. populo suo] ARUND. plebi suae. Cod. Veronensis versionis Italicae plebis suae; sed Cod. Vercellensis nostram habet lectionem.

11. reminisci] In FEUARD. marg. et Voss. memorari, quae vox Luc. I, 55 in Italica versione reperitur pro reminisci, uti supra adnotavi.

12. ereptos] Sic CLAROM. OTTOB. ARUND. MERC. II. GRAB. et MASS. iuxta graecam ἐρυσθέντες. Ceteri ereptis.

13. omnes dies nostros] Ex hoc loco colligere sere licet, Irenaeum Luc. I, 75 simpliciter legisse πάσας τὰς ἡμέρας ἡμῶν, uti Codex Alexandrinus et versio Vulgata latina, nec non Syr. Copt. Aethiop. habent, quum excusa graeca sonent πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν. Non tamen desinio, priorem lectionem genuinam esse, quin potius per scribarum incuriam ob recurrentem in hoc commate articulum, duas voces τῆς ζωῆς omittas puto. GRABUUS.

1 - halogen
element

2 - metal
3 - non-metal
4 - metal
5 - non-metal

6 - metal

7 - non-metal

8 - metal

9 - non-metal

10 - metal

re-sample ?

11 - metal

12 - non-metal

13 - metal

23 prospects

- 1. *procurator* *
- 2. *procurator* *
- 3. *procurator*
- 4. *procurator*
- 5. *procurator*
- 6. *procurator*
- 7. *procurator*
- 8. *procurator*
- 9. *procurator*
- 10. *procurator*

12. *procurator*

- 1. *procurator*
- 2. *procurator*
- 3. *procurator*
- 4. *procurator*
- 5. *procurator*
- 6. *procurator*
- 7. *procurator*
- 8. *procurator*
- 9. *procurator*
- 10. *procurator*

pheta Altissimi vocaberis: | praecibus enim ante faciem Domini parare vias eius. Ad dandum ¹intellectum salutis populo eius in remissionem peccatorum eorum. Haec enim est salutis agnitio, quae de- erat eis, quae est ²Filiū Dei, quam ³faciebat Ioannes dicens: Ecce ⁴agnus Dei, qui ⁵auferit ⁶peccatum mundi. Hic erat de quo dice- bam; post me ⁷venit vir, qui ante me factus est, quoniam prior me erat: ⁸omnesque de plenitudine eius accepimus. Haec itaque salutis agnitio; sed non alter Deus, nec alter Pater, neque Bythus, neque Pleroma triginta Aeonum, nec mater ⁹ogdoados; ¹⁰sed agnitio salutis erat agnitio Filii Dei, qui et salus et Salvator et salutare vere et dicitur et est. Salus quidem ¹¹sic: In salutem tuam sus- tinui te, Domine. Salvator autem iterum: Ecce ¹²Deus meus Sal- vator meus, fidens ero in eum. Salutare autem sic: Notum fecit Deus salutare suum in conspectu gentium. ¹³Est enim Salvator quidem, quoniam Filius et Verbum Dei; salutare autem, quoniam spiritus: Spiritus enim, inquit, faciei nostrae, Christus Dominus; salus autem, quoniam caro: Verbum enim caro factum est, et ha- bitavit in nobis. Hanc igitur agnitionem salutis ¹⁴faciebat Ioannes poenitentiam agentibus et credentibus in agnum Dei, qui tollit ¹⁵peccatum mundi.

4. Apparuit, inquit, et pastoribus angelus Domini annuntians gaudium eis, quoniam generatus est in domo David Salvator, qui est Christus Dominus. Deinde multitudo exercitus caelestis dantium Deum et dicentium: Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Hos angelos falsarii Gnostici

1. intellectum salutis] In CLAROM. et VOSS. salutaris.

2. Filii Dei] Sic FEUARD. VOSS. MASS. et, uti puto, et COD. CLAROM. In reliquis Filius Dei. Sensus enim est, uti MASS. ait, agnitionem Filii Dei esse agnitionem salutis, ut paulo post repetitur.

3. faciebat] Ita CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. Reliqui sciebat.

4. auferit] ERASM. GALL. CLAROM. OTTOB. ARUND. et MERC. II. auferret.

5. peccatum] ARUND. peccata. Sed cum Irenaeo consentiunt complures Patres. Cfr. FEUARD. in Apparatu nostro.

6. venit] Sic restituit FEUARD. pro veniet, quod legitur in ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II.

7. omnesque cett.] Haec Irenaeus a Ioanne baptista dicta putat, neque vero ab evangelista.

8. ogdoados] GRABIVS et MASSUETUS malunt legi in Nominativo ogdoas seu ogdoadas. Achamoth enim nominabatur

etiam ogdoas cfr. I, V, 1. 2. pag. 60 et 62. Recte tamen monet MASSUETUS, Achamotham, matrem Demiurgi, a quo septem caeli creati sunt, dici posse matrem ogdoados.

9. sed agnitio salutis erat agnitio Filii Dei] Hic vitiose legitur in edit. GRABII sed agnitio Filii Dei.

10. sic] Ita restituit GRAB. ex ARUND.

11. Deus meus] Meus, quod expunxerat GRAB. auctoritate COD. ARUND., restituit MASS., quum exisset in versione LXX, quam sequi solet Irenaeus, ἰδοὺ θεός μου.

12. Est enim] Sic restituit FEUARD. pro etenim. Consentit VOSS.

13. faciebat] Ita GRAB. primus scripsit sec. COD. VOSS. pro sciebat.

14. peccatum] ARUND. iterum peccata.

15. dantium Deum] Vox Deum abest in ARUND.

16. bonae voluntatis] Sic legitur etiam in versione vetere Italica. Non dubito,

dicunt ab ogdoade venisse, et descensionem superioris Christi manifestasse. Sed corrumpunt iterum } dicentes, eum qui sursum sit, Christum et Salvatorem non natum esse, sed et post baptismum eius qui sit ¹de dispositione, Iesu, ²ipsum sicut columbam in eum descendisse. Mentiuntur ergo ogdoados angeli secundum eos dicentes: *Quoniam generatus est hodie ³vobis Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David.* Neque enim Christus, neque Salvator tunc natus est secundum eos: sed ille, qui est de dispositione Iesus, ⁴qui est mundi fabricatoris, ⁵in quem post baptismum descendisse, hoc est, post triginta annos, ⁶supernum Salvatorem dicunt. *Ἐἰς τί δὲ καὶ τὸ ἐν πόλει Δαβὶδ προσέθηναι, εἰ μὴ ἵνα τὴν ὑπὸ Θεοῦ γεγενημένην τῷ Δαβὶδ ὑπόσχεσιν, ὅτι ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ αἰωνιὸς ἔστι βασιλεὺς, πεπληρωμένην εὐαγγελίσωνται; Ἦν ὁ δημιουργὸς τοῦδε τοῦ παντός πεποιήται ἐπαγγέλλαν*

Quid autem in civitate David adposuerunt, nisi ut eam pollicitationem, quae a Deo facta est David, quoniam ex fructu ventris eius aeternus erit rex, ⁶adimpletam evangelizarent? Etenim fabricator totius universitatis fecerat promissionem

Psalm. VII. 11. David, quemadmodum ipse David ait: *Adiutorium ⁹meum a Domino,* et CXXIII. 8.

quin Irenaeus cum aliis Patribus legerit *εὐδοκίας* pro *εὐδοκία*, uti habet textus sacer. V. GRABII in Appr. nostro.

17. falsarii] ARUND. falsi.

1. de dispositione] Nescio, cur et qua auctoritate mutaverit GRABII ex disp.

2. ipsum] Spiritum expunxit GRAB. et ipsum e FEUARD. marg. et Cod. Voss. substituit. Cfr. supra lib. 1, c. 7, 2. c. 9, 2 et quae ibi de Christologia Valentinianorum a me sunt disputata.

3. vobis] Sic CLAROM. ARUND. MERC. II. Voss. (quem addo) et editt GRAB. et MASS. cum textu ev. Lucae. Sed ceteri perperam nobis.

4. qui est mundi fabricatoris, in quem] Hanc optimam lectionem non solum Cod. CLAROM., uti MASS. observat, sed etiam Voss. habet, quem iterum iterumque neglexit GRABII. Initio enim cap. 17 huius libri scripsit: qui est Demiurgi. Cfr. 1, 7, 2.

5. in quem] Vere, quod haec verba in editt. sequitur, expunxit MASS. auctoritate Codd. CLAROM. ARUND. Voss. et MERC. 1.

6. supernum Salvatorem] Sic pro superni Salvatoris, manifesto scriberum errato, quod in omnibus Codd. tum editt. tum MSS. legitur, emendavi; non quidem, fateor, ullius MS. Codicis, sed Irenaei ipsius auctoritate, qui paulo ante easdem

paene verbis dixit ex Valentinianorum sententia, eum qui sursum sit Christum et Salvatorem non natum esse, sed et post baptismum eius, qui sit de dispositione, Iesu ipsum sicut columbam in eum descendisse. Et infra cap. 17 [MASS. falso citavit c. 19] eadem prorsus atque hic verba repetens scribit: Christum descendisse in Iesum, aut illum superiorem Salvatorem in eum, qui sit dispositionis. Palam est igitur tum ex locis parallelis tum ex ipsa constructionis serie legendum esse supernum Salvatorem. MASS.

7. *Ἐἰς τί κτλ.*] Graecum hoc fragmentum reperitur apud Theodoretum Dial. I; usque ad *εὐαγγελίσωνται* legitur, uti MASS. ait, in Catena in Lucam Cod. 2440 bibliothecae regiae (nunc nationalis) fol. 61 et 76, ubi pro *προσέθηναι* priori loco legitur *προσέχεται*, posteriori *προστίθηται*; et pro *ὑπόσχεσιν* secundo loco *ἐπαγγέλλαν*; utroque autem pro *εὐαγγελίσωνται* exstat *εὐαγγελίσεται*.

8. adimpletam] Sic FEUARD. pro quod adimpleatur auctoritate Cod. VET. restituit. Consentiant MSS. ARUND. Voss. et MERC. II.

9. meum] Ita FEUARD. in marg. CLAROM. ARUND. Voss. et MASS. Reliqui nostrum. Sed observat MASS., priorem huius loci partem desumlam esse e Psalm. VII.

)

1. ogioaee
class. 2000.
2. Conrunt *
class. 2000 *
3. class. 2000
4. class. 2000
5. class. 2000
6. class. 2000
7. class. 2000
8. class. 2000
9. class. 2000
10. class. 2000
11. class. 2000
12. class. 2000
13. class. 2000
14. class. 2000
15. class. 2000
16. class. 2000
17. class. 2000
18. class. 2000
19. class. 2000
20. class. 2000
21. class. 2000
22. class. 2000
23. class. 2000
24. class. 2000
25. class. 2000
26. class. 2000
27. class. 2000
28. class. 2000
29. class. 2000
30. class. 2000
31. class. 2000
32. class. 2000
33. class. 2000
34. class. 2000
35. class. 2000
36. class. 2000
37. class. 2000
38. class. 2000
39. class. 2000
40. class. 2000
41. class. 2000
42. class. 2000
43. class. 2000
44. class. 2000
45. class. 2000
46. class. 2000
47. class. 2000
48. class. 2000
49. class. 2000
50. class. 2000
51. class. 2000
52. class. 2000
53. class. 2000
54. class. 2000
55. class. 2000
56. class. 2000
57. class. 2000
58. class. 2000
59. class. 2000
60. class. 2000
61. class. 2000
62. class. 2000
63. class. 2000
64. class. 2000
65. class. 2000
66. class. 2000
67. class. 2000
68. class. 2000
69. class. 2000
70. class. 2000
71. class. 2000
72. class. 2000
73. class. 2000
74. class. 2000
75. class. 2000
76. class. 2000
77. class. 2000
78. class. 2000
79. class. 2000
80. class. 2000
81. class. 2000
82. class. 2000
83. class. 2000
84. class. 2000
85. class. 2000
86. class. 2000
87. class. 2000
88. class. 2000
89. class. 2000
90. class. 2000
91. class. 2000
92. class. 2000
93. class. 2000
94. class. 2000
95. class. 2000
96. class. 2000
97. class. 2000
98. class. 2000
99. class. 2000
100. class. 2000

1 celum

2 finis

2 altitudinis

3 formauerunt

2 brevissimi

2 quia sciam

5 dominus om

2 in rectis

sola * uis

8 et om

9 preter hunc

13 religiosus *

12 a femine

12 sic, ut

12 imperat

12 seditur

12

12

12

12

12

12

qui fecit caelum et terram. † Et iterum: In manu eius ¹ fines Psal. XCIV.
 terrae et altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipsius est ⁴ 4 seqq.
 mare, et ipse fecit illud, et aridam manus eius ² fundaverunt. † Mass. 187.
 Venite adoremus et procidamus ante eum, ³ et ploremus in con-
 5 spectu Domini, qui fecit nos, quia ipse est ⁴ Dominus Deus noster.
 Manifeste pronuntians Spiritus sanctus per David audientibus eum,
 quoniam erunt qui ⁵ contemnunt eum, qui plasmavit nos, qui et so-
 lus est Deus. Propter quod ⁶ et dicebat quae praedicta sunt, signi-
 ficans: Quoniam ⁷ ne erraveritis; praeter hunc ⁸ aut super hunc alius
 non est Deus, cui magis intendere oporteat; religiosos nos et gra-
 10 tos praeparans in eum, qui fecerit et constituerit et ⁹ enutriet. Quid
 ergo erit his, qui tantum blasphemiae adversus suum factorem ¹⁰ ad-
 invenerunt? Hoc idem autem et angeli. In eo enim quod dicunt:
 Gloria in ¹¹ altissimis Deo et in terra pax; eum qui sit altissimo-
 15 rum, hoc est, supercaelestium factor et eorum, quae super terram
 omnium conditor, ¹² his sermonibus glorificaverunt; qui suo plas-
 mati, hoc est, hominibus, suam benignitatem salutis de caelo misit.
 Propter quod et pastores, ait, revertebantur, glorificantes Deum in Luc. II. 20.
 omnibus quae audierant et viderant, quemadmodum et narratum
 20 est ad eos. Non enim alterum Deum ¹³ glorificabant Israëlitaе pa-
 stores, sed illum qui a lege et prophetis annuntiatus est, factorem
 omnium, quem et glorificabant angeli. Si autem alterum quidem
 angeli, qui erant ab ogdoade, glorificabant, alterum vero pastores;
 errorem eis et non veritatem detulerunt ¹⁴ hi qui ab ogdoade erant
 25 angeli.

5. Adhuc ait Lucas de Domino: Quum impleti essent dies Ibid. 22 sqq.

1. fines] In ERASM. GALL. et FEUARD. ante fines legitur omnes, quod expunxit GRAB. Codd. ARUND. et VOSS., quibuscum consentit auctoritate CLAROM. Neque in versione LXX exstat omnes.

2. fundaverunt] Sic CLAROM. VOSS. et MASS. In reliquis formaverunt.

3. et ploremus] GRABIVS ex ARUND. addidit et, quod etiam in VOSS. reperi.

4. Dominus Deus] GRAB. delevit vocem Dominus, quoniam neque in ARUND. VOSS. neque in versione LXX legitur. Sed quum legatur in omnibus aliis Codd. aliisque antiquissimis Psalmorum versionibus, cum MASSUETO vocem Dominus retinui.

5. contemnunt] Ita FEUARD. in marg. VOSS. CLAROM. (ut puto) et MASS. In ceteris contemnent.

6. et dicebat] Et abest in VOSS.

7. ne erraveritis] Sic restituit FEUARD.

pro enarraveritis e Cod. VET., quocum consentiant ARUND. et VOSS.

8. aut super] ARUND. et VOSS. et super.

9. enutriet] Ita ex FEUARD. marg. et VOSS. reposuit GRABIVS pro enutiat. Emendationi favet Cod. CLAROM.

10. adinvenerunt] VOSS. adinvenierant.

11. altissimis] Ita e Cod. VET. reposuit FEUARD. Consentit VOSS. Sed ERASM. GALL. et MERC. II. excelsis.

12. his sermonibus] VOSS. istis sermonibus.

13. glorificabant] Ita FEUARD. primus pro glorificant. Emendationem confirmant ARUND. VOSS. et MERC. I.

14. hi qui ab ogdoade] Sic Codd. VET. CLAROM. ARUND. VOSS. et edit. MASS. Etenim quod GRABIVS dicit, in VOSS. legi et hi qui, falsum est, illud et abest. In ceteris minus recte legimus: et hi iniqui erunt ab ogdoade.

purgationis, ¹imposuerunt eum in Hierusalem, ²adstare Domino, quemadmodum scriptum est in lege Domini: Quoniam omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum ³Domino vocabitur: et ut darent sacrificium, secundum quod ⁴dictum est in lege Domini, par turturum aut duos pullos ⁵columbarum; ex sua persona mani-

* *Grab.* 217. festissime * ⁶Dominum appellans eum, qui legis dationem fecerit. Et

Luc. II. 29 *Simeon* autem, inquit, *benedixit Deum*, et ait: *Nunc* ⁷*dimittis ser-*
^{seqq.} *vum tuum, Domine, in pace: quia viderunt oculi mei* ⁸*salutare*

tuum: quod ⁹*parasti ante faciem omnium populorum; lumen ad*

Ibid. 36. 38. *revelationem gentium et gloriam* ¹⁰*populi tui Israël.* Et *Anna* autem prophetissa, ait, similiter clarificabat Deum, videns Christum; et loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionem ¹¹*Hierusalem.* Per haec autem omnia unus Deus demonstratur, ¹²novam libertatis dispositionem per novum adventum Filii sui hominibus aperiens.

1. *imposuerunt*] Mirandum, Interpretem verbum ἀρρήγαν reddidisse *imposuerunt*; versio Ital. *duserunt* et *tulerunt* habet.

2. *adstare*] Eum, quod in edit. sequitur verbum *adstare*, expunxit GRABRIUS auctoritate ARUND. VOSS. et textus LUCAE. Consentiunt Cod. CLAROM. et MASS. Ceterum FEUARD. iam observat, Interpretem παραστήσαι ad verbum reddidisse, dum vertendum fuisset ut *exhiberent, sisterent*.

3. *Domino*] Sic scribi cum ERASM. GALL. FEUARD. GRAB. et MERC. II. Nam quod MASSUETUS e Codd. CLAROM. VOSS. et ARUND. scripserat *Domini* non reperitur, uti suspicatur, in versione Italica, quae habet *Domino*, et adversatur textui Lucae.

4. *dictum est*] Ita CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS., itaque et versio Ital. Alii scriptum est.

5. *columbarum*] Sic iterum FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. MASS. et versio Ital. Reliqui *columbinos*.

6. *Dominum*] Ita GRAB. reposuit ex VOSS. Consentiunt Cod. CLAROM. et edit. MASS. Ceteri *Deum*.

7. *dimittis*] Ἀπολύεις habet textus N. T., sed ERASM. et GALL. legerunt *dimittes*; (MERC. II. *dimitte*). FEUARD. igitur *dimittis* cum sacro textu legit, quum Cod. VET. offerat *dimittit*. Quam emendationem confirmat CLAROM. et (quem addo) VOSS., in quibus laculenter scriptum est *dimittis*. Vers. Ital. *dimittis* et *dimitte* offert.

8. *salutare*] CLAROM. *salutarem*. Vers. Ital. *salutare* et *salutarem*.

9. *parasti* — *ad revelationem*] CLAROM. ARUND. et MERC. I. *praeparasti* — in *revelationem*.

10. *populi tui*] VOSS. *plebis tuae*, uti in vers. Vulg.

11. *Hierusalem*] Sic Cod. Veronensis versionis Ital., sed Cod. Vercellensis *Israel*. In alijs Codd. N. T. exstat *Israel*.

12. *novam libertatis dispositionem per novum adventum Filii sui hominibus aperiens*] In MSS. et omnibus edit. praeter MASS. locus vitiose ita legitur: *nullam libertatis dispositionem per novum adventum Filii sui testamentum hominibus aperiens*. GRABRIUS, qui locum corruptum esse cognovit, ait: „*novam* igitur in locum vocis *nullam* substituo et *testamentum* deleo. *Novam* enim *dispositionem* in respectu ad novum adventum Christi Irenaeus dixisse, *testamentum* autem aliquis loco vocis *dispositionem*, quae διαθήκην vertit Interpres, in margine adscripsisse, indeque illud in textum irrepisse videtur.“ Sed audi etiam MASS., qui hic nomen GRABRII prorsus tacet. Sic loquitur doctus monachus: „Corruptum vero scribarum negligentia locum nullius quidem MS. codicis, sed Irenaei ipsius auctoritate restitui. Pro *nullam* scripsi *novam*; *testamentum* autem expungere non dubitavi, quia evidens est, ab aliquo ad marginem Codicis sui pro *dispositionem*, quae διαθήκην vertit Interpres, scriptam, inde in textum irrepisse: adeo ut duplex eiusdem graecae vocis διαθήκη versio in eodem commate occurrat. Genitiam autem esse nostram lectionem nec gratis conflictam, parallela loca demonstrant.

2 masculinum

3 domini

5 tutorum *

7 tr. benedixit inquit

8 qua] quoniam
salutarem

9 preparasti

ad] in

11 prophetis *
-tiae 2

12 hierusalem

13 demonstrator *

novam] nullam

14 dispositione

sui] + testamentum

- 1 et om.
initium
- 2 euangelice
initium
- 3 fili
profetis
- 4 preparavit
- 5 initium
- 7 profetarum
- 8 premoniti-
- 10 clamas
- 11 heremo
sembras ~~apostoli~~
profetice

6. Quapropter et Marcus interpret¹ et sectator] Petri initium evangelicae conscriptionis fecit sic: *Initium evangelii Iesu Christi Filii Dei, quemadmodum scriptum est² in prophetis: Ecce, mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit³ viam tuam. Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas⁴ ante Deum nostrum.* Manifeste initium evangelii esse dicens sanctorum prophetarum voces; et eum, quem ipsi Dominum et Deum confessi sunt, hunc Patrem Domini nostri Iesu Christi praemonstrans, qui et⁵ promiserit ei angelum suum ante faciem eius missurum; qui erat Ioannes, in spiritu et virtute *Heliae* clamans in Luc. I. 1. *eremo: Parate viam Domini, rectas facite semitas ante Deum nostrum.* Quoniam quidem non alium et alium prophetae annuntia-

Infra cap. 12. de postolis scribit Irenaeus: „Manifestum est igitur ex his omnibus, quoniam non alterum Patrem esse docebant, sed libertatis novum testamentum dabant his, qui nove in Deum per Spiritum sanctum credebant. Et apertius adhuc lib. IV. c. 67, ubi ex professo probat, Christum novi testamenti, legisque libertatis auctorem esse, ait quod ex veteribus mortalis nullus aperuit novum libertatis testamentum. Non igitur de altero, sed de Domino, in quem concurrerunt omnia praedicta signa, dicebant prophetae. Igitur aperire novum libertatis testamentum, seu, ut vocem διαθήκη interdum reddere amat Interpret, novam libertatis dispositionem, familiaris Irenaeo phrasibus, qua prout in eo quem expendimus loco usum eum esse, nemo sanus dubitabit.“ Quam ob causam GRABIO-MASSUETIANAM emendationem, quam MASS. iam recepit in textum, e textu removevole nolui.

1. et sectator] Et, quod legitur in omnibus editis, abest in Cod. ARUND. VOSS. MERC. II. CLAROM. et OTTON.

2. in prophetis] Facile quispiam suspicaretur, duas has voces non ab Irenaei vel Interpretis eius manu profluxisse, sed scribam quempiam, quod in quibusdam Marci exemplaribus, uti nunc in vulgatis graecis, legisset ἐν τοῖς προφηταῖς, emendandi licentia abusus esse. Nam hoc ipso capite (§ 8), ubi eadem Marci verba recitantur, in graeco pariter ac latino Irenaei textu exstat: ἐν Ἡουῆ τοῦ προφήτη. Origenes quoque ita legit Tom. I Comm. in Ioan. p. 14 et Tom. VII. p. 117 nec non lib. 2 cont. Cels. p. 60, recentiores Patres ut taceam. Omnes insuper versiones, Vulgata latin. syr. copt. persic. arab. lectionem istam confirmant. Unde ex hoc loco iam olim sensum cepit Porphyrius lib. 14 contra

christianam fidem obiectandi, quod evangelistae adeo rudes fuerint, ut nequidem prophetarum scripta recte citare novissent; siquidem prima, quae Marcus hic allegat, verba non in Esaiae, sed Malachiae prophetia reperiuntur, prout testatum reliquit auctor Homiliae I in Marcum inter lat. Chrysostomi opera, et ad hanc obiectionem respondit, sicut et Hieronym. in c. 3 Matthaei ac recentiores commentatores in Marc. I fecere. Verum quo minus dictam suspensionem admittam, facit iterata citatio eodem modo sonans cap. 18 huius libri et ea quae utroque loco subiungit verba. Hic enim ex citato Marci loco immediate inferit: *Manifeste initium evangelii dicens s. prophetarum voces.* Et post multa inferius p. 219 col. I. lin. 1: *Qui (Deus) et per prophetas promissit angelum suum missurum celi.* Similiter c. 18 continuo post allegata Marci verba addidit: *unum et eundem sciens Filium Dei Iesum Christum, qui a prophetis annuntiatus est.* *Ἐν τοῖς προφηταῖς* itaque Irenaeus omnino legit, prout et Cod. Alexandrinus habet; sed et alteram lectionem in quibusdam exemplaribus invenisse, eamque in progressu capituli adeo expressisse videtur, ut lectori pateret, et ipsam ei cognitam fuisse. GRABIO. Vide MASSUETUM in Appar. Quost.

3. viam tuam] Quae habent vulgati graeci et latini N. T. Codd. post haec verba *ἐμπροσθέν σου, ante te* — Irenaeus non agnoscit. Sed eadem desiderantur in nonnullis Codd. et, quod ante omnia commemorandum, in vers. Italica.

4. ante Deum nostrum] In N. T. legimus τὰς τῶνθεος αὐτοῦ. Versio Ital. *semitas Dei nostri.*

5. promiserit] Sic ARUND. VOSS. (quem addo) et MASS. In reliquis *promissi.*

+ *Mass.* 188. bant Deum, sed unum et eundem, variis autem significationibus † et multis appellationibus: ¹multas enim et dives Pater, quemadmodum **Cap.* XXXV. in eo libro qui ante hunc ²est, ostendimus*; et ex ipsis autem n. 3. prophetis procedente nobis sermone ostendemus. In fine autem *Marc.* XVI. evangelii ait Marcus: *Et quidem* ³*Dominus Iesus*, ⁴*postquam locutus est eis, receptus est in caelos, et sedet ad dexteram Dei;* *Psal.* CIX. 1. confirmans quod a propheta dictum est: *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum.* ⁵Sic quidem unus et idem *Deus et Pater. est, qui a prophetis quidem annuntiatus, ab evangelio vero ⁶traditus, et quem Christiani colimus et diligimus ⁷ex toto corde, factorem caeli et ⁸terrae et omnium, quae in eis sunt.

C A P. XI.

1. Hanc fidem annuntians Ioannes Domini discipulus, volens per evangelii annuntiationem auferre eum, qui a Cerintho insemminatus erat hominibus, errorem, et multo prius ab his qui dicuntur Nicolaitae, qui sunt ⁹vulsio eius, quae falso cognominatur ¹⁰scientia, ut confunderet eos et ¹¹suaderet, quoniam unus Deus qui omnia fecit per verbum suum; et non, ¹²quemadmodum illi dicunt, alterum qui-

1. *multus enim et dives Pater*] Sic cum *Mass.* scribo auctoritate *Codd.* *CLAROM.* et *Voss.* (*GRABIVS* errat), qui habent: *multos enim et dives Pater.* In ceteris omnibus corrupte legitur: *multis* (*MERC.* i. *multum*) enim et *diversis.* Nostram lectionem genuinam esse probat locus *III*, 16, 7, a *Mass.* iam citatus: *Dominus noster unus quidem et idem existens, dives autem et multus. Diviti enim et multae voluntati Patris deservit.* Quo sensu auctor Deum nominaverit *multum* et *divitem*, dictum non difficile: indolem numinis suppremi infinitam, Deum innumeris virtutibus insignem — quid mirum, quod prophetae multis appellationibus et variis significationibus describere conati sunt?

2. *est*] Verbum *est* addidit *FEUARD.* consentientibus *Voss.* et *MERC.* i.

3. *Dominus*] Desideratur haec vox in *Voss.*

4. *postquam*] *Voss.* *posteaquam.*

5. *Sic quidem unus et idem Deus*] *ERASM.* *GALL.* *ARUND.* *MERC.* ii. minus recte: *sed unus cett.* In *Voss.* corrupte: *sic quidem et unus Deus.* *CLAROM.* *sic idem et unus Deus et Pater est.*

6. *traditus, et quem*] *Et ex Cod.* *Voss.* addidi.

7. *ex*] *ERASM.* *GALL.* *ARUND.* *MERC.* ii. male *et*; *FEUARD.* *et ex*; *GRAB.* *et expunxit et ex* retinuit auctoritate *MS.* *Voss.*

8. *terrae*] Verbum *credimus*, quod in editi. *ERASM.* *GALL.* et *FEUARD.* sequitur, expunxit *GRAB.* auctoritate *Codd.*

9. *vulsio*] Hoc est ἀπόσπασμα, uti puto; ut saepe loquitur Epiphanius: ἀρτίστη πάλιν Θεόδοτος τις, ἀπόσπασμα ὑπάρχων ἐκ τῆς προιεργημένης ἀλόγου αἰρέσεως. *Et ex tούτου οἱ Νολιτανοί, ἀπόσπασμα ὄντες αὐτοῦ.* *Pearson Vindic. epist. s. Ignatii Part. 2. cap. 6.*

10. *scientia*] *GRABIVS* e *Codicibus ARUND.* *Voss.* et *MERC.* ii. *scientiae.*

11. *suaderet, quoniam*] *ERASM.* *GALL.* et *FEUARD.* inter has voces pronomen eos interiectum habent, quod *GRAB.* auctoritate *Codd.* delevit.

12. *quemadmodum illi dicunt*] Quæri potest, quo referenda sit vox *illi*, num ad Cerinthum et Nicolaitas, de quibus paullo ante sermo fuit, an ad alios. Si Irenaeus Nicolaitas hoc loco intellexisset, procul dubio scripsisset *quemadmodum illi dicebant.* Etenim Irenaei tempore Cerinthi et Nicolaitarum sectas diu evasisse constat. Sed cui innotuerunt res Gnosticorum, is non dubitabit, sententias hic commemoratas de discrimine inter summum Deum et mundi fabricatorem, inter superiorem Christum et Iesum filium fabricatoris pertinere ad Valentianianos. Saepissime factum est, ut

- 1 \Rightarrow dm
- 2 multus] multo
- 4 prof-
finem
- 5 posteaquam
- 6 celos ~~MMMM~~
sedit
dei on
- 7 confirmans] prae
et
prof-
- 8 ad docuit
meus on
punam*
inimicus
- 9 quidem on
ta idem et unus
- 10 prof-
celi et terra
sunt on *
- 13 discipulis
- 15 melaite
- 16 falsa
scientiae

2 quem] qui

3 impassibilem

4 pleromā

5 monogenen

verum] iterum

7 abscisa

9 cumscribere

13 prestitit

14 in quo auit

15, 16 aput

18 erat] 'gest

19 tenebre

inquis

21 concet^{de}ur

25 h non iam

26 pleroma] ÷ addidit *

27 dissensionis

dem fabricatorem, alium autem Patrem Domini; et alium quidem fabricatoris filium, alterum vero de superioribus Christum, quem et impassibilem perseverasse, descendente in Iesum filium fabricatoris, et iterum revolasse in suum Pleroma; et initium quidem esse ²Monogenem, Logon autem ³verum filium Unigeniti; et eam conditionem, quae est secundum nos, non a primo Deo factam, sed a virtute aliqua valde deorsum subiecta et abscissa ab eorum communicatione, quae sunt invisibilia et innominabilia. Omnia igitur talia ⁴circumscribere volens discipulus Domini et regulam veritatis constituit in ecclesia, quia est unus Deus omnipotens, qui per Verbum suum omnia fecit et visibilia et invisibilia; significans quoque, quoniam per Verbum, per quod Deus ⁵perfectit conditionem, in hoc et salutem his qui in conditione sunt, praestitit hominibus; sic inchoavit in ea, quae est secundum evangelium, doctrina: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat, et vita erat lux hominum, et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt.* In omnibus ergo est et haec, quae secundum nos est, conditio: non enim concedetur eis, omnia dici ea, quae sunt ⁸infra Pleroma ipsorum. Si enim et haec Pleroma ipsorum continet, non extra est tanta ista conditio, quemadmodum ostendimus in eo libro qui ante hunc ⁹est*; si autem extra Pleroma sunt*Cap. I. seqq. ¹⁰visum est, iam non est omnia Pleroma ipsorum; non est ergo extra haec tanta conditio.

2. Abstulit autem a nobis dissensiones omnes ipse Ioannes,

Valentinianos intelligens Irenaeus scriberet illi, dicunt non addito eorum nomine, quibuscum indefesso Gnosticorum adversario ante omnes res erat. Vide de hoc loco STORNI commentationem in EICHORNII Repertorium für bibl. u. morgenl. Litteratur Tom. XIV. p. 127.

1. iterum] Voss. perperam alterum.

2. Monogenem] Sic GRABIVS reposuit o Codd. ARUND et Voss., quibuscum consentiunt CLAROM. et MASS. Ceteri male Monogeni.

3. verum filium] Voss. iterum filium.

4. circumscribere] In Cod. Voss. vitiose legitur conscribere. Non accurate vertit Interpres graecum περιγράφειν, quod significat: scriptum aliquid uncinis includere, itaque extinguere, tollere, delere.

5. perfecti] Voss. fecit.

6. Quod factum est cett.] Ita textum Ioannis GRABIVS distinxit secundum Codd. ARUND. et Voss., quibuscum CLAROM. consentit. Vide supra pag. 283 not. 6.

7. ipso] Voss. eo.

8. infra Pleroma] Infra legitur in prioribus ERASMI, GRABII et MASSUETI edit. omnibusque, quod equidem sciam, Codicibus. MASSUETUS, quem vide sis in Appar. nostro, recte observat, infra hic non significare subter, sed, quoniam infra Pleromati opponatur tō extra Pleroma, idem valere ac intra more scriptorum infimae latinitatis.

9. est] Est non legitur in Voss.

10. visum est, iam non est] Posteriorius est FEUARDO. addidit, consentientibus ARUND. et MEXC., in quibus MSS. prius est desideratur. In Voss. legitur prius est, neque vero posterius.

- nb. 10. 11. dicens: *In hoc mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit. In sua propria venit, et sui eum non receperunt.* 1056 Secundum autem Marcionem et eos, qui similes sunt ei, neque mundus per eum factus est; neque in sua venit, sed in aliena. Secundum autem quosdam Gnosticorum ab angelis factus est iste mundus, et non ¹per Verbum Dei. Secundum autem eos, ²qui sunt a Valentino, iterum non ³per eum factus est, sed per Demiurgum. ⁴Hic enim operabatur similitudines tales fieri, ad imitationem eorum quae sunt sursum, quemadmodum dicunt: Demiurgus ^{*}autem perficiebat fabricationem conditionis. Emissum enim dicunt eum a matre Dominum et Demiurgum eius dispositionis, quae est secundum conditionem, per quem hunc mundum factum volunt, quum evangelium manifeste dicat, quoniam per Verbum, quod in principio erat apud Deum, omnia sunt facta: quod *Verbum*, inquit, *caro factum est, et* ⁵*inhabitavit in nobis.*
- nb. 14.

3. Secundum autem illos neque Verbum caro factum est, neque Christus, neque qui ex omnibus factus est, Salvator. Etenim [†]Mass. 189. Verbum [†]et Christum nec advenisse in hunc mundum volunt; Salvatorem vero non incarnatum neque passum; descendisse autem quasi columbam in eum Iesum, qui ⁶factus esset ex dispositione, et quum annuntiasset incognitum Patrem, iterum ascendisse in Pleroma. Incarnatum autem et passum quidam quidem eum, qui ex dispositione sit, dicunt Iesum, quem per Mariam dicunt pertransisse, quasi aquam per tubum; alii vero Demiurgi filium, in quem descendisse eum Iesum, qui ex dispositione sit; alii rursum Iesum quidem ex Ioseph et Maria natum dicunt, et in hunc descendisse Christum, qui de superioribus sit, sine carne et impassibilem existentem. Secundum autem nullam sententiam haeticorum Verbum Dei caro factum est. Si enim quis regulas ipsorum omnium perscrutetur, inveniet quoniam sine carne [†]et impassibilis ab omnibus illis inducitur Dei Verbum, et qui est in superioribus Christus. Alii enim

1. *per Verbum*] Sic CLAROM. Voss. et MASS. In MERC. II. legitur *verbum sine per.*

2. *qui sunt*] Sunt addidit FEUARD. Emendationi favet Cod. Voss.

3. *per eum factus est*] Sic scripsit Interpres, in memoria tenens graecam vocem λόγος. Eundem errorem reperis in veteri versione Italica; ubi Cod. Vercellensis habet: *omnia per illum facta sunt*, et Cod. Veronensis: *omnia per eum facta sunt.*

4. *Hic enim*] Λόγος scilicet. Sed memoria lapsus Irenaeus Verbo tribuit,

quod non nisi Salvatori suo adscribebant Valentiniani. Quippe Salvatorem, non Λόγον dicebant in honorem Aeonum imagines fecisse ipsorum, ad quarum praescriptum condidisset omnia Demiurgus; lib. I. c. 5, 1. MASS.

5. *inhabitavit*] Sic CLAROM. Voss. et MASS. In ceteris *habitavit*. Utraque lectio reperitur in veteri versione Italica.

6. *factus esset*] Sic mutavit MASSUETUS pro *factus est*, non dicens, unde hanserit emendationem. Equidem meliorem lectionem reperi in Cod. Voss.

3 similis

4 eis

5 ab] proem si

7 uolentibus

non ~~om~~

8 imitationes

11 a matrem*

ad²

13 dicant

14 inquit

15 inhabitabil

16 Secundum
quod sa. ~~et~~ non hinc
ex illa autem

23 occidunt

25 ~~ut~~ hinc

discedit se*

hereticorum] + uel

- 1 ~~puzant~~
- 3 figura*
- 5 uerbo*
- 6 inhabitauit*
-lut²
- 7 ipse ? om*?
- 7 non erat... lumine om
- 10 precursor
- 13 profetas
- 14 preparatorium
- 16 profetes
eius om.
celum
- 18 testificari
- 19 innuminabilia*
innumeraabilia²
- 20 descendere
- 23 profetam
- 24 prof.
concupuerunt
- 25 preuntiabant
- 27 suauit*
prof
- 28 hic] hoc
prof-
- 29 secundum
prof.
omni

putant ¹manifestatum eum, quemadmodum hominem transfiguratum; neque autem natum, neque incarnatum dicunt illum; alii vero neque figuram eum assumpsisse hominis; sed quemadmodum columbam descendisse in eum Iesum, qui ²natus est ex Maria. Omnes igitur illos falsos testes ostendens discipulus Domini, ait: *Et Verbum caro factum est, et ³inhabitavit in nobis.*

4. Et ut non inquiramus, cuius Dei Verbum caro factum est, ipse insuper docet dicens: *Fuit homo missus a Deo; ⁴erat ei nomen* Ioan. I. 6. 7. 8. *Ioannes: hic venit in testimonium, ut testaretur de lumine. ⁵Non erat ipse lumen, sed ut testaretur de lumine.* Praecursor igitur Ioannes, qui testatur de lumine, ⁶a quo Deo missus est? Utique ab eo, ⁷cuius Gabriel est angelus, qui etiam evangelizavit generationem eius; qui et per prophetas promisit angelum suum missurum ante faciem Filii sui et praeparaturum viam eius, hoc est, testificaturum de lumine, *in spiritu et virtute Heliae.* Helias autem rursus cuius Dei servus et propheta fuit? eius qui fecit caelum et terram, ⁸quemadmodum et ipse confitetur. A conditore igitur et fabricatore huius mundi missus Ioannes, quemadmodum poterat testificari de eo lumine, quod ex his quae sunt innominabilia et invisibilia ⁹descenderit? Omnes enim haeretici decreverunt, Demiurgum ignorare eam, quae sit super eum, virtutem, cuius testis et ostensor invenitur Ioannes. Propter hoc Dominus *plus quam prophetam* dixit eum habuisse. Reliqui enim omnes prophetae annuntiaverunt adventum paterni luminis; concupierunt autem digni esse ¹⁰videre eum quem praedicabant; Ioannes autem et praenuntiavit similiter sicut alii, et ¹⁰advenientem vidit et demonstravit et credere in eum suavit multis, ita ut ipse et prophetae et apostoli locum habuerit. Hic est enim plus quam propheta, quoniam *primo apostoli, secundo prophetae*; omnia autem ex uno et eodem ipso Deo.

Marc. I. 2. ex
Malach. III. 1.
Luc. I. 17.
3. Reg. XVII.
1. et XVIII.
15.

Matth. XI. 9.
et Luc. VII. 26

1. Cor. XII. 28.

1. manifestatum] Ita GRABUS ex Codice ARUND., quem et MASS. sequitur. Sed in aliis exemplaribus legitur manifestum.

2. natus est] Est pro esset restituit FEUARD. consentiente VOSS.

3. inhabitavit] Sic MASS. Sed ceterae edit. cum MSS. ARUND. MERC. II. et VOSS. habitavit.

4. erat ei nomen] ARUND. et erat ei n.

5. non erat ²de lumine] Hic versus, qui ob ὁμοιοτέλειον exciderat, in ERASM. GALL. FEUARD. et Cod. VOSS. omissus est. Sed GRAB. eum restituit e Codd. ARUND. et MERC. II.

6. a quo] Sic FEUARD. ARUND. VOSS. GRAB. et MASS. In ceteris abest quo.

7. cuius] Sic primus FEUARD., quocum

consentit VOSS. Sed ERASM. et GALL. habent cui.

8. quemadmodum et ipse confitetur] Nusquam quidem in s. Scriptura, quantum memini, Elias Deum suum creatorem caeli et terrae diserte professus legitur; bene tamen inde colligitur, quod supra p. 209, col. 2 (p. 445) invocat Deum Abraam, Deum Isaac, Deum Iacob, quodque Deum Israel et Dominum exercituum locis supra indicatis appellat: quem creatorem mundi esse, ipsi haeretici statuebant. GRABUS.

9. descenderit] Sic primus reposuit GRAB. e FEUARD. marg et Cod. VOSS.

10. advenientem] Sic CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. Reliqui vitiose habent adventum.

5. ¹Bonum enim et illud quod per conditionem a Deo in vinea factum est, et primo bibitum est vinum. Nemo enim illud vituperavit ex his qui hiberunt; sed et Dominus accepit de eo; melius autem quod per Verbum ²compendialiter ac simpliciter ex aqua ad usum eorum, ³qui ad nuptias convocati erant, factum est vinum.

Ioan. II. 3 Quamvis enim possit Dominus ex nullo subiacente eorum, quae sunt ^{seqq.} conditionis, praebere epulantibus vinum, et esca complere esurientes,

Ib. VI. 11. hoc quidem non fecit; accipiens autem eos qui a terra essent panes, et gratias agens, et iterum aquam ⁴faciens vinum, saturavit eos qui recumbebant, et potavit eos qui invitati erant ad nuptias, ⁵ostendens, quoniam Deus, qui fecit terram et iussit eam fructus ⁶ferre et constituit aquas et edidit fontes, hic et benedictionem escae et gratiam potus in novissimis temporibus per Filium suum donat humano generi, incomprehensibilis per comprehensibilem et invisibilis per visibilem; quum extra eum non sit, sed in sinu Patris existat.

Ib. I. 18. 6. Deum enim, inquit, nemo vidit unquam, nisi unigenitus

** Grab. 220.* Filius Dei, ^{*}qui est in sinu Patris, ipse enarravit. Patrem enim invisibilem existentem ille, qui in sinu eius est, Filius omnibus enarrat. Propter hoc cognoscunt eum hi, quibus revelaverit Filius; et iterum ⁷Pater per Filium, Filii sui dat agnitionem his, qui diligunt eum. A quo et Nathanaël discens cognovit, cui et testimonium

Ib. 47. reddidit Dominus, quoniam *verus Israëlita est, in quo dolus non*

Ib. 49. est. Cognovit Israëlites suum regem, ⁸et ait ei: *Rabbi, tu es Fi-*

Matth. XII. *lius Dei, tu es rex Israël.* A quo et Petrus edoctus cognovit Christum Filium Dei vivi, dicentis: ⁹*Ecce Filius meus dilectissimus, in quo bene sensi; ponam spiritum meum super eum, et iudicium gentibus annuntiabit. Non contendet, neque clamabit, neque quisquam audiet vocem eius in plateis; calamus quassatus non con-*

1. Bonum enim] Observant editores, hic aliquas periodos fortasse excidisse: desideratur enim arctior sententiarum nexus cum antecedentibus.

2. compendialiter] Quatuor priores ERASMI editiones illam vocem in marg. habent, sed in textu comprehendit aliter (Codd. Merc. eandem offerunt lectionem). Sed edit. a. 1548. 1560. 1567 compendialiter receperunt.

3. qui ad nuptias] GRABIO adnotante in Codd. Merc. legitur neque ad nuptias; sed ego quidem legi ibidem quique pro neque.

4. faciens vinum] ARUND. faciens in vinum.

5. ostendens, quoniam] In Voss. abest quoniam.

6. ferre] Sic restituit GRAB. ex FEUARD. marg. Voss. et ARUND. quibuscum consentiunt CLAROM. et MASS. In reliquis facere.

7. Pater per Filium] In Voss. omisissae voces per Filium omittendae videntur.

8 et ait ei] Voces in quo, quae in omnibus edit. praecedunt, ut superfluas delevi auctoritate Cod. CLAROM. Sic dicit MASSUETUS. Addendus mihi est Cod. Voss., qui emendationem confirmat, nisi quod pro et ait ei vitiose habet et alter.

9. Ecce celi] Haec Irenaeus eodem modo citat, quo apud Matthaeum XII. 18 seqq. leguntur. Sed recte observat GRABIO, aliter et melius Esaiæ verba legi in versione LXX.

prebere

10 putant*

11. quoniam ~

15 extra eum] extralium*

[exs-]

16 in quid

nomo *

19 cognoscant
hi] in

20 pro filium

fili sui dat] filius uidet*
uidet²

21 et^{2o} m

22. uidet

22.5 iherite, israhelites

25 dicentem

27 adnuntabat
clamabit

3 principi*
dispositionem

8 hec

10 Elionei

matthia

14 exsistentē edm

16 preferentes

28 ptura
hec

fringet, et linum fumigans non exstinguet, usquequo emittat in contentionem iudicium, et in nomine eius gentes sperabunt.

7. Et haec quidem sunt principia evangelii, unum Deum fabricatorem huius universitatis, eum ¹qui et per prophetas sit annuntiatus, et qui per Moysem legis dispositionem fecerit, Patrem Domini nostri Iesu Christi annuntiantia, et praeter hunc alterum Deum nescientia neque alterum Patrem. Tanta est autem circa evangelia haec firmitas, ut et ipsi haeretici testimonium reddant ²eis, et ex ipsis egrediens unusquisque eorum conetur suam confirmare doctrinam. ³Ebionaei etenim eo evangelio, quod est secundum Matthaeum, solo utentes, [†]ex illo ipso convincuntur, non recte praesumentes [†]Mass. 190. de Domino. ⁴Marcion autem id quod est secundum Lucam circumcidens, ex his quae adhuc servantur penes eum, blasphemus in solum existentem Deum ostenditur. ⁵Qui autem Iesum separant a Christo, et impassibilem perseverasse Christum, passum vero Iesum dicunt, id quod secundum Marcum est praeferentes evangelium; cum amore veritatis legentes illud, corrigi possunt. Hi autem qui a Valentino sunt, ⁶eo quod est secundum Ioannem plenissime utentes ad ostensionem coniugationum suarum; ex ipso deteguntur nihil ⁷recte dicentes, quemadmodum ostendimus in primo libro. ⁸Quum ergo hi, qui contradicunt, nobis testimonium perhibeant et utantur his, firma et vera est nostra de illis ostensio.

8. Neque autem plura numero quam haec sunt, neque rursus pau-

* ⁸Ἐπειδὴ . . . τέσσαρα κλίματα ciora capit esse evangelia. Quoniam * ⁸Grab. 221.

1. qui et per prophetas] Sic restituit GRAB. secundum Voss. In MERC. II. sequitur qui vocabam et. Sed in ERASM. GALL. et ARUND. abest et, in FEUARD. qui.

2. eis] Ita ex Voss. primus scripsit GRAB. pro ei, quod habent ERASM. GALL. FEUARD. cum ARUND. et MERC. II.

3. Ebionaei etenim eo evangelio, quod est secundum Matthaeum, solo utentes] Vide de hoc loco GRAB. et MASSUETUM in Apparatu, et SCHLIEWMANNI librum *die Clementinen*.

4. Marcion] Cfr. caput sequens, quo agitur de Marcione, et supra lib. I. c. 27, 2.

5. Qui autem Iesum separant a Christo celi.] Quos hic intellexerit Irenaeus definitum difficile. GRAB. censet Cerinthum eiusque sectatores hic indicari. Sed MASSUETUS recte respondet: „Haec quidem ad eorum placita ex parte quadrant. Sed difficultatem facit quod conceptis verbis affirmant Epiphanius Haer. XXVIII, 4. ac Haer. XXX, 5. et Philastrius c. 36, Cerinthianos perinde ac Ebionaeos solo usos fuisse evangelio secundum Mat-

thaeum, quod et secundum Hebraeos vocabant, eoque non integro, sed mutilo. Quod vix cum Irenaeo conciliari poterit, scribente, eos, quos hic memorat, haereticos id, quod secundum Marcum est, praetulisse evangelium.“

6. eo quod est] Vocem eo addidit FEUARD.; consentit Voss.

7. Quum ergo] Quum pro quando restituit GRAB. omnium, quibus usus est, Codicum fide.

8. Ἐπειδὴ κτλ.] Insigne hoc fragmentum doctissimi GRAB. curae debetur. „Tacito, ait GRAB. Irenaei nomine, paucisque mutatis responsionis loco datur ad 144 Anastasii Sinaitae Quaestionem; cuius editio quum hinc inde sit vitiosa, exemplar MS. Cod. 206 Barocciani in bibliotheca Bodleiana in subsidium vocavi, nec non istud quod ex Florentino Codice descripsit ac notis in N. T. inseruit ALEXANDER MORUS, haud animadvertens tamen, id Anastasii ἀποσπασμάτων esse. Atque istud cum Germano quoque (patriarcha Constanti-

τοῦ κόσμου, ἐν ᾧ ἔσμεν, εἰς καὶ τέσσαρα καθολικά πνεύματα, κατέσπαρται δὲ ἡ ἐκκλησία ἐπὶ πάσης τῆς γῆς, στύλος δὲ καὶ στήριγμα ἐκκλησίας τὸ εὐαγγέλιον καὶ ὁ πνεῦμα ζωῆς· εἰκότως τέσσαρας ἔχει αὐτὴν στύλους, πανταχόθεν πνέοντας τὴν ἀφθαρσίαν καὶ ἀναζωπυροῦντας τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξ ὧν φανερόν, ὅτι ὁ τῶν ἀπάντων ὁ τεχνίτης Λόγος, ὁ καθηήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ καὶ συνέχων τὰ πάντα, φανερωθεὶς τοῖς ἀνθρώποις, ἔδωκεν ἡμῖν τετράμορφον τὸ εὐαγγέλιον, ἐνὶ δὲ πνεύματι συνεχόμενον. Καθὼς ὁ Δαβὶδ αἰτούμενος αὐτοῦ τὴν παρουσίαν, φησὶν· ὁ καθηήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, ἐμφάνηθι. Καὶ γὰρ τὰ Χερουβίμ τετραπρόσωπα· καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, εἰκόνες τῆς πραγματείας τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ζῶον, φησὶν, ὅμοιον λέοντι, τὸ ἐμπρακτον αὐτοῦ καὶ ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικὸν χαρακτηρίζον· τὸ δὲ δεῦτερον ὅμοιον μόσχῳ, τὴν ἱερουργικὴν καὶ ἱερατικὴν τάξιν ἐμφαίνει· τὸ δὲ τρίτον ἔχον πρόσωπον ἀνθρώπου, τὴν κατὰ ἀνθρώπον αὐτοῦ παρουσίαν φανερώτατα διαγράφον· τὸ δὲ τέταρτον ὅμοιον ἀετῷ πετωμένῳ, τὴν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπιπταμένου δόσιν σαφηνίζον. Καὶ τὰ εὐαγγέλια οὖν τούτοις σύμφωνα, ἐν οἷς ἐγκαθίσταται ὁ Χριστός. Τὸ μὲν γὰρ κατὰ Ἰωάννην, τὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἡγεμονικὴν αὐτοῦ καὶ ἔνδοξον γενεὰν

nopolitano) contuli, quod hic in *Theoria rerum ecclesiasticarum* Tom. 2 Auctarii bibliothecae Patrum Paris. 1624 p. 146 hunc Irenaei locum magna ex parte compilarit; ex quo ut et argumento quodam in s. Marci evangelium Tom. I Auctarii novissimi bibliothecae Patrum a COMBESISTO Paris. 1672 editi p. 436 insuper lacunam aliquam in Anastasio explere licuit. MASSUETUS addidit haec: „Exstat in bibliotheca regia Cod. MS. 2910 Anastasii Quaestionum et Responsionum et alter in bibliotheca Colbertina num. 1450, uterque septingentorum circiter annorum, quos ipse contuli et cum Bodleiano fere convenire deprehendi. Huius proinde lectiones allegare cum Grabio sufficit.“

a. ἐσμεν, εἰς] MORUS νῦν ἐσμεν sine εἰς.

b. κατέσπαρται δέ] Ita Anastas. et Bodl., sed in Flor., vitiose κατέσπαρται καί, ubi aut καὶ in δὲ muta, aut duas voces transpone, ut respondeant latinis et disseminata. GRAB.

c. πνεῦμα ζωῆς· εἰκότως τέσσαρας ἔχει αὐτὴν στύλους] Sic restituit GRAB., dum in edit. perperam ἔχρην pro ἔχειν legatur; in Florent. male πνεύματα—

τέσσαρα. Praeterea GRABIVS auctoritate Interpretis pro εἰκότως legendum censet εἰκός ἐστι. Atque MASS. servato verbo ἔχρην legi vult: εἰκότως τέσσαρας ἔχρην ἔχειν αὐτὴν στύλους. Sed fortasse scripsit auctor: εἰκότως ἔχει τέσσαρας ἔχειν α. σ. i., et ἔχει excidit propter consequens ἔχειν. Constat εἰκότως ἔχει idem esse atque εἰκός ἐστι.

d. φανερόν] GERMAN. φαίνεται.

e. τεχνίτης] FLORENT. perperam τεχνίτης.

f. ὁ καθηήμενος — τὰ Χερουβίμ] Haec decem voces in MOR. desunt.

g. εἰκόνες τῆς πραγματείας] GERMAN. εἰκονίζουσι τὴν πραγματείαν.

h. τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ] In Flor. aut MORO perperam omittitur vox υἱοῦ.

i. πρῶτον ζῶον, φησὶν, ὅμοιον λέοντι] Sic GRABIVS recte edidit ex GERMANO. In MORO autem minus recte legitur πρόσωπον pro ζῶον. In Anastas. BODLEI. omissum est ὅμοιον, atque in editione prorsus vitiose legitur: πρόσωπον ζῶον, φασί, λέοντι.

k. ἀνθρώπου] Patet e versione et textu sacro, particulam αὖς esse addendam.

l. φανερώτατα] Ita recte BODLEI. et GERMAN. haud male φανερώς; sed edit. φανερώτητα. MOR. vitiose φανερούται.

2.3 super omnem ecclesiae on *

in mg. inf. adscr. sunt
s. ecclesiae] ecta

4 ante

6 sedit *

6.7 & dñf sup cerubin

7 cherubin

9.10 cherubin

10 cherubin

10 forme

11 dispositiones²

13 similem

14 terciū

animal on

habentem

15 similem

aquile

volantib^{us}

18 insidet *

17 effabilem

enim quatuor regiones mundi sunt in quo sumus, et quatuor ¹principales spiritus, et disseminata est ecclesia super omnem terram, columna autem et firmamentum ecclesiae est evangelium et spiritus vitae; consequens est, quatuor ²habere eam columnas, undique flantes ³incorruptibilitatem et vivificantes homines. Ex quibus manifestum est, quoniam qui est omnium artifex Verbum, qui ⁴sedet super Cherubim et continet omnia, ⁵declaratus hominibus, dedit nobis quadriforme evangelium, quod ⁶uno spiritu continetur. Quemadmodum et David postulans eius adventum ait: *Qui sedes super Cherubim, appare.* Etenim Cherubim quadriformia; et formae ipsorum, ⁷imagines sunt dispositionis Filii Dei. *Primum enim animal*, inquit, *simile leoni*, ⁸efficabile eius et principale et regale significans; *secundum vero simile vitulo*, sacrificalem et sacerdotalem ordinationem significans; *tertium vero animal habens faciem quasi humanam*, ⁹eum, qui est secundum hominem, ¹⁰adventum eius manifeste describens; *quartum vero simile aquilae volantis*, spiritus in ecclesiam advolantis gratiam manifestans. Et evangelia igitur his consonantia, in quibus insidet ¹¹Christus Iesus. Aliud enim illam, quae est a Patre, principalem et ¹²efficabilem et gloriosam ¹³generationem eius

m. *ἐπιπταμένον δόσιν*] Sic recte in Moa. Sed in Anastas. edit. et GERMAN. pro *ἐπιπταμένου* legitur *ἐπιπταμένην*. Cod. BODLEI. male *ἐπιπταμένον*. Pro *δόσιν*, uti habent BODLEI. et GERMAN., in FLORENT. perperam legitur *γνώσιν*.

n. *Καὶ τὰ εὐαγγέλια οὖν*] GERMAN. *τοῖνον καὶ τὰ εὐαγγέλια*.

o. *σύμφορα*] GERMAN. *σύμφορα*. p. *Χριστός*] *Ἰησοῦς*, uti legit INT., abest in MSS. graecis.

q. *τὸ μὲν γὰρ κατὰ Ἰωάννην*] GERMAN. *τὸ μὲν γὰρ αἰτός, κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον*. Sed utrumque glossa olera MASSUETUS dicit, qui cum GRABIO ex versione Irenaeum scripsisse censet: *τὸ μὲν γὰρ ἄλλο*.

r. *ἡγεμονικὴν αὐτοῦ . . . καὶ ἔνδοξον*] Ita GERMAN. omniaque Anastasii exemplaria, nisi quod in edit. minus recte ordo duarum priorum vocum sit inversus. Alias vero duae voces καὶ ἔμπρατον occasione repetitae particulae καὶ excidisse vetus INT. ostendit. GRAB.

1. *principales*] INT. pro *καθολικά* legisse videtur *ἀρχαία*.

2. *habere eam*] In Voss. abest *eam*.

3. *sedet*] Sic Codd. Voss. MERC. II. et omnes editi. praeter FEUARD. (in sola edit. a. 1576 exstat *sedet*) et GRABION, qui habent *sedet*, quod non respondet praesenti *καθήμενος*. GRABIO, librarii

aut typographi erratum excusans, *sedere* ab interprete tanquam verbum tertiae coniugationis usurpatum censet.

4. *declaratus*] *Φανερωθεὶς* melius vertisset *manifestatus*, quod GRABIO observat.

5. *uno spiritu*] Quod his vocibus in ERASM. GALL. et FEUARD. praefixum est in auctoritate CLARON. ARUND. et Voss. omittunt GRABIO et MASS.

6. *efficabile eius et principale et regale*] In ERASMI editi. 1526 et 1528 legitur pro *efficabile*, quod est marg., *efficiabile*. Sed melius vertisset INT., uti observat MASS., *efficaciam eius et principatum et regnum*.

7. *tertium vero animal*] Vocem *animal* primus addidit FEUARD., eam vero expunxit MASSUETUS, quia non comparat in CLARON. ERASM. et GALL. Sed ego illum vocem iterum recepi, quoniam legitur in Cod. Voss. et sacro textu.

8. *humanam, eum, qui*] In edit. GRAB. male omissa est vocula *eum*.

9. *adventum eius*] *Eius* pro *eis* auctoritate omnium Codd. primus scripsit GRABIO.

10. *volantis — advolantis*] Sic omnes Codd. et GRAB. et MASS. In reliquis *volantis — advolantis*.

11. *Christus*] Ita in MSS. omnibus et textu graeco. In ERASM. GALL. et FEUARD. *Dominus*.

^a διηγείται, λέγων· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ ^b Λόγος [καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος.] Καὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν Τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν, ^c ἅτε ἱερατικοῦ χαρακτήρος ὑπάρχον, ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως θυμιῶντος τῷ Θεῷ ἤρξατο. ^d Ἡδὴ γὰρ ὁ σιτευτὸς ἡτοιμάζετο μόσχος, ὑπὲρ ^e τῆς ἀνευρέσεως τοῦ νεωτέρου παιδὸς μέλλων θύεσθαι. ^f Ματθαῖος δὲ τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ γέννησιν κηρύττει λέγων· Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. ^g Καί· τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν· ἀνθρωπόμορφον οὖν τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ^h Μάρκος δὲ ἀπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος, τοῦ ἐξ ὕψους ἐπιόντος τοῖς ἀνθρώποις, τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο λέγων· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς γέγραπται ⁱ ἐν Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ· ^j τὴν πτερωτικὴν εἰκόνα τοῦ εὐαγγελίου δεικνύων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ σύντομον καὶ παρατρέχουσαν τὴν καταγγελίαν πεποιήται· προφητικὸς γὰρ ὁ χαρακτήρ οὗτος. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τοῖς μὲν πρὸ Μοῦσῆως πατριάρχαις κατὰ τὸ θεῖκον καὶ ἔνδοξον ὠμίλει· ^k τοῖς δὲ ἐν τῷ νόμῳ, ἱερατικῇν τάξιν ^l ἀπένεμεν· μετὰ δὲ ταῦτα ἄνθρωπος γενόμενος τὴν δωρεὰν ^m τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς πᾶσαν ἐξέπεμψε τὴν γῆν, σκεπάζων ἡμᾶς ταῖς ἐαυτοῦ πτέρυξιν. Ὅποια οὖν ἡ πραγματεία τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοιαύτη καὶ τῶν ζώων ἡ μορφή· ⁿ καὶ ὅποια ἡ τῶν ζώων μορφή, τοιοῦτος καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ εὐαγγελίου. Τετράμορφα γὰρ τὰ ζῶα, τετράμορφον καὶ τὸ εὐαγγέ-

12. *efficabilem*] Codd. CLAROM. et Voss. *efficabilem*. Uti observat Mass. Interpreti *efficacem* vertendum fuisset.

a. *διηγείται*] Anast. BODLEI. *ἐκδιηγείται*.

b. *Λόγος*] Non integra Ioannis verba descripsit Anastasius, nec GERMANUS. Illa καὶ πάντα δι' αὐτοῦ κτλ., quae in edit. GRABIANA non leguntur, MASSURTUS addidit e GERMANO; quae uncinis inclusa sunt, ea MASSURTUS sine auctoritate Codd. adiecit. Anastasii Codd. in fine versum habent οὐδὲ ἓν, ὃ γέγονεν, itaque GRAB. excudi iussit. Sed MASS. recte resecauit illud ὃ γέγονεν, quod Irenaeus ad sequentem versum pertinere putat. Desideratur quoque in graeco periodus sequens: *Propter hoc — persona eius*.

c. *ἅτε ἱερατικοῦ*] Sic Anast. BODLEI. FLORENT. et GERMAN., sed edit. perperam *ἅτε ἱεροῦ*.

d. *Ἡδὴ γὰρ ὁ σιτευτὸς ἡτοιμάζετο*] Sic Anast. BODLEI. Sed FLORENT. *ἡδη-περ ὁ σιτευτὸς ἡτοιμάζετο*. Edit. pessime *ἡδεὶ γὰρ δι* σιτευτὸς ἡτοιμάζεται.

e. *τῆς ἀνευρέσεως*] GERMAN. non male *εὐρέσεως*.

f. *Ματθαῖος δὲ λέγων*] Ita GERMAN. cum latino Int. Sed omnia exemplaria Anastasii ex glossemate habent: τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον — λέγον, nisi quod BODL. habeat *λέγων*.

g. *Καί· τοῦ δὲ Ἰησοῦ — εὐαγγέλιον τοῦτο*] Haec, quae GRABIVS omisit, MASSURTUS e GERMANO adiecit. Int. legisse videtur καὶ ἄλλιν.

h. *Μάρκος — λέγων*] Sic iterum GERMANUS latinae versioni consonus. Sed Anastas. τὸ δὲ κατὰ Μάρκον — λέγων, excepto quod in MS. BODLEI. rursus exstet *λέγων*. GERMANI lectionem confirmat quoque argumentum in s. Marci evangelium, ex Cyrilli Alex. sive Victoris Antiocheni Commentario in ipsum, Tom. I Auctarii novissimi Bibliothecae PP. a Combefliso editi p. 436 C, ubi haec Irenaei de s. Marco periodus, in Anastasio et Germano manca, plene allegatur cum hac honoris praefatione: Καὶ Εὐρηγῆσιος

2 apud

6 a on

8 matheus

secundum] + secun

10 filii + bra hem

xp̄scutē

11 humanit

forme

tr euangelium hoc

13, 15 profet -

15 pennalam

16 precur-

adnuntiacionem

17 caractan

19 in] hi

21 celestis

23 caractere

24 quadnforma

enarrat dicens sic: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Et: Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Propter hoc et omni fiducia plenum est evangelium istud; talis est enim persona eius. Id vero, quod est secundum Lucam, quoniam quidem sacerdotalis characteris est, ¹a Zacharia sacerdote sacrificante Deo inchoavit. Iam enim saginatus parabatur vitulus, qui pro inventione minoris filii ²inciperet mactari. Matthaeus vero eam, quae est secundum hominem generationem eius enarrat: *Liber, dicens, generationis Iesu Christi, filii David, filii Abraham.* Et iterum: *Christi autem generatio sic erat.* Humanae formae igitur hoc evangelium: propter hoc ³et per totum evangelium humiliter sentiens, et mitis homo ⁴servatus est. Marcus vero a prophetico spiritu, ex alto adveniente hominibus, initium fecit: *Initium, dicens, evangelii, quemadmodum scriptum est in Esaia propheta;* volatilem et pennatam imaginem evangelii monstrans; propter hoc et compendiosam et praecurrentem annuntiationem fecit: propheticus enim character est hic. Et ⁵ipsum autem Verbum Dei illis quidem, qui ante Moysen fuerunt patriarchis, secundum divinitatem ⁶et gloriam ⁶colloquebatur; his vero, qui in lege, ⁷sacerdotalem et ministerialem ⁷actum praebebat; post deinde ⁸nobis homo factus munus caelestis Spiritus in omnem misit terram, protegens nos alis suis. Qualis igitur dispositio Filii Dei, talis et animalium forma; ⁹et qualis animalium forma, talis et character evangelii. Quadriformia autem animalia et quadriforme evangelium

Ioan. I. 1
seqq.

Matth. I. 1.
18.

Marc. I. 1. (08.)

*Grab. 223.

δὲ ὁ Λουγδούνων ἐπίσκοπος, μαθη-
τῆς τῶν ἀποστόλων γενόμενος, ἐν τῷ
τρίτῳ κατὰ τῶν αἰρέσεων λόγῳ γη-
αίν, ἐκάστου εὐαγγελίου τὸν χαρα-
κτήρα ἐκθέμενος. Μάρκος κτλ. Sic
GRABIVS, sicque MASSVETUS tacito GRABII
nomine.

i. ἐν Ἑσάτῃ τῇ προφήτῃ] FLORENT.
ἐν βίβλῳ λόγων Ἑσαίου τοῦ προφή-
του. GERMAN. solum, uti videtur, N. T.
codicem sequens ἐν τοῖς προφήταις.

k. τὴν πτερωτικὴν — χαρακτήρ οὗτος]
Hoc comma, quod in Anastas. edit. BODL.
et FLORENT. desideratur, ex Cyrillo et
GERMANO restituit GRABIVS.

l. ὁμιλεῖ] Sic bene legitur in GERMAN.
Sed Anastas. edit. et BODLEI. vitiose
ὁμιλεῖ aut ὁμιλεῖ.

m. ἀπένεμεν] GERMAN. ἀπένειμε.

n. τοῦ ἀγίου] Interpres τοῦ ἐπου-
ρανίου.

o. καὶ ὅποια — μορφῇ] Haec omissa
sunt in GERMANO et in latinis Codd. CLA-
RON. et VOSS.

1. a Zacharia] GRAB. addidit praepo-
sitionem a auctoritate Cod. ARUND. et
graece textus.

2. inciperet mactari] Μέλλων θύεσθαι,
mactandus erat.

3. et per] Et, quod legitur etiam in
VOSS. adiecit FEUARD.

4. servatus est] Sic restituit GRAB. e
MS. VOSS., quocum consentiunt Cod. CLA-
RON. et MASS.

5. ipsum autem] Autem addidit FEUARD.,
quocum convenit VOSS.

6. colloquebatur] ERASM. et GALL. col-
loquebantur.

7. actum praebebat] Observant editores,
Interpretem falso legisse πρᾶξιν pro
τάξιν. ERASM. et GALL. praebebant.

8. nobis] Voci nobis nihil in graeco
respondet; sed non dixerim cum GRABIO,
pronomen illud hoc loco omnino esse
supervacaneum.

9. et qualis animalium forma] Hae
voces in Codd. CLARON. et VOSS. et in
graece GERMANI desiderantur.

λιον καὶ ἡ πραγματεία τοῦ Κυρίου. Καὶ ¹διὰ τοῦτο τέσσαρες ἐδόθησαν ²καθολικαὶ διαθήκαι τῇ ἀνθρωπότητι· μία μὲν τοῦ ³κατακλυσμοῦ τοῦ Νῶε ἐπὶ τοῦ τόξου· δευτέρα δὲ ⁴τοῦ Ἀβραάμ, ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς περιτομῆς· τρίτη δὲ ⁵ἡ νομοθεσία ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως· τετάρτη δὲ ⁶ἡ τοῦ εὐαγγελίου, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

† Mass. 192. 9. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων μάταιοι πάντες καὶ ἀμαθεῖς, προσέτι δὲ καὶ τολμηροὶ οἱ ἀθετοῦντες τὴν ἰδέαν τοῦ εὐαγγελίου καὶ εἴτε πλείονα εἴτε ἐλάττονα τῶν εἰρημένων ⁷παρεισφύροντες εὐαγγελίων πρόσωπα· οἱ μὲν, ἵνα πλείονα δόξωσι τῆς ἀληθείας ⁸ἐξευρημένοι· οἱ δέ, ⁹ἵνα τὰς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ ἀθετήσωσιν.

Etenim ¹³Marcion totum reiiciens evangelium; ¹⁴immo vere seipsum abscindens ab evangelio, ¹⁵partem gloriatur se habere evangelii.

1. διὰ τοῦτο τέσσαρες ἐδόθησαν κτλ.] Hic graeca a latinis in uno atque altero commate sunt diversa. Anastasius enim et GERMANUS omisso pacto Dei cum Adamo, aliud cum Abrahamo interserunt. Mass.

2. καθολικαί] Haec vox non est agnita ab Interprete.

3. τοῦ κατακλυσμοῦ κτλ.] GERMAN. τῷ κατακλυσμῷ τοῦ τόξου ἐπὶ τοῦ τόξου.

4. τοῦ Ἀβραάμ] GERMAN. et Anastas. Bodlei. τῷ Ἀβραάμ.

5. ἡ νομοθεσία ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως] In Anastas. edit. legitur ἡ τῆς νομοθεσίας διὰ Μ. Sed ut graeca cum latinis convenirent, ἐπὶ τοῦ Μ. ex Cod. Borl. reposuit GRAB., et ἡ νομοθεσία ex GERMANO.

6. ἡ τοῦ εὐαγγελίου — Χριστοῦ] Hoc loco Anastasius et GERMANUS ab Irenaei graeco textu discesserunt.

7. παρεισφύροντες] GERMAN. minus recte περιφύροντες.

et quadriformis dispositio Domini. Et propter hoc quatuor data sunt testamenta humano generi; unum quidem ante cataclysmum sub Adam; secundum vero post cataclysmum sub Noë; tertium vero legislatio sub Moyse; quartum vero, quod renovat hominem et recapitulat in se omnia, quod est per evangelium, elevans et pennigerans homines in caeleste regnum.

9. † His igitur sic se habentibus ¹⁰vani omnes et indocti et insuper audaces, qui frustrantur speciem evangelii, et vel plures quam dictae sunt, vel rursus pauciores inferunt personas ¹¹evangelii: quidam, ¹²ut plus videantur quam est veritatis adinvenisse; quidam vero, ut reproben dispositiones Dei.

8. ἐξευρημένοι] GERM. ἐξευρημένοι.

9. ἵνα] Hanc vocem ex Anastas. MS. et GERMANO restituit GRABIOUS.

10. vani] In nonnullis ERASM. edit. et vani.

11. evangelii] Int. melius legit εὐαγγελίου pro εὐαγγελίων.

12. ut plus] Sic restituit FEUARD. pro ut plures. Emendationi favet Voss.

13. Marcion totum reiiciens evangelium] Haec ex iis intelligenda sunt, quae auctor § 7 huius capitis disputavit: Marcion autem id quod est secundum Lucam (evangelium) circumcidens, ex his quae adhuc servantur penes eum, blasphemus in solum existentem Deum ostenditur.

14. immo vere] Vere reposuit Mass. pro vero e FEUARD. marg. Equidem vere reperi in Voss.

15. partem gloriatur se habere evangelii] Sic saltem unus ERASMI (in marg. adnotata est nostra lectio) Codex, praeterea VET. ARUND. VOSS. CLAROM. FEUARD.

4, 6 cataclionum

7 terciun

moysi

8 quod 7 q;

11 pinnu 1111 serans
celeste

14 h omf 2

15 frustratur

17 dicte

24 ipeyfum

25 abscondens

3 spetiem

5 prof

1 Alii vero ut donum spiritus frustrentur, quod in novissimis temporibus secundum placitum Patris effusum est in humanum genus, illam speciem non admittunt, quae est secundum Ioannis evangelium, in qua Paracletum se missurum Dominus promisit; sed simul et 5 evangelium et propheticum repellunt spiritum. Infelices vere, qui

Ioan. XIV.
16. 26. XV.
26. XVI. 7.

et GRAB. Sed MASS. cum ERASM. GALL. Codd. OTTOS. et MERC. II. legit: *pariter gloriatur se habere evangelium*. Sed praefendam esse priorem lectionem propterea censui, quod pluribus, iisque optimis Codd. et ipso sensu loci maxime est confirmata. MASSURUS alteram lectionem hoc modo defendit: „Haec opponit Irenaeus velut absurda et secum invicem pugnantia, quod hinc Marcion totum reiciat evangelium, immo vere seipsum abscindat ab evangelio; illinc tamen, pariter atque Catholici, gloriatur se habere evangelium. Equi vero fateri, immo et gloriari potuisset, partem se habere evangelii, qui quod decurtaverat solum legitimum esse dicebat, ut ex cap. 12 sequenti liquet; ceteris, quae admittebant Catholici veluti spuris reiectis? Certe si partem duntaxat habere se confessus fuisset, eo ipso corruptionis criminis reum se prodidisset.“ Sed MASSURUS lectionem eam ob causam repudiandam esse existimo, quod commatis membra non sunt apte et accurate opposita. Reiecit Marcion totum evangelium, gloriatur se habere evangelium. Quaero: quodnam evangelium? Desideratur enim aliquid, quod oppositum sit *τῷ totum*. Legere possis: gloriatur se habere *alterum* aut *decurtatum* evangelium. Sed *τῷ totum evangelium* aptissime opponitur *pars evangelii*. Ceterum *totum evangelium* ex sententia Irenaei erat *quadriforme* aut *τέσσαρα πρόσωπα* evangelii erant, uti proxime antecedentibus probat. Ironice ab Irenaeo dictum esse puto, Marcionem gloriari se habere partem evangelii. Nostram lectionem agnovit etiam A. RITSCHL *das Evang. Marcions* p. 21, non dicens, cur reiecerit MASSURUS lectionem.

1. Alii vero cett.] TILLEMONTIUS, GRAB. et MASSURUS hoc loco Montanistas ab Irenaeo perstringi putant, qui, dum sibi metipsis solis prophetiae gratiam datam esse gloriabantur, *prophetiae gratiam ab ecclesia repellebant*, suamque sectam *ecclesiam spiritus*, Catholicorum coetum vero *ecclesiam Psychicorum* nominare solebant. Dissidet vero MASSURUS a GRAB. qui a Montanistis totum Ioannis evangelium repudiatum esse contendit. MASSURUS enim illam duntaxat speciem

evangelii Ioannis a Montanistis non admitti censet, in qua Paracletum se missurum Dominus dicit. Sed doctus monachus frustra notat GRAB. quem ad Irenaei verba haud satis attendisse dicit; ipseque Irenaeum falso interpretatus est, dicens: illam duntaxat speciem evangelii Ioannis a Montanistis non admitti, in qua Paracletum se missurum Dominus dicit. Supra enim Irenaeus *quatuor universi evangelii species* distinxit, quod ante omnia tenendum est. Hoc loco dicens: *illam speciem non admittunt, quae est secundum Ioannis evangelium*, — quid aliud exprimit, quam hoc: adversarios istos totum Ioanneum evangelium repudiasse? Verbis: in qua (specie quadriformis evangelii) Paracletum se missurum Dominus promisit, continetur causa, ut ita dicam, subiectiva, cur illi evangelium Ioannis non agnoverint. At vero errore decepti fuere veteres historici et duo novissimi Irenaei editores (quorum sententiam sequitur etiam BRETSCHNEIDERUS *Probabil.* p. 211), hoc loco putantes Irenaeum infenso stylo aggressum esse Montanistas. Certum est recentioribus historicis, NEANDRO, BAUMGARTENIO-CRUSIO, aliis, de secta Alogorum aut similibus hic agi, quos evangelium Ioannis non agnovisse acinus praesertim ob certamen iis cum Montanistis initum. Coniecturam ab OLSHAUSENIO propositam, ab aliis quoque commendatam: *Infelices vere, qui pseudoprophetas* (pro pseudoprophetae) *quidem esse volunt* cett. non necessariam esse censeo, quum lectio vulgaris apto sensu confirmetur. Ceterum permulti existimarunt, hunc locum animum Montanistarum opinionibus deditum prodere; atque NEANDER adeo suspicatus est, haec, quae Montanicam saltem speciem prae se ferunt, a Montanista quopiam intrusa esse. Sed quum interpolationis nullam sit vestigium; atque sententiae hoc loco proditae, quamvis proxime accedant ad Montanistarum opiniones, non alienae tamen nobis videantur a systemate dogmatico Irenaei: neque eorum sententiam inire possum, qui hic Montanistam locutum putarunt, neque illorum, qui Irenaeum Montani adsecutum fuisse ex hoc potissimum loco suspicati sunt.

pseudoprophetae quidem esse volunt; ¹propheticam vero gratiam repellunt ab ecclesia: ²similia patientes his, qui propter eos qui in hypocrisi veniunt, etiam a fratrum communicatione se abstinere. Datur autem intelligi, quod huiusmodi neque apostolum Paulum recipiant. In ea enim epistola, quae est ad Corinthios, de prophetis charismatibus diligenter locutus est, et scit viros et mulieres in ecclesia prophetantes. Per haec igitur omnia peccantes in spiritum Dei, in irremissibile incidunt peccatum. Hi vero, qui sunt a Valentino, iterum existentes extra omnem timorem, suas conscriptiones proferentes, plura habere gloriantur, quam sint ipsa evangelia. Siquidem in tantum processerunt audaciae, uti quod ab his non olim conscriptum est, veritatis evangelium titulent, in nihilo conveniens apostolorum evangelii, ut nec evangelium quidem sit apud eos sine blasphemia. Si enim, quod ab eis profertur, veritatis est evangelium, dissimile est autem hoc illis, quae ab apostolis nobis tradita sunt; qui volunt, possunt discere, quemadmodum ex ipsis Scripturis ostenditur, iam non esse id, quod ab apostolis traditum est, veritatis evangelium. Quoniam autem sola illa vera et firma et non capit neque plura, praeterquam praedicta sunt, neque pauciora esse evangelia, per tot et tanta ostendimus. Etenim quum omnia composita et apta Deus fecerit, oportebat et speciem evangelii bene compositam, et bene compaginatam esse. Examinata igitur sententia eorum qui nobis tradiderunt evangelium, ex ipsis principiis ipsorum, veniamus et ad reliquos apostolos, et perquiramus sententiam eorum de Deo; post deinde, ipsos Domini sermones audiamus.

Cap. XII.

C A P. XII.

† Mass. 193.

1. † Petrus igitur apostolus post resurrectionem Domini et assumptionem in caelos, volens adimplere duodecim apostolorum numerum et ²allegere ⁴pro Iuda alterum, qui electus esset a Deo,

1. *propheticam*] Sic CLAROM. Voss. et Mass. In reliquis *prophetiae*.

2. *similia patientes* cett.] Loci sensus: Adversariis istis Ioanni evangelii, qui prophetarum quidem speciem prae se ferant atque in ecclesia multos *προφοητάς χαρίσματος* etiam nunc excitari negant, idem contingit, quod iis, qui eam ob causam a Christianorum coetu discedunt, quod multi christianam mentem piusque animum simulant. Si praetuleris OLSHAUSENII coniecturam *pseudoprophetas* sensus hic erit: Illi, qui quidem concedunt, e Christianis aliquos nomen prophetarum sibi arrogare, negant vero veros prophetas in ecclesia esse

cett. Id concedendum arbitror, ex hac coniectura membra periodi sibi invicem melius respondere, quam ex vulgari lectione.

3. *allegere*] Hanc vocem Codicibus VET. CLAROM. et Voss. suppeditat MASSURUS iure suo recepit in textum. *Allegere*, verbum etiam bonis scriptoribus usitatum, significat *cooptare*, *legendo addere*. Suet. Claud. 24 *allegere aliquem in senatum*. Id. Vit. 1 *inter patricios*. Caes. b. g. 6, 13 *sufragio Druidum allegitur*. In ceteris Codd. et edit. minus bene exstat *eligere*.

4. *pro Iuda*] Genuinam hanc lectionem e Cod. ARUND. sumsit GRABIUS. Con-

- 1 pseudoprofeti
- 2 qui^o om
- 3 communucationes et
- 5 corintius
profet
- 6 ecclesia
- 7 profet
- 8 inremissibili^o in
ualantia *
- 9 existentes
- 11 aud athen
- 12-13 titulent... euangelium^o
- 13 apt
blasfemia
- 15 hoc .. qui i t^o sura
- 19 preterquam
- 22 gitur *
- 25 audiamus] + xii. que sit
reliquorum apostolorum
doctrina

2 prediat

3 adnumerus

5 accipiet

6 adimplecionem

10 profet-

13 ebrus *

15 terciā

16 profet-

170 erit.. prophetam co.

24 annuntiatum

26 inquit

isrtile

moas

¹ ex his qui aderant, dixit: Viri fratres, ² oportebat impleri Scri- Act. 1. 16
pturam hanc, quam praedixit Spiritus sanctus ore David de Iuda, seqq.
qui factus est dux his, qui apprehenderunt Iesum, quoniam annu- Psal. LXXVIII. 26.
meratus fuit inter nos: Fiat habitatio eius deserta et non sit, qui et CVIII. 8.
inhabitabit in ea; et, episcopatum eius accipiat alter: Act. II. 4 seq.

3	τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν ἀπο-	adimplentem	5 apostolorum ex	
	στόλων ἐκ τῶν ὑπὸ Δαβὶδ εἰρη-	his, quae a David	dicta sunt, faci-	109 a
	μένων ποιούμενος.	ciens.	Rursus quum Spiritus	
	.		sanctus descendisset in discipu-	
10	.		los, uti omnes prophetarent, et	
	.		loquerentur linguis, et quidam	
	.		6 irriderent eos, quasi a musto	
	.		ebrios: dixit Petrus, non ebrios	
	.		quidem 7 illos esse, quum sit	
15	.		hora tertia diei; esse autem hoc	
	.		quod dictum est per prophetam:	
	.		<i>Erit in novissimis diebus, dicit</i>	109. II. 28.
	.		<i>Dominus, effundam de Spiritu</i>	

Ὁ οὖν διὰ τοῦ προφήτου ἐπα-
 γειλάμενος Θεὸς πέμψεν τὸ
 Πνεῦμα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἀνθρω-
 πότητα, οὗτος καὶ ἔπεμψε· καὶ
 Θεὸς ὑπὸ Πέτρου καταγγέλλε-
 ται τὴν ἰδίαν ἐπαγγελίαν πε-
 πληρωκώς.

2. Viri enim, inquit Petrus, *Israëlitae, audite ⁹ sermones meos: Act. II. 22 et.*
Iesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis virtutibus

**sentiunt CLARON. MASS. et (quem addo)
Voss. In reliquis vitiose providentia.**

1. *ex his*] Sic CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS., qui hæc ad verbum *allegere* referenda recte censent. Ceteri, qui omittunt *ex*, *tò his* referri volunt ad *dixit*.

2. *oportebat*] Ita editi. et VET. Cod. cum textu Scripturae s. Sed CLAROM. VOSS. ARUND. MERC. II. et ERASM. 1526. 1528 cum vers. Vulgata et quibusdam Codd. graecis habent *oportet*.

3. τὴν ἀναπλήρωσιν πλ.] Hoc et mox sequens fragmentum descripsit GRAB. c. Catena Patrum MS. optime notae in Acta apostolorum, quae asservatur in bibliotheca Collegii Novi Oxoniensis. Illam Catenam typis excudendam curavit I. A. CRAMER Oxon. 1838. Ibi legitur hoc fragmentum pag. 11.

4. Ὁ οὖν διὰ τοῦ προφήτου κτλ.] Haec exstant in laudata Catena MS. fol. 11 p. 1 et apud CRAMERUM p. 31.

5. apostolorum] Sic CLAROM. ARUND. VOSS. GRAB. et MASS. cum textu graeco. In reliquis minns bene eorum. Sensus verborum MASSUETUS sic exprimit: *adimplentionem numeri duodecim apostolorum sciens iuxta ea, quae a David dicta sunt.*

6. *irriderent*] Voss. *irridentes*.

7. illos] Hanc vocem adiecit FEUARD.,
quocum consentit Voss.

8. *misit ei*] Voci ei nihil in graeco
respondet.

9. *sermōnes meos*] Dum Codd. N. T. habent τοὺς λόγους τούτους, Irenaeum legisse patet τοὺς λόγους μου, quam lectionem reperimus apud Chrysost. Hom. 6 in Acta.

et prodigiis et signis, quae fecit per ipsum Deus in medio vestrum, quemadmodum ipsi scitis, hunc definito consilio et praescientia Dei ¹traditum per manus iniquorum affigentes interfecistis; quem Deus excitavit, solutis doloribus ²inferorum, quoniam non erat possi-

Psal. XV. 8 ^{bile} teneri eum ab eis. David enim dicit in ipsum: Providebam; ^{seqq.}

Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris ³meis est, ⁴ut non movear. Propter hoc laetatum est cor meum, et exsultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis sanctum

* Grab. 225. tuum videre corruptionem. Dehinc rursum fiducialiter *illis ⁵dicit de patriarcha David, quoniam mortuus est et sepultus, et sepulcrum

Act. II. 30 eius sit apud eos usque in hunc diem. ⁶Propheta autem, inquit, quum esset et sciret, quoniam iureiurando ei iuravit Deus, ⁷de

^{seqq.} Psal. CXXXI. fructu ventris eius ⁸sedere in throno eius; providens locutus est de resurrectione Christi, quoniam ⁹neque derelictus est ¹⁰apud in-

feros, neque caro eius vidit corruptionem. Hunc Iesum, inquit, excitavit Deus, cuius nos omnes sumus testes; qui dextera Dei exaltatus, repromissionem sancti Spiritus accipiens a Patre, effudit ¹¹donationem hanc, quam vos nunc videtis et auditis. Non

Psal. CIX. 1. enim David ascendit ¹²in caelos; dicit autem ipse: Dixit Dominus

100 Domini meo, sede ad dexteram meam, quoadusque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum. Certissime ergo sciat omnis domus Israël, quoniam et Dominum eum, et Christum Deus fecit hunc Iesum, quem vos crucifixistis. Quum dixissent ¹³igitur turbae:

1. traditum] Quod addit textus sacer λαβόντες non agnoscit Irenaeus.

2. inferorum] In N. T. legimus θανάτου, sed Codd. nonnulli et Polycarpus ad Philip., Epiphanius in Ancorato §. 34, Vulgat. et Syr. versiones ἔδου habent cum Irenaeo.

3. meis] Sic primus GRAB. secundum ARUND. et VOSS. In MERC. II. legitur mihi, in ERASM. GALL. FEUARD. mei.

4. ut non movear] Sic excudi iussi auctoritate FEUARD. in marg. CLAROM. et (quem addo) VOSS. Omnes edidit. *ne movear*.

5. dicit] VOSS. dicit.

6. Propheta autem] In N. T. προφήτης οὖν, sed Irenaeus δὲ pro οὖν legisse videtur.

7. de fructu ventris eius] Editores observant, Irenaeum verba N. T. τὸ κατὰ σάρκα ἀναστήσειν τὸν Χριστὸν non agnoscere, quae neque in Cod. Alexand. neque in latina Vulgata, syriaca et aethiopica versionibus reperiuntur.

8. sedere] Ita FEUARD. et VOSS. Sed

ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. perperam habent *sederet*.

9. neque derelictus est] N. T. οὐ κατέλειψεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ἔδου. Sed, uti GRAB. observat, ἡ ψυχὴ omittitur non solum ab Irenaeo, sed et Didymo lib. III. de Spir. s. inque Cod. Alex. nec non latina Vulgata et syr. versionibus.

10. apud inferos] VOSS. ad inferos.

11. donationem hanc] Irenaei Codex non solum τοῦτο, uti nos legimus, sed τοῦτο δῶρον sive δῶρημα habuisse videtur, quomodo et Didymus Alex. de Spir. s. lib. III. Rufinus in expositione articuli ascendit in caelos, atque ex recentioribus Rupertus lib. 6 de operibus Spiritus s. allegarunt. Beda insuper in Comment. ad hunc Actuum apost. locum expresse testatur, in graeco textu tunc fuisse: effudit hoc donum, quod vos nunc videtis et auditis. GRAB.

12. in caelos] Sic primas FEUARD. pro in caelum. Emendationi favet Cod. VOSS.

13. igitur] Sic scripsit GRAB. secundum

1 at signum? cum septem

est ignis

ergo

per om.

medium

3 inuicorum

interfectus. quid sur.

* n.

6 domino

6 ad dextris mei

7. letatum

9 nec

12. inquit

14 sederet

15 apud

inferus

18 tr sps scu

20 colos

subpendentium *

turbe

1. pont-
- 2 nomen*
- remissa
- passung

13 adruicalant

15 prof-

21 an atusa-to

clitoyat

spetiosa

22 pedentam
climosinam

23 bi do tibi
nomen

25 plante

meramij phae

30 et on

31 traplistis

32 pylati

Quid ergo faciemus? Petrus ad eos ait: Poenitentiam agte, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu, in remissionem peccatorum, et accipietis donum Spiritus sancti.

Act. II. 37.
Ib. 38.

..... ² οὐκ ἄλλον Θεόν . Sic non alium Deum, nec aliam plenitudinem annuntiabant apostoli; nec alterum quidem passum et resurgentem Christum, alterum vero qui sursum volaverit et impassibilis perseveraverit; sed unum et eundem Deum Patrem et Christum † Iesum, qui a mortuis resurrexit; et eam, quae in eum est, fidem annuntiabant his qui non credebant in Filium Dei; et ex prophetis cohortabantur eos, quoniam eum, quem promissit se Deus missurum Christum, misit Iesum, quem ipsi crucifixerunt, quem Deus excitavit.

3. Rursus quum Petrus simul cum Ioanne vidisset eum, qui a nativitate claudus erat, ante portam templi, quae dicitur speciosa, sedentem et petentem eleemosynam, dixit ei: *Argentum et aurum non est mihi; quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi Nazareni surge et ambula. Et statim eius confirmati sunt gressus et plantae, et ambulabat et introivit cum ipsis in templum, ambulans et saliens et glorificans Deum.* Multitudine autem universa collecta ad eos propter inopinatum factum, Petrus dixit eis: *Viri Israelitae, quid miramini in hoc, et nos quid intuemini, quasi nostra virtute fecerimus hunc ambulare? Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Iacob, Deus patrum nostrorum, glorificavit Filium suum, quem vos quidem tradidistis in iudicium, et negastis ante faciem Pilati, quum remittere eum vellet. Vos autem sanctum et*

Act. III. 2.

Ib. 6 seqq.

Ib. 12 seqq.

Cod. ARUND. Consentit et hic Voss., quem MASS. neglexit.

1. in remissionem] CLAROM. ARUND. et MÆRC. II. habent in remissa, fortasse pro in remissam, quae vox occurrit apud Tertullianum.

2. οὐκ ἄλλον πτλ.] Haec in Catena saepius laudata fol. 18 p. 1 et apud CRAMERUM p. 49.

3. ἀναστήσαντα] Sic MS. Sed GRAB. ex versione, quae habet eum qui sursum volaverit, legend. coniicit ἀναπήσαντα.

4. συνεβίβαζον] CRAMER l. I. minus recte συνεβλαζον.

5. autem] Non comparet autem in Voss.

6. quid miramini] Voss. quid admiramini.

7. in iudicium] Cod. Cantabrig. etiam habet glossema εἰς κρίσιν, alii εἰς κρίτηριον, quod observant editores.

8. quum remittere eum vellet] Cod. Cantabrig. iterum habet cum Irenaeo ἀπολύειν αὐτὸν θέλοντος, quod glossema esse quisque videbit. Editt. κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν.

¹aggravastis, et petistis virum homicidam donari vobis; ducen autem vitae occidistis, quem Deus excitavit a mortuis, cuius nos testes sumus. Et in fide nominis eius hunc quem videtis et scitis confirmavit nomen eius, et fides, quae est per ipsum, dedit ei incolumitatem coram vobis omnibus. Et nunc, fratres, scio quoniam secundum ignorantiam fecistis ²nequam. Deus autem ³quae praedixit ore omnium prophetarum, pati Christum suum, adimplevit Poenitentiam igitur agite et convertimini, uti deleantur peccata vestra, ⁴et veniant vobis tempora refrigerii ⁵a facie Domini, et mittat ⁶praeparatum vobis Iesum Christum, quem oportet qui-

* Grab. 226. dem caelum suscipere usque * ad tempora dispositionis omnium, quae ¹locutus est Deus per sanctos ³prophetas suos. Moyses

Dent. XVIII. 15. quidem dicit ad patres nostros: Quoniam prophetam excitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, quemadmodum me;

ipsum audietis in omnibus quaecunque locutus fuerit ad vos. Erit autem: omnis anima quaecunque non audierit prophetam illum, peribit de populo. Et omnes a Samuel et deinceps, ³quotquot locuti sunt et annuntiaverunt dies istos. Vos estis filii prophetarum et testamenti, quod Deus disposuit ad patres nostros, dicens ad

Gen. XXII. 18. Abraham: ¹⁰Et in semine tuo benedicentur omnes tribus terrae.: Vobis primum Deus excitans Filium suum misit benedicentem vos,

ut convertat se unusquisque ¹¹a nequitia suis.

¹²Φανερόν τὸ κήρυγμα, ὃ Πέτρος σὺν Ἰωάννῃ ἐκήρυσσαν αὐ-

Manifestam ergo praeconationem Petrus cum Ioanne praeconavit

1. aggravastis] Cod. Cantabrig. conveniens cum Irenaeo habet ἐβαρύνετε pro ἡρνήσαθε.

2. nequam] Cod. Cantabrig. etiam habet πονηρόν.

3. quae praedixit] FEUARD. in marg. et Voss. qui praedixit.

4. et veniant nobis tempora] Paullo aliter haec leguntur in graeco textu Scripturae s. Tertullianus paene consentit cum Irenaeo, lib. de Resurr. carn. ita scribens: Ut tempora vobis superveniant refrigerii a persona Dei.

5. a facie] Has duas voces restituit FEUARD., quas Cod. Voss. et textus sacer agnoscent.

6. praeparatum] Irenaeus non legit προκεκηρυγμένον ὑμῖν, sed προκεχειρισμένον, quod reperitur etiam in multis Codd. graecis. Tertull. de Resurr. carn. c. 23 vertit praedesignatum.

7. locutus est] GRAB. auctoritate Codd. ARUND. Voss. (consentit CLAROM.) et tex-

tus s. expunxit voculam ei, in ERASM. GALL. et FEUARD. additam.

8. prophetas suos] In Cod. Cantabrig. uti hoc loco voces αὐτῶν αἰώνος omissae sunt.

9. quotquot locuti sunt et annuntiaverunt] Ita textus s. CLAROM. et Voss. nec non consentit ARUND., nisi quod et desideratur. At vero ERASM. GALL. et FEUARD. legunt: et omnes, quotquot locuti sunt, annuntiaverunt. Irenaeus non legit προκατήγγειλαν, uti textus s., sed κατήγγειλαν, quae lectio reperitur in pluribus N. T. Codd.

10. Et in semine] Sic Cod. CLAROM. et MASS. cum textu s. καὶ ἐν τῷ σπέρματι σου. Emendationi favet Cod. Voss. a GRABIO iterum neglectus. ERASM. GALL. FEUARD. omittunt et. GRABIO autem et pro in ex MERC. II. scripsit.

11. a nequitia] Voss. a negotiis.

12. Φανερόν κτλ.] Hoc fragmentum reperitur in saepius commemorata Catala MS. fol. 23. p. 1. et apud CRAMERUM pag. 61.

1 adgrauates*

2 uite

7th profel -

8 penit -

ut:

9. 10 tempora... uolre ^{ut} ~~on~~
in my addita sunt

11 tr. celum gaudem

13 tr. uolre exatubit

20 terre

22 negotiis

24 preconant

1 remissionem

7 chm

14 sanus

15 fidentialiter
ittle

16 infirmo

18 nomen
nazarei

19 excubabit *
huc] - huc

20 spectrus *

21 aliut

22 celo

27 profetas

29 in eo om

31 confusis
inquit

32 quam om
quadraginta

τοῖς, τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἐποιή-
σατο ὁ Θεὸς τοῖς πατράσι, ¹ δι'
Ἰησοῦ πεπληρωῦσθαι εὐαγγελι-
ζόμενος· ἀλλ' οὐκ ἄλλον Θεὸν
καταγγέλλων, ἀλλὰ τὸν υἱὸν τοῦ
Θεοῦ, τὸν καὶ ἄνθρωπον γεγο-
νότα καὶ παθόντα, εἰς ἐπίγνω-
σιν ἄγων ² τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἐν
Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν
κηρύσσων, καὶ σημαίνων ὅτι ὅσα
οἱ προφηταὶ κατήγγειλαν περὶ
τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα
ἐπλήρωσεν ὁ Θεός.

4. Propter quod rursus convocatis principibus sacerdotum,
fiducialiter Petrus dixit ad eos: *Principes populi et seniores Israē-*
litae, si nos hodie redarguimur a vobis in benefacto hominis infirmi,
in quo hic ⁶salvatus est; cognitum sit omnibus vobis et omni po-
pulo Israēl, quoniam in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos
crucifixistis, quem Deus excitavit a mortuis, in hoc his adstat in
conspectu vestro sanus. Hic est ⁷lapis ⁸spretus a vobis aedifi-
cantibus, qui factus est in caput anguli. Et non est aliud nomen
sub caelo, quod datum sit hominibus, in quo oporteat salvari nos.
⁹ *Οὕτως οἱ ἀπόστολοι οὐ τὸν* Sic apostoli non Deum muta-
Θεὸν ἥλλασσον, ἀλλὰ τὸν Χρι- bant, sed Christum annuntia-
στὸν κατήγγελλον τῷ λαῷ εἶναι bant populo esse Iesum qui
τὸν Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον, crucifixus est, quem Deus exci-
ὃν ὁ Θεός, ὁ τοὺς προφήτας tavit. ¹⁰ Qui prophetas misit,
πέμψας, αὐτὸς Θεὸς ὢν, ἤγειρε, idem Deus excitavit, et salutem
καὶ τὴν σωτηρίαν ἐν αὐτῷ in eo dedit hominibus.
ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις.

Act. IV. 8
seqq. 16

Psal. CXVII.
22.

5. ¹¹ Confusi igitur et per curationem, (annorum enim, inquit Act. IV. 22.
Scriptura, plus quam XL erat homo in quo factum est signum cu-

1. δι' Ἰησοῦ] CRANER perperam
omisit δι'.

2. τὸν Ἰσραὴλ] Melius legeretur τοῦ
vel τῷ Ἰσρ.

3. per Iesum] Voss. in Iesu.

4. quoniam — adimplevit] Uti saepis-
sime apud Irenaeum pro Deum adim-
plevisse.

5. haec adimplevit] ERASM. GALL. et
FEUARD. omittunt haec.

6. salvatus] Sic FEUARD. in marg. MASS.
omnesque Codd. cum textu graeco σέ-
σωσται. In ceteris edit. sanatus.

7. lapis] MASS. vocem pretiosus, quae
legitur in ceteris edit. expunxit fide
Codd. CLAROM. Voss. et textus sacri.

8. spreus] Sic MASS. auctoritate Codd.
VET. CLAROM. et Voss. In ceteris re-
probatus.

9. Οὕτως κτλ.] Haec leguntur in lau-
data Catena MS. fol. 28 p. 1 et apud
CRANERUM p. 74.

10. Qui prophetas cett.] Haec non ac-
curate respondent textui graeco.

11. Confusi] Sic MASS., quod sciam,
sine auctoritate Codd., sed tantummodo

+ Mass. 195. *rationis*) et † per doctrinam apostolorum et prophetarum expositionem, quum remisissent summi sacerdotes Petrum et Ioannem, et reversi essent ad reliquos coapostolos et discipulos Domini, id est in ecclesiam, et enarrassent quae fuerant facta, et quemadmodum
 Act. IV. 24 *fiducialiter egissent in nomine Iesu: Audientes, inquit, ¹ tota ecclesia, unanimis extulerunt vocem ad Deum et dixerunt: Domine, tu es Deus qui fecisti caelum et terram et mare et omnia, quae in eis sunt, qui ² per Spiritum sanctum ore David patris nostri, pueri tui, dixisti: Quare fremuerunt gentes et populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terrae, et principes congregati sunt in unum adversus Dominum et adversus Christum eius. Convenerunt enim ³ vere ⁴ in hac civitate adversus sanctum Filium tuum Iesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis Israël, facere quaecunque manus tua et voluntas tua praeordinaverat fieri.*

*⁵ Αὐται φωναὶ τῆς ἐκκλησίας, ⁶ ἐξ ἧς πᾶσα ἐσχρηεν ἐκκλησία τὴν ἀρχήν· αὐται φωναὶ τῆς μητροπόλεως τῶν * τῆς καινῆς διαθήκης πολιτῶν αὐται φωναὶ τῶν ἀποστόλων, αὐται φωναὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, ⁷ τῶν ἀληθῶς τελείων, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου διὰ πνεύματος τελειωθέντων, καὶ ἐπικαλουμένων τὸν Θεόν, τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, τὸν διὰ τῶν προφητῶν κεκηρυγμένον καὶ τὸν τούτου ⁸ παῖδα δέ, ὃν ἔχρισεν*

Hae voces ecclesiae, ex qua habuit omnis ecclesia initium; hae voces ⁹ civitatis magnae, ^{*} novi testamenti civium; hae voces apostolorum, hae voces discipulorum Domini, eorum qui post assumptionem Domini per Spiritum ¹⁰ et perfecti exstiterunt, et invocaverunt Deum, qui fecit caelum et terram et mare, qui per prophetas annuntiatus est, et eius ¹¹ Filius Iesus, quem

fide edit. FEUARD. Coloniensis. In reliquis edit. contra constructionis leges, uti ait Mass., legitur *confusus*: sequitur enim: quum remisissent summi sacerdotes.

1. *tota ecclesia*] Glossema, a librario fortasse additum.

2. *per Spiritum — patris nostri*] Haec, quae in Vulgata quoque leguntur, exstant tantummodo in nonnullis MSS. graecis N. T.

3. *vere*] In ERASM. et GALL. abest vere.

4. *in hac civitate*] Haec in Vulgata et nonnullis graecis N. T. Codicibus exstant, desiderantur vero in vulgari textu. GRABBIUS temere putat haec glossema esse.

5. *Αὐται φωναὶ καὶ*] Hoc fragmen-

tum reperitur in Catena MS. saepius memorata fol. 30. p. 2 et apud CRAMERUM p. 78.

6. *ἐξ ἧς*] CRAMER l. l. perperam ἐξ ἧς.

7. *τῶν ἀληθῶς τελείων*] Has voces non agnoscit Interpres.

8. *παῖδα δέ*] Voculam δέ Interpres post ἄλλον legisse videtur. CRAMER omisit illud δέ. Sed Interpres legit Ἰησοῦν.

9. *civitatis magnae*] Sic vertit lat. *μητρόπολις*.

10. *et perfecti*] Voculae et nihil in graeco respondet.

11. *Filius Iesus*] Ex graeco patet, legendum esse *Filium Iesum*.

- 1 profet -
- 2 remissionem *
- potes ? on *
- 3 id] hoc
- 5 prudentialiter
nomen
inquit
- 6 unanimis
- 8 assum] eis
- 9 meditas^{us}
terre
- 12 Cuius^{us} *
- tr. civitate hac
pylatus
- 16 hae] hoc *
- uo ces
ectq
- 20 hae] hac *
- 15.17 hae .. cum on *
- in ng. of. adsc. on t
- 26 prof -

1 uncut

8₁₀ inquit
q^o

11 fiducia

15 adprehendiscos* et inier...
interficiatis

18 penit-

21 in om.

cessabant

24 aput

32 aput

ὁ Θεός, καὶ ἄλλον οὐκ εἰδόντων. Οὐ γὰρ ἦν τότε Οὐαλεντίνος ἐκεῖ οὐδὲ Μαρκίων, οὐδ' οἱ λοιποὶ ἐκείνων τε καὶ τῶν πειθομένων αὐτοῖς καταστροφῆς. Διὸ καὶ ἐπήκουσεν αὐτῶν ὁ ποιητὴς τῶν ἀπάντων Θεός. Ἐσαλεύθη γάρ, φησὶν, ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν
 1. ἅπαντες τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ παρρησίας παντὶ τῷ θέλοντι πιστεῦειν.

unxit Deus, et alterum autem nescientes. Non enim erat ibi tunc Valentinus nec Marcion nec reliqui sui, ⁴vel eorum qui assentiunt eis, eversores. Propter quod et exaudivit eos factor omnium Deus. *Commotus est* enim, inquit, locus, in quo erant collecti et repleti sunt omnes Spiritu sancto et loquebantur verbum Dei cum fiducia, omni volenti credere.

Act. IV. 31.

Virtute enim magna, inquit, reddebant testimonium apostoli resurrectionis Domini Iesu, dicentes ad eos: Deus patrum nostrorum excitavit Iesum, quem vos apprehendistis et interfecistis suspendentes in ligno. Hunc Deus principem et Salvatorem exaltavit
 2 gloria sua, dare poenitentiam Israël et remissionem peccatorum; et nos in eo testes sumus sermonum horum et Spiritus sanctus, quem dedit Deus credentibus ei. Omni quoque die, inquit, in templo et in domo non cessabant docentes et evangelizantes Christum Iesum Filium Dei. Haec enim erat salutis agnitio, quae perfectos ad Deum efficit eos, qui cognoscunt Filii eius adventum.

Ibid. 33.

Act. V. 30
 seqq.

6. Quoniam autem ²impudenter quidam eorum dicunt: Apud Iudaeos praeconantes apostoli non poterant alterum eis Deum annuntiare, praeter eum, qui creditus fuerat ab ipsis; dicimus ad eos, quoniam si secundum olim insitam opinionem hominibus loquebantur apostoli, nemo ab his cognovit veritatem, ⁴multo autem prius a Domino; etenim ipsum sic locutum dicunt. Nec hi ergo ipsi
 3. veritatem sciunt, sed ⁵sententia eorum de Deo quum esset talis, exceperant doctrinam, quemadmodum audire poterant. ⁶Secundum hunc igitur sermonem apud neminem erit regula veritatis, sed omnes discipuli omnibus imputabunt, quoniam quemadmodum unusquisque sentiebat, et quemadmodum capiebat, ⁷sic et sermo ad eum factus
 4. est. Superfluous autem et inutilis adventus Domini ⁸parebit, si qui-

1. vel eorum] Vel hic accipiendum pro ei, GRABIUS observat.

2. gloria sua] Int. pro θεσιῶ legit δόξῃ.

3. impudenter] ERASM. GALL. et FEUARD. impudentes.

4. multo — prius] Pro multo minus, uti monet MASS.

5. sententia] FEUARD. in marg. et Cod. VOSS. scientia.

6. Secundum hunc] Hunc addidit FEUARD. consentientibus Codd.

7. sic et] Et addidit GRAB. e Cod. VOSS.

8. parebit] Interpres sic scribere amat pro apparebit.

dem venit permissurus et servaturus uniuscuiusque olim insitam de Deo opinionem. Adhuc etiam et ¹multo durius erat, ²quem hominem viderant Iudaei et cruci affixerant, annuntiari hunc esse Christum Filium Dei, aeternum ipsorum regem. Non igitur iam secundum ³pristinam eorum opinionem loquebantur ad eos. Qui enim in faciem interfectores eos esse Domini dicebant, multo magis fiducialiter eum Patrem, qui super Demiurgum est, ⁴et ipsis annuntiarent, et non in quod ⁵putabat unusquisque; et multo minus erat peccatum, siquidem superiorem Salvatorem, ad quem ascendere eos oporteret, quoniam esset impassibilis, non affixissent cruci. Quemadmodum enim gentibus non secundum sententiam illorum loquebantur, sed cum fiducia dicebant, quoniam Dii ipsorum non essent Dii, sed idola daemoniorum; simili modo et Iudaeis annuntiassent, si alterum maiorem et perfectiorem scissent Patrem, non ⁶adnutrientes neque augentes eorum non veram de Deo opinionem. ⁷Ethnicorum autem ⁸solventes errorem et auferentes ⁹eos a suis Diis, non utique alterum eis inferebant errorem; sed auferentes eos, qui non erant Dii, eum, qui solus erat Deus et verus Pater, ostenderunt.

7. Ex verbis Petri igitur, quae fecit in Caesarea ad Cornelium centurionem et eos qui ¹⁰cum eo erant gentiles, quibus primo enarratus est sermo Dei, cognoscendum est ¹¹nobis, quae annuntiabant apostoli, et qualis fuit praedicatio ipsorum, et quam habuerunt de Deo [†]sententiam. ¹²Erat enim, inquit, *Cornelius hic religiosus et timens Deum cum tota domo sua, et faciens eleemosynas*

† *Mass.* 196. *Act.* X. 1 *seqq.*

* *Grab.* 228. **multas in populo, et orans Deum semper.* ¹³*Vidit ergo circa horam nonam diei* ¹⁴*angelum Dei intrantem ad se et dicentem: Eleemosynae tuae ascenderunt in commemorationem in conspectu Dei. Propter quod mitte ad Simonem, qui vocatur Petrus.*

¹⁵*Τοῦ Πέτρου τὴν ἀποκάλυψιν* Petrus autem quum vidisset re-

1. *multo durius*] Multo abest in Voss.
2. *quem hominem*] Sic FEUARD. primus e Cod. VET., quocum consentit Voss. In ceteris male quemadmodum.

3. *pristinam eorum*] Vox eorum desideratur in CLARON. ARUND. et VOSS.

4. *et ipsis*] Sic CLARON. ERASM. GALL. et MASS. In ceteris et ipsi.

5. *putabat*] ERASM. et GALL. putabant.

6. *adnutrientes*] Genuinam hanc lectionem solus Cod. Voss. suppeditavit, a GRABIO et MASS. in textum receptam. In ceteris minus bene annuntiantes.

7. *Ethnicorum*] Voss. et GRAB. et ethnicorum.

8. *solventes*] Voss. absolventes.

9. *eos a*] Eos desideratur in ERASM. et GALL.

10. *cum eo*] Ita primus FEUARD. cum Codd. ARUND. et VOSS. In ERASM. et GALL. perperam cum eis.

11. *nobis*] Sic recte FEUARD. auctoritate Cod. VET., quocum omnes Codd. conveniunt.

12. *Erat enim, inquit*] Inquit abest in ERASM. GALL. et MERC. II.

13. *Vidit coll.*] Irenaeus Lucae narrationem brevius comprehensam reddidit.

14. *angelum Dei intrantem*] CLARON. et (quem addo) Voss. angelum Domini intrantem.

15. *Τοῦ Πέτρου*] Haec GRABIO pri-

- 1 servatus
 3 iudei
 adherent
 adiuvare
 5 eorum om
 7 adnuharēt humo. et
 8 in] id
 9 ad] alq;
 13 demoniorum
 silomodo *
 iudeis
 et perfectiorum. ^{errorem} ~~dispositio~~
 om
 19 tr. capituli petri
 que] qui
 cesarea
 21 adnunciabit
 22 predic.
 23 inquit
 24 elemosinas
 26 dei] dñi
 introductum
 elemosine ^{inquit}

5 inuēda

6 tistment

8 colebragt

7 ad]at
quem] + et

17 profetas

18 clinosinas

23 indeam
galilea

24 urcxit

25 circumiuit

26 diabulo

erat on

27 qu *
udeorum

daeorum et in Hierusalem; quem interfecerunt suspendentes in ligno. Hunc Deus excitavit tertia die et dedit eum ¹manifestum fieri, non omni populo, sed testibus nobis praedestinatis ²a Deo, qui cum eo et manducavimus et bibimus post resurrectionem a mortuis. Et praecepit nobis annuntiare populo et testificari, quoniam ipse est praedestinatus a Deo iudex vivorum et mortuorum. Huic omnes prophetae testimonium reddunt remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnem credentem in eum. Filium ergo Dei, quem ignorabant homines, annuntiabant apostoli et adventum eius his qui ante instructi erant de Deo; sed non alterum Deum inferebant. Si enim tale aliquid sciret Petrus, libere gentibus praedicasset, alterum quidem Iudaeorum, alterum autem Christianorum esse Deum; qui quidem propter visionem angeli conterriti omnes, ³quodcunque eis dixisset, credidissent. Ex verbis autem Petri manifestum est, quoniam praecognitum quidem eis Deum custodivit; Filium autem Dei Iesum Christum esse testificatus est ipsis, iudicem vivorum et mortuorum, ⁴in quem et baptizari eos iussit in remissionem peccatorum; et non tantum hoc, sed et ⁵Iesum ipsum esse Filium Dei testificatus est, qui et unctus Spiritu sancto, Iesus Christus dicitur. Et est hic idem ex Maria natus, quemadmodum Petri continet testificatio. An numquid perfectam tunc cognitionem nondum habebat Petrus, quam postea ⁶adinvenere hi? Imperfectus igitur secundum hos Petrus, imperfecti autem et reliqui apostoli; et oportebit eos reviviscentes, horum fieri discipulos, ut et ipsi perfecti fiant. Sed hoc quidem ridiculum est. Arguuntur vero isti non quidem apostolorum, sed suae malae sententiae esse discipuli. Propter hoc autem et variae sententiae sunt uniuscuiusque eorum, ⁷recipientis errorem quemadmodum capiebat. Ecclesia vero per universum mundum ab apostolis firmum habens initium, in una et eadem de Deo et de Filio eius perseverat sententia.

Act. VIII. 26

soqq.

* Grab. 229.

Act. VIII. 32.

ex E.-a. l. III.

7.

8. Philippus autem rursus spadoni reginae Aethiopum reverenti a Hierosolymis, ^{*}et legenti Esaiam prophetam, solus soli, quem annuntiavit? Nonne eum, de quo dixit propheta: *Tanquam ovis ad ⁸victimam ductus est, quemadmodum agnus ante tondentem se*

1. manifestum fieri] Voss. manifeste fieri.

2. a Deo] ERASM. et GALL. ab eo.

3. quodcunque] Sic GRAB. sec. Codd. et FEUARD. in marg. restituit pro quaecunque

4. in quem et] ERASM. GALL. et FEUARD. in quo sine et.

5. Iesum ipsum] Ita CLAROM. Voss. MERC. I. GRAB. et MASS. melius quam reliqui Iesum Christum.

6. adinvenere hi] Voss. non habet hi.

7. recipientis] Sic GRAB. primus e Codd. duobus MERC. Reliqui recipientes. Sed meliorem istam lectionem reperi etiam in editione princeps, dum ERASM. 1528 iam habet recipientes.

8. victimam] Ita CLAROM. ARUND. Voss. et MASS. Paulo post enim σφαγήν etiam vertit victimam. Reliqui occisionem.

1 et in hierusalem
2 tertia
3 pudes.
3.6 a des... pudes...
in my inf. ada sind

12 predic-
indorum

15 precog-

22 tr. hi adinu-
erunt

26 sue male

27 sententie

28 recipientes
ectra

30 filio

31 Philippus

fürst

spadont regine

ethyopi

32 ab hierusalem

32 profetam

33 profetas

1 apperunt

2 uita^m

1 et cetera *

4 eo] eos

9 ethyopiæ

predic

41 quidemonū *

† pfetas

15 [quæcunq: (moro-)]

16 profeta

18 cetera

23 ananiam

25 sinagogis

predic -

29 misterium

reuelatione

31 pylato

sine voce, sic non aperuit ¹os? ²Nativitatem autem eius quis enarrabit? quoniam tolletur a terra vita eius.

³Τοῦτον εἶναι Ἰησοῦν καὶ πληρωθῆναι ἐν αὐτῷ γραφὴν, ὡς αὐτὸς ὁ εὐνοῦχος πεισθείς, καὶ παραντίκα ἀξιῶν βαπτισθῆναι, ἔλεγε· Πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ εἶναι Ἰησοῦν Χριστόν. Ὅς καὶ ἐπέμφθη εἰς τὰ κλίματα Αἰθιοπίας, κηρύττων τούτο, ὅπερ ἐπίστευσε, Θεὸν μὲν ἓνα, τὸν διὰ τῶν προφητῶν κηρυγμένον· τούτου δὲ τὸν υἱὸν τὴν κατὰ ἄνθρωπον ἤδη πεποιθῆσθαι παρ- ουσίαν, καὶ ὡς πρόβατον εἰς σφαγὴν ἤχθῃ, † καὶ τὰ λοιπὰ, ὅσα οἱ προφῆται λέγουσι περὶ αὐτοῦ.

9. ¹Παῦλος μετὰ τὸ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λαλῆσαι αὐτῷ τὸν Κύριον καὶ ἐπιδεῖξαι, ὅτι τὸν ἴδιον δεσπότην ἐδίωκε, διώκων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ πέμψαι Ἀνανίαν πρὸς αὐτὸν καὶ ἀναβλέπειν καὶ βαπτισθῆναι, ἐν ταῖς συναγωγαῖς, φησὶν, ἐν Δαμασκῷ ἐκήρυσσε μετὰ πάσης παρόρησίας τὸν Ἰησοῦν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Χριστός. Τοῦτ' ἐστὶ τὸ μυστήριον, ὃ λέγει κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνωρίσθαι αὐτῷ, ὅτι ὁ παθὼν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, οὗτος Κύριος τῶν πάντων καὶ βασιλεὺς καὶ Θεὸς καὶ κριτὴς ἐστιν.

Hunc esse Iesum et ⁵impletam esse in eo Scripturam; quemadmodum ipse eunuchus credens, et statim postulans baptizari dicebat: *Credo Filium Dei esse Iesum*. Qui et missus est in regiones Aethiopiae, praedicaturus hoc quod ipse crediderat, Deum quidem unum per prophetas praedicatum; huius vero Filium fecisse secundum hominem adventum, et ut ovem ad victimam ductum, † et reliqua, quaecunque [†] *Mass.* 197. ⁶prophetarum dicant de eo.

9. Paulus quoque et ipse, [†] *Act.* IX. 4 posteaquam de caelo locutus est ad eum Dominus et ostendit quoniam suum Dominum persequeretur, † persequens discipulos eius, et misit Ananiam ad eum, ut iterum videret et baptizaretur: *In synagogis*, ait, *in Damascus* praedicabat cum omni fiducia Iesum, quoniam hic est Christus Filius Dei. Hoc est mysterium, quod dicit per revelationem manifestatum sibi, quoniam qui passus est sub Pontio Pilato, hic Dominus est omnium et ⁸rex et Deus et iudex;

1. os] Suum, quod omnes editt. praeter MASS. addunt, omitunt CLAROM. ARUND. et VOSS. Supervacaneum est illud pronomen, quamvis in sacro textu legitur τὸ στόμα αὐτοῦ.

2. Nativitatem autem] Autem primus addidit GRAB. fide Codd. ARUND. VOSS. et MERC. I.

3. Τοῦτον εἶναι κτλ.] Haec graeca leguntur in Catena saepissime dicta fol.

58, p. 1 et apud CRAMERUM p. 144.

4. ἤχθῃ] Legendum ἤχθηται.

5. impletam] VOSS. adimpletam.

6 prophetarum dicunt] ARUND. propheta dicit.

7. Παῦλος κτλ.] Haec reperiuntur in Catena saepissime dicta fol. 58, p. 1 et apud CRAMERUM p. 160.

8. rex] Omnium, quod addunt FEUARD. et VOSS., expunxit GRAB. auctoritate textus graeci et aliorum Codd.

Philip. II. 8. ab eo qui est omnium Deus, accipiens potestatem, quoniam subiectus factus est usque ad mortem, mortem autem crucis. Et quoniam hoc verum est, Atheniensibus evangelizans in Ariopago, ubi Iudaeis non adstantibus, licebat ei cum fiducia verum praedicare Deum, dixit eis: *Deus, qui fecit mundum et omnia, quae in eo sunt, hic caeli et terrae Dominus existens, non in manufactis templis inhabitat, nec a manibus humanis tractatur, tanquam alicuius indigens, quum ipse omnibus dederit vitam et spiritum, et omnia fecerit, qui fecit ex uno sanguine omne genus hominum inhabitare super faciem totius terrae, praefiniens tempora secundum determinationem habitationis eorum, quaerere illud quod est divinum, si quo modo tractare possint illud aut invenire, quamvis etiam non longe sit ab unoquoque nostrum: in ipso enim vivimus et movemur et sumus; et quemadmodum quidam secundum vos dixerunt: Huius enim et genus sumus. Genus igitur quum simus Dei, non oportet nos putare, id quod est divinum simile esse auro vel argento vel lapidi per artem vel concupiscentiam hominis deformato. Tempora ergo ignorantiae despiciens Deus, nunc praecepit hominibus omnibus ubique poeniteri in ipsum, quoniam constituit diem iudicari orbem terrae in iustitia, in viro Iesu, in quo statuit fidem, ex-*

* *Grab. 230. citans eum a mortuis. Hoc autem in loco non solum factorem mundi Deum eis annuntiat, non adstantibus Iudaeis, sed et quoniam unum genus humanum fecit inhabitare super omnem terram; quemadmodum et Moyses ait: Quando divisit Altissimus gentes, quemadmodum dispersit filios Adam, statuit terminos gentium se-*

1. *tractatur*] Miram hanc esse versionem verbi *θεραπεύεται*, editores ante me iam observarunt. Cod. Voss. habet *tractus*.

2. *omnia fecerit*] Vox *fecerit* non comparet in N. T., fortasse ab imperito quodam scriba inserta est.

3. *praefiniens — inhabitationis eorum*] Irenaeus legisse videtur: *ὁρίσας καιροὺς (προτεταγμένους) vel προστεταγμένους*, quod hic addunt Codd. N. T. non agnoscit Irenaeus) *κατὰ τὴν ὁροθεσίαν τῆς κατοικίας αὐτῶν*, quam lectionem ex maiore parte offert Cod. Cantabrig., uti GRAB. observat. Sed GRIESBACHIIUS illam lectionem non adnotavit.

4. *illud, quod est divinum cell.*] Τὸ θεῖον legitur etiam in Cantabrig. Cod., uti GRAB. dicit et GRIESBACHIIUS confirmat. Cod. Cantabrigiensis cum Irenaeo praeterea convenire dicitur a GRABIO, quum habeat *ψηλαφῆσαι αὐτό pro*

αὐτόν, et *ὑπάρχοντος* pro *ὑπάρχοντα*, sed GRIESBACHIIUS non memorat has lectiones.

5. *et movemur*] Et, quod abest in EBRAS. GALL. FEUARD. ARUND. et MENC. II., addidit GRAB. e Cod. Voss.

6. *quidam*] *Τινὲς τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν* habet textus sacer. Sed cum Irenaeo consentiant Cod. Cantabrig. vers. Copt. Augustin. et Ambrosiaster.

7. *praecepit — ubique*] GRAB. ex Marc. I. scripsit *praecipit*. Sed redeo ad vulgarem lectionem. Voss. habet *praecepit hominibus utique*. Etiam in CLARON. abest *omnibus*.

8. *in ipsum*] Haec non agnoscit textus s.

9. *in viro — fidem*] *Ἰησοῦ* post *ἀνδρὶ* etiam Cod. Cant. addit. Sed Irenaeus solus omittit post *fidem* voces *παρασχῶν πᾶσιν*. ARUND. in quo et statuit. Augustin. habet: *in viro, in quo definitur omnibus fidem*.

3 indeis

5 sunt om
celi et terre
dñs exal. insa

7 tract.

8 qu fecit] q;

10 terre
preſiniens

11 quorere.

16 similem

18 ergo] igitur
deſpiciens
precepit

19 omnibus om
penitenti
terre
aſiſtentibus

1 deo] deum

4 lictoris liciae

5 radiuitate *

clodum

nomen

nostri om

deos] ds* dm²

10 et i' om

qui] que

12 Semelipso *

celo

14 epistula

17 exscripturi s

multifariae

19 longiloquium

20 [quae]

21 stefanus

facta est ... domini om

-his

dm A

cundum numerum angelorum Dei: populum autem qui ¹credit Deo, iam non esse sub angelorum potestate, sed ²sub Domini: *Facta est enim portio Domini populus eius Iacob*, ³*funiculum hereditatis eius Israël*. Et iterum Lystris ⁴Lyciae quum esset Paulus cum Barnaba, et a nativitate claudum in nomine Domini nostri Iesu Christi ambulare fecisset, et quum turba honorare eos vellet quemadmodum Deos, propter admirabile factum, ait eis: ⁵*Nos similes vobis sumus homines, evangelizantes vobis Deum, uti ab eis vanis simulacris convertamini ad Deum vivum, qui fecit caelum et terram et mare et omnia, quae in eis sunt; qui in praeteritis temporibus permisit omnes gentes abire vias suas, quamquam non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens, de caelo dans vobis pluvias et tempora fructifera, adimplens cibo et hilaritate corda vestra*. Quoniam autem his annuntiationibus eius omnes epistolae consonant, ex ipsis epistolis ¹⁰ostendimus apto in loco, exponentes apostolum. Nobis autem conlaborantibus his ostensionibus, quae ex Scripturis sunt, et quae multifarie dicta sunt, breviter et compendiose annuntiantibus, et tu cum magnanimitate intende eis, et non longiloquium ¹¹putare: hoc intelligens quoniam ostensiones, quae sunt in Scripturis, non possunt ostendi nisi ex ipsis Scripturis.

10. Stephanus autem iterum qui electus est ab apostolis ¹²primus diaconus, qui et primus ex omnibus hominibus sectatus est vestigia martyrii Domini, propter Christi confessionem primus interfectus, fiducialiter loquens ¹³in populo, et docens eos, dicens:

1. credit Deo] Ita ERASM. GALL. FEUARD. MASS. et MSS. ARUND. et MERC. II. In aliis credit Deum. CLAROM. credit Deum.

2. sub Domini] ARUND. sub Dominum.

3. funiculum] Sic Interpres procul dubio scripsit secutus graecum *σχοῖνισμα*. ARUND. funiculus.

4. Lyciae] Observavit GRAB. et MASS., Irenaeum hic memoria lapsum scripsisse Lyciae pro *Lycaoniae*, in qua terra Lystra sita esse constat.

5. nos similes] ERASM. GALL. nonne similes.

6. vobis Deum] GRABIVS addidit vocem Deum, quam habent CLAROM. VOSS. et Cod. Cantabrig.

7. simulacris] Haec vox non legitur in N. T.

8. dans vobis] Vocem vobis in ERASM. GALL. ARUND. MERC. perinde ac in Vulgata omissam addidit FEUARD., eamque habet VOSS. CLAROM. et Cod. Cantabrig. Textus s. *ἡμῖν*.

9. vestra] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. consentiente MS. Cantabrig. In reliquis cum textu vulgari N. T. legitur nostra.

10. ostendimus] Non liquet, num auctor tractatum aliquem ante opus adhaer. scriptum hic intellexerit. Si cum MASS. illud ostendimus velis referre ad lib. V huius operis, apparet — id quod MASS. dicere supersedit — Irenaeo scribendum fuisse ostendimus.

11. putare] Sic omnes Codd. omnesque editt. praeter FEUARD. et GRAB., qui legunt puta. Aut scripsit Irenaeus noli pro non, aut velis putare vel simile quid.

12. primus diaconus] Sic ERASM. GALL. FEUARD. MASS. CLAROM. ARUND. et MERC. II. Sed FEUARD. in marg. et VOSS. primus diaconorum, quam lectionem praefert GRABIVS. Sed cum MASS. ad priorum lectionem redeo.

13. in populo] Sic VOSS. MERC. I. et MASS. Ceteri omittunt in.

Act. VII. 2 ¹Deus gloriae visus est patri nostro Abrahae et dixit ad eum:

²⁰⁹⁹

¹²⁴ a

Exi de terra tua et de cognatione tua, et veni in terram, quam demonstrabo tibi; et transtulit illum in terram hanc, quam nunc et vos inhabitatis, et non dedit ei hereditatem in ea, nec gressum pedis; sed promisit dare in possessionem eam, et semini eius post eum. Locutus est autem sic Deus ad eum: quoniam erit semen

† Mass. 198. eius ²peregrinans in terra aliena, et in † servitute redigentur, et vexabuntur annis quadringentis; et gentem, cui servient, iudicabo ego, dicit Dominus. Et postea exient et servient mihi in isto loco. Et dedit ei testamentum circumcisionis, et sic generavit Isaac. Et reliqua autem verborum eius eundem Deum annuntiant, qui ³fuit cum Ioseph et cum patriarchis, qui et collocutus est Moysi.

11. Et omnem apostolorum doctrinam unum et eundem Deum annuntiasset, qui transtulit Abraham, qui promissionem hereditatis ei fecit, qui testamentum circumcisionis apto tempore dedit, qui ex Aegypto vocavit semen eius, servatum manifeste per circumcisionem; (in signo enim dedit eam, ut non similes essent Aegyptiis) hunc factorem omnium, hunc patrem Domini nostri Iesu Christi, hunc Deum claritatis, ex ipsis sermonibus et Actibus apostolorum volentes discere possunt, et contemplari, quoniam unus hic Deus, super quem alius non est. Si autem ⁴et erat super hunc alius ⁵Deus, ex abundanti per comparisonem diceremus: hic illo melior est. Melior enim ex operibus apparet, quemadmodum et ⁶praediximus; et quum illi nullum Patris sui opus habeant ostendere, hic solus

1 Tim. VI. 4. ostenditur Deus. Si quis autem ⁷aegrotans circa quaestiones, earum quae ab apostolis de Deo dicta sunt, allegorizanda existimat: praedictos sermones nostros discutiat, in quibus unum Deum conditorem et factorem omnium ostendimus, et ea, quae ab illis ⁸dicuntur, destruximus et denudavimus, et inveniet consonantes eos apostolorum doctrinae, et sic habere quemadmodum docebant et persuade-

* Græb. 231. bantur, quoniam unus est fabricator omnium Deus; et quum repulerit ^asententia sua tantum errorem et eam, quae est adversus Deum, blasphemiam; et a semetipso inveniet rationem, cognoscens et eam, quae est secundum Moysen legem et gratiam Novi Testa-

1. Deus gloriae cett.] Stephani orationem summatis repetens plura praetermisit Irenaeus.

2. peregrinans] Sic Voss. Merc. II. et Mass. In reliquis peregrinum. In Arund. abest utrumque.

3. fuit] Sic Voss. Græb. Mass., sed in reliquis vitiose fecit.

4. et erat] Et Græb. addidit ex Arund. et Merc. II. Consentit Voss.

5. Deus] Omissa est haec vox in Voss.

6. praediximus] Scilicet lib. II. c. 30 aliisque locis.

7. aegrotans circa quaestiones] Νοσῶν περὶ ζητήσεως. 1 Tim. VI, 4.

8. dicuntur] Voss. discuntur.

- 3 *li kti demmaka*
bo
 7 *eus] tunon²*
 9 *postead*
 10 *caramasorif*
 16 *egipt*
 17 *similis*
egyptis
 18 *nai itur*
 21 *deus om*
 23 *melior] + est*
predix
 24 *abreant*
 25 *egrotans*
quiescens
 26 [*quae²*]
predic.
 27 *discutiant*
 29 *inuenias*
 30 *doctrinae*
abere
persuadentur
 31 *reppulerit*
 33 *blasphemiam*
 34 *moysen*

- 2 prestita
3 male
moti] mori
5 doctrine
tu non iam
6 differentie
7 symonis
8 sentenciis
suus] + qui
10 aptos
indorum
15 hec
tu dicunt esse
16 [quae]
17 domantes
18 scientie
20 ad mercionem suam
22 inicii

menti, utraque apta temporibus, ad utilitatem humani generis ab uno eodemque praestita Deo.

12. Omnes enim, qui sunt malae sententiae, moti ab ea ²legislatione, ³quae est secundum Moysem, dissimilem eam et contrariam evangelii doctrinae arbitantes, iam ⁴non sunt conversi, uti differentiae utriusque Testamenti inquirerent causas. Deserti igitur quum sint a paterna dilectione et inflati a Satana, conversi in Simonis magi doctrinam, abstiterunt ⁵sententiis suis ab eo, qui est Deus, et putaverunt ⁶semetipsos plus invenisse, quam apostoli, aliterum Deum adinvenientes. Et apostolos quidem adhuc quae sunt Iudaeorum sentientes, annuntiasse evangelium; se autem sinceriores et prudentiores apostolis esse. Unde et Marcion et qui ab eo sunt, ⁷ad intercidendas conversi sunt Scripturas, quasdam quidem in totum ⁸non cognoscentes, secundum Lucam autem evangelium et epistolae Pauli decurtantes, haec sola legitima esse dicunt, quae ipsi minoraverunt. Nos autem etiam ex his, quae adhuc apud eos custodiantur, arguimus eos, donante Deo, ⁹in altera conscriptione. Reliqui vero omnes falso scientiae nomine inflati, Scripturas quidem confitentur, interpretationes vero convertunt, quemadmodum ostendimus ¹⁰in primo libro. Et quidem hi qui a Marcione sunt statim blasphemant fabricatorem, dicentes eum malorum ¹¹factorem, ¹²propositum initii sui tolerabiliorem habentes, duos naturaliter dicentes

1. eodemque] Sic scripsi fide Cod. Voss. pro et eodem.

2. legislatione] Sic GRAB. et MASS. legerunt ex Codd., sicque Irenaeum plerumque scripsisse pro legislatione saepissime adnotatum est.

3. quae est] Est adieci a Cod. Voss.

4. non sunt conversi] Οὐκ ἐπαύνησαν, non eo animum appulerunt melius vertisset.

5. sententiis suis] Suis primus adiecit MASS. auctoritate Codd. CLAROM. et Voss.

6. semetipsos plus invenisse] Sic solus MASS. secundum CLAROM. et Voss.; in ceteris quod a semetipsis plus invenissent.

7. ad intercidendas conversi sunt Scripturas] Lege sup. lib. I. c. 27, 2. Epiphani. Haer. XLII. et Tert. cont. Marc. IV et V.

8. non cognoscentes] HEUMANNUS non deleri et pro cognoscentes legi vult agnoscentes. Sed lectio vulgaris retineri potest.

9. in altera conscriptione] Supra lib. I. c. 27, 4 dicit: Sed huic (Marcioni) — seorsum contradicemus, ex eius scriptis arguentes eum, et ex iis sermonibus, qui apud eum observati sunt, Domini et apostoli, quibus ipse utitur, eversionem eius

faciemus praestante Deo. Sed iniuria temporum, si Irenaeus pollicitam dictis addidit fidem, eius opus contra Marcionem interiit. Sed ex eo, quod Tertullianus libros suos satis prolixos adv. Marcionem exaravit, concludendum mihi videtur, Irenaeum singularem illum librum adv. Marc. non conscripsisse.

10. in primo libro] Capitibus 9. 18. 19. 20 et alias.

11. factorem] Sic recte reposuit MASS. a FEUARD. marg. CLAROM. et Voss. pro fabricatorem, ne eadem vox in eodem commate bis legeretur.

12. propositum initii sui tolerabiliorem] Hanc optimam lectionem a Cod. ARUND. GRABUS primus eruit. Consentiant CLAROM. et MASS. et (quem addo) Cod. Voss. In MERC. II. abest initii sui; in reliquis perperam legitur intolerabiliorem. Locum obscuriorem GRABUS iam satis collustravit. Cuius explicationem MASSUETUS amplectens GRABII nomen omnino taceat. GRABUS sic disputat: „Quippe Irenaeus, comparatis inter se Valentini et Marcionis sectis, hanc prima voce blasphemiam in creatorem eisulari ait, re ipsa tamen tolerabiliorem esse illa, utpote

Deos, distantes ¹ab invicem, alterum quidem bonum, alterum autem malum; hi autem qui sunt a Valentino, nominibus honestius utentes, et Patrem] et Dominum et Deum hunc, qui est fabricator, ostendentes, propositum sive sectam blasphemio rem habent, neque ab aliquo ex his, quae sunt intra Plenitudinem, Aeonibus dicentes eum; emissum, sed ab ea labe, quae extra Pleroma expulsa est. ²Haec autem omnia contulit eis Scripturarum et dispositionis Dei ignorantia. ³Nos autem et causam differentiae Testamentorum et rursus unitatem et consonantiam ipsorum in his, quae deinceps futura sunt, referemus.

13. Quoniam autem et apostoli et ⁴discipuli ipsorum sic docebant, quemadmodum ecclesia praedicat, et sic docentes perfecti fuerunt, propter quod ⁵et evocabantur ad perfectum; Stephanus haec docens, adhuc quum super terram esset, vidit gloriam Dei et Iesum Act. VII. 55. ad dexteram et dixit: *Ecce, video caelos apertos et Filium hominis*. ⁶*ad dexteram adstantem Dei.* Et haec dixit et lapidatus est et sic perfectam doctrinam adimplevit, per omnia martyrii magistrum imitans, et postulans pro eis, qui se interficiebant, et dicens: *Domine,* Ibid. 59.

quae non statim quidem adeo horrenda sonet, ast maiorem in recessa habeat blasphemiam. Debuisset autem Interpreter, siquidem *πρόθεσιν* propositum vertere ei placuit, tolerabilius adicere; et mox magis blasphemum non blasphemio rem dicere. Ceterum loco participii habentes mallem habent." Mass. haec adnotavit: „*Πρόθεσιν* quidem seu *πρόθεσιν* non adeo male vertit Interpreter propositum; sed si ad grammaticae latinae magis quam ad graecae leges attendisset tolerabilius, non tolerabiliorem adicere debuisset. Hic vero Irenaei sensus est (quo genuinam esse nostram lectionem demonstratur): Valentinum Marcioni opponit, ostenditque maiorem esse illius, quam huius blasphemiam, quamvis contrarium prima fronte appareat. Hic quidem iam a primis hypotheseos suae vocibus divinum numen ore sacrilego laedit, dicens Deum malorum factorem esse, sed propositum initii sui tolerabilius habet i. e. hypotheseos a se de primo rerum principio (sic explicandae est voces initii sui, pro more Interpretis ἀρχήν vertentis initium) institutae impietatem aliquatenus emollit, duos commentus Deos, quibus nulla secum invicem societas sit; e contrario vero Valentinus nominibus quidem in speciem honestius utitur, mundi creatori et Patri et Domini et Dei appellationem non

denegans; reipsa tamen in hoc sceleratior, minusque ferenda eius hypothesis, quod hunc, quem Deum et Dominum, mundique auctorem vocat, spurcissimae labis e Pleromate eiectae fructum esse dicat."

1. ab invicem] Sic ARUND. MERC. II. Voss. (quem addo) et GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. FEUARD. omittunt ab.

2. Haec autem] Autem abest in Voss.

3. Nos autem et causam] MASS. cum Codd. ARUND. MERC. I. expunxit autem. Sed in ceteris editis et in Voss. (GRAB. errat) autem legitur, quae particula eam ob causam hic necessariis nobis videtur, quod vox nos opponitur voci eis (scil. Gnosticis).

4. discipuli ipsorum] Hanc vocem pro discipulis et auditoribus non raro usurpat (Interpreter), ut infra c. 16 et 20, quod et Tertullianus frequenter fecit lib. de Patientia, lib. de Carne Christi, lib. de Praescript. et lib. de Poenitentia. FEUARD. Quod ignorans scriba Codicis Voss. exaravit descendentes; perinde ut in latius Vulgata Ioan. XXI, 12 loco discipulorum, graece τῶν μαθητῶν, scripserunt et exciderunt vocem discumbentium. GALL.

5. et evocabantur] Et addidit FEUARD., quocum consentit Voss.

6. ad dexteram adstantem Dei] Sic CLARON. Voss. et MASS. In reliquis stantem a dextris Dei.

• 1 deo distantes m.

6 hec

7 autem m.

10 sacrificemus

11 descendentes

13 stefanus hec

15 celos

16 haec m.

17 mortific

- 1 illis] eis
tr. peccatum hoc om Osee
- 3 profeta
- 4 profetarum
- 8 predic-
10. iudeis et grecis
11. 12
- 13 quemadmodum ? om #?
adnuntiantes * uid: in
legitur -ans
- 15 epistula
- 17 iudeis, grecis
- 19 discendissent *
iudea
anthiochia (am 2^{am})
- 21 christianus *
dominus
- 23 hierosolimam
- 24 quescionem * -sti-2
- 25 ~~ad~~ adieban] iis omisso
sig. abtr.
ex ore] uxore *
- 34 symeon
exagitauit

ne statuas illis hoc peccatum. Sic erant perfecti, qui unum et eundem Deum, ab initio usque ad finem variis dispositionibus adstantem humano generi, *sciebant; quemadmodum ait Osee pro-^{*Grab. 232.}pheta: *Ego visiones implevi, et in manibus prophetarum* ^{Ose. XII. 10.}*similatus sum.* Qui ergo usque ad mortem tradiderunt animas propter evangelium Christi, quomodo poterant secundum insitam opinionem hominibus loqui? Quod ipsum si fecissent, non paterentur; sed quoniam contraria his, qui non assentiebant veritati, praedicabant, †ideo et passi sunt. Manifestum est ergo, quoniam non derelinque-^{† Mass. 199.}bant veritatem, sed cum omni fiducia Iudaeis et Graecis praedicabant: Iudaeis quidem, Iesum eum qui ab ipsis crucifixus est, esse Filium Dei, iudicem vivorum et mortuorum, ^{2a} a Patre accepisse aeternum regnum in Israël, quemadmodum ostendimus; Graecis vero unum Deum, qui omnia fecit, et huius Filium Iesum Christum annuntiantes.

14. Manifestius autem hoc ostenditur ex apostolorum epistola quam neque Iudaeis, neque Graecis, sed his qui ex gentibus in Christum credebant, confirmandes fidem ipsorum, miserunt. Quum enim descendissent quidam a Iudaea in Antiochiam, in qua et primum
omnium discipuli Domini pro fide quam in Christo habebant, vocati sunt Christiani, et suaderent eis qui crediderant in Dominum, circumcidi, et reliqua secundum legis observationem perficere; et ascendissent Paulus et Barnabas Hierosolimam ad alteros apostolos propter hanc quaestionem, et universa ecclesia convenisset in unum,
Petrus dixit eis: *Viri fratres, vos scitis quoniam a diebus antiquis* ^{Act. XV. 7}*in vobis Deus elegit, ut ex ore meo audirent gentes verbum evangelii et crederent; et cordis inspector Deus testimonium perhibuit eis, dans eis Spiritum sanctum, sicut et nobis, et nihil discrevit inter nos et ipsos, emundans per fidem corda illorum. Nunc igitur quid tentatis* ¹⁵*Deum, imponere iugum super cervicem discipulorum, quod* ¹⁶*neque patres nostri, neque nos valuimus portare? Sed per gratiam* ¹⁷*Domini nostri Iesu Christi credimus nos posse salvari, quomodo et illi. Post quem Iacobus dixit: Viri fratres,* ^{Ibid. 13 seqq.}*Simon retulit, quemadmodum Deus excogitavit accipere ex genti-*

1. *similatus sum*] Sic ARND. Voss. Mæc. II. et Mass. Sed reliquæ edit. *assimilatus sum*.

2. *a Patre*] Hic particulam copulativam forte excidisse puto.

3. *in vobis*] Uti Irenæus sic Cod. Alexand., auctor Constit. apostol. et Chrysost. Sed ceteri omnes graeci et latini Codd. N. T. habent *ἐν ὑμῖν*.

4. *Deum*] Haec vox, quam reperi in

prioribus ERASMI edit., in posterioribus eiusdem et GALL. male omissa est.

5. *Domini nostri — nos posse*] *Ἡμῶν* in nostris N. T. Codd. non legitur; sed interpretes Syrus et Aethiops habent hoc pronomen. Voces *nos posse* explicationis causæ additas esse patet.

6. *quemadmodum — nomini suo*] Omisæ sunt duæ, quæ in edit. Act. apost. exstant, voces *πρωτον* et *ἐν*, quarum

bus populum nomini suo. ¹Et sic conveniunt sermones propheta-
 rum, sicut scriptum est: Post haec revertar, et reaedificabo ta-
 bernaculum David quod cecidit, et disturbata eius aedificabo, et
 erigam illud, uti requirant reliqui hominum Dominum, et omnes
 gentes, in quibus invocatum est nomen meum super eos, dicit Do-
 minus, ²faciens haec. ³Cognitum a saeculo est Deo opus eius;
 propterea ego ⁴secundum me iudico, non molestari eos, qui ex
 gentibus convertuntur ad Deum; sed praecipendum eis, uti absti-
 neant a vanitatibus idolorum ⁵et a fornicatione et a sanguine;
⁶et quaecunque nolunt sibi fieri, aliis ne faciant. Et quum haec
 dicta essent et omnes consensissent, scripserunt eis sic: Apostoli
 et ⁷presbyteri fratres, his, qui sunt in Antiochia et Syria et Ci-
 licia fratribus ex gentibus salutem. Quoniam audivimus, quia ex
 nobis quidam exeuntes turbaverunt vos sermonibus, ⁸destruentes
 animas vestras, quibus non praecepimus, ⁹dicentes: Circumcidimini
 et servate legem; placuit nobis convenientibus in unum, electos
 viros mittere ad vos cum dilectissimis nostris Barnaba et Paulo,
 hominibus qui tradiderunt ¹⁰animam suam pro nomine Domini
 nostri Iesu Christi. Misimus igitur Iudam et Silam, et ipsos per
 sermonem annuntiantes ¹¹nostram sententiam. Placuit enim san-
 cto Spiritui et nobis, nullum amplius vobis pondus imponere, quam
 haec, quae sunt necessaria, ut abstineatis ab idolothytis et sanguine
 et fornicatione; et quaecunque non vultis fieri vobis, aliis ne fa-
 ciatis: a quibus custodientes vos ipsos, ¹²bene agetis, ¹³ambulantes

posteriorem nec Collector Constitut. apost., nec Chrysostomus et Theophylactus in Comment. agnoscunt, neque MS. Alexand. habet. GRABIVS.

1. Et sic] Interpres aut Irenaeus, item consentiens cum Cod. Alexand., pro τοῦτο legit οὕτως. Sed lectionem Cod. Cantabrigiensis a recentiore manu ortam GRABIVS putat.

2. faciens haec] Sacer textus hic sonat ταῦτα πάντα. Sed τὰ πάντα praeter Irenaeum non legerant Vulgatus et Aethiops interpretes, nec auctor Constitut. apost., neque exstat illud τὰ πάντα in Cod. Alexandrino.

3. Cognitum a saeculo est Deo opus eius] Similiter, uti GRAB. adnotat, MS. Cantabrig. γνωστὸν ἐκ αἰῶνός ἐστι τὸ Κυνῆριον τὸ ἔργον αὐτοῦ.

4. secundum me] Glossema nescio abs quo additum.

5. et a fornicatione] Καὶ τοῦ πνεύματος — haec verba in nostris Codd. addita cum Irenaeo hic et paullo post non agnoscit Cod. Cantabrig.

6. et quaecunque — faciant] Haec, quae in nostris N. T. edit. non leguntur, etiam Cod. Cantabrig. ita habet: καὶ ὅσα μὴ θέλουσιν ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε. Legitur idem comma etiam apud Cyprianum.

7. presbyteri fratres] Ita cum Irenaeo Codd. Cantabrig. Alexand. Ephrae Syri et Vulg. Orig. Ath. alii, dum in editis graecis legimus: πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί.

8. destruentes animas vestras] In Cod. Voss. legitur nostras pro vestras.

9. dicentes — legem] Haec omittuntur in Codd. Alexand. Cantabrig. et versionib. Copt. Aeth. Vulg. et apud plures Patres. In nostris N. T. edit. hoc comma praecedit verba: quibus non praecepimus.

10. animam suam] N. T. edit. τὰς ψυχὰς αὐτῶν, sed Cod. Cantabrig. τὴν ψυχὴν αὐτῶν, quam lectionem GRABIVS non commemorat.

11. nostram sententiam] N. T. edit. τὰ αὐτά. Irenaei lectio glossema olei.

12. bene agetis] Sic FRUARD. consentiente Voss. et textu s.

1. profetorum

2. reedific-

3. edif-

6. hac

8. precip-

12. presbiteri

his] is

anthiopia

13. audimus

15. precipimus^{tr}
-cep-²

17. cum - pan. - in 228

18. suam in 229

19. sileam

20. nostrum? ^{tr}

21. inponere

22. quae in

23. fornicia tunc

. alii

agitis

2 libertatibus

4 quererent

5 discipulus

9 cathacizandos

11 in deo

12 allofili

13 contradictione

19 profet-

23 acciperunt

in *Spiritu sancto*. Manifestum est igitur ex his omnibus, quoniam non alterum Patrem ¹esse docebant, sed libertatis novum Testamentum dabant his, qui nove in Deum per Spiritum sanctum credebant. Ipsi autem ex eo quod quaerent: an oporteret circumcidi adhuc discipulos necne? manifeste ostenderunt, non habuisse se alterius Dei contemplationem.

15. Ceterum non talem timorem circa primum habuissent Testamentum, ut nec cum ²ethnicis quidem convesci vellent. Nam et Petrus, quamvis ad catechizandos eos missus esset, et tali visione ³conterritus fuisset, cum timore tamen multo locutus est ⁴ad eos, ⁵* *Grab. 233.* *Ad. X. 28.* ^{29.} dicens: *Ipsi scitis quoniam non est fas viro Iudaeo ⁴adiungi, aut convenire cum allophylo; mihi autem Deus ostendit, neminem communem aut immundum dicere hominem; quapropter sine contradictione veni.*

⁶ *Διὰ τῶν λόγων τούτων σημαίνων, ὅτι οὐκ ἂν ἐπεπόρευτο πρὸς αὐτοὺς, εἰ μὴ κεκέλευστο. ⁷Ἰσως γὰρ οὐδὲ τὸ βάπτισμα οὕτως εὐχερῶς ἔδωκεν αὐτοῖς, εἰ μὴ, τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ⁸ἐπαναπαύοντος αὐτοῖς, προφητεύοντος αὐτοὺς ἀκαχέει. Καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγε· Μήτις τὸ ὕδωρ κωλύσαι δύναται (⁹τοῦ μὴ βαπτισθῆναι) ¹⁰τούτους, οἵτινες*

His sermonibus significans, quoniam non abisset ad eos, nisi ¹⁰iussus fuisset. ¹¹Sic aequae ne baptisma quidem facile dedisset, nisi, Spiritu sancto requiescente super eos, prophetantes eos audisset. Et propter hoc dixit: ¹²*Numquid aliquis aquam v-* *Id. 47.* *tare potest ad baptizandum hos, qui Spiritum sanctum accepe-*

13. *ambulantes in Spiritu s.]* Haec tantummodo in MS. Cantabrig. ita leguntur: *φερόμενοι ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι*. Tertull. de Padic. c. 12 habet: *rectante vos Spiritu s.*

1. *esse docebant]* In Voss. reperi dicebant.

2. *ethnicis]* Sic Codd. VET. CLAROM. et Voss. et GRAB. cum MASS. In reliquis male ipsis. At FEUARD. utramque vocem retinet.

3. *conterritus]* MERC. 1. *contritus*.

4. *adiungi]* Ita FEUARD. in marg. CLAROM. Voss. et MASS. Ceteri coniungi.

5. *Διὰ τῶν λόγων κτλ.]* Hoc fragmentum exscripsit GRAB. et Catena saepissime laudata in Acte ap. fol. 75 p. 1; idemque apud CRAMERUM legitur p. 183.

6. *ἐπεπόρευτο]* Sic recte GRAB. et MASS. Sed CRAMER perperam *ἐπεπορεύετο*.

7. *ἐπαναπαύοντος]* Ita GRAB. et MASS. et haec lectio convenit cum versione. Sed CRAMER dicit: „incertae scripturae est vox et fors. *ἐπαναγέμετος* scripsit librarius.“

8. (τοῦ μὴ βαπτισθῆναι)] Haec librarii negligentia et occasione sequentis vocis ab eadem syllaba τοῦ incipientis omissa addidit GRAB. IUS.

9. *τούτους, οἵτινες]* CRAMER τοὺς αἵτινες.

10. *iussus]* Ita FEUARD. in marg. CLAROM. Voss. et MASS. secundum textum graecum. Ceteri missus.

11. *Sic aequae ne baptisma quidem]* Ita reposuit MASSUETUS e Cod. CLAROM., quam lectionem genuinam esse censet, uti ait, tum quod graecis non male consonet, tum quod non dubitet, quin vocem *ἴσως* (quae in omnibus aliis Codd. reddita non legitur) verterit Interpres aequae. Emendationem MASSUETI confirmat Cod. Voss., quem neglexit GRAB. Vocem quidem addidit FEUARD. Melius vertisset Int.: *fortassis enim neque baptisma ita facile dedisset*.

12. *Numquid aliquis]* Sic CLAROM. Voss. et MASS. In ceteris num quis.

τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον, ὡς καὶ ἡμεῖς; Πείθων ἅμα τοὺς συμπαρόντας, καὶ σημαίνων, ὅτι εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς ἑπαναπέπαιτο, ἢ ὁ κωλύων αὐτοὺς τοῦ βαπτίσματος.

† *Mass.* 200. † ²Hi autem qui circa Iacobum apostoli gentibus quidem libere agere permittebant, concedentes nos Spiritui Dei. ³Ipsi vero, ⁴eundem scientes Deum, perseverabant in pristinis observationibus, ita ut et Petrus quoque, timens ne culparetur ab ipsis, ante manducans cum gentibus, propter visionem et ⁵propter Spiritum qui requieverat super eos; quum tamen advenissent quidam ab Iacobo, separavit se et non manducavit cum eis. ⁶Hoc ipsum autem dixit Paulus et Barnabam fecisse. Sic apostoli, quos universi actus et universae doctrinae Dominus testes fecit, (ubique enim simul cum eo adsistentes inveniuntur Petrus et Iacobus et Ioannes) religiose agebant circa dispositionem legis, quae est secundum Moysen, ab uno et eodem significantes esse Deo. Quod quidem non fecissent secundum quae praediximus, si praeter eum qui legis dispositionem fecit, alterum Patrem a Domino didicissent.

1. *ἑπαναπέπαιτο*] Sic excudi iussi cum CRAMERO. Sed GRAB. et MASS. *ἀναπέπαιτο*.

2. *Hi autem, qui circa Iacobum apostoli*] BILLIUS (Observat. sacr. lib. II. c. 5) iudicat, hic Graecismum esse: *ὁ περὶ τὸν Ἰάκωβον* pro *ὁ Ἰάκωβος*. Sed quum Irenaeus adiecerit apostoli, haec non ad solum Iacobum referenda videntur, sed potius ad eos apostolos, qui a parte Iacobi et Iudaeo-Christianorum stabant. Praeterea BILLIUS putavit, Irenaeum hoc loco agere de conventu apostolorum commemorato Act. 15. Hanc BILLII sententiam qui cum Massueti amplecti non vult, is concedat necesse est, Iacobum, qui cum suis gentiles libere agere permittebant i. e. ad legis Mosaicæ praecepta servanda non adigebat, obsecutum esse iis, quae placerant apostolis Hierosolymis congregatis. Unde apparet, hanc locum quodammodo referendum esse ad Act. 15.

3. *Ipsi vero ceteri*] Loci sensus: Qui a parte Iacobi stabant, quamvis a gentilibus legem Mosaicam servari noluerint, ipsi tamen legis praeceptis satisfacere

runi, quemadmodum et nos? Suadens simul his, qui secum erant, et significans, quoniam nisi Spiritus sanctus super eos requievisset, existeret qui eos prohiberet a baptismo.

anxie studebant, quem iis persuasum esset, Deum legis et evangelii esse unum eundemque. Atque tale iis fuit studium Mosaicæ legi obsequendi, ut Petrus, qui quum Antiochiae commoraretur una cum gentilibus comedere solebat, consuetudinem cum gentilibus intermitteret, postquam ex adseclis Iacobi aliquos Antiochiae adesse compererat. Observandum nobis est, Irenaeum nondum sensitse, quantopere loci Act. 15 et Gal. II, 11 – 13 sibi invicem repugnent. Ceterum miror, editores nihil dixisse de constructione ab Interprete interrupta: *ita ut Petrus — separavit se (ἀφώριζεν ἑαυτὸν Gal. II, 13) et non manducavit*.

4. *eundem scientes Deum*] Sic MASS. et, ut videtur, CLAROM. Eandem lectionem repari in Cod. Voss. Sed ceterae editt. cum ARUND. OTTON. et MÆRC. II. *scientes eundem esse Deum*.

5. *propter Spiritum*] Sanctum, quod omnes praeter MASS. editt. habent, abest in omnibus MSS. excepto uno Cod. MÆRC.

6. *Hoc ipsum autem*] Autem desideratur in ARUND. et MÆRC. II.

2 simul = 200

5 existeret et

6 a] ad

7 iacobum * in
um lyp. iacob

8 spu

9 observationibus

11 aduenisset

12 a
iacob *
iaco²

14 barnabam *
-bam²

15 doctrine

17 moysen

19 predi-
preter

didicissent] + XIII aduersus eos
qui dicunt: tantum paruum
ex apostolis cognoscere
veritatem

†
Cor

1 est om

3 deum] dno

6 adnunciabat

7 tr. paulum solum

8 ut] et *

unus solum

aberet

spetiosi

2° euangelizantium

12 ea ? om*

epistola

est om

corinthios

predix -

13 que deum] suadem*

adnunciamus

17 Filippa

18 non cognovisti filippe;

? me om *

19 qui me uidit *

-det²

uidit* (dicit uidit)

det²

24 testancium

xpo

25 xii

1. Eos autem qui dicunt, solum Paulum veritatem cognovisse, cui per revelationem ¹manifestatum est mysterium, ipse Paulus ²convincat (eos), dicens, unum et ipsum Deum operatum Petro ³in apostolatum circumcisionis, et sibi in gentes. Ipsius ergo Dei Pe- Gal. II. 8.
trus erat apostolus, cuius et Paulus; et quem Petrus in circumci-
sione annuntiabat Deum, et Dei Filium, hunc et Paulus in gentes.
Neque enim ⁴solum Paulum salvare venit Dominus noster; nec sic
pauper Deus, ut unum solum haberet apostolum, qui dispositionem
Filii sui cognosceret. Et Paulus autem dicens: *Quam speciosi pe-* Rom. X. 15.
des evangelizantium bona, evangelizantium pacem manifestum ⁵fecit,
quoniam non unus, sed plures erant, qui veritatem evangelizabant.
Et rursus ⁶in ea epistola, quae est ad Corinthios, quum praedixis-
set omnes qui Deum post resurrectionem viderunt, intulit: *Sive* 1 Cor. XV. 11.
autem ego sive illi sic annuntiamus, et sic credidistis; unam et
eandem praedicationem confitens ⁷omnium eorum, qui Deum vide- * Grab. 234.
runt post resurrectionem a mortuis.

2. Et Dominus autem Philippo volenti Patrem videre, respon- Ioan. XIV. 7.
dit: *Tanto tempore vobiscum sum, ¹et me non cognovisti?* Phi- 9. 10.
lippe, ²qui videt me, videt ³et Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende
nobis Patrem? *Ego enim in Patre, et Pater ¹⁰in me, et a modo*
cognovistis eum et vidistis. Quibus ergo Dominus testimonium
dixit, quoniam et cognoverunt in ipso et viderunt Patrem, (Pater
autem veritas) ¹¹hos dicere non cognovisse veritatem, est hominum
¹²falsa testantium et eorum, qui alienati sunt a ¹³Christi doctrina.
Ad quid enim mittebat Dominus duodecim apostolos ad oves quae Math. X. 6.

1. manifestatum] FEUARD. perperam manifestum; Cod. Voss. manifestatus.

2. convincat (eos)] Eos supervacaneum est, quum hoc pronomen iam legatur initio periodi.

3. in apostolatum] Sic GRAB. primus ex ARUND. Consentient CLAROM. MASS. et textus sacer. Ceteri in apostolatu.

4. solum Paulum salvare] Sic MASS. scripsit, uti puto, auctoritate Codicum, quibus usus est. Consentient Voss. et MERC. II.; sed in his perperam additum est ut. Sed alii ut solum Paulum salvaret.

5. fecit] Sic Voss. et MASS., cuius Codd. procul dubio consentiunt.

6. in ea epistola] Ea addidit FEUARD. consentiente Voss.

7. et me non cognovisti] Sic primus reposuit GRABUS e Cod. Voss. et sacri textus auctoritate. Consentient CLAROM. et MASS. Alii cum Vulgata habent co-

gnovistis, lectionem suppeditam etiam Codicibus Valesii, in quibus legitur *ἐγνωκατε*.

8. qui videt me, videt] CLAROM qui vidit me, vidit.

9. et Patrem] ERASM. GALL. et FEUARD. addunt meum, quam vocem expunxit GRAB., quia non solum in ARUND. Voss. et MERC. I., sed et in N.T. non comparat.

10. in me — et vidistis] ERASM. GALL. FEUARD. habent: in me est — et vidistis eum. Sed voces est et cum absunt in CLAROM. ARUND. MERC. II. et Voss.; esse igitur omitto cum GRAB. et MASS.

11. hos dicere] Hos scripsit FEUARD. pro hoc, consentiente Voss.

12. falsa testantium] Sic Codd. VET. Voss. et FEUARD. GRAB. MASS. Sed ERASM. et GALL. falsum testimonium.

13. Christi doctrina] CLAROM. Christo doctrina. MERC. I. vera doctrina.

perierant domus Israël, si veritatem non cognoverunt? Quomodo autem septuaginta praedicabant, nisi ipsi prius ¹virtutem praedicationis cognovissent? Aut quomodo Petrus ignorare potuit, cui Dominus testimonium dedit, quoniam caro et sanguis non revelavit ei, *Math.* *XVI. 17.* sed Pater qui in caelis est? Sicut ergo *Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per* ²*Iesum et Deum* ³*Patrem; Filio quidem adducente eos ad Patrem, Patre vero revelante eis Filium.*

3. Quoniam autem his, qui ad apostolos vocaverunt eum de quaestione, acquievit Paulus, et ascendit ad eos cum Barnaba in Hierosolymam non sine causa, sed ut ab ipsis libertas gentilium *Ibid. II 1.2.* confirmaretur, ipse ait in ea quae ad Galatas est epistola: *Deinde post XIV annos ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumens et Titum. Ascendi autem secundum revelationem, et contuli cum eis* *Ibid. 5.* *evangelium, quod praedico inter gentes.* Et iterum ait: *Ad horam cessimus subiectioni, uti veritas evangelii perseveret* *† Mass. 201.* *apud vos.* Si quis igitur diligenter ex Actibus apostolorum scrutetur tempus, de quo scriptum est, *ascendi Hierosolymam*, propter praedictam quaestionem, inveniet eos, qui praedicti sunt a Paulo, annos concurrentes. ⁷Sic est consonans et velut eadem tam Pauli annuntiatio, quam et Lucae de apostolis testificatio.

1. *virtutem*] Sic CLAROM. VOSS. FEUARD. in marg. et MASS. Reliqui *veritatem*.

2. *Iesum*] GRAB. auctoritate unius Cod. ARUND. addit *Christum*.

3. *Patrem, Filio*] GRAB. et MASS. hic aliquid e textu excidisse putant. Desiderat enim uterque apodosis, qua de ceteris apostolis idem praedicetur, quod de Paulo dicitur. Quod alterum comparationis membrum facile suppleri posse putant hoc modo: Sicuti Paulus apostolus missi sunt a Iesu et ab ipso Deo Patre. Sed doctissimus censor editionis MASSUERTI (in *Bibliothèque choisie. Tome XXV première partie* Amsterd. 1712. p. 329), quem saepius memoravimus, etiam hunc locum felici successu emendavit. Scripsit ita: „Il ne me semble pas, que rien y manque. Comme dans le premier membre il ne manque rien, si non qu'il faut sousentendre *fuit* après *apostolus*: il faut aussi sousentendre *fuerunt* *apostoli* au commencement ou à la fin du second selon l'usage des Grecs et des Latins.“

4. *Ad horam cessimus*] Graecus N. T. textus: οἷς οὐδὲ πρὸς ὧραν ἐξῆμιν, atque exemplaria latina habent negationem. Sed nostram lectionem repertam fuisse in Codicibus N. T., quibus Patres saeculi II et III usi sunt, inde verisimile nobis est, quod Tertull. adv. Marc. V, 3 (FEUARD. falso scripsit c. 4 et MASS. c. 5) T. I edit. SENLERI p. 377 hanc nostram lectionem genuinam, ex addita vero negatione *vitiationem* *Scripturae apparere* censet. Praeterea Hieronymus et Ambrosiaster eo differre dicunt Codices graecos et latinos, quod illi Gal. II, 5 addant negationem, hi vero omittant. Atque MASSUERTUS dicit, Codicem Sangermanensem N. T. graeco-latina, qui e iudicio doctissimorum virosum exhibeat versionem Italicam, accuratissime convenire cum Irenaeo.

5. *apud vos*] ARUND. in nos.

6. *ascendi*] Sic CLAROM. VOSS. FEUARD. in marg. et MASS. In ceteris *ascendisse*.

7. *Sic*] Ita reposuit GRABRIUS auctoritate Codd. Sed in ERASM. GALL. et FEUARD. *perperam sicut*.

2 - predic^{1, 2}

5 alia

10 questio

11 hierusalemam

12 ty est ad galatas

13 xiiii

hierosolimam

15 predic

16 subiectio

18 hierosolimam

predic -

19 quest -

20 est *

esse²

21 apostoli

testificatio] + xiiii de

sectatore apostolorum:

luca et quae sunt

que in euangelio^o solu

luca [^{mona}: solu luca]

cognovimus

1. 1. 1.
2. 2. 1.
3. 3. 1.
4. 4. 1.
5. 5. 1.
6. 6. 1.
7. 7. 1.
8. 8. 1.
9. 9. 1.
10. 10. 1.
11. 11. 1.
12. 12. 1.
13. 13. 1.
14. 14. 1.
15. 15. 1.
16. 16. 1.
17. 17. 1.
18. 18. 1.
19. 19. 1.
20. 20. 1.
21. 21. 1.
22. 22. 1.
23. 23. 1.
24. 24. 1.
25. 25. 1.
26. 26. 1.
27. 27. 1.

C A P. XIV.

Cap. XIV.

1. Quoniam autem ¹is Lucas inseparabilis fuit a Paulo, ²et cooperarius eius in evangelio, ipse facit manifestum, non glorians, sed ab ipsa ³productus veritate. Separatis enim, inquit, a Paulo ⁴et Barnaba et Ioanne, qui vocabatur Marcus, et quum navigassent ⁵Cyprum, *nos venimus in Troadem*; et quum vidisset Paulus per ⁶Macedonem, ⁷dicentem: *Veniens in Macedoniam* ⁸*opitulare nobis, Paule*; statim, ait, *quaesivimus proficisci in Macedoniam, intelligentes quoniam provocavit nos Dominus evangelizare eis. Navigantes igitur a Troade, direximus ⁹navigium in Samothracen*; et deinceps reliquum omnem ipsorum usque ad Philippos adventum diligenter significat, et quemadmodum primum sermonem locuti sunt: *Sedentes enim*, ¹⁰inquit, *locuti sumus mulieribus quae convenerant*; et quinam crediderunt et quam multi. Et iterum ait: *Nos autem navigavimus post dies ¹¹azymorum a Philippis et venimus Troadem, ubi et commorati sumus diebus septem*. Et reliqua omnia ex ordine cum Paulo refert, omni diligentia demonstrans et loca et civitates et quantitatem dierum, quoadusque Hierosolymam ascenderent; et quae illic ¹²contigerint Paulo, quemadmodum vinctus Romam missus est, et nomen Centurionis, qui suscepit eum, et ¹³parasema navium et quemadmodum naufragium fecerunt, et in qua liberati sunt insula, et quemadmodum humanitatem ibi perceperunt, Paulo curante principem ipsius insulae, et quemadmodum inde Puteolos navigaverunt, et inde Romam pervenerunt, et quanto tempore Romae commorati sunt. Omnibus his ¹⁴quum adesset Lucas, diligenter conscripsit ea, uti neque mendax neque elatus deprehendi possit, eo quod omnia haec constarent, et seniore eum esse omnibus qui nunc aliud docent, neque ignorare veritatem.

1. *is Lucas*] Hae duae voces non comparent in Voss.

2. *et cooperarius*] Et adiecit FEUARD. consentiente Voss.

3. *productus*] GRABUS bene coniecit, Irenaeum scripsisse *προηγμένος*, quod vertendum fuisset *compulsus*.

4. *et Barnaba*] Et addidit MASS. auctoritate Voss. ARUND. et MERC. II.

5. *Macedonem*] In nonnullis FEUARD. edidit. perperam *Macedonum*.

6. *dicentem*] Sibi, quod habent ERASM. GALL. FEUARD. et GRAB., expunxit MASS. auctoritate omnium Codd.

7. *navigium*] Sic MASS. scripsit auctoritate MS. Voss. et, uti suspicor, CLAROM. Reliqui *navem*.

8. *inquit*] Hoc verbum adiecit FEUARD. consentientibus Voss. ARUND. et MERC. II.

9. *contigerint*] Voss. *contigerant*.

10. *parasema navium*] Sic GRAB. e Cod. Voss.; consentiant CLAROM. et MASS. Sed ARUND. vitiose *parare seminarium*, et MERC. II. *parare se in navium*. At ERASM. in priorib. edidit. *parare se navigium*, idem in posterioribus exemplaribus GALL. et FEUARD. *palarense navigium*. *Παράσημον* navis Alexandrinae, qua Paulus ex insula Melita abiit, diserte memoratur Act. 28, 11: *ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ — Ἀλεξανδρινῷ παρασήμῳ Διοσκούρου*, navi insigne fuit Castor et Pollux.

11. *quum adesset*] ARUND. et MERC. II. qui *quum adesset*.

- Quoniam non solum ¹prosecutor, sed et cooperarius ²fuert apostolorum, maxime autem Pauli, et ipse autem Paulus manifestavit in epistolis, dicens: *Demas me dereliquit et abiit* ³*Thessalonicam, Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam; Lucas est mecum solus.* Unde ostendit quod semper iunctus ei, et inseparabilis fuerit ab eo. Et iterum in ⁴ea epistola quae est ad Colossenses, ait: *Salutat vos Lucas medicus dilectus.* Si autem Lucas quidem, qui semper cum Paulo praedicavit et dilectus ab eo est dictus, et cum eo evangelizavit, et creditus est referre nobis evangelium, nihil aliud ab eo didicit, sicut ex verbis eius ostensum est; ⁵quemadmodum hi qui nunquam Paulo adiuncti fuerunt, gloriantur abscondita et innarrabilia didicisse sacramenta?
- Act. XX. 17 ^{seq.} 2. Quoniam autem Paulus ⁶simpliciter, quae sciebat, haec et docuit, non solum eos qui cum eo erant, verum omnes audientes se, ipse ⁷facit manifestum. In Mileto enim convocatis ⁸episcopis et presbyteris, qui erant ab Epheso, et a reliquis proximis civitatibus, quoniam ipse ⁹festinaret Hierosolymis pentecosten agere, multa testificans eis et dicens quae oportet ei Hierosolymis evenire, *Ibid. 25 seq.* adiecit: *Scio quoniam iam non videbitis faciem meam: testificor igitur vobis hac die, quoniam mundus sum a sanguine omnium. Non enim subtraxi, uti non annuntiarem vobis omnem sententiam Dei. Attendite igitur et vobis et omni gregi, in quo vos* ¹⁰*Spiritus sanctus praeposuit episcopos, regere* ¹¹*ecclesiam Domini, quam sibi constituit per sanguinem suum.* Deinde significans futuros malos doctores, dixit: *Ego scio quoniam advenient* ¹²*post* ¹³*discessum meum lupi graves ad vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, uti convertant* ¹⁴*discipulos*
- Ibid. 29. 30.*
† Mass. 202.

1. prosecutor] Graece, uti observat GRAB., παράπομος.

2. fuerit] Sic recte reposuit Mass., uti suspicor, e Cod. CLAROM. Equidem hanc lectionem reperi in Voss. Sed reliqui fuit.

3. Thessalonicam] ARUND. MERC. II. CLAROM. et (quem addo) Voss. in Thessalonicam.

4. ea epistola] Ea addidi e Voss.

5. quemadmodum] Quemadmodum hic, uti saepissime, Irenaeus scripsit pro quomodo.

6. simpliciter — docuit] Sic CLAROM. et MASS. Sed FEUARD. in marg. et Voss. similiter — docuit. Alii simpliciter — docebat.

7. facit] MERC. I. fecit.

8. episcopis et presbyteris] Act. 20, 17

memorantur tantummodo presbyteri: μετεκλήσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας.

9. festinaret] Sic FEUARD. primus e Cod. VET., quocum consentiant Voss. MERC. I. et CLAROM. Sed ERASH. GALL. ARUND. et MERC. II. festinavit. At in edit. princ. marg. festinaret iam adscriptam legi.

10. Spiritus sanctus] Sanctus abest in ERASH. et GALL.

11. ecclesiam Domini] N. T. Codd. habent ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. At Cod. Cantabrig. et alii cum Irenaeo τοῦ Κυρίου, in aliis vero exstat utrumque τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ.

12. discessum meum] Sic FEUARD. reposuit e Cod. VET., consentit Voss. Sed ERASH. et GALL. disc. nostrum.

1 set. quo pe. a. -s

apolo^m

3 dereliquit
habuit.] + in

4 ÷ m m. -s

5 separabilis

6 colosenses

8 predi-

10 presbiteris
effuso

hyrosolimis

12 Equae
oportere

23 prep-
eps* -ps-

24 dein

25 advenit

27 Discipulus*

1 inquit
adnunciavim

10 iohannes

12 ~~et~~ anne

13 xii

14 iohannes

15 quot] quod

xv

tiberi cesaris

16, 17 ue

17 percepitis

18 esurietis

redetis*

20 hec

pseudoprof-

23 qui om

24 reciam

decem et octo

25 et de hydropico - sabbatorum om

26 hanc* dice

27 discubitis

28 abito

29 nocte? prob. not.

30 sumit] + et qm pauperes et debiles
vivere oportet q non habent et qui
pauper nocte sumere panes et
p. p. in orationem importunitatis
t

p. t

et iohannes

post se. Non subtraxi, inquit, uti non annuntiarem omnem sententiam Dei vobis. Sic apostoli simpliciter, et nemini invidentes, quae didicerant ipsi a Domino, haec omnibus tradebant. ¹Sic igitur et Lucas nemini invidens, ea quae ab eis didicerat, tradidit nobis, sicut ipse testificatur dicens: *Quemadmodum tradiderunt nobis qui ab initio contemplatores et ministri fuerunt verbi.* Luc. I. 2.

3. Si autem quis ²refutet Lucam, quasi non cognoverit veritatem, manifestus erit proiciens evangelium, ³cuius dignatur esse discipulus. Plurima enim et magis necessaria evangelii per hunc cognovimus, sicut Ioannis generationem et de Zacharia historiam et adventum angeli ad Mariam et exclamationem Elizabeth et angelorum ad pastores descensum, et ea quae ab illis dicta sunt, et Annae et Simeonis de Christo testimonium, et quod duodecim annorum in Hierusalem relictus sit, et baptismum Ioannis, et quot annorum Dominus ⁴baptizatus sit, et quia in quintodecimo anno Tiberii Caesaris. Et in magisterio illud quod ad divites dictum est: *Vae vobis, divites, quoniam ⁵percipitis consolationem vestram.* ⁶Et *vae vobis qui satiati estis, quoniam esurietis; et qui ridetis nunc; quia plorabitis.* Et *vae vobis quum benedixerint vos homines omnes.* Luc. VI. 24
Secundum haec enim faciebant et pseudo-prophetis patres vestri. Et omnia huiusmodi per solum Lucam cognovimus, et plurimos actus Domini per hunc didicimus, quibus et omnes utuntur: ⁷ut multitudinem piscium, quam concluserunt hi qui cum Petro erant, iubente Domino ut mitterent retia. Et illa quae per octodecim annos passa, curata ⁸fuerat mulier die sabbatorum. Et de hydropico, quem curavit Dominus die sabbatorum, et quemadmodum disputavit quod curavit in hac die; et quemadmodum docuit discipulos primos discutitus non appetere; et quoniam pauperes et debiles vocare oportet, qui non habent retribuere. Et qui ⁹pulsat ⁹nocte sumere panes, et propter instantiam importunitatis sumit; et ¹⁰quoniam apud Pha-

1. Sic igitur] FEUARD. male si igitur.
2. refutet Lucam] Et, quod exstat in editi., expunxit MASS. auctoritate Codd. ARUND. et VOSS.

3. cuius dignatur esse discipulus] Particulam negativam, quae in omnibus editi. praefixa est verbo dignatur, expunxi auctoritate CLAROM. et VOSS. Haec enim affirmative legenda esse, demonstrat contextus. Siquidem agit Irenaeus contra Marcionitas, qui partem evangelii Lucae admittentes, partem repudiabant; quos ex eo probat totum evangelium proicere, omnia tamen discipulos se esse profitebantur. MASS.

4. baptizatus sit] ARUND. baptizatus fuerit.

5. percipitis] FEUARD. in marg. et VOSS. percepistis, quod non confirmatur sacro textu.

6. Et] Non exstat haec vocula in VOSS.

7. ut multitudinem] Ut pro et GRABUS reposuit e Cod. VOSS.

8. pulsat] Ita pro pulsavit scripsit MASS. e Cod. CLAROM., quoniam mox legitur sumit. Consentit VOSS., a GRABIO neglectus.

9. nocte] CLAROM. et (quem iterum addo) VOSS. noctu.

10. quoniam] Sic MASS. cum ARUND. MERC. II. et VOSS. Aliae editi. quomodo.

risaeum recumbente eo, peccatrix mulier osculabatur pedes eius et unguento ungebat, et quaecunque propter eam dixit ad Simonem

¹Dominus de duobus debitoribus; et de parabola divitis illius qui

Cap. XI. reclusit quae ei nata fuerant, cui et dictum est: *In hac nocte ex-*
postulabunt animam tuam a te; quae autem praeparasti, cuius

Cap. XVI. *erunt?* similiter autem et ²divitis qui ³vestiebatur purpura et io-

Cap. XVII. cundabatur nitide; ⁴et egenum Lazarum; et eam quam ad discentes suos dixit responsionem, quando dixerunt ei: *Adice nobis fidem;*

Cap. XIX. et eam quae ad Zacchaeum publicanum facta est, confabulationem;

Cap. XVIII. et de Pharisaeo ⁵et de publicano, qui simul adorabant in templo.

Cap. XVII. Et de decem leprosis, quos simul emundavit in via; et quoniam de

Cap. XIV. vicis et plateis claudos et ⁶lucos iussit colligi ad nuptias; et para-

Cap. XVIII. bolam iudicis qui Deum non timebat, quem instantia viduae fecit ut

Cap. XIII. vindicaret eam. Et de arbore fici, quae erat in vinea, quae non faciebat fructum. Et alia multa sunt, quae inveniri possunt a solo

Cap. XXIV. Luca dicta esse, quibus et Marcion et Valentinus utuntur. Et super haec omnia post resurrectionem in via ad discipulos ⁷suos quae locutus est, et quemadmodum cognoverunt eum in fractione panis.

4. Necessae est igitur et reliqua quae ab eo dicta sunt, recipere eos aut et his renuntiare. Non enim conceditur eis, ab his qui sensum habent, quaedam quidem recipere ex his quae a Luca dicta sunt, quasi sint veritatis; quaedam vero ⁸refutare, quasi non cognovisset veritatem. Et si quidem refutaverint hi qui a Marcione sunt, non ⁹habebunt evangelium: (hoc enim quod est secundum Lucam, quemadmodum praediximus, decurtantes, gloriantur se habere evangelium) hi vero qui a Valentino sunt, cessabunt a plurimo ¹⁰vaniloquio suo: (ex hoc enim multas occasiones ¹¹subtililoquii sui acceperunt, interpretari audentes male, quae ab hoc bene sunt dicta) ¹²si autem et reliqua suscipere cogentur, intendentes ¹³perfe-

1. Dominus] Hanc vocem addidit Mass. e. CLAROM. et Voss.

2. divitis] Illius, quod exstat in edit. praeter Mass., omittitur in MSS.

3. vestiebatur purpura et iocundabatur] CLAROM. OTTOB. et (quem addo) Voss. vestitur purpuram et iocundatur.

4. et egenum Lazarum] Scil. per Lucam discimus.

5. et de publicano] Ita Voss. et Mass. Ceterae edit. omittunt de.

6. lucos] Sic CLAROM. Voss. et Mass. Aliae edit. caecos.

7. suos — ei] Has voces restituit FARNARD. suffragantibus Codd. Voss. et MERC. II.

8. refutare] Eo sensu accipiendum hoc

verbum, quo saepius apud Irenaeum occurrit i. e. spernere, reicere.

9. habebunt] Ita Voss. FARNARD. in marg. GRAB. et Mass. melius, quam ceteri habent.

10. vaniloquio suo] Svo abest in Voss.

11. subtililoquii] Sic GRAB. et Mass. cum omnibus Codd. Ceterae edit. subtilis eloquii. Similes voces formare solet Irenaeus latinus: *vaniloquium*, *minutiloquium*, *longiloquium*.

12. si autem] Sic primus scripsit GRAB. e. Cod. Voss. pro si aut.

13. perfecto] Observant editores, perfectum evangelium hic oppositum esse decurtato et mutilo evangelio, quo uti solebant Marcionitae.

- 1 mulier
obsculabatur
- 2 Et unguent
unguento
symonem
- 4 [quae]
expostulabant
- 6 vestitus purpura
condatur
- 7 ~~multa~~
elazamur
- 8 dixerunt
- 9 eorum que publicanorum
(ad 2.20)
- 10 fariseo
- 11 leprosis
decessisset
- 12 claudos
- 14 foci *
- [2° quae]
- 16 utantur
- 18 infra cibum
- 20 aut et] utet
- 22 quaedam] ij.
- 24 habuerunt
- 25 pred-
- Et habere se
- 27 occasiones
subtili loqui
- 28 acciperunt

- 1 doctrinæ
- 2 salutem a
positam] + xv adversus eos qui firmantur
paulam apostolum
- 3 paulus apostolus *
-b -b
- 6 recipiant
omnibus
- 8 celo
loquutum
- 9 annanias
- 13 metā
- 14 ad om.

21 abet

24 firmam *

26 factorum

27 ad valent -

cto evangelio et apostolorum doctrinae, oportet eos poenitentiam agere, ut salvari a periculo possint.

C A P. XV.

Cap. XV.

1. †Eadem autem dicimus iterum et his, qui Paulum apostolum non cognoscunt, quoniam aut reliquis verbis evangelii, quae per solum Lucam in nostram venerunt agnitionem, renuntiare debent, et non uti eis; aut si illa recipiunt ¹omnia, habent necessitatem recipere etiam eam testificationem, quae est de Paulo, dicente ipso, primum quidem Dominum ei de caelo locutum: *Saule, Saule, quid me persequeris? Ego sum Iesus Christus, quem tu persequeris*; deinde Ananiae, de eo ²dicentem: *Vade, quoniam vas electionis mihi est iste, ut portet nomen meum ³in gentibus et regibus et filiis Israël. Ego enim demonstrabo ei ⁴ex ipso, quanta ⁵oporteat eum pati propter nomen meum*. Qui igitur non recipiunt eum, qui sit electus a Deo ad hoc, ut fiducialiter portet nomen eius, quod sit missus ad quas praediximus gentes, electionem Domini contemnunt, et seipsos segregant ab apostolorum conventu. Neque enim contendere possunt Paulum ⁶non esse apostolum, quando ^{*}in hoc sit electus; neque Lucam ^{*}mendacem esse possunt ostendere, veritatem nobis cum omni diligentia annuntiantem. Fortassis enim et propter hoc operatus est Deus ⁷plurima evangelii ostendi per Lucam, quibus ⁸necesse haberent omnes uti: ut ⁹sequenti testificationi eius, quam habet de actibus et doctrina apostolorum, omnes sequentes, et regulam veritatis inadulteratam habentes, salvari possint. Igitur testificatio eius vera et doctrina apostolorum manifesta et firma, et nihil subtrahens, neque alia quidem in abscondito, alia vero in manifesto docentium.

2. Hoc enim fictorum et prave seducentium et hypocritarum est molimen, quemadmodum faciunt hi, qui a Valentino sunt. Hi enim ad multitudinem propter eos, qui sunt ab ecclesia, quos

1. omnia — ipso] Voss. vitiose omnibus — apostolo.

2. dicentem] Sic scripsit MASS. non dicens, qua auctoritate. Alii dicente.

3. in gentibus] Irenaeus videtur legisse ἐν pro ἐν ὅντιον.

4. ex ipso] His vocibus nihil in Codd. graecis respondet, neque eas leguntur in latinis N. T. MSS. Haec, quae Irenaeus fortasse memoriter citans locum addidit, Interpreti vertenda fuerunt ex illo ipso tempore, quum in graeco procul dubio legeretur ἐκ τοῦτου scil. χροῦνου.

5. oporteat] Ita FEUARD. primus legit pro oportet. Consentit Voss.

6. non esse] Non in nonnullis FEUARD.

editi. fortasse negligentia typographorum excidit.

7. plurima evangelii] Ita MASS., qui hanc lectionem e Cod. CLAROM. eruit; equidem eam etiam in Voss. reperi, quem GRAB. et hic omnino neglexit. In reliquis plurima evangelia.

8. necesse haberent omnes uti, ut sequenti] Ita GRAB. e Cod. Voss., quocum conveniunt ARUND. et MÆRC. II. quoad verbum haberent.

9. sequenti testificationi — omnes sequentes] Observat MASS., Interpretem non advertisse, verbum sequor accusativum regere, dum ἀκολουθῶ dativum regeret.

¹communes Ecclesiasticos ipsi dicunt, inferunt sermones, per quos capiunt simpliciores et illiciunt eos, ²simulantes nostrum tractatum, ut saepius audiant; qui etiam queruntur de nobis, quod quum similia nobiscum sentiant, sine caussa abstineamus nos a communicatione eorum, et quum eadem dicant et eandem habeant doctrinam, ³vocemus illos haereticos; et quum deiecerint aliquos a fide per quaestiones, quae fiunt ab eis, et non contradicentes auditores suos fecerint, his separatim inenarrabile Plenitudinis suae enarrant mysterium. Decipiuntur autem omnes, ⁴qui quod est in verbis verisimile, se putant posse ⁵discernere a veritate. Suasorius enim et verisimilis est ⁶et exquirens fucos error; sine fuco autem est veritas, et propter hoc pueris credita est. Et si aliquis quidem ex his, qui audiunt eos, quaerat solutiones vel contradicat eis, hunc quasi non capientem veritatem, et non habentem de superioribus a matre sua semen affirmantes, in totum nihil dicunt ei, mediarum partium dicentes esse illum, hoc est psychicorum. Si autem aliquis, ⁷quasi parvam ovem, deditum semetipsum ipsis praebeat, imitatione illorum et redemptionem illorum consecutus; est inflatus

1. *communes Ecclesiasticos*] Ita omnes editt. Sed CLAROM. et Voss. *communes et Ecclesiasticos*; MERC. II. *commune Ecclesiasticos*. Recte tamen editores priorem lectionem praetulerunt. *Communes Ecclesiastici* iidem sunt atque plebs Christianorum. MASS. adnotat haec: „Nec Valentinianis peculiaris ea fuit nominis ecclesiasticus acceptio. Veteres non raro eo nomine designabant Catholicos. Sic Constit. apost. lib. II. c. 58 iubetur, ut si frater aut soror ex alia paroecia advenerit, qui commendatitias afferant, diaconus quae ad eos spectant, probet inquirere, *εἰ πιστοί, εἰ ἐκκλησιαστικοί, εἰ μὴ ἀπὸ αἰρέσεως εἶσι μεμολυσμένοι, ἂν ἴδωσι, ἂν ἴδωσι*, an fideles sint, an ecclesiastici, an nulla haeresi contaminati. Sic etiam Origenes Tom. XVI Explanationum in Ioannis evangelium: *Dicit profecto Heraclion et secum fortassis sentiens alius ecclesiasticus*. Eodem sensu accepit et Hieronymus Praef. in Matth. et in Ezech. cap. 13.“

2. *simulantes nostrum tractatum*] GRABIVS tractatum recte explicat sermonem, dicendi modum, et in memoriam revocat ea, quae Praef. lib. I leguntur: *ὁμοία μὲν λαλοῦντας, ἀνόμοια δὲ φρονοῦντας*.

3. *qui quod*] Sic reposuit MASS. e FEUARD. marg. CLAROM. et Voss. Reliqui quia quod.

4. *discernere*] Ita legit FEUARD. secutus BILLII Iudicium, qui Observat. s.

lib. II c. 5 ita scribit: „Vult enim Irenaeus proclive non esse τὸ ἐν λόγῳ πιθανὸν ἀπὸ τῆς ἀληθείας διακρίνειν, id est hoc, quod verborum tanquam leociniis quibusdam fucatum est, a vero internoscere. Cfr. Praef. in lib. II. Loco discernere habent ERASM. GALL. ARUND. MERC. II. et CLAROM. discernere, et MS. Voss. dicere.

5. *et exquirens*] Et additum est a FEUARD. suffragante Voss.

6. *quasi parvam ovem, deditum* — praebeat, imitatione illorum et redemptionem illorum consecutus; est inflatus iste] De hoc loco, a MASSUETO emendato, eruditus monachus ita disputat, ut mihi quidem nihil addendum videatur. „Sic, ait MASS., ex MSS. et praesertim ex CLAROM. textum emendavi. Pro parvam ovem, ut habent ERASM. GALL. et FEUARD., repono parvam ovem ex FEUARD. marg. CLAROM. ARUND. et MERC. II. (quamquam in ARUND. duae tantum litterae ou, annexo abbreviationis signo, sint exaratae, ita ut utrovis modo legere possis, et in eodem ac CLAROM. et MERC. II. parvum sit scriptum). Ex CLAROM. pro imitationi scripti imitatione; ita enim primo scriptum fuit, quamquam postea quispiam scribere voluerit imitationi. Sed priorem lectionem praefero; praepositurus tamen imitationi, si suffragetur aliquando MS. aliquis Codex. Auctoritate eiusdem CLAROM. expunxi est post inflatus; ac pro-

1 communes et ecclésiast.

3 sepius

5 abeant

6 notemus *

ad fidem **

sig. abb. - de l.

8 inenarrabile

sue

ennarrant

mysterium

10 discere

11 verisimiles

fues] frigo

12 querat

16 parcium

17 parnum

prebet

18 imitatione

est; Inflatus

1 celo

institurio

4 apud

dicant] + apud eos

oportet

anuercionem

7 contēptus

9 locum] + xvi. que sit apertum

sententia de dño; ihu xpo

12 predic-

14 ostensum + quod

15 celi ac terre

18 discensium

17 sententia] + xvii. ostensio qm unus
et idem et ipse xps uerbum dī

iste talis, neque in caelo neque in terra putat se esse, sed intra Pleroma introisse, et complexum iam angelum suum; cum ¹institorio et supercilio incedit, gallinacei [†]elationem habens. Sunt au- [†]Mass.204. tem apud eos, qui dicunt, ²oportere bonam conversationem assequi ⁵eum hominem, qui sit desuper ²adveniens; propter hoc et fingunt quodam supercilio gravitatem. Plurimi autem et contemptores facti, quasi iam perfecti, sine reverentia et in contemptu viventes, semetipsos spiritales vocant, et se nosse iam dicunt eum, qui sit intra Pleroma ¹ipsorum, refrigerii locum.

3. *Nos autem revertamur ad eundem tractatum. Quum enim ^{Cap. XVI. *Grab.238.} declaratum sit manifeste, quoniam neminem alium Deum vocaverunt, vel Dominum nominaverunt, qui veritatis fuerunt praedicatores et apostoli libertatis, nisi solum verum Deum Patrem et Verbum eius, qui in omnibus ⁴principatum habet; manifeste erit ostensum, ⁵factorem ¹⁵caeli et terrae, ⁶qui locutus sit cum Moyse, et legis dispositionem ei dederit, qui convocaverit patres, Dominum Deum confiteri eos et alterum neminem nosse. Manifesta igitur et apostolorum et ¹discentium eorum ex verbis ipsorum de Deo facta est sententia.

C A P. XVI.

Cap. XVII.

1. Quoniam autem sunt qui dicunt, Iesum quidem receptaculum Christi fuisse, in quem desuper quasi columbam descendisse

inde textum aliter distinxit ac in edit. COTELERIUS vero in not. ad lib. VIII. Recognit. Clement. § 25 sic emendandum vellet: *quasi prævum ovum* (græce *παρὸν ὄν*) editum semetipsum ipsis praebeat initiationi illorum — *consecutus est, inflatus est*. De voce initiationi facile cum COTELERIO consentirem: quippe mox *redemptionem*, qua initiabantur haeretici, memorat Irenaeus. BILLIUS autem lib. II. Observat. sacr. c. 5 retinet *parvum ovum*, intelligitque ovum irritum sive urinum, quod *ὀυρὸν ὄν* Graeci dicunt. Malim ego *parvam ovem*; id enim magis convenit cum simplicioribus illis Catholicis, de quibus hic sermo est, qui se velut oves imprudentes (*προβάτια* eiusmodi simplices homines Graeci dicunt) totos manciant haeticorum placitis. Iam cetera, eo quo restitui modo, facilia sunt. Simpliciores illi, imitatione haeticorum profanam redemptionem illorum consecuti, inflati seu superbi evadunt.

1. *institorio*] *Institorium* hoc loco sumendum pro *superbia*, arrogantia, osten-

tatio. Vide de peculiaribus huius vocis significatu FORCELLINI lexicon.

2. *oportere*] Voss. *oportet*.

3. *adveniens*] Sic FEUARD. in marg. Voss. CLAROM. et MASS. Sed edit. cum Codd. OTTOB. ARUND. et MERC. *desuper veniens*. Ceterum vix monendum videtur, hominem desuper advenientem esse hominem spiritalem, cui ex sententia Valentinianorum non opus erat bene recteque vivendi ratione.

4. *principatum*] Voculam eius, quam addunt ERASM. GALL. et FEUARD. omisi cum GRAB. MASS. CLAROM. et Voss.

5. *factorem*] Vox quod, quae in Codd. ARUND. MERC. II. et Voss. et ERASM. priorib. edit. ante *factorem* legitur, omit-tenda est.

6. *qui*] Edit. et OTTOB. ARUND. MERC. II. et qui. Sed MASS. et omisit, non dicens quae auctoritate. Illud et non exstat in Voss.

7. *discentium*] Id est discipulorum: Marcum et Lucam hoc loco intelligit auctor.

Christum, et quum indicasset innominabilem Patrem, incomprehensibiliter et invisibiliter intrasse in Pleroma: (¹non enim solum ab hominibus, sed ne ab his quidem, ²quae in caelo sunt, potestatibus et virtutibus apprehensum eum) et esse quidem filium Iesum, patrem vero Christum, et Christi Patrem, Deum; alii vero putative eum passum, naturaliter impassibilem existentem; qui autem a Valentino sunt, Iesum quidem, qui sit ex dispositione, ipsum esse qui per Mariam transierit, in quem illum de superiori Salvatorem descendisse, quem et Christum dici, ³quoniam omnium qui emisissent eum, haberet vocabula; participasse autem cum eo, qui esset ex dispositione, de sua virtute et ⁴de suo nomine, ⁵ut mors per hunc evacuaretur, cognosceretur autem Pater per eum Salvatorem quidem qui desuper descendisset, quem et ipsum receptaculum Christi et universae Plenitudinis esse dicunt, lingua quidem unum Christum Iesum confitentes, divisi vero sententia: (Etenim haec est ipsorum regula, quemadmodum praediximus, ut alterum quidem Christum fuisse dicant, qui ab Unigenito ad ⁶correctionem Plenitudinis praemissus est; alterum vero Salvatorem esse ⁷in glorificationem Patris missum; alterum vero ex dispositione, quem et ⁸passum dicunt, ⁹recurrente in Pleroma Salvatore, qui Christum portabat) necesse habemus, universam apostolorum de Domino nostro Iesu Christo sententiam adhibere et ostendere, eos non solum nihil tale sensisse de eo, verum amplius et significasse per Spiritum sanctum, ¹⁰qui inciperent talia docere, summissi a Satana, uti quorundam fidem everterent et abstraherent eos a vita.

Cap. XVIII.

2. *Et quoniam Ioannes unum et eundem novit Verbum Dei, et hunc esse Unigenitum, et hunc incarnatum esse pro salute no-

1. non enim solum — apprehensum] Non solum non scribendum fuisset. BIL- LIUS observat, apprehensum hic scriptum esse pro comprehensum seu cognitum.

2. quae] Ita pro qui recte reposuit GRAB. ex Cod. ARUND.

3. quoniam cett.] Cfr. ad hunc locum supra lib. I. c. 2, 6 p. 30, reliquosque locos, quibus agit auctor de Christologia Valentinianorum, et ea, quae disputavimus ad lib. I. c. 9, 2 p. 110 not. c.

4. de suo nomine] De addidit MASS., non dicens, cuius Codicis auctoritate. Exstat de in Voss.

5. ut mors per hunc evacuaretur] Lib. I. c. 15, 3 p. 186 leguntur haec: καὶ καθέλκε μὲν τὸν θάνατον ὃ ἐκ τῆς οἰκονομίας Σωτῆρος, ἐγγνώρισε δὲ τὸν Πατέρα Χριστόν.

6. correctionem] FEUARD. in marg. CLAROM. et VOSS. correptionem, sed minus recte.

7. in glorificationem] Codd. ARUND. OTTOB. et MERC. II. et editi. omnes praeter MASS. pro in habent ad. Sed in exstat in FEUARD. marg. Voss. et, uti suspicor, CLAROM.

8. passum dicunt] Sic MASS. emendavit pro passum dicant. Consentit Voss.

9. recurrente in Pleroma Salvatore] Omnes quidem Codd. et editi. praeter MASS. habent recurrentem in Pl. Salvatore, quod MASSUETUS ex Irenaeo ipso et Valentinianorum Christologia emendare non dubitavit.

10. qui inciperent talia docere] Τοὺς μέλλοντας τοιαῦτα διδάσκειν.

- 2 intrase
 3 qui . celo
 4 to. filium quidem
 5 christum] xpi
 9 emosuerint

- 14 uniuerso
 15 confidentes *
 pre-
 16 ut] et
 17 correptionem
 pre-
 19 in dispositione
 20 recurrente
 saluatore

- 25 a] ad
 uita] + xviii aduersus eos
 qui dicunt illum puta.
 tunc appropinquare
 27 et hunc esse infantem
 hunc] i. e.
 incarnationem . . .

- 2 matheus
- 3 tr. crucifixum iesum
- 5 eternum
abrahæ * uir
hi *
- 7 suspitione
- 9 disposita
- 11 dimittere
- 12 pregnans
- 13 abet
- 16 ut^r n^r pleraria
- 17 tr in utero accipiet
- 20 adimpletam
- 21 xp̄i
prophete
predic-
- 23 uro *
matheus 24 præn] prouidens
- 25 enr] + sed p̄uens sp̄s sc̄s

stra, Iesum Christum Dominum nostrum, sufficienter ex ipsius Ioannis sermone demonstravimus. Sed et Matthaeus unum et eundem Iesum Christum cognoscens, eam quae est secundum hominem generationem eius ex virgine exponens, sicut promisit Deus David, ex fructu ventris eius ¹excitaturum se aeternum ²regem, multo prius ^{Paul. CXXXI. 11.} Abrahæ eandem faciens promissionem, ^{Matth. I. 1.} ait: *Liber generationis Iesu Christi, filii David, filii Abraham.* Dehinc ut liberaret mentem nostram ^{Ibid. 18 seq.} a suspitione, quae est circa Ioseph, ait: *Christi autem generatio sic erat. Quum esset desponsata mater eius Ioseph, priusquam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Dehinc quum Ioseph cogitaret dimittere Mariam, quoniam praegnans erat, adsistentem ei angelum Dei, ¹²⁸ dicentem: *Ne timearis assumere Mariam coniugem tuam; quod enim habet in utero, de Spiritu sancto est. Pariet autem Filium, et vocabis nomen eius Iesum: hic enim salvabit populum suum a peccatis suis. Hoc autem factum est, ut impleretur quod dictum est a Domino per prophetam: Ecce, virgo accipiet in utero, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est, Nobiscum Deus; manifeste significans, et eam promissionem, quae fuerat ad patres, impletam, ex virgine natum Filium Dei, et hunc ipsum esse Salvatorem Christum, quem prophetae praedicaverunt: non, sicut ipsi dicunt, Iesum quidem ipsum esse, qui ex Maria sit natus, Christum vero qui desuper descendit. Ceterum potuerat dicere Matthaeus: Iesu vero generatio sic erat; sed praevidens Spiritus sanctus depravatores, et praemuniens contra fraudulentiam eorum, per Matthaeum ait: Christi autem generatio sic erat; et quoniam hic est Emmanuel, ne forte tantum eum hominem putaremus, (non enim*

1. excitaturum] Et huic verbo praefixum omisit GRAB. suffragante Voss.

2. regem] Sic FEUARD. in marg. Voss. GRAB. MASS. Reliqui regnum.

3. ait] Et ait minus recte legitur in ARUND. et MERC. II.

4. a suspitione] Ne suspicemur, Iesum e concubitu cum Maria prosemminatum fuisse. Talem opinionem refutat cap. 19 seqq. huius libri.

5. mater eius] Nomen Maria hic habent Codd. N. T. et Italica versio.

6. dicentem] Et ante hoc verbum omisit MASS. auctoritate Codd. Voss. et MERC. II.

7. impleretur] Sic ARUND. MERC. II. (fortasse et CLAROM.) et MASS. Reliqui adimpleretur.

8. accipiet] Sic ARUND. Voss. MERC. I. CLAROM. OTTOB. et MASS. Reliqui con-

cipiet, quod verbum reperi etiam in veteri versione Italica. Sed hic adnotandum, hunc Matthaei locum paullo aliter in Italica legi.

9. quod est] Interpretatum, quod legitur in omnibus edit. praeter MASS., expunxit MASSUETUS auctoritate Codd. ARUND. Voss. MERC. II. et CLAROM.

10. patres] Nostros addit ARUND.

11. ex virgine] GRABIVS ante has voces et legi vult.

12. potuerat] Sic ARUND. Voss. et MASS. Reliqui poterat.

13. praevidens] Sic FEUARD. primus pro providens, quod perperam exstat in ERASM. GALL. ARUND. CLAROM. et MERC. II.

14. Christi autem] Dum N. T. Codd. habent Ἰησοῦ, Irenaeus et versio Ital. lectionem Christi offerunt.

Ioan. I. 13. ex ¹voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex voluntate Dei, Verbum caro factum est) neque alium quidem Iesum, alterum autem Christum suspicaremur fuisse, sed unum et eundem ²sciremus esse.

3. Hoc ipsum interpretatus est Paulus, scribens ad Romanos:†

Rom. I. 1. ¹Paulus apostolus Iesu Christi, ²praedestinatus in evangelium Dei, quod promisit per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui praedestinatus est Filius Dei in virtute, per Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum, Iesu Christi Domini nostri. Et ite-

rb. IX. 5. rum ad Romanos scribens de Israël, dicit: Quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est Deus super omnes benedictus in saecula. Et iterum in epistola, quae est ad Galatas,

Gal. IV. 4. 5. ait: Quum autem venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, ⁴factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant

*Grab. 240. redimeret, ut ⁵adoptionem percipiamus; manifeste *significans unum quidem Deum, qui per prophetas promissionem de Filio fecerit; unum autem Iesum Christum Dominum nostrum, qui de semine David secundum eam generationem, quae est ex Maria; hunc destinatum Filium Dei Iesum Christum in virtute secundum Spiritum ⁶sanctitatis, ex resurrectione mortuorum, ut sit primogenitus mortuorum, quemadmodum et primogenitus in omni conditione; Filius Dei, hominis filius factus, ut per eum adoptionem percipiamus, portante homine et capiente et complectente Filium Dei. Propter hoc

Marc. I. 1. et Marcus ait: Initium evangelii Iesu Christi Filii Dei, quemadmodum scriptum est in prophetis: unum et eundem sciens Filium Dei ¹Iesum Christum, qui a prophetis annuntiatus est, qui ex fructu

Esa. IX. 6. ventris David Emmanuel, magni consilii Patris nuntius, per quem oriri fecit Deus domui David orientem et iustum, et erexit ei cornu salutis, et suscitavit testimonium in Iacob, quemadmodum David: ¹Psal. LXXVII. 5. caussas generationis eius disserens ait, et legem posuit in Israël, ut cognoscat generatio altera: filii qui nascentur ex his et ipsi exsurgentes enarrabunt filiis suis, ut ponant in Deum spem suam,

1. voluntate] VET. et VOSS. voluptate, quod fortasse ortum est e voluptate, uti veteres nonnunquam scribant.

2. sciremus esse] Ita CODD. omnes. ERASM. GALL. et FEUARD. interserunt Deum, quam vocem recte expunxit GRABIVS. Agitur enim hic de unitate personae Christi, non Deitatis.

3. praedestinatus] Gr. ἀπορριμένος.

4. factum ex muliere] MASS. reposuit factum pro natum e CODD. CLAROM. VOSS.

ARUND. MERC. I. et FEUARD. marg. Infra enim cap. 22 et V, 21 rursus legitur factum pro natum. Multi iique optimi MSS. N. T. habent γενόμενος.

5. adoptionem] In ARUND. additum filiorum.

6. sanctitatis] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. et MASS. In aliis sanctificationis.

7. Iesum Christum] Christum addiderunt GRAB. et MASS. e CODD. CLAR. ARUND. et VOSS.

1us uoluptate

3us uoluptate *
-lunt - 2

2 dei om.

6 te xpi ita

ad predest.

8 (et suo q^{ue})

11 romanus

16 redimere 2

. significant

21.2 methom²⁰ - primogenitus

22 potantes

24 hominem 2

capiente

26 profetis

28 concilii *

nuncios

29 cornu 2

33 ex uirgine

uli

his
epist
et narrabant

2 uocabitur ^{om.}
(altissimi^{is}) [om:]

13 preparasti
ad] in

20 uocat *uis
inquis
ublociter

22 symeon

24 sue
uulnam marie

celebiter - on
dispartiri

25 que * ^{om.} quem²

26 [quae] p^o

27 habuerunt

28 cognosceret A

29 samarie

30 occultet

potenter] + omnia
manifestas*

et praecepta eius exquirant. Et rursus angelus evangelizans Mariae ait: *Hic erit magnus et Filius altissimi vocabitur, et dabit ei Dominus thronum David patris sui*; eum qui sit Filius altissimi, hunc eundem et David filium confitens. Cuius et David dispositionem adventus per ¹Spiritum cognoscens, per quam ²dominans est omnium vivorum et mortuorum, Dominum eum confessus est, sedentem ad dextram Patris altissimi. Luc. I. 32. Psal. CIX. 1.

4. Et Simeon autem ille, qui responsum ³acceperat a Spiritu sancto, non visurum eum mortem, nisi prius videret Christum Iesum, ⁴hunc manibus accipiens Virginis primogenitum, benedixit Deum et dixit: *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium, et gloriam populi tui Israël*; infantem, quem in manibus portabat Iesum, natum ex Maria, ipsum confitens esse Christum Filium Dei; ⁷lumen hominum et gloriam ipsius Israël et pacem et refrigerium eorum, qui in dormitionem ierunt. Iam enim spoliabat homines, auferens ignorantiam ipsorum, suam autem agnitionem eis donans et dispartitionem faciens eorum, qui cognoscebant eum, quem- Luc. II. 29 seqq.

admodum Esaias: *Voca, inquit, nomen eius, Velociter spolia, celeriter dispartire*. Haec sunt autem opera Christi. Ipse igitur erat Christus, quem portans Simeon ⁸benedicebat altissimum; quem pastores quum vidissent, glorificabant Deum; quem Ioannes, quum adhuc in ventre matris suae esset et ille in vulva Mariae, Dominum cognoscens, exsultans salutabat; quem magi videntes et adorantes et afferentes munera, quae praediximus, ^{*}et substernentes semet- Esa. VIII. 3.

ipsos aeterno regi, per alteram abierant viam, non iam per Assyriorum revertentes viam. *Priusquam enim cognoscet puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damasci et spolia Samariae contra regem Assyriorum*; occulte quidem, sed potenter ¹⁰manife- *Sup. cap. X. Esa. VIII. 4.

1. Spiritum] Sanctum addunt editi. prater Mass. Sed abest illa vox in Codd. ARUND. et VOSS.

2. dominans] Ita ex ARUND. et VOSS. ponere placuit GRABIO, quem secutus est MASS. Irenaeus enim alludit ad Rom. XIV. 9, ubi legitur *κυριεύσῃ*.

3. acceperat] ERASM. GALL. et MERC. II. acceperit.

4. hunc manibus — primogenitum] ERASM. GALL. et FEUARD. minus recte habent: hunc ex manibus, et omittunt vocem primogenitum.

5. parasti — ad revelationem] CLAROM.

et ARUND. praeparasti — in revelationem.

6. populi tui] Ita ARUND. VOSS. et MASS. Ceteri cum Codd. MERC. plebis tuae.

7. lumen hominum] Ita CLAROM. VOSS. et MASS. In aliis lumen omnium.

8. benedicebat] Sic restituit MASS. e FEUARD. marg. CLAROM. et VOSS.

9. cognoscet] Ita VOSS. et MASS. Ceteri cognosceret.

10. manifestans] Vocem omnia, quam habent editiones ante manifestans, expunxit MASS. auctoritate Cod. ARUND., quoniam prorsus supervacanea turbat sensum.

stans, quoniam ¹absconsa manu expugnabat Dominus Amalech. Propter hoc et pueros eripiebat, qui erant in domo David, bene sortiti illo tempore nasci, ut eos praemitteret in suum regnum; ipse infans quum esset, infantes hominum martyres parans propter Christum, qui in Bethleem natus est Iudae in civitate David, interfectos secundum Scripturas.

5. Propter quod et Dominus discipulis post resurrectionem Luc. XXIV. dicebat: *O insensati et tardi corde ad credendum in omnibus, quae locuti sunt prophetae! Nonne haec oportebat pati Christum et* ^{25,} *introire in claritatem suam?* Et iterum ait eis: [†]*Hi sunt sermones,* ^{Ibid. 44 seq.} *quos locutus sum ad vos, quum adhuc essem vobiscum, quoniam oportet impleri omnia scripta in lege Moysi et prophetis et Psalmis de me. Tunc* [†]*adaperuit eorum sensum, ut intelligerent Scripturas, et dixit ad eos: Quoniam sic scriptum est,* [†]*Christum pati* ^{*Grab.241.} *et resurgere a mortuis et praedicari in nomine eius* ^{*}*remissionem peccatorum in omnes gentes.* Hic autem est, qui ex Maria natus ^{Marc. VIII.} *est. Oportet enim, inquit, Filium hominis multa pati et reprobari* ^{31.} *et crucifigi et die tertio resurgere.* ^{12a} *Non ergo alterum filium hominis novit evangelium, nisi hunc qui ex Maria, qui et passus est; sed neque Christum avolantem ante passionem* ^{13a} *ab Iesu; sed hunc, qui natus est, Iesum Christum novit Dei Filium, et eundem hunc passum resurrexisse, quemadmodum Ioannes Domini discipulus* ^{Joan. XX. 31.} *firmat dicens: Haec autem scripta sunt, ut credatis quoniam* ¹*Iesus est Filius Dei, et ut credentes vitam* ⁸*aeternam habeatis in nomine eius; providens has blasphemias regulas, quae dividunt Dominum, quantum ex ipsis attinet, ex altera et altera substantia dicentes* ¹⁰*eum factum. Propter quod et in epistola sua sic testificatus est*

1. *absconsa*] Ita FEUARD. in marg. Voss. et MASS.

2. *introire*] FEUARD. praefixerat huic verbo solius versionis Vulgatae auctoritate vocem *ita*, nec textu graeco, nec Irenaei Codicibus agnitam. Praepositionem in ante *claritatem* MASSUETUS addidit secundum CLAROM., quocum consentit Vossii Codex.

3. *adaperui*] Ita Voss. et MASS. Ceteri *aperuit*.

4. *Christum pati — remissionem*] FEUARD. ante *Christum* addit et sic oportebat et ante *remissionem* voces *poenitentiam in*. Sed MASS. expunxit haec, quum illae voces absint in omnibus Codicibus et editt. ERASMI GALL. prioribusque FEUARD. Ille: et sic oportebat ne in versione Ital. quidem leguntur, et voces *poenitentiam*

in omittit Irenaeus, eundem locum citans infra IV, 26. Num Irenaeus hoc loco compendio retulerit verba Scripturae, an verba illa abfuerint ab Irenaei exemplaribus N. T., non liquet.

5. *Non ergo*] ARUND. *non enim*.

6. *confirmat*] FEUARD. in marg. ARUND. et MERC. I. *confirmavit*.

7. *Iesus est*] *Christus*, quam vocem addunt omnes editt. praeter MASS., abest in Voss. et MERC. II. Codd., legitur vero in ARUND. et versione Ital.

8. *aeternam*] Non exstat haec vox in nostris N. T. exemplaribus et Cod. Vercellensi versionis Ital.

9. *providens*] Hic et alibi, uti observant editores, pro *praevidens*.

10. *eum factum*] Voss. *eum esse factum*.

3 prem

4 martyras

xpi

5 bellum

iudeae

civitatem

7 resurrectionem

9 profetae

15 pro

nomen

16 natū

17 inquit

tercio

20 aduolantem

ab ipso

21 te hunc eundem

23 ut] + hi

24 eternam

25 blasfemas

26 altera] altare

2 anticristus, anticristi

7 quis] qui

7.5 q^m non

8 anticristus

11 sencientes

aliut

aduniant

14 quemque] quem et

16 inenarrabilem
descendisse *

17 et incomp. et inpass. om

9 humana

20 qui] + et

iudicii * iud
iudici 2

nobis: *Filioli, novissima hora est, et quemadmodum audistis quoniam Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt; unde cognoscimus quoniam novissima hora est. Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum; sed ut manifestarentur quoniam non sunt ex nobis.* ^{1. Ioan. II. 18 seq.}
¹Cognoscite ergo quoniam omne mendacium extraneum est, et non est de veritate. Quis est mendax, nisi qui negat quoniam Iesus non est Christus? hic est Antichristus.

6. Quia autem omnes, qui praedicti sunt, etsi lingua quidem confitentur unum Iesum Christum, semetipsos derident, aliud quidem sentientes, aliud vero dicentes; (etenim argumenta illorum varia, quemadmodum ostendimus) alterum quidem passum et natum hunc esse Christum annuntiant, et esse alterum eorum Demiurgi, (²autem) qui sit ex dispositione, vel eum qui sit ex Ioseph, quemque passibilem argumentantur; alterum vero eorum ab invisibilibus et inenarrabilibus descendisse, quem et invisibilem et incomprehensibilem et impassibilem esse confirmant, errantes a veritate, eo quod absistat sententia eorum ab eo qui est vere Deus; nescientes quoniam huius Verbum ³unigenitus, qui semper humano generi adest, ⁴unitus et ⁴consparus suo plasmati secundum placitum Patris et caro factus, ipse est Iesus Christus Dominus noster, qui ⁵passus est pro nobis et surrexit propter nos; et rursus venturus in gloria Patris, ad resuscitandum universam carnem et ad ostensionem salutis et regulam iusti iudicii ⁶ostendere omnibus, qui sub ipso facti sunt. ⁷Unus igitur Deus Pater, quemadmodum ostendimus, et unus Christus Iesus Dominus noster, veniens per universam dispositionem, et ⁷omnia in semetipsum recapitulans. In omnibus autem est et

1. *Cognoscite ergo cett.*] Paulo aliter haec legimus in .N. T. Alia enim Irenaeus adidit, alia omisit.

2. (*autem*)] Supervacanea haec vox turbat sensum, sed reperitur in omnibus MSS.

3. *unigenitus*] Sic CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. In aliis male unitus. Noli mirari de vocibus *verbum unigenitus unitus* — *consparus* vitiose coniunctis. *Verbum* Irenaeus latinus, graecam vocem λόγος in memoria tenens, sapissime coniungit cum masculinis.

4. *consparus*] GRABUS bene coniicit, hic scriptum esse περυσμένος i. e. commixtus, intime unius, uti Plutarchus in Romulo dicit περυσμένη σώματι ψυχῇ.

5. *qui passus* — *venturus*] Et ante hanc vocem et est post venturus expunxi cum

MASS. auctoritate VOSS. Sed ARUND. MERC. II. ceteraeque editi. qui et passus — venturus est.

6. *ostendere omnibus, qui sub ipso facti sunt*] Graeca phrasim pro: ostendendum omnibus, qui ipsi subditi facti sunt. MASS.

7. *omnia in semetipsum recapitulans*] Cum MASS. scripsi *semetipsum* pro *semetipso* auctoritate CODD. CLAROM. et (a GRABIO iterum neglecti) VOSS. Aliis enim locis scribere solet auctor in *semetipsum recapitulare*. Uti iam FREUARD. scite notat, Irenaeus hic alludit ad Eph. 1, 10 ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ. omnia ad unum caput, vel homines diversis studiis et fortuna distractos ad unum dominum, item ad studiorum consensum et eiusdem felicitatis societatem revocare.

homo, plasmatio Dei; et hominem ¹ergo in semetipsum recapitulans est, invisibilis visibilis factus, et incomprehensibilis factus comprehensibilis, et impassibilis passibilis, et Verbum homo, universa in semetipsum recapitulans: uti sicut in supercaelestibus et spiritalibus ²et invisibilibus princeps est Verbum Dei, sic et in visibilibus ³et corporalibus principatum habeat, in semetipsum primatum assumens et apponens semetipsum caput ecclesiae, universa attrahat ad semetipsum apto in tempore.

7. Nihil enim incommum atque intempestivum ³apud eum, quomodo nec incongruens est apud Patrem. Praecognita sunt enim ⁴omnia a Patre, perficiuntur autem a Filio, sicut congruum et consequens est, apto tempore. Propter hoc properante Maria ad admirabile vini signum et ante tempus volente participare ⁵compendii poculo, Dominus repellens eius intempestivam festinationem, dixit: *Joan. II. 3. Quid mihi et tibi est, mulier? nondum venit hora mea, exspectans* eam horam quae est a Patre praecognita. Propter hoc quum saepe *Ibid. VII. 30. vellent eum homines apprehendere: Nemo, inquit, ⁶immisit manus ei: nondum enim venerat hora ⁷apprehensionis, nec tempus passionis, quod praecognitum fuerat a Patre; quemadmodum et ⁸Abacuc* *Abac. III. 2. propheta ait: In eo quum appropinquarint anni, cognosceris, in* ** Grab. 242. adventu temporis ostenderis, in eo quod turbetur anima mea * in* *Gal. IV. 4. ira, misericordiae tuae ⁹memoraberis.* Sed et Paulus ait: *Quum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.* Per quod manifestum est, quoniam omnia, quae praecognita erant a Patre, ordine et tempore et hora praecognita et apta perfecit Dominus noster, unus quidem et idem existens, dives autem et multus. Divitiis enim et multae voluntati Patris deservit, quum sit ipse Salvator eorum qui ¹⁰salvantur, et Dominus eorum qui sunt sub ¹¹dominio,

1. *ergo in semetipsum recapitulans*] GRABBIUS dicit, se hoc loco *semetipsum* scripsisse pro *semetipso* auctoritate VOSS. At vero in VOSS. perperam exstat in *semetipso recapitulatus est*. Sed non dubitavi, meliorem lectionem Irenaeo solitam etiam hoc loco cum MASS. retinere. In ERASM. GALL. FEUARD. CLAROM. et ARUND. legitur *in semetipso*.

2. *et invisibilibus*] ARUND. et in *invisibilibus*.

3. *apud eum*] Sic recte restituit FEUARD. pro *ad*. Consentit VOSS.

4. *omnia*] Haec ante *omnia* expunxit MASS. auctoritate Codd. CLAROM. ARUND. VOSS. et MERC. I.

5. *compendii poculo*] BILLIUS nescire se fatetur, quid sit *compendii poculum*.

Quod discas ex huius libri cap. XI, 5 pag. 466.

6. *immisit*] Ita GRAB. reposuit e FEUARD. marg. VOSS. ARUND. et MERC. II., quia in graeco legitur *ἐπέβαλε*. Consentit MASS., sed in ERASM. GALL. et FEUARD. textu exstat *misit*.

7. *apprehensionis*] *Eius*, quod in ERASM. GALL. FEUARD. et GRAB. additur, expunxit MASS. In uno tantummodo MERC. Codice reperitur.

8. *Abacuc*] In VOSS. et CLAROM. graeca huius hominis forma legitur *Abacum*.

9. *memoraberis*] ARUND. et VOSS. *memoraveris*.

10. *salvantur*] FEUARD. perperam et *salv.*

11. *dominio*] Sic recte restituit FEUARD. consentientibus ARUND. et VOSS.

recapitula

5 et] + 1

princip... visibili

8 apto in tem

9 apud

in 3 angu

10 precog

12 tempori

16 precog

sepe

17 inquit

4 precog

ambacur

- quarent

agn-

- ueris

19.2 propheta aut in eo

Cum om.

20 adpropinquaver

agnosceris

22 tunc

memoraueru

23 uenit

25 horare

26 multos

27 multe

uoluntate

5 dispositione
optenta

7 rursus

12 sententiarum sor^o. p^oha

in sententiarum material

15 predi-

predict-

percep-

18 antioctus

19 pseudoprofeta

venna] + 7 h^oo-reductor

et Deus eorum quae constituta sunt, ¹et unigenitus Patris et Christus, qui praedicatus est, et Verbum Dei incarnatus, quum advenisset plenitudo temporis, in quo Filium hominis fieri oportebat filium Dei.

8. † Igitur omnes ²extra dispositionem sunt, qui sub obtentu ^{Mass. 207.} agnitionis alterum quidem Iesum intelligunt, alterum autem Christum et alterum Unigenitum; (³ab hoc autem rursum esse Verbum) et alterum Salvatorem, quem etiam eorum qui in ⁴deminoratione facti sunt Aeones, emissionem esse dicunt hi qui sunt erroris discipuli; ¹qui a foris quidem oves, (per eam enim quam habent extrinsecus loquelam, similes nobis apparent, eadem nobiscum loquentes) intrinsecus vero lupi. Sententia enim eorum ⁵homicidialis, ⁶Deos quidem plures confingens et Patres multos simulans; comminuens autem et per multa dividens Filium Dei; quos et Dominus nobis ⁷cavere praedixit, et discipulus eius Ioannes in ⁷praedicta epistola fugere eos praecepit dicens: *Multi seductores ⁸exierunt in hunc mundum, qui non confitentur Iesum Christum in carne venisse. Hic est seductor et Antichristus. ⁹Videte eos, ¹⁰ne perdati quod operati estis. Et rursus in epistola ait: Multi pseudo-¹¹prophetarum exierunt ¹²de saeculo. In hoc cognoscite Spiritum Dei. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Et omnis spiritus ¹³qui solvit Iesum, non est*

Math. VII.

15.

2. Ioan. 7. 8.

1. Ioan. IV.

1. 2. 3.

1. et unigenitus] Et ex ERASM. GALL. ARUND. VOSS. ET MERC. II. adiecit GRAB. Consentiit MASS.

2. extra dispositionem] Graece procul dubio scripsit χωρὶς τῆς οἰκονομίας. Vox οἰκονομία hoc loco idem est, quod Clemens Alex. Strom. II p. 367 dicit οἰκονομίαν σωτήριον, opus redemptorium. Sensus huius loci hic est: fructus operis redemptorii atque incarnationis Christi ii non percipient, qui inanes de Iesu Christi natura doctrinas excogitarunt.

3. ab hoc cett.] Ita ARUND. VOSS. GRAB. ET MASS. In ceteris ob hoc. Quae hic parenthesi inclusa leguntur, a lectore quodam in margine adscripta, postea vero a librariis in textum recepta videntur.

4. deminoratione] Sic primus FEUARD. Sed ERASM. GALL. ARUND. ET MERC. II. Demiurgi aut Demiurgo ratione.

5. homicidialis] ARUND. homicidalis.

6. Deos quidem plures confingens] Haec non ad Valentinianos solos referenda esse censeo.

7. praedicta epistola] GRABIVS obser-

vat, Irenaeum memoria lapsum esse, quum antea non e secunda, ut hic, sed e prima Ioannis epistola nonnulla citaverit.

8. exierunt] In N. T. legitur ἐξῆλθον. Sed exierunt exstat etiam in versione Vulgata.

9. Videte eos] Irenaeus legit βλέπετε αὐτοὺς pro ἐαυτοὺς. Ex hac enim lectione Ioannes haereticos respicere videtur.

10. ne perdati quod operati estis] Patet, Irenaeum legisse: ἵνα μὴ ἀπολέσῃτε ἃ vel ὃ ἐργάσασθε, quam lectionem Vulgatus, Syrus, Aethiops interpretes, atque Oecumenius in Commentario et Cod. Alexand. tuentur. At in edit. graecis exstat: ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν ἃ ἐργάσαμεθα.

11. de saeculo] Fortasse memoriter ita allegavit: Codices enim N. T. habent εἰς τὸν κόσμον.

12. qui solvit] Irenaeus cum versione Vulg. legisse videtur: ὃ λύει τὸν Ἰησοῦν. Editi. N. T. ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα. Codd. CLAROM. VOSS. ARUND. cum versione Vulg. omittant Christum.

ex Deo, sed ¹ *de Antichristo est.* Haec autem similia sunt illi, quod in evangelio dictum est, quoniam *Verbum caro factum est, et* ² *habitavit in nobis.*

¹ *Διὸ πάλιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ* Propter quod rursus in epistola *φησὶ· Πᾶς ὁ πιστεύων, ὅτι Ἰη-* clamat: *Οmnis qui credit quia* ¹ *Joan. V. 1.* *σοῦς Χριστός, ἐκ τοῦ Θεοῦ γε-* *Iesus est Christus, ex Deo na-* *γέννηται ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν εἰδὼς* *tus est; unum et eundem sci-* *Ἰησοῦν Χριστόν, ὃ ἡνοίχθησαν* *ens Iesum Christum, cui apertae* *αἱ πύλαι τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τὴν* *sunt portae caeli, propter carna-* *ἔνσαρκον ἀνάληψιν αὐτοῦ· ὃς* *lem eius assumptionem; qui etiam* *καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σαρκί, ἐν ᾗ καὶ* *in eadem carne, in qua passus* *ἔπαθεν, ἐλεύσεται, τὴν δόξαν* *est, veniet, gloriam revelans* *ἀποκαλύπτων τοῦ Πατρὸς.* Patris.

9. Et Paulus autem his consentiens, ⁴ *Romanos alloquens ait:* *Rom. V. 17.* *Multo magis* ⁵ *hi, qui abundantiam* ⁶ *gratiae et iustitiae accipiunt* *in vitam, regnabunt per unum Iesum Christum.* Nescit ergo eum qui evolavit Christum a Iesu; neque eum novit Salvatorem qui sursum est, quem impassibilem dicunt. Si enim alter quidem passus est, alter autem impassibilis mansit; et alter quidem natus est, alter vero in eum, qui natus est, descendit et rursus reliquit eum; non unus, sed duo monstrantur. Quoniam autem unum eum, et qui natus est et qui passus est, Christum Iesum novit apostolus, in ea- *Ibid. VI. 3. 4.* *dem epistola iterum dicit: An ignoratis, quoniam quotquot baptizati sumus in Christo Iesu, in morte eius baptizati sumus? ut* ** Grab. 243.* *quemadmodum resurrexit* ⁸ *Christus a mortuis, sic et nos in novitate vitae ambulemus.* Rursus autem significans Christum passum et ipsum esse Filium Dei, qui pro nobis mortuus ⁹ *est, et sanguine* *Ibid. V. 6* *suo redemit nos in praefinito tempore, ait: Ut quid enim Christus,*

segg.

1. *de Antichristo*] Ita FEUARD. in marg. Voss. et MASS., uti puto, cum suis MSS. Sed ceterae edit. cum ARUND. et MERC. II. pro *de* habent *ex*.

2. *habitavit*] Sic omnes edit. praeter MASS. et Codd. ARUND. MERC. II. et Voss. Sed MASS., non dicens qua auctoritate, scripsit *inhabitavit*. Cod. Vercellensis versionis Ital. habet *inhabitavit*, sed Veronensis *habitavit*.

3. *Διὸ πάλιν καὶ.*] Hoc fragmentum reperitur in Theodreti Dial. II, qui inscribitur *Inconfusus*. Vide Theodreti Opp. ed. SCHULZE Tom. IV p. 128.

4. *Romanos alloquens*] MERC. II. et CLARON. *Romanis colloquens*.

5. *hi*] Hanc vocem in GALL. omissam restituit FEUARD.

6. *gratiae et iustitiae*] Edit. N. T. *τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης*. Ut Irenaeus sic etiam Origenes Comment. in Ioan. p. 334 omittit *τῆς δωρεᾶς*. In versione Vulg.: *gratiae et donationis et iustitiae*.

7. *quoniam*] Sic FEUARD. in marg. ARUND. Voss. et MASS. In reliquis *quia*.

8. *Christus*] Hanc vocem restituit FEUARD. consentientibus Voss. et ARUND. Verba *διὰ τῆς δόξης τοῦ πατρὸς* Irenaeus non legisse videtur, perinde et Tertullianus lib. de Resurr. carnis c. 47 SENLERI edit. III p. 304.

9. *est*] Est addidit GRAB. e Cod. ARUND. MERC. II. Sed in Voss. omittitur *est*.

10. *Ut quid enim*] Irenaeus legisse videtur *ἕνα τὸ γὰρ*. In editis exstat *ἕνα γὰρ*.

1 de on
antecristo
antipristo
hec

2 inhabitavit

8 aperte

9 porte celi

14 consensuens
allog.] ^{omnis} conloque

15 gracie

16 xp.

17 ab

Subum

18-20 quidem...cum²

23 quodquod

24 uti

26 uite

prein
28 & temp
quid] qd

3 tr. xps pro nobis

5 essemus] cētemus

7 eius] ipsius

9 adnuncians

10 celos

13 subdiuisionis *

16 uobis] + hic

18 audire] + qm

20 surrexit

in dextera om.

perfectis

21 repercutiebat

22 tyrannidem

noster] + xviii de eo qui descendit

in ipsum operita sunt

27 dispositionis

quum adhuc essemus infirmi, secundum tempus pro impiis mortuus est? Commendat autem suam dilectionem Deus in nobis, quoniam quum adhuc essemus peccatores, pro nobis Christus mortuus est: multo magis iustificati nunc in sanguine eius, salvi erimus per ipsum ab ira. Si enim quum essemus inimici, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius, multo magis reconciliati, salvi erimus in vita eius. Hunc eundem qui apprehensus ¹et passus est et effudit sanguinem suum pro nobis, hunc Christum, hunc Filium Dei manifestissime annuntians, qui etiam surrexit et assumptus est ²in caelos, quemadmodum ipse ait: Simul autem Christus mortuus est, ³immo et resurrexit, qui est in dextera Dei. Et iterum: Scientes quoniam ⁴Christus resurgens a mortuis, iam non moritur. (Praeviciens enim et ipse per Spiritum subdivisiones malorum magistrorum, et omnem ipsorum occasionem dissensionis volens abscindere, ait quae praedicta sunt:) Si autem Spiritus eius, qui suscitavit Iesum a mortuis, ⁵inhabitat in ⁶vobis; qui suscitavit Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra. ⁷Unum quod non exclamat ad eos, qui volunt ⁸audire: Nolite errare; unus et idem est Christus Iesus Filius Dei, qui per passionem reconciliavit nos Deo et resurrexit a mortuis, qui est in dextera Patris et perfectus in omnibus; qui quum vapularet, non reperiiebatur; qui quum pertereretur, non est ⁹minutus; et quum tyrannidem pateretur, rogabat Patrem ut ignosceret his qui se crucifixerant. Ipse enim vere salvavit: ¹⁰ipse est Verbum Dei, ipse unigenitus a Patre, Christus Iesus ¹¹Dominus noster.

Rom. VIII.
34.
Ib. VI. 9.

Ib. VIII. 11.

1. Pet. II. 23.

C A P. XVII.

Cap. XIX.

1. †Etenim potuerunt dicere apostoli, Christum descendisse in Iesum; aut illum superiorem Salvatorem, in eum qui sit dispo-

1. et passus est] Ita GRAB. et MASS. Ceterae edit. cum ARUND. et MERC. II. est passus.

2. in caelos] Sic MASS. secundum ARUND. MERC. I. et VOSS.

3. immo] Vocem qui hic additam expunxit MASS. auctoritate CLAROM. VOSS. et FEUARD. in marg.

4. Christus] Abest hoc nomen in ERASM. et GALL.

5. inhabitat] Ita CLAROM. VOSS. FEUARD. in marg. et MASS. In reliquis habitat.

6. vobis — vestra] Sic GRABIVS primus auctoritate biblici textus et ARUND. VOSS. et MERC. II., nisi quod in ARUND. et MERC. I. nostra scriptum est.

7. Unum quod non exclamat] Id est,

ait GRABIVS, parum abest quin exclamet; idem est, ac si exclamet.

8. audire: Nolite] Deum post audire additum in FEUARD. GRAB. et VOSS. omitunt reliqui. Quoniam ante nolite habent omnes edit. praeter MASS., qui illam vocem expunxit auctoritate Cod. VOSS.

9. minutus] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. et MASS. In aliis legitur minatus.

10. ipse est] Enim, quod in edit. legabatur, expunxit MASS. auctoritate VOSS. Est vero omittitur in ERASM. GALL. ARUND. et MERC. II.

11. Dominus noster] Sic legitur in FEUARD. marg. ARUND. VOSS. et MASS. In aliis Deus noster.

sitionis; aut illum, qui est ab invisibilibus, in eum qui est Demiurgi: sed nihil quidem tale neque scierunt, neque dixerunt; si enim scissent, ¹et dixissent utique; quod autem erat, hoc et dixerunt, Spiritum Dei sicut columbam descendisse in eum; hunc Spiritum, de Esa. XI. 2. quo ab Esaia dictum est: *Et requiescet ²super eum Spiritus Dei*, Ib. LXI. 1. sicut praediximus. Et iterum: *Spiritus Domini super me, propter* Math. X. 20. *quod unxit me*. Iste Spiritus, de quo ait Dominus: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur ³in vobis*. Et iterum potestatem regenerationis ⁴in Deum ⁵dans discipulis, dicebat eis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti*. Hunc enim promisit per prophetas effundere, in novissimis temporibus super servos et ancillas, ut prophetent; unde et in Filium Dei, filium hominis factum, descendit, cum ipso assuestens habitare in genere humano et requiescere in hominibus et habitare in plasmate Dei, voluntatem Patris operans in ipsis et renovans eos a vetustate in novitatem Christi.

2. Hunc Spiritum petiit David humano generi, dicens: *Et Spiritu principali confirma me*. Quem et descendisse Lucas ait post ascensum Domini super discipulos in Pentecoste, habentem potestatem omnium gentium ad introitum vitae et ⁶adapertionem novi Testamenti; unde et omnibus linguis conspirantes hymnum dicebant Deo, Spiritu ad unitatem redigente distantes tribus, et primitias ⁷omnium gentium offerente Patri. Unde et Dominus pollicens est mittere se Paracletum, qui nos aptaret Deo. Sicut enim de arido tritico massa una fieri non potest sine humore, neque unus panis: ita nec nos multi unum fieri in Christo Iesu poteramus sine aqua, quae de caelo est. Et sicut arida terra, si non percipiat humorem, non fructificat: sic et nos, lignum aridum existentes primum, nunquam fructificaremus vitam sine superna voluntaria pluvia. Corpora enim nostra per lavacrum ⁸illam, quae est ad incorruptionem, unitatem acceperunt; animae autem per Spiritum. Unde et utraque necessaria, quum utraque proficiunt in vitam Dei, miserante Ib. IV. 7. ⁹Domino nostro Samaritanae ⁹illi praevariatrici, quae in uno viro

1. *et dixissent*] Sic Codd. Voss. et Mass. In ceteris omittitur et.

2. *super eum*] Sic FEUARD. primus restituit e Vet. Cod. Suffragantur ARUND. et Voss.

3. *in vobis*] In addidit FEUARD. consentientibus Codd. ARUND. Voss. et MERC. II.

4. *in Deum*] Absunt haec in ERASM: et GALL. In MERC. II. omittitur in; sed ARUND. habet et Deum.

5. *dans*] Sic ARUND. MERC. II. Voss.

CLAROM. OTTOM. et MASS. In ceteris editt. demandans.

6. *adapertionem — conspirantes*] Sic FEUARD. in marg. Voss. et MASS. In aliis *opertionem — conspirantes*.

7. *illam, quae est*] Ita reposuit GALL. ex ARUND. et MERC. I. pro *illud quod est*.

8. *Domino nostro*] Hic addunt editiones Iesu Christo, quae verba MASSEYUS solus omisit, quum obviat in Codd. ARUND. MERC. II. Voss. CLAROM. et OTTOM.

3 dixissent
dixerunt *
-issent²

5 requiescit

6 me] + et

7 unxit

12 effecundere
+ se A

13 profetunt

14 abitare

15 uoluptatem

16 xpm

7 petit

4 aduersu dm
abentem

20 nite

abapercionem

23 offerenti

25 umore

celo

28 umorem

31 anime

samaritane

pruaricata^{et}

ostende
umectationem
laboriose
se on.
salicens

7 gratiam

preu-
9 petitionem
lane
quod] quod

superi
lanam
quod
tantum

13 profetans

14 sapientie

15 scientie

16 ecte

celis
paraclytum

17 diabolum

h. liquor

19 abemus jillic habemus on
paraclytum

20 commendantem

hominem] omnem

25 descendende

6 predict-

dispositum] + in plenitudinem

est on.

venientem

non mansit, sed fornicata est in multis ¹nuptiis, et ostendente ²pollicente aquam vivam, ut ulterius non sitiret, neque occupar ad humectationem aquae laboriosae, habens in se potum salienter vitam aeternam. ³Quod Dominus accipiens munus a Patre, quoque his donavit qui ex ipso participantur, in universam terram mittens Spiritum sanctum.

3. Hanc muneris gratiam praevidens Gedeon ille Israël quem elegit Deus, ut salvaret populum Israël de potentatu alienarum, demutavit petitionem, ⁴et super vellus lanae, in quo tantum primum ros fuerat, quod erat typus populi, ariditatem futuram prophetans; hoc est, non iam habituros eos a Deo Spiritum sanctum sicut Esaias ait: *Et nubibus mandabo ne pluant super eam*; omni autem terra fieri ros, quod est Spiritus Dei, qui descendit Dominum, *spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et virtutis, spiritus scientiae et pietatis, spiritus timoris Dei*; quem ipsum iterum dedit ecclesiae, in omnem terram mittens de caelis Paracletum, ubi et diabolus, tanquam fulgur, proiectum ait Dominus. Quod propter necessarius nobis est ros Dei, ut non comburamur, neque infertiles efficiamur, et ubi accusatorem habemus, illic habeamus paracletum; commendante Domino Spiritui sancto suum hominem qui inciderat in latrones, cui ipse misertus est, et ligavit vulnus eius, dans duo denaria regalia, ut per Spiritum imaginem et inscriptionem Patris et Filii accipientes, fructificemus creditum nobis denarium, multiplicatum Domino annuerantes.

4. ⁵Τοῦ Πνεύματος οὖν κατὰ λόγον διὰ τὴν προωρισμένην οἰκονομίαν καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μονογενοῦς, ὃς καὶ Λόγος ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, ἐκ λόγου τοῦ πληρώματος τοῦ χρόνου, σαρκωθέντος ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ πᾶσαν τὴν κατὰ ἀνθρώπου οἰκονομίαν

4. Spiritu itaque descendente ⁶super praedictam dispositionem et Filio Dei unigenito, qui Verbum est Patris, veniente plenitudine temporis, incarnato ⁷in homine ⁸propter hominem, et omnem secundum hominem dis-

9. illi praevaticatrici] Illi addidit FEUARD. consentiente VOSSIANO Cod. Observa, Interpretem hic falso scripsisse miserante — illi praevaticatrici pro illius praevaticatrici. Eodem modo § sequente legitur: cui misertus est.

1. nuptiis] Ita primus scripsit GRABJUS auctoritate Codd. ARUND. VOSS. et MERC. II. pro impiis.

2. pollicente] Ei additur in Cod. VOSS.

3. Quod Dominus] Ita FEUARD. in marg. VOSS. et MASS. In ceteris quam Dominus.

4. et super vellus lanae] Ita primus

FEUARD. secundum Cod. VET. Sed ERASMI et GALL. e superiori vellus lanam. Cod. VOSS. emendationem confirmat.

5. Τοῦ Πνεύματος κατὰ] Fragmentum hoc servavit Theodoretus Dial. I, qui inscribitur Immutabilis. Vide SCHULZII editionem T. IV p. 54.

6. ἐν ἀνθρώπῳ] Interpres δι' ἀνθρώπου.

7. super praedictam] Aut legit Interpres ἐπὶ τὴν προειρημένην, aut falso vertit pro propter praefinitam.

8. in homine] Ita restituit GRABJUS e

ἐμπληρώσαντος, ¹ τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνδὸς καὶ τοῦ
 αὐτοῦ ὄντος, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος
 μαρτυρεῖ καὶ οἱ ἀπόστολοι ὁμο-
 λογοῦσι, καὶ οἱ προφῆται κηρύτ-
 τουσι· ψευδεῖς ἀπεδείχθησαν
 πᾶσαι αἱ διδασκαλίαι τῶν τὰς
 ὁγδοάδας καὶ τετράδας καὶ δο-
 κῆσεις παρεξηρηκότων.

† *Mass.* 209. † et subdivisiones excogitaverunt: qui Spiritum quidem interimunt, alium autem Christum et alium Iesum intelligunt, et non unum Christum, sed plures fuisse docent; et si unitos eos dixerint, iterum ostendunt eum quidem participasse passionem, hunc autem impassibilem perseverasse; et hunc quidem ascendisse in Pleroma, hunc autem in medietate remansisse; et hunc quidem in invisibilibus et innominabilibus epulari et oblectari, hunc autem assidere Demiurgo,

* *Grab.* 245. evacuantem eum virtute. ² Unde oportebit et te et *omnes, qui intendunt huic scripturae, et solliciti sunt pro sua salute, non, quum audiunt forinsecus eorum sermones, sponte succumbere. Similia enim loquentes fidelibus, ⁴ sicut praediximus, non solum dissimilia sapiunt, sed et contraria, et per omnia plena blasphemias, per quae interficiunt eos, qui per similitudinem verborum dissimile affectionis eorum in se attrahunt venenum; sicut quis aquae mixtum gypsum dans pro lacte, seducat per similitudinem coloris, sicut quidam dixit superior nobis, de omnibus qui quolibet modo depravant quae sunt Dei, et adulterant ⁵ veritatem. In Dei lacte gypsum male miscetur.

Cap. XX.

C A P. XVIII.

1. ⁶ Ostenso manifeste, quod in principio Verbum exsistens apud Deum, per quem omnia facta sunt, qui et semper aderat generi hu-

Codd. ARUND. VOSS. et MERC. II. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. vitiose in hominem.

9. propter hominem] MERC. I. per hominem.

1. τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ] Vocem Χριστοῦ addidi ex edit. SCHULZII.

2. putativas] Graece, uti observat MASS., καὶ δοκῆσεις et vanas species seu opiniones.

3. Unde oportebit] Et, quod editi. ante oportebit habent, expunxit MASS., non dicens qua auctoritate motus. In Cod. VOSS. abest et. FEUARD. primus scripsit oportebit pro oportebat.

4. sicut praediximus] Duobus antecedentibus capitibus.

positionem implente Iesu Christo Domino nostro, uno et eodem existente, sicut et ipse Dominus testatur, et apostoli confidentur et prophetae annuntiant; mendaces ostensae sunt universae doctrinae eorum, qui octonationes et quaternationes ² putativas adinvenerunt,

5. veritatem. In Dei lacte] Sic scripsit MASS. secundum Cod. CLAROM. melius, quam reliqui: veritatem Dei. Lacte. GALSIUS observat, docente Plinio XXXVI. c. 24 gypsum praesens venenum habere; idemque editor coniecit, haec verba: In Dei lacte cell. ad marginem a quopiam adscripta postea in textum inde irrepsisse. Atque MASS. putat, illa verba fortasse esse antiqui illius, quem tacito nomine saepe allegat Irenaeus.

6. Ostenso] Sic e Cod. VET. restituit FEUARD. pro ostensio. Emeadationi faveat Cod. VOSS. Sed edit. princ. nostram habet lectionem.

1 ~~et~~ implente] in plenitudi-
nem

5 profeta

6 mandata ostense

6,7 unius doctrine

7 ordinationes

8 quaternationes m

13 participans... hunc
in tra

15 m^o om

et] + in

17 uirtutem
scripture

21 blasphemis

quae] quem

26 ⁱ
gyptum

miscetur] + xx que causa
fuit ut uerbum dei caro
fieret

27 ostensio

- 3 contradicció
diccencium
- 4 Coepit f in res
- 5 aput
est om.
- 7 prestans
- 11 helius. (heliseus*us)
· inobaudienciam
- 12 fabrium (pro brany)
uictorie
- 15 nostre
- 17 Celum
- 18 abyssum
- 21 rationem
· hec
- 22 mortuös
- 23 $\frac{1}{2}$. mortuorum et
uiuorum
- 24 Corinthis
adnunciamus
- 25 benedictionis
- 26 $\frac{1}{2}$ Christi est

mano, hunc ¹in novissimis temporibus secundum praefinitum tempus a Patre, unitum suo plasmati, passibilem hominem factum; exclusa est omnis ¹contradictio dicentium: ²Si ergo tunc natus est, ³non erat ergo ante Christus. Ostendimus enim, quia non tunc coepit Filius Dei, existens semper apud Patrem; sed quando ⁴incarnatus est, et homo factus, longam hominum expositionem in seipso recapitulavit, in compendio nobis salutem praestans, ut quod perdideramus in Adam, id est, secundum imaginem et similitudinem esse Dei, hoc in Christo Iesu recipereamus.

2. Quia enim non erat ⁵possibile, eum hominem, qui semel victus fuerat et elisus per inobedientiam, replasmare et obtinere ⁶bravium victoriae; iterum autem impossibile erat, ut salutem perciperet, qui sub peccato ceciderat; utraque operatus est Filius, Verbum Dei existens, a Patre descendens et incarnatus et usque ad mortem descendens et dispensationem consummans salutis nostrae, cui credere nos indubitate adhortans, ⁷iterum dicit: *No dixeris in corde tuo: Quis ⁸ascendit in caelum? hoc est, Christum deducere. Aut, quis descendit in abyssum? hoc est, Christum a mortuis ⁹liberare.* Deinde infert: *Quoniam si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, et credideris in corde tuo, quoniam Deus illum excitavit a mortuis, salvus eris.* Et rationem reddidit ¹⁰propter quam haec fecit Verbum Dei, dicens: *In hoc enim Christus ¹¹et vixit et mortuus est et resurrexit, ut vivorum et mortuorum dominetur.* Et iterum ad Corinthios scribens ait: *Nos autem annuntiamus Christum Iesum crucifixum.* Et infert: *Calix benedictionis, quem benedicimus, nonne communicatio sanguinis est Christi?*

3. Quis est autem qui ¹²communicavit nobis de escia? Utrum

1. in novissimis] In addidit FEUARD. adscriptulantes ARUND. et VOSS.

2. Si ergo tunc natus est] Vocula tunc in GRABII editione desideratur.

3. non erat ergo] Sic VOSS. CLAROM. et MASS. Ceteri omittunt ergo.

4. incarnatus est ei] Est desideratur in ERASM. GALL. MERC. II.; et in VOSS., utrumque autem in ARUND.

5. possibile — per inobedientiam] ERASM. in textu priorum editionum habet possibile — per obedientiam, sed in marg. impossibile — per inobedientiam. In edit. aliis ERASMI et GALL. legitur: impossibile — per obedientiam. FEUARD. nostram restituit lectionem.

6. bravium] In VOSS. additum est fervium, quod quid sibi velit nescio.

7. iterum dicit] Sic primus FEUARD., quocum consentiunt ARUND. VOSS. et

MERC. II. Sed ERASM. et GALL. perpetuum verum.

8. ascendit] Sic restituit MASS. auctoritate CLAROM. MERC. II. et FEUARD. in marg. Consentit VOSS. a GRABIO neglectus. In reliquis legitur ascendet, quod non aptum videtur mox sequenti descendit. In Codd. N. T. utrobique legitur futurum.

9. liberare] Ita VOSS. CLAROM. et MASS. In ceteris eliberare.

10. propter quam] Vocem caussam additam in edit. recte expunxit MASS. auctoritate Cod. CLAROM. et VOSS.

11. et vixit] Haec ab Irenaeo memoriter allegata videntur: nam paullo aliter leguntur in N. T., in quo καὶ ἐζησεν post καὶ ἀνέστη legitur.

12. communicavit] Sic pro communicat scripsit GRABIVS et FEUARD. marg. ARUND. et VOSS. —

is qui ab illis ¹affingitur sursum Christus, superextensus Horo, id est fini, et formavit eorum matrem: an vero qui ex virgine est Emmanuel, qui butyrum et mel manducavit, de quo ait propheta:

Jerem. XVII. *Et homo est, et quis ²cognoscet eum?* Hic idem a Paulo annuntiabatur: *Tradidit enim, inquit, vobis in primis, quoniam Christus

^{9.}
* Grab. 2.16.

1. Cor. XV. *mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, et quoniam*

3. 4. ²a *sepultus est, et resurrexit tertia die secundum Scripturas.*

³ Φανερόν οὖν, ὅτι Παῦλος ἄλλον Χριστόν οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ἢ τοῦτον τὸν καὶ παθόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα καὶ γεννηθέντα, ὃν καὶ ἄνθρωπον λέγει.

1b. 12. *Εἰπὼν γάρ, εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται, ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, ἐπιφέρει, τὴν αἰτίαν ἀποδιδούς τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ.*

1b. 21. *Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, ⁴καὶ δι' ἀνθρώπου ἁνάστασις νεκρῶν. Καὶ πανταχοῦ ἐπὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ καὶ τῆς νεκρώσεως τῇ τοῦ Χριστοῦ κέχρηται ὀνόματι, ὡς ἐπὶ τοῦ· μὴ τῇ βρώματί σου ἐκείνον ἀπόλλυς, ὑπὲρ οὗ Χρι-*

Rom. XIV.
15.

† Mass. 210. *στός ἀπέθανε. Καὶ πάλιν· νυνὶ ἐπὶ τοῦ· μὴ τῇ βρώματί σου ἐκείνον ἀπόλλυς, ὑπὲρ οὗ Χρι-*

Ephes. II. 13.

Gal. III. 13. *ἐν τῇ αἵματι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πάλιν· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενός ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα.*

Manifestum est igitur, quoniam Paulus alterum Christum nescit, nisi hunc solum, qui et passus est et sepultus est et resurrexit, qui et natus est, quem et hominem dixit. Quum enim dixisset: Si autem Christus annuntiatur, quoniam a mortuis resurrexit; intulit, rationem reddens incarnationis eius: Quoniam per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. Et ubique in passione Domini nostri et humanitate et mortificatione eius, Christi usus est nomine, quemadmodum in illo: Noli esca tua perdere illum, pro quo Christus mortuus est. Et iterum:

† Nunc autem in Christo vos, qui aliquando fuistis longe, facti estis proximi in sanguine Christi. Et iterum: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum; quoniam scri-

1. affingitur — Horo id est fini] Ita emendavit FEUARD. pro affigitur — Ioro id est funi. Cod. Voss. confirmat emendationem.

2. cognoscet] Futurum pro praesenti cognoscit recte restituit GRAB. e FEUARD. marg. Voss. et MERC. I.; consentiunt CLANOM. et MASS. Graecus enim textus habet γινώσεται. Observat GRAB., hunc prophetæ locum non solum Irenaeum applicasse ad Christum, sed etiam Tertullianum lib. cont. Iudaeos c. 14, de carne Christi c. 15, cont. Marcionem III,

c. 7 et Cyprianum cont. Iud. II, c. 10. Cfr. Hieronym. in Comment. ad hunc propheticum locum.

3. Φανερόν οὖν κτλ.] Graeca haec servavit Theodoretus Dial. III Impatibilibus inscripto. Vide SCHULZII edit. Operum Theodoret. T. IV. p. 231.

4. καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις] Voculam καὶ agnitam etiam ab Irenaeo ex SCHULZII edit. addidi.

5. ἀνάστασις νεκρῶν] Sic ex eund. inssum SCHULZIO e textu sacro et versione latina. GRAB. et MASS. ἐκ νεκρῶν.

20

21

1

5 ipse] + est

9 unccio

11 unexit

15 discipulus *

17 quum laud] conlaudatus

18 celis

20 inquit

dicentibus

hierosolimam

21 patria sacerdot. scr *

un leg pa|trif

22 tertia

25 petro (*)

adversanti

Ἔγγραπται γάρ, ἐπικατάρατος ptum est: maledictus omnis
πᾶς ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλου. ¹pendet in ligno.

Et iterum: ²Et periet infirmus in tua scientia frater, propter quod
Christus mortuus est; significans, quoniam non Christus impass
lis descendit in Iesum, sed ipse, Iesus Christus quum esset, pas
est pro nobis, ³qui decubuit et resurrexit, qui descendit et ascen
Filius Dei, filius hominis factus, quemadmodum et ipsum noi
significat. In Christi enim nomine subauditur qui unxit, et ipse
unctus est, et ipsa unctio in qua unctus est. Et unxit quidem
ter, unctus est vero Filius in Spiritu, qui est unctio; quemadmod
per Esaiam ait sermo: *Spiritus Dei super me, propter quod un*
me; significans et ungentem Patrem et unctum Filium et unctione
qui est Spiritus.

4. Et ipse autem Dominus ⁴manifestum facit eum, qui est pass
⁵Quum enim interrogasset discipulos: ⁵Quem me homines dicunt e
filium hominis? ⁶et Petrus quum respondisset: Tu es Christus
lius Dei vivi; et quum laudatus esset ab eo, Quoniam caro et sa
quis non revelavit ei, sed Pater qui est in caelis; manifestum fecit
quoniam filius hominis hic est Christus Filius Dei vivi: Ex eo eni
⁷inquit, coepit demonstrare ⁷discipulis, quoniam oportet illum H
rosolyam ire et multa pati a sacerdotibus, ⁸et reprobari et cr
cifici et tertia die resurgere. Ipse qui agnitus est a Petro Chri
stus, qui eum beatum dixit, quoniam Pater ei revelavit Filium I
vivi, dixit, semetipsum oportere multa pati et crucifigi; et tu
⁹Petro increpavit, secundum opinionem hominum putanti eum es
Christum, et passionem eius ¹⁰aversanti, et dixit discipulis: Si qu

1. pendet] Voss. pendit.

2. Et periet] Codicis VET. auctoritate
repositi FEUARD. periet pro pereit. Haec
forma futuri non est inusitata-apud scri
ptores mediae et infimae latinitatis. Cum
VET. Cod. consensunt Voss. et MERC. 1.

3. qui decubuit] Loco discubuit sub
stituit FEUARD. e Cod. VET.

4. manifestum facit eum] Sic Mass. e
CLARON. FEUARD. marg. et Voss. In re
liquis manifestum fecit eum.

5. Quem me homines] Ne omissum in
AUGUST.

6. et Petrus quum respondisset] Et re
spondit ex ARUND. GRABUS respondisset recte
repositi, quum sola editio FEUARD. vi
tiose haberet respondit.

7. discipulis] Ita scribere solet In
terpres pro discipulis, uti saepius adno
tavit FEUARDENTIUS.

8. et reprobari] Aut Irenaeus haec e
Marc. VIII, 31 vel e Luc. IX, 22 huc

transtulit, aut haec olim legebantur
aliquibus Matthaei Codicibus.

9. Petro increpavit] Sic in Cod. CL
ARON. scriptum legitur, quamvis recentis
sima manus imprudenter subscripserit
Petrum, haud advertens duos Dativos es
sus iterum sequi: quod idem ceterorum
amanuensium erratum fuit, in edit. de
inde derivatum. Huic vero mederi du
conati sunt aliqui, auxerunt: nam pu
putanti, aversanti [uti GRAB. e Code
ARUND. et MERC. 1. restituit] scripserunt
putantium et aversantium, ut hae voc
non ad Petrum, sed ad hominum refer
rentur. Scribas fefellit graeci sermoni
ignorantia. Nempe quem casum, Dati
vum scilicet, Graeci tribuunt verbo ἐπε
τιμάω, eundem incautos tribuit Inter
pres verbo increpo, quum Accusativum
tribuere debuisset. Mass. In Cod. Voss
pro increpavit legitur increpuit.

10. aversanti] Voss. adversanti.

vult post me venire, ¹neget se et tollat crucem suam et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam ²salvare, perdet illam; et qui eam perdiderit propter me, ³salvabit eam. Haec enim Christus manifeste dicebat, ipse existens Salvator eorum, qui propter suam confessionem in mortem traderentur, et perderent animas suas. §

5. Si autem ipse non erat passurus, sed ⁴avolaret a Iesu, quid et adhortabatur discipulos tollere crucem, et sequi se, quam ipse non tollebat secundum ipsos, sed relinquebat dispositionem passionis? Quoniam enim non de agnitione superioris crucis dicit hoc, quemadmodum quidam audent exponere, sed de passione, quam oportebat illum pati, et ⁵ipsi discipuli eius futurum erat ut paterentur, intulit: *Quicumque enim ⁶salvaverit animam suam, ⁷perdet eam; et qui perdiderit, inveniet eam.* Et quoniam passuri erant discipuli eius ¹propter eum, dicebat Iudaeis: *Ecce, mitto ad vos ⁸prophetas et sapientes et doctores et ex his interficietis et crucifigietis.* Et discipulis dicebat: *Ante duces et reges stabitis propter me, ⁹et ex vobis flagellabunt et interficient et persequentur a civitate in civitatem.* Sciebat igitur et eos qui persecutionem ¹⁰passuri essent, sciebat et eos qui ¹¹flagellari et occidi haberent propter eum. Et non altera ¹²de cruce, sed de passione, quam passurus esset ipse prior, post deinde discipuli eius, erat ergo sermo eius, ¹³adhortantis etiam illos: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; ¹⁴timete autem magis eum, qui habet potestatem, et corpus et animam mittere in gehennam; et ¹⁵servare eas* quae essent ad eum confessiones. Etenim ipse confessurum se pro-

1. neget] Sic ARUND. VOSS. MERC. II. CLAROM. et MASS. In reliquis et versione Ital. abneget.

2. salvare] Sic ARUND. VOSS. MERC. I. et MASS. In aliis et versione Ital. salvam facere.

3. salvabit] Ita legitur in ARUND. et MASS. In Cod. VOSS. et FEUARD. marg. incertia scribarum scriptum est salvavit. Ceteri cum versione Ital. inveniet.

4. avolaret] In VOSS. volaret.

5. ipsi discipuli] Ita GRAB. et MASS. auctoritate Codd. VOSS. et CLAROM.

6. salvaverit] ERASM. GALL. cum Codd. ARUND. et MERC. II. salvabit.

7. propter eum] Ita loco propter ea, uti legebant ERASM. GALL. et FEUARD., restituit GRAB. auctoritate Codd. ARUND. VOSS. et MERC. II. Haec lectio melius quadrat in verba paullo post citata: ante duces et reges stabitis propter me.

8. Ecce mitto] FEUARD. ecce ego mitto.

Sed vocem ego a nullo Cod. agnitam expunxerunt duo novissimi editores.

9. et ex vobis flagellabunt] Haec non continua serie loco citato leguntur, sed ex variis versibus sunt collecta.

10. passuri essent] Essent pro erant GRABIVS et FEUARD. marg. ARUND. et VOSS. recte reposuit. Sequitur enim: haberent.

11. flagellari et occidi haberent] Graecorum morem secutus ita scripsit Interpres pro flagellandi et occidendi essent.

12. de cruce, sed de passione] Utramque de male omissum est in ERASM. GALL. et MERC. II. posterius etiam in FEUARD.

13. adhortantis] ARUND. et GRAB. adhortans.

14. timete] Sic scripsit auctoritate Cod. VET. FEUARDENTIUS, suffragantibus ARUND. et VOSS.

15. servare — confessiones] Sensus: nomen Iesu Christi tenaciter confiteri.

1

5

6

7

8

11 4.

14

15

0

2

4

1 suo ess.

4 martiras*
-res²

6 sustinent omni

7 passionis*
-res²

12 paciencia

13 ut m
ipsi

14 tract' sunt*
-tati' sunt²

17 interfecerant

18 his' eis

19 patientia

20 comisse*
-misse²

22 obproprium

mittebat ¹coram Patre suo eos, qui confiterentur nomen suum coram hominibus; negaturum autem eos qui negarent eum, et confusurum Marc. VIII. 38. qui ²confunderentur confessionem eius. Et quum haec ita se habeant, ad tantam temeritatem progressi sunt quidam, ut etiam martyres spernant et vituperent eos, qui propter Domini confessionem occiduntur, et ³sustinent omnia a Domino praedicta, et secundum hoc conantur vestigia ⁴assequi passionis Domini, ⁵passibilis martyres facti; ⁶quos et concedimus ipsis martyribus. Quum enim inquireretur sanguis eorum, et gloriam consequentur, tunc a Christo confundentur omnes qui inhonoraverunt eorum martyrium. Et ex hoc autem quod Dominus in cruce dixerit: *Pater, ⁷remitte eis, non enim sciunt quid faciunt;* longanimitas et patientia et misericordia et bonitas Christi ostenditur, ut et ipse pateretur, et ipse excusaret eos, qui se male tractassent. Verbum enim Dei quod nobis dixit: *Diligite inimicos vestros et orate pro eis, qui vos oderunt;* ⁸ipse Luc. XXIII. 34. hoc fecit in cruce, in tantum diligens humanum genus, ut etiam pro his, qui se ⁹interficerent, postularet. Si quis autem, ¹⁰quasi duorum existentium, iudicium de his faciat, inveniatur multo melior et patientior et vere bonus, qui in vulneribus ipsis et plagis et reliquis, quae in eum commiserunt, beneficus est, nec ¹¹memor est in se commissae malitiae, eo qui avolavit, nec ullam iniuriam, neque opprobrium passus est. Math. V. 44. Mass. 211.

6. Hoc autem ¹²idem et illis occurrit, qui dicunt eum putative passum. Si enim non vere passus est, nulla gratia ei, quum

1. *coram Patre suo*] In Voss. abest suo.

2. *confunderentur confessionem eius*] Sic CLAROM. ARUND. MERC. II. FEUARD. GRAB. et MASS. In Codd. Vaz. et Voss. negligentia librorum scriptum est *confunderent*. Quod addunt ERASM. GALL. et FEUARD. ante *confessionem*, tò contra, expunxit GRABUS, quum in nullo Cod. compareat. Observandum nobis est, verbum *confundi* hic, uti non raro apud Patres, significare *sich schâmen*.

3. *sustinent*] Ita ARUND. MERC. II. Voss. CLAROM. GRAB. et MASS. In ceteris *perperam sustenti*, quod BILLIUS Observat. sacr. II, c. 5. frustra emendare conatus est *substanti*.

4. *assequi*] Sic FEUARD. in marg. Voss. ARUND. et MASS. Ceteri sequi.

5. *passibilis*] Hanc lectionem, quam habent FEUARD. in marg. et Voss., cum GRABIO et MASS. praetuli vulgatae *passibiles*. Aptissime, ait GRAB., *passibiles, παθητοι* nempe Christi martyres dicun-

tur, qui propter eius confessionem occiduntur.

6. *quos et concedimus ipsis martyribus*] Hunc locum, quem, quum eius sensum non assecutus esset, corruptum esse putavit BILLIUS, bene illustravit GRABUS: Quos (scil. haereticos) committimus ipsis martyribus, qui, quando Christus secundo venerit, cum ipso sedebunt iudicaturi mundum. Cfr. Apocal. XX, 4.

7. *remitte*] Sic Voss. et MASS. In ceteris *dimitte*.

8. *ipse*] *Ipsum* (scil. verbum) scribendum fuisse.

9. *interficerent*] Voss. MERC. II. et CLAROM. *interfecerant*.

10. *quasi duorum existentium*] Graecismus pro *quasi duobus existentibus*. Sensus est: si quis inter Verbum et Iesum, quasi duo essent, comparisonem instituat. MASS.

11. *memor est*] Est non legitur in Voss.

12. *idem*] Hanc vocem addidit FEUARD. consentiente Voss.

1264 nulla fuerit passio; et nos, quum ¹incipiamus vere pati, seducens videbitur, adhortans nos vapulare et alteram praebere maxillam, si ipse illud non prior in veritate passus est; et quemadmodum illos seduxit, ²ut videretur eis ipse hoc quod non erat; et nos seducit, adhortans perferre ea, quae ipse non pertulit. Erimus autem et super magistrum, dum patimur et sustinemus, quae neque passus est, neque sustinuit magister. Sed quoniam solus vere magister Dominus noster; et bonus vere Filius Dei, et patiens, Verbum Dei Patris filius hominis factus. Luctatus est enim, et vicit: erat enim homo pro patribus certans et per ³obedientiam inobedientiam persolvens: ⁴alligavit enim fortem et solvit infirmos et salutem donavit plasmati suo, destruens peccatum. Est enim piissimus et misericors Dominus, et amans humanum genus.

7. ⁵ἦνωσεν οὖν,
* Grab. 248. καθὼς προέφαμεν, * τὸν ἄνθρωπον τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ μὴ ἄνθρωπος ἐνίκησε τὸν ἀντίπαλον τοῦ ἀνθρώπου, οὐκ ἂν δικαίως ἐνικήθη ὁ ἐχθρὸς. Πάλιν τε, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἐδώρησατο τὴν σωτηρίαν, οὐκ ἂν βεβαίως ἔσχομεν αὐτήν. Καὶ εἰ μὴ συνηνώθη ὁ ἄνθρωπος τῷ Θεῷ, οὐκ ἂν ἡδυνήθη μετασχεῖν τῆς ἀφθαρσίας. Ἔδει γὰρ τὸν μεσότην Θεοῦ τε καὶ ἀνθρώπων ⁶διὰ τῆς ἰδίας πρὸς ἑκατέρους οἰκειότητος εἰς φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν τοὺς ἀμφοτέρους συναγαγεῖν· καὶ Θεῷ

7. Haerere itaque fecit et ¹adunivit, quemadmodum ²praediximus, hominem Deo. Si enim homo non vicisset inimicum hominis, non iuste victus esset inimicus. Rursus autem, nisi Deus donasset salutem, non firmiter haberemus eam. Et nisi homo ³counitus fuisset ⁴Deo, non potuisset particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat enim mediatorem Dei et hominum per suam ad utrosque ¹⁰domesticitatem ¹¹in amicitiam et concordiam utrosque reducere ¹²et

1. incipiemus] Ita FEUARD. primus scripsit pro inciperemus. Emendationi favet Voss. Interpres solet dicere incipere pati pro passurum esse.

2. ut videretur eis ipse hoc quod non erat] Illorum Vocelarum errorem perstringit, qui Christi corpus dixerunt fuisse solum φάντασμα.

3. obedientiam inobedientiam] Ita FEUARD. in marg. Voss. et MASS. In ceteris obaudientiam inobaudientiam.

4. alligavit enim fortem] Matth. XII, 20.

5. ἦνωσεν xil.] Haec allegavit Theodoretus Dial. II, qui inscribitur Inconfusus.

6. διὰ τῆς ἰδίας] Articulus male amissus in Veneta MASSUETI editione.

7. adunivit] Quod dicit GRAB., Vossii

Codicem habere adunavit, id falsum esse cognovi. Laudatus enim Codex nostram lectionem aperte offert.

8. counitus] Sic scripsi auctoritate Codd. CLAROM. et Voss. Fere omnes editt. coniunctus. ARUND. et MENC. II. cum ERASMI priorib. editt. cognitus.

9. Deo] In ERASM. GALL. et FEUARD. additur nostro, quod GRABIVS et MASS. expunxere fide Codd. CLAROM. Voss. et textus graeci.

10. domesticitatem Cognationem vertendum fuisset.

11. in amicitiam] Sic FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. secundum Codd. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. pro in habent ad.

2 preb.

5 adortans

8 paciens

10 inobaudiencia

12 piosus. rancidus ^{2a}

13 dominus om

20 inuvel] inuens et

25 hominem ^{2a}

adoptionis

damnacione

adoptionem

procl.

etiam] et

testificans in res

- abebat

hominem^o scr. #. debuit tamen
sy. abtr. et ab ipsa usque
ad homine (22) omitt

inofandien. ciam

te. a. unda in res

in dis

9 pris

~~ex~~ de] Ca in res
de scr #

μὲν παραστήσαι τὸν ἄνθρωπον, facere, ut et Deus assumeret hominem, et homo se dederet Deo. Qua enim ratione filiorum adoptionis eius participes esse possemus, nisi per Filium eam, quae est ad ipsum, recepissemus ab eo communionem; nisi Verbum eius communicasset nobis, caro factum? Quapropter et ¹per omnem venit aetatem, omnibus restituens eam, quae est ad Deum communionem. Igitur qui dicant eum putative manifestatum, neque ²in carne natum, neque vere hominem factum, adhuc sub veteri sunt damnatione, ³advocationem praebentes peccato, non devicta secundum eos morte, quae regnavit ab Adam usque ad Moysen, ⁴etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem transgressionis Adae. Rom. V. 14. Veniens autem lex, quae data est per Moysen et testificans de peccato, quoniam peccator est, regnum quidem eius abstulit, latronem et non regem eum detegens, et homicidam eum ostendit; oneravit autem hominem, qui habebat peccatum in se, reum mortis ostendens eum. Spiritualis enim quum lex esset, manifestavit tantummodo peccatum, non autem interemit: non enim Spiritui dominabatur peccatum, sed homini. Oportebat enim eum, qui ⁵inciperet occidere peccatum et mortis reum redimere hominem, id ipsum fieri quod erat ille, id est hominem, qui a peccato quidem in servitium tractus fuerat, a morte vero tenebatur, ut peccatum ab homine interficeretur, et homo exiret a morte. Ὡςπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦ πρώτως ἐκ γῆς ἀνεργάστου πεπλάσμενου, ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, καὶ ἀπέβαλον τὴν ζωὴν· οὕτως ἔδει καὶ δι' ὑπακοῆς ἑνὸς ἀνθρώπου, τοῦ πρώτως ἐκ παρθένου γεγενημένου, Quemadmodum enim per inobedientiam unius hominis, qui ¹primus de terra ²rudi plasmatus est, peccatores facti sunt multi, et amiserunt vitam: ita oportuit et per obedientiam unius hominis, qui primus ³de virgine na-

12. et facere, ut et Deus] Posterior et addidit FEUARD. consentientibus ARUND. Voss. et MERC. II.; sed in his duobus ut desideratur. Ceterum latinus et graecus textus inter se prorsus discrepant. Graeca ita vertenda sunt: et Deo quidem hominem adiungere, hominibus vero Deum notum facere. Inde apparet, Theodoretum et Interpretem variis Codicibus usos fuisse. Sed graecus textus multo clarior ideoque genuinus nobis videtur.

1. per omnem venit aetatem] Vide lib. II, c. 22, 4.

2. in carne natum] Ita Voss. FEUARD. GRAB. MASS. Sed in ceteris incarnatum.

3. advocationem] Παράκλησιν legisse videtur Int., excitationem.

4. etiam in eos] CLAR. et Voss. et in eos. 5. inciperet occidere] Uti saepissime observavimus, pro occisurus esset.

6. Ὡςπερ γὰρ κτλ.] Servavit haec Theodoretus Dial. I, qui inscribitur Immutabilis.

7. primus] Vertendum fuit hic et infra secundum graecum πρώτως primum.

8. rudi] CLARON. MERC. II. ARUND. et (quem addo) Voss. rudis. Ita et ERASM. in edit. priorib.

9. de virgine] GRABRIUS ex ARUND. et MERC. I. scripsit ex virgine.

δικαιωθῆναι πολλοὺς καὶ ἀπο-
λαβεῖν τὴν σωτηρίαν.

tus est, iustificari multos, et per-
cipere salutem.

¹Sic igitur Verbum Dei homo factus est, quemadmodum et Moyses ait: *Deus, vera opera eius*. Si autem non factus caro, ²parebat quasi caro, non erat verum opus eius. Quod autem parebat, hoc et erat; Deus hominis antiquam plasmationem in se recapitulans, ut occideret quidem peccatum, evacuet autem mortem et vivificaret hominem. Et propter hoc vera opera eius.

Cap. XXI.

C A P. XIX.

+ *Mass.* 212. 1. † Rursus autem qui nude tantum hominem eum dicunt ex Ioseph generatum, perseverantes ³in servitute pristinae inobedien-
* *Grab.* 249. tiae moriuntur; ⁴nondum *commixti Verbo Dei Patris, neque per
Ioan. VIII. Filium ⁵percipientes libertatem, quemadmodum ipse ait: *Si Filius*
^{36.} *vos manumiserit, vere liberi eritis*. Ignorantes autem eum, qui ex virgine est Emmanuel, privantur munere eius, quod est vita aeterna; non recipientes autem Verbum incorruptionis, perseverant in carne ¹⁷mortali et sunt debitores mortis, ⁶antidotum vitae non accipientes. Ad quos ⁷Verbum ait, suum munus gratiae narrans:
Psal. LXXXI. ⁸*Εγὼ εἶπα, υἱοὶ ὑψίστου ἐστέ πάντες καὶ θεοί· ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε. 16 Ταῦτα λέγει πρὸς τοὺς μὴ δεξαμένους τὴν δωρεὰν τῆς υἱοθεσίας, ἀλλ' ἀτιμάζοντας τὴν σάρκασιν τῆς καθαρᾶς γενήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀποστεροῦντας τὸν ἄνθρωπον τῆς εἰς Θεὸν ἀνόδου, καὶ ἀχα-*

Ego dixi, Dii estis, et filii 14 altissimi omnes: vos autem sicut homines moriemini. Ad eos in- dubitate dicit, qui non 12 percipiunt munus adoptionis, sed contemnunt incarnationem purae generationis 13 Verbi Dei, fraudantes hominem ab ea ascensione: quae est ad Dominum, et ingrati

1. Sic] Sic pro si primus recte scripsit FEUARD.

2. parebat] Interpres ita scribere amat pro apparebat.

3. in servitute — inobedientiae] Voss. in servitutem, MERC. I. inobaudientiae.

4. nondum commixti Verbo] Sic GRAB. et MASS. secundum FEUARD. in marg. CLAROM. et Voss. In reliquis perperam nondum commixtum Verbum.

5. percipientes] Pro percipientes restituit FEUARD. auctoritate Cod. VET., quocum convenit Voss.

6. antidotum] Voss. et ante hanc vocem habet supervacaneum.

7. Verbum] Vocem Patris hic addunt

edit., quam expunxit MASS., quum absit in omnibus MSS.

8. *Εγὼ εἶπα κτλ.*] Haec Theodoretus exscripsit Dial. I. edition. Schulzii T. IV. p. 53.

9. *υἱοὶ ὑψίστου — θεοί*] Haec a librariis esse transposita, versio latina et textus saecr probant.

10. *Ταῦτα λέγει*] Excidisse videtur vocula, quae respondeat adverbio *indubitate*.

11. *altissimi*] Sic GRAB. primus e Cod. Vossii, consentiunt CLAROM. et MASS. Sed reliqui *excelsi*.

12. *percipiunt*] Ita FEUARD. in marg. Voss. et MASS. In ceteris *recipiunt*.

13. *Verbi Dei*] *Verbum Dei* vitiase existat in ERAEN. GALL. ARUND. et MERC. II.

82
203
1004

26

- 3 haec enim in
verbo
- 6 ut] et
adoptionem
- 8 tr. percipere incorrup-
tibilem et immortalitatem
- 9 incorruptibile (tele²)
- 10 immortale
adoptionem ^{uti}
- 14 generationem quod per propter
- 15 agnoscit (ms. -cet)
^{ms. incogni}
^{pten S}
- 16 calis
- 20 eternus
prophetis

ριστοῦντας τῷ ὑπὲρ αὐτῶν σαρκωθέντι Λόγῳ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τοῦτο γὰρ ¹ὁ Λόγος ἄνθρωπος, ²ἵνα ὁ ἄνθρωπος τὸν Λόγον χωρήσας, καὶ τὴν υἰοθεσίαν λαβὼν, υἱὸς γένηται Θεοῦ.

Non enim poteramus aliter incorruptelam et immortalitatem ⁵percipere, nisi ⁶adunati fuisset incorruptelae et immortalitati. Quemadmodum autem ⁷adunari possemus incorruptelae et immortalitati, nisi prius incorruptela et immortalitas facta fuisset id quod ⁸et nos; ut ⁹absorberetur quod erat corruptibile ab incorruptela et quod erat mortale ab immortalitate, ut filiorum adoptionem perciperemus?

2. ¹⁰Propter hoc Generationem eius quis enarrabit? quoniam *Esai. LIII. 8. Ier. XVII. 9.* homo est, et quis ¹¹agnoscet eum? Cognoscit autem illum is, cui Pater qui est in caelis revelavit, ut intelligat, quoniam is qui non ¹²ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri natus est filius hominis, hic est Christus Filius Dei vivi. Quoniam enim nemo in totum ex filiis Adae Deus appellatur secundum eum, ¹³aut Dominus nominatur, ex Scripturis ¹⁴demonstravimus. ¹⁵Quoniam autem ipse proprie praeter omnes, qui fuerunt tunc homines, Deus et Dominus et Rex aeternus et Unigenitus et Verbum incarnatum praedicatur et ¹⁶a prophetis omnibus et apostolis et ab ipso Spiritu, adest videre

1. ὁ Λόγος ἄνθρωπος] luxta veterem Interpretem legendum est: ὁ Λόγος Θεοῦ ἄνθρωπος καὶ ὁ υἱὸς Θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου ἐγενήθη.

2. ἵνα ὁ ἄνθρωπος κτλ.] Hic differt graecus textus a versione. Irenaeum e versione latina puto ita scripsisse: ἵνα συγκατασθῇς seu συγκατοικημένος τῷ Λόγῳ Θεοῦ καὶ τὴν κτλ. Duo editores novissimi conjecturas proponunt, cur Theodoretus verbum, quod respondet τῷ κομμιζῶντι, omiserit. Qua de re adi Apparatum nostrum.

3. qui incarnatus] Sic CLAROM. VOSS. MERC. I. et MASS. pro more Interpretis, graecam vocem λόγος memoria tenentis. Sed in aliis quod incarnatus.

4. commixtus Verbo Dei cett.] Secundum graeca sic lege: ut homo Verbum capiens, adoptionemque consecutus, fil. Dei efficiatur.

5. percipere] Ita FEUARD. in marg. VOSS. et MASS. In aliis accipere, sed utrumque desideratur in ARUND. et MERC. II.

6. adunati] Ita reposuerunt GRABIVS et MASS. e VOSS. pro adunati. Postea enim legitur adunare.

7. adunari] ARUND. et MERC. II. perperam adunare.

8. et nos] Et addidit FEUARD., quocum consentit VOSS.

9. absorberetur] ARUND. MERC. II. et priores editt. ERASMI vitiose habent adsolveretur.

10. Propter hoc] Sic FEUARD. pro quod per hoc. Adstipulator VOSS.

11. agnoscel] CLAROM. agnoscit. VOSS. agnovit.

12. ex voluntate] Ex addidit FEUARD., consentit VOSS.

13. aut] Sic primus scripsit FEUARD. auctoritate Codicis .VET., quocum consentiant VOSS. et MERC. II.

14. demonstravimus] Vide cap. VI huius libri.

15. Quoniam autem ipse] Sic MASSUETUS. A FEUARDENTIO additum est autem; in VOSS. vero exstat aut. Quod GRABIVS ante ipse auctoritate Codicis VOSS. addiderat, est cum MASS. omisi, quum illud est propterea redand. et

16. a prophetis omnibus] Vox omnibus omissa est in ERASMO. et GALL.

omnibus qui vel modicum de veritate attigerint. Haec autem non testificarentur! Scripturae de eo, si, similiter ut omnes, homo tantum fuisset. Sed quoniam praeclaram praeter omnes habuit in se eam, quae est ab altissimo Patre, genituram, praeclara autem functus est et ea, quae est ex virgine, generatione; utraque Scripturae divinae de eo testificantur; et quoniam homo indecorus et passibilis et super pullum asinae ¹sedens, aceto ²et felle potatur et spernebatur in populo et usque ad mortem descendit; et quoniam Dominus sanctus et mirabilis consiliarius et decorus specie et Deus fortis, super nubes veniens universorum iudex, omnia de eo Scripturae prophetabant.

Esa. LIII. 2.

Zach. IX. 9.

* Grab. 250

Psalm. LXVIII.

22.

† Mass. 213.

3. Ὡςπερ γὰρ ἦν ἄνθρωπος, ἵνα πειρασθῇ, οὕτως καὶ Λόγος, ἵνα δοξασθῇ. ἡσυχάζοντος τὸ μὲν τοῦ Λόγου ἐν τῷ πειράζεσθαι ³καὶ σταυροῦσθαι καὶ ἀποθνήσκειν. ⁴συγγινόμενον δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐν τῷ νικᾶν καὶ ὑπομένειν καὶ χρηστεύεσθαι καὶ ἀνίστασθαι καὶ ἀναλαμβάνεσθαι.

Esa. VII. 11.

14.

Hic igitur Filius Dei Dominus noster, existens Verbum Patris, ⁵(et filius hominis) quoniam ex Maria, quae ex hominibus habebat genus, quae et ipsa erat homo, habuit secundum hominem generationem, factus est filius hominis. Propter hoc et ipse Dominus dedit nobis signum in profundum, in altitudinem sursum, quod non postulavit homo, quia nec speravit virginem praegnantem fieri posse, quae erat

1. *sedens*] Ita CLAROM. VOSS. ARUND. MERC. 1. et MASS. In ceteris *ascendens*.

2. Ὡςπερ γὰρ κτλ.] Haec Theodoretus, Dial. III, qui inscribitur *Impatibilis*, ab interitu servavit. Vide editionem SCHULZII T. IV. p. 232.

3. καὶ σταυροῦσθαι] In versione praemittitur et *inhonorari*. In textu graeco forte excidit καὶ ἀτιμάζεσθαι.

4. συγγινόμενον δὲ τῷ ἀνθρώπῳ] Sic lego cum GRAB. MASS. et SCHULZIO, editore Theodoreti. Nam quod alii habent *συγγινόμενον* falsum est. Interpreti vertendum fuisset: adfuit autem (Λόγος) homini, quum vinceret eum. Interpres legis: e videtur καταποθέντος τοῦ ἀνθρώπου aut simile quid.

5. ut posset tentari] Secundum graeca vertendum fuit: dum tentabatur. GRABIVS existimat, Interpretis Codicem fuisse corruptum atque Theodoreti lectiones esse

3. Sicut enim homo erat, ut tentaretur; sic et Verbum, ut glorificaretur: requiescente [†]quidem Verbo, ⁵ut posset tentari, et ⁶inhonorari et crucifigi et mori; ⁶absorpto autem homine in eo quod vincit ⁷et sustinet et resurgit et ⁸assumitur.

genuinas. Sed quum notiones ad Christologiam pertinentes Theodoreti actate accuratius essent definitae: ego potius censuerim, a Theodoro Irenaei textum esse mutatum.

6. *absorpto autem homine*] Voss. *absorto*. Suspicio, Irenaeum latinum hic scripsisse: *absoluto homine* i. e. liberato a perpeccionibus humanae naturae. In Codicibus enim *absorbere* et *absolvere* saepius confundantur. Pro ut *absorberetur*, quae leguntur sub finem § 2 huius cap., nonnulli Codd. habent ut *absolveretur*.

7. et sustinet] Theodoretus adiecit: et *benignitate utitur*.

8. *assumitur*] Hanc vocem sumendum esse de ascensione Christi, patet ex graeco verbo ἀνελκυσθάνεσθαι.

9. (et filius hominis)] Observant editores, tres has voces expungendas videri, quia mox sequatur: *factus est filius hominis*.

- 1 hec
- 2 scriptura
omnis
- 3 preter
- 4 precl-
- 5 generacione
- Scriptura divina
- 7 asini
- 9 consiliarius*
- 10 scripture
- 11 profet
- 17 abortu
- 18 uinct
- 12 [quae]
- omnibus*
- omnibus*
- 23 generacione
- 25 subum*
- 20 pregnatorem

- parvum] partē
- 2 ; terre
querentem
- 5 primicias
resurrectionis
- 6 relicum
condemnationis
- 7 qui erant
inobaudientiam
- 7 coniunctiones
coulescentes *
- 10 habentem
- 11 positam cionem
multe
transmissionis *
- aput
- 1- corpore] + xxi Quare magnanimitas
fuit deus inobaudientia hominis
- 13 magna enim is
- 14 preudens
- 15 pacificiter
absorbi
- 17 penitenciam
- 20 nimenitis *
- utro
liberat *
- 21 conan
- 22 mala et iniusta
erant *
- penitentia -

virgo, et parere filium, et hunc partum Deum esse nobiscum, et descendere in ea quae sunt deorsum terrae, quaerentem ovem quae perierat, quod quidem erat proprium ipsius plasma, et ascendere in altitudinem, offerentem et commendantem Patri eum hominem, qui fuerat inventus, primitias resurrectionis hominis in semetipso faciens; ut quemadmodum caput resurrexit a mortuis, sic et reliquum corpus ¹omnis hominis, qui invenitur in vita, impleto tempore condemnationis eius, quae erat propter inobedientiam, resurgat, per compagine et coniunctiones ²coalescens et confirmatum ³augmento Dei, unoquoque membrorum habente propriam et aptam in corpore positionem. Multae enim mansiones apud Patrem, quoniam et multa membra in corpore.

C A P. XX.

Cap. XXII.

1. ⁴Magnanimus igitur fuit Deus deficiente homine, ⁵eam, quae per Verbum esset, victoriam reddendam ei praevidens. Quum enim ⁶perficiebatur virtus in infirmitate, benignitatem Dei et magnificentissimam ostendebat virtutem. Sicut enim patienter ⁷sustinuit ⁸absorberi Ionam a ceto, non ut absorberetur, et in totum periret, sed ⁹ut evomitur magis ⁹subiiceretur Deo et plus ¹⁰glorificaret eum, qui insperabilem salutem ei ¹¹donasset, et firmam poenitentiam faceret ¹²Ninivitis, ut converterentur ad Dominum, ¹³qui eos liberaret a morte, conterritos ab eo signo, quod factum erat circa Ionam, quemadmodum Scriptura de his dicit: *Et reversi sunt unusquisque a via sua* ¹⁴*mala et iniustitia, quae* ¹⁵*erat in manibus eorum, dicentes: Quis scit si* ¹⁵*poenitebit Deus, et avertat iram suam a no-*

1. *omnis hominis*] Vox omnis omissa est in Voss. et MERC. II.

2. *coalescens*] Voss. *calescens*, MERC. I. *concalescens*. Sed falsas esse has lectiones inde patet, quod Irenaeus hic respicit Ephes. IV, 16.

3. *augmento Dei*] Ita CLAROM. Voss. GRAB. et MASS. Quod ceteri habent *augmentum Dei*, omissa praepositione in, omnino intelligi nequit.

4. *Magnanimus*] Codd. VET. et Voss. habent *magnanimis*. Utraque forma interproli solennis fuisse videtur.

5. *eam, quae — esset*] Sic CLAROM. Voss. GRAB. et MASS. Etiam FEUARD. in marg. habet *esset*; in ARUND. *est*. Sed in reliquis perperam *eamque* exstat.

6. *perficiebatur virtus in infirmitate*] Vide 2 Cor. XII, 9.

7. *sustinuit*] Ita ARUND. Voss. GRAB. et MASS. In ceteris perperam *substinuit*.

8. *absorberi*] Codd. MERC. II. et Voss. *absorbi*.

9. *subiiceretur*] Ita GRABUS primus scripsit auctoritate Cod. ARUND. In Voss. *subiaceretur*, in aliis *subigeretur*.

10. *glorificaret eum*] Eum scripsit MASS. secundum FEUARD. in marg. et Voss. In ceteris exstat *Deum*.

11. *donasset et — faceret*] In MERC. II. *donans, sed et — facere*.

12. *Ninivitis*] Sic restituit FEUARD. e VET. Codice, quocum consentit Voss.

13. *qui eos liberaret*] Voss. *liberat*.

14. *mala et iniustitia*] Voss. *mala et iniusta*.

15. *poenitebit*] Ita ARUND. GRAB. et MASS. Sed CLAROM. MERC. et Voss. (cuius lectionem falso allegat GRAB.) et ERASMI priores edidit. *poenitebitur*. In ERASMI GALL. et FEUARD. *convertatur*.

his, et non peribimus? ¹Sic et ab initio fuit patiens Deus hominem absorberi a magno ceto, qui fuit auctor praevaricationis, non ut ²absorptus in totum periret, sed praestruens et praeparans ad inventionem salutis, quae facta est a Verbo per signum Ionae, his qui eandem cum Iona de ³Domino sententiam habuerunt et confessi

Ion. I. 9. fuerunt et dixerunt: *Servus Domini ego sum, et Dominum Deum caeli ego colo, qui fecit mare et aridam*; ut ⁴insperabilem homo ⁵a Deo percipiens salutem, resurgat a mortuis et clarificet Deum et

Ibid. II. 3. eam, quae a Iona ⁶prophetata est, dicat vocem: *Clamavi ad ⁷Dominum Deum meum in tribulatione mea, et exaudivit me de ventre inferni*; et semper permaneat glorificans Deum, et sine intermissione

1. Cor. I. 29. gratias referens pro ea salute quam consecutus est ab eo: *ut non gloriatur in conspectu Domini omnis caro*, nec unquam de Deo contrarium sensum accipiat homo, ⁸propriam naturaliter arbitrans eam, quae circa se esset, incorruptelam, et non tenens veritatem, inani supercilio iactaretur, quasi naturaliter similis esset Deo. ⁹Ingratum enim magis eum hoc ei, qui eum fecerat, perficiens et dilectionem, quam habebat Deus ¹⁰in hominem, obfuscabat, ¹¹et excaecabat sensum suum ad non sentiendum, quod sit de Deo dignum, comparans et aequalem se iudicans Deo.

2. Haec ergo fuit magnanimitas Dei, ut per omnia pertransiens homo, et ¹²morum agnitionem percipiens, dehinc veniens ad

1. Sic et] Sic abest in MERC. II.; et vero in ERASM. GALL. et ARUND.

2. absorptus] Voss. *absortus*.

3. Domino] Sic FEUARD. in marg. Voss. et MASS. Ceteri Deo.

4. insperabilem] Ita BILLIUS legendum coniecit Observati. sacr. II. c. 5, itaque FEUARD. restituit, consentientibus Voss. et MERC. II. Sed ERASM. GALL. *inseparabilem*.

5. a Deo] Haec absunt in ARUND.

6. prophetata] Sic Voss. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. melius, quam ceteri propheta.

7. Dominum Deum meum] Ita Voss. GRAB. et MASS. secundum LXX Κύριον τὸν Θεόν μου. Sed in ERASM. GALL. et FEUARD. desideratur vox Deum; in ARUND. meum.

8. propriam naturaliter arbitrans] Recte explicat MASSUETUS: velut propriam naturae dotem existimans.

9. Ingratum — perficiens] Haec e Codd. VET. Voss. GRABIVS primus reposuit, quocum consentiunt CLAROM. et MASS. In ceteris ingratus — percipiens.

10. in hominem] Hanc genuinam lectio-

nem recepit GRABIVS e Codd. VET. et Voss., quum reliqui habeant in homine.

11. et excaecabat] Cod. VET. hic iterum habet *offuscabat*, neque vero Voss., uti GRAB. falso adnotat. In Voss. enim et in CLAROM. duae illae voces desiderantur.

12. morum agnitionem] GRABIVS hoc loco legendum suspicatur *mortis* pro *morum*. Neque tamen MASSUETO assentire possum, qui GRABIANAM coniecturam omnino sprexit, dicens: „perditos mores intelligit Irenaeus, qui animae mortem inferunt.“ Sed obscure scripsisset auctor, si sub voce *mores* intelligi voluisset *mores perditos*. Id saltem non est infutandum, vocem *mortis* ab iis, quae antecedunt et sequuntur, suppeditalam esse. Cum GRABIANA novam coniecturam coniunxit HEUMANNUS, in *Hamburgische vermischte Bibliothek* T. I. p. 149 ita disserens: Subiulit GRABIO mendum, pro *morum* rescribere *gestienti mortis*. Acute profecto hic vidit; sed emendare etiam debebat *agnitionem*. Rescribo proinde *mortis agnitionem* vel potius *agnitionem*: quippe quod vocabulum etiam lib. I. c. 4, 4

- 1 probrimus quod ser
 * pro current
 inicio
 paciens
- 2 aborti A
 cocto
- 3 abortus
 [prostr.]
 adnuentia. v.
- 5 eundem
 sententiam
- 7 celli
 imperatorem
 inseper-²
- 9 ab A
 profita
- 10 tribulacione
- 12 gracies
- 13 ea
 nequaqua
- 16 quos na' turati
 similes
- 18 hominem ser
 delent resas, is
 et excaecabat. u
- 19 sensum suum
 - m - m -
 sciendum
- 20 eglem

- 2 enstat
- in corruptele
- 2 diliget
- 5 temporalia dlem
- 7 ^{ε(2)} omis
- 2 senciati
- 7 operationes
- 10 sapiencie
- [que]
- + inobaudiens
- cum *
- 7 de om.
- 7 prest.
- 1 percipit
- 2 mortuos
- phores
- imitationem

resurrectionem quae est a mortuis, et experimento discem-
beratus est, semper gratus existat Domino, munus inc-
consecutus ab eo, ut plus diligeret eum: (cui enim plus
plus diligit) cognoscat autem semetipsum, quoniam morta-
firmus est; intelligat autem † et ¹Deum, quoniam in tantum
talis et potens est, uti et mortali immortalitatem et tempo-
nitatem donet; intelligat autem et reliquas virtutes Dei
semetipsum ostensas, per quas edoctus sentiat de Deo, quod
Deus. Gloria enim hominis, Deus; ²operationes vero Dei
sapientiae eius et virtutis receptaculum, homo. Quemadmo-
dicus in his, qui aegrotant, probatur; sic et Deus in h
manifestatur. Quapropter et Paulus ait: ³Conclusit aut
omnia in incredulitate, ut omnium misereatur; non de se
Aeonibus ⁴dicens hoc, sed de homine qui fuit inobediens
⁵projectus de immortalitate, dehinc misericordiam conse-
per Filium Dei eam, quae est per ipsum, percipiens ad
⁶Hic enim tenens sine inflatione et iactantia ⁷veram gloriam
quae facta sunt, et de eo qui fecit, qui est potentissimus
Deus, quique omnibus ut sint praestitit; et manens in
⁸eius et subiectione et gratiarum actione maiorem ab eo
⁹percipiet, proventus accipiens, dum consimilis fiat eius qui
mortuus est; quoniam et ipse ⁹in similitudinem carnis pe-
ctus est, uti condemnaret peccatum, et iam quasi condemna-
uiceret illud extra carnem; provocaret autem in similitudine
hominem, imitorem eum assignans Deo, ¹⁰et in paternam

occurrit.⁴⁴ Atque in margine editionis
ERASMANAE vir doctus haec scripsit:
„Librarius verbum *agonem* habuit pro
abbreviatura verbi *agnitionem*.“ Qua
HEUMANNI coniectura omnino non opus
est ex nostra sententia, quum verba:
mortis *agnitionem* percipiens sint satis
perapicua. *Άγωνία* enim significat: cer-
tamen, periculum, contentio, quarum si-
gnificationum nulla huc quadrare videtur.

1. *Deum*] Ita FEUARD. in marg. ARUND.
VOSS. MERC. II. GRAB. et MASS. Sed
ERASM. GALL. FEUARD. in textu Dominum.

2. *operationes*] Cum GRABIO conicio
legendum *operationis*.

3. *Conclusit — omnia*] Loco τῶν πάν-
τας, uti habent sacri Codd., Irenaeus le-
gisse videtur τὰ πάντα.

4. *dicens hoc*] Ita FEUARD. in marg.
ARUND. VOSS. et MASS. Ceteri dicens haec.

5. *projectus de immortalitate*] Haec pec-
culiari modo dicta sunt pro: privatus
immortalitate.

6. *Hic enim*] FEUARD. in mar-
minus recte hinc enim.

7. *veram gloriam*] GRABIVS
servat, vocem δόξαν Interpreti-
dam fuisse sententiam, non g.

8. *percipiet, proventus acci-*
MASS. e CLAROM. et VOSS. recte
In aliis legitur: accipiet proventus
suerus adnotat, proventus es
plurale pro profectus; et dum
dum pro donec. Verbacule il-
er wird von ihm eine grössere
keit erlangen und fortschreiten,
ähnlich wird, der für ihn gest.

9. *in similitudinem carnis*] I
in marg. VOSS. MERC. I. et MAS
defendit lectionem in similitud
Interpretem putat imitatum
apostoli ἐν ὁμοιώματι.

10. *et in paternam imponens*
Legere malim: et si paternam
regulam. Haec ex antecedent
intelligenda: imitorem eum

121: nens regulam, ad videndum Deum; ¹et capere Patrem donans Verbum Dei quod habitavit in homine, et Filius hominis factus est, ut ²assuesceret hominem percipere Deum et assuesceret Deum habitare in homine secundum placitum Patris.

3. ³Propter hoc ergo signum salutis nostrae eum, qui ex virgine Emmanuel, est ipse Dominus, quoniam ipse Dominus erat qui salvabat eos, quia per semetipsos ⁴non habebant salvari. Et propter hoc Paulus infirmitatem hominis annuntians ait: *Scio enim quoniam non habitat in carne mea bonum*; significans, quoniam non a nobis, sed a Deo est bonum salutis nostrae. Et iterum: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Deinde infert liberatorem: *Gratia Iesu Christi Domini nostri*. Hoc autem ⁵et Esaias: *Confortamini, inquit, manus resolutae et genua debilia; adhortamini, pusillanimes sensu, confortamini, ne timeatis; ecce, Deus noster iudicium retribuit et retributurus est; ipse veniet, et salvabit nos*. Hoc, quoniam non a nobis, sed a Dei adiumento habuimus salvari.
4. Rursus, quoniam neque homo tantum erit, qui ⁷salvat nos, neque sine carne, (sine carne enim angeli sunt) praedicavit enim, dicens: *Neque senior, neque angelus, sed ipse Dominus salvabit eos, quoniam diligit eos et parcat eis, ipse ⁸liberabit eos*. Et quoniam hic ipse homo verus visibilis incipiet esse, quum sit Verbum salutare, rursus Esaias ait: *Ecce, Sion civitas, salutare nostrum oculi ⁹tui videbunt*. Et quoniam non solum homo erat, qui moriebatur pro nobis, ¹⁰Esaias ait: *Et commemoratus est Dominus*

Deo. Quem imitatur, is nobis est norma agendi. In ARUND. pro imponens legitur apponens.

1. et capere Patrem donans verbum Dei] FEUARD. in marg. et Voss. habent sapere pro capere. GRABUS coniecit, loco donans legendum esse donantem. Sed hac coniectura non opus est, si verba ita construantur: ad videndum Deum et Verbum Dei, donans capere Patrem (i. e. quod donat cognitionem Patris), quod habitavit cell.

2. assuescere] Observant editores, scribendum fuisse assuesaceret.

3. Propter hoc ergo signum cell.] Haec MASSUETUS primus recte distinxit, qui adnotat eum; hic ut et alibi scriptum pro illud, referendum esse ad signum, de quo vide quae disputat auctor sub finem capituli antecedentis. Ordinem verborum cum MASS. sic intellige: Propter hoc ergo ipse Dominus, qui ex virgine Emmanuel, est illud signum salutis nostrae, quoniam cell. Errat GRABUS, hoc

loco excidisse existimans verbum dedit aut simile quid.

4. non habebant salvari] Οὐκ εἴχον σωθῆναι, non poterant salvari.

5. Gratia Iesu Christi cell.] Haec adeo differunt a sacro textu, ut memoriter citata videantur ab Irenaeo.

6. et Esaias] Idem, quod ante et habent omnes editi. praeter MASS., abest in MS. Voss.

7. salvat nos] Ita FEUARD. in marg. ARUND. Voss. et MASS. Sed in ceteris salvabit.

8. liberabit] Sic FEUARD. Voss. GRAB. et MASS. Sed ENASM. GALL. MERC. cum LXX (ἐλευθέρωσιν) habent liberavit

9. tui videbunt] Pronomen tui adiecit GRAB. ex ARUND. Voss. et sacro textu; idemque legitur in CLAROM.

10. Esaias ait] Idem locus infra lib. IV. c. 22, 1 paullum immutatus citatur sub nomine Ieremiae; atque lib. IV. c. 33, 1 et 12, ac lib. V. c. 31, 1 tacito nomine prophetae iterum occurrit. Iu-

Adem

robosamini²

16 sal.

gus.

Car.

sepulchris

uti

on ait

profeta

dissoluet (? cae *)

h locum significans A

h iherusalem

iude

et qui erat] exherat *

et bethlem * us [ox

inmittat

laudacionem

sicuti

~~ab~~ ambacum

profeta

monte

- laudacione

is. 50 t

+ bethlem

o ingens

sanctus Israël mortuorum suorum, ¹ qui dormierant in terra sepultionis; et descendit ad eos evangelizare salutem quae est ab eo, ut salvaret eos. Hoc autem idem et ² Amos propheta ait: *Ipse Mich. VII. 19.* convertetur et miserebitur nostri; dissolvit iniustitias nostras et ³ proiciet in altitudinem maris peccata nostra. Et rursus significans locum adventus eius ait: *Dominus ex Sion locutus est, et ex Hierusalem dedit vocem suam.* Et quoniam ex ea parte, quae est secundum Africum hereditatis Iudae, venit Filius Dei, qui Deus est, ⁴ et qui erat ex Bethleem, ubi natus est Dominus, in omnem terram ⁵ emittet ⁶ laudationem eius, ⁷ sicut ait Habacuc propheta: *Deus ab Africo veniet, et sanctus de monte Effrem.* Cooperuit caelum virtus eius, et laudatione eius ⁸ plena est terra. Ante faciem eius praeibit Verbum, et progredientur in campis pedes eius. Manifeste significans, quoniam Deus et quoniam in Bethleem adventus eius ¹⁰ et ex monte Effrem, qui est secundum Africum hereditatis, et quoniam homo. *Progredientur enim, inquit, in campis pedes eius; hoc autem signum proprium hominis.*

stinus m. quoque in Dial. cum Tryph. sub finem cap. 72 p. 246 (edit. OTTONIS) locum graece ita refert: *Ἐμνήσθη δὲ Κύριος ὁ Θεὸς ἀπὸ Ἰσραὴλ τῶν νεκρῶν αὐτοῦ τῶν πεποιμημένων εἰς γῆν χάματος, καὶ κατέβη πρὸς αὐτοὺς ἀνγγελλίσασθαι αὐτοῖς τὸ σωτήριον αὐτοῦ.* Patet, Irenaeum pro ἀπὸ Ἰσραὴλ melius legisse ἅγιος Ἰσραὴλ. Vox ἅγιος a librariis si abbreviata scripta erat, facile mutari poterat in ἀπό. Sed mirum, haec verba neque apud Esaiam neque apud Ieremiam aut apud alium sacrorum scriptorum etiam nunc reperiri. A Iustino quidem narratur, hunc propheticum locum a Iudaeis e sacris Codicibus esse abrasum. Sed Mass. recte quærit, cur inimica Iudaeorum manus hoc aliaque ad Christum relata testimonia abraserit, innumera vero alia eodem modo explicata omnino intacta reliquerit. Ceterum verosimile est, hoc effatum in Iustini et Irenaei libros transiisse e libro quopiam apocrypho. Cfr. notissimi loci 1 Petr. III, 19 et IV, 6.

1. qui dormierant] Qui pro quia primus FEUARD. scripsit. Emendationem confirmant Codd.

2. Amos propheta ait] Non Amos, sed Micha haec habet verba. Vocem ait addidit FEUARD., quocum convenit Voss.

3. proiciet] Sic CLAROM. VOSS. GRAB. et MASS. secundum textum sacrum. In aliis minus recte proiecit.

4. et qui erat ex Bethleem] Ita FEUARD. in marg. VOSS. (nisi quod habent et pro ex) CLAROM. GRAB. et MASS. In reliquis vitiose exquirant et Bethleem.

5. emittet] CLAROM. ARUND. et (quem addo) VOSS. immittet; MERC. II. mittet.

6. laudationem] Ita GRABUS primus scripsit ex FEUARD. in marg. ARUND. et VOSS. Consentit MASS. Sed alii laudationes.

7. sicut ait] Vocem sicut redundare, quisque videbit. Fortasse legendum sic, uti MASS. suspicatur.

8. Deus ab Africo cett.] Editores observant, hunc locum apud varios scriptores varie legi. Novatianus enim de Trinit. c. 12 habet: *Deus ab Africo veniet et sanctus de monte opaco et condense*, uti etiam Irenaeus lib. IV. 33, 11 legit, nisi quod pro opaco scriptum est umbroso. Aliter in versionibus Bibliorum legitur. Sed haec adnotasse sufficiat. In ERASM. GALL. et MERC. II. pro ab Africo male existat in Africo.

9. plena est terra] CLAROM. et (quem addo) VOSS. plena sit terra.

10. et ex monte] Et desideratur in VOSS. et CLAROM.

† *Muse.* 215. 1. † *Ὁ Θεὸς οὖν ἄνθρωπος ἐγένετο· καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς, δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον....* *† *Ἄλλ' οὐχ ὡς*
 † *Cap.* XXIV.
 * *Grab.* 253.
Ies. VII, 14. *ἐνιοὶ φασὶ τῶν νῦν μεθερμηνεύειν τολμώντων τὴν γραφὴν ἰδοὺ ἡ νεάνις ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, ὡς Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν ὁ Ἐφεσίσιος καὶ Ἀκύλας ὁ Ποντικός, ἀμφότεροι Ἰουδαῖοι προσήλυτοι οἱ κατακολουθήσαντες οἱ Ἐβιωναῖοι, ἐξ Ἰωσήφ αὐτὸν γεγενῆσθαι φάσκουσι.*

tantam dispositionem Dei dissolventes, quantum ad ipsos est; ⁸frustrantes prophetarum testimonium, quod operatus est Deus. Prophetatum est quidem, priusquam in Babylonem fieret ⁹populi transmigration, id est, antequam Medi et Persae acciperent principatum; interpretatum vero in graeco ab ipsis Iudaeis multum ante tempora adventus Domini nostri, ut nulla relinquatur suspicio, ne forte morem nobis gerentes Iudaei, ¹⁰haec ita sint interpretati. Qui quidem si cognovissent nos futuros et usuros his testimoniis, quae sunt ex Scripturis, nunquam dubitassent ipsi ¹¹suas comburere Scripturas, quae et ¹²reliquas omnes gentes manifestant participare vitae et eos, qui gloriantur domum se esse Iacob et populum Israël, et ¹³exhereditatos ostendunt a gratia Dei.

1. *Ὁ Θεὸς κτλ.*] Hoc fragmentum idque, quod mox sequitur, servaverunt Euseb. H. e. V, 8 et Niceph. lib. IV, 14.

2. *Ἄλλ' οὐχ ὡς κτλ.*] Graeca hic differunt a latinis.

3. *μεθερμηνεύειν τολμώντων*] In editione Eusebii ab HEINICHEN adornata legitur: *τολμώντων μεθερμηνεύειν.*

4. *Θεοδοτίων*] Cfr. DODWELLI Diss IV in Irenaeum § 39. CAVE Hist. T. I. p. 48. Epiphanius de mensur. et pond. p. 170—172 ed. PETAV.

5. *salvabit*] Ex textu graeco lege *salvavit.*

6. *Theodotion Ephesius est interpretatus*] ARUND. et THEODOTION. In MERC. II. leguntur haec inverso ordine ita: *Theodotion est interpretatus Ephesius.* GRABUS interpretem ita scripsisse censet, quum ordinem graecorum verborum secutus sit.

7. *generatum eum*] In MERC. II. haec inverso ordine leguntur, uti in graeco.

8. *frustrantes*] GRABUS ante hanc vocem addendum putat et.

9. *populi*] In CLAROM. et VOSS. omittitur haec vox.

10. *haec ita*] VOSS. haec itaque.

11. *suas*] FEUARD. restituit hanc vocem, quam etiam VOSS. agnoscit.

12. *reliquas omnes gentes*] In ERASM. GALL. legitur *reliquos omnes* et vox gentes desideratur, uti etiam in Codd. ARUND. et MERC. II. Nostram lectionem reponit FEUARD. e Cod. VET., quocumque VOSS. et quoad *reliquas* etiam ARUND. et MERC. II.

13. *exhereditatos*] Ita FEUARD. in marg. CLAROM. VOSS. et MASS. In ceteris *exheredari.*

23

9th

20

to habit in nature

ce

m

- + xxv Quomodo inter:
 pretate sunt singula in
 formam linguam et quando
- 2 possiderent
- + ptolomeus
- 5 capiens
 eum
- 15 te ornare annuum hominum re
 inscriptionibus
- 9 petit
- 9 huiusmodi
- 9 precum
- 10 interpretatus *
- 12 obaudiebant
- 15 loquella
- 12 lxx
- 1 ptolomeo
 factoribus hoc
- 17 summere

2. *¹ Πρὸ γὰρ τοῦ Ῥωμαίου κρατῦναι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, ἔτι τῶν Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατεχόντων, ² Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, φιλοτιμούμενος τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασμένην βιβλιοθήκην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κοσμήσαι τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγγραμμασιν, ὅσα γε σπουδαία ὑπῆρχεν, ᾗτήσατο παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον σχεῖν αὐτῶν ⁴ μεταβλημένας τὰς γραφάς. * Οἱ δὲ (ἐπήκουον γὰρ ἔτι τοῖς Μακεδόσι τότε) τοὺς παρ' αὐτοῖς ἐμπειροτάτους τῶν γραφῶν καὶ ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων, ἑβδομήκοντα πρεσβυτέρους ἔπεμψαν Πτολεμαίῳ ⁵ ποιήσαντος τοῦ Θεοῦ ὕπερ ἐβούλετο. Ὁ δὲ ⁶ ἰδίᾳ πείραν αὐτῶν λαβεῖν θε-

2. *Prius enim quam Romani ^{Cap. XXV.} possiderent ¹regnum suum, ad- ^{* Grab. 254.} huc Macedonibus Asiam possidentibus, Ptolemaeus Lagi filius, cupiens eam bibliothecam, quae a se fabricata esset in Alexandria, omnium hominum dignis conscriptionibus ³ornare, petiit ³ab Hierosolymitis in graecum sermonem interpretatas habere Scripturas eorum. * Illi vero, ^{* Grab. 255.} (¹⁰obediebant enim | tunc adhuc Macedonibus) eos quos habebant perfectiores Scripturarum intellectores, et utriusque loquelae, septuaginta seniores miserunt Ptolemaeo, ¹¹facturos hoc quod ipse voluisset. Ille autem experimentum eorum sumere volens

1. Πρὸ γὰρ τοῦ] Sic scripsi cum recentioribus Eusebii editoribus; sed GRAB. et MASS. habent πρὸ γὰρ τοὺς Ῥωμ.

2. Πτολεμαῖος ὁ Λάγου] Dum Irenaeus atque nonnulli alii ex veteribus prodiderunt, graecam V. T. interpretationem sub Ptolemaeo Lagi filio factam fuisse (Clem. Alex. Strom. I p. 341, Theodoretus in praef. Commentariorum in psalmos); alii regnante Ptolemaeo Philadelpho versionem illam confectam narrant. Nec defuerunt, qui ut conciliarent diversas illas sententias de tempore, quo conscripta esset versio LXX, dicerent, interpretationem τῶν δ' sub Ptolemaeo Lagi filio inchoatam et sub eius successore Philadelpho ad finem perductam fuisse. Alii censuerunt, eo tempore factam versionem graecam, quo Ptolemaeus Lagi filius una cum Ptolemaeo Philadelpho reipublicae praefuerunt (a. 286 et 285 a. Ch.). Sed hac de re viderint alii.

3. κατασκευασμένην] Κατασκευασθεῖσαν Steph. legi vult in Eusebii textu.

4. μεταβλημένας τὰς γραφάς] Alii ex veteribus narrant, omnes libros V. T. tam legis quam prophetarum in

graecum sermonem fuisse conversos a septuaginta senioribus, alii legem solam.

5. ποιήσαντος τοῦ Θεοῦ ὕπερ ἐβούλετο] Haec quidem lectio vulgaris; sed praefereunda mihi videtur lectio, quam secutus est Interpres, ποιήσαντας τοῦθ' ὅπερ ἐβούλετο.

6. ἰδίᾳ] Hanc vocem non agnoscit Interpres.

7. regnum suum] Codd. VET. et Voss. regnum Dei, quod est, ut FEUARD. dicit, terram toties beatorum Patriarcharum posteritati promissam. At vero obstat textus graecus. Pro suum Interpres melius scripsisset eorum, uti MASS. recte observat.

8. ornare] ERASM. et GALL. compleri. Utrumque desideratur in ARUND. et MERC. II.

9. ab Hierosolymitis] ERASM. GALL. MERC. II. vitiose a Hierosolymis. In FEUARD. et Voss. a Hierosolymitis. GRABRIUS secundum Cod. ARUND. primus scripsit ab Hieros.

10. obediebant enim] Ita FEUARD. Voss. GRAB. et MASS. secundum graeca. In reliquis qui obediebant.

11. facturos hoc quod ipse voluisset] Ex graecis Interpreti vertendum fuit: complente Deo quod statuerat.

λήσας, εὐλαβήθεις τε μήτι ἄρα
 συνθέμενοι, ἀποκρύψωσι τὴν ἐν
 ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἐρμηνείας
 ἀλήθειαν, χωρίσας αὐτοὺς ἀπ'
 ἀλλήλων, ἐκέλευσε τοὺς πάντας
 ἵτην αὐτὴν ἐρμηνείαν γράφειν·
 καὶ τοῦτ' ἐπὶ πάντων τῶν βι-
 βλίων ἐποίησε. Συνελθόντων δὲ
 αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ
 Πτολεμαίῳ καὶ συναντιβαλόν-
 των ἐκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἐρμη-
 νείαν, ὃ μὲν Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ
 δὲ γραφαὶ ὄντως θεῖαι ἐγνώ-
 † *Mass.* 216. σθησαν, τῶν † πάντων τὰ αὐτὰ
 ταῖς αὐταῖς λέξεσι, καὶ τοῖς αὐ-
 τοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων
 ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε
 καὶ τὰ παρόντα ἔβην γινῶναι,
 ὅτι κατ' ἐπίπνοίαν τοῦ Θεοῦ
 εἰσὶν ἡρμηνευμένοι αἱ γραφαί.
 Καὶ οὐδὲν γε θαυμαστόν, τὸν
 Θεὸν τοῦτο ἐνηργηκέναι, ὅς γε
 καὶ ἐν τῇ ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ
 αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ διαφθα-
 ρεισῶν τῶν γραφῶν, καὶ μετὰ
 ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων
 ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐ-
 τῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις
 Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασι-
 λέως, ἐνέπνευσεν ὁ Ἐσδράς τῷ
 * *Grab.* 256. ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς * Λευί, τοὺς
 τῶν προγεγονότων προφητῶν
 πάντας ἀνατάξασθαι λόγους,

et metuens, ne forte consentien-
 tes eam veritatem, quae esset in
 Scripturis, absconderent per in-
 terpretationem; separans eos ab
 invicem iussit omnes eandem
 interpretari Scripturam; et hoc
 in omnibus libris fecit. Conve-
 nientibus autem ipsis in unum
 apud Ptolemaeum, et comparan-
 tibus suas interpretationes, Deus
 glorificatus est, et Scripturae
 vere divinae creditae sunt, omni-
 bus † eadem et eisdem verbis
 et eisdem nominibus, recitanti-
 bus ab initio usque ad finem,
 uti et praesentes gentes cogno-
 scerent, quoniam per adspira-
 tionem Dei interpretatae sunt
 Scripturae. * Et non esse mira-
 bile Deum hoc † in eis operatum,
 quando in ea captivitate populi,
 quae facta est a Nabuchodonosor,
 corruptis Scripturis, et post se-
 ptuaginta annos Iudaeis † descen-
 dentibus in regionem suam, † post
 deinde temporibus Artaxerxis
 Persarum regis inspiravit Hes-
 drae sacerdoti tribus Levi, prae-
 teritorum prophetarum * omnes
 † rememorare sermones et resti-

1. τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν γράφειν] Interpres legisse videtur: τὴν αὐτὴν ἐρμηνεύειν γραφήν.

2. Ἐσδράς] Cfr. Tertull. de habitu mulier III. Sed praeter Tertullianum alii sententiam Irenaei amplexi sunt.

3. eadem] Sic GRAB. et MASS. cum omnibus MSS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. perperam eandem.

4 Et non esse] Ex graeco legendum

et non est, itaque melius.

5. in eis] Haec non confirmanter garco textu.

6. descendantibus] Ἀνελθόντων, red-euntibus vertendum fuit.

7. post deinde] Et, quod praefixum est hic in edit. ERASM. GALL. FEUARD., expunxit GRAB. auctoritate Codicum.

8. rememorare] Ἀνατάξασθαι melius cum MASS. vertisset Interpres digerere.

λήσας, εὐλαβήθεις τε μήτι ἄρα
 συνθέμενοι, ἀποκρύψωσι τὴν ἐν
 ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἐρμηνείας
 ἀλήθειαν, χωρίσας αὐτοὺς ἀπ'
 ἀλλήλων, ἐκέλευσε τοὺς πάντας
¹τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν γράφειν·
 καὶ τοῦτ' ἐπὶ πάντων τῶν βι-
 βλίων ἐποίησε. Συνελθόντων δὲ
 αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ
 Πτολεμαίῳ καὶ συναντιβαλόν-
 των ἐκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἐρμη-
 νείαν, ὃ μὲν Θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ
 δὲ γραφαὶ ὄντως θείαι ἐγνώ-
 † *Mass.* 216. σθησαν, τῶν † πάντων τὰ αὐτὰ
 ταῖς αὐταῖς λέξεσι, καὶ τοῖς αὐ-
 τοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων
 ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε
 καὶ τὰ παρόντα ἔθνη γινῶναι,
 ὅτι κατ' ἐπίπνοιαν τοῦ Θεοῦ
 εἰδὼν ἡρμηνευμένοι αἱ γραφαί.
 Καὶ οὐδὲν γε θαυμαστόν, τὸν
 Θεὸν τοῦτο ἐνηρηγέσθαι, ὅς γε
 καὶ ἐν τῇ ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ
 αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ διαφθα-
 ρεισῶν τῶν γραφῶν, καὶ μετὰ
 ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν Ἰουδαίων
 ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐ-
 τῶν, ἔπειτα ἐν τοῖς χρόνοις
 Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασι-
 λέως, ἐνέπνευσεν ²Ἐσδρα τῷ
 * *Grab.* 256. ἱερεῖ ἐκ τῆς φυλῆς * Λευί, τοὺς
 τῶν προγεγονότων προφητῶν
 πάντας ἀνατάξασθαι λόγους,

et metuens, ne forte consentien-
 tes eam veritatem, quae esset in
 Scripturis, absconderent per in-
 terpretationem; separans eos ab
 invicem iussit omnes eandem
 interpretari Scripturam; et hoc
 in omnibus libris fecit. Conve-
 nientibus autem ipsis in unum
 apud Ptolemaeum, et comparan-
 tibus suas interpretationes, Deus
 glorificatus est, et Scripturae
 vere divinae creditae sunt, omni-
 bus † eadem et eisdem verbis
 et eisdem nominibus, recitanti-
 bus ab initio usque ad finem,
 uti et praesentes gentes cogno-
 scerent, quoniam per adspira-
 tionem Dei interpretatae sunt
 Scripturae. ⁴Et non esse mira-
 bile Deum hoc ⁵in eis operatum,
 quando in ea captivitate populi,
 quae facta est a Nabuchodonosor,
 corruptis Scripturis, et post se-
 ptuaginta annos Iudaeis ⁶descen-
 dentibus in regionem suam, ⁷post
 deinde temporibus Artaxerxis
 Persarum regis inspiravit Hes-
 drae sacerdoti tribus Levi, prae-
 teritorum prophetarum * omnes
⁸rememorare sermones et resti-
 -

1. τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν γράφειν] Interpres legisse videtur: τὴν αὐτὴν ἐρμηνεύειν γράφειν.

2. Ἐσδρα] Cfr. Tertull. de habitu mulier III. Sed praeter Tertullianum alii sententiam Irenaei amplexi sunt.

3. eadem] Sic GRAB. et MASS. cum omnibus MSS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. perperam eundem.

4. Et non esse] Ex graeco legendum

et non est, itaque melius.

5. in eis] Haec non confirmantur graeco textu.

6. descendantibus] Ἀνελθόντων, red-euntibus vertendum fuit.

7. post deinde] Et, quod praefixum est hic in edit. ERASM. GALL. FEUARD., expunxit GRAB. auctoritate Codicum.

8. rememorare] Ἀνατάξασθαι melius cum MASS. vertisset Interpres digerere.

1 consensu

3 interpretacione

9 apul
plomeum

10 interpretatione

*? neq;

11-12 scripture, dume
credite

12 omit;

13 hisdem

14 hisdem

15 inicio

16 present-

17 adpracionem

18 interpretati

19 scripture

21 ca

nababodonassar

23 Lxx

24 iudeis

26 artaxersis

27 hesdrahe

leuus

pretext-

prophet.

sermone

2 moysen

3 gracia

interpretat

sunt

+ scripture

+ prep-

5 [que]

filium * filio²

simplicis

6 egyp^{to}

inquandoleuit

que* que²

caesar

7 herodem

hec

9 int^{er}ptacio

11 quadrag^{is}simum

augustini

12 autem] ante

vetusior

ptolomeus

interpretata

13 sunt] + hec

scriptura

14 tr. aliter uolunt

int^{er}ptacione

15 ficta

18 interpretata est

pred-

17. est aduanciatio

19 interpolacione

20 uetiosiores

pdicte int^{er}ptacioni

21. -tica- conseruauit

ini

o

καὶ ἀποκαταστήσαι τῷ λαῷ τὴν tuere populo eam legem, quae
διὰ Μωσέως νομοθεσίαν. ¹data est per Moysem.

3. Quum tanta igitur veritate et gratia Dei interpretatae sint Scripturae, ex quibus praeparavit et reformavit Deus fidem nostram, quae in Filium eius est, et servavit nobis simplices Scripturas in Aegypto, ²in qua adolevit et domus Iacob, effugiens famem, quae fuit in Chanaan, in qua et Dominus noster ³servatus est, effugiens eam persecutionem quae erat ⁴ab Herode; et haec earum Scripturarum interpretatio, priusquam Dominus noster ⁵descenderet, facta sit, et antequam Christiani ostenderentur, interpretata sit; (natus est enim Dominus noster ⁶circa primum et quadragesimum annum Augusti imperii, ⁷multo autem vetustior fuit Ptolemaeus, sub quo interpretatae sunt ⁸Scripturae) vere impudorati et audaces ostenduntur, qui nunc volunt aliter interpretationes facere, quando ex ipsis Scripturis ⁹arguantur a nobis, et in fidem adventus Filii Dei concludantur. Firma est autem et non ficta et sola vera, quae secundum nos est fides, manifestam ostensionem habens ex his Scripturis, quae interpretatae sunt illo modo, quo praediximus; et ecclesiae annuntiatio sine ¹⁰interpolatione. Etenim apostoli, quum sint his omnibus vetustiores, consonant praedictae interpretationi, et interpretatio consonat apostolorum traditioni. Etenim Petrus et Ioannes et Matthaeus et Paulus et reliqui deinceps et horum ¹¹sectatores ¹²prophetica omnia ita annuntiaverunt, quemadmodum Seniorum interpretatio continet.

1. *data est*] Sic ARUND. VOSS. GRAB. et MASS. Sed reliqui *data esset*.

2. *in qua adolevit*] FEUARD. in marg. et VOSS. corrupte *quando Levi*.

3. *servatus*] VOSS. *salvatus*.

4. *ab Herode*] Ab pro in recte scripsit FEUARD., quocum consentit VOSS.

5. *descenderet*] CODD. MERC. II. *descenderit*.

6. *circa primum et quadragesimum annum Augusti imperii*] Scilicet a Caesaris nece. MASS.

7. *multo autem*] CLAROM. OTTOB. ARUND. MERC. II. et (quem addo) VOSS. *multo ante*, quae lectio non mala nobis videtur. MASS. recte dicit: „Sensus esset, multo ante Christum fuisse Ptolemaeum Lagi, qui vetustior diceretur, ut a Philadelpho aliisque cognominibus Ptolemaeis, eius successoribus, distingueretur. Quidquid sit, Ptolemaeus Lagi filius ex Petavii calculo annis ante Christum 284 denatus est.“

8. *Scripturae*] CLAROM. *hae Scripturae*.

9. *arguantur*] FEUARD. et VOSS. minus recte *arguuntur*.

10. *interpolatione*] FEUARD. in marg. editt. priorum *interpellatione*.

11. *sectatores*] ARUND. VOSS. CLAROM. *assectatores*.

12. *prophetica omnia ita annuntiaverunt, quemadmodum Seniorum interpretatio continet*] Non quod singula, quae ex veteri Testamento testimonia protulerunt in scriptis apostoli, ex versione LXX desumerint, uti plures interpretantur; sed quod nulla allegaverint, undecunque tandem depromserint, quae ab hac versione dissentiant: adeo ut apostoli *consonet praedictae interpretationi et interpretatio consonet apostolorum traditioni*. Irenaeus siquidem hic effrenem haeticorum audaciam redarguit, qui Scripturas pro libito interpretabantur et in alienos sensus detorquebant. Ostenditque, firmiter, sinceriorem et veriorum, immo solam esse veram ecclesiae fidem, quae vanis hominum impurorum commentis

4. Unus enim et idem Spiritus Dei, qui in prophetis quidem praeconavit, quis et qualis esset adventus Domini, in Senioribus autem interpretatus est bene quae bene prophetata fuerant; ipse et in apostolis annuntiavit plenitudinem temporum adoptionis venisse, et proximasse regnum caelorum, et inhabitare intra homines cre-
- † Cap. XXVI. dentes in eum, qui ex virgine natus est, Emmanuel, † quemadmodum ipsi testificantur, quoniam priusquam convenisset Ioseph cum
- Math. I. 18. Maria, (manente igitur ¹ea in virginitate) *invent*a est in utero ha-
- Luc. I. 35. *bens de Spiritu sancto*; et quoniam dixit ei Gabriel angelus: *Spiritus sanctus adveniet in te, et virtus altissimi obumbrabit te; quapropter quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*;
- Math. I. 22. et quoniam ²angelus in somnis dixit ad Ioseph: *Hoc autem factum est, ut adimpleretur quod dictum est ab Esaia propheta: Ecce virgo*
- Esa. VII. 10 *in utero concipiet*. Seniores ⁴autem sic interpretati sunt dixisse
- seqq. Esaiam. *Et adiecit Dominus loqui ad* ⁵*Achaz: Pete tibi signum*
- † Mass. 217. *a Domino Deo tuo* ⁶*in profundum* † *deorsum, aut in altitudinem sursum. Et dixit Achaz: Non postulabo, nec tentabo Dominum. Et dixit: Non pusillum vobis agonem praebere hominibus, et quemadmodum Dominus praestat agonem? Propter hoc Dominus*
- * Grab. 257. *ipse dabit vobis signum. Ecce, virgo* * *in ventre accipiet, et pa-*

non niteretur, sed quae manifestum ostensionem haberet ex his Scripturis, quae per aspirationem Dei interpretatae sunt; ex versione scilicet 70 Seniorum, qua tunc utebatur ecclesia, quaeque non ad libitum efflata, sed aspirante Deo concinnata fuerat. Quod subinde confirmat ex eo, quod ea interpretatio consonet apostolorum traditioni; nec quidquam aut nuntiaverint apostoli, quod ab illa dissideat, immo quod in illa non contineatur, solum quoad sensum. Ex quibus patet levioris, immo nullius esse ponderis hunc Irenaei locum ad dirimendam controversiam, quae inter eruditos agitur: an apostoli in citandis Veteris Testamenti testimoniis vel hebraicum fontem vel LXX Seniorum versionem secuti sint? MASS.

1. *ea in virginitate*] Ita GRAB. et MASS. cum omnibus Codd. Sed edit. ERASM. GALL. et FEUARD. perperam in *ea virginitate*.

2. *angelus in somnis dixit ad Ioseph: Hoc celi.*] Editores observant, Irenaeum haec verba existimare non evangelistae fuisse peculiariora, sed ab angelo dicta esse.

3. *in utero concipiet*] Duo priora verba FEUARD. addidit e Cod. VET.; comparent etiam in Voss.

4. *autem*] ARUND. ante.

5. *Achaz*] Sic scripsi cum MASS. secundum MERC. II. et Voss. In GRAB. et ceteris legitur *Achaz*.

6. *in profundum — sursum*] Hanc lectionem, quam offert VET. Cod., FEUARD. iam putavit genuinam, quamvis eam in textum non receperit. Consentiant Codd. CLAROM. Voss. ARUND. et edit. GRAB. ac MASS.; consentiunt LXX, uti Hieronymus quoque in Comment. ad Iesaiam indicat, praeterea Iustinus in Dial. c. Tryph. c. 43 (σημείον παρὰ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος), Cyprianus adv. Iud. lib. II. c. 9, Basilius et Cyrillus in locum Iesiae atque Ambrosius Serm. VIII in Psalm. 118.

7. *Non postulabo, nec tentabo*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. Voss. ARUND. et MASS. Ceteri non *petam* et non *tentabo*.

8. *Non pusillum*] Sic CLAROM. ARUND. Voss. GRAB. et MASS. Reliqui *non pusillum*. Meliorem nostram lectionem reperis apud Tertullian. cont. Iud. c. 9 et Cyprianum adv. Iud. c. 9 et Epist. 9.

9. *ipse dabit*] Ita GRAB. et MASS. cum Codd. CLAROM. et Voss. Sed ERASM. GALL. FEUARD. ARUND. et MERC. II. *donabit* aut *donavit*.

11 quipfeto

3 quae] quia
profet.

4 adnunciavit
adoptionis

5 celorum

Emmanuel] + xx 11

ostensis qm virgo in
utero accipiet; et in
adulescentula

13 prof-

14 concipiet in ras

15 achab
tibi; et tibi

17 achab

19 presat

donabit

- 1 virtutum
- 2 cognoscat
- 4 consensiet
requiesce
- 5 generationem
substantia
- 7 hoc m.
- 8 botyrum
- 9 cognoscat
hec
- 12 botyrum
suspiciaremur] + xxvii Quid est quod
dictum est ad dauid de fractu
sinus tui ponam in throno meo
- 17 quem] ore
- 19 eternum
- 2 ex eo
- 21 qui
- 22 regem prom.] reponit
- 27 sicut m.
libellum

bonum - infus

riet filium, et ¹vocabitis nomen eius Emmanuel. Butyrum et mel ²manducabit; priusquam cognoscat aut eligat mala, ³commutabit bonum, quoniam priusquam cognoscat infans bonum vel malum, non consentiet nequitiae, uti eligat bonum. Diligenter igitur significavit Spiritus sanctus per ea, quae dicta sunt, generationem eius, ⁴quae est ex virgine, et substantiam, quoniam Deus; (Emmanuel enim nomen hoc significat) et manifestat, quoniam homo, in eo quod dicit: Butyrum et mel manducabit; et in eo quod infantem nominat eum, et, priusquam cognoscat bonum et malum: haec enim ⁵omnia signa sunt hominis infantis. ⁶Quod autem non consentiet nequitiae, ut eligat bonum, proprium hoc est Dei, uti non per hoc quod ⁷manducabit butyrum et mel, nude solummodo eum hominem intelligeremus, neque rursus per nomen Emmanuel, sine carne eum Deum suspicaremur.

5. ⁸Καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν, ⁹ἀκούσατε δὴ οἶκος Δαβὶδ, σημαίνοντος ἦν, ὅτι ὃν ἐπηγγέλλατο τῷ Δαβὶδ ὁ Θεός, ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ αἰώνιον ἀναστήσειν βασιλέα, οὗτός ἐστιν ¹⁰ἐκ τῆς ἀπὸ Δαβὶδ παρθένου γερόμενος.

Propter hoc enim et de fructu ventris eius regem promisit, quod erat proprium virginis praegnantis; et non de fructu lumborum eius, nec de fructu renium eius, quod est proprium viri generantis et mulieris ex viro conceptionem facientis. ¹¹Circumscripsit igitur genitalia viri in promissione Scriptura; immo vero nec commemo-

5. Et in eo quod dicit: *Au-* Cap. XXVII.
dite domus David; significantis erat, quoniam quem promisit Deus David, de fructu ventris eius aeternum suscitaturum se regem, hic est qui ex virgine, quae fuit de genere David, generatus est.

1. *vocabitis*] Hanc lectionem recepit MASS. e FEUARD. edit. marg. omnibusque MSS., quibus ipse et GRAB. usi sunt. Consentiant Tertull. et Cyprian. locis citatis. In versione LXX legitur καλέσεις. Sed ERASM. GALL. FEUARD. et GRAB. *vocabit*.
2. *manducabit*] FEUARD. in marg. et Voss. *comedet*.

3. *commutabit*] Sic MASS. secundum CLAROM. et ARUND.; ita et Cyprianus l. I. Sed ERASM. et GALL. *commutavit*. In reliquis editi. et Codd. VET. et Voss. *communicabit*. Recte observat MASS., priorem lectionem melius quadrare ad antecedentia et sequentia et ad vocem ἐκλέξασθαι, qua usi sunt LXX, vel ἐκλέξεται, uti habet Iustinus Dial. c. Tryph. c. 66 p. 222 edit. OTTONIS.

4. *quae est ex virgine*] Voculam est GRABIOS adiecit ex ARUND. et Voss.

5. *omnia signa*] Vocem *signa* addidit FEUARD., quocum consentit Voss.

6. *Quod autem*] Voss. *quia autem*.

7. *manducabit*] Hanc genuinam lectionem e Cod. CLAROM. recepit MASS. Sed GRAB. e Cod. Voss. scripsit *manducabat*; in reliquis *manducat*.

8. Καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν κτλ.] Hoc fragmentum etiam Theodoretus servavit Dial. I. Vide edit. SCHULZII T. IV. p. 52.

9. ἀκούσατε] Sic lego cum SCHULZIO. Hanc lectionem loci Esai. VII, 13 confirmat Iustinus Dial. c. Tryph. c. 66 p. 220 edit. OTTONIS. Sed GRAB. et MASS. cum veteribus Theodoreti editi. ἀκούετε.

10. ἐκ τῆς ἀπὸ Δαβὶδ] In antiquioribus Theodoreti editi. his verbis articulus ε praemittitur.

11. *Circumscripsit*] *Ἐπερίγραψεν*, ait GRABIOS, id est *removit*, e medio sustulit.

ratur, quoniam non ex ¹voluntate viri erat, qui nascebatur. Statuit autem et confirmavit fructum ventris, ut generationem eius, qui erat futurus ex virgine, pronuntiaret, quemadmodum Elizabeth impleta

Luc. I. 42. Spiritu sancto ²testificata est, dicens ad Mariam: *Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui*; significante Spiritu sancto audire volentibus, repromissionem quam repromisit Deus, de fructu ventris eius suscitare regem, impletam esse ³in virginis, hoc est, in Mariae partu. Qui igitur transmutant id quod apud Esaiam: *Ecce, adolescentula in ventre concipiet*; et Ioseph ⁴filium eum volunt esse, ⁵illud transmutent quod est repromissionis, quod apud David positum est, ubi promisit illi Deus, { de fructu ⁶ventris eius suscitare cornu, Christi ⁷regnum. Sed non intellexerunt; ceterum ⁸autem hoc quoque ausi fuissent demutare.

6. Quod autem dixerit Esaias: *In profundum deorsum vel in altitudinem sursum*; significantis fuit, quoniam *qui descendebat, ipse erat et qui ascendebat*. In eo autem quod dixerit: *Ipse Dominus ⁹dabit signum*; id quod erat inopinatum generationis eius ¹⁰significavit, quod nec factum esset aliter, nisi Deus Dominus omnium Deus ipse dedisset ^{*}signum in domo David. Quid enim magnum aut quod signum fieret in eo, quod adolescentula concipiens ex viro peperisset, quod evenit omnibus quae pariunt mulieribus? Sed quoniam inopinata salus hominibus inciperet fieri, Deo adiuvante, inopinatus et partus virginis fiebat, Deo dante signum hoc, sed non homine operante illud.

Cap. XXVIII. 7. ¹¹Propter hoc autem et ¹²Daniel, praevidens eius adven-

1. voluntate] FEUARD. in marg. et Voss. *voluptate*, quod editores non receperunt, quia auctor respicit ad Ioan. I, 13. Mass. monet, festinantes scribas pro *voluptas*, uti veteres plerumque scripserint, facile legere potuisse *voluptas*.

2. *testificata est*] Est addidit FEUARD. consentientibus ARUND. MERC. II. et Voss.

3. in virginis] Praepositionem in restituit FEUARD., quam et in Cod. Voss. reperi.

4. *filium eum*] In ARUND. MERC. II. et Voss. legitur *filium eius*. Sed CLAROM. habet *eum*.

5. *illud transmutent*] CLAROM. et (quem addo) Voss. *illud transmutant*.

6. *ventris eius*] Ita scripsit GRABIUS e Cod. ARUND. In CLAROM. legitur *ventris tui*. In Voss. et aliis neque eius neque tui compareret.

7. *regnum*] Sic lego cum FEUARD. in

marg. MASS. et Codd. CLAROM. et Voss. Sed in aliis edit. *regis*; ARUND. et MERC. II. *regi*. Sensus MASS. recte ita explicat: promisit Deus Davidi, de fructu ventris eius suscitaturum se cornu, scilicet Christi regnum.

8. *autem*] *Autem* pro *etiam* scripsit GRABIUS e Cod. Voss., uti ipse ait, ad evitandam tantologiam, quia mox sequitur *quoque*.

9. *dabit signum*] *Dabit* pro *dedit* posuit FEUARD.uctoritate Cod. VET., quocum conveniunt ARUND. MERC. II. et Voss.

10. *significavit*] Sic ARUND. Voss. FEUARD. in marg. GRAB. et MASS. Sed ERASM. GALL. et FEUARD. in textu minus bene *significabat*. Sed in MERC. II. vitiose scriptum est *significabit*.

11. *Propter hoc autem*] Vocem *autem* adiecit FEUARD. consentiente Voss.

12. *Daniel praevidens*] Voss. *providens*.

1 uolunaptate

6 repmisit

7 uirginis

8 marie

esais

adulescentula

9 iosep

transmutabit

11 ems] tui

in an

12 suscita. in mas

18 nec] ne

20 adulescentula

uiso] uirgo

[quae]

illud] xxq 11 quid

est apud danielum; em;

lapis sine manibus ex-

cious

4. verba

disposicione

7 in om
fundamento

8 p̄ciosā

10 tr, secundum hominē est.

intelligamus [xix] Quare uirga moysi:
serpens factus est

11 moysen *

tr at et

12 egyptiorum

p̄uicacionem

13 [que]

-le

14 egypti

15 ioseph A

16 tr poteral plus

17 iona

18 seminacine

22 hieremiam] + ostensio tr: si ioseph

filius fuisset dñs nra nra esse

potuisset

tr que est

23 ioseph

24 egypti

25 ioseph

26 ioseph

27 ioseph

28 ioseph

29 ioseph

30 ioseph filios ioseph

31 quoniam

et tunc tr tr.

32 tr tr tr

tum, lapidem sine manibus abscissum ¹advenisse in hunc mundum, *Dan. II. 34.*
 (hoc est enim, quod *sine manibus*) significabat; quod non operanti-
 bus humanis manibus, hoc est, virorum illorum qui solent lapides
 caedere, in hunc mundum eius adventus erat, id est, non operante
 in eum Ioseph, sed sola Maria cooperante ²dispositioni. Hic enim
 lapis a terra, ³ex virtute et arte constat Dei. Propter hoc autem
 et Esaias ait: *Sic dicit Dominus: Ecce, ego mitto ⁴in fundamenta* *Esa. XXVIII.*
Sion lapidem pretiosum, electum, summum, angularem, honorificum; ^{16.}
 uti non ex voluntate viri, sed ex voluntate Dei adventum eius, ⁵qui
 est secundum hominem, intelligamus.

8. Propter hoc autem et Moyses ostendens typum, proiecit *Cap. XXIX.*
 virgam in terram, ut ea incarnata omnem Aegyptiorum praeverica- *Exod. VII. 9*
 tionem, quae insurgebat adversus Dei dispositionem, argueret et ab- *seqq.*
 sorberet; ⁶et ut ipsi Aegyptii testificarentur, quoniam digitus est
 Dei, qui salutem operatur populo, et non Iosephi filius. Si enim *Exod. VII.*
 Ioseph filius esset, quemadmodum plus poterat quam Salomon, aut ^{19.}
 plus quam ¹Ionas habere, aut plus esse David, quum esset ex eadem *Math. XII.*
 seminatione generatus et proles existens ipsorum? ^{41. 42.} *Ibid. XXII.*
^{43.} *Ibid. XVI. 17.*
⁷Ut quid au-
 tem et beatum dicebat Petrum, quod eum cognosceret esse Filium
 Dei vivi?

9. [†]Super haec autem nec rex esse posset, si quidem Ioseph *† Mass. 218.*
 filius fuisset; nec heres, secundum Hieremiam. [†]Ioseph enim Ioachim *† Cap. XXX.*
 et Iechoniae filius ostenditur, quemadmodum et Matthaeus genera-
 tionem eius exponit. Iechonias autem et qui ab eo, omnes abdi-
 cati sunt a regno, Hieremia dicente sic: *Vivo ego, dicit Dominus, Jerem. XXII.*
si factus fuerit Iechonias filius Ioachim, rex Iuda, signaculum in ^{24. 25.}
manu dextera mea, inde abstraham eum, et tradam eum ¹⁰in manu
quaerentium ¹¹animam tuam. Et iterum: *Inhonoratus est Iecho-* *Ibid. 28 seqq.*
*nias, quemadmodum vas ¹²quod *non est opus, quoniam proiectus *Grab. 259.*

1. *advenisse*] *Mass.* suppleri vult di-
 cens. Sed etiam ante lapidem inserenda
 videtur vocula et.

2. *dispositioni*] Ita ARUND. VOSS. FRU-
 ARD. in marg. GRAB. et MASS., sed in
 reliquis perperam *dispositione*.

3. *ex virtute*] Ita MASS. cum Cod.
 VOSS. Ceterae edit. cum ARUND. OTTOB.
 et MERC. II. et *ex virtute*.

4. *in fundamenta*] CLAROM. et (quem
 addo) VOSS. in *fundamento*.

5. *qui est secundum*] Sic posui voces
 auctoritate Cod. VOSS. Sed in ceteris
 edit. *qui secundum hominem est*.

6. *et ut ipsi*] ARUND. ut et ipsi.

7. *Ionas*] Ita primus scripsit GRABUS
 secundum Cod. VOSS. pro *Iona*.

8. *Ut quid autem*] Autem male omis-
 sum est in edit. GRAB.

9. *Super haec*] Sic FEUARD. GRAB. MASS.
 sec. Codd. Sed ERASM. et GALL. habent
super hoc i. e., ut GRAB. scite observat,
praeter hoc.

10. *in manu*] Cod. ARUND. in *manum*;
 sed MASS. ex graeco versionis LXX *εις*
χειρας in manus legi mavult.

11. *animam tuam*] Sic MASS. cum Codd.
 MERC. II. ARUND. VOSS. CLAROM. et OTTOB.
 secundum textum hebraicum et graecum,
 in quo et quae praecedunt in secunda
 persona leguntur. Quod in ceteris edit.
 legitur *animam eius*, ab editoribus sine
 auctoritate MSS. scriptum videtur.

12. *quod non est opus*] In versione LXX

Jerem.
XXXVI. 30.
31.

est in terram, quam non sciebat. Terra, audi sermonem Domini; scribe virum hunc abdicatum hominem, quoniam non ¹augebit de semine eius sedens super thronum David, princeps in Iuda. Et iterum Deus ait super Ioachim ²patrem eius: Propter hoc sic dicit Dominus super Ioachim ³patrem eius, regem Iudaeae: Non enim erit ex eo sedens super thronum David, et ⁴mortificatum eius erit proiectum in aestu diei, et in glacie noctis, et respiciam super eum, et super filios eius, et inferam super eos, et super inhabitantes Hierusalem, super terram Iuda, omnia mala, quae locutus sum super eos. Qui ergo eum dicunt ex Ioseph generatum, ⁵et in eo habere spem, abdicatos se faciunt a regno, sub maledictione et increpatione decidentes, quae erga Iechoniam et in ⁶semen eius. Propter hoc enim dicta sunt haec de Iechonia, Spiritu praesciente ea quae a malis doctoribus dicuntur; uti discant, quoniam ex semine eius, id est ex Ioseph, non erit natus, sed secundum repromissionem Dei de ventre David suscitatur rex aeternus, qui ⁷recapitulatur omnia in se, et antiquam plasmationem in se recapitulatus est.

Cap. XXXI.

10. Quia quemadmodum per inobedientiam unius hominis introitum peccatum habuit et per peccatum mors obtinuit; sic et per obedientiam unius hominis iustitia introducta vitam fructificet his, qui olim mortui erant, hominibus. Et quemadmodum protoplastus

Gen. II. 5.

ille Adam de rudi terra et ⁸de adhuc virgine, (nondum enim pluerat Deus, et homo non erat operatus terram) habuit substantiam;

Ioan. I. 3.

Gen. II. 7.

et plasmatus est manu Dei, id est Verbo Dei, (omnia enim per ipsum facta sunt) et sumisit Dominus limum a terra et plasmavit hominem: ita recapitulans in se Adam, ipse Verbum exsistens ex Maria, quae adhuc erat virgo, recte accipiebat generationem Adae recapitulationis.

⁹Εἰ τοίνυν ὁ πρῶτος Ἀδὰμ ἔσχε πατέρα ἄνθρωπον, καὶ ἐξ

patrem hominem, et ex semine

legitur: οὗ οὐκ ἔστι χρεῖα αὐτοῦ, quae, uti editores novissimi observant, Interpreti vendenda fuissent: quo nemini est opus, inutile.

1. augebit] Uti GRABIVS dicit, dictum pro crescit.

2. patrem] Sic primus GRAB. scripsit auctoritate Voss. pro patre.

3. patrem eius] Haec, ne sacro quidem textu agnita, e commate antecedenti huc transposita videntur.

4. mortificatum eius] Vocem eius addidit FEUARD. consentientibus Codd. ARUND. MERC. II. et Voss. Uti GRAB. observat, Interpreti scribendum fuisset morticinum vel cadaver.

5. et in eo habere spem] GRAB. legi

vult habent; sed vulgaris lectio quodammodo defendi potest.

6. semen eius] Quod in edit. additum, sed in omnibus MSS. desideratum erat verbum est, MASSUETUS expunxit.

7. recapitulatur] Sic ex ARUND. et MERC. II. primus scripsit GRAB. pro recapitulat. Sed nostra lectio melius quadrat in hunc locum, quoniam mox legitur: recapitulatus est.

8. de adhuc virgine] Ita primus FEUARD. et Codd. ARUND. MERC. II. et Voss. Sed ERASM. et GALL. habent adhuc de virgine.

9. Εἰ τοίνυν xrl.] Hoc fragmentum ad verba Si enim sequentis capitis usque Theodoretus Dial. I. (Edit. SCHULZII T. IV. p. 52) servavit. Idem reperitur, uti MASS.

n^7

-aous

'7

6 recapitulacionem
generacionis
omphomaci -
que] qreia

similitudine] + xxxii aduersus eos:
qui dicunt cum nihil de
maria accepisse

6. 2. 1. 2.

quidem¹⁶ qui est²
(~~que~~ fide)

6. 2. 1. 2.
placemacem
m et
isrentem
huc] hoc

¹ [ἀνδρὸς] σπέρματος ἐγεννήθη, εἰκὸς ἦν καὶ τὸν δεύτερον Ἀδὰμ ² λέγειν ἐξ Ἰωσήφ γεγεννησθαι. Εἰ δὲ ἐκεῖνος ἐκ γῆς ἐλήφθη, ³ πλάστης δὲ αὐτοῦ ὁ Θεός, ἔδει καὶ τὸν ἀνακεφαλαιούμενον εἰς αὐτόν, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πεπλασμένον ἄνθρωπον, τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ τῆς γενήσεως ἔχειν ὁμοιότητα. Εἰς τί οὖν πάλιν οὐκ ἔλαβε χοῦν ὁ Θεός, ἀλλ' ἐκ Μαρίας ἐνήργησε τὴν πλάσιν ⁴ γενέσθαι; Ἴνα μὴ ἄλλη πλάσις γένηται, μηδὲ ἄλλο τὸ ⁵ σωζόμενον, ἀλλ' αὐτὸς ἐκεῖνος ἀνακεφαλαιωθῇ, τηρουμένης τῆς ὁμοιότητος.

C A P. XXII.

1. *Ἄγαν οὖν πλῆττουσι ⁶ καὶ οἱ λέγοντες, αὐτὸν μηδὲν εἰληφέναι ἐκ τῆς παρθένου, ἢ ἐκβάλλωσι τὴν τῆς σαρκὸς κληρονομίαν καὶ ἀποβάλλονται τὴν ὁμοιότητα.

Si enim ille quidem de terra et manu et artificio Dei plasmatus et substantiam habuit, hic autem non manu et artificio Dei; servavit similitudinem hominis, qui factus est secundum

virī natus est; meriti et secundum Adam esse generatum. Si de terra quidem sumtu Verbo Dei plasmatus erat id ipsum Verbum plasmationem Adae in se faciens, eiusdem generare similitudinem. igitur non iterum sumtu Deus, sed ex Maria operari plasmationem fieri? alia plasmatio fieret, non esset plasmatio quae servata similitudine.

1. Errant igitur qui eum nihil ex virgine aut ut abiciant carnis hereditatem autem et simili

ait, in MS. Catena in Lucam (Cod. 2440 fol.), quae asservatur in bibliotheca regia. Ibidem citatur locus his verbis: *Εἰρηναίου εἰς τὰς αἰρέσεις*. MASSUETUS varias lectiones ex illa Catena adnotavit. GRABIUS haec graeca legit in Macarii Chrysocephali Orat. II εἰς ἐορτὴν τοῦ εὐαγγελισμοῦ, quae exstat in MS. Cod. 211 Barocciano.

1. [ἀνδρὸς] σπέρματος] Vocem ἀνδρὸς GRABIUS inseri iubet sine auctoritate MSS. aut editionum antiquiorum; eam Interpres legisse videtur. Etiam in Catena et edit. SCHULZII abest ἀνδρὸς.

2. λέγειν] Pronomen αὐτόν, quod addit Theodoretus, neque Interpres neque Macar. aut laudata Catena agnoscunt. Itaque illud prorsus suparvacaneum cum MASS. omisi.

3. πλάστης δὲ αὐτοῦ ὁ Θεός] Interpres legisse videtur: καὶ Θεοῦ Λόγον ἐπλάσθη, ἔδει Λόγον ἀνακεφαλαιώσιν εἰς ἐαυτὸν ποιοῦντα, τὴν τοῦ Θεοῦ πεπλασμένον. unica vox ἐκεῖνον reperitur. habet ἀνακεφαλαιούμενον εἰς αὐτόν.

4. γενέσθαι] Abest hoc Catena.

5. σωζόμενον κτλ.] Interpres legisse videtur: σωζόμενον ἢ πλάσμα, ἀλλ' a Macario consonus est cum nisi quod post σωζόμενον habet ἢ.

6. καὶ οἱ λέγοντες] Voculas nec Interpres nec Macarius

ipsius et similitudinem et ¹inconstans artificium videbitur, non habens circa quod ostendat sapientiam suam. Hoc autem dicere est, et putative apparuisse eum ²tanquam hominem, quum non esset homo; et factum eum hominem, nihil assumentem de homine. Si enim non accepit ab homine substantiam carnis, neque homo factus

+ Mass. 219. est, neque filius hominis; et si hoc non factus est, quod nos † eramus, non magnum faciebat, quod passus est et ³sustinuit. Nos autem quoniam corpus sumus de terra acceptum, et anima accipiens a Deo spiritum, omnis quicumque confitebitur. Hoc itaque factum est Verbum Dei, suum plasma in semetipsum recapitulans; et propter hoc filium hominis se constitetur et beatificat mites, quoniam
 + Math. V. 4. ipsi ⁴hereditabunt terram. Et apostolus autem Paulus ⁵in ea epistola. IV. 4. stola, quae est ad Galatas, manifeste ait: *Misit Deus Filium suum, factum de muliere.* Et rursus in ea, quae est ad Romanos: *De Filio autem, inquit, eius, qui factus est ex semine David secundum carnem, qui praedestinatus est Filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum, Iesu Christi Domini nostri.*

2. Ἐπεὶ περισσὴ καὶ ἡ εἰς τὴν Μαρίαν αὐτοῦ κάθοδος. Τί γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν κατήει, εἰ μηδὲν ἔμελλε λήψεσθαι παρ' αὐτῆς; Ἐτι τε εἰ μηδὲν εἰλήφει παρὰ τῆς Μαρίας, οὐκ ἂν τὰς ἀπὸ γῆς εἰλημμένας προσέλετο

2. Ceterum supervacua est in Mariam descensio eius. Quid enim in eam descendebat, si nihil incipiebat sumere ab ea? Aut si nihil sumsisset ex Maria, nunquam eas, quae a terra erant, percepisset escas, per-

1. inconstans] Graeco ἀσύστατον, quod constare ac cohaerere non possit. Mass.

2. tanquam hominem] Et ante has voces expunxit Mass. auctoritate Codd. ARUNDO. et Voss.

3. sustinuit] Ita pro suscitavit primus FEUARD. scripsit docente Cod. VET., quocum consentit Voss.

4. hereditabunt terram] Terram in eo evangelii loco Irenaeum interpretari corpus et animam ac totum denique hominem, liquet.

5. in ea epistola] Ita Mass. nescio quibus MSS. fretus. In reliquis edit. abest ea.

6. Ἐπεὶ περισσὴ κτλ.] Haec iterum exscripsit Theodoretus Dial. I. Edit. SCHULZII T. IV. p. 52. Pro Ἐπεὶ περισσὴ edit. Rom. et Lips. Theodoretum habent ἐπεὶ. Ier. Ioh., sed minus recte. MASSUETUS haec dicit: „Partim etiam occurrunt (haec graeca) in supra laudata Catena, ab his scilicet verbis: τί γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν κατήει usque ad: οὐδ'

ἂν εἰς παρὰ τὴν γῆν. Haec enim et sequentia summam complexas auctor Catena scriptis duntaxat: οὐδ' ἂν τὰ ἄλλα ὅσα σύμβολα παρὰ τῆς ἀπὸ γῆς εἰλημμένης ἐνδείκνυτο. Tum continenter addit: νῦν δὲ ὥσπερ διὰ παρακοῆς τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου. τοῦ πρώτου ἐκ γῆς ἀνεργάστου πεπλάμενου, ἁμαρτωλοὶ κατήστησαν οἱ πολλοὶ καὶ ἀπέβησαν τὴν ζωὴν. οὕτως ἔδει καὶ δι' ὑπακοῆς ἐνὸς ἀνθρώπου. τοῦ πρώτου ἐκ παρθένου γεγεννημένου, δικαιωθῆναι πολλοὺς καὶ ἀπολαβεῖν τὴν σωτηρίαν. Quibus sensum, non ipsa omnino verba exprimit istorum, quae initio num. 10 cap. praeced. leguntur: Quia quemadmodum per inobedientiam cell.

7. καὶ] Καὶ hic et paulo post Interpres non legisse videtur.

8. ἔμελλε λήψεσθαι] In Macario minus recte εἰλήφει.

9. ἂν τὰς] GRAB. falso habet αὐτὰς.

2 est om
nutritur
x

3 quemadmodum moyses

7 discipulos *

los

8 fatigatus *

9 & in delectum ansuit *
sedit

12 addiderunt *

τροφάς, δι' ὧν τὸ ἀπὸ γῆς ληφ-
θὲν τρέφεται σῶμα· οὐδ' ἂν εἰς
τεσσαράκοντα ἡμέρας, ὁμοίως
ὡς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, νηστεύ-
σας ἐπεινήσε, τοῦ σώματος ἐπι-
ζητοῦντος τὴν ἰδίαν τροφήν οὐδ'
ἂν Ἰωάννης ὁ μαθητὴς αὐτοῦ
περὶ αὐτοῦ γράφων εἰρήκει· ὁ
δὲ Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς
ὁδοποιρίας, ἐκαθέζετο· οὐδ' ἂν
ὁ Λαβὶδ προαναπεφωνήκει περὶ
αὐτοῦ· καὶ ἐπὶ τὸ ἄλγος τῶν
τραυμάτων μου προσέθηκαν·
οὐδ' ἂν ἐδάκρυσεν ἐπὶ τοῦ Λα-
ζάρου· οὐδ' ἂν ἰδρῶσε θρόμ-
βους αἵματος· οὐδ' ἂν εἰρήκει,

quas id, quod ^{2a} terr-
est, ³ nutritur corpus;
draginta diebus, quem
Moyses et Helias, ieiur-
risset ⁴ corpus eius, su-
rens escam: sed nec
discipulus eius de eo
dixisset: *Jesus autem*
⁵ in itinere ⁶ sedebat; n
praeclamasset ⁷ in eum
per dolorem vulnerum
apposuerunt; nec lac
super Lazarum; nec

1. οὐδ' ἂν ἰδρῶσε θρόμβους αἵμα-
τος] Certissimum mihi cum doctissimo
GALBIO videtur, hunc Irenaei locum re-
spexisse Epiphaniū in Ancorato § 31
nbi citaturus verba Lucae de sudore Chri-
sti sanguineo, ita praefatur: *Κεῖται ἐν*
τῇ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ ἐν τοῖς
ἁδιορθώτοις ἀντιγράφοις, (καὶ κ' ὀρη-
ται τῇ μαρτυρίᾳ ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος
ἐν τῇ κατὰ Αἰρέσεων, πρὸς τοὺς δο-
κίῃσι τὸν Χριστὸν πεφηνέναι λέγον-
τας· Ὁρθόδοξοι δὲ ἀφείλοντο τὸ ῥη-
τὸν, φοβηθέντες, καὶ μὴ νοήσαντες
αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ τὸ ἰσχυρότατον)
Καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἰδρῶσε κτλ.
Volunt Petavius in notis ad hunc locum,
et Grotius in Comment. ad Luc. XIX
modo recitata Epiphaniī verba non per-
tinere ad subiunctum Lucae testimonium,
sed ad id quod de fletu Christi prae-
cessit ex Lucae XIX. nec proinde spe-
clare ad hunc Irenaei locum, sed ad
lib. I. cap. 20 al. 17 ubi Christi fletus
mentio fit. Quod quam falsum sit, ex
ipsis Epiphaniī verbis liquet. Conque-
ritur Epiphanius, e Lucae exemplaribus,
improvido quorundam Catholicorum zelo,
abrase fuisse verba aliqua. At quae de
Christi fletu scripsit Lucas a Catholicis
unquam expuncta fuisse probari non pot-
est; certissimum est e contrārio, quae
de Christi agonia sudoreque sanguineo
leguntur Lucae XXII, 43. 44, a pluribus
exemplaribus abfuisse. Haec ergo dun-
taxat, nec alia, respicere potuit Epipha-
nii. Quare operae pretium facturum

me putem, si Epiphaniī verbi-
et veram et distinguam: in utr-
peccavit Petavius. Sed et plori-
Lucae evangelii exemplaribus q-
polata non fuerunt, legitur: (eo
monio sanctus Irenaeus in ope-
haereses, ad eos refellendos ut
Christum specie tenuis apparuisse
Catholici vero timore quodam in-
tentiam eam sustulerunt, illius nei-
neque vim maximam intelligent
agonia constitutus sudavit etc.
necesse est moneam, quum res
se loquatur, hunc de Christi sui
guineo Lucae locum a vetustissi-
naei Bibliorum Codd. non abfuis-
que certum et indubitatum ip-
fuisse, ut huius auctoritate ad c-
dos haereticos utatur. MASS.

2. a terra] Cod. Voss. de ter-
3. nutritur] Sic primus scrip-
AND. auctoritate Cod. VET. et textu
pro nutritur, uti legitur in ERAS-
et Cod. CLAROM. Emendationi fav-
Sed ARUND. nutritur!

4. corpus eius — escam] Haec
runt vertenda: corpore eius (in
relo quidem non legitur αὐτοῖ
escam quaerente.

5. in itinere] Ex textu graeco
et Theodoretī, uti MASS. observat,
vertisset ex itinere.

6. sedebat] FEUARD. in marg. C
et (quem addo) Voss. sedit.

7. in eum] Melius de eo.

ὅτι περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου· οὐδ' ἂν νυγέλης αὐτοῦ τῆς πλευρᾶς, ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ. Ταῦτα γὰρ πάντα σύμβολα σαρκός, τῆς ἀπὸ γῆς εἰλημένης, ἣν εἰς αὐτὸν ἀνεκεφαλαιώσατο, τὸ ἴδιον πλάσμα σώζων.

Cap. XXXIII.

Luc. III. 23

seqq.

* Grab. 261.

Rom. X. 14.

3. *Propter hoc Lucas genealogiam, quae est a generatione Domini nostri usque ad Adam, ²septuaginta duas generationes habere ostendit; finem coniungens initio et significans, quoniam ipse est, qui omnes gentes exinde ab Adam dispersas et universas linguas et generationem hominum cum ipso Adam in semetipso recapitulatus est. ³Unde et a Paulo *typus futuri* dictus est ipse Adam, quoniam futuram circa Filium Dei humani generis dispositionem in semetipsum fabricator omnium Verbum praeformaverat, ⁴praeformante Deo primum animale hominem, videlicet ut a spiritali salvaretur. Quum enim praeexisteret salvans, oportebat et quod salvaretur fieri, uti non vacuum sit salvans.

1. *Tristis est*] Voss. quid tristis est.

2. *septuaginta duas*] In manu exaratis Codicibus, quos inspexi, numerus ille non integris vocibus concipitur, ut vulgo, sed sic LXXU, ut nescias, utrum 72 an potius 75 iste Irenaei Interpretis exprimere voluerit. Ego postremum probo. Sequentia vero, quam dicit, totidem quoque gentes ac linguas esse, non adversantur, immo confirmant potius. Clemens Stromatum I. *Εὐφορος δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν καὶ ἔθνη καὶ γλώσσας πέντε καὶ ἑβδομήκοντα λέγουσιν εἶναι*. Haec disputat ISAACUS Vossius p. 323 Castigationum ad cap. 4 Hornii. — GRABUS haec addit: Et MSS. quidem Codices quod attinet, optarem eos nominasset (I. Vossius). Sane proprium Vossii exemplar Clariss. Dn. DOWELLUS summa diligentia cum editione FEUARD. contulit; sed haud diversum a recepto 72 numerum deprehendit; neque MERCERUS in aliis duobus, quibus usus est. Codicem ARUNDELIANUM ipse perlinstrans, et modo, dum haec Londini scribo, iterum inspiciens, video quidem duas virgulas, quibus binarius numerus exprimitur, iunctas, sed non ita, ut figuram quinarum efficiant, omnino diversa forma alibi in hoc Codic exarati. Clementis vero locus Vossii sententiam tantum abest ut confirmet, ut potius eam

confutet mox sequentibus disertis verbis, quibus ex Christianorum sententia 72 linguas facit. Vix igitur dubito, 72 tantum generationes Irenaeum in evangelio s. Lucae c. 3 legisse (omissis versu 24 τοῦ Μαρθᾶ et τοῦ Λευὶ et versu 36 τοῦ Καϊνᾶ) perinde ut Iulium Africanum, citatum ab Eusebio H. e. lib. I. c. 7, Gregorium Nazianzenum Carm 38 de Genealogia Christi, Ambrosium in Comment. ad dictum Lucae locum, aliosque. Hactenus GRABUS. — Doctissimus MASSUETUS dicit, Codd. CLAROM., quem ipse quam accuratissime perlustraverit, et OTTOBONIANUM, cuius variae lectiones sibi Romae transmissae sint, non recedere a numero recepto 72. Mihi quidem addendum est, ea, quae GRABUS de Codd. MERCERI dixit, ita se habere. In Codd. Vossii, quem ipse cum editione GRABIANA religiosissime contuli, scriptum legi *ἑξήγδοες*, qui numerus nullo modo esse potest 72, quum numerus 5 a librario scribi soleat b.

3. *Unde et a Paulo*] Et abest in ENASM. et GALL., sed a in Voss. et MERC. II.

4. *praeformante*] Sic FEUARD. in marg. CLAROM. Voss. et MASS. In reliquis editt. *praeordinante*, quod MASS. censet a recentiore quodam sciolo scriptum, ne idem repeteretur verbum.

2 [isto] prem. quid

5 [quae]

salvans] + xxxii] quare
lucas a domino inchoans
genesim in adam re: tunc
et quod sunt ab adam
usque ad dominum
generationes

8 generationes

9 lxxii
generationes

10 inicio

12 generationem

14 dispositionem

15 verborum

16 ab

